Bg. pr. 135 (1)

Digitized by Google

Bud. f. 132.

Digitized by Google

ad pag. 368

Bg. p. 135 (1)

IO. ALBERTI FABRICII
SS. THEOL. D. ET PROF. PVBL.

BIBLIOGRAPHIA ANTIQVARIA

SIVE

INTRODVCTIO

IN

NOTITIAM SCRIPTORVM

QVI

ANTIQVITATES HEBRAICAS GRAECAS ROMANAS ET CHRISTIANAS SCRIPTIS ILLVSTRARVNT.

EDITIO TERTIA

EX MSCPTO B. AVCTORIS INSIGNITER LOCVPLETATA ET RECENTISSIMORVM SCRIPTORVM RECENSIONE AVCTA
STVDIO ET OPERA

PAVLLI SCHAFFSHAVSEN P. P.

HAMBVRGI,
APVD IOANNEM CAROLVM BOHN
MDCCLX.

PAVLLI SCHAFFSHAVSII
PRAEFATIO.

Nouam huius bibliographiae a B. Fabricio, ſummo ſaeculi noſtri Polyhiſtore, compoſitae editionem quum pararet bibliopola, Ioan. Carol. Bohnius, Vir honeſtiſſimus, me adiit rogauitque, vt huius editionis curam ſuſciperem. Suſcepi vero hoc ipſum negotium quam lubentiſſime hiſce potiſſimum de cauſſis, primum quod hac ipſa re pietatem, qua Praeſtantiſſimum Fabricium, Praeceptorem olim meum fideliſſimum et colui et adhuc colo, publice declarare me poſſe intellexi; deinde quoniam ea fuit liberalitate Celeberrimus Fabricii gener, Hermannus Samuel Reimarus, Vir Eruditiſſimus, Collega mihi

coniunctiſſimus, vt ipſum illud exemplar, cui acceſſiones, quibus hunc librum augeri voluit, alleuerat Fabricius, beneuole mecum communicaret; denique quoniam, quod in hoc libro pertractatur argumentum ad illud ſpectat litterarum genus, quo ab eo inde tempore, quo ad litterarum ſtudia animum applicui, vehementer me delectari memini. Hiſce igitur, quas iam recenſui, cauſſis permotus, quam primum conſilium mihi ſuum aperuerat bibliopola, ad curandam huius libri editionem me accinxi. Quam igitur vt, quantum fieri poſſet, accuratam lectoribus traderem, eos in primis libros, qui in antiquorum populorum moribus ritibusque illuſtrandis verſantur, recentiſſimis temporibus poſt obitum B. Fabricii editos, familiares mihi reddidi, quae in iis occurrerent antiquis ritibus illuſtrandis inſeruientia, cum cura excerpens. Horum igitur librorum et quae ex iis excerpta ſunt recenſionem mihi tantum, reliquas vero, quibus hic liber inſigniter locupletatus eſt, acceſſiones omnes Fabricii induſtriae atque eruditioni tribuas velim. Mihi vero id negotii datum eſſe credidi, vt ſuo quaelibet acceſſiones loco inſererentur; ſimulque vt, quam accuratiſſime emendatiſſimeque fieri poſſet, haec prodiret bibliographiae editio. Qua quidem in re nouum beneuolentiae amorisque in me ſui documentum exſtare voluerunt, Viri Humaniſſimi, Ioan. Chriſtian. Wolfius et H. S. Reimarus, Collegae mihi Amiciſſimi. Hi enim, et Wolfius quidem, quantum per valetudinis conditionem fieri potuit, eos quibus inſtructiſſimae bibliothecae et publica, et priuata Reimariana ſuperbiunt libros praeſtantiſſimos non ſolum beneuole mecum communicarunt, ſed conſiliis etiam ſapientiſſimis me adiuuerunt; nouoque hoc, quod in me vel potius in Fabricium contulerunt beneficio orbem eruditum, in quem immortalia exſtant eorum merita, valde ſibi deuinxerunt. Dedit quoque mihi amoris in me ſui ſignum Vir Clariſſimus, Ioannes Ioachimus Schwabius, Fautor atque Amicus maximopere mihi colendus, quod eos libros, quorum apud nos non erat copia, quibusque Lipſienſium bibliothecae erant ornatae, beneuole

uole euolueret, quae mihi vſui eſſent excerpens mihique liberaliter ſuppeditans. Quod amoris atque beneuolentiae genus mihi gratiſſimum fuiſſe vt intelligat, omni contendam ſtudio. Quanquam vero vt emendatiſſima atque inſtructiſſima eſſet haec noua editio vehementer anniſus ſum; tamen haud difficulter praeuideo, et rerum varietate diſtinctarum copia, et preli ob inſtantes nundinas Lipſienſes adhibenda feſtinatione fieri potuiſſe, vel quod comperi, factum eſſe, vt et menda ſparſim ſubreperent, et libri aut integra argumenta, quibus augeri liber hicce potuiſſet, ſint omiſſa. Humanitate autem aequi lectoris fretus confido, eum hos qualescunque defectus beneuole eſſe interpretaturum, recordantem, nihil eſſe omni ex parte perfectum, nec fieri poſſe, quin tanta rerum mole aliquando animus ita obruatur, vt vel quaedam minus accurate videat, vel adiicienda effugere patiatur. Gratiſſimum vero mihi fore ſignifico, ſi Viri eruditionis laude praeſtantes reique antiquariae periti eas, quibus haec bibliographia locupletari poſſit, obſeruationes mecum communicent: quas quidem ſupplementis; quibus hunc ipſum librum eruditorum accommodabo, vſibus inſerendas curabo. Neque enim concedam, vt in expoliendo praeſtantiſſimo hocce opere ſegnem deprehendar, ſed quodcunque a muneris mei negotiis vacuum mihi erit tempus, omne fere eidem exornando impendam. Quare operam dabo, vt, quam primum ea rerum mihi ſuppetet copia, quae iuſtae magnitudinis volumen conficiat, in lucem ſupplementorum illud volumen exeat. In quo quidem et reliquos theſauri Vgoliniani tomos, quorum notitia tum, quum haec bibliographiae editio prelo ſubiiceretur, nondum ad me peruenerat, et praeſtantiſſimum Tantoque Rege dignum opus, quod picturas in Herculano repertas, Regisque, tum vtriusque Siciliae, iam Hiſpaniae iuſſu in aere inciſas doctiſſimorumque virorum commentariis illuſtratas exhibet, cuius exemplar felici ſidere in bibliothecam Viri longe Experientiſſimi Erudi-

tiſſimique, Gottfr. Iac. Iaeniſchii, M. D. quem Hamburgenſium Aeſculapium vere dixeris, tranſiit, accurate recenſebo. Neque vero ignorare te volo prudentiſſimum, quod cepit bibliopola, Vir integerrimus, conſilium. Is enim, etiamſi diſtracta fuerint huius editionis exemplaria, noua vt paranda ſit editio, eam tamen ad huius ipſius editionis exemplum recudendam curabit, accerſionesque omnino omnes in ſupplementa coniiciet. Expoſui tibi, L. B. huius editionis, quam diu anxie flagitaſti, ornamenta. Tu vero iisdem largiter fruere, meisque tibi inſeruiendi ſtudiis, vel ob hanc cauſam, quod B. Fabricii manibus ſacra fuerunt, faue. Scr. d. V. Aprilis A. R. S. CIↃIↃCCLX.

IO. ALB. FABRICII
PRAEFATIO
PRIORIBVS EDITIONIBVS
PRAEMISSA.

Bibliographia haec priuatarum more praelectionum primum a me tradita, totaque conſecrata fuit progreſſibus et captui ſtudioſorum Iuuenum, frequentantium Gymnaſium huius Vrbis, quod hoc ipſo anno * bonis vt voueo ſperoque auſpiciis celebrabit primum ſuum Iubilaeum, ſiue memoriam ſaecularem Muſei huius publicaeque virtutum, pietatis et bonarum litterarum officinae, Optimorum Patrum cura ante hos centum annos conditae atque dedicatae. Primus hic eſt atque vnicus e priuatarum mearum ſcholarum commentariis, quem emittere in vulgus auſus ſum, ne deſcribentium fatigaret manus, nec inemendatior forte ab aliquo inconſulto in publicum praecipitaretur. Argumentum atque conatum propoſiti haud improbaturos confido eruditos homines, quibus conſtat quantum vſum praebeat, quantoque ad omne ſcriptorum ſacrorum, externorum genus intelligendum ſit ſubſidio dilucida et accuratior cognitio Antiqui-

* 1713.

tatis. Ad huius caliginem quae eam vndique obſedit diſpellendam, et illuminandas remotiſſimarum ab aetate noſtra rerum tenebras innumerorum virorum doctorum ingenium atque induſtria a renatis vsque litteris magna cum laude elaborauit, quorum in notitiam vt ſenſim tirones introducerentur, et ad ſtudium ipſum amplectendum, quod eruditiſſimo cuique ſemper fuit in deliciis, inflammarentur, hanc telam ſoloce filo texui. Quanta illi deſint ad perfectionem, vel quae in ea poſſint ab acerbo aliquo cenſore carpi ac reprehendi, ipſe bonam partem pulchre video, ſed video etiam quotidie multa et multos reprehendi ſtrenue ab iis, qui nihil melius praeſtant. Iucundum tamen eſt mihi, qualecunque ſtudium quod hactenus rei litterariae pro exigua mea parte impendere conatus ſum, non paucis doctis, aequis et candidis hominibus minime diſplicuiſſe, & ab humanitate ipſorum relictum mihi fuiſſe locum emendandi me meaque. Itaque et huic libro non adeo metuo ab illorum ſimilibus, diſſimiles nemo ſanus curet, quorum inhumana iniquitas non modo auribus caret, quod de ventre aiunt, ſed quod magis mirum in homine litteris contrito et miſerandum eſt, ſenſu ſui. Vnum de quo apud eruditos excuſatum me volo, non praeterierim, vt ne ſcilicet vertant mihi vitio, quod Diſputationes Academicas noſtratium Germanorum hinc inde, rarius tamen retuli in cenſum, quarum aliquas iudicabunt illi fortaſſis debuiſſe me habere, οὐδ᾽ ἐν λόγῳ, οὐδ᾽ ἐν ἀριθμῷ. Ac ſcio quam iuſtiſſima aeſtimatione ex illis multae contemnantur ac praetereantur, ſed alias viciſſim expertus ſum lectu eſſe digniſſimas, et multa complecti paucis foliis, quae magna aliquando volumina patiuntur a nobis deſiderari. Vt igitur tironum praecipue noſtrorum conſulerem captui et ſtudiis, qui diſputationes eiusmodi facilius poſſunt parare, extra glebam licet in qua natae ſunt rarius conſpici ſolitas, earum quae in curioſiore aliquo Antiquitatis argumento verſantur, licet non plane elaboratiſſimarum, mentionem ſubinde omittere nolui. Praetermiſſa adiungere, emendareque quae perperam poſita ſunt, poſteri temporis ſtudium erit: nunc vt breuis conſpectus totius Voluminis oculis pateat tuis, en Tibi argumenta capitum quibus illud diſpertiui:

ELEN-

ELENCHVS CAPITVM.

I. De Scriptoribus Generalibus Antiquitatum Hebraicarum.

Notitia Antiquitatum Hebraicarum hauriendae ſacris litteris, earumque interpretibus Iudaeis et Chriſtianis rerum Hebraicarum peritis. 1. *Ex Philone et Ioſepho. ibid. Ex Talmude vtroque, eius Miſhna et Gemara, interpretibus Iudaeis et Chriſtianis.* 2. *De Moſis Maimonidis, Iacobi ben Aſcher aliorumque Epitomis Talmudicis.* 3. *Quanta fide digni ſcriptores Talmudici et Iudaei recentioris aetatis.* 4. *De corporibus Antiquitatum Hebraicarum, quae Chriſtiani ſcriptores moliti ſunt.* 5. *De Chriſtianis qui ſparſim in commentariis et Lexicis, vel aliis ſcriptis ſuis Antiquitates Hebraicas illuſtrarunt.* 6. *Opera inedita vel promiſſa Balthaſaris Scheidii τοῦ μακαρίτου, B. D. Ioſuae Arndii et Rev. Theodori Daſſouii.* 7. *Compendia Antiquitatum Hebraicarnm.* 8. *Scriptores qui vnum aliquod argumentum profeſſi, plura Antiquitatum capita attigerunt.* 9. *Scriptores de ritibus recentium Iudaeorum pro varia natione et ſecta diuerſis, nec vnius generis.* 10. *Delineatio theſauri Antiquitatum Hebraicarum.* 11. *Index theſauri antiquitatum hebraicarum Vgoliniani. pag.* 1.

II. De Aegyptiorum, Perſarum, Carthaginienſium aliarumque Gentium, tum de Graecarum Antiquitatum Generalibus Scriptoribus.

Scriptores de Antiquitatibus Aegyptiorum. 1. *Perſarum.* 2. *De Antiquitatibus Punicis ſiue Karthaginienſium.* 3. *De Germanicarum Antiquitatum ſtudio non negligendo, et ſcriptoribus praecipuis eas enarrantibus.* 4. *Delineatio theſauri antiquitatum Germanicarum.* 5. *De ſcriptoribus Antiquitatum Graecarum.* 6. 7. *Sigillatim Laconicarum.* 8. *Atticarum.* 9. *De Antiquitatibus aliarum Ciuitatum vel Inſularum.* 10. *Index theſauri Antiquitatum Graecarum Gronouiani.* 11. *pag.* 37.

III. De Romanarum Antiquitatum Scriptoribus generalibus ſiue vniuerſalibus.

De

De Scriptoribus qui ante Roſinum Antiquitates Romanas condere inſtituerunt. 1. *De Io. Roſino.* 2. *Tho. Dempſtero et Andrea Schotto.* 3. *De variis compendiis Antiquitatum Romanarum.* 4. *De aliis Antiquitatum Rom. ſcriptoribus.* 5. *De Georgii Hieron. Welſchii et Flaminii Vaccae affectis vel ineditis operibus.* 6. *De ſcriptoribus Miſcellaneis Antiquitates Romanas illuſtrantibus.* 7. 8. 9. 10. *Bernardi de Montfaucon antiquitas explicatione et ſchematibus illuſtrata.* 11. *De theſauris antiquitatum Romanarum Graeuiano et Sallengriano et Poleni ſupplementis.* 12. *Conſpectus theſauri antiquitatum Romanarum Graeuiani.* 13. *Conſpectus noui theſauri antiquitatum Romanarum Sallengriani.* 14. *Io. Poleni ſupplementa noua in Romanas et Graecas Graeuii et Gronouii antiquitates.* 15. *Index ſcriptorum, antiquitates Romanas illuſtrantium, theſauris Italiae ac Siciliae Graeuiano-Burmannianis inſertorum.* 16. *Index alphabeticus ſcriptorum, qui in vtroque theſauro Graeuiano et Gronouiano itemque Sallengrii nouo theſauro antiquitatum Romanarum, Poleni ſupplementis nouis et theſauris Italiae ac Siciliae Graeuiano-Burmannianis continentur.* 17. *pag.* 89.

IV. De Scriptoribus Generalibus Antiquitatum Chriſtianarum.

Lexica Antiquitatum Eccleſiaſticarum. 1. *Syntagmata et Compendia de Antiquitatibus Eccleſiaſticis.* 2. *De Romanae et Eccleſiarum Occidentalium ritibus ſcriptores.* 3. *De ritibus Eccleſiae Graecae aliarumque Orientalium.* 4. *Scriptores de vita et moribus Veterum Chriſtianorum.* 5. *De conuenientia rituum Chriſtianorum cum Iudaicis atque Ethnicis.* 6. *Scriptores Miſcellanei Antiquitatum Eccleſiaſticarum.* 7. *Ritus Eccleſiaſtici deſcripti ordine temporis quo obtinere coeperunt.* 8. *Per rituum diuerſitatem Communionis Eccleſiaſticae vinculum haud ſolui.* 9. *Ritus externos omnes neutiquam eſſe improbandos vel negligendos.* 10. *Delineatio theſauri Antiquitatum Eccleſiaſticarum.* 11. *pag.* 158.

V. De Scriptoribus veterem Geographiam ac Chorographiam illuſtrantibus.

Studii Antiquitatum diuiſio et partes. 1. *Archaeographia a Iac. Sponio deſcripta, diuiſaque octo capitibus.* 2. *Vt in Hiſtoria ſic in Antiquitatum ſtudio Geographia vetus et Chronologia neutiquam omittenda.* 3. *Geographiae ſacrae et de terra ſancta ac Hieroſolyma ſcriptores veteres ac recentes.* 4. 5. *Geographia Nubienſis, Abulfeda etc.* 6. *Antiqui Geographi Graeci* 7. *Latini.* 8. *De tabulis Geographicis.* 9. *Geographia vetus ciuilis per compendium a recentioribus tradita.* 10. *Eadem plenius et vberius expoſita.* 11. *Parallela veteris et nouae Geographiae.* 12. *Lexica Geographica.* 13. *Scriptores qui certas regiones ſpeciatim perſequuti ſunt, et de Geographia medii ac ſequioris aeui, quae magnam partem adhuc illuſtranda deſideratur. Difficulter id fieri poſſe niſi recens Geographia plenius*

plenius et accuratius tradatur. ibid. 14. 15. *Geographiae veteris Eccleſiaſticae ſcriptores, et Notitiae Epiſcopatuum.* 16. *pag.* 180.

VI. De iis, qui deſcriptionem veteris Vrbis Romae ediderunt.

Etſi ampla et ſplendida, veteris tamen vix vmbram refert Roma hodierna. Ioſ. Scaligeri, Petri Scriuerii et Iani Vitalis in hanc rem Epigrammata. 1. *De veteris Romae nomine.* 2. *Originibus.* 3. *Pomoerio, portis, incrementis et amplitudine Scriptores.* 4. *Obiter de aliis vrbibus ampliſſimis. ibid. De XIV. regionibus Vrbis Romae et de viis publicis.* 5. *De ſeptem Collibus et de Capitolio.* 6. *De vrbis aedificiis publicis ac priuatis, multitudine incolarum etc.* 7. *Scriptores complures qui Veterem Romam eiusque ornamenta, rudera ac reliquias deſcripſerunt.* 8. 9. 10. 11. 12. *Incrementa et magnitudo Romani Imperii.* 13. *Noua Roma CPolis.* 14. *pag.* 212.

VII. De Scriptoribus qui Chronologiam Technicam et Hiſtoricam tradiderunt.

Chronologia duplex, Technica et Hiſtorica. 1. *Hiſtoricae ſcriptores veteres ante Euſebium.* 2. *De Euſebii Chronico.* 3. *Chronologi poſt Euſebium Graeci.* 4. *Latini.* 5. *Arabes id. Recentiores praecipui.* 6. *Scriptores Chronologiae Technicae.* 7. *Parum vtilis quorundam in minutiis et incertis* περιεργία. 8. *Chronologorum diſſidia circa annum natalem CHRISTI.* 9. *Idea Chronologica rerum praecipuarum, digeſta per ſex annorum millenarios.* 10. *Subſidia Chronologica quaedam enumerata, ex quibus in gratiam ſtudioſorum duo h. l. ſubjuncta exhibentur, Index Archontum Athenienſium et Pontificum Romanorum Alphabeticus.* 11. *pag.* 230.

VIII. Scriptores de Diis, Geniis, Sanctis &c.

Antiquitatum diuiſio in ſacras, politicas, militares, litterarias et priuati vſus atque domeſticas. 1. *In ſacris iterum varia conſideranda, ac primo dicendum de religioſi cultus obiecto, ſiue Diis quibus ſacra facta.* 2. *Gentes nullae Atheae.* 3. *DEI cognitio vsque quaque teſtata. Theologiae Naturalis atque Ethnicae ſcriptores.* 4. *De origine Idololatriae: et quomodo tot Gentibus placuerit multos colere Deos, quum ratio vnum eſſe Deum ſuadeat?* 5. *Pro numine culta quaecunque vel prodeſſe vel nocere poſſent, vt aſtra atque aliae res naturales, vel homines eorumque affectiones, vel genii ac daemones.* 6. *Dii et Deae, boni et mali. Solitarii et cum aliis culti Dii,* σύνθρονοι *et Cabiri.* 7. *Varia nomina et cognomina iisdem tributa Diis, ex varia occaſione.* 8. *Vnius ſummi DEI cultus, Veri DEI nomina et attributa. Cabbaliſtarum Sephiroth et Keliſoth. Scriptores Theologiae Iudaicae.* 9. *SS. Trinitatis agnitae veſtigia apud Iudaeos et Ethnicos.* 10. *Scriptores de Deaſtris Syrorum et aliarum Gentium Orientalium.* 11.

De Perſarum et aliarum gentium Heliolatria. 12. *De Selenolatria, cultu ſtellarum, elementorum etc. apud varios populos.* 13. *De Idololatria Aegyptiorum ac Graecorum, et vtra abſurdior?* 14. *De Diis Romanorum,* 15. *Gallorum et Germanorum veterum, aliorumque populorum.* 16. *Scriptores de Diis gentium generales.* 17. *Numinum in imaginibus praeſentia atque ex iis emigratio et euocatio.* 18. *Idolorum ornamenta, veſtes, nimbi, circumgeſtatio, ablutio, proiectio, verberatio, execratio.* 19. *Deorum variae claſſes ac veluti gradus.* 20. *Dii tutelares certarum regionum vrbiumque. Veſta, Fortuna etc.* 21. *Dii artium, rerumque variarum praeſides.* 22. *Antonii Macedo Dii tutelares Orbis Chriſtiani.* 23. *Patronatus et praefecturae ſuper certa vitae genera et beneficia, vel malis certis auerruncandis in Eccleſia Romana Sanctis aſſignatae.* 24. *Apotheoſis et Conſecratio.* 25. *Canonizatio, ſiue hominum poſt mortem inter ſanctos relatio.* 26. *Scriptores ſelecti de Angelis eorumque ordinibus.* 27. *De Geniis, Laribus, Lemuribus.* 28. *De cultu Angelorum, Sanctorum, Euchariſtiae, Crucis, imaginum et reliquiarum apud Chriſtianos.* 29. *pag.* 303.

IX. De Templis, Altaribus, locisque ſacris et Aſylis Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.

De Templis ante exitum Iſraelitarum ex Aegypto. 1. *De Tabernaculo Moſaico.* 2. *De Templo Hieroſolymitano Salomonis et ſecundo Zorobabelis (quod inſtaurauit et muniuit, ornauitque Herodes.) Scriptores Iudaei,* 3. *et Chriſtiani.* 4. 5. 6. *Quo nomine dedicatum Salomonis templum, et templa duo ad Hieroſolymitani exemplum condita a Samaritanis et Onia Pontifice.* 7. *De ara, arca foederis, columnis et aliis ad templum pertinentibus.* 8. *De ſynagogis et proſeuchis Iudaeorum.* 9. *Gentes quae religioſum putarunt nullis templis, aris et ſimulacris nullis Numen colere.* 10. *Luci ſacri.* 11. *montes ſiue excelſa.* 12. *De templis gentilium.* 13. 14. 15. 16. *Templorum ornamenta.* 17. *Vrbes neocorae.* 18. Ναΐδια *ad exemplum maiorum templorum confecta et venum expoſita.* 19. *De aris Gentilium.* 20. *De templis veterum Chriſtianorum eorumque altaribus, ambonibus, vaſis et ornamentis.* 21. 22. 23. *Templorum dedicatio et conſecratio.* 24. *Religioſa templorum veneratio et immunitas vt pro aſylis eſſent.* 25. *pag.* 386.

X. Scriptores de Feſtis Iudaeorum, Ethnicorum & Chriſtianorum.

De feſtis et anno Iudaeorum. 1. 2. *De cultu ſeptimae diei, Via Sabbati etc.* 3. *De Sabbato Deuteroproto.* 4. *De neomeniis.* 5. *De feſto Paſchatos.* 6. *Mos captiuum et ſupplicio deſtinatum in illo dimittendi. ibid. De feſto Penteceſtes, Tabernaculorum, aliisque.* 7. *De anno Iubilaeo Iudaeorum, Romanorum et Chriſtianorum.* 8. *De feſtis et anno Graecorum.* 9. 10. 11. *Romanorum* 12. 13.

De

De Chriſtianorum Sabbato et die Dominica. 14. *De eorum diebus feſtis aliis.* 15. 16. *Feſta Muhamedanorum.* 17. *Dies nefaſti, Aegyptiaci.* 18. *pag.* 423.

XI. De Sacrificiis, precibus, concionibus aliiſque ſacris, diſciplinis et caerimoniis, Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.

Scriptores de Sacrificiis Iudaeorum. 1. 2. *ἀνθρωποθυσίαι Iudaeis prohibita, aliis frequentata Gentibus.* 3. *De obiecta Iudaeis recentibus effuſione ſanguinis infantum Chriſtianorum.* 4. *Mos victima ſanciendi foedus.* 5. *Sacrificia Ethnicorum.* 6. 7. *Diuerſis Diis diuerſa ſacra, diuerſa animalia, diuerſae plantae conſecratae.* 8. *De animalibus, plantis, gemmis etc. Biblicis, et de typis ſcriptores.* 9. *De ſacrificiis Chriſtianorum ſiue precibus.* 10. *De precibus Iudaeorum et Muhamedanorum.* 11. *Ethnicorum* 12. *De benedictionibus et diris Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.* 13. *De hymnis Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.* 14. *De Muſica et Muſicis inſtrumentis.* 15-17. *De Concionibus Iudaeorum* 18. *et Chriſtianorum.* 19-21. *De coetibus ſacris, tempore et more conuocandi, campanis etc.* 22. *De acclamationibus et plauſu.* 23. *De Sacramentis V. T. circumciſione et Paſchate.* 23. *De Sacramentis Noui Teſt. Baptiſmo* 25. *et Euchariſtia.* 26. *De poenitentia publica* 27. *et quatuor reliquis quas Eccleſiae quaedam Sacramentis adſcribunt.* 28. *De proceſſionibus ſacris,* 29. *peregrinationibus religioſis.* 30. *Ieiuniis* 31. *flagellationibus et aliis diſciplinis voluntariis.* 32. *Sacrorum rituum ac caerimoniarum miſcella quaedam* 33. *pag.* 485.

XII. De diuinationibus, Vatibus, miraculis, Magia, iuramentis et votis, ſcriptores.

De diuinatione vniuerſe. 1. *De centum circiter diuinationum generibus quae ordine Alphabeti recenſentur.* 2. *Prophetae veri falſique.* 3. *Miracula vera et falſa.* 4. *Φαρμακεῖαι, amuleta, faſcinationes et alia Magica.* 5. *De iuriſiurandi religione* 6. *de iuramentis Hebraeorum.* 7. *Graecorum.* 8. *Romanorum.* 9. *Chriſtianorum, vbi etiam de iis, qui ab omni iuramento ducerent ſibi abſtinendum eſſe.* 10. *De iuramentis Muhamedanorum et aliarum gentium.* 11. *De votis Hebraeorum et Gentium, vbi etiam de vere ſacro Romanorum.* 12. *De votis Chriſtianorum.* 13. *pag.* 591.

XIII. Scriptores de Sacerdotibus, Ordinibuſque ſacris, Monachis et Beneficiis Eccleſiaſticis.

Diſtinctio inter Clericos et Laicos. 1. *Sacerdotes iidem et Reges, et de Pontificatu maximo Chriſtianorum Imperatorum.* 2. *Epiſcopatus Principum circa externa Eccleſiae, et Pontificum arrogatum ius in Principes.* 3. *De Sacerdotibus Veterum Hebraeorum.* 4. 5. *De Sacerdotibus Aegyptiorum, Graecorum, aliarumque gentium.* 6. *Sacerdotes feminae.* 7. *De Sacerdotibus Romanorum.*

8. 9. *De ſacris Ordinibus, Eccleſiae Chriſtianae naſcenti propriis.* 10. 11. *De Ordinibus communibus cum ſuccedente aetate.* 12. 13. 14. *De Ordinibus ſacris deinceps demum ſuperinductis.* 15. 16. 17. 18. 19. 20. *De vocatione Miniſtrorum Eccleſiae.* 21. *Ordinatione ſiue Conſecratione.* 22. *De beneficiis Eccleſiaſticis* 23. *De Monachis eorumque Ordinibus et inſtitutis* 24. 25. *pag.* 633.

XIV. Scriptores de Republica ac Magiſtratibus Hebraeorum, Graecorum et Romanorum.

De Republica Hebraeorum. 1. *Synedrio magno.* 2. *Iure Regio.* 3. *Aechmalotarchis etc.* 4. *De Politia Aegyptiorum.* 5. *Graecorum Respublicae.* 6. *Athenienſium et Lacedaemoniorum.* 7. *De Corpore Achaico et Aetolico.* 8. *De Rep. et Magiſtratibus Romanorum.* 9. 10. 11. 12. *Inauguratio, Inſignia, tituli* 13. *Ordines in Rep. Nobilitas, ius Ciuitatis etc.* 14. *Notitia Dignitatum vtriusque Imperii.* 15. *De Rebuspublicis commentitiis.* 16. *pag.* 687.

XV. Scriptores de Legibus, Comitiis, Iudiciis, Poenis, Seruisque Hebraeorum, Graecorum, Romanorumque: Et de Sanctionibus et Iudiciis Chriſtianorum Canonicis atque Synodicis.

De Septem Praeceptis Noachi. 1. *Legibus Moſaicis.* 2. 3. 4. 5. *Legumlatores Gentium.* 6. *Leges Atticae et Laconicae. ibid. Aegyptiorum.* 7. *Romanorum.* 8. *Conuentus et Comitia.* 9. *Iudicia Hebraeorum.* 10. *Graecorum.* 11. *Romanorum.* 12. *Chriſtianorum Concilia et Canones Eccleſiaſtici.* 13. *Poenae Hebraeorum.* 14. *Excommunicatio Eccleſiaſtica.* 15. *Graecorum, Romanorum et aliarum Gentium.* 16. *De Seruis et eorum manumiſſione.* 17. *pag.* 733.

XVI. Scriptores de reditibus, cenſu, decimis, primitiis, vectigalibus, aerario, ſalariis, immunitate, teſtamentis, nundinis, auctionibus, numis, vſura, abaco, menſuris, ac ponderibus.

De aerario et reditibus Regum Iſraëlis. 1. *De Decimis ac Primitiis apud Iudaeos et alias Gentes.* 2. *De reditibus et vectigalibus Graecorum, Perſarum etc.* 3. *De Romanorum vectigalibus, aerario, cenſu, et rationariis Imperatorum.* 4. *De immunitate, largitionibus, ſalariis.* 5. *De teſtamentis.* 6. *De nundinis, auctionibus, tabulis nouis etc.* 7. *De commerciis et nauigatione veterum.* 8. *De numis veterum.* 9. *Hebraeorum et aliorum Orientalium.* 10. *Graecorum.* 11. *Romanorum.* 12. *Germanorum, Gallorum etc.* 13. *Hiſtoriae numiſmaticae.* 14. *Siglae in numis et antiquis Inſcriptionibus.* 15. *De Abaco.* 16. *Vſuris.* 17. *Menſuris et ponderibus.* 18. *pag.* 766.

XVII. Scriptores de re militari veterum et nautica.

Gabr. Naudaei Bibliographia Militaris. 1. *Scriptores de re militari Hebraeorum.* 2. *Perſarum, Graecorum, Gothorum, Germanorum.* 3. *Praecepta militaria.*

militaria. ibid. De Re militari Romanorum. 4. Belli indictio, ſignum pugnae, teſſera militaris, victoriae traditio, foedera etc. ibid. De militia equeſtri. 5. Nauali. 6. Pedeſtri. 7. Vſus Elephantorum, curruum et aliarum rerum in bello. Caſtra, acies, ductores, exercitia etc. 8. Vexilla, aquilae. 9. Triumphi. 10. Stipendia, dona militaria, vacatio, miſſio, poenae, venatio. 11. Bellum an illicitum duxerint primi Chriſtiani? 12. pag. 810.

XVIII. De Scriptoribus qui rem veſtiariam veterum illuſtrauerunt.

Scriptores de re veſtiaria Hebraeorum. 1. Graecorum et Romanorum. 2. Germanorum, Danorum etc. 3. Clericorum et Monachorum in Eccleſia Chriſtiana. 4. De tegminibus et ornamentis capitis. 5. De coma. 6. De fuco et coſmetice, ſartoribus etc. 7. De annulis. 8. De variis generibus veſtium. 9. De braccis, calceis etc. 10. Habitus lugentium. 11. De armis et veſtitu militari. 12. De inſignibus et arte Heraldica. 13. pag. 836.

XIX. De conuiuiis et re cibaria veterum.

Scriptores generales de hoc argumento. 1. De more accumbendi ad menſam vel aſſidendi. 2. De coenaculis, menſis, lectis, poculis, patinis etc. 3. De tempore cibi capiendi. 4. De variis potus generibus. 5. De cibis omnis generis. 6. De abſtinentia, frugalitate et luxu. 7. De variis ad menſam ritibus et de diribitoribus aliisque qui ad menſam operam ſuum conferebant. 8. Sacra menſae et hoſpitii. 9. pag. 871.

XX. De Nuptiis, Puerperio, Natalitiis, Familiis et Nominibus.

Qui de nuptiarum ritibus vniuerſe ſcripſerunt. 1. De dote. 2. Sponſaliis, Benedictione, proclamatione. 3. Num poteſtati Eccleſiaſticae apud Chriſtianos ſubiectum ſit matrimonium. 4. De variis ritibus nuptialibus. 5. De gradibus prohibitis. 6. diuortiis. 7. Abſtinentia coniugum. 8. Coelibatu. 9. Secundis nuptiis. 10. Polygamia. 11. Natalitiis, Puerperio, matricibus etc. 12. De cura virginum et adoleſcentium. 13. De Genealogiis et familiis. 14. Genera cognationis et adoptio. 15. Nomina Hebraeorum. 16. Graecorum. 17. Romanorum etc. 18. pag. 891.

XXI. De inſtitutione, Scholis et de re litteraria.

De re litteraria Hebraeorum generatim. 1. De Scholis et Doctoribus Hebraeorum. 2. De aliarum Gentium Antiquitatibus Academicis et Scholaſticis. 3. De Academia, Lyceo, Muſeo Alexandrino etc. 4. De aliis ſocietatibus litterariis. 5 De Profeſſoribus et diſcipulis, ratione docendi, lucubrationibus. 6. De recitationibus, auditoriis, Anagnoſtis. 7. De Scribis, librariis, antiquariis, libris, voluminibus, bibliopolis, et Bibliothecis. 8. De ſtudiis veterum. 9. De charta,

et

et quae eius loco, de ſtilo, calamo, atramento etc. 10. *De litteris notisque hieroglyphicis, numeris, ſignis planetarum.* 11. *De typographiae origine et incrementis variis.* 12. *De aliis inuentis nouantiquis.* 13. *pag.* 931.

XXII. De Veterum Ludis, Luxu, Aedificiis, Supellectile, ſtatuis ac monumentis.

De ludis Hebraeorum. 1. *Aliorum populorum Orientalium.* 2. *Graecorum, Romanorum etc.* 3. *Alea legibus vetita* 4. *De ludo talorum, cottabo aliisque ludis conuiualibus.* 5. *De ludis et exercitiis Gymnaſticis et de Amphitheatro.* 6. *De ludis Circenſibus.* 7. *Ludo Troiae, et aliis ludis equeſtribus, etc.* 8. *De funambulis, et omni genere θαυματοποιῶν.* 9. *De ludis theatralibus et thymelicis. De mimis, pantomimis et γελωτοποιοῖς.* 10. *De luxu veterum.* 11. *De aedificiis et partibus aedium.* 12. 13. *Balneis.* 14. *Statuis.* 15. *De vario genere ſupellectilis.* 16. *De vita priuata et ordinibus hominum priuatorum, collegiis opificum etc.* 17. *pag.* 980.

XXIII. De luctu, funeribus, exequiis, conſeruandorum cadauerum ratione et monumentis ſepulcralibus.

De funerum et ſepulturae ritibus generales ſcriptores. 1. *De funeribus et luctu Hebraeorum,* 2. *Graecorum, Perſarum.* 3. *Romanorum.* 4. *Aegyptiorum, Germanorum et populorum ſeptentrionalium.* 5 *De funeribus Chriſtianorum.* 6. *De medicato funere et mumiis.* 7. *De linteis et veſtibus ſepulcralibus et de rebus quae defuncto veluti ſecum aſportanda permittebantur. De vrnis feralibus.* 8. *De pompa funebri, epulis, ludis, feriis ſacriſque, coronis, lectis feralibus, loculis et laudationibus funebribus.* 9. *De lucernis ſepulcralibus, ſepulcris, cryptis, catacumbis et monumentis ſepulcralibus.* 10. *pag.* 1020.

BIBLIO-

BIBLIOGRAPHIAE ANTIQVARIAE

CAPVT I.

De Scriptoribus Generalibus Antiquitatum Hebraicarum.

Notitia antiquitatum hebraicarum haurienda e ſacris litteris, earumque interpretibus Iudaeis et Chriſtianis, rerum hebraicarum peritis. 1. *Ex Philone et Ioſepho. ibid. Ex Talmude vtroque, eius Miſchna et Gemara, interpretibus Iudaeis et Chriſtianis.* 2. *De Moſis Maimonidis, Iacobi ben Aſcher aliorumque epitomis talmudicis.* 3. *Quanta fide digni ſcriptores Talmudici et Iudaei recentioris aetatis.* 4. *De corporibus antiquitatum hebraicarum, quae chriſtiani ſcriptores moliti ſunt.* 5. *De Chriſtianis, qui ſparſim in commentariis et lexicis, vel aliis ſcriptis ſuis antiquitates hebraicas illuſtrarunt.* 6. *Opera inedita vel promiſſa Balthaſaris Scheidii, Ioſuae Arndii et Theodori Daſſonii, τῶν μακαρίτων.* 7. *Compendia antiquitatum hebraicarum.* 8. *Scriptores, qui vnum aliquod argumentum profeſſi plura antiquitatum capita attigerunt.* 9. *Scriptores, de ritibus recentium Iudaeorum pro varia natione et ſecta diuerſis, nec vnius generis.* 10. *Delineatio theſauri antiquitatum hebraicarum.* 11. *Index theſauri antiquitatum hebraicarum Vgoliniani.* 12.

I.

Vetuſtiſſima et certiſſima memoria antiquitatum hebraicarum ex *ſacris litteris* haud dubie petitur, cuius interpretes ſiue Iudaei ſiue Chriſtiani rerum harum periti et curioſi merito inter ſcriptores praeſentis argumenti familiam ducunt.

Ex illis praecipue fide digni ſunt, qui graece temporibus apoſtolorum Chriſti ſcripſere *Philo*, [1] quem, quum editio ab *Erico Benzelio*, archiepiſcopo Vpſalienſi, exſpectata, nimis diu eſſet protracta, emendatum notisque illuſtra-

[1] Huius ſubleſtam ducit fidem Chr. Schoettgenius hor. hebr. T. II. p. 39. et in libro: Jeſus der wahre Meßias, aus der alten und reinen jüdiſchen Theologie dargethan und erläutert p. 68. eundemque ſemiiudaeum eſſe affirmat, in quo hebraicae ac chaldaicae linguae peritia, nec non tráditt. oralium ſtudium deſideretur.

ſtratum duobus voluminibus in Folio Londini 1742. edidit *Thomas Mangey*, et *Flav. Ioſephus* eruditiſſimo *Ed. Bernhardi*, (1697. 12. Ian. aet. 59. denati) ſed quod dolendum imperfecto [2] commentario illuſtratus. Cui inſigni ſcriptori recenſendo porro et expoliendo certatim olim ſuam addixere operam praeſtantiſſimi viri Iac. Gronouius Lugd. ap. Batauos, Pariſiis Ioan. Boiuinius, et Lipſiae Godfrid. Olearius, qui autem vel aliis laboribus impediti, vel morte oppreſſi, conſilium ſuum exſequi haud potuerunt. Feliciori autem fortuna in expoliendo Ioſepho vſi ſunt duumuiri celeberrimi Io. Hudſonus et Sigebertus Hauercampus, quorum ille Ioſephum emendatum atque caſtigatum edidit Oxoniae 1720. Fol. 2 Voll. hic autem cum integris virorum doctiſſimor. notis eundem cum manuſcriptis praecipue Lugduno-Batauis collatum euulgauit Amſtelaedami 1726. 2 Voll. in Fol. ad quam praeſtantiſſimam editionem nonnulla monuit Io. Bapt. Ottius in ſpicilegio triticeo ex flauo Flauii Ioſephi campo. Tiguri 1733. 4.

Philoni et Ioſepho ſuccenturiantur, qui hebraice libros V. T. illuſtrarunt, vt *Iſaacus Abarbanel*, *Moſes Alſchech*, et ne de aliis in praeſenti dicam, qui in Bibliis Buxtorfianis Baſileae 1618 et 19 in folio editis, atque in Bibliis Hebraicis, Amſtel. 1724. T. IV. in Fol. excuſis exſtant, Aben Eſra, R. Salomo, R. Leui ben Gerſon, Dauid Camius ſ. Kimchi, quorum notitiam et vitas ex Bartoloccio excerptas in analectis rabbinicis, Vltraiecti 1702. 8. editis, vtiliſſimo tironibus har. litterarum libro, dedit V. C. Adr. Relandus, R. Iſaac, qui etiam Iarchius vulgo appellatur, R. Chiskiias, R. Iacob de Leskas, et R. Obadias Sphorno.

Ex Chriſtianis S. Scripturae interpretibus hoc loco nominandi ſunt *Seb. Munſterus*, *Paullus Fagius*, *Ioannes Druſius*, tum *Henricus Ainſworthus*, cuius praeclari in Pentateuchum commentarii exſtant, *Ioannes* item *Lightfootus* in horis talmudicis et reliquis commentariis, atque *Chriſti. Schoettgenius* in horis talmudicis, nec non *Chriſto. Cartwrigthus*, *Iac. Altingius*, *Iac.* et *Ludov. Capelli*, *Ioannes Cocceius*, *Eduardus Pocockius*, *Seb. Schmidius*, *Cherubinus de ſancto Ioſepho*, in apparatu biblico, *Auguſtinus Calmet* in Commentariis in S. S. gallice Pariſ. 1707-1716. XXIII. Voll. in forma quadripartita editis, et 1724. VIII. Voll. in Folio recuſis; et in diſſertationibus, quas ſingulis voluminibus adiunxit, in linguam latinam verſis a Ioanne Dominico Manſi. Lucae 1729. Fol. in linguam germanicam verti coeptis cum Illuſtris Moshemii obſeruationibus, Bremae 1738. 8. cuius ſex euulgatae ſunt partes. *Adam. Erdm.* *Mirus*

[2] Tantum libros priores IV. antiquitatum, ſed cum his pleraque Pentateuchi Moſaici ad leges ritusque Hebraeorum facientia explicant. Oxon. 1700. fol. Ceterum de Joſepho et Philone fuſius egit B. Fabricius Lib. IV. c. IV. et VI. Bibl. gr. ſ. Vol. III. p. 104. ſſ. et 228. ſſ.

Mirus in Lexico antiquitatum biblicarum, et pauci quidam alii; nec non qui Leuiticum librum illuſtrarunt *Aug. Varenius, Wolſgangus Franzius, Fridericus Spanhemius* T. III. Opp. aliique laudati Mich. Lilienthalio in archiuario biblico V. T. p. 191. quibus vtinam liceret integrum D. Theodori Daſſouii commentarium adiungere, cuius ſpecimen tantum ſub titulo Scholia Criticorum in Leviticum prodiit.

II. Alter veluti fundus atque fons, ex quo antiquitatum hebraicarum notitia petenda venit *Talmud* eſt, ſiue corpus iuris atque doctrinae iudaicae duplex, *Hieroſolymitanum* et *Babylonicum*. [3] Vtrumque conſtat *Miſchnah* et *Gemara*. Miſchnah quaſi δευτέρωσιν atque alteram legem, oralem nempe dixeris, textus et κειμένου inſtar eſt, cui Gemara tanquam in commentarii vberioris vicem adiungitur, qui Miſchnam ſiue *Mathnitam* explicat vel per *Baraitha* ſiue ſententiam et deciſionem in ſcholis R. Chaia et R. Vſchaia traditas, vel per *Toſiphta* ſiue additionem ad Miſchnam, vbi haec fuit conciſior. Vide Buxtorfii lexicon Talmudicum p. 2611. 2474. ſq. et 452. et Io. Chr. Wolfii, Bibl. Hebr. P. II. p. 660 et 695. ſq. Miſchnah longe elegantiore purioreque ſtilo hebraeo rabbinico, licet conciſo et abrupto, ſcripta eſt, faciliusque intelligitur, et maioris eſt auctoritatis fideique et antiquitatis quam Gemara, atque ſi Maimonidem [4] audimus, circa Adriani Imper. tempora in litteras relata. Gemara tum ob alias rationes tum propter obſcuriorem chaldaicum ſtilum admixtaque varia barbara vocabula longe difficilior et paucis intellecta, ſedensque in tenebris et pluribus referta fabulis gerrisque et ſententiis rabbinicis, aduerſa fronte inter ſe concurrentibus, neque ante ſextum a CHRISTO nato ſaeculum compoſita, quin immo recentiorum etiam temporum veſtigia haud obſcure prae ſe ferens, vt a Joanne Morino aliisque demonſtratum fuit.

[3] Celeberrimus Chriſtianus Schoettgenius, Horar. hebraicar. Tom. II. p. 817. et in libro, Jeſus, der wahre Meſſias, p. 63. Talmud haud genuinum eſſe, ex quo antiquitatum hebraicarum notitia hauriatur, fontem, ſed, eidem poſt ſacras litteras et Targumim, libros Iudaeorum, ante opus Talmudicum conſcriptos, inprimisque librum Sohar ſubſtituendos eſſe, probare vehementer contendit. Hanc Schoettgenii ſententiam ſub examen vocarunt et Summe Venerabilis eccleſiarum Lubecenſium Praeſul, Io. Gottl. Carpzouius in praefat. apparatui hiſtorico critico antiqq. S. C. et gentis hebraeae praemiſſa; cui reſpondit Schoettgenius in ſpecimine antiquitatum hebraicarum ex libro Sohar, Dresdae 1751. programmatis loco edito: Et Blaſius Vgolini in epiſtola ad Chr. Bened. Michaelis. Venetiis 1748. 4.

[4] Vide ad Codicem Avoda Sarah T. 4. edit. Surenhuſii p. 369. vbi argillae Adriani mentio. Alii putant, Antonini Pii Imperat. indultu R. Iehudam doctiſſimor. ſui aeui virorum ſynodum coëgiſſe, et ius Hebraeorum in compendium redegiſſe. Vide Iac. Rhenferdi opera philolog. p. 918.

Talmud, vt dixi, duplex eſt, [5] *Hieroſolymitanum,* in quo quatuor tantum ordines, 1. *Seraim* de ſeminibus, Maſſictae ſiue tractatus vndecim, 2. Moëd de feſtis tractatus duodecim. 3. *Naſchim* de mulieribus tractatus ſeptem, et 4. Ieſchuoth de poenis tractatus octo. His accedit ex ordine Taboroth de purificatione tractatus vnus, ſed non totus. Vide indicem Talmudis Hieroſolymitani in Io. Lightfooti operibus poſthumis p. 30-62. nec non Zachar. Grapium in idea Talmudis Hieroſolymitani, Lipſ. 1665. 4. Iac. Frid. Reimmannum in hiſtor. theol. iudaicae p. 275. ſeq. et Sigism. Iac. Baumgarten in den Nachrichten von einer halliſchen Bibliothek. P. XXV. ſ. Vol. V. p. 31. ſſ. Talmud alterum *Babylonicum* in ſex ordines diſtinguitur, quorum Targum Ionathanis Exodi XXVI. 9. meminit, et alterum Targum Cantic. V. 10. Illi ſunt 1. *Seraim* de ſeminibus, 2. *Moëd* de feſtis, 3. *Naſchim* de mulieribus, 4. *Neſikim* de poenis, 5. *Kodaſchim* de ſanctificationibus, et 6. *Toharoth* de purificationibus. Quilibet ordo iterum pluribus conſtat Maſſictis ſiue tractatibus, qui ſinguli in capita ſua diſtinguuntur. Vide indicem codicum capitumque Talmudis Babylonici in Bartoloccii Bibliotheca Rabbinica T. 3. p. 77-662. ſſ. Cherubini de S. Joſepho apparatu biblico T. 1. p. 396. ſq. et T. 2. p. 612. ſſ. apud Galatinum lib. 1. de arcanis catholicae veritatis c. 5. Sixtum Senenſem lib. 2. bibl. ſanctae, Buxtorfium in biblioth. rabbinica, tractatui de abbreuiaturis adiecta, Voiſinium ad Raymundi Martini pugionem fidei p. 31. ſeq. D. Io. Mulleri noſtri τοῦ μακαρίτου Iudaiſmum detectum pag. 33. ſeq. B. D. Zach. Grapii hiſtoriam litterariam Talmudis Babylonici, Roſtoch. 1696. 4. Herm. von der Hardt in natiua corporis iuris iudaici effigie praemiſſa editioni codicis *Taanith,* ſiue de ieiunio. Helmſt. 1712. 8. Iac. Frid. Reimmannum in introd. in hiſtor. theolog. iudaicae, germanice edita, p. 159. ſſ. Sigism. Iac. Baumgarten in den Nachrichten von einer halliſchen Bibliothek, P. XXV. ſ. Vol. V. pag. 7. ſſ. et inpr. Ioan. Chriſt. Wolfium, τὸν πάνυ, Bibl. Hebraeae P. II. L. IV. p. 657. ſſ. et P. IV. p. 320. ſſ.

Edita eſt *Miſchna* ſaepius ſeorſim tum ſine punctis vocalibus, vt Amſtelod. 1637. 8. tum illis a Salomone Adano et Iacobo Iuda Leone animata, vt ibid. 1646. 8. Etiam cum commentar. כף נחת R. Iſaaci ben Gabbai Venet. 1609. 8. et cum commentariis Maimonidis atque Bartenorae, charactere quadrato

[5] Iudaeorum computus tradit, Talmud *Hieroſolymitanum* abſolutum eſſe Anno iudaico 4229, ſiue Chriſti Dionyſiano 469. Babylonicum 4268 ſiue Chriſti 508. Vide Scaligerum de emendat. temporum lib. VII. p. 655. Miſchna abſoluta anno 150. poſt vaſtationem templi ſecundi, hoc eſt Chriſti 220, vt leges in libro Coſri p. 247. edit. Buxtorfii Gemaram Hieroſolymitanam compilaſſe dicitur R. Iochanan ſaeculo poſt C. N. tertio Gemaram Babylonicam componere coepit R. Aſche, princeps academ. Soranae in Babylonia, (de quo v. Wolfium B. H. P. I. p. 224.) abſoluit R. Ioſe ſaeculo V. inclinante.

drato Venetiis 1605. fol. Sabionettae 1559. 4. atque cum commentariis eiusdem Iac. Bartenorae, et Joſephoth R. Iom Tov Lipman, Pragae 1617. 4. et Amſtelod. 1685 et 86. 4. cum breuibus ſcholiis R. Eliſae ben Abraham, Amſtelod. 1697 et 1713. 12. et nouiſſime cum Bartenora, Toſephoth Iom Tov, commentario R. Moſis Leibſchütz, et duplici R. Abraham ben Chaiim, Amſtelod. 1726. 4. Integram *Hiſpanice* vertit Iacobus Abendana, Archiſynagogus Londinenſis, Iſaaci frater; de qua v. Io. Chriſt. Wolfii Bibl. Hebr. Vol. II. p. 719 et 720. et inpr. Vol. IV. p. 327. ſſ. Rich. Simon in Epiſtolis ſelectis T. I. p. 175. auctor eſt, partem eius Italice verſam a Iudaeis, ſed ob metum ab inquiſitione manuſcriptam tantummodo circumferri. Integram *Germanice* transtuliſſe ſe teſtatus eſt Vir in his litteris verſatiſſimus, Io. Chriſtoph. Wagenſeilius libri de ſpe Iſraelis p. 40. ſed nihil eius hactenus lucem vidit praeter Germanicam interpretationem Codicis נגעים, quo de lepra agitur, commentat. de dialecto Iudaeo-Germanica praemiſſam. Multam quoque operam in partibus eius variis *Latine* transferendis et commentario illuſtrandis poſuere homines doctiſſimi chriſtiani, Guil. Guiſius, Ioan. Cocceius, idem Wagenſeilius, Seb. Schmidius, aliique: ſed nemo repertus eſt ante V. C. *Guilielmum Surenhuſium*, qui totam Miſchnam explicandam ſibi ſumeret. Hic enim laudatiſſimo ſtudio vniuerſos Miſchnae ordines Hebraice (at ſine punctis vocalibus, quod dolendum) cum verſione latina partim aliorum partim ſua, quae vltimam manum [6] adhuc in quibusdam deſiderant, et commentariis Maimonidis et Bartenorae latine adiunctis, et variorum virorum doctorum animaduerſionibus atque elegantibus iconibus ad Iudaeorum mentem in aes inciſis edidit Amſtelodami 1698-1703. in folio ſex voluminibus, quae in terna commode poſſunt compingi. Quod ab eodem doctiſſimo Surenhuſio exſpectauimus *promtuarium rituum iudaicorum ex Talmude illuſtratum*, lucem non vidit. Neque etiam prodiit ea, quam Celeberr. Chr. Reineccius olim promiſit, Surenhuſii latina Miſchnae verſio cum breuioribus ſuis annotationibus; quam tanquam editam perperam adduxit Ioan. Fabricius hiſtor. bibl. ſuae P. I. p. 248.

In Gemara illuſtranda pauciſſimi hactenus ſunt verſati; nam praeter caput vltimum libri Sanhedrin germanice verſum a Chriſtiano Gerſone et excerpta ex libro *En Iſrael* ad codices Sanhedrin et Maccoth, Sota, Succa et

 Cha-

[6] Vide Steph. Soucieti, S. I. ſpecimen ſtricturarum in Surenhuſii opus, quod legitur in Ephemeridibus litterariis Pariſienſibus Anni 1710. menſe Nouembri, in memoriis Treuoltinis A. 1710. p. 332. 517. & 1221. in memoriis litterariis Anglicanis T. I. p. 35. et recuſum eſt in collectione Diſſertationum Criticarum ſuper loca S. S. difficiliora, quae ab eodem Soucieto edita eſt Pariſiis 1715. 4. pag. 594-629. Adde, quae circa laborem Surenhuſianum monita ſunt in relatt. de bibliotheca quadam Halenſi P. XXV. Vol. V. p. 40. vbi ſimul accurata huius operis recenſio exhibetur.

Chagiga a Coccejo, Wagenſeilio, Ioan. Iac. Cramero, Chriſti. Ludouici et Ioan. Heinr. Hottingero nepote edita aliaque perpauca ſparſim ab aliis verſa et allegata nihil in hoc genere lucem vidit ante eruditos labores viri in his litteris ſuo tempore facile principis, GEORGII ELIESERIS EDZARDI, qui, magni illius hebraicarum litterarum per Germaniam ſtatoris propagatorisque Esdrae Edzardi, τοῦ μακαρίτου maior natu filius, Gemarae Codicis Talmudici Auoda capita duo priora, quemadmodum et caput primum Codicis Berachot verſione perſpicua et doctis commentariis illuſtrata edidit atque cum litterarum rabbinicarum ſtudioſis communicauit. Totius gemarae interpretatio cum notis, quam prelo committere inſtituerat laudatus Edzardus, a filio ſuperſtite aſſeruatur, digna certe, quae in lucem emittatur. B. Balthaſaris Scheidii verſio latina totius codicis Berachot, tum Miſchnae tum Gemarae, ex liberalitate Viri Humaniſſimi Ioan. Chriſto. Wolfii, vna cum integra eius bibliotheca inſtructiſſima bibliothecae publicae Hamburgenſi ceſſit, atque in eadem aſſeruatur.

Talmudis editiones variae exſtant. Hieroſolymitanum duabus tantum vicibus integrum eſt excuſum; priori vice curante Daniele Bombergio, Venetiis ſine anni notatione fol.; qui tamen haud ſine ratione 1524. fuiſſe coniicitur: poſteriori Cracouiae 1609. fol. Ordo primus vna cum codice שקלים ex ordine ſecundo editus eſt Amſtelod. 1710. fol. Conf. I. C. Wolfium B. H. Vol. II. p 892. et Vol. IV. p. 438.

Babylonicum impreſſum eſt Venetiis apud Bombergium 1520. fol. et 1546. apud Marc. Antonium Iuſtinianum. Conf. Bartoloccium T. 3. p. 269. et Wolfium Vol. 2. p. 899.

Baſileae 1578. ff. apud Ambroſium Frobenium, quae editio loca S. Scripturae in ora libri notata habet, ſed in qua viciſſim exſecta ſunt Marci Mariani Brixiani ſtudio, quae in CHRISTUM et Chriſtianos dicta erant, vna cum integro Codice Auoda Sara.

Cracouiae 1603. ff. in qua editione reſtituta ſunt quae Baſileenſes expunxerant. Vnde correctiorem in quibusdam appellat Ioan. Wulferus ad codicem Schekalim p. 36.

Hanouiae 1618. ſeq. Vide Andr. Cheuillierium de origine typograph. p. 269. adde I. C. Wolfium B. H. Vol. II. p. 908.

Lublini 1617.

Amſtelodami 1644. ff. fol. minori; quam editionem Iudaeis et Chriſtianis auro cariorem haberi, neque hodie vbiuis proſtare, obſeruat Chriſti. Schoettgenius rabbinicar. lectr. L. I. C. 13. ſ. Vol. II. hor. talmudic. p. 839.

Francofurti ad Viadr. 1697. et 1715. ff. Huius edit. exemplar in mem-

membrana Dauid Oppenheimer, Archiſynagogus Iudaeorum Pragenſium, ſuos in vſus exprimi curauit, quod mille imperialium ſumtus requiſiuit, a B. Io. Chr. Wolfio in bibliotheca Oppenheimeriana, quae Hanouerae fuit, oculis vſurpatum. v. Eius B. H. Vol. IV. p. 444.

Amſtelodami 1714. coeptum, et Francofurti ad Moenum 1720. abſolutum. Cuius ſex exempla in candido ſerico, duodecim in membrana pergamena excuſa eſſe memorat I. I. Schudtius memorabilium Iudaicor. P. IV. contin. 2. p. 233.

Nouam Talmudis editionem Amſtelodami ea conditione parant Iudaei, vt pecunia ante repraeſentetur, quam ipſum opus prelo ſubiiciatur.

In Bibliotheca Bodleiana inter codices Seldenianos exſtat exemplum Talmudis, quod eruditus quidam Iudaeus totum emendando percurrit. *Miror*, inquit Thomas Hyde ad itinera mundi deſcripta ab Abrahamo Peritſol, p. 19. *Iudaeorum deſidiam et incuriam, quod cariſſimum ſuum Talmudem in omnibus ſuis editionibus vbique paſſim corrupte et incorrecte mendis ſcatentem prodire ſinant. Si quis recudere vellet, ad dictum noſtrum exemplum Seldenianum (excepto quod proh dolor vnus deſideratur Tomus) correctiſſima adornari poſſet editio.*

III. Talmudis egregium compendium, non tantum breuius, ſed et luculentius et faciiius vniuerſam doctrinam Talmudicam complexum ſcripſit iudicio et doctrina inter Iudaeos longe praeſtans, *Moſes Maimonides*, Cordubenſis, medio ſaeculo XII. clarus, quem cum Platone et Cicerone confert Dauid Humphreys, Biblioth. Anglic. T. 2. p. 4. id quoniam in libros XIV. diſtinxerat, vocauit יד ſiue manum, addiditque ex Exodi XIII. 9. aliisque Scripturae locis encomium, Iad Hhaſaka יד חזקה Manum fortem. Hoc opus eximium et rariſſimum hactenus, ex editione CPolitana 1509. et Veneta vtraque A. 1550. et 1574. commentariis illuſtrata vna cum iconibus in aes inciſis luculenter recuſum eſt Amſtelod. 1702. curante Immanuele fil. Ioſephi Athiae 4 partibus 2 Voll. fol. Argumenta ſingulorum XIV. huius operis librorum recenſent Frid. Iac. Reimmannus Introd. in hiſtor. theol. iud. pag. 313. ſſ. et Io. Chriſto Wolfius ὁ πάνυ B. H. Vol. I. pag. 840. ſſ. et Vol. III. pag. 774. ſſ. Latine quaedam vertit ex hoc libro Ludou. Compiegne de Veiel [7], quae in opuſcu-

[7] Ex Iudaeis is eſt prognatus, qui *de Veil* cognomine dicti ſunt, et ſcriptionibus quibusdam inter ſuos claruerunt. Chriſto nomen dedit Compendii A. 1655, et Ludouici nomen a Ludouico XIII. Galliae Rege, *de Compiegne* autem ab vrbe, in qua iudaicam eiurauit ſuperſtitionem, accepit. Inter Pontificios per aliquot annos verſatus Reformatorum placita eſt amplexus, et in Angliam traiecit, vbi ſcriptis Hebraeorum ac potiſſimum Maimonidae latine conuertendis operam dedit. v Wolf. Vol. I. p. 724. adde Huetii epiſtolam ad Braunium, in collectione Tilladeti T. 2. p. 208.

opuſculis, ad hiſtoriam et philologiam ſpectantibus, faſc. 6. recudenda dedit Thomas Crenius, Tomoque VIII. Theſauri antiquit. ſacrar. qui Venetiis exeuditur, vberioribus obſeruationibus illuſtrata inſerenda curauit Blaſ. Vgolinus. R. Iacobi bar Aſcher circa A. C. 1340. clari *Arba Turim* ſ. quatuor volumina, ſanctionum Talmudicarum breuiarium complexa praeter editionem Berolinenſ. 1702. et 1703 fol. nouiſſime prodierunt cum commentariis R. Iocl Sircks ac Ioſuae Falck Francof. ad Moen. 1714-16. et Wilmersdorfii 1727. fol. IV. Voll. Conf. de huius operis diſpoſitione ac ſingular. part. argumentis I. C. Wolfii B. H. Vol. I. p. 582. et 83 Vol. III. p. 444. ſſ. et Vol. IV. p. 864. ſq. Ampliſſimum in Arba Turim commentarium compoſuit R. Chaiiem Benbenaſte, de quo v. Wolf. B. H. Vol. I. p. 370. qui quoque conſuli poteſt de R. Ioſua Peleck, Vol. I. p. 465. et de Ioſepho Iſchkapha ib. p. 502. quorum vterque in Baal Turim commentatus eſt. Plures commentatores adducit Wolfius Vol. III. B. H. p. 752. Moſis Tarnenſis Kiriath Sepher breuiſſimum et diſtinctiſſimum Talmudis compendium laudat Morinus pag. 26. Exercit. Bibl. cum quo conſentit Wolfius B. H Vol. I. p. 824. Praeter allatos auctores in exponendis antiquitatibus hebraicis verſati quoque ſunt R. Abraham ben Dauid Arie, h. e. Leo Mutinenſis, in libro שלטי הגבורים, *clypei fortium* dicto; de quo conf. Wolf. Vol. I. pag. 37. R. Iacob Lando in ספר אגור, *libro collecto;* de quo Wolf. l. c. pag. 595. et R. Moſes Iacobi in מצות גדול, quem, teſte Wolfio Vol. I. p. 760. B. Theodorus Daſſouius in limine exemplaris ſui appellat librum Iudaeis carum et Hugoni Grotio dilectum, et antiquitatum cornucopiae, in quo ritus in templo vſitati inter caetera explicentur. Liber En Iacob ſiue fons Iacobi, e Deut. XXXIII. 28. petito titulo, qui hodie plerumque vocatur En Iiſchrael, narrationes hyperbolicas, in vtriusque Talmudis Gemara obuias, quae Aggadae dicuntur, exhibet. Titulum libri Buxtorfius in biblioth. rabbin. vertit עין oculus, minus bene, vt iam pridem obſeruauit Wagenſeilius in epiſtola de infundibulo ſuo, p. 87. Ceterum de *Aggadis* atque Tropologiis, quae in Gemara occurrunt, vide ſis librum Coſri p. 252. ſeq. De Maamadoth, i. e. dictis S. S. et canticis, quae Leuitae in ſanctuario ex Iudaeorum mente recitare ſoliti fuere, quaeque Iudaei recentiores itidem cum Gemara et Aggada quotidie in memoriam ſacrificiorum olim oblatorum recitant, conf. Wolf. Vol. II. p. 1358. ſq. et Vol. II. p. 1052.

IV. Quaeſitum eſt inter eruditos ac multum diſceptatum, tutone poſſimus Talmudicis Doctoribus et Rabbinis eorum legentibus veſtigia, habere fidem, vt ex illis tanto temporum interuallo diſiunctis veram de antiquis Hebraeorum ſtante vtroque templo ritibus ſacris et iuribus moribusque notitiam

titiam certo haurire nobis liceat, ad ſacras Veteris Nouique Teſtamenti litteras illuſtrandas. Vbi duo vtrinque extrema fugienda eſſe duxerim, ad quae plerique prolabentes dum vltro citroque modum excedunt, verum rectumque conſiſtere haud patiuntur. Ex vna certe parte videas viros doctos, qui in lectione Rabbinicorum ac Talmudicorum ſcriptorum aetatem contriuerunt, tantum illis tribuere, vt ex eorum leuiſſimo aſſenſu vel indicio ſtatim libenter pendeant, eos velut oracula loquentes ex tripode et omni exceptione maiores auctores audiant etiam contra clariſſima Hieronymi, Epiphanii, quin immo Iudaeorum vetuſtiſſimorum Philonis et Ioſephi teſtimonia, quod mihi non modo magnum illud tot ſaeculorum ſpatium, quibus Rabbini poſt vixerunt, ſed et ignorantiam, vanitatem, ineptias et contradictiones in ſcriptis eorum obuias, et a Morino atque aliis viris doctis notatas [8] cogitanti videtur minime committendum eſſe, qui vnum Philonis vel Ioſephi teſtimonium lubenter praetulerim decem Rabbinis, [9] a *quorum lectione ardua res eſt et rara*, Ed. Bernhardo p. 210. ad Ioſephum iudice, *non delirare*. Viciſſim alii omnia illa, quaecunque ex Talmude vel Rabbinis proferuntur, ſtatim ſimul ſemelque abiiciunt atque velut indigna et abſurda, ne dicam blaſphema, explodenda exiſtimant, veluti merae ſint inſcitiae et nihil plane auri ex ſtercore rabbinico colligi poſſit, [10] atque ſanctuario illud inferre prorſus ſit nefas, quam in ſententiam multa diſputat Iſaacus Voſſius, vir eruditiſſimus, in reſponſione ad Obiecta Criticae ſacrae Var. Obſeru. p. 327. ſq. et 331. ſeq. quo in loco acerrime in praeclarum virum Ioannem Lightfootum [11] inuehitur, qui rabbinicis conſpurcare nugis nebuliſque obducere ſacros Noui foederis libros non dubitauerit. Voſſio ſuccenturiantur Claudius Capellanus in mari rabbinico infido, ſ. num fidendum Rabbinis. Pariſ. 1667.

rec.

[8] Ita Maimonidis ſuſpectam in antiquitatibus iudaicis fidem oſtendere ſuſtinuit Erdm. Godofr. Camentius pec. Diſſ. Witteb. 1716. 4. Nec mitius de eodem iudicat Cel. Chriſti. Schoettgenius apud Wolfium Bibl. Hebr. Vol. IV. p. 917.

[9] Quam parum illis tribuendum ſit etiam in linguae hebraicae vera indole explicanda atque in rebus ſacra ipſorum ſpectantibus, declarat praeter Ioan. Morinum parte poſteriore Exercitatt. Biblic. Ioan. Brunsmannus in libro cui titulus *Iudaica leuitas*, Hafniae 1705. 8. quibus adde memorias litterarias Treuoltinas A. 1711. p. 635.

[10] Etiam in interpretatione S. ſcripturae vtiliter adhiberi poſſe Iudaeos praeter alios, Ioan. Chriſto. Wolfio B. H. Vol. II. p. 970. et Vol. IV. p. 453. citatos, docuere Fourmontius in epiſtolis apologeticis aduerſus Calmeti commentar. in geneſin gallice editis. Pariſ. 1710. 12. conf. memor. Treuoltinas anni 1711. p. 632. ſſ. et Chr. Schoettgenius in horis hebraicis et Talmudicis. Dresdae 1733. et 1742. 4. adde Sebaldum Rau in Diſſ. de eo, quod fidem merentur Iudaeorum monumenta ſacris in antiquitatibus et ſenſu earum myſtico. Vltrai. 1751.

[11] Monuit quoque contra eius interp. loci Matth. XVI. 19. ex hebraiſmo nonnulla Seb. Schmidius in faſciculo diſputatt. theologico-philolog. Argent. 1676. 8. Diſp. XII. p. 676.

rec. T. X. faſcic. Crenii. Gerardus Veltuyckius in itineribus deſerti de iudaicis diſciplinis et earum vanitate. Venet. 1589. 4. Ioan. Forſterus in praefat. ad lexicon hebraicum, et Franc. Ribera cuius ſiniſtrum de Rabbinis S. ſcripturae interpretibus iudicium legitur in memoriis Treuoltinis anni 1721. p. 881. ſeq. Equidem non negauerim aliqua interdum afferri ex Talmude et Rabbinis ad illuſtranda Noui foederis loca, quae longius petita ſunt, et nec caelum nec terram tangunt, neque hilum faciunt ad lucem illi afferendam: largior etiam haud abſurde viros doctos [12] ſuſpicari, quod Rabbini ex libris Noui Teſtamenti quandoque hauſerint, quae deinde Chriſtiani exiſtimarunt ſacros ſcriptores a Iudaeis petiiſſe, quam in rem Voſſius pag. 327. *Quod vero ritus attinet, ſcimus et nos Rabbinos non minus forſan diligenter legere Euangelia quam Chriſtianos, et quamuis* CHRISTVM *non admittant, ritus tamen veterum Hebraeorum ex Euangeliis et Actibus Apoſtolicis et in ſuos transferre commentarios. Iſtos vero ritus quum legunt Chriſtiani, velut gemmulas colligunt, exiſtimantes ex perenni traditione conſeruatam a Rabbinis eorum fuiſſe memoriam.* Conf. Mericum Caſaubonum de quatuor linguis p. 110. Knatchbullum ad N. T. haud vno loco, Ioan. Oweni Theologumena pag. 384. Edit. Bremenſ. Henr. Teelmannum commentario ad cap. XVI. Lucae pag. 2. ſq. Auguſtum Pfeifferum τὸν μακαρίτην in Mataeologia Iudaica et Mahumedana Ex. I. § 40. et in confutatione Anonymi Chiliaſtae, (Abfertigung eines vermeinten Chiliaſten) p. 80. Lightfootum ipſum in Miſcellaneis Chriſtianis et Iudaicis cap. 19. et 20. T. I. Opp. p. 205. Ioan. Clericum ad Hammondum in Matth. XX. 15. et T. I. Bibl. vniuerſalis pag. 386. et Ioan. Georg. Wachterum in Spinoſiſmo Iudaico, (Spinoſiſmus im Judenthum) p. 45. ſq. Nihilominus tamen haud aſſentior Voſſio, paullo poſt ſubiungenti: *Si itaque exceperis ea, quae ex Euangeliis, Ariſtaeo, Philone, Ioſepho et gentium hauſere annalibus, nihil omnino de toto hoc tempore* (ab Artaxerxe ad Iuſtinianum) *in Iudaeorum ſupererit ſcriptis, quod non ſit commentitium. Si quid veri de R. Akiba, Hillele et aliis in illorum occurrat libris, omne id habent ab Origene et praecipue Hieronymo, cuius ſaepe in Talmude ſit mentio. Abſque illis iſtorum ne quidem noſſent nomina.* Hieronymi in Gemara (ſed neutiquam frequentem) fieri mentionem notauit Morinus, propterea vero omnia alia, quae in Talmude praeterea leguntur, commentitia ſtatuere temerarium eſt. Porro Gemara licet nugis fabuliſque ſit refertiſſima, ideo non ſtatim explodenda Miſchna, rituum morumque Hebraicorum, ſaltim quatenus poſt euerſum templum de illis per traditionem conſtitit vel adhuc reliquiae eorundem inter Iudaeos ſuperfuerunt, certiſſi-

[12] Vide Ioan. Andr. Danzium de curatione Chriſti Sabbathica § IV. p. 180. in Meuſchenii N. T. e Talmude illuſtrato.

tiſſimus theſaurus. Adeoque vbi illa praeeunte, de ritu quodam et more apud Hebraeos viſitato Rabbinorum conſenſus adducitur, is neutiquam contemnendus venit, ſed donec certiſſimis rationibus aut melioribus teſtimoniis confutari poſſit amplectendus, et vtiliter adhibendus ad lucem ſacris ſcriptoribus afferendam, quod praeter Druſium, Scheidium, Lightfootum aliosque ſupra § 1. laudatos oſtenderunt Hottingerus in primitiis Heidelbergenſibus diſſ. 3. de vſu ſcriptorum Hebraicorum ad N. T. Ioannes Braunius libro V. ſelector. ſacror. Exerc. 2. de ſapientia Hebraeorum. Wagenſeilius in telis igneis Satanae p. 66. ſeq. Laur. Oldhelius in ſynag. bifronte. Francof. 1691. 4. Io. Gothofr. Lakemacherus orat. de ſtudio rabbinico a recentiorum quorundam criminationibus vindicato. Helmſt. 1728. 4. rec. parte quarta obſſ. philologicarum p. 118. Io. Pfefferkornius vna cum Profeſſoribus quibusdam Colonienſibus adeo infeſto fuerunt in Talmud librosque Iudaeorum omnes animo, vt Imperatori Maximiliano conſilia de comburendis illis ſuppeditarent. Horum autem conatibus viriliter reſtitit Ioan. Reuchlinus. Quae quidem lis varia ex vtraque parte ſcripta produxit, quae accuratae enarrat Io. Chriſto Wolfius B. H. Vol. I. p. 986. et Vol. IV. p. 956. Ceteroqui in laudandis Rabbinorum teſtimoniis magno iudicio magna circumſpectione opus eſt. *Nunquam ſine riſu*, inquit Ioan. Morinus p. 225. Exerc. Bibl. *legere potui virorum quorundam Hebraice doctiſſimorum opuſcula, qui putant ſe ex vnius aut alterius Rabbini neoterici ſcriptis de antiquis politicis Iudaeorum moribus iudicium ferre poſſe.*

V. Ex chriſtianis hominibus nemo forte exſtitit hactenus, qui plenum et omnibus numeris abſolutum ſyſtema antiquitatum Hebraicarum dare nobis inſtituiſſet. Plura tamen eorundem capita egregie illuſtrat Benedictus *Arias*, a patria dictus *Montanus* [13] in antiquitatum Iudaicarum libris IX. Tomo octauo Criticorum ſacrorum Anglorum inſertis, et *Guilielm. Goeree* in continuatione Cunaei de republica Hebraeorum, Belgice primum vulgata, dein gallice vna cum Cunaeo Amſtolodami 1705. [14] tribus Voll. 8. atque in opere duplici Belgica lingua edito de Moſaicis antiquitatibus 4 Voll. fol. et de Iudaicis antiquitatibus 2 Voll. fol. Amſtelod. 1690 et 1702. cuius elaboratis-

[13] Vide Colomeſium p. 75. Opuſc.

[14] Hiſce tribus voluminibus addenda alia duo a V. C. *Iac. Baſnagio* edita ſub titulo: *Antiquitez Judaiques, ou Remarques critiques ſur la Republique des Hebreux.* Amſterd. 1713. 8. quod opus diuerſum eſt ab eiusdem *Hiſtoria Iudaeorum.* Amſtel. 1710. 12. itidem Gallice edita, et ſexto Tomo in ſupplementi et apologiae vicem aucta. Haec Hiſtoria Anglice etiam verſa lucem vidit Londini, et Gallice Pariſiis 1710. ſed ſine auctoris nomine et mutatis quibusdam atque omiſſis itemque interpolatis recuſa, curante Lud. Elia

ratiſſimi et variis elegantibus (vtinam ad veterum Iudaeorum mentem ſemper expreſſis) tabulis in aes inciſis ornati operis non mediocris eſt apud multos auctoritas. Hiſce accedunt: *Ioannes Lundius* in den alten jüdiſchen Heiligthümern Hamburgi 1701. 1712. et denique 1738 fol. cui vltimæ editioni acceſſerunt doctiſſimae Viri in hiſce litteris Summi Joan. Chriſto. Wolfii annotationes, maximum ei non ſolum prae prima illa, quae tribus in 8uo Voluminibus fuit diſtincta, ſed reliquis quoque, quae in folio fuerunt excuſae, editionibus decus pretiumque conciliantes. Dignum fuit viſum hoc opus Belgis, vt in linguam eorum conuerteretur. Quae verſio prodiit Amſtelodami 1726. fol. annotationibus Gerardi Outhofii inſtructa; quas quidem nouiſſimae editioni inſerendas curauit Io. Chr. Wolfius. *Thomas Lewis* in originibus Hebraeis, quae anglico ſermone compoſitæ, quatuor voluminibus prodiere Londini 1724 et 25. in 8. In octo libros diuiſum eſt opus iſtud; quorum *Primus* agit de originibus et fortuna populi Hebraeorum et Palaeſtinae, de republicá iudaica, ſynedriis ſ. iudiciis et poenis. *Secundus* de ſacerdotibus eorumque officiis ac reditibus nec non de prophetis veris falſisque, de Nazaraeis, Rechabitis, de ſectis, de ſcribis et publicanis. *Tertius* de excelſis, tabernaculo, templo, ſynagogis, proſeuchis. *Quartus* de Hebraeorum religione, ſacramentis et ſacrificiis, ieiuniis, feſtis, anno ſabbatico et iubilaeo. *Quintus* de idololatria et idololatris, de Samaritanis aliisque, et c. 22. inprimis ſiſtit vindicias Iudaeorum de falſo illis imputato cultu aſini, porci, caelorum et Bacchi. *Sextus* de vrbe Hieroſolyma, Patriarchis, Aechmaloarchis, de legibus ciuilibus et ceremonialibus, ſeruis, re militari, ponderibus et menſuris, agricultura et re pecuniaria. *Septimus* de Aſtronomia et computo, aliisque artibus, nec non commerciis, nauigatione, ſtudiis, et doctoribus, Talmude et XIII. articulis fidei iudaicae. *Octauus* denique de canone V. T. et libris apocryphis, LXX. Interpretibus, Ariſtea, verſione Aquilae et Chaldaea paraphraſi. Denique *Petrus Iurieu* in Hiſtoria critica dogmatum rituumque bonorum et malorum, qui in eccleſia Dei obtinuerunt ab Adamo ad Chriſtum vsque, et de origine idololatriae ex collatione Iudaiſmi illuſtratae. Amſtelod. 1704. 4. Gallice, vna cum appendice, et anglice Londini 1705. 8. duobus voluminibus.

VI. Sparſim quoque multa attingunt *Ioan. Buxtorfius* in Lexico Talmudico

Elia du Pin Nonnulla in eadem reprehendit vir doctiſſimus Maturinus Veiſſierius la Croſe in libro gallico quem nomine ſuo diſſimulato edidit, *entretiens ſur divers ſujets d'Hiſtoire, de literature, de Religion et de Critique*, à Cologne 1712, 12. p. 126. ſq. et Richard Simon in Bibl. noua ſelecta ibidem Gallice edita T. 2. c. 16. p. 254. ſq. Ipſe Baſnagius nouam hiſtoriae ſuae iud. editionem Hagae Comitum 1716. 8. curauit, nouem tomis diſtinctam, et praefatione apologetica munitam.

dico et in variis diſſertationibus; *Ioannes Heinricus Otto* in Lexico Rabbinico Philologico; *Ioannes* praecipue *Lightfootus*, et ex quo hic ſubinde profecit *Henricus Ainsworthus*, tum *Ioan. Seldenus*, *Ioan. Cocceius*, *Ioan. Heinric. Hottingerus*, *Iac. Altingius*, *Conſtantinus L'Empereur* ſiue *Imperator*, *Ioan. Chriſto. Wagenſeilius* in ſuis ſcriptis, *Hermannus Witſius* in ſuis Miſcellaneis, *Theodorus Daſſouius* in ſuis diſſertationibus, et in collegiis, ſiue praelectionibus, quae calamo exceptae in ſtudioſorum manibus circumferuntur; *Ioan. Andr. Danzius* item, *Ioan. Chriſto. Wichmanshauſen*, *Conr. Ikenius*, *Io. Georg. Michaelis* in Diſſertatt. ſuis. Videntur et hoc loco commemorandae eſſe DD. *Ioan. Conr. Dieterici, et Ioan. Andr. Quenſtadii* antiquitates Biblicae. *Ioachimi* item *Hildebrandi* poſt auctoris mortem vulgatae a Rev. *Ioan. Andr. Schmidio*, et *Sam. Frieder. Bucheri* antiquitates Biblicae. Vitemb. 1729. 4. *Paulli Sherlogi* dioptra Antiquitatt. Hebraicarum libris II. Lugd. 1651. fol. *Cherubini de Sancto Ioſepho*, Carmelitae, apparatus Biblicus, Louan. 1703. fol. 3. Voll. *Chr. Schoettgenii* horae hebraicae, ſupra p. 1. not. 1. laudatae. *Io. Gothofr. Lakemacheri* obſeruatt. philologicae et *Auguſtini Calmeti* Dictionarium Biblicum, quod prodiit gallice Pariſiis 1723. fol. cui deinde acceſſerunt ſupplementa duob. tomis ibid. 1728. fol. Latine illud verſum eſt a Ioan. Dom. Manſi. Lucae 1725. fol. Germanica autem interpretatio Voll. IV. in 4. Lignitii 1751-54. cum praefatione S. R. Ioecheri prodiit.

VII. Praecipue magnum ſtudium in hoc genere poſuit indefeſſa B. *Balthaſaris Scheidii*, Profeſſoris quondam Argentoratenſis, A. 1670. 26 Nov. denati, induſtria, licet opera eius edita non ſint, at nouem ſatis ſpiſſis voluminibus in quarto deſcripta et ad prelum parata exſtant in hac vrbe Hamburgenſi inter MSta, quae bibliotheca publica ex liberalitate viri ſupra laudes Ioan. Chriſto. Wolfii poſſidet. In illis Scheidianis quinque volumina occupat Nucleus Talmudicus et Rabbinicus, ſiue commentarius Talmudicus et Rabbinicus in omnes Veteris Teſtamenti libros atque in Nouum Teſtamentum, qui quoniam Druſio omiſſa tradit inſcribitur *Praeterita Praeteritorum.* Cetera quatuor volumina in latina verſione partium Gemarae et vocabulis peregrinis Talmudis per Lexici modum interpretandis abſoluuntur.

Haud minori diligentia in ipſo illo ſtudiorum genere verſatus eſt *Ioſua Arndius*, Praeſul olim Guſtrouienſis, A. 1685. 7 April. exſtinctus. Reliquit enim is plene elaboratam Antiquitatum Iudaicarum clauim ſiue Lexicon, quale Antiquitatum Eccleſiaſticarum ab eodem habemus; nec non Locos Communes dogmatum et rituum veterum ac recentium Iudaeorum Rabbinorum Commentatorum, cui filius *Carolus Arndius*, Hebraicarum litterarum in Academia Roſtochienſi olim Profeſſor addere promiſit Bibliothecam Antiquitatis

Iudaicae ſelectam. Vide eiusdem Caroli Arndii commentationem de vita et ſcriptis parentis ſui, in Henr. Pippingii memoriis Theologorum p. 178. et orationem inauguralem Roſtochii 1711. editam p. 15. 16. Aſt vero promiſſis ſuis haud ſtetit filius Car. Arndius.

Inprimis autem harum litterarum ſtudioſi vehementer optarunt, vt in lucem edita fuiſſent, quae de antiquitatibus Hebraicis ad ſacrarum litterarum lucem obſeruata olim præclare ſunt *Theodoro Daſſouio*, qui Wittebergenſem primum ac deinde Kilonienſem academiam eruditione ſua ac meritis ornauit, et denique Superintendentis Regii generalis partibus in Holſatia regii iuris cum laude functus eſt, A. 1721. rebus humanis ereptus.

Promiſit vir ille Celeberrimus 1. Hiſtoriam Hebraeam 2. Verſionem codicis Talmudici Menachoth, ſiue de muneribus frugum Deo oblatis cum tota gemara Babylonica. 3. Lexicon Hebraicum emphaticum.* 4. Verſionem Commentarii Salomonis Iarchii,[15] doctiſſimi litteratoris Hebraei, in Exodum et Leuiticum. 5. Codices nonnullos Miſchnicos Latine verſos, ſuae luci reſtitutos, et a tenebris quibus ab aliis inuoluebantur liberatos, v. g. Codicem Babha Mezia. 6. Moſis Maimonidis titulos duos, nempe titulum de oblationibus, et titulum de ſiclis. 7. Iom Tobh, accuratas commentationes in titulum de Iugi ſacrificio, et titulum de feſto expiatorio. 8. Holocauſta, victimas pro peccato et pro reatu caeſas, vt et victimas ſalutares, ex libro antiquiſſimo *Siphra*, quem Iudaei ferunt in oculis, recenſitas. 9. Titulos duos Talmudis Hieroſolymitani, nempe titulum de ſollemni comparitione in feſtis, et titulum de primitiis. Quos a ſe exſpectandos labores Ipſe B. Daſſouius vberius recenſitos inſeri iuſſit Nouis litterariis maris Balthici A. 1705. p. 86. Dolendum certe vehementer eſt, tantum reconditae eruditionis iudaicae theſaurum [16] tenebris premi, nec quiquam ex eo in lucem prodiiſſe; eoque magis mirandum eſt, neminem huic euulgando manus admouiſſe, quum ipſe Daſſouius, teſte Erico Benzelio in notitia litteraria p. 56. maturandae editioni certam pecuniae ſummam legauerit.

VIII. Succinctius in tironum vſum complexi pleraque ſunt Germanica quidem lingua M. *Chriſtophorus Semler* in antiquitatibus S. Scripturae. Halae 1708. 12. et *Paullus Chriſtophorus Hoepfnerus* in Hieroſolyma antiqua. Ib. 1715. 12. vterque liber iunctim excuſus eſt Halae 1732. 8. *Ioannes Iacobus*

* Huius ſpecimen Parti 3. animaduerſ. philolog. a ſe edit. adiecit S. V. I. D. Wincklerus.

15 Commentarium R. Salom. Iarchi in totum Pentateuchum latine ex verſione ſua edidit Vir nobiliſſimus Io. Frid. Breithaupt. Gothae 1710. 4.

16 Laurentius Normannus, Vir orientalis philologiae peritiſſimus, tanti fecit Daſſouianas haſce antiquitates, vt maximam partem ſua manu deſcriberet, quod quidem exemplar in bibliotheca publica Vpſalienſi aſſeruatur.

bus Schmidius item in biblico Hiſtorico. Lipſiae 1728. Cuius libri in ſeptem diſtributi partes pars vltima antiquitates iudaicas perſequitur. Et *Caſpar Abelius* in antiquitatibus iudaicis. Gardelegae 1736. 8. qui tamen liber potius hiſtoriam gentis hebraeae, quam accuratam antiquitatum hebraicarum expoſitionem exhibet. Anglica lingua, *Thomas Goodwin* in Moſe et Aaron, ſiue de ritibus et antiquitatibus hebraicis, qui ex vernacula ſaepius editus, hinc Belgice quoque, Daniele Peenio interprete, recuſus apud Batauos Amſtelod. 1694. 8. et latine cum notis breuibus Io. Henrici Reitzii, Bremae 1679 et ſexta vice ibid. 1722. 8. cum nouis eiusdem editoris animaduerſionibus et Herm. Witſii diſſertat. duplici de theocratia Iſraelitica et Rechabitis. Cum clariſſimi Ioan. Henrici Hottingeri Nepotis, notis et animaduerſionibus prima vice Francof. ad Moen. 1710. 8. et demum Lugd. Batav. 1724. 8. cui acceſſerunt Laudati Reizii notae, et Taconis van den Honert praefatio commendatitia. Denique cum ampliſſimo Viri in hoc litterarum genere ſummi Ioan. Gottlob Carpzouii, Theologi de eccleſia puriori longe meritiſſimi commentario ita expolitum eſt Goodwini compendium, vt iam ſyſtematis nomen merito tueri queat. Belgica lingua *Daniel le Roy* in antiquitatibus iudaicis, Roterodami 1702. 8. et *Iac. Leydeckerus* in Adamo, Moſe et Chriſto. Gallica *Iacobus Infantius* (*L'Enfant*) in introd. in N. T. gallicæ N. T. verſioni, a ſe Amſtelod. 1718. 4. editae, praemiſſa: quam in germanicam linguam conuerſam Lipſiae 1730. 8. edidit Ioan. Fr. Chriſto. Erneſti. Et *Claudius Fleury* in libro, cuius index eſt: mores Iſraelitarum. Pariſiis 1681. edito et Hagae Comitum 1682. 12. recuſo; deinde in Belgicam linguam, interprete D. Ghiis Amſtelod. 1702. 8. in germanicam per Ioan. Enckhuſen. Hanouerae 1768. 8. conuerſo. His addendi, qui latine ſcripſere *Ioan. Leusdenius* in Philologo Hebraeo mixto Vltrai. 1682. 4. *Auguſtus Pfeifferus* ὁ μακαρίτης in ſpecimine antiquitatum ſacrarum et antiquitatibus Hebraicis ſelectis Lipſ. 1685. 12. et inter opera Philologica. Vltrai. 1704. 4. quibus addas licet eius σκιαγραφίαν antiquitatum Hebraicarum, quam Witteb. 1670. euulgatam, auctiorem dedit in Critica ſacra, p. 150. edit. recentiſſ. cum acceſſionibus Ioan. Andr. Mich. Nagelii. Altorfii 1751. excuſae, et locupletatam a ſe exhibet *Ioan. Iacob. Schudt* in Deliciis Hebraeo-Philologicis Hiſtoriae ipſius Iudaicae ſubiectis p. 147. ſeq. qui et ipſe p. 166—177. aliquam ſcriptorum de antiquitatibus Hebraicis notitiam tradere inſtituit. *Henr. Iac. van Bashuyſen* in Sciagraphia Syſtematis Antiquitatum Hebraicarum; Hanouiae 1702. 4. et Syſtemate Antiquitatum Hebraicarum minori. ibid. 1715. 8. *Hadrianus Relandus* in Antiquitatibus ſacris veterum Hebraeorum, quod elegans compendium prodiit Vltrai. 1708. 8. et longe locupletius 1712. 8. ac deinde

deinde iteratis vicibus etiam in germania recuſum eſt. *Bernardus Lamius* in Apparatu Biblico Lugd. Batauor. 1711. 8. auctiusque recuſo Lugd. Gallor. 1723. 4. *Ioachimus Langius* in myſterio Chriſti ac Chriſtianiſmi in faſciis typicis antiquitatum Biblicarum Veteri Teſtam. Halae 1717. 4. *Conradus Ikenius* Profeſſor nuper eruditiſſimus linguarum orientalium in Gymnaſio Bremano in Antiquitatibus Hebraicis ſecundum triplicem ſtatum Iudaeorum, Eccleſiaſticum, Politicum et Oeconomicum, Bremae 1730. 8. euulgatis, ſaepiusque et nouiſſime 1741. ibidem recuſis. *Ioannes Mayerus* in Antiquitatibus Sacris editis ab H. A. Reutero. 1733. 8. *Ioannes Henr. Zopfius* in Introductione in Antiquitates ſacras veterum Hebraeorum. Halae 1734. 8. *Ioan. Leonh. Rechenbergerus* in Sacris Iudaeorum ritibus antiquis. Ienae 1740. 8. *B. S. Cremerus* in Poëcile Antiquitatum Sacrarum ſub variis ſpeculationibus et contemplacionibus exhibita. Amſtelod. 1740. 4. *Theodorus Daſſouius* in Antiquitatibus Hebraicis, e MSto B. Auctoris editis Hafniae 1742. 8. et *Andr. Georg. Waehnerus*, V. C. in Antiquitatibus Hebraeorum. Göttingae 1743. 8.

IX. Non defuere praeterea, qui ſpeciale quoddam argumentum promittentes in omnifaria tamen antiquitatum Hebraicarum genera ſunt euagati, quales ſunt *Ioan. Stephanus Menochius*, *Carolus Sigonius* et *Melchior Leydeckerus* in ſcriptis de Republica Hebraeorum, praeſertim ſi in Sigonium notae conferantur *Ioannis Nicolai*, auctius recuſae 1701. Amſtel. 4. et *Laurentii Maffeii*, Sigonii libro T. IV. opp. Sigonii Mediolani 1734. iunctim editorum inſerto adſperſae. His etiam accenſeri poterit *Fortunatus Scacchus* in ſacrorum Eleochryſmatum Myrotheciis tribus, quae ex edit. Romana 1625. 1627. 1637. 4. rariſſime antea inueniebantur, nunc vero obuia ſunt ex edit. Amſtelodamenſi A. 1701. fol.

X. Recentiorum Iudaeorum ritus et conſuetudines in quibusdam ſaltim cum antiquis conueniunt, etſi in multis probe noui tum ab illis tum inter ſe differant, quam in rem praeclare laudatus Daſſouius errare obſeruat eos, qui ſi in Buxtorfii *Synagoga* Iudaica (Germanice primum A. 1604. a Ioanne Buxtorfio patre, deinde latine ex Dauidis Clerici verſione, et ſubinde auctius a filio et nepote edita) aliisque eiusmodi recentioribus libellis multa ridicula abſurdaque legunt, ſtatim illa Iudaeis omnibus impingunt, quamuis Buxtorfius non viuendi rationes Iudaeorum omnium deſcribere intenderit, ſed praecipue Germanorum hodiernorum, qui ad faecem gentis Iudaicae referri debent, a quibus ad florentem Dei populum concludere velle eſſet abſurdiſſimum. Nam Iudaei Hiſpani Luſitanique in pleriſque diſſentiunt ab iſtis Germanorum deliriis in Synagoga Buxtorfiana recenſitis, veluti vberrime demonſtrat

monſtrat Menaſſeh ben Iſrael in libro Theſauro dos Dinim, qui in quatuor partes diſtinctus et Amſtelod. 1645. 8. Luſitanice excuſus eſt: immo Iudaei hodierni in Barbaria Germanorum fere ineptias ignorant, et longe alia ratione viuunt, teſte *Lancellotto Addiſonio* Doctore Anglo in libello, qui inſcribitur: *the preſent ſtate of the Jews in Barbaria*, Londini 1676. 12. typis exſcripto, germanice verſo et inſerto Aſiaticis et Africanis memorabilibus horum temporum, ἀνονύμως, Norimb. 1676. 4. euulgatis. De Iudaeis in Italia conſulendus eſt *Leo Mutinenſis in hiſtoria rituum Hebraeorum praeſentis temporis* ſiue libro de caerimoniis et conſuetudinibus Iudaeorum, qui cum Iac. Gaffarelli latina praefatione, quaedam Leoni omiſſa ſupplente, primum editus Italice Pariſiis 1637. 12. deinde anno interiecto emendatius auctore ipſo curante Venetiis, in qua editione iuſſu ſuperiorum loca Scripturae (obſeruante Richardo Simone) ex vulgata translatae addita, et quaedam omiſſa, vt docet Io. Seldenus c. 14. de ſucceſſione in bona defuncti, et Vxor. Hebr. p. 51. nec non integra capita adiecta, quae ſiſtuntur a Io. Chriſto. Wolfio Bibl. Hebr. Vol. III. p. 299. Hunc Leonis libellum Gallice vertit et inſigni praefatione binisque diſſertationibus de Caraitis et Samaritanis auxit *Rich. Simon* ſub nomine *Recared Schimeon* Pariſ. 1674. 12. Iterumque altera editione ſub nomine *de Simonville*, cui adiecta eſt eiusdem collatio rituum Iudaicorum et Chriſtianorum. Hanc denique nouiſſime in Caerimoniis et Conſuetudinibus ſacris omnium orbis terrarum populorum gallice Amſtelod. 1723. fol. edi coeptis, et quidem in limine Tomi primi recuſam, cui addita eſt diſſertatio noua de caerimoniis hodiernorum Iudaeorum, latine translatam habemus a *Ioan. Valent. Grosgebauer* Francof. 1693. 12. De ceteris huius libri verſionibus, anglicana et belgica vide Io. Chr. Wolfium B. H. Vol. I. p. 416. et Vol. III p. 299. Exſtant quoque R. *Simeonis Lozzati* liber eruditus itidem Italice de ſtatu et conditione Hebraeorum *Diſcorſo circa il ſtato de gl' Hebrei* Venetiis 1638. 4. e quo inſignia quaedam excerpta dedit Io. Chriſto. Wolfius B. H. Vol. IV. p. 116. ſſ. et *Paulli Sebaſtiani Medici*, Ex-Iudaei Itali, liber Italico ſermone compoſitus, de ritibus et conſuetudinibus Hebraeorum; qui Mediolani 1738. 8. ſecunda vice, cum praemiſſa ad Iudaeos epiſtola, atque annotationibus Nicolai Strattae, itidem Ex-Iudaei et ſacerdotis catholici, eſt excuſus. Praetereo Iudaeorum recentium *Minhagim*, ſ. ritualia, de quibus conſul. I. C. Wolfius B. H. Vol. II. p. 1354 et ſeq. et Vol. III. p. 1203. et *Machſorim*, ſ. precum ſollemnium libellos, quibus vtuntur in Synagogis, quos accurate recenſet laudatus Wolfius B. H. Vol. II. p. 1334. ſſ. et Vol. III. p. 1200 et ſeq. Neque prolixe commemorabo Ex-Iudaeorum *Chriſtophori Paulli Meieri* tractatum Germanica lingua editum von der heutigen Juden Ceremo-

remonien und Gebräuchen insgemein, und durchs ganze Jahr. Witeb. 1679. 4. et Gedani 1682. 4. *Frider. Alberti Chriſtiani* der Jüden Glaube und Aberglaube, et *Antonii Margaritae* ganze jüdiſche Glaube, vtraque cum praefat. V. C. Chriſtiani Reineccii recuſa Lipſiae 1705. 8. de quibus aliisque huc facientibus videndus eſt Io. Chriſto. Wolfius B. H. Vol. II. p. 1082. Vbi p. 1083. ſſ. et Vol. IV. p. 507. ſcriptores Chriſtiani, qui in hoc ipſo negotio operam ſuam collocarunt, recenſentur; quibus addendus, qui nouiſſime in hoc ſtudio occupatus fuit *Ioan. Chriſtoph. Bodenſchatz in conſtitutione eccleſiaſtica Iudaeorum hodiernorum*, germanice partibus quatuor euulgata Francof. et Lipſ. 1748. et 49. 4.

Non iniucunda ſunt, ſed ambigua nimis et incerta ad originem populorum inde concludendam, quae de conuenientia morum rituumque Americanorum cum Iudaicis obſeruauit *Ioh. Franc. Laſitau* in opere erudito et iucundo lectu, *Moeurs des Sauvages Ameriquains comparés aux Moeurs des premiers Tems*, quod prodiit Pariſiis 1724. 4. duobus voluminibus. Sicut quae de conuenientia rituum Iudaicorum collecta leguntur in libro Gallico, qui inſcribitur *conformité des Coutumes des Indiens Orientaux avec celles des Juifs, et des autres peuples de l'Antiquité par Mr. de la C.* [17] *Bruxellis* 1704. 12. In Bibliotheca Anglica V. C. Armandi de la Chapelle T. 12. p. 263. *Mr. Long, miniſtre, qui eſt depuis peu revenu du fort St. George, dans les Indes Orientales, m'a permis de le citer pour cela, que les* Gentouſes, *peuple d'Orient, que leurs Coutumes et d'autres choſes ſont croire à des perſonnes tres judicieuſes, etre deſcendu de ces Juifs qui ne retournerent point de la Captivité: que ces* Gentouſes, *dis-je, ont a Chillembrum, prés de Porto Novo, ſur la Coté de Coromandel, un temple, qu'ils appellent le temple de Zuliman, auquel ils ſe rendent avec la même devotion que les Juifs marquoient autre fois pour le temple de Jeruſalem, et qui eſt diviſé en Cours, de la même maniere, et ſur le même planque le temple de Jeruſalem paroit aupres du P. Lamy.* Nonnulla iam pridem de morum rituumque Americanorum congruentia cum Iudaicis annotauit *Menaſſeh ben Iſrael* in *ſpe Iſraelis*, ſiue libello, quo reliquias decem tribuum in Americam translatas eſſe

[17] Conf. Ioan. Chriſto. Wolfii τοῦ πάνυ Bibl. Hebr. Vol. I. p. 125. 783, et 1146. Vol. II. p. 1091. ſeq. et Vol. IV. p. 515. Giſb. Voetium T. I. Diſputatt. ſelectar. p. 144. ſq. Ioan. Caluortii Naphthali, ſiue de reditu decem tribuum et conuerſione Iudaeorum. Londini 1672. 4. Aug. Calmeti Diſſ. duas alteram, *ſi les dix tribus ſont revenus de leur captivité dans la terre d'Iſrael*, praemiſſam commentario in Ezechielem, et recuſam T. I. Diſſ. eius p. 590. ſſ. verſ. latinae; alteram *ſur le pais, ou les dix tribus d'Iſrael furent transportez et ſur celui, ou elles ſont aujourdhui*, praemiſſam commentario in priorem libr. Chronicorum, recuſam T. I. Diſſ. eius p. 236. verſ. latinae, et P. IV. verſ. germanicae p. 388. ſſ.

eſſe diſputat pag. 28. ſeq. *Cui leges ac conſuetudines Indorum Hebraeorumque conferre libet, in multis conuenire eas videbit; vnde facile colligere eſt, Indos illas debere Hebraeis cum ipſis habitantibus, ante vel poſtquam occultos montes quaererent. Iucataneuſes et Acuzainilenſes Indi ſe circumcidebant. Totones Nouae Hiſpaniae, ac Mexicani, prout Ioan. Roman, et Franciſcus Lopes de Gomara, in generali Indorum hiſtoria teſtantur, veſtes lacerant, ſi vel repentinum aliquod infortunium, vel mors alicuius ſuperuenerit. Garcias in Monarchia Ingaſonum inſulae Peru narrat Guinacapacum, intellecta filii Ataguallpae ob inimici exercitum fuga rupiſſe veſtimenta. Mexicani et Totones, ſiue Totonazenſes, in aris ſemper ignem alebant, vt iubet Deus in Leuitico: Peruenſibus idem in templis ſoli dedicatis ſacientibus. Nicaragua Zenſes vetabant foeminas, quae partum nupere edidiſſent, templa ingredi, priusquam menſtruo forent purgatae. Inſulae* Hiſpaniola *incolae peccare eos aiunt, quibus res eſt cum foemina recens enixa; et Indi nouae Hiſpaniae grauiſſime puniebant Sodomiae reos. Sepeliebant etiam plurimi Indorum ſuos mortuos in montanis, qui mons etiam eſt Iudaeorum; et nomen Chana iſtis in locis inuentum, referente Gregorio Garcia. Id mireris, quod ab iisdem iubilaeum quinquaginta annorum in vrbe Mexico, vt totius prouinciae metropoli, magna cum pompa celebraretur. Quid quod die Sabbathi omnes caerimoniis ac ſacrificiis, in templo faciendis, intereſſe tenebantur. Iidem diuortium faciebant a faeminis, quae quid minus honeſtum patraſſent. Fratrum defunctorum viduas ducebant Indi inſularum Peru, Nouae Hiſpaniae et Guatimalae. Annon ex hiſce iudices habitaſſe illic locorum Iudaeos a quibus gentes iſtae talia acceperint? Supradictis adde et illud, quod notitiam creati mundi ac diluuii vniuerſalis, quam habebant Indi, Iſraelitis acceptam ferre debeant.*

Illum Menaſſae Iſraelidis librum Amſtelodami 1650. 8. editum in Anglicam linguam conuertit *Moſes Wall*, atque circa idem temporis *Thomas Thorowgood* libellum edidit, cui titulus: *Jewes in America or probabilities that the Americans are of that race.* Lond. 1650. 4. In eandem ſententiam nuper *Ludouicus Hennepinus* in ſuo Itinere A. 1704. edito ex eadem exigua rituum et morum quorumdam conformitate Americanorum originem a Iudacis repetit. *Ils ſont leurs cabanes en forme de pavillon comme les Juifs; Comme ceux ils s'oignent d'huile, et s'attachent ſuperſtitieuſement aux ſonges: ils pleurent leur morts avec beaucoup de lamentations. Leurs femmes portent le dueil de leurs proches un au entier, pendant lequel elles s'abſtiennent de toutes ſortes de danſes et de feſtins, et portent une maniere de chaperon ſur leur tête. D'ordinaire le pere et le frere du defunt ont ſoin de la veüve. Du reſte il ſemble que la malediction de Dieu repoſe ſur ces Sauvages de l'Amerique, comme ſur les Juifs. Ils ſont brutaux et opiniatres au dernier point. Ils n'ont nulle demeure*

fixe et arretée. Ils ſont fort impudiques. Quand on leur dit, que leurs ames ſont immortelles, ils demandent ce qu'elles mangeront dans l'autre monde. D'ailleurs on voit quelques traces de la creance des Juifs ſur l'origine du Monde. B. D. Ioan. Conr. Danhauerus hodomoriae Caluinianae phantaſmate IX. T. 2. p. 1856. ex Georgii Hornii praefat. ad libros IV. de originibus Americanis refert « quosdam Iudaeorum vna cum Scythis Americam immigraſſe, ita vt « nec tribum conficerent nec peculiarem nationem, ſed exuta paullatim in- « ter barbaros, vt fieri ſolet, natura, etiam Iudaei eſſe deſierint: ſic tamen, « vt quaedam antiquitatis ſuae et originis veſtigia retinerent. Qualia ſunt « Ioſephi nomen apud Hurones, et in Souriquoſiorum cantilenis vox Alle- « luia frequens, Eſcarboto teſte: ac quod apud Iucatanenſes plurimi barba- « rorum narrant, ſe a maioribus ſuis accepiſſe, prouinciam illam cultam fuiſ- « ſe a gentibus, quae ab Oriente poſt varios errores eo venerint, et Numinis « auxilio ab aliarum gentium iniuriis liberatae, per mare, apertis vtrimque « fluctibus euaſerint. Non tamen, ſcribit l. c. c. 10. p. 56. vel noſter orbis « ignotus Americanis, vel illorum nobis fuit. Nam Californiani nouerant, « idque ſibi a maioribus traditum aſſeuerabant, gentes in alio orbe barbatas « et veſtitas reperiri. Sic Mexicani, ſed aduectos ex alia orbis parte in Ame- « ricam, retulerunt, apud quos etiam communis opinio fuit, venturam ab « Oriente gentem, quam apud Iucatanos celebris vates Chila Cambel, vt vi- « detur, propagauit. Vnde Hiſpani interrogati, an ab Oriente venirent? « Idem Mechoacnis praedictum fuit. Priſcis quoque ſcriptoribus noſtris « cogniti fuerunt vltra Oceanum orbes alii, de quibus Clemens Alexandri- « nus in epiſt. quadam teſte Hieronymo in cap. II. Epiſt. ad Epheſ. Nihil « nunc de Atlantide Plotonis dico, res notior eſt, quam vt referenda ſit. « Memorabile eſt, quod Aelianus L. 3. c. 18. hiſtor. refert, Silenum Midae « narraſſe: Europam, Aſiam, Lybiam, inſulas Oceano circumfuſas eſſe; ex- « tra eas continentem quandam infinitae magnitudinis, quae nutriat grandia « animalia, et homines duplo maiores et longaeuiores, quam noſtri ſint. « Ibidem eſſe magnas ciuitates, diuerſa vitae inſtituta, et leges noſtris con- « trarias. Adiecit: hanc terram poſſidere grandem vim auri et argenti, ita « vt inter illos populos minoris pretii ſit, quam apud nos ferrum. Hae « ſunt magnae illae inſulae, de quibus ex Ariſtotelis et Theophraſti mente « Apuleius lib. de mundo. In Senecae ſuaſoriis Auitus teſtatur communem « opinionem iactari; fertiles in Oceano iacere terras, vltraque cum rurſus « alia littora, alium iacere orbem. Quo Senecae Tragoedi praedictiones in « Medea (v. 374. ſſ.) pertinent: »

« Venient

« Venient annis
« Saecula ſeris, quibus Oceanus
« Vincula rerum laxet, et ingens
« Pateat tellus [18] Typhisque nouos
« Detegat orbes, nec ſit terris vltima Thule.

« Haec non profecta fuerunt ex mera incerta coniectura, quod arbitrantur
« Açoſta et alii, ſed ex illa notitia iacentium in Oceano terrarum. Et quum
« Sharcellinus inquit: In Atlantico mari Europaeo orbe potior inſula, nonne
« Americam digito quaſi oſtendit? L. 2. C. 5. Hornius probat Phoenices in
« Americam ex Africa et Hiſpania non infrequentes nauigaſſe, ibid. C. 8. Sa-
« lomonis nauibus Americanas terras haud fuiſſe inacceſſas L. 3. C. 19. refert
« Braſilianos meminiſſe p. 218. cuiusdam ſancti viri et vt ex narratione ipſo-
« rum patet, Chriſtiani, quem Meyre Humane vocant. Guarais, qui prouin-
« ciam Sanctae Crucis in montibus tenent, Paicuma dicitur: vnde et primos
« monachos Hiſpanos Paicumas appellarunt. Hunc S. Thomam eſſe duplici
« argumento colligimus, ex nomine et hiſtoria. Nomen quod attinet: Meyr
« ipſis in genere peregrinus dicitur, barbatus, veſtitus. Human ex voce
« Thomas expreſſum eſt, ſolo T. abiecto. Terminatio in diuerſis linguis
« plerumque variat, ſicut Οδυσσευς et Vlyſſes, Aiax et Aias. Hiſtoria ma-
« gnam lucem huic narrationi affert. Quae enim Braſiliam de Marie Huma-
« ne, eadem Orientales Indi Malabares de Thoma narrant. Lerius: ante in-
« numerabiles Lunas veniſſe ad maiores ſuos virum barbatum et veſtitum, qui
« fidem in Deum tradiderit more Chriſtianorum. Quare quum et nomen,
« et quod narrant barbari, ſi tonſuram excipias, Thomae conueniat, non
« ignotus ipſis videtur fuiſſe. De hoc quaeritur: Veneritne Thomas in Ame-
« ricam, et ibi praedicarit, an ex Tartaria eius notitiam intulerint illae gen-
« tes. Quorum prius Lerio probatur, eo argumento, quia in omnem ter-
« ram exiuit ſonus Apoſtolorum: altera tamen ſententia certior, nam multa
« indicio ſunt Braſilianos a Tartaris ortos. Deinde conſtat, Thomam in Tarta-
« ria, Sinis, India Euangelium praedicaſſe, et ibi occiſum: nulla vero noti-
« tia eius in Americam profectionis et reditus. Vnde eius ex Tartaria me-
« moriam illatam putarim, vel ab ipſis Braſilianis, vel iis, vnde hoc accepe-
« runt, populis. Celebratur et iam apud Indos alius Mar Thomas, id eſt,
« Dominus Thomas, qui collapſam religionem Chriſtianam ibidem inſtau-
« rarit circa annum Chriſti DC. De quo Ludouic. Guzmannus in Indicis ex-
« peditionibus, et Joannes de Bairos ac alii. Haec ille, habetque ὁμόψηφον
« Gerh. Ioan. Voſſium de philologia § 26. p. 63. et de Mathemat. Cap. 42.

[18] Adde Ioan. Baptiſtae Ferreti muſas lapidarias V. 4. p. 310.

“ § 10. pag. 242. quibus ſuccenturies licet Malaendam L. 4. de Antichriſto. “ c. 38. p. 307. „ William ſiue Wilhelmus Penn, A. 1712. denatus, in litteris ad commiſſarios ſocietatis Mercatorum Londinenſium datis Philadelphiae VIII. Auguſti 1683. editisque quum alibi tum in Penſyluaniae deſcriptione Germanice vulgata, Francof. 1700. 8. p. 131. originem incolarum illius regionis in America ſeptentrionali ſimiliter a Iudaeis deducit. Jhren Urſprung achte ich, daß er herkomme von den 10 Stämmen der Juden. 1) Weilen ſie in einem Lande müſſen herumziehen, und mögen wol aus dem äuſſerſten Theile Aſiae in das allerweſtlichſte Theil (Americae) gekommen ſeyn. 2) Weilen ſie und ihre Kinder von Angeſicht den Juden ganz gleich ſehen, wie die Ziegeuner. [19] (adde ibid. pag. 28. et 126.) 3) Mit den Juden in Ceremonien ganz übereinkommen. Sie opfern ihre Früchte, rechnen nach dem Monde, legen ihren Altar auf zwölf Steine ꝛc. Braſilianos ſimiliter in America meridionali a Iudaeis habere originem, alii ſuſpicantur. *Il y a des conjectures aſſez fortes pour dire que les habitans du Braſil viennent de quelques Juifs jettez ſur les côtes de l'Amerique. On y voit encore quelques traces des ceremonies Judaiques, telles que ſont celles d'appeller Paraſce une de leur plus grandes feſtes.* Haec memoriae litterariae Dombenſes ſiue Treuoltinæ A. 1702. p. 355. ex Ioan. Ioſephi de S. Thereſia Hiſtoria belli Braſilienſis. Vide ſis etiam Peritſolii itinera mundi p. 70. et Thomam de Pinedo ad Stephan. Byzantinum pag. 331. Ioſephum Acoſtam de natura orbis lib. 1. c. 20. vbi argumentum ex IV. Esdrae 13. 40. peritum refellit. Thomam Maluendam de antichriſto IV. 28. pag. 281. ſeq. Olfert Dapperi Americam p. 26. Hugonem Grotium de origine gentium Americanarum pag. 9. et ad eum notas Ioan. de Laet; Theophilum Spizelium in eleuatione relationis Montezinianae. Baſil. 1661. 8. et Rich. Kidderum in demonſtratione aduerſus Iudaeos parte III. p. 434. ſeq. edit. anglic. ſect. 3. c. 9. § 36. pag. 950. verſ. germanic. Hottentorum ita populo ritus multos cum Iudaeis communes probat Petrus Kolbe in deſcriptione capitis bonae ſpei, edita Germanice, Norimb. 1719. fol. p. 352. 413. 415. 429. 431. 433. 449. 457. ſeq. Nec minus cum priſcis Troglodytis pag. 352. 355. 370. 405. 425. 448. Sic Iudaeos in China verſantes eſſe reliquias decem tribuum ſuſpicatur Euſebius Renaudotus notis ad veteres relationes itineris in Indiam Chinamque p. 324. ſeq. Hermannus vero Witſius in δωδεκαφύλῳ ſiue libello de decem tribubus, qui Aegyptiacis eius ſubiicitur cap. VIII. pap. 371. poſtquam Menaſſae Iſraelidis ſententiam reieciſſet, quod praeter Spizelium aliosque iam laudatos faciunt etiam Wagenſeilius Tomo II. perae librorum iuuenilium

[19] Cingaros origine eſſe Iudaeos variis argumentis probat Clariſſ. Wagenſeilius in pera libror. iuuenilium loculamento 2. ſub extrem.

nilium parte 2. pag. 123. et Schudtius Memorabilium Iudaicorum L. III. C. 1. § 5. ſſ. *non paullo doctius*, inquit, *viri praeſtantiſſimi Caduſios mediae aquilonaris et montanae incolas Colchos, Tartaros, Turcas aliasque gentes ex Iſraeliticis paullatim in gentiliſmum degenerantibus ortos hariolantur: ſed quam tenuibus coniecturis et eruditis erroribus, oſtendit amicus noſter Wilhelmus Wilhelmius.* Pro illa ſententia etiam Stephanus Morinus in diſſ. de cognatione Lacedaemoniorum et Hebraeorum (inter diſſertationes VIII. Dordraci 1700. 8. iunctim editas p. 87.) *Adde in Mengrelia Colchidis regione adhuc hodie feſtum religioſe obſeruari, quod cum Iudaeorum Paſchate et agno a ſingulis familiis edendo magnam habet affinitatem, teſtis Ioan. Baptiſta Tauernerius lib. III. cap. 12. itinerum Perſiae, qui addit vicinos Tartaros a propriis tribubus ſolis uxores ducere, quod etiam ſecundum legem Iſraelitae obſeruabant c. 13. Sane inter ipſos Tartaros Colchis vicino etiam Ilordae ſiue turmae* Naphthalitarum *inueniuntur, teſte Agathia lib. IV. Immo* Danitarum, *a quibus volunt* Danos *nomen accepiſſe, et celeberrimus Thuanus Lib. 67. obſeruat circumciſos fuiſſe antequam Muhammetes ipſis innoteſceret, quod non leue eſt argumentum reliquias eſſe Iſraelitarum, qui e Colchide in vaſtas Tartariae ſolitudines diffuſi ſunt, et ob quandam Mahumetiſmi cum ſuis veteribus caerimoniis ſimilitudinem ad ipſum amplectendum proni fuerunt. Nota hiſtoria illius, qui ſe iactabat Regem Tibur, in meditullio Tartariae, nempe* טבור vmbilicus *eſt, et a Franciſco I. Rege humaniter acceptus, et initio etiam a Carolo V. ſed tandem combuſtus eius mandato, quod aulicos ad Iudaiſmum ſollicitaret. Mitto teſtimonia Iudaeorum aſſerentium maximam Iſraelitarum multitudinem Septentrionalem plagam occupaſſe, et eos qui volunt plurimos eorum in India degere, quamuis a noſtris mercatoribus non inueniantur, qui forſan aliquid audierunt de profectione in Colchidem et Colchos, eamque verſus Indiam tetendiſſe exiſtimauerunt, quia Colchos et Colchicum Sinum in India repererunt.* Confer Epiſtolam de Iudaeis in ora Malabarica degentibus, quae inſerta legitur Bibliothecae nouorum librorum Anno MDCXCVIII. pag. 868. ſeq. Et quae de Iudaeorum Synagoga apud Chinenſes [20] in prouincia Honam ante Chriſtum natum, vt aiunt fundata, Gozanus S. I. commemorauit in Epiſtola de qua Ephemerides Pariſ. Anni MDCCVII. menſe Maio pag. 227. narrans Iudaeos de Meſſia in lege promiſſo rogatos, atque de IESV monitos, nomen eius penitus ignoraſſe, Ieſum Sirachi filium cognitum habuiſſe. Cui geminum, quod Semedi et Bernierii fide narrat Clariſſ. Iablonskius prolegom. ad Biblia Hebraea § 38. Iudaeorum Synagogas quasdam repertas in China fuiſſe, et penes eos fuiſſe librum Legis Hebraicum ante annos ſexcentos et amplius, ſine punctis vocalibus deſcriptum, Iudaeos vero iſtos de Chriſto nihil vnquam audi-

[20] Lettres edifiantes des Miſſions, T. VII.

audiuiſſe, vnde liqueat ante eius aduentum illuc appuliſſe: immo nomen ignoraſſe Iudaeorum, ſed vero Iſraelitas ſe profeſſos eſſe. Vnde veriſimile eſſe aiunt reliquias eos habendos decem tribuum quae abductae in captiuitatem erant, nam poſt illud tempus nomen Iſraelitarum in vſu vulgari minus fuit quam Iudaeorum. Denique conſtat *Olaum Rudbeckium*, celeberrimi Atlanticae ſcriptoris non minus ingenioſum filium, nec minus paradoxa eruditis amantem propinare, in Lapponia ſua illuſtrata probatum iuiſſe, reliquias decem tribuum quaerendas eſſe neque in Aſia neque in Africa, nedum in America, ſed vero in regione ſeptentrionali Europae Lapponia, quod itidem tum aliis quibusdam coniecturis reddere probabile, tum ex congruentia rituum quorundam et morum euincere ſtudet. Ceterum ex qualibuscunque eiusmodi veſtigiis morum eorundem atque inſtitutorum, (ne dicam et illa haut tam expreſſa quidem eſſe, vt interdum a ſcriptoribus venditantur) neutiquam firmiter colligi poſſe populi alicuius originem, recte obſeruauit Hermannus Witſius diſſ. 2. de Euangelio in America non praedicato, vbi reſpondet ad iactatas apud noui orbis incolas reliquias Chriſtianorum rituum, pag. 92. *In omni*, inquit, *religione quantumuis idololatrica ac diabolica plane aliquid animaduerti poteſt, quod ad Diuina inſtituta accedere quodammodo videatur. Ludit mirabiliter ingenii humani varietas, et in tam immenſa cultuum diuerſitate vix eſt vt non aliqua etiam deprehendatur conuenientia. Quae ſi vel minima ſit, ab iis quorum intereſt, vt maior habeatur, augeri ſolet et exornari, eo quandoque tractis quae aliorſum ſpectant.* Iacobus Saurinus in diſſ. Hiſtorico-Criticis Theologicis et moralibus Gallice editis Amſtelod. 1720. 8. Tom. 2. pag. 322. *Parmi les Rapports, que Spencer trouve entre les rites Levitiques et ceux des Idololatres, il y en a un grand nombre qui peuvent s'y rencontrer, ſans que les Peuples, qui les ont obſervez, ſe ſont reglez les uns ſur les autres. Que l'on compare la maniere dont on ſert Dieu à Rome et à Iſpahan, on y verra divers raports. Et cependant qui oſeroit ſoutenir que Rome s'eſt moulée ſur Iſpahan, où qu'Iſpahan s'eſt moulé ſur Rome. — — Dés que vous ſuppoſez une Religion, il eſt naturel de ſuppoſer auſſi des lieux ſacrés, des ceremonies exterieures, des emblemes et des ſymboles. Ces etabliſſemens doivent leur naiſſance à la nature des choſes, non au genie particulier des peuples qui les ont reçus.* Iacobus Baſnage, V. C. in hiſtoria Iudaeorum lib. VI. cap. 3. T. 4. p. 964. *il ne ſuffit pas, qu'on trouve chez les peuples barbares quelque trace de Judaiſme; car il y a beaucoup des Rites qui ont été communs aux Religions idolâtres et aux Juifs. Ceux qui donnent trop au Diable, ſe plaignent il y a long tems qu'il a imité Dieu, et tâchent de rendre ſes myſteres et ſon culte parfaitement ſemblable à celui de l'Etre ſouverain. Mais ſans tirer les Demons des Enfers, l'Eſprit humain étant d'une même trempe, a ſouvent les mêmes ſentimens ſur la ma-*

maniere du culte. Il n'eſt pas beſoin que l'Idolatre aille puiſer toutes ſes ceremonies dans la veritable Egliſe. Combien d'Idolâtres, qui ne ſe ſont iamais connus, ont eu les mêmes idées des Dieux, et leur ont rendu à peu près les mêmes hommages? Sans quitter la maniere que nous traitons, les Americains n'ont pas plus labouré avec les Manichéens qu'avec les anciens Egyptiens ſur les deux Principes. Cependant ils diſent au Perou, qu'un homme puiſſant, nommé Con, *avoit formé les hommes, mais qu'un autre Principe plus puiſſant, fils du Soleil et de la Lune, nommé* Pachacama *les transforma en ſinges, en perroquets et en ours, et fit les Indiens. Ils* [21] *adorent ces deux Principes, et le dernier a plus d'adorateurs, parce qu'on craint qu'il ne faſſe du mal, et qu'il transforme les hommes en bêtes. On a pu des mêmes imiter les Juifs en Amerique ſans avoir commerce avec eux. L'Autel elevé ſur douze pierres, l'oblation des premices, et le calcul par les Lunes peuvent avoir été imaginées dans tous les païs. La Circonciſion forme un caractere plus parlant; mais le fait eſt très-incertain. Pierre Martyr* [22] *l'aſſure:* Ils immolent leur enfans à l'honneur des Idoles, et ſont circoncis. *Gomara dit que quelques unes coupent leur prepuce; mais qu'ils ne le ſont par tout.* Retaianſe a iunsque no todos. *Mais Acoſta, qui avoit fort etudié ce pais la, remarque que les Americains ne peuvent être Juifs, parce qu'ils n'ont iamais circoncis leurs Enfans, et qu'ils ne le ſont pas; et quand ils ſeroient circoncis, combien d'autres peuples ont ôté leur prepuce? Il ne faut donc pas s'arreter à quelque ombre de conformité, ni precipiter ſes concluſions ſur quelque reſſemblance de Religion, comme ſi les uns devoient neceſſairement deſcendre des autres.*

XI. Iuuat hoc caput concludere Indice Theſauri δωδεκατεύχου Antiquitatum Hebraicarum, quem B. Gothofr. Voigtii Thyſiaſteriologiae pridem à me praemiſſum, aliquot monumentis hic adauxi.

Theſauri Antiquitatum Hebraicarum
Tomus I.

1. Hadriani Relandi Oratio inauguralis de vſu antiquitatum ſacrarum.
2. Conradi Mel Antiquarius ſacer, de vſu Antiquitatum Iudaicarum, Graecarum, Romanarum in explicandis Scripturae dictis.
3. Maimonides de ſtudio Legis, cum verſione et notis Roberti Clauering,
4. Io. Benedicti Carpzouii Introductio in Theologiam Iudaicam.
5. Ioannis à Lent Theologia Iudaica recentior.
6. Ej. de Pſeudo Meſſiis Iudaeorum.
7. Ioſephi de Voiſin Theologia Iudaeorum.
8. Antonii Vandale de Origine ac progreſſu Idololatriae et ſuperſtitionum, de

[21] Zarata l. 2. c. 11. p. 49.
[22] Petrus Martyr Decad. c. 4.

de vera ac falſa Prophetia et de diuinationibus Idololatricis Iudaeorum.

9. Petri Iurieu Hiſtoria Critica dogmatum rituumque, ex Gallico latine.

10. Io. Seldenus de Diis Syris, cum obſervationibus Andreae Baieri.

11. Athanaſius Kircherus de Aegyptiorum, Syrorum, Hebraeorumque Diis, ex Tomo I. Oedipi Aegyptiaci.

12. Chriſtiani Wormii de corruptis Antiquitatum Hebraearum apud Tacitum et Martialem veſtigiis.

13. De vita et morte Moſis libri tres, cum notis Gilberti Gaulmini, quibus variae antiquitates illuſtrantur.

Tomus II.

14. Bernardi Lamy apparatus Biblicus, methodicam Antiquitatum Hebraicarum diſpoſitionem exhibens.

15. Thomae Godwini Moſes & Aaron cum notis Io. Henrici Reizii et Io. Henr. Hottingeri, Nepotis.

16. Claudii Fleury liber de moribus Iudaeorum, ex Gallico latine.

17. Hadriani Relandi Compendium Antiquitatum Hebraicarum.

18. Auguſti Pfeiferi delineatio Antiquitatum Hebraicarum cum obſervationibus Ioannis Iacobi Schudt.

19. Ej. de ritibus quibusdam Hebraicis.

20. *Theſauro dos Dinim* ex Luſitanico Menaſſae ben Iſraël, Latine.

21. Leonis Mutinenſis Hiſtoria rituum Hebraeorum praeſentis temporis ex verſione Io. Valentini Grosgebaueri, cum Iacobi Gaffarelli praefatione quae Italicae editioni Pariſ. 1637. praemittitur, et Rich. Simonis collatione rituum Iudaicorum cum Chriſtianis.

22. Io. Buxtorfii Synagoga Iudaica.

23. Lancelloti Addiſſonii de praeſenti ſtatu Iudaeorum in Barbaria, ex Anglico latine.

24. Hermanni van der Hardt Antiquarium Iudaicum.

25. Io. Wulferi theriaca Iudaica.

26. Henrici Hahnii Διατάγματα de rebus Iudaicis, ex iure Caeſareo et Pontificio concinnata.

27. Sam. Bocharti notae in Eccleſiae Gallicanae decreta quaedam in Iudaeos ſancita. Ex T. I. Opp. p. 499. ſeq.

28 Formula Graeca renunciandi Iudaiſmo, è Cotelerii notis ad Patres Apoſtolicos, T. 1. p. 499. ſeq.

Tomus III.

29. Balthaſaris Scheidii ſcripta ad Antiquitates Hebraicas facientia

Tomus

Tomus IV.

30. Theodori Daſſovii, Theologi Holſati, Antiquitates Hebraicae hactenus ἀνέκδοτοι.

Tomus V.

31. Euſebii liber de locis Hebraicis cum verſ. Hieronymi et Bonfrerii, notisque integris eiusdem Bonfrerii, Io. Marcianaei, Io. Clerici et obſeruationibus Iacobi Rhenferdi.
32. Nic. Sanſonii Geographia ſacra ex editione Io. Clerici.
33. Auguſtini Calmet tabula Geographica terrae promiſſae cum obſeruationibus. Eiusdem diſſ. de habitationibus, urbibus et oppidis veterum Hebraeorum, ex Gallico latine.
34. Eucherius et Beda de ſitu Hieroſolymae et locorum ſanctorum. Io. Phocas, Epiphanius Hagiopolita, et Perdiccas de locis Palaeſtinae, ex edit. Leonis Allatii.
35. Itinerarinum à Burdegala Hieroſolymam usque.
36. Marini Sanuti Torſelli deſcriptio Hieroſolymae ex T. 2. Collectionis Bongarſianae cui titulus *Geſta DEI per Francos.*
37. Beniamini Tudelenſis Itinerarium ex edit. Ariae Montani, cum notis Conſtantini l'Empereur, et ineditis Matthiae Friderici Beckii.
38. Itinerarium R. Petachiae, cum verſione Wagenſeilii, et Itinera mundi per Abrahamum Peritſol, cum Thomae Hyde verſione et notis.
39. Hermanni Witſii Hiſtoria Hieroſolymae, ex T. 2. Miſcell. Sacr.
40. Hadr. Relandi Geographia Sacra.

Tomus VI.

41. Maimonides de templo, ex verſione Lud. Compiegne de Veil.
42. Iacobus Iuda Leo de tabernaculo, ex Hiſpanico latine.
43. Ej. libri IV. de templo, ex edit. Io. Sauberti.
44. Io. Henr. Cocceii et Campegii Vitringae libri de templo Ezechielis, è Belgico latine.
45. Leonhardi Chriſtophori Sturmii Sciagraphia templi Hieroſolymitani, et D. Caſp. Hermanni Sandhagenii Oratio de templo.
46. Samuel Lee de templo et ſacerdotio, ex Anglico latine.
47. Io. Iacobus Cramerus de templi ſecundi ara exteriore.
48. Theod. Daſſouii altare exterius ad mentem Hebraeorum veterum delineatum.
49. Ej. de imaginibus rerum Hebraearum quae noſtra aetate circumferuntur.

50. Lud. Compiegne de Veiel de cultu diuino apud Hebraeos.
51. Salomo van Till de Muſica veterum Hebraeorum, ex Belgico latine.
52. Chriſtiani Zoëga de buccina Hebraeorum.

Tomus VII.

53. Io. Seldenus de anno ciuili Iudaeorum.
54. Auguſtus Varenius de annis Sabbaticis et Iubilaeis Iudaeorum.
55. Nic. Mulleri Iudaeorum annus lunae ſolaris et Turcarabum annus mere lunaris.
56. Maimonidis deſcriptio initiationis nouilunii cum Henningi Bernhardi Witteri verſione et praef. Io. Andreae Danzii.
57. Io. Ionſtonus et Aug. Pfeiferus de feſtis Hebraeorum.
58. Theodorus Thummius de feſtis Iudaeorum et Chriſtianorum.
59. Adriani Coquii obſeruationes de rebus naturalibus in V. T. memoratis, Diisque Syris et Hebraeorum feſtis.
60. Io. Mayerus de origine et cauſis feſtorum Iudaicorm.
61. Ioſephi de Voiſin de Iubilaeo ſecundum Hebraeorum et Chriſtianorum doctrinam.
62. Chriſtoph. Wagenſeilii diſſ. de Iubilaeo Hebraeorum.
63. Groſſii Bozei libellus eiusdem argumenti, e Gallico Latine.
64. Friſchmuthi et Mich. Waltheri Diſſertationes de via Sabbathi.
65. Io. Andreae Danzii de curatione Chriſti ſabbatica.
66. Io. Buxtorffii diſſ. de coenae Dominicae primae ritibus et forma, eiusque aduerſus Lud. Capellum Vindiciae.
67. Theod. Daſſouii de accubitu ad agnum Paſchalem.
68. Liber rituum Paſchalium cum verſione Io. Stephani Rittangelii.
69. Gabr. Groddeckii diſſertationes de caerimonia palmarum.
70. Io. Iacobi Schudt de Voto Iephthae.
71. Hermanni Witſii diſſ. de Rechabitis.
72. Theod. Daſſouii Vota Monaſtica et Hebraeorum collata.
73. Maimonides de iure pauperis et peregrini apud Iudaeos, cum notis Humfredi Prideaux.
74. Pauli Sleuogti diſſ. de proſelytis Hebraeorum.
75. Io. Andreae Danzii de proſelytorum baptiſmo.
76. Herm. von der Hardt Iuris Iudaeorum Canonici prodromus, de circumciſione.

Tomus

Tomus VIII.

77. Maimonides de ſacrificiis ex verſione Lud. Compiegne de Veiel.
78. Guil. Outrami de ſacrificiis Iudaeorum libri II.
79. Io. Friſchmuthi de ſacrificiis, cumprimis iis quae ſancti Viri haud longe ab initio rerum leguntur obtuliſſe.
80. Io. Saubertus de Hebraeorum ſacrificiis.
81. — — de ſacerdotibus Hebraeorum.
82. Pauli Sleuogti diſſ. de XXIV. Ephemeriis ſacerdotum apud Hebraeos.
83. Andreae Adami Hochſteteri de feſto expiationis.
84. Io. Rhenferdi collatio expiationis Pontificis Maximi et Ieſu Chriſti.
85. Theod. Daſſouii diſſidium Pontificis Romani et Hebraei.
86. Ei. de Luſtratione Hebraeorum.
87. Io. Friſchmuthi de hirco emiſſario.
88. Io. Benedictus Carpzouius de vacca rufa.
89. H. Dodwelli de vno ſacerdotio et vno altari. Ex Anglico latine.
90. Io. Braunii de veſtitu Sacerdotum Hebraeorum.
91. Io. Prideaux de veſtitu Aaronis.
92. Iac. Altingii diſſ. de mitra, ſtola, Ephod etc. Heptade VIII. diſſertationum T. 5. Opp.
93. Ben. Dauid Carpzouius de Pontificum Hebraeorum veſtitu ſacro.
94. Theod. Daſſouii diſſ. de Coma Hebraeorum licita et interdicta.
95. Antonius Bynaeus de calceis Hebraeorum.

Tomus IX.

96. Herm. Witſii Oratio de Theocratia Iſraelitarum.
97. Hadr. Houtyni de Monarchia Hebraeorum ante Saulem, vna cum ſcriptis contrariis Sam. Pufendorfii et Adami Rechenbergii.
98. Guſtaui Georgii Zeltneri liber de adoleſcentia Reip. Iſraelitarum ſub temporibus Iudicum.
99. Guil. Schickardus de iure Regio, cum notis Io. Benedicti Carpzouii.
100. Io. Friſchmuthi diſſ. de rege apud Hebraeos eligendo et deponendo.
101. Ei. et Io. Vorſtii de Synedriis Hebraeorum.
102. Io. Clerici de magno Synedrio Hebraeorum.
103. Praecepta DCXIII. Hebraice et latine ex edit. Io. Leusdenii, ſubiectis obſeruationibus Sim. Epiſcopii.
104 Guilelmi Welwod collatio iuris diuini cum iure ciuili Romano.
105. Paganini Gaudentii de differentia legum Moſaicarum et Romanarum.
106. Ex Io. Seldeno de decimis excerpta, Io. Clerico interprete.

107. Ex H. Dodwelli et Humfredi Hodii ſcriptis contrariis excerpta de Pontifice Max. à Rege Salomone depoſito. Ex Anglico latine.
108. Maimonides de iuramentis Hebraeorum cum verſione Miegii et Iuſti Chriſtoph. Dithmari notis et Iacobi Perizonii praefat.
109. Iac. Lydii ſyntagma de re militari et de iure iurando Hebraeorum cum notis Salomonis van Till.
110. Theod. Daſſouii diſſ. de ſuſpendio hominis lapidibus obruti.
111. Claudii Salmaſii liber de Cruce.
112. Henr. Kippingii de Cruce diſſertationes.
113. Iac. Altingii de ſeruis Hebraeorum, ex Heptade VII. diſſertationum.
114. Io. Georgii Abicht Profeſſoris Lipſ. de ſeruorum Hebraeorum acquiſitione et ſeruitiis.

Tomus X.

115. Iulii Bartoloccii Bibliotheca Rabbinica contracta, emendata et ſuppleta ex Strimero, Plantauitio, Buxtorfio, Hottingero etc.
116. Petri Steuartii Catalogus ſcriptorum Graecorum et Latinorum Anti-Iudaicorum, auctûs et in haec tempora continuatus.

Tomus XI.

117. Iac. Altingii Hiſtoria Academiarum et promotionum Academicarum.
118. Ei. Studioſus et Doctor Hebraeus.
119. I. H. Ottonis Hiſtoria CXXX. Doctorum Miſchnicorum.
120. Georgii Vrſini antiquitates Hebraicae Scholaſtico Academicae.
121. Io. Held de Synagogis Iudaeorum.
122. Dauid. Clodii de Synagogis Iudaeorum.
123. Campegii Vitringae Archi-Synagogus et de decem Otioſis Synagogae.
124. Iac. Rhenferdi de decem otioſis Synagogae, Synagogus αὐτοκατάκριτος, et ſpecimen animaduerſionum etc.
125. Iac. Altingii de Concionibus Iudaeorum poſt reditum è Babylonia.
126. Io. Chriſtoph. Wagenſeilii de Concionibus Iudaeorum noſtrae aetatis. (Tel. ignea Satanae p. 245. ſeq.)
127. Rich. Simonis Diſſertatio de Caraitis et Samaritanis, ex Gallico latine.
128. Hadr. Relandus de Samaritanis.
129. Samaritanorum Epiſtolae ad Scaligerum, Ludolfum et fratres in Anglia.
130. Chronologia Samaritarum auctore Ed. Bernhardo (in Actis Erud. A. 1691.)

131.

131. Zemach Dauid, ſiue Chronologia R. Dauid Ganz cum notis Guil. Henrici Vorſtii.
132. Iac. Triglandii de Caraitis. Scaligeri, Druſii, Serarii de tribus ſectis Hebraeorum.
133. Iac. Rhenferdi diſſertationes de fictis Iudaeorum haereſibus.

Tomus XII.

134. Eduardus Bernhardus de menſuris et ponderibus antiquis, et de mari Salomonis.
135. Henr. Guntheri Thulemarii de variis ſiclis et talentis Hebraeorum.
136. Andreae Beyeri ſiclus ſacer et Regius appenſus.
137. Iulii Bartoloccii Diſſ. de numis Hebr. ex T. IV. Bibl. Rabbin. p. 518. ſeq.
138. Raphaëlis Auellini Declaratio numiſmatis Hebraici Dauidis et Abrahami, ex Italico latine.
139. Wagenſeilii de numis quibusdam Hebraicis ex Commentario ad Sotam p. 275. ſeq.
140. Athanaſ. Kircheri de eodem argumento ex T. 2. Oedipi.
141. Herm. Conringii paradoxa de numis Hebraeorum.
142. Hadr. Relandi, Io. Harduini et Io. Gagnerii de Numis Samaritanorum.
143. Wagenſeilii de Iudaeorum in non Iudaeos vſuris.
144. Martini Mauritii liber de Hebraeorum ſortitionibus.
145. Wagenſeilii diſſ. de luſibus Hebraeorum, ex libro eius de Norimberga cap. XXII.
146. Thomae Hyde de ludis Orientalium.
147. Io. Buxtorfius de ſponſalibus et diuortiis Hebraeorum.
148. Tho. Pius de diuortiis Hebraeorum.
149. Io. Buxtorfii de lotione Iudaica ante et poſt cibum.
150. Martini Geieri de luctu Hebraeorum.
151. Frid. Mulleri libri III. de ſepulchris veterum Hebraeorum.
152. Io. Nicolai de ſepulchris Hebraeorum.
153. Io. Henr. Hottingeri cippi Hebraici.
154. Monumenta antiqua Iudaica Auguſtae Vindel. reperta cum notis Matthiae Frid. Beckii.
155. Menaſſae Ben Iſrael de reſurrectione.
156. Theodori Daſſouii de mortuorum reſurrectione ex mente Vet. Hebraeorum.

XII. Non ingratum, credo, erit lectoribus, ſi huic indici iungamus con-

conſpectum Theſauri Antiquitatum Hebraicarum, [23] quem ad Gronouii et Graeuii exemplum compoſuit, in viginti quinque Tomos in Folio diſtributum, e quibus quatuordecim iam lucem adſpexerunt, et Venetiis apud Ioannem Gabrielem Herthz edere A. 1744. coepit V. C. *Blaſius Vgolinus.*

Tomus I.

1. Rab. *Chiiae* additamenta ad codicem de Die expiationum nunc primum ex hebraico latine reddita, et notis perpetuis philologicis illuſtrata. Studio et cura Blaſ. Vgolini.
2. *Raymundi Martini* in pugionem fidei prooemium et obſeruationes Ioſephi de Voiſin ad prooemium.
3. *Ioannis Meyeri* tractatus de temporibus ſacris et feſtis Hebraeorum.
4. *Iacobi Triglandi* Diſſertatio de origine et cauſſis rituum moſaicorum.
5. *Hermanni Witſii* Aegyptiaca.

Tomus II.

6. *Chriſtiani Wormii* de corruptis Antiquitatum Hebraearum apud Tacitum et Martialem veſtigiis libri duo.
7. *Georgii Caſparis Kirchmayeri* exercit. acad. ad C. C. Taciti Hiſtor. lib. V. capita aliquot priora de rebus moribusque Iudaeorum.
8. *Adriani Relandi* antiquitates ſacrae, a Blaſio Vgolino ampliſſimo commentario illuſtratae.

Tomus III.

9. *Thomae Goodwini* Moſes et Aaron cum notis Ioan. Henr. Hottingeri.
10. *Petri Cunaei* de republica Hebraeorum libri tres a Ioanne Nicolai notis illuſtratae.
11. Iuris Hebraeorum leges CCLXI, iuxta νομοθεσίας moſaicae ordinem atque ſeriem depromtae, et ad Iudaeorum mentem explicatae ductu Rabbi Leui barzelonitae auctore *Ioanne Henrico Hottingero.*

Tomus IV.

12. *Bonauentura Cornelius Bertramus* de republica Hebraeorum commentario Conſtantini l'Empereur ab Oppiick illuſtratus.

13. *Ca-*

[23] Nonnulla contra Vgolini propoſitum monuit Vir in hoc ſtudiorum genere verſatiſſimus, Chr. Schoettgenius, d. 15 Dec. A. 1751. orbi erudito morte ereptus, in Nouis Litter. Lipſ. A. 1747. p. 6. ad quae reſpondit Vgolinus in epiſtola ad Chr. Bened. Michaelis. Venetiis 1749. 4. Ipſum Vgolini conſilium laudatur a Viro S. V. S. I. Baumgarten in notitia bibl. Halenſ. Vol. II. p. 526. vbi quoque inde a pag. 511. ipſum hoc opus fuſius eſt recenſitum.

13. *Caroli Sigonii* de republica Hebraeorum libri VII. cum Ioannis Nicolai notis.
14. *Ioannis Buxtorfii* ſynagoga iudaica.
15. *Auguſti Pfeifferi* antiquitates ſelectae a Blaſio Vgolino notis illuſtratae.

Tomus V.

16. *Euſebii* liber de locis Hebraicis cum verſione Hieronymi ac notis Iacobi Bonfrerii et Ioannis Clerici.
17. *Iacobi Bonfrerii* annotationes ad ſequentem promiſſae terrae chorographicam tabulam.
18. *Iacobi Rhenferdii* periculum criticum in loca deprauata Euſebii et Hieronymi de ſitu et nominibus locorum hebraicorum.
19. *Nicolai Sanſonis* Geographia ſacra; cum Ioan. Clerici in indicem geographicum notis.
20. *Ioannis Lightfooti* centuria chorographica in S. Matthaeum.
21. — — decas geographica in S. Marcum.
22. — — chorographica pauca in S. Lucam.
23. — — diſquiſitio chorographica in S. Ioannem.

Tomus. VI.

24. *Adriani Relandi* Palaeſtina.
25. *F. Brocardi* deſcriptio locorum terrae ſanctae.
26. *Ioannis Quiſtorpii* Nebo vnde tota perluſtratur terra ſancta.
27. *Ioannis Henrici Hottingeri* Diſſertatio de geographia terrae Canaan.
28. *Ioannis Millii* diſſertatio de Nilo et Euphrate terrae ſanctae terminis.
29. *R. Petachiae* itinerarium ab Ioanne Chriſtoph. Wagenſeilio ex hebraeo latine redditum.

Tomus VII.

30. *Abrahami Peritſol* itineraria mundi cum interpretat. et notis Thomae Hyde.
31. *R. Samuelis* ſancti itinerarium.
32. *Petri Dan. Huetii* Commentarius de nauigationibus Salomonis.
33. *Martini Lipenii* Diſſertatio de nauigio Salomonis.
34. — — Diſſertatio de Ophir.
35. *Ioannis Chriſtoph. Wichmanshauſen* Diſſ. de nauigatione Ophiritica.
36. *Ioachimi Chriſtiani Iehringii* Diſſ. de regione Tarſchiſch.
37. *Iacobi Haſaei* ſpicilegium obſeruationum ad Salomonis et Hirami nauigationes ophiriticas et tarſiſias.
38. *Adriani Relandi* Diſſ. de Ophir.
39. — — Diſſ. de mari rubro ſiue Erythraeo.

40. *Pet. Dan. Huetii* tractatus de ſitu paradiſi terreſtris.
41. *Ioannis Hopkinſonii* deſcriptio paradiſi.
42. *Samuelis Bocharti* epiſtola de paradiſi ſitu ad Ludouicum Cappellum.
43. *Stephani Morini* Diſſertatio de paradiſo terreſtri.
44. *Ioannis Vorſtii* Diſſertatio de paradiſo.
45. *Adriani Relandi* Diſſertatio de monte Garizim.
46. *Iſebrandi Eilhardi Harkenrothii* Diſſertatio topographica de monte ſublimi.
47. *Ioannis Chriſtophori Harenbergii* oculus Moſis et Chriſti e monte editiſſimo Palaeſtinam ſpectantium.
49. *Hieronymi van Alphen* de terra Chadraſch et Damaſco, ad locum Sachar. IX. 1. Diſſertatio.
50. *Chriſtophori Cellarii* Diſſertatio de excidio Sodomae.
51. *Theodori Haſaei* Diſſertatio de Sabulonis prae Sidone praeſtantia ad Geneſ. XLIX. 13.
52. — — Diſſertatio de Naphthalide apoſtolorum patria ad Geneſ. XLIX. 21.
53. *Ioannis Chriſtoph. Wichmanshauſen* Diſſertatio de thermis Tiberienſibus.
54. *Ieremiae Philadelphi* de valle Ioſaphati ex Iocl. III. 2, 12. nec non valle excidii Iocl. IV. 14.
55. *Chriſtiani Beniamini Ottonis* Diſſertatio de flumine ſabbathico.
56. *Michaelis Libentantii* Diſſertatio de terra Moriiah et monte viſionis Dei ex Geneſ. XXII. 1, 14.
57. *Gerardi Outhonii* in Pſalmi II. comma 6. obſeruationes de montibus Sionis et Moriiah.
58. *Iſebrandi Eilhardi Harckenroth* Diſſertatio de Rachele ad Ierem. XXXI. et Matthaei II. 18.
59. — — Diſſertatio choro-topo-graphica de Aenon prope Salim, ad Ioan. III. 23.
60. *Petri Zornii* Diſſertatio de Aenon prope Salim ad Ioan. III. 23.
61. *Petri Zornii* liber de hiſtoria et antiquitatibus vrbis נוא־אמון ad Ier. XLVI. 25. Ezech. XXX. 15. et Nahum. III. 8—10.
62. *Theodori Haſaei* Diſſ. de gente Kav Kav, cuius mentio fit Ieſ. XVIII. 2, 7.
63. *Chriſtophori Cellarii* Diſſ. de amoenitatibus hiſtoricis et geographicis ex itineribus S. Paulli collectis.
64. Epiſtola *Eucherii* Epiſcopi ad Fauſtum Presbyterum.
65. Itinerarium *Antonini Piacentini* ex MS. erutum per Ignat. a S. Antonino Carm. diſcalc.

Tomus

Tomus VIII.

66. *Salomonis van Til* commentarius typico criticus de tabernaculo Moſis ad Exod. XXV—XXX.
67. *Ioannis Buxtorfii* Fil. hiſtoria arcae foederis.
68. *Theodori Haſaei* Diſſert. de ligno Sittim.
69. — — Diſſert. de rubo Moſis הסנה dicto ad Exod. III. 2—4.
70. — — Diſſert. de lapide fundamenti.
71. *Ioannis Henrici Antonii Dorien* de opere Zaazyim, quo Cherubinos S. Sanctorum confici curauit Salomo 2 Chron. III. 10. exercitatio.
72. *Ioannis Buxtorfii* Diſſertatio de Manna.
73. Maimonidis vita deſcripta a Ioan. Buxtorfio Fil.
74. *Roberti Claueringii* Diſſert. de Maimonide.
75. *Humphredi Prideaux* praefatio ad tractatus Maimonidis de iure pauperis et peregrini.
76. *Ludouici Compiegne de Veil* praefatio ad Mainonidis opera.
77. — — — — prooemium in tractat. Maimonidis de domo electa.
78. R. Moſe ben Maimon conſtitutiones de domo electa, cum Blaſii Vgolini perpetuis notis philologicis.
79. — — — conſtitutiones de vaſis ſanctuarii et qui in eo miniſtrabant, cum Blaſii Vgolini perpetuis notis philologicis.
80. — — — conſtitutiones de ingreſſu ſanctuarii cum Blaſii Vgolini perpetuis notis philologicis.
81. *Leonardi Sturmii* ſciagraphia templi Hieroſolymitani.

Tomus IX.

82. *R. Abrahami* filii *Dauidis Arie* commentarius de templo, ex huius libro, qui Schilte haggibborim inſcribitur, excerptus, nunc primum a Blaſio Vgolino latina interpretatione illuſtratus.
83. *Ioannis Lightfooti* deſcriptio templi hieroſolymitani.
84. — — miniſterium templi, quale erat tempore noſtri Seruatoris deſcriptum ex Scriptura et antiquiſſimis Iudaeorum monumentis.
85. *Paulli Friderici Opitii* commentarius de cuſtodia templi nocturna.
86. *Adriani Relandi* de ſpoliis templi hieroſolymitani in arcu Titiano Romae conſpicuis liber.
87. *Theodori Daſſouii* imagines hebraearum rerum.

Tomus X.

88. *Meinhardi Plesken* Diſſertatio philologica de columnis aeneis.
89. *Ioan. Iac. Crameri* Exercitationes de templi ſecundi ara exteriori.

90. *Dauid. Millii* Diſſertatio de cornibus altaris exterioris.
91. *Ioan. Buxtorfii* Hiſtoria ignis ſacri et caeleſtis, ſacrificia conſumentis.
92. *Ioan. Gottlieb. Bohnii* Diſſertatio de igne gentilium ſacro in Iſraelitar. ſacra iniurio.
93. *Dauid. Millii* Diſſertatio de altari mediatore.
94. *Blaſii Vgolini* altare exterius.
95. *Chriſtian. Ludov. Schlichteri* de menſa facierum eiusque myſterio libellus ſingularis.
96. *Eiusdem* de panibus facierum liber ſingularis.
97. *Blaſius Vgolinus* de menſa et panibus propoſitionis.

Tomus XI.

98. *Blaſii Vgolini* altare interius.
99. *R. Abrahami ben Dauid* commentarius de ſuffitu, ex Schilte Haggibborion excerptus, nunc primum a Blaſio Vgolino latine redditus et illuſtratus.
100. *Iac. Meieri* Diſſ. de ſuffitu.
101. *Dan. Weymari* Diſſ. de ſuffitu.
102. *Proſperi Alpini* Dialogus de balſamo.
103. *Io. Georg. Michaelis* Diſſ. de thuribulo adyti.
104. *Georg. Fridericus Rogal* de thuribulo.
105. *Ioan. Braunii* Diſſ. de adolitione ſuffitus ex eius Variis Sacris excerpta.
106. *Georg. Michael. Doederlini* Exercitatio de candelabris.
107. *Blaſii Vgolini* Diſſ. de candelabro.
108. *Dan. Frider. Iani* Exercitatio de vite aurea templi hieroſolymitani.

Tomus XII.

109. *Ioan. Sauberti* liber de ſacerdotibus Hebraeorum.
110. *Ionae Krumbholtzii* ſacerdotium hebraicum.
111. *Erneſti Chriſtiani Boldich* Pontifex maximus Hebraeorum.
112. *Io. Braunii* Diſſ. de ſanctitate P. M.
113. *Ioan. Seldeni* libri duo de ſucceſſione Pontificum hebraeorum.
114. *Bened. Dav. Carpzouii* Diſſ. de Pontificum hebraeor. veſtitu ſacro.
115. *Ioan. Buxtorfii* hiſtoria Vrim et Thummim.
116. *Nicol. Polemanni* Diſſ. de Vrim et Thummim.
117. *Ioan Spenceri* Diſſ. de Vrim et Thummim.
118. *Philippi Riboudeaudi* Diſſ. de Vrim et Thummim contra Ioan. Spencerum.
119. *Chriſt. Ludov. Schlichteri* Diſſ. de lamina aurea Pontificis maximi.
120. *Henr. Andr. Toepferi* Diſſ. de tiara ſummi ſacerdotis.
121. — — Diſſ. de tiaris minorum ſacerdotum.

122.

122. *Balth. Scheidius* de oleo vnctionis.
123. *Dan. Weymari* Diſſ. de vnctione ſacra Hebraeorum.
124. *Io. Iac. Quandtii* Diſſ. de Pontificis maximi ſuffraganeo.
125. *Theodori Renaldi Tatii* Diſſ. de ſacerdote caſtrenſi.
126. *Blaſii Vgolini* Diſſ. de ſacerdote caſtrenſi.

Tomus XIII.

127. *R. Abraham ben-David* Diſſertatio de veſtitu ſacerdotum hebraeorum ex Schilthe Haggibborim excerpta hebraice et latine.
128. *Ioan. Chriſto. Harenbergii* Diſſ de vocibus ארגמן, תכלת, משזר, שש, שני, תולעת, Exodi XXV, 4 XXVI. 1. XXVIII, 5. 6. 33. &c.
129. *Io. Chriſt. Biel* Diſſ. de purpura Lydia ad illuſtr. locum Act. XVI, 14.
130. *Blaſii Vgolini* ſacerdotium hebraicum.
131. *Daniel. Pfeffingeri* Diſſ. de Nethinaeis.

Tomus XIV.

132. Mechilta
133. Siphra
} hebraice cum interpretatione latina Blaſii Vgolini.

CAPVT II.

De Aegyptiorum, Perſarum, Carthaginienſium aliarumque gentium tum de graecarum Antiquitatum Generalibus Scriptoribus.

Scriptores de antiquitatibus Aegyptiorum. 1. *Perſarum* 2. *De antiquitatibus Punicis ſiue Carthaginienſium.* 3. *De Germanicarum Antiquitatum ſtudio non negligendo et ſcriptoribus praecipuis eas enarrantibus.* 4. *Conſpectus theſauri antiquitatum Germanicarum.* 5. *De ſcriptoribus antiquitatum graecarum.* 6. 7. *Singillatim Laconicarum.* 8. *Atticarum* 9. *De antiquitatibus aliarum Ciuitatum vel Inſularum.* 10. *Index theſauri Antiquitatum Graecarum Gronouiani.* 11.

I.

Aegyptiorum antiquitates et ritus plurimos perſequutus eſt *Athanaſius Kircherus* Ieſuita in Oedipo Aegyptiaco, Romae 1652. folio IV. Volum. quanquam tum in hoc opere tum in Obeliſco Pamphilio ibid. 1650. fol. vulgato, expoſiturus antiquas figuras Hieroglyphicas illius gentis, plurimum indulget

dulget coniecturis nulla auctoritate nixis, ſaepiſſime etiam nulla veriſimilitudine ſe lectori commendantibus. Breuior ſed et accuratior et eruditior eſt in veteribus ritibus ac conſuetudinibus Aegyptiis exponendis *Ioannes Marshamus* Anglus Eques auratus, in cuius canone chronico Londini primum edito 1672. fol. deinde Celeb. Ottone Menckenio curante Lipſiae 1676. 4. et denique Amſtelodami 1698. 4. recuſo multa Aegyptiarum antiquitatum nec minus Ebraicarum Graecarumque capita docte illuſtrantur. Viſus tamen eſt in eo peccare, quod longe iunioribus teſtibus pro re tam antiqua depugnans, rationesque inſtitutorum Leuiticorum typicas fere negligens, Ebraeos ritus pleroſque omnes ex Aegyptiorum inſtitutis deriuat, aut per nudam συγκατάβασιν quandam, vt gens Iudaica ab Aegyptiis abduceretur, a DEO vel oſtenſos vel toleratos fuiſſe contendit, licet *Ioannis Spenceri* ea quoque ſit ſententia magno molimine defenſitata in Diſſ. de Vrim et Thummim Cantabrig. 1699. 8. et in opere de legibus Ebraeorum ritualibus ibid. 1685. fol. Hagae Comitum 1686. 4. Lipſiae 1705. 4. Cantabrigae 1727. fol. cura Leonis Chapellow, linguae arabicae Profeſſoris; cui editioni acceſſit liber IV. ab ipſo Spencero ad calcem libri III. olim promiſſus, de ritibus et inſtitutis Ebraeorum a gentium vſu deſumtis nullibi vero a Deo praeceptis aut ordinatis; nec non Diſſ. de phylacteriis Iudaeorum. Recuſa eſt haec editio Tubingae 1732. fol. cum Chph. Matth. Pfaffii diſſert. praeliminari. Contra hanc Marshami et Spenceri opinionem multis diſp. *Herm. Witſius* in Aegyptiacis Amſt. 1683. 1693. 4. editis, quem vide in primis p. 60. 262. 281. 292. Conſuli etiam poſſunt Iac. Rhenferdus oratione de fundamentis et principiis philologiae ſacrae; Iacob. Triglandus, nepos, orat. de origine et cauſſis rituum moſaicorum, ſubiecta eius diſſertationibus iunctim excuſis Delphis 1728. 4. Iac. Saurinus diſſertationibus gallice editis in Pentateuchum; Hugo Ferrandus T. 2. cogitationum de religione Chriſtiana gallice editarum; Clariſſimus Otto Menkenius ὁ μακαρίτης in praefatione ad Lipſienſem Marshami editionem a ſe curatam; Natalis Alexander in ſelectis capitibus Hiſt. Eccleſ. V. T. Ioannes van der Weyen in variis ſacris; Ioan. Eduardus in opere de oeconomiis Dei Anglice edito 1699. Salomo Deylingius in obſeruationibus ſacris; Georgius Wallinus F. diſſ. de origine rituum Ebraicorum, ſub praeſidio Io. Arn. Bellmanni Vpſal. 1707. defenſa, aliique laudati Vener. Pfaffio in Diſſ. prael. Tubingenſi Spenceri editioni praemiſſa.

Neſcio tamen an ex altera parte viciſſim excedant modum Viri doctiſſimi, qui ſi quamcunque vel minimam vel etiam nullam vident in Ebraeorum et Aegyptiorum, Graecorum item Romanorumque et aliarum gentium inſtitutis ſimilitudinem, longe maximam tamen videre ſe exiſtimantes, nihil non,

etiam

etiam pleraſque quas habent fabulas [1], nedum ritus et ſacra a Iudaeis repetiiſſe Ethnicos contendunt. Ita illuſtris Huetius in demonſtratione Euangelica et opere de Concordia rationis et fidei (libris alioqui erudiſſimis et lectu digniſſimis,) Bochartus in Phaleg. et Canaan, Voſſius de idololatria, Ioan. Mich. Dilherrus in diſſ. de κακοζηλία diaboli, Edmundus Dickinſon in Delphis Phoenicizantibus, aliique quam plurimi, quos ſiſtit Carol. Arndius in obſ. de vſu Poeſeos profanae in Theologia exegetica, Miſcellaneor. Lipſienſ. Tom. VI. p. 212. ſſ. et nouiſſime Lauarius in hiſtoria fabularum cum hiſtoria ſacra comparata Gallice. Pariſiis 1730. 2 Voll. in 12.

Excerpta de Aegyptiacis inſtitutis et ritibus e Nymphodoro, Strabone, Plutarcho et aliis ſuae Herodoti editioni p. 598. ſqq. Graece et Latine ſubiecit Godofredus Iungermannus, atque eius inde exemplo Thom. Galeus. Exſtat etiam *Coel. Cacagnini* Commentatio de rebus Aegyptiacis, in collectione ſcriptorum eius, quae prodiit 1544. fol. nec non *Ioannis Baptiſtae Caſalii* Romani, liber de Aegyptiorum profanis ritibus, cum eiusdem libris de ritibus Romanorum et Chriſtianorum. Romae 1644. 4. et Henouerae 1681. 4. ſed non adeo multa ſunt, quae de Aegyptiis attingit Vir alioqui non contemnendus. His addendi *Caſpar Barthius* p. 129—144. ad Claudianum; *Ioan. Henricus Boeclerus* in νομίμοις Aegyptiorum Tom. 2. diſſ. p. 665. ſq. et *Ioannes Nicolai* qui eruditas antiquitates publice cum laude apud Tubingenſes docuit (A. 1708. 9 Aug. defunctus) libro de Aegyptiorum Synedrio et legibus inſignioribus. Lugd. Batav. 1705. 8. De ſapientia, eruditione atque inuentis Aegyptiorum erudita legitur *Cornelii Adami* commentatio in Exercitationibus exegeticis, editis Groningae 1712. 4. p. 92. ſq. Antiquitatis litterariae Aegyptiae idea edita a *Iacobo Friderico Reimmanno*, exſtat ad calcem ideae ſyſtematis antiquitatum litterariarum generalis, Hildeſiae 1718. 8. euulgatae, vbi p. 141. ſq. ſcriptores de rebus Aegyptiacis veteres, p. 148. ſq. autem recentiores laudantur. Quibus ibi recenſitis e recentiſſimis addatur *Guilielmus Warburton* in diuina Moſis legatione, Anglice Londini 1738. Tomis tribus edita, qui L. 4. Sect. 1—4. ſiue, Tomi ſecundi P. I. p. 17—206. antiquitates litterarias Aegyptiorum defendit. Id quod quoque facit *Ioan. Lamius* de Trinitate L. I. C. 1—3. 7—10. et 14—16. *Samuel Squire* autem, in

[1] Recte hoc viſum incredibile eſt Abbati Banierio in libro edito Gallice *explication Hiſtorique des fables*, Tomo X. primo X. qui prodiit Pariſiis 1711. 12. rec. Hag. Comit. 1713. 12. pag. 50. ſſ. et Leibnitio in *Miſcellaneis* a Ioan. Frid. Fellero editis p. 103. Certe nihilo plus veriſimilitudinis habet illa ſententia quam paradoxus auctor libri A. 1499. in folio excuſi, qui inſcribitur. *Geſta Romanorum cum applicationibus moraliſatis et myſticis.* v. Bibl. Bremenſ. T. V. p. 753. *vel Petri von Sara comparatio Angeli foederis cum Mercurio. Ibid. p. 205.*

in praefatione, quae verſioni anglicanae libelli Plutarchi de Iſide et Oſiride, vna cum textu graeco notisque doctorum editi Cantabrigiae 1744. 8. eſt praefixa, docet, congeſtas a ſe eſſe obſeruationes ad Aegyptias antiquitates ſpectantes; quibus ne carere orbem eruditum diutius patiatur Vir Clariſſimus, rogamus. Hieroglyphicorum Aegyptiorum ſcriptores Horapollo, Pierius Valerianus, Cauſſinus aliique, de quibus vti de Hermete Triſmegiſto dictum eſt Lib. I. Bibliothecae Graecae C. 7—13. Menſa Iſiaca Laurentii Pignorii commentario illuſtrata, mutato titulo ſaepius eſt excuſa Veneriis 1605. Francof. 1608. Amſtelod 1669. 4. Exſtat quoque huius tabulae explicatio apud Monteſalconium Antiqq. explic. T. 2. P. 2. L. 2. C. 1—3. et in Banierii mythologia per hiſtoriam explicata T. 2. L. 6. C. 7. Celeb. *Paullus Erneſt. Iablonski* in Pantheo Aegyptiorum varia huic tabulae explicandae inſeruientia inſeruit. Hodie tabulam illam in bibliotheca regia Taurinenſi aſſeruari docet Ioan. Georg. Keyslerus itiner. nouiſſimi P. I. p. 194. vbi ſimul nonnulla contra Monteſalconium monentur. In marmor Iſiacum Romae Anno 1719. effoſſum exercitationes conſcripſerunt Ioannes Oliua Rhodiginus. Romae 1719 8. et Georgius Chriſtianus Gebauerus, cuius exercitatio inſerta eſt actis Eruditorum Latinis A. 1720. p. 395. ſſ. Melchioris a Briga, S. I. interpretatio faſciae Iſiacae in ſtatua Capitolina legitur in iisdem Actis A. 1722. p. 536. Aliam tabulam antiquam Aegyptiacam Hieroglyphicis exornatam, quam vulgavit V. C. Franciſcus de Ficoronis, habes etiam in Actis Eruditorum A. 1714, p. 127. Tabulam lapideam Rigordianam et cincturam linteam mumiae Aegyptiacae vide in memoriis Triuultienſibus A. 1705. p. 429. ſſ. edit. Amſtelod. Quinque ſtatuas Aegyptias ſub Clemente XI. Romae effoſſas exhibent Ephemerides Italicae (Giornale d' Italia) T. 21. p. 462. Tres ſtatuas in capitolio Romano Anno 1720. erectas deſcribit Ioan. Baptiſta Braſchius in ecphraſi iconographica. Romae 1724. 4. Primos fuiſſe Aegyptios, *qui per figuras animalium, ſenſus mentis effingerent*, teſtis eſt Tacitus lib. 2. Annal. c. 14. Idem vſurpatum Mexicanis, quorum ſcripturae figurariae ſpecimen exſtat in Alphabetis collectis ab Andrea Müllero Greifenhagio. Pluchius in hiſtoria caeli ſecundum ideas Poetarum, Philoſophorum et Moſis conſiderata, Gallico ſermone compoſita, parte prima eiusque ſupplemento originem idololatriae ex Aegypto atque ab hieroglyphicis agriculturae figuris, Aegyptiis vſitatis, deriuat, contra quem diſputant Warburtonus in legatione Moſis diuina, Vol. II. P. I. p. 201. ſſ. et Silhouettus in diſſertatt. de vnione religionis, ethices et politices, e Warburtoni libro excerptis. Multa ad antiquitates Aegyptiorum ſpectantia, exhibet *Rich. Pocockius* in deſcriptione orientis Vol. I. L. V. *Guil. Iameſon* in ſpicilegiis antiquitatum Aegypti atque

ei

ei vicinarum gentium. Glasguae 1720. 8. et Auctores collectionis nouae itinerariorum fide dignorum P. II. C. VI. et in commentationibus parti ſecundae adiectis. Vehementer optamus, vt *Frider. Lud. Nordenii* iter Aegyptiacum, quod ſocietas ſcientiarum Hafnienſis edere conſtituit, quamprimum in lucem prodeat; quum multa Aeyptias Antiquitates illuſtrantia monumenta in eo exhibeantur. V. Libera iudicia et relationes promouendis ſcientiis et hiſtor. inſeruientia. A. 1748. p. 252.

II. Antiquitates PERSICAS varias hinc inde haurire licet ex Herodoto, Xenophonte, Procopii Perſicis, Plutarcho, Arriano, Curtio, huiusque illuſtratoribus Freinshemio, Radero, Piriſco; tum ex iis, quae ad calcem Herodoti ex Cteſia aliisque ſcriptoribus graece ac latine ſubiecit Henricus Stephanus et Iungermannus, reperita etiam in nouiſſima Londinenſi et Gronouiana editione. Sed ſingulari ac iuſto opere illas complexus eſt digeſſitque Vir Doctiſſimus *Barnabas Briſſonius* libris tribus de regio Perſarum principatu, quorum primus ſacra, ſecundus politiam, tertius rem militarem exponit. Pariſ. 1580. et poſtea ſaepius, vt Pariſ. 1606. 4. et Heidelbergae apud Commelium 1595. 8. cum notis Frid. Sylburgii ad libri calcem, atque Argentorati 1710. 8. cum Sylburgii et Ioan. Henr. Lederlini V. C. notis in calce cuiusque paginae ſtatim ſubiunctis. Confer quae in laudem huius operis Briſſoniani aduerſus Iof. Scaligeri acerbiorem cenſuram vir praeclarus *Cornelius Adami* Eccleſiaſtes et Rector ſcholae Damonenſis in Obſeruatt. Theologico-Philologicis. Groningae 1710. 4. c. 2. p. 23. qui plures etiam ritus perſicos illuſtrandis ſacris litteris (Eſtheris praecipue et Danielis libro) perſequitur. Nonnulla etiam Briſſonio praeterita ſuppleuit *Iulius Caeſar Bulingerus* in Eclogis ad Arnobium editis Toloſae A. 1612. 8. Videndus itidem *Nic. Gurtlerus* lib. I. de originibus mundi c. 10. De magnitudine opum, et multitudine auri et argenti Perſarum, quae deinde per Graecos ac denique per Romanos ſparſa fuit, adeundus eſt Montefalconius T. 3. ſupplementi lib. V. p. 115. ſſ. Librorum trium *Theodori Presbyteri* περὶ τῆς ἐν Περσίδι Μαγικῆς argumentum refert Photius in Bibliotheca, Codice LXXXI. Ex ſcriptis orientalibus plures Perſicas Antiquitates depromſit *Bartholomaeus Herbelotus* in Bibliotheca ſiue Lexico Orientali Gallice edito Pariſ. 1697. fol. Integros XL. annos legendis Perſarum et Arabum monumentis impendit, ex quibus Lexicon hoc ſuum congeſſit, ante quam in lucem opus prodiret exſtinctus Pariſ. 8 Dec. 1695. aetat. 70. Sed nimis conciſe paſſim recenſet ea quae legit nimiaque libertate, nec ipſa ſcriptorum verba vsquam adducit. Quo in genere diligentius verſatus eſt *Thomas Hydeus* Bibliothecarius quondam Bodleianus in Hiſtoria Religionis veterum Perſarum et Parthorum et Medorum eo-

rumque Magorum, ad cuius calcem liber Sadder, Zoroaſtris praecepta continens, latine eſt ſubiunctus Oxon. 1700. 4. Ei iungi poſſunt *Henricus Lord* in Hiſtoria religionis Banianum, quae Anglice Lond. 1630. 4. et ex Anglico Gallice prodiit Pariſ. 1667. 12. *Iſaacus Beauſobrius* in hiſtoria critica Manichaeorum et Manichaeiſmi; et *Guil. Whiſtonus*, qui in collectione teſtimoniorum de Vet. et N. T. firma auctoritate comprobatorum, (Collection of authentic Records belonging the Old and New Teſtament) Lond. 1728. 8. pag. 233. diſputat veterem ſectam Magorum in Media et Perſia, quae reiectis craſſioris idololatriae generibus cultuque imaginum, ſolem ignemque colebant, poſt captiuitatem decem tribuum fuiſſe mixtam ex Sabiis et illarum tribuum reliquiis; p. 239. Zerduſht ſ. Zoroaſtrem fuiſſe in Bactria circa A. 22. regni Artaxerxis Mnemonis (non in Perſia tempore Darii Hyſtaſpis) p. 247. Zerduſti ſ. Zoroaſtris huius religionem per Medoperſicum celebratam imperium fuiſſe religionem Iudaeorum, qualis fuit Abrahami ante circumciſionem. p. 253. templorum ignis occaſionem dediſſe ignes caelitus delapſos in altare Hieroſolymitanum. 2 Macc I. 20. Vereor tamen, ne aethiopem lauent eruditiſſimi viri, [a] quando Perſas ab idololatria abſoluere, et a ſincero vnius Dei cultu commendare inſtituunt. Recentiorum Perſarum mores ac conſuetudines quum ex *Sanſonii*, *Herberti*, *Adami Olearii*, *Tauernerii*, *Petri della Valle* et aliorum, nouiſſime etiam ex *Ioan. Chardini* et *Cornelii Bruini* itinerariis abunde etiam vulgo innotuerint, lubens praetereo.

III. Pvnicas ſiue Carthaginienses Antiquitates attigit *Bernardus Aldrete*, Hiſpanus, in Antiquitatibus Hiſpaniae et Africae, patrio ſermone editis Antwerpiae 1614. 4. libro praecipue tertio et quarto. *Chriſtoph. Hendreich* in libro de Republica Carthaginienſium. Francof. 1664. 8. (Cui veteri editioni A. 1705. a typographo Batauo nouus praefixus eſt titulus) et Vir Clariſſimus *Conr. Samuel Schurzfleiſchius* ὁ μακαρίτης in diſſertationibus hiſtorico-politicis, pag. 516. ſeq. vt Reinerum Reineccium praeteram in Hiſt. Iulia, et *Vbbonem Emmium* T. 3. vet. Graeciae p. 157. ſeq. Sed profecto merebantur diligentius fuſiusque exponi et illuſtrari res nobiliſſimae huius et potentiſſimae quondam in Africa reipublicae, quae Tyriorum ſiue Phoenicum vetus colonia, et tum aliis inſtitutis (adi Grotium ad Deut. XVIII. 10.) tum ipſo idiomate Phoenicibus affinis. Vide Reineſii, ἱστορούμενα linguae Punicae poſt editionem

[a] In Actis Martyrum ſelectis Theodorici Ruinarti pag. 567. edit. Wetſtenianae notatur ex Euſebii Renaudoti obſeruatione Hydeus ac reprehenditur, quod teſtimonium vnius auctoris obſcuri, atque vt ille ait ſordidiſſimi, qui non niſi gryphos et aenigmata loquitur, et ante annos CXX. ſcribebat, praeferre non dubitat omni Antiquitati. Auctor ille eſt *libri centum Portarum*, pro quo typographus male excudit: *centum Perſarum*.

nem Altenburgenſem A. 1637. 4. in Syntagmate diſputationum Graeuiano recuſa Vltraiecti 1701. 4. Thomam Hyde ad itinera Abrahami Peritſol, p. 44. ſeq. vbi de nomine vrbis Carthaginis atque originibus. In primis vero ſummum virum Sam. Bochartum in Geographia ſacra, cui Aldretum ignotum fuiſſe obſeruat Ioan. Clericus T. 5. Bibl. ſelectae p. 389. ſeq. et pag. 393. ſeq. Dolendum inſuper fatis doctiſſimi viri *Gilberti Gaulmini* interceptos eſſe eius libros III. de republica Carthaginienſium, cum libro ſingulari de infanticidiis Afrorum, quos praemiſit in praefat. ad Euſtathium de Iſmenii et Iſmenes amoribus, quemadmodum etiam lucem nunquam vidit Hendreichi ſupra laudati opus de rebus Carthaginenſium, ſiue Carthaginenſium hiſtoria, cuius edendae ſpem fecit p. 8. et 14. nec edita ſunt eiusdem Analecta ſiue additamenta quae pollicetur p. 135. 287. et alibi. Librum de Carthagine, ſcriptum lingua Hiſpanica a D. *Caſparo Hibannez de Segouia et Peralta*, et euulgatum Pampelonae 1664. 4. laudat Thom. Pinedo ad Stephanum Byz. pag. 362. De Suffetibus, ſummo Poenorum magiſtratu eruditam diatriben Witteb. 1744. 4. edidit Gottlob Erdmann Zeibichius.

IV. Indorum, Arabum, Syrorum (quae tria nomina latiſſime patent) Tſchinarum item, tum qui in Europa Scytharum, Celtarumque ſiue Gallorum, Francorum et Germanorum, Hiſpanorum ac Britannorum, Angloſaxonum populorumque ſeptentrionalium veterum res atque antiquitates in alium locum coniicere animus eſt, ne nimium euagandum nobis ſit, locusque prouerbio Italorum, *chi troppa abbracia, nulla ſtringe*,, et dum omnia perſequi inſtituimus perficiamus nihil. Tantum monemus ſtudioſos, iuris praecipue atque hiſtoriarum, ne in aliarum gentium, Romanarum v. g. atque Graecarum antiquitatibus ita ſe abdant, vt interim in patriis rebus ſint hoſpites, quod aeque eſſet ridiculum, ac ſi quis in Germania viuens Graece loqui diſceret, Germanicam linguam ignoraret atque aſpernaretur. Quare non poſſumus, quin potiores Antiquitatum Germanicarum ſcriptores generales exhibeamus. Syſtema quoddam Antiquitatum Germanicarum, duodecim diſſertationibus ſub *Germaniae mediae* titulo Heidelbergae primum 1678. deinde Ienae 1686. 4. editis, ac denique cum Guil. Turckii diſſ. de Geographia medii aeui Halae Saxonum 1709. 4. recuſis delineauit *Paullus Hachenbergius*, in quarum prima de regimine. 2. de generibus ſiue ordinibus (nobilibus, ingenuis, ſeruis) 3. de legibus, 4. de re militari. 5. de nuptiis. 6. de ſtudiis. 7. de lingua. 8. de religione gentili et chriſtiana. 9. de re feciali. 10. numaria. 11. veſtiaria, et 12. de re funebri veterum Germanorum diſſerit. Idem voluerunt ſaxum *Trogillus Arnkiel*, in Antiquitatibus Cimbricis, Hamb.

 1703.

1703. 4. editis, *Ioan. Georg. Keyslerus*, [3] qui Antiquitates ſelectas Septentrionales et Celticas, Hanouerae 1720. 8. euulgauit, et *Ioan. Chriſtophorus Cleſſelius*, cuius Antiquitates Germanorum, potiſſimum Septentrionalium, ſelectae Francof. et Lipſiae 1733. 8. prodierunt. Conſenſum antiquitatum germanicarum cum antiquitatibus biblicis, inprimis hebraicis, peculiari libro, germanice Guelpherbyti 1755. 8. euulgato, oſtendit *Ioan. Chriſtoph. Strodtmannus.* Edidit quoque V. C. *C. V. Grupe* germanico ſermone Antiquitates Germanicas, illuſtrando Saxonico et Sueuico iuri prouinciali ac feudali inſeruientes, Hanouerae 1746. 4. Proſtat etiam *Herm. Adolphi Meinders* Theſaurus Antiquitatum Francicarum et Saxonicarum. Lemgov. 1710. 4. Alemannicas Antiquitates ſingulari diſſ. expoſuit Vir Celeb. *Ioannes Daniel Schoepflinus* Argent. 1723. 4. recuſa in Eius commentationibus hiſtoricocriticis, Baſil. 1742. 4. editis. *Io. Georg. Eccardi* de origine Germanorum, eorumque vetuſtiſſimis coloniis, migrationibus ac rebus Geſtis libros duos: e ſchedis MStis edidit V. C. Chriſti. Lud. Scheidius. Goettingae 1750. 4. De Cimbrorum appellatione agit *Ern. Aug. Schulzius* in exercitt. philolog. exercit. IV. et de Cimbrica Francorum origine idem ibid. exercit. Vta: atque exercit. VIta de capite taurino, in monumento Childerici reperto, antiquiſſimo Francorum inſigni. De artibus at ſcientiis apud veteres Germanos excultis agitur in Muſeo nouiter aperto (neueröffnetes Muſeum) p. 744. ſſ. de moribus ritibusque eorum p. 830. ſeq. de virtutibus et vitiis p. 879 ſeq. de nobilitate pag. 485. ſeq. de religione p. 394 ſeq. de lingua legibusque p. 284. Breue compendium germanico idiomate ſub titulo Germaniae antiquae vulgauit *Paulus Chriſti. Hocpſuerus*. Halae Sax. 1711. 12. Σκιαγραφίαν compendii Antiquitatum Germanicarum, quatenus ex Taciti Germania lucem accipit, edendi, Taciti Germaniae, Lipſ. 1747. 8. editae, adiecit *Io. Gottfr. Hauptmannus.* Monumenta vetera [4] Taciti, Caeſaris, Strabonis aliorumque de rebus ac moribus priſcorum Germanorum collegit et coniunctim edidit *Hermannus Conringius:* Idem in aliis ſcriptis egregiam lucem attulit antiquitatibus Germanicis, quod fecere etiam *Phil. Cluuerus* in Germania antiqua, (cuius epito-

[3] Huius viri A. 1743. die 21 Iunii rebus humanis erepti mortem grauiſſime ferret orbis eruditus, niſi ea, quae affecta ille reliquit, Germanorum antiquitates illuſtrantia, ad ſagaciſſimum antiquitatum patriae Scrutatorem, *Godofr. Schutzium* perueniſſent. Is enim amore in Keyſſerum ſuum ductus ea, in ordinem redacta, cum orbe erudito communicare ſibi propoſuit.

[4] Similem collectionem illuſtris Leibnitius praemiſit Tomo primo ſcriptorum rerum Brunsuicenſium.

epitomen dedit Io. Buno) *Iuſtus Chriſtoph. Dithmarus* [5] in commentario in Taciti Germaniam, *H. Spelmannus* in Gloſſarico Saxonico, *Cangius* in gloſſario mediae et infimae latinitatis, *I. G. Wachterus* in Gloſſario Germanico, *Marquardus Freherus*, *Melch. Goldaſtus*, *Reinerus Reineccius*, *Frid. et Erpoldus Lindenbrogii*, *Meibomiique* atque ne alios in praeſenti memorem, qui id ſaxum noſtra aetate magna cum laude voluerunt voluuntque, *Godfridus Guil. Leibnitius*, *Chriſtianus Franciſcus Paullini*, *Wilhelmus Erneſtus Tentzelius*, *Ioan. Nicolaus Hertius*, *Ioan. Mich. Heineccius*, *Io. Georg. Eccartus*, *Chriſt. Iunkerus*, *Ioan. Herm. Schmincke*, Argentoratenſisque Academiae quondam decus, *Ioannes Schilterus* A. 1705. 14 Maii denatus et *Ioan. Petrus a Ludewig*. Quod Gronouius atque Graeuius, editis antiquitatum Graecarum atque Romanarum theſauris, praeſtitere, illud, vt Germanicae quoque antiquitates experirentur fortunae munus; iam dudum optarunt viri eruditi. Huius voti explendi cauſſa iam A. 1720. Thomas Fritſchius, bibliopola Lipſienſis, conſilium edendi theſaurum antiquitatum Germanicarum, XVI. tomis diſtinctum, ſed fruſtra, cepit, cuius conſpectum, a Ioan. Georg. Eccardo compoſitum, exhibent Noua Litteraria A. 1720. p. 132. ſſ. Idem molitus eſt *Gottl. Sam. Treuer*, qui delineationem theſauri antiquitatum Germanicarum compoſuit, quae pallulum mutata Catalogo bibliothecae eius Goettingae diſtractae eſt adiecta. Treueri theſaurus quum mole ſua emtoribus moleſtus eſſet futurus, *Rud. Aug. Noltenius* Lipſiae 1735. 4. vulgauit Conſpectum theſauri antiquitatum Germanicarum, finitibus ſuis circumſcripti. Quem nos in primis ſequuti, ſequentem compoſuimus theſauri antiquitatum Germanicarum conſpectum.

Conſpectus theſauri antiquitatum Germanicarum.

Tomus I.

Scriptores de origine et nomine Germanorum, vt et antiquitatum Germanicarum generales.

Wilhelmi Chr. Kriegsmanni coniectanea de germanicae gentis origine.
Chr. Frider. Ayrmann de originibus Germanicis.
Io. Dauid. Koeleri Diſſ. de origine Germanorum ab Aſcenaze.
Io. Heygeri ſ. *Ioan. Ioach. Zentgrauii* Gomerus Iapheti primogenitus Germanicae gentis conditor.
Godoſ. Guil. Leibnitii breuis disquiſitio, vtros incolarum Germaniae citerioris aut Scan-

[5] Quam promiſit Dithmarus deſcriptionem antiquitatum Germanicarum, ius praeſertim Germaniae publicum et priuatum illuſtrantium, lucem non vidiſſe dolemus.

Scandiae ex alteris initio profectos veriſimilius ſit iudicandum. In Felleri monumentis ineditis Ienae 1714. 4. p. 132. ſſ.

Godof. Guil. Leibnitii meditationes de originibus et migrationibus gentium. In miſcellan. Berolinenſ. T. 1. p. 1. ſſ.

Nic. Hieron. Gundling von Thuiſtone, der deutſchen Vater. In Gundlingianis T. I. P. VIII. p. 197.

Ioan. Mich. Dilberri hiſtoria priſcae Germaniae.

Iuſti Chriſtop. Ditmari Diſſert. de origine Germanorum Scythica. In Exercitatt. ſubſeciuis Francof. T. II. p. 131. ſſ. et in Ei. Sylloge Diſſ. acad. et Exercitatt. p. 453.

Theophil. Sigfr. Bayer de origine et priſcis ſedibus Scytharum. In Comment. Acad. Petropolit. T. I. p. 385. ſſ.

— — de Scythiae ſitu tempore Herodoti. ibid. p. 400.

Fabianus Tornerus de Gothorum, i. e. Iapheridanum e Scandia primis expeditionibus.

Petrus Lagerlöf de veris et antiquis gentis Gothicae ſedibus aſſerendis.

Hermannus Conringius de antiquiſſimo ſtatu Helmſtadii et viciniae. In eius Opp. T. V.

Ioan. Georg. Eccardus de antiquiſſimo ſtatu Helmſtadii.

Mich. Piccarti oratio Germanos eſſe fratres Perſarum.

Ioan. Henr. Hagelgans de priſca Germanorum aetate.

Bilib. Pirckheimeri deſcriptio Germaniae.

Conr. Celtis Germania et Hercynia. In Schardii Scriptoribus rerum Germanicarum. T. I.

Peutingeri ſermones conuiuales.

Hieronymus Turlerus de migrationibus populorum ſeptentrionalium.

Ioannis Meſſenii ſpecula Sueonum.

Chriſtop. Phil. a Waldenfels de maioribus Germanorum.

Ioannes Strauch de indigenatu Germanorum. In opuſculis eius a Reinhardo editis faſcic. I. p. 1-21.

Andr. Iulii Dornmeieri Diſſ. de prima Germanorum notitia.

Artopaeus de vetuſtiſſimis gentis germanicae memoriis.

Wilh. Hieronym. Bruckneruss de titulo Germaniae.

Ioan. Henr. Eggeling Diſſ. 5. de miſcellaneis Germaniae antiquitatibus. Quarum I. agit de vocabulo Germaniae. 2. De Caucis. 3. De Phabirano Ptolemaei. 4. De Wicbiletho. 5. De Statuis Rulandicis.

Paulli Pezronii origines Celticae.

Remling de Celtis.

Matth.

Matth. Hillerus de origine gentium Celticarum.

Rein. Reineccius de communibus gentium Germanicarum et Henetarum appellationibus.

Chriſtoph. Cellarii initia cultioris Germaniae. In Diſſertationibus Eius Academicis p. 571-602.

Daniel. Langhornii elenchus antiquitatum Albionenſium, Britannorum, Danorum, Anglo-Saxonum origines et geſta ad A. 449.

Iacobi Waraei antiquitates Hibernicae.

Bartholini antiquitates Danicae.

Iani Bircherodii disquiſitiones circa antiquitates Daniae.

Ioannis Loccenii antiquitates Sueo-Gothicae.

Erici Iulii Biörneri introductio in antiquitates hyperboreo-gothicas.

Ioan. Georg. Keysleri antiquitates ſeptentrionales et celticae.

Tomus II.

Scriptores de linguis veterum Germanorum.

Georg. Caſp. Kirchmaier de lingua vetuſtiſſima Europae Scytho-Celtica.

— — parallelismus duodecim linguarum ex Scytho-Celtica.

Iaeger de lingua Scytho-Celtica et Gothica.

Ioan. Henr. Boeclerus de lingua Celtica.

Val. Ern. Loeſcheri litterator Celta.

Matth. Belius de vetere litteratura Hunno-Scythica.

Henr. Muhlius de origine linguar. German. etc. ex Hebraea.

Iſaacus Wakius de origine germanicae linguae ex Chaldaea et Bauaricae ex Syriaca.

Reflexions ſur la Convenance de la langue Celtique, et en particulier de la Teutonique avec celles de l'Orient, par Mr. *Süsmilch.* Inſert. hiſtor. acad. reg berolin ſcientiarum. A 1745. p. 188.

C. F. Niſcheri Eber in Germania, ſ. collectio vocabulorum Germanicorum, quae ex Ebraeae lingua deducuntur.

Io. Lud. Praſchii Diſſ. de latinae linguae origine Germanica.

I. N. Funccius de origine germanica latinae linguae.

Marci Zueri Buxhornii Diſſ. de Graecae, Romanae et Germanicae linguarum ſymphonia.

Abraham Bohoritzi horae arcticae, ſ. litteratura latino-carniolana.

Hugonis Grotii index nominum propriorum Gothicorum et Longobardorum.

Bonauentura Vulcanius de litteris et lingua Getarum.

Olai Rudbeckii ſpecimen vſus linguae Gothicae.

Chriſtop. Broweri Diſſ. de veteris populi Treuirorum lingua.

Otto-

Ottonis Sperlingii Comm. de linguae Danicae et nominis antiqua praerogatiua.
Vpmärk de antiquitate et origine litterarum graecarum et runarum.
Fabianus Torner de praeſtantia linguae veteris Gothicae.
Stirnhielm de origine linguae Gothicae.
Georg. Caſp. Kirchmaier de linguae Teutonicae aetatibus.
Ioan. Aug. Egenolfi Hiſtorie der deutſchen Sprache.
— — controuerſia cum Polyc. Leyſero.
Chriſt. Grubelii Diſſert. de lingua Germanica vetere et hodierna.
Chr. Schoettgenii Diſſ. de antiquiſſimis linguae Germanicae monumentis Gothico-Theotiſcis.
Io. Georg. Wachterus de lingua Codicis argentei. In Miſc. Berolin. T. I. p. 40 - 47.
Georg. Frid. Heupelii Diſſ. de Vlphila, ſ. verſione IV. Euangeliſtarum Gothica.
Ioan. Georg. Eccardi Diſſ. de vſu et praeſtantia ſtudii Etymologici in hiſtoria.
— — hiſtoria ſtudii etymologici linguae Germanicae.
Ioan. Claubergii ars etymologica Teutonum.
Godofr. Guil. Leibnitii Collectanea etymologica.
Georg. Phil. Harsdörferi ſpecimen philologiae germanicae.
Georg. Chriſtop. Peiskeri index de vernaculae et rerum German. ſignificatione.
Andr. Helwigii origines dictionum Germanicarum.
Ioan. Leonh. Friſchii origo quorundam vocabulorum germanicorum.
Ioan. Vorſtii obſeruatt. in linguam vernaculam ſpecimen.
Marq. Freheri ſpecimen linguae Saxonicae.
— — ſpecimen linguae Alemannicae.
Keronis Interpretatio vocabulorum barbaricorum. In Goldaſti Tom. II. Rerum Alemanicarnm p. 71-94. ed. recent.
Tatiani harmonia euangelica per Ioan. Phil. Palthenium.
Ioan. Dicmanni ſpecimen gloſſarii latino-theotiſci, quod Rhabano Mauro inſcribitur, illuſtrati.
Ioan. Georgii Wachteri ſpecimen gloſſarii Germanici.
Godofr. Wendelini Gloſſarium Salicum vocum Aduaticarum.
Diederici von Stade ſpecimen lectionum Antiquarum Francicarum ex Otfrido.
Marq. Freheri Diſſ. qua lingua reges Francorum vſi ſint.
— — notae ad iuramentum Ludouici Germanici et Caroli Calui.
Hymnus magnus eccleſiae, quem *Te Deum Laudamus* vulgo vocant, notis illuſtratus a *I. G. Eccardo.*
Aeg. van der Mylen de lingua belgica.
Guil. Wattoni ſynopſis theſauri Hickeſiani.

Georg.

Georg. Caſpar. Kirchmaier de origine, iure ac vtilitate linguae Slauonicae.
Ioan. Leonh. Friſchii hiſtoria linguae Slauonicae.

Tomus III.

Deſcriptiones Geographicae vetuſtioris Germaniae.

Tabulae Peutingerianae fragmenta cum explicatione *M. Velſeri*, et *Franc. Chriſtoph. a Scheyb.*
Io. Georg. Lotteri Diſſ. de tabula Peutingeriana.
Ioan. Mich. Weinrich de finibus Germaniae nunquam mutatis.
Turckii Diſſ. de Geographia medii aeui.
Sim. Frid. Hahnii Progr. de geographia medii aeui vberius excolenda.
Chr. Frid. Paullini de pagis antiquae Germaniae.
Herm. Conringius de vrbibus Germaniae.
Brömannus de mari Balthico.
Georgii Grenii Rugia inſula maris Balthici.
Henrici Meibomii introductio ad Saxoniae inferioris in primis hiſtoriam.
Michaelis Richey Diſſ. de Hamburgo veteri in Connoburgo Smeldingorum perperam inuento.
Caſp. Sagittarii hiſtoria vrbis Bardeuici.
Henrici Meibomii Bardeuicum. In Eius Scriptor. rerum Germanicar. T. I.
Caſp. Sagittarius de marchia Soltwedelenſi.
Iac. Paullus Gundlingius de Druſi monumentis terrarum Brandenburgicarum.
— — de Itargo fluuio.
Excerpta e ſcriptis Academiae ſcientiarum regiae Berolinenſis de quaeſtione; quousque Romani in Germaniam penetrauerint.
Caſp. Sagittarii et *Iac. a Mellen* hiſtoria antiqua Lübecenſis.
— — hiſtoria media Lübecenſis.
Caſp. Sagittarius de antiquitatibus archiepiſcopatus Magdeburgici.
— — de origine et incrementis Brunsuici.
— — Goslaria ab originibus ſuis.
Io. Mich. Heineccii Diſſ. de antiquiſſimo regionis Goslariam ambientis ſtatu et Crodone in primis Harzburgico. Inſerta Scriptt. rerum Germ. Heineccio-Leuckfeldinis.
Saliani deſcriptio Hercyniae.
Henr. Eckſtormii epiſtola de ſpecu Baumanni.
Ioan. Leonh. Friſch etymon nominis Weſer. In Miſc. Berolin. T. II. p. 54.
Herm. Hamelmanni antiqua Weſtphalia. In Eius Opp. p. 21.
Ferdinandi a Fürſtenberg monumenta Paderbornenſia.
Vbbo Emmius de agro Friſiae.

Dav. Eberh. Hauberi origines Schauenburgicae. In eius primit. Schauenb. pag. 12.
Caſp. Henr. Graunii Daleminicia Slauorum.
Frider. Strunzius de pagis Niſani et Daleminci.
Chr. Frid. Simer de loco quodam Romelus - Burg. In Miſc. Lipſ. T. VIII. Obſ. 176. p. 317. ſſ.
Chriſt. Schoettgens Geographie der Sorben. In der Diplom. Nachleſe von Ober-Sachſen. T. I. P. III. p. 361. ſſ.
Frid. Wideburgii origines et antiquitates Margrauiatus Miſnici.
Georgii Guil. Kirchmaieri Diſſ. de Witteberga Saxonum.
Adami Rechenbergii Diſſ. de vetere Oſterlandia.
Caſp. Sagitarii antiquitates regni Thuringici.
— — epiſtola de antiquo ſtatu Thuringiae ſub indigenis Francorum.
— — antiquitates ducatus Thuringici.
Ioan. Sim. Purgoldi Diſſ. de mixtione populorum in Thuringia.
Chr. Schröter de burgo Scheidinga, antiquiſſima Thuringiae regum ſede.
Mart. Chriſto. Laurentii monumenta ficta Francorum in Thuringia.
— — monumenta Romanorum in Thuringia.
— — origines Doringicae, ſeu monumenta Sueuorum in Doringia.
Ioan. Mich. Weinrich de primis tractus Hennebergici incolis ac pagis.
Caſp. Sagittarii antiquitates Alſtettenſes.
Chr. Knautii antiquitates comitatus Ballenſtedienſis et Aſcanienſis.
— — antiquitates pagorum Anhaltinorum.
Io. Georg. Kuntscke Diſſ. de Luſatia.
Theodori Crügeri origines Luſatiae.
Caſp. Sagittarii hiſtoria Luſatica.
Chr. Frid. Ayrmann de ſitu montis Tauni.
Ioan. Georg. Eſtoris decerpta ex veteri Geographia Haſſiae. In Kuchenbeckeri analectis Haſſiacis P. I.
Georg. Guil. Kirchmaier de bello praelioque de Salinis Cattos inter et Hermunduros.
Marq. Freheri monumenta antiqua de monte Abrinsberg et ſilua Ottewald.
— — de Lupoduno antiquiſſimo Alemanniae oppido.
Georg. Chr. Ioannis de caſtro Frifels.
Ioan. Laur. Crollius de Frifels, Caſſella, Meiſſenheimio et Hornbaco.
Ioan. Caſp. Brechemmacheri notitia Sueuiae antiquae.
Ioan. Vlr. Pregizer de gentibus et regnis Europae ex Sueuis.
Henr. Bebelius de pagis Sueuiae.

Ioan.

Ioan. Hoffmann de antiqua Francorum domo et turri.
Ioan. Georg. Eccard von der alten Salzburg in Franken.
N. H. Gundlingii Nachrichten von dem groſen mährischen Reiche, wie auch dem letzten mächtigen Regenten. In Gundling. P. XI. N. 2.
Ioan. Alex. Döderlini antiquitates Nordgauienſes.
Io. Wilh. Iani Diſſ. de Boioaria Francis ſubiecta.
Caſp. Sagittarii hiſtoria antiqua Noribergae.
Io. Dauid Koeler de caſtro imperiali foreſtali Brun.
— — de inclita ſede regali ad Renſe
— — fata ducatus Alemanniae et Sueuiae.
Aegidii Tſchudi epiſtola de Lenticenſium Germanorum Aug. Vindel. nomine et ſitu.
Mazbergeri monumentum Auguſtae Vindelicorum.
Caſp. Bruſchius de Laureaco veteri.
Iac. Wimphelingii cis Rhenum Germania.
Ioan. Hutichii collectio antiquitatum in vrbe et agro Moguntino repertarum. In Ioannis Scriptor. rerum. Moguntinarum. T. III. p. 715. ſſ.
Chr. Gotth. Blumberg monumentum Cl. Druſi Neronis Moguntiae obuium, quod auctius Germanice prodiit ſub Tit. der Eichelſtein.
Chriſto. Cellarii Diſſ. de Cl. Druſi expeditionibus, maxime Germanicis. In Eius Diſſ. Acad. p. 553-570.
Aegidii Gelenii excerpta ex eius Colonia Claud. Auguſta Agrippina. Col. 1645. 4.
Iac. Melbaei ſilua acad. ſeu de antiquitatibus vrbis Treuirenſis.
Excerpta ex *Wilh. Kyriandri* annalibus Auguſtae Treuirorum.
Ioan. Smith oppidum Batauorum ſ. Nouiomagum.
Marq. Freheri Moſella Auſonii.
Conr. Sam. Schurzfleiſchii principium Moſellae Auſonii. In Eius Diſſ. Acad. Num. 9.
Excerpta ex *Ioan. Piccardi* antiquitatibus et annalibus Drenthiae.
Andr. Catulli Tornaco Neruiorum.
Wilh. Paradinus de antiquo ſtatu Burgundiae.
Ioan. Strauchius de regno Arelatenſi.
Ioach. Ioan. Maderus de Arelato et Arelatenſi regno.
Henr. Vagedres periodus regni Auſtraſiae, ſ. Lotharingiae.
Conr. Sam. Schurzfleiſchii hiſtoria veteris regni populique Burgundiorum. In Diſſ. Eius N. 10.
Ant. Günth. Loeſcheri auſpiciorum regni Arelatenſis index ſubitaneus.

Ioan. Dan. Schoepflinus de Burgundicis et transiurana.
Sim. Frid. Hahnii Diſſ. de iuſtis Burgundici noui vel Arelatenſis regni limitibus.
Excerpta ex *Io. Dan. Shoepflini* Alſaria illuſtrata.
Baſil. Ioan. Heroldi Romanorum in Rhaetia littorali ſtationes.
Caſp. Sagittarii antiquitates lacus Bodanici.
Aegid. Tſchudi de priſca et vera Rhaetia Alpina.
Ioan. Conr. Schwartz de finibus veteris Heluetiae.
Herm. Nuenarii Gallia Belgica.
Abr. Ortelii antiquitates Gallo Belgicae.
Petrus Diuaeus de Galliae Belgicae antiquitatibus.
Iaques de Guiſe illuſtration de la Gaule Belgique.
Obſervation critique de l'Abbé *de Camps* ſur la Carte Geographique de P. Daniel.
Reponſe du Pere *Daniel.*
Gerardi Nouiomagi Batauia.
Cornelii Aurelii Batauia.
Hadr. Iunii Batauia.
Ioan. Iac. Chifletius de portu Iccio.
Guil. Sommeri reſponſio ad Chifletium de portu Iccio: acc. *Car. du Freſne* Diſſ. de portu Iccio ac *Edm. Gibſoni* Diſſ. de eodem argumento.
Ioan. Georg. Eccardi Diſſ. de portu Iccio Iul. Caeſaris. In T. VIII. Miſc. Lipſ. pag. 255. ſſ.
Phil. Cluuerius de tribus Rheni alueis oſtiisque.
Ioan. Iſaaci Pontani diſceptatt. Chorographicae de Rheni diuortiis atque oſtiis eorumque accolis populisque.
— — diſceptationum noua ſylloge.
Bonauentura Caſtilioneus de Gallorum Inſubrum antiquis ſedibus. In theſauro antiquitatum Italiae T. I.

Tomus IV.
De ſingulis populis veterum Germanorum.

Ioan. Nicol. Hertii notitia populorum veteris Germaniae. In Ei. Opp. Vol. II. T. I.
Val. Ern. Loeſcheri rationarium populorum veter. Germaniae.
Conr. Peutingerus de inclinatione romani imperii, et exterarum gentium, praecipue Germanorum commigrationibus.
Nicolai Petreii Cimbrorum et Gothorum origines.
B. Rhenani origines Gothicae.
Excerpta ex *Ioan. Dan. Maioris* bevölkerten Cimbrien.

Gund-

Gundlingiana von dem deutſchen Urſprunge der Amazoninnen. P. III. N. 3. T. I. p. 273.

— — Beantwortung der Einwürfe Fr. Straphae wider den Urſprung der Amazoninnen. P. VII. N. 2.

Ioan. Heinr. Steffens Hiſtorie der alten Einwohner Deutſchlandes.

Excerpta ex *Io. Georg. Eccardi* libris duobus de origine Germanorum eorumque vetuſtiſſimis coloniis, migrationibus ac rebus geſtis.

Georg. Stirnhielm Anti-Cluuerius.

Nic. Mareſchalli Thurii annalium Henedorum ac Vandalorum libri VII. In Weſtphalen Scriptt. rer. Germ. T. I.

Fab. Törner de regno Langobardorum in Italia.

Watrangus de eodem argumento.

Ioan. Frid. Chriſtii origines Langobardicae.

— — de rebus Langobardicis.

Chr. Zickermann von den alten Einwohnern in Pommern.

Aegid. van der Mylen de antiqua Pomeranorum republica.

Chr. Hartknoch de originibus Pomeranicis.

Conr. Sam. Schurzfleiſch de originibus Pomeranicis. In Diſſ. Eius N. 26.

Chr: Hartknoch de originibus Boruſſicis.

— — de antiqua Boruſſorum republica.

Eraſmus Stella de Boruſſiae antiquitatibus.

Iac. Perizonius de rebus atque incrementis Pruſſorum.

De Francheville Diſſertation ſur l'origine du peuple Pruſſien. In Hiſtoria acad. Reg. ſcientiar. Berolin. 1749. p. 501.

Mart. Hanckii antiquitates de Sileſiorum nominibus.

— — de Sileſiorum maioribus.

Frid. Wilh. Sommeri regnum Vannianum, ſiue, de antiqua Sileſia.

— — Sileſia ante Piaſtum.

Excerpta ex *Leonh. Dav. Hermanni* Maslographia; vbi de erutis in Sileſia romanae antiquitatis reliquiis.

Reineri Reineccii recenſio populorum Slauicorum in Germania habitantium.

Matth. a Thudet origines Slauo-Bohemicae gentis.

Andr. Stredonii Diſſ. de Bohemorum originibus.

Conr. Sam. Schurzfleiſch de rebus Slauicis. In Eius Diſſ. N. 20.

Ioan. Vpmarck hiſtoria priſca gentis Venedorum.

Theod. Krüger de Sorbis. In Hoffmanni Scriptor. rerum Luſaticarnm T. II.

Chr. Schöttgen de eod. argumento. In Eius Diplom. Nachleſe T. I. P. II. p. 177. ſſ.

Nic. Olai de Attila Hunnorum rege.
Eberh. Rud. Rothii Attila Hunnor. rex.
Phil. Callimachi de eodem argumento.
Io. Georg. Eccardi Diſſ. de numis Attilae.
Pulkawa de Heuellorum clade.
Beckeri Diſſ. de Liuonia.
Suffrid. Petri de Friſiorum antiquitate et origine.
— — apologia pro antiquitate et origine Friſiorum.
Excerpta ex *H. Boerhauen* Diſſ. de antiquis Friſiae orientalis Dynaſtis, eorumque iuribus.
Ioan. Schild de Caucis Germanorum.
Ioan. Henr. Eggeling de Caucis. In Eius Diſſ. N. 2.
Erpold Lindenbrogs Geſchichte der Chaucorum.
Ioan. Ian. Alanus de Cimbris.
Alex. Torquati proleg. de Cimbris eorumque fortitudine et rebus geſtis.
Christo. Cellarius de Cimbris et Teutonis, primis Romanor. ex Germania hoſtibus. In Eius Diſſertatt. acad. p. 488.
Ioan. Iſaac. Pontanus de bello Cimbrico.
Rein. Reineccius de originibus Saxonum.
Paullus Cypraeus de origine, nomine, priſcis ſedibus, moribus antiquiſſimis, rebus geſtis et migrationibus Saxonum, Cimbrorum, Vitarum et Anglorum.
Henr. Cannengieter de Brittenburgo, Matribus Brittis, Britannorumque antiquiſſimis per Galliam et Germaniam ſedibus.
Pierre Rapin Diſſ. ſur les Moeurs, la Religion et la Langue des Angel-Saxes.
Rob. Sheringham de Anglorum gentis origine.
Polyc. Lyſerus de meritis Saxonum in Angliam.
Chr. Henr. Weiſſius de Saxonum origine.
— —, antiquitatum Miſno-Saxonicarum ſingularia.
Conr. Sam. Schurzfleiſch de antiqua Saxonum dignitate. In Eius Diſſ. N. 65.
Caſp. Abels Deutſche Alterthümer.
— — Sächſiſche Alterthümer.
Werner Rolewinck de Weſtphalorum, ſiue antiquorum Saxonum ſitu, moribus, virtutibus et laudibus.
Ioan. Iuſti Winckelmanni notitia veteris Saxo-Weſtphaliae.
Herm. Hamelmannus de populis olim in Weſtphalia. In Opp. Ei. T. I.
Ioan. Neuwaldus de antiquis Weſtphaliae colonis.
Caſp. Sagittarius de nomine Weſtphaliae.
Herm. Ad. Meinders de libertate Saxonum ſiue Weſtphaliae.

Pro-

Prooemium ad *Conr. Frid. Reinhardi* Diſſ. de officiis Imperii Saxonicis.
Vlr. Hutteni Arminius.
Conr. Sam. Schurzfleiſch de Arminio. In Eius Diſſ. N. 28.
Erpold Lindenbrogs zwey Bücher von Arminii Thaten.
Chriſto. Ad. Rupertus de Arminio Cheruſcorum principe.
Ern. Caſim. Waſſerbach de ſtatua Arminii.
Nic. Hieronym. Gundlingius de Quinctiliano Varo. In Gundling. P. XXIV. N. 1.
Andr. Iul. Dornmeieri Diſſ. de Germania nunquam a Romanis ſubacta.
Adam. Rechenbergii Diſſ. de Italorum Cheruſcorum rege.
Rein. Reineccius de Angriuariis et Angaria oppido.
Frid. Zollmann de Thuringorum origine. Miſc. Lipſ. T. XI. Obſ. 230. p. 251-279.
Io. Iuſt. Winckelmann vom Urſprung und Anfang der Thüringer.
Io. Georg. Reinharti antiquitates Marchionatus vt et origines Landgrauiatus Thuringici.
Rein. Reineccius de origine Miſnorum.
Chriſto. Phil. a Waldenfels de Voigtlandis et Nariſcis.
Eraſmus Stella de origine, vetuſta appellatione et regionibus Tubantinorum, Cygneorum etc. In Menckenii Scriptt. rer. germ. T. III. p. 2039-2043.
Andr. Goldmayer vom Urſprung der Heſſen und der Stadt Marpurg.
Godfr. Arnoldus de Hermunduris.
Dan. Müller de eodem argumento.
Chr. Schöttgen de eodem argumento.
Andr. Paars Catti aborigines Batauorum.
Ioan. Georg. Eſtor coniecturae de Mattiacis. In Kuchenbeckeri Anal. Haſſiacis. P. I.
Georg. Sabini comment. de appellatione, ſitu, moribus populorum Marchiae Brandenburgicae.
Georg. Frid. Schroeeri origines Brandenburgicae.
Rein. Reineccii origines ſtirpis Brandenburgicae.
Io. Georg. Wachteri origines Alemannicae. In Gundling. P. XXX. N. 1.
Ioan. Dan. Schoepflini antiquitates Alemannicae. In Eius Commentatt. hiſtor. et criticis.
Schram de Naſua fortiſſimo Sueuorum duce.
Ioan. Georg. Kulpiſii bellum Caeſaris et Ariouiſti.
Chriſto. Cellarii Diſſ. de bellis C. I. Caeſaris aduerſus Ariouiſtum. In Eius Diſſ. acad. p. 521.
Ioan. Iſaaci Pontani origines Francicae.
Obſeruatio Halenſis ſuper I. I. Pontani origg. Francicis. T. V. Obſ. VIII.

Ano-

Anonymus de origine gentis Francorum.
Vertot l'origine des François.
Phil. Cluueri Diſq. de Francis et Francia.
Herm. Nuenarius de origine et ſede Francorum.
Schönhouen de eodem argumento.
Reineri Reineccii origines Francorum.
Hub. Leonardus de eodem argumento.
Ioan. Dillenii Diſſ. de origine Francorum.
Barth. Chriſt. Richardi Diſſ. de Francorum, Saliorum et Salicorum origine atque differentia.
Ioan. Henr. Krauſii dubia vexata circa Caroli M. hiſtoriam.
Godofr. Guil. Leibnitii Diſq. de origine Francorum cum notis Eccardi.
Tourneminii dubia circa Leibnitii ſententiam.
Anonymi Diſſ. contra Tourneminium.
Nic. Hieron. Gundlings Gedancken über des Hrn. Baron von Leibniß Schrift de origine Francorum. In Gundlingianis P. III. N. 2.
Des Hrn. Baron von Leibniß Antwort auf die wider ſeinen Tractat de origine Francorum gethane Erinnerungen. Ib. P. VI. N. 4.
Gundlings Replic auf des Hrn. Baron von Leibniß Antwort de origine Francorum. Ib. P. IX. N. 1.
Nic. Vignierius de ſtatu et origine vett. Francorum.
Excerpta ex *Car. Molinaei* comment. de Monarchiae Francorum origine.
Io. Nic. Hertii notitia veteris Francorum regni.
Godofr. Thomae Ludewigii hiſtoria Saxoniae a Francis ſubiugatae.
Ioan. Dauid Koeler de origine Boioariorum a Boiis.
Ioach. Meieri Diſſ. de Boiorum migrationibus et origine.
Godofr. Guil. Leibnitz de veteribus Boiis. Praefatio ad Eius edit. Auentini et Brunneri.
Hier. Petz de veteris Auſtriae inquilinis. In Eius Scriptor. rerum Auſtriacarum. T. I. p. 37. ſſ.
Balth. Bebelius de Triboccis.
Vlr. Obrechti prodromus rerum Alſaticarum.
Io. Herm. Schminck de Adalrico ſiue duce Alſatiae.
Lud. Schmids Schaßkammer der Nederlandſchen Oudheden.
Ioan. Piccarti Antiquiteten der Provincien en Landen gelegen tuſſchen der Nord-Zee, de Yſſel, Emſe en Lippe.
Excerpta ex *Iac. Malbranco* de Morinis et Morinorum rebus.
Hub. Leodius de Tungris et Eburonibus.

Hug.

Hug. Grotii antiquitates Batauicae. Vide Grotii et Iani Douſae Chronicon Hollandiae.
Iac. Gronouii oratio de tempore immigrationis Batauorum in inſulam ſuam.
Otton. Sperlingii Diſſ. de origine veterum Gallorum a Dite.
Marci Zuerii Boxhornii origines Gallicae.
Anton. Goſſellini hiſtoria Gallorum veterum.
Gaud. Merula de Gallorum Ciſalpinorum origine et antiquitate.
Lacarri hiſtoria coloniarum a Gallis emiſſarum.

Tomus V.

De indole et habitu corporis vitaque priuata Germanorum.

Hermannus Conringius de habitus corporum Germanorum cauſſis. In Eius Opp. T. V.
Io. Phil. Burggrauii commentarius ad H. Conringii librum.
G. G. Kirchmaieri Diſſ. de veteri Scytharum Celia, Oelia, et Zytho.
Excerpta ex *Io. Heir. Meibomii* tract. de cereuiſiis et vino.
Paullus Hachenberg de re veſtiaria veterum Germanorum. In Eius Germ. med.
Ioh. Georg von Eckhardt Erklärung eines alten Kleinodien-Käſtleins aus dem Ebnerſchen Cabinette zu Nürnberg.
Gottl. Sam. Treueri anaſtaſis veteris Germani germanaeque faeminae.
Paullus Hachenberg de nuptiis veterum Germanorum. In Eius G. M.
Chambort de aeſtimio faeminarum apud veteres Germanos.
Andr. Ludov. Koenigsmann de immerſione infantum in aquis Rheni.
Sec. Lancellotti obſeruatio de hoc argumento ex eius libro : Farfallini deg antichi hiſtorici.
Herm. Adolph. Meinders de nominibus et cognominibus veterum Germanorum. In Miſc. Lipſ. T. VI. p. 1. ſſ.
Seyrich de nominibus Germanorum gentilitiis. In Opuſc. eius Lipſ. 1650. pag. 20. ſſ.

Tomus VI.

De Litteratura veterum Germanorum.

Io. Guil. Berger de priſco Germano haud illitterato.
Georg. Schubart de litteraturae apud Germanos primordiis et incrementis.
Paullus Hachenberg de ſtudiis veterum Germanorum. In eius Germ. med.
Vlr. Obrechti exerc. de philoſophia Celtica.
Val. Ern. Loeſcheri litterator Celta.
Gottfr. Schützens Programma, daß der Grund von der Glückſeligkeit der alten

Celten mit nichten in dem Mangel der Wiſſenſchaften zu ſuchen ſey. Altona 1752.

Io. Lauterbachii Diſſ. de carminibus veterum Germanorum.
Cyriac. Spangenberg de Bardis.
Io. Chriſto. Wagenſeil Diſſ. de phonaſcis; adiecta Eius comment. de ciuitate Noribergenſi.
Diurbergius de Scaldis veterum hyperboreorum.
Fabiani Toerneri Diſſ. de poeſi Scaldorum ſeptentrionalium.
Io. Dav. Kocleri Diſſ. de eodem argumento.
Io. Piccartus de priſca Celtopaedia.
Lohmeier de Scytharum veterum philoſophia.
Iani Caecilii Frey philoſophia Druidum.
Steph. Forcatulus de Gallorum imperio et philoſophia.
Henr. Heiſenii oratio de vett. Germanorum eloquentia.
Aegid. Strauch de computo veterum Germanorum.
Chr. Gottl. Haltaus Calendarium medii aeui praecipue Germanorum.
Io. Iac. Rabe calendarium feſtorum dierumque mobilium atque immobilium perpetuum.

Tomus VII.

De Diis et Sacerdotibus variisque ſuperſtitionibus veterum Germanorum.

Elias Schedius de diis Germanorum.
Paullus Hachenberg de religione gentili veterum Germanorum. In Eius Germ. med.
Magni Dan. Omeiſii Diſſ. de Germanorum veterum theologia et religione pagana.
Chriſto. Frid. Ayrmann de cultus idololatrici veterum Germanorum origine et incrementis.
Barth. Chr. Richard de dubia et incerta C. Taciti fide in Germ. Deor. hiſtoria.
Trogilli Arnkiels cimbriſches Heidenthum.
Solander de religione veterum Germanorum.
Henr. Andr. Kochius de puriori veterum Germanorum theologia. Inſerta eſt B. Patris eius fructibus primis theol. in fine.
Gottfr. Schützens Progr. daß die alten deutſchen und nordiſchen Völker weit vernünftigere Grundſätze in der Religion gehabt haben, als die Griechen und Römer. Altona 1751.
— — Beweis, daß die alten Deutſchen keine richtige Erkenntniß von Chriſto

ſto gehabt haben. In der andern Sammlung, deſſen drey kleiner Schutzſchriften für die alten Deutſchen. III Stück, p. 69.

G. Schützens Beweis, daß viele Gottheiten den alten Deutſchen angedichtet worden. In der dritten Sammlung, deſſen drey kleiner Schutzſchriften für die alten Deutſchen. I Stück, p. 11.

Ioach. Wieland de Thoro, principe veterum Septentrionalium idolo.

Godofr. Schützius de blando patris cognomine ſupremo Germanorum gentilium numini ſacro. In Eius exercitatt. ad Germaniam ſacram gentilem facientium ſylloge. N. III. p. 67.

Arngrimi Ionae epiſtola de diis populorum borealium.

Ioan. Georg. Keysler de cultu Solis, Freii et Othonis. Adiecta eſt haec diſſertatio nouiſſimae edit. Schedii de diis Germanorum, quam Iarckius curauit.

Georg. Iac. Mellinus de diis Sueuorum.

Ioan. Iac. Müllerus de eodem argumento.

Hector Godfr. Maſius de diis obotritis. Inter Diſſ. eius acad. Hamb. 1719. p. 1040.

Henninges de priſco Saxonum Gentiliſmo.

Arnold de ſeptem veterum Saxonum deaſtris.

Lüneb. Musbardus de Oſtera Saxonum.

Theod. Haſaeus de Saxonum idolo Oſtera.

Ritzius de origine voc. Oſtern.

Godofr. Schützius de dea Aludana topico Germanor. gentil. numine. In Eius Exerc. ad Germ ſacr. gentil. facient. ſylloge. N. I. p. 11.

— — de Velleda virgine Germana diuinis celebrata honoribus.

Elſner Diſſertation ſur le chap. XL. du Livre de Tacite des Moeurs des Germains, et en particulier ſur la Deeſſe Hertha, Hertham, ou Erdamm. In Hiſtoria academiae Regiae Scientiar. Berol. A. 1747. p. 446.

— — Diſſertation ſur l'Ile de la Deeſſe Hertham ou Erdamme, et ſur les Adorateurs de cette Divinité. In Hiſtoria acad. reg. ſcient. Berol. 1748. pag. 441.

Henr. Meibomius. de Irmenſula. In T. III. rerum Germ. p. 3.

Ern. Caſim. Waſſerbachius de ſtatua illuſtris Harminii, liberatoris Germaniae, vulgo Hermenſuhl.

Olaus Verelius de Fanin.

Winſlöuius de Tanfana Taciti.

Henr. Vagedes de Iodutha et arbore Iouis. In opuſc. Eius p. 288. ſſ.

Gerh. van Maſtricht diſquiſitio de Iodutha. Inſerta Bibl. Brem. Cl. VII. Faſc. III. p. 510. ſſ.

Theod. Haſaci paralip. de Iodutha. Ibid. Faſc. V. p. 906. ſſ.
Io. Herm. Schminck de cultu arbor. Iouis.
Andr. Iac. Krieg vom Abgott Crodon.
Iac. Tollius de Crodone et Püſtero. In epiſtolis itinerariis, p. 31. ſq.
Ioh. George Leuckfeld vom Püſtrich.
Excerpta ex *Tenzelio*, *Scharfio*, *Oleario* de Puſtero.
Imman. Weberi Püſterus, vetus Germanorum idolum.
Ioan. Mich. Heineccii Diſſ. de antiquiſſimo Goslariae ſtatu et Crodone in primis Hartzburgico; annexa eius antiqq. Goslar.
Iac. Wilh. Feuerlini Diſſ. de Miphlezete Emmentzheimenſium.
De Fontenu Conjectures ſur le Culte d'Iſis en Germanie.
Excerpta ex *Henr. Iac. van Bashuyſen* Diſſ. de Iſide, magna deorum matre.
Io. Gottlob Boehmii Diſſ. de Iſide, Sueuis olim culta.
Amad. Schmelz de idololatria veterum Miſniae incolarum.
Iac. Thomaſii obſ. de idolis Slauorum Zwantewith et Zernebog. In Felleri monum. inedit. T. XII. Obſ. 71. p. 644.
Io. Petri Ludewigii diſſ. tres de idolis Slauorum. Recuſae ſunt illae in eius opuſcul. miſcellis T. II. L. I. Opuſc. 12.
Henr. Bangertus de eodem argumento.
Abrah. Frenzelius de diis Soraborum, et Slauorum. Hanc comment. Script. Rer. Luſ. T. II. p. 87. ſſ. inſeruit Chriſti. God. Hofmannus.
Io. Henr. Boeclerus de ſuperſtitione Aeſtiorum. In eius Diſſ.
P. I. Eckhardus de diis Slauorum veterum Iutrebocenſium.
Ioan. Laſicius de diis Samogitarum.
Iac. Schopperus de Noricae gentis idololatria ethnica.
Ioan. Heinr. Bocriſius de Lollo Franconiae deaſtro. In Miſc. Lipſ. T. III. Obſ. 69. p. 307. ſſ.
Dan. Guil. Trilleri noua Lolli, Franconiae deaſtri, explicatio. Ibid. T. IX. Obſ. 193. p. 175. ſſ.
Excerpta ex *Ioan. Bertels* de deaſtris in Treuirenſi et Lutzelb. ducatu.
Io. Georg. Eccard de Apolline Granno Mogouno.
Marci Zuerii Boxhornii Bedriedinge van de Afgodinne Nehalennia.
— — Antwort op de Vragen van de Afgodinne Nehalennia.
Io. Georg. Keysleri comment. de dea Nehalennia, Recuſa in eiusd. antiqq. ſelectis ſeptentr. et celticis.
Nicol. Hieron. Gundlings Sendſchreiben an Hrn. N. N. die in Seeland ehemals bekannte Göttinn Nehalennia betreffend. In Gundling. P. XXV. N. 3.
Thom. Reineſius de deo Endouellico: rec. in Graeuii Syntagm. diſſ. rar. p. 92. ſſ.

Iacob.

Iacob. Vertot de eodem argumento.

Frereti diſquiſitio de eod. argumento. Exſtat in hiſtor. acad. Gallicae inſcriptionum et litter. hum. T. II. p. 296. ſſ. edit. Gall. p. 240. verſ. germ.

Thomas Reineſius de deo Moriſtasgo, p. 683. Epp. ad Hofmannum.

Phil. a Turre Diſſ. de deo belleno; ſubiecta eiusd. monumentis vet. Antii, p. 255. ſſ.

Petri Leſcaloperii theologia Gallorum.

Noel Taillepied hiſtoire de l'état et de la republique des Druides.

Caeſaris Egaſſii de Boulay hiſtoria veterum academiarum Galliae Druidicarum. Praemiſſa eius hiſtor. acad. Pariſienſis T. I.

Petri Lagerloef Diſſ. de Druidibus.

Edm. Dickinſon de origine Druidum.

Ioannis Tolandi Hiſtory of Druids. Exſtat in collectione variorum opuſculorum Io. Tolandi, quae prodiit Londini 1726. 8. 2 Voll. Vol. I.

Thomae Smith Syntagma de Druidum moribus et inſtitutis.

Eſ. Puſendorffii Diſſ. de Druidibus. Exſtat in opuſculis eius ab I. P. Ludewigio Halae 1699. 8. editis.

Conr. Sam. Schurzfleiſchii Diſſ. de Druidum veterum inſtitutis. In Diſſ. eius iunctim Lipſ. 1699. 4. editis N. 54.

Ioan. Frid. Scharffii meletema hiſtoricum de Gallorum Druidis.

Ioan. Georg. Frickii comment. de Druidis occidentalium populorum Philoſophis. Edit. 2da cura Alb. Frickii.

Excerpta ex *Iac. Martin* libro; La Religion des Gaulois; et quidem Lib. I. cap. 21-32.

Io. Georg. Keyſleri Diſſ. de faeminis fatidicis veterum Celtarum gentiumque ſeptentrionalium. In eius antiquit. ſel. Septentr. et Celticis. N. 5. p. 371. ſſ.

— — de Viſco Druidum. l. c. N. 111. p. 303. ſſ.

— — de compotationibus ſacris veterum Germanorum. Ib. pag. 327. et 349. ſſ.

Godofr. Schützius de conſuetudine Germanorum gentilium deorum memoriam inter ſcyphos renouandi. In eius exercitt. ad Germ. ſacr. gent. fac. Sylloge. N. 1111. p 83. ſſ.

Rhodii deſcriptio luci antiquiſſimi ſacrificiis deſtinati.

Godofr. Schützii comment. de ſuperſtitioſa Germanorum gentilium reuerentia lucis conſecratis exhibita.

— — liber de cruentis Germanorum gentilium victimis humanis.

— — de ſacrificiis Germanorum gentilium auerruncandi incubi cauſſa litatis. In eius exercitt. ad Germ. S. gent. fac. Sylloge. Ex. V. p. 215. ſſ.

Chr. Frid. Sinner de loco vulgo Romulus-Burg. In Miſc. Lipſ. T. VIII. Obſ. 176. p. 317. ſſ.
Ioan. Bircherodii palaeſtra antiquaria de feſto Iuel.
Otto Sperling de eodem argumento.
Ioan. Georg. Keysler de interdicto eſu carnis equinae. In eius antiqq. ſept. N. 4. p. 332. ſſ.
Iac. Thomaſius de poculo S. Ioannis.
Ioan. Nicolai excerpta de iuramentis veterum Germanorum.
Excerpta ex *Franc. Alb. Aepini* Diſſ. de Meclenburgenſium a gentiliſmo ad Chriſtianiſmum conuerſione.
Herm. Adolph. Meinders de ſtatu relig. et reipubl. ſub Carolo M. et Ludouico Pio, in vet. Saxonia ſ. Weſtphalia et vicinis regionibus.
Andr. Lud. Koenigsmanni Diſſ. de antiquitate et vſu betulae pentecoſtalis frondiumque ſacrarum.
H. Webers hiſtoriſche Unterſuchung des Meyen-Feſtes.
Ioan. Reiskii Unterſuchung des heydniſchen Nordfyrs, wie auch des heutigen Oſter- und Johannis-Feuers.
M. Dieffenbach de Nedfri.
Timaeus vom Oſter-Feuer.
Io. Caſp. Zeumer de igno Ioanneo.
Ioan. Reiskius de vecolo et ceruolo.
I. G. Eccardi excerpta ex hiſtor. Franc. orient. de vecolo et ceruolo.
Henr. Vagedes de conuentu ſagarum nocte Kal. Maii. In opuſc. eius.
Io. Mich. Dilherri exercit. quid ſit Maiuma.
Andr. Riuini Diſſ. de Maiumis et Maicampis; recuſa in Graeuii Synt. Diſſ. rarior. p. 536. ſſ.
G. G. Rothius de imagunculis Germanorum magicis, quas Alrunas vocant.
Ioan. Henr. Erneſti Miſnia Romana.
Godofr. Guil. Leibnitius Obſ. de ſuperſtitionibus quibusd. Slauorum. In Felleri monum. inedit. T. XII. Obſ. 70. p. 643.

Tomus VIII.

De ſepultura veterum Germanorum.

Paulus Hachenberg de re funebri veterum Germanorum. In eius G. M.
Chriſtianus Nettelbladt de variis mortuos ſepeliendi modis apud Suiones.
Excerpta ex Scriptoribus de vrnis, qui ſunt:
Dav. Sigism. Büttner von Leichen- Brand- und Todten-Krügen.
Arnoldi epiſtola ad Ioan. Iac. Leibnitz de vrnis.

Ioan.

Ioan. Chriſti. Schulenburg de vrnis Bremenſibus.
Blumii vrnae Bremenſes.
Chr. Detl. Rhode Cimbriſch-Holſteiniſche Antiquitäten-Remarques.
— — de vrnis Holſaticis.
— — deſcriptio ſingularis tumuli Barmſtadenſis.
— — obſeruationes circa tumulos Barmſted.
Iac. a Mellen vberior earum declaratio.
Ottonis Sperlingii de iis epiſtola.
Gotthilf Treuer de vrnis marchicis.
Io. Georg. Keysleri deſcriptio vrnae ſepulcralis in agro Neclingenſi veteris Marchiae menſe Septembri 1709. erutae. In antiqq. eius Septentr. Celt. N. 6. p. 110. ſſ.
Pyl de Remi ſepulcro in Marchia media inuento.
Relatio de vrnis Seehuſanis ex *nouis litterariis Hamburg.* 1709. p. 323. ſſ.
Nunningius et *Cohuſius* de vrnis Weſtphalicis.
Colberg de vrnis Stolpenſibus.
Ioan. Chriſto. Olearii Mauſoleum in muſeo.
Val. Alberti Diſſ. de vrnis feralibus (Ilebürgenſibus.)
Godofr. Hechtii buſtum Luſatiae antiquiſſimum. In miſc. Lipſ. T. VIII. obſ. 153. p. 158. ſſ.
Ioan. Herm. Schminck de vrnis Haſſiacis.
Ioan. Craſt Heigeli vrnae Moguntinae.
Chriſti. Stief epiſtola de vrnis in Sileſia Lignicenſibus atque Pilgramdorfienbus.
Excerpta ex Hermanni Maslographia.
Iac. a Mellen hiſtoria vrnae Sarmaticae A. 1674. repertae.
Georg. Roth de baculorum ad ſepulcra proiectione.

Tomus IX.

Origo et progreſſus religionis Chriſtianae inter Germanos et de eorum Apoſtolis.

Paullus Hachenberg de religione chriſtiana veterum Germanorum.
Regio Prumienſis de diſciplina eccleſiaſtica veterum Germanorum.
Paullini de fundatione primae eccleſiae Carolinae Eresburgi.
Excerpta ex *Vrſini* compend. hiſtor. de eccleſiarum Germaniae origine et progreſſu.
Philippi Caeſaris Triapoſtolatus ſeptentrionalis.

Diploma

Diploma Caroli M. Imp. de ſcholis Obnabrugenſis eccleſiae graecis et latinis, critice expenſum ab A. I.

Henr. Phil. Gudenus de Bonifacio, Germanorum Apoſtolo.

Bernard. Pezius de iis, qui primi relig. chriſtianam in Auſtriam intulerunt.

Willebordus Boſſchaertus de primis veteris Friſiae Apoſtolis.

Dav. Henr. Koepkenii fabuloſa, variisque fraudibus quondam obnoxia Megapolis.

Phil. Frid. Hane de epiſcopis in terra Meclenburgenſi primitiuis.

Franc. Wokenius de conuerſionibus Pomeranorum ad religionem chriſtianam.

Ioan. Bugenhagen de eodem argumento.

Herm. Adolph. Meinders de ſtatu religionis et rei publ. ſub Carolo M. et Ludov. Pio in vet. Saxonia.

Excerpta ex *Caſp. Calnörii* hiſtor. ſacra infer. Saxoniae.

Caſp. Sagittarii antiquitates gentiliſmi et Chriſtianiſmi Thuringiae.

Elias Mart. Eyringius de ortu et progreſſu relig. chriſtianae in Francia orientali.

Hadr. Valeſii Diſſ. de baſilicis, quas primi Francorum reges condiderunt.

Tomus X.

De ſtatu oeconomico veterum Germanorum.

Ioan. Nicol. Hertius de hominibus propriis. In Opp. eius iunctim editis 1737.

Excerpta ex *I. W. Goebelii* Diſſ. de iure et iudicio ruſticorum fori Germanici.

Chr. Thomaſii Diſſ. de hominibus propriis et liberis Germanorum.

Iuſti Henn. Boehmeri Diſſ. de iure et ſtatu hominum propriorum a ſeruis Germaniae deriuandis.

Georgii Dav. Alandi Diſſ. duae de ſtatu hominum apud veteres Germanos.

Excerpta ex *Ioach. Potgieſeri* tract. de conditione ſeruorum Germaniae.

Ioan. Wilh. Waldſchmidt de hominibus propriis Haſſiacis.

Polyc. Leyſer de Frilingis.

— — de ſeruis ſeruorum.

— — de ſeruis nobilibus.

— — de adoptione per Andelangum.

— — de patria poteſtate in Germania ignorata.

Excerpta ex *Ioan. Paulli Kreſſii* Diſſ. de priuilegiis agricolarum apud Germanos.

Excerpta ex *I. W. Goebelii* Diſſ. de origine iuris venandi.

Herm. Adolph. Meinders de origine et progreſſu nobilitatis et ſeruitutis in Weſtphalia.

— — Diſſ. de manumiſſionibus hominum propriorum.

Tomus

Tomus XI.

Res metallicae et monetariae veterum Germanorum.

Erh. Reuſchii origines metallifodinarum in Germania.
Excerpta ex *H. Meibomii* Diſſ. de metallifodinarum Harzicarum prima origine.
Paullus Hachenberg de re monetaria veterum Germanorum.
Excerpta ex *Frehero* de re monetaria Germanorum aliorumque populorum.
Excerpta ex *Weinrichio* de ortu et progreſſu rei numariae, inprimis apud Germanos.
Daniel. Ringmacheri Diſſ. de numis.
Ioan. Dan. Maioris Roma in numis Auguſtalibus Germanizans.
Iac. Paulli Gundlingii Diſſ. de numo Vizonis Obotritarum regis. In Actis Erud. Lipſ. 1724. p. 412.
— — de moneta regis Priſlai.
— — de moneta Miſteuoci et Godeſcalci.
Io. Georg. Eccardus de numis quibusdam ſub regimine Theoderici cuſis.
— — Diſſ. de imaginibus Caroli M. et Carolomanni regum Francorum in gemma et numo, Iudaico repertis.
Andr. Fountaine Diſſ. de numiſmatibus Anglo-Saxonum cum notis Twaiteſii. Exſtat in Hickeſii theſauro linguarum ſeptentrionalium.
Nicolai Kederi catalogus numorum Anglo-Saxonicorum.
— — de numis argenteis Gothicis.

Tomus XII.

De forma regiminis, legibus, poenis et re militari, aliisque inſtitutis veterum Germanorum.

Reineri Reineccii regnum celticum.
Herm. Conringius de antiqua republica veterum Germanorum. In Opp. Tomo I.
Paullus Hachenberg de regimine veterum Germanorum. In eius G. M.
Petrus Muſaeus de antiqua Germanorum re publica.
Polyc. Marci Germanus conſiliarius, ſ. ſolertia in adminiſtranda republica priſcorum Germanorum.
Georg. Iac. Hackberi orat. Germanum frugi patrem familias repraeſentans.
Otto Sperlingius de ſummo regio nomine et titulo ſeptentrionalibus Germanis aliis vſitato.
Ludolphi Hugonis Diſſ. Praeſide *Henr. Binnio* habita de ſtatu regionum Germaniae.
Paullus Hachenberg de ordinibus veterum Germanorum.

Anton. Dandinus Alteſerra de Ducibus et Comitibus Galliae prouincialibus.
Phil. Theodor. Verpoorten de ducatibus in vet. Germ. regno haereditariis.
Ioan. Weineken de Eginhardo Caroli M. Cancellario.
Herm. Conringius de conſtitutione Epiſcoporum Germaniae. In Opp. eius T. II.
Ioan. Ad. Koppius de differentia inter S. R. I. comites et Nobiles immediatos.
Herm. Conringius de Ducibus et Comitibus Imperii R. G. In eius Opp. T. II.
Imman. Weberi hiſtoria Comitum vet. R. G.
Alb. Georg. Schwartz de principibus veteris et de Baronibus mediae Pomeraniae Rugiaeque.
Dav. Georg. Strubii Diſſ. Braeſ. *Gerardo Noodt* habita, de origine nobilitatis Germanicae.
Ioan. Wilh. Goebelii Diſſ. de ſtatu nobilitatis in Germania.
Reinerus Reineccius von des Adels und der Wapen Urſprung.
Io. Henr. Feltzii Diſſ. VI. de ſtatu nobilitatis S. R. I. immediatae.
Obſeruatio de ritu apud Germanos antiquiſſimo creandi equites. *Obſſ. Hal. T. II. Obſ. III. p.* 43.
Adami Frider. Glaſey Diſſ. de titulo Domini atque Baronis.
Io. Ehrenfr. Zſchackwitz de ſeptem clypeis militaribus.
Euch. Gottl. Rinckii Diſſ. de clypeorum ratione habenda in feudis alienandis.
Chr. Wildvogel de clypeo militari. In eius Electis Dec. I. Obſ. X. p. 63. ſſ.
Polyc. Leyſer de origine Patriciorum Germaniae.
Ranger de Patriciis.
Ioan. Nic. Hertius de origine et progreſſu ſpecialium R. G. Imp. rerumpublicarum. In Opp. eius.
— — de ſpecialibus R. G. I. rebus publicis. Ibid.
Excerpta ex *I. W. Goebelii* Diſſ. de iuribus procerum Imperii maieſtaticis.
Chr. Iac. Waldſtrömer de curiis regiis comitiisque ante Carolum M. Noribergae celebratis.
Io. Henr. Feltz de ſuperiorit. territ. nobil. immed. aſſerta.
Ioan. Iac. Chifletius de ampulla Rhemenſi.
Ioan. Andr. Schmidt de eodem argumento.
Vertot de eodem argumento. In memoriis Academ. Inſcriptionum T. IV. p. 350.
Paullus Hachenberg de re feudali veterum Germanorum. In G. M.
Chriſti. Thomaſii origines feudales.
Thomae Franzii Oratio de feudorum origine.

Iac.

Iac. Car. Spenerus de primis veſtigiis feudorum in Germanica antiquitate peruestigandis. Exſtat in Eius primitijs obſ. hiſtor. Feudalium. p. 1—46.

Gundlingiana vom Urſprung der Lehen P. I. p. 1—26.

G. C. Gebaueri origines Feodi qua voccm qua rem non externae ſed germanicae.

Henr. Gottl. Francus de iurisprudentia veterum Germanorum.

Io. Georg. Cramerus de coniungendo iuris et antiquitatum Germanicarum ſtudio, huiusque ſubſidiis et adiumentis.

Polycarpus Lyſerus de primis iuris Germanici ſcripti incunabulis.

Paullus Hachenberg de legibus veterum Germanorum. In G. M.

Hermannus Conringius de origine iuris Germanici. In T. V. Opp. Eius.

Chr. Gottfr. Hoffmann de origine et natura legum Germanicarum antiquarum.

Eſ. Pufendorfii Diſſ. de legibus Salicis.

Henr. Coccеii Oratio de lege Salica.

Vertot Diſcours ſur l'Origine de loix Saliques. In Memoriis Acad. Inſcript. T. IV.

Gottefr. Wendelini leges Salicae illuſtratae.

Polyc. Lyſerus de iure Iuſtinianeo a Lothario Imper. in Germaniam non introducto.

Io. Chriſto. Hartung de Scultetis, Heimburgiis et Scabinis paganicis.

Herm. Ad. Meinders de Gograuiorum ac Scabinorum officio.

Excerpta ex *Frid. Brummeri* exercit. de Scabinis. In Opuſculis Brummerianis a Georg. Beyero editis p. 273.

Ioan. Gottl. Heineccius de origine et indole iurisdictionis patrimonialis.

Ioan. Paullus Kreſſ de variis iurisdictionis criminalis in Germania generibus.

Matth. von Wicht Diſſ. de origine et cauſſa ſtatuti Oſtfriſici, quo fratri minori ſedes paterna, prae maioribus natis poſſidenda, in ſucceſſione relinquitur.

C. Nettelbladt de perantiquis veterum Sueorum et Germanorum per Ordalia purgationibus.

Ioach. Ioan. Maderus de duello, vt ordalei quondam ſpecie.

Iac. Thomaſius de origine Duellorum iudicialium.

Excerpta ex auctoribus, qui de ordaliis ſcripſerunt, e. g. *Leutersbergero*, *Gerhardo*, *Alkemale*, obſeruationibus Halenſibus &c.

Ioach. Potgieſſerus de obſtagio eiusque antiquo in Germania vſu.

Guil. Iuchii Diſſ. de modo probandi innocentiam apud veteres.

Excerpta ex *Ioan. Paulli Kreſſii* Diſſ. de Hageſtoltziatu.

Io. Petri Ludewigii Diſſ. de Hageſtoltziatu exſule contra Kreſſium.

Ioan. Paulli Kreſſii repetitio Diſſ. ſuae contra Ludewigium.

Io. Henr. Meibomius de κυνοφορια. Rec. in collect. nouor. libror. Groſchuſiana.
Iac. Andr. Cruſius de eodem argumento. In Opp. Eius iunctim editis.
Gundlingiana von der alten deutſchen Strafe Harmiſcara genannt. P. XXX. N. 7.
Paullus Hachenberg de re militari veterum Germanorum. In G. M.
Io. Henr. Hagelgans de re militari priſcorum Germanorum.
Chr. Godofr. Chemnitii Diſſ. de duellis Germanorum.
Ioan. Guil. Iani de eodem argumento.
Wilh. Frid. Piſtorius de diffidationibus et Faidis.
Ioan. Petr. Ancherſen Lemmata de Solduriis et origine militiae atque imperii apud Celtas.
Fritzius de origine Solduriorum.
Andr. Wanochius de Solduriis.
Iac. Wencker de Pfalburgeris.
Ioan. Strauch de armis veterum Germanorum. In Opuſc. p. 42. ſſ.
W. de Cloſen Orat. de equiriis German. veter. quae torneamenta vocant.
Io. Balth. Chariſius de torneamentis Germanorum.

VI. Inter Graecarum antiquitatum ſcriptores primo loco commemorandus e veteribus quidem *Pauſanias* eſt in deſcriptione Graeciae, ſiue, Atticis, Corinthiacis, Laconicis, Meſſenicis, Eliacis, Arcadicis, Boeoticis, Phocicisque, cuius operis praeſtantiſſimi editio optima graeco-latina cum notis Xylandri, Sylburgii et Ioannis Kuhnii lucem vidit Lipſiae 1696. fol. E recentioribus *Euerardus Feithius* in libris quatuor Antiquitatum Homericarum, quae poſt auctoris obitum lucem adſpexere Lugd. Batav. 1677. 12. et recuſae ſunt Tomo ſexto Antiquitatum Graecarum, quas mox referemus vulgatas a Viro doctiſſimo Iacobo Gronouio; nec non ſeparatim Amſt. 1725. 8. et Argentorati 1743. 8. cura Eliae Stoeberi, qui ſpecimen animaduerſionum in antiquitates Homeri adiecit. In hoc breui et iucundo libello, Heroicorum temporum conſuetudines ex Homero deſcribuntur, et ex aliis ſubinde ſcriptoribus illuſtrantur, quod licet accuratius et clarius exponi potuiſſe notet Ioan. Clericus art. Critic. parte 1. p. 98. tamen vtiliter eum a tironibus euolui nec ipſe diffitetur. Atticas Antiquitates, ſex vel octo libris et paralipomena attica ſimiliter prelo paraſſe Feithium ex Nicolai Heinſii ad Daumium, et Ioan. Coccii ad Heinſium litteris Sylloges Burmannianae T. II. p. 812. et T. V. p. 249. exſtantibus didici, ſed illae, quas manuſcriptas habuit Gisbertus Cuperus, lucem haud viderunt. *Wolfgangi Lazii* Medici et Hiſtorici Caeſarei commentationes Hiſtoricae et Antiquitates quaedam Graeciae veteris et Peloponneſi varii,

variis numiſmatibus illuſtratae Hanou. 1605. fol. editae et T. 6. theſauri Gronouiani recuſae ſunt.

VII. Iam deinceps non eſt praetereundum opus *Ioannis Philippi Pfeifferi* Profeſſoris Regimontani, Regiomonti 1689. et 1707. 4. qui paullo ante obitum ad Romanam eccleſiam ſe contulit, diſtributum in quatuor libros, quibus [6] Antiquitates ſacras, politicas, militares, et oeconomicas veterum Graecorum gentilium ſuccincte complexus eſt, methodo non contemnenda, etſi propter haud praemiſſa ſingulorum capitum argumenta lectoribus obſcuriore. Magis tamen placent, iuuenumque ſtudiis accommodatiores ſunt *Ioannis Potteri*, eiusdem cui eximias Lycophronis editiones debemus, Archaeologiae Graecae, quae cum iconibus in aes inciſis Anglica lingua prodiere Oxonii 1699 8. 2 Volum. et locupletiores ac latine translatae excuſae ſunt Lugd. Batauor. 1702. fol. quae editio tomo XII. theſauri Gronouiani eſt adiuncta. Secunda editio Anglica, quarta parte auctior lucem vidit Oxonii 1706. 8. 2 Voll. Latina autem verſio duplo auctior editione anglicana Venetiis 1734. 4. max. duobus Voluminibus eſt recuſa. De *Vbbonis Emmii* et *Iac. Palmerii* veteri Graecia dicturus ſum infra, vbi ad res Geographicas et Politicas peruenero. De *Thomae Hind* Hiſtoria Graeciae Anglice edita Lond. 1707. 8. vide Acta Eruditorum Lipſienſium T. 4. ſupplem. p. 281. Syſtema antiquitatum Graecarum atque Romanarum cum imaginibus aeri inciſis edere coepit Georgius Lichtenſteger, chalcographus Noribergenſis, cuius elaborandi operam ſuſcepit V. Cl. *Ioan. Iacobus Schatzius*, Rector Argentoratenſis.

Compendium breuius Graecarum antiquitatum in tironum vſum concinnauit *Paullus Chriſtianus Hoepfnerus* et ſub Graeciae antiquae titulo vulgauit Halae Saxonum 1710. 12. Breue etiam antiquitatum Graecarum Romanarumque breuiarium Palaeſtrae ſuae ſtili Romani libro quarto inſeruit *Iacobus Maſenius*, S. I. Colon. 1659. 8. Antiquitatum Graecarum, praecipue Atticarum deſcriptio breuis, vulgata ſine nomine A. 1714. 12. Franeckerae, ſaepius et vltima vice Lipſiae 1749. 8. praefixo auctoris nomine, qui eſt vir doctiſſimus *Lamb. Bos* cura *Ioan. Frid. Leiſneri*, qui teſtimonia e fontibus et obſeruationes quasdam adiecit, recuſa eſt. Eundem, quem Boſius laborem ſuſcepit *Sigebertus Hauercampus*, qui antiquitatum Graecarum, praecipue Atticarum, deſcriptionem breuem vulgauit Lugd. Batav. 1740. 8. Compendium antiquitatum Graecarum e profanis ſacrarum euulgauit *Chriſtianus*

[6] Defectus huius libri notantur ſatis libere a genero auctoris, Chriſtiano Helwich, in Pfeifferi vita p. 589. inter vitas ſelectas e Bibliotheca Chriſtiani Gryphii τοῦ μακαρίτου editas Vratislauiae 1711. 8. Plura de hoc Pfeiffero habentur in Mich. Lilienthalii Boruſſiae illuſtratae, Tomo tertio.

ſtianus Brüningius, Francof. 1734. 8. auctius recuſum ibid. 1745. 8. Graeciam ſacram, h. e. ritus atque conſuetudines veterum Graecorum circa ſacra breui compendio, quod prodiit Tubingae 1734. 8. complexus eſt *Ioan. Albertus Steinhoferus*, Compendium antiquitatum graecarum, vſibus academicis accommodatum, edere apud animum conſtituerat vir in hiſce litteris verſatiſſimus *Ioan. Godofr. Lakemacherus*, ſed morte impeditus tantummodo antiquitates graecorum ſacras, Helmſt. 1734. 8. in lucem emittere potuit.

Petri Danetii dictionarium antiquitatum Romanarum et Graecarum in vſum Delphini pridem adornatum et Gallice primum vulgatum Pariſ. 1698 mox recuſum in Belgio Amſtelod. 1701. 4. Anglice etiam translatum et editum Londini, tironibus propter perſpicuitatem vtile eſt, etſi multa in illo minimeque omittenda incaſſum quaeras, et praeter teſtimonia ſcriptorum deſideres maiorem etiam hinc inde accurationem. Nec minus tironum vſui accommodatum eſt *Chriſtiani Schoetgenii* Lexicon Antiquitatum, quod cum praefat. Io. Alb. Fabricii p. m. germanice prodiit Lipſiae 1719. 8. et repet. vice ib. 1726. 8. Cui fini quoque inſeruit *Beniamini Hederichii* Lexicon antiquitatum Ebraicarum, Graecarum, Romanarum, Germanicarum et Chriſtianarum, Lipſiae 1743. 8. mai. germanice euulgatum.

Balthaſaris Stolbergii τοῦ μακαρίτου Opus ἀνέκδοτον antiquitatum graecarum in Nouum foedus exſtitit MS. apud Virum Reuerend. et Clariſſimum Theodorum Daſſouium, auctoris generum, Superintendentem olim Generalem Regium Holſatiae. Quod eiusdem fere inſtituti eſt cum antiquitatibus Biblicis B. Dieterici et Quenſtadii, primo capite iam laudatis, ſed alia methodo apparatuque elaboratum et magnam partem occupatum in phraſi librorum Noui foederis e graecorum veterum ſcriptis illuſtranda et aſſerenda.

VIII. Rem publicam atque Antiquitates LACONICAS illuſtrauit *Nicol. Cragius*, Ripenſis, cuius libri IV. de Republica Lacedaemoniorum prodierunt Geneuae A. 1593. 4. ex officina Sant-Andreana, atque iterum Lugd. Bat. 1670. 8. denique Tomo quinto Theſauri Gronouiani. Ceterum falli eos, qui opus hoc non Cragii ſed Iacobi Cuiacii eſſe cum Barthol. Keckermanno lib. 2. c. vlt. ſyſt. Polit. affirmant, oſtendit Henricus Ernſtius lib. 2. c. 27. Obſeruationum. Poſt Cragium, quem magnum Daniae ornamentum vocat *Ioannes Meurſius* libros IV. Miſcellaneorum Laconicorum, ſpicilegium, ipſa meſſe maius conſcripſit, quos auctore iam defuncto luci publicae vindicauit Samuel Pufendorfius Amſtelod. 1661. 4. Gronouius eodem tomo quinto theſauri dedit recudendos. His addes, ſi placet, *Nicolai Sienicii* librum de politia, ſeu Republica Spartana Dantiſci 1606. 4. quem in Gronouii theſauro omiſſum miratur Langletus du Freſnoy T. 3. methodi hiſtor. p. 213.

Guille-

Guilleterii Lacedaemonem veterem et nouam cum ſeceſſu ipſius Theſſalico. Pariſiis 1676. 12. et Amſtelod. 1679. 12. et *Temp. Stanyani* hiſtoriam Graeciae L. 1. cap. 3. p. 68—122.

IX. Res Atticas in Athenis ATTICIS, poſt Carolum Sigonium Vbbonemque Emmium, libris IV. lectionum Atticarum, pluribusque ſcriptis aliis illuſtrauit *Ioannes Meurſius*, Vir in his litteris verſatus diligentiſſime et accuratiſſime. Ea ante centum circiter annos pleraque edita ſeparatim, et rarius nuper obuia tomo quarto et quinto Theſauri Gronouiani inſerta ſunt pleraque, [7] etiam auctiora hinc inde ex auctoris chirographo, quae ſuis quaeque locis a nobis laudabuntur. *Franciſci Rous* Archaeologiae Atticae, lingua Anglica decies amplius prelum ſubiere poſt editionem primam Londini 1637. 4. Viſus ego ſum editione nona Oxon. 1684. 4. cum augmentis, quae acceſſerunt a *Zacharia Bogano*, eodem qui Homerum Ebraizantem Oxon. 1658. 8. edidit. Belgice quoque lucem aſpexere. Amſtelod. 1688. 8. Praeterea *Guilleterius* [8] edidit Gallice deſcriptas Athenas veterem et nouam. Pariſ. 1671. 12. *Franciſcus* vero *Fanellus* Athenas Atticas, Italice Venet. 1707. 4. de quo libro vide ſi placet Acta Eruditorum Lipſ. Tomo IV. ſupplem. p. 181. Et *Barthol. Keckermannus* politiam Athenienſium. Dantiſci 1609. 4.

X. Nec in enarrandis ceterarum Graeciae Rerum publicarum antiquitatibus ſuam deſiderari induſtriam paſſi ſunt viri eruditi. Vrbem enim et Antiquitates EPHESIORVM deſcribit *Eraſmus Vindingus* in Hellene, ex eius autographo a Iac. Gronouio T. XI. theſauri primum edito. *Thomas Smith* in notitia ſeptem Aſiae eccleſiarum p. 44—50. *Gottl. Frid. Gudius* in commentatione de ſtatu eccleſiae Epheſinae. Lipſ. 1732. *Ioan. Pitton Tourneſortius* itineris T. 2. p. 202—206. *Carolus Thompſon* itinerum Vol. 3. p. 85—98. *Georgius Wheler* itineris T. I. p. 248—260. Rempublicam atque Antiquitates CORINTHIACAS recenſent praeter Vbbonem Emmium *Temp. Stanyan* in hiſtoria Graeciae L. 1. c. 4. T. I. p. 122—132. *Sal. van Til* Iſagog. in Paulli priorem ad Corinthios epiſtolam Art. 4—7. p. 3—10. et *Nicol. Nonnen* in ſpecimine antiquitatum Corinthiacarum. Bremae 1747. 4. ACHAEORVM et VEIENTIVM Reſpublicas illuſtrauit ſingulari libello Traiecti 1664. 12. *Martinus Schockius*. TENEDI inſulae, antiquiſſimis temporibus celeberrimae, antiquitates expoſuit *Ludouicus de Hemmer* in Republica Tenediorum e tenebris

[7] Omnia Meurſii Opera recudi coepta ſunt Florentiis 1736. curante *Io. Lamio*.

[8] Conferendum Iac. Sponii et Georgii Wheleri iter in Dalmatiam, Graeciam et Orientem factum editumque Gallice, Lugd. 1675. 12. tribus Voluminibus et Guilleterii *Lettres ecrites ſur une diſſertation d'un Voyage de Grece, publieé par Mr. Spon, avec les remarques ſur les medailles, les inſcriptions etc. Paris* 1679. 12. Iac. Sponii reſponſio etc.

bris antiquitatum eruta. Hafniae 1735. 8. Chii Inſulae antiquitates ſimiliter in opere adhuc inedito illuſtrauit *Thomas Bircherodius*, Danus. Gronouius autem laudatus tomo quarto etiam Io. Meurſii aliud poſthumum opus de antiquitatibus rebusque Inſularum, Rhodi, Cretae, Cypri, a Cl. Graeuio primum Amſt. 1675. 4. vulgatum exhibet Tomo IV. et Tomo V. *Ioannis Baptiſtae Crophii* antiquitates Macedonicas, ſiue de Regio Macedonum principatu moribus atque militia diſſertationes.

XI. Sed quid vetat hoc loco recenſere integrum illum Antiquitatum Graecarum theſaurum, quem V. C. Iacobus Gronouius ad eruditiſſ. et elegantiſſimi Graeuii exemplum, qui Romanas tot voluminibus complexus eſt, duodecim in folio Tomis comprehendit, qui lucem adſpexere Lugd. Batav. 1697—1702. apud Petrum van der Aa, et tribus voluminibus primoribus continent praecipua vetera monumenta Virorumque celebrium effigies [9] ex nummis, annulis, gemmis, marmoribus ab editore doctiſſimo collectas, et nitidiſſime ac luculenter a ſcalptore in aes inciſas, additis ſingulorum ab editoris ingenio elogiis et deſcriptionibus, in quibus nonnulla obelo digna notauit Vir magno rei Antiquariae detrimento A. 1705. 20 Febr. extinctus *Laurentius Begerus* latens ſub nomine *Dulodori*. *Colloquium quorundam de tribus primis theſauri Antiquitatum Graecarum Voluminibus ad Eorum Auctorem relatio; amico Dulodori calamo eum in finem ſcripta et publicata, vt iuſtae defenſioni locus detur, tantique operis dignitas diſcuſſis vtrinque dubiorum nebulis eo clarius pateſcat.* Berolin. 1702. fol.

Theſauri Antiquitatum Graecarum
Tomus I.

A. Prometheus
B. Lacheſis et Atropos
C. Muſae
D. Damaſcus
E. Athos
F. Rhodope
G. Nymphaeum Apolloniatarum.
H. Cyclops

I. Ce-

[9] Harum pleraſque ante Gronouium vulgauerant illuſtrauerantque *Fuluius Vrſinus* Rom. 1570. fol. *Io. Faber* Antwerp. 1606. 4. *Io. Petrus Bellorius* Rom. 1686. fol. *Mich. Angelus Cauſeus* in Muſeo Romano, ibid. 1691. fol. *Iac. Sponius* in Miſcellaneis eruditae Antiquitatis. Lugd. 1695. fol. *Abraham Gorlaeus* in Dactyliotheca, et *Leonhardus Auguſtinus* in gemmis et ſculpturis antiquis, quae vtraque ſcripta cum explicationibus ſuis vulgauerat idem Gronouius Lugd. Bat. 1694. 1695. 4. Plures eiusmodi antiquae icones obuiae ſunt in *Wilhelmi Stuckeley* itinere curioſo in Angliam Londini 1724. fol. de quo libro conſul. Hiſtoria litteraria Europae, edita Hagae Comit. 1726. 8. menſe Sept. p. 30.

I. Cecrops
K. Hellen
L. Europa
M. Cadmus
N. Semiramis
O. Endymion
P. Lacedaemon
Q. Beroe
R. Danaus
S. Atys
T. Midas
V. Ganymedes
X. Marſyas
Y. Tityus
Z. Pergamus
Aa. Ino cum Melicerta
Bb. Tmolus
Cc. Agaue
Dd. Zethus, Amphion et Dirce
Ee. Ff. Gg. Perſonae Bacchicae
Hh. Niobe
Ii. Bellerophon
Kk. Proetis
Ll. Perſeus et Andromeda
Mm. Minos
Nn. Cydon
Oo. Naxus
Pp. Tenus
Qq. Scylla
Rr. Daedalus
Ss. Ariadne
Tt. Minotaurus
Vv. Corcyra
Xx. Taras
Yy. Leda
Zz. Hyacinthus
Aaa. Cephalus et Procris
Bbb. Oeneus
Ccc. Callirrhoe
Ddd. Aetas
Eee. Iaſon
Fff. Orpheus
Ggg. Euphemus
Hhh. Hylas et Hercules
Hhh. 2. — Ab Nymphis raptus
Iii. Calais
Kkk. Cyzicus
Lll. Medea
Mmm. { Meleager
Meleagri mors }
Nnn, Meleager cum capite Apri Calydonii
Ooo. Atalanta
Ppp. Alceſtis et Admetus
Qqq. Abdera
Rrr. Achelous
Sss. Omphale
Sss 2. Iole
Ttt. Theſeus
Vvv. Phaedra
Xxx. Oedipus
Yzz. Tomus
Zzz. Regina Amazonum
Aaaa. Heſperides
Bbbb. Smyrna
Cccc. Myrlea
Cccc. 2. Sipylus
Dddd. Herculis pugna cum Amazone
Eeee. Stymphalis
Ffff. Admeta
Gggg. Hyllus
Hhhh. Auantinus
Iiii. Eurypylus
Kkkk. Euboea
Llll. Sardus
Mmmm. Alabandus

Nnnn. Atreus
Oooo. Paris
Pppp. Hector
Qqqq. Andromache
Rrrr. Laocoon
Ssss. Iphigenia
Tttt. Achilles
Vvvv. Diomedes
Xxxx. Aiax Locrenſis
Yyyy. Chiron
Zzzz. Machaon
Aaaaa. Aeneas cum Anchiſe et Iulo.

Tomus II.

1 *Fama*
2 *Menſis*
3 *Vlyſſes*
4 *Nauplius*
5 *Nauſicaa*
6 *Circe*
7 *Sirenes*
8 *Leander*
9 *Hero*
10 *Codrus*
11 *Maro*
12 *Pergamus Iunior*
13 *Arethuſa*
14 *Alpheus*
15 *Cryſas*
16 *Acragas*
17 *Patreus*
18 *Homerus*
19 *Idem*
20 *Idem*
21 *Idem*
22 *Heſiodus*
23 *Dido*
24 *Caranus*
25 *Fauſtulus*
26 *Romulus*
27 *Amphinomus et Anapias*
28 *Egeria*
29 *Byzas*
30 *Thales*
31 *Solon*
32 *Pittacus*
33 *Alcaeus*
34 *Sappho*
35 *Anacharſis*
36 *Battus*
37 *Pherecydes*
38 *Steſichorus*
39 *Attus Nauius*
40 *Pythagoras*
41 *Anacreon*
42 *Sibylla*
43 — *Cumana*
44 — *Manlia*
45 — *Phrygia*
46 *Malchus Imperator Carthag.*
47 *Charondas*
48 *Zaleucus*
49 *Archytas*
50 *Milo*
51 *Columna Rhegia*
52 *L. Iunius Brutus*
53 *Mutius Scaeuola*
54 *Miltiades*
55 *Cynaegirus*
56 *Heraclitus*
57 *Democritus*
58 *Hippocrates*
59 *Themiſtocles*
60 *Pindarus*

61 *Cimon*
62 *Sophocles*
63 *Euripides*
64 *Zeno Eleates*
65 *Athenarum et Heracleae concordia*
66 *Socrates*
67 *Alcibiades*
68 *Ariſtophanes*
69 *Lyſias*
70 *Crateuas*
71 *Herodotus*
72 *Thucydides*
73 *Moſchion*
74 *Leodamas*
75 *Ariſtomachus*
76 *C. Marcius Coriolanus*
77 *L. Domitius Ahenobarbus*
78 *L. Quintius Cincinnatus*
79 *C. Seruilius Ahala*
80 *Idem*
81 *Iſocrates*
82 *Euclides*
83 *Plato*
84 *Ariſtippus*
85 *Aſpaſia*
86 *M. Manlius*
87 *Antiſthenes*
88 *Diogenes Cynicus*
89 *M. Curtius*
90 *Ariſtoteles*
91 *Xenocrates*
92 *Theophraſtus*
93 *Demoſthenes*
94 *Aeſchines*
95 *Phocion*
96 *Epicurus*
97 *Monimus*
98 *Menander*
99 *Philemon*
100 *Poſidippus.*

Tomus III.

1 *Phthia,* Aecidae Regis filia, Pyrrhi mater.
2 *Docimus,* Heros, Vrbis cognominis conditor.
3 *Nemauſus,* Vrbis cognominis conditor.
4 *Aratus, Aſtrologiae Poeta,* in Numiſmate aereo apud Fulv. Vrſinum.
5 *Theocritus,* apud Fulv. Vrſinum in marmore.
6 *M. Attilius Regulus.*
7 *Aratus Sicyonius,* apud Ducem Ferrariae in aereo nomiſmate.
8 *Hamilcar,* apud Fulv. Vrſinum in nomiſmate argenteo.
9 — *Et Hannibal.*
10 *Hannibal.*
11 *M. Claudius Marcellus*
12 *Archimedes.*
13 *P. Cornelius.*
14 *Aluccius* Hiſpanus, ſponſa ab Scipione donatus.
15 *P. Cornelius Scipio Africanus.*
16 *Q. Claudia Veſtalis.*

17 *P. Cornelius Scipio Naſica.*
18 *Chryſippus,* apud Fulv. Vrſinum in nomiſmate aereo.
19 *T. Quintius Flaminius,* Graeciae ab Philippi jugo liberator.
20 *Carneades Cyrenaeus,* apud Cardinalem Farneſium in marmore.
21 *M. Portius Cato,* Cenſorius, ex Dactyliotheca Fuluii Vrſini in gemma.
22 *Eucharis,* in ſcenae Graecae arte apud Romanos prima excellens.
23 *P. Terentius Afer,* ex vetutiſſimo Codice Vaticano.
24 *L. Cornelius Lentulus,* Praetor Romanus.
25 *Metrodorus Epheſius.*
26 *Pythodoris,* Stephanophorus ſacri certaminis.
27 *Xenocrates* Medicus.
28 *Mantias,* pharmacis componendis laudatus.
29 *Heraclides* Tarentinus, Medicus Empiricus.
30 *Andreas,* Medicus celebris.
31 *Nicander* Colophonius, Theriacorum ſcriptor.
32 *Sextius Niger,* Medicus et re herbaria clarus
33 *Pamphilus* Alexandrinus, Grammaticus et herbarum interpres.
34 *Apollonius,* Medicus et herbarius inſignis.
35 *A. Poſtumius,* Conſul Romanus.
36 *C. Coelius Caldus,* Conſul.
37 *C. Marius,* VII. Conſul.
38 *L. Cornelius Sulla.*
39 *Q. Pompeius Rufus.*
40 *Mago* et *Dionyſius* Vticenſes, apud Fulv. Vrſinum in gemma.
41 *Poſidonius* Stoicus, Ciceronis Praeceptor, apud Card. Farneſ. in marmore.
42 *M. Tullius Cicero.*
43 *Cn. Pompeius Magnus.*
44 *M. Atius Balbus.*
45 *M. Arrius ſecundus.*
46 *Saſernae* Fratres, Milites Caeſaris in Africa.
47 *Cn. Pompeius,* Filius.
48 *M. Iunius Brutus.*
49 *C. Salluſtius Criſpus,* in Theſauro Chriſtinae Reginae.
50 *Atilius Cimber.*
51 *M. Antonius.*
52 *L. Liuineus Regulus.*
53 *L. Seruius Rufus.*
54 *Antonius Reſtio.*

55 *Me-*

55 *Memoria belli Philippenſis.*
56 *Q. Atius Labienus.*
57 *L. Antonius.*
58 *Sex. Pompeius.*
59 *M. Vipſanius Agrippa.*
60. *Dioſcorides*, Medicus celebris.
61 *C. Numonius Vaala.*
62 *P. Virgilius Maro*, apud Fulv. Vrſinum in nomiſmate aereo.
63 *Idem*, apud Petrum Stephanonium in gemma.
64 *Q. Horatius Flaccus*, ex nomiſmate in Theſauro Chriſtianae Reginae Aug.
65 *Ouidius Naſo*, apud Feliciam Rondanini, Clariſſ. Matronam Romanam.
66 *T. Liuius* Patauinus; Pataui in T. Liuii Mauſoleo.
67 *Caecina Paetus* et *Arria.*
68 *L. Annaeus Seneca*, apud Excell. D. Gaſparum de Haro et Gusman, Catholicae Maieſtatis apud Innocent. XI. Oratorem, inde Neapolitani regni Proregem.
69 *C. Poſtumius.*
70 *A. Perſius Flaccus*, olim in Bibliotheca Iacobi Cardinalis Sadoleti, poſtea Fuluii Vrſini.
71 *M. Mettius Epaphroditus.*
72 *Apollonius Tyaneus*, Pythagoricus et praeſtigiator, ex nomiſmate aereo in Theſauro Reginae Chriſtinae.
73 *Sex. Iulius Frontinus.*
74 *Rufus Epheſius.*
75 *Theon Smyrnaeus.*
76 *Iunius Ruſticus*, M. Aurelii Praeceptor, ex Fuluii Vrſini Bibliotheca.
77 *Sextus* Chaeronenſis, Plutarchi Nepos, M. Aurelii Praeceptor, ex nomiſmate aereo Sponii.
78 *Aelius Ariſtides*, in Bibliotheca Vaticana.
79 *Cl. Galeus.*
80 *Conſpectus* prior ſedentium Medicorum VII. e Codice antiquiſſimo MS. Dioſcoridis, qui exſtat in Bibl. Caeſarea.
81 — Poſterior eorundem.
82 *L. Apuleius* ex nomiſmate aereo in theſauro Reginae Chriſtinae.
83 *Lucius.*
84 *Papinianus* et *Plantia.*
85 *Iulia Procla.*
86 *Anicius Probus* et *Proba.*

87 *Sacerdos Germanus*, portans nauigium Iſidis.
88 *Facies Bataua.*
89 *Agamemnon.*
90 *Eryx*, in Sicilia luctator inſignis.
91 *Numa Pompilius.*
92 *Sindus* armatus, ad flagellum Domini paueſcens.
93 *Abaris* Hyperboreus.
94 *Empedocles*, Philoſophus Agrigentinus.
95 *Charondas*, Legislator Catinenſium creditus.
96 *Pytheus*, Poeta Colophonius, ex Fuluii Vrſini Bibliotheca.

Tomus IV.

Nicolai Gerbelii in Graeciae Mich. Sophiani deſcriptionem explicatio, in qua docetur, quem fructum, quamque voluptatem allatura ſit haec pictura Studioſis, ſi diligenter eam cum Hiſtoricorum, Poetarum, Geographorumque ſcriptis contulerint. Eiusdem de ſitu, nominibus et Regionibus Graeciae, Celebrium Vrbium deſcriptio etc. figuris aeneis elegantiſſimo artificio a Iohanne Goeree delineata.

Ioannis Laurenbergii enarratio Graeciae antiquae, tabulis Geographicis et notis emendatae ac exornatae.

Vbbonis Emmii Vetus Graecia, opus diſtinctum in tomos tres: quorum 1. Deſcriptionem habet Regionum a Graecis habitatarum, cum adiunctis Inſulis: 2. Complectitur res geſtas Graecorum 3. Repraeſentat ſtatum ac formam praecipuarum eius gentis rerumpublicarum, *cum additamentis Auctoris antehac ineditis et locis inſertis, ac ſubiectis notiſis.* cum ſig.

— — Athenarum veterum Deſcriptio, *cum appendice et emendat.*
— — Lacedaemonia antiqua, *cum appendice.*
— — de Republica Carthaginienſium.
— — de Republica et legibus Cretenſium.
— — de Republica Argiuorum.
— — de Republica Thebanorum.
— — de Republica Corinthiorum.
— — de Republica Syracuſana.
— — de Republica et ſtatu Corcyraeorum.
— — de Samo et eius Republica.
— — de Chio et eius ſtatu ac fortuna.
— — de Republica et ſtatu Rhodiorum.
— — de Republica et fortuna Achaeorum.

Vbbo-

Vbbonis Emmii de Republica et fortuna Aetolorum.
— — de Statu Acarnanum.
— — de Statu Epiri.
— — de Concilio Amphictyonico.
— — de Statu et Republica Maſſilienſium.
— — de Republica Locrenſium in Italia.
— — de Lyciorum Republica in Aſia.
— — de inclinatione et interitu Reipublicae Atticae, Spartanae, et Carthaginienſis.
— — de ſitu, amplitudine, et magnificentia Portus Carthaginis.
Ioannis Meurſii de Populis et Pagis Atticae, liber ſingularis, in quo antiquitates Atticae plurimae, cum ſupplementis Auctoris, et Iacobi Sponii.
— — Athenae Atticae, ſiue de praecipuis Athenarum antiquitatibus libri III. *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.*
— — Cecropia, ſiue de Athenarum arce, et eiusdem antiquitatibus, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*
— — Ceramicus geminus, ſiue de Ceramici Athenienſium vtriusque antiquitatibus, liber ſingularis.
— — Archontes Athenienſes, ſiue de iis, qui Athenis ſummum iſtum Magiſtratum obierunt, libri quatuor, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.*

Tomus V.

Guilielmi Poſtelli tractatus de Republica, ſeu Magiſtratibus Athenienſium.
Antonii Thyſii de Republica Athenienſium diſcurſus politicus.
— — Collatio Legum Athenienſium et Romanarum.
Ioannis Meurſii Piſiſtratus, ſiue de eius Vita et Tyrannide, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*
Caroli Sigonii de Republica Athenienſium libri IV.
— — de Athenienſium temporibus liber.
— — Lacedaemoniorum tempora.
Ioannis Meurſii Fortuna Attica, ſiue de Athenarum origine, incremento, magnitudine, potentia, gloria, vario ſtatu, decremento, et occaſu, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*
— — Atticarum Lectionum libri IV. in quibus antiquitates plurimae proferuntur, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.*
— — Piraeeus, ſiue de Piraeeo, Athenienſium portu celeberrimo et eiusdem antiquitatibus liber ſingularis.

Io.

Io. Meurſii Themis Attica, ſiue de Legibus Atticis, libri II.

— — Solon, ſiue de eius Vita, Legibus, Dictis, atque Scriptis, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*

— — Areopagus, ſiue de Senatu Areopagitico liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*

Marquardi Freheri Deciſionum Areopagiticarum Syluula.

Martini Schoockii Achaia Vetus, eius ſitus, antiquitas, reſpublica, reges, tyranni, leges, bellum etc.

Ioannis Meurſii de Regno Laconico, liber ſingularis.

— — Miſcellanea Laconica, ſiue Variarum Antiquitatum Laconicarum libri IV.

Nicolaus Cragius de Republica Lacedaemoniorum, *auctior et emendatior.*

Tomus VI.

Ioachimi Stephani de Iuriſdictione veterum Graecorum liber.

Ioachimi Perionii de Magiſtratibus Graecorum et Romanorum, libri tres.

Heraclidae Pontici de Politiis Graecorum libellus, cum interpretatione Latina Nicolai Cragii.

Ioannis Adami Oſiandri de Aſylis Gentilium diſſertatio.

Ioannis Baptiſtae Crophi Antiquitates Macedonicae, ſiue de Regio Macedonum principatu, moribus, atque militia diſſertatio. *cum figuris.*

Petri Hendreich Maſſilia, eius ſitus, adminiſtratio, reſpublica, leges, inſtituta, religio, ſtudia, militia, etc.

Burchardi Niderſtedt Melita vetus et noua, Hephaeſtia Inſula, Melita ſubterranea, etc.

Petri Gyllii de Boſporo Thracio, libri III.

— — de Topographia Conſtantinopoleos et de illius Antiquitatibus libri IV.

Georgii Douſae de Itinere ſuo Conſtantinopolitano Epiſtola. Acceſſerunt Veteres inſcriptiones Byzantio et ex reliqua Graecia allatae cum quibusdam Doctorum Virorum Epiſtolis.

Leonardi Aretini Commentaria rerum Graecarum.

Wolfgangi Lazii Graeciae Antiquae variis numiſmatibus illuſtratae libri II.

Ioſephi Laurentii Diſquiſitio de Rebuspublicis, Suffragiis, Conciliis, Accuſationibus, Tormentis etc. Veterum.

Euerardi Feithii Antiquitatum Homericarum libri IV. in quibus ferme omnes eorum temporum per Graeciam ritus, Cerimoniae ac Mores, tam in Sacris quam in Profanis, exponuntur et illuſtrantur.

Nico-

Nicolai Damaſceni de moribus Graecorum aliarumque Gentium libellus, cum interpretatione Latina *Nicolai Cragii.*

Tomus VII.

Danielis Claſenii Theologia Gentilis, ſeu demonſtratio qua probatur Gentilium Theologiam (ceu tenebras) Deos, Sacrificia et alia ex fonte Scripturae (ceu luce) originem traxiſſe, in tres partes diuiſa.

Ioſephi Laurentii Varia Sacra Gentilium, in quibus de eorum Religione, Diis, Templis, Sacrificiis, Feſtis, Aſylis, etc. agitur.

Abrahami Ortelii Deorum Dearumque capita, ex antiquis numiſmatibus colle-cta: Hiſtorica narratione illuſtrata à Franciſco Sweertio. *cum figuris.*

Iulii Caeſaris Bulengeri de Oraculis et Vatibus liber.

— — de Templis Ethnicorum.

Ioannis Henrici Eggelingii Myſteria Cereris et Bacchi, in Vaſculo ex vno onyche. *cum figuris.*

Ioannis Meurſii Panathenaea, ſiue de Mineruae illo gemino feſto, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*

— — Eleuſinia, ſiue de Cereris Eleuſiniae ſacro, ac feſto, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.*

Ioannis Nicolai de ritu antiquo et hodierno Bacchanaliorum, commentatio.

Ioannis Iacobi Helleri Exercitatio de Deo Ignoto Athenienſium.

Iacobi Sponii ignotorum atque obſcurorum quorundam Deorum Arae, notis illuſtratae, cum quorundam Eruditorum Epiſtolis ad eandem rem pertinentibus.

Stephani Byzantini Grammatici de Dodone fragmentum, quo tota veterum doctrina et fabulatio de perantiquo oraculo iſto continetur, cum Exercitationibus recognitis *Iacobi Gronouii*, cum figuris.

Iacobi Triglandii I. F. I. N. Coniectanea ad quaedam obſcura fragmenti de Dodone loca.

Ioannis Antonii Venerii de Oraculis et Diuinationibus Antiquorum, tractatus ſuccinctus et exquiſitus.

Symbolica Dianae Epheſiae Statua a *Claudio Menetreio* expoſita, multis nouis additionibus, numis et monumentis antiquis illuſtrata.

Lucae Holſtenii Epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Barberinum de Fulcris, ſeu Verubus Dianae Epheſiae ſimulacro appoſitis. *cum figuris.*

Ioannis Petri Bellorii notae in Numiſmata tum Epheſia, tum aliarum vrbium, Apibus inſignita. *cum figuris.*

— — Expoſitio ſymbolici Deae Syriae ſimulacri. *cum figuris.*

Marmorea Baſis coloſſi Tiberio Caeſari erecti ob ciuitates Aſiae reſtitutas poſt horrendos terrae tremores. Cuius coloſſi fides a *Ioanne Meurſio* oppugnata defenditur, tantum non oculis exhibetur et venuſta proponitur. Tempus, numerus et nomina ciuitatum reſtitutarum vbique falſus et varius ab recentibus Commentatoribus traditur; verus et certus ex marmorea Baſi publico inſtrumento feliciter probatur. Ad Sereniſſimum ac Reuerendiſſimum Principem Franciſcum Mariam Mediceum, etc. Primus trans Alpes vulgauit, reuocauit, notis et obſeruationibus illuſtrauit *Laurentius Theodorus Gronouius*. cum figuris.

Laurentii Pignorii Magnae Deum Matris Idaeae et Attidis initia, ex vetuſtis monumentis eruta. *cum figuris.*

Ioannis Fazoldi Graecorum Veterum ΙΕΡΟΛΟΓΙΑ, hoc eſt de plurimis Graecorum Gentilium antiquitatibus, ritibusque Sacris: inprimis de feſtis diebus, Sacerdotibus, Templis et Aris: de Ludis item ac certaminibus, diſſertatio.

Petri Caſtellani ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ, ſiue de feſtis Graecorum Syntagma, in quo plurimi Antiquitatis ritus illuſtrantur.

Ioannis Meurſii Graecia Feriata, ſiue de Feſtis Graecorum, libri VI. *cum notis et marmore ταυροκαθαψίων.* cum figuris.

Ioannis Ionſtoni de Feſtis Graecorum ſchediaſma.

Iulii Caeſaris Bulengeri de Ludis Veterum liber vnicus.

Ioannis Meurſii de Ludis Graecorum liber ſingularis, *cum ſupplementis Claudii Salmaſii.*

Danielis Souterii Palamedes, ſiue de tabula Luſoria, Alea et variis ludis, libri tres.

Andraeae Senſtlebii de Alea Veterum liber ſingularis.

Coelius Calcagninus de Talorum ac Teſſerarum et Calculorum Ludis, ex more veterum, in gratiam Lilii Gregorii Gyraldi.

Tomus VIII.

Ioannis Meurſii Orcheſtra ſiue de Saltationibus veterum, liber ſingularis.

Ioannis Baptiſtae Caſalii de Ritu Nuptiarum, ac de Iure Connubiali veterum diſſertatio.

Ioſephi Laurentii de Sponſalibus et Nuptiis Antiquorum libellus.

Barnabae Briſſonii ad Legem Iuliam de Adulteriis liber ſingularis.

Ioſephi Laurentii de Adulteris, et Meretricibus tractatio.

Ioannis Meurſii de Puerperio Syntagma.

Ioſe-

Ioſephi Laurentii de Natalitiis, Conuiuiisque, quae in iisdem agitabantur, exercitatio.

— — de Praeconibus, Citharoedis, Fiſtulis, ac Tintinnabulis collectio.

Lilii Gregorii Gyraldi, de Comoedia, eiusque apparatu omni et partibus commentarius.

Iulii Caeſaris Scaligeri de Comoedia, et Tragoedia, eiusque apparatu omni et partibus commentatio.

— — de Verſibus Comicis tractatus.

Ioachimi Camerarii de Comicis Verſibus diatriba.

Ioannis Baptiſtae Caſalii de Tragoedia et Comoedia lucubratio.

Alberici Gentilis de Actoribus et Spectatoribus Fabularum non notandis diſputatio.

Euanthii et *Donati* de Tragoedia et Comoedia commentatiunculae.

— — de Fabularum, Ludorum, Theatrorum, Scenarum ac Scenicorum antiqua conſuetudine, libellus.

Ioannis Ludouici Fabricii de Ludis Scenicis ΔΙΑΛΕΞΙΣ caſuiſtica quinque partita.

Petri Fabri de Re Athletica, Ludisque Veterum Gymnicis, Muſicis, atque Circenſibus Spicilegiorum tractatus, tribus libris comprehenſi, opus teſſellatum. *Cum eiusdem Paralipomenis.*

Inſcriptiones Athleticae nuper repertae, editae et notis illuſtratae ab *Octauio Falconerio*, quibus acceſſerunt aliae ex Africanis marmoribus recens deſcriptae. *cum figuris.*

Barnabae Briſſonii Commentarius ad L. Dominico, de Spectaculis, in C. Theod. et L. omnes dies, cod. de Feriis.

Ioſephi Laurentii de Agyrtis, Hiſtrionibus, Acclamationibus, et Oſculis Inueſtigatio.

Ioannis Meurſii F. Collectanea de Tibiis.

Muſonii Philoſophi opus de Luxu Graecorum, in quo de Hellonibus, Bibacibus, Generibus Poculorum, Vino, Coronis quibus in conuiuiis veteres vtebantur, Vnguentis, Muſicis Inſtrumentis, Bellariis, Saltationibus, Paraſitis, Generibus Placentarum, ac Meretricibus inſignibus, ab *Stephano Nigro* congeſtum.

Petri Bellonii de Admirabili Operum Antiquorum et rerum ſuſpiciendarum praeſtantia, libri tres.

Philo Byzantius de ſeptem orbis ſpectaculis, Graece, cum notis et interpretatione Latina Leonis Allatii.

Phlegontis Tralliani de rebus mirabilibus liber, Graece, cum interpretatione Latina Guilielmi Xylandri, ac recenſione notisque Iohannis Meurſii.

— — de Longaeuis libellus, cum interpretatione Latina Guilielmi Xylandri, ac recenſione notisque Ioannis Meurſii.

Ioannis Friderici Gronouii de Muſeo Alexandrino exercitationes Academicae, habitae anno MDCLXVII. poſt caniculares ferias, ab filio eius exceptae: *et nunc primum editae.*

Ludolphi Neocori de Muſeo Alexandrino diatribe: *nunc primum edita.*

Tomus IX.

Iani Cornarii de Conuiuiis Veterum Graecorum, libellus.

Andreae Baccii de Conuiuiis antiquorum, deque ſollemni in eis Vinorum vſu, atque ritu Coenarum ſumptuoſiſſimo, libri quinque.

Ioannis Baptiſtae Caſalii de Tricliniis, Conuiuiis, Hoſpitalitate, et Teſſeris Veterum, Exercitatio, *cum figuris.*

Ioſephi Laurentii Opuſcula, de Conuiuiis, Hoſpitalitate, Teſſeris et Strenis.

Iacobi Sponii de Origene Strenarum Diſſertatio epiſtolica, hiſtorico-moralis.

Iacobi Philippi Tomaſini de Teſſeris Hoſpitalitatis, liber ſingularis, in quo ius hoſpitii vniuerſum, apud veteres potiſſimum, expenditur. Accedunt quaedam ex Antonio Auguſtino et Ioanne Chifletio ad maiorem illuſtrationem hinc inde inſerta, *cum figuris.*

Ioſephi Laurentii de Prandio et Coena Veterum, ac de aliis ad eadem ſpectantibus Miſcellanea.

Petri Caſtellani ΚΡΕΩΦΑΓΙΑ, ſiue de eſu Carnium, libri IV.

Hieronymi Mercurialis de Potionibus ac Eduliis antiquorum Mantiſſa.

Adriani Turnebi de Vino ac eius vſu et abuſu libellus.

Ioannis Henrici Meibomii de Cereuiſiis Veterum, potibusque et ebriaminibus extra vinum aliis Commentarius.

Ioannis Baptiſtae Caſalii de Thermis et Balneis Veterum tractatio, *cum figuris.*

Petri Seruii de Odoribus, Diſſertatio Philologica.

Lazari Bayfii de Vaſculis, libellus, ſiue animaduerſiones in tractatum de Auro et Argento legato, *cum figuris.*

Pomponii Gaurici de Sculptura, ſiue Statuaria, liber.

Ludouici Demontioſii Commentarius de Sculptura, Caelatura Gemmarum, Scalptura et Pictura antiquorum, libri duo.

Aldus Manutius, Pauli F. de Caelatura et Pictura Veterum.

Philoſtratus de Pictura, ex Iconum initio.

Iulii Caeſaris Bulengeri de Pictura, Plaſtice, Statuaria libri duo.

Ioan-

Ioannis Baptiſtae Caſalii de Inſignibus, Anulis, Fibulis etc. Syntagma, *cum figuris.*

Ioſephi Laurentii de Re Veſtiaria Syntagma.

Otthonis Sperlingii de Crepidis Veterum Diatribe.

Theodori Gazae de menſibus Atticis liber ex interpretatione *Ioannis Perrelli.*

Ioannis Perrelli de ratione Lunae epactarum, et menſis intercalarii Commentariolus.

Petri Hagueloni Calendarium trilingue, ſeu de menſibus Hebraeorum, Graecorum, et Romanorum, dialogus, ex optimis quibusque Auctoribus collectus.

Ioannis Lalamantii Diſſertationes tres, I. De Tempore et eius partibus, II. De anno Macedonum, ſeu Graecorum, III. De anno Attico, rara et exquiſita rerum ſcitu digniſſimarum cognitione, ac diuerſi generis Auctorum explicatione refertae.

Petri Caſtellani de Menſibus Atticis, nec non de menſibus et anno Graecorum, Athenienſiumque diatriba.

Samuelis Petiti de anno Attico, Eclogae Chronologicae.

Stephani Pighii Themis Dea, ſeu de lege diuina: vbi praeter alia reconditae antiquitatis, multa de Horis.

— — Mythologia ΕΙΣ ΤΑΣ ΩΡΑΣ, vel in anni partes, ex Symbolis antiqui cuiusdam toreumatis argentei, quod extat apud Reuer. Dominum Antonium Perrenotum, Epiſcopum Atrebatenſem. *cum figuris.*

Iacobi Vſſerii de Macedonum et Aſianorum anno ſolari diſſertatio, cum Graecorum Aſtronomorum parapegmate, ad Macedonici et Iuliani anni rationes accommodato.

Ioſephi Laurentii de Annis, Menſibus, Diebus, Horis etc. tractatio.

Phlegontis Tralliani de Olympiis Fragmentum, cum Latina interpretatione et notis Iohannis Meurſii.

Erycii Puteani Olympiades, ſola manu, vt vere annis mundi reſpondent, computatae.

Ioannis Meurſii Denarius Pythagoricus, ſiue de numerorum, vsque ad Denarium, qualitate, ac nominibus, ſecundum Pythagoricos, liber ſingularis.

Ioachimi Camerarii Hiſtoria rei nummariae, ſiue de Nomiſmatis Graecis et Latinis.

Leonhardi Porcii de re Pecuniaria antiquorum, ac de eorundem Ponderibus, Menſuris, ſtipendiis militaribus, etc. libri duo.

Ioſephi Scaligeri, *Iulii Caeſaris F.* de re Numaria antiquorum diſſertatio. Liber poſtumus. *Ex Bibliotheca Academiae Lugduno-Batauae.*

Willebrordi Snellii R. F. de re Numaria, liber ſingularis.

Caroli Patini de Numiſmate antiquo Auguſti et Platonis, Epiſtola. *cum figuris.*

Sebaſtiani Faeſchii de numo Pylaemenis Euergetae, Regis Paphlagoniae, Epiſtola. *cum figuris.*

Tomus X.

Ludouici Creſollii Theatrum Veterum Rhetorum, Oratorum, Declamatorum, quos in Graecia nominabant ΣΟΦΙΣΤΑΣ, expoſitum libris V. in quibus omnis eorum diſciplina, et dicendi ac docendi ratio, moresque produntur, vitia damnantur, et magni vtriusque linguae illuſtrantur et emaculantur ſcriptores.

Origenis Philosophoymenων fragmentum: *quod ex Bibliotheca Medicea deſcripſit, ac notis illuſtrauit Iacobus Gronouius*, Graece et Latine.

Guilielmi Morellii de Veterum Philoſophorum origine, ſucceſſione, aetate et doctrina, tabula compendioſa, cum Hieronymi Wolfii annotationibus.

Danielis Chytraei Tabula Philoſophica, ſiue ſeries Philoſophorum, et ſectae eorum praecipuae; à Thalete et Socrate imprimis, vsque ad Ciceronem deducta.

Deſiderii Iacotii de Philoſophorum doctrina, libellus.

Ioannis Meurſii Aeſchylus, Sophocles, Euripides, ſiue de Tragoediis eorum, libri tres; *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.*

Plutarchi Alexandrina Prouerbia Graeca, *ex Bibliotheca Medicea*, cum Interpretatione Latina Iacobi Gronouii, *nondum antehac edita*, extant in Praefatione.

Ioannis Meurſii Theſeus, ſiue de eius vita, rebusque praeclariſſime geſtis, liber ſingularis.

Raphaelis Tricheti du Freſne Epiſtola de Charondae effigie in Catanenſi numo argenteo.

Ioannis Meurſii Dionyſius, ſiue de Auctoribus iſtius nominis, eorumque ſcriptis, liber ſingularis, *et nunc primum ex chirographo Auctoris editus.*

— — de Heraclide, aliisque eius nominis, et eorum operibus, diſſertatio, *nunc primum ex chirographo Auctoris edita.*

— — Theophraſtus, ſiue de illius libris, qui iniuria temporis interciderunt, liber ſingularis.

— — Lectiones Theophraſteae, in quibus eorum librorum, qui ſuperſunt, loca aliquot emendantur.

Accedit *Adolfi Forſtii* Epiſtola de obitu V. C. Ioannis Meurſii ad filium eius *Ioannem*, Iuuenem praeſtantiſſimum, vt et Epitaphia in eiusdem morte per A. Buchellium et Nicolaum Heinſium.

Manus

Manus Aeneae Cecropii Votum referentis dilucidatio, Auctore *Iacobo Philippo Tomaſino*, cum figuris.

Octauii Falconerii de numo Apamenſi, Deucalionei diluuii typum exhibente, diſſertatio, *cum figuris*.

Georgii Schubarti Enarratio parergica metamorphoſeos Ouidianae de Diluuio Deucalionis.

Tanaquilli Fabri Vitae Poëtarum Graecorum: vbi de eorundem Patria, Moribus, Scriptis, etc. perſpicue ac compendioſe diſſeritur: Ex Gallico idiomate in Latinum translatae.

Ioſephi Barberii de miſeria Poetarum Graecorum liber.

Petri Caſtellani Vitae veterum et illuſtrium Medicorum, qui toto orbe vsque ad ſaeculum XIII. floruerunt.

Ioannis Henrici Boecleri de Scriptoribus Graecis et Latinis, ab Homero ad initium ſaeculi poſt Chriſtum Natum decimi ſexti commentatio.

Helladii Beſantinoi Chreſtomathiae: Graece, cum interpretatione Latina et notis Ioannis Meurſii.

Ioannis a Wower de Polymathia tractatio: Integri operis de ſtudiis veterum ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΟΝ, cum Praefatione Iacobi Thomaſii. Acceſſerunt praeterea Auctoris Vita et Elogia in Polymathiam, item tabellae ſynopticae.

Ioſephi Laurentii de Profeſſoribus, Oratoribus, Nomenclatoribus et litteris collectio.

Ioannis Meurſii Bibliothecae Graecae libri tres: *ex chirographo Auctoris nunc primum editi.*

—, — Bibliotheca Attica, ſiue de antiquis Atticis ſcriptoribus, eorumque item operibus, libri IX. *ex chirographo Auctoris nunc primum editi.*

Leonis Allatii de Patria Homeri liber, *cum figuris.*

—, — Homeri Natales, Graece, cum Interpretatione Latina Andreae Baiani.

Tomus XI.

Dicaearchi Geographica quaedam, ſiue de vita Graeciae. Eiusdem deſcriptio Graeciae, verſibus Iambicis, ad Theophraſtum, Henrico Stephano Interprete, cum ipſius et Iſaaci Caſauboni Annotationibus. Accedit Henrici Stephani ad Dicaearchum et ſuam in illum lucubrationem Appendicula.

Henrici Stephani Dialogus, Dicaearchi Sympractor: vel de Graecorum moribus, praeſertimque Athenienſium, ſupplementum.

Eraſmi Vindingii Paulli F. Hellen, in quo ſingulorum antiquae Graeciae populorum incunabula, migrationes, coloniarum deductiones, et res praeci-

puae

puae geſtae, vrbiumque et regnorum origines, mutationes, interitus, et Principum in iis ſucceſſiones, è Graecis praecipue ſcriptoribus, Hiſtoricis, Poetis, Geographis, Oratoribus et Grammaticis exponuntur. *Ex MS. Auctoris autographo nunc primum eduntur.*

Lazari Bayſii de re Nauali liber: ſeu annotationes in L. 2. De Captiuis, et Poſtliminio reuerſis. *cum figuris.*

Stephani Doleti de re Nauali liber, ad *Lazarum Bayſium.*

Caelii Calcagnini de re Nautica commentatio, ad *Lilium Gregorium Gyraldum.*

Ioannis Schefferi de varietate Nauium Diſſertatio.

Ioſephi Laurentii de varietate Nauium ſchediaſma.

Ioachimi Camerarii Hippocomicus, ſeu de curandis Equis: item de nominibus Equeſtribus Graecis et Latinis, collectio.

Iulii Caeſaris Bulengeri de Triumphis, Spoliis bellicis, Tropaeis, Arcubus Triumphalibus, et Pompa Triumphi, liber vnicus.

Franciſci Modii de Triumphis, Ludis, et Spectaculis veterum, libri duo.

Ioannis Meurſii de Funere, liber ſingularis, in quo Graeci et Romani ritus.

Ioſephi Laurentii de Funeribus Antiquorum Tractatus: in quo ritus funebres ante Rogum, in Rogo, et poſt Rogum explicantur ac illuſtrantur.

Ioannis Andreae Quenſtedii de Sepultura Veterum tractatus: ſiue de antiquis ritibus ſepulchralibus Graecorum, Romanorum, Iudaeorum, et Chriſtianorum.

Petri la Seine Homeri Nepenthes ſeu de Abolendo Luctu liber.

Tomus XII.

Veterum Sepulchra, ſeu Mauſolea Romanorum et Etruſcorum, inuenta in vrbe Roma, aliisque locis celebribus; in quibus multa ad eruditionem monumenta continentur, collecta et delineata à *Petro Sanctio Bartolio*, cum explicationibus *Ioannis Petri Bellorii.* Ex Italico in Latinum ſermonem tranſtulit *Alexander Dukerus.* cum figuris.

Veterum Lucernae Sepulcrales, collectae ex cauernis et ſpecubus ſubterraneis vrbis Romae, figuris aeneis expreſſae: in quibus multa ad eruditionem monumenta continentur, delineatae ſecundum formas ſuas à *Petro Sanctio Bartolio.* Diuiſae in tres partes, cum obſeruationibus *Ioannis Petri Bellorii.* Ex Italico in Latinum ſermonem tranſtulit *Alexander Dukerus.* Editio auctior.

Ioannis Potteri Archaeologiae Graecae libri IV. ſiue Antiquitatum Graeciae Corpus abſolutiſſimum, ex Anglico in Latinum verſum: nunc iterum ab Auctore ipſo recognitum, emendatum, ac fere dimidia parte auctum; cum proprio Indice *et figuris aeneis.*

Index locupletiſſimus in vniuerſos XII. Tomos.

CAPVT

CAPVT III.

De Romanarum Antiquitatum Scriptoribus generalibus ſiue vniuerſalibus.

De ſcriptoribus qui ante Roſinum Antiquitates Romanas condere inſtituerunt. 1. *De Io. Roſino.* 2. *Tho. Dempſtero et Andrea Schotto.* 3. *De variis compendiis Antiquitatum Romanarum.* 4. *De aliis Antiquitatum Rom. ſcriptoribus.* 5. *De Georgii Hieron. Welſchii et Flaminii Vaccae affectis vel ineditis operibus.* 6. *De ſcriptoribus Miſcellaneis Antiquitates Romanas illuſtrantibus.* 7. 8. 9. 10. *Bernardi de Montfaucon antiquitas explicatione et ſchematibus illuſtrata.* 11. *De theſauris antiquitatum Romanarum Graeuiano, Sallengriano et Poleni Supplementis.* 12. *Conſpectus theſauri antiquitatum Romanarum Graeuiani.* 13. *Conſpectus Noui theſauri Antiquitum Romanarum Sallengriani.* 14. *Io. Poleni ſupplementa noua in Romanas et Graecas Graeuii et Gronouii Antiquitates.* 15. *Index ſcriptorum, antiquitates Romanas illuſtrantium, Theſauris Italiae ac Siciliae Graeuiano-Burmannianis inſertorum.* 16. *Index Alphabeticus ſcriptorum qui in vtroque theſauro Graeuiano et Gronouiano itemque Sallengrii nouo theſauro antiquit. Romanarum, Poleni ſupplementis nouis et Theſauris Italiae ac Siciliae Graeuiano-Burmannianis continentur.* 17.

I.

Antiquitatum Romanarum corpus moliti perquam multi ſunt, vix quisquam perfecit, nemo certe edidit ante Io. Roſinum. Nam *Franciſcus Robortellus* Vtinenſis, qui populi Romani ſub Imperatoribus Caeſaribus Auguſtis vita et victu quatuor tomos parauerat, opus ingens, in quo de Romanorum magiſtratibus, rebus forenſibus, ſacris, militaribus, coloniis, legibus, conſuetudinibus, veſtitu, victu, ſtudiis, ſtructuris, ſepultura, ludis, largitionibus, et familiis agere conſtituit, vix primi in XV. libros diſtributi argumenta protulit in lucem, adiunctis nouem diſputationibus de Romanorum prouinciis, iudiciis, et omni conſuetudine cauſas agendi, legionibus, magiſtratibus, familiis, Imperatorum cognominibus, militum praemiis et poenis, honorumque gradibus. Bononiae 1559. fol. Nouem illae diſputationes iam ante editae fuerant Patauii A. 1557. fol. adiuncto eiusdem libello aduerſus Carolum Sigonium de conuenientia ſupputationis annorum Liuianae cum marmoribus Capitolinis ab vrbe condita vsque ad A. V. 604. Recuſae deinde in Tomo primo Miſcellaneorum Gaudentii Roberti, ſingulas

quaſdam ex illis in theſaurum ſuum antiquitatum Romanarum referente illuſtri Graeuio T. 3. et 10. Neque *Onufrius Panuinius* vel *Carolus Sigonius*, etſi variis ſcriptis de hoc genere litterarum meritiſſimi, plenum ſyſtema rerum Romanarum abſoluerunt, neque *Paullus Manutius*, qui auctoribus Petro Bembo et Bernardino Maffeio corpus Antiquitatum Romanarum abſolutum dare pollicitus fuit libris decem, [1] ſed quorum ſoli quatuor in lucem editi ſunt de Romanorum ciuitate, ſenatu, legibus et comitiis, ſuis quique locis infra memorandi; Neque *Alfonſus Ciacconius*, quem opus de Antiquitatibus Romanis, cum variis figuris molitum notat Mabillonius itineris Italici, p. 96. Neque *Iulius Barbaranus* cuius extat promptuarium rerum electarum praeſertim in re Romana. Veronae A. 1564. Venet. 1569. 4. Neque *Franciſcus Hottomannus*, cuius libri quinque Antiquitatum Romanarum, qui Tomo tertio eius Operum cura Iac. Lectii editorum Geneuae A. 1599. fol. vix pauciſſima quaedam capita, de magiſtratibus, legibus ac poenis et re numaria pertractant. Neque *Pyrrhus Ligorius* Antiquitatum Romanarum ſcrutator acerrimus et deſcriptor curioſiſſimus, cuius triginta circiter volumina maximo labore ex numis maxime congeſta Taurini in ſubalpinis in locupletiſſima Sabaudi Ducis ac Pedemontani principis Bibliotheca ſeruari teſtatur Philippus Labbeus, [2] adiungens eiusdem operis tomos IV. reperiri Romae in Bibliotheca Farneſiorum nonnulloſque in Cimeliarchio Reginae Chriſtinae. Neque *Fuluius Vrſinus* cuius commentarios rerum vrbanarum manu exaratos in Bibl. Vaticana extare teſtatur Iuſtus Rycquius lib. de Capitolio Rom. p. 451. Neque *Wolfgangius Lazius* cuius libri XII. de Rep. Romana in exteris prouinciis bello acquiſitis conſtituta Baſil. 1551. et auctiores Francof. A. 1598. fol. editi varias quidem et plurimas res Romanas magno ſtudio illuſtrant et de limitibus, praetoriis, magiſtratibus, muniis ciuilibus et militaribus, exercitibus, legionibus, claſſibus, coloniis, municipiis, ritibus, ludis, ſacriſque variis agunt ſed et ordine deſtituuntur, mole ſua laborantes et pro iuſto atque accurato corpore ac ſyſtemate Antiquit. Rom. haberi vix poſſunt. Neque *Paullus Merula*, in cuius Operibus poſthumis Lugd. Bat. 1684. 4. editis Antiquitates Romanorum h. e. commentarii de ſacrificiis, ſacerdotibus, de legibus comitiiſque et praemiis militaribus continentur. Neque *Flauius Blondus* de cuius Roma triumphante infra dicturus ſum; Neque *Barnabas Briſſonius*, cuius libri VIII. de formulis et ſollemnibus populi Romani verbis magnam

[1] Vide Manutii praefat. libro de legibus Rom. praemiſſam, et Graeuii Epiſtolas p. 237. ſeq. ſiue praefat. Tomi I. theſauri Antiqu. Rom.

[2] Adde Scipionis Maffeii Epiſtolam ad Apoſtolum Zenum in memoriis Litterariis T. 2. A. 1712. p. 344. ſeq. et Ephemerides Italiae T. 6. p. 482. ac Petri Burmanni Iunior. orat. in obitum Iac. Philippi d'Orville. Amſtel. 1751. 4. pag. 25.

magnam tamen lucem omnibus partibus Antiquitatum Romanarum affundunt, editi Pariſ. 1582. fol. Francof. apud Ioan. Wechelum 1592. 4. Halae 1731. fol. curante *Franc. Car. Conrado*, qui argumenta capitum, quibus ſinguli libri conſtant, et Briſſonii vitam atque elogia praemiſit, et nouiſſime cum curis nouis et animaduerſionibus Io. Aug. Bachii, Lipſ. 1754. fol. Neque *Iuſtus Lipſius* denique, cuius Lexicon rituale Romanum, quod per annos 30. molitus fuerat vir doctiſſimus, lucem nunquam adſpexit, quamuis editis eius ſcriptis tum aliis infra ſuo loco commemorandis, tum in electis maxime et ad Tacitum commentariis lux plane inſignis afferatur Antiquitatibus Romanis et bene multis et maxime reconditis: vnde natum facis hiſtoricae ſiue Antiquariae compendium ex Operibus Lipſii excerptum, quod plus ſimplici vice prodiit ſub titulo Romae illuſtratae ab *Antonio Thyſio* ſiue *Io. Thulio* potius collectum et nouiſſime recuſum in Anglia, forma minore, cum Georgii Fabricii (male Patricii legitur in Nouellis Reip. literariae Anni 1699. menſe Octobr. p. 469.) collatione veteris Romae cum noua ſed (prioris ac minus perfectae editionis) aliisque libellis ex Lipſio excerptis.

II. Primus itaque *Io. Roſinus* Iſenacenſis, Eccleſiaſtes templi cathedralis Numburgenſis, qui A. 1619. vel ſec. alios 1626. 7 Octobr. peſtilentia correptus obiit, Antiquitatum Romanarum corpus libris decem complexus vulgauit Baſileae A. 1583. fol. recuſum Lugd. 1609. 4. de quo recte Barthius ad Rutilium pag. 188. ſentit, quod nemo fere minore ambitione vtilius et planius res priſcas iuuentutem doceat. Neque contemnendus eſt ordo, quem ſeruat vir diligentiſſimus et non tantum veteribus monumentis ſed et recentiorum obſeruationibus aſſidue vſus: Onufrii, Manutii, Sigonii, Ciacconii, Petri Pithoei, Brodaei, Polleti, Cuiacii, Briſſonii, Hottomanni, Raeuardi, Marliani, Rhodigini, Gyraldi, Grucchii, Riuallii, Gruteri, Turnebi, Lipſii et Scaligeri. Quanquam non ignoro acerrimo Reineſii iudicio p. 58. Var. lection. in quoduis opus condemnandum potius Roſinum quam ad Romanas antiquitates digerendas admittendum fuiſſe, quod nihil ſani vbique fere doceat, niſi cum auctores integros deſcribit, atque vt ait p. 54. quae minimum intelligit, docere alios praeſumat. Sed non minus iniquiſſimum cenſeo hoc iudicium eſſe quam acerrimum, licet illud ſequantur et probent Kippingius praef. ad Antiqu. Roman. Thomas Crenius I. animadv. philolog. p. 39. itemque alii. Age enim fac, vno alteroue loco lapſum fuiſſe, qui primus omnia vno libro complecti et in vſum ſtudioſorum ex antiquis recentibusque ordine colligere ac perſpicue digerere conatus eſt, num propterea tam inhumane accipiendus erat, quod rem omnium confeſſione vtiliſſimam quantum potuit diligentiſſime perfecit? Quis vnquam ab litterariis illis

Heroibus, qui eruditione ſua attingunt nubes, exſpectauit vel vidit Syſtema vllum perſpicuum ac iuuenturi vtile artis vel ſcientiae cuiuscunque? Permittant itaque ab aliis componi, quod ipſi vel quoniam infra dignitatem ſuam eſſe putant haud volunt, vel quia nimis affluit innumerabilium rerum copia, prae recondita magnaque eruditione ſua efficere non poſſunt. Ceterum de Roſino praeter Martinum Hankium libro vtroque de Romanorum rerum ſcriptoribus, Koenigium in Bibl. et Chriſt. Frid. Paulini in Annalibus Iſenacenſibus pag 234. videbis, vbi lubebit Acta Eruditorum germanice edita parte LV. pag. 491. ſſ. et parte LVII. pag. 674. ſſ. et qui diuerſa nonnulla tradit viri clariſſimi Io. Georg. Ekkardti excerpta librorum nouorum, menſe Iunio Anni 1701. p. 62. 63. vbi mentionem facit vitae Roſini ineditae, ſcriptae ab Eſaia Leichfeldero. Varia etiam de Roſino collegit perſonatus Adolphus Clarmundus ſiue Rudigerus parte quinta vitarum Germanice editarum p. 165. ſqq.

III. Ad Roſinum Paralipomena ſiue farraginem variarum doctarum obſeruationum Antiquitates Romanas Roſino vel praeteritas vel minus explicatas illuſtrantium adiecit *Thomas Dempſterus* a Muresk, I. C. Scotus, Profeſſor Piſanus primum, dein Bononienſis, vir immenſae vt ferunt memoriae, ita, vt quid eſſet obliuio diceret ſe ignorare: infinitae lectionis, qui 14. horas diei legendis libris continuare ſoleret, ceterum ad rixas et contentiones pronus et iudicii non adeo magni, ne cum Iacobo Vſſerio libro de Antiquitatibus Britannicarum Eccleſiarum, dicam plane nullius. Vide de eo praeter Hankium parte 2. de Roman. rerum ſcriptoribus et Thomam Pope Blount in Cenſura celebrium ſcriptorum, Miraeum de ſcriptoribus ſeculi XVI. p. 161. Andr. Sauſſaeum in Bellarmino continuato p. 82. Erythraei ſiue Iulii Victorii Roſſi Pinacothecam 1. p. 24 ſeq. Hieron. Ghilini theatrum virorum doctorum part. 2. p. 235. et auctorem libri gallice editi Pariſ. 1707. 12. abregé de l'hiſtoire des Savans p. 269. ſſ. Prima editio paralipomenon Dempſteri ad Roſinum in lucem prodiit Pariſiis A. 1613. fol. Saepius deinde recuſa ſunt cum Roſino tum in Germania Colon. Agripp. 1619. 1645. 1662. Genev. 1620. 4. additis etiam *Andreae Schotti* Ieſuitae, viri optimi et doctiſſimi electis de gentibus, familiis, tribubus ruſticis vrbaniſque, et ludis ac feſtis Romanorum. Tum apud Batauos Cornelio Schreuelio curante, adiunctis figuris aeneis ex Lipſio fere et Onufrio depromtis Lugd. Bat. 1662. 4. atque ab eo tempore plus ſimplici vice etiam Traiecti ad Rhen., curante Sam. Pitiſco, et nouiſſime Amſtelod. 1743. 4. cura I. F. Reitzii, ſed nullis locupletata acceſſionibus.

IV. Bre-

IV. Breue compendium tironibus exhibent praeter *Iac. Maſenium* ſuperiore capite a me laudatum, Antiquitates Romanae Sacrae, Ciuiles, Militares, Oeconomicae *Philippi Caroli*, Neoburgo Palatini, et in Acad. Altdorfina Profeſſoris, (qui inde A. 1629. deſertis vxore et liberis ad Pontificiorum coetus tranſiit, A. 1639. in Auſtria defunctus. Vide Omeiſium in gloria Academiae Altdorfinae p. 94. 172.) Prodiit huius Caroli libellus minori forma Francof. 1643. et 1670. cum Andr. Dominici Flocci, Pomponii Laeti, Raphael. Volaterrani et Valerii Probi libellis paſſim obuiis, et Altenb. 1663. 8. cum notis Mich. Chriſti. Ludouici, recuſus ibid. 1716. 8. Paullo plenius Antiquitatum Romanarum compendium Anglica lingua dedit *Thomas Goodwin* Lond. 1648. 4. ſaepius deinde recuſum, Belgice etiam editum a Dan. Peenio Amſtelod. 1694. 8. Quemadmodum latina lingua habemus *Thomae Belli* Edinburgenſis Romam reſtitutam, ſiue Antiquitatum Romanarum compendium inſigne, vulgatum Londini 1677. 8. et Clariſſimo Almeloouenio curante recuſum Amſt. 1700. 8. et additis iconibus ibid. 1716. 8. His iungenda *Baſilii Kennet* Romae antiquae notitia, ſiue Antiquitatum Romanarum deſcriptio, edita Anglice Londini 1696. 1708. et 1731. 8. et Belgice ex *Wilhelmi Sewel* verſione cum Franciſci Deſeine deſcriptione Romae nouae. 1704. fol. Hinc prodiit Rituum, qui olim apud Romanos obtinuerunt ſuccincta et perſpicua explicatio auctore *G. H. Nieuport*, eo vel inprimis laudanda nomine, quod veteres ſemper ſcriptores laudat. Traiecti 1712. 8. et Budiſſae 1713. 8. Deinde multo auctior Traiecti 1716. et 1723. 8. Tum ibid. 1734. 8. cura Guil. Othonis Reizii, qui duas adiecit appendices, et Argentorati 1738. 8. cum figuris cura Ioan. Dan. Schoepflini. Denique Berolini 1743. et 1750. 8. cum proluſ. Ioan. Matth. Geſneri. Tum *Ioan. Caſparis Santaroc*, Profeſſoris Marpurgenſis, breuiarium Antiquitatum Romanarum, ex ipſis ſcriptorum claſſicorum fontibus deriuatum, Francof. 1712. et 1730. 12. cui editioni acceſſit Deſcriptio breuis Antiquitatum Graecarum. *Paulli* quoque *Chriſtiani Hoepfneri* Roma antiqua commemoranda Halae Saxonum 1709. 12. in qua per quaeſtiones et reſponſiones ſumma capita Antiquitatum Romanarum germanica lingua in tironum vſum breuiter exponuntur. In Eiusdem Auctoris Roma media Halae 1713. eadem forma edita ritus Romanorum ſub Imperatoribus inde ab Auguſto vsque ad Carolum M. eadem methodo enarrantur. Neque omittendus *Fridericus Hildebrandus*, Rector ſcholae Martisburgenſis in Antiquitatibus Romanis alphabetico ordine digeſtis, breui libello in 8uo Ienae 1657. cuius ſecunda editio auctior et correctior Ienae 1671. 8. lucem vidit. Octauum prodiit A. 1701. 12. cum Ottonis Aicherii libris tribus de comitiis Romanorum. Alphabetico ordine Romanas Antiquitates ple-

raſque etiam digeſſit *Ioſephus Laurentius*, Lucenſis, in Polymathiae ſuae libro quinto et ſexto, qui in quatuor prioribus etiam varia capita Graecarum pariter Romanarumque Antiquitatum fuſius illuſtrat ac perſequitur. Prodiit opus non contemnendum Vicentiae A. 1631. 4. et auctius Lugd. 1666. fol. licet in hac poſteriore editione Epiſtolae, quibus ſingulas diatribas viris doctis inſcripſerat Laurentius, ſint omiſſae. Ex hoc Laurentii opere depromtae ſunt variae diatribae, quas theſauro ſuo Graecarum Antiquitatum Clariſſimus Gronouius inſeruit. De *Danets* Dictionario Antiquitatum Graecarum et Romanarum pridem edito iam dictum eſt capite ſuperiore. Hic praetereundum non eſt copioſiſſimum accuratiſſimumque *Samuelis Pitiſci* Lexicon Antiquitatum Romanarum, quod primum lucem vidit Leouardiae 1713. duob. tomis in folio; deinde recuſum eſt Venetiis 1719. fol. tribus tomis, et Hagae Comitum 1737. itid. tribus tomis in folio. Memorandi etiam hoc loco libri quatuor Antiquitatum Romanarum ab *Heinrico Kippingio* [3] Roſtochienſi, Conrectore Bremenſi A. 1678. 26 Febr. quum apoplexia tactus eſſet inter docendum aetat. 44. defuncto editarum Bremae A. 1661. 1664. 1668. 1674. 1679. Franeq. 1684. 1695. 8. ac perquam nitide cum vita auctoris a Ioanne Hanghorſt ſcripta et pulchris tabulis aeneis Lugd. Batav. 1713. 8. Vix dimidia autem pars operis Kippingiani lucem aſpexit, parte altera quidem ad editionem parata, ſed poſt auctoris obitum perdita, vt notauit Ioan. Georg. Eckhardus in excerptis Reipubl. litterariae ſupra laudatis p. 63. ſq. menſe Iunio A. 1701. *Petri Ioſephi Cantelii* Ieſuitae de Romana Republica, ſiue de re militari et ciuili Romanorum elegans compendium ad explicandos ſcriptores antiquos comparatum prodiit primum Pariſiis 1684. 12. deinde Vltraiecti 1688. additis e Lipſio Onufrioque tabulis quibusdam aeneis, tum ibid. A. 1691. 1696. 1707. 12. denique Venetiis 1730. 8. cui editioni acc. duae diſſertationes, altera de praecipuis veterum Romanorum ſacrificiis, altera de Romanorum nuptiis. *Franciſcus Pomey*, S. I. in Epitome Antiquitatum Romanarum omne punctum tuliſſet, ſi abſoluere illi datum fuiſſet opus, cuius prima pars tantum de Diis [4] exſtat ſaepius edita, ceterae nouem fato auctoris ſunt interceptae, 2. de ſacerdotiis, 3. de comitiis et magiſtratibus, 4. de nuptiarum ritibus, 5. de re bellica, 6. de ludis et ſpectaculis, 7. de re veſtiaria, 8. de menſis

[3] De hoc Kippingio et aliis eius ſcriptis vide Ephemerides Litterarias Germanice editas Lipſiae ſub titulo: Neuer Büchersaal XXVI. Oeffnung p. 122. ſſ. Acta Eruditor T. V. ſuppl. 518. In eius Antiquitatibus nonnulla notat Ioannes Fabricius T. VI. Biblioth. pag. 357. ſq.

[4] Haec gallice etiam Tenantio interprete A. 1715. lucem vidit ſub titulo: *Methode pour appendre l'hiſtoire des faux Dieux de l'antiquité.*

menſis et epulis, 9. de variis vrbanae vitae officiis, 10. de funeribus et ſepulcris. Nunquam viſus mihi *Lucii Fauni* liber de antiquitatibus vrbis Romae, quas, vt ait in Bibliotheca Simlerus, ab antiquis nouisque auctoribus excerptas ſumma breuitate ordineque diſpoſuit Venetiis 1549. 1553. 1559. 8. *Georgii Portii* Specchio overo compendio dell' Antichita di Roma ſacre e proſane Rom. 1625. 12. *Ioan. Cunr. Dieterici* Antiquitatum Romanarum compendium, cum excerptis ex *Petri Saintfleurii* Monſpelienſis libello de rebus illuſtribus memorabilibus. Francof. 1643. 12. *Ludouici Contareni* Antichita de Roma, ſito, Imperadori, famiglie, ſtatue, chieſe Venet. 1575. etc. 8. 2 Voll. His addendi, qui e recentioribus Romanorum antiquitates generatim exponere laborarunt *Chriſtophorus Cellarius*, cuius Breuiarium antiquitatum Romanarum, quod primum prodiit Halae 1710. 8. deinde ibid. 1715. recuſum atque auctum ab Hieronymo Freyero, tum Hauniae 1743. 8. a Io. Petro Ancherſen ſub inſcriptione: Breuiarum antiquitatum Romanarum Cellario-Freyerianum ſuppletum et recognitum, in lucem emiſſum, denique ex manuſcripto libro integrum editum et annotationibus illuſtratum ac quinque appendicibus inſtructum eſt a V. Cl. Io. Ern. Imman. Walchio Halae 1748. 8. Hoc compendium ex parte gallice vertit *Ludov. Vasletus* in libro, cuius index: Introduction à la Connoiſſance des Antiquitez Romaines traduite en partie d'un petit Ouvrage latin de Cellarius, et en partie tirée des meilleurs auteurs anciens et modernes. Hagae Comitum 1723. 12. *Meliſſantes* ſiue *Ioan. Godofr. Gregorius* in gazophylacio antiquitatum Romanarum nouiter aperto. Lipſ. 1715. 8. de quo libro ſiniſtrum exſtat iudicium in Halenſi diario eruditorum (neue Bibliothek) P. XLV. p. 404. ſq. *Io. Iac. Schatzius*, qui germanica lingua euulgauit breuem introductionem in antiquitates romanas, Budingae 1726. 8. tertia vice ibid. 1742. 8. excuſam. Edidit quoque *Petrus Burmannus* antiquitatum Romanarum breuem deſcriptionem, ſaepius et Lipſiae quoque 1739. 8. cum *Adriani Stegeri* praefatione de Ioue Herceo excuſam. Notari quoque in primis meretur V. C. *Io. Gottl. Heineccii* antiquitatum Romanarum iurisprudentiam illuſtrantium ſyntagma ſec. ordinem inſtitutionum Iuſtiniani digeſtum, Halae 1719. 8. primum editum, ſaepiusque recuſum. Quinta editio prodiit Argentorati 1741. 8. Compendii et Syſtematis antiquitatum Romanarum paullo plenioris et accuratioris, quod molitur vir in hiſce litteris verſatiſſimus *Albertus Dietericus Trekell* pars prima, Hagae Comitum 1744. 8. prodiit, quam vt ceterae partes mox ſequantur, optamus.

V. A *Io. Baptiſta Caſalio* duplex opus habemus praeſenti loco laudandum et paullo plenius ex veteribus monumentis varia Antiquitatum Romanarum capita perſequens, quorum prius eſt de vrbis ac Romani Imperii ſplendore

Rom.

Rom. 1650. fol. alterum de veteribus Aegyptiorum Romanorum et Chriſtianorum ritibus Rom. 1644. 4. Francof. 1681. 4. *Guilhelmus Choul* ſiue *Caulius* (latine Braſſicanus a quibusdam dictus) Nobilis Gallus iam ante centum quinquaginta amplius annos lingua patria integrum Syſtema Antiquitatum Romanarum complecti conſtituerat libris XII. vt ipſe memorat pag. 17. edit. Veſalienſis Gallicae libri de Religione Romana: ſed nihil ab eius manu in hoc genere ad nos peruenit praeter librum eximium iam laudatum de religione veterum Romanorum, alterum de Romanorum caſtrametatione et diſciplina militari, et tertium de balneis exercitiisque antiquorum Graecorum pariter ac Romanorum, qui tres libri variis figuris ex monumentis et numis antiquis illuſtrati extant Lugduni A. 1556. 1569. fol. primum Gallice, hinc Italice editi, et Hiſpanice A. 1579. et iunctim iterum Gallice Veſaliae A. 1682. 4. Belgice deinceps, et denique latine Amſt. A. 1685. 4. Quod Patinus in hiſtoria numiſmatum ait ſe audiuiſſe, in Germanicam linguam etiam translata eſſe haec Choulii ſcripta, fortaſſe de Belgica verſione accipiendum. Extat praeterea Theſaurus Antiquitatum Romanarum itidem Gallica lingua vulgatus auctore *Caeſare Egoſſeo du Boulay* Pariſ. 1651. fol. *Iulii Minutoli* Caeleſtinorum Abbatis Romana Antiquitas diſſertationibus Hiſtorico Criticis illuſtrata Romae A. 1689. 8. quo de libro videas licet Acta Erud. Tom. 2. ſupplem. pag. 565. *Cyriaci Lentuli* apex gloriae Romanae, ſiue de ſtatu Rei Romanae ſumma in poteſtate, Magiſtratibus, iurisdictione, militia, ciuium praerogatiua, ſacris et ſacerdotibus, ab Vrbe condita per varios mutationum gyros ad noſtra Rerum Germanicarum tempora perducta. Francof. 1689. 4. Vir Clariſſ. *Burchardus Gothelf Struuius* Profeſſor olim Ienenſis tot ſcriptis editis de re litteraria ac ſtudioſa iuuentute meritiſſimus Antiquitatum Romanarum Syntagma abſolutius meditari coepit, cuius pars prima [5] de ritibus ſacris Anno 1701. lucem adſpexit Ienae 4. praemiſſa Bibliotheca Antiquitatum generali et ſpeciali, qualem etiam pridem delineauit ſed alio ordine methodoque alia *Philippus Labbeus* in Mantiſſa antiquariae ſupellectilis. Quarum vtraque nos ita vtemur et iam vſi ſumus, vt nec negligentia in addendo, digerendo, emendandoque, neque in ſupine deſcribendo plagii rei poſſimus videri. *Nicolai Coſmae* libri X. Antiquitatum Romanarum A. 1594. deſcripti a Iac. Arleno, Sileſio, manuſcripti fuerunt in Bibliotheca Vockerodtiana, v. eius catal. p. 607. *Ioan. Iac. Boiſſardi* antiquitates Romanae IV. Tomis prodierunt Francof. 1597. fol. Euulgauit quoque *F. G. Weſthouius*, ſyllogen antiquitatum Romanarum. Dordraci 1731. 4. Ceterum huc Spectant *M. Anton.*

[5] Conf. Memoir. de Trevoux A. 1706. Octobr. p. 1736. ſeq. et Hiſtory of the Works of the learned 1702. p. 605.

Anton Ferrati epiſtolae, quibus ſelectae quaeſtiones de Romana republica, et Romanis antiquitatibus ſuccincte pertractantur. Pataui 1699. 8. V. C. *Io. Dav. Koeleri* ſpecimen archaeologiae Romanae, ſiue Miſcellanea de Romanis antiquitatibus. Altd. 1707. 4. et *Georgii Ogle* antiquitas explicata, ſiue, collectio gemmarum figuratarum, additis earundem deſcriptionibus, ex auctoribus claſſicis repetitis, illuſtrata; Anglice. Londini 1737. 4. In primis autem huc faciunt Antiquitates ſacrae et ciuiles Romanorum explicatae auctore M. A. V. N. additis tabulis aeneis. Hagae comitum 1726. fol. Et Conſuetudines atque ritus omnium gentium in aere manu Bernardi Picarti aliorumque affabre depicti commentarioque et diſſertationibus virorum doctorum illuſtrati. Amſtelod. 1723. et ſeqq. fol.

VI. *Georgius Hieronymus Welſchius* Medicus et Polyhiſtor Auguſtanus eruditiſſimus, qui ex Bibl. Caſſiani a Puteo Equitis Romani vſus voluminibus pluribus, quibus praeſtantiſſimorum pictorum opera depicta erant plurima priſca monumenta, veſtes, vtenſilia, arma, aliaque genera antiquitatum, pleraque ea qua erant magnitudine, cetera ad leges Geometricas ſuis pedibus dimenſa. Hic non quidem Syſtema Antiquitatum Romanarum plenum et Roſiniano abſolutius elaborare voluit, vt videtur innuere Morhofius ὁ μακαρίτης p. 247. lib. 1. polyhiſt. vel quod apud Clariſſ. Struuium p. 8. legas, omnibus numeris perficere ipſisque veterum monumentis quam optime illuſtrare, nedum vt in Ephemeridibus Pariſienſibus A. 1702. T. 2. p. 43. fuerit inter eos, quorum collectiones de Antiquitatibus editae iam ſunt, referendus: ſed vt Lucas Schroeckius in memoria Welſchiana p. 71. ſeq. teſtatur, tantum inſtituit dare *Ideam Antiquitatis*, expolienda ſingula capita et ſyſtema ipſum perficiendum aliis relicturus. Welſchii ipſius verba ſunt in Epiſt. de ſcriptis ſuis, quam poſt curatorem editionis Epiſtolarum Gerh. Ioh. Voſſii in Germania recuſarum clariſſimus Almelouenius ſubiecit Bibliothecae ſuae promiſſae ac latenti p. 123. *Ideam igitur tantum dabo, vt alii perficiant, quibus ſimilia, aut plura etiam in promtu eſſe ſolent.* Ceterum nec ideam illam dedit vnquam vir doctiſſimus. *Io. Baptiſtae Ferretii* corpus antiquarium, pluribus conſtans tomis, lucem non vidit. Titulos habes in Diario litterario Germanice vulgato Lipſiae, quod inſcribitur: Neuer Büchersaal. XXXV. p. 765. ſeq. *Flaminii Vaccae* opus de Antiquitatibus Romanis Proſpero Mandoſio in Bibl. Romana memoratum neque editum eſt neque huc ſpectat, quia auctor ſtatuarum artifex ſculptorque in illo monumenta antiqua Romae obuia delineauerat, non vero Antiquitates ritus et conſuetudines Romanorum veterum explicauerat. Ex ſchedis eius multa dedit vir doctiſſimus Bernhardus de Montfaucon in Diario Italico qui p. 105. etiam refert hoc eius Epi-

taphium quod viſitur Romae in templo S. Mariae Rotundae in hanc ſententiam:

D. O. M.

Flaminio Vaccæ ſculptori Romano, qui in operibus quae fecit, nunquam ſibi ſatis fecit. Ceterum de monumentis antiquis ſtatuiſque, marmoribus, aedificiis, ruderibus, infra erit ſingularis nobis dicendi locus.

VII. Reſtant adhuc miſcellanei ſcriptores, qui varias antiquitatis Romanae Graecaeque partes vel explicarunt vel illuſtrarunt, vel ſcripta diuerſa et in his plura etiam ad noſtrum inſtitutum facientia coniunctim curarunt recudi. Ex hoc poſteriori genere quinque mihi veniunt inprimis commemorandi Ianus Gruterus, Gaudentius Robertus, Io. Herm. Schminckius, Petrus Burmannus et Philippus d'Orville. Ex priore duo Caelius Rhodiginus et Alexander Alexandrius. *Ianus Gruterus* Antwerpienſis, Bibliothecae Palatinae praefectus et omnis liberalioris eruditionis promuscondus, quinque voluminibus in majore forma octaua quam vulgo vocamus, ſub titulo lampadis ſiue facis artium liberalium atque theſauri Critici iunctim Francof. 1502—1612. edidit ſcripta philologica Miſcellanea Obſeruationes et antiquas lectiones virorum doctorum complectentia, quorum en tibi indicem:

Tomus I.

Angeli Politiani Centuria Miſcellaneorum, et quod ira in pueris optimae ſaepe indolis eſt argumentum.

M. Antonii Sabellici in Plinium, Liuium aliosque ſcriptores variae obſeruationes.

Philippi Beroaldi annotationes in varios Auctores p. 188.

Ex *Domitii Calderini* libro tertio Obſeruationum nonnulla.

Baptiſtae Egnatii Veneti racemationes.

Io. Baptiſtae Pii Annotationes priores et poſteriores in varios ſcriptores.

Pii Antonii Bartolini auctarium emendationum.

Iani Parrhaſii de rebus per Epiſtolam quaeſitis ſylloge. Ejusd. prolegomena in Plauti Amphitruonem, et Ciceronis Epiſt. Notae in Orat. pro Milone. Et ex notis ad Claudianum varia ſcriptorum Vett. latinorum loca illuſtrata.

Laur. Abſtemii Maceratenſis Annotationes Variae.

L. Ioannis Scoppae, Parthenopaei Collectaneorum libri II.

Franciſci Floridi Sabini lectionum ſubciſiuarum libri III.

Petri Nannii Alcmariani Miſcellaneorum libri X. et aduerſus Iacobum Curtium Apologia.

Franciſci Robortelli de Hiſtorica facultate p. 1386. Deſcriptio Laconii ſiue ſuda-

ſudationis quae viſitur in ruina balnearum Piſanae Vrbis p. 1397. De nominibus Romanorum p. 1403. praefatio ad libros Ciceronis de inuentione pag. 1412. Notae in Catulli Epithalamium p. 1428. et Ode Pindarica *βιοχεηστμωδία* p. 1430. Explanationes in primum Aeneidos librum a *Io. Baptiſta Busdrago* Lucenſi collectae. p. 1435.

Tomus II.

Franciſci Robortelli de conuenientia ſupputationis Liuianae cum marmoribus Capitolinis et Dionyſio Halicarnaſſeo.

Eiusdem liber de arte ſiue ratione corrigendi antiquorum libros.

Eiusdem annotationum ſiue emendationum libri II.

Caroli Sigonii emendationum libri II.

Antonii Bendinelli loci controuerſi XXVI.

Fernardini Realini in varia ſcriptorum loca annotationes.

Lilii Gyraldi dialogiſmi XXX.

Ioannis Brodaei Miſcellaneorum libri VI. plurimis locis ex eius chirographo aucti.

Chriſtophori Ruſi antexegemata.

Ioannis Hartungi locorum memorabilium decuriae IV.

Petri Pithoei Aduerſariorum ſubceſiuorum libri II.

Lucae Fruterii veriſimilium libri III.

Achillis Statii Luſitani Obſeruationes difficilium aliquot locorum Graecolatinorum, antea non excuſae.

M. Antonii Mureti Variarum Lectionum libri XIX.

Eiusd. Obſeruationum Iuris liber ſingularis.

Hieron. Magii Miſcellaneorum ſeu Variarum Lectionum libri IV.

Tomus III.

Paulli Leopardi Iſenbergenſis emendationum et miſcellaneorum libri XX.

Bartolomaei Barrienti Illiberitani annotationum ſilua.

Franciſci Luiſini Vtinenſis parergon libri III.

Guil. Canteri Nouarum Lectionum libri IX.

Theodori Canteri Variarum Lectionum Commentarii III.

Eiusd. Emendationum et Obſeruationum libri II.

Iani Durantii Caſellii Variarum libri II.

Iani Guilelmii Veriſimilium libri III.

Eiusd. in Plautum Quaeſtiones.

Marſilii Cagnati Veronenſis Variarum Obſeruationum [6] libri IV.

N 2 Tomus

[6] Librum quintum MS. habuit Naudaeus, teſte Labbeo, p. 233. Bibl. nouae MSS.

Tomus IV.

Ioannis Brodaei Miſcellaneorum libri quatuor poſteriores VII. VIII. IX. et X. e Bibl. Paulli Petauii V. C. (antea non excuſi.)
Ioachimi Camerarii problemata Graece et latine.
Aldi Manutii Paulli F. Quaeſita per Epiſtolam.
Hadriani Iunii Animaduerſorum libri quinque.
Eiusd. de Coma Commentarius.
Ioſephi Caſtalionis I. C. Variae Lectiones.
Iani Mellerii Palmerii ſpicilegia.
Iacobi (Iac. Nepotis) *Schegkii* Obſeruationum et emendationum praemeſſa.

Tomus V.

Franciſci Modii Nouantiqnae Lectiones Epiſtolis CXXXIII.
Lucae Fruterii collectaneorum veriſimilium liber tertius antea non excuſus.
Eiusd. Epiſtolae Philologicae.
Henr. Stephani ſchediaſmatum libri VI.
Iacobi Nicolai Loënſis Miſcellaneorum Epiphyllides, antea non publicatae, libris X.

Sextum volumen complectitur Valentis Acidalii in Plautum diuinationes et Marcelli Donati notas in Liuium, Tacitum, Sueton. Ammianum et ſcriptores hiſtoriae Auguſtae. Volumen *ſeptimum* non a Grutero ſed a Io. Phil. Pareo ingrato Gruteri diſcipulo [7] additum eſt, neque aliud quicquam praeter Criticas obſeruationes in Plautum et in Gruterum inuectiuas continet. Obiit Gruterus Heidelbergae A. 1627. qui Wittebergae primum Profeſſor fuerat, ſed pulſus inde, quod Formulae Concordiae ſubſcribere nollet. De eo plura dixi in plagiariis num. 73. vbi memoraui quoque vitam Gruteri ſcriptam a Frid. Hermanno Flaydero et panegricum Balthaſ. Venatoris, qui cum elencho ſcriptorum Gruteri legitur etiam in vitis a Guil. Bateſio collectis p. 526. et in Wittii Philoſophis p. 212—278. nec minus ante Inſcriptionum veterum mirandum opus, in Belgio luculentiſſime recuſum. His adde quae de viro illo doctiſſimo praeter Thomam Popeblount habet Petrus Baelius in dictionario Hiſtorico Critico.

Gaudentius Robertus editis Italico idiomate vna cum Benedicto Bacchino Ephemeritibus litterariis Parmenſibus celebris et A. 1695. defunctus, Gruteri exemplo Parmae A. 1690. 1691. et 1692. 4. vulgauit quatuor tomos quos inſcripſit Miſcellanea Italica erudita, in quorum primo continentur:

Ioſephi Caſtalionis Anconitani 1) *Variae Lectiones*; 2) *De antiquis puerorum*

7 Vide Marqv. Gudii Epiſtolas p. 204.

rum praenominibus; 3) *De recta ſcribendi Vergilii nominis ratione commentarius;* 4) *Aduerſus foeminarum praenominum aſſertores diſputatio;* 5) *Ad l.* 1. *C. quae res pignori obligari poſſit.* Paulli Manuccii Veneti *Antiquitatum Romanarum liber de ciuitate Romana.* Onuphrii Panuinii Veronenſis, 1) *De ludis ſaecularibus;* 2) *De carminibus Sibyllinis.* Conſtantini Landi Placentini 1) *In veterum numiſmatum Romanorum miſcellaneae explicationes.* 2) *In M. Caſſii Cacurii et Atiliae Manduillae tumulum explicatio.* Andreae Alciati Mediolanenſis *de magiſtratibus, ciuilibusque et militaribus officiis.* Franciſci Robertelli Vtinenſis 1) *De Prouinciis Romanorum;* 2) *De iudiciis, et omni conſuetudine cauſſas agendi apud Romanos;* 3) *De legionibus Romanorum;* 4) *De magiſtratibus Imperatorum;* 5) *De familiis Romanorum;* 6) *De cognominibus et appellationibus Imperatorum;* 7) *De commodis, praemiis et donis militaribus;* 8) *De poenis militum et ignominiis;* 9) *De gradibus honorum et magiſtratuum Romanorum;* 10) *Menſium appellatio ex nominibus Imperatorum.*

Secundo tomo exhibentur: *Petri Seruii* Medici Romani Iuueniles Feriae, quae continent Antiquitatum Romanarum Miſcellanea; *Ageſilai Mariſcotti Bononienſis* de Perſonis et Laruis, earumque apud veteres vſu et origine Syntagmation; *Fortunii Liceti Ianuenſis* Miſcellanea Erudita, decerpta ex ejus Quaeſitis per Epiſtolas a claris viris; *Alexandri Sardi Ferrarienſis* de Moribus et Ritibus Gentium libri III. Venet. 1557. 8. et ſaepius alibi in lucem editi: *Bonauenturae Caſtilionaei Mediolanenſis* Gallorum Inſubrum antiquae Sedes; *Aeneae Vici Parmenſis* de Numiſmatibus antiquorum libri II.

Tomo tertio continentur *Petri Leonis Caſellae* de primis Italiae Colonis; Eiusdem de Tuſcorum Origine, Colonatu et Republica Florentina; *Paulli Manutii Veneti* Antiquitatum Romanarum liber de Legibus; *Lilii Gregorii Gyraldi, Ferrarienſis* de Sepulcris et vario ſepeliendi Ritu; *Aldi Manutii* Veneti de Laudibus vitae ruſticae, Ode Horatii Epodon. II. explicata; *Caroli Sigonii Mutinenſis* Iudicium de Hiſtoricis, qui res Romanas ſcripſerunt, ab vrbe condita ad Caroli M. Imperatoris tempora; *Balthaſaris Bonifacii* de Romanae Hiſtoriae ſcriptoribus Excerpta; *Adriani Politi* ordo Romanae Hiſtoriae legendae; *Io. Antonii Venerii* de Oraculis et Diuinationibus antiquorum; *Petri Seruii* Diſſertatio Philologica de odoribus.

In quarto denique exhibentur: *Paulli Manutii, Veneti,* Antiquitatum Romanarum Liber de Comitiis; *Gaudentii Merulae, Nouarienſis,* de Gallorum Ciſalpinorum antiquitate ac origine; *Io. Marii Mattii* Brixiani Opinionum Libri III, in quibus plurima loca Auctorum Latinorum et Graecorum explicantur, aut corrupta emendantur; *Ioſephi Nerii* Peruſini Analecta, in quibus praeter ea, quae ad Ius pertinent, varia tam in ſacra quam in profana Hiſto-

ria, et quaedam in Tacito explicantur, illuſtrantur, emendantur. Prodierant pridem Peruſii A. 1619. 8. vti Matti Opiniones Alexandriae Statiellorum in Liguria A. 1598.

Io. Hermannus Schminckius euulgauit Marburgi Cattorum 1717. 4. Syntagma Criticum variorum auctorum, in quo ICti, Philoſophi, Hiſtorici, Oratores et Poetae emendantur. In iſto exſtant; 1) *Guil. Ranchini* Variarum Lectionum libri III. 2) — — Edictum perpetuum reſtitutum. 3) *Iuſti Zinzerlingii* Criticorum iuuenilium promulſis. 4) *Iani Gebhardi* Crepundiorum libri III. 5) — — Antiquarum Lectionum libri II.

Quae ab eruditis quibusdam Britannis A. 1731. edi coeptae ſunt miſcellaneae obſeruationes in auctores veteres et recentiores a Viris Celeberrimis *Petro Burmanno* et *Philippo D'Orville* in latinum ſermonem translatae, et cum notis ac auctario variorum virorum doctorum Amſtelodami 1732. recuſae et vsque ad annum 1740. Voll. X. 8. continuatae ſunt. Ab eo inde tempore D'Orvillius ſolus iſtud opus ſub indice Nouarum Obſeruationum quatuor Voluminibus in forma octopartita cum orbe erudito communicauit. Quanquam autem plurimae obſeruationes critici magis quam antiquarii ſint argumenti; tamen, quum et in iſtis multa ad rem antiquariam pertinentia egregie diſcutiantur, nec iſtud opus ab inſtituto noſtro alienum eſſe intelligitur.

VIII. *Ludouicus Caelius Rickerius, patria Rhodiginus* qui humaniores litteras Vicentiae primum deinde Ferrariae, tum Mediolani ac denique Patauii docuit, A. 1520. defunctus, in libris triginta Antiquarum lectionum, quos ad Verrii Vindicisque Ceſellii, Gellio laudatorum, exemplum ſcripſit, et Ioanni Grolierio dedicatos edidit Venet. 1516. fol. non modo vocabula multa vtriusque linguae abſtruſa explicauit et innumeris Graecorum Latinorumque ſcriptorum locis egregiam lucem affudit, ſed et quam plurimas antiquitates feliciter illuſtrauit. Adeo vt illius opus auro contra carum non frequentius iuuenum manibus teri miretur et indignetur Voſſius lib. 3. de Hiſtor. lat. p. 814. ſeq. Prodiit deinde recognitum ab auctore et tertia parte auctius, recuſum variis in locis, vt Baſileae 1542. 1551. 1566. apud Frobenium, atque apud Andr. Wechelii haeredes A. 1599. ac denique Geneuae 1620. fol. Solet in Rhodigio (vt in Alexandro ab Alexandro, de quo deinceps) reprehendi, quod paſſim diſſimulet fontes, vnde veteres narrationes repetiit, vel laudet ſcriptorum deperditorum monumenta, auctoribus in quibus illa nominari reperit haud nominatis, qua de re videndus Iac. Thomaſius ὁ μακαρίτης libro de plagio § 532. Eraſmus [s] in adagio *Choenici ne inſideas*, Voſſius l. III. c. 84.

[s] Caelii Rhodigini epiſtola apologetica ad Eraſmum legitur poſt epiſtolas Gudianas p. 117. Vide et Baelii Lexicon voce Eraſme, nota CC.

c. 84. de idolatria, et *Gothofredus Iungermannus* ad Pollucem p. 1347. Caſp. Barthio iudice III. ad Statium p. 440. *Caelius Rhodiginus vir longe eruditiſſimus, ſed amoenitati ſcriptionis parum conſulens omiſſis verbis auctorum, quibus obſeruationes ſuas debet.* Iano Rutgerſio IV. 18. Var. Lectionum *vir diligens quidem et cruditus, ſed qui temere in molem illam lectionum congerebat, quicquid ſeſe obtuliſſet.* Optandum etiam erat, vt inter tot lectiones antiquas nullos nouos errores proſeminaret Caelii incuria, vt ait Ioſua Barnes in vita Euripidis p. 33. Valet tamen hic illud Varronis, *eum, qui tam multa dixerit commode, potius laudandum, quam ſi quaedam ignorauerit peccaueritque acriter reprehendendum et exagitandum.* Siue vt Horatius de arte poet. v. 351. ſſ.

Vbi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura — —

Caelii Rhodigini *Adagia*, quae in ſylloge magna adagiorum in locos communes digeſtorum leguntur, Hanouiae 1617. 1643. fol. ex eius antiquis lectionibus depromtae ſunt. Idem dicendum de *notis in Horatium, Epiſtolas Ciceronis, Ouidii Metamorphoſes etc.* De Rhodigino videndi Iouius et Thomaſinus in elogiis, Nicol. Comnenus Papadopoli hiſtoriae Gymnaſii Patauini p. 296. ſq. Iacobus Gaddius de ſcriptoribus non eccleſiaſticis, Balthaſar. Bonifacius XV. 4. Hiſt. ludicrae (qui plura etiam dixiſſe ſe teſtatur in elogiis illuſtrium Rhodiginorum, dubito an editis) Adolphus Clarmundus ſiue Rudigerus in vitis Doctorum Virorum T. VII. p. 61. Paullus Freherus in theatro, G. Matthias Koenigius in Bibliotheca, Thomas Popeblount in cenſura doctorum, Adrian. Bailletus in iudiciis Gallice editis, et ad Tobiae Magiri Eponymologium p. 706. ſeq. illuſtris Chriſtianus Wilhelm. Eybenius.

Alexander Alexandrius ſiue *de Alexandro*, Neapolitanus, Romae et in Patria cauſſas primum agere profeſſus, deinde vbi in iudiciis gratia et corruptionibus omnia tranſigi videret, relicto foro humanioribus litteris vnice deditus, vt ipſe narrat lib. 6. cap. 7. genialium dierum. Quod ipſum Opus Miſcellaneum in ſex libros diſtributum hoc loco tanquam promtuarium aliquod vniuerſae, Romanae praeſertim, Antiquitatis commendandum nobis venit. Prodiit poſt primam editionem Romanam A. 1522. ſaepiſſime ſeorſim, tum illuſtratum ſemeſtribus ſiue commentariis eruditiſſimis *Andreae Tiraquelli*, Francof. 1594. fol. notisque additis *Dionyſii Gothofredi* et *Chriſto. Coleri*, et in librum quintum animaduerſionibus *Nicolai Merceri* Rothomagenſis, Lugd. Bat. 1673. 8. 2 Voll quae praeſtantiſſima eſt eius operis editio. Etiam Gallice verſum Alexandri opus a Bernardo de la Roche, didici ex Franciſci Crucimannii Bibl. Gallica p. 476. De hoc Alexandro, qui ſub extremum ſaeculi

decimi

decimi quinti floruit, et Romae A. 1523. d. 2. Octobr. annos duos ac ſeptuaginta natus diem obiit ſupremum videndi Iac. Gaddius de ſcriptoribus non eccleſiaſticis T. I. p. 25. Hieronymus Ghilinus T. I. theatri eruditorum virorum p. 6. Leonardus Nicodemi in additionibus ad Nicol. Toppii Bibliothecam Neapolitanam p. 5. Laur. Craſſus T. 1. elogiorum p. 9. vbi etiam iconem eius reperies aere deſcriptam, vt omittam Pancirollum in vitis ICtorum lib. 2. C. 122. Paullum Freherum in Theatro, Hendreichii Pandectas Brandenburg. aliosque. Solet et hic Alexander plerumque auctores, ex quibus profecit, diſſimulare, vel iactare ſcriptores pridem deperditos et libros mirandae vetuſtatis, vbi ipſe forte librum Pandectarum vel alios ſcriptores obuios prae manibus habuit, vti paſſim notant Tiraquellus et Gothofredus, quorum tanto magis vtiles et neceſſariae ſunt notae, quod vbique indicant fontes, ex quibus Alexander ſua collegit ac deriuauit.

IX. In ſcriptores Miſcellaneos, varia Antiquitatum Romanarum Graecarumque capita illuſtrantes, haud immerito et ii referuntur, qui ſtatuas, gemmas atque lapides, in muſeis virorum Principum atque illuſtrium aſſeruatos commentariis illuſtrarunt, atque ſub *Muſeorum* nomine ediderunt, quorſum pertinent Muſeum Florentinum, ſiue gemmae antiquae e theſauro Mediceo et priuatorum dactyliothecis Florentiae, exhibentes C tabulis imagines virorum illuſtrium et deorum cum obſeruationibus Antonii Franc. Gorii T. I. Florent. 1731. II. ibid. 1732. III. ibid. 1734. IV.—VI. ibid. 1740. fol. In quod animaduerſiones compoſuit *Sim. Ballarinus.* Carpentoracti 1743. 4. Muſeum Etruſcum, exhibens inſigniora veter. Etruſcorum monumenta aereis tabulis CC nunc primum edita et illuſtrata obſeruationibus *Ant. Franc. Gorii* T. I. Flor. 1737. II. ibid. 1738. III. ibid. 1743. fol. Muſeum Capitolinum, complectens Philoſophorum, Poetarum, Oratorum illuſtrium hermas cum Ioan. Bottarii animaduerſionibus Voll. II. Romae 1750. Muſeo Capitolino, o ſia Deſcrizione delle Statue, Buſti, Baſſirilievi, Vrne ſepolcrali, Iſcrizioni ed altre ammirabili ed erudite Antichita. Romae 1750. 4. Muſeum Romanum ſiue theſaurus eruditae antiquitatis opera et ſtudio *Michaelis Angeli Cauſſei de la Chauſſe* Tomi II. Romae 1746. fol. Muſeum Odeſcalcum, ſiue theſaurus antiquarum gemmarum, quae in Muſeo Odeſcalco aſſeruantur. Tomi II. Romae 1749. fol. Muſeum Veronenſe. Veronae 1749. fol. His iungenda ſunt Collectanea ſocietatis antiquariae Londinenſis [9] quorum T. I. prodiit Londini 1726. II. ibid. 1734. *Angeli Calogierae* collectio opuſculorum ſcientificorum et philologicorum (Raccolta d'Opuſcoli ſcien-

[9] Huius hiſtoriam ſuccincte enarrat Chr. Kortholtus in Epiſtola de ſocietate antiquaria Londinenſi ad Vir. Cel. Ioh. Erh. Kappium. Lipſiae 1735. 4.

ſcientifici e filologici) quae A. 1728. Venetiis edi coepta eſt, et de qua A. 1750. quadraginta tres tomi iam fuerunt vulgati. Specimina Diſſertationum Academicarum, publice lectarum in nobili Academia Etruſca antiquiſſimae ciuitatis Cortonae, quorum T. I. Italice prodiit Romae 1735. II. ibid. 1738. III. ibid. 1741. IV. ibid. 1743. V. et VI. ibid. 1751. 4. Symbolae litterariae, opuſcula varia, philologica, ſcientifica, antiquaria, ſigna, lapides, numiſmata, gemmas et monumenta medii aeui nunc primum edita complectentes (edente *Anton. Franciſco Gorio*) Florentiae 1748—1752. 8. Voll. IX. Symbolae litterariae, Decadis ſecundae. Vol. I—IV. Romae 1751. et 52. 8. Voll. IV. *Antonii Boriani* Collectanea antiquitatum Romanarum a *Rodulpho Venuti* notis illuſtratarum Romae 1736. fol. In quae obſeruationes criticas edidit *Io. Chryſoſtomus Scarfo* Venetiis 1739. 4. *Anton Maria, Girolamo e Anton Maria d'Aleſſandro Zanetti* Statue antiche Greche e Romane nell'Antiſala della Libreria di San Marco, e in altri luoghi publici di Venezia ſi trovano. Parti II. Venetiis 1740. et 1743. fol. *Conyers Middletoni* germana quaedam antiquitatis eruditae monumenta diſſertationibus inſtructa Londini 1745. 4. Etat et Deſcription des Statues, Buſtes, Basrelifs, Vrnes, Colonnes, Inſcriptions et autres ouvrages antiques, tant Grecs que Romains, trouvés a Rome, aſſemblés et apportés en France par le Cardinal de Polignac. Pariſ. 1742. 8. Neque praetermittendi ſunt alii eiusmodi ſcriptores Miſcellanei, in quibus varia capita Antiquitatum illuſtrata videre licet, vt *Petri Gregorii Tholoſani* Syntagma artis mirabilis, et aliud opus eximium, quod Syntagma iuris vniuerſi inſcripſit, *Adr. Turnebi* et *Caſp. Barthii* aduerſaria, *Petri Victorii*, *Hieron. Mercurialis*, *Iani Rutgerſii*, *Phil. Caroli*, *Guid. Pancirolli*, *Sim. Petiti* et *Thomae Reineſii* Variae Lectiones, *Euſtachii Swartii* analecta, *Io. Aug. Erneſti* Excurſus in Suetonium, *Iſaacus Caſaubonus* in eundem et Hiſtoriam Auguſtam, *Claudius Salmaſius* in eandem Hiſtoriam, tum aliis in ſcriptis praecipue commentariis in Solinum, ex quibus Alphabetico ordine multa digeſta reperias in *Io. Iac. Hofmanni* Lexico vniverſali, vt et illud forte praeſenti loco nobis ſit commemorandum, *Io. Frid. Gronouius* et *Gisbertus Cuperus* in obſeruationum libris, *Samuel Petitus* in obſeruationibus et Miſcellaneis, *Andr. Schottus* in obſeruationibus humanis, *Gabriel Simeon* Florentinus in obſeruationibus Gallice editis Lugd. 1558. 4. Sic *Petrus Faber* in ſemeſtrium libris, *Iuſtus Lipſius*, *Octauius Ferrarius*, *Philippus Rubenius* et *Caſpar Geuartius* in Electis, *Balthaſar Bonifacius* in hiſtoria ludicra ſubinde antiquos ritus Romanos et conſuetudines iucunde explicant.

X. Locum quoque hic ii merentur, qui Herculanei, municipii olim celeberrimi, ſub Tito Imperatore, Veſuuii montis incendio, penitus obru-

ti, et noſtris temporibus ſub ruinis detecti, antiquitates tanta copia erutas illuſtrare ſuſceperunt. Quanquam enim plenum iuſſu atque auctoritate Potentiſſimi vtriusque Siciliae Regis edendum, de antiquitatibus Herculanei repertis, opus exſpectet orbis eruditus; tamen nec viri in antiquitatibus probe verſati, in deſcribendis Herculanenſibus antiquitatibus ſuam deſiderari paſſi ſunt induſtriam. Quos igitur vt hic recenſeamus noſtri iubet inſtituti ratio. Sunt autem ſcripta, a viris eruditae antiquitatis laude celebribus, de Herculaneo compoſita, quae ad noſtram peruenere notitiam, ea, quae ſequuntur. *Willielmi Sloane* relatio ad ſocietatem Regiam Britannicam ſcientiarum de ruderibus ciuitatis ſubterraneae prope Neapolin detectis, inſerta Transactionibus Philoſophicis Vol. XLI. Tom. I. Num. 456. pag. 345. Memoire ſur la Ville ſouterraine decouverte au pied du monte Veſuve par Mar. *Darthenay.* Pariſis 1748. 8. Qui libellus germanice verſus a *Ioanne Petro Eberhard.* Erfordii et Lipſiae 1749. 8. et Anglice a M. Wilhelmo Fordyce. Londini 1750. 8. prodiit. Excerpta e duabus epiſtolis *Camilli Paderni* Romani ad *Allanum Ramſay* de antiquis ſtatuis picturis aliisque rebus notatu dignis, in ciuitate ſubterranea, nuper prope Neapolin detecta, repertis, inſerta itid. Philoſ. Transact. Vol. XLI. P. II. N. 458. p. 489. Excerpta e litteris *Georgii Knapton* ad *Carolum Knapton* de eod. argumento. ibid. p. 489. Excerpta e litteris *Criſpii* ad *Georg. Knapton* de eod. argumento. Ibid. p. 493. Deſcrizzione d'elle prime ſcoperte dell' antica Citta d'Ercolano, ritrovata vicino a Portici, Villa della Maeſta del Re delle due Sicilie, diſteſa dal Cavaliere Marcheſe Don *Marcello de Venuti.* Venet. 1749. 8. Letters from a young Painter abroad to his Friends in England, adorned with Copper Plates. P. I. Londini 1748. II. ib. 1750. 8. D'una antica Villa ſcoperta ſull doſſo del Tuſculano, e d'un antico Orologio de ſole tra le rovine della medeſima ritrovato Diſſertazioni due, compoſte dal Padre *Giov. Luca Zuzzeri.* Venet. 1746. 4. Notizie intorno allo ſcoprimento della Citta di Ercolano vicino da Napoli. Venet. 1747. 12. *Io. Matth. Geſnerus* in Progr. de Herculano nuper reperto. Göttingae 1747. 4. *Angeli Mariae Cardin. Quirini* epiſtola ad I. M. Geſnerum de Herculaneo, Brixiae 1748. rec. in *Theoph. Lud. Münteri* parergis hiſtorico-philologicis p. 105. *Theoph. Lud. Münteri* comment. de Herculaneo, ibid. pag. 1. *Iacobi Belgradi* ad Scipionem Mapheium epiſtolae quatuor de rebus phyſicis et antiquis monumentis ſub Retina recens inuentis. Venet. 1749. 8. *Scipio Maffeius* in epiſtola de Herculano nuper detecto; quae eſt ſecunda trium illarum epiſtolarum, quae Veronae 1748. 8. Italice prodierunt. Notizie del memorabile ſcoprimento dell' antica Citta Ercolano, vicina a Napoli, del ſuo famoſo Teatro etc. e di altri inſigni Monumenti,

ti, che da ſi ſteſſi gli hanno veduti, ed oſſervati dal principio degli Scavamenti fatti nel Villaggio di Reſina fino al Anno 1748. con due Tavole inciſe in Rame. Florentiis 1748. 8. Conſtat haec notitia viginti nouem notitiis de vrbe Herculanenſi eiusque antiquitatibus, quae partim litteris, partim aliis in ſcriptis continentur. Earum edendarum curam ſuſcepit V. Cl. *Antonius Franciſcus Gorius;* qui iſtas notitias ad eum per litteras miſſas quoque inſeruit ſymbolarum litterariarum opuſcula varia, philologica, ſcientifica, antiquaria, ſigna, lapides, numiſmata, gemmas et monumenta medii aeui, nunc primum edita, complectentium, Volumini primo, quod prodiit Florentiae 1748. 8. cum tabulis duab. aeri inciſis. Exquo ſcripta Herculanenſes antiquitates illuſtrantia, quae quidem fuſius recenſentur in Actis Eruditorum A. 1752. m. Mart. P. II. p. 149. ſſ. hic ſiſtere haud inutile eſſe duco. Primo comparent admiranda antiquitatum Herculanenſium deſcripta et illuſtrata ab *Ant. Franc. Gorio,* quibus omnia, quae adhuc de Herculanenſibus antiquitatibus ex Veſuuii cinere ac pumicibus eruta, innotuerunt, iuſto ordine copioſeque memorantur. Deinde ſequuntur Notitiae virorum doctorum de antiquitatibus Herculanenſibus ad *Gorium* per litteras miſſae quarum I. complectitur litteras *Ioſephi Stendardi,* architecti Florentini, quibus de nonnullis inſignibus monumentis, A. 1711. in regia villa di Portici erutis, exponitur. II. refert litteras Marchionis *Marcelli Venuti* ad Gorium, quibus de inuento ac feliciter detecto Herculanenſium theatro diſſeritur. III. alias exhibet eiusdem Marchionis litteras, quibus laborem excauationis ſtrenue continuari, et theatrum magis magisque retegi, nuntiatur. IV. litteras ſiſtit Abbatis *Rudolphini Venuti*, quibus fuſius de antiquo theatro agitur. V. exhibet litteras laudati *Rud. Venuti,* quibus is retectam cameram, optimis figulis exornatam, quam columbarium fuiſſe putat, deſcribit. VI. VII. VIII. referuntur aliae Cel. *Venuti* litterae, quibus de multis inuentis picturis muroque picto praeſtantiſſimo exponitur. IX. e Tomo primo Nouor. litter. Florentinor. pag. 138. et 139. eſt deſcripta, et de elegantiſſimis quoque in muro reperto exſtantibus pictis figuris imaginibusque agit. X. exhibentur litterae *Matthaei Aegyptii* ad Gorium, quibus ſtatua Tiberii, et ara Etruſcorum cum inſcriptione Etruſca deſcribitur. XI — XV. varia antiquitatis capita a viris doctis, quorum nomina non ſunt citata, erudite exponuntur. XVI. varia ex litteris *Paulli Mariae Paciaudii* ſuppeditantur, quae quidem exſtant in collectione opuſculorum ſcientificorum et philologicorum Patris Calogiera, Tomo XXXVIII. p. 349. XVII. complectitur paragraphum quartam libelli, antea iam citati, et inſcripti: Notizie curioſe intorno allo ſcoprimento della Citta d'Ercolano. XVIII. agit de ſitu antiquo tam Herculanei quam Reti-

nae, et accuratiſſima notiſſimae illius de Nonio Balbo inſcriptionis interpunctio exhibetur. XIX. ſiſtit litteras docti cuiusdam peregrini, in quibus de maxima illa veterum, adhuc erutorum, monumentorum copia exponitur. XX. deſcriptionem exhibet excauationis, quae in villa Reſina fit, miſſam ab Eminentiſſimo Purpurato A. M. Quirini ad Ioan. Matth. Geſnerum. XXI. ex *Petri Laſenae* libro dell' antico Ginnaſio Napoletano, eiusque cap. IV. ea adducuntur, quae ibi de effato quodam Dionis et Xiphilini diſputata ſunt. XXII. exhibentur litterae docti cuiusdam Neapolitani, qui multa, ſed vix praeſtanda, orbi erudito a ſe exſpectanda promittit. XXIII. ſiſtuntur litterae alius docti viri, ad Cel. Gorium ſcriptae, quarum auctor fatetur, omnia, quae adhuc de erutis illis Herculanenſibus monumentis litteris fuiſſent tradita, admodum manca eſſe. Tum ipſe *Gorius* fuſius de Herculanenſibus antiquitatibus diſputat, easdemque erudite accurateque illuſtrat. Denique ſuccedit *Ioan. Bapt. Paſſerii, Piſaurenſis*, Iunonalis ſacra menſa Herculanenſium illuſtrata ad nobiliſſimum et praeſtantiſſimum virum Diamantem, Comitem a monte Mellino, Patricium Peruſinum. His addenda ſunt M. *Adami Henrici Dreſigii* commentatio de anaſtaſi oppidi Herculanei, exaeſtuantis Veſuuii cinere olim ſepulti. Lubenae, 1747. 4. *Ioan. Ern: Imm. Walchii* antiquitates Herculanenſes litterariae, quarum editio ſecunda auctior prodiit Ienae 1751. 4. *Eiusdem* Commentatio de Cicerone Herculanenſi, quae exſtat in Actis ſocietatis Latinae Ienenſis, ab eod. viro Celeb. Ienae 1752. 8. editis. p. 115. ſſ. *Cochini* filii & *Bellicardi* Obſeruationes ſuper antiquitatibus vrbis Herculanenſis. Gallice. Pariſiis 1754. 8.

XI. Dignum eſt, quod hic commemoretur inſigne *Bernardi de Montfaucon*, eruditiſſimi e familia Benedictinorum monachi opus, [10] in quo antiquitas explicata ſchematibusque illuſtrata eſt, quodque quinque Tomis, ſiue X. Voluminibus in folio gallice et latine euulgatum eſt Pariſiis 1719. recuſum ibid. 1722. cui deinde quinque Tomi ſupplementorum acceſſerunt Pariſiis 1724. fol. Hoc igitur opus quum antiquitatibus illuſtrandis maxime inſeruiat, non inutilem nec iniucundum nos ſuſcepturos eſſe laborem confidimus, ſi indicem eorum, quae in ſingulis tomis pertractantur, cum lectoribus noſtris communicemus. Tomo I. argumentum de Diis Graecorum et Romanorum ita pertractatur, vt P. I. libro primo primi ordinis Dii, Cybele, Saturnus, Caelum, Terra, Oceanus, Titanes, Prometheus et Ianus ſex capitibus deſcribantur; libro ſecundo Iupiter eiusque fratres et ſorores, Iuno, Veſta, Neptunus, Pluto et Ceres duodecim capitibus recenſeantur; libro tertio

[10] Eius commoda atque defectus accurate enarrat. S. V. Baumgartenius in relationibus de Bibliotheca quadam Halenſi. P. XXI. p. 226. ſq.

tio Iouis filii filiaeue, Vulcanus, Apollo, Mars, Mercurius, Minerua, Diana, Venus et Cupido viginti ſex capitibus enarrentur. Partis ſecundae libro primo agitur de Hercule, Baccho, deque Diis Bacchici coetus triginta et vnis capitibus. Libro ſecundo de Aeſculapio, de Dea Roma, de Dioſcuris, de Fortuna, de Penatibus, deque aliis plurimis Graecorum Romanorumque Diis capitibus ſedecim. Libro tertio de donis muneribusque caeleſtibus, itemque rebus malis, perniciofis atque vitiis in numerum Deorum relatis capitt. vndecim. Libro quarto de Nocte, deque Diis nocturnis, de Mithra, de Nymphis, Sirenibus, Scylla, Centauris aliisque multis Graecorum Romanorumque Diis capitt. duodecim. Tomi ſecundi Partis primae libro primo recenſentur Sacerdotes et miniſtri Sacrorum apud Graecos et Romanos capp. decem. Libro ſecundo Templa capp. viginti octo. Libro tertio arae, inſtrumenta ſacra et ſacrificia capp. nouendecim. Libro quarto feſta Graecorum Romanorumque; ſupplicationes, deuotiones; itemque vota, oracula, fanatici, ſortilegia, praeſtigiae, omina capp. vndecim. Partis ſecundae libro primo agitur de religione Aegyptiorum capp. viginti Libro ſecundo de menſa Iſiaca, de aliis tabulis Aegyptiacis, de Sacerdotibus Aegyptiorum, deque ceteris ad cultum ſacrorum apud Aegyptios pertinentibus, capp. ſeptem. Libro tertio exponuntur figurae Abraxeae capp. octo. Libro quarto recenſentur Dii Arabum, Aethiopum, Phoenicum, Syrorum, Perſarum, Scytharum et Germanorum capp. decem. Libro quinto diſſeritur de religione veterum Gallorum, Hiſpanorum et Carthaginienſium capp. octo. Tomi tertii Partis primae libro primo agitur de veſtitu Graecorum et Romanorum capp. quatuordecim. Libro ſecundo de fibulis aliisque ornamentis, de calceis, de infantium puerorumque veſtibus, deque ceterarum omnium nationum veſtimentis, capp. 19. Liber tertius complectitur domos variasque earum partes, ſupellectilem aedium, triclinia, menſam atque villas capp. 16. Libro quarto recenſentur vaſa cuiusuis generis, menſurae, as eiusque partes, monetae, pondera capp. tredecim. Liber quintus complectitur ſeptem miracula orbis, aedificia publica et ſymbola mundi partium, regionum, fluminum et vrbium capp. vndecim. Partis ſecundae libro primo agitur de balneis, thermis, connubiis, annulis, ſigillis capitt. duodecim. Libro ſecundo de theatris et amphitheatris capp. duodecim. Libro tertio de ludis magnis Graecorum, de Circo et de Pompis, capp. vndecim. Libro quarto de ſaltatione, de naumachia de venatu et de piſcatu, capp. decem. Libro quinto de artibus ſiue de inſtrumentis artium. Tomi quarti partis primae libro primo agitur de militum delectu, de veſte militari, deque armis peditum cuiusque nationis capp. tredecim. Libro ſecundo de armatura, vbi ſingulae

 arma-

armaturae partes deſcribuntur capp. decem. Libro tertio de equitatu nationum omnium notarum, de ſignis militaribus, deque operibus militaribus capp. duodecim. Libro quarto de alloquutionibus, de exercitus profectionibus et de pugnis capp. decem. Libro quinto de caſtrametatione, de obſidionibus, ac de machinis bellicis et obſidionalibus capp. octo. Libro ſexto de ſignis victoriae, tropaeis, triumphis, coronis, arcubus triumphalibus et columnis, capp. nouem. Partis ſecundae libro primo diſſeritur de viis publicis, de pontibus, de re vehiculari et de aquaeductibus capp. decem. Libro ſecundo de re nauali, de forma conſtruendarum nauium, deque diuerſa nauium forma capp. vndecim. Libro tertio continetur deſcriptio nauium plurimis remorum ordinibus inſtructarum et nauium immanis magnitudinis capp. octo. Libro quarto deſcribuntur naues claſſicae earumque apparatus et ornamenta; pugnae nauales et portus, capp. quatuordecim. Tomi quinti Partis primae libro primo exponitur, quid circa defunctos ageretur, antequam ii in ſepulcrum inferrentur capp. quatuordecim. Libro ſecundo deſcribuntur Hypogaea, Columbaria, vrnae cinerariae capp. octodecim. Libro tertio agitur de ſarcophagis, de locorum pro ſepultura menſuris, de vrnis lacrimatoriis, de mauſoleis capp. duodecim. Libro quarto de inferis, deſcenſu animarum, Elyſiis campis, apotheoſibus capp. quatuordecim. Partis ſecundae libro primo diſſeritur de funeribus barbararum gentium capp. decem. Libro ſecundo de lucernis veterum capp. duodecim. Libro tertio de ſuppliciis veterum capp. ſex. Supplementorum Tomo primo Dii Graecorum et Romanorum deſcribuntur, et quidem lib. primo Cybele, Saturnus ſiue tempus cum eius partibus humana forma expreſſis, capp. octo. Libro ſecundo Iupiter et fratres ipſius ac ſorores, Iuno, Veſta, Neptunus, Pluto, Ceres capp. octo. Libro tertio Iouis liberi, dii deaeque, Vulcanus, Apollo, Mars, Mercurius, Minerua, Diana, Venus et Cupido, capp. tredecim. Libro quarto Hercules, Bacchus, Silenus et Satyri, Pan, Priapus, Flora, Vertumnus capp. decem. Libro quinto Aeſculapius, Roma, Dioſcuri, Nemeſis, Fortuna, Genii, Lares, Penates, capp. octo. Libro ſexto Nox, Somnus, Endymion, Luna et Lunus Deus, Mithras, Nymphae, Orpheus, Deae campeſtres, Dii Brixiani, Laocoon, capp. decem. Tomi ſecundi libro primo recenſentur Sacerdotes Graecorum et Romanorum capp. quinque. Libro ſecundo Templa, capp. octo, Libro tertio arae et inſtrumenta ſacra, capp. ſex. Libro quarto ſacrificia capp. nouem. Libro quinto Feſta et Vota, capp. octo. Libro ſexto Dii Aegyptii, capp. vndecim. Libro ſeptimo Sacrificia Aegyptiorum, Templa, ſacerdotes, Scarabaei, Kalendarium Aegyptiacum, Abraxeae figurae, capp. vndecim. Libro

octauo

octauo Templa Gallorum, columna octo numina exhibens capp. ſeptem. Tomi ſeptimi libro primo exhibentur veſtes, ſtatuae, protomae, capita, quaeque ad ornatum pertinebant apud varias nationes, capp. decem. Libro ſecundo itidem capita, protomae et ſtatuae multarum nationum cum Graecis et Romanis admixtis, et alia ad ornatum ſpectantia, capp. octo. Libro tertio menſa veterum, pocillatores, ſerui, vaſa etruſca, et alia vaſa, capp. octo. Libro quarto As Romanus, eiusque partes ac reductiones, et Talentum, capp. octo. Libro quinto, quantum auri et argenti apud veteres eſſet, capp. ſeptem. Libro ſexto, aedificia antiqua, columnae, vrbium portae, capp. quinque. Libro ſeptimo, balnea, thermae, fons, nuptiae, ſigilla, theatra, gladiatores, decurſiones circenſes, ludi, venatus, capp. ſex. Libro octauo inſtrumenta muſica, capp. ſex. Libro nono chartarum et foliorum genera, diptycha, capp. decem. Tomi quarti liber primus ſiſtit ſtatuas, protomas et capita virorum armis munitorum, capp. ſex. Liber ſecundus equites, ſtapedes, calcaria, pugnas capp. ſex. Liber tertius arietem non ſuſpenſum, victoriae ſigna, largitatem militarem, capp. ſex. Liber quartus triumphos, arcus triumphales, bellum troianum capp. octo. Liber quintus pontes, aquaeductus, columnas militares, capp. nouem. Liber ſextus nauigationem, portus, pharos, turres octangulas, capp. ſeptem. Liber ſeptimus pauimentum muſiuum ſingulare templi fortunae Praeneſtinae, capp. nouem. Tomi quinti libro primo agitur de funeribus, vrnis, ſepulcris Graecorum, capp. vndecim. Libro ſecundo exſtant monumenta Brixiana, et alia bene multa ex MSto Boiſſardi eruta, quae lucem nondum viderant, capp. ſedecim. Libro tertio monumenta ſingularia, ſiue ſepulcralia, vel a clariſſimo viro Fontanino miſſa, vel ex Raphaele Fabretto deſumta, capp. ſeptem. Libro quarto monumenta et ſepulcra veterum Metenſia, capp. octo. Libro quinto vrnae grandes marmoreae ſiue ſarcophagi, lapides alii ſepulcrales, Portae inferi, capp. decem. Libro ſexto ſepulcra etruſca et Apotheoſes, capp. quinque. Libro ſeptimo, ſepulcra Gallorum populorumque ſeptentrionalium, lucernae, Monumenta in regione Calmucorum reperta, capitibus ſeptem.

XII. Nunc denique dicendum eſt de opere luculento ac praeſtantiſſimo, quod illuſtris doctrinae vir *Ioannes Georgius Graeuius* A. 1703. 9 Ianuar. elegantioribus litteris ereptus, duodecim in folio voluminibus edidit ſub titulo theſauri Antiquitatum Romanarum, Trajecti fol. A. 1694—1699. ex officina Petri van der Aa et Franciſci Halmae. Scripta ſelecta et raro hactenus obuia, quaedam itidem nunquam ante edita vel ex aliis linguis latine reddita aut noua luce ornata exhibet, quae a viris doctiſſimis ad illuſtrandas Antiquitates

rates Romanas variis temporibus edita fuerunt. Multae etiam et accuratae tabulae aeneae paſſim additae, et ſingulis tomis praemiſſa praefatio in qua celeberrimus editor ſubinde varia emendat et addit a ſcriptoribus, quos recenſuit, vel omiſſa vel perperam poſita. Tomo quinto habentur inter alia *Plutarchi* Ῥωμαϊκὰ ſiue κεφάλαια ῥωμαϊκὰ αἴτιαι ῥωμαϊκαί. Quaeſtiones Romanae cum quaeſtionibus Romanis *M. Zuerii Boxhornii* quibus varii ſacri et profani ritus eorumque cauſae et nonnulla Antiquitatis monumenta eruuntur et explicantur. Hunc librum vulgauerat Boxhornius admodum iuuenis Lugd. Bat. 1637. 4. *Albertus Henricus de Sallengre* quum multa ſcripta minoris molis digna eſſe animaduerteret, quae obliuioni eriperentur, pluriumque exponerentur notitiae, nouum theſaurum Antiquitatum Romanarum congeſſit, qui tribus in folio voluminibus eulgatus eſt Hagae Comitum 1716—1719. Denique *Io. Polenus* noua edidit vtriusque theſauri Antiquitatum Romanarum Graecarumque ſupplementa quinque Voluminibus in fol. Venetiis 1737—1740. Quae quidem cum ipſis theſauris, ib. 1732. in fol. recuſis triginta tres tomos efficiunt. Singula horum theſaurorum ſupplementorumque ſcripta ſub ſuis quaeque titulis infra commemorabuntur. Interim ſtudioſis non ingratum fore exiſtimo, ſi quemadmodum in theſauro Gronouiano factum eſt, ſic Graeuiani Sallengrianique, ac Poleni ſupplementorum etiam conſpectus ſingulorum tomorum hoc loco ſubiungatur, ac deinde Index Alphabeticus adiiciatur ſcriptorum omnium in iſtis theſauris eorundemque ſupplementis obuiorum.

XIII. *Conſpectus theſauri Antiquitatum Romanarum Graeuiani.*

Tomus I.

Octauiani Ferrarii de Origine Romanorum liber.
Paullus Manutius de Ciuitate Romana.
Caroli Sigonii de antiquo iure Ciuium Romanorum libri II. p. 39. et addenda ac mutanda in illo opere e meliore edit. Pariſienſi A. 1572. p. 1022.
Onufrius Panuinius de Ciuitate Romana.
— — de Imperio Romano.
Paullus Manutius de Comitiis Romanorum.
Nic. Gruchii de Comitiis Romanorum libri III.
Eiusd. reſponſio ad binas Caroli Sigonii reſponſiones.
Caroli Sigonii poſterior cum Nic. Gruchio diſputatio de binis Comitiis et Lege curiata.
Nicolai Gruchii ad poſteriorem Caroli Sigonii diſputationem refutatio.

Car.

Car. Sigonius de Lege curiata Magiſtratuum et Imperatorum et eorum jure.
Paullus Manutius de Senatu Romano.
Ioannes Sarius Zamoſcius de Senatu Romano libri II.

Tomus II.

Paullus Manutius de Legibus Romanis.
Antonius Auguſtinus de Legibus Rom. cum notis Fuluii Vrſini.
Caroli Sigonii de antiquo jure Italiae libri III.
Eiusd. de antiquo iure Prouinciarum libri III.
Eiusd. de iudiciis libri III.
Sibrandus Tetardus Siccama de iudicio Centumuirali.
Franciſcus Hottomannus I. C. de Magiſtratibus Romanorum eorumque inſtitutione.
Eiusd. de Senatu et Senatusconſulto.
Eiusd. de formulis antiquis.
Nicolai Rigaltii, Iſmaëlis Bullialdi et Henrici Valeſii obſeruationes de populis fundis.
Carolus Sigonius de Nominibus Romanorum.
Onuphrius Panuinius de antiquis Romanorum nominibus.
Ioſephi Caſtalionis I. C. aduerſus foeminarum Praenominum aſſertores diſputatio.
Eiusd. de antiquis puerorum nominibus.
Petri Seruli Medici Romani Miſcellaneorum cap. V. VI. VII. et VIII. quibus ſententia Caſtalionis de nominibus foeminarum refellitur. *In praefat.*

Tomus III.

Franciſci Robortelli de Prouinciis Romanorum et earum diſtributione atque adminiſtratione.
Eiusd. de iudiciis, et omni conſuetudine cauſſas agendi apud Romanos.
Iunius Rabirius de Haſtarum et Auctionum origine.
Franciſci Robortelli de Magiſtratibus Impp.
Eiusd. de gradibus Honorum et Magiſtratuum Rom.
Guido Pancirollus de Magiſtratibus municipalibus.
Eiusd. de Corporibus Artificum.
Sextus Rufus de regionibus Vrbis.
P. Victor de Regionibus Romae.
Bartholomaei Marliani Vrbis Romae Topographia, cum notis antea ineditis *Fuluii Vrſini.*
Onuphrii Panuinii antiquae Vrbis imago.

Guidonis Pancirolli, Vrbis Romae deſcriptio. Eiusdem de quatuordecim Vrbis regionibus commentarius.

Georgii Fabricii deſcriptio Vrbis Romae.

Alexandri Donati S. I. Roma vetus ac recens, vtriusque aedificiis ad eruditam cognitionem expoſitis.

Tomus IV.

Famiani Nardii Roma vetus, libri VIII. ex Italica in Latinam linguam translati a *Iacobo Tollio*. *Eliae Boherelli* obſeruationes ad quaedam Nardini loca, praefationi Graeuii ad hunc tomum inſerta ſunt.

Octauii Falconerii de Pyramide C. Ceſtii Epulonis diſſertatio.

Eiusd. ad Carolum Datum V. C. Epiſtola de latere ex aedificii veteris ruderibus eruto, quum paries ad inſtaurandam Panthei porticum A. CIↃ IↃCLXI. dirueretur.

Iſaaci Voſſii de antiqua Vrbis Romae magnitudine.

Olai Borrichii de antiqua Vrbis Romae facie diſſertatio compendiaria.

Sextii Iulii Frontini de Aquaeductibus Vrbis Romae libri II. cum notis *Roberti Keuchenii.*

Raphaelis Fabretti de aquis et aquaeductibus Veteris Romae diſſertationes III.

Ioannis Chifletii Aqua Virgo, fons Romae celeberrimus, et priſca religione ſacer. Opus Aedilitatis M. Agrippae in vetere anulari gemma.

Lucae Holſtenii Commentariolus in veterem picturam, Nymphaeum referentem.

Petri Ciacconii in Columnae roſtratae inſcriptionem a ſe coniectura ſuppletam explicatio.

Iacobi Sirmondi explanatio antiquae inſcriptionis qua L. Scipionis Barbati F. expreſſum eſt elogium.

Ioſephus Caſtalio de templo Pacis, atque ex occaſione de Iani Gemini Templo, bellique portis.

Eiusd. explicatio ad inſcriptionem Auguſti quae in baſi eſt Obeliſci ſtatuti per Sixtum V. Pontificem Max. ante portam Flaminiam, alias Populi.

Petri Angeli Bargaei de priuatorum publicorumque aedificiorum Vrbis Romae euerſoribus, Epiſtola.

Eiusd. commentarius de Obeliſco, ad Sixtum V. Pont. Max.

Ioſephi Caſtalionis de Columna Triumphali Imp. Antonini Commentarius.

Fragmenta veſtigii Veteris Romae, ex lapidibus Farneſianis primum in lucem edita cum notis *Io. Petri Bellorii.*

Liuinii Cruylii Presbyteri Gandauenſis deſcriptio faciei variorum locorum, quam

quam proſpectum vocant, Vrbis Romae, tam antiquae quam nouae, in XV. Tabulis aeri inciſa.

Tomus V.

Iacobi Gutherii de veteri iure Pontificio Vrbis Romae libri IV.
Io. Andreae Boſii de Pontifice Max. Romae Veteris Exercitatio Hiſtorica.
Eiusd. de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum Exercitatio altera.
Mich. Angelus Cauſeus de la Chauſſe de inſignibus Pontificis Maximi, Flaminis Dialis, Auguris, et inſtrumento ſacrificantium.
Auguſtini Niphi libri II. de Auguriis.
Iul. Caeſar Bulengerus de ſortibus.
Eiusd. de Auguriis et Auſpiciis.
— — de Ominibus.
— — de Prodigiis.
— — de terrae motu et fulminibus.
Io. Baptiſtae Belli diatriba de partibus templi auguralis.
Io. Pierius Valerianus de fulminum ſignificationibus.
Iuſti Lipſii de Veſta et Veſtalibus ſyntagma.
Ezechielis Spanhemii de numo Smyrnaeorum, ſeu de Veſta et Prytanibus Graecorum diatriba, multum ab auctore locupletata.
Antiquae tabulae marmoreae ſolis effigie, ſymbolisque exſculptae explicatio, qua priſcae quaedam mythologiae, ac nonnulla praeterea vetera monumenta marmorum, gemmarum, nomiſmatum illuſtrantur, auctore *Hieronymo Aleandro* iuniore. Acceſſit non abſimilis argumenti expoſitio ſigillorum Zonae veterem ſtatuam marmoream cingentis.
Michaelis Angeli Cauſei de la Chauſſe Deorum ſimulacra, Idola aliaeque imagines aereae.
Io. Baptiſtae Hanſenii de iureiurando veterum liber.
Stephanus Trelierius de iureiurando.
Erycii Puteani de iureiurando antiquorum ſchediaſma, in quo de Puteali Libonis.
Plutarchi et *Marci Zuerii Boxhornii* quaeſtiones Romanae, quibus ſacri et profani ritus eorumque cauſae et origines, plurima etiam Antiquitatis monumenta eruuntur et explicantur.

Tomus VI.

Franciſci Bernardi Ferrarii de Veterum acclamationibus et plauſu libri VII.
Petri Berthaldi de Ara liber ſingularis.

Benedictus Bacchinus et *Iacobus Tollius* de ſiſtris, eorumque figuris ac differentia.

Caſpar Sagittarius de ianuis Veterum, vna cum Auctoris Analectis.

Lazarus Bayſius de re Veſtiaria.

Octauii Ferrarii de re Veſtiaria libri VII.

Albertus Rubenius de re Veſtiaria Veterum, praecipue de lato clauo.

Octauii Ferrarii Analecta de re Veſtiaria.

Io. Baptiſta Donius de vtraque Paenula.

Aldus Manutius, Paulli F. de toga Romanorum.

Eiusd. de tunica Romanorum.

— — de tibiis veterum.

Theophilus Raynaudus de pileo ceteriſque Capitis tegminibus tam ſacris quam profanis.

Tomus VII.

Rich. Streinius de Gentibus et Familiis Romanorum.

Antonius Auguſtinus de Familiis Romanorum.

Familiae Romanae nobiliores e *Fuluii Vrſini* Commentariis.

Notitia Dignitatum vtriusque imperii, Orientis ſcilicet et Occidentis vltra Arcadii Honoriique tempora, et in eam *Guidonis Pancirolli* I. V. D. celeberrimi ac in Patauina Academia Interpretis Legum primarii, Commentarii.

Marmor Piſanum de honore biſellii. Parergon inſeritur de Veterum ſellis, cura *Valerii Schimentelli* I. C. in Piſano Lyceo Eloqu. et Politices Profeſſoris. Accedit Myiodia, ſiue de Muſcis odoris Piſanis Epiſtola.

Tomus VIII.

Vetus Kalendarium Romanum, e marmore deſcriptum in Aedibus Maffaeorum ad Agrippinam, in tabula marmorea, ſuperne fracta.

Petri Ciaconii Toletani *notae in Vetus Romanorum Kalendarium.*

Fuluii Vrſini *notae ad Kalendarium Ruſticum Farneſianum.*

Kalendarii fragmentum, quod viſitur in Aedibus Capranicorum.

Sibrandae Siccamae *Commentarius in Faſtos Kalendares Romanorum.*

Aliud Vetus Kalendarium, quod in libris antiquis praefigitur Faſtis Ouidii.

Kalendarium Romanum ſub Conſtantio, Conſtantini Magni filio, circa annum Chriſti CCCLIV. *compoſitum, et Valentino cuidam dedicatum.*

Lambecii *notae in Kalendarium vetus.*

Thomae Demſteri *Kalendarium Romanum.*

Dionyſii Petauii *Kalendarium vetus Romanum, cum ortu occaſuque ſtellarum.*

Petri Gaſſendi *Kalendarium Romanum compendioſe expoſitum.*

Petri

Petri Violae, Vicetini *de Veterum nouaque Romanorum temporum ratione libellus.*

Hadrianus Iunius *de Annis et Menſibus.*

Hadriani Iunii *Faſtorum Liber.*

Ioannes Lalamantius *de Anno Romano.*

M. Iacobus Chriſtmannus *de Kalendario Romano.*

Franciſcus Robortellus *Vtinenſis de Menſium appellatione ex nominibus Impp.*

Ioſephus Scaliger *de Veteri anno Romanorum.*

Samuelis Petiti *Eclogae Chronologicae de Anno et Periodo veterum Romanorum.*

Wilhelmus Langius *de vetere anno Romanorum.*

Erycii Puteani *de Biſſexto liber, noua temporis Facula, qua intercalandi arcana, hactenus obſcura, illuſtrantur.*

Petrus Taſſinus *de veterum Romanorum Anno ſaeculari, eiusque potiſſimum per ludos Saeculares celebritate, eorumque Chronologia.*

Erycii Puteani *de Nundinis Romanis liber, noua Faſtorum velut Facula.*

E Georgii Tholoſani *Syntagmate Iuris, de Nundinis et Mercatibus.*

Ioannis Baptiſtae Belli *Diatriba de Pharſalici conflictus Menſe et Die.*

Petri Moreſtelli *Philomuſus, ſiue de triplici anno Romanorum, Menſibus eorumque partibus, deque Die ciuili et diuerſitate dierum libri quinque.*

— — *Alypius, ſiue de Priſcorum Romanorum Feriis liber.*

Iulius Caeſar Bulengerus *de Tributis ac Vectigalibus Populi Romani.*

Vicentii Contareni *de Frumentaria Romanorum Largitione liber.*

Ioannis Schefferi *Agrippa liberator, ſiue Diſſertatio de nouis Tabulis.*

Barnabas Briſſonius *de Ritu Nuptiarum et iure Connubiorum.*

Antonii Hottomanni I. C. *de Veteri Ritu Nuptiarum obſeruatio.*

— — *de Sponſalibus, de Veteri Ritu Nuptiarum, et iure Matrimoniorum, item de Spuriis et Legitimatione.*

Ioannes Meurſius *de Luxu Romanorum.*

Stanislai Kobierzykii *de Luxu Romanorum commentarius.*

Ioachimi Ioannis Maderi *de Coronis, Nuptiarum praeſertim, ſacris et profanis libellus.*

Tomus IX.

Onuphrius Panuinius, Veronenſis de Ludis Circenſibus, cum notis *Ioannis Argoli,* I. V. D. et additamento *Nicolai Pinelli,* I. C.

Iulius Caeſar Bulengerus, Iuliodunenſis, Doctor Theologus de Circo Romano ludisque Circenſibus, de venatione Circi et Amphitheatri, ac de theatro.

Onuphrii Panuinii Veronenſis de Ludis ſaecularibus liber.

Ageſilai Mariſcotti de perſonis et laruis, earumque apud Veteres vſu et origine ſyntagmation.

Marquardi Freheri Cecropiſtromachia, antiqua Duelli gladiatorii ſculptura in ſardonyche expoſita, cum notis *Henrici Gunteri Thulemarii* I. V. D. et Antiquiſſimae Heidelberg. Vniuerſitat. Profeſſoris Ordin.

Iuſti Lipſii Saturnalium ſermonum libri duo, qui de Gladiatoribus.

Eiusdem de Amphitheatro liber, in quo forma ipſa loci expreſſa, et ratio ſpectandi, vt et de Amphitheatris quae extra Romam libellus, in quo formae eorum aliquot et typi.

Onuphrii Panuinii de triumpho commentarius notis et figuris illuſtratus a *Ioachimo Ioanne Madero.*

Tomus X.

Nicolai Bergierii, de publicis et militaribus Imperii Romani viis libri V. ex gallica in latinam linguam translati ab *Henrico Chriſtiano Henninio.*

Henr. Chr. Henninii notae ad Bergierium.

Franciſci Patricii Res militaris Romana, ex Italica in latinam linguam verſa a *Ludolpho Neocoro.*

Hygini Gromatici, et *Polybii* Megalopolitani de Caſtris Romanis, quae extant cum notis et animaduerſionibus *Ratbodi Hermanni Schelii.*

Ratbodi Hermanni Schelii diſſertatio de Sacramentis.

— — de cuſtodia Caſtrorum.

— — de ſtipendio militari.

— — de ſtipendio Equeſtri

— — de die ſtipendii.

— — de frumento et veſte.

— — de Tributo et aerario.

— — de praeda.

— — de victu militum.

— — de Itinere.

— — de Agmine Polybiano.

— — de Agmine Veſpaſiani.

— — de cohortibus Legionis antiquae.

Claudii Salmaſii de re militari Romanorum liber, opus poſtumum.

Ioannis Henrici Boecleri diſſertatio de legione Romana.

Franciſcus Robortellus Vtinenſis I. de legionibus Romanorum ex Dionis libro LIV. II. de commodis, praemiis et donis militaribus. III. de poenis militum et ignominiis.

Erycii

Erycii Puteani de ſtipendio militari apud Romanos ſyntagma, quo modus eius hactenus ignoratus conſtituitur.

Vincentii Contareni de militari Romanorum ſtipendio commentarius.

Michael Angelus Cauſeus de la Chauſſe, Pariſienſis, de ſignis militaribus.

Petri Rami ſummi Philoſophi et Oratoris liber de militia Caii Iulii Caeſaris.

Tomus XI.

Ezechielis Spanhemii Orbis Romanus, ſeu ad Conſtitutionem Imperatoris Antonini, de qua Vlpianus leg. XVII. dig. de ſtatu hominum, Exercitationes duae.

Faſti magiſtratuum Romanorum ab Vrbe condita ad tempora diui Veſpaſiani Auguſti, a *Stephano Vinando Pighio*, ſuppletis Capitolinis fragmentis.

Deſcriptio Conſulum, ex quo primi ordinati ſunt, ſiue integri Faſti Conſulares, quos *Idatianos* docti Viri hactenus appellarunt, opera et ſtudio *Philippi Labbe.*

Tironis Proſperi Aquitani Chronicon integrum, ab Adamo ad Romam captam a Genſerico Wandalorum Rege.

Faſti Conſulares Anonymi, quos e codice Manuſcripto Bibliothecae Caeſareae depromſit, et diſſertatione illuſtrauit *F. Henricus Noris.*

Anonymus de Praefectis Vrbi ex temporibus Gallieni. Vt et Fragmentum Faſtorum ab anno Chriſti 205. ad 353. ex editione *Aegidii Bucherii.*

Epiſtola Conſularis, in qua Collegia LXX. Conſulum ab anno Chriſtianae Epochae XXIX. Imperii Tiberii Auguſti decimo quinto vsque ad annum CCXXIX. Imperii Alexandri Seueri octauum, in vulgatis Faſtis hactenus perperam deſcripta, corriguntur, ſupplentur, et illuſtrantur, auctore *F. Henrico Noris*, Veronenſ. Auguſtiniano.

Sertorii Vrſati Eq. de Notis Romanorum Commentarius.

Diſſertationes de Numis Antiquis, diuiſae in quatuor Partes, Auctore *Ludouico Sauoto.* Ex Gallica in Latinam Linguam transtulit *Ludolphus Neocorus.*

Alberti Rubenii Diſſertatio de Gemma Tiberiana, et Auguſtea.

Eiusdem de Vrbibus Neocoris Diatribe.

Marquardi Freheri, Conſiliarii Palatini, de re Monetaria veterum Romanorum, et hodierni apud Germanos Imperii, Libri duo.

Robertus Cenalis de vera Menſurarum Ponderumque ratione.

Lucae Paeti, Iurisconſulti, de Menſuris et Ponderibus Romanis et Graecis, cum his, quae hodie Romae ſunt, collatis, Libri quinque.

Priſciani Caeſarienſis, Rhemnii Fannii, Bedae Angli, Voluſii Metiani, Balbi ad Celſum, Libri de Numis, Ponderibus, Menſuris, Numeris, corumque

Notis,

Notis, et de vetere computandi per digitos ratione, ab *Elia Vineto* Santone emendati, vt et a *Io. Friderico Gronouio.*

Alexandri Sardi Ferrarienſis de Numis Liber, in quo priſca Graecorum et Romanorum pecunia ad noſtri aeris rationem redigitur.

Tomus XII.

Vincentius Butius de calido, frigido, et temperato Antiquorum potu, et quo modo in deliciis vterentur.

Iulii Caeſari Bulengeris de Conuiuiis libri quatuor.

Erycii Puteani reliquiae Conuiuii Priſci; tum ritus alii, et cenſurae.

Andreae Baccii de Thermis veterum liber ſingularis.

Franciſci Robortelli Laconici ſeu Sudationis, quae adhuc viſitur in ruina Balnearum Piſanae Vrbis, explicatio.

Franc. Mariae Turrigii Notae ad vetuſtiſſimam Vrſi Togati, Ludi Pilae vitreae inuentoris inſcriptionem.

Martini Lipenii Strenarum hiſtoria, a prima origine, per diuerſas Regum Conſulum, et Imperatorum Romanorum, nec non Epiſcoporum aetates, ad noſtra vsque tempora.

Marci Meibomii de Fabrica Triremium liber.

Conſtantini Opelii de Fabrica Triremium Meibomiana Epiſtola perbreuis ad Amicum.

Iſaaci Voſſii de Triremium et Liburnicarum conſtructione, diſſertatio.

Iacobi Philippi Thomaſini de Donariis ac Tabellis Votiuis liber ſingularis.

Vincentii Alſarii de Inuidia et Faſcino veterum, libellus.

Ioannis Schefferi de Antiquorum Torquibus ſyntagma.

Michaelis Angeli Cauſei de la Chauſſe diſſertationes tres:

I. De Vaſis, Bullis, Armillis, Fibulis, Annulis, Clauibus, Teſſeris, Stylis, Strigilibus, Guttis, Phialis, Lacrymatoriis, et de Manibus aeneis vota referentibus.

II. De Mutini Simulacris.

III. De Aeneis Antiquorum Lucernis.

Octauii Ferrarii Diſſertatio de veterum Lucernis ſepulcralibus.

Picturae antiquae ſepulcri Naſoniorum in via Flaminia: delineatae et aeri inciſae a *Petro Sancto Bartolo:* explicatae vero et illuſtratae a *Ioanne Petro Bellorio:* ex Italica lingua in Latinam Vertit *Ludolphus Neocorus.*

Iacobi Gutherii de Iure Manium, ſeu de ritu, more, et legibus priſci Funeris, Libri tres.

Iaco-

Iacobi Gutheri Choartius Maior, vel de Orbitate toleranda. ad Annam Robertum I. C. Praefatio.

Petri Moreſtelli Pompa feralis, ſiue Iuſta funebria Veterum, libri decem.

XIV. *Conſpectus noui Theſauri Antiquitatum Romanarum ab Alberto Henrico de Sallengre congeſti.*

Tomus I.

Iulii Minutoli Diſſertatio de vrbis Romae origine et fundatione.

— — de vrbis Romae incremento et caſu.

— — de vrbis Romae topographia.

— — de Romanorum templis.

— — de Romanorum ſepulcris.

— — de Romanorum aedificiis iudicialibus.

Lucii Fauni de antiquitatibus vrbis Romae libri quinque.

Ioſephi Mar. Suareſii de foraminibus lapidum in priſcis aedificiis diatriba.

Andreae Alciati de magiſtratibus ciuilibusque et militaribus officiis diſſertatio.

Laurentii Iouberti de gymnaſiis et generibus exercitationum apud Antiquos celebrium liber.

— — de balneis antiquorum.

Henrici Noriſii de duobus numis Diocletiani et Licinii diſſertatio duplex.

— — de votis decennalibus Imperatorum ac Caeſarum.

Poggii Florentini de fortunae varietate vrbis Romae et de Ruina eiusdem deſcriptio.

Felicis Contelorii de praefecto vrbis liber.

Marmoris Patauini inſcripti obſcuri interpretatio, triplici commentario *Thomae Reineſii*, *Fortunii Liceti* et *Lucae Holſtenii* confecta.

Delineatio Dianae Arelatenſis a *Franciſco de Rebatu* nunc primum ex gallico idiomate in latinum verſa.

Geminiae matris ſacrorum titulus ſepulcralis explicatus, verus exequiarum ritus vna detectus a *Ioanne Iacobo Chifletio.*

Henrici Thomae Chifletii Diſſertatio de Ottonibus aereis.

Claudii Chifletii de antiquo numiſmate liber.

Georgii Greenii de ruſticatione Romanorum commentariolus.

— — de villarum antiquarum apud eosdem ſtructura.

Aldi Manutii Diſſertatiuncula epiſtola de Reatina vrbe, agroque ſabinaque gente.

— — de aquis in vrbem Romam olim influentibus.

Aldi Manutii de ratione intercalandi.
— — de accumbendi et comedendi ratione.
— — de conuiuio tempeſtiuo ſeu intempeſtiuo.
— — de auſpiciis.
— — de trabea.
— — de ſubſelliis.
— — ſigno et ſtatua.
— — de parma, clypeo, ſcuto, pelta, ancile.
— — de primipilo.
— — de drachmis-
— — de ſeſtertiis.
Paulli Iouii de Romanis piſcibus libellus.
Ioannis Baptiſtae Donii de reſtituenda ſalubritate agri Romani opus poſthumum.
Gaillardi Guirani explicatio duorum vetuſtorum numiſmatum Nemauſenſium ex aere.
Iacobi Graſſeri antiquitates Nemauſenſes.
Chriſti. Wilhelmi Eybinii Diſſertatio de ordine equeſtri veterum Romanorum.
Ioannis Seruilii de mirandis antiquorum operibus, opibus et veteris aeui rebus pace belloque geſtis libri tres.
Phil. Ludov. Hannekenii de cura domeſtica Romanorum Diſſertationes quatuor.

Tomus II.

Andreae Cirino, Clerici regularis meſſanenſis, de vrbe Roma eiusque rege Romulo liber ſingularis.
Claudii Salmaſii de Secretariis diſſertatio nunc primum edita.
Octauii Ferrarii de Pantomimis et mimis diſſertatio.
Nicolai Calliachii de ludis ſcenicis Mimorum et Pantomimorum diſſertatio.
Ioan. Antonii Aſtorii diſſertatio epiſtolica de Deo Brontonte.
— — Commentariolum in antiquum Alcmanis Poetae Laconis monumentum allatum e Graecia.
Iacobi Andreae Cruſii de nocte et nocturnis officiis apud veteres commentatio.
Petri Bertii de aggeribus et pontibus hactenus ad mare exſtructis digeſtum nouum.
Ludouici Ferdinandi Comitis Marſilii epiſtola de ponte ſub imperio Traiani ſupra Danubium exſtructo; ex italico ſermone in latinum verſa.
Paulli Petauii antiquariae ſupellectilis portiuncula.
— — veterum numorum γνώρισμα.

Caroli

Caroli Breti de ordine antiquo iudiciorum ciuilium apud Romanos commentarius.

Hieronymi Magii Anglarienſis de Tintinnabulis liber poſthumus cum notis *Gothofredi Iungermanni.*

F. Angeli Rocchae Epiſcopi Tagaſtenſis de Campanis Commentarius.

Hieronymi Boſſii de Toga Romanorum Commentarius.

— — de ſenatorum lato clauo obſeruationes nouantiquae in ſyntagmata XIX. diſtinctae.

— — Iſiacus, ſiue de ſiſtro opuſculum.

— — Ianulatius, ſiue de ſtrena.

Tomus III.

Gisperti Cuperi de Elephantis in numis obuiis exercitationes duae, nunc primum editae.

Iacobi Gutherii de officiis domus Auguſtae publicae et priuatae libri tres.

H. F. Salomonis de iudiciis et poenis Romanorum; item de officiis vitae ciuilis Romanorum commentaria.

I. Lanzonii de coronis et vnguentis in antiquorum conuiuiis Exercitatio ex italica in latinam linguam traducta, ſectionibus diſtincta et notulis aucta ab *Hieronymo Baruffaldo.*

Hieronymi Baruffaldi de armis conuiualibus ſchediaſma.

— — Diſſertatio de Praeficis ad illuſtrationem vrnae ſepulcralis Fl. Quartillae Praeficae.

Ioſephi Lanzonii aduerſaria de luctu mortuali veterum.

Laur. Io. Molin de clauibus veterum Diſſertatio. Incerti Scriptoris interpretatio Inſcriptionum et Epitaphiorum, quae Antiquariae, quae vrbs eſt Baetica in Hiſpania, reperiuntur.

Philippi a Turre exqlicatio inſcriptionis Taurobolii Lugdunenſis.

Purpurini a Fauentia ad Calendarium Romanum Amiterni effoſſum minuſcula commentaria.

Dominici Auliſii de gymnaſii conſtructione et Mauſolei architectura opuſcula duo.

— — de Colo Mayerano epiſtola ad D. *Didacum Vincentium a Vidania.*

Claudii Franc. Meneſtrier de eodem colo epiſtola ad *Marcum Mayerum* nunc primum e gallico idiomate in latinum verſa.

Raphaelis Volaterrani de magiſtratibus et ſacerdotiis Romanorum commentarius cum notis *Petri Scriuerii.*

Iani Gulielmi de magiſtratibus reipublicae romanae, dum in libertate vrbs fuit, libellus.
Georgii Vauchopii de magiſtratibus veteris populi Romani Tractatus.
Ae. Praeuotii de magiſtratibus populi Romani commentarius.
Henrici Bebelii de ſacerdotiis et magiſtratibus Romanorum libellus.
Petri Fabri de magiſtratibus Romanorum commentarius.
Erycii Puteani pecuniae Romanae ratio, facillimo ad noſtram calculo reuocata.
Hermanni Conringii Diſſertatio de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopolis.
Chriſto. Cellarii Diſſertatio de ſtudiis Romanorum litterariis in vrbe et prouinciis.

XV. *Conſpectus ſupplementorum vtriusque theſauri antiquitatum Romanarum Graecarumque a Io. Poleno editorum.*

Tomus I.

I. *Paulli Merulae* de legibus Romanorum opus poſthumum.
II. *Eiusd.* de Comitiis Romanorum Opus poſthumum.
III. *P. Ottonis Aicheri* breuis inſtitutio de comitiis veterum Romanorum libellis tribus comprehenſa.
IV. *Franciſci Poleti* Hiſtoria fori Romani, reſtituta, illuſtrata et aucta.
V. *M. Antonii Maioragii* de ſenatu Romano libellus.
VI. *Matthaei Aegyptii* Senatusconſulti de Bacchanalibus explicatio.
VII. *Petri Burmanni* de vectigalibus populi Romani diſſertatio.
VIII. *Balthaſaris Bonifacii* de Archiuis liber ſingularis.
IX. *Albertini Bariſoni* de Archiuis commentarius nunc primum editus.
X. *Scipionis Gentilis* Diſputationum illuſtrium ſiue de iure publico populi Romani liber.
XI. *A. G.* de armis Romanis libri duo.

Tomus II.

I. *Gisberti Cuperi* Apotheoſis vel conſecratio Homeri.
II. *Eiusd.* Explicatio gemmae auguſteae.
III. *Eiusd.* Numiſmata antiqua explicata.
IV. *Eiusd.* Inſcriptiones et Marmora antiqua expoſita et illuſtrata.
V. *Eiusd.* de vtilitate, quam ex numiſmatis principes capere poſſunt, Diſſertatio.
VI. *Schott* Homericae Apotheoſis in antiquo Lapide deſignata noua explanatio.

VII.

VII. *Iacobi le Roy* Achates Tiberianus.
VIII. *Giſberti Cuperi* Harpocrates.
IX. *Eiuſd.* monumenta antiqua inedita.
X. *Stephani le Moine* de Melanophoris epiſtola.
XI. *Claudii Salmaſii* duarum inſcriptionum veterum explicatio. Eiusdem ad Doſiadae aras, Simmiae Rhodii ouum, alas, ſecurim, Theocriti fiſtulam notae.
XII. *Georgii d'Arnaud* de Diis παρέδροις commentarius.
XIII. *Tobiae Gutberleti* de myſteriis Deorum Cabirorum diſſertatio philologica.
XIV. *Io. Aſtorii* de Diis Cabiris diſſertatio in editione hac ab Auctore aucta et emendata.
XV. *Matthaei Brouerii de Niedeck* de populorum veterum ac recentiorum adorationibus diſſertatio.
XVI. *Caroli Patini* in tres inſcriptiones graecas commentarius.
XVII. *Eiusdem* in antiquum monumentum Marcellinae commentarius.
XVIII. *Eiuſd.* in antiquum cenotaphium Marci Artorii commentarius.

Tomus III.

I. *Antonii Franciſci Gorii* deſcriptio monumenti, ſiue Columbarii Libertorum et Seruorum Liuiae Auguſtae et Caeſarum Romae detecti in via Appia Anno cIↃ IↃCCXXVI. XX. aere inciſis tabulis illuſtrati. Adiectis notis clariſſ. V. Antonii Mariae Saluini.
II. *Octauii Ferrarii* diſſertatio de balneis.
III. *Eiuſd.* diſſertatio de gladiatoribus.
IV. *Nicolai Caliachii* diſſertatio de gladiatoribus, nunc primum edita.
V. Diſſertatio de ſuppliciis ſeruorum nunc primum edita.
VI. *Wilhelmi a Loon* Eleutheria, ſiue de manumiſſione ſeruorum apud Romanos Lib. IV.
VII. *Io. Iacobi Claudii* Diatribe de nutricibus et paedagogis.
VIII. *Hieronymi Mercurialis* de arte gymnaſtica libri ſex.
IX. *Antonii Bombardini* de carcere et antiquo eius vſu ad haec vsque tempora deducto tractatus, cum annotationibus tractatui ipſi nunc primum ſubiectis.
X. *Chriſtiani Schoettgenii* hiſtoria librariorum et bibliopolarum veteris et medii aeui; ex idoneis monumentis collecta: ex editione auctiore, quae prodierat Germanica lingua, nunc primum Latine reddita.
XI. *Io. Andreae Eſchenbachii* de ſcribis veterum Romanorum diſſertatio.

XII. *Ioannis Clerici* de ſtilis Veterum et variis chartarum generibus diſſertatio.
XIII. *Laurentii Pignorii* de Seruis et eorum apud veteres miniſteriis commentarius.
XIV. *Antonii Velſeri* ad Hieronymum Fabrum Medicum de Zeta et Zetario, ſiue Diaeta et Diaetario epiſtola.
XV. *Titii Popmae* Phryſii de operis ſeruorum liber.

Tomus IV.

I. *Giſberti Cuperi* et *Ottonis Sperlingii* diſſertationes ſiue epiſtolae mutuae de variis rebus et quaeſtionibus, quae pertinent ad antiquitates graecas et Romanas nunc primum ex MSS. editae ex muſeo Io. Grammii Hafnienſis hiſtoriographi et bibliothecarii Regii, vt et litterarum graecarum in Academia Hafnienſi Profeſſoris celeberrimi.
II. *Nicolai Calliachii* diſſertatio de Oſiride nunc primum edita.
III. *Eiusd.* diſſertatio de Sacris Eleuſinis et eorundem myſteriis nunc primum edita.
IV. *Hadriani Relandi* diſſertatio de Diis Cabiris.
V. *Tobiae Gutberlethi* conie&tanea in monumentum Heriae Thisbes Monodiariae et Titi Claudii Glaphyri Choraulae. In quibus multi veterum au&torum loci, inſcriptiones et numi illuſtrantur et emendantur.
VI. *Eiusd.* animaduerſiones philologicae in antiquam inſcriptionem graecam Smyrnae repertam.
VII. *Iacobi Sponii* rei antiquariae ſele&tae quaeſtiones in varias diſſertationes diſtributae; nunc primum redditae latinae interprete Petro Facciolo Sac. Th. Do&t. Coll. et in Seminario Patauino Rhetoricae artis praeceptore.
VIII. *Eiusd.* Miſcellanea eruditae antiquitatis, in quibus marmora, ſtatuae, muſiua, toreumata, gemmae, numiſmata referuntur ac illuſtrantur.

Tomus V.

I. Marchionis *Scipionis Maffei* de Amphitheatro ac praecipue de Veronenſi libri duo.
II. *Eiusd.* de Amphitheatris Galliae epiſtola ad Marchionem Ioannem Polenum in Patauino Gymnaſio Matheſeos Profeſſorem; reddita Latine Interprete Petro Facciolo S. T. Do&t. Coll. et in Semin. Patauino Rhetoricae artis praeceptore.
III. *Eiusd.* de antiquis Galliae theatris epiſtola ad Bernardinum Zendrinum sereniſſ. Venetae Reipubl. Mathematicum, reddita Latine interprete Petro Facciolo.
IV. *Emanuelis Martini* Eccleſiae Alonenſis Decani de Theatro Saguntino epiſtola

ſtola ad illuſtriſſ. ampliſſ. virum Antonium Felicem Zondadarium Archiepiſcop. Damaſcenum et Pontificium Legatum apud Regem catholicum.

V. *F. Ioſ. Emman. Minianae* Valentini, Ordinis Sanctiſſ. Trinitatis Redemptionis Captiuorum de Theatro Saguntino dialogus nunc primum editus.

VI. *Eiusd.* de Circi antiquitate et eius ſtructura dialogus nunc primum editus.

VII. *Nicolai Calliachii* in Gymnaſio Patauino graecae latinaeque humanitatis olim Profeſſoris, Diſſertatio de ludis ſcenicis nunc primum edita.

VIII. *Eiusd.* Diſſertatio de Circenſibus ludis, nunc primum edita.

IX. *Alexii Symmachi Mazochii,* Metropolitanae Eccleſiae Campanae Canonici Theologi, in mutilum Campani Amphitheatri titulum aliasque nonnullas Campanas inſcriptiones commentarius.

X. *Tobiae Guthberleti,* ICti, de Saliis, Martis ſacerdotibus apud Romanos, liber ſingularis.

XI. *Ioannis Schefferi* Argentoratenſis, de militia nauali Veterum, libri quatuor ad hiſtoriam graecam latinamque vtiles.

XII. *Eiusd.* de re vehiculari veterum libri duo.

XIII. *Pyrrhi Ligorii* Neapolitani de vehiculis antiquorum Diatriba, excerpta ex libris eius de familiis Romanis.

XIV. *Ioannis Schefferi* in Diatribam Pyrrhi Ligorii de vehiculis antiquorum notae.

XVI. *Index ſcriptorum, antiquitates Romanas illuſtrantium, Theſauro Italiae Graeuiano-Burmanniano inſertorum.*

Tomo primo exſtant.

Petri Leonis Caſellae de primis Italiae Colonis liber.

Tomo II.

Octauii Rubei monumenta Brixiana, ſeu ciuitatis Brixiae antiquitates.

Tomo VI.

Laurentii Pignorii origines Patauinae et Antenor.

— — epiſtola ſuper antiquiſſimam picturam, quae Romae viſitur, de ritu nuptiarum.

Philippi a Turre diſſertationes de Belleno, et aliis quibusdam Aquileienſium diis, ac de colonia Foroiulienſi.

Tomo VII.

Ioſephi Malateſtae Garuffii lucerna lapidaria Flaminia et Ariminienſis.

Tomo

Tomo VIII.

Guilielmi Poſtelli de Etruriae regionis originibus, inſtitutis, religione ac moribus commentatio.
Henrici Noriſii diſſertationes cenotaphia Piſana illuſtrantes.
Philippi a Turre monumenta veteris Antii.

Tomo IX.

Camilli Penegrini diſſertationes de Campania felice.
Iulii Caeſaris Capacii antiquitates et hiſtoriae Campaniae felicis.
Marci Antonii Surgentis Neapolis illuſtrata.
Terrandis Loffredi antiquitates Puteolorum.
Antonii Ferri apparatus ſtatuarum in deſtructis Cumis inuentarum.
Iulii Caeſaris Capacii de balneis liber.
Ambroſii Leonis antiquitatum nec non hiſtoriarum vrbis ac agri Nolae deſcriptio.
Torelli Saraynae de ciuitatis Veronae origine et monumentis antiquis.
Lucii Camarrae de Teate antiquo libri tres.
Aes rediuiuum Canuſiorum, ſiue tabula aerea maxima Conſularis, Duumuiralis, Decurialis faſtorum Conſularium, Romanarumque familiarum, Canuſii olim inciſa et erecta, illuſtrata per abbatem *Damadenum*.
Gauges de Gozze de inſcriptione columnae roſtratae olim in foro Romano diſſertatio.

Theſauro antiquitatum et hiſtoriarum Siciliae Graeuio-Burmanniano hi inſerti ſunt antiquitates romanas illuſtrantes ſcriptores.

Tomo X.

Petri Carrerae monumentorum hiſtoricorum vrbis Catanae libri IV.

Tomo XI.

Vincentii Mirabellae et *Alagonae* ichnographiae Syracuſarum antiquarum explicatio.

XVII. INDEX ALPHABETICVS

Scriptorum qui in vtroque Theſauro Graecarum Gronouii et Romanarum Antiquitatum Graeuii et Sallengrii, vt et nouis Supplementis Poleni ac theſauris antiquitatum Italiae et Siciliae Graeuio-Burmannianis continentur.

Littera G. theſaurum Antiquitatum Graecarum, R. Romanarum Graeuii, I. Italicarum, Sic. Siculorum, S. Salengrii, P. Poleni ſupplementa. Maior numerus Tomum, duplicis maioris numeri prior tomum, poſterior volumen; minor numerus paginam ſignificat.

Aegyptii (Matthaei) SCti de Bacchanalibus explicatio. P. I. 375.
Aicheri (Ottonis) breuis inſtitutio de comitiis veterum. P. I. 273.
Alciati (Andr.) de magiſtratibus ciuilibus et militaribus officiis. S. I. 325.
Alexandri (Hier.) Antiquae Tabulae Marmoreae Solis effigie, Symbolisque exculptae accurata explicatio: qua priſcae quaedam Mythologiae, ac nonnulla praeterea vetera Monumenta Marmorum, Gemmarum, Nomiſmatum, illuſtrantur. Acceſſit non abſimilis argumenti expoſitio Sigillorum Zonae, veterem Statuam Marmoream cingentis, cum figuris. R. V. 701.
Allatii (Leonis) de Patria Homeri liber, cum figuris. G. X. 1553.
— — Homeri Natales, Graece, cum interpretatione Latina Andreae Baiani. G. X. 1853.
Alſarii (Vincentii) de Inuidia et Faſcino Veterum libellus. R. XII. 885.
Anonymus de Praefectis Vrbis ex temporibus Gallieni. Vt et fragmentum Faſtorum ab anno Chriſti 205. ad 353. Paſchalis Latereulus ex editione Aegidii Bucherii. R. XI. 383.
Anonymi diſſertatio de ſuppliciis ſeruorum. P. III. 343.
— — inſcriptionum et epitaphiorum quae Antiquariae (vrbae Baeticae in Hiſpania) reperiuntur. S. III. 845.
Antiquae Inſcriptionis qua L. Scipionis Barbati F. expreſſum eſt Elogium explanatio cum figuris. R. IV. 1832.
Aretini (Leonardi) Commentaria rerum Graecarum. G. VI. 3387.
D'Arnaud (Georgii) de diis παρέδροις Commentarius. P. II. 733.
Aſtorii (Ioan. Anton.) epiſtola de Deo Brotonte. S. II. 769.
— — commentarius in monumentum Alemanis Poetae. S. II. 781.
Aſtorii (Ioan.) diſſertatio de diis Cabiris. P. II. 873.
Auguſti (Antonii) de Legibus et Senatusconſultis Liber, cum notis Fuluii Vrſini. R. II. 1142.

Auguſti (Antonii) de Romanorum familiis XXX. cum notis Fuluii Vrſini. R. VII. 1143.
Auliſii (Dominici) de Gymnaſii conſtructione et mauſolei architectura opuſcula duo. S. III. 889.
— — de colo Mayerano epiſtola ad Didacum Vicentium a Vidaria. S. III. 921.

Bacchini (Benedicti) de Siſtris, eorumque Figuris, ac differentia, diſſertatio. *Iacobus Tollius* Diſſertatiunculam et notulas adiecit, et perilluſtri *Velthuſio* conſecrauit, cum figuris. R. VI. 409.
Baccii (Andreae) de Conuiuiis antiquorum, deque ſollemni in eis Vinorum vſu, atque ritu Coenarum ſumptuoſiſſimo, libri quinque. G. IX. 21.
— — de Thermis Veterum Liber ſingularis. R. XII. 281.
Barberii (Ioſephi) de miſeria Poëtarum Graecorum liber. G X. 797.
Bargaei (Petri Angeli) de Priuatorum Publicorumque Aedificiorum Vrbis Romae Euerſoribus, Epiſtola. R. IV. 1767.
— — Commentarius de Obeliſco, cum figuris. R. IV. 1893.
Bariſonii (Albercini) de Archiuis commentarius. P. I. 1077.
Bartholini (Bartoli) Commentarius de Paenula, cum figuris. R. VI. 1157.
Baruffaldii (Hieronymi) de armis conuiualibus ſchediaſma. S. III. 737.
— — de praeficis ad illuſtrationem vrnae ſepulcralis Fla. Quartillae praeficae diſſertatio. S. III. 745.
Bayfii (Lazari) de Re Nauali liber, ſeu annotationes in l. 2. De Captiuis, et Poſtliminio reuerſis, cum figuris. G. XI. 564.
— — de Vaſculis libellus, ſiue animaduerſiones in tractatum de Auro et Argento legato, cum figuris. G. IX. 677.
— — de Re Veſtiaria, cum figuris. R. VI. 553.
Bebelii (Henrici) de Sacerdotiis et magiſtratibus Romanorum libellus. S. III. 1101.
Belli (Ioannis Baptiſtae) de Partibus templi Auguralis. R. V. 543.
— — Diatriba de Pharſalici conflictus Menſe et Die. R. VIII. 705.
Bellonii (Petri) de Admirabili Operum Antiquorum et rerum ſuſpiciendarum praeſtantia, libri tres. G. VIII. 2530.
Bellorii (Ioannis Petri) notae in Nomiſmata tum Epheſia, tum aliarum vrbium, Apibus inſignita, cum figuris. G. VII. 401.
— — Expoſitio ſymbolici Deae Syriae ſimulacri. G. VII. 425.
— — *Veterum Lucernae Sepulcrales*, collectae ex cauernis et ſpecubus ſubterrancis vrbis Romae, figuris aeneis expreſſae: in quibus multa ad eruditio-

ditionem monumenta continentur, delineatae ſecundum formas ſuas a *Petro Sanctio Bartolio.* Diuiſae in tres partes, cum obſeruationibus *Ioannis Petri Bellorii.* Ex Italico in Latinum ſermonem tranſtulit *Alexander Dukerus,* Auctior. G. XII. 1.

Bellorii (Ioannis Petri) Picturae Antiquae Sepulcri Naſoniorum in Via Flaminia, delineatae et aeri inciſae a *Petro Sanctio Bartolio*: explicatae vero et illuſtratae a *Ioanne Petro Bellorio:* ex Italica Lingua in Latinam vertit *Ludolphus Neocorus,* cum figuris. R. XII. 1021.

— — *Veterum Sepulcra,* ſeu Mauſolea Romanorum et Etruſcorum, inuenta in vrbe Roma, aliiſque locis celebribus; in quibus multa ad eruditionem monumenta continentur, collecta et delineata a *Petro Sanctio Bartolio,* cum explicationibus *Ioannis Petri Bellorii.* Ex Italico in Latinum ſermonem tranſtulit *Alexander Dukerus,* cum figuris. G. XII. 1.

— — Fragmenta Veſtigii veteris Romae, ex Lapidibus Farneſianis, nunc primum in lucem edita, cum notis Petri Bellorii et figuris aeneis. R. IV. 1955

Bergieri (Nic.) de Publicis et Militaribus Imperii Romani Viis Libri V. auctiores et emendatiores, ex Gallica in Latinam Linguam tranſlati ab *Henr. Chriſt. Henninio.* Accedunt eiuſdem Animaduerſiones cum Tabulis et Numiſmatibus. R. X. 1.

Berthaldi (Petri) Liber Singularis de Ara. R. VI. 233.

Bertius (Petrus) de aggeribus et pontibus ad mare exſtructis. S. II. 917.

Boecleri (Io. Henr.) Diſſertatio de Legione Romana. R. X. 1454.

— — de Scriptoribus Graecis et Latinis, ab Homero ad initium ſaeculi poſt Chr. Nat. decimi ſexti commentatio. G. X. 905.

Bombardini (Antonii) de carcere et antiquo eius vſu ad haec vsque tempora deducto tractatus. P. III. 731.

Boniſacii (Balthaſaris) de Archiuis liber. P. I. 1061.

Borrichii (Olai) de antiqua Vrbis Romae facie, Diſſertatio compendiaria. R. IV. 1517.

Boſii (Io. Andreae) de Pontifice maximo Romae Veteris, Exercitatio Hiſtorica. R. V. 225.

Eiusd. de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum praecipue Chriſtianorum. R. V. 269

Boſſius (Hieron.) de toga Romana. S. II. 1305.

— — de Senatorum lato clauo ſyntagmata XIX. S. II. 5325.

— — Iſiacus ſ. de ſiſtro. S. II. 1373.

— — Ianotatius ſ. de ſtrena. S. II. 1393.

Boxhornii (Martii Zuerii) Quaeſtiones Romanae, quibus ſacri et profani ritus, eorumque cauſſae et origines, plurima etiam Antiquitatis Monumenta eruuntur et explicantur. R. V. 901.
Bretus (*Carolus*) de ordine perantiquo iudiciorum apud Romanos. S. II. 1053.
Briſſonii (*Barnabae*) ad Legem Iuliam de Adulteriis liber ſingularis. G. VIII. 1346.
— — de Veteri ritu Nuptiarum et Iure Connubiorum. R. VIII. 1007.
— — Commentarius ad L. Dominico, de Spectaculis, in C. Theod. et L. omnes dies eod. de Feriis. G. VIII. 2358.
Bulengerus (*Iulius Caeſar*) de Auguriis et Auſpiciis. R. V. 405.
— — de Circo Romano, Ludisque Circenſibus Liber. R. IX. 577.
— — de Conuiuiis Libri quatuor. R. XII. 45.
— — de Elephantis. R. IX. 821.
— — Tractatus de Equis. R. IX. 727.
— — de Ludis Veterum liber vnicus. G. VII. 901.
— — de Ominibus. R. V. 441.
— — de Oraculis et Vatibus liber. G. VII. 1.
— — de Pictura, Plaſtice, Statuaria libri duo. G. IX. 809.
— — de Prodigiis. R. V. 457.
— — de Sortibus. R. V. 361.
— — de Templis Ethnicorum. G. VII. 50.
— — de Terrae motu et Fulminibus. R. V. 515.
— — de Theatro, cum figuris. R. IX. 825.
— — de Tributis ac Vectigalibus Populi Romani. R. VIII. 819.
— — de Triumphis, Spoliis Bellicis, Tropaeis, Arcubus Triumphalibus, et Pompa Triumphi, liber vnicus. G. XI. 857.
— — de Venatione Circi, et Amphitheatri, Liber vnicus. R. IX. 749.
Burmanni (*Petri*) de vectigalibus populi Romani diſſertatio. P. I. 911.
Butius (*Vincentius*) de calido, frigido, ac temperato Antiquorum potu, et quomodo in deliciis vterentur. R. XII. 1.

Calcagnini (*Caelii*) de re Nautica commentatio, ad *Lilium Gregorium Gyraldum*. G. XI. 741.
— — de Talorum, ac Teſſerarum, et Calculorum Ludis, ex more Veterum, in gratiam *Lilii Gregorii Gyraldi*. G. VII. 1213.
Calliachii (*Nicolai*) de ludis ſcenicis mimorum et Pantomimorum Syntagma poſthumum. S. II. 699.
— — diſſertatio de gladiatoribus. P. II. 333.

Calliachii

Calliachii (Nicolai) diſſertatio de Oſiride. P. IV. 305.
— — diſſertatio de ſacris Eleuſiniis. P. IV. 317.
— — diſſertatio de ludis ſcenicis. P. V. 461.
— — diſſertatio de Circenſibus ludis. P. V. 473.
Camarrae (Lucii) de Theate antiquo libri tres. I. IX. V. 1.
Camerarii (Ioachimi) de Comicis Verſibus diatriba. G. VIII. 1578.
— — Hippocomicus, ſeu de curandis Equis: item de nominibus Equeſtribus Graecis et Latinis, collectio. G. XI. 793.
— — Hiſtoria rei numariae, ſiue de Nomiſmatis Graecis et Latinis. G. IX. 1401.
Capacii (Iulii Caeſaris) antiquitates et hiſtoriae Campaniae felicis. I. IX. II. 2.
— — de balneis liber. I. IX. IV. 6.
Carrerae (Pet.) monumentorum hiſtoricorum vrbis Catanae libri IV. Sic. X. 1.
Caſalii (Ioannis Baptiſtae) de Inſignibus, Annulis, Fibulis, etc. Syntagma, cum figuris. G. IX. 893.
— — de Ritu Nuptiarum, ac de Iure Connubiali Veterum diſſertatio. G. VIII. 1302.
— — de Thermis et Balneis Veterum tractatio, cum figuris. G. IX. 633.
— — de Tragoedia et Comoedia lucubratio. G. VIII. 1598.
— — de Tricliniis, Conuiuiis, Hoſpitalitate, et Teſſeris Veterum, Exercitatio, cum figuris. G. IX. 121.
Caſellae (Petri Leonis) de primis Italiae colonis liber. I. I. 5.
Caſtalionis (Ioſephi) de Columna Triumphali Imp. Antonini Commentarius, cum figuris. R. IV. 1937.
— — Eiusdem explicatio ad Inſcriptionem Auguſti, quae in baſi eſt Obeliſci ſtatuti per Sixtum V. Pontif. ante Portam Flaminiam, alias Populi, cum figuris. R. IV. 1858.
— — Aduerſus Faeminarum praenominum aſſertores diſputatio. R. II. 2050.
— — Opuſculum de Pacis Templo, vnde columna exempta in Exquilinum eſt translata, cum numiſmat. R. IV. 1843.
— — Commentarius de Antiquis Puerorum Praenominibus. R. II. 2062.
Caſtellani (Petri) ΚΡΕΩΦΑΓΙΑ, ſiue de eſu Carnium, libri IV. G. IX. 353.
— — ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ, ſiue de Feſtis Graecorum Syntagma, in quo plurimi Antiquitatis ritus illuſtrantur. G. VII. 597.
— — de Menſibus Atticis, nec non de menſibus et anno Graecorum, Athenienſiumque diatriba. G. IX. 1081.

Caſtellani (Petri) Vitae Veterum et illuſtrium Medicorum, qui toto orbe vſque ad ſaeculum XIII. floruerunt. G. X. 853.

Cellarii (Chriſtophori) de ſtudiis Romanorum litterariis in vrbe et prouinciis diſſertatio. S. III. 1233.

Cenalis (Robertus) de vera Menſurarum, Ponderumque Ratione Liber, iam tertio auctus et recognitus ab Auctore. Accedunt et paralipomena quaedam. R. XI. 1436.

Chauſſe (Michaelis Angeli Cauſei de la) Deorum Simulacra, Idola, aliaeque Imagines aereae, cum figuris nitidiſſimis. R. V. 765.

— — de Inſignibus Pontificis Maximi, Flaminis Dialis, Auguris, et Inſtrumentis Sacrificantium cum figuris aeneis nitidiſſimis. R. V. 313.

— — de Signis Militaribus. R. X. 1526.

— — Diſſertationes tres I. De Vaſis, Bullis, Armillis, Fibulis, Annulis, Clauibus, Teſſeris, Stilis, Strigilibus, Guttis, Phialis Lacrymatoriis, et de Manibus aeneis vota referentibus. II. De Mutini Simulacris. III. De Aeneis Antiquorum Lucernis, cum figuris. R. XII. 949.

Chifletii (Ioannis) Aqua Virgo, Fons Romae celeberrimus, et priſca Religione ſacer, opus Aedilitatis M. Agrippae in vetere annulari Gemma, cum figuris. R. IV. 1779.

Chifletii (Ioan. Iacobi) Geminiae matris ſacrorum titulus ſepulcralis explicatus. S. I. 613.

Chifletii (Henrici Thomae) diſſert. de Ottonibus aereis. S. I. 629.

Chifletii (Claudii) de antiquo numiſmate liber. S. I. 651.

Chimentellii (Val.) Marmor Piſanum de honore biſellii. Parergon inſeritur de veterum Sellis, Synopſis appenditur de re Donatica Antiquorum, accedit Myiodia, ſiue de Muſcis Odoris Piſanis Epiſtola, cum figuris. R. VII. 2025.

Chriſtmannus (M. Iacobus) de Kalendario Romano. R. VIII. 285.

Chytraei (Dauidis) Tabula Philoſophica, ſiue ſeries Philoſophorum, et ſectae eorum praecipuae; a Thalete et Socrate imprimis, vſque ad Ciceronem deducta. G. X. 346.

Ciacconii (Petri) in Columnae Roſtratae Inſcriptionem a ſe coniectura ſuppletam explicatio, cum Sirmondi et alior. notis. R. IV. 1807.

— — notae in vetus Rom. Kalendarium. R. VIII. 19.

— — Kalendarium Ruſticum in Bibliotheca Farneſiana. R. VIII. 19.

Cirino (Andreae) variarum lectionum de vrbe Roma eiusque conditore Romulo liber. S. II. 1.

Claſenii (Danielis) Theologia Gentilis, ſeu demonſtratio qua probatur Gentilium

lium Theologiam (ceu tenebras) Deos, Sacrificia et alia ex fonte Scripturae (ceu luce) originem traxiſſe, in tres partes diuiſa. G. VII. (1.)

Claudii (*Io. Iac.*) diatribe de nutricibus et paedagogis. P. III. 416.

Clerici (*Ioannis*) de ſtilis veterum Romanorum diſſertatio. P. III. 1110.

Conringii (*Hermanni*) de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et CPolis diſſertatio. S. III. 1193.

Contareni (*Vincentii*) de Frumentaria Romanorum largitione Liber. R. VIII. 923.

— — de Militari Romanorum Stipendio Commentarius. R. X. 1513.

Contelorii (*Felicis*) de praefecto vrbis liber. S. I. 509.

Cornarii (*Iani*) de Conuiuiis Veterum Graecorum libellus. G. IX, 1.

Cragius (*Nicolaus*) de Republica Lacedaemoniorum, auctior et emendatior. G. V. 2497.

Creſollii (*Ludouici*) Theatrum Veterum Rhetorum, Oratorum, Declamatorum, quos in Graecia nominabant ΣΟΦΙΣΤΑΣ, expoſitum libris V, in quibus omnis eorum diſciplina, et dicendi ac docendi ratio, moresque produntur, vitia damnantur, et magni vtriusque linguae illuſtrantur et emaculantur ſcriptores. G. IX. 1.

Crophi (*Ioannis Baptiſtae*) Antiquitates Macedonicae, ſiue de Regio Macedonum principatu, moribus, atque militia diſſertatio, cum figuris. G. VI. 2855.

Cruſii (*Iac. Andr.*) de nocte et nocturnis officiis apud veteres. S. II. 797.

Cruylii (*Liuini*) quindecim tabulae locorum et aedificiorum tam nouae quam veteris Romae. R. IV. (1.)

Cuperi (*Gisberti*) de elephantis in numis obuiis exercitationes duae. P. III. 1.

— — apotheoſis vel conſecratio Homeri. P. II. 1.

— — explicatio gemmae auguſtae. P. II. 189.

— — numiſmata antiqua explicata. P. II. 209.

— — inſcriptiones et marmora antiqua expoſita et illuſtrata. P. II. 241.

— — de vtilitate, quam ex numismatis principes capere poſſunt diſſertatio. P. II. 277.

— — Harpocrates. P. II. 401.

— — monumenta antiqua inedita. P. II. 529

— — et *Sperlingii* (*Ottonis*) diſſertationes, ſiue epiſtolae mutuae de variis rebus et quaeſtionibus, quae pertinent ad antiquitates Graecas et Romanas, nunc primum ex MSS. editae ex muſeo Io. Grammii. P. IV. 1.

Damaſce-

Damaſceni (*Nicolai*) de moribus Graecorum aliarumque Gentium libellus, cum interpretatione Latina *Nicolai Cragii.* G. VI. 3843.

Demadeni Aes rediuiuum Canuſiorum. I. IX. V. 2.

Demontioſii (*Ludouici*) Commentarius de Sculptura, Caelatura gemmarum, Scalptura et Pictura antiquorum, libri duo. G. IX. 777.

Dempſteri (*Thomae*) Kalendarium Romanum. R. VIII. 115.

Dicaearchi Geographica quaedam, ſiue de vita Graeciae. Eiusdem deſcriptio Graeciae, verſibus Iambicis, ad Theophraſtum, *Henrico Stephano* Interprete, cum ipſius et *Iſaaci Caſauboni* Annotationibus. Accedit *Henrici Stephani* ad Dicaearchum et ſuam in illum lucubrationem Appendicula. G. XI. (1.)

Doleti (*Stephani*) de Re Nauali liber, ad *Lazarum Bayſium.* G. XI. 629.

Donati (*Alexandri*) Roma vetus ac recens, vtriusque aedificiis ad eruditam cognitionem expoſitis, cum figuris, artificioſ. delin. a *Io. Goeree* ex veſtigiis Aedificior. ruinis, Monumentis aeneis, etc. collect. R. III. 469.

Donii (*Io. Bapt.*) Diſſertatio de vtraque Paenula. R. VI. 1149.

Douſae (*Georgii*) de Itinere ſuo Conſtantinopolitano Epiſtola. Acceſſerunt Veteres inſcriptiones Byzantio et ex reliqua Graecia allatae, cum quibusdam Doctorum Virorum Epiſtolis. G. VI. 3343.

Eggelingii (*Ioannis Henrici*) Myſteria Cereris et Bacchi, in Vaſculo ex vno onyche, cum figuris. G. VII. 57.

Emmii (*Vbbonis*) Vetus Graecia, opus diſtinctum in tomos tres: quorum I. Deſcriptionem habet Regionum a Graecis habitatarum, cum adiunctis Inſulis: II. Complectitur res geſtas Graecorum: III. Repraeſentat ſtatum ac formam praecipuarum eius gentis rerumpublicarum, *cum additamentis Auctoris antehac ineditis et ſuis locis inſertis, ac ſubiectis notulis,* cum fig. G. IV. 85.

— — de Statu Acarnanum. G. IV. 585.

— — de Republica et fortuna Achaeorum. G. IV. 557.

— — de Republica et fortuna Aetolorum. G. IV. 575.

— — de Concilio Amphictyonico. G. IV. 587.

— — de Republica Argiuorum. G. IV. 519.

— — Athenarum veterum Deſcriptio, cum Appendice et emendat. G. IV. 433.

— — de inclinatione et interitu Reipublicae Atticae, Spartanae, et Carthaginienſis. G. IV. 597.

— — de Republica Carthaginienſium. G. IV. 503.

Emmii

Emmii (Vbbonii) de ſitu, amplitudine, et magnificentia Portus Carthaginis. G. IV. 661.
— — de Chio, et eius ſtatu ac fortuna. G. IV. 547.
— — de Republica et ſtatu Corcyraeorum. G. IV. 541.
— — de Republica Corinthiorum. G. IV. 527.
— — de Republica et legibus Cretenſium. G. IV. 513.
— — de Statu Epiri. G. IV. 587.
— — Lacedaemon antiqua, cum appendice. G. IV. 465. et 633.
— — de Republica Locrenſium in Italia. G. IV. 593.
— — de Lyciorum Republica in Aſia. G. IV. 597.
— — de ſtatu et Republica Maſſilienſium. G. IV. 589.
— — de Republica et ſtatu Rhodiorum. G. IV. 549.
— — de Samo et eius Republica. G. IV. 545.
— — de Republica Syracuſana. G. IV. 531.
— — de Republica Thebanorum. G. IV. 523.
Erneſti (Henr.) Epiſtola de Paenula. R. VI. 1179.
Eſchenbachii (Io. Andr.) de ſcribis veterum Romanorum diſſertatio. P. III. 851.
Euanthii et Donati de Tragoedia et Comoedia commentiunculae. G. VIII. 1682.
Eybenii (Chriſti. Wilh.) de ordine equeſtri veterum Romanorum diſſertatio. S. I. 1089.

Fabretti (Raphaelis) de Aquis et Aquaeductibus veteris Romae Diſſertationes tres, *cum Chartis Geographicis et figuris aeneis nitidiſſimis.* R. IV. 1677.
Fabri (Petri) de Re Athletica, Ludisque Veterum Gymnicis, Muſicis, atque Circenſibus Spicilegiorum tractatus, tribus libris comprehenſi, opus teſſellatum. *Cum eiusdem Paralipomenis.* G. VIII. 1758.
— — de magiſtratibus Romanorum commentarius. S. III. 1113.
Fabri (Tanaquilli) vitae Poetarnm Graecorum: vbi de eorundem Patria, Moribus, Scriptis, etc. perſpicue ac compendioſe diſſeritur: Ex Gallico idiomate in Latinum translatae. G. X. 740.
Fabricii (Ioannis Ludouici) de Ludis Scenicis Liber. G. VIII. 1714.
Fabricii (Georgii) Roma, eius ſitus, ambitus, gloria, magnificentia, Theatra, Circi, Balnea, etc. R. III. 393.
— — De Fabularum, Ludorum, Theatrorum, Scenarum ac Scenicorum antiqua conſuetudine, libellus. G. VIII. 1694.
Faeſchii (Sebaſtiani) de numo Pylaemenis Euergetae, Regis Paphlagoniae, Epiſtola, cum figuris. G. IX. 601.
Falconerii (Octauii) Inſcriptiones Athleticae nuper repertae, editae et notis il-

luſtratae, quibus acceſſerunt aliae ex Africanis marmoribus recens deſcriptae, cum figuris. G. VIII. 2290.

Falconerii (*Octauii*) de numo Apamenſi, Deucalionei diluuii typum exhibente, diſſertatio, cum figuris. G. X. 671.

— — de Pyramide C. Ceſtii Epulonis Diſſertatio, cum figur. R. IV. 1461.

— — ad Carolum Datum Epiſtola de Latere ex aedificii veteris ruderibus eruto, quum paries ad inſtaurandam Panthei porticum A. 1661. dirueretur, cum figur. R. IV. 1483.

Faldae (*Io. Bapt.*) nouiſſima et accuratiſſima Romae Veteris et Nouae tabula Topographica, cum deſcriptione. R. IV. ibid.

de Fauentia (*Purperini*) ad Kalendarium Romanum Amiterni effoſſum minuſcula commentaria. S. III. 865.

Fanni (*Lucii*) de antiquitatibus vrbis Romae libri V. S. I. 173.

Fazoldi (*Ioannis*) Graecorum Veterum ΙΕΡΟΛΟΓΙΑ hoc eſt de plurimis Graecorum Gentilium antiquitatibus, ritibusque ſacris: inprimis de feſtis diebus, Sacerdotibus, Templis et Aris: de Ludis item ac certaminibus, diſſertatio. G. VII. 521.

Feithii (*Euerardi*) Antiquitatum Homericarum libri IV. in quibus ferme omnes eorum temporum per Graeciam ritus, ceremoniae ac mores, tam in Sacris quam in Profanis, exponuntur et illuſtrantur. G. VI. 1711.

Ferrarius (*Franciſcus Bernardinus*) de Veterum Acclamationibus, et Plauſu, Libri ſeptem. R. VI. 1.

Ferrarii (*Octauiani*) de Origine Romanorum Liber. R. I. 1.

Ferrarii (*Octauii*) de Re Veſtiaria Libri VII. auctiores et emendatiores adiectis Iconibus, quibus res tota oculis ſubiicitur. R. VI. 605.

— — Analecta de Re Veſtiaria, ſiue exercitationes ad Alb. Rubenii Commentarium de Re Veſtiaria, et Lato Clauo, cum figuris. R. VI. 1033.

— — Diſſertatio de Veterum Lucernis Sepulcralibus. R. XII. 993.

— — de Pantomimis diſſertatio. S. II. 677.

— — de balneis diſſertatio. P. III. 295.

— — de gladiatoribus diſſertatio. P. III. 313.

Ferri (*Antonii*) apparatus ſtatuarum in deſtructis Cumis inuentarum. I. IX. IV. 5.

Fontanini (*Iuſti*) de antiquitatibus Hortae Coloniae Etruſcorum libri duo. I. VIII. III. N. 3.

Freheri (*Marquardi*) Deciſionum Areopagiticarum Syluula. G. V. 2133.

— — Cecropiſtromachia Antiqua duelli Gladiatorii Sculptura in Sardonyche expoſita, cum notis *Henrici Guntheri Thulemarii.* R. IX. 1145.

Freheri (Marquardi) de Re Monetaria Veterum Romanorum, et hodierni apud Germanos Imperii, Libri duo, cum numiſmatibus. R. XI. 1396.
Freinshemii (Ioannis) Diſſertatiuncula de Calidae Potu. G. IX. 493.
Freſne (Raphaelis Tricheti du) Epiſtola de Charondae effigie in Catanenſi numo expreſſa, apud Petrum Seguinum in numo argenteo. G. X. 569.
Frontini (Sexti Iulii) de Aquaeductibus Vrbis Romae Commentarius, *cum notis et emendationibus Rob. Keuchenii.* R. IV. 1625.

G. (*A.*) de armis Romanis libri duo. P. I. 1205.
Garuffii (Ioſephi Malateſtae) lucerna lapidaria Flaminia et Ariminenſis. I. VII. II. 9.
Gaſſendi (Petri) Kalendarium Romanum compendioſe expoſitum. R. VIII. 139.
Gaurici (Pomponii) de Sculptura, ſiue Statuaria liber. G. IX. 725.
Gazae (Theodori) de menſibus Atticis liber ex interpretatione *Ioannis Petrelli.* G. IX. 977.
Gentilis (Alberici) de Auctoribus et Spectatoribus Fabularum non notandis diſputatio. G. VIII. 1626.
Gentilis (Scipionis) diſputationum illuſtrium ſiue de iure publico P. R. liber. P. I. 1125.
Gerbelii (Nicolai) in Graeciae Mich. Sophiani deſcriptionem explicatio, in qua docetur, quem fructum, quamque voluptatem allatura ſit haec pictura Studioſis, ſi diligenter eam cum Hiſtoricorum, Poetarum, Geographorumque ſcriptis contulerint. Eiusdem de ſitu, nominibus et Regionibus Graeciae, celebrium Vrbium deſcriptio, etc. figuris aeneis elegantiſſimo artificio a Iohanne Goerec delineata. G. IV. (1.)
Gorii (Ant. Franc.) deſcriptio monumenti ſiue Columbarii libertorum et ſeruorum Liuiae Auguſtae et Caeſarum Romae detecti in via Appia A. 1726. tabulis XX. aere inciſis illuſtrati. Adiectis notis V. C. *Ant. Mar. Saluini.* P. III. 1.
de Gozze (Gauges) de inſcriptione columnae roſtratae olim in foro Romano Diſſertatio. I. IX. VIII. 15.
Graſſeri (Iacobi) antiquitates Nemauſenſes. S. I. 1059.
Grenii (Georgii) de ruſticatione Romanorum et villarum ſtructura. S. I. 681.
Gronouii (Ioannis Friderici) de Muſeo Alexandrino exercitationes Academicae, habitae anno MDCLXVII. poſt caniculares ferias, ab filio eius exceptae: et nunc primum editae. G. VIII. 2738.
Gronouii (Iac.) Effigies Virorum ac Foeminarum illuſtrium, quibus in Graecis aut Latinis monumentis aliqua memoriae pars datur, et in quocunque

Orbis Terrarum ſpatio ob hiſtoriam, vel res geſtas, vel inuenta, vel locis nomina data, ac Doctrinam meruerunt cognoſci; *Item variarum regionum miranda, quae celebrata apud antiquos, ſaxisque et aere expreſſa occurrunt, omnia ex veris ſincerisque documentis petitâ, et pro ſerie temporum diſpoſita;* Adiecta breui deſcriptione ſingulorum, quae aut in eorum vita, aut in horum proprietate ſpectabilia percipi et intelligi refert, vbi variis occaſionibus numi, lapides, inſcriptiones, etiam auctorum loca explicantur. Volumen I. continet *Memorabilia temporis mythici, quod Troiano bello terminatur.* Vol. II. *Memorabilia primorum verae hiſtoriae ſaeculorum.* Vol. III. *Memorabilia verae Hiſtoriae poſt Alexandrum Magnum.* G. I—III.

— — Marmorea Baſis coloſſi Tiberio Caeſari erecti ob ciuitates Aſiae reſtitutas poſt horrendos terrae tremores. Cuius coloſſi fides a *Ioanne Meurſio* oppugnata defenditur, tantum non oculis exhibetur et venuſta proponitur. Tempus, numerus et nomina ciuitatum reſtitutarum vbique falſus et varius ab recentibus Commentatoribus traditur; verus et certus ex Marmorea Baſi publico inſtrumento feliciter probatur. *Ad Sereniſſimum ac Reuerendiſſimum Principem Franciſcum Mariam Mediceum, etc.* Primus trans Alpes vulgauit, reuocauit, notis et obſeruationibus illuſtrauit *Laurentius Theodorus Gronouius,* cum figuris. G. VII. 433.

Gruchii (Nicolai) de Comitiis Romanorum Libri tres. R. I. 531.

— — reſponſio ad binas *Caroli Sigonii* reprehenſiones. Vnam de binis Magiſtratuum Comitiis: Alteram de Lege Curiata. R. I. 709.

— — ad poſteriorem *Caroli Sigonii* de binis Magiſtratuum Comitiis, et de lege Curiata diſputationem refutatio. R. I. 755.

Guilielmi (Iani) de magiſtratibus Reip. Romanae, cum in libertatae vrbs fuit. P. III. 965.

Guirani (Gaillardi) explicatio duorum vetuſtorum Numiſmatum Nemauſenſium ex aere. S. I. 1009.

Gutherii (Iacobi) de veteri Iure Pontificio Vrbis Romae Libri IV. cum figuris aeneis. R. V. 1.

— — de Iure Manium, ſeu de ritu, more, et Legibus priſci Funeris, Libri tres, cum figuris. R. XII. 1077.

— — Choartius Maior, vel de Orbitate toleranda, ad A. Robertum, Praefatio. R. XII. 1337.

Gyllii (Petri) de Boſporo Thracico Libri III. G. V. 3087.

— — de Topographia Conſtantinopoleos et de illius Antiquitatibus Libri IV. G. IV. 3219.

Gyraldi

Gyraldi (*Lilii Gregorii*) de Comoedia, eiusque apparatu omni et partibus commentarius. G. VIII. 1474.

Hagueloni (*Petri*) Calendarium trilingue, ſeu de menſibus Hebraeorum, Graecorum, et Romanorum, dialogus, ex optimis quibusque Auctoribus collectus. G. IX. 1017.
Hanneckenii (*Phil. Ludov.*) de cura domeſtica Romanorum Diſſertationes IV. S. I. 1237.
Hanſenii (*Io. Bapt.*) de Iure Iurando veterum Liber. R. V. 797.
Helladii (*Biſantinoi*) Chreſtomathia, cum interpretatione Latina et Notis *Ioannis Meurſii*. G. X. 949.
Helleri (*Ioannis Iacobi*) Exercitatio de Deo Ignoto Athenienſium. G. VIII. 221.
Hendreich (*Petri*) Maſſilia, eius ſitus, adminiſtratio, respublica, leges, inſtituta, religio, ſtudia, militia, etc. G. VI. 2939.
Heraclidae (*Pontici*) de Politiis Graecorum libellus, cum interpretatione Latina *Nicolai Cragii*. G. VI. 2819.
Holſtenii (*Lucae*) Epiſtola ad Franciſcum Cardinalem Barberinum de Fulcris, ſeu Verubus Dianae Epheſiae ſimulacro appoſitis; cum figuris. G. VII. 393.
— — de Milliario aureo, error popularis, quem omnes fere Antiquarii errant, ab eodem exploſus. R. IV. 1805.
— — Commentariolus in veterem Picturam Nymphaeum referentem, vbi Typus veteris Nymphaei appoſitus eſt. R. IV. 1797.
— — Diſſertatio de Pila Staffilari. R. IV. 1083.
— — epiſtola de marmore Patauino ad Ioannem Rhodium. S. I. 583.
Hotomannus (*Franciſcus*) de Formulis Antiquis. R. II. 1909.
— — de Magiſtratibus Romanorum, eorumque Inſtitutione. R. II. 1864.
— — de Veteri Ritu Nuptiarum, obſeruatio. R. VIII. 1107.
— — de Senatu et inſignibus aliquot Senatus Conſultis. R. II. 1891.
— — de Sponſalibus, de Veteri Ritu Nuptiarum et Iure Matrimoniorum, item de Spuriis et Legitimatione. R. VIII. 1147.
Hygini Gromatici, *Polybii Megapolinitani*, de Caſtris Romanis, quae exſtant, cum Notis et animaduerſionibus *Ratbodi Hermanni Schelii*, cum figuris. R. X. 999.

Iacotii (*Deſiderii*) de Philoſophorum doctrina libellus. G. X. 349.
Imperatores Romani et Conſtantinopolitani, a C. Iulio Caeſare vsque ad Conſtantinum Porphyrogennetum, aere expreſſ. in vno folio. R. I. 473.
Ionſtoni (*Ioannis*) de Annis et Menſibus. R. VIII. 199.

Ionſtoni (Ioannis) Faſtorum liber, ſiue Hemerologion rerum memorabilium quolibet Anni die actarum, R. VIII. 229.

Iouberti (Laurentii) de gymnaſiis et generibus exercitiorum apud veteres liber. S. I. 333.

— — de balneis antiquorum. S. I. 373.

Iouii (Paulli) de romanis piſcibus libellus. S. I. 837.

Kalendarium Vetus Romanum, e marmore deſcriptum in Aedibus Maffaeorum ad Agrippinam, in tabula marmorea ſuperne fracta. R. VIII. 1.

— — Fragmentum, quod viſitur in Aedibus Capranicorum. R. VIII. 29.

— — aliud vetus Kalendarium, quod in Libris Antiquis praefigitur faſtis Ouidii. R. VIII. 89.

— — Romanum ſub Imp. Conſtantio, Conſtantini Magni filio, circa annum Chriſti CCCLIV. compoſitum, et Valentino cuidam dedicatum. R. VIII. 95.

Kobierzykii (Stanislai) de Luxu Romanorum commentarius. R. VIII. 1251.

Labbe (Philippi) Deſcriptio Conſulum ex quo primum ordinati ſunt: ſiue integri Faſti Conſulares, quos Idatianos docti Viri hactenus appellarunt: ex Codice MS. Bibliothecae Collegii Claromontani Pariſienſis Societatis Ieſu. R. XI. 241.

Lalamantius (Ioannes) de Anno Romano. R. VIII. 259.

— — Diſſertationes tres, I. De Tempore et eius partibus, II. De anno Macedonum, ſeu Graecorum, III. de Anno Attico, rara et exquiſita rerum ſcitu digniſſimarum cognitione, ac diuerſi generis Auctorum explicatione refertae. G. IX. 1041.

Lambecii (Petri) notae in Kalendarium vetus. R. VIII. 103.

Langius (Wilhelmus) de Veter. Anno Romanorum. R. VIII. 397.

Lanzonii (Ioſephi) de coronis et vnguentis in antiquorum conuiuiis exercitatio ex Italico Latine verſa ab Hieronym. Baruffaldo, qui notas addidit. S. III. 669.

— — de luctu mortuali veterum aduerſaria. S. III. 781.

Latii Notae et Exacta Chorographia, ſiue territorii Romani, iuxta Vet. et Nov. ſitum parallela nominum comparatione elaborata. R. II. 1409.

Latinii (Latini) Obſeruationes in *Carolum Sigonium* de Antiquo Iure Ciuium Romanorum. R. I. in Praefatione.

— — Obſeruationes in *Nicol. Gruchium* de Comitiis Romanorum. R. I. in Praefatione.

Latinii (*Latini*) de Antiquo Iure Italiae. R. II. in Praefatione.

Laurenbergii (*Ioannis*) enarratio Graeciae antiquae, tabulis Geographicis et notis emendatae ac exornatae. G. IV. 1.

Laurentii (*Ioſephi*) de Adulteris, ac Meretricibus tractatio. G. VIII. 1402.

— — de Agyrtis, Hiſtrionibus, Acclamationibus, et Oſculis inueſtigatio. G. VIII. 2434.

— — de Annis, Menſibus, Diebus, Horis etc. tractatio. G. IX. 1269.

— — Opuſcula de Conuiuiis, Hoſpitalitate, Teſſeris et Strenis. G. IX. 161.

— — de Funeribus Antiquorum Tractatus: in quo ritus funebres ante Rogum, in Rogo, et poſt Rogum explicantur ac illuſtrantur. G. XI. 1164.

— — de Natalitiis, Conuiuiisque, quae in iisdem agitabantur, exercitatio. G. VIII. 1330.

— — de Praeconibus, Citharoedis, Fiſtulis, ac Tintinnabulis collectio. G. VIII. 1459.

— — de varietate Nauium ſchediaſma. G. XI. 789.

— — de Prandio et Coena Veterum, ac de aliis ad eadem ſpectantibus Miſcellanea. G. IV. 285.

— — de Profeſſoribus, Oratoribus, Nomenclatoribus et Litteris collectio. G. X. 1161.

— — Disquiſitio de Rebuspublicis, Suffragiis, Conciliis, Accuſationibus, Tormentis, etc. Veterum. G. VI. 3651.

— — de Sponſalibus et Nuptiis Antiquorum libellus. G. VIII. 1330.

— — Varia Sacra Gentilium, in quibus de eorum Religione, Diis, Templis, Sacrificiis, Feſtis, Aſylis, etc. agitur. G. VII. (133.)

— — de Re Veſtiaria Syntagma. G. IX. 921.

Lazii (*Wolffgangi*) Graeciae Antiquae *variis numiſmatibus* illuſtratae Libri II. G. VI. 3419.

Leges ſiue *Conſtitutiones Imperiales* de Aquae ductibus tam Romae veteris quam nouae, Vrbis ſcilicet Conſtantinopolitanae, cum Notis. R. IV. 1671.

Leonis (*Ambroſii*) antiquitatum nec non hiſtoriarum vrbis ac agri Nolae deſcriptio. I. IX. IV. 7.

Liceti (*Fortunati*) de marmore Patauino diſſertatio., S. I. 582.

Ligorii (*Pyrrhi*) de vehiculis antiquorum diatriba excerpta ex libris eius de familiis Romanis. P. V. 1503.

Lipenii (*Martini*) Strenarum Hiſtoria, a prima origine, per diuerſas Regum, Conſulum, et Imperatorum Romanorum, nec non Epiſcoporum aetates, ad noſtra vsque tempora. R. XII. 405.

Lipſii

Lipſii (Iuſti) de Amphitheatro liber, in quo forma ipſa loci expreſſa, et ratio ſpectandi, cum figuris. R. IX. 1269.
— — Eiusdem de Amphitheatris quae extra Romam Libellus, in quo *formae eorum aliquot et Typi.* R. IX. 1319.
— — Saturnalium Sermonum Libri duo, qui de Gladiatoribus, cum figuris. R. IX. 1161.
— — de Veſta et Veſtalibus Syntagma, *cum figuris et Numismatibus.* R. V. 619.
Loffredi (Ferrantis) antiquitates Puteorum. I. IX. IV. 1.
a Loon (Wilhelmi) Eleutheria, ſiue de manumiſſione ſeruorum apud Romanos Libri IV. P. III. 355.

Maderi (Ioachimi Ioannis) de Coronis, Nuptiarum praeſertim, ſacris et profanis Libellus. R. VIII. 1403.
Maffeii (Scipionis) de Amphitheatro ac praecipue de Veronenſi libri II. P. V. 1.
— — de amphitheatris Galliae epiſtola ad Ioannem Polenum, reddita latine interprete Petro Facciolo. P. V. 313.
— — de antiquis Galliae theatris epiſtola ad Bernardinum Zendrinum, reddita latine interprete Petro Facciolo. P. V. 365.
Magii (Hieronymi) de tintinnabulis liber cum commentario Franc. Sweertii. S. II. 1157.
— — de equuleo cum notis Goth. Iungermanni. S. II. 1201.
Maioragii (M. Antonii) de ſenatu Romano libellus. P. I. 675.
Manutius (Paullus) de Ciuitate Romana. R. I. 1.
— — de Comitiis Romanorum. R. I. 477.
— — de Legibus Romanis. R. II. 1022.
— — Liber de Senatu Romano. R. I. 894.
Manutius (Aldus) de Caelatura et Pictura Veterum. G. IX. 803.
— — de Tibiis Veterum. R. VI. 1209.
— — Diſſertatio de Toga Romanorum. R. VI. 1185.
— — de Tunica Romanorum. R. VI. 1203.
— — de Reatina vrbe, agroque Sabinaque gente. S. I. 773.
— — de aquis in vrbem Romam olim influentibus. S. I. 785.
— — de ratione intercalandi. S. I. 793.
— — de accumbendi et comedendi ratione. S. I. 799.
— — de conuiuio tempeſtiuo ſeu intempeſtiuo. S. I. 801.
— — de auſpiciis. S. I. 805.
— — de trabea. S. I. 811.

Manu-

Manutius (*Aldus*) de ſubſelliis. S. I. 813.
— — de ſigno et ſtatua. S. I. 815.
— — de parma, clypeo, ſcuto, pelta, ancile. S. I. 817.
— — de primipilo. S. I. 824.
— — de drachmis. S. I. 831.
— — de ſeſtertiis. S. I. 837.
Mariſcottus (*Ageſilaus*) de Perſonis, et Laruis, earumque apud veteres vſu, et origine, Syntagmation. R. IX. 1097.
Marliani (*Bartholomaei*) Vrbis Romae Topographia, cum notis ineditis *Fuluii Vrſini*, et *Iconibus Vrbis, Romuli, Lupae, aedificiorum celebrium, Pontis Ceſtii*, et *Caſtri Praetorii*. R. III. 53.
Comitis *Marſilli* (*Ludov. Ferdinand.*) epiſtola de ponte Imper. Traiani ſupra Danubium. S. II. 958.
Martini (*Emanuelis*) de theatro Saguntino epiſtola ad Anton. Felicem Zondodarium. P. V. 389.
Mazochii (*Alexii Symmachi*) in mutilum Campani amphitheatri titulum aliasque nonnullas Campanas inſcriptiones commentarius. P. V. 485.
Meneſtrier (*Claudii Franciſci*) de colo Mayerano epiſtola ad Marcum Mayerum ex gallico latine verſa. S. III. 937.
Menetreii (*Claudii*) Symbolicae Dianae Epheſiae Statuae expoſitio, multis nouis additionibus, *numis* et *monumentis antiquis* illuſtrata. G. VII. 357.
Mercurialis (*Hieronymi*) de Potionibus ac Eduliis antiquorum Mantiſſa. G. IX. 465.
— — de arte gymnaſtica libri ſex. P. III. 445.
Merulae (*Paulli*) de legibus Romanorum opus poſthumum. P. I. 1.
— — de comitiis Romanorum opus poſthumum. P. I. 237.
Meurſii (*Ioannis*) Aeſchylus, Sophocles, Euripides, ſiue de Tragoediis eorum, libri tres; *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti*. G. X. 393.
— — Archontes Athenienſes, ſiue de iis, qui Athenis ſummum iſtum Magiſtratum obierunt, libri quatuor, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti*. G. IV. 1141.
— — Areopagus, ſiue de Senatu Areopagitico, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus*. G. V. 2065.
— — Athenae Atticae, ſiue de praecipiis Athenarum antiquitatibus Libri III. *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti*. G. IV. 817.
— — Bibliotheca Attica, ſiue de antiquis Atticis ſcriptoribus, eorumque item operibus, libri IX. *ex chirographo Auctoris nunc primum editi*. G. X. 1393.

Meurſii (Ioannis) Fortuna Attica, ſiue de Athenarum origine, incremento, magnitudine, potentia, gloria, vario ſtatu, decremento, et occaſu, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.* G. V. 1677.

— — Atticarum Lectionum libri IV. in quibus antiquitates plurimae proferuntur, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.* G. V. 1757.

— — de Populis, et Pagis Atticae, liber ſingularis, in quo antiquitates Atticae plurimae, *cum ſupplementis Auctoris*, et *Iacobi Sponii.* G. IV. 673.

— — Regnum Atticum, ſiue de Regibus Athenienſium, eorumque rebus geſtis, libri III. *nunc ex ipſius Auctoris chirographo aucti.* G. IV. 1017.

— — Themis Attica, ſiue de Legibus Atticis, libri II. G. V. 1945.

— — Bibliothecae Graecae libri tres, *ex chirographo Auctoris nunc primum editi.* G. X. 1181.

— — Cecropia, ſiue de Athenarum arce, et eiusdem antiquitatibus, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.* G. IV. 905.

— — Ceramicus geminus, ſiue de Ceramici Athenienſium vtriusque antiquitatibus liber ſingularis. G. IV. 957.

— — Denarius Pythagoricus, ſiue de numerorum, vsque ad Denarium, qualitate, ac nominibus, ſecundum Pythagoricos, liber ſingularis. G. IX. 1329.

— — Dionyſius, ſiue de Auctoribus iſtius nominis, eorumque ſcriptis, liber ſingularis, *et nunc primum ex chirographo Auctoris editus*, G. X. 577.

— — Eleuſinia, ſiue de Cereris Eleuſiniae ſacro, ac feſto, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.* G. VII. 109.

— — Graecia Feriata, ſiue de Feſtis Graecorum, libri VI. *cum notis et marmore ταυροκαθαψίων.* cum figuris. G. VII. 701.

— — de Funere liber ſingularis, in quo Graeci et Romani ritus. G. XI. 1073.

— — de Heraclide, aliisque eius nominis, et eorum operibus, diſſertatio, *nunc primum ex chirographo Auctoris edita.* G. X. 605.

— — Miſcellanea Laconica, ſiue variarum Antiquitatum Laconicarum libri IV. G. V. 2281.

— — de Regno Laconico liber ſingularis. G. V. 2209.

— — de Ludis Graecorum liber ſingularis, *cum ſupplementis Claudii Salmaſii.* G. VII. 941.

— — de Luxu Romanorum. R. VIII. 1215.

— — Orcheſtra, ſiue de Saltationibus Veterum, liber ſingularis. G. VIII. 1234.

Meurſii

Meurſii (Io.) Panathenaea, ſiue de Mineruae illo gemino feſto liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.* G. VII. 77.

— — Piraeeus, ſiue de Piraeeo, Athenienſium portu celeberrimo, et eiusdem antiquitatibus liber ſingularis. G. V. 1929.

— — Piſiſtratus, ſiue de eius Vita, et Tyrannide, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo Auctus.* G. V. 1397.

— — de Puerperio Syntagma. G. VIII. 1417.

— — Solon, ſiue de eius Vita, Legibus, Dictis, atque Scriptis, liber ſingularis, *nunc ex ipſius Auctoris chirographo auctus.* G. V. 1993.

— — Theophraſtus, ſiue de illius libris, qui iniuria temporis interciderunt, liber ſingularis. G. X. 621.

— — Lectiones Theophraſteae, in quibus eorum librorum, qui ſuperſunt, loca aliquot emendantur. G. X. 647.

— — Theſeus, ſiue de eius vita, rebusque praeclariſſime geſtis, liber ſingularis. G. X. 465.

Meurſii F. (Ioannis) Collectanea de Tibiis. G. VIII. 2450.

Meibomii (Ioannis Henrici) de Cereuiſiis Veterum, potibusque et ebriaminibus extra vinum aliis commentarius. G. IX. 537.

Meibomii (Marci) de Fabrica Triremium liber, cum figuris, R. XII. 553.

Minianae (Io. Emm.) de theatro Saguntino dialogus, nuuc primum editus. P. V. 401.

— — de circi antiquitate et eius ſtructura dialogus nunc primum editus. P. V. 445.

Minutoli (Iulii) diſſertatio de vrbis Romae origine et fundatione. S. I. 1.

— — de vrbis Romae incremento et caſu. S. I. 25.

— — de vrbis Romae topographia. S. I. 41.

— — de Romanorum domibus. S. I. 71.

— — de Romanorum templis. S. I. 100.

— — de Romanorum ſepulcris. S. I. 126.

— — de Romanorum aedificiis iudicialibus. S. I. 147.

Modii (Franciſci) de Triumphis, Ludis, et Spectaculis Veterum, libri duo. G. XI. 961,

le Moine (Stephani) de Melanophoris epiſtola. P. II. 585.

Molin (Laur. Io.) de clauibus veterum diſſertatio. S. III. 789.

Morellii (Guilielmi) de Veterum Philoſophorum origine, ſucceſſione, aetate et doctrina, tabula compendioſa, cum *Hieronymi Wolfii* annotationibus. G. X. 293.

Moreſtelli (Petri) Alypius, ſiue de priſcorum Romanorum Feriis liber. R. VIII. 789.

— — Philomuſus, ſiue de triplici Anno Romanorum, Menſibus eorumrumque partibus, deque Die Ciuili, et diuerſitate Dierum, libri quinque. R. VIII. 733.

— — Pompa feralis, ſiue Iuſta Funebria Veterum, libri decem, R. XII. 1354.

Muſonii (Philoſophi) opus de Luxu Graecorum, in quo de Helluonibus, Bibacibus, Generibus Poculorum, Vino, Coronis quibus in conuiuiis veteres vtebantur, Vnguentis, Muſicis Inſtrumentis, Bellariis, Saltationibus, Paraſitis, Generibus Placentarum, ac Meretricibus inſignibus, ab *Stephano Nigro* ex Athenaei Dipnoſophiſticis congeſtum. G. VIII. 2466.

Nardini (Famiani) Roma vetus, libri VII. ex Italica in Latinam Linguam translati a *Iacobo Tollio*, cum figuris et Numismatibus nitidiſſimis, vbi Latium, Campania, Samnium, et aliae Antiquit. ab *Alex. Donato* omiſſae ſupplentur. R. IV. 877.

Neocori (Ludolphi) de Muſeo Alexandrino diatribe: *nunc primum edita.* G. VIII. 2766.

Nicolai (Ioannis) de ritu antiquo hodierno Bacchanaliorum commentatio. G. VII. 173.

de Niedeek Matthaei Brouerii de populorum veterum ac recentiorum adorationibus diſſertatio. P. II. 905.

Niderſtedt (Buchardi) Melita vetus et noua, Hephaeſtia Inſula, Melita ſubterranea, etc. G. VI. 3007.

Niphi (Auguſtini) de Auguriis libri duo. R. V. 324.

Noris (F. Henrici) S. R. E. Cardinalis, Faſti Conſulares Anonymi, quos ille e Codice Manuſcripto Bibliothecae Caeſareae depromſit et Diſſertatione illuſtrauit. R. XI. 331.

Noris (Henrici) Epiſtola Conſularis, in qua Collegia LXX. Conſulum ab Anno Chriſtianae Epochae XXIX. Imperii Tiberii Auguſti decimoquinto vsque ad Annum CCXXIX. Imperii Alexandri Seueri octauum, in vulgatis Faſtis hactenus perperam deſcripta corriguntur, ſupplentur et illuſtrantur. R. XI. (404.)

— — de duobus numis Diocletiani et Licinii diſſertatio duplex. S. I. 387.

— — de votis decennalibus Imperatorum ac Caeſarum. S. 455.

— — Diſſertationes Cenophia Piſana illuſtrantes. I. VIII. III. N. I.

Opelii

Opelii (*Conſtantini*) ſiue *Io. Scheferi* de Fabricia Triremium Meibomiana, Epiſtola perbreuis ad Amicum. R. XII. 681.

Origenis PHILOSOPHVMENΩN fragmentum: *quod ex Bibliotheca Medicea deſcripſit, ac notis illuſtrauit Iacobus Gronouius*, Graece et Latine. G. X. 285.

Ortelii (*Abrahami*) Deorum Dearumque capita, ex antiquis numiſmatibus collecta: Hiſtorica narratione illuſtrata a *Franciſco Swertio*, cum figuris. G. VII. (253.)

Oſiandri (*Ioannis Adami*) de Aſylis Gentilium diſſertatio. G. VI. 2835.

Paeti (*Lucae*) de Menſuris et Ponderibus Romanis, et Graecis, cum his quae hodie Romae ſunt collatis, libri quinque. R. XI. 1608.

Pancirolli (*Guid.*) de Corporibus Artificum. R. III. 17.

— — de Magiſtratibus Municipalibus. R. III. (47.)

— — Notitia dignitatum vtriusque Imperii, Orientis ſcilicet et Occidentis, vltra Arcadii Honoriique tempora, et in eam *G. Panciroli* Commentarium, *cum figuris elegantiſſ.* a Io. Goeree delineatis. R. VII. 1309.

— — Deſcriptio Vrbis Romae. R. III. 317.

— — de Quatuordecim Regionibus Vrbis Romae, earundemque aedificiis, tam publicis quam priuatis. R. III. 321.

Panuinius (*Onuphrius*) de Antiquis Romanorum Nominibus. R. II. 1989.

— — de Ciuitate Romana. R. I. 193.

— — Imperium Romanum. R. I. 343.

— — de Ludis Circenſibus libri II. quibus vniuerſa fere Romanorum Veterum ſacra ritusque declarantur, ac *figuris aeneis* illuſtrantur, cum notis *Io. Argoli*, et Additamento *Nicolai Pinelli*. R. IX. 1.

— — de Ludis Secularibus liber. R. IX. 1061.

— — Commentarius de Triumpho, cum notis *Maderi* et aliorum, *cum figuris, Numiſmatibus, etc.* R. XI. 1336.

— — Deſcriptio Vrbis Romae. R. III. 203.

Patini (*Caroli*) de numiſmate antiquo Auguſti et Platonis, Epiſtola cum figuris. G. IX. 1598.

— — in tres inſcriptiones graecas commentarius. P. II. 1041.

— — in antiquum monumentum Marcellinae commentarius. P. II. 1089

— — in antiquum cenotaphium Marci Artorii commentarius. P. II. 1133.

Patricii (*Franciſci*) res militaris Romana, ex Italica Lingua in Latinam verſa a *Ludolpho Neocoro*, cum figuris. R. X. 821.

Peregrini (*Camilli*) Diſſertationes de Campania felice. I. IX. II. N. 2.

Perionii (Ioachimi) de Magiſtratibus Graecorum et Romanorum, libri tres. G. VI. 2755.

Perrelli (Ioannis) de ratione Lunae epactarum, et menſis intercalarii Commentariolus. G. IX. 1009.

Petanii (Dionyſii) Kalendarium Vetus Romanum, cum ortu occaſuque ſtellarum. R. VIII. 125.

— — de Veteri Anno Romanorum. R. VIII. 325.

Petauii (Paulli) antiquariae ſupellectilis portiuncula. S. II. 997.

— — veterum numorum γνώρισμα. S. II. 1026.

Petiti (Samuelis) de Anno Attico, Eclogae Chronologicae. G. IX. 1109.

— — Eclogae Chronologicae de Anno et periodo Veterum Romanorum. R. VIII. 371.

Philo (Byzantius) de ſeptem orbis ſpectaculis, Graece, cum notis et interpretatione Latina *Leonis Allatii.* G. VIII. 2624.

Philoſtratus de Pictura. G. IX. 807.

Phlegontis Tralliani de rebus mirabilibus liber Graece, cum interpretatione Latina *Guilielmi Xylandri,* ac recenſione notisque *Ioannis Meurſii.* G. VIII. 2690.

— — *Eiusdem* de Longaeuis libellus, Graece, cum interpretatione Latina *Guilielmi Xylandri,* ac recenſione notisque *Ioannis Meurſii.* G. VIII. 2727.

— — de Olympiis fragmentum, cum Latina interpretatione et notis *Ioannis Meurſii.* G. IX. 1289.

Pierius Valerianus (Io.) de Fulminum Significationibus, cum figuris. R. V. 591.

Pighii (Stephani) Themis Dea, ſeu de lege diuina, vbi praeter alia reconditae antiquitatis, multa de Horis. G. IX. 1137.

— — Mythologia ΕΙΣ ΤΑΣ ΩΡΑΣ, vel in anni partes, ex Symboli antiqui cuiusdam toreumatis argentei, quod extat apud Reuer. Dominum Antonium Perrenotum, Epiſcopum Atrebatenſem, cum figuris. G. IX. 1185.

— — Faſti Magiſtratuum Romanorum ab Vrbe Condita ad tempora Diui Veſpaſiani Auguſti a *Stephano Vinando Pighio* ſuppletis Capitolinis Fragmentis reſtituti. R. XI. 174.

Pignorii (Laurentii) Magnae Deum Matris Idaeae et Attidis initia, ex vetuſtis monumentis eruta, cum figuris. G. VII. 505.

Pignorii

Pignorii (*Laurentii*) de ſeruis et eorum apud veteres miniſteriis commentarius. P. III. 1125.

— — origines Patauinae et Antenor. I. VI. III. N. 3.

— — epiſtola ſuper antiquiſſimam picturam, quae Romae viſitur, de ritu nuptiarum. I. VI. III. N. 4.

Plutarchi Quaeſtiones Romanae, Gr. Lat. cum notis et Animaduerſionibus *Guil. Xylandri* et *M. Z. Boxhornii*, cum figuris. R. V. 974.

Plutarchi Alexandrina Prouerbia Graeca, *ex Bibliotheca Medicea*, cum interpretatione Latina *Iacobi Gronouii*, *nondum antehac edita*, extant in praefatione. G. X. 6.

Poggius (*Franciſcus*) de fortunae varietate vrbis Romae et de ruina eiusdem deſcriptio. S. I. 497.

Popmae (*Titii*) de operis ſeruorum liber. P. III. 1319.

Porcii (*Leonhardi*) de re Pecuniaria antiquorum, ac de eorundem Ponderibus, Menſuris, ſtipendiis militaribus, etc. libri duo. G. IX. 1433.

Poſtelli (*Guilielmi*) tractatus de Republica, ſeu Magiſtratibus Athenienſium. G. V. 1305.

— — de Etruriae regionibus, originibus, inſtitutis, religione ac moribus commentario. I. VIII. I. N. 1.

Potteri (*Ioannis*) Archaeologia Graeca, ſiue Antiquitatum Graeciae Corpus abſolutiſſimum, ex Anglico in Latinum verſum: nunc iterum ab Auctore ipſo recognitum, emendatum, ac fere dimidia parte auctum; cum peculiari ac proprio Indice, *cum figuris aeneis*. G. XII.

Praeuotii (*Aei.*) de magiſtratibus populi Romani commentarius. S. III. 1041.

Priſciani Caeſareenſis, *Rhemnii Fannii*, *Bedae* Angli, *Veluſii* Metiani, *Balbi* ad Celſum. Libri de Numis, Ponderibus, Menſuris. Numeris, eorumque Notis, et de vetere computandi per digitos ratione, ab Elia Vineto Santone emendati, vt et a *Io. Friderico Gronouio*. R. XI. 1675.

Proſperi (*Tironis*) Aquitani Chronicon integrum, ab Adamo ad Romam captam a Genſerico Wand. Rege, in duas partes tributum. Opera et ſtudio *Philippe Labbe*. R. XI. 269.

Puteani (*Ericii*) de Biſſexto liber, noua temporis Facula, qua Intercalandi arcana, hactenus obſcura, illuſtrantur. R. VIII. 419.

— — Reliquiae Conuiuii priſci; tum ritus alii et Cenſurae, cum figur. R. XII. 133.

— — de Iure Iurando Antiquorum Schediaſma, in quo de Putcali Libonis. R. V. 885.

Puteani (Ericii) de Nundinis Romanis liber, noua Faſtorum velut Facula. R. VIII. 641.

— — Olympiades, ſola manu, vt vere annis mundi reſpondent, computatae. G. IX. 1297.

— — de Stipendio Militari Romanorum Syntagma: quo modus eius, haſtenus ignoratus, conſtituitur. R. X. 1490.

— — pecuniae romanae ratio facillimo ad noſtrum calculo reuocata. S. III. 1169.

Quenſtedii (Ioannis Andreae) de Sepultura veterum tractatus: ſiue de antiquis ritibus ſepulcralibus Graecorum, Romanorum, Iudaeorum, et Chriſtianorum. G. XI. 1201.

Rabirius (Iunius) de Haſtarum et Auctionum origine et ratione. R. III. (17.)

Rami (Petri) liber de Militia C. I. Caeſaris. R. X. 1532.

Raynaudi (Theophili) Tractatus de Pileo, ceterisque capitis Tegminibus, tam Sacris quam profanis. R. VI. 1213.

de Rebatu (Franciſci) delineatio Dianae Arelatenſis. S. I. 593.

Reineſii (Thomae) marmoris Patauini inſcripti obſcuri interpretatio. S. I. 565.

Relandi (Adriani) diſſertatio de diis Cabiris. P. IV. 329.

Rigaltii (Nicolai) Iſmaelis Bullialdi et *Henrici Valeſii* Obſeruationes de populis fundis. R. II. 1925.

Robortellus (Franciſcus) de Cognominibus, et Appellationibus Impp. R. VII. 1140.

— — de Gradibus Honorum, et Magiſtratuum Rom. R. III. (43.)

— — de Iudiciis, et omni Conſuetudine cauſas agendi apud Romanos. R. III. (11.)

— — Laconici ſeu Sudationis, quae adhuc viſitur in Ruina Balnerum Piſanae Vrbis, explicatio. R. XII. 381.

— — I. de Legionibus Romanorum ex Dione lib. LV. II. de Commodis, Praemiis, et Donis Militaribus. III. de Poenis Militum, et Ignominiis. R. X. 1468.

— — de Magiſtratibus Impp. R. III. (37.)

— — de Menſium Appellatione ex nominibus Impp. R. VIII. 305.

— — de Prouinciis Romanorum, et eorum diſtributione atque adminiſtratione. R. III. (1.)

Rochae (Angeli) de campanis commentarius. S. II. 1233.

Romae Antiquae Vrbis Imago accuratiſſima ex vetuſtis monumentis, ex veſtigiis

giis

giis videlicet aedificior. moenium ruinis, fide numiſmatum, monumentis aeneis, plumbeis, ſaxeis, figlinisque collecta, veter. denique auctorum fide confirmata in hac tabula redacta atque deſcripta, a *Pyrrho Ligorio* Romano per XIV. Regiones, in quas Vrbem diuiſit Imp. Caeſar Auguſtus, *Charta Topographica*, cum deſcript. R. I. (1.)

Romae Vrbis tam antiquae quam nouae Deſcriptio Faciei variorum locorum, deformatae ab incomparabili in hac arte viro Leuino Cruylio Presb. Gandav. in XV. Tabulis aeri inciſis. R. IV. *poſt Praefat.*

le Roy (*Iacobi*) Achates Tiberinus. P. II. 365.

Rubei (*Octauii*) monumenta Brixiana, ſeu ciuitatis Brixiae antiquitates. I. IV. P. II. N. 4.

Rubenii (*Alberti*) Diſſertatio de Gemma Tiberiana et Auguſtaea, cum figuris. R. XI. 1328.

— — de Natali Die Caeſaris Auguſti. R. XI. 1378.

— — de Numo Auguſti, cuius Epigraphe, Aſia Recepta, cum figuris. R. XI. 1366.

— — de Re Veſtiaria, praecipue de Lato Clauo, libri duo, cum figuris. R. VI. 913.

— — de Vrbibus Neocoris diatribe. R. XI. 1347.

Sagittarii (*Caſparis*) de Ianuis Veterum, liber ſingularis. Accedunt ipſius auctoris Analecta, addendaque, ſuis locis inſerta. R. VI. 417.

Salmaſii (*Claudii*) de re militari Romanorum liber, opus poſthumum. R. X. 1284.

— — duarum inſcriptionum veterum explicatio, et ad Doſiadae aras, Simmiae Rhodii ouum, alas, ſecurim, Theocriti fiſtulam notae. P. II. 608.

Salomonis (*H. F.*) de iudiciis et poenis Romanorum; item de officiis vitae ciuilis Romanorum commentaria. S. III. 625.

Sanſonii (*Nic.*) *Abbauillaei* Italiae, cum Inſulis Sicilia, Sardinia et Corſica deſcriptio Geographica. R. II. 1378.

— — Romani Imperii orientis ac occidentis deſcriptio Geographica, 2 foliis. R. I. 344.

Sarayne (*Torelli*) de ciuitatis Veronae origine et monumentis antiquis. I. IX. VII. 7.

Sardi (*Alexandri*) de Numis, in quo priſca Graecorum et Romanorum pecunia ad noſtri aeui rationem redigitur. R. 1715.

Sauoti (*Ludonici*) Diſſertationes de Numis Antiquis, in IV. partes diuiſae. Ex Gallica in Latinam Linguam tranſtulit *Ludolphus Neocorus*. R. XI. 1832.

V *Scaligeri*

Scaligeri (Iulii Caeſaris) de Comoedia et Tragoedia eiusque apparatu omni et partibus commentario. G. VIII. 1494.
— — de Verſibus Comicis tractatus. G. VIII. 1550.
Scaligeri (Ioſephi Iulii Caeſaris F.) de re numaria antiquorum diſſertatio. Liber poſthumus. *Ex Bibliotheca Academiae Lugduno Batauae.* G. IX. 1493.
— — de Veteri Anno Romanorum. R. VIII. 3c7.
Scheffer i (Ioannis) de varietate Nauium Diſſertatio. G. XI. 769.
— — Agrippa Liberator, ſiue diſſertatio de nouis Tabulis. R. VIII. 975.
— — de Antiquorum Torquibus Syntagma. R. XII. 901.
— — de militia nauali veterum libri IV. P. V. 745.
— — de re vehiculari veterum libri II. P. V. 1045.
— — in diatribam Pyrrhi Ligorii de Vehiculis antiquorum notae. P. V. 1535.
Scheii (Herm. Ratb.) de Agmine Polybiano. R. X. 1256.
— — de Agmine Veſpaſiani. R. X. 1262.
— — de Cohortibus Legionis Antiquae, cum figuris. R. X. 1272.
— — de Cuſtodia Caſtrorum. R. X. 1180.
— — de Frumento et Veſte. R. X. 1216.
— — de Itinere. R. X. 1246.
— — de Praeda. R. X. 1228.
— — Diſſertatio de Sacramentis. R. X. 1166.
— — de Die Stipendii. R. X. 1214.
— — de Stipendio Ductorum. R. X. 12c8.
— — de Stipendio Equeſtri. R. X. 1204.
— — de Stipendio Militari. R. X. 1190.
— — de Telis Legionum. R. X. 1270.
— — de Tributo et Aerario. R. X. 1222.
— — de Victu Militari. R. X. 1238.
Schoetgenii (Chriſtiani) hiſtoria librariorum et bibliopolarum veteris et medii aeui, ex edit. auctiore, quae prodierat germanica lingua nunc primum latine reddita. P. III. 831.
Schoockii (Martini) Achaia Vetus, eius ſitus, antiquitas, reſpublica, reges, tyranni, leges, bellum etc. G. V. 2141.
Schott Homericae Apotheoſis in antiquo lapide deſignatae noua explanatio. P. II. 293.
Schubarti (Georgii) Enarratio parergica metamorphoſeos Ouidianae de Diluuio Deucalionis. G. X. 701.
Seine (Peiri la) Homeri Nepenthes, ſeu de abolendo luctu liber. G. XI. 1329.

Senſtle

Senſtlebii (Andreae) de Alea Veterum liber ſingularis. G. VII. 1121.

Seruii (Petri) antiquarum mulierum Romanarum nomina: praenomine eas inſignitas. R. II, in Praefatione.

— — de Odoribus Diſſertatio Philologica. G. IX. 645.

Seruilii (Ioannis) de mirandis antiquorum operibus opibusque libri III. S. I. 1125.

Sextus Rufus de Regionibus Vrbis Romae, cum Emendationibus *Onuphrii Panuinii.* R. III. 25.

— — de veteri Anno Romano Romuli et Numae Pomp. Antitheſes. R. VIII. 81.

— — Commentarius in Faſtos Kalendares Romanorum. R. VIII. 33.

Siccama (Sibrandi Tetardi) de Iudicio Centumuirali, Libri duo. R. II. 1824.

Sigonius (Carolus) de Antiquo Iure Ciuium Romanorum, cum additamentis ex editione Pariſienſi 1572. R. I. 39. 1022.

— — de Antiquo Iure Italiae. R. II. 1398.

— — de Antiquo Iure Prouinciarum. R. II. 1528.

— — de Athenienſium temporibus liber. G. V. 1629.

— — de Binis Comitiis, et Lege Curiata, poſterior cum Nic. Gruchio diſputatio. R. I. 731.

— — de Iudiciis. R. II. 1684.

— — Lacedaemoniorum tempora. G. V. 1670.

— — de Lege Curiata Magiſtratuum, et Imperatorum, et Iure eorum, liber ad Nicolaum Gruchium. R. I. 741.

— — de Nominibus Romanorum Liber. R. II. 1951.

— — de Republica Athenienſium libri IV. G. V. 1497.

Snellii (Willebrordi R. F.) de re Numaria, liber ſingularis. G. IX. 1549.

Souterii (Danielis) Palamedes, ſiue de tabula Luſoria, Alea et variis ludis, libri tres. G. VII. 997.

Spanhemii (Ezechielis) de Numo Smyrnaeorum, ſeu de Veſta et Prytanibus Graecorum diatriba, *multo auctior*, cum figuris. R. V. 659.

— — Orbis Romanus, ſeu ad Conſtitutionem Imperatoris Antonini, de qua Vlpianus Leg. XVII. Dig. de ſtatu hominum, Exercitationes duae. R. XI. 1.

Sperlingii (Otthonis) de Crepidis Veterum Diatribe. G. IX. 961.

Sponii (Iacobi) ignotorum atque obſcurorum quorundam Deorum Arae, notis illuſtratae, cum quorundam Eruditorum Epiſtolis ad eandem rem pertinentibus. G. VII. 233.

Sponii (Iacobi) de Origine Strenarum Diſſertatio epiſtolica, Hiſtorico moralis. G. IX. 205.
— — rei antiquariae ſelectae quaeſtiones in varias diſſertationes diſtributae; nunc primum redditae latine interprete Petro Facciolo. P. IV. 309.
— — miſcellanea eruditae antiquitatis. P. IV. 633.
Stephani Byzantini Grammatici de Dodone fragmentum, quo tota veterum doctrina et fabulatio de perantiquo oraculo iſto continentur, cum Exercitationibus recognitis *Iacobi Gronouii*, cum figuris. G. VII. 269.
Stephani (Henrici) Dialogus, Dicaearchi ſympractor, vel de Graecorum moribus, praeſertimque Athenienſium, ſupplementum. G. XI. (53.)
Stephani (Ioachimi) de Iurisdictione veterum Graecorum liber. G. VI. 2675.
Streinius (Richardus) de Gentibus et Familiis Romanorum. R. VII. 1070.
Suareſii (Ioſephi Mariae) de foraminibus lapidum in priſcis aedificiis diatriba. S. I. 313.

Taffinus (Petrus) de Veterum Romanorum Anno ſaeculari, eiusque potiſſimum per Ludos Saeculares celebritate, eorumque Chronologia. R. VIII. 467.
Tholoſanus (Georgius) de Nundinis et Mercatoribus. R. VIII. 697.
Thyſii (Antonii) de Republica Athenienſium diſcurſus politicus. G. V. 1361.
— — Collatio Legum Athenienſium et Romanarum. G. V. 1373.
Tomaſini (Iacobi Philippi) Manus Aeneae Cecropii Votum referentis dilucidatio, cum figuris. G. X. 657.
— — de Donariis Veterum ac Tabellis Votiuis, liber ſingularis, cum figuris. R. XII. 737.
— — de Teſſeris Hoſpitalitatis, liber ſingularis, in quo ius hoſpitii vniuerſum, apud veteres potiſſimum, expenditur. Accedunt quaedam ex Antonio Auguſtino et Ioanne Chifletio ad maiorem illuſtrationem hinc inde inſerta, cum figuris. G. IX. 213.
Trelierius (Stephanus) de Iure Iurando. R. V. 869.
Triglandii (Iacobi) I. F. I. N.) Coniectanea ad quaedam obſcura fragmenti de Dodone loca. G. VII. 321.
Turnebi (Adriani) de Vino ac eius vſu et abuſu libellus. G. IX. 517.
a Turre (Philippi) explicatio inſcriptionis Lugdunenſis de Taurobolio repertae A. C. 1704. S. III. 853.
— — diſſertationes de Belleno, et aliis quibusdam Aquileienſium diis, ac de colonia Foroiulienſi. I. VI. IV. 6.
— — monumenta veteris Antii. I. VIII. IV. 7.

Turrigii

Turrigii (Franc. Mariae) Notae ad vetuſtiſſimam Vrſi Togati Ludi Pilae Vitreae inuentoris Inſcriptionem. R. XII. 389.

Vauchopii (Georgii) de magiſtratibus veter. populi Romani tractatus. S. III. 1001.

Velſeri (Antonii) ad Hieronymum Fabrum de Zeta et Zetario, ſiue Diaeta et Diaetario epiſtola. P. III. 1311.

Venerii (Ioannis Antonii) de Oraculis et Diuinationibus Antiquorum, tractatus ſuccinctus et exquiſitus. G. VII. 325.

Violae Vicetini (Petri) de veteri nouaque Romanorum temporum ratione Libellus. R. VIII. 165.

Victoris (P.) de Regionibus Vrbis Romae liber, cum Emendationibus Onuphrii Panuinii. R. III. 37.

Vindingii (Eraſmi Paulli F.) Hellen, in quo ſingulorum antiquae Graeciae populorum incunabula, migrationes, coloniarum deductiones, et res praecipuae geſtae, vrbiumque et regnorum origines, mutationes, interitus, et Principum in iis ſucceſſiones, e Graecis praecipue ſcriptoribus, Hiſtoricis, Poetis, Geographis, Oratoribus et Grammaticis exponuntur. *Ex MS. Auctoris autographo nunc primum eduntur.* G. XI. 1.

Valaterrani (Raphaelis) de magiſtratibus et ſacerdotibus Romanorum cum notis Petri Scriuerii. S. III. 945.

Vorſtii (Adolfi) Epiſtola de obitu *V. C. Ioannis Meurſii* ad filium eius *Ioannem*, Iuuenem praeſtantiſſimum, vt et Epitaphia in eiusdem morte per *A. Buchellium* et *Nicolaum Heinſium.* G. X. 654.

Voſſius (Iſaacus) de Antiquae Vrbis Romae Magnitudine, cum figuris. R. IV. 1497.

— — de Triremium et Liburnicarum conſtructione diſſertatio, cum figuris. R. XII. 705.

Vrſati (Sertorii Eq.) de notis Romanorum Commentarius. R. XI. (508.)

Vrſini (Fuluii) notae ad Kalend. Ruſticum Farneſianum. R. VIII. 19.

— — de Romanorum gentibus et Familiis. R. VII. 1143.

Vſſerii (Iacobi) de Macedonum et Aſianorum anno ſolari diſſertatio, cum Graecorum Aſtronomorum parapegmate, ad Macedonici et Iuliani anni rationes accommodato. G. IX. 1205.

Wower (Ioannis a) de Polymathia tractatio: Integri operis de ſtudiis veterum ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΟΝ, cum Praefatione Iacobi Thomaſii; acceſſerunt praeterea Auctoris Vita et Elogia in Polymathiam, item tabellae ſynopticae. G. X. 985.

Zamoſcii (Ioannis Sarii) de Senatu Romano, libri duo. R. I. 951.

CAPVT IV.

De ſcriptoribus Generalibus antiquitatum Chriſtianarum.

Lexica antiquitatum eccleſiaſticarum. 1. *Syntagmata et Compendia de antiquitatibus eccleſiaſticis.* 2. *De Romanae et Eccleſiarum Occidentalium ritibus ſcriptores.* 3. *De ritibus Eccleſiae graecae aliarumque Orientalium.* 4. *Scriptores de nominibus, vita et moribus veterum Chriſtianorum.* 5. *De conuenientia rituum Chriſtianorum cum Iudaicis atque Ethnicis.* 6. *Scriptores miſcellanei antiquitatum Eccleſiaſticarum.* 7. *Ritus Eccleſiaſtici deſcripti ordine temporis, quo obtinere coeperunt.* 8. *Per rituum diuerſitatem communionis Eccleſiaſticae vinculum haud ſolui.* 9. *Ritus externos omnes neutiquam eſſe improbandos vel negligendos.* 10. *Delineatio theſauri antiquitatum Eccleſiaſticarum.* 11.

I.

Praeter *Centuriatores Magdeburgenſes, Caeſaremque Baronium* et alios ſcriptores hiſtoriae Eccleſiaſticae itemque eos, qui dogmatum Eccleſiaſticorum hiſtoriam tradiderunt, vti prae ceteris nouiſſime fecit *Iacobus Baſnagius* V. C. Eccleſiaſtes Roterodamenſis in opere luculento edito Gallice A. 1699. Roterodami in Folio, Antiquitates Chriſtianas varias perſequuti ſunt Alphabeti quidem ordine *Dominicus* et *Carolus Macri,* Melitenſes, fratres, in Hierolexico cuius latine Romae 1677 in folio editi, et Venetiis 1712. 4. recuſi epitomen Italica lingua Bononiae 1682. 4. vulgatam vidi. *Cangius* item in gloſſario vtroque mediae Latinitatis et Graecitatis, qui paſſim illuſtrat bene multos mores, ritus, antiquitates et conſuetudines veterum Chriſtianorum, quod factum etiam eſt a *Ioan. Caſp. Suicero* in Theſauro Eccleſiaſtico, ſiue Lexico graeco vocum Eccleſiaſticarum, ſecunda vice Amſtelod. 1728. excuſo, et *Bernardo Biſſo,* Monacho Benedictino, in Hierurgia, ſiue rei diuinae peractione Geneuae 1687. fol. 2 Voll. *Ioſua* quoque *Arndius* Praeſul Megapolitanus, primo iam capite memoratus Lexicon antiquitatum Eccleſiaſticaſticarum vulgauit Gryphiswaldiae A. 1669. 4. Eundem laborem ſubiere *Adamus Rechenbergius* in Hierolexico reali, Lipſ. 1714. 4. 2 Voll. *Io. Andr. Schmidius,* Abbas quondam Mariaeuallenſis et Theologus in Academia Helmſtadienſi celeberrimus, qui praeter tot alia ſcripta prouehendis iuuenum ſtudiis

diis deſtinata, etiam vulgauit *Lexicon Antiquitatum Eccleſiaſticarum minus*, Helmſt. 1712. 8. quod autem ab eo in praefatione promiſſum fuit Lexicon eccleſiaſticum maius lucem non vidit. *Adamus Eadmann Mirus* in Lexico antiquitatum Eccleſiaſticarum, Germanice edito Budiſſae 1717. 8. *Ioannes Gothofr. Hering* in lexico compendiario eccleſiaſtico et haereſiologico. Snebergae 1734. 8. euulgato. Non contemnada etiam, breuis licet, vocum Eccleſiaſticarum enarratio Lexici more contexta, quae in *Ioan. Micraelii* Syntagmate hiſtoriae eccleſiaſticae iam quartum recuſo Lipſiae 1679. 4. occurrit p. 453—469.

II. Syſtema veluti quoddam veterum Eccleſiaſticorum rituum exhibent libri VIII. *Conſtitutionum Apoſtolicarum* ſub falſo *Clementis Romani* nomine pridem editarum, illuſtratarumque a Turriano et Cotelerio. Tum *Cyrilli Hieroſolymitani* Catecheſes, cum notis perſpicuis et eruditis editae a *Thoma Milles*. Oxon. 1703. fol. et *Antonio Auguſto Touttaeo*, Monacho in Gallia Benedictino e congregat. S. Mauri. Pariſiis 1720. fol. Ex recentibus Pontificiis primo loco memorandus *Ioan. Baptiſta Caſalius*, cuius liber de veteribus ſacris Chriſtianorum ritibus Eccleſiae ſiue Orientalis ſiue Occidentalis prodiit Romae A. 1644 4. et 1647. fol. ac Hanouerae 1684. 4. cum libro de ritibus profanis Aegyptiorum et Romanorum. Hunc excipit *Thomas Maria Mamachius* in originum et antiquitatum chriſtianarum libris XX. quorum Tomus primus prodiit Romae 1749. 4. II. ib. 1750. III. ib. 1751. 4 Ex reformatis huc ſpectat *Ioannes Hoornbeckius* libro I. Miſcellaneorum ſacrorum. Vltraiecti 1677. 4. E noſtris *B. Ioan. Andr. Quenſtadius* Theol. Witteb. in Antiquitatibus Eccleſiaſticis. Witteb. 1688. 4. Cui adde varia D. *Ioachimi Hildebrandi* ſcripta infra ſuo quaeque loco recenſenda, et *Matthiae Zimmermanni*, Superintendentis quondam Miſnenſis, Commentarium ad dictum Tertullianeum, *fiunt non naſcuntur Chriſtiani*. Lipſ. 1661. 4. Tum *Caſparis Caluoerii*, Superintendendis quondam Zellerfeldenſis in editione Brunſwico-Luneburgenſi, Rituale Eccleſiaſticum. 2. Voll. Ienae 1705. quo Eccleſiae noſtrae Lutheranae ritus potiſſimum perſequitur et cum antiquis confert. Et *Ioannis Friderici* Liturgia vetus et noua. Ienae 1705. 4. Syſtema antiquitatum Eccleſiaſticarum per programmata, quorum quadraginta ſeptem inde ab Anno 1740—1750. prodiere, componere coepit Vir Clariſſ. *Georgius Geret*, Gymnaſii Onoldini Rector. Plerosque ritus chriſtianos originem habuiſſe a Iudaeis probat eruditus auctor libri Anglice editi de ieiunio, *A Diſcourſe concerning Lent*. Lond. 1696. 8 parte ſecunda. Confer *Caſparis Henrici Hornii* additamenta ad Schilteri inſtitutiones iuris Canonici, p. 15.

III.

III. Latinae Eccleſiae ritus et conſuetudines potiſſimum tractant, qui de ritibus et officiis Eccleſiaſticis ſcripſere Alcuinus, Amalarius, [1] Beda, Ioannes Belethus, Bernouldus ſ. Berno Monachus Richenauienſis, [2] Guilelmus Durandus, Honorius Auguſtudonenſis, Iuo Carnotenſis, [3] Iſidorus Hiſpalenſis, [4] Micrologus, [5] Odo Cameracenſis, [6] Ordinis Romani auctor, [7] Rabanus Maurus, [8] Radulphus Tungrenſis, [9] Regino Frumienſis, Remigius Antiſſiodorenſis, Rupertus Tuitienſis, Hugo de S. Victore et Walefridus Strabo. Plerique horum vt Strabo, Iſidorus, Alcuinus, Hugo de S. Victore et Micrologus, *Melchiore Hittorpio* curante iunctim editi Coloniae. A. 1568. fol. in quos caſtigationes quaedam Latini Latinii videas licet in eius Bibl. ſacroprofana p. 129. 130. Poſt *Hittorpii* induſtriam de diuinis officiis et miniſteriis auctores varii congeſti per *G. Ferrarium.* Romae 1591. fol. E recentibus *Chriſtophorus Marcellus,* Archiepiſcopus Corcyrenſis (ſiue potius *Auguſtinus Patricius,* vide Baelii Lexicon in *Graſſis* nota D) libris III. de ritibus Eccleſiae Catholicae, ſ. de ſacris caerimoniis Romanae Eccleſiae ad Leonem X. Venetiis 1516. fol. Romae 1560. fol. Coloniae 1572. 8. Venetiis 1573. 8. *Ioan. Steph. Durantus* ſenatus Tholoſani praeſes, (neque enim *Petrus Daneſius* auctor, vt perſuaſum Morlierio in libro Gallico, cui titulus *Eſſais de litterature* T. I. p. 44. ſq. quod refellitur a Baluzio p. 489. ad Cyprianum de opere et eleemoſynis, et Du Pinio T. 16. Bibliothecae Eccleſiaſticae, pag. 119. ſeq.) in libris tribus de ritibus Eccleſiae Catholicae Romae 1560. et 1591. fol. Pariſiis 1624. 8. Lugd. 1675. 4. *Bartholomaeus Gauantus* [10] in theſauro ſacrorum rituum. Venetiis 1630. 4. Antw. 1646. 4. Lugd. 1669. et 1685. 4. 2 Volum. ac nouiſſime cum additamentis *Caietani Mariae Merati.* Romae 1736. 4. Tomis 4. *Andreae Piſcarae Caſtaldi* praxis Caerimoniarum. Venet. 1681. et Neap. 1645. fol. *Michaelis Bauldry* Manuale Caerimoniarum iuxta ritum Romanae Eccleſiae. Pariſ. 1646. 4. *Franciſci Mariae*

[1] De Eccleſiaſticis officiis libris IV. recuſis T. XIV. Bibl. PP. maximae. Lugd. p. 934. ſſ.

[2] T. XVIII. Bibl. Patr. p. 56.

[3] De Eccleſiaſticis Sacramentis et officiis, ac praecipuis per annum feſtis in Bibl. Patr. Pariſ. 1624. Tomo X.

[4] De Eccleſiaſticis officiis T. X. Bibl. Patr. Pariſ. 1644.

[5] T. XVIII. Bibl. Patr. edit. Lugd. p. 469. et in Georg. Caſſandri Operibus p. 121.

[6] T. XXI. Bibl. Patr. Lugd. p. 221.

[7] T. XIII. Bibl. Patr. p. 639.

[8] Tomo VI. Opp. p. 1. et T. X. Bibl. PP. Pariſ. 1644. p. 559.

[9] T. XXVI. Bibl. Patr. p. 289. ſſ.

[10] De *Gauanto* et ceteris eius ſcriptis conſ. *Philippus Picinellus in Athenaeo eruditorum Mediolanenſium p.* 69.

riae Magii, Clerici regul. Panormitani de ſacris caerimoniis diſquiſitiones. Panormi 1666. fol. *Mr. de la Croix* parfait Eccleſiaſtique, aliique. Prae ceteris omnibus commendandus *Edmundus Martene* Monachus Benedictinus doctiſſimus, in opere de antiquis Eccleſiae ritibus, cuius prima pars duobus tomis, libris quatuor conſtans de baptiſmo, confirmatione et Euchariſtia et reliquis Sacramentis prodiit Rothomagi 1700. 4. Tomus tertius libros binos de ritibus benedictionum et de politia Eccleſiaſtica complexus ibid. 1702. Secunda vice vltra tertiam partem ab ipſo auctore auctum prodiit Antw. 1736-38. Tomis IV. Idem Martene libros V. de antiquis monachorum ritibus opus bipartitum in lucem emiſit Lugduni 1690. 4. et librum de antiqua Eccleſiae diſciplina in diuinis celebrandis officiis per totum annum. Lugduni 1706. 4. His addenda *Claudii de Vert*, Monachi Cluniacenſis,[11] explicatio hiſtorica et litteralis rituum Eccleſiae IV. Voll. Gallice 1703. 1713. 8. Ritus Eccleſiae Romanae praeſentis compendio perſpicuo exhibet *Wagenſeilius* in pera librorum iuuenilium, loculamento extremo. De libris Eccleſiaſticis, e quibus Latinae Eccleſiae, recentioris praecipue, ritus cognoſcere licet, peculiaris exſtat diatriba amici noſtri *Nicolai Petri Sibbern*, Witteb. 1706. 8. Adiſis etiam *Io. Andr. Schmidii* diſſertat. de agendis, ſ. ordinationibus Eccleſiaſticis. Helmſt. 1718. 4. *Chriſtophori Matthaei Pfaffii* diſſertat. de liturgiis, miſſalibus, agendis et libris Eccleſiaſticis. Tubingae 1718. 4. et *Erneſti Salom. Cypriani* commentat. germanico ſermanico compoſitam de ordinationibus Eccleſiaſticis e Script. S. et hiſtoria eccleſiae primae purioris. Coburgi 1713. 4. Apparatum agendorum Eccleſiaſticorum antiquorum et recentiorum edidit *Chriſtianus Iulius Boekelmannus* 1721. 4. ſed longe plenior eiusdem Boekelmanni bibliotheca agendorum ab *Hermanno Caſpare Koenigio* edita eſt Cellis 1726. 4.

IV. Graecae Eccleſiae ritus cognoſcuntur in primis e libris Graecorum Eccleſiaſticis, quos peculiari diſſertatione recenſuit *Leo Allatius*, cum notis a me iterum praelis ſubiecta T. V. Bibl. *Graecae*. Videndi praeterea *Iſaacus Habertus*[12] ad pontificale Graecorum, *Iacobus Goar* ad Euchologium et in rituali

[11] Memoires de Trevoux A. 1706. Auguſt. p. 1353. et 1708. Iun. p. 1059. et Auguſt. p. 1321. ſeq. vbi auctoris vita, qui obiit menſe maio anni 1708. 1715. p. 2251. ſq. 2270. ſeq. vbi etiam recenſetur liber Episcopi doctiſſimi Verteto oppoſitus: *du veritable Eſprit de l'Egliſe dans l'Uſage des Ceremonies, ou refutation du Traité de Dom Claude De Vert.* Adde Ephemerides eruditor. Pariſ. A. 1710. p. 440. ſſ. et A. 1713. Decembr. p. 629. edit. Amſtel.

[12] De Haberti ἀρχιερατικῷ, quod Pariſ. 1643. fol. lucem vidit conf. Rich. Simonis Bibl. ſelectam T. 2. p. 1. ſq.

rituali Graecorum ex antiquis Patribus. Pariſ. 1647. fol. ac idem *Allatius* in libris de conſenſu Orientalis Eccleſiae et occidentalis, aliisque ſcriptis ſuo loco recenſendis. Iidem etiam de praeſentis Eccleſiae Graecae ſtatu, dogmatis, moribus et conſuetudinibus ſunt conſulendi, quibus addes *Martinum Cruſium* in Turco-Graecia, *Cangium* in gloſſario Graeco et CPoli Chriſtiana, *Georgium Fhelauium* ad *Chriſto. Angeli* librum de ſtatu, inſtitutis et ritibus Eccleſiae Graecae. Franc. 1655. Lipſ. 1670. 4. *Thomam Smithum. Paullum Ricautum* et *Petitum Crucium* (de la Croix) in libro de ſtatu praeſentis Eccleſiae graecae, *Richardum Simonem* ſub decurtato *Moni* nomine latentem in ſupplemento ad ſcrutinium religionum *Ed. Brerewoodii*, ſiue in Gallice edita Hiſtoria Critica dogmatum conſuetudinumque, quibus vtuntur populi Orientales. Amſtelodami (licet titulus Francofurtum referat) 1684. 12. *Wolfgangum Gundlingium* in notis ad Euſtratii Ioannis Zialowski, Rutheni, delineationem Eccleſiae orientalis graecae. Norimb. 1681. 8. *Alexandrum Helladium* in ſtatu praeſenti Eccleſiae Graecae. 1714. *Ioannem Michaelem Heineccium* in libro Germanice edito, qui inſcribitur: Eigentliche und wahrhaftige Abbildung der alten und neuen griechiſchen Kirchen, nach ihrer Hiſtorie, Glaubenslehre und Kirchengebräuchen. Lipſiae 1711. 4. *Iacobum Elnerum* in libro, itidem Germanice euulgato: Neueſte Beſchreibung der griechiſchen Chriſten in der Türkey, aus glaubwürdiger Erzehlung Herrn Athanaſius Doroſtamus, Archimandriten des Patriarchen zu Conſtantinopel. Berlin 1737. 8. cuius continuatio, ſupplementa et illuſtrationes ſiſtens, prodiit. ibid. 1748. 8. *Anonymum* in Breuiario ritus graeci omnium emendatiſſimo. Leopoli 1747. aliosque.

V. Non omittendi etiam, qui nomina, vitam, mores ac virtutes Chriſtianorum perſequuti ſunt, vt *Io. Baptiſta Ottius* de nomine Chriſtianorum. Tiguri 1710. 4. *Io. Franc. Buddeus* in exercitat. de origine, dignitate et vſu nominis Chriſtiani. Ienae 1711. 4. rec. in eiusdem ſyntagmate diſſertationum theologicarum, p. 385. ſſ. *Io. Fridr. Hebenſtreit* de variis Chriſtianorum nominibus. Ienae 1713. 4. *Chriſto. Aug. Heumannus* in Diſſ. de ortu nominis Chriſtianorum. Goettingae 1736. 4. inſerta eiusdem primitiis Goettingenſibus, p. 130. *Io. Chriſti. Burgmannus* de nomine Chriſtiani, eiusque origine et ratione. Roſtoch. 1739. et *Tobias Eckhardus* in commentatione de non chriſtianorum de Chriſto teſtimoniis, capite primo, quod agit de origine et ratione nominis Chriſtiani. Vitam, mores ac virtutes Chriſtianorum breuius expoſuere *Paganinus Gaudentius* in libro de vita Chriſtianorum ante tempora Conſtantini, Florent. 1639. 4. *Ioannes Fronto* Cancellarius Pariſienſis in Epiſtola ad Franc. Harlaeum de moribus et vita Chriſtianorum in

primis

primis Eccleſiae ſaeculis. Pariſ. 1660. 4. ac inter alias eius epiſtolas Leodii Eburonum 1674. 12. et curante B. *Ioan. Alb. Fabricio.* Hamburgi 1720. 8. B. D. *Chriſtianus Kortholt* [13] im öffentlichen Gottesdienſt der alten und heutigen Chriſten, einander entgegen geſtellet. Kilonii 1672. 12. et inter alia praeclara eius Viri ſcripta ad pietatem promouendam facientia. 1679. 8. *Eduardus Waterhuſius* in diſſertatione Angelice edita de pietate, caritate et politia antiquorum temporum et primorum Chriſtianorum. Londini 1655. 8. *Claudius Fleury* ſiue *Florus* (cuius etiam libellus ſimilis de moribus Iudaeorum Gallice, et Ioan. Enckhuſio interprete etiam Germanica lingua Hanouerae A. 1709. 8. editus exſtat) in libro Gallice edito de moribus Chriſtianorum Pariſiis et Hagae Comitum A. 1682. 12. et Germanice verſo ab eodem Ioan. Enckhuſio. Hanouerae 1718. 8. *Petrus Zornius* im erſten Chriſtenthum in der Lehre und Leben, Kilonii 1711. 4. *Io. Georg. Walchius* in Compendio antiquitatum Eccleſiaſticarum ex ſcriptoribus apologeticis eorundemque commentatoribus compoſito. Ienae 1733. 8. et *Sigism. Iac. Baumgarten* in primis lineis breuiarii antiquitatum Chriſtianarum. Halae 1747. 8. Fuſius paullo hoc argumentum perſequuti ſunt *Guilielmus Caueus* in primitiuo Chriſtianiſmo Anglice ſaepius (ita vt iam quinta editio fuerit anni 1689.) deinde Belgice cum praef. Hermanni Witſii, ac Gallice Amſt. 1711. 8. et Germanice denique plus ſimplici vice vulgato in 8. *Ioſephus Bingham* in originibus et antiquitatibus Eccleſiaſticis editis prima vice Anglice Londini 1708. ſſ. decem volumin. in octaua forma; deinde ibid. recuſis 1726. 2 Voll. fol. tum Belgice verſis Lugd. Bat. 1716. 8. denique Latine a *Io. Henr. Griſchouio* Halae 1723—1729. X Tomis in 4. Binghami originum compendium *Blackmorio* et *Leyo* curantibus euulgatum eſt hoc indice: Eccleſiae primitiuae notitia, or a Summary of Chriſtian Antiquities. Londini 1722. 8. 2 Voll. *Gothofredus Arnoldus* in delineatione primorum Chriſtianorum ſecundum viuam ipſorum fidem ſanctamque viuendi rationem Germanice Lipſ. 1696. et auctior 1712. fol. ac quinta vice Frfti 1731. forma quarta regali, et Belgice A. 1698. fol.

VI. Partem quandam licet minutam antiquitatum Chriſtianarum attingunt *Ant. Caracciolus* in ſynopſi veterum religioſorum rituum atque legum. Ro-

[13] Eiusdem Kortholti liber de vita et moribus Chriſtianis primaenis per gentilium malitiam afflictis Kilonii 1683. 4. prodiit, longe locupletior deinde vulgatus 1698. 4. hoc titulo: *Paganus obtrectator*, ſiue de calumniis gentilium in veteres Chriſtianos libri tres. Primae huius operis lineae lucem viderant Kilonii 1668. 4. ſub titulo: *de calumniis paganorum in Chriſtianos veteres ſparſis.* Paganum Chriſtianorum laudatorem nuper excuſſit *Gottl. Frid. Gudius.*

mae 1612. 4. et *Paganinus Gandentius* ſupra laudatus in libro de ſaeculi Iuſtinanaei moribus, Florentiae primum edito, deinde Argentorati A. 1654. 8. recuſo, in quo hoc inter alia notabile, quod multas Ethniciſmi reliquias ſiue vt Baſilii Seleucienſis verbis dicam, ἑλληνισμὸν Χριστιανισμοῦ προσωπείῳ κρυπτόμενον adhuc tam ſera aetate ſub Chriſtianis imperatoribus obtinuiſſe oſtendit: in quam ſententiam paſſim quaedam ſuis in ſcriptis notat *Antonius van Dale*, pluribus id haud dubie, ſi ſuperfuiſſet, facturus in opere de perſonis, muneribus, ritibus, caerimoniis, ac conſuetudinibus veterum Chriſtianorum, illarumque partim ex Ethniciſmo partim ex Iudaiſmo origine, quod promittit p. 336. libri de oraculis, editionis ſecundae. Conf. eius diſſ. de origine ac ritibus ſacri taurobolii ſub init. et quae de epuli feralis vſu ab Ethnicis ad Chriſtianos translato Lipſius ad Taciti VI. Annal. c. 5. p. 558. ſeq. edit. Gronov. in 8. *Paullus* quidem *Aringhus* T. I. Romae ſubterraneae L. I. c. 21. p. 107. libenter fatetur gentium ritus, qui religioni non repugnarent, in Eccleſia ſeruatos, et ad rem Chriſtianam applicatos. Adde *Pompeii Sarnelli* epiſtolas Eccleſiaſticas p. 154 ſſ. Idem faciunt Baronius et alii, quorum loca pag. 3. ſqq. produxit *Muſſardus* in libro Gallice edito Geneuae A. 1667. 8. et cum animaduerſionibus B. *Sigismundi Hosmanni* recuſo Germanice A. 1695. Lipſiae in 8. et 1703. parte 2. libri, qui inſcribitur eigentliche Abbildung des nach und nach verfallenen Chriſtenthums, de conformitate caerimoniarum hodiernae aetatis cum veteribus, in quo toto id agit vir doctus, vt pleroſque ritus, conſuetudines ac ſuperſtitiones Romanae eccleſiae e paganiſmo deriuet, perinde vt dogmata illorum e Iudaiſmo repetiit D. *Martinus Geierus* ὁ μακαρίτης in conformitate Iudaeopapiſtica, *Georgius Zeaemannus* T. I. p. 546. der fernern Entdeckung des uncatholiſchen Pabſtthums *Io. Henr. Stuſſ* de conſenſu theologiae Iudaicae et Pontificiae. Gothae 1732. 4. *Wilh. Chriſti. Iuſtus Chryſander* in dem Entwurf der Uebereinſtimmung des Pabſtthums und Judenthums. Helmſtad. 1750. 4. ac ritus nonnullos *Ioan. Franc. Buddeus* in duplici diſſertat. de ritibus Eccleſiae latinae Iudaicis. Witteb. 1688. et 1689. 4. ac in parergis Hiſtorico-Theolog. Halae Magd. 1703. 8. diſſ. 3. et 4. Ac ſane multa Eccleſiae ſuae cum Ethnicis communia eſſe, haud diffitetur Florimundus Raemundus lib. 8. hiſtor. de ortu et progreſſu haereſium c. 3. et agnoſcit etiam Guil. du Choul in libro de religione veterum Romanorum. Adde Ludov. Viuem ad Auguſtini lib. VIII. de C. D. c. 27. Ioan. Iac. Chifletium in expoſitione tituli ſepulcralis Geminiae matris ſacrorum, p. 70. et de linteis Chriſti ſepulcralibus c. 8. et Moretum auctorem querelae ad Gaſſendum de impiis ritibus ac proceſſionibus in feſto corporis Chriſti, tum *Claudium Delleum* in tomo quarto Antiquitatum monaſticarum Gallice editarum,

rum, quo Ethnicorum monachos perſequitur, vt tomo tertio Iudaeorum. Pariſ. 1699. 12. et eos, quos enarrat Auctor interpretat. Germanicae comment. Middletonii de conformitate Papismi et Paganismi, in praef. Ex Proteſtantibus vero praeter auctorem Gallum vtrumque ſupra laudatum plures in hoc argumento deducendo verſati ſunt, vt *Dauid Meier* in Tranſenna theologica et hiſtorica de Papatu Romano per Ethnicismum impraegnato refermentatoque, Francof. 1654. 4. *Ioan. Forbeſius* in inſtructionibus hiſtorico-theologicis paſſim, et qui ex eo profecit *Ioan. Valkenier* in Roma paganizante. Franeq. 1656. 4. Ioan. Owenus pag. 486. Θεολογουμένων, *Pet. Molineus* in reſponſione ad libellum prouocatorium Belliagii, p. 110. ſſ. *Oliuerius Ormerod,* qui Londini A. 1606. 8. Anglico idiomate edidit picturam Papiſtae, cui adiecit Pagano-Papismum, [14] in quo conuenientiam Papismi et Paganismi in 145 capitibus, et hoc illum deteriorem eſſe 17 capitibus conatur oſtendere, teſte Gisb. Voetio T. II. diſputatt. ſelectar. p. 600. et 698. *Petrus Iuricu* in praeiudiciis contra Papiſmum, praeiudicio XII. *Franc. de la Croy* in libro Gallice edito de harmonia Romanae Eccleſiae cum Ethnicismo, Iudaismo et antiquis haereſibus, 1605. 8. et alius *Scriptor Gallus* comparationis Paganismi et Papismi, quae ſubiecta eſt vitae Iuliani Gallice editae in 12. Germanice verſae ſub indice: *Franciſci Croii* heydniſches Pabſtthum. Baſel 1607 und 1613. 8. *Andr. Riuetus* in Catholico Orthodoxo paſſim, *Carolus Drelincourtius* in falſa ſpecie antiquitatis, Sect. VII. p. 41. ſſ. et in comm. de iubilaeo eccleſiae Rom. p. 215. ſq. *Ioan. Georg. Dorſcheus* P. III. ſylloges vindiciar. in Exodum p. 58. *Nic. Hunnius* in apoſtaſia Romanae Eccleſiae c. 4. *Matth. Zimmermannus* in analectis p. 41. ſqq. B. *Valentinus Alberti* in ſupplem. ad *Siricii* oſtenſionem abominationum Papatus p. 505. *Conyers Middleton* in epiſtola Anglice ſub hoc indice edita: *A Letter from Rome, ſhewing an exact Conformity between Popery and Paganiſm*, quae prima vice prodiit

[14] Miramur, *inquit Iſaac. Caſaubonus in Caſauboniamis p.* 165. tot paganicas ſuperſtitiones hodie retineri in Eccleſia Romana. Ecce veram rei cauſſam. Putarunt plerique omnes veterum, quorum opera alioquin vtiliter poſita in praedicatione Euangelii, indulgendum aliquid gentibus, *quoniam,* inquit Gregorius Magnus, *duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt.* Eſt illuſtriſſimum eius rei argumentum in hiſtoria Χριστιανώσεως Anglorum, tempore Gregorii M. opera Auguſtini Epiſcopi. Solebant pagani boues multos ad ſacrificia Deorum occidere. Veretur Gregorius, ne ſi nihil tale fiat, in religione chriſtiana parum proficiatur. Vtitur igitur ſubtili commento, vt ſpecies veteris moris aliqua retineatur. Sic Apoſtoli Friſiae petunt reliquias, vt ſtatim ſublatis gentium idolis haberent quod ſubſtituerent. *In eandem ſententiam it Erasmus libro de modo orandi Deum, cuius verba excerpſit Chriſti. Gottl. Schwartz in Diſſ. de piis fraudibus* § *VII. Similiter gerunt ſe hodie Ieſuitae apud Sinenſes in ferendo Confucii cultu et aliis paganicis eorum ritibus.*

Londini 1729. 4. quinta autem vice ibid. 1741. 8. inſtructa praefatione apologetica aduerſus obiectiones ſcriptoris pontificii, et additamento, quo Warburtoni, in diuina Moſis legatione Vol. II. part. I. p. 355. comparationem inter papatum et gentiliſmum inutilem eſſe ſtatuentis, ſententia examinatur. Haec Middletoni epiſtola germanice a C. G. S. verſa prodiit 1738. 8. Vt praeteream *D. Chriſtophorum Walpurgerum* de ethmicopontificia conformitate, Lipſiae 1617. 4. *Ioannis Tilii* parallela ſine nomine auctoris edita Ambergae 1610. 8. quibus vitas et mores Pontificum Romanorum confert cum contrariis longeque melioribus dictis et factis Principum ethnicorum, aliosque nominatos interpreti epiſtolae Middletonianae, praef. b. 1. ſſ. Similiter Chriſtianorum etiam inter Proteſtantes vitam collato Ethnicorum exemplo coarguit *Betkius* in chriſtianismo ethnico, *Ridderus* in dem von Heiden beſchämten Maulchriſt, *Henr. Lubbert* in dem von ehrbaren Heiden verdammten lutheriſchen Chriſt. Fuerunt iam olim, qui cum Iuliano apud Cyrillum VII. p. 238. Chriſtianismum ipſum tanquam ex Iudaismo et Ethnicismo conflatum traduxere, quibus reſpondit B. *Kortholtus* lib. 1. c. 2. ſqq. obtrectatoris pagani, et *Ioan. Fileſacus* lib. 2. electorum p. 155. ſqq. qui etiam Ethnicos a Iudaeis pleraſque caerimonias ſuas repetiiſſe diſputat p. 169. ſq. Licet vero antiquos etiam et a ſuperſtitione alieniſſimos veterum Chriſtianorum ritus magnam partem a iudaicis repetitos eſſe non diffiteamur, vt docet Iobus Ludolphus p. 365. ſq. commentar. ad hiſtoriam Aethiop. fateamur etiam in quibusdam cum Ethnicis coincidere: tamen, quod ad hos attinet, haud neceſſe putamus, Ethnicis eos imputari, tanquam auctoribus, non magis, quam Ethnicos omnia, quae cum noſtris conueniunt, accepiſſe a Chriſtianis, vel etiam, quos contemtiſſimos ſemper habuere, Iudaeis. Ita credat, qui volet, fabulas ethnicorum Poetarum ex moſaicis depromtas libris, de quibus multae exſtant eruditae et ingenioſae ſuſpiciones virorum praeſtantiſſimorum, Bocharti, Voſſii, Huetii aliorumque, de quibus confer Miſcellanea Lipſienſia Tomo VI. p. 212. ſqq. quanquam etiam Ethnicos quaedam ſacra Iudaeorum et Chriſtianorum in myſteriis ſuis aemulatos eſſe notat Tertullianus c. 4. de praeſcriptione, ſicuti Theophilus Raynaudus in heteroclitis ſpiritualibus p. 146. ſq. varios affert gentilium ritus ab Ebraeis petitos et ritus ethnicos in chriſtianismo ſanctificatos. Haec ipſa autem conuenientia parum facit ad laudem vel vituperationem [15] niſi aliis argumentis conſtet ritus illos per ſe probandos vel deteſtabiles eſſe. Atque alioqui iam ſupra capite I. pluribus diſputare me

[15] Confer Synodum Nicaenam ſecundam actione ſexta, T. 3. edit. Binianae A. 1618. p. 648. Nicol. Comnenum p. 47. et 140. praenot. Myſtagog. et p. 180. vbi ritus Iudaeis et Chriſtianis communes perſequitur.

me memini, illam qualemcunque conuenientiam caerimoniarum conſuetudinumque in ſacris, valde incertum argumentum eſſe, vt hinc ſtatim illas ab his, quibuscum conſpirare videntur, petitas eſſe colligamus. conf. memor. Triuulr. A. 1707. p. 1302. ſq. De ſtatu paganorum ſub Chriſtianis Imperatoribus ſcripſit *Iacobus Gothofredus,* Geneuae 1616. 4. quo in libello collecta ſunt edicta Imperatorum Chriſtianorum aduerſus ethnicos.

VII. Plures ritus eccleſiaſticos egregie illuſtratos habes in variis ſcriptis Aurelianenſis Epiſcopi, atque, vt Mericus Caſaubonus p. 33. ad Optatum vocat, hominis ex mera, quantus erat, antiquitate compoſiti, *Gabrielis Albaſpinaci:* libris praecipue duobus obſeruationum eccleſiaſticarum, quos poſt Pariſienſem editionem vulgauit *Gebh. Theod. Meierus*, Helmſt. 1672. 4. in epitomen redegit et notas quasdam aſperſit *Ioan. Georg. Kettenbeilius.* ibid. 1657. 4. Spectant etiam huc Schediaſmata ſacroprofana, et cetera ſcripta quaedam *Aloyſii Nouarini;* tum *Ludouici Creſollii* myſtagogus, Pariſiis 1629. in folio editus et pulcherrimarum rerum plenus: *Ioan. Ludov. de la Cerda* aduerſaria ſacra et notae ad Tertullianum: *Pompeii Sarnelli* epiſtolae eccleſiaſticae, Neapoli 1718. 4. vt *Tobiae Pfanneri* obſeruationes eccleſiaſticas, *Ioannis Nicolai* antiquitates eccleſiaſticas, et alia huius generis omittam. Longum etiam eſſet perſequi notas, obſeruationes et commentarios virorum doctorum in varios ſcriptores eccleſiaſticos: *Nicol. Rigaltii*, v. g. *Henr. Valeſii, Dionyſii Petauii, Iac. Sirmondi, Ioan. Bapt. Cotelerii, Paſchaſii Quesnelli, Steph. Baluzii, Io. Mabillonii:* quibus inſignem lucem antiquitatibus et conſuetudinibus eccleſiaſticis attulere, poſt *Georg. Caſſandrum, Iac. Pamelium, Io. Morinum, Io. Bonam* et alios paucos horum ſimiles.* *Boetii Eponis* Nordahuſani ſyntagmata antiquitatum eccleſiaſticarum memorat Suffridus Petri de ſcriptoribus Friſiae, decade XV. 3.

VIII. Non omittendus denique libellus a *Iona Porreo* Gallice A. 1646. in 8. editus Charentone, ac deinde ſaepius recuſus ſub titulo: *Traité des anciennes Ceremonies, contenant leur naiſſance et accroiſſement, leur entrée en Egliſe, et par quels degrez elles ont paſſez iusques à la ſuperſtition.* 8. et vltima vice ſub indice: *Hiſtoire des ceremonies et des ſuperſtitions qui ſe ſont introduites dans l'Egliſe. Amſt.* 1717. 8. cum Ratramno de corpore et ſanguine Chriſti. Etiam Belgice Amſtel. 1723. 8. *Verhaal van de oude Kerkgebruiken.* In linguam latinam translatus et cum altero Muſſardi libro (de quo ſupra § 6.) iterum germanice editus ſub titulo: eigentliche Abbildung des nach und nach verfallenen Chriſtenthums. Lipſ. 1703. 8. cum animaduerſionibus M. *Sigiſmundi Hofmanni.* In hoc libello ordine chronologico recenſentur ritus, qui per ſingula ſaecula in eccleſia paullatim inualuerunt. Quanquam vero neque plenus eſt iſte liber, neque per omnia accuratus, tamen methodus ipſa et conatus

tus merentur laudem, operaeque pretium eſſet, hoc ordine, omnium profecto optimo et vtiliſſimo accuratam rituum eccleſiaſticorum notitiam a viro aliquo docto exhiberi. Ritus eccleſiae Romanae poſt ſaeculum IV. receptos ſuccincte perſequitur *Ioannes Baptiſta Thiers* in examine critico hiſtoriae flagellantium a Boilauio ſcriptae p. 252. ſqq. Quare in primorum ſaeculorum ſcriptoribus pauciora de ritibus memorata reperiantur, dicet Andr. Hyperius libro IV. de ratione ſtudii theologici p. 578. ſeq. Ritus eccleſiae anglicanae illuſtrat, et cum antiquis confert praeter Ioan. Durellum *Carolus Wheathy* in libro, cuius index: a rational Illuſtration of the Book of common Prayer. Lond. 1728. 8.

IX. Propter varietatem rituum circa res in ſacris litteris non definitas, vnionem eccleſiaſticam inter eos, quibus dogmata eadem ſacroſancta conſtant, neutiquam ſolui debere recte docet confeſſio Auguſtana Art. 7. atque egregie oſtendunt e veteribus *Socrates Scholaſticus* lib. 5. Hiſt. Eccleſ. c. 22. *Sozomenus* lib. 7. c. 19. *Hieronymus* Ep. 27. *Auguſtinus* Epiſt. 86. 118. et 119. ad Ianuarium. *Fulberius Carnotenſis* Ep. 2. et *Ratramus* lib. 4. contra errores Graecorum. E recentioribus *Petrus Venerabilis* lib. IV. Ep. 17. ad Bernardum Claraeuallenſem T. 22. Biblioth. Patrum Lugdun. et in Martini Marrierii Bibliotheca Cluniacenſi p. 631. ſeq. *Philippus Melanchthon* in Epiſtola ad Georgium Principem Anhaltinum de ritibus non impiis in Eccleſia tolerandis lib. 1. Epiſtol. p. 138. et ad Philippum Haſſiae Landgrauium lib. 3. pag. 4. ſeq. *Allatius* de conſenſu p. 1101. 1129. ſeq. contra Hottingerum p. 11. vsque ad 21. de ſynodo Phot. p. 529. ſeqq. et de purgatorio p. 638. ſeq. *M. Anton. de Dominis* lib. 7. de rep. Eccl. c. 12. *Io. Durellus* in libro, quo tuetur ritus eccleſiae Anglicanae, paſſim: *Iac. Goetten* lib. 1. obſ. eccleſ. c. 15. *Ioach. Hildebrandus* in diſſ. de ritibus ſacris (Helmſt. 1655.) §23. ſeqq. *Godfridus Wegnerus* in diſſ. edita Regiomonte A. 1695. *vtrum neceſſe ſit caerimonias vbiuis in Eccleſia eſſe ſimiles et easdem.* *Frid. Spanhemius* T. 2. Opp. pag. 905. ſeqq. et 1294. ſeqq. et *Io. Bona* de diuina ψαλμωδίᾳ c. 18. Pontificum Leonis X. et Clementis VII. Bulla, qua Graecis ritu ſuo vti conceditur, praefixa eſt Iſaac. Haberti ἀρχιερατικῷ eccleſiae graecae, et Allatii libro de aetate et interſtitiis in collatione Ordinum apud Graecos ſeruandis, qui etiam p. 21. Bullam Paulli V. in eandem ſententiam exhibet. Confer praeterea eundem Allatium aduerſus Creyghtonum p. 155. ſeq. Viciſſim ſuperſtitioſos ritus a Romana eccleſia ſub meriti praecipue et cultus nomine obtruſos recte a nobis reiici oſtendit B. D. *Samuel Benedictus Carpzouius* in Antimaſenio p. 714. ſqq. Quemadmodum ſane, vbi in dogmatibus ipſis diſſenſus eſt, et per rituum, adiaphororum licet, introductionem erroribus ipſis et falſae doctrinae

nae via ſternitur, prudentiae et officii ratio ſuadet, neque in ritibus, licet per ſe alioqui non valde reprehendendis quicquam admittere in eorum gratiam, qui per hoc caſſibus nos ſuis illaqueare et incautos fallere inſtituerunt. Alioqui ὁμοδοξία nec ſufficit ad ὁμόνοιαν, nec requiritur in omnibus. Confer *A. Dounaeum* in notis ad S. Chryſoſtomum T. VIII. p. 360. Praeterea *conſuetudo ſine veritate*, vt pulchre ait S. Cyprianus, vetuſtas erroris eſt.

X. Multiplicem ſtudii ſacrarum et eccleſiaſticarum antiquitatum vſum praeter *Frider. Spanhemium* T. 2. Opp. p. 1395. ſqq. elegantibus orationibus demonſtrarunt *Ioan. Alph. Turretinus* Franciſci Theologi Geneunſis, filius, Geneuae 1701. 4. recuſa in eius dilucidationibus philoſophico-theologico-dogmatico-moralibus Volum. III. p. 131. ſeqq. et *Ioan. Martin. Chladenius* in oratione de voluptate ex antiq. eccleſ. capienda. Lipſ. 1742. 4. quibus iungendus eſt D. *Conradi Mel* Antiquarius ſacer, de vſu antiquitatum iudaicarum, graecarum et romanarum in explicandis obſcurioribus S. Scripturae dictis Schleuſingae 1707. 8. Non omnes ritus externos contemnendos aut vitandos eſſe, ne in fuga ipſa ſuperſtitionis ſuperſtitioſi eſſe videamur, multis diſputat *Caſp. Caluoerus* in epilogo ritualis eccleſiaſtici T. 2. p. 707. ſeq. vt Ioan. Meisnerum τὸν μακαρίτην in collegio adiaphoriſtico aliosque praeteream.

XI. Claudam et hoc caput delineatione Theſauri Antiquitatum Eccleſiaſticarum, qualem olim praemiſi Clariſſ. Voigtii Thyſiaſteriologiae, et nunc aliquot monumentis locupletaui. Simile opus moliti ſunt *Gerardus a Maſtricht* et *Ioan. Franc. Buddeus* cum genero *Io. Georg. Walchio*, quod non fuiſſe perfectum, dolendum ſane eſt. Conſpectus theſauri Buddeo-Walchiani ſumtu Io. Frid. Gleditſchii filii prelo ſubiiciendi prodiit Lipſ. 1726. 4.

Theſauri Antiquitatum Eccleſiaſticarum Tomus I.

1. Io. Frontonis Epiſtola de moribus et vita Chriſtianorum in primis Eccleſiae ſaeculis, aliaeque eiusdem Epiſtolae Eccleſiaſticam rem ſpectantes.
2. Paganinus Gaudentius de vita Chriſtianorum ante tempora Conſtantini.
3. Claudius Florus de moribus Chriſtianorum. Ex Gallico latine.
4. Guil. Cauei primitiuus Chriſtianiſmus. Ex Anglico latine.
5. Nic. Vedelius de prudentia Eccleſiae Veteris.
6. Io. Stephani Duranti de antiquis Eccleſiae ritibus.
7. Barthol. Gauanti theſaurus ſacrorum rituum.
8. Chriſtophori Marcelli de ritibus Eccleſiae Catholicae.

9. Claudii de Vert, Cluniacenſis Monachi explicatio litteralis et Hiſtorica rituum Eccleſiae, e Gallico latine.

Tomus II.

10. Edmundi Martene de antiqua Eccleſiae diſciplina circa ſacramenta, ritus benedictionis et Politiam Eccleſiaſticam libri VI.
11. Eiusd. de antiqua Eccleſiae diſciplina in diuinis celebrandis officiis.
12. Io. Antonii Dandini Alteſerrae Aſcetica ſiue Origines Monaſticae et Edmundi Martene de antiqua Monachorum diſciplina.

Tomus III.

13. Euchologium Graecorum cum notis Iacobi Goari.
14. Graecorum Pontificale cum notis Iſaaci Haberti.

Tomus IV.

15. Lud. Creſollii Myſtagogus.
16. Io. Ludouici de la Cerda Aduerſaria ſacra.

Tomus V.

17. Auberti Miraei libri V. de notitia Epiſcopatuum Orbis Chriſtiani.
18. Commanuillii tabulae Geographicae et Chronologicae omnium Archi-Epiſcopatuum et Epiſcopatuum Orbis: e Gallico latine.
19. Catalogus Pontificum Romanorum e Papebrochii propylaeo ad Acta Sanctorum Maii.
20. Benedicti Bacchini de Eccleſiaſticae Hierarchiae origine libri III.
21. Guil. Cauei de regimine Veteris Eccleſiae. Ex Anglico latine.
22. Iac. Gothofredi, Hieron. Aleandri, Iac. Gutherii, Chr. Kortholti, Iun. Sirmondi et Salmaſii de regionibus et eccleſiis ſuburbicariis.
23. Victorini Canon Paſchalis cum commentario Aegidii Bucheri.

Tomus VI.

24. Franciſci Blanchini Veronenſis de Calendario et Cyclo Caeſaris ac de Paſchali Canone S. Hippolyti Martyris, diſſertationes duae.
25. Lud. Thomaſinus de diebus feſtis, e Gallico latine.
26. Hadriani Bailleti Hiſtoria feſtorum mobilium et immobilium, e Gallico latine.
27. Caroli Guieti Heortologia ſiue de feſtis propriis locorum.
28. Io. Baptiſtae Thiers de feſtorum dierum imminutione.

Tomus VII.

29. Io. Ciampini Synopſis Hiſtorica de ſacris aedificiis a Conſtantino M. conſtructis.

30. Io.

30. Io. Ciampini vetera monumenta, et ſcripta alia ad antiquitates Eccleſiaſticas ſpectantia.
31. Iac. Ledarchii diſſ. Hiſtorica de ſacris Baſilicis SS. Martyrum Marcellini Presbyteri et Petri Exorciſtae.
32. Georgii Wheleri relatio de templis primitiuorum Chriſtianorum. Ex Anglico latine.
33. Leo Allatius de Templis Graecorum, et de Narthece Veteris Eccleſiae.
34. Pompeii Sarnelli antiqua Baſilicographia. Ex Italico latine. Hadr. Valeſii, Io. Launoii et MS. Lud. Antonii Muratorii de baſilicis diſſertationes.
35. Io. Baptiſtae Thiers diſſertationes Eccleſiaſticae de altaribus et choris Eccleſiarum. Ex Gallico latine.
36. Iac. Lobbetius de religioſo templorum cultu.
37. Antonii van Dalen diſſ. de conſecrationibus templorum, perſonarum ac rerum ſacrarum.
38. Angelus Roccha de campanis.
39. Io. Baptiſtae Thiers liber de Campanis, e Gallico latine.

Tomus VIII.

In duas partes diſtribuendus.

40. Dauid Clarkſon Eboracenſis, de non ſtatis in Eccleſia veteri liturgiis, cum Thom. Comberi refutatione. Ex Anglico latine.
41. Io. Bona de diuina Pſalmodia.
42. De veteri more inter ſtandum orandi. E. Gallico latine. Claudii Ioly de recitatione horarum Canonicar.
43. Ioach. Hildebrandi rituale orantium, ſacrae antiquitates de precibus etc.
44. Iac. Thomaſii diſſ. de ritu precandi verſus orientem.
45. Wilh. Erneſti Tenzelii de ritu lectionum ſacrarum.
46. Petri Allixii diſſ. de Triſagii Origine.
47. Thom. Smithi diatriba de hymnis Graecorum.
48. 49. Franc. Bernardini Ferrarii de Veterum Chriſtianorum Concionibus libri III. et Ioach. Hildebrandi liber eiusdem argumenti.
50. Eiusd. Ferrarii de variis Epiſtolarum Eccleſiaſticarum generibus et Gerhardi Rodolphi Grauienſis de litteris Canonicis, Philippi item Priorii de litteris Canonicis, tractoriis et Synodicis.
51. Iacobi Boilauii Hiſtorica disquiſitio de re veſtiaria hominis ſacri vitam communem more ciuili traducentis.
52. Andreae Sauſſaei Panoplia Sacerdotalis libris XIV. Eiusd. de Clericorum tonſura et habitu libris XV. Ei. de ornatu Epiſcoporum libris VII.

Eiusdem de pallio Epiſcoporum ex libro de Myſticis Galliae ſcriptoribus.

53. Io. Garnerii diſſ. de pallio Epiſcoporum.

Tomus IX.

54. Iac. Vſſerii de Rom. Eccleſiae Symbolo Apoſtolico vetere.
55. Seuerus Alexandrinus de ritibus baptiſmi, Syriace et latine.
56. Ioſephi Vicecomitis de antiquis baptiſmi ritibus libri V.
57. Gerhardi van Maſtricht ſchediaſma de ſuſceptoribus ſiue patrinis.
58. Lucas Holſtenius de forma et miniſtro ſacramenti confirmationis.
59. Henricus Hammondus de Confirmatione.
60. Sainctebeufius de Confirmatione, contra Dallaeum.
61. Ioſephus Vicecomes de antiquis Miſſae ritibus.
62. Dauid Blondellus de Euchariſtia Veteris Eccleſiae.
63. Henrici Rixneri de inſtituto veterum Chriſtianorum circa Euchariſtiam.
64. Ludouici Antonii Muratorii diſquiſitio de quatuor temporum ieiuniis.
65. Io. Fileſaci ſyntagma de poenitentia, et Iac. Sirmondi hiſtoria poenitentiae. Aegidius Strauchius de priſcis poenitentium ritibus.
66. Nic. Serarius et Iac. Gretſerus de Eccleſiae Catholicae proceſſionibus cum Auctario Nic. Sanderi.
67. Boileauii Hiſtoria flagellantium. Io. Baptiſtae Thiers examen Hiſtoriae Boileauianae. E Gallico Latine.
68. Eiusd. tractatus de ſuperſtitionibus circa ſacramenta. E. Gallico latine.
69. Hiſtorica Critica conſuetudinum ſuperſtitioſarum quibus in errorem abduci vulgus et eruditos admiratione ſuſpenſos teneri contigit, auctore P. Brun, S. Oratorii Presbytero. E Gallico latine.
70. Conformitas rituum hodiernorum cum veteribus. E Gallico Muſſardi latine.
71. De Antiquis caerimoniis, ſiue quibus gradibus paulatim defecerint ad ſuperſtitionem. E Gallico latine.

Tomus X.

72. Dauid Blondellus et Henr. Hammondus de Epiſcopis et Presbyteris.
73. Pompeii Sarnelli Epiſtolae Eccleſiaſticae, ex Italico latine.
74. Io. Launoii Regia in Matrimonium poteſtas.
75. Dominici Galeſii Eccleſiaſtica in matrimonium poteſtas.
76. Io. Launoii contentorum in Galeſii Eccleſiaſtica in matrimonium poteſtate erratorum Index.

77. Ger-

77. Gerbaſii Theologi Sorbonici tractatus Irenicus de Eccleſiae et Principum in matrimonium poteſtate.
78. Franciſcus Duſſeldorpius Lugdunenſis de non ineundo matrimonio cum iis qui extra Eccleſiam ſunt.
79. Ioach. Hildebrandus de nuptiis et Natalitiis Veterum Chriſtianorum.
80. Marci Antonii Marſilii Columnae, Hydragiologia.
81. Iacobi Gretſeri de benedictionibus et maledictionibus libri III.
82. Proſperi Stellartii de coronis et tonſuris Paganorum, Iudaeorum et Chriſtianorum libri III.
83. Io. Baptiſtae Thiers Hiſtoria capillamentorum. E Gallico latine.

Tomus XI.

84. Ioach. Hildebrandi praxis Vet. Eccleſiae circa moribundos et de morientium virtutibus.
85. Io. Andreas Boſius de Clinicis ſ. grabatariis Veteris Eccleſiae.
86. Io. Launoius de ſacramento unctionis infirmorum.
87. Iacobi Gretſeri de funere Chriſtianorum.
88. Onuphrius Panuinius de ritu ſepeliendi mortuos apud veteres Chriſtianos et de eorum coemeteriis.
89. Henrici Spondani Coemeteria ſacra, ſiue de ritibus ſepulturae apud Iudaeos, gentes, et maxime Chriſtianos.
90. Ludouici Antonii Muratorii diſſertationes duae de more intra templa humandi fidelium cadauera.
91. Caſp. Sagittarii de Natalitiis et cruciatibus martyrum.
92. Antonii Gallonii de cruciatibus Martyrum.
93. Angelus Roccha de Canoniſatione ſanctorum.
94. Antonii Macedo de Diis tutelaribus Orbis Chriſtiani.
95. Diſſertationes Eccleſiaſticae Caſparis Ibannes de Segouia et Peralta pro gloria antiquorum tutelarium contra fictiones recentes, ex Hiſpanico latine.
96. Claudii Caſtellani Pariſienſis Eccleſ. Cathedral. Canonici Vocabularium Hagiologicum ſiue Catalogus Sanctorum quorum nomina tractu temporis corrupta ſunt, praemiſſus Originibus Gallicis Aegidii Menagii.
97. Simonis de Peyronet Catalogus Sanctorum.

Tomus XII.

98. Paulli Aringhi Roma ſubterranea.
99. Franciſci Mariae Torrigii cryptae ſacrae Vaticanae. Ex Italico latine.
100. Ioannis Herbinii Cryptae Kiiouienſes.

101. Io. Mabillonii Epiſtola de cultu Sanctorum ignotorum cum reſponſione ad eandem, et Mabillonii Apologia.

Ex quo tempore Allatii diſſertationem, quam ſupra memoraui de libris Eccleſiaſticis Graecorum, cum notulis meis recudendam [16] dedi, incidit in manus meas Catalogus locupletiſſimus librorum recentis Graeciae, quos venales habet bibliopola Venetus Nicolaus Sarus. In illo cum praeter alia diuerſi argumenti ſcripta etiam Eccleſiaſtici libri nonnulli referantur Allatio praeteriti, exiſtimaui non ingratam rem me facturum eruditis, ſi eundem hoc loco inſererem.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΡΟΥ,

Τὰ ὁποῖα κρατεῖ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Ἀντώνιος ὁ Μπόρτολις ὁ Τυπογράφος, ὁποῦ κατοικᾷ εἰς τὴν Ἐνορίαν παρὰ τῶν Ἰταλῶν λεγομένην Σάντα Μαρία Φορμῶζα, ἰν Κάλλε Λόγγα, εἰς Βενετίαν. αψιβʹ. 1712.

Ἀνθολόγιον, ἤγουν Ἀκολουθίαι τῶν ἐπισημοτέρων ἑορτῶν τοῦ χρόνου ὅλου, μετὰ τῶν κοινῶν Ἀκολουθιῶν

Ἀπόστολος, ἤγουν Αἱ καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκόμεναι Πράξεις καὶ Ἐπιστολαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ἕτερα χρυσά.

Ἄμπακος, ἤγουν Διδασκαλία Μανουὴλ Γλυζουνίου τοῦ Χίου περὶ τῆς Ἀριθμητικῆς, καὶ λογαριαστικῆς.

Ἄνθη εὐλαβείας, ἤγουν Ἀκαδημία ἑλληνική.

Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ἤγουν Κανὼν περὶ τοῦ ἁγίου Γερασίμου τοῦ νέου ἀσκητοῦ τῆς Κεφαληνίας.

Ἀκολουθία νεκρώσιμος τῶν Ἱερέων, ἤγουν Κανὼν εἰς Ἱερεῖς τεθνηκότας καὶ Ἀκολουθία.

Ἀκολουθία εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, τὸν ἐλευθερώσαντα τὴν Ζάκυνθον τῆς λοιμικῆς ἀσθενείας.

Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Βασιλέως καὶ Μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαβδιμήρου καὶ Θαυματουργοῦ.

Ἀλέξανδρος, ἤγουν Ἱστορία διὰ στίχων περὶ τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἀμαρ-

[16] Volumine quinto Bibliothecae Graecae.

Ἁμαρτωλῶν Σωτηρία, ἤγουν Βιβλίον περὶ πολιτείας πνευματικῆς.

Ἄνθος τῶν χαρίτων, ἤγουν Βιβλίον περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, μεταγλωττισμένον ἀπὸ τὰ Ἰταλικά.

Ἀπολλώνιος, ἤγουν Ῥημάδα περὶ τοῦ Ἀπολλωνίου Βασιλέως τῆς Τύρου.

Αἴσωπος, ἤγουν Ἡ ζωὴ τοῦ Μυθοποιοῦ Αἰσώπου, μετὰ τῶν Μύθων αὐτοῦ, καὶ ἄλλων.

Βαρῖνος, ἤγουν τὸ μέγα Λεξικὸν τῶν Ἑλλήνων, ὁ Θησαυρὸς δηλαδὴ ἁπασῶν τῶν Φωνῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης.

Βησσαρίωνος Γραμματική, ἤγουν Γραμματικὴ ἐξηγητή.

Βοσκοπούλα, ἤγουν Ῥημάδα τῆς Βοσκοπούλας.

Βιέννα, ἤγουν Ἱστορία τῆς Βιέννας διὰ στίχων.

Βίος Δημητρίου Βασιλέως μοσχοβίας Σαντομήρου Βοϊβόντου, καὶ ἀρχόντων τῆς λεχίας. διὰ στίχων πεζῶν.

Γραμματικὴ τοῦ Λάσκαρη, ἤγουν Ἡ ἐπιτομὴ τῶν ὀκτῶ μερῶν τοῦ λογοῦ.

Γεωπονικὸν, ἤγουν Ἑρμηνεία πῶς νὰ πείρουν, πῶς νὰ κεντρώνουν, καὶ πῶς νὰ Φυτεύουν τὰ ἀμπέλια, καὶ εἴδησις περὶ τινῶν χρησίμων βοτάνων εἰς ἰατρείαν ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Γάϊδαρος, ἤγουν Ῥημάδα περὶ Αλεποῦς Λύκου καὶ Γαϊδάρου.

Δαμασκηνὸς, ἤγουν Δαμασκηνοῦ τοῦ Ὑποδιακόνου καὶ Στουδίτου Λόγοι εἰς τὰς ἐπισημοτέρας ἑορτάς.

Διαταγὴ Κλήμεντος τοῦ ἑβδόμου, ἤγουν Βοῦλλα τοῦ ἑβδόμου Κλήμεντος ὑπὲρ τῆς Εκκλησιαστικῆς Θρησμείας τῶν Γραικῶν.

Διακονικὸν, ἤγουν Διάταξις τῶν Ἱεροδιακόνων ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ.

Διδασκαλία Χριστιανική, ἤγουν Διδασκαλία διὰ τὰ μικρὰ παιδία εἰς τὰ Ἄρθρα τῆς Πίστεως.

Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τῆς κρήτης.

Ευαγγέλιον νεωστὶ τυπωθὲν, ἤγουν Τὸ Ευαγγέλιον τῆς Εκκλησίας μὲ εἰκόνες ὡραιόταται καὶ μὲ Πασχάλια καὶ κανόνια αἰώνια.

Ἕτερα χρυσά.

Ἐγκυκλοπαιδία Φιλολογικὴ εἰς Τέσσαρας Τόμους διῃρημένη, πρὸς χρῆσιν τῶν

τῶν Φιλολόγων καὶ Φιλομαθῶν τῆς Ελληνικῆς Γλώττης νεωςὶ συναρμοσθεῖσα.

Ὁ πρῶτος τόμος περιέχει Διαλόγυς ἐκλεκτὺς, Επιςολὰς, Αποφθέγματα Βασιλέων, ςρατηγῶν καὶ Φιλόσόφων, μύθους, ἠθοποΐας ἐκφράσεις, χρείας, καὶ γνωμικά.

Ὁ δεύτερος περιέχει πεντήκοντα Λόγυς ἐξαιρέτυς διαφόρων ἁγίων Πατέρων.

Ὁ τρίτος περιέχει Λόγυς ὁμοίως ἐκλεκτὺς διαφόρων παλαιῶν λογογράφων, τῶν ἐν ἐυγλωττίᾳ ἐυδοκιμησάντων.

Ὁ τέταρτος περιέχει τὰ μᾶλλον ἔκκριτα τῶν ὀνομαςοτάτων Ποιητῶν, ναὶ μὴν καὶ ἐκλεκτὰ Επιγράμματα, καὶ ἄλλα πάμπολλα.

Ἐτυμολογικὸν, ἤγυν Τὸ μέγα Ετυμολογικὸν, ὁπῦ περιέχει τὴν ῥίζαν καὶ παραγωγὴν τῶν ἑλληνικῶν λέξεων.

Ἐυαγγέλιον μὲ χαρτὶ μικρόν.

Ἕτερα χρυσά.

Ἐυχολόγιον, ἤγυν Διάταξις τῶν Ἱερέων ἐν ταῖς Ἱεροτελεςίαις.

Ἕτερα χρυσά.

Ἐυχολόγιον μισὸν, ἤγυν Διάταξις τῶν Ἱερῶν Λειτυργιῶν μετὰ τῆς ἑρμηνείας ἀυτῶν.

Ἐκλόγιον ἤγυν Οἱ ὡραιότεροι βίοι τῶν Ἁγίων.

Ἐκλογαὶ ἤγυν Βιβλιάριον Περιέχον τὺς ὄικυς τῆς Παναγίας, καὶ τῦ τιμίυ Προδρόμυ. τὴν μετάληψιν ἐξηγητήν. ςίλυς εἰς τῶν μακαρίαν Τριάδα. καὶ εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην παρασκευήν.

Ἑρβὰν, ἤγουν Διάλογος τῦ ἐν Ἁγίοις Γρηγεντίυ μετά τινος Ἰυδαίυ Ἑρβᾶν λεγομένυ.

Εἱρμολόγιον, ἤγυν Βιβλίον περιέχον τὺς εἱρμὺς ἅπαντας τῶν Κανόνων τῶν ὀκτὼ ἤχων, καὶ ἄλλα τινὰ, μετὰ τῆς προσθήκης τῦ Φυσιολόγυ.

Ἐρωτόκριτος, ἤγυν Ποίημα ἐρωτικὸν, λεγόμενον Ερωτόκριτος.

Ἐρωφίλη, ἤγουν Ἡ Τραγῳδία τῆς Ερωφίλης.

Ἑβδομαδευχάριον, ἤγουν Προσευχαὶ κοιναὶ εἰς κάθε ἡμέραν.

Θεοτοκάριον, ἤγυν Κανόνες καὶ ὕμνοι διάφοροι εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

Θηκαρᾶς, ἤγυν Ὕμνοι καὶ ἐυχαὶ κατανυκτικαὶ εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα.

Θυσία τῦ Ἀβραὰμ, ἤγυν Ῥημάδα εἰς τὴν Θυσίαν τῦ Πατριάρχυ Ἀβραάμ.

Ιμπέ-

Ιμπέριος, ἤγουν Ῥημάδα τοῦ Ιμπερίου.

Κυριακοδρόμιον, ἤγουν Ὁμιλίαι εἰς τὰς Κυριακὰς ὅλου τοῦ χρόνου.
Καλοκαιρινὴ, ἤγουν Οἱ ὡραιότεροι βίοι τῶν καλοκαιρινῶν Ἁγίων.
Κατήχησις Ἱερὰ, ἤγουν Βιβλιόπουλον περιέχον βραχεῖαν εἴδησιν τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων.
Καλάνυξις τοῦ Μπουνιαλῆ ἤγουν Στίχοι εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν κατανυκτικοί.

Λειτουργίαι, ἤγουν Διάταξις τῶν θείων καὶ Ἱερῶν Λειτουργιῶν.
Λειτουργίαι Γραικολατῖναι, ἤγουν Αἱ Θεῖαι Λειτουργίαι, καὶ εἰς γλῶσσαν Λατινικὴν μεταφρασμέναι.
Λόγοι Ψυχωφελεῖς εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, καὶ εἰς τὴν ἔνδοξον Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, νεωστὶ συντεθέντες.

Μηναῖα, ἤγουν Τὰ δώδεκα Μηναῖα ὅλου τοῦ χρόνου.
Μηναῖα δεμένα εἰς χαρτία ἕξη.
Μαργαρίτης, ἤγουν Λόγοι εἰς ἁπλῆν φράσιν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
Μιχαὴλ Βοϊβόδας, ἤγουν Ῥημάδα διὰ τὰς ἀνδραγαθίας τοῦ Μιχαὴλ Μπέγι τῆς Βλαχίας.
Μπερτόλδος, ἤγουν Πανουργίαι τοῦ Μπερτόλδου.
Μῦθοι ἕτεροι τοῦ Αἰσώπου εἰς Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γλῶσσαν νεωστὶ τυπωθέντες μὲ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ ἕτερα συνταγμάτια ὠφελιμώτατα.
Μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, ἤγουν Αἴσωπος εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν.
Μισωρόλογον, ἤγουν Μικρὸν Ὡρολόγιον.
Ἕτερα χρυσά.

Νέος Παράδεισος, ἤγουν Βίοι διαφόρων Ἁγίων.
Νέος Θησαυρὸς, ἤγουν Βίοι διαφόρων Ἁγίων.
Νέος Κλίμακας, ἤγουν Ἡ θαυμαστὴ βίβλος τοῦ ἐν Ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Κλίμακος εἰς κοινὴν γλῶσσαν.
Νουθεσίαι διδακτικαὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ὠφέλιμαι. διὰ στίχων πεζῶν.

Ὀκτώηχος.
Ἕτερα δεμένα ἄλλα Λατῖνα.
Ὀκτώηχος μὲ Συλλειτȣργικὰ, ἤγȣν Τὰ Συλλειτȣργικὰ καὶ ἡ Ὀκτώηχος καὶ τὸ Ψαλτήριον δεμένα ὁμȣ̃.
Οἶκοι ἐξηγητοὶ, ἤγȣν Οἱ κδ' Οἶκοι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκȣ, ἐξηγημένοι εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν.

Παρακλητικὴ, ἤγȣν Ἡ μεγάλη Ὀκτώηχος τῆς Ἐκκλησίας διὰ ταῖς ἀκολȣθίαις ὅλȣ τȣ̃ χρόνȣ.
Πεντηκοστάριον, ἤγȣν Ἡ ἀκολȣθία τῶν Πασχαλοεορτῶν.
Παλαιὸς Παράδεισος, ἤγȣν Βίοι διαφόρων Ἁγίων.
Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἰς μῆκος μέγα, τυπωμένη εἰς Βενετίαν.
Ἑτέρα τυπωμένη εἰς Λίψιαν εἰς τρεῖς τόμȣς, ὁμȣ̃ καὶ ἡ νέα Διαθήκη.
Παιδαγωγία, ἤγȣν χρήσιμος Φυλλάδα διὰ τὰ μικρὰ παιδία, ὁπȣ̃ ἀρχινίζȣν τὰ πινακίδια.
Προσκυνητάριον, ἤγουν Εἴδησις τῶν Ἱερῶν τόπων, ὁπȣ̃ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερȣσαλήμ.
Παίγνια τῆς Φαντασίας, ἤγουν Βιβλίον γυμνάζον τȣ̀ς νέȣς εἰς τὴν ῥητορικὴν τέχνην, μεταφρασμένον ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν ἰδίωμα.
Πασὸρ Φίδος, διὰ στίχων πεζῶν.
Πανȣργίαι ὑψηλόταται τȣ̃ Μπερτόλδȣ.
Προσκυνητάριον τῶν Ἱεροσολύμων εἰς πεζὴν γλῶσσαν διὰ στίχων ὁμοιοκαταλήκτων.
Πορτολαῖος, ἤτοι βιβλίον περὶ ὅλονῶν τῶν λιμένων.

Ῥήγας τῆς Σκότζιας, ἤγουν Ῥημάδα τȣ̃ Βασιλέως τῆς Σκότζιας.

Σύνοψις ἤγȣν Βιβλιάριον περιέχον τὴν καθημερινὴν ἀκολȣθίαν ἑκάστȣ εὐλαβȣ̃ς.
Συλλειτȣργικὰ, ἤγȣν Ἡ ἀκολȣθία τῶν Ἀναγνωστῶν.
Στιχολογία, ἤγȣν Βιβλιδάριον τῆς Στιχολογίας τῶν ᾠδῶν διὰ τȣ̀ς κανόνας τȣ̃ ὄρθρȣ, μὲ ὀλίγα Πασχάλια.
Συνταγμάτιον, ἤγȣν Βιβλίον περιέχον διαφόρους κανόνας καὶ εὐχὰς ψυχωφελεῖς μὲ Πασχάλιον αἰώνιον, σεληνοδρόμιον, καὶ μηνολόγιον.

Συναξα-

Συναξαριστὴς, ἤγȣν Οἱ βίοι τῶν Ἁγίων τȣ̃ χρόνȣ ὅλȣ, εἰς κοινὴν γλῶσσαν, ἐυγαλμένοι ἀπὸ τὰ Μηναῖα.

Συντίπας, ἤγουν Βιβλίον μυθολογικὸν, μεταγλωττισμένον ἐκ τῆς σοφίας τῶν Περσῶν.

Σωσάννα, ἤγουν Ῥημάδα τῆς σώφρονος Σωσάννης.

Τριώδιον, ἤγουν Ἡ ἀκολȣθία τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Τυπικὸν, ἤγουν Ἡ διάταξις πάσης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καὶ πασῶν τῶν ἀκολȣθιῶν.

Τετραβάγγελον μεγάλον, ἤγουν Ἡ νέα Διαθήκη εἰς τύπον χοντρόν.

Ἕτερα χρυσά.

Τετραβάγγελον μικρὸν, ἤγουν Ἡ νέα Διαθήκη εἰς τύπον ψιλόν.

Ἕτερα χρυσά.

Τετραβάγγελον εἰς ἁπλὴν γλῶσσαν, ἤγουν Ἡ νέα Διαθήκη ἑλληνικὴ καὶ κοινὴ, τυπωμένη εἰς τὴν Ἅλα τῆς Γερμανίας.

Τριαδικὴ Οκτώηχος, περιέχȣσα κανόνας κδ. ὧν οἱ μὲν ὀκτὼ εἰσὶ πρὸς τὴν Παναγίαν τριάδα. οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστόν. Ποίημα Αγαπίȣ Μοναχȣ̃.

Ταρίφα μὲ πόσαις, ἤγουν Πολυπλασιασμὸς μὲ τρόπον εὔκολον, καὶ μὲ τῆς τὴν εἴδησιν τῶν γραμματοφόρων τῆς Ιταλίας καὶ Εὐρώπης.

Χρονογράφος, ἤγȣν Σύνοψις τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Κόσμȣ.

Χριστιανῶν ὁδηγία, ἐν ᾗ εἰσὶ γεγραμμέναι αἱ τρεῖς μεγάλαι ἀρεταί. συντεθεῖσα παρὰ Αγαπίȣ Μοναχȣ̃.

Ψαλτήριον.

Ἕτερα δεμένα ἄλλα, Λατῖνα.

Ψαλτήριον ἐξηγητὸν, ἤγȣν Τὸ Ψαλτήριον εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν ἐξηγημένον.

Ψαλτήριον μικρὸν, ἤγȣν Τὸ Ψαλτήριον μὲ εὐχαῖς κατανυκτικαῖς.

Ψαλτήριον μὲ Λεξικὸν, ἤγȣν Τὸ Ψαλτήριον σὺν δυσὶ Λεξικοῖς, Γραμματικῷ δηλαδὴ, καὶ Ἱστορικῷ.

Ὡρολόγιον μέγα, ἤγȣν Τὸ Ὡρολόγιον μὲ Πασχάλια καὶ ἄλλά τινα ἀναγκαῖα.

Ἕτερα χρυσά.

CAPVT V.

De ſcriptoribus veterem Geographiam ac Chorographiam illuſtrantibus.

Studii Antiquitatum diuiſio et partes. 1. *Archaeographia a Iac. Sponio deſcripta, diuiſaque octo capitibus.* 2. *Vt in Hiſtoria ſic in Antiquitatum ſtudio Geographia vetus et Chronologia neutiquam omittendae.* 3. *Geographiae ſacrae et de terra ſancta ac Hieroſolyma ſcriptores veteres ac recentes.* 4. 5. *Geographia Nubienſis, Abulfeda, etc.* 6. *Antiqui Geographi Graeci.* 7. *Latini.* 8. *De Tabulis Geographicis.* 9. *Geographia vetus ciuilis per compendium a recentioribus tradita.* 10. *Eadem plenius et vberius expoſita.* 11. *Parallela veteris et nouae Geographiae.* 12. *Lexica Geographica.* 13. *Scriptores qui certas regiones ſpeciatim perſequuti ſunt, et de Geographia medii ac ſequioris aeui, quae magnam partem adhuc illuſtranda deſideratur. Difficulter id fieri poſſe niſi recens Geographia plenius et accuratius tradatur. ibid.* 14. 15. *Geographiae veteris Eccleſiaſticae ſcriptores, et Notitiae Epiſcopatuum.* 16.

I.

Philologia atque humanior eruditio, de qua praeclarae Io. Woweri de Polymathia, et Gerh. Io. Voſſii de Philologia Commentationes exſtant, praeter Grammaticam linguarum cognitionem etiam alias diſciplinas humaniores, vt artem dicendi et Poeticen, inprimis vero Criticen ſiue facultatem judicandi de omnis generis ſcriptis, Veterum praecipue, genuina a ſuppoſititiis, lectu digna ab ineptis diſcernendi, eaque emendandi et interpretandi, ambitu ſuo complectitur: quae poſtrema vt accurate fiant, opus eſt non mediocri ſcientia Antiquitatis, qua deſtitutos nihil in priſcorum ſcriptis videre, et e noſtris moribus veteres aetates iudicando paſſim hallucinari certum eſt. Antiquitatis autem cognitionem ille demum ſibi comparaſſe intelligitur, qui praeter Hiſtoriam veterem, tum fabularem illam tum veram huiusque partes ciuilem, eccleſiaſticam, litterariam et naturalem perſpectos habuerit ritus moresque veteres, ſacros, politicos, militares et priuatos ſiue Oeconomicos, quique in monumentis antiquis probe ſit verſatus, ac praeter libros editos conſuluerit etiam et cum iudicio [1] conſulere poſſit Codices MSS. tractauerit

[1] Petrus Aurelius reſponſione de Canone Arauſicano ad Sirmondum T. 3. pag. 291. *Debetur Manuſcriptis catenus fides, qua lux maior et rerum grauiorum explorata ratio nihil*

uerit numiſmata antiqua et Inſcriptiones, diligenterque contemplatus ſit aedificia ſiue rudera antiqua et inſtrumentum priſcum omnis generis, quantum temporum hominumque iniuriae reliqui nobis fecerunt, aquaeductus, amphitheatra, arcus, ſtatuas, columnas, obeliſcos, pondera ac menſuras, toreumata ſiue tabulas exſculptas, opera Muſiua, gemmas, lucernas, vaſa et quicquid ſupellectilis antiquae ad nos peruenit et aetatem tulit.

II. Iacobus Sponius V. C. in praefatione ad Miſcellanea eruditae Antiquitatis, notitiam antiquorum quae iam dixi monumentorum appellat Archaeographiam, eamque diſtinguit in octo capita, de quibus nec alienum ab hoc loco nec iniucundum aut inutile ſtudioſis erit verba doctiſſimi Viri cognoſcere, quum in ſingulis praecipuos etiam Auctores laudet. Ita vero ille:

ARCHAEOGRAPHIA eſt declaratio ſiue notitia Antiquorum monumentorum, quibus Veteres, ſui temporis Religionem, Hiſtoriam, Politicam, aliasque tum artes tum ſcientias propagare, poſteriſque tradere ſtuduerunt. Pro variis ergo quibus imprimuntur ſubiectis in totidem ſcientias ſubdiuidenda videtur. Iſtas pro lubitu liceat vnicuique partiri atque deſignare. Mihi praecipue octo ſtatuendae videntur, iuxta totidem ſubiecta, numos, lapides, aedificia, ſtatuas, gemmas, toreumata, manuſcripta, inſtrumentaque omnis generis.

nihil obſtat; debetur in dubiis, cum veritas aliunde nulla cernitur: debetur, cum eorum auctoritas nulla inſigniori praeponderatur; debetur denique cum nihil eſt, quo eorum errorem aperte coarguamus. Alioquin, ſi vel dilucida ratio, vel ſanctior auctoritas, multo magis ſi rerum diuinarum decreta, maiorumque religio reclament, nemo eſt quin manuſcriptorum codicum, non modo paucorum ſed plurium etiam, ſeu voces, ſeu clamores, ſeu quascunque conſenſiones longe aſpernandas reſpuendasque videat, et primum eorum vnius, vel alterius errorem in caeteros manare potuiſſe fateatur. Nam qui hoc negare velit, in eum eruditorum omnium conſenſu conferentur illae voces quibus tu eos, qui aliquot tuorum manuſcriptorum fidem eleuare audeant, aſperſiſti. Non enim ſubeſſe manuſcriptis idoneum Criticum, ſed praeeſſe decet, moderari, iudicare, regere; nec imperitorum plurium ſcribarum veterno, eruditorum hominum iudicia, rerumque ſummarum amplitudinem mancipare. Hoc demum eſt gnauum eſſe Criticum, prudentem, eruditum, elegantem. Nil Criticum eſſe attinet; Hypercriticum eſſe neceſſe eſt, qui vere Criticus eſſe velit, tam iudicio quam nomine, tam re quam officio. Qui enim nil niſi Criticus ſit, mere Criticus, Κενοκριτικὸς *litterularum et formularum Grammaticus anceps, ſaecularis litteraturae quadam notitia tumidus magis quam plenus, Theologiae ſanctorumque Patrum ſcientia leuiter tinctus, totus litterae, totus chartae ſeruus; hunc Criticorum omnis natio, et inprimis Theologorum Criticorum e choro ſuo exiget, neque tali* ἀκρισίᾳ *venerandum Critici nomen inquinari patietur. Rerum iuxta et litterarum peritum eſſe oportet; qui hoc nomen quaerat, et iudicio praeterea ſummo quodam, quae ipſa Critici notio eſt, praecellentem. Quem horum quodpiam deficiat, hunc Manuſcriptorum codicum copia magis implicabit, quam iuuabit: Quo pauciores euoluet, hoc ſibi minus et aliis oberit: tam publicum quieſcendo demerebitur, quam alii laborando.*

1. Prima eſt *Numiſmatographia*, ſiue cognitio numiſmatum, cuiusuis metalli, aetatis et regionis, quam hiſce vltimis ſaeculis excitarunt adornaueruntque Fuluius Vrſinus, Auguſtinus, Vicus, Erizzo, Sambucus, Occo, Strada, Golzius, St. Amant, Hemmelarius, Angeloni, Seguinus, Patinus, Spanheimius, Vaillant et Oyſelius: quamque variorum Principum cura ad perfectionem quaſi euexit.

2. *Epigrammatographia* eſt Inſcriptionum antiquarum lapidi, marmori, aerique inciſarum notitia: cui inſudarunt ex priſcis, Polemon, Ptolemaei Epiphanis aetate, cognominatus ὁ ϛηλοκόπας, eo quod columnas ſiue cippos, quas *ſtilas* vocabant, in ſingulis Graeciae vrbibus magno *labore* transſcripſiſſet, Athenaeo teſte. Philochorus Athenienſis qui, referente Suida, Atticas inſcriptiones collegerat: Ariſtodemus qui Thebanas: Neoptolemus Parianus qui omnis generis Epitaphia. Ex Recentioribus Apianus, Cyriacus Anconitanus, Lipſius, Boiſſardus, Panuinius, Seldenus, Lucius, Capacius, Paradinus, Gualterus, Reineſius, Guichenon, Chorerius, Vrſatus, Marullus Spalatenſis apud me manuſcriptus, Peireskius ineditus, ac tandem inſtar omnium multiſcius Gruterus.

3. *Architectonographia* eſt deſcriptio Templorum, Theatrorum, Arcuum triumphalium, Pyramidum, Balneorum, Portuum, Aquaeductuum, milliariorum, Sepulcrorumque. Eam excoluere plurimi Graeci ac Romani veteres, labantemque reſtituerunt hac aetate Serlio, Marlianus, Palladius, Boſius, Poldo, Bellorius, Bergerius, Perrotius, aliique.

4. *Iconographia* Statuas omnis generis, protomas, picturas, muſiuaque opera deſcribit. Hanc ſexcenti celebres opifices olim coluerunt. *Imaginum amore*, inquit Plinius, *flagraſſe quosdam teſtes ſunt et Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, et Marcus Varro benigniſſimo inuento inſertis voluminum ſuorum foecunditati, non nominibus tantum ſeptingentorum illuſtrium, ſed et aliquo modo imaginibus, non paſſus intercidere figuras, aut vetuſtatem aeui contra homines valere.* At eam noſtris ſaeculis renouarunt, Michael Angelus, Vrſinus, variique ſculptores ac caelatores Romani non ignobiles.

5. *Glyptographia*, verſatur circa gemmas caelatas veluti Iaſpides, Sardoniches, Carneolas, Amethyſtos, annulis aliisque ornamentis, et Hieroglyphicis inſeruientes. Eam ſub priori non comprehendimus, quod perampla ſit, caelatorumque ars a ſculptorum arte diuerſa ſit. *Gemmas plures*, ait idem Plinius, *quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam, primus omnium habuit Romae priuignus Syllae Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quae Mithridatis Regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro aliique eiusdem aetatis Auctores confirmant, multum praelatam Scauri.*

Scauri. Hoc exemplo Caeſar Dictator ſex Dactyliothecas in aede Veneris Genitricis conſecrauit. Fuit haec ſcientia quaſi poſtliminio reuocata ab Vrſino, Gallaeo, le Pois, Pierio Valeriano, Gorlaeo, Chiffletio, Kirkero, Auguſtino Romano, Caninio, Bagarrio, Reichelſio Argentoratenſi, aliisque.

6. *Toreumatographia* exponit tabulas marmoreas exſculptas, quae toreumata vocabantur, quorum auidus collector Iulius Caeſar, teſte Suetonio. *Primus* Phidias *artem toreuticem aperuiſſe atque demonſtraſſe merito iudicatur: Polycletus conſummaſſe.* Plin. lib. 34. cap. 8. Toreumata quamplurima, quae *bas reliefs* appellamus, aeri incidit Petrus Sanctes Bartolus, ea inprimis quae in columna Traiana et Antoniana viſuntur a I. P. Bellorio eleganter et breuiter explicata. Quae in arcu Seueri ſpectantur Suareſius Epiſcopus Vaſionenſis interpretatus eſt: aliasque ediderunt Boſius, Aringhius et Boiſſardus: multaque poſſident inediti Ligorii, Bagarrii, Equitisque a Puteo codices delineati.

7. *Bibliographia* Manuſcriptis dignoſcendis et perlegendis addicta eſt, cui tot inſignes Critici operam nauarunt, Scaliger, Sirmondus, Salmaſius, Caſaubonus, l'Abbaeus, Busbekius, et nuper Lambecius, qui bibliothecam Caeſaream deſcripſit, nec non Aemilius Portus Cretenſis, cuius tractatum de Manuſcriptorum Graecorum abbreuiationibus ipſiusmet manu exaratum poſſideo.

8. *Angeiographia* inſtrumenta omnis generis domeſtica, militaria, nautica, vaſa, menſuras, pondera ſcrutatur: modo ſub voce *angeion* commodioris defectu, omne inſtrumenti genus comprehendere liceat. Haec pertractarunt Bayſius, Ferrarius, Rubenius, Schefferus, Smetius in ſuis Antiquitatibus Neomagenſibus, et ineditus Peireskius ὁ πάνυ. *Hactenus Sponius.*

III. Notum eſt duos neceſſarios Hiſtoriae oculos a viris doctis haberi Geographiam et Chronologiam, quo nihil poſſe dici verius res ipſa confirmat, nullum enim cogitari poteſt magis obſcurum vel confuſum chaos, quam rerum quarumcunque narratio, vbi ratio temporum vel locorum confunditur aut ignoratur. Eodem plane modo res ſe habet in ſtudio Antiquitatis, nam et hoc genus eſt quoddam Hiſtoriae, eſt enim morum rerumque quae apud veteres in vſu fuerunt enarratio, in qua vt recte verſeris, Geographiae et Chronologiae cognitione eſt opus, quoniam alia alibi et alia aetate obtinuerunt, ne dicam hanc ipſam partem eſſe Antiquitatis haud ignobilem veterum temporum rationes, epochas, aeraſque, regionum, vrbiumque appellationes ac regnorum limites veteres noſſe. Antequam igitur ad ſpecialia capita argumenti quod mihi propoſui deſcendam, et ſcriptores de ritibus ſacris aliisque aut de monumentis veteribus ſingillatim exponam, iuuat praemittere inprimis eos qui Geographiam veterem mediiue aeui ſcriptis ſuis illuſtra-

luſtrarunt, deinde dicere de iis, quorum in expediendis Chronologiae rationibus occupata fuit induſtria.

IV. Geographiam Biblicam e veteribus primus attigit *Euſebius* libro de locis hebraicis ſecundum ordinem litterarum diſpoſito; quem ab *Hieronymo* latine translatum et auctum primus graece, cum Hieronymi et ſua verſione edidit notisque illuſtrauit *Iacobus Bonfrerius* Pariſ. 1631 et 1659. ad calcem commentariorum ſuorum in Ioſuam. *Petrum* quoque *Bertium* Euſebii libro lucem afferre conatum fuiſſe, teſtatur Io. Gerard. Voſſius p. 261. de Script. mathematicis; et Claudius Sarrauius p. 267. Epp. Euſebiana Bertii ex Menagii dono miſit ad Iſaacum Voſſium Gerardi Ioannis filium. *Lucas* praeterea *Holſtenius* veteris Geographiae peritiſſimus, nouam Euſebii de locis ebraicis editionem pollicitus eſt libro de vita et ſcriptis Porphyrii p. 21. Atque optandum fuiſſet, vt poſt nouas *Marciangei* et *Ioannis Clerici* editiones prodiiſſet idem Euſebii liber expolitus cura doctiſſimi viri *Iacobi Rhenferdi*, cuius egregia in eundem ſpecimina obſeruationum leguntur in eius operibus philologicis a Dauide Millio editis p. 776—828. Ceterum *Bonfrerii* in Euſebium notae cum illuſtrationibus *Clerici* additis *Auguſtini Calmeti* et *Ren. Ioſephi Tourneminii* annotationibus inſertae ſunt Menochio illuſtrato p. 159. ſeqq. et Blaſii Vgolini theſauro antiqq. hebraicar. Tomo V. Pulcherrimam quoque huic Euſebii libro lucem attulit V. C. *Adrianus Relandus* in ſua Palaeſtina, de qua infra. Exſtat et *Eucherii* Epiſcopi Lugdun. ſaec. V. epiſtola de ſitu Hieroſolymae et Iudaeae ad Fauſtinum Presbyterum Inſulanum, quam edidit Philippus Labbeus T. I. Bibliothecae nouae manuſcriptorum p. 665—667. A *Marcellino Comite* quatuor libellis Conſtantinopolin et Hieroſolymam deſcriptam eſſe auctor eſt *Caſſiodorus* in diuinis lectionibus c. 25. quod Marcellini opus intercidit. Sed tulere aetatem *Adamanni* Scoti de ſitu terrae ſanctae et quorundam aliorum locorum libri tres, excerpti ex ore *Arculphi* Galliarum Epiſcopi, cum venerabilis *Bedae* eorundem compendio editi primum a Iacobo Gretſero, 1619. et deinde a *Ioanne Mabillonio* in calce T. 4. actorum ſanctorum ordinis Benedicti, prologum vulgante *Labbeo* Tomo primo Bibliothecae nouae manuſcriptorum pag. 667 ſeq. Praetereo alios recentiores terrae ſanctae deſcriptores ſiue Graecos, vt *Ioannem Phocam*, [a] *Epiphanium Hagiopolitam* et *Perdiccam* de locis Palaeſtinae editos a *Leone Allatio* in Symmictis; ſiue latinos, vt auctorem itinerarii a Burdegala Hieroſolymam vsque: *Marinum*

[a] *Ioannis Phocae* ſacerdotis et monachi, qui A. C. 1185. loca ſancta adiit deſcriptionem ex Allatii verſione, cum itinerario *Antonini* Placentini (ſcripto decimi vel vndecimi ſaeculi) edidit *Papebrochius* ante tomum ſecundum Actorum Sanctorum menſis Maii.

Marinum Sanutum Torſellum ad calcem librorum de ſecretis fidelium crucis, editorum a Iacobo Bongarſio in Tomo ſecundo geſtorum Dei per Francos, hoc eſt, ſcriptorum belli ſacri Hieroſolymitani: quo in libro quoque comparet *Iacobi de Vitriaco* hiſtoria Hieroſolymitana, cuius liber tertius narrationem de ſtatu terrae ſanctae continens cum aliis pluribus terrae ſanctae deſcriptionibus inſertus eſt tomo tertio theſauri noui anecdotorum *Edmundi Martenii:* ſiue ebraeos denique *Eldad Danaeum*, qui latine exſtat ad calcem chronographiae Genebrardi, et Ebraice Oxoniae in Bibliotheca Bodleiana: *Beniaminem Tudelenſem* A. C. 1173. defunctum in itinerario, quod poſt Ariam Montanum latine vertit et illuſtrauit *Conſtantinus l'Empereur*,[3] et ineditis adhuc obſeruationibus *Matth. Frider. Beckius*, Theologus Auguſtanus, ὁ μακαρίτης: gallice verſum exſtat in collectione itinerum ſaeculis 12. 13. 14. 15. in Aſiam ſuſceptorum, a Petro Bergeronio edita, et recuſa Tomo primo operum Bergeronii, Hagae Comitum 1735. 4. recuſorum, deinde accuratius in gallicum ſermonem verſum notisque inſtructum, a praecocis ingenii iuuene *Ioanne Philippo Baraterio*, prodiit Amſtelod. 1734. 8. R. *Moſen Petachiam*, cuius ſaeculo XII. clari itinerarium edidit cum verſione ſua Cl. Wagenſeilius in exercitationibus ſex varii argumenti, exercitatione quarta: vbi p. 161. ſq. alii geographici iudaeorum libri commemorantur, qui pauci admodum apud illos, et fabulis fere conſperſi reperiuntur. *Abrahami* denique *Peritſol* itinera mundi, Ferrariae deſcripta ab auctore, An. 1525. cumque verſione et notis edita a *Thomae Hyde*, Oxonii 1691. 4. Hic Abrahamus pag. 29. ſuam mappam mundi allegat, quae non vidit lucem. R. *Samuelis* filii *Dauidis Iemſel*, Karaitae itinerarium ebraice et latine edidit *Guſtauus Peringer*, Vpſaliae, 4. atque inde Celeb. *Wolfius*, T. III. Bibl. ebr. p. 1081. ſeqq.

V. Inter ſuperioris ſaeculi ſcriptores Chriſtianos praeter *Samuelem Bochartum*, in Geographia Sacra, incomparabili opere, et *Ioſephum Scaligerum*, quem librum ſuum de inſolubilibus S. Scripturae, et Geographiam Sacram a ſe compoſitam paullo ante mortem flammis tradidiſſe teſtatur Patinus, T. I. Epiſt. pag. 607. 608. huic argumento ſingularem lucem attulerunt *Andreas Maſius* et *Iacobus Bonfrerius*[4] ad Ioſuam, et *Ioannes Lightfootius* in horis Ebraicis

[3] Plures in *Conſtantini* verſione errores, praecipue in nominibus propriis, notat *Euſebius Renaudotus* pag. 11. ſeq. Apologiae pro hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum gallice editae, Pariſiis 1717. 12.

[4] Iacobi Bonfrerii onomaſticon vrbium et locorum S. Scripturae recuſum eſt in appendice ad Menochii commentarios totius S. Scripturae, quos accuratiores edidit Ren. Ioſ. Tourneminus, Pariſ. 1719. fol.

cis ad Euangeliſtas aliiſque ſcriptis: *Waltonus* in apparatu ad Biblia Polyglotta: *Bernardus Lamy* in Concordia Euangelica, paucique quidam alii. Idem conati ſunt in Itinerariis Palaeſtinae *Henricus Buntingius*, cuius Itinerarium S. Scripturae poſt plures editiones recenſitum et notis illuſtratum emendatumque et locupletatum eſt a Ioan Georg. Leuckfeldio, Magd. 1718. fol. Eſt autem *Buntingius Bernardum de Breitenbach* plerumque ſequutus. Nec confundendus eſt Bernardus iſte, cuius itinerarium prodiit Moguntiae 1486. et Spirae 1502. fol. cum Martino Baumgarten in Breitenbach equite Germano, cuius deſcriptio itineris in Aegyptum, Arabiam, Palaeſtinam et Syriam edita eſt. Norimbergae 1594. 4. *Chriſtianus Adrichomius*, a P. Gautio recenſitus, *Chriſtoph. Heidmannus*, *Franc. Quaſremius*, *Olſert Dapper*, *Ionas Korte*, aliique quamplurimi, quos enumerant Acta Eruditorum, An. 1713. pag. 276. vbi de V. C. *Eduardi Wells* Geographia V. et N. T. *Ioan. Clericus* praefat. ad Sanſonii Geographiam Sacram, Ephem. Pariſ. A. 1707. Octobr. pag. 58. Lipenius Bibl. Theol. T. II. pag. 390. 821. ſq. S. V. *Baumgartenius* in praefatione T. IX. interpret. germanicae hiſtoriae vniuerſalis praemiſſa p. 11. ſſ. et *Dan. Hartnaccius* in Bibliothecario p. 168. ſq. qui non modo Germanica lingua Geographiam Biblicam ſingulari nec adeo magno libro complexus eſt, Norimb. 1689. 4. ſed et longe perfectius atque plenius opus huius argumenti, conſultis 200 amplius itinerariis multorum annorum labore collegiſſe ſe, ibidem teſtatur. Sed profecto arduum eſt, inter tot fabuloſa atque incerta, ex recentioribus iſtis Hodoeporicis, ſitum verum locorum terrae ſanctae, in ſacris litteris memoratorum, cognoſcere. Interim licebit, vtut neutiquam immunem a naeuis conſulere Geographiam ſacram *Nicolai Sanſonii* Abbauillaei, cum praefatione Ioannis Clerici recuſam, Amſt. 1704. fol. et a *Blaſ. Vgolino* Tomo V. theſ. antiquitatt. hebraicarum; et *Frider. Spanhemii* Geographiam ſacram, ſeparatim et inter opera eius editam, *Hieronymi* item *Dicelii* Germanice vulgatam, Lipſ. 1704. 8. et *Ioan. Iac. Schmidii* Geographum Biblicum, Germanice itidem editum, Züllichauiae 1740. 8. tum mappas Geographicas Palaeſtinae, a variis viris doctis adornatas, quales v. g. exſtant in Waltoni apparatu, in Lightfooti operibus, atque, vt nouiſſime editas commemorem, in commentario *Ioannis Clerici* ad Pentateuchum; in *Auguſtini Calmet*, Monachi Benedictini Commentar. ad Ioſuam, Pariſ. 1711. 4. in *Franc. Burmanni*, [5] filii, Harmonia Euangeliſtarum, Belgice edita, Amſtelod. 1713. 4. et in *Frider. Spanhemii* T. I. Opp. paullo ante mortem eius A. 1701. Lugd. Batav. in lucem edito, in quo locupletior habetur introdu-

[5] Auctor tabulae Palaeſtinae, ad Harmoniam Burmannianam adiunctae, eſt *Maundrellus*, itineris, quod in Palaeſtinam ſuſcepit, deſcriptione notus.

troductio eius ad Geographiam ſacram, patriarchalem, iſraeliticam et chriſtianam. In primis euoluere iuuabit viri exquiſitae eruditionis *Adriani Relandi* Palaeſtinam ex monumentis veteribus illuſtratam et tabulis accuratis inſtructam, quae lucem vidit, Traiecti Batauorum 1714. 4. et ſupplementis aucta eſt a *Ioanne Chriſtoph. Harenbergio*, inſertis Vol. IV. Miſcellan. Lipſ. nouorum P. III. pag. 465-511. Vol. V. P. II. pag. 248-328. et P. III. p. 408-455. ac Vol. VI. P. II. p. 199-235. P. III. p. 406-466. et P. IV. p. 593-619. Idem vir eruditus mappam geographicam terrae ſanctae delineauit ab haeredibus Homannianis A. 1744. editam, atque peculiari commentatione, relationibus cosmographicis A. 1748. p. 184. inſerta, illuſtratam. Relando emendando ac illuſtrando inſeruiunt quae erudite de geographia terrae ſanctae diſputat V. Cl. *Ioan. Georg. Waltherus* in commentat. de Aulone et de πεδίῳ μεγάλῳ proprie dicto, in primisque Palaeſtinae; quae exſtat in eius animaduerſionibus hiſtoricis et criticis p. 217. ſſ. Relando iungendus eſt *Ioannes Matthias Haſius*, qui Norimb. 1739. fol. edidit Regni Dauidici et Salomonaei deſcriptionem geographicam et hiſtoricam, ſex mappis geographicis inſtructam. De tabula geographica R. *Iacob Zaddik* conf. V. C. *Ioan. Chriſtoph. Wolfium* Bibl. Ebraeae Vol. I. pag. 612. Orbem veterem vt a Noae poſteris primum frequentatum ſupponit, exhibet et explicat *Caſparus Danckwerth* in Chronico Holſatiae lib. 1. c. 6. pag. 28. ſq. Varia geographiam Biblicam, et in primis Aegypti illuſtrantia afferuntur a *Chriſtiano Mullero* in ſatura obſeruationum philologicar. Lugd. Bat. 1752. 8. Hieroſolymae deſcriptionem praeter Lightfootum aliosque iam commemoratos fecit *Ioan. Baptiſta Villalpandus*, in amplis ſuis ad Ezechielem commentariis, Tomo tertio, Romae 1604. fol. ex quo excerpta dedit Waltonus in Apparatu, vt omittam quae e Villalpando exhibuit *Ioannes Blomius* ad calcem diſſertationum de migratione in Ophir et purpura ac cocco. Hamb. 1660. 8. *Ludouici Cappelli* Ichnographia Hieroſolymae, eius Hiſtoriae Apoſtolicae illuſtratae ſubiecta legitur. Exſtat et *Chriſtiani Adrichomi* Deſcriptio Hieroſolymae, Colon. 1588. 8. *Chriſtiani Gerardi Offeraufii* Deſcriptio veteris Hieroſolymae. Dauentriae 1718. 4. Hiſtoriam huius vrbis, quae et Iebus et Salem dicta eſt, eleganter expoſuit *Hermannus Witſius* in Dodecade Diſſertationum, exercitationibus tribus poſtremis, quae recuſae ſunt Tomo II. Miſcellaneorum eius Sacrorum. Aeliam Capitolinam, quam pro Hieroſolyma diruta excitatam ab Imperatore Adriano refert Dio Caſſius, non in eodem loco, vbi antea Hieroſolyma fuerat, exſtructam fuiſſe probat *Guilielmus Beuerigius* in notis ad Synodicum magnum pag. 61. 62. 63. adde *Matthaei Zimmermanni* Analecta p. 372. et *Chriſtiani Erdmanni Deylingii* origines et hiſtoriam Aeliae Capitolinae ex vetuſtis monumentis explicatam.

Lipſ. 1744. 4. De Hieroſolymae nominibus conſule ſis *Thomam Hyde* ad Abraami Peritſol itinera mundi p. 17. ſq.

VI. *Geographiae* quae vulgo vocatur *Nubienſis*, quamque ex arabico latine verſam ediderunt Maronitae, *Gabriel Sionita* et *Ioannes Heſronita*, Pariſiis 1619. 4. auctor ab Abulfeda vocatur *Sherif Elidris*, ſiue nobilis Idriſius, vt notatum Seldeno III. 26. vxoris Ebraeae. Nomen integrum *Mohamed ben Mohamed Sherif al Edriſſi*, teſte Herbeloto Bibl. Oriental. p. 786. Patria videtur fuiſſe Aegyptius: vnde errauit Leo Africanus libro de viris apud Arabes illuſtribus in Hottingeri Bibliothecario quadripartito pag. 268. Siculum Mazaratenſem eundem fuiſſe affirmans. Oblata eſt haec Geographia [6] Anno Hegirae 584. A. C. 1153. Rogerio primo ad explicandum globum, in quo deſcripta fuit terrae figura, quem ſibi ex argento puro conflari curauit Rex pondere 400 librarum (ſeu Rotalorum vt vulgo loquuntur) graecarum, quarum vnaquaeque 112. drachmas continet. Vtrum religione Chriſtianus fuerit auctor huius compendii, vt viris praeclaris qui illud latine verterunt, et Celeb. Baumgartenio viſum eſt, an vero Muhammedanus, vt ſuſpicatur Iſaacus Caſaubonus ad Epiſtolam Gregorii Nyſſeni pag. 66. ſq. non eſt plane exploratum, neque quod W. E. Tentzelio τῷ μακαρίτῃ in dialogis menſtruis vernaculis Anni 1692. pag. 875. in mentem veniſſe video, an concinnator Epitomes, quam ſolam Maronitae latine ediderunt, Chriſti ſacris addictus fuerit, auctor autem ipſe operis, [7] quod longe vberius ex Syria Pocockius, et ex Aegypto Ioannes Grauius ſecum attulit, fuerit Muhammedanus. [8] Opus ipſum, in quo nihil deſiderandum eſſe notarunt Arabes, quam quod longitudines et latitudines locorum non ſunt annotatae, multo plura autem deſiderat Sam. Bochartus in epiſtola Tomo ſecundo miſcell. obſeruat. criticar. nouar. pag. 105-116. inſerta, Arabice cum verſione et notis edere voluit Georgius Hieron. Welſchius, ſed fatis praeuentus hoc vt multa alia egregia omiſit.

Opus ab auctore inſcriptum Nozhak al Moſchtaak (pulchritudo vniuerſi) atque epitomen eius tantum ex Arabico Latine edidiſſe Maronitas, et ſine vlla ratione Geographiam Nubienſem inſcripſiſſe, notat etiam Bartholomaeus Herbelotus in Bibliotheca Orientali p. 667. 786. Arabice Mediceis typis editam refert Voſſius p. 251. de diſciplinis Mathematicis, qui Scriptorem praeclare

de

[6] De hac Geographia conferri meretur S. V. *Baumgartenii* praefatio P. III. interp. germ. hiſtor. vniuerſ. praemiſſa pag. 11. et Eiusd. *notitiae* Bibliothecae cuiusd. Halenſ. P. IV. pag. 381. ſſ.

[7] Vide Pocockii ſpecimen hiſtoriae Arabum p. 122. 128. 373.

[8] Hanc ſententiam tuetur Baumgartenius, auctorem operis maioris fuiſſe *Aba Abdallak Muhamed*, per aliquod tempus Calipham Africae, affirmans.

de Orbis deſcriptione, Aſiae praecipue et Africae promeritum vocat, ſubiungens Arabiam in primis ab eo ita deſcribi, vt nihil vsquam accuratius ſit reperire: ex Europaeis autem regionibus diligentiſſime exponi Hiſpaniam, quam ſolam luſtraſſe ſe narret p. 148. edit. latinae. Idem Voſſius pag. 250. mentionem facit *Horti Geographici*, ab Anonymo Arabice ſcripti, et a *Bernardino Baldo* Latine verſi, ſed nondum, quod ſciam, editi: tum operis Geographici inſignis, quod A. H. 721. A. C. 1321. compoſuit *Iſmael Abu'l Feda*, Princeps Hamatenſis in Syria, 28. tabulis, quibus illuſtratio addita eſt, compoſiti, cuius operis tres tantum tabulae typis ſunt excuſae: primam Arabiam ſiſtentem, cum verſione latina Ioannis Grauii inſerendam curauit Tomo tertio geographorum minorum *Ioannes Hudſonus*; tabulam viceſimam quintam et ſextam, Choraſmiae et Mawazalnahrae deſcriptionem complectentem edidit Ioannes Grauius ad calcem epocharum celebriorum Vlugi Beighi, recuſam a *Ioan. Hudſono* volumine itidem tertio geographorum minorum. Ceterum plura eundem Grauium in affectis habuiſſe, in quibus fuerit Abulfeda integer, docent Acta Eruditor. A. 1700. p. 518. ſq. *Moſis Chorenenſis* Epitome Geographiae, Armeniace et Latine, cum notis *Guil.* et *Georgii*, *Guil. Whiſtoni* filior. prodiit, Londini 1736. 4. Bene D. Abraamus Hinkelmannus ὁ μακαρίτης in praefat. ad Alcoranum, k. 2. *Quum vero ad vtramque hiſtoriam* GEOGRAPHIA *ita neceſſaria ſit, vt ſine ea hiſtoricus ne intelligi quidem poſſit; maxima in hoc quoque ſtudio adiumenta et lumen in poſterum Arabiſmo debebimus. Neque in vlla parte eruditionis ex ignorantia vocum et rerum orientalium foedius peccatum vnquam fuit, quam in hac. Hic montem* Gebel, *deſertum* Barka, et his *ſimilia audias, quum voces ipſae arabicae montem et deſertum exprimant. Hic ſumma cum imis confuſa et transpoſita animaduertas, quum ad vera climata et gradus omnia reuocauerint Arabes. Nemini ego fidem extorquere annitor: id certe noui, aliam eſſe Aſiae et Africae faciem, quam in omnibus adhuc chartis Geographicis nobis depingitur. Poſſideo* Inſtitutiones Aſtronomicas Abu Iſhak Ibrahim Ibn Iahia, *quibus in fine adiectae ſunt* Tabulae longitudinis et latitudinis Locorum nobilium orientis, *ex quibus errores quam plurimos detegere, cuiuis deſideranti ſine negotio poſſum. Atque vtinam integrum illud Principis Hamae* Abu'l Feda *opus Geographicum aliquando cum Europa communicaretur, cuius praeter pauca a Schickardo et aliis citata, vt et partem exiguam a* Grauio *editam, nihil adhuc vidimus. Forte nihil praeterea deſideraremus. Interim monere pos poſſunt* Geographia Nubienſis, *et quae ad* Alferganum *Golius annotauit, quantum adhuc emendadum nobis reſtet. Quid eſt autem tantas orbis partes ignorare quam in communi patria tanquam in ignota ſylua viuere? Quid eſt inhumanius, quam librorum ope nobiliſſimas regiones peragrari?*

VII. De antiquis Geographis Graecis non repetam, quae prolixius diſputata ſunt lib. 4. Bibliothecae Graecae c. 14. tantum nomina et praecipuas editiones verbo perſtringam, nonnullaque memorabo ibi omiſſa. Peruenerunt ad nos

1. *Strabo* Amaſenus, Auguſto et Tiberio imperante clarus, cuius libri 16. de Geographia cum Xylandri verſione et Iſaaci Caſauboni commentario bene editi ſunt a Fed. Morello, Pariſ. 1620. fol. Meliorem editionem cum Caſauboni et aliorum virorum doctorum obſeruationibus non ad calcem libri, ſed per ſingulas paginas verbis Strabonis ſtatim ſubſtratis nouiſſime edidit V. C. Theod. Ianſonius ab Almeloveen. Amſtelod. 1707. fol. Verſionem Strabonis Caſaubono praeter rem tribuit Harduinus in numis populorum et vrbium illuſtratis p. 410. De Henrico Scrimgero haec Henricus Stephanus notis ad Maximum Tyrium p. 360. *Apud Strabonem vbi editio Aldina* Αριϛέας *habet, annotauit Henricus Scrimgerus Scotus ex iisdem exemplaribus quorum ope hunc ſcriptorem a multis mendorum millibus purgauit, hanc lectionis varietatem* Αριϛεῖος *pro* Αριϛέας, *ſed ita vt ex ſeptem exemplaribus tantum duo hanc haberent.* Animaduerſiones in nouem libros Geographiae Strabonis ex manuſcripto codice Mediceo exhibet *Abraamus Gronouius* in variis Geographicis. Lugd. Batav. 1739. 8. editis pag. 149. Obſeruationes autem in Strabonem et Dionyſium Periegeten exſtant in obſeruatt. miſcellan. in auctores vet. et recent. Vol. II. T. I. p. 1. ſqq.

2. *Dionyſius* Periegetes Strabonis, vt plerique ſibi perſuadent, aequalis, vt H. Dodwello perſuaſum ad Eliogabali aetatem detrudendus, cuius enarrationem habemus verſibus hexametris pulchre deſcriptam et ab *Auieno* et *Priſciano* latina metaphraſi donatam, ab *Euſtathio* autem copioſis illuſtratam commentariis, et ab alio *Anonymo* ſcholiis breuibus graecis ac paraphraſi expoſitam. Melior editio Eduardi Twaites, Oxonii 1697. 8. Eduardi Wells, 16 tabulis geographicis inſtructa, Oxonii 1704. 8. et Ioan. Hudſoni Tomo quarto Geographor. minor. Oxonii 1712. 8. qui Nicephorum Blemmidam ſiue Gregoram in Dionyſium ait ſe omiſiſſe, quod is tantum ex oratione bona ligata fecit ſolutam non bonam. Nicephorum presbyterum vocat Cangius in gloſſario graeco. Commentarium ineditum in Dionyſium, qui MS, fuit apud Bochartum, laudat Menagius p. 415. ad Laertium. Exſtat etiam Dionyſius cum ſcholiis Graecis in codice bombycino ſcripto A. C. 1344. Florentiae in bibliotheca S. Mariae Benedictinorum, teſte Montfaucono pag. 70. Palaeographiae graecae. A Ludouico Seruino Pariſienſis Parlamenti aduocato latine verſum Dionyſium de ſitu orbis ſcribit Franc. Crucemanius in Bibl. Gall. p. 497. ſed perperam Dionyſio quatuor libros tribuit. Fallitur etiam Berkelius, qui ad Stephanum Byzant. in Ἰβηρία notat verſum ἀγχοῦ ϛηλάων

μηγα-

μηγαθύμων ἔθνος Ἰβήρων non eſſe deſumtum ex Dionyſii periegeſi, eſt enim vtique verſus 282. vt iam notatum V. C. Iacobo Perizonio in inueſtigatione Originum Aegyptiarum. pag. 471.

3. *Claudius Ptolemaeus* ſub vtroque Antonino imperante clarus, cuius libri octo Geographiae poſt editionem Graeco-Latinam, Amſtelod. 1618. fol. vna cum tabulis Geographicis *Agathodaemonis* vulgatam a Petro Bertio, maiore etiam ſtudio ad codices MSS. recenſeri deſiderant, et a docto aliquo viro illuſtrari. Arabiae deſcriptionem a Ioanne Grauio ex MS. antiquiſſimo emendatam caſtigatius vulgauit V. C. Ioan. Hudſonus Tomo tertio Geographor. minor.

4. *Stephanus* Byzantinus Grammaticus poſt Arcadii et Honorii tempora ſcripſit Ἐθνικὰ ſiue Lexicon Geographicum, in quo nomina patronymica potiſſimum perſequi inſtituit, ſed eadem opera vniuerſae Geographiae lucem affert ſingularem. Opus ipſum excepto fragmento Seguieriano diu eſt quod intercidit, ſed exſtat epitome, quam *Hermolaus* Grammaticus Iuſtiniano imperante clarus concinnauit, niſi quod in litteris κ et λ ſunt lacunae. Prodiit cum notis Stephani de Pinedo, Iudaei Luſitani, Amſt. 1678. fol. et cum Abr. Berkelii commentario et Iacobi Gronouii obſeruationibus, Lugd. Batav. 1688. et 1694. fol. Doctiſſimae Lucae Holſtenii notae poſthumae, Lugd. Batav. 1684. fol. vna cum fragmentis Geographi antiqui Scymni Chii ſeparatim editae ſunt a Theodoro Ryckio. Eiusdem Holſtenii obſeruationes antea ineditae ad indicem ſcriptorum a Stephano Byzantio citatorum comparent in miſcellaneis obſeruationibus criticis nouis T. 2. p. 117-124.

5. Geographica a *Dauide Hoeſchelio* Graece edita Auguſtae, Vindelicorum 1600. 8. Marciani Heracleotae (ſiue ex parte Scymni potius) et Scylacis, Caryandenſis, Artemidori Epheſii, Dicaearchi Merſenii et Iſidori Characeni ſcripta complectuntur.

6. Geographi Graeci minores Graece et Latine vulgati cum notis a *Ioanne Hudſono* V. C. vna cum praemiſſis veterum teſtimoniis, et doctiſſimi Dodwelli diſſertationibus de aetate et ſcriptis ſingulorum in primo et ſecundo Tomo Geographorum et Dionyſii Periegetae, Oxonii 1698. 1703. 1712. 8. quatuor voluminibus.

Tomo I. Continentur:

Hannonis periplus.
Scylacis periplus.
Agatharchides de mari rubro.
Arriani periplus Ponti Euxini.

Pe-

Periplus maris Erythraei, eidem vulgo adſcriptus.
Nearchi periplus ex Arriani Indicis.
Marciani Heracleotae Periplus cum fragmentis *Menippi* et *Artemidori.*
Anonymi periplus ponti Euxini.

Tomo II.

Dicaearchi ſtatus Graeciae.
Eiusdem deſcriptio Pelii montis.
Iſidori Characeni manſiones Parthicae.
Scymni Chii periegeſis.
Eiusdem fragmenta a Luca Holſtenio collecta.
Libellus de fluuiis *Plutarcho* adſcriptus.
Agathemeri compendiariarum geographiae expoſitionum libri duo.
Strabonis Epitome.

Tomo III.

Excerpta ex *Dionyſii* Byzantii anaplo boſpori Thracici latine ſeruata a Petro Gyllio.
Anonymi deſcriptio Ponti Euxini collecta ex Scymno, Ariano et Marciano.
Excerpta ex *Georgii* Medici *Chryſococcae* Syntaxi Perſarum per Iſmaelem Bulliardum.
Ptolemaei tabula longitudinis et latitudinis vrbium inſignium. Ex MSC. codice Theonis in Bibl. Bodleiana recenſita.
Anonymi vetus orbis deſcriptio pridem vulgata a Iacobo Gothofredo, recuſa latine ex Iac. Gronouii editione.
Variae Lectiones in Anonymum Geographum Rauennatem ex MS. Vrbinate Vaticanae Bibliothecae num. 678.
Ptolemaei deſcriptio Arabiae graece et Latine per Ioannem Grauium innumeris in locis emendata.
Deſcriptio Chorasmiae, Mawaralnahrae, et inedita hactenus Arabiae, maris Perſici et Alkolzum ſiue rubri Arabice et Latine ex Abulfeda per eundem Ioannem Grauium.
Binae tabulae Geographicae, vna *Naſſir Eddini* Perſae et *Vlug Beigi* Tartari arabice cum verſione Ioan. Grauii.
Ptolemaei ἔκθεσις κανονικὴ τῶν ἀστερισμῶν Graece e MS. emendata.

Tomo IV.

Henr. Dodwelli diſſertatio de aetate et patria Dionyſii Periegetae. *Dionyſius* Graece et Latine cum commentario Euſtathii per ſingulas paginas verbis Poetae

Poëtae ſubiecto. *Rufi Feſti Auieni* et *Priſciani* Metaphraſes Dionyſii. *Auieni* ora maritima. *Anonymi* graeci Paraphraſis in Periegeſin integrior. Excerpta e Scholiaſte inedito in Dionyſ. qui exſtat Pariſiis in Bibl. Regia, Fragmenta de vrbium et regionum nominibus in alia mutatis, ex notis Leonis Allatii ad Georgium Acropolitam p. 244. et ex iis, quae ſubiiciuntur Codino p. 404. aliaque apoſpaſmatia geographica vel inedita haſtenus vel emendatius edita, graece.

7. Geographica a Leone Allatio in σύμμικτοις collecta editaque a Bartholdo Nihuſio, Amſt. 1653. 8. recentiora ſunt maximamque partem Palaeſtinam ſpectant et iam ſupra memorata ac Bibl. graecae lib. IV. p. 81. ſeqq. diligentius recenſita, vna cum ſyntagmate geographico, quod edere voluit *Lucas Holſtenius*, teſte Lambecio libro 1. de Bibl. Vindobonenſi p. 113. ſeq. Tantum addere liceat *Ioannis Phocae* deſcriptionem caſtrorum et vrbium ab Antiochia ad Hieroſolymam vsque latine ex Allatii verſione praemiſſam Tomo II. Actor. ſanctor. Maii, cui Papebrochius latinum ſubiunxit Itinerarium Antonini Placentini e MS. Toracenſi cum ſuis animaduerſionibus. *Epiphanius* auctor Geographicae narrationis Syriae idem videtur qui de S. Apoſtolo Andrea et de S. Maria ſcripſiſſe memoratur ab Allatio p. 90. et 106. de Simeonum ſcriptis. *Perdiccas* Protonotarius Epheſinus diuerſus fuiſſe videtur a Theodoro Perdicca magnae Eccleſiae CPol. a ſupplicationibus, et a Georgio Perdicca ſceuophylace Imperatorii cleri, qui ambo interfuere Pſeudoſynodo CPolitanae Palamitarum A. C. 1343.

8. *Coſmae* Indopleuſtae Topographia Chriſtiana libris XII. graece et latine edita a Bernardo de Montfaucon, Pariſ. 1706. fol. de qua abunde dictum eſt Bibl. graecae Lib. III. C. 25. ſ. Vol. II. pag. 604-617.

9. Geographica antiqua a *Iacobo Gronouio* edita Lugd. Batav. 1697. 4to complectuntur *Scylacis* Periplum maris mediterranei, Anonymi periplum Maeotidis paludis et Ponti Euxini, Agathemeri Hypotypoſin Geographiae, omnia graeco-latina, cum notis Iſ. Voſſii, Iac. Palmerii, Sam. Tennulii, et expoſitionem totius mundi a Iac. Gothofredo editam, latine, additis quemadmodum ad priora quoque editoris emendationibus. Biennio poſt idem Gronouius edidit animaduerſionem in Oxonienſem Scylacis editionem et diſſertationis Dodwellianae de Scylacis aetate examen, ſubiuncto *Ephori* fragmento ex Coſmae Topographia (lib. 2. p. 148. edit. Montfauconianae) Lugd. Bat. 1699. 4.

10. *Ioannis* Grammatici Gazaei ἔκφρασις τοῦ κοσμικοῦ πίνακος τοῦ ἐν Γάζῃ ἢ ἐν Ἀντιοχείᾳ, verſibus iambicis DCXXVI. Graece vulgata a Iano Rutgerſio Lugd. Bat. 1618. 4. libro 2. variar. lection. pag. 98. cum paucis

caſtigationibus. Nonno poſteriorem eiusque imitatorem fuiſſe eruditi obſeruant, vnde verſibus paene Nonniacis deſcriptum illud Geographicum poema tradit Caſp. Barthius p. 747. ad Guilielmum Britonem, licet Nonnus Hexametro carmine vſus ſit, Ioannes Iambico.

VIII. Ex antiquis Geographis latinis ſuperſunt *Pomponius Mela*, cuius libros III. de ſitu Orbis, eruditiſſimo Iſaaci Voſſii commentario et Iacobi atque Abraami Gronouiorum obſeruationibus, nec non obſeruationibus Iacobi Perizonii inſertis miſcell. obſ. criticis a Car. Andr. Dukero editis Vol. 7. tom. 3. p. 417-460. Vol. 8. tom. 1. p. 97.-140. et tom. 2. p. 201-238. item Petri Ioan. Nunneſii annotatis in prooemium et duo priora capita libri 1. Melae, quae exſtant in iisdem obſeruat. vol. 7. tomo 2. p. 157-180. illuſtratos habemus; *Plinius Secundus*, qui Hiſtoriae ſuae naturalis libris tertio, quarto, quinto Geographiam pertractat, vt epitomatorem eius *Solinum*, et quae de ſitu locorum diſſerit libro primo *Oroſius*, omittam. Itinerarium quod fertur ſub *Antonini* nomine, aliaque huius generis et Cosmographia quae ſub *Aethici* et *Iulii Honorii* ambulat nomine, e quibus Antoninum et Aethicum Petrus Weſſelingius recudi curauit Amſtelod. 1735. 4. et *Auieni* ora maritima, tum *Vibius Sequeſter* de fluminibus, fontibus, lacubus, nemoribus, paludibus, montibus, gentibus, a Nobiliſſimo Viro Franc. Heſſelio illuſtratus, ac *Geographus Rauennas* a Porcherono et Iacobo Gronouio vulgatus, de quibus ſingulis dictum eſt in Bibliotheca Latina Vol. 1. L. 2. C. 8. p. 348. ſeq. et Vol. 3. p. 916.

IX. Tabulas geographicas [9] primum inter Graecos adornaſſe fertur *Anaximander* Mileſius Thaletis diſcipulus teſte Strabone, Laertio 11. 2. Agathemere aliisque. Inter Aegyptios *Seſoſtris*, vt auctor eſt Euſtathius ad Dionyſium Periegetem, qui addit, Hecataeum, Democritum et Eudoxum vetuſtiſſimos Graecorum philoſophos ſimiliter breuibus in tabellis *pictas ediſcere mundos* docuiſſe, vt Propertii [10] verbis ad ſententiam Graeci ſcriptoris efferendam vtar. Meminit etiam tabulae geographicae aereae ab Ariſtagora Mileti tyranno Cleoni Lacedaemonio regi allatae Herodotus L. 5. Hiſtor. c. 49. Nec defuere, qui Ioſuae XVIII. 8. ſſ. tabularum geographicarum veſtigium ſibi viſi ſint reperire. Conf. Sam. Reyheri matheſin moſaicam c. 32. Ioan.

[9] In Iudaeorum libris, vt Abrahami Peritſol. itineribus mundi מפא מונדי *mappa mundi.* Idem Peritſol. p. 76. memorat קלף המלכים *chartas nautarum*, vid. et p. 101. 108.

[10] *Propertius* IV. 3. 35.

Ioan. Bernh. Wideburgii matheſin biblicam, ſpec. 3. qu. 6. p. 16. et Ioan. Iac. Scheuchzeri phyſ. ſacram, tab. CCCLXXII. Ex graecorum porro latinorumque ſcriptorum monumentis quam plurima de tabulis geographicis teſtimonia collegere *Marſilius Cagnatus* Medicus Lib. 4. variar. lection. c. 5. *Nicol. Bergierius* de publicis et militaribus Romani imperii viis lib. 3. c. 7. *Gerard. Ioan. Voſſius* lib. de philologia p. 61. ſeq. *Matth. Berneggerus* Qu. 1. in Tacitum. *Aegid. Menagius* ad Laertii Theophraſtum Lib. 5. de vitis philoſophorum, ſect. 51. vbi in teſtamento Theophraſti mentio πίνακος in porticu templi Muſarum ſuſpendendi, in quo τῆς γῆς περίοδοι. *Franc. Bianchinus* in hiſtoria vniuerſali ex monumentis antiquis probata, et italico idiomate edita c. 30. p. 413. 477. ſſ. *Iac. Perizonius* ad Aeliani L. 3. variar. hiſtor. c. 28. *Cangius* in gloſſario voce *mappa mundi.* *Ioan. Chriſto. Wagenſeilius* in pera libror. iuuenilium T. 2. p. 27. ſeq. *Ioan. Dan. Maior* in ſcrutinio medico Coſmodixeos ſatanicae. Kilon. 1686. capite ſecundo. *Leuinus Ioannes Schlicht* in diatriba de tabulis geographicis antiquioribus, de qua Ephemerides litterariae, quibus titulus: Neuer Büchersaal, XXXIII. p. 639. ſſ. et qui longe accuratius diligentiusque in hoc argumento eſt verſatus, Vir S. R. *Eberh. Dav. Hauber* in tentamine plenioris hiſtoriae tabularum geographicarum, germanice edito Vlmae 1724. 8. De tabula ſimiliter etiam geographica accipiendum, quod de Agrippa Plinius H. N. L. 3. C. 2. *Agrippam quidem in tanta viri diligentia, praeterque in hoc opere cura, orbem quum terrarum orbi ſpectandum propoſiturus eſſet, erraſſe quis credat, et cum eo D. Auguſtum?* Apud Stephanum vero Byzantinum in Ἄινος et Ἄβδηρα per πίνακας et πινακογράφους Xylander et Mauſſacus putant reſpici tabulas geographicas; ſed Holſtenius et Abr. Berkelius in notis ad illa loca rectius obſeruant, notari tabulas, ſiue, indices doctorum virorum, quales a Callimacho compoſitos olim eſſe conſtat, et cuius generis eſt ex recentioribus Iani Nicii Erythraei Pinacotheca. Io. Xiphilinus p. 1111. edit Reimarianae ex Dione refert, Metium Pompuſianum interfectum a Domitiano, quod pictum orbem terrarum in conclaui ſuo habens, imperium affectare videretur. Quod vero diabolus Matthaei 4. quum Chriſto Seruatori regna mundi de monte Libano oſtendit, hoc fecerit demonſtrata mappa geographica, vt viris doctiſſimis placet, mihi parum videtur eſſe veriſimile, quum nemini altus mons aſcendendus ſit, vt tabulam Geographicam vel inſpiciat ipſe, vel alteri inſpiciendam oſtendat. Adeoque in montem adducto, ex eodem potius proſpiciendas oculis partim, caetera mente ſimul cogitandas terras earumque delicias obtulit ſatanas, perinde vt de Seuero Xiphilinus p. 1243. ed. citatae. καὶ ἄλλοτε ἀνήχθη ἐς περιωπήν ὑπό τινος, καὶ καθορῶν ἀπ' αὐτῆς

αὐτῆς πᾶσαν μὲν τὴν γῆν, πᾶσαν δὲ τὴν θάλασσαν, quae non male Matthaei loco conueniunt, niſi quod per ſomnium hoc Seuero accidiſſe narratur. Quales porro fuerint veterum πίνακες, rudiores praeſertim illi, ad itinerum tantum directionem comparati, nullo clariore teſtimonio conſtat, quam reliquiis *Tabulae Peutingerianae*, a *Marco Velſero* editae et illuſtratae, de qua dictum eſt in indice ad Bibliothecam latinam voce *Tabula*: quibus nunc addo easdem ſubiectas orbi antiquo Georgii Hornii et Ptolemaei Geographiae editionis Graeco-Latinae Bertianae. Tabulam Theodoſianam vocat Bertius, quia illam aetatem refert, a Beato Rhenano lib. 1. rerum Germanicarum p. 35. vocatur tabula prouincialis. Noua illa, quam cum Commentariis illuſtris et doctiſſimi viri *Menſonis Altingii*, Conſulis Groningenſis, exſpectare olim iuſſi ſumus tabulae huius editio, in lucem non prodiit. Sed hanc iacturam ſarciuit Vir generoſiſſimus *Franc. Chriſto. de Scheyb*, qui hanc tabulam, ſecundum exemplar, quod in Auguſta bibliotheca Vindobonenſi aſſeruatur, commentario doctiſſimo illuſtratam, accurate recudendam curauit Vindobonae 1753. fol. mai. Hanc tabulam, licet a nonnullis tempori Theodoſii Iunior. addicatur, rectius tamen Proto aut Diocletiano adſcribi, Illuſtris *de Iordan* contendit in opere de originibus Slauicis pag. 30. vbi is ſimul varia circa hanc tabulam notatu digniora adſpergit. Alia veterum tabularum Geographicarum ſpecimina praebent antiqui Codices Geographiae Ptolemaei, cuiusmodi vnam alteramque in membrana, coloribus etiam variegatam, poſſidet Vir Celeberrimus, Hermannus Samuel Reimarus. Atque *Agathodaemonis* quidem, Alexandrini Mechanici, qui ſaeculo 5. poſt Chriſtum natum floruit, et cum Iſidoro Peluſiota commercium exercuit litterarium tabulae Geographicae ex Ptolemaei deſcriptione orbem delineantis, Ptolemaeo adiunctae ſunt ab eodem Bertio aliisque editoribus. Vide Voſſium de Philologia c. XI. § 23. et Chriſtoph. Hendreichii Pandectas Brandenburg. p. 59. ſed qui perperam tradit, Agathodaemonis tabulas editas Latine, Baſil. 1552. et 1584. per Marc. Velſerum cum eiusdem notis. Dicere enim voluit, exſtare in Latinis Ptolemaei editionibus annorum illorum, ſed in quibus nullae fuere partes Velſeri, qui tabulam Peutingerianam edidit Venetiis 1591. 4. recuſam inter eius opera Norimb. 1682. fol. De diaphragmatis, ſiue, itinerum lineis, quibus maria traiicienda vel regiones peragrandae eſſent, confer Dodwellum in diſſ. de Scylacis peripli aetate, § 16. De menſuris veterum, quibus in metiendis locorum diſtantiis vſi ſunt, videre operae pretium eſt, quae obſeruat *Inſulanus*, (Mr. Deliſle) in memoriis academiae ſcientiarum A. 1714. p. 227. ſſ. Tabulam veterem orbis terrarum et terrae ſanctae ex veteri codice Marini Sanuto, dicti Torſelli, edidit

edidit Bongarſius Tom. 2. operis, cui titulus, geſta Dei per Francos, poſt pag. 288. Prodiit apud Wechelos Francof. 1611. fol. Περιπλόος dicitur apud Graecos recentes liber, nautis portus et interualla locorum monſtrans, de quo vide Cangii Gloſſarium mediae et infimae Graecitatis. Ex porticu illa Auguſtodunenſi, in qua omnium cum nominibus locorum ſitus, ſpatia, interualla deſcripta fuiſſe teſtatur Eumenius capite 20. Panegyrici pro reſtaurandis ſcholis, reliquiae quaedam hoc ſaeculo repertae ſunt, de quo pulcherrimo antiquitatis monumento vide ſis Memorias litterarias Dombenſes, ſiue, Treuoltinas. A. 1706. p. 2097. ſeq. In Theodulfi Aurelianenſis libro 4. carmen tertium eſt in picturam, qua erat imago terrae in modum vrbis comprehenſa. In Palatio Barberinorum Palaeſtrinenſi cernitur opere antiquo Muſiuo, ſiue Moſaico deſcriptio geographica curſus Nili; vide ephemerides litterarias Pariſinas. A. 1719. Octobr. p. 467.

X. Compendium veteris geographiae tradidit Hiſpanice *Gonſalus de Salas*, Melae inſiſtens. Latine *Phil. Cluuerius* frequenter recuſus, et nouiſſime quidem cum notis et obſeruationibus *Ioan. Bunonis*, *Ioan. Frider. Heckelii, Ioan. Reiskii, et Guilielmi Readingii*, Londini 1711. 4. atque cura *Auguſtini Bruzenii Lamartinierii* (la Matiniere) Amſtelod. 1729. 4. In primis quoque laudem meretur compendium antiquae Geographiae in tironum vſum concinnatum a doctiſſimo viro Chriſtophoro Cellario, quod *Sam. Patricio* curante variis locis auctum et tabulis inſtructum Geographicis iam ſextum prodiit. Londini 1731. 8. Idem Cellarius nouam itidem Geographiam ſimili breuiario illuſtrauit. Gallica lingua geographiam veterem, poſt *Philippum Labbeum* illuſtrarunt *Robbius* ſ. *de la Robbe*, *A. D. Fer*, *D. F. de Merveilleux* aliique. Germanica cum ſumma laude memoratus iam *Ioannes Hubnerus*, Scholae Hamburgenſis olim magna gloria, cuius quaeſtiones geographicae et in Belgicum Gallicumque ac Moſcorum translatae idioma, et Germanice inde ab Anno 1693. vsque ad annum 1753. quadragies ad minimum recuſae omnium manibus teruntur. Neque contemnenda eſt *Andreae Goetzii* introductio in Geographiam veterem, mappis illuſtrata, Germanice. 1729. 8. Ex iis, qui latine hanc compendii operam iuuenum ſtudiis nauarunt non praetereunda *Georgii Fournier*, S. I. geographica orbis notitia per littora maris et ripas fluuiorum. Francof. 1668. 12.

XI. Notitiam pleniorem geographiae antiquae vniuerſae ſumma diligentia et accuratione elaboratam debemus eidem, quem modo laudaui, *Chriſtophoro Cellario*, Academiae Hallenſis et Germaniae totius olim ornamento

 ſingu-

ſingulari. Huius notitia orbis antiqui, ſiue geographia plenior ab ortu rerum publicarum ad Conſtantinorum tempora orbis terrarum faciem declarans, et nouis tabulis geographicis, accuratioribusque et plenioribus, quam Ortelius, Cluuerius et Brietius poſt Agathodaemonem Alexandrinum dederant, illuſtrata, lucem vidit, primo volumine vulgata, Lipſiae 1701. 4. mox Cantabrigiae recuſa eſt ſ. potius Amſtelodami A. 1703. in quo Europa vetus deſcribitur. Alterum volumen Aſiam et Africam complectens prodit A. 1706. 4. recuſum eodem anno Amſtelodami. Vtrumque volumen iterum recuſum eſt Lipſiae 1731. et 32. cum notis *Ioan. Conr. Schwarzii.* Animaduerſionibus Caput primum libri tertii illuſtrauit V. C. *Ioan. Georg. Waltherus* inſertis animaduerſionibus hiſtoricis et criticis p. 144-212. et Vol. 1. Nouor. miſcellan. Lipſienſium p. 268-291. Geographiam Cellarii antiquam excipere debebat Geographia plenior media, orbis terrarum faciem per decem circiter annorum centurias poſt Conſtantinorum aetatem illuſtrans ac perſequens, ſed labori huic A. 1707. immortuus vir praeclarus, pauca eius argumenti in ſchedis affecta reliquit, perficere atque in lucem edere opus deſideratiſſimum haud potuit.

XII. Parallela veteris et nouae Geographiae edidit *Philippus Brietius,* Pariſiis 1648. et 49. 4. tribus voluminibus, Europam duntaxat perſequutus. Similem paralleliſmum paſſim notant Ptolemaei illuſtratores Bertius et alii, tum plerique e ſcriptoribus recentioribus, quos iam nominaui, et deinceps recenſiturus ſum. Quam in rem commemoranda hoc loco etiam *Ioan. Baptiſtae Audiffreti* Geographia vetus, noua et hiſtorica, vulgata gallice, Pariſiis 1689. 1691. 1694. tribus voluminibus in forma quadripartita. Sed nec illa Europam egreditur. Neque minus *Ioannis Luyts* introductio ad Geographiam nouam et veterem. Vltraiecti 1692. 4. et *Nobloti* geographia vniuerſalis, hiſtorica et chronologica, vetus et noua, quae gallice excuſa eſt Pariſiis 1725. voluminibus ſex in forma octopartita minore.

XIII. Lexica ad veterem Geographiam intelligendam praeter veteres *Euſebium* et *Stephanum Byzantinum* iam ſupra memoratos adornauerunt *Abr. Ortelius,* et qui recenti quoque Geographiae ſimul lucem affundunt ſingularem, *Philippus Ferrarius,* in Ticinenſi Academia Mathematices Profeſſor: Ferrariique locupletator *Michael Antonius Baudrandus,* Pariſinus, qui Ferrarii Lexicon emendatum, illuſtratum et auctum edidit Pariſiis 1670. recuſum deinde Venetiis 1677. et Iſenaci 1677. Deinceps autem illud ipſum opus, dimidia fere parte auctum, ſuppreſſo Ferrarii, praefixoque ſuo no-

mine hoc indice: geographia ordine alphabetico diſpoſita, ornatum, Pariſiis 1682. fol. duobus voluminibus denuo euulgauit. Stricturas diſquiſitionum nomine inſignitas, in Baudrandi Geographiam antiquam edidit *Guil. Sanſonius*, Pariſiis 1683. 12. *Baudrandi* geographia gallice, ſed minus accurate verſa, poſt eius obitum ſub indice: Dictionaire geographique et hiſtorique de Mr. l'Abbé Baudrand, Amſtelod. 1705. 4 recuſa eſt. Nouiſſima editio eſt, quae prodiit Venetiis 1738. fol. Neque praetereundus Ortelii theſaurus, ſ. lexicon geographicum, quod prima vice prodiit Antwerpiae 1678. 4. ſub indice *Synonymorum geographicorum*, deinde eodem anno, mutato titulo, recuſus eſt, tertiaque vice 1596. fol. Poſt auctoris autem obitum denuo recuſus 1598. 1611 et 1624. 4. Hoc in libro praeclaro prorſus inſtituto, quod continuari doctorum virorum induſtria atque accurate tradi in primis e re litteraria eſſet, populorum, regionum, ſiluarum, pontium, marium, ſinuum, lacuum, paludum, fluuiorum, fontium, rel. variae pro auctorum traditionibus, ſaeculorum interuallis, gentiumque idiomatis et migrationibus appellationes ac nomina ordine litterarum exponuntur. *Lucae Holſtenii* animaduerſiones poſtumae ad Ortelii theſaurum Romae editae ſunt. 1666. 8. In Lexico hiſtorico *Caroli Stephani*, quod auxit *Nicol. Lloydius*, tum in lexicis vniuerſalibus *Ludov. Moreri*, quod ex Gallico anglice a *Ieremia Collierio*, et germanice multis acceſſionibus locupletatum prodiit, et *Ioan. Iac. Hoſmanni* ſimiliter quoque Geographiae veteris pariter ac recentis ratio habetur. Hofmanniano certe totus fere Baudrandus eſt inſertus, adeo vt auctor etiam de recuſo libro ſuo conqueſtus fuerit. Germanice lexica quidem geographica prodierunt duo, ſed noſtrae aetati potiſſimum accommodata; vnum paucis plura docens, quod inſcribitur, Reales Staats- und Zeitungs-Lexicon cum praefatione Ioannis Hübneri, nouiſſime recuſum Lipſiae 1753. 8. mai. Alterum quod *Erdmanno Vhſenio* debetur, qui laudato Hübnero in rectura Gymnaſii martisburgenſis ſucceſſit, et cum praefatione *Chriſtophori Cellarii* excuſum primum eſt forma octaua, deinde longe locupletius in fol. Lipſ. 1710. Geographiſches Hiſtoriſches Lexicon. Recentiora itidem potiſſimum tempora reſpicit, nec immune eſt a naeuis Dictionarium magnum hiſtorico-geographicum *Franciſci Thomae Cornelii*, quod gallice lucem vidit Pariſiis 1708. tribus in folio voluminibus. Quod *Aug. Bruzenius Martinierius* compoſuit Dictionarium magnum geographico criticum, IX. in folio voluminibus gallice prodiit Amſtelod. 1726. ſſ. germanice verſum XIII. tomis Lipſiae 1743. ſſ. Quam multa in aliis etiam melioribus mappis libriſque geographicis ſuperſint digna emendatione docet auctor Anglus ſcripti, cuius index, *Eſſay ſur l'etat preſent de la Geographie*, Amſtelod. 1721. 8. Nulli dubi-

dubitamus, quin haec, quae adhuc emendanda in ſtudio geographico fuerint, feliciter corrigantur, quum ſocietas coſmographica, quae Norimbergae floret, omne ſtudium omnemque operam in iis, quae in ſtudio geographico deſiderata adhuc ſint, ſupplendis ponat. Cuius quidem laboris ſpecimen praeſtantiſſimum dedit V. Cl. *Anton. Frieder. Büſching* laudatae ſocietatis membrum digniſſimum, noua, quam quatuor in forma octopartita voluminibus edere parat, geographia: cuius duo priora excuſa ſunt Hamb. 1754.

XIV. Hiſpaniam veterem deſcripſit *Ludov. Nonius*, Medicus Antwerpienſis, ſingulari libro Antwerp. 1607. 8. et in *Andr. Schotti* Hiſpania illuſtrata, in qua nonnulla loca orae maritimae ab Auieno decantatae illuſtrantur. Geographia vetus illorum tractuum lucem etiam accipit e *Luc. Andr. Reſendii* antiquitatibus Luſitaniae, e *Ioan. Vaſaei* annalibus rerum hiſpanic. memorabilium, et ex *Ioan. Marianae* rerum hiſpanicarum hiſtoria, *Arnaldi Oihenarti* notitia vtriusque Vaſconiae, Pariſ. 1638. ac *Marca hiſpanica*, ſ. *Petri de Marca*, Archiepiſcopi Pariſienſis geographica et hiſtorica deſcriptione Cataloniae, Ruſcinonis et circumiacentium populorum. Pariſ. 1688. fol. De Carteia, Hiſpaniae oppido, cuius meminit Liuius lib. 28. cap. 30. diſſerit *Ioannes Conduitt* in commentatione peculiari inſerta Philoſophicis Transactionibus Vol. 30. p. 903-922. in qua *Carteiam* eſſe hodie *Rocadillo*, locum 4. milliaribus a Gibraltaria remotum, probare contendit. Portugalliae deſcriptionem luſitana lingua dedit *Antonius Carvalho da Coſta* ſub hoc indice: Corografia Portugueza e deſcripçam Topografica. Vlysſippone 1706. Tomis tribus in folio.

Italiam antiquam magno ſtudio a *Phil. Cluuero* declaratam habemus, quae poſt mortem eius a *Dan. Heinſio* Lugd. Batav. 1624. fol. duob. voll. edita eſt. Siciliam, Sardiniam, Corſicam antiquam ab eodem auctore illuſtratam habemus et editam Lugdun. Batav. 1619. fol. adiectam deinde Italiae antiquae. Epitomen eius operis concinnauit *Ioannes Buno*, Guelpherb. 1659. 4. Animaduerſiones quasdam et caſtigationes marginibus libri ſui adſcripſerat *Lucas Holſtenius*, quae poſt mortem eius editae ſunt Romae 1666. 8. Fuerat vero Holſtenius Cluuero Italiam luſtranti itineris ſocius, qui poſt eius fata viduae quoque et filiabus eius conſilio et ope adfuit, quum minime lauta re familiari illas Cluuerus reliquiſſet. Compoſuit quoque *Athanaſius Kircherus* Latium, i. e. nouam et parallelam Latii tum veteris tum noui deſcriptionem. Romae 1669. et Amſtelod. 1671. fol. in quod exſtant emendationes *Raphaëlis Fabretti*, italice, inſertae T. 3. diſſertationum in Academia Cortonenſi recenſitarum p. 221. ſeqq. Veteris Latii profani deſcriptionem dare coepit *Petrus Marcellinus Corradinus*, duobus

duobus tomis; Romae 1704. et 1705. fol. min. abſoluit poſt Conradini obitum *Ioſephus Roccus Volpius*, ſex adiectis tomis, Patauii, in forma quadripartita maiore A. 1726. ſſ. euulgatis, vt adeo integrum opus decem abſoluatur tomis. Idem *Volpius* vetus Latium ſacrum, duobus tomis, manuſcriptum reliquit. Concinnauit quoque commentationem de via Tiburtina, quae legitur T. II. tentaminum Academiae Etruſcae. Exſtat etiam Ichnographia viae Tiburtinae Adriani Caeſaris; olim a *Pyrrho Ligorio* delineata, poſtea a *Franciſco Continio* recognita et publici iuris facta. Romae 1751. fol. Veteris Latii antiqua veſtigia, vrbis moenia, pontes, templa, piſcinae, balnea, villae, aliaque rudera, praecipue Tiburtina, Tuſculana et Setina, aeneis tabulis (58) eleganter inciſa, atque in lucem edita ſunt, Romae 1754. fol. Illuſtrandae Italiae antiquae quam maxime inſeruiunt *Ludov. Antonii Muratorii* antiquitates Italiae medii aeui, Mediolani 1739. ſſ. tomis IV. fol. editae. De praeclaris Mediolani aedificiis, quae Aenobarbi cladem anteceſſerunt, librum edidit *Petrus Gratiolus*, Mediolani 1736. fol. Antiquitates Volſcorum expoſuit *Antonius Riccius* ſingulari libro Italice, Neapoli 1713. 4. excuſo. Idem in recenſendis Antii antiquitatibus praeſtitit *Philippus de la Torre* in monumentis veteris Antii. Romae 1700. 4. De antiquitatibus Hortae Coloniae Etruſcorum libris duobus commentatus eſt *Iuſtus Fontanini*. Romae 1708. 4. Volſiniorum hiſtoriam Italice compoſuit *Andreas Adami*, Romae 1739. 4. Viam Appiam, illud excellentiſſimum artis Romanae ſpecimen, peculiari libro, italico ſermone compoſito, deſcripſit *Franc. Maria Pratillus*. Neapoli 1745. fol. cui adde *Chr. Gottl. Schwarzii* Diſſ. de foro Appii et tribus tabernis. Alt. 1746. 4. In Originem Marſorum inquiſiuit *Petrus Antonius Corſignanus* in memoriis topographico-hiſtoricis variarum coloniarum et vrbium regionis Marſorum, quar. Tomus primus italice prodiit Neapoli 1740. 4. De antiquo Tuſculo, quod hodie Fraſcati dicitur, memorias hiſtoricas Italice edidit *Dominicus Barnabas Matthaeus*. Rom. 1712. 4. Hiſtoriam ciuitatis Viterbienſis Italice dedit *Felicianus Buſſi* Romae 1744. fol. De antiqua vrbe Cortona eiusque incolis egit *Dominicus Tartaglinus* in deſcriptione ciuitatis Cortonenſis, Italice 17 0. et *Ridulphus Venutus* T. IV tentaminum Academiae Etruſcae, pag. 1. ſſ. Praeneſten antiquam deſcripſit *Ioſephus Maria Suarezius*, Romae 1655. 4. *Thomae Demſteri*, de Etruria regali libri 7, opus poſthumum, a *Thoma Cooke*, magnae Britanniae armigero, Florentiis 1726. duob. tomis in folio editi, libro 4. ſiue T. II. p. 1. ſſ. accuratam Etruriae deſcriptionem ſiſtunt. De via Caſſia *Laurentii Guazzeſii* Diſſertatio inſerta eſt volumini ſecundo memoriarum ſocietatis Columbariae Florentinae. De origine Tyrenorum agunt peculiari diſſertatione,

italice conſcripta, quae prodiit Romae 1742. 4. *Alexius Symmachus Mazocchius*; *Anton. Franc. Gorius* diſſ. praefixa T. II. Muſei Etruſci: et *Laurentius Caietanus Tabbri*, in libello: della Origine di Fiorenzi. Luccae 1753. 4. Veronam illuſtratam edidit *Scipio Maffeius*. Veronae 1732. fol. et 8. Tom. IV. *Bonauenturae Caſtilionaei* [11] Mediolanenſis, Gallorum Inſubrum antiquae ſedes, ſ. Mediolanenſis ditionis deſcriptio habetur tomo II. Miſcellaneorum collectorum a *Gaudentio Roberto*. Puteolani tractus ſitum expoſuit *Iulius Caeſar Capaccius* in libro edito Italice Romae 1652. 8. *La vera antichita di Pozzuolo.* Exſtat quoque *Benedicti de Falco* deſcriptio locorum veterum diſtrictus Neapolitani, Etruſco idiomate vulgata Neapoli 1580. 12. Antiquitates Beneuentanas expoſuit *Ioannes de Vita* in theſauro antiquitatum Beneuentanarum. Romae 1754. fol. De Stabiis exſtat Commentatio *Piothomae Milantae.* Neapoli 1750. 4. Siciliae antiquitates Italice expoſuit *Ioſephus Maria Pancrazius*, Tomis duobus in folio. Neapoli 1751. et 52. Syracuſarum antiquitates illuſtrauit *Iacobus Bonani* in Anticha Syracuſa, qui liber primum prodiit Meſſanae. 1624. deinde latine verſus *Burmanni* theſauro antiquitatt. et hiſtor. Sicil. eſt inſertus. Aleſae, Siciliae ciuitatis, antiquitates perſequitur *Selinuntes Drogoteus*, ſiue *Torremuzza* Princeps in hiſtoria Aleſae, Italice. Panormi 1753. 4. Corſicae antiquitates illuſtrauit *Ioan. Guil. Bergerus* in Eclogario Corſico. Witteb. 1743. 4.

Galliae veteris faciem dare conatus eſt *Ioſephus Scaliger* in notis ad Iulium Caeſarem, vt obſeruata eius in lectionibus Auſonianis omittam: ſed praecipua in hoc argumento laus eſt *Adriani Valeſii*, cuius notitia Galliarum, ordine litterarum digeſta, medii praecipue aeui ſcriptoribus illuſtrandis egregie inſeruit. Pariſ. 1675. fol. Neque minus ii huc referendi ſunt, qui Celtarum atque Gallorum Antiquitatibus illuſtrandis operam dedere: *Paulus Pezron* in antiquitatibus nationis et linguae Celtarum, alias Gallorum. *Simon Pelloutierius* in hiſtoria Celtarum et inprimis Gallorum atque Germanorum Gallice conſcripta et edita T. I. Hagae Comitum 1740. 12. ib. 1751. 4. *Ioan. Dan. Schoepflinus* in Vindiciis Celticis. Argent. 1754 4. *Giberti* memoriae hiſtoriae Gallorum et Franciae inſeruientes. Pariſ. 1744. 12. *Martini*, Benedictini e congregat. S. Mauri, obſeruationes hiſtoricae de origine Celtarum et Gallorum; Eclairciſſemens hiſtoriques ſur les origines Celtiques et Gauloiſes avec les quatre premieres Siecles des Annales des Gaules. Pariſ. 1745. 12. *Scipio Maffeius* in antiquitatibus quibusdam Galliae ſelectis. Pariſiis 1733. 4. recuſis Veronae 1734. 4. *Philibertus Monetus* in Geographia Gal-

[11] Caſtilionaei liber legitur etiam in Tomo I. theſauri antiquitatum Italiae Graeuiani, vbi et *Iacobi Bracellii* orae liguſticae deſcriptio.

Galliae veteris et recentis; auctor Diſſertationum hiſtoricarum et geographicarum de ſtatu veteris Galliae. Auenione 1712. 12. et *Gottl. Wernsdorfius* lib. ſing. de republica Galatarum. Norimb. 1744. 4. Quibus adde: Antiquitez de la Ville d'Amiens par *Moliere*. Pariſ. 1627. 4. Recherche des Antiquitez et Curioſitez de la Ville de Lyon par *Spon*. Lugd. 1675. 8. Dominici de Colonia antiquitates vrbis Lugdunenſis, hiſtoriae litterariae Lugdunenſi gallice, A. 1729. in 4. Lugd. editae, praemiſſas: et deinde ib. 1739. ſeorſim in 12. recuſas, et *Antonii Sambuci* librum italico ſermone compoſitum: Memorie Iſtorico-Critiche intorno all'antico Stato de Cenomani e dal loro confini. Brixiae 1750. fol.

Germaniam antiquam idem *Philippus Cluuerus* dedit, et ſingulatim praeterea deſcripſit Vindeliciam et Noricum, Lugd. Bat. 1630. 1631. fol. Germaniae Cluuerianae epitomen ſimiliter elaborauit *Io. Buno*; et in hoc quoque Cluuerii opus Holſtenianae animaduerſiones leguntur. *Iac. Car. Speneri* notitia Germaniae antiquae cum conſpectu Germaniae mediae prodiit Halae 1717. 4. Compendium geographiae veteris Germaniae nuper patrio ſermone edidit Vir Clar. *Ioan. Heinr. Steffens* in hiſtoria veterum Germaniae incolarum ſecundum claſſes ſuas in compendio expoſita. Cellis 1752. 8. Multi partes ſingulares Germaniae ſunt perſequuti, vt Pruſſiam *Chriſtophorus Hartknochius*, Sileſiam *Nicol. Henelius*, Holſatiam *Caſparus Danckwerth*, Carniolam *Ioan. Weikart Valuaſſor*, Rhetiam *Aegidius Tſchudus* de priſca et vera Alpina Rhetia; *Ioannes Baſilius Heroldus* tractatu de Germaniae veteris verae, quam primam vocant, locis antiquiſſimis, et in libello de Romanorum in Rhetia littorali ſtationibus, ſed quem multis nominibus ineptiſſimum eſſe ſentit *Marcus Velſerus* pag. 407. Opp. Vterque Heroldi liber exſtat T. I. ſcriptorum Germanicor. *Simonis Schardii*. *Menſo Altingius*, qui, mediae praeſertim aetatis ſcriptoribus conſultis, ſumma induſtria concinnatam exhibuit deſcriptionem agri Bataui et Friſii, ſiue notitiam Germaniae inferioris cis et vltra Rhenum, ordine alphabetico concinnatam, et illuſtratam tabulis geographicis, cuius pars prior lucem aſpexit Amſtelod. 1697. altera 1701. fol. Sed omnes et ſingulos, qui partes Germaniae ſingulares perſequuti ſunt, percenſere nimis fortaſſe longum foret ac taedii plenum. Geographiam Germaniae medii aeui poſt ſpecimina in hoc genere ſparſim edita ab illuſtriſſimo *Furſtenbergio* in monumentis Paderbornenſibus, tertium nitide recuſis curante V. C. *Euchario Gottlieb Rinck*. Norimb. 1713. 4. *Hermanno Conringio*, *Henrico Meibomio*, *Caſpare Sagittario et Chriſtiano Franciſco Paullino*, ac poſt *Ioan. Nicol. Hertium* in notitia veteris

Germaniae populorum et *Wilh. Turckium* in diſſ. de Geographia Germaniae medii aeui, Paulli Hachembergii libro de Germaniae mediae rebus et moribus praemiſſa, inſigniter illuſtrauit atque ad facilius perficiendam aliis praeiuit *Chriſtianus Iunkerus* in introductione ad Geographiam medii aeui, Germanice edita Ienae 1712. 4. Adde *Io. Petrum Ludewig* in prolegomenis ad ſcriptores germanice vulgatos de rebus epiſcopatus Wirceburgenſis. Francof. 1713. fol. Vorbereitung zu der Oſtfränckiſchen Specialhiſtorie, ſo in einer genauen Unterſuchung der alten deutſchen Geographie zu Erkänntniß der öfters wiederholten Züge der deutſchen Völker beruhet. *Chriſtianum Schoettgenium* in der Geographie der Sorben und Wenden, P. 3tia der diplomatiſchen Nachleſe der Hiſtorie von Oberſachſen. Dresdae 1731. 8. *I. B. Lauenſtein*, in ſpecimine geographiae medii aeui diplomaticae, h. e. deſcriptione dioeceſeos Hildesheimienſis per antiquos ſuos pagos, cum mappa Geographica. Bennepoli 1745. 4. illuſtrem auctorem chronici Gottwicenſis, *Gottfridum*, qui multum lucis geographiae mediae aeui accendit; *Ioan. Chriſto. de Iordan* in opere chronologico-geographico-hiſtorico de originibus Svauicis. Viennae 1745. T. II. in folio; *Abr. Georg. Schwarzium* in der kurzen Einleitung zur Geographie des Vorderdeutſchlandes ſlaviſcher und mittlerer Zeiten, inſonderheit der Fürſtenthümer Pommern und Rügen. Gryphiſwaldiae 1749. 8. et *Ioan. Dan. Schoepflinum* in Alſatia illuſtrata, cuius Tomus prior prodiit Colmariae 1751. fol. Hungariam antiquam delineauit *Samuel Timon* in imagine antiquae Hungariae. Viennae 1754. 4.. Mappae geographicae, geographiam veteris et medii aeui illuſtrantes, exſtant in *P. Georgiſch* tentamine hiſtoriae et geographiae romano-germanicae. Germanice Halae 1731. 4. edito. De medii aeui geographia, per germanos vberius excolenda, peculiari programmate diſſeruit *Sim. Frid. Hahnius.* Helmſt. 1717. 4. De veterum et ſuae aetatis Belgio duos libros vulgauit *Pontus Heuterus.* Antw. 1600. et 1616. 4. et inter opera. Louanii 1651. fol. Heluetiae veteris geographiam illuſtrarunt *Ioan. Baptiſta Plantinus* in Heluetia antiqua et noua Bernae 1656. 8. recuſa in Ioan. Conr. Fueslini theſauro hiſtoriae helueticae. N. 11. et *Ludov. de Bochat* in memoriis criticis, illuſtrandae veteri Heluetiae inſeruientibus, Gallice Lauſannae tribus partibus in forma quadripartita euulgatis.

Britanniae veteris faciem exponunt *Wilhelmus Cambdenus* in deſcriptione Britanniae. Londini 1600. 4. 1607. fol. in anglicum ſermonem tranſlata ab *Edmundo Gibſon.* Londini 1695. fol. recognita deinde auctiorque edita. Londini 1728. 2 Voll. in fol. Idem liber quam plurimis acceſſionibus auctus

auctus ſub hoc indice latino, ſed anglice prodiit: Magna Britannia antiqua et noua. Londini 1720. fol. 6 Voll. Idem *Cambdenus* in libro anglice edito ſub titulo: *reliquiae Cambdenianae.* Cambdenianum opus ſub examen vocauit Salmonius in luſtratione Angliae, anglice edita. Londini 1731. 8. *Guil. Baxterus* in gloſſario antiquitatum Britannicarum: cui acceſſere Luidii de fluuiorum, montium, vrbium etc. in Britannia nominibus aduerſaria poſthuma. Londini 1719. 1731. 1733. 8. *Guil. Burtonus* et *Thomas Galeus* ad illam partem itinerarii Antonini, quae ad Britanniam pertinet. *Aylettus Sammes* in Britannia antiqua illuſtrata. Londini 1676. fol. *Ioannes Horsley* in Britannia Romana. Londini 1732. fol. *I. Warburton* in vallo Romano: ſ. hiſtoria et antiquitatibus valli Romani, Anglice. Londini 1753. 4. Chartam geographicam Britanniae, qualis fuit ante annos ſexcentos, Chronico Saxonico praemiſit *Edmundus Gibſon.* Oxon. 1692. 4. Vnde itidem Geographiae medii aeui inſignis lux, quam ſimiliter in aliis etiam regnis Europae, Aſiae, Africae expediri a viris aliquot doctis, vti Adriano Relando, Io. Georg. Eccarto, Io Herm. Sminkenio, ac modo laudato Iunckero, tanto magis eſt exoptandum, quanto difficilius id eſſe videtur pleniusque taedii propter ſcriptorum, ex quibus eruenda illa eſt, vaſtitatem ac barbariem rerumque et hiſtoriae caliginem a feliciſſimis ingeniis vix diſcutiendam, quamdiu praecipue recentior geographia per ſingulas regiones non accuratius et quoad minutiſſima etiam et contemtiſſima loca, ex quorum nominibus ſaepe antiquorum illuſtrium locorum ſitus indagari poteſt, plenius tradita exſtat.

XV. Graeciam veterem ex antiquis expoſuit *Pauſanias,* ex recentibus non omnem tamen *Iacobus Palmerius*, Gentemenilius, cuius deſcriptio antiquae Graeciae poſthuma a Steph. Morino edita prodiit Lugd. Bat. 1678. 4. Exſtat etiam *Ioan. Laurenbergii* enarratio Graeciae antiquae mappis Geographicis illuſtrata, et poſt obitum auctoris a *Sam. Puſendorfio.* Amſtelod. 1661. forma quadripartita oblonga edita. Verum de illis tabulis geographicis Iſaacus Voſſius p. 155. ad lib. 2. Melae cap. 3. ita iudicat tales paſſim eſſe, vt, ſi omnia nomina locorum in vnum collecta caſu denique et temere in chartam coniiciantur, vix tamen peruerſiorem ordinem et ſitum ſint habitura. *Michaelis Sophiani* deſcriptio Graeciae, vna cum explicatione *Nicolai Gerbelii* ex editione Baſil. 1549. [12] fol. recuſa eſt T. IV. theſauri antiquitt. Gronouiani, in quo etiam exſtat *Ioan. Laurenbergii* enarratio Graeciae antiquae,

[12] Prima editio euulgata eſt. Baſil. 1545. fol.

tiquae, et *Vbbonis Emmii* vetus Graecia, ſeorſim plus vice ſimplici excuſa, et in re publica ciuitatum deſcribenda potius occupata. In eiusdem theſauri Tomo vndecimo occurrit eximium et nunquam ante editum opus *Eraſmi Vindingii*, quod inſcribitur *Hellen*, ſ. de ſingulorum Graeciae populorum incunabulis, migrationibus et coloniarum deductione. In eodem tomo habentur quoque *Dicaearchi* Geographica quaedam cum Henrici Stephani dialogo, qui inſcribitur Dicaearchi συμπεράκτωρ et de Graecorum moribus ex edit. Pariſ. 1589. 8. Idem theſaurus Tomo 6. exhibet marmoream baſin Coloſſi Tiberio erecti, ob ciuitates Aſiae, poſt terrae tremores reſtitutas, cum comment. *Laur. Theod. Gronouii* ſeparatim antea edito Lugd. Bat. 1697. fol. Tomo 5. *Petri Gyllii* de Boſphoro Thracico libri tres vna cum eiusdem topographia Conſtantinopolitana cum quibusdam veteribus inſcriptionibus: quibus duabus ſcriptis pro illa certe aetate eximiis et ſaepius recuſis praeter ceteros addi, immo multis nominibus praeferri meretur *Carolus du Freſne* in Conſtantinopoli Chriſtiana, Pariſ. 1680. fol. rec. Venet. 1729. fol. Geographiam medii aeui in regnis imperio Cpolitano ſubiectis praeclara luce perfudit Anſelmus Bandurius in ſuo imperio orientali. Pariſ. 1711. fol. 2 Voll. et Venetiis 1729. fol. Tomo 4. theſauri antiquitatt. Graecarum exſtat *Ioan. Meurſii* de populis et pagis Atticae liber, cum ſupplemento ex chirographo auctoris, et animaduerſionibus *Iac. Sponii* depromtis ex eius itinerario. Ibidem habes *Meurſii* Athenas Atticas, Cecropiam ſ. de Athenarum arce librum, et Ceramicum geminum, Miſcellaneaque (in quibus et ipſis Geographica quaedam attingit) Laconica, cum auctoris ſupplementis, in praefatione ad dictum tomum a Gronouio editis, qui in Tomo 5 eiusdem operis recudendum ibidem dedit Meurſii librum de Piraeeo, Athenienſium portu. Athenienſium vrbis copioſa deſcriptio, figuris aeneis illuſtrata, legitur in Daltonii muſeo graeco. *Petri Hendreichii* Maſſilia, eius ſitus, adminiſtratio reipubl. leges, inſtituta, religio, ſtudia, militia ex edit. Argentoratenſi A. 1658. occurrit T. 6. theſauri Gronouiani, in quo etiam habetur *Burchardi Niderſtet* Melita vetus et noua, Hephaeſtiaca inſula, Melita ſubterranea, ex edit. Helmſt. 1660. fol. *Meurſii* Creta, Rhodus, Cyprus prodiit Amſt. 1675. 4. *Thomae Broderi Bircherodii* Dani librum ineditum de inſula Archipelagi *Chio* memorant noua litteraria maris Balthici A. 1698. p. 193. Corcyram inſulam deſcripſit Celeberrimus Eccleſiae Romanae Purpuratus *Angelus Maria Quirini* in primordiis Corcyrae. Brixiae 1738. 4.

XVI. De

XVI. De vrbis Romae deſcriptione dicturi capite proximo, in praeſenti ſubiungemus ſcriptores, ex quibus haurienda eſt notitia Geographiae veteris eccleſiaſticae, quatenus illa per Patriarchatus, Metropoles, Archiepiſcopatus et Epiſcopatus diſtinguitur: vbi primo loco memoranda eſt Geographia ſacra, quam cum veteribus *Notitiis Epiſcopatuum* Graecis Latinisque ex recondita Bibliothecarum penu collectis edidit *Carolus a S. Paullo*, Epiſcopus Abrincenſis, Pariſ. 1641. fol. in quo opere, non vbiuis antea obuio, ſed nouiſſime additis Holſtenii animaduerſionibus nitide recuſo Amſtel. 1704. fol. variae variarum aetatum τάξεις Epiſcopales referuntur: quanquam Guil. Beueregius, qui in notis ad ſynodicum magnum p. 135. ſſ. ſimilem notitiam circa a. C. 891. a Baſilio Ialimbanenſi compoſitam, edidit, notat, Carolum non ſemper optima fide egiſſe, ſed Pontificis romani ambitioni hinc inde litaſſe. Ad notitiam ſedis Alexandrinae, qualem vulgauit Beueregius, operae pretium eſt addere obſeruationes *Euſebii Renaudoti*, collect. liturgiar. oriental. T. 1. p. 445. ſſ. Exſtant quoque *Lucae Holſtenii* animaduerſiones poſthumae ad Caroli a S. Paullo Geographiam Eccleſiaſticam editae Romae A. 1666. 8. quas in editione Geographiae Amſtelodamenſi adiectas eſſe iam dictum eſt. In eodem argumento diligenter verſatus eſt *Aubertus Miraeus* libr. 5. de notitia epiſcopatuum orbis chriſtiani, quorum tribus prioribus veterem Geographiam eccleſiaſticam et Prouinciale Romanum A. 1503. Romae cum practica Cancellariae apoſtolicae editum, et poſtea Lugduni atque aliis in locis ſeparatim excuſum, quod Miraeus ex quatuor codd. MSS. recenſuit et emendauit, [13] tradit et illuſtrat, quarto codicem prouincialem nouum iuxta recentem eccleſiae ac regnorum in orbe Chriſtiano ſtatum exhibet: quinto denique Epiſcopatus, ſ. vrbes titulo epiſcopali illuſtres alphabeti ſerie digerit, ſuccincteque diſſerit de eccleſiarum maxime illuſtrium originibus, progreſſibus ac viciſſitudinibus. Miraeo cuius codicem prouincialem Romanum, ſ. notitiam epiſcopatuum orbis chriſtiani ex editione minus integra [14] Anni 1610. in tomo tertio Chronici Chronicorum recudendum dedit Ianus Gruterus ſub Ioannis Gualteri nomine latens, etiam praeferendae ſunt tabulae geographicae et chronologicae omnium archiepiſcopatuum et epiſcopatuum vniuerſi orbis, gallica lingua editae et ſuccincta methodo comprehenſae ab Abbate *Commanuillio* Rothomagi 1700. 8. *Tables geographiques*

[13] Alium libellum ſimilem prouincialem ſcriptum currente ſaec. XIVto ex MS. edidit *Ernſt. Val. Loeſcherus* in append. Stromatei, pag. 173. ſſ.

[14] Emendatior pleniorque editio exſtat ad calcem collect. antiquorum decretalium cum notis Antonii Auguſtini, Herdenſis epiſcopi, a *Carolo Labbeo*,

phiques et chronologiques de tous les Archevechez et Evechez de l'Vnivers, ou l'on voit l'etat ancien et preſent. Praeclaram quoque operam in illuſtranda geographia ſacra collocauit *Franciſcus Orlendius* in orbe ſacro et profano illuſtrato, voluminibus tribus Florentiae 1728, 31 et 32. in folio edito. Huic addantur *Henrici Schereri* geographia hierarchica, ſ. Atlantis pars ſecunda. Monachii 1703. 4 mai. et *Geslini* chorographia ſancta. Salmurii 1629. 8. edita. Iam, vt memoratis praecipuis hiſce alios nonnullos eiusdem argumenti ſubiungamus, non praetereundus *Eman. Schelſtratenus* in append. ad T. 2. antiquitatis eccleſiaſticae illuſtratae. Rom. 1697. fol. in qua praeter varias notitias epiſcopatuum, habetur quoque itinerarium *Antonini*, ſupra a nobis memoratum, et *Hieroclis* Synecdemus, ſiue comes peregrinationis ab Holſtenio recenſitus, et ex codice Farneſiano auctus, et in V. C. Anſelmi Bandurii imperio orientali T. 1. recuſus. Eidem Hierocli Carolus a S. Paullo recte tribuit diſpoſitionem ciuilem prouinciarum imperii Conſtantinopolitani, quam e codice Vaticano edidit in Notitiis antiquis geographiae ſacrae ſubiectis pag. 20. ſeq. eſt enim ille ipſe Synecdemus poſtremis modo quatuordecim capitibus mutilus. *Nili Doxopatri* notitiam quinque thronorum patriarchalium, ſaeculo duodecimo conſcriptam, vulgauit ante Schelſtratenum *Leo Allatius* lib. primo de conſenſu et diſſenſu eccleſiae graecae cum romana c. 24. tum *Steph. le Moyne* T. 1. var. Sacror. p. 211. et 262. *Leonis Sapientis διατύπωσις*, ſiue Notitia epiſcoporum, qui epiſcopo Conſtantinopolitano parebant, exſtat in iure graeco-romano *Freberi* T. 1. p. 88-102. Videatur etiam Metropoleon et Archiepiſcopatuum catalogus, quem dat *Freherus* p 244-246. *Eman. Schelſtratenus* ad Concil. Antioch. diſſ 4. c. 13. p. 425. ſeq. et *Ioſeph. Binghamus* origin. eccleſ. Lib. 9. c 7. verſionis Latinae T. 3 p. 568. Hiſce addas *Andronici Palaeologi* Imperatoris expoſitionem nouam, quae legitur in calce chronici eccleſiae graecae, adornati a Phil. Cyprio, et Lipſiae 1687. 8. cura Reuerendi Doctoris theologi Ioan. Olearii editi, adiungesque Notitiam ſedium metropoliticarum Alexandriae ab *Eutychio* Patriarcha ſcriptam, medio fere ſaeculo decimo, quam exhibet et illuſtrat idem Beueregius in Notis ad Synodicon magnum p. 148. ſeq. *Franciſci Iacobi Dignii* (de Digne) hiſtoriographiam generalem prouinciarum eccleſiaſticarum eccleſiae latinae, gallice. Auenione 1716. fol. *Labbei* breuiarium geographiae epiſcopalis cum tribus tabulis geographicis Nicolai Sanſon, quod cum indice conciliorum per partes orbis terrarum adiectum eſt Tomo 16. conciliorum. Et indicem Geographicum epiſcopatuum tomo vltimo conciliorum editionis *Harduinianae* ſubiectum, qui quidem ſubſidium eſt illuſtrandae geographiae veteri eccleſiaſticae longe praeclariſſimum.

Notitias

Notitias prouinciarum Galliae atque in his vnam temporibus Honorii Imper. conditam, ſed ciuilem, vt iam notauit Carolus a S. Paullo p. 122. non eccleſiaſticam, vulgauit *Iacobus Sirmondus* T. 1. Conciliorum Galliae et *Andr. du Cheſne* Tomo primo Scriptorum Francorum. Notitiam prouinciarum orientis ſuppeditat *Michael le Quien* in Oriente chriſtiano Pariſiis 1740. tribus tomis in folio euulgato, cuius tomus primus complectitur magnas dioeceſes Ponti, Aſiae et Thraciae, Patriarchatui Conſtantinopolitano ſubiectas: ſecundus, Illyricum Orientale ad Patriarchatum Conſtantinopolitanum pertinens, Patriarchatum Alexandrinum et Antiochenum, magnasque Chandaeorum et Iacobitarum dioeceſes: tertius, Eccleſiam Maronitarum, Patriarchatum Hieroſolymitanum, et quotquot fuerunt ritus latini tam Patriarchae, quam inferiores Praeſules in quatuor Patriarchatibus et in Oriente vniuerſo. Prouinciarum Africae notitiam edidit quoque laudatus *Sirmondus* Tomo primo varior. opuſculorum, recuſam Tomo primo Opp. p. 429. atque in tomo priore hiſtoriae perſequutionis Vandalicae Victoris Vitenſis, curante Theodorico Ruinarto. His adde Breuiarium *Sexti Rufi* c. 4. et quae viri docti, *Ioan. Fellus*, Epiſcopus Oxonienſis, ad Cyprianum, et *Ludov. Ellies du Pin*, Doctor Sorbonicus, ad Optatum, vbi etiam exſtat Africa vetus chriſtiana, eleganti et accurata tabula geographica per Inſulanum, (G. de l'Isle) deſcripta. Non pauca ad illuſtrandam geographiam Africae eccleſiaſticam facientia monet *Henricus Noriſius*, Cardinalis, in animaduerſionibus ad epiſtolas S. Auguſtini, quae leguntur in appendice ad editionem Doctoris Hipponenſis Amſtelodamenſem T. 12. pag. 499. ſſ Neque omittendae ſunt notitiae Epiſcopatuum, a *Iacobo Goaro* graece et latine editae ad calcem Georgii Codini inter ſcriptores hiſtoriae Byzantinae. Pariſ. 1648. fol. *Renatus Choppinus* in Politia eccleſiaſtica. *Leunclauius* in iure graeco-romano pag. 244. ſqq. *Chriſtoph. Iuſtellus* ad codic. canonum eccleſiae Africanae Tomo primo Bibliothecae iuris canonici p 418. ſqq. *Iac. Vſſerius* libro de Aſia lydiana, ſiue, proconſulari, et ſeptem in eo eccleſiis metropoliticis, poſt auctoris obitum Londini 1687. 8. edito, et Bremae 1701. 8. recuſo. Videndus etiam *Iſaacus Caſaubonus* ad epiſtolam Gregorii Nyſſeni, p. 135. ſq. Notitiam patriarchatuum Antiocheni et Hieroſolymitani Guilielmo Tyrio ſubiectam exhibet *Iac. Bongarſius* tomo primo Geſtorum Dei per Francos pag. 1044. ſqq. Huc quoque ſpectant *Iac. Gothofredi*, *Iac. Sirmondi* et *Claudii Salmaſii* ſcripta amoebea de *regionibus ſuburbicariis*; quibus adde *Chriſt. Kortholti*, Iunioris, commentationem de eccleſiis ſuburbicariis, qua in dioeceſin, quam Epiſcopus Rom. aetate concilii Nicaeni habuit, inquiritur. Lipſ. 1731. 4. probaturque, extra fines nouem prouinciarum, quae vrbis vicario parebant, Epiſcopum Roman. nulla metropolitae

priuilegia habuiſſe. Idem *Kortholtus coniecturam de dioeceſi Epiſcopali, quam ſaeculo IV. habuit Pontifex Romanus*, inſerendam curauit Actis Eruditorum Latinis A. 1732. p. 66. ſqq. qua docetur, dioeceſeos epiſcopalis Romanae amplitudinem ad centeſimum vsque Roma lapidem tantum extenſam eſſe. Porro huc ſpectant, Notitia eccleſiarum vrbis Romae ſaec. vndecimo, quam dat Baronius ad A. C. 1057. n. 19. ſſ. *Frider. Spanhemii* et *Ioan. Vorſtii* Exercitationes de ſedibus Epiſcopalibus primariis in veteri Eccleſia; *Eduardus Berewoodus* et *Guil. Caueus* in Regimine Patriarchali Eccleſiae veteris, Anglice deſcripto, et *Guido Pancirollus* in commentario ad Notitiam Imperii, qui poſt editionem Lugdunenſem anni 1608. fol. recuſus eſt T. 7. theſauri Graeuiani. De antiquo iure metropolitae Mediolanenſis in Epiſcopum Ticinenſem lectu digna eſt *Ludouici Antonii Muratorii* diſſertatio in Tomo primo Anecdotor. Biblioth. Ambroſianae p. 221. ſeqq. Nec praetereundum *Benedicti Bacchini*, monachi Benedictini Caſinenſis, opus in tres libros diſtributum de Eccleſiaſticae Hierarchiae origine, editum Mutinae A. 1704. 4. in quo aduerſus Baronium ad A. C. 39. n. 10. ſqq. Petrum de Marca, Schelſtratenum aliosque negat, eccleſiarum Metropoliticarum inſtitutionem primum factam eſſe ſecundum ſtatum prouinciarum Romanarum, ſed potius rationes ſynedriorum iudaicorum ipſis originem dediſſe. Quemadmodum et formam regiminis eccleſiaſtici a iudaica ſynagoga petitam docent Campegius Vitringa aliique, laudati a *Chriſtoph. Matthaeo Pfaffio* p. 91. ſeq. Originum iuris eccleſiaſtici. Qui tamen ſine partium ſtudio vetera monumenta penſitauerit, neque ſemper neque nusquam eccleſiaſticas dioeceſes cum politica prouinciarum Romanarum diuiſione conſpirare comperiet. Adde *Salmaſium* de primatu Papae, c. 15. p. 237. Notitia eccleſiarum prouinciarumque, dependentium a Patriarcha Armenio, qui Egmiathinae reſidet, videatur in calce hiſtoriae criticae fidei et rituum chriſtianorum orientalium gallice editae a *Richardo Simonio*. *S. Iſidori* Epiſcopi de ciuitatibus metropoleis libellus ex Manuſcripto emendatior editus eſt a Goldaſto ad Eginhardum, pag. 215-217. Prouinciarum ſiue Metropolium et Epiſcopatuum Patriarchae Conſtantinopolitano hodie ſubiacentium catalogus occurrit in *Thomae Smithi*, Angli, Epiſtola de ſtatu eccleſiae Graecae hodierno pag. 77. ſqq. cuius Smithi exſtat etiam libellus, in Belgio recuſus, lectuque dignus, de ſeptem eccleſiis Aſiae, quas primoribus Apocalypſeos capitibus memorat Ioannes Euangeliſta. Vide etiam *Ricautium* libro de ſtatu Eccleſiae graecae, p. 94. ſeqq. edit. Gallicae. Hiſce ſcriptoribus addas *Philippi Ferrarii* nouam Topographiam in Martyrologium Romanum, Venet. 1609. fol. *Auguſtini Lubini* Martyrologium Romanum tabulis geographicis et notis hiſtoricis illuſtratum. Pariſ. 1661. 4. *P. Geslini* chorographiam

phiam ſanctam gallice editam, la ſainte Chorographie, ou deſcription des lieux, ou reſide l'Egliſe chretienne par tout l'Univers. Salmurii 1629. 8. Epiſcopatuum orbis chriſtiani hodierni notitiam praeter *Miraeum* et *Commanuillium* ſupra laudatos, tradit *Auguſtinus Barboſa*, fol. 33. ſqq. operis de officio et poteſtate Epiſcopi; et *Io. Alb. Fabricius* ad calcem ſalutaris lucis Euangelii, vbi exſtat index geographicus Epiſcopatuum orbis chriſtiani. Quibus addenda, *Fr. Henrici Floreſii* geographia eccleſiaſtica Hiſpaniae, quae Hiſpanice ſub Titulo: Eſpanna Sagrada, edita eſt Madriti 1747. 4. ſſ. de qua Anno 1755. vndecim iam euulgati fuerunt tomi, et quos laudat *B. Fabricius* in ſalutari luce Euangelii pag. 378. Gallia Chriſtiana *Sammarthanorum* fratrum, quae primum Pariſ. 1656 fol. quatuor voluminibus prodiit, deinde emendatior auctiorque recuſa eſt ſtudio *Dionyſii Sammarthani*, et monachorum Benedictinorum e congregat. S. Mauri III. Volum. in folio Pariſiis A. 1715. 1725. et ſcriptores citati a Fabricio loco citato pag. 398. ſq. atque *Iacobus le Long* in Bibliotheca hiſtorica galliae p. 146. ſqq. et in indice p. 1030. ſqq. Italia ſacra *Ferdinandi Vghelli*, primum edita Romae 1644-1662. nouem voluminibus in Folio: deinde cum *Nicolai Coleti* obſeruationibus, et in praeſens vsque tempus ſupplementis recuſa Venet. 1717-1721. decem Voluminibus in Folio, ac a Fabricio l. c. p. 364. ſq. adducti. Anglia ſacra *Henrici Whartoni*, Londini 1691. fol. duobus voluminibus. Brabantia ſacra *Antonii Sanderi*, Belgica chriſtiana *Arnoldi Raiſſii*. 1634. 4. *Caſpar Bruſchius* de Epiſcopatibus et monaſteriis Germaniae. Norimb. 1549. 4. *Matth. Radert* Bauaria ſancta. Germaniam Sacram nobis promiſit erudita Benedictinorum germaniae ſocietas.

Denique praeter *Philippi Labbei* Geographiae Epiſcopalis breuiarium, Pariſ. 1661. 12. et *Hieronymi Dicelii* Geographiam ſacram et eccleſiaſticam germanice editam Lipſ. 1708. 8. commemoranda *Friederici Spanhemii* Introductio ad geographiam chriſtianam, quae iam tertia vice lucem aſpexerat Vltraiecti 1686. 8. vna cum eiusdem introductione ad geographiam ſacram, Patriarchalem et Iſraeliticam. Auctior deinde paullo ante auctoris obitum, vna cum eiusdem chronologia ſacra et hiſtoria eccleſiaſtica prelis iterum ſubiecta eſt Amſtelod. 1701. fol. et Tomum primum eius operum conſtituit. *Michaelis Antonii Baudrand* Geographia chriſtiana, cuius mentio fit in memoriis litterariis Treuoltinis A. 1706. p. 1309. lucem non vidit.

CAP. VI.

De iis, qui deſcriptionem veteris vrbis Romae ediderunt.

Etſi ampla et ſplendida, veteris tamen vix vmbram refert Roma hodierna. Ioſephi Scaligeri, Petri Scriuerii et Iani Vitalis in hanc rem Epigrammata. 1. *De veteris Romae nomine.* 2. *Originibus.* 3. *Pomoerio, portis, incrementis et amplitudine Scriptores.* 4. *Obiter de aliis vrbibus ampliſſimis. ibid. De XIV. regionibus vrbis Romae et de viis publicis.* 5. *De ſeptem collibus et de Capitolio.* 6. *De vrbis aedificiis publicis ac priuatis, multitudine incolarum etc.* 7. *Scriptores complures, qui veterem Romam eiusque ornamenta, rudera ac reliquias deſcripſerunt.* 8. 9. 10. 11. 12. *Incrementa et magnitudo Romani Imperii.* 13. *Noua Roma CPolis.* 14.

I.

Tantus eſt eorum, qui de vrbe Roma eiusque deſcriptione egerunt, numerus, vt illis ſingulare caput impendere, eosque ita reliquis Geographis, Chorographis ac Topographis ſubiungere non dubitauerim. Quamquam vero hodieque accedentibus inſigne ſpectaculum praebet tum amplitudine ſua et opibus, ac ſplendore aulae Pontificiae purpuratorumque Patrum, tum templorum ac palatiorum magnificentia: vel ipſa tamen priſca rudera longe maiorem et praeſtantiorem veterem Romam fuiſſe teſtantur, vt adeo *Ioſephus Scaliger* votum celebre Auguſtini, quo haec ſibi optaſſe fertur, vt videret *Chriſtum in carne, Paullum in ore, Romam in flore*, his verſibus exceperint, qui occurrunt apud Henricum Lancilottum lib. 3. de vita Auguſtini c. 92. p. 296.

Ne egredere e ſole ac tetrico, Pater alme, receſſu,
Vt Ieſum videas, Chriſtus vbique tibi eſt.
Ne egredere, vt Paullum auſcultes magna illa ſonantem,
In caelo Paullus mortuus hoſpes erit.
Ne egredere, vt Romam ſpectes, ſtomachabere quando
Roma erit in Roma nulla reperta Tibi.

Exſtat quoque eiusdem Scaligeri Scazon, quem Roma diſcedens compoſuit in hanc ſententiam:

Spur-

Spurcum cadauer priſcae venuſtatis,
Imago turpis puritatis antiquae,
Nec Roma Romae compos, ſed tamen Roma,
Sed Roma, quae praeſtare non potes Romam,
Sed quae foueris fraude, quae foues fraudem:
Vrbs prurienti quae obſoletior ſcorto,
Et obſoleti more pruriens ſcorti:
Quae paene victa faece proſtitutarum,
Te proſtituta vincis, et tuum facta es
Tibi lupanar in tuo lupanari.
Vale pudoris vrbs inanis et recti.
Tui pudoris nominisque [1] *decoctrix,*
Turpis litura non merentium rerum:
Ocelle quondam, nunc lacuna fortunae,
Negotioſa mater otioſorum,
Vale neſanda, conſtuprata, corrupta
Inceſta caelibum Quiritium, manceps
Contaminata: quippe quid tuos mirer
Putere mores; quando vita computret?

Simile *Petri Scriuerii* epigramma, quod Lucae Holſtenii, Italiam petentis, albo inſcripſit, editum a Lambecio lib. 6. de Bibliothec. Vindobonenſi pag. 272. ſeq.

Petrus Scriuerius Lucae Holſtenio ſuo in Italiam profecturo.

Auſoniam petiture vale, ſuauiſſime Luca;
Carus eram, memini; nunc tibi Roma prior;
Et ſeptemgeminos ardes cognoſcere Colles;
Ilicet, et funus tu mihi triſte vide.
Ipſe loci genius tutelaque deſiit eſſe;
Inuenies votis cuncta minora tuis.

 Non

[1] Franciſcus Iuretus ad Symmachi lib. prim. epiſt. 24. de Roma: *Nunc vero nominis ſui decoctrix iacet, et eſt nihil aliud quam ſuae venuſtatis priſtinae ſpurcum cadauer.* Confer Hildeberti Cenomanenſis elegias duas in Romae ruinas, pag. 1334. et 1335. Opp. eius Pariſiis 1708. fol. editorum. Varia variorum in Romam, quae collegit Ioan. Rhodius Secundus ad calcem chiliadis ſecundae trinorum ſeu ternionum ſacrorum, philoſophicorum et iocoſorum, A. 1585. 8. et Poemata de corrupto eccleſiae ſtatu edita a Matth. Flacio p. 406. et 417.

Non tibi Naſo tener, doctique Propertius oris,
Non Calaber vates, non Maro grandis erit.
Tullius (heu!) nusquam, tot cedro digna loquutus
Nusquam Traiani qui placuere Foro.
Nusquam deliciae populi, Fora, Balnea, Circi,
Obruta ſunt ſaxis Amphitheatra ſuis.
Inuenies nusquam geminata mole Coloſſos,
Addita nec Latio Flauia templa polo.
Quid cum porticibus Ianos, Delubraque mille
In cineres belli turbine miſſa querar?
Plorabis laceras aedes et Numine caſſas;
Plorabis lippos dimidiosque Deos.
Non Capitolina veneratur Iupiter Arce;
Fulmina Tarpeio ſunt modo lapſa Patri.
Miratus dices: Vbi nunc es maxima Roma?
Hei mihi, vix tanti nominis vmbra iaces.
Et ſolum ſupereſt, in Roma quaerere Romam;
Omnis et in ſterili vita labore perit.
Hoc tamen hic diſces, hominum genus eſſe caducum,
Quum videas ipſos ſic cecidiſſe Deos.

Scribebam IV. Idus Decembr. Lugduni Batauorum
A. CIↃIↃCXVII.

In eandem ſententiam iam pridem Ianus Vitalis:

Quid Romam in media quaeris nouus aduena Roma,
Et Romae in Roma nil reperies media?
Aſpice murorum moles, praeruptaque ſaxa,
Obrutaque horrenti vaſta theatra ſitu.
Haec ſunt Roma. Viden' velut ipſa cadauera tanta
Vrbis adhuc ſpirent imperioſa minas?
Vicit vt haec mundum, niſa eſt ſe vincere: vicit,
A ſe non victum ne quid in orbe foret!
Hinc victa in Roma victrix Roma illa ſepulta eſt,
Atque eadem victrix victaque Roma fuit.
Albula Romani reſtat nunc nominis index,
Qui quoque nunc rapidis fertur in aequor aquis.
Diſce hinc quid poſſit fortuna: immota labaſcunt,
Et quae perpetuo ſunt agitata, manent.

II. Triplex

II. Triplex vrbis aeternae (ita enim [1] eandem appellare non dubitabant) nomen fuiſſe proditur, vnum hoc peruulgatum ROMA, quod toties diximus, alterum, quod arcanum fuit, vnde, ſi credimus Angelo Politiano l. 1. Ep. 2. *Amaryllida* ſuam, quae amorem ſignificat proprie, in Bucolicum carmen detorſit Poeta Ecloga 1. v. 31.

Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.

Tertium ſacrificiis deditum, de quo vocabulum impoſitum Floralibus, quod Ἀνθοῦσαν Graece Philelphus interpretatur, latine *Florentem* vel aptius *Floram* fortaſſe dixeris. Annius Viterbienſis ſcriptor ex meris commentis et ſomniis compoſitus arcanum illud Romae nomen notauit, ſiue finxit eſſe *Romaneſſum*, incerta et parum credibili coniectura. Idem colligit *Tetrapolim* etiam vocatam eſſe, conſtantem ex Roma proprie dicta, Velia, Germalia et Foro. Vide commentarium eius ad Pſeudo-Xenophontem de aequiuocis p. 46. Sunt itidem, qui *Valentiam* vocatam velint, ex latina vocabuli ῥώμη interpretatione, quo nomine vna ex Aeſculapii filiabus dicta fertur. Adde Interpretes ad Plinii l. 3. Hiſtor. c. 5. et ad Solini caput 1. (al 2.) *Ianum Rutgerſium* l. 1. Var. Lect. c. 20. et *Henr. Meibomium* ad Iusiurandum Hippocratis, p. 54. De ratione occultati nominis arcani Romae, deique tutelaris conſulendus *Macrobius* l. 3. Saturnal. cap. 9. *Baylii* Lexicon ſub voce *Soranus* nota (C.) in qua agit de eo, quod neci datus eſſe dicitur Soranus propter nomen illud arcanum temere vulgatum. *Philippus Camerarius* l. 2. Horar. ſubciſiv. c. 10. vbi perperam traditur, Romam etiam olim dictam fuiſſe *Cephalon*, quum Cephalon non ſit nomen Romae, ſed nomen ſcriptoris patria Gergithii laudati a Feſto in *Romam*. Romam inſtar Deae cultam docet *Prudentius* lib. 1. contra Symmachum v. 219. ſeqq. Romam ante Romulum fuiſſe, et hunc ab illa nomen accepiſſe, ex veteri Lupercaliorum poeta Mariano tradunt *Iulius Philargyrius* et *Seruius* ad Virgilii Ecl. 1. v. 20.

III. *Andreae Cirini*, Meſſanenſis, variarum lectionum de vrbe Roma eiusque conditore Romulo liber, in quo etiam de regibus Latinis, et Romuli ab Aenea maioribus diſſeritur, in lucem editus Panormi A. 1665. fol. vna cum figuris in aes inciſis, recuſus in tomo ſecundo noui theſauri antiquitatum Ro-

[1] Vide, ſi placet, *Balth. Bonifacium*, Hiſtor. Ludicrae XIII. 4. et quae collegit *Thom. Crenius* parte 10. animaduerſionum. Atque paſſim in numis Roma vocatur, *felix*, *victrix*, *aeterna*, *inuicta*, Ῥώμη Θεά, etiam *Vrbs ſacra* in veteri inſcriptione. vide *Huberti Goltzii* theſaurum rei antiquariae p. 28. Dea, genitrix hominum genitrixque Deorum. *Triſtan*. 1. pag. 183. ſeq. Orbis Romanus. v. Interpretes ad Petronii Satyr. c. 119. p. 548. edit. Burmannianae.

Romanarum, quem curauit Alb. Henr. de Sallengre. Exſtat et *Iacobi Gronouii* diſſertatio de origine Romuli, qua vulgares de ea opiniones impugnat, et Romulum Phoenicem eſſe contendit. Lugd. Batav. 1684. 8. *Octauiani Ferrarii* libellus de origine Romanorum a Troianis. Mediol. 1607. 8. qui familiam ducit in Tomo primo Theſauri antiquitatum Graeuiani. *Ioannis Stephani Granarae* diſſ. de antiquitate et origine Romae, Italice. Venetiis 1734. 4. *Theodori Ryckii*, Iuſti filii, diſſertatio, qua Aeneae in Italiam aduentum probat aduerſus virum ſummum, *Samuelem Bochartum*, qui hoc ſingulari Diatriba, a *Ioanne Scheffero*, e Gallico verſa, et Latine ſeorſim primum Hamburgi 1672. 12. edita ac deinde Bocharti operibus T. 2. p. 1062-1089. inſerta, impugnauerat, legitur ad calcem commentariorum poſtumorum Lucae Holſtenii in Stephanum Byzantinum, quos eidem Ryckio debemus. Bocharti ſententiam iam occupauerat *Philippus Cluuerius* in Italia antiqua, T. 2. p. 832. Faciunt etiam cum Bocharto *Hugo Grotius* epiſt. 176. *Pouillius* (de Pouilly) in Diſſ. de incertitudine in quatuor prioribus ſaeculis hiſtoriae Romanae obuia; et in nouo tentamine critico de fide hiſtoriae, inſertis memoriis academiae inſcriptionis et elegantiorum litterarum, T. 8. pag. 21-45. et 110-180. contra quem tres compoſuit diſſertationes, *Claudius Sallierius*, inſertas itidem iisdem memoriis, Tomo laudato, p. 46-110. et 180-213. Auctor diſſertationis gallicae, de incertitudine in quinque prioribus ſaeculis hiſtoriae Romanae obuia. Vltraiecti 1738. 8. De fabula, quod Ros quidam ex tribu Iſraelitica Beniaminis ortus Romam condiderit vide *Photium* epiſt. 102. p. 147. ſq. et *Ioan. Seldenum* l. 11. de Synedriis Ebraeorum. c. 3. p. 71. ſq. *Iac. Hugonis* commenta prodita in libro, quem inſcripſit Veram Hiſtoriam Romanam, ſ. originem Latii vel Italiae ac Romanae vrbis e tenebris longae vetuſtatis in lucem productam Romae 1685. 4. poſt *Eberh. Rud. Rothium* in diſſert. de bello Troiano, Ienae 1672. edita explodunt Halenſes in Obſeruationibus ſelectis ad rem litterariam ſpectantibus T. 3. Obſ. 3. p. 58. ſeqq. quo in loco etiam de aliis Scriptoribus originum Romanarum deperditis et exſtantibus agendum in ſe ſuſceperunt. Adde *Anthonium Thyſium* in Exercitationibus Miſcellaneis, Exercit. 20. vbi de nomine et nutrice Romuli agitur, recuſ. faſciculo quarto Opuſculorum, quae ad Hiſtoriam ac Philologiam ſacram ſpectant. Roterod. 1694. 8. pag. 520. ſeqq. Pelloutierium de origine Romanorum, in Hiſtoria Acad. Reg. Scientiar. Berolinenſ. A. 1752. et *Ioan. Phil. Caſſelii* Diſſertat. de fauſto Romanorum omine ex ſue Albana, Magd. 1749. 4.

IV. Roma quadrata primum et longe minor a Romulo deſignata eſt, quam poſtea in ſequentibus temporibus creuit et varie amplificata fuit. Vide *Hiero-*

Hieronymum Magium l. 3. Miſcellan. c. 13. *Alexand. Donatum* et *Famianum Nardinum* l. 1. de vrbe Roma, T. 3. et 4to Graeuii, et *Andreae Borrichii* librum de Romae primordio et ambitu vsque ad aeuum Caeſaris Aureliani, quem Vopiſcus c. 39. teſtatur muros vrbis ſic ampliaſſe, vt quinquaginta prope millia eorum ambitus tenuerit: qui Plinii aetate erat paſſuum 13200. Prodiit Borrichii liber Hafniae 1686. 4. *Olai Borrichii* Diſſ. 6. de antiqua vrbis Romae facie prodierunt Hafniae 1687. 4. recuſae ſunt in Graeuii Theſauro Tom. 4. Addenda eſt Romana Antiquitas diſſertationibus hiſtorico-criticis illuſtrata a *Iulio Minutulo*, Caeleſtinorum Abbate, Romae 1689. 8. vbi inter alia oſtendit p. 99. ſqq. quomodo pomoerium vrbis amplificatum fuerit moenibus intactis. Minutuli Diſſ. recuſae ſunt T. 1. Theſauri Sallengriani. *Pomoerium*, ſiue, vt Feſtus vocat, *Poſtmurium* quid ſit, docet *Liuius* l. 1. *c.* 44. et viri docti ad Feſtum voce Proſimurium. De ratione illorum proferendorum videnda, quae viri docti ad Tacitum Annal. XII. 23. 24. et Vopiſci Aurelianum c. 21. Portae vrbis initio *tres* fuerunt vel *quatuor*, de quibus Nardinus l. 1. c. 3. At Plinii tempore *ſeptem* et *triginta* III. 7. H. N. Inde Iuſtiniano imperante *quatuordecim*, quae etiamnum hodie exſtant. Vide *Onuſrium* in deſcriptione Vrbis Romae, Tom. 3. Theſ. Graev. p. 263. ſeqq. A *Bonauentura Ouerbequio* quidem in reliquiis veteris Romae [3] portas ita recenſeri videas:

1. Porta Flumentana, hodie del Popolo.
2. Collatina, hodie Pinciana.
3. Agonenſis, (Quirinalis, Salaria, Lauernalis, Salutaris) hodie Collina.
4. Viminalis, (Figulenſis, Catularis, Nomentana) hodie S. Agnetis et Pii IV.
5. Querquetulana, hodie Cloſa.
6. Esquilina, (Metia, Praeneſtina, Tiburtina, Taurina) hodie S. Laurentii.
7. Labicana, (Lauernalis, Naeuia, Raudusculana) hodie Maior.
8. Caelimontana, (Aſinaria, Lateranenſis) hodie S. Ioannis.
9. Gabiuſa, (de Metrode, vel de Metrone) hodie obſtructa non patet.
10. Valeria, (Ferentina, Piacularis) hodie Latina.
11. Capena, (Appia, Camoena, Fontinalis, Madida) hodie S. Sebaſtiani.
12. Naualis, (Trigemina, Oſtienſis) hodie S. Paulli.

13. Na-

[3] Quum plures portae olim fuerint, falli non dubito eos, qui nomina omnia portarum apud veteres memorata ad illas quatuordecim referunt. De portis CPoleos Mart. Cruſius in Turco-Graecia pag. 51. ſeq. Cangius in CPoli Chriſtiana etc. Regiones vrbium aliquando Portarum nomine veniſſe docet *Camillus Peregrinus* in diſſ. de veteri ſignificatu vocis portae, recuſa T. 9. Theſauri Italiae P. 2.

13. Naualis ad Fluuium Tiberim, (Vinaria) hodie portus.
14. Aurelia, (Ianiculenſis, Traiana) hodie S. Pancratii.
15. Fontinalis, hodie Septimiana ſ. Settignana (fons-Ianus.)

De Romanae vrbis magnitudine conſulendi etiam *Iuſtus Lipſius* l. 3. Admirandorum, ſiue de magnitudine Romana c. 2. *Nicol. Bergierius* l. 3. de publicis et militaribus Romani imperii viis c. 16. ſeqq. *Ioan. Petrus Ancherſen* in notitia Romae generali, Hafniae 1733. 4. et qui modum excedere videtur *Iſaacus Voſſius* in variis Obſeruationibus, edit. Londin. 1686. 4. et a Graeuio T. 4. Antiq. Rom. inſertus, reprehenſus autem a Minutulo libro laudato p. 113. ſeqq. In iisdem Obſeruationibus etiam de aliarum vrbium magnitudine ſingularia quaedam poſt Lipſium in admirandis doctiſſimus Voſſius annotauit, vt de Babylone, de qua videndus etiam Ioan. Tzetzes IX. Chil. X. 561. ſeqq. de Thebis Aegyptiis, in quibus Scholiaſtes ad Iliados IX. ab Horneio editus v. 383. numerat vicos 33030, portas centum, incolas 500000. Confer Stephanum in Διόσπολις. Rudera Thebarum enarrauit Richardus Pocockius in Deſcriptione Orientis Vol. 1. l. 2. cap. 3. p. 91. ſqq. editt. anglicanae et p. 148. verſ. German. a Celeb. Chriſt. Ern. a Windheim compoſitae. De Alexandria, de qua praeclara ſunt quae obſeruauit illuſtris Cuperus ad calcem Apotheoſeos Homericae. De Carthagine, de cuius amplitudine Hendreichius in Rep. Carthaginienſium p. 56. ſeq. De Nino, Cairo et Babylone Aegyptia, magniſque vrbibus Sinarum. Athenas quoque magnitudine ſua admirandas fuiſſe oportuit, in qua temporibus Demetrii Phalerei quater centena millia ſeruorum fuiſſe conſtat. Conf. *Io. Meurſii* Lect. Attic. lib. 1. c. 1. Nec minores Athenis fuerunt Syracuſae, quemadmodum auctor Strabo lib. 6. vt omittam Agrigentum, cuius incolas 800000 numerat Laertius lib. 8. ſect. 63. Tum Dioſcuriadem, in qua trecentae gentes, teſte eodem Strabone, mercaturam exercuerunt: nec minus vrbem regiam Perſidis, in tota Aſia celeberrimam (la Ville de Rey) in qua, ſecundum Geographos Perſas, ſaeculo 9. computabantur 96. regiones, ſingularum regionum plateae ſiue vici 46. in ſingulis vicis domus 400. praeterea collegia 6400. balneae 16600, 15000 turres Moſchearum et 13000 diuerſoria. Sunt et maxime hodieque vrbes, Sinarum quidem Quinſay centies millenorum paſſuum ambitu patens, in qua pontes dicuntur eſſe 12000 familiae incolarum circiter 1000000. Tum Iapanis, Meaco et Yedo, in quarum ſingulis 100000 aedificiorum, quemadmodum in Mexico vltra 60000. Ne dicam de notioribus Conſtantinopoli, Moſcouia, Londino et Lutetia, cuius poſtremae longitudo a Franciſco Blondello obſeruata eſt paſſuum 2500.

V. Roma vetus diuiſa fuit in regiones [4] XIV, de quibus exſtant quatuor libelli veterum ſcriptorum, vnus *Publii Victoris*, et alter *Sexti Rufi*, qui editi ſunt tum ab aliis, tum ab *Onufrio Panuinio*, vna cum Rutilii Itinerario, et Onufrii ipſius libris 3. commentariorum de vrbe, imperio et ciuitate Romanorum. Venet. 1558. Pariſ. 1588. 8. Pro Publio Victore perperam Petri Victoris nomen occurrit in *Topographia Romae*, Marliani, Onufrii, Boiſſardi et aliorum ſcripta complectente, et excuſa Francof. 1627. fol. de quo volumine conſulendi Halenſes in Obſeruationibus ſelectis ad rem litterariam ſpectantibus, T. 4. obſ. p. 10. ſqq. Iidem Victoris et Rufi libelli recuſi ſunt in Tomo 3. Theſauri Graeuiani, non in Tomo 5. vt in iisdem Obſeruationibus pag. 13. vitioſe legitur. Tertius libellus eſt antiqui ſcriptoris deſcriptio regionum vrbis, in *Analectis Mabillonii* pag. 364. ſeqq. edit. nouae. Quartus eſt antiqui ſcriptoris anonymi *Deſcriptio vrbis Romae*, a Pancirollo et Labbeo poſt notitiam dignitatum illuſtrium et in Graeuii theſauro, T. 3. p. 317. edita, quam e MSto Caeſareo non paucis locis emendari poſſe docet Lambecius T. 2. p. 949. ſeq. Qui Tomo 4. eiusdem theſauri occurrunt *Famiani Nardini* de Roma veteri et noua libri 8. ex Italico ſermone, quo illos primum Romae A. 1667. 4. cum explicatione, quam ipſe adiunxit, inſcriptionum quarundam veterum, et in Pyramide C. Ceſtii imaginum ediderat Octauius Falconerius, [5] in latinum tranſlati a Iac. Tollio, iuſti inſtar commentarii in dictos Victoris, Rufi et Anonymi libellos eſſe poſſunt. Nonnulla Nardini (cuius libri editio *Benedictum Mellinum*, Reginae Chriſtinae Bibliothecarium, a Roma antiqua deſcribenda, quod per multos annos molitus fuerat, deterruit) emendat *Graeuius* in praefat. ad iam dictum Antiquitatum Tomum ex obſeruationibus *Eliae Boherelli;* vt praeteream, quae notat *Raphael Fabrettus* in diſſertationibus de aquaeductibus veteris Romae. Romae 1680. 4. et T. 4. antiquitatum Roman. *Guidonis Pancirolli* liber de 24. (non 4. vt per-

 pe-

[4] Roma Chriſtiana per aliquod tempus diuiſa fuit in regiones duodecim, quibus totidem *Banneretı* praeficiebantur. Sabellicus Ennead. IX. lib. 9. In ſeptem diuiſa regiones eſt a Fabiano Pontifice, vnde totidem Diaconi, Cardinales et Subdiaconi. Vide Baronii Diſſ. de Martyrologio Romano, c. 1. Mabillonium in commentar. praeuio ad ordinem Romanum p. 11. et 18. *Tota Italia* ab Auguſto diuiſa fuit in regiones XI. de quibus agit Plinius H. N. III. 5. ſeq. Spatium urbis Romae ab eodem Auguſto in regiones vicosque diuiſum teſtatur Suetonius c. 30. Hodie Roma in quatuor regiones diſpeſcitur, de quibus agitur in libro italice ſub hoc indice edito: *Deſcrizione del nuouo Ripartimento de' Rioni di Roma fatto per ordine di noſtro Signore Papa Benedetto XIV. Opera de Conte Bernardini. Romae 1745. 8.*

[5] Falconerii carmen in Romam Nardini exſtat T. 5. Epiſtolarum Sylloges Burmannianae p. 482.

peram legitur ante Tomum 4. theſauri Graeuiani, atque inde in Bibliotheca nouorum librorum Anno 1697. p. 4.) regionibus vrbis Romae, earundemque aedificiis tam publicis quam priuatis, ſubiicitur eius commentario in notitiam vtriusque Imperii. Neque praetereundae *M. Fabii Calui* Rauennatis 14. figurae, ſiue tabellae in aes inciſae, quibus totidem regiones veteris vrbis Romae delineantur, editae primum An. 1528. et dicatae Clementi VII. Pontifici, iterumque vulgatae Baſil. 1556. quas ſi quis ordine coniungat et connectat, nihil illis exactius et melius veteris Romae ſplendorem exhibere affirmat *Nicolaus Bergierius* lib. 5. de publicis et militaribus populi Romani viis c. 17. qui et ipſe veteris Romae faciem in illo opere inſigniter illuſtrauit. Titulus operis Bergieriani, quod antiquitatum Romanarum theſaurum merito appellari poſſe ait Labbeus, rariſſimeque antea obuii, eſt: *Hiſtoire des grands chemins de l'Empire Romain pavez depuis la Ville de Rome jusques aux Extremitez de ſon Empire.* Pariſ. 1622. 4. Bruxellis 1729. 4. 2 Voll. Hoc latine ab Henrico Chriſtiano Hennino verſum [6] interpretisque et Ioan. Baptiſtae du Bos obſeruationibus illuſtratum exſtat Tomo 10. theſauri Graeuiani. De viis militaribus Romanorum praeclara ſunt, quae diſſerit Comes *Marſilius* T. 2. Danubii illuſtrati p. 81. ſſ. *Auguſt. Calmeti* diſſertatio gallica de viis magnis Lotharingiae prodiit Nanceii 1727. De viis militaribus veterum Romanorum in Germania peculiari commentatione diſſeruit vir Illuſtris *Adrianus Stegerus*. Lipſ. 1738. 4. *Compita Larium* Plinius H. N. III. 5. numerat CCLXV. vbi etiam memorat *milliarium* ſ. *columnam auream* in fori capite ab Auguſto conſtitutam A. V. C. 734. in quam omnes Italiae viae deſinebant: *χρυσοῦν μίλιον* vocat Dio l. 54. p. 737, 59. edit. Reimarianae. Milliaria tamen ſiue lapides non ab hac columna, vt Aringhus T. 1. p. 209. Romae ſubterraneae, ſed a portis Vrbis numeratos clariſſime demonſtrat *Lucas Holſtenius* peculiari Obſeruatione de milliario aureo quae eius notis poſthumis ad Steph. Byzantinum pag. 388. ſubiicitur. De milliario Conſtantinopolitano vide *Suidam* in *μίλιον*, *Lambecium* ad Codinum, *Cangium* in CPoli Chriſtiana, et *Bandurium* ad Antiquitates CPolitanas, p. 481. ſeq. De Arelatenſi vide Hiſtoriam Oper. eruditorum Anglice in 4. editam Londini 1701. p. 724. De columnis millia-

[6] In memoriis hiſtoricis et criticis An. 1722. menſ. Ianuar. p. 45. ita de hac verſione iudicatur. *C'eſt dommage, que l'ouvrage de Mr. Bergier ait été ſi mal traduit en Latin, et qu'on l'ait ainſi inſeré dans le grand Recueil de Graevius.* Etiam Italice verſum hoc opus memorat Niceron Tomo 6. memoriarum de viris illuſtribus Gallice editarum p. 398. verſion. german. T. 7. p. 82. Verum non Italice tantum, ſed et Latine a Bauhino verſum lego in Nouellis Eruditorum Bruxellenſibus An. 1729. n. 2. Anglice verſus prodiit An. 1711.

liaribus in Alſatia diſſerit *I. D. Schoepflinus* Alſatiae illuſtratae T. 1. p. 547. ſeqq. Eidem, qui laudatus eſt, Bergierio memoratur Roma vetus, vno folio depicta, et Carolo IX. Galliae Regi oblata A. C. 1574. a *Stephano du Perac*, Pariſino, qui eodem anno vulgauit Rudera Antiquitatum obuiarum Romae, elegantibus figuris delineata. *I veſtigi del l'Antichita di Roma, raccolti et titratti in perſpettiva, con ogni diligenza.*

VI. Notum eſt vel ex Plutarchi Quaeſtionibus Romanis, Romam vocari ἑπτάλοφον, ſiue ſepticollem, qua de re, praeter Interpretes ad Apocal. c. 17. v. 9. vide *Iuſtum Rycquium* libro de Capitolio Romano, vbi ſigillatim agit de colle Capitolino et *Henricum Kippingium* lib. 2. Antiqq. Romanarum, cap. 1. Rycquii liber excuſus primum eſt Gandaui 1617. 4. deinde Lugd. Batav. 1669. 12. et cum viri Philologi, hoc eſt, *Iac. Gronouii* animaduerſionibus, 1696. 12. Parauerat auctor ipſe etiam ſupplementa et alterum librum de Capitolio, quem promittit p. 255. et 421. edit. Lugd. verum vna cum auctore liber ille ſecundus intercidit. De Capitolio alioquin (quod a Q. Catulo refectum, confer Patinum pag. 4. ad Suetonium) conſulendus Tacitus 3. Hiſtor. c. 71. ſeq. et 4. c. 52. ſq. De aliarum vrbium Capitoliis, quae, vt bene monet Maffeius in Muſeo Veronenſi ob quandam cum Romano ſimilitudinem ſic dicta ſunt, praeter Rycquium videndus *Cangius* in Gloſſario latino, *Baluzius* p. 191. ad Cypriani Epiſt. 55. et *Maffeius* loco citato. Ceteri ſex montes ſunt *Palatinus*, in quo palatium Caeſarum: *Caelius* ſeu Querquetulanus, vbi nunc aedes Lateranenſis: *Esquilinus* cum *Viminali*, nunc S. Mariae ad Ciues: *Quirinalis*, nunc monte Cauallo, ab equis duobus marmoreis, quos gigantes tenent, Phidiae opere et Praxitelis: *Auentinus*, nunc S. Sabinae: et trans Tiberim, *Ianiculus* quem vrbi Ancus addidit, et fuit in parte Romae, vbi regio quarta decima fuit, hodie Montorio. Vide Harduinum ad Plin. T. 1. p. 331. edit. in 4. Fontium vrbis Romae elegantiam ac multitudinem ſalubritatemque praedicat Galenus 4. in 6. Epidem. T. 5. edit. Gr. Baſil. p. 497.

VII. Romae veteris aedificia primum perhumilia fuerunt ſiue caſae potius ſtramine tectae, deinde ſcandulis vsque ad bellum Pyrrhi, vt tradit Cornelius Nepos apud Plinium l. 17. c. 16. Adde quae de caſa Romuli ſtraminea habet *Iuſtus Rycquius* lib. de Capitolio c. 44. Ab eo tempore ad illum ſplendorem, altitudinem amplitudinemque et ornamenta aedificiorum peruentum eſt, praecipue ſub Caeſaribus: de quo videas licet *Nicol. Bergierium* lib. 5. de viis c. 9. ſeq. et c. 4. vbi de vſu frequenti et vario marmoris, qui a Lucio

Craſſo primum Romae coepit: *Lipſium* in Admirandis ſiue de magnitudine Romana l. 3. c. 4. ſq. et c. 14. De templis, baſilicis, curiis, amphithearris, circis, et aliis vrbis ornamentis dicetur infra ſuis locis. De priuatorum publicorumque aedificiorum vrbis Romae euerſoribus exſtat liber *Petri Angeli Bargaei.* Florent. 1589. 4. De multitudine incolarum vrbis Romae agunt idem *Bergierius* l. 6. c. 31. *Lipſius* l. 1. c. 7. et l. 3. c. 3. et *Iſaacius Voſſius* de magnitudine Romae, cap. 6. Mirum quod legas apud Syncellum pag. 342. graſſante ſub Tito peſtilentia vno die decies millenos amplius ſublatos in Vrbe fuiſſe.

VIII. Porro veterem Romam deſcripſerunt *Georg. Fabricius* in Roma, qui liber eximius recentioremque faciem et nomina cum antiquis iucunde conferens ex prima editione An. 1551. paſſim recuſus habetur etiam in Roma illuſtrata, ſub *Antonii Thyſii* nomine edita: ſed longe auctior prodiit Baſil. 1587. 8. ex qua editione prelo iterum ſubiiciendum dedit, et Tomo 3. Theſauri ſui inſeruit Clar. Graeuius, in quo exſtat etiam *Alexandri Donati*, Senenſis, Ieſuitae, Roma vetus ac recens, vtriusque aedificiis ad eruditam cognitionem expoſitis, quae lucem primo aſpexerat Romae 1639. 4. rec. Amſtel. 1695. 4. tum *Barthol. Marliani*, Patricii Mediolanenſis, Topographia vrbis Romae, quae Bernae primum edita A. 1539. fol. et Franciſco I. Galliarum Regi dicata; hinc ſaepius Romae, Venetiis, Lugduni, Baſileae, Francofurti typis iterum exſcripta, a laudato Graeuio exhibetur cum notis antea ineditis *Fuluii Vrſini.* Italiae Marliani antiquitates Romanas vertit *Henricus Barberoſus*, Romae 1622. vt *Hieronymi Ferrutii* additiones omittam, quae exſtant in editione Marliani Veneta 1588. 8. vbi quoque *Andr. Fuluii* antiquitates Romanae, verſu heroico deſcriptae, et Romae 1513. 4. a Iacobo Mazochio primum editae. Sed et *Philippi Roſſi* (Rubei) expoſitio veteris et nouae Romae huc ſpectat, vbi iconibus Romam antiquam referentibus additae explicationes eiusdem Marliani. Romae 1645. 8. Dicitur praeterea *Raph. Fabrettus*, Vrbinas, Canonicus S. Petri, vir doctiſſimus, nouam deſcriptionem veteris Romae molitus fuiſſe, cuius conatus morte interceptos merito dolemus. Obiit is Romae ſub initia A. 1700. natus annos 75. De *Nodoti* et *Raguenetti* inſtituto, qui ſimile quid in Gallia commentati ſunt, vide Ephemerides Pariſienſes A. 1701. p. 187. et Memorias Treuoltinas eiusd. anni P. 2. p. 15. edition. in Belgio recuſae. Ac Nodoti quidem librum lectu iucundum euolui, qui inſcribitur: *Nouveaux Memoires de Mr. Nodot, ou Obſervations ſur les monumens de l'ancienne et de nouvelle Rome.* Amſtelod. 1706. 12. cum iconibus aere deſcriptis. Adde *Franc. Poggii* de fortunae varietate vrbis Romae

Romae et eius ruina; atque *Aldi Manutii* de aquis in vrbem Romam olim influentibus libellos; vtrumque, T. 1. Theſauri Sallengeriani: priorem praeterea in *Godofr. Clauſingii* faſcic. 4. Iuris publici Romanorum recuſum.

IX. Veniunt hoc loco etiam commemorandi Scriptores alii, qui Romae priſcae rudera, antiqua monumenta, ſtatuas, aedificia, aliaque ſimilia vel graphice depicta atque in aes inciſa, vel deſcriptione expoſita ediderunt, vt *Iac. Laurus* Romanus in antiquae vrbis ſplendore, Romae 1612. et 1641. forma oblonga folii, cum expoſitione tribus appoſita linguis, Italica, Germanica et Gallica. *Aegidius Sadeler* in veſtigiis ſiue ruderibus Romae antiquae, Tiuoli et agri Pozzuolani. Pragae 1606. 4. et Romae 1680. fol. *Franciſcus Albertinus* in opuſculo de mirabilibus nouae et veteris Romae. Baſil. 1519. 4. *Ioachimus Oudanus* in libro edito Belgice, qui inſcribitur, Roomiſche Moogentheid. Amſtelod. 1664. 4. *Laurent. Vaccarius* in ſeptem iconibus ſtatuarum vrbis Romae, quae in publicis priuatisque locis viſuntur. Romae 1584. vt omittam ſtatuas Romanas delineatas a *Franciſco Perrierio*, Romae 1638. fol. tum a *Nicolao van Aelſt*, Bruxellenſi, et *Vlyſſe Aldrouando*. Tabula luculenta topographica vrbem Romam graphice delineans auctore *Ioanne Baptiſta Falda*, vna cum quindecim tabulis locorum et aedificiorum tam veteris quam nouae Romae, deſcriptis a *Liuinio Cruylio* exornant tomum quartum theſauri Graeuiani. *Pyrrhi Ligorii* Neapolitani picturas nouae ac veteris Romae a *Michaele Tramezino* Venetiis editas teſtatur *Ioſias Simlerus* in Bibliotheca, qui etiam Paradoxa eius contra antiquarios inedita commemorat. Imaginem veteris Romae, qualem Publius Victor et Sextus Rufus deſcripſerat, circum Flaminium cum euripo, aris et Iſidis leoni inſidentis ſimulacro, tum thermas Diocletianas et Maximinianas a Ligorio deſcriptas, et Anno 1553. [7] 1558. editas, laudat Martinus Hanckius libro 2. de Roman. rerum Scriptoribus p. 154. Sed longe plura illius viri volumina, vt iam ſupra c. 3. p. 90. memorauimus, in ἀνεκδότοις habentur, non tantum familias veterum Romanorum, ſed et alias antiquitates Romanas et ſplendorem veteris Romae mirifice illuſtrantia. Nam triginta circiter tomos, maximo labore ab hoc viro congeſtos, extare Taurini in Bibliotheca Celſiſſimi Sabaudiae Ducis, teſtatur Labbeus, et in aliis Bibliothecis Italiae hinc inde volumina quaedam Ligoriani operis reperiuntur. Quemadmodum enim Laurentius Pignorius in ſymbolis epiſtolicis epiſt. tertia refert, in libros quadraginta Pyrrhus iſte coniecerat;

[7] Delle antichita di Roma, dove ſi tratta de' Circi, Theatri et Amphitheatri, con le paradoſſe qui confutano la commune opinione ſopra varii luoghi della Citta di Roma. Venet. 1553. 8.

rat, quicquid peruenit ad nos a vetere aeuo: meminitque ipſe huius laboris a ſe exantlati productique a Saturno rege Italiae ad Iuſtinianum vsque Auguſtum in libello iam citato, cui titulum fecit *antiquitates Romanas.* Ceterum in ineditis huius viri ſcriptis multa notatu digna, nec alibi obuia, ſed viciſſim non pauca dubiae fidei, et quae non ſatis caſtigatam eruditionem linguarumque notitiam prodant, obſeruat, qui ea euoluit erudititiſſimus Ezech. Spanhemius pag. 441. libri praeſtantiſſimi de vſu numiſmatum, vbi ex vaſtis illis commentariis ſpicilegia tantum, et ſelecta loca edi optat. Confer de illo Ligorio praeter Hankium iam laudatum, *Leonh. Nicodemi* additiones ad bibliothecam Neapolitanam Nic. Toppii, pag. 208. ſeq. *Ioan. Mabillonium* T. I. muſei Italici p. 8. *Wilh. Ern. Tenzelium* in dialog. vern. menſtruis A. 1692. p. 612. ſeq. et A. 1695. p. 401. ſeq. Litterarum graecarum praecipue rudem fuiſſe notat, atque adeo eius auctoritatem flocci pendit *Philippus Bonanni* in numiſmatis ſummorum Pontificum templi Vaticani fabricam illuſtrantibus; cui plane congruit iudicium *Ioan. Schefferi* libro de re vehiculari, p. 370. et in notis ad *Ligorii* Differt. de vehiculis antiquis, ex opere eius inedito de familiis Romanorum decerptam, et Italice cum latina verſione ab eodem Scheffero ibidem editam.

X. *Benedictum* quoque *Aegium* Spoletinum vrbis Romae ruinas explicandas et illuſtrandas ſuſcepiſſe, teſtatur *Onufrius Panuinius* praef. ad lib. prim. commentar. de republ. Romana. Sed eius opus, quod ſciamus, lucem non aſpexit. At enim exſtant *Andr. Palladii* Romanae antiquitates, Etruſco idiomate editae, vna cum differt. de focis antiquorum. Venet. 1594. Romae 1599. 8. *Petri Angeli Bargaei* de priuatorum publicorumque aedificiorum vrbis Romae euerſoribus. Florent. 1589. 4. *Octauii Pancirolli* theſauri reconditi. Romae 1625. 8. Antiquitates Romanae collectae ab *Vlyſſe Aldrouando*, et *Lucio Mauro.* Venet. 1562. 8. *Io. Baptiſtae de Cenalleriis* antiquarum ſtatuarum vrbis Romae libri duo. Romae 1569. 1585. *Eiusdem* illuſtrium vrbis Romae aedificiorum reliquiae, tabulis aeneis repreſentatae. ibid. 1585. forma quarta oblonga; *Franciſci Perrierii* nobilium vrbis Romae ſignorum et ſtatuarum ſegmenta. Romae 1638. fol. *Andreae Mariani* Bononienſis, ruinarum Romae epigrammata, quibus miranda vrbis agnoſcuntur, ſacra viſitantur, noua et vetera elogiis recenſentur. Bonon. 1641. 8. Admiranda Romanarum antiquitatum ac veteris ſculpturae veſtigia ἀναγλύφῳ opere elaborata ex marmoribus Farneſianis, aliiſque, quae Romae adhuc exſtant, tum in arcubus et vetuſtis ruinis, hortis, villis cum notis *Ioan. Petri Bellorii.* Romae 1693. fol. et Tomo 4. theſauri antiquitatum graeuiani. His addendum

luculentum opus et pulcherrimum Ouerbekianum, Amſtelodami 1708. fol. maiori latine tribus tomis editum hoc titulo: Reliquiae antiquae vrbis Romae: opus *Bonauenturae ab Ouerbek;* deinde Gallice ibid. 1709. fol. itid. tribus tomis euulgatum; denique italice verſum a *Paullo Rolli,* Londini 1739. fol. recuſum. De ſepulcris, templis, baſilicis, curiis, circis, aquaeductibus, cloacis, balneis, arcubus, porticibus, portis, pontibus, inſcriptionibus denique antiquis veteris Romae ſigillatim alibi dicturi ſumus, hoc loco tantum addemus notitiam binorum monumentorum clariſſimorum vrbis, quae aetatem ſeruarunt, columnae Traianae et Antonianae. Vtramque elegantiſſime delineauit *Petrus Sanctus Bartoli*, notis et declarationibus illuſtrauit idem *Bellorius.* Romae 1670. et 1676. fol. In columnam Traianam, belli Dacici felices expeditiones celebrantem, edita etiam eſt Romae 1576. 1616. fol. et iterum Italice ab eodem *Bellorio.* [8] *Alphonſi Ciacconi* breuis expoſitio; ſed quae ingenioſa licet et erudita, *Vincentio Pinello* non per omnia ſatisfecit, vt narrat Gaſſendus lib. primo de vita Peireſcii p. 250. edit. inter Gaſſendi Opera in folio. Merito autem probatur commentarius varia eruditione refertus, quo eandem columnam expoſuit *Raphael Fabrettus.* Prodiit vna cum interpretatione veteris tabulae Iliacae (a Laur. Begero poſtea Berolini 1699. 4. ſeparatim recuſae et illuſtratae) et deſcriptione emiſſarii lacus Fucini. Romae 1683. fol. Exſtat quoque: columna Traiani Imperatoris a *Franciſco Villamoera* illuſtrata. Romae 1590. fol. His addere licet columnam aliam nuper inuentam in monte Citorio, quae honori Antonini Pii dedicata fuit ab M. Antonino et Vero, quamque certatim illuſtrarunt, *Chauſſaeus* in epiſtolis duabus editis Neapoli A. 1704. et 1705. *Grainaillius,* S. I. in obſeruationibus inſertis diario eruditorum Treuultino ſiue Dombenſi. An. 1704. *Creſcimbenius* in diſſertatione, quae legitur in Muſeo Mineruae Venetae (Galleria di Minerua) T. 5. p. 157 ſeq. *Franciſcus Bianchinus* cap. 7. de calendario et cyclo Caeſaris, praecipue vero *Ioannes Vignolius* Petilianenſis in diſſertatione de illa columna edita Romae A. 1705. 4. atque in epiſtola ad Antonium Gallandium de numo Antonini Pii, quem Fucaltianum muſeum ſeruat, tertio eius Imp. conſulatu percuſſum, in quo columna quaedam exhibetur. Romae 1709. 4. Palatium Caeſarum, quod domus Auguſta dicitur Panuino, deſcripſit, additis iconi-

[8] *Titulus eſt:* In colonna Traiana, eretta dal Senato e Popolo Romano all' Imperat. Traiano nel ſuo foro in Roma, ſcolpita con l'Hiſtorie delle due Guerre Dacice e della Vittoria contro il Re Decebalo, e nuovamente intagliata in rame da *Pietro Santo Bartoli,* con l'eſpoſitione latina *d'Alfonſo Ciaccone,* compendiata nella volgar lengua ſotto ciaſcune imagine, ed accreſciuta di Medaglie, Inſcrittioni e Trofei de *Giovanni Petro Bellori,* Romae; folio regali oblongo.

iconibus, *Franciſcus Bianchinus*, Veronenſis, libro italico; de Palatio Caeſarum; quem poſt eius mortem edidit *Ioſephus Bianchinus*. Veronae 1738. fol. *Michael Mercatus* de obeliſcis Romanis prodiit italice Romae 1589. 4. *Athanaſii Kircheri* obeliſcus Pamphylius continet expoſitionem obeliſci ex hippodromo Antonini Caracallae tranſlati et reſtituti a Pontifice Innocentio X. Romae 1650. fol.

XI. *Flauii Blondi* Foroiulienſis Romae triumphantis libri 10. Brixiae A. 1503. 8. editi atque inde plus ſimplici vice Baſileae, Pariſiis et inter eius opera itidem Baſileae 1559. fol. recuſi, non tam hoc loco quam ſupra cap. tertio commemorandi erant, vbi de Romanarum antiquitatum ſcriptoribus generalibus agebamus. Nam et hic libris duobus prioribus veterum Romanorum religionem, libro tertio, quarto et quinto rem publicam ac ciuilem, libro ſexto et ſeptimo militarem, libro octauo, nono et decimo alia inſtituta varia, ludos, triumphos ſimiliaque perſequitur. Eiusdem Blondi Romae inſtauratae libri tres deſcriptionem recentioris Romae complectuntur. Italice transtulit haec Blondi ſcripta *Lucius Faunus*, teſte Simlero. Obiit Blondus ſeptuagenario maior Romae 1463. non 1363. vt legitur in Eponymologico Magiro Eybeniano p. 134. vbi de viro illo plura; quibus addes Hankium l. 1. de Scriptoribus rerum romanar. p. 201. et lib. 2. p. 341. Voſſium de hiſtoricis latinis p. 585. Aſciani ſ. Zimmermanni montes pietatis p. 23. Antonium Varillaſium in anecdotis Florentinis, lib. 4. Iuſtum Fontanini libro de ſcriptoribus Foroiulienſibus, ſ. Aquileienſibus, Bellarminum et alios, qui de ſcriptoribus eccleſiaſticis ſaeculi XVIti ſcripſere; vt Morerium Hofmannumque in Lexicis, Koenigium in Bibliotheca, Popeblount in cenſuris et Hendreichium denique in pandectis Brandenburgicis omittam.

XII. *Io. Bapt. Caſalii* librum de Vrbis ac Rom. Imperii olim ſplendore, memorauimus ſupra cap. tertio. *Paulli* quoque *Aringhi* et *Ant. Boſii* Roma ſubterranea huc ſpectat, praecipue propter ea, quae differit libro ſecundo et ſequenti. Sed de hoc opere dicendi locus erit infra, vbi de ſepulcris. Neque minus commemorari hoc loco merentur *Nicolai Alemanni* Syntagma de parietinis Lateranenſibus a Cardinali Barberino reſtitutis. Romae 1625. fol. Et *Michael Mercatus* de obeliſcis Romanis. Romae 1589. 4. Breuiſſimo compendio veterem Romam deſcribit libellus *Matthaei Meyr* qui inſcribitur: Roma ſepticollis antiqua. Romae 1687. 12. *Franc. de Seyne* Pariſienſis deſcriptio vrbis Romae. Gallice 1690. 12. edita, et Lugd. Batav. 1713. decem volumi-

luminibus in forma octopartita repetita, ac Belgice curante W. V. R. cum nitidis tabulis aeneis recuſa Amſtelod. 1704. fol. licet diligentius in hodierna facie illius deſcribenda verſetur, veterem tamen etiam exponit, ſequutus fere Nardinum ſupra laudatum, conſultis praeterea *Guid. Pancirolli* libro, itidem paullo ante memorato; tum *Pompeii Hugonii* tractatu italice edito, de ſtationibus vrbis Romae; *Fr. Mariae Torrigii* cryptis ſacris Vaticanis, eadem lingua vulgatis: Abbatis *Piazzae* ſ. *Plateae* libro, cui titulus: Opere pie di Roma; *Florauanti Martinelli* Roma ricavata, ſ. recondita, et Roma ſubterranea *Ant. Boſii; Petri de Sebaſtiano* deſcriptione breui palatiorum Romae, et Abbatis *Phil. Titi* de templorum Romae tincturis, ſculpturis et architectura, quorum duorum poſtremorum opera propemodum integra ex Italico Gallice verſa operi ſuo inſeruit. Deſcriptio regionum vrbis inſerta eſt *Mabillonii* Analectis T. 4. pag 506. ſſ. Anonymum ſaeculi a Chriſto nato XII. ſcriptorem de *mirabilibus Romae* eousque ineditum vulgauit et illuſtrauit *Bernardus de Montſaucon* Benedictinus, tot inſignibus in litteras meritis celeberrimus, in Diario Italico latine edito Pariſ. 1702. 4. in quo etiam de bibliothecis Romae hodie conſpicuis, et alia quaedam huc ſpectantia deprehendes. Vetera monumenta, in quibus praecipue muſiua opera, ſacrarum profanarumque aedium ſtructura, ac nonnulli ritus diſſertationibus aeneisque tabulis illuſtrantur a V. C. *Ioanne Ciampino*, prodiere 1690. fol. Monochromata in Conſtantiniana Vaticani aula a ſummo artifice *Iulio Pippio* in fimbriis parietinarum iconum iuſſu Clementis VII. elaborata, nunc vetuſtate pene conſumta, duodecim tabulis aeneis expreſſit *Petrus Sanctus Bartolus*, Romae. Folio.

XIII. Magnitudo et amplitudo imperii Romani in tantum aucta olim fuit, vt trecentis et amplius gentibus vna legitima illius Maieſtas praeeſſet, ſicut notat Theodorus Tarſenſis lib. 6. de fato, apud Photium Cod. CCXXIII. p. 358. atque Appianus in praefat. hiſtor. teſtetur, ſe vidiſſe legatos gentium longius diſſitarum, qui ſe ſuaque in poteſtatem Romanis tradere voluerunt, neque ab eis fuerint recepti, tanquam futurae oneri et inutiles. Adde *Dionem* l. 56. p. 832, 68. Vniuerſum adeo propemodum terrarum orbem complecti viſum eſt ambitu ſuo. Vnde humanum genus dictum pro Romano imperio, et *οἰκουμένη* et *orbis Romanus*, et Roma *communis patria generis humani.* Vide Freinshemium ad Flori praefationem; Nicol. Antonium de iure exulum pag. 57. ſeq. et 236. Pignorium pag. 189. Epiſt. Magium lib. 4. Miſcell. cap. 3. et Ezech. Spanhemii orbem Romanum pag. 235. editionis Londinenſ. Etiam Roma *Regum vrbs* inde dicta Iuſtino lib. 18. cap. 2. *donare regna conſueta*, vt loquitur *Florus* lib. 3. cap. 9. n. 3. vbi iterum con-

Ff 2 fer

fer Freinſhemium. *Imperioſa ciuitas* Auguſtino l. 19. de C.D. c.7. *Roma aeterna, orbis compendium.* Vide Muretum var. lection. XVII. 12. *βασιλὶς, βασιλεύουσα πόλις*, v. Ezech. Spanhemium de praeſtantia et vſu numiſmat. T. 2. p. 401. *μεγάλη πόλις*, V. Valeſium ad Euſebium p. 284. In ſigillis Imperatorum dicitur *aurea Roma, inuicta Roma.* v. Heineccium de ſigillis, p. 93. Senatus Romanus *ἄνασσα βουλή*, Senatores *mundi principes*, vt legas apud Vopiſcum in Probo. Confer alia Romae elogia apud *Rutilium* in itinerario, Ariſtidem orat. de Roma, *Iul. Caeſar. Bulengerum* de imperio Romano, p. 312. ſq. *Lipſium* l. 1. de magnitud. Romae. c. 2. De regnis XI. prouinciis CXIII. inſulisque quintam imperii partem aequantibus, atque adeo de toto ambitu Imperii Romani conſulendus *Prouinciarum libellus*, qui ſubiici ſolet Itinerario Antonini; *Notitia dignitatum vtriusque imperii*; et e recentioribus *Wolfgangi Lazii* commentar. reipubl. Romanae in exteris prouinciis bello acquiſitis conſtitutae libri 12. Baſil. 1550. fol. *Car. Sigonius* de iure antiquo Italiae et prouinciarum Francof. 1593. Hanov. 1609. fol. et Lipſiae 1715 8. 2 Voll. ac T. 2. antiquitatt. Graeuii, atque in operibus a Philippo Argelati iunctim editis Tomo quinto. *Onufrius Panuinius* in imperio Romano. (T. 1. antiquit. Graeuii) *Bulengerus* opere laudato lib. 2. cap. 2. *Bergierus* lib. tertio de viis, cap. primo ſeqq. *Lipſius* de magnitud. Romae lib. 1. c. 3. Succincte etiam limites imperii Romani perſequitur *Ioſephus Laurentius* libro quarto Polymathiae cap. 4. Ceterum imperium hodiernum Germanicum neutiquam eſſe veteris Romani imperii laciniam, ſed non niſi leui ex parte ac breuiſſimo tempore olim fuiſſe Romani iuris docet *Hermannus Conringius* ſub initium ſtatim praeſtantiſſimi operis, quo Francorum et Germanorum imperii fines ac fata erudite et accurate deſcripſit.

XIV. Nouae [9] et ſecundae ſeu alterius Romae, Regiae vrbis, et Reginae vrbium [10] nomine donata CONSTANTINOPOLIS, [11] quam viceſimo quinto anno imperii non diu poſt concilium Nicaenum (A. C. 325. habitum)

cx

[9] *v. Socrates H. E. l. 1. c. 16. et du Freſne in CPoli chriſtiana l. 1. p. 35.*

[10] Dicitur quoque *τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης* Gregorae IV. 2. p. 50. *βασιλὶς βασιλίδων πόλεως* Nicetae XX. p. 640. *πόλις πασῶν πόλεων ὀφθαλμός, ἄκουσμα παγκόσμιον, θέαμα ὑπερκόσμιον, ἐκκλησιῶν γαλουχός, πίστεως ἀρχηγός, ορθοδοξίας ὁδηγός, λόγων μέλημα, καλοῦ παντός ἐνδιαίτημα.* Id. XVIII. pag. 624. *ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ἢ μᾶλλον καρδία.* Nicephor. Calliſt. apud Lambecium VIII. p. 61.

[11] Fuit etiam collis quidam Conſtantinopolis nomine, de quo Suidas in *ξήρων*. *Romae ſecundae* nomine venerunt etiam Mediolanum vide *Io. Paulli Mazzacheti* diſſert. Tomo octauo Raccolta d'Opuſcoli p. 369. Aquisgranum, v. Diarium Venetiae, Giornale d'Italia Tom. 8. p. 368. ſq. et Aquileia v. Acta Sanctor. T. 4. Iunii p. 245.

Digitized by Google

ex veteri Byzantio inſtaurauit Conſtantinus M. et Conſtantinopolin ex nomine ſuo appellauit dedicauitque A. C. 330. *omnium pene vrbium*, vt in Chronico Hieronymus ſcribit, *nuditate*. Conf. *Philoſtorgium* l. 2. c. 9. *Nicephor.* VII. 47. ſeq. *Heſychii* illuſtres origines CPolitanas; *Ez. Spanhemii* obſeruationes ad orat. I. Iuliani p. 69. ſeq. *Car. du Freſne* Conſtantinopolin chriſtianam lib. 1. p. 26. ſeq. et numos a Conſtantino cuſos, quos exhibet *Anſelmus Bandurus* ad origines CPolitanas. p. 458. Hinc eaedem illi praerogatiuae, eadem priuilegia, quae Romae tribui, et ad exemplum veteris Romae pleraque omnia inſtitui coeperunt. Archiepiſcopus et Senatus Romano aemulus, ſplendor aedificiorum, incolarum multitudo iuraque ciuitatis. Similiter etiam vt vetus Roma, ſic Conſtantinopolis diuiſa in 14. regiones, quas deſcripſit auctor vetus *Anonymus* circa Theodoſii Iun. tempora clarus, quem poſt Onufrii, Gyllii ſub extremum lib. 4. Topogr. CPol. Labbei in protreptico ad ſcript. hiſtor. Byz. p. 54. Pancirolli ad calcem notit. Imperii et aliorum editiones recudi curauit laudatus Carolus du Freſne p. 63. ſeq. praemiſſa praefatione, quam e MS. Vindobonenſi vulgauerat Lambecius lib. 2. de bibl. Vindobon. pag. 950. Etiam perinde vt veterem Romam ἑπτάλοφον ſiue ſeptem collibus inſignem CPolin faciunt Ioan. Tzetzes et alii quos laudat Cangius pag. 37. De magnitudine eius et frequentia coniecturam facere licet, quod Iuſtiniani Imper. tempore peſtilentia per ſingulos dies abſumta plus quam decies mille, vt narrat Procopius lib. 2. c. 23. de bello Perſico. Sed plura de hac vrbe cognoſcere cupientem lectorem ablego ad *Georgium Codinum* et *Manuelis Chryſolorae* epiſtolas tres de Roma noua, quam cum veteri confert, editas Graece et Latine a Petro Lambecio vna cum Georgii Codini excerptis de antiquitatibus CPolitanis, Pariſ. 1655. fol. *Iulium Caeſarem Bulengerum* de imperio Romano, pag. 324. ſſ. *Petrum Gyllium* in libris 4. de topographia CPoleos eiusque antiquitatibus, quos recuſos habes Tomo ſexto theſauri Gronouiani; praecipue vero Conſtantinopolin Chriſtianam iam ſemel iterumque memorati praeſtantiſſimi *Cangii*, itidem diuiſam in quatuor libros, et libro primo veteris Byzantii etiam origines perſequentem. Luculentum hoc opus vna cum familiis eiusdem Cangii Byzantinis prodiit, Pariſ. 1680. fol. cui addere deinceps etiam licet operaeque pretium eſt *Anſelmi Bandurii* monachi doctiſſimi Benedictini Imperium Orientale, quod prodiit Pariſiis 1712. fol. Ex his, qui Conſtantinopolin, qualis hodie eſt, deſcripſere adire iuuabit *Thomam Smithum* in notitia breui CPoleos, quae ſeparatim primum Londini, deinde ad calcem notitiae ſeptem eccleſiarum Aſiae prodiit Traiecti ad Rhenum 1694. 8. et *Ioſephum Grelotium* praecipue in itinerario CPolitano accurate ſcripto editoque Gallice Pariſiis 1680. Amſt. 1681. 12. *Relation nouvelle*

 d'un

d'un Voyage de Conſtantinople, enrichie des plans, levez par l'Auteur ſur les Lieux et de tout ce, qu'il y a de plus remarquable de cette ville. Huius libri lectione vehemens ſaepe deſiderium CPolis adeundae in ſe excitatum teſtatur V. C. Adrianus Relandus lib. ſec. de relig. Muhammedica p. 151.

De ſcriptoribus rerum Byzantinarum et CPolitanarum exſtat eruditus et accuratus commentarius compoſitus a *Martino Hanckio* Lipſ. 1677. 4. quemadmodum et de Romanarum rerum ſcriptoribus liber duplex ib. 1669. 1675. 4to. Obiit vir praeſtantiſſimus et Vratislauiae ſuae decus non vulgare die 24. April. An. 1709.

CAPVT VII.

De ſcriptoribus qui chronologiam Technicam et Hiſtoricam tradiderunt.

Chronologia duplex, technica et hiſtorica. 1. *Hiſtoricae ſcriptores veteres ante Euſebium.* 2. *De Euſebii Chronico.* 3. *Chronologi poſt Euſebium Graeci.* 4. *Latini.* 5. *Iudaei et Arabes. ib. Recentiores praecipui.* 6. *Scriptores chronologiae technicae.* 7. *Parum vtilis quorundam in minutiis et incertis περιεργία.* 8. *Chronologorum diſſidia circa annum natalem CHRISTI.* 9. *Idea Chronologica rerum praecipuarum digeſta per ſex annorum millenarios.* 10. *Subſidia Chronologica quaedam enumerata, ex quibus in gratiam ſtudioſorum duo h. l. ſubiuncta exhibentur, Index Archontum Athenienſium et Pontificum Romanorum Alphabeticus.* 11.

I.

Chronologiae, ſiue Diſciplinae quae temporum rationes exponit, duae omnino ſunt partes praecipuae, vna quem Technicam poſſis appellare, quoniam non ſine arte et ingenio conſtat, atque ſcientiarum Mathematicarum Aſtronomiae et Arithmeticae ſubſidio rationem menſium, annorum et Epocharum apud varias gentes ita docet expedire, vt earundem diuerſitas inter ſe conferri atque comparari, et vniuerſa quae ad doctrinam temporum pertinentia ab omnis generis ſcriptoribus traduntur, recte intelligi, atque ex cuiusque hypotheſi ſiue ſententia, calculi ita vt par eſt poni poſſint. Altera pars Hiſtorica eſt et in rebus geſtis quarumcumque gentium, quarumcunque aetatum ad ſuum quibusque tempus referendis tota eſt occupata.

II. Quam-

II. Quamuis haec poſterior ſine prioris cognitione recte conſtitui nequaquam poſſit, tamen placet de eiusdem tanquam magis ad quorumlibet captum accommodata ſcriptoribus prius dicere. Atque initio mirari licet veteres diu et paſſim doctrinae temporum parum curioſos fuiſſe. Quam pauci etiam inter Hiſtoriae Graecae particularis expreſſa Scriptores Thucydidis exemplo annorum, quibus quaelibet res geſtae ſunt, veſtigia conſignarunt. Generale vero ſiue vniuerſale Chronicon vix quisquam ante *Apollodorum* componere fuit aggreſſus, quod verſibus iambicis concinnatum Regi Pergameno Attalo inſcripſit. Ceterum et hoc et *Caſtoris* Rhodii et *Phlegontis*, ac ſi quae fuerunt alia aliorum Chronica invidit nobis tempus, neque eſt inter ſcriptores antiquiores qui aetatem tulerunt quem in hoc genere laudes, niſi *Diodorum* forte *Siculum*, in cuius Bibliotheca tamen multa et antiquiora praeſertim ſine appoſita diſtinctiore temporis nota narrantur. E Romanis primus *Varro* videtur de hac parte eruditionis illuſtranda ſerio cogitaſſe, cuius etiam eſt celebris illa diuiſio [1] omne tempus triplici diſtinguens diſcrimine, quorum primum ab Origine humani generis ad Cataclyſmum priorem propter ignorantiam appellauit ἄδηλον, ſecundum a Cataclyſmo priore ad Olympiadem primam, quod quia in eo multa fabuloſa referuntur, μυθικὸν ab eo dictum eſt, et tertium denique a prima Olympiade ad ſuam aetatem ἱϛορικὸν, quia res in eo geſtae veris hiſtoriis continentur. Varronis exemplo *Cornelius Nepos* aeuum omne tribus explicare chartis ſiue libris conatus eſt, ſed et illius et aliorum ſcripta deperdita libenter omitto. Res Aegyptias incerta fide *Manetho*, Romanas ab *Ennio* vsque et *Catone* multi temporum ordine ac per Annales perſequuti ſunt, ſed qui Chronicon deinceps vniuerſale condere fuerint aggreſſi a rerum humanarum exordio, (licet pauca quaedam Chronologica attigerint *Clemens* Alex. in Stromatum libro 1. *Theophilus* Antiochenus libro 3. ad Autolycum, quem propterea *librum de temporibus* Lactantius 1.23. vocat) non habeo quos laudem ante *S. Hippolytum* et *Iulium Africanum* qui ambo Chronicon ſuum ab Orbe condito ad Alexandri Seueri tempora produxerunt, Iulius vero Africanus praecipue in opere ſuo de temporibus ſiue Chronographia quinque libris diſtributa tam copioſe et diligenter verſatus eſt, vt Euſebio et aliis poſt ſe viam egregie muniuerit materiamque praebuerit plura commentandi. Hippolyti nihil ſupereſt hodie niſi libellus ex Latina veteri verſione de diuiſionibus et generationibus gentium a Caniſio et Labbeo editus: [2] Africani etiam fragmenta tantum habemus ab Euſebio, Syncello et aliis ſeruata. Atque *Euſebii* ipſius poſt Africanum praecipuam iam pridem

[1] Adi Cenſorinum de die Natali cap. 21.
[2] Vide quae notaui lib. 5. Bibl. Graecae p. 205. 269.

dem hoc genere laudem eſſe, neminem fugit qui vel a limine has litteras ſalutauerit.

III. *Chronicon* Euſebii ſolet etiam vocari Παντοδαπὴ ἱςορία *de cunctis temporibus hiſtoria*, vt titulus Operis [3] latine transfertur in Epiſtola Auguſtini 35. ex quo loco etiam conſtat non vbique obuios iam tum fuiſſe Chronici Euſebiani Codices. In libros duos diuiſum fuit ab auctore, quorum priorem inſcripſit χρονογραφίαν, poſteriorem χρονικὸν κανόνα. Atque hanc *Epitomen* vocat Hieronymus. In priore ex Manethone, Apollodoro, Ioſepho, Africano aliisque origines et ſucceſſiones, resque memorabiles variarum gentium ab Orbe condito per varia capita perſequutus eſt, in poſteriore omnia ſerie vna ad annos ſuos relata digeſſit ab Anno [4] vocationis Abrahami h. e. ante CHRISTVM 2017. ad viceſimum vsque annum Conſtantini Magni, A. C. 325. Laudat praeter alios Euſtathius Antiochenus in Hexaem. ſub init. cui Euſebius vocatur ἁγίων τις, vti ab Eccleſia Gallicana diu illum cultum pro Martyre notat Ianningus in Apologia pro Papebrochio praefixa Actis Sanctorum Iunii T. I. p. 17. ſq.

Graecum opus Euſebii intercidit praeter fragmenta et lacinias quas recentiores Chronologi ſeruarunt, Syncellus inprimis, et Cedrenus, Chronicique Alexandrini ſiue Paſchalis Scriptor ne de aliis iam dicam. Nam vt vere Ioſephus Scaliger, *qui poſt Euſebium ſcripſerunt, omne ſcriptum de temporibus aridum eſſe cenſuerunt, quod non huius fontibus irrigatum eſſet.* Ex illis Graeca vt potuit collegit ediditque et illuſtrauit doctiſſimis notis idem *Scaliger*, ſed non modo Syncelli et Chronici Alex. tum temporis nondum editi apographis parum emendatis [5] vſus eſt, ſed etiam varia ad Euſebium retulit, quae parum credi-

[3] *Χρονικὰ συγγράμματα* ſua memorat Euſebius in Eſaiae XIII. 17. *χρονικοὺς κανόνας* X. 9. praeparat. p. 484. et l. I. Hiſt. Eccleſ. cap. I. Ἀρχαιολογίαν atque *ἀρχαιολογικὴν ἱςορίαν* vocat Anaſtaſius Sinaita qu. 41. et 65. *temporum Hiſtoriam* Auguſtinus II. 39. de doctrina Chriſtiana. *Digeſtionem temporum* Hieron. I. in Rufin. *χρονογραφίαν* Epiphanius ſub extremum libri de ponder. et menſur. *Chronicorum Hiſtoriam* breuiarium MS. Eccleſiae Lemouicenſis, Valeſio laudatum. Alia veterum loca titulos Chronici Euſebiani varie referentia notauit Scaliger ante Graeca Euſebii Chroniconque Hieronymianum, Hanckius p. 87. ſeq. de ſcriptoribus rerum Byz. et Allatius ad Euſtathii Hexaem. p. 13.

[4] Euſebiani Chronici Epocham initium capere ab Cal. Sept. ſiue autumno anni ante CHRISTVM 2017. Periodi Iul. 2697. diſputat Petauius l. 9. de doctrina temporum c. I.

[5] If. Voſſius in auctario caſtigatt. Georgii Hornii p. 370. *Quia apographum Syncelli quod Scaligero transmiſſum fuit, raptim et vitioſe admodum deſcripſerat Caſaubonus neſcio an alius, ideo plurimi paſſim in hoc opere tam in annis quam in nominibus errores fuere commiſſi.* Multis hoc docet Goarus notis ad Syncellum 504-528.

credibile [5] eſt ab illo ſcripta fuiſſe. *Latine* vertit et Vincentio cuidam ac Gallieno inſcripſit *Hieronymus*, ita vt hinc inde ex Latinis praecipue ſcriptoribus quaedam adderet [7] alia omitteret, ac deinde Chronicon ad A. C. 378. (Valente ſextum et Valentiniano ſecundum Coſſ.) continuaret. Codices Latini Chronici Euſebiani oſcitantia librariorum mire inter ſe variant, et ſaepius nec inter ſe nec cum Hiſtoria facile poſſunt conciliari. Confer Dodwelli diſſ. 3. ad Irenaeum § 2. Henr. Valeſius pag. 10. ad Euſebii Hiſt. vetuſtiſſimos Codices laudat Acutianum, Lipſii et Ortelii. Laudat quoque vetuſtiſſimam editionem Mediolanenſem, quam nec Pontaeus nec Scaliger viderit. Conſuluit tamen *Arnoldus Pontacus* Epiſcopus Vaſatenſis praeter Codices MSS. duodetriginta, editiones octo, [8] atque ex illis praeclaram ſuam concinnauit, in qua mirum ſtudium atque induſtriam non dubitauit etiam Scaliger Epiſt. 104. omnibus laudibus proſequi, atque editoris doctrinam, candorem, modeſtiam et diligentiam celebrare. Et omnium correctiſſima vocatur Io. Morino p. 277. Exerc. Bibl. Prodiit notis Pontaci et caſtigationibus illuſtrata, vna cum Proſperi Chronico Burdigalae 1604. fol. ſed raro hodie reperitur. Neque vbiuis obuia altera *Auberti Miraei*, poſteriorem tantum partem à CHRISTO exhibens, additaque habens Chronica Sigeberti et Anſelmi Gemblacenſis. Antwerp. 1608. 4. Confer B. Ittigium de Bibliothecis Patrum p. 743. Ceterum ob praeclaras acceſſiones atque doctiſſimas notas frequentiſſime in manibus eruditorum verſatur editio *Scaligeri*, [9] altera praecipue ac poſtuma Amſtelo-

[6] Vide Conringium de Medicina Hermet. pag. 21. et 30. Steph. le Moyne prolegom. ad Varia S. * 32. 2. b. Hanckium de ſcriptoribus Byz. p. 92. ſeq.

[7] Id. pag. 93. ſeq. Io. Andreas Boſius diſſ. ad periocham Ioſephi de CHRISTO, cap. 2. § 7. ſeq.

[8] Veteres Chronici Euſebio-Hieronymiani ante Pontacum editiones ſunt: Veneta 1483. 4. Pariſ. 1512. 4. apud Henr. Stephanum auum, et Baſil. 1529. fol. edente Io. Sichardo cum Chronicis Proſperi, Caſſiodori, Hermanni Contracti et Matthaei Palmerii. Hinc cum aliis Euſebii ſcriptis, et Proſperi ac Matthaei Palmerii Chronico Baſil. 1542. 1548. 1559. 1570. fol. Pariſ. 1581. fol. *Alphonſi Toſtati* commentarius in Euſebii Chronicon Hiſpanica lingua, Salmanticae ſumtu Franciſci Ximenii Cardinalis A. 1506. fol. quinque Voluminibus.

[9] Recenſetur a Labbeo T. 1. de ſcriptor. Eccleſ. p. 302. et Tho. Ittigio lib. de Bibliothecis Patrum pag. 745. ſeq. Emendationes Salmaſii ex Codd. Palatinis IV. cum Conr. Sam. Schurzfleiſchii τῷ μακαρίτῃ ad Euſebii Chr. obſeruationibus edidit frater Clariſſ. Henr. Leonhardus Schurzfleiſchius. Witeb. 1712. 4. in notitia Principalis Bibliothecae Vinarienſis, in quam editio Lugd. Bat. 1606. manu Salmaſii notata peruenit ex Bibliotheca Gudiana. Inter Codices Iſ. Voſſii cum MSS. collatos Colomeſius n. 1. memorat Chronicon Euſebianum editionis Scaligerianae quod cum MSS. commiſit Corn. Tollius. Bochelli obſeruationes Chronicas ad Euſebium MStas laudat Matthias Berneggerus ad Iuſtini XVIII. 6.

ſtelodamenſis An. 1658. fol. quae Alexandri Mori praefationem et Scaligeri commentarios ad latinam Hieronymi interpretationem et Graeca Euſebii emendatos et tertia parte auctiores (quam prior editio Lugd. Bat. 1606. fol.) exhibet et libros tres Iſagogicorum Chronologiae Canonum eiusdem Scaligeri ſubiunctos habet. Chronico Euſebiano ſubiecta ſunt Hieronymi de quo dixi ſupplementum, et *Proſperi Tironis* ab A. C. 379. vbi deſiit Hieronymus ad An. 444. Victoris Tunnunenſis Chronicon ab An. 445. ad An. 567. *Ioannis* Abbatis *Biclarienſis* ab A. 565. vsque ad annum Mauricii octauum A. C. 593. *Idatii* ab A. C. 379. vbi Hieronymus deſinit ad 428. *Marcellini Comitis* ab A. C. 379. ad A. 534. et Veteris ſcriptoris ſiue interpretis incerti excerpta latina Chronologica ex Africano, Euſebio, et aliis vulgata e Codice Bibl. Puteanae. Poſt haec ſequuntur Graece quae Scaliger velut Euſebiana collegit ac digeſſit. Anonymi *Ἐπιτομὴ χρόνων* (Chronici Alex. et Faſtorum Siculor, nomine vulgo venit) ab Adamo ad annum Heraclii viceſimum A. C. 629. ex Codice Iſ. Caſauboni. Nicephori Patriarchae *χρονογραφία*. Denique ſequitur *ἱστοριῶν συναγωγὴ* et *Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴ*, non veteris ſcriptoris ſed vt recte viri docti notarunt ipſius Scaligeri, qui illam ex ſcriptoribus editis et ineditis collegit ac digeſſit, non Graecis modo ſed etiam Latinis, quorum loca Graece tranſtulit et hiſce collectaneis inſeruit. Reprehendit Euſebius hinc inde Africanum, ipſe viciſſim reprehenſus eſt ab Aniano, Panodoro, Syncello et aliis, Diodoro etiam Tarſenſi de quo Suidas, praecipue a Scaligero et aliis Chronologis recentioribus.

IV. *Aniani* et *Panodori* Monachorum Aegyptiorum centum fere Annis Euſebio iuniorum Chronographiae Syncello laudatae interciderunt, quibus Euſebium vt iam dixi hinc inde caſtigauerant, ſed in plerisque ſequuti fuerant. Caſtigauerant vero haud raro ſine magna ratione, et quum ipſi potius eſſent reprehendendi, vt Scaliger ad Euſebium docuit. Intercidit quoque *Philippi Sidetae* Presbyteri Hiſtoria ab orbe condito ad ſuam perducta aetatem, hoc eſt ad quinti a Chriſto nato ſaeculi initia libris 36. ſed longe pluribus ac mille propemodum tomis, ſingulis enim libris argumentum tomi integri magnitudine praemiſerat, et librum vnumquemque 24. *λόγοις*, ſiue tomis iterum diſtinxerat, quod voluminoſum opus auctori Hiſtoriae tripartitae XII. 3. *multum viſum eſt habere confuſionem nec ſatis prodeſſe legentibus*, vti magis etiam conſtat ex Socratis VII. Hiſt. c. 27. Nicephoro XIV. 29. et Photio Cod. 35. Fragmentum huius Philippi inſigne de Scholae Alexandrinae ſucceſſione vulgauit illuſtrauitque Dodwellus ad calcem diſſertationum in Irenaeum Oxon. 1689. 8. Aliud fragmentum, acta diſputationis de Chriſto, in Perſide inter

Chriſtianos Gentiles et Iudaeos habitae, cui ipſe interfuit, complexum habetur MS. in Bibl. Caeſarea teſte Lambecio lib. 5. pag. 137. qui tamen fallitur lib. 4. pag. 179. vbi ad hunc Philippum refert fragmentum de tinctura aeris Perſici et ferri Indici. Nam verba: βαφὴ τοῦ παρὰ πέρσαις ἐξευρημένου χαλκοῦ γραφεῖσα ἀπὸ ἀρχῆς Φιλίππου, tincturam iam ex tempore principatus Regis Philippi deſcriptam denotant, vt recte notauit Cotelerius T. 3. monument. p. 598.

Ioanni Malalae plures laudantur Chronographi, *Arianus*, *Brunichius*, *Buttius*, *Clemens*, *Domninus*, *Euſtathius*, *Eutropius*, *Eutychianus*, *Licinnius*, *Magnus* Carrenſis, *Neſtorianus*, *Theophilus* et *Timotheus*: Sed facile apparet ab ipſo Chronographos appellari Hiſtoricos quoſcunque. De illis vide ſi placet quae dixi volumine ſexto Bibliothecae Graecae.

Atque praeſtat editos ſolum perſequi, e quibus primo loco is ipſe quem iam dixi *Ioannes* Antiochenus, cognomento *Malala* commemorandus, cuius Hiſtoria Chronica ab Orbe condito vsque ad obitum Iuſtiniani I. Imperatoris prodiit Oxonii e Codice Bodleianae 1691. 8. cum verſione et notis Edmundi Chilmeadi, et Humfredi Hody diſſ. atque Rich. Bentleii Epiſtola, inſerta deinde editioni Venetae Scriptorum Byzantinorum. Opus ab auctore diſtributum fuit in libros 18. ſed primus liber cum ſecundi parte deſideratur, itaque ab editore defectus ille ex Georgio Hamartolo ſuppletus. Malalam non diu poſt Iuſtinianum floruiſſe, Clariſſimo Caueo lubens aſſentior.

Farraginem hiſtorico-chronologicam, quam ſub nomine Chronici Alexandrini vulgauit Graece et Latine cum notis *Matthaeus Raderus*, S. I. Monachii 1624. 4. vnde Latine ex Raderi verſione recuſum eſt in Bibliotheca Patrum Tomo 12. edit. Lugdunenſis pag. 867. denique ſub veriore titulo *Chronici Paſchalis*, noua meliore verſione et eruditis notis illuſtratum a *Carolo du Freſne* habemus. Pariſ. 1688. fol. Idem Freſneus ſiue Cangius nonnullas offert obſeruationes Ioannis Baptiſtae Hardrini ſiue Altini, qui ipſe chronici huius editionem videtur molitus fuiſſe rei chronologicae apprime peritus. Praeterea ex MSto codice et Holſtenii obſeruatione duos illius operis notat fuiſſe auctores, vnum quidem rerum ab orbe condito ad A.C. 354. (Conſtantii 17.) alterum vero, qui illud vsque ad annum viceſimum Heraclii continuauit. Index Imperatorum, qui vsque ad Imperatorem Conſtantinum Monomachum A.C. 1042. pertingit, ab alio eſt, idque in ipſo titulo diſerte innui teſtatur Iſaac. Caſaubonus p. 243. Epiſtol. *Antiochenum libentius Chronicon vocarim*, inquit, Henr.

Valeſius p. 39. ad Euſeb. et ad Theodoritum pag. 21. ſeq. cum quo facit Stephan. le Moyne notis ad varia ſacra p. 131. Plurima quoque eadem leguntur atque iisdem verbis in Chronico Ioannis Antiocheni Malalae. *Conſtantinopolitanum* appellat Vſſerius pag. 75. prolegom. ad Ignatium, illamque conuenientiorem eſſe inſcriptionem diſputat etiam *Reineſius* II. 17. Var. Lect. Ceterum Raderus auctorem domo Alexandrinum fuiſſe collegit ex iis, quae de Ieremiae cineribus Alexandriam iuſſu Alexandri M. deportatis leguntur, pag. 366. et quod Georgii ſucceſſor Petrus Alexandrinus nota in fronte libri appoſita opus illud commendauit atque inde Chronicon Alexandrinum inſcripſit Raderus: quanquam in eo potuit falli, et quod de Maximo monacho, qui Heraclio imperante, vixit, velut de chronici huius Auctore cogitat: quemadmodum et eiusdem pleraſque emendationes et coniecturas ſibi non probari teſtatus eſt Cotelerius Tomo tertio monumentorum eccleſiae Graecae p. 608. vnde ſaepius correctione indigere illud opus notauit Ioan. Gregorius cap. 36. obſeruationum ſacrarum: et parum accuratus interpres Raderus dicitur ab Henrico Whartono ad Vſſerium de ſcripturis ſacriſque vernaculis. p. 349. Ex hoc ipſo opere petita ſunt, quae *faſtorum Siculorum* nomine laudant eruditi, quoniam codicem MStum in Sicilia Hieronymus Surita reperit, vnde ab Antonio Auguſtino perlatus eſt Romam: indidem faſtos conſulares excerpſit ediditque Sigonius et Panuinius, et graece at latine Frider. Sylburgius tomo tertio hiſtoriae Auguſtae. Longe plura ex codice ſuo, qui deinde ad Sylburgium peruenit, et ab hoc per Hoeſchelium redemtus, bibliothecae Auguſtanae illatus eſt, excerpſit Iſaac. Caſaubonus, communicauitque cum Ioſepho Scaligero, qui illa paſſim laudat nomine *Chronici Caſauboniani*, et edidit Graece ad Chronici Euſebiani calcem, praefixo titulo *ἐπιτομῆς χρόνων*, vt paullo ante in Euſebio dicere nos meminimus. Ex Malala in illud Chronicon multa deportata eſſe notauit Henricus Noriſius de epochis Syro-Macedonum p. 203. Multa etiam iisdem verbis leguntur in Topographia Chriſtiana Coſmae Indopleuſtae, vnde *Coſmam* illum auctorem chronici ſuſpicatus eſt Allatius libro de purgatorio p. 942. Vſſerius vero et alii incerta coniectura *Georgio Piſidae* tribuunt, Caſimirus Oudinus *Georgio Alexandrino* a quo vitam Chryſoſtomi ſcriptam habemus. Non Alexandriae tamen ſed CPoli ſcriptum eſſe illud chronicon probat Henſchenius exegeſi praeliminari ad Tom. tert. Actorum Sanctorum menſ. Martii, p. 7.

Georgivs Monachus, atque Theophane [10] teſte Abbas, Patriarchae Conſtan-

[10] Theophanes, *initio Chronici: ὁ μὲν μακαριώτατος Ἀββᾶς Γεώργιος ὁ Σύγκελλος γεγονὼς*

ſtantinopolitani A. C. 806. defuncti *Syncellus* [11] (quaſi Concellanum dicas et domeſticum) ipſe p. 3. et 6. ſi modo ipſe, auctor eſt ſe Chronico ſuo complecti velle res ab orbe condito geſtas vsque ad A. C. 800. Certe Syncellus morte praeuentus non vltra Diocletiani tempora peruenit, teſte eodem Theophane, qui continuauit, et Mich. Glyca, ac Georgio Cedreno, quod et titulus operis indicat: *Γεωργίου τοῦ Μοναχοῦ χρονικὴ ἱςορία ἀρχομένη ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ διήκουσα μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ.* Ioſephus Scaliger, qui opere illo manuſcripto vſus eſt, et ex illo pleraque in Euſebium ſuum, licet minus emendate quandoque, vt notat Salmaſius p. 99. epiſtol. deſcripta deriuauit, queritur illud ab antiquario, qui deſcripſit, multis partibus mutilatum eſſe, et quae ſcriptor toties promittit, ea nusquam comparere Epiſtola CLX. et CLXI. ad Marcum Velſerum, a quo alium codicem Venetiis afferendum exſpectabat. Titulus codicis: *Ἐκλογὴ χρονογραφίας συνταγεῖσα ἀπὸ Γεωργίου Μοναχοῦ Συγκέλλου γεγονότος Ταρασίου Πατριάρχου Κωνςαντινουπόλεως ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Διοκλ. κ. τ. λ.* Quanquam vero Iacobus Goarus putat integrum Georgii opus ad nos perueniſſe, tamen Philippus quoque Labbeus ad Glycam ex Georgio quaedam allegantem, quae in illo haud leguntur, annotat pag. 367. *Ex iſta pericope aliisque quibusdam Lector diſcet, non eſſe integrum Georgii Syncelli Chronicon ſuisque partibus omnibus abſolutum quod e Codice MS. Bibliothecae Regiae a R. P. Iacobo Goaro, Ord. Praedicatorum, typis Regiis prodiit, ſed quaedam adhuc in eo deſiderari, ex aliis, ſi quae forte occurrant vberioribus membranis ſupplenda.* Allatius qui de Georgio Syncello multa erudite animaduertit diatriba de Georgiis, p. 323. ſeq. et Poſſeuini, Voſſii atque aliorum hallucinationem qui cum Georgio Hamartolo, de quo mox, con-

γονὼς Ταρασίου τοῦ Πατριάρχου Κωνςαντινουπόλεως, ἐλλογισμὸς ἀνὴρ καὶ πολυτελέςατος ἄλλους τε ἱςοριογράφους καὶ χρονογράφους ἀναγνούς, κ. τ. λ.

[11] *Anaſtaſius* Bibliothecarius, qui ſaeculo nono claruit, praefat. ad hiſtor. ſuam eccleſiaſticam: " Operae pretium duxi ex *Georgii* ſummatim quaedam, et *Theophanis* chro-" nographia plura, ſed ſuccincte carpenda, quorum prior vsque ad Diocletianum, po-" ſterior vero vsque ad Leonem, qui poſt Michaelem imperauit, patrem ſcilicet Ignatii, " qui adhuc ſupereſt, habenas CPolitanae tenens eccleſiae, praedicti operis ſui ſtilum pro-" traxit. Qui autem ſint iſti breuiter annotabo. Horum igitur alter electa monaſtica " vita, mundoque contemto, Chriſti ſe leui iugo et ſuaui ſarcinae mancipauit. Praeter-" ea contra haereticos inceſſanti agone deſudans, multis verberibus, mundi principibus " contra eccleſiae ritum ſaeuientibus, diuerſisque poenis affectus eſt. Sic ergo ſtigmata " Chriſti in corpore ſuo portans, tam pro fidei ſuae conſtantia, quam pro multarum vir-" tutum inſignibus ſanctae memoriae Taraſii regiae vrbis Praeſulis Syncellus effectus eſt. " Sed ne multa perſequar, ſufficere arbitror ad praeconium eius, quod a ſede approbatus " ſit apoſtolica, quando ſcilicet vicarii eius vna cum CCCL patribus in Nicaea vrbe ſecundo " conuenientes vniuerſalem Synodum celebrarunt: ſiquidem et laus eius in eodem ſepti-" mo et ſancto concilio reperitur. "

fundunt, caſtigauit, p. 327. et 334. memorat Codicem Mediolanenſem hoc titulo: *Χρονικὸν σύντομον ἐκ διαφόρων χρονογράφων, καὶ ἐξηγητῶν συλλεγὲν καὶ συντεθὲν ἀπὸ Γεωργίου μοναχοῦ καὶ Συγκέλλου.* Sed in illo perinde vt in altero cuius meminit Reineſius Epiſtolis ad Neſteros pag. 17. et in quo res ab Adamo ad Imperium vsque Michaëlis cum Theodora matre cuius initium cum A. C. 841. coincidit, enarrantur, lucubrationes Georgii Hamartoli et Logothetae ac Theophanis cum Syncellianis videntur confundi. Idem Labbeus in Protreptico de Scriptoribus Byzantinis promiſit Chronologiam Syncelli vulgandam ex MS. Bibl. Regiae Pariſ. collato cum Vaticano quem deſcripſerat Holſtenius et cum Mazarinianis addita latina verſione *Io. Baptiſtae Hantini*, ſiue *Altini*, quem Nic. Rigaltii leuirum Syncelli paraſſe editionem ad Rigaltium Romae A. 1630. ſcripſit Ioſephus Maria Suareſius, in Epiſtola quae legitur T. 4. Operum Sirmondi pag. 663. At neque illa verſio neque editio Altiniana vidit lucem, ſed *Goarus* Syncellum cum verſione ſua et notis publicauit Pariſ. 1652. fol. vſus Codice MS. Regiae Bibl. ſcripto A. C. 1021. quem Corinthi parauit Io. Abramus A. C. 1507.

Syncelli Chronicon ab A. C. 285. (Diocletiani 1.) ad 813. (Leonis Armeni 1.) continuauit THEOPHANES Iſaurus, [12] cuius confeſſoris imaginem, vitam ſiue elogium a Theodoro vt videtur Studita ſcriptum Latine ediderunt ad 12. Martii Lipomannus, Surius, Henſchenius, Graece et Latine *Franciſcus Combefiſius* editioni Theophanis Lupareae praemiſit, quae cum verſione et notis poſthumis *Iacobi Goari* atque eiusdem *Combefiſii* animaduerſionibus prodiit Pariſ. 1655. fol. Eam V. C. *Io. Andreas Boſius* conferens cum MS. Codice Auguſtanae Bibl. deprehendit huius ope multo emendatiorem, alicubi et pleniorem, expletis quibus paſſim foedatus eſt lacunis aliquot, dare ſe poſſe, idque facturum promiſit Exercitatione in periocham Ioſephi de Chriſto p. 24. additurus Syncellum et vtriusque continuatorem Geneſium vsque huc ineditum. Publicandarum Boſii in Theophanem obſeruationum, quae in publica Ienenſis Academiae Bibliotheca MSS. aſſeruantur, ſpem fecit Georgius Schubartus praefat. ad poſtumam eius introductionem ad Notitiam Rerump. a ſe edi-

[12] *Anaſtaſius* Bibliothecarius Theophanem laudat his verbis: " Porro de altero quid " dicam? quum et eius conſcripta vita, qualiter videlicet amplis patrimoniis venditis " crucem ſuam tulerit, qualiterue ſequutus Chriſtum abbatis in monaſterio Agri functus " officio, virtutibus fulſerit, miraculis coruſcauerit, et confeſſor obierit, ſatis aperteque " per Byzantium et circum quasque regiones his, qui prope, et his, qui longe ſunt cla- " ment. Sed et ſtudia eius ad nos vsque perlata quis vel quantus vir iſte fuerit, ſollerti- " bus manifeſtant. „ Nota porro hunc Theophanem Abbatem et Confeſſorem longe diuerſum eſſe a Theophane Byzantio, qui de rebus Iuſtini II. Imperat. A.C. 578. defuncti, ſcripſit.

editam; ſpecimenque illarum videre licet in Wilh. Erneſti Tenzelii τȣ̃ μακαρίτȣ Exercitationibus ſelectis p. 315. *Ioannis Burchardi* verſionem latinam memorat Lucas Holſtenius Epiſtola ad Lambecium T. 6. de Bibl. Vindobonenſi p. 260. *Apud Puteanos fratres magnum opus Chronologicum reperies, in quo tuam exerceas induſtriam, Theophanem ſcilicet Agri* (Monaſterii in regione Sigriana) *Abbatem cum* Io. Burchardi *hominis accurate docti verſione* [13] *edendum, quem nuper ex Barberina Bibliotheca ad ipſos miſi. Adiunxit etiam Anaſtaſium Bibliothecarium antiquum eius interpretem* (qui praef. ad Hiſt. ſuam Eccleſiaſticam plura ex Syncello et Theophane repetiiſſe ſe innuit, vti ex eodem Landulphus Sagax non pauca tranſtulit in poſtremam Hiſtoriae miſcellae partem) *ex Caſinenſi Codice Longobardico depromtum. Praefigendum erit Theophani Chronicon Georgii Syncelli a Iulio Caeſare vsque ad Maximianum, cuius itidem exemplaria duo ad Vaticanos et Palatinos Codices accurate collata ibi offendes. Alia etiam Regia Bibliotheca ſuppeditabit.* De hoc Theophane conferendus inprimis Martinus Hanckius lib. 1. de rerum Byzantinarum ſcriptoribus cap. 11. Antequam vero de hoc Chronico dicere deſinam, apponere iuuat Godfridi Henſchenii iudicium ex eiusdem exegeſi praeliminari praemiſſa Tomo tertio Actorum Sanctor. menſis Martii edito An. 1684. in qua tabulas Chronicas Theophanis, ſaltim quoad annos ſeriemque Epiſcoporum in quinque ſedibus Patriarchalibus nulla fide dignas eſſe obſeruat. *Chronographia Theophanis,* inquit, *qualem nunc habemus ex collatione quinque Codicum MSS. Regii ſcilicet, Peireziani, Barberini, Vaticani et Palatini, duabus conſtat partibus, quarum quae potior eſt, et vere aurea, omnique acceptione digniſſima, hiſtoriam exhibet per annos digeſtam: altera vix plumbea dici meretur, conſiſtitque in tabulis Chronologicis,* (Canonia *vocat Goar*) *quibus per loculos diuiſis primum annus Mundi, tum Chriſti incarnati, dein Imperatoris Romani, proxime Regis Perſarum, aut Ducis Arabum, rerum poſt Perſas in Palaeſtina potientium, denique ex ordine quinque Epiſcoporum praecipuorum ſeu Patriarcharum,* Romani, Conſtantinopolitani, Hieroſolymitani, Alexandrini et Antiocheni *ordo et anni continentur. Tabulas autem iſtas magna cum diuerſitate non tantum praefixas annis non ſuis, ſed etiam mendoſiſſime conſcriptas eſſe, et plurimis hiare loculis, ac portentoſis prorſus annorum, praeſertim Patriarchalium ſupputationibus ſcatere, cum ipſemet Goar agnoſcat fateaturque: mirum eſt, aut ipſum, aut, qui defuncti Goaris laborem edu-*

[13] Ex Verſione illa locum profert Allatius p. 324. de Georgiis, ſed is male *Iacobum Bullardum* vocat. Rectius Labbeus in protreptico ad ſcriptores Byz. edendos, *Io. Iacobum Buccardum.* Pariſinus hic fuit Cardinalis Barberini Romae domeſticus, cuius laudatio funebris in Nicol. Fabricium Peireſcium et alia ſcripta quaedam referuntur in Catalogo Bibl. Barberinae p. 194.

eduxit in lucem, Combefiſium potuiſſe ſibi perſuadere, ab auctore Theophane eſſe: qui variorum auctorum ſententias et numeros ſequutus ſit varios, opusque proprium vrgente perſecutionis neceſſitate non recenſuerit, proindeque exigere a lectore ſuo poſſit, vt, qui dormitantem Homerum patitur, Theophanem quoque lapſum erigat corrigatque: cum nimirum ſuccedentes et ad inuicem cobaerentes numeros in ſequiores transponit annos, ſeu etiam coniunctos annos in diſſita canonia deſultorie transfert: aut eidem viro nunc pauciores, mox plures diuerſis canoniis aſſignat annos: vel cum eiusdem viri pauciores anni, plura occurrant canonia: aut cum ſumma quaepiam aetatis aequales loculos ſiue Canonia quibusdam omiſſis non accepit: vel denique cum numero eiusdem anni repetito confuſio infertur non mediocris.

In eadem exegeſi praeliminari p. 10. ſeqq. mendas quasdam, librariorum ſocordia Theophani adſperſas et ab aliis non obſeruatas, Henſchenius eluit.

Theophanem continuarunt Leo Grammaticus, Anonymi duo, tum Georgius Monachus et Simeon Logothetes, de quibus ſingulis vti et de Ioanne Scylitze alibi diligentius diſſerui, Ioannes item Geneſius adhuc ineditus, quem e Codice Bibl. Paulinae Lipſienſis vulgare inſtituerunt viri praeſtantiſſimi Io. Andreas Boſius, Chriſtianus Wagnerus, Georgius Schubartus, et Godfredus Olearius.

Nicephori Patriarchae Conſtantinopolitani A. C. 828. defuncti Chronologiam compendiariam ab orbe condito ad ſuam aetatem latine iam circa A. C. 872. vertit *Anaſtaſius Bibliothecarius*, cuius Hiſtoria eccleſiaſtica ex Syncello, Theophane et Nicephoro collecta, et *Ioanni* vrbis Romae Diacono inſcripta, prodiit latine cum notis *Car. Annibalis Fabrotti* inter ſcriptores Hiſt. Byz. Pariſ. 1649. fol. Ex eiusdem Anaſtaſii verſione Chronologia Nicephori legitur in Bibliothecis Patrum, Pariſ. 1589. 1644. et 1654. Tomo ſeptimo. Colon. 1618. Tomo nono, et Lugd. 1677. Tomo 14. p. 72. cum commentario *Antonii Contii* primum edito Pariſ. 1573. 4. quem LXX. Interpretibus [14] nimium tribuere, in expurgatorio Indice notat Io. Maria Braſichellanus. *Latine* itidem, interprete *Ioach. Camerario*, vna cum eius commentariis et diſſ. de Concilio Nicaeno Baſil. 1561. fol. et Lipſ. 1573. 4. atque ſine commentariis Baſil. 1569. 8. ante Hiſtoriam quam vulgo vocant Miſcellam.

Graece in theſauro temporum *Ioſephi Scaligeri.* Lugd. Batav. 1606. et 1658. fol.

Graece et Latine, cum *Iac. Goari* notis ad calcem Georgii Syncelli Pariſ. 1652. fol. inter ſcriptores Hiſt. Byz. Imperatorum et Patriarcharum quorundam

[14] Confer. Rich. Simonis Bibliothecam Criticam, T. 2. p. 470.

dam poſtremorum nomina a ſcriptore iuniore adiecta eſſe tum in Nicephori Graecis tum in Latinis Anaſtaſii codicibus docet Seldenus II. 4. de ſynedr. p. 106. ſeq. et Hanckius de ſcriptoribus Byz. p. 245. Valentiniani quoque genealogiam in Codicibus quibusdam deſiderari notat Io. Pearſonius in Vindiciis Epiſtolarum S. Ignatii. Viciſſim in aliis MSS. diuerſae continuationes reperiuntur iam ad Conſtantinum Ducam qui A. C. 1067. obiit, iam vlterius etiam vsque ad A. C. 1180.

Georgii Monachi et Archimandritae cognomento *Hamartoli* circa A. C. 842. clari, quem cum Syncello multi male confundunt, Chronicon ab O. C. ad Michaëlem Theophili Imp. filium nondum integrum lucem vidit, etſi partes quasdam illius et fragmenta habemus a Petauio, Lambecio, Gretſero, Allatio, Radero aliisque ſparſim edita. Ex hoc Chronico etiam Chronologica excerpta petita ſunt quibus Malala ab initio ſuppletur; Confer Humfredi Hody diſſ. Malalae praemiſſam § 41. et Allatium de Georgiis pag. 329. ſeq. qui Cedrenum, Theophanem, Glycam aliosque poſteriores Chronologos ex eo profeciſſe atque in Excerptis ineditis Conſtantini Porphyrogeneti περὶ πρεσβέων nonnulla ex hac hiſtoria Georgii Monachi de legationibus ad Principes ethnicos legi p. 334. notat. Idem Allatius libro de aetate et interſtitiis Ordinum apud Graecos p. 180. nonnulla ex eodem proferens, monet neutiquam contemnendum eſſe auctorem, *ex quo recentiores Graecorum Hiſtorici ſua fere omnia neque verbis ipſis immutatis hauſere, quod vt videas latinum fecimus et vna cum textu Graeco ſi per tempora licuerit tibi communicabimus.* Illa Allatii verſio et editio non vidit lucem, niſi quod prooemium operis cum interpretatione ſua diatribae de Georgiis inſeruit. Duos Codices MSS. Regiae Bibl. Pariſienſis laudat Cotelerius ad lib. 9. recognitionum quae ſub Clementis nomine ambulant cap. 20. Vindobonenſem Lambecius II. pag. 588. Mediolanenſem et Scorialenſem Allatius de Georgiis p. 334. Bauaricum Gretſerus T. 2. de cruce, et Matthaeus Raderus in viridario ſanctorum, notis ad vitam S. Ignatii, Baroccianum denique qui exſtat in Bibl. Bodleiana, Humfredus Hody loco laudato.

Hippolyti Thebani qui ſaeculo XI. floruit, Chronicon a Chriſto nato ad ſua tempora, ſimiliter nondum in lucem prodiit, exceptis fragmentis, de quibus dictum eſt libro 5. Bibl. Graecae p. 212. ſqq.

Georgii Cedreni Monachi Chronicon ab orbe condito ad A. C. 1057. cum *Ioan. Xylandri* verſione et notis editum eſt Baſileae apud Ioan. Oporinum et Epiſcopios fratres A. 1566. fol. atque inter ſcriptores Hiſtoriae Byzantinae cum eiusdem Xylandri ſed paſſim a Fabrotto emendata interpretatione notisque, et notis poſterioribus *Iacobi Goari,* quibus Xylandri etiam verſio et notae

paſſim emendantur, ac gloſſario *Caroli Annibalis Fabrotti*, qui editionis huius curam habuit. Pariſ. 1647. fol. In hac editione ex codicibus MSS. lacunae ingentes tres, aliaeque ex MSS. Altempſianae et Vaticanae Biblioth. ſuppletae ſunt, nam et Ioan. Leunclauius notis ad Annales Turcicos teſtatus erat, apud ſe aliquot folia Cedreni eſſe, quae in Xylandri editione deſiderarentur. Multa etiam emendata ac ſuppleta e *Ioanne Scylitze*, Curopolate, qui Cedrenum[15] exſcripſit, ſimulque continuauit. Igitur eiusdem hiſtoria, quae definit in A. C. 1080. ſubiuncta eſt a Fabrotto *Graece* e bibliotheca Regia, et *Latine* ex interpolata per eundem editorem Ioan. Baptiſtae Gabii verſione.[16] In codice Vaticano Aethiopicorum Heliodori annotatum eſt, illum ſcriptorem verſibus Iambicis etiam ad Imperatorem Theodoſium ſcripſiſſe de auro conficiendo, idque Georgium Cedrenum teſtari. Γράφει δὲ διὰ στίχων Ἰάμβων τὴν τοῦ χρυσοῦ ποίησιν πρὸς τὸν αὐτὸν Θεοδόσιον, ὡς φησὶ Γεώργιος ὁ Κεδρηνός. *Neque vero hoc licet negare*, inquit Conringius de medicina Hermetica p. 25. *etſi in edito Cedreni volumine* (etiam Pariſienſis editionis) *non reperias. Notum enim, valde mutilum illud eſſe, et miris modis deformatum, quod iam Ioſephus Scaliger eſt conqueſtus.* Vide tamen, quae Scaligeri iudicio, qui breuiarium tantum maioris operis et cadauer ad nos perueniſſe exiſtimabat, opponit Allatius de Georgiis p. 336.

Ioannis Zonarae CPolitani ex praefecto vigilum et primo a Secretis Monaſticam vitam amplexi et plurimis aliis ſcriptis clari, Annales ab orbe condito ad A. C. 1118. quo obiit Alexius Comnenus, ex Viennenſi MS. et aliis quatuor codicibus, cum *Hieron. Wolfii* notis prodiere Baſil. 1557. fol. Poſtea vir praeclariſſimus *Carolus du Freſne* Wolfianam editionem ex 4. ſcriptis Codd. Regiae Bibl. et vno Colbertino emendauit, latinam verſionem recenſuit notasque eruditas addidit Pariſ. 1686. fol. quumque Wolfius contra auctoris mentem Annales in tres partes diremiſſet, Cangius diuiſionem operis genuinam in partes duas, librosque XVIII. reſtituit, et libros capitibus diſtinxit, ſubiuncto *breui ſummario Chronologico Anonymi* ab Adamo ad Alexium Comnenum, quod Dionyſ. Petauius cum Nicephori CPol. breuiario Hiſtorico Graece et Latine vulgauerat Pariſ. 1616. 8. *Italice* quoque tranſlati Zonarae An-

15 Fallitur Labbeus, qui Cedrenum Ioannis Scylitzae exſcriptorem facit, confundens hunc cum Ioanne Portoueſtiario, cognomento Thraceſio, quem Cedrenus laudat inter eos, ex quibus profecit, et quorum veſtigiis inſiſtere non diffitetur ſemet, Syncellum, Theophanem, (Ioannem) Siculum, Pſellum, alios. De Syncello plura dabit Allatius in diatriba de Georgiis p. 334. ſeq.

16 Prologus compendii hiſtorici Scylitzae auctior iis, qui ante editi fuerunt, inſertus legitur in Montefalconii catalogo biblioth. Coiſlinianae p. 202.

Annales ſunt a Marco Aemilio, Florentino, Venet. 1560. 4. et Gallice à Ioanne Mileto Pariſ. 1583.

In eodem Anno Chriſti 1118. deſinunt etiam ab Orbe condito deducti Annales MICHAELIS GLYCAE Siculi, quorum partem a Iulio Caeſare ad Conſtantinum M. ex codice Andreae Schotti ſub falſo *Theodori Metochitae* nomine cum verſione et notis edidit *Io. Meurſius* Lugd. Batav. 1618. 4. Integras ex Ioh. Sambuci Codice vertit vulgauitque Latine *Io. Leunclauius*, et ad captam vsque a Turcis CPolin continuauit Baſil. 1572. 8. Inde *Philippus Labbeus* pluribus Codd. MSS. vſus Claromontano, Fontiſebraldenſi, et variis lectionibus ex Codice Bauarico, Vallicellano atque Auguſtano Glycam *Graece* primus edidit, verſionem *Leunclauii* recenſuit, notasque ſuas, perinde vt Meurſii quoque, et Leunclauii continuationem adiunxit. Pariſ. 1660. fol. Laudat hic Glycas p. 82. *Pyronem* ſiue *Pyrrhonem* χρονογράφον, ex eoque refert Adamum quadrageſimo demum quum conditus eſſet die paradiſum eſſe ingreſſum.

Poſt Glycam ſcripſit circa A. C. 1150. ſub Manuele Comneno, quem laudat pag. 53. edit. Regiae Chronicon ſuum ab Orbe condito ad A.C. 1081. ſiue Nicephori Botaniotae imperium et Alexii Comneni initia tantum modo produxit CONSTANTINVS MANASSES. Non proſa ſed verſibus proſae ſimillimis, quos *politicos* Graeci recentiores appellant, ſcripſit Annales ſuos, ſiue σύνοψιν ἱστορικὴν ad Irenem Andronici Comneni vxorem, de qua Cangius in familiis Byzantinis p. 181. Vertit hunc ſcriptorem ex Italico Codice vulgauitque Latine *Io. Leunclauius* Baſil. 1573. 8. *Graece* ex Codice Palatino deſcriptum *Io. Meurſius* edidit ſubiuncta *Leunclauii* verſione ad calcem voluminis et notis eiusdem ſuisque caſtigationibus Lugd. Bat. 1616. 4. Hinc inter Hiſtoriae Byz. ſcriptores lucem vidit Graece et Latine Pariſ. 1655. fol. additis praeter Meurſii et Leunclauii notas variis Lect. e MSS. Codice *Allatii*, et quas *Carolus Annibal Fabrottus* collegit e duobus Regiis Codicibus, eiusdemque *Fabrotti gloſſario*. Andreas Schottus in litteris ad Meurſium datis 28. Auguſt. A. 1615. *De Manaſſe ſcito et penes me eſſe MS. ex libris Petri Pantini, eodem etiam latino interprete, cum ignoraret fortaſſe a Leunclauio eſſe conuerſum.*

V. Chronologi Latini veteres praeter *Hieronymum* Euſebii interpretem continuatoremque, notandi veniunt quos vna cum illo editos pag. 234. diximus *Tiro Proſper*, *Victor Tunnunenſis*, *Iohannes Biclarienſis*, [17] *Idatius* Lemouicenſis et *Marcellinus Comes*. Neque praetereundum Chronicon *Proſperi* inte-

[17] Chronica Idatii et Iohannis Biclarienſis recenſuit quoque Cardinalis Aguirre T. 2. Conciliorum Hiſpaniae.

integrum, quale a Victore Aquitano praef. ad Canonem Paſchalem, Gennadio cap. 84. de S. E. et Caſſiodoro diuinar. Inſtit. cap. 17. deſcribitur, editum primum a Philippo Labbeo in Bibl. noua MSS. Pariſ. 1657. fol. Tom. 1. pag. 16. atque recuſum in Tomo XI. theſauri Graeuiani, vna cum faſtis Magiſtratuum Pighianis ab V. C. ad Veſpaſianum ex edit. Antw. 1615. fol. faſtis conſularibus integris *Idatianis* ex eiusdem Labbei [18] editione, faſtis conſularibus Anonymi quos e MS. Vindobonenſi H. Noris [19] edidit et diſſertatione illuſtrauit, Anonymo de praefectis vrbis et fragmento faſtorum ab A. C. 205. ad 353. ex editione Aegidii Bucherii Antw. 1634. fol. et Epiſtola Conſulari eiusdem Henrici Noris ex edit. Bononienſi A. 1683. Pars prior huius Chronici Proſperiani ab Orbe condito procedit vsque ad mortem Imp. Valentis, altera ab A. C. 379. ad 455. conuenit fere cum ea quam vulgauerat Andreas du Cheſne Tom. 1. ſcriptorum Francorum pag. 201. Pariſ. 1636. fol. Addidit Labbeus eumque ſequutus Graeuius etiam editionem Pithoeanam Chronici Proſperi ab A. C. 379. ad 455. ſed ex MSS. emendatam. Ac praeter hanc Pithoeanam An. 1588. etiam altera e MS. Auguſtano legitur Tom. 1. lectionum antiquarum Henrici Caniſii, quas raro obuias, variis obſeruationibus, notis et opuſculis auctas, recudi curauit Iac. Baſnage. Antwerpiae (Amſtelod.) 1725. fol. Voll. 4. Ab A. C. 455. incipit Chronicon *Marii Auenticenſis* et ad Tiberium Conſtantinum progreditur, quod cum appendice veteris ſcriptoris vulgauit idem Andreas du Cheſne. *Flauio Lucio Dextro* ſuppoſitum Chronicon Hiſtoriae omnimodae omitto, licet commentariis operoſis atque vt ipſe vocat apodicticis Franciſci Biuarii illuſtratum et Lugd. 1627. fol. editum. Neutiquam enim illud opus eſſe quod Lucius Dexter ad Hieronymum ſcripſit, neque continuationem compoſitam eſſe a *Mario Maximo*, Epiſcopo Caeſarauguſtano, ſed potius vtrumque tenebrionis ſiniſtri ἄτοπον κύημα et omnimodae fabulae nugarumque canorarum pandocheum, Hieronymique de la Higuera vel ſimilis nugiuenduli Hiſpani officinam ſapere, pridem obſeruarunt viri doctiſſimi. Omitto etiam Chronicon, quod *Dacio*, Mediolanenſi Epiſcopo, A. C. 551. defuncto, nonnulli tribuunt, quoniam nec editum eſt, et quicquid contra pugnet Euſtachius a S. Vbaldo in [20] diſſ. de Hymno: *Te DEum Laudamus*, longe iunioris eſt ſcriptoris, et res tantum Mediolanenſis Eccleſiae ab octauo ſaeculo ad A. C. 1067. narrat. Vide Mabillonii Analecta Tom. 1. p. 3. ſeq. et Lud. Antonium Muratorium V. C. Tom. 1. anecdoton Bibl. Ambroſianae pag. 236. Acta Sanctor. Tom. 1. Ianuar. 14. pag. 967. ſeq. Tillemontium me-

[18] Tom. 1. Bibl. nouae MSS. p. 1.
[19] Ad calcem diſſ. de Anno et Epochis *Syro-Macedonum*, Lipſ. 1696. 4.
[20] Vide Acta Erud. Tom. 3. ſupplementi p. 163.

memor. Hiſt. Eccleſ. Tom. 13. etc. *De M. Aurelii Caſſiodori Senatoris* Chronico ad Theodoricum Regem ab Adamo vsque ad A. C. 519. ſiue conſulatum Eutharici Cillicae et Iuſtini, nec non de Chronico *Iornandis* dixi in Bibliotheca Latina. De Chronicis *Q. Iulii Hilarionis*, (quod exſtat Tom. 6. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 373.) *Iſidori* Hiſp. *Bedae* Venerab. *Freculfi* Lexouienſis, *Adonis* Viennenſis, *Reginonis* Prumienſis, *Hermanni* Contracti, *Mariani* Scoti, *Lamberti* Schafnaburgenſis, *Sigeberti* Gemblacenſis, per *Anſelmum* Abbatem continuato, *Hugonis* Virdunenſis, *Florentii Brauonii*, *Orderici Vitalis*, *Othonis*, Friſingenſis Epiſcopi, *Godfridi* Viterbienſis, *Helinandi*, *Conradi a Lichtenau*, *Alberti Stadenſis*, *Martini*, *Poloni*, aliorumque plurium conſules Voſſium de Hiſt. Latinis, et de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſcriptores, Georg. Calixtum appendice diſſ. de Creatione, Io. Andream Boſium Introductione ad Hiſt. vniuerſalis ſcriptores ac Thom. Ittigii τȣ̃ μακαρίτȣ apparatum ad Hiſtor. Eccleſiaſticam.

Iudaei Chronologi pauci exſtant, vt. 1) *Seder Olam Rabba* ſiue Chronicon maius ab orbe condito ad tempora Imperatoris Hadriani, quod a Iudaeis R. Ioſe ben Chelpetha tribuitur. 2) *Seder Olam Zutha*, ſiue Chronicon minus, ſcriptum circa A. C. 1124. ab exordio mundi ad Annum Chriſti 522. progrediens, quos ambos libros poſt Gilbertum Genebrardum vertit, et cum interpretatione ſua Latina et notis eruditis, ac praeclaris de Hiſtoriae ſacrae fide diſſertationibus edidit Iohannes Meyer, Amſtelod. 1699. 4. Hic multis diſputat contra Io. Morinum, qui in Exercitationibus Biblicis pag. 226. ſeq. contenderat vtrumque Chronicon hoc ſcriptum ſaeculo XII. atque adeo diuerſum eſſe a Seder Olam quod in Talmude Codice Nidah, cap. 5. et 30. allegatur. [21] 3) *Schalſcheleth Hakkabala* ſiue Catena traditionis R. Gedaliae. [22] 4) *Sepher Iuchaſin*, [23] liber familiarum auctore R. Abrahamo Zacuth, ab humani generis initio ad A. C. 1502. cum additamentis R. Samuelis Schullam. 5) *Zemach Dauid* [24] Germen Dauidis auctore R. David Ganz ab Orbe condito ad A. C. 1592. cuius libri magnam partem (vtinam accuratius) vertit et cum notis ſuis Latine edidit Guil. Henricus Vorſtius Lugd. Bat. 1644. 4.

Ex illis qui *Arabice* ſcripſerunt, celeberrimi ſunt Eutychius et Abulpharaius, ambo Chriſtiani, ambo lectu haud indigni. *Eutychium*, Guil. Tyrius [25] appellat *Seith filium Patricii:* ab aliis *Aphthiſium* etiam nuncupari notat Seldenus

[21] Conf. Wolfii Bibliothec. Hebraeam, Vol. 1. pag. 492. Vol. 3. p. 367. et Vol. 4. pag. 1092.

[22] Wolfius Bibl. Hebr. Vol. 1. p. 280. et Vol. 3. p. 169.

[23] Wolfius lib. cit. Vol. 1. p. 104. ſq. et Vol. 3. p. 66.

[24] Wolfius l. c. Vol. 1. p. 293. et 398. et Vol. 3. p. 181. ſſ.

[25] Vide Geſta DEI per Francos Tom. 1. p. 626.

denus lib. 5. cap. 2. de iure naturae et Gentium. Hic ex priſcis Orientis monumentis a rerum initiis ad A. C. 940. Hiſtoriam ſiue Annales, plerumque Eccleſiaſticos, ſumma quod eiusdem Seldeni iudicium eſt, diligentia contexuit. Fuit Patriarcha Alexandrinus ab A. C. 933. [26] ad 950. quo diem obiit ſupremum. Haereſi Iacobitarum ſiue Eutychianorum et Neſtorianorum pariter infeſtus, vtramque oppugnat, et Melchitam ſe profitetur T. 2. pag. 16. 23. 79. 147. ſeq. Chronologicae eius rationes probantur inprimis Ioanni Pearſonio in diſſ. poſteriore de annis priorum Romae Epiſcoporum, licet non tantum illis tribuat in Vindiciis Ignatianis. Locum quendam inſignem Annalium Eutychii cum Latina verſione et commentario ſuo edidit Io. Seldenus Lond. 1642. 4. ſub titulo Originum Alexandrinarum. Quae inde Seldeno oppoſuit Abraham Ecchellenſis in Eutychio ſuo vindicato Rom. 1661. 4. ad ea reſpondet Seldenus in praefatione ad rerum Anglicarum ſcriptores veteres. Ceterum totum Eutychii opus Arabice et Latine cum vtiliſſimis ad rem Chronologicam indicibus vulgauit Eduardus Pokokius Oxon. 1658. 4. a Seldeno potiſſimum, vt hoc laboris in ſe ſuſciperet impulſus, neque enim ipſe Seldenus (A. 1654. iam ſeptuageſimo aetatis anno defunctus) integrum Eutychium vel vertit vel in lucem edidit, quo nomine Eliam du Pin Tom. 8. Bibl. Eccleſ. p. 4. hoc tradentem recte reprehendunt acta Eruditorum A. 1698. pag. 162.

Gregorii Abulpharaii [27] ſiue *Barhebraei*, profeſſione medici, patre Aaron medico, ſecta Iacobitae, quem Primatem Orientis vocat Aſſemannus Bibliothecae Orientalis T. 2. pag. 244. Compendium Dynaſtarum, ab orbe condito ad A. C. 1276. quod Auctor Syriace primum ſcripſit, deinde paullo ante obitum Arabice vertit, (v. Aſſemannum B. Or. T. 2. pag. 264.) Arabice et Latine ab eodem Pocockio in lucem editum eſt Oxoniae 1663. 4. qui ſpecimen Hiſtoriae Arabum ex eodem Abulpharaio cum luculentis ſuis commentariis ediderat, ib. 1650. Chronici Syriaci ab eodem Abulpharaio compoſiti particulam Syriace et Latine Bibl. Or. Tomo ſecundo p. 314. ſeqq inſeruit laudatus Aſſemannus. De hoc ſcriptore, tanto minus prolixe hoc in loco agendum mihi eſſe video, quod pag. 33. ipſe negat ſe accuratum ſtudium in temporum no-

[26] Confer Eutychii Annales p. 472. 527. 531. ſeq. et Euſebium Renaudotum in hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum Iacobitarum p. 346. ſeq.

[27] De Abulpharaio agit idem Renaudotus Tomo 2. liturgiar. orientalium p. 469-472. et Aſſemannus Bibl. Or. Tom. 2. p. 244-463. vbi vita et ſcripta eius copioſe enarrantur. ſimulque p. 309. ſſ. demonſtratur, diuerſum ab eo eſſe Abulpharagium Abdallam Ebnattibo, monachum Neſtorianum, defunctum A. C. 1043. qui Arabice in vtriusque Teſtamenti libros commentatus eſt, et Ariſtotelem eadem lingua illuſtrauit.

notatione poſuiſſe. *At quum inſtituti noſtri non ſit exacte definire annos (Philoſophorum) verum ex illis nonnulla recenſere, quae quod laudabile fuit in moribus eorum exprimant, atque animum oblectare — — nihil noſtra intererit vtrum tempora quibus facta fuit eorum mentio, ſint ea quibus reuera floruerint nec ne.* Ait tamen ſequutum ſe eſſe Chronologos Euſebium et Andronicum, iisque conſentientem Iacobum Rohenſem, qui tribus linguis Hebraea, Graeca et Syra excelluit.

His adde Chronologicam Hiſtoriam *Hazi Kaliſae Muſtafae*, Muhamedani, ab exordio Mundi ad vsque A. C. 622. quam ex Turcico, Perſico et Arabico Italice edidit Io. Rainaldus Carolus: Cronologia Iſtorica ſcritta in lingua Turca, Perſiana et Araba da Hazi Kalife Muſtafa, e tradotta nell' idioma Italiano da Giovanni Rinaldi Carli, Nobile Iuſtinopolitano et Dragomano della Sereniſſ. Rep. di Venezia. An. 1696. 4. Vide Muſeum Mineruae Venetae T. 1. p. 359.

Venit etiam hoc loco memorandum alterum, ſed chriſtiani ſcriptoris *Chronicon Orientale*, quod ex Arabico Codice Segueriano primum verſum et Latine editum eſt ab *Abrahamo Ecchellenſi*, Pariſiis 1651. fol. inter ſcriptores hiſtoriae Byzantinae; deinde denuo verſum, atque annotationibus illuſtratum a *Ioſepho Simonio Aſſemanno* prodiit Romae 1729. fol. Cuius quidem Chronici auctorem eſſe Petrum Abuſhiaker Ebnarraheb Abilaram idem Aſſemannus oſtendit. De auctore ita ſcribit Ecchellenſis: *Noſtrum exemplar Anonymum eſt, at eius autorem fuiſſe quendam nomine filium Monachi, ex prima parte Chronici GEORGII HOMAIDI (Elmacini) plane colligitur. Quoties enim quod paſſim facit hunc laudat, non ſolum ſententia ſemper eadem eſt, ſed numerata quoque verba. Eum autem fuiſſe Aegyptium Cophtitam, indicant ſtilus, numeri, ac Patriarcharum Gentis vitae, quorum pro Dioſcoriana* [28] *ſecta labores ac certamina celebrat.* In aetatibus Patriarcharum rationes LXX. Interpretum [29] probat, addit tamen computum Hebraeorum ſecundum verſionem ſacrorum librorum Arabicam Abibahri Almontaſſeri. Quae de Imperatoribus Romanis traduntur et pauca ſunt et in Heraclio hoc eſt tempore Hegirae Muhamedicae deſinunt. Hiſtoria Calipharum Moslaminorum et Calipharum Aegypti et Babylonis, Patriarcharumque Alexandriae perducitur vsque ad A. C. 1258. Hegirae 657. Martyrum 955. Annos Hegirae lunares reducit ad annos ſolares. Huic Chronico Orientali Hiſtoriam ſuam de rebus et dogmatibus Arabum ex

[28] Vide Chronicon Orientale pag. 118. ſeq. et p. 59. vbi Melchitarum et Iacobitarum quoque mentio. Melchitae hoc eſt Regii et Imperiales dicti qui contra Dioſcorum cum Imperatore ſenſerunt. De Iacobitis iterum p. 120. ſqq. Melchitarum meminit etiam f. 123.

[29] Confer Abrahami Ecchellenſis Hiſt. Arabum p. 197.

ex monumentis Arabicis excerptam ſubiunxit, in qua allegat inter alia libros Chronicorum Gregorii Barhebraei, Hiſtoriam gentium Iſmaëlis Sciahinſciah et Chronicon Hamzae Aſplahanenſis Perſae et p. 201. notat ex Arabum mente incidere Hegiram in A. C. 631. Diocletiani ſ. Martyrum 339. Actiacum 652. ab Alexandri M. victoria 934. a Nabuchodonoſoris regni initio 1369. a Moſis obitu 2348. a natali Abraami 2893. a diluuio 3974. et a caſu Adami 6216.

Georgius Elmacinus, itidem Chriſtianus, medio ſaeculo tertiodecimo clarus ſcripſit Hiſtoriam ſiue Chronicon ab Orbe condito vsque ad A. C. 1118. cuius priorem partem vsque ad Muhamedem in Bibl. Seguieriana MS. euoluit Ecchellenſis, vt teſtatur ad Chronicon Or. et in Eutychio ſuo vindicato: In Cantabrigienſi Bibl. eandem partem litteris deſcriptam Syriacis legit, qui ſubinde ex ea nonnihil profert in hiſtoria Orientali Hottingerus: poſterior ſub titulo Hiſtoriae Saracenicae prodiit ex Thomae Erpenii verſione Latine Lugd. Bat. 1625. 4. cum Roderici Ximenes Archi-Epiſcopi Toletani Hiſtoria Arabum: et Arabice ac Latine cum eadem verſione Erpeniana, curante Iacobo Golio, ibidem atque eodem anno in fol. Laudat ſubinde Chronologum et Chronica Chriſtianorum, ſed ſine nomine.

Extat et *Chronicon Samaritanum*, ſiue Arabica verſio Chronici veteris Samaritani ab exceſſu Moſis ad tempora Antoninorum, quam Samariticis ſcriptam litteris ad Ioſephum Scaligerum a Samaritanis miſſam ex eius legato MS. poſſidet Bibliotheca publica Leidenſis Academiae, ex quo apographum in Bibl. Mazariniana legit Ecchellenſis, qui id laudat in Hiſtoria Arabum pag. 145. Deſcripſit etiam Hottingerus et ex eo loca a ſe Latine verſa hinc inde allegat in Enneade diſſ. in Hiſtoria Orientali et aliis ſcriptis, atque Epitomen eius libri Latine ſubiecit Exercitationibus Anti-Morianis, librum integrum etiam publicare pollicitus, quod tamen morte praeuentus facere haud potuit: Deſcripſit etiam Iacobus Golius cuius apographum manu eius paſſim emendatum ſeruare ſe teſtatur V. C. Hadrianus Relandus, qui ex illo nonnulla affert parte 2. diſſ. Miſcell. 1. Computum Samaritanum cum notis ſuis vulgauit Scaliger VII. de emendat. temporum pag. 657. ſeq. Et Chronologiae Samaritanae Synopſin ex *Abulphetacho Danefaeo* excerptam ab viro doctiſſimo Eduardo Bernhardo Lipſienſes inſeruere Actis Eruditorum Anno 1691. pag. 167.

VI. Ex Chronicis hiſtoricis recentibus quum exſtent infiniti, paucos tantum commemorare iuuat Annalium quidem Veteris Teſtamenti ſcriptores *Iacobum Salianum*, *Auguſtinum Torniellum*, *Henricum Spondanum*, atque his neu-

neutiquam inferiores accuratiſſimum *Iacobum Vſſerium*, (cuius Annales V. et N. T. nouiſſime Geneuae 1722. recuſi ſunt). *Hugonem Robinſonum*, *Iacobum Capellum* et Chronici Catholici auctorem pereruditum *Eduardum Simſonium*. Annales temporum noui Teſtam. vsque ad A. C. 1198. edidit *Caeſar Baronius*, quum notationis temporum minorem quam rerum curam habuiſſent Centuriarum Magdeburgenſium auctores: Baronium continuarunt breuius quidem *Henricus Spondanus* ad An. 1640. fuſius et vberius *Abrahamus Bzouius* vsque ad A. 1572. nouem Vol. atque *Odoricus Rainaldus* octo Vol. vsque ad A. 1534. quibus poſt mortem Auctoris acceſſit nonum Volumen vsque ad An. 1565. Caſtigauit Baronium et ſuppleuit praeter alios *Antonius Pagi* in Critica Baroniana 4 Vol. Geneu. 1705. fol. et *Samuel Baſnagius* in Annalibus Politico-Eccleſiaſticis vsque ad A. C. 602. Roterod. 1706. fol. 3. Volum. De quibus ſingulis diligenter et copioſe diſſeruerunt Theologi celebratiſſimi Thomas Ittigius in Exercitatione praemiſſa ſelectis Hiſtoriae Eccleſiaſticae Saeculi I. capitibus. Io. Fridericus Mayerus in libro de fide Baronii ipſis Pontificiis ambigua Amſtelod. 1697. 8. et S. V. Iac. Sigism. Baumgarten in relationibus de bibliotheca quadam Halenſi (Nachrichten von einer hallischen Bibliothek) P. 9. Vol. 2. pag 2 4-268. vbi ſimul pag. 248. Laderchii continuatio annalium Raynaldi recenſetur. De *Edmundi Mallet* Hiſtoria V. et N. Teſt. vide Acta Eruditorum A. 1713. pag 371. et 3 4.

Ioh. Marshami, Angli Equitis aurati, Canon Chronicus Aegyptiacus, Ebraicus, Graecus, non minus ob minime vulgarem eruditionem quam paradoxas quas propugnat opiniones notiſſimus prodiit Londini 1672. fol. hinc Lipſiae V. C. Ottone Menckenio curante 1676. 4. et in Belgio 1698. 4. Inter alia etiam illuſtrat praeclarum et antiquiſſimum monumentum Graecum Chronologicum Epochas marmoreas *Arundelianas*, quas Oxonium hodieque ſeruat, et cum Io. Seldeni, Thom. Lydiati et ſuo commentario edidit Humfredus Prideaux. Oxon. 1676. fol. Ad easdem conferendus Iac. Palmerius Exercitatt. ad optimos auctores Graecos pag. 681. ſeq. Franciſcus Bianchinus in antiqua Hiſtoria ex monumentis priſcis illuſtrata cap. 25. pag 320. ſeq. Henricus Maſcampius in inſtitutionibus Chronologicis parte 1. Rich. Bentleius diſſ. de Epiſtolis Phalaridis Anglice edita p. 205. ſeq. Marshami Chronologiam nouiſſime ad examen vocauit V. C. Iacobus Perizonius in Originibus Aegyptiacis Lugd. Bat. 1711. 8.

Paulus Pezronius in Antiquitate temporum defenſa ac reſtituta veſtigiis inſiſtit Iſaaci Voſſii, aduerſariumque nactus eſt virum doctiſſimum Michaëlem le Quien. *Io. Harduini* S. I. Chronologiam ad examen reuocauit V. C. Alphonſus des Vignoles in Epiſtola ſubiuncta Vindiciis veterum ſcriptorum

ſcriptis a doctiſſimo Viro Maturino Vez. de la Croſe, Roterdam. 1708. 12. Idem *Vignolius* Gallica lingua edidit chronologiam hiſtoriae ſacrae ſub hoc indice: Chronologie de l'hiſtoire ſainte et des hiſtoires etrangeres, qui la concernent, depuis la Sortie d'Egypte jusqu' à la Captivité de Babylon. Berolini 1738. 4. *Iſaaci Newtoni* chronologia veterum regnorum emendata, inſerta eſt Opuſc. eius T. 3. p. 33-268.

Ex Chronicis vniuerſalibus primus *Sethus Caluiſius* operae pretium feciſſe videtur, cuius opus Chronologicum vsque ad A. C. 1685. continuatum (auctor enim A. 1615. Lipſiae defunctus vltra initia ſaeculi decimi ſeptimi haud proceſſit) prodiit Francof. 1685. fol. *Gilbertus Genebrardus* qui ante Caluiſium ſcripſit multa tradidit incerta fide, neque accurata ſatis, quod de plurimis aliis affirmare licet, ideo praetermittendis quoque: non tamen praetereundus *Vbbo Emmius* cuius opus chronologicum cum Canone Chronico prodiit Groningae 1619. fol. nec *Philippus Labbeus* S. I. cuius Chronologia poſtuma Hiſtorica ſiue Annales ab orbe condito vsque ad A. C. 1666. quo auctor obiit, viderunt lucem Philippo Brietio curante Pariſ. 1670. fol. tribus Voluminibus; quorum primum deſinit in Anno Chriſti 751. ſecundum in Anno 1200. tertium in Anno 1666. In primis hic laudandus *Dionyſii Petauii* S. I. Liber decimus tertius doctrinae temporum ſiue Chronologia ab orbe condito vsque ad A. C. 533. Pariſ. 1627. et Amſtelod. 1703. fol. Hanc ſimili accuratione facilique methodo ad noſtra tempora produci e re ſtudioſorum eſſet, quos interim contentos eſſe oportet vel Caluiſio, vel Chronico *Io. Baptiſtae Riccioli* ab orbe condito ad A. C. 1668. vel *M. Zuerii Boxhornii* Chronologia quam ad A. C. 1676. continuauit Daniel Hartnaccius. Aut certe B. *Chriſtophori Heluici* theatro Hiſtorico-Chronologico, quod A. 1609. primum editum, ab aliis deinde continuatum eſt, vti *Schraderianis* quoque tabulis, ſaepius ob communem apud noſtros vſum recuſis, accidit. Omne aeuum duabus tabulis explicatum accurato Viri eruditiſſimi et cum incredibili elegantiorum literarum iactura Lugd. Bat. 1715. 6 April. extincti *Iacobi Perizonii* ſtudio recenſitis, aere deſcripſit Petrus van der Aa. Lugd. Bat. 1714. Tabulis octo *Henricus Maſcampius*, Duisburgenſis Profeſſor Amſtelod. et Lipſ. 1717. fol. Tabulis quinquaginta ſex Anglice *Ioannes Blair*. Londini 1754. fol. Chronologicas antiquitates itidem anglico ſermone edidit *Ioannes Iackſonus*. Londini 1752. 4. tribus voluminibus hoc indice ornatas. Chronological Antiquities, or the Antiquities and Chronology of the moſt ancient Kingdoms, from the Creation of the World for the ſpace of five thouſand Years. Neque praetereunda videtur *Henrici Winderi* critica et chronologica hiſtoria ortus, progreſſus, lapſus atque reſtaurationis doctrinae, earum inprimis rerum, quae ad religionem

nem ſpectant, Anglico ſermone, Londini 1745. duobus voluminibus in 4. edita, in qua multa, ad chronologiam pertinentia, ſcil. de tempore, quo humanum genus per orbem terrarum diſperſum eſt, de chronologia ſeptuaginta interpretum, de Synchroniſmo Leonidae et Xerxis, (quo Winderus vtitur ad nexum profanae hiſtoriae cum ſacra determinandum;) de chronologia graeca ab excidio Troiae et reditu Heraclidarum in regnum Leonidae, de hiſtoria et chronologia regni Aſſyriaci, Babylonici et Perſici, erudite diſcutiuntur. Hiſce iungantur *Auguſtini Calmeti* breuis chronologia, ſeu rationarium temporum eccleſiaſticae ac ciuilis hiſtoriae a M. C. vsque ad Annum 1734. quae prodiit Argent. 1734. 8. vsque ad Ann. 1737. 8. excuſa eſt Venet. 1737. *Beni. Marſhalli* tabulae chronologicae a creatione mundi vsque ad Chriſti natiuitatem. Oxonii 1713. fol. *Io. Chriſtoph. Harenbergii* tabula chronologica ab orbe condito ad Chriſti natalem deducta, quae inſerta eſt Nouis Actis Eruditor. Lipſ. A. 1740. pag. 566-569. *Io. Dauid. Koeleri* chronologia hiſtoriae vniuerſalis ab orbe condito ad noſtra vsque tempora, tabulis diſtinctis XXVII. deſcripta. Norimb. 1736. fol. *Nicolai Lengleti du Freſnoy* tabulae chronologicae hiſtoriae vniuerſalis ſacrae et profanae vsque ad Annum 1743. Gallice conſcriptae. Pariſiis 2 Voll. 8. et in germanicum ſermonem conuerſae cum praefatione Sigism. Iac. Baumgartenii. Halae 1752. itid. 2 Voll. 8. *Ioann. Georg. Hagelganſii* chronica mundi vniuerſalis, ſiue chronologia diſcuſſa: Germanice. Francof. et Lipſ. P. P. 2. 1751. et 1752. fol.

VII. In technica Chronologiae parte haud dubium eſt quin omnes qui ante ipſum ſcripſerunt longe poſt ſe reliquerit, omnibusque poſt futuris facem inſignem plane praeluxerit *Ioſephus Scaliger* libris 7. de emendatione temporum, cuius operis a paucis hodie lecti pauciores etiam praeſtantiam intelligere, vere ait Huetius p. 276. Alnetanarum quaeſtionum. Melior editio Plantiniana eſt Lugd. Bat. 1598. fol. recuſa apud Geneuenſes An. 1629. atque tum aliis emendationibus et acceſſionibus priore A. 1583. praeſtat, tum vel ideo praeferenda, quod fragmenta veterum, Beroſi, Abydeni et aliorum a Scaligero ſelecta et obſeruationibus illuſtrata exhibet. His addendi eiusdem Scaligeri Iſagogicorum Canonum libri tres, ex editione locupletata ab auctore et emendata quae poſt illius mortem prodiit ad calcem Chronici Euſebiani cum praefat. Alexandri Mori Amſt. 1658. fol. Multa poſt Scaligerum praeclare obſeruauit acerbus nimis eius inſectator *Dionyſius Petauius* S. I. in immortali de doctrina temporum opere (quod poſt editionem Pariſienſem An. 1627. fol. recuſum eſt Amſtelodami 1703.) et in 8 libris diſſertationum ad Vranologium Pariſ. 1630. atque deinde Amſtelodami fol. Ex eadem ſocie-

tate laudandi veniunt *Philippus Labbeus*, cuius parua et magna methodus diſcendi chronologiam et hiſtoriam prodiit Pariſ. 1664. 12. Chronologia technica autem Pariſ. 1670. poſt auctoris mortem lucem vidit cum ſubiuncta, quam paullo ante laudauimus, chronologia hiſtorica, tribus voluminibus in folio. Nec minus *Ioh. Baptiſta Ricciolus* in Chronologia reformata Bononiae 1669. fol. et *Aegidius Bucherius*, cuius de doctrina temporum commentarius Canones praecipue veteres Paſchales luce haud contemnenda perfundit Antw. 1634. fol.

Noſtra aetate acutiſſimum et elaboratiſſimum opus Chronologicum vidimus ab Hibernorum doctiſſimo *Henrico Dodwello*, de veteribus Graecorum Romanorumque Cyclis Oxon. 1701. 4. Idem vir praeclarus multa etiam alia ad temporum rationes dilucidandas erudite commentatus eſt, ſcriptoresque antiquos varios luculentis notationibus Chronologicis et annorum quos perſequuntur conſignatione illuſtrauit. De periodo Iuliana et Anton. Pagi Graeco-Romana differit *Sam. Baſnagius* Annal. polit. eccleſ. Tom. 2. pag. 556. *Ludou. Boiuinii* Diſſ. de periodo Iuliana legitur in hiſtor. acad. inſcriptionum, T. 1. pag. 221-230. edit. Amſtelod. et T. 1. pag. 204-212. verſ. Germ. Petri Cinerii Diſſ. de vſu et abuſu periodi Iulianae exſtat in Diſſertatt. eius litterariis Flor. 1742. 8. p. 107-119. De variis epochis et anni forma veterum orientalium diſſertationem hiſtorico-chronologicam compoſuit *Ludouicus du Four du Longuerue*, quae primum locum occupat inter Diſſertationes eius, quas e manuſcripto erutas luci publicae expoſuit Celeberrimus et de re ſacra ac litteraria inſigniter meritus Hildeſienſium eccleſiarum Superintendens, Io. Dietericus Wincklerus. Lipſiae 1750. 4.

B. *Matthiae Watmuthi* [30] opus aſtro-chronologicum auſpiciis Reginae Chriſtinae An. 1692. edi coeptum in herba ſtatim ſuppreſſum eſt, neque vltra ſpecimen eius atque introductionem quicquam vidit lucem, neque eruditis ſatisfeciſſet credo vir ſuis magis hypotheſibus addictus, quam veterum diligenti tractatione et expenſione comparatus ad res quas illi tradunt ad eorum mentem, certo tempori aſſignandas. Elementa chronologiae technicae compendio tradita tirones quam rectiſſime haurient ex B. *Aegidii Strauchii* noſtri breuiario Chronologico, ſaepius ſubiecto praelis in Germania et apud Anglos quoque Londini 1699. 8. in quo licet breui libello multa ſolide et perſpicue traduntur. A perſpicuitate ſe commendat etiam *Io. Henrici Alſtedii* Theſaurus Chronologicus et *Frid. Spanhemii* Chronologia ſacra magno ſtudio ſcripta et Tomo primo Operum viri illius eruditi edita. Sed *Dionyſii Petauii* rationarium temporum toties in Gallia, Germania, et cum docta praefatione

V. C.

[30] Conf. Ioan. Henr. a Seelen, p. 400. delic. epiſtolicarum.

V. C. Iac. Perizonii in Belgio, ac Venetiis 1733. 2 Voll. 8. recuſum, vel eo nomine omnibus compendiis Chronologicis praeferri meretur, quod parti technicae plene et perſpicue traditae praemittit partem priorem, egregium Hiſtoriae vniuerſalis compendium, perſpicue et diligenti cura compoſitum, quod in ora libri ad fontes ſemper lectorem remittit. Non poteſt ſibi temperare Petauius quo minus Scaligero, cui tam multa debet, etiam in hoc inſultet vbique, quod in viro tam immoderatae bilis minus mirum, nam vt Alexander Morus praef. ad Euſebii Chron. *Memini,* inquit, *cum viueret atque ad ipſum inuiſendi cauſa itaremus, ne nominari quidem Scaligerum ferre poterat, quin excandeſceret, ac ſtomachum in contumelioſas voces et homine partibus addicto quam erudito magis dignas erumperet. Nec alius in libris apparet, quos tamen ſedatius compoſitos oportuit* — — *Non tamen ita partium ſtudio ducimur, vt Doctrinae temporum conditorem laude fraudatum ſua velimus: abeſſet modo ſuccus loliginis et aerugo. Nam quae tandem ars inchoata ſimul et perfecta eſt? Quin cum inter principes Chronologos non illibenter putamus, et verſatile hominis ingenium, eruditionem ſane multiiugam, et bene latinum ac rotundum eloquii genus complectimur, nec arbitramur ei parem tum fuiſſe, poſtquam a Sirmundo diſceſſeris, illius ordinis virum, eumque adeo magis interdum quam Scaligerum ſequimur. Sed an ideo maioris quam Scaligerum facimus: Quaſi vero Gigantis inuectus humeris pumilio quia longius proſpicit, ipſo Gigante maior exiſtimandus ſit.* Hiſce recenſitis iungi merentur Euſtachii Manfredi elementa chronologiae, quae poſt mortem eius Italice euulgata ſunt Bononiae 1745. 4. Nec ſicco prorſus pede praetereundi videntur ii, qui varia chronologiae capita difficiliora peculiaribus ſcriptis diſcuſſerunt. *Leonhardus Offerhauſius* ſpicilegiorum hiſtorico-chronologicorum libr. 3. quibus chronologia ſacra, origines et fata regnorum per orientem, vt et Graecorum migrationes exhibentur. Groningae 1739. 4. *Iacob. Kochius* variis libellis germanico ſermone editis, ſcil. Pharos, das iſt, unverhoft aufblickendes Licht in den dicken Finſterniſſen der älteſten ägyptiſchen Hiſtorie zur ſichern Beſtätigung, und klaren Erörterung vieler moſaiſchbibliſchen Erzehlungen. Lemgo 1741. 4. In den kurzen und ſichern Anfangsgründen zu einer richtigen Chronologie, ſowohl nach einer Uebereinſtimmung der heiligen und Profanſchreiber überhaupt, als auch nach einer kürzer und begreiflicher, als ſonſt vorgetragenen danielitiſchen Zeitrechnung auf den Meßiam inſonderheit. Lemgo 1742. 4. Läuterung der wichtigſten Geſchichts-Ordnung, das iſt, eine philoſophiſchchronologiſche Abhandlung von nöthiger Verbindung der Vernunft und Sittenlehre mit der Geſchichtsſtellung und Zeitrechnung. Eben daſ. 1748. 4. *Ferdinandus Wilhelm. Beer,* in den Abhandlungen zur Erläuterung der alten Geſchichte: Cuius pars prima pro-

diit Lipſiae 1752. 8. ſecunda et tertia ibid. 1756. 8. *Ioan. Georg. Walther* in der Abhandlung von dem Zeitraume zwiſchen dem Ausgange der Iſraeliten aus Aegypten und dem Baue des ſalomoniſchen Tempels: in ſcriptis illuſtrandae hiſtoriae vniuerſali inſeruientibus Parte 2. pag. 313-488. *Ioannes Sam. Semler* in der hiſtoriſchen und critiſchen Erläuterung des ſogenannten Canons des Ptolemäus: ibid. P. 3. p. 103-292. Ioannes Kennedy in libro anglice edito: A new Method of ſtaiting and explaning the Scripture Chronology upon Moſaic Aſtronomical Principles, Mediums and Data, as laid down in the Pentateuch. Londini 1751. 8.

VIII. Socrates apud Xenophontem [31] ſapienter monuit Geometriam eatenus addiſcendam eſſe, quatenus certos praeberet vſus in vita, ſubtilitatibus autem minutis et difficilibus intellectu animum pertinacius non eſſe applicandum, neque enim quid ea res fructus haberet videre ſe dicebat, licet illarum minime rudis eſſet: *ἔφη δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρίβειν, καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ὠφελίμων μαθημάτων ἀποκωλύειν, poſſe vero eas omnem hominis vitam abſumere, ac ab aliis multis vtilibusque diſciplinis auocare.* Similiter in Chronologicis diligenter euitandus hic ſcopulus, ne in ſubtilioribus et incertis tempus et operam diutius ludamus, ſed certis et exploratis inhaerentes, in aliis ſimus veriſimilitudine contenti, neque omnia ad puluiſculum excutiendo in minutiis ſudemus et angamur, ac poſt longos et inſanos aeſtus tamen cogamur denique fateri incertiores nos eſſe quam dudum. Laudandus ſane praeclarorum ingeniorum conatus, caliginem quae occurrit in veteribus monumentis improbo ſtudio diſpellendi, et difficilia explanandi: verum debet eſſe modus in rebus, et quando conſtat multos maximos viros non alio fructu rem aliquam tentaſſe, quam vt in diuerſa alii ab aliis abeundo lectores magis etiam ambiguos relinquerent, praeſtat ex tot ſententiis vnam amplecti, quae vel veriſimilitudine argumentorum, vel auctoritate ſcriptorum ſe prae caeteris probet nobis, quam ſine ſpe melioris ſucceſſus longo et parum profuturo labori ſe de integro immergere, vtilioribusque ſtudiis ſubducere. Laudandum etiam ſtudium in viris doctiſſimis qui rationes Coeli, et Eclipſium ſupputationes ad lucem Chronologiae inferendam attulere. Sed quo intricatius id omne eſt ob tenuem nec diſtinctam ſatis de illis apud antiquos ſcriptores memoriam et faciles in computandis iiſdem errores, tabularumque accuratarum et ab omni labe immunium defectum, eo maior adhibenda eſt cautio ne demonſtrationum Aſtronomicarum praetextu in falſas hypo-

[31] Xenophon IV. de dictis et factis Socratis p. 814. Laudat illum locum etiam Euſebius XIV. 11. praeparat. Euangelicae.

hypotheſes, quibus poſtea plura falſa ſuperſtruuntur, incidamus. Et quanquam non contemnendum eſt Tatiani monitum libro aduerſus gentes docentis, *παρ' οἷς ἀσυνάρτητος ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δύνατον, vbi temporum rationes non cohaerent, ibi ne hiſtoriarum quidem narratio vera eſſe poteſt;* cauebimus tamen ob difficultates quaſcunque chronologicas, quas expedire forte ſtatim non poſſumus, illico vocare in dubium vel negare rem bonis ſcriptoribus teſtatam: ſequemurque potius iudicium Plutarchi, qui Solonem cum Croeſo Rege verſatum noluit inficiari, licet temporum rationibus hoc quidam repugnare exiſtimarent. *Ego vero,* inquit in vita Solonis pag. 93. *hiſtoriam adeo illuſtrem et tam multis conſignatam teſtibus, et quod maius eſt, tum Solonis moribus conſentaneam, illiusque, magnitudine animi dignam et ſapientia, non poſſum in animum inducere, vt repudiem ob chronicos quosdam quos vocant Canones, οὓς μύριοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται καταστῆσαι τὰς ἀντιλογίας, quos ſexcenti corrigentes nihil hactenus conſtituere certi, in quo conſentiant inter ſe depugnantibus, valuere.* Sulpicius Seuerus lib. 1. *Inter ſe parum conſentiunt qui rationem temporum inueſtigatam ediderunt, quod cum vel DEI nutu vel vitio vetuſtatis eueniat; calumnia carere oportebit.*

IX. Dionyſius Petauius quidem lib. 2. Epiſt. 11. ad Arnoldum Cathium ingenue fatetur ſententiam ſuam, qua tempus nati Chriſti ad Annum ab orbe condito quartum et octogeſimum ſupra nongenteſimum ac termilleſimum retulit, neutiquam demonſtratione firma niti, ſed tantummodo ex veriſimili ſuſpicione probatam a ſe poſitamque fuiſſe. *Etenim ſua cuique putandorum ratio eſt, a nobis iſta certis de cauſis eſt conſtituta, quas in Tomo 2. Operis de doctrina temporum vberrime tradidimus. Neque vero id ἀποδείξει mera, ſed maiori ex parte coniectura nititur. Quare qui aliter exiſtimat, non magnum flagitium fecerit. Sit ille modo ſibi conſtans, et Chronologiae ſuae rationes ita ex parte moderetur, ne cum anterioribus poſteriora, vel vtraque cum hiſtoria et obſeruatione diſſideant.* Quantopere vero hac in parte inter ſe diſſideant Chronologi, [32] cognoſce, quaeſo, nobiſcum ex hac tabella, in qua, omiſſa leui differentia vnius anni, qua alii a natiuitate, alii a conceptione [33] Seruatoris computum ſuum inierunt, varias ſententias de Anno Chriſti nati recenſitas habes, paullo plures quam vel Ricciolus lib. 7. chronolog. reformatae p. 292. vel Michael Neander in Erotematibus Hebraeae linguae pag. 213. ſeq. atque Renatus Ioſephus

[32] Cauſſas huius miri diſſenſus non paucas notauit *Frider. Spanhemius* T. 2. dubiorum Euangelicorum p. 9. ſſ.

[33] *Muratorius* T. V. Scriptorum Italiae p. 137.

phus Turnemine S. I. in tabula prima Chronologica, Carolus Ioſephus Imbonatus in aduentu Meſſiae a Iudaeorum blaſphemiis vindicato ad calcem Bibliothecae Latino-Ebraicae pag. 30. ſeq. vel Allatius ad Euſtathii Hexaemeron pag. 250. ſeq. vel Vrbanus Cheuraeus Tom. 1. Hiſtoriae mundi cap. 1. atque ex eo Lud. Morerius in Lexico vocabulo *Monde*, vel Frider. Spanhemius in Chronologia ſacra p. 159. ſeq. aut Aegidius Strauchius in breuiario Chronologico pag. 360. vel Ioan. Guil. Ianus in hiſtoria aerae chriſtianae, Witteb. 1715 4. Ioan. Conr. Dietericus in vita Auguſti Imperator. p. 300. Ioan. Sebaſtianus Mitternacht in Differt. gemina de natiuitatis Dominicae anno, anni quadrante, menſe ac die. Lipſ. 1659. 12. et Eclogae Euangelicae Mayero-Neumeiſterianae Tom. 1. pag. 107. aliique, quos viderimus, retulerunt.

Auctor libri Seder Olam Zuta, qui ait templum vaſtatum A. O. C. 3558. *ſenſit Chriſtum natum eſſe* Anno Mundi	3488
R. Lipmann, (notante Vorſtio ad R. Dauid Ganz p. 271.)	3616
Iſaac Abarbanel	3630
R. Abraham ben Dior	3660
Chronicon Ebraeorum ſiue liber Iuchaſin R. Abrahami Zacuth	3670
R. Iaſon Noſen	3734
R. Nahaſſon lib. de cyclo paſchali, apud Genebrardum	3740
R. Gerſon, R. ben Leui et R. Abraham	3754
Iudaei in Seder Olam	3758
R. Abraham ben Dauid in libello hakabalah ſiue traditionis aiens templum vaſtatum A. O. C. 3229.	3759
Hieronym. a Sancta Fide, Paullus a S. Maria, Lyranus, R. Dauid Ganz, R. Abraham ben Chaia, Franciſcus Georgius Venetus, Auguſtinus Steuchus, Iulius Bartoloccius, Petrus Galatinus et alii ex computo vulgato Iudaeorum 3760 vel	3762
Leo Hebraeus dialogo III. de amore	3760
Iacobus Chriſtmannus	3761
Arias Montanus	3766
R. Leui in caput duodecim. Danielis	3780
Aliqui Talmudici apud Genebrardum	3784
S. Iulianus ex Ebraica editione S. Bibliorum	3834
Andreas Helwigius	3836
Bened. Arias Montanus	3849
Vincentius Bellouicenſis in ſpec. hiſt.	3854

Aſtro-

Aſtronomi ſecundum hebraicos codices apud Abulfedam fol. 47. de vita Mohammedis 3861
Clemens Schubertus, Luſatius, Eccleſiaſtes Spirenſis, cuius libri quatuor de ſcrupulis Chronologorum prodiere Argentorati 1575. fol. 3864
Iacobus Gordonus, S. I. ſi Ricciolo fides, ... 3880
Rabanus Maurus libro decimo de vniuerſo c. 14. T. I. opp. p. 161. ſeq. 3888
Gemellus Careri in itinere ſuo gallica lingua edito . . . 3904
Thomas Maluenda 3916
Matthaeus Beroaldus, Dauid Pareus, Philippus Mornaeus cap. 29. de V. R. C. 3917
Ioannes Benedictus, et Henr. Chriſtoph. Delbrück in hiſtoria eccleſiaſtica a condito mundo vsque ad A. C. 1730. Germanice. Lemg. 1735. 8. 3926
Ioan. Iuſtus von Einem in diatriba Ioan. Iacob. Rambachio An. 1731. dedicata [34] 3927
Ioan. Lightfoot, Hugo Brughtonus . . . 3928
S. Hieronymus in quaeſtionibus hebraicis . . 3941
Antonius Capellus, Ioannes Cario, Chriſtophorus Roſſinus, praeſes ſenatus Burdegalenſis, in commentariis omnium a creato orbe hiſtoriarum. Pariſ. 1571. 4. p. 354. 3944
Robertus Baillius, Thomas Vincentius Monelia in Diſſertat. de annis I. C. ſeruatoris. Romae 1741. 4. Io. Laur. Bertus in Diſſertat. de vero Chriſti natali, quae eſt tertia Tomi primi Diſſertationum eius hiſtoricarum. Florent. 1753. 4. editarum 3945
Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, Vbbo Emmius, Chriſtophorus Heluicus, in theatro hiſtorico, Ioannes Buno in tabulis mnemonicis Hiſtoriae vniuerſalis. Luneb. 1662. 4. p. 73. et in ſynopſi chronologico-hiſtorica 1669. 4. pag. 12. Chriſtoph. Heidmannus in epitome hiſtorica de Imperatoribus. Helmſt. 1623. 4. pag. 36. Timannus Geſſelius in Hiſtoria Eccleſiaſtica. Traiecti 1661. 4. p. 22. Ioannes Widichini in lumine chronographico. Holmiae 1666. fol. Caſpar Kloſe, Wernigerodanus, in ſpecimine chronologico hiſtorico. Sedini 1607. 4. Ioan. Henr. Alſtedius pag. 120. Chronologiae. Petrus Laurenbergius. Ioan. El. Terſeri in ſacra Chronologia a condito mundo ad natum Chriſtum, edita Vpſal. 1657. 8. pag. 30. Nicol. Mullerius, Ioan. Micraelius, Ioan. Hubnerus, Chriſt. Schotanus, Georg Hornius, Caſpar Danckwert in ſpecimine Chronologiae. Sleſuici 1671. 4. Io. Georg. Eſſich 3947

Rei-

[34] Hanc obſeruationibus quibusdam chronologicis notauit Ioan. Georg. Liebknecht in Diſſ. de aera natiuitatis Chriſti genuina. Giſſae 1735.

Reinoldus Franckenberg in fundamentis verae Chronologiae Scaligeranae. Witteb. 1644. 4. et in diſſert. chronolog. Witteb. 1652. 4. p. 49. Ioan. Behmius in chronologica manuductione et deductione. Frfti 1618. fol. Daniel Spigel in Diſſ. de natali Chriſti Henricus Kipping in Hiſtoriae vniuerſalis lib. 20. p. 84. Bremae 1665. 4. 3948

Dauid Origanus, Ioan. Argolus, Frid. Hildebrandus, Iſmael Bulliardus, Aegidius Strauchius, Ioan. Ionſtonus, Magnus Celſius in Computo Eccleſiaſtico, Michael Watſonus in hiſtoria antediluuiana. Kil. 1665. 4. Ioan. Iuſtus Winkelmannus in Caeſareologia. Lipſ. 1670. 12. pag. 3. Ioan. Sleidanus de IV. Monarchiis, Chriſtoph. Pezelius in mellificio hiſtorico. Frfti 1628. 4. Ioan. Lampadius 3949

Petrus Lambecius, Frider. Spanhemius, Hieronymus Vecchiettus, Antonius Pagi, Samuel Baſnage, Henr. Kippingius, Henricus Samerius, Dionyſius Exiguus, Theobaldus Meuſchius in ſyſtemate chronologico V. T. Spirae Nemetum 1612. 4. pag. 101. Ioan. Conr. Dietericus in vita Auguſti Imperator. Giſſae 1666. 4. p. 300. Ioſephus Scaliger apud Ricciolum Chronolog. reformatae p. 291. Andreas Hoius, Brugenſis, in hiſtoria vniuerſa ſacra et profana, Duaci 1629. fol. Ioan. Sebaſt. Stedler in introd. in Chronolog. vniuerſam. Norimb. 1728. 8. 3950

Cornelius a Lapide et Gabriel Philippus de la Hire in Ephemeridibus Regiae ſcientiar. academiae . . 3951

Hieronymus, Beda, Hermannus Contractus, Chronicon monaſterii Mellicenſis apud Hieronymum Pez, T. 1. Scriptor. Auſtriacor. p. 166. 3952

Cornelius Cornelii, Vincentius Bellouacenſis . . . 3954

Ioan. Georg. Herwartus, et Iacobus du Bois in Hiſtoria V. T. Belgice edita. Lugd. Bat. 1650. 4. p. 325. 3955

Horatius Turſellinus 3956

Philo de temporibus 3957

Philippus Lansbergius, Henr. Wolfius Tigurinus . . . 3958

Alphonſus Samero, Ioan. Picus Mirandulanus, Valerius Anſelmannus Ryd in catalogo annorum et Principum (edito Bernae 1540. fol.) et Alexander Scultetus 3959

Ioan. Lucidus Samotheus in Chronico, ſiue de emendatione temporum. Venetiis 1575. 4. pag. 113. Abrahamus Scultetus, Petrus Bogdanus, M. Guazzus, Ioan. Boulaeſius, quibus Dolionum et Auicennam Ricciolus adiungit; Philippus item Lansbergius in Chronologia ſacra, Middelburgi 1625. 4. p. 180. Chriſtianus Adrichonius, Ioan. Nicol. Doglioni

in compendio hiſtorico vniuerſali edito Italice. Venetiis 1601. 4. Antonius Macinettus lib. 4. ſermonum c. ſexto . . 3960

F. Matthias Cherneux in ſpeculo chronographico Eccleſiae catholicae. Leod. 1666. fol. Auguſtinianus, Antonius Beuter, Ioan. Tilius 3961

Abbas Vrſpergenſis, Sixtus Senenſis, Pantaleon Candidus in Chronologia edita Argent. 1597. 8. p. 38. Dauid Chytraeus, in ſerie temporum. p. 235. Helmſt. 1578. 4. Cunmannus Flinsbachius, Martinus Lutherus, Philip. Melanchthon, Auguſtinus Ferentulli in diſcorſo vniuerſale ab O. C. ad A. C. 1569. Venet. 1570. 4. Paullus Conſtantinus Phrygio p. 260. Chronici. Baſil. 1534. fol. Paullus Eberus in Calendario hiſtorico, Hieronymus Wolfius notis ad Iſocratem fol. 746. Ioannes Garcaeus pag. 170. meteorologiae. Witteb. 1568. 8. Paullus Cruſius, libro de epochis, ſeu aeris temporum, quem Ioan. Thomas Freigius edidit Baſil. 1578. 8. 3962

Ioan. Funccius in chronologia edita Baſil. 1554. 4. p. 264. Alfonſus Toſtatus, Ioan. Buxtorfius, Iacob. Hainlinus, Ioan. Azorius, Ioan. Heuelius p. 88. prodromi Aſtronom. 3963

Chriſtianus Seuerinus Longomontanus in Aſtronomia Danica, Petrus Galliſardus, Conr. Peucerus 3964

Ioan. Thomas Freigius in ſynopſi hiſtoriae, Baſileae 1602. 8. p. 61. 3965

Gerhardus Mercator, Petrus Opmeer, Ioan. Tarcagnota in hiſtoria mundi Italice edita Venetiis 1585. 4. ad A. 1513. et a Mambrino Roſeo de Fabriano continuata ad 1582. Venetiis 1610. 4. Voll. 5. 3966

Henr Buntingius, Hieronymus Bardius, Florentinus, in ſummario chronologico edito Venetiis 1581. 4. Italice. Andreas Soelmatter, Ioan. Adam. Oſiander, Philippus Glaſerus in ſynopſi hiſtoriae vniuerſalis, Gorlic. 1615. 4. p. 98. Michael Noſtradamus 3967

Gualtperus Bullingerus, Elkſtormius, ... 3969

Aug. Quir. Riuinus, Abraham Bucholcerus, pag. 120. indicis chronologici. Francof. 1616. 8. Elias Reusnerus in Iſagoge hiſtorica pag. 54. et in appendice Ienae 1609. 4 Henricus Pantaleon in chronographia edita Baſil. 1550. 4. Cornelius Ianſenius, Vrbanus Cheuraeus, Marcus Zuerius Boxhornius, Matthaeus Dreſſerus, Henricus Gutberlethus in chronologia pag. 205. Chriſtianus Matthiae in theatro hiſtorico, Amſtelod. 1656. 4. pag. 458. 3970

Leonhardus Krentzheim, Iac. Zückwolfius, Heilbronnenſis eccleſiae miniſter, in chronographia ſacra vtriusque teſtamenti, chronodiſtichis concinnata editaque Francof. 1594. 4. . . . 3971

Theophilus libris ad Autolycum, ſi Imbonato credimus, et Ioannes Buno pag. 22. Ideae hiſtoricae 3974
Andreas Toppius in fundamentis Chronolog. ex Scriptura S. deductis 3975½
Theodorus Bibliander 3979
Petrus Galatinus 3982
Dionyſius Petauius, Ioannes Clericus, Vlricus Huberus in Inſtitutionibus hiſtoriae ciuilis 3983
Robertus Bellarminus, Iacobus Perizonius in tabulis chronologicis, I. H. S. in nucleo Hiſtoriae vniuerſalis. Herbornae 1718. 8. 3984
Ioannes Cluuerius, ſi eidem Imbonato fides, (nam Cheuraeus et Strauchius notant, eum Chriſti natiuitatem referre ad Annum Mundi 3970.) ſed in Epitome Hiſtoriarum perſpicue refert ad An. 4006. . . 3985
Carolus Bouillus, Ben. Arias Montanus in apparatu Biblior. Regior. 3989
Chriſtian Fende in Verbeſſerung des Zeitregiſters Thomae Beuerleys. Francof. 1725. 4. . . . . . . 3991½
Ioan. Keplerus in tabulis Rudolphinis 3993
Ioan. Funccius in poſteriore edit. Chronici 3996
Iodocus Coccius 3998
Leonhardus Offerhaus in vita Saluatoris priuata et publica cap. 2. Matthias Flachsland in Oedipo chronologico edito Germanice Francof. 1672. 12. Petrus Baeng in chronologia ſacra. Wiburgi 1694. 4. Carolus Ioſephus Imbonatus in Chronotaxi ſacrae ſcripturae 3999
Henricus Haruillaeus, Iac. Capellus, Iacobus Tirinus, Abraham. Calouius, Franc. Suareſius, Guil. Hoelius, Hieronym. de Bocchiis, Florentinus Minorita in monopanto harmonico. Bonon. 1554. fol. M. Antonius Capellus, Natalis Alexander, Ignatius Hyacinthus Amatus de Graueſon in Diſſ. de myſteriis et annis Chriſti (Rom. 1711, 4.) Henr. Maſcampius in Inſtitutionibus hiſtoricis, Ioan. Franc. Buddeus, Ioach. Langius, Ioan. Iac. Rambachius in hiſtor. eccleſ. V. T., Ioan. Gottl. Carpzouius in Introd. in libr. hiſtoric. V. T. P. 1. p. 34. Auguſtinus Calmet T. 2. Lexici Biblici pag. 754. Vſſerius, Lampius, Boſſuetus, Wieglebius, . 4000
Iac. Gordonus in Chronologia edita Auguſtoriti Pictonum 1617. fol. 2 Voll. exeunte 4001
Hieronymus Freyerus in Introd. in hiſtor. vniu. . . . 4002
Ioan. Wichmannshauſen, Roſtochienſis, in Chronologia ſacra . . 4003
Iac. Vſſerius, Benedictus Marſhall, Ed. Simſon, Laur. Eichſtadius, Wilh. Whiſtonus 4004

Ioan.

Ioan. Harduinus, Ioan. Cluuerus in computo chronologico edito Regiomonti 1642. 4. 4005
Thomas Lydiat 4007
Antonius Pagi, Arthur Bedford in animaduerſionibus in Newtoni chronologiam, Anglice, p. 149. 4009
Lucas Loſſius in libello conſolatorio . . . 4012
Stephanus Societus in collectione Diſſertationum complectentium chronologiae ſciagraphiam et quinque diſſertatt. aduerſus chronol. Newtoni, Gallice. Pariſ. 1726. 4. 4020
Ioan. Gualterus, Caeſar Baronius, Benedictus Pererius, Conradus Pawellus ab Adenſtadt in conſilio Chronologico, Eraſmus Reinholdus 4022
Martin. Lutherus in chronol. Henricus Philippi, S. I. Io. Guil. Langius libro ſecundo de annis Chriſti p. 365. 4040
Ioan. Iac. Hofmannus, Petrus Megerlinus, Ioan. Iac. Schererus in ſynchroniſmo ſynoptico 4049
Fr. Britius in epitome annal. V. T. pag. 784. arabice et latine edita. Rom. 1655. 4. Xantes Pagninus, Auguſtinus Torniellus, Chriſtoph. Beſoldus 4051
Iac. Salianus, Henr. Spondanus, Ioan. de Buſſieres . . 4052
Gabriel Bucellinus, Claudius Buſierius, S. I. Auctor tabulae, chronologica capita per luſum et iocum tironum memoriae inſtillantis (v. Memor. Triuultinas 1718. m. Aug. p. 326.) et Philipp. Brietius in annal. mundi, ſ. chronologia vniuerſali recuſa Viennae Auſtr. 1727. fol. . 4053
Philippus Labbeus, Henricus Samericus 4054
Horatius Scoglius 4055
R. Moſes (Maimonides, ſi fides Imbonato, Suikero et Cheuraeo, ſed intelligendus R. Moſes Gerundenſis, ben Nachmann) Ioſephus Blancanus 4058
Philippus Melanchthon in Epiſt. ad Vitum Theodorum pag. 190. ed. Ioan. Sauberti 4059
Ioan. Bapt Ricciolus 4062
Ioannes Georg. Siegerbeck in chronologiae verioris ſpecimine. Helmſtad. 1735. 4. 4066
Ioan. de Roa, Dauila 4072
Michael Moeſtlinus in chronologicis theſibus et tabulis a Sam. Hafenreffero editis. Tub. 1646. 4. et Ioan. Valent. Andreae in ſynopſi chronologiae e Moeſtlino. Luneb. 1642. 12. 4075
Sebaſtianus Barradius 4085
Arnoldus Pontacus 4088

Gilbertus Genebrardus	4090
Franc. Ribera	4095
Ludou. Cappellus in chronologia ſacra p. 250. Pariſ. 1655. 4.	4103
Abulfeda in vita Mohammedis p. 47. ſec. hebraicos codices	4110
Ioan. Brentius	4121
Nicol. Vignier in bibliotheca hiſtorica	4128
Chriſtianus Rauius in Chronologia Biblica	4140
Matthias Waſmuth in Annalibus caeli et temporum reſtitutis. Kil. 1684. fol. et Laurentius Codomannus in Annal. S. Script. Witteb. 1581. 4.	4141
Flav. Ioſephus, ſi Imbonato fides,	4163
Nathanael Philadelphus in chronotaxi heptaperiodica, edita 1695. 4.	4173
Ricciolus ſecundum hebraicam et vulgatam editionem	4184
Marianus Scotus	4193
Auctor examinis Chronologiae, (quem confutauit Parte 2. Rationarii Petauius)	4200
Ioan. Iac. Hainlinus in claui ſacror. temporum	4214
Guſtav. Chriſtoph. Hofmannus Chronolog. ſacrae. Hamb. 1734. 4. editae pag. 60.	4249
Ado apud Imbonatum	4270
Odiato ſiue Eduuicon Aſtrologus apud Imbonatum	4320
Conradus Mel in Epitome hiſtor. eccleſ. Germanice edita	4500
Gottfr. Kohlreifius in Chronol. ſacra publici iuris facta Hamb. 1725. 8.	4509
Iulianus Toletanus libro tertio contra Iudaeos	4525
Caſpar. Goldwurm in Chronica Biblica, Germanice. Frfti 1558.	4530
Magnus Aurelius Caſſiodorus	4697
Origenes in Matthaeum	4830
Ado, Viennenſis Archi-Epiſcopus	4832
Renatus Ioſephus Turnemine in Memoriis Litterariis Treuoltinis An. 1706. p. 811.	4890
Metrodorus	5000
S. Epiphanius in ſecunda Nicaena Synodo	5001
Philo Iudaeus apud Suikerum	5096
Arabes aliqui apud Genebrardum	5185
Paullus Oroſius, ſi fides Allatio p. 252. ad Euſtathium Antioch.	5190
Sigebertus, Iſidorus Hiſpan. in Chronico et Philo Iudaeus, ſi Ricciolo credimus	5196
Philippus Bergomas, Alphonſus Pandulphus	5198
Alcuinus de diuinis officiis p. 1009. Antonius Mancinellus lib. 6. cap. 6. ſermonum,	

monum, Conradus a Lichtenau, Abbas Vrſpergenſis, Euſebius Caeſareenſis, Oroſius, Beda, Martyrologium Romanum, Caeſar Baronius ſecundum LXX. Interpretes, Guilielmus Eiſengreinius in libris chronologicar. rerum vrbis Spirae, editis Dilingae 1564. 8. . . . 5199

Vincentius Lirinenſis, S. Iulianus Archi-Epiſcopus Toletanus, Pomponius Gauricus et Sanſonius 5200

Paullus Foroſempronienſis, Io. Nauclerus . . 5201

Iſidorus lib. 5. Originum c. 49. 5220

Rabanus Maurus 5296

Iulianus Toletanus lib. 3. contra Iudaeos . . 5325

Albumaſar, Aſtronomus Arabs . . . 5328

Iſidorus Peluſiota, Lucas Tudenſis 5336

Philaſtrius haereſi CXI. 5341

Petrus de Alliaco et quidam Talmudiſtae . . . 5344

Auguſtinus apud Genebrardum et Chaldaei notante Ricciolo . 5351

Iſidorus Hiſpalenſis notante Strauchio . . 5410

Victor Giſellinus Sulpitium Seuerum corrigens . . 5419

Sulpitius Seuerus 5469

Theophilus ad Autolycum notante Luſignano An. 5476. ſed Allatio 5491. et Maximus Monachus 5491

Antiochena Eccleſia, Elmacinus, Panodorus apud Syncellum p. 313. et Aera Graecorum Eccleſiaſtica notante Beueregio p. 134. Inſtitutt. Chronol. 5493

Q. Iulius Hilarion (qui ait ad paſſionem Chriſti effluxiſſe 5530.) 5497

Noe, Patriarcha Iacobitarum, in breuiario Chronolog. apud Aſſemannum T. 2. B. O. p. 470. 5498

Aethiopes, teſte Iobo Ludolfo p. 385. commentar. in Hiſtoriam Aethiopicam, Alexandrina Eccleſia, Theophanes, Glycas, Georgius Monachus, Chronicon Orientale, Pſeudo-Nicodemi Euangelium, Amphilochius in vita S. Baſilii p. 164. (licet in latino excuſum 6600. pro ἐφ) Euſebius ad calcem Chronici Paſchalis, pag. 421. Suidas in Ἀδάμ, Meletius apud Ioan. Damaſcenum T. 1. pag. 650. Philippus Solitarius in Dioptra lib. 3. cap. 8. Nicephorus CPolit. 5500

Georgius Syncellus 5501

Nicetas, notante Allatio, ... 5503

Nicephorus Calliſtus 5505

Cedrenus, Perſae et Nicetas apud Ricciolum, atque Anonymus ad calcem Chronici Paſchalis p. 425. 5506

Chro-

Chronicon Alexandrinum, et Theophilus ad Autolycum ex edit. Wolfii p. 408.	5507
Graeci hodie communiter, CPolitana Eccleſia, Ducas Michaelis Nepos, (V. Bullialdum in Notis) Rutheni, ſ. Moſcouitae, Bulgari, Illyrii, Georgiani, Albani, Aethiopes quidam, teſte Iobo Ludolfo	5508
Epiphanius Cyprius	5509
Theophilus Antiochenus apud Ricciolum	5515
Nicephorus alter apud eundem	5520
Euſtathius Antiochenus in Hexaemeron	5531
Faſti Siculi apud Imbonatum	5535
Flauius Ioſephus probe expenſus iudice Ricciolo p. 290. Chronol.	5555
Ciacconius	5580
Iſaacus Voſſius [35]	5598
Clemens Alexandrinus	5624
Ricciolus ſecundum LXX. Interpretes	5634
Nicephorus CPol. apud Ricciolum, e quo Imbonatus	5700
Lactantius	5800
Philaſtrius	5801
Paullus Pezron	5868
Secundum Antiochenos (vt additis 33. vitae Chriſti annis plenus eſſet ad mortem Chriſti ſextus Millenarius annorum,) Heſychius homil. de natiuitate Chriſti, cuius fragmentum in prolegomenis Edm. Chilmeadi ad Malelae Chronicon ***** 2. b. apud Cangium p. 424. ad Chronicon Paſchale.	5967
Tabulae Alphonſinae in codice Riccioli [36]	5984
Euſebius alter apud Imbonatum	5990
Cyprianus, Suidas in Φαλεγ, Heſychius fragmento de Chriſti natali, affirmans, omnes ἀκριβεῖς συγγραφεῖς in hac ſententia conſpirare	6000
Iulianus Archiepiſcopus Toletanus	6011
Onufrius Panuinius	6310
Ioan. Mullerius, Regiomontanus, et Alphonſus Rex in tabulis Mulleri [37]	6484

Etiam in ipſa [38] *aera Chriſtiana,* qua vulgo vtimur, et quam a Dionyſio Exiguo

[35] Ricciolus, Cheuraeus, Suikerus et Imbonatus male 5590.

[36] Apud Maluendam 6984.

[37] Iidem male 6984.

[38] Vocabulum Aerae ab Arabico *erach*, h. e. *computauit a certo tempore*, vnde, tarich i. e. *notatio temporis, quo aliquid factum eſt.* Vide Thomam Hyde in limine notarum ad Abrahami Peritſol itinerarium. pag. 2. Aeram ab epocha diuerſam eſſe docet Cel. Ioan. Georg. Waltherus, in Diſſertatione epiſtolica de aera templi, Lipſ. 1741. vbi pag. 6.

Exiguo A. C. 525. primum vſurpatam *Dionyſianam* [39] ſolemus appellare, ſecundum quam hodie computamus A. C. 1757. in ipſa inquam aera illa cum vero Anno Chriſti conferenda mirus eſt Chronologorum diſſenſus, aliis Chriſtum pluribus annis ante, aliis poſt illam aeram natum eſſe ſciſcentibus, vt ex proxima tabella apparebit, quam ex Frid. Spanhemii Chronologia ſacra, Tom. 1. Opp. pag 206. mutuati ſumus. Iam modo notandum prius exiſtimo, quod Petauio et Sam. Baſnagio Tom. 1. Annalium Politico-Eccleſiaſt. pag 183. animaduerſum eſt, aeram qua vtimur vulgarem ab ipſa Dionyſii ſententia integro anno diſtare, ſupponereque Chriſtum natum Anno Iuliano 46. COSS. Caio Caeſare et Aemilio Paulo: cum Dionyſius natalem Chriſti ad annum Iulianum 45. retulerit, Coſſo Cornelio Lentulo et L. Calpurnio Piſone COSS.

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
720.	12.	34.	Petrus Damiani florens ſaec. XI. Ep. XXI. ad Alberium; Nempe ex hypotheſi, Chriſtum *paſſum* A. V. C. 753. die 8. April. feria 6. Luna XV. quod quadret in Ann. Chriſt. XXXIII. Et inde incipiendos annos *Domini* ſcil. a *paſſione.* Sequutus eſt *Anton. Dulciatus*, Eremita Florent. *de Feſtis mobilib.* P. 1. Flo-	Sic Chriſtus paſſus eſſet, XIII. annis *ante* mortem *Auguſti*, minimum XXXI. annis, antequam ſub *Tiberio* affixus cruci. Ba-

pag. 6. in eo ponit diſcrimen, quod aera ſit omnium inde ab re memorabili annorum continuatio ſerieſque, vt certa ſit aptaque temporum deſcriptio; epocha vero initium huius ſeriei ſiue primus annus, quo tota ſeries ducitur.

[39] Aera Dionyſiana, loco aerae Diocletianeae commendata circa A. C. 532. initium ſumit ab Anno Iuliano XLVI. ab aera ſecundum Euangelium differt Annos XXII, illaque eſt minor. v. Pagium ad A. C. 1698. n. 13. Vſus eius fuit in Hiſpania et Anglia ſaec. VII Id. ad A. C. 686. n. 10. in Gallia ſaec. VIII. Id. ad A. C. 716. n. 14.

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
Vernoe tempore Anni 747.	39.	23.	Florentius Vigornienſis. Nicolaus Mann in the Diſſertations of the true Years of the birth and of the Death of Chriſt. Lond. 1733. 8. quae latine redditae prodierunt Londini 1742. 8.	
748.	40.	6. 25 Dec.	Ioannes Keplerus, M. Antonius Capellus, Henſchenius, Ant. Pagius in *Critica*, Franc. Pagius in *breuiario Romanorum Pontificum*. Henr. Dodwellus *Diſſert.* 1. in Irenaeum. Adr. Naudeus in *hiſtor. vniuerſ.* Wirceb. 1748. 4. Emm. Schelſtratenus Diſſ. 1. *Antiqq. eccleſ.* c. 2. Art. 4. Franc. Blanchinius in Chronolog. conſulari praemiſſa Vol. 2. Anaſtaſii Bibliothecarii edit. poſtremae Vaticanae. Cornel. Dieter. Koch in diſſ. de Anno natali Ieſu Chriſti ex annis regiminis Quintilii Vari ceterorumque Syriae praeſidum demonſtrato. Helmſt. 1722. Andr. Zer-	*Baronius* falſo, hoc Anno Caium Caeſar. praefectum Syriae et Orienti.

Pagius,

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dyonyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			Zergol, S. I. in theorematibus chronologicis de anno ortus et mortis D. N. Ieſu Chriſti. Viennae Auſtriae 1625. Auctor diſſ. editae Romae 1718. de anno, menſe et die mortis Ieſu Chriſti. Tertullianus, Lactantius et Auguſtinus, Chriſtum mortuum ſtatuentes duobus Geminis Coſſ. A. V. C. 780. v. Benedictinor. notas ad Auguſt. XVIII. vlt. de C. D. Adde Papebrochium Propylaeo ad Acta Sanctor. Maii p. 4. ſeq. et ante T. 1. Actor Sanctor. April. p. 5. ſq. Laelio Balbo et Antiſtio Vetere *Coſſ. Per. Iul.* 4708. *Olymp.* CXCIII. Anno III. *Aug.* XXXVIII. Chriſtum *conceptum* hoc anno Vrb. Cond. DCCXLVIII. Mart. 25. Iohannem *conceptum* anno praecedente 24. *Octobr. Zachariae* enim familiam iniiſſe vices ſuas, ἐφημερίαν, משמרת המזבח, 17. Oct. A. V. C.	*Pagius*, poſt *Noriſium*, hoc anno *Quintil. Varum* ſucceſſiſſe in Syriae Praefectura *Sentio Saturnino*. Probant ex duobus *Vari* Numiſmat. ſignatis Aera Antioch. Auguſtana XXV. quae cum hoc anno concurrat. Contra *Ioſephus*, et Hiſtorici. Fuit annus Syro-Maced. 307.

Ll 2 An-

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			C. DCCXLVII. Ita Keplerus.	
749.	41.	5.	Io. Chryſoſtomus, qui ſuppoſuit Io. Baptiſtam conceptum 24. *Sept.* Thiſri X. A. V. C. DCCXLVIII. *Olymp.* CXCIII. Hinc Chriſtum conceptum 25. *Martii*, anno ſq. natum 25. *Dec.* Haec ſententia Liberio Rom. placuit, dein Damaſo, Ambroſio, poſtea *Conſtantinopolitanis*. Et prout quisque ſuppoſuit *diem*, quo *Angelus* Zachariae apparuit, *Luc.* 1. alii *Septembri*, alii *Octobri* menſe, alii, *Iunio, Iulio, Auguſto* (ſcil. pro varia Computatione *Ephemer.* Sacerdotalium) ita hinc coniectarunt diuerſimode diem *Concept.* hinc *Natiuitatis* Chriſti. Sic Ioh. Deckerus S.I. Laurentius Suslyga Polon. Dion. Petauius, Ignat. Hyacinthus Amat. de Graueſon, Thomas Vincentius Monelia in Diſſ. de annis I. C. ſeruatoris, Romae 1741. 4to. Io.	Anno Syro Macedon. 308. Chriſtum natum *ante annum V. C.* 750. quo mortuus ſit Herodes, adeoque minimum Anno V. C. 749. nuper quoque *Rigordius* Gallus, *Diſſert.* ad Nummum Herodis Antipae; 1689. Et *Dom. Paulus Pezron*, Doctor Pariſinus, in Hiſt. Euangelica, An. 1695. Io. Gottl. Heineccius diſſ. de genuina natiuitatis Chriſti aere numis et inſcriptionibus antiquis illuſtrata. Halae 1708. 4. Corn. Diet. Koch diſſ. de anno natali Chriſti per numum et fata Antipae Herodumque caeterorum demonſtrato. Helmſt. 1721. 4. I. G. Meier in obſeruationibus chronologicis circa computum aerae Chriſtianae. Helmſtaed. 1732. 4.

Mors

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			Io. Laurentius Bertus in Diſſ. de vero Chriſti natali Diſſert. hiſtoricar. Florent. 1753. 4. editarum. Tom. 1. Diſſ. 3. etc. Auguſto XII. et Corn. Sulla *Coſſ. Per. Iul.* 4709. *Olymp.* CXCIII. anno 4. *Auguſti* XXXIX. Ita Dodwellus Diſſ. 1. in Iren. pag. 83. *Vel natus initio Anni* V. C. DCCXLIX.	
750.	42.	4.	Sulpitius Seuerus Hiſtor. L. II. Sal. van Till, cuius diſſertationi vide quae opponit Sam. Basnage, in Annalibus et Ioan. Marckius in Diſſ. de natali tempore Seruatoris Lugd. Bat. 1716. Bernard. Lamius in apratu Chronologico; et quotquot Chriſtum natum putant, ſaltem aliquot menſib. ante mortem Herodis.	Mors Herodis (ſecundum Ioſephum) accidit hoc anno, V. C. 750. *Nouembri* menſe. Sic quoque nuperi ſcriptores, Rigordius, Pagius, Noriſius, Dodwellus, Paulus Pezron, etc. A. Syro-Macedon. 309.
			Caluiſio Sabino, et Paſſieno Rufo *Coſſ. Per. Iul.* 4710. *Olymp.* CXCIV. A. 1. *Auguſti* vulgo XL.	
751.	43.	3.	Alexandrini *veteres*, Irenaeus, Tertullianus, Clemens Alex. (de cuius	

Fuit

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			ius ſententia, et Euſebii illa, prolixe Frid. Spanhemius Pater *Dub. Euangelicis* P. 11. D. 1.) Maximus, Monachus, G. Syncellus, Cedrenus etc In *recentioribus*, Baronius, Scaliger, Pererius, Torniellus, Caluiſius, Emmius, Heluicus, Gerhard. I. Voſſius, Antonius Bynaeus de Natali Chriſti, Langius, Marianus Scotus, Salianus, Sigebertus.	Anno Seleucid. 310.
752.	44.	2.	C. Lentulo, et Val. Meſſalino *Coſſ. Per. Iul.* 4711. *Olymp.* CXCIV. anno 2. *Auguſti* vulgo XLI. Quidam numerantes a morte Iulii, XLII. et ſic Pagius.	
			Epiphanius *Haereſ.* LI. et Haer. LXXVIII. Hieronymus, Oroſius, Beda, Freculphus, Sigonius, Onuphrius, Temporarius etc. Euſebius quoque in *Chron.* teſte Pontaco. Nicephorus, Caſſiodorus in Chronico; et ſic Henricus Valeſius, ac ſi qui alii. Richardus Mon-	Fuit annus Seleucidar. 311. *Caius Caeſar*, Agrippa et Iulia genitus, miſſus hoc A. in Orientem, cum Extraordinario ſeu Proconſ. Imperio, ad bellum Armeniacum. Ex Velleio, et Numismat. Sed mortuo Herode, venit Hieroſol. Archelao rego. *Sentius Satur-*

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			Montacutius, Capellus vterque, Dauid Blondellus, Carolus le Cointe apparatu ad Annales Hiſtorico-eccleſ. Francorum, Sigonius, Pererius, Maldonatus, Iſaac. Newtonus Opuſc. Tom. 3. p. 368. edit. Geneuenſ. Sed Epiphanius, natum Chriſtum anno ineunte, VIII. Idus *Ian. Tybi* Aegyptior. d. XI. *Thebet.* XIII. Auguſto XIII. et Plautio Syluano *Coſſ. Olymp.* CXCIV. anno 3. *Per. Iul.* 4712. *Auguſti* XLII. XV. annis ante mortem Auguſt. *Cyclo* Solis VIII. etc.	*Saturninus* Praeſes adhuc Syriae, quo tempore Cenſus ſub Auguſto actus, *Tertull.* contra Marc. L. IV. Sed *Quirinus* tum in Oriente agens, confecto in Cilicia bello, potuit Saturnino adiungi, ad *Cenſum* eum tum hominum, tum facultatum, peragendum, *Luc.* 11, 1. Praeſes et Syriae hoc anno *Q. Varus*, ſucceſſor datus Sentio. Saturnino, ante mortem Herodis, *Ioſeph.* L. XVII. Antiq. C. VIII.
753.	45.	I.	Panodorus, Monachus Aegyptius, Antiocheni, Chronicon Alex. *Nat.* Chriſtum hoc anno 25. *Dec.* Sic Petrus de Alliaco, Sixtus Sen. Mart. Lutherus, Ioh. Lucidus, Alph. Salmero, Henr. Haruillaeus, Phil. Labbeus etc. Et haec ſententia Vulg. ſecundum Dionyſ. Exiguum. Corn. Lentulo, et Calp. Piſone *Coſſ. Per. Iul.* 4713. *Olymp.*	Hoc anno mortuus creditur *Herodes*, ex Epiphanio; inter Eclipſ. Lunae, quae fuit *Ian.* 9. et Paſcha quod *April.* 6. Archelai ann. 1. Chriſti nati 2. quo reuerſus ex Aegypto. Vt vitium ſit in Ioſepho, qui *triennio* ante mortuum Herod. Fuit annus Seleucidar. 312.

A.

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM cenſent.	
			Olymp. CXCIV. anno 4. *Auguſti* XLIII. Tribun. Poteſt. XXIII. *Cyclo* Sol. IX. *Lunae* 1. ante Aeram Vulgarem (quae primum annum Chriſti coniicit in ſequentes *Kal. Ian.*) anno vno.	
754.	46.	1.	Quidam, inter quas locum occupant, Petrus Allix in diatriba de anno et menſe Natali I. C. Londini 1709. 8. Henricus Philippi, S. I. in Introductione Chronologica, pag. 63. Colon. 1621. 4. Antonius Pagi, qui certo demonſtratum hoc contendit ad A. C. 280. N. 6. *Natiuitatem Chriſti* coniiciunt in hunc annum, 25 *Dec.* et ſic Faſti Conſul. in Caeſariana Biblioth. qui tum notant *Lunam* XV. manifeſto errore. Caio Caeſ. (Auguſti filio) et Aemilio Paulo *Coſſ.* *Per. Iul.* 4714. *Olymp.* CXCV. anno 1. Auguſti XLIV. Cyclo *Sol.* X. *Lunae* 2. etc.	A. Seleucidar. 313. Hoc anno *Auguſtus* LXIII. aetatis impleuit, quem vocat κλιμακτῆρα, *Epiſt.* ad *Caium* Caeſ. et inchoauit LXIV. Vide *Gell.* L. XV. C. VII.
755.	47.	2.	P. Vincio, et P. Alfenio Varo *Coſſ.* *Per. Iul.* 4715.	In hunc annum *Lucii Caeſar.* obitus contigit: et

Anno Vrbis Condit.	*An. Iuliani.*	*Ante. Aeram Dionyſ.*	CHRISTVM NATVM. cenſent.	
			4715. *Olymp.* CXCV. anno 2. *Auguſti* XLV. etc. Ita Paullus de Middelburgo, et qui hunc ſequuti.	et *Tiberii* ex Rhodo Inſula reditus Romam, ſecund. *Lydiatum*, *Pagi*, etc. anno demum ſequente, ſecund. *Petav.*
756.	48.	3.	Thomas Lydiatus *Recenſion.* C. XVI. et in Serie Magiſtratuum, cenſet hoc anno *natum* eſſe Chriſtum XXV. *Pachon* ex Clem. Alex. qui dies inciderit hoc anno in *Maii* 20. Hinc Chriſtum circumciſum Maii 27. ipſo die Pentecoſtis. Eundem annum, ſequutus Aeram V.C. Fabianam, cenſet fuiſſe DCCLI.	Aliquot annis, ante hunc ipſum, *natum* eſſe Chriſtum, vel inde colligitur, quod *Caius* Aug. filius, mortuo iam Herode in Orientem profectus ſit; paulo poſt Conſulatum abſens initurus A. V. C. 754. Vide ſis Ioſephum, *Antiq.* L. XVII. C. XI.
			Aelio Lamia, et Seruilio Gemino *Coſſ. Per. Iul.* 4716. *Olymp.* CXCV. a. 3. Auguſti XLVI.	
761.	53.	8.	Aera hiſtorica Graecorum Beuereg. l. 2. Inſtitutt. Chronologicor. cap. 11. p. 134. Arthur Bedford Animaduerſſ. in Newtoni Chronologiam p. 150.	

X. Ex hoc tanto virorum doctorum diſſenſu, qui in temporum rationibus excutiendis aetatem contriuerunt, ne de Sinenſium opinione iam dicam, qui annum natiuitatis Chriſti a tempore orbis conditi vltra octingenties

octogies quater mille et octingentis annis remouent, merito colligat aliquis cum Iacobo Gaffarello cap. 2. curioſitatum inauditarum, neque dies neque annos, qui a rerum creatarum initio ad Chriſtum natum vsque effluxerunt, citra peculiarem reuelationem diuinam certo definiri poſſe: quamquam Benedictus Pererius in V. Geneſ. ſollicite monet in verbis Eccleſiaſtici c. 1. v. 2. *dies ſaeculi quis enumerabit?* de diebus eſſe ſermonem, non de annis, horum enim numerum ſciri, illorum ignorari. Non tamen ideo incerta ſunt omnia, ſed de pluribus iisque maximi momenti rebus ſic ſatis conſtat, vt Synchroniſmi obſeruari et ſyſtema aliquod hiſtoricum componi poſſit, quo res praecipuae digerantur iuſto tempore, ne anticipare neceſſe ſit quae poſt contigerunt, aut quae ante geſta ſunt poſtponere. Vt vero breue ſpecimen aliquod Ideae Chronologicohiſtoricae tironibus exhibeam, quod memoria facile teneant, placet non cum Varrone tempus omne diuidere in ἄδηλον μυθικὸν, et ἱςορικόν, ſed huic Varronianae diuiſioni potius praeferre antiquam et Iudaeorum teſtimonio celebratiſſimam domus Eliae traditionem [40] qua omne aeuum diuiditur in ſex annorum millenarios hoc modo: *duo millia inane* ſiue ante Legem Moſis: *duo millia Lex, duo millia Meſſias.* Sic ponemus Chriſtum natum eſſe circa annum Mundi 4000, Legem Moſis vero eſſe latam poſt Annum Mundi 2400.

In *PRIMO MILLENARIO* et *SECVNDO* nihil occurrit notatu dignum et certum, niſi quod ſacra Geneſeos nobis offert Hiſtoria. Anni generationum Patriarchalium ante Diluuium ita ſe habent ex Geneſ. V.

Adam

[40] De illa domus Eliae traditione dixi vberius in Codice Pſeudepigrapho veteris teſtamenti pag. 1079. ſq. In praeſenti tantum adnotabo, quod ad numerum ſex dierum quibus conditus a DEO Mundus eſt, ſex etiam aetatibus omne tempus diſtinguit S. Auguſtinus libro et capite vltimo de Ciuitate DEI. *Ipſe etiam numerus aetatum veluti dierum ſi ſecundum eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis ſanctis videntur expreſſi, iſte ſabbatiſmus euidentius apparebit, quoniam ſeptimus inuenitur, vt prima aetas tanquam dies primus ſit ab Adam vsque ad Diluuium. Secunda inde vsque ad Abraham. Hinc iam vsque ad Dauid vna, altera inde vsque ad tranſmigrationem in Babyloniam, tertia inde vsque ad Chriſti carnalem natiuitatem. Fiunt itaque omnes quinque. Sexta nunc agitur. Poſt hanc tanquam die ſeptimo requieſcet DEVS, quum eundem ſeptimum diem quod nos erimus in ſe ipſo DEVS faciet requieſcere.*

genuit anno aetatis ſuae	Hebr.	Samarit.[41] ap. Scalig.	Samaritan. apudSync.	LXX.	Ioſeph.	Iſ.Voſſ.
Adam	130	130	130	230	230	230
Seth	105	105	105	205	205	205
Enos	90	90	90	190	190	190
Cainam	70	70	70	170	170	170
Mahelaleel	65	75	65	165	(165)	165
Iared	162	62	62	162	162	162
Henoch	65	65	60	165	165	165
Mathuſalah	187	77	67	167	187	187
Lamech	182	53	53	188	182	182
annusNoae quo diluuium accidit.	600	600	600	600	600	600
Summa	1656	1327	1302	2242	2153	2256

Poſt Diluuium, haec ſeries generationum exhibetur Geneſ. XI.

anno aetatis ſuae	Hebr.	Samarit. ap. Scalig.	Samaritan. apudSync.	LXX.	Ioſeph.	Iſ.Voſſ.
Diluuium fuit	1656	1327	1302	2242	2153	2256
Semus genuit poſt diluu.	2	— —	2	2	12	12
Arphacſad	35	135	135	135	135	135
Cainan	—	—	—	130	—	130
Sala	30	130	130	130	130	130
Eberus	34	134	134	134	134	134
Phaleg	30	130	130	130	130	130
Regu	32	132	132	132	130	130
Serug	30	130	130	130	132	132
Nahor	29	79	79	179	120	129
Thara	70	70	70	70	70	70
inde ad natum Abrahamum	60	69	60	60	60	60
Summa	2008	2327	2304	3474	3206	3448

MILLE-

41. Ab anno nati Abrahami numeros ſuos ſupputare incipit Chronicon Euſebianum; contra

MILLENARIO TERTIO ex ſacris litteris obſeruanda

Vocatio Abrahami anno aetatis 70. vt Hebraeorum habet traditio Petauio etiam probata, vel vt Euſebius computat, quem plerique alii ſequuntur 75

Iſaacus natus anno Abrahami 100. Geneſ. XVII.

Ioacobus et Eſau — Iſaaci 60. Geneſ. XXV. 26.

A vocatione Abrahami vsque ad Exodum Iſraelitarum ex Aegypto ſiue *annum octogeſimum* Moſis Geneſ. XV. 13. Exod. XII. 40. Actor. VII. 6. Exod. VII. 7. 430

Ab Exodo Iſraelis et data tertio menſe poſt Lege Exod. XX. 1. vsque ad conditum templum Salomoneum 1 Reg. VI. 1. 479

His adde annos ab orbe condito ad natum Abrahamum 2008

2992

Anni illi 479. vt diſtinctius intelligantur, en tibi breuem [42] tabellam:

Ab egreſſu Hebraeorum ex Aegypto ad mortem ſiue annum 120. Moſis . . .	40.	Exod. VII. 7. Deut. XXXIII. 7.
Inde ad mortem Ioſuae . .	25.	
Inde ad coeptam ſeruitutem ſub Cuſane . .	34.	
Inde ad reſtitutam per Othnielem Libertatem . .	8.	Iudic. III. 8.
Inde ad coeptam ſeruitutem ſub Eglone . .	40.	Iud. III. 11.
Inde ad redditam per Ehudum Libertatem . .	18.	Iud. III. 14.
Inde ad coeptam ſeruitutem ſub Midianitis . .	80.	Iud. III. 30.
Inde ad reſtitutam per Gedeonem Libertatem . .	7.	Iudic. VII. 1.
Inde ad mortem Gedeonis . .	40.	Iud. VIII. 28.
Inde ad mortem Abimelechi .	3.	Iud, IX. 22.
Inde ad mortem Tholae . .	23.	Iud. X. 2.

Inde

contra *Paullum Pezronium*, et cuius hic inſiſtit veſtigiis *Iſaacum Voſſium* ſequuntur, qui LXX. Interpretum calculum praeferunt. Vide quae pro Hebraeorum codicum computatione afferunt *Ioannes Marcianaeus* et *Matthaeus Petitdierus* Diſſ. in S. Script. XXVIII. XXX. XXXII.

[42] Io. Marſham Canon. Chron. p. 305. ſq. Petrus Brinch examine Chronologiae Ioſephi p. 16.

Inde ad mortem Iairi et coeptam ſeruitutem ſub Ammonitis et Philiſtinis	22.	Iud. X. 2. 7. 8.
Inde ad finem ſeruitutis ſub Philiſtinis et recuperatam vindice Samuele Libertatem	40.	Iud. XIII. 1.
Inde ad initium Regni Saulis	16.	1 Sam. VII. 13.
Inde ad mortem Saulis	40.	Actor. XIII. 21.
Inde ad mortem Dauidis	40.	1 Reg. II. 11.
Inde ad fundationem Templi Salomonis	3.	1 Reg. VI. 1.
Summa	479.	

Praeter haec quae e ſacris litteris conſtant, pauca certa ex aliis monumentis licet eruere. Nam quae de diſperſione gentium et de originibus ac ſucceſſionibus Imperiorum antiquiſſimorum Aſſyriaci, Aegyptii aliorumque feruntur, et a Viris doctiſſimis diſputata vberrime et excuſſa ſunt, pauciſſima ita diſtincte et explorata ratione cognoſcuntur, vt certis temporum articulis ſignare et conſtituere illa queamus.

Antiquiſſima *aera* de qua dignioribus fide teſtibus conſtat eſt *Troiana* ſiue captae Troiae quam anno 408. ante Olympiades communiter definiunt, ante vrbem Romam conditam 437. Troianam aeram annis circiter quadraginta praeceſſiſſe traditur celebris illa expeditio *Argonautarum*. Cetera omnia caligini temporis ἀδήλȣ et μυθικȣ̃ non dubitauit adſcribere Varro Romanorum doctiſſimus.

MILLENARIVS QVARTVS ex ſacris literis haec cognoſcenda praebet: Poſt *Saulum* qui 19. et *Dauidem* qui 40. annos regnauit, numerantur ab anno quarto *Salomonis* quo templum condi coeptum eſt vsque ad obitum

			anni
Regis Salomonis	3 Reg. VI. 1. XI. 43.	2 Chron. IX. 30.	37
1. Roboam	3 Reg. XIV. 21.	2 Chron. XII. 13.	17
2. Abiam	3 Reg. XV. 1.	2 Chron. XIII. 2.	3
3. Aſſa	3 Reg. XV. 10.	2 Chron. XVI. 13.	41
4. Ioſaphat	3 Reg. XXII. 42.	2 Chron. XX. 31.	25
5. Ioram	4 Reg. VIII. 17.	2 Chron. XXI. 5.	8
6. Ochozias	4 Reg. VIII. 26.	2 Chron. XXII. 2.	1
7. Athalia	4 Reg. XI. 3.	2 Chron. XXII. 12.	6

8. Ioas	4 Reg. XII. 1.	2 Chron. XXVI. 1. anni	40
9. Amaſias	4 Reg. XIV. 2.	2 Chron. XXV. 1.	29
10. Azarias ſ. Ozias	4 Reg. XV. 2.	2 Chron. XXVI. 3.	52
11. Ioatham	4 Reg. XV. 16.	2 Chron. XXVII. 1.	16
12. Achaz	4 Reg. XVI. 2.	2 Chron. XXVIII. 1.	16
13. Ezechias	4 Reg. XVIII. 2.	2 Chron. XXIX. 1.	29
14. Manaſſes	4 Reg. XXI. 1.	2 Chron. XXXIII. 1.	55
15. Amon	4 Reg. XXI. 19.	2 Chron. XXXIII. 21.	2
16. Ioſias	4 Reg. XXII. 1.	2 Chron. XXXIV. 1.	31
17. Ioachas	4 Reg. XXIII. 32.	2 Chr. XXXVI. 2. menſes	3
18. Ioakim	4 Reg. XXIII. 37.	2 Chron. XXXVI. 5.	11
19. Iechonias	4 Reg. XXIV. 8.	2 Chr. XXXVI. 9. menſes	3
20. Sedechias	4 Reg. XXIV. 18.	2 Chron. XXXVI. 11.	11

Summa annorum 430. menſes 6.

Hi *Reges Iudae* vsque ad captam a Nabuchodonoſore Hieroſolymam Anno ante Chriſtum natum circiter 588. Reges vero *Iſraëlis* [43] ſiue decem tribuum a Ieroboamo vsque ad captam a Salmanaſare Samariam anno Ezekiae Regis Iudae Sexto, ante Chriſtum natum 721. ita computantur:

1. Ieroboam I.	3 Reg. XIV. 20.	regnauit annos 22
2. Nadab	3 Reg. XV. 25.	2
3. Baaſa	3 Reg. XV. 33.	24
4. Ela	3 Reg. XVI. 8.	2
5. Zamri	3 Reg. XVI. 15.	Dies 7
6. Amri	3 Reg. XVI. 23.	12
7. Achab	3 Reg. XVI. 29.	22
8. Ochozias	3 Reg. XXII. 52.	2
9. Ioram	4 Reg. III. 1.	12
10. Iehu	4 Reg. X. 36.	28
11. Ioachaz	4 Reg. XIII. 1.	17
12. Ioas	4 Reg. XIII. 10.	16
13. Ieroboam II.	4 Reg. XIV. 23.	41

Ieroboam III. cognomento Ieſoz, vt obſeruat Ioan. Boiuinius Tom. 5. Memoriarum Academiae Inſcriptionum Pariſienſis p. 446. ſſ. qui etiam de regno Ioaſi et Amaſiae videndus p. 465. ſſ.

14. Za-

[43] Synchroniſmum vtrorumque vide apud Melchiorem Leydeckerum de Republica Hebraeorum T. 2. p. 231. Ricciolum pag. 272. et 274. ſeq. Chronologiae Reformatae. Matth. Petitdierium Diſſ. in S. Scripturam, p. 323. ſeq.

14. Zacharias	4 Reg. XV. 8.	regnauit menſes 6
15. Sellum.	4 Reg. XV. 13.	menſem 1
16. Manahem	4 Reg. XV. 17.	annos 10
17. Phaceia	4 Reg. XV. 23.	2
18. Phacee	4 Reg. XV. 27.	20
19. Hoſea	4 Reg. XVII. 1.	9

Summa anni 241. menſes 7. dies 7.

Poſt annos ſeptuaginta *captiuitatis* quae ſoluta eſt Anno ante natum Chriſtum 536. per edictum Cyri Perſarum Regis de templo reaedificando, Iudaei non amplius paruerunt Chaldaeis, ſed ſub Regibus Perſarum quadam libertatis vmbra vſi ſunt vsque ad Alexandrum M. qui euerſo Perſarum imperio Iudaeos etiam ſibi ſubiecit, atque ſi Ioſepho [44] fides, Hieroſolymam quoque intrauit, ac ſalutauit ibi Pontificem Maximum Iadduam, occupauitque Samariam [45] quum Andromachum praefectum ciues interfeciſſent. Poſt Alexandrum Hieroſolyma iterum capta a Ptolemaeo Lagi, et Iudaeorum populus modo Ptolemaeis modo Antiochis paruit, donec ſub Antiocho Epiphane Syriae rege iugum ob grauiſſimas perſequutiones intolerabile excutere coepit Matathias Pontifex Max. anno ante natum Chriſtum 166. Inde ſucceſſio *Maccabaeorum*; ita concipienda:

Matathias ante Chriſtum.	166.	Euſeb. 1851
Iudas Maccabaeus Matathiae F.	165.	num. 1852
Ionathan Apphus, Iudae frater	157.	1860
Simon frater alter Iudae	143.	1874
Iohannes Hyrcanus, frater tertius	135.	1882
Ariſtobulus Hyrcani F. primus *Rex* ſalutatus	104.	1913
Alexander Iannaeus Ariſtobuli F.	103.	1914
Alexandri vxor Salome, Regina	77.	1940
Hyrcanus Alexandri F.	67.	1950
Ariſtobulus Hyrcani frater, ſub quo capta a Pompeio Hieroſolyma et Romanis ſubiecta, A. ante Chriſtum nat.	63.	1954

Hyr-

[44] Ioſephus libro 9. c. vlt. Antiquitatt. Mentio etiam in Ioma f. 69. 1. in Vaiikra Rabba ſect. 13. vt Coſmam Indopleuſtem XII. p. 344. et alios iuniores Chriſtianos praeteream. In dubium tamen illam narrationem vocat Antonius van Dale libro de Ariſtea pag. 75. ſeq.

[45] Syncellus p. 261.

Hyrcanus iterum	ante natum Chriſt. 63.	Euſeb.	1954
Antigonus Ariſtobuli F.	40.	num.	1977
ſecuri percuſſus ab M. Antonino triumuiro	37.		1980

Sequitur *Herodiadarum* ſucceſſio:

Herodes Magnus, Antipatri Aſcalonitae, qui ſub Hyrcano adminiſtrationem rerum habuerat, Filius, rex Iudaeae a Senatu Rom dictus anno ante Chriſtum natum 39

Archelaus Herodis F. ab Auguſto Rex conſtitutus anno Chriſti 1

Herodes Agrippa, Herodis M. ex Ariſtobulo filio Nepos, ὁ σκωληκόβρωτος, a Caligula et a Claudio rex eſſe iuſſus, totius Tetrarchiae Philippi patrui et tetrarchiae Lyſaniae 37

Agrippa iunior regnauit annos 56, ab A. C. 44

Hieroſolyma capta *a Tito* die octaua menſis Gorpiaei, ſiue Auguſto menſe, anno ſecundo Flauii Veſpaſiani, 70

Templum exuſtum anno vrbis ſanctae conditae 2177. die decima Loi, ſiue Iulio menſe, die eadem qua ante annos 316. templum prius vaſtauerat Nabuchodonoſor Babyloniorum Rex, anno ab vrbe Hieroſolyma condita 1461. Vide Ioſephum VII. 26. et 42. de bello Iudaico, qui a rege Dauide ad primum excidium computat annos 464. et tres menſes; ad excidium poſterius annos 1179.

Aeram Chaldaicam incipere aiunt Anno 1993. ante captam ab Alexandro Babylonem, teſtemque huius rei laudant [46] Calliſthenem. Sed neſcio an id firmiter colligere liceat ex hoc loco Simplicii ad l. 2. de caelo p. 123. ὑπ' Ἀριστοτέλους οὖν πειθομένους ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον τοῖς ὑστέροις ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκείνων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοσαῦτα φαινόμενα εἰδότων, διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλιθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκώψαντος αὐτῷ, ἅστινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν, μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου σωζομένας, μὴ δὲ δυναμένων δεῖξαι δι' ὑποθέσεων τὰ πιστευόμενα. Horum enim verborum ſenſus eſt, circa obſeruationes Aſtronomicas fidem potius habendam eſſe Aſtrologis minus vetuſtis, quam antiquiſſimis illis, qui non tam diligenter phaenomena anno-

[46] G. Ioan. Voſſius Iſagoge Chronologica p. 54. *Antiquitatem regni Babylonici etiam ex Simplicio ſcimus, qui commentario in Ariſtotelis libb. de caelo refert, quomodo quum Alexander M. Babylona cepiſſet, Ariſtoteles ex conſobrino et diſcipulo ſuo Calliſthene, qui Alexandrum comitabatur, quaeſierit per litteras, quamdiu duraſſet imperium Babylonium: illum autem Ariſtoteli reſcripſiſſe, ex ſententia ſapientum Chaldaeorum vrbem eam occupatam eſſe anno aerae Chaldaicae 1993.*

annotarunt, aut obſeruationes eorum ſcripto ſeruatas habuerunt, demonſtrationibusue potuerunt iis quae afferunt fidem facere, inprimis antequam Calliſthenes Babylone in Graeciam miſiſſet obſeruationes annorum 1993. quas ad aetatem vsque Alexandri ſeruatas reperit.

Vt praecipuas tamen quasdam temporum notationes hoc loco adiungam:

Ab initio Nini ad Sardanapalum ab Arbace deuictum, ſunt anni, vt notat e Cteſia Diodorus Siculus,	1360	ante Chriſtum ab An. 2236 ad 876
Ab Arbace ad Aſtyagem vltimum *Medorum* Regem, anni	322	883 — 561
Aera Iphiti ſiue Olympiadum		776
Aera Vrbis Romae conditae Catoniana		755[47]
— — — — Varroniana		753
Aera Nabonaſſari Babyloniorum Regis qui a Medis defecit		747
Aera Nabopalaſſari, qui pater Nabuchodonoſoris fuit		625
A Cyro primo Rege *Perſarum* ad[48] mortem Darii Codomanni quem vicit Alex. Magnus	231	ab An. 561 — 330
Regnum Macedonum a Philippo Aridaeo ad Perſeum victum a Paullo Aemilio	271	324 — 153
Regnum Aegyptium a Ptolemaeo Lagi ad Cleopatram	293	321 — 28
Regnum Parthorum ab Arſace ad Artabanum IV. victum ab Artaxare	476	ab A. 250 ante, ad 226 poſt N. C.
Regnum Syriae, ab Seleuco I. Nicanore ad Antiochum Pii F. a Pompeio M. Syria priuatum	249	ab A. ante N. C. 312 — 63

Aera Seleucidarum, Aera contractuum, Aera Dilkarnaim, Anni Graecorum ſecundum quos computant ſcriptores Maccabaicorum, incip. ab An. ante C. N. 312

Aera Iuliana ſiue Antiochena prior, initium Iulii Caeſaris dictaturae, 45

Aera Hiſpanica ab anno Iuliano VIII. 38

Aera Antiochena poſterior, eadem quae aera pugnae Actiacae, qua Auguſtus Antonium deuicit, atque Aera Alexandrina a capta ab Auguſto Alexandria 30

MIL-

[47] Alias ſententias vide in Actis Eruditor. 1718. p. 397.

[48] Darius cum Alexandro iam conflicturus apud Curtium IV. 14. 20. *Forſitan ita Dii fata ordinauerunt, vt Perſarum imperium quod ſecundo curſu per ducentos triginta annos ad ſummum faſtigium euexerant, magno motu concuterent magis quam adfligerent.*

MILLENARIVS QVINTVS praeter Romani Imperii et tot ſub eo gentium fata, inprimis conſiderandam offert Chriſti vitam et Euangelii praedicationem ab Apoſtolis propagatam per totum terrarum orbem, Chriſtianaeque Religionis incrementa, et Eccleſiae dilatationem, quae inter tot grauiſſimas perſequutiones annos circiter trecentos ſub Imperatoribus Romanis Ethnicis mirum in modum creuit: donec primus *Conſtantinus* Magnus ab A. C. 312. non dubitauit Chriſtianiſmum publice profiteri, nomineque Chriſti labara ſua et inſignia ac numos conſecrare. Obiit Nicomediae A. C. 337.

Reip. Iudaicae excidium . . : A. C. 70
Aera agonis primi Capitolini, a Domitiano celebrati . 86
Perſarum regnum ab Artaxare reſtauratum . . . 226
Aera Diocletiani, Aegyptiaca, Martyrum Gratiae . . 284
Aera Conſtantini M. Imperatoris in Britannia ſalutati . 306
Aera ſiue periodus quindecennalis *Indictionum* ab [49]. octauo Cal. Octobr. 312
Concilium I. Oecumenicum *Nicaenum* in quo deſinit Chronicon Euſebii 325
Conſtantinopolis a Conſtantino M. inſtaurata et dedicata . 330
Imperium diuiſum inter Conſtantinum fil. Conſtantium et Conſtantem 337
Inter Valentinianum et Valentem . . . 364
Inter Valentinianum iuniorem et Gratianum . . 365
Conſtantini M. diuiſio Imperii in Orientale et Occidentale, qua Theodoſius Magnus filiis Arcadio *Orientem* et CPolin . . 384
Romam Honorio et *Occidentem* tribuit . 393
Francorum regnum in Gallia coepit . . 418
Sub idem tempus pleraeque Occidentalis Imperii prouinciae et regna a Vandalis, Hunnis, Gothis aliisque barbaris populis inuadi coepta.
Imperium Occidentale extinctum, deiecto Romulo Auguſtulo 476
Per Odoacrum Tunilingorum Regem
Saeculo ſexto Longobardi infeſtarunt Pannoniam, Dalmatiam, Illyricum ac denique Italiam .
Exarchi Rauennae fuerunt per annos 383. ab A. C. 369. ad 752
Aera Arabum ſiue Hegirae Muhamedicae . . 622
Aera Perſica ſiue Iezdagirdis vltimi Perſarum Regis ſiue inchoati Saracenorum in Perſia Imperii . . . 632
Saracenorum regnum in Hiſpania coepit . . 714
Regnum Longobardicum in Italia a Carolo M. extinctum 774

Im-

[49] Graeci Imperatores deinde auſpicati ſunt Indictiones numerare a Calendis Septembribus, Pontifices a Calendis Ianuarii. Vide Bandurium ad Antiquitates CPol. p. 473. ſeq. et Combefiſium ad Amphilochium p. 262.

Imperium Occidentale ab eodem Carolo M. inſtauratum. A. C. 801

Chriſtiana religio per Germaniam et ſeptentrionales regiones propagata ſaeculo nono.

MILLENARIVS SEXTVS, cuius et ipſi particula ſumus, quo propiora nobis tempora complectitur, eo breuius illo defungi poterimus, nihil quicquam eius hoc loco annotaturi quam *Imperii Orientalis* excidium A. C. 1453, et iucundiſſimam quae in ſaeculi XVI. initia incidit Epocham reſtauratae lucis Euangelii atque bonarum literarum.

XI. Quum Chronologia vniuerſalis compactum quoddam ex innumeris obſeruationibus et particularibus Hiſtoriis corpus ſit, vtilem huic perficiendo operam praeſtant ii, qui in celebriorum regnorum vel Rerumpub. rebus ſingillatim digerendis deſudant. Nullam autem lucidiorem facem praeferre cognitioni illarum poſſunt, quam ſi Regum, Principum, Archontum, Conſulum, Magiſtratuum, Patriarcharum, Epiſcoporum aetatem et tempora recte digerere ſtudeant. Sic Atticae v. g. Hiſtoriae inſignem plane lucem affert ſeries Chronologica Archontum, [50] ad quorum tempora Graeci ſcriptores (ita vt ad annos Conſulum Romanorum Latini) referre omnia ſolent, a Io. Meurſio libro de Archontibus, et *Eduardo Corſino* in faſtis atticis, quorum T. 1. Florent. 1744. 4. II. ib. 1747. III. ib. 1751. 4. prodiit, illuſtrata, exhibitaque ab Humfredo Prideaux ad Marmora Oxon. Tom. 2. pag. 82. et Henrico Dodwello opere praeſtantiſſimo de Cyclis pag. 713. ſeq. Sed non minus vtilem operam praeſtitit idem Dodwellus quando pag. 737. eosdem Archontes ordine Alphabetico cum adpoſita temporis nota deſcriptos exhibet, vt quando in veterum monumentis aliquid hoc vel illo Archonte contigiſſe legitur, ope huius indicis ſtatim de tempore, quo Archon ille praefuit, conſtet. Illum indicem, quum in veteri Attica Hiſtoria vtiliſſimus ſit, Dodwelli vero opus in paucorum apud nos manibus verſetur, hoc loco integrum, additis Corſini emendationibus, adiungere voluimus.

Regum Atticorum a Cecrope, *Archontumque* ſeries *Alphabetico* ordine diſpoſita, cum *annis*, quibus honorem quisque iniuit, *Periodi*, ante *annuos* Archontas, *Iulianae;* poſtea vero ipſarum *Olympiadum*.

[50] Athenienſium exemplo aliae etiam vrbes et Reſpublicae Archontibus vſi ſunt, et ſub eorum poteſtate ac nomine monetam ſignarunt, non modo Athenienſium coloniae, ſed etiam quibus placuit Athenienſium leges ſequi, ſicut de vrbibus in Bithynia ab Hadriano inſtauratis, aut conditis obſeruat Anſelmus Bandurius T. 1. Numiſmatum Imperatorum p. 9.

Periodi Iulianae numerus prior, *Chronici* Marmorei Arundeliani, *Corſ.* Corſini faſti Attici, *poſterior* Dodwelli.

A.

Abion, (Corſ. Bion) $80\frac{3}{4}$.
Acaſtus, 3646. M. Oxon. 3365. Dodwello.
Aceſtorides, $69\frac{1}{2}$. I.P. $76\frac{3}{4}$. Dodwello. $\frac{68}{69}\,\frac{4}{1}$. $76\frac{2}{3}$. Corſ.
Adimantus, $75\frac{3}{4}$.
Adrianus Imper. 222. 4.
Aegeus, 3406. M. Ox. 3432. Dodwello.
Aeſimedes, 9. 1. (2. Corſ.) Iul.P. 3971.
Agameſtor, 3985. M.Ox. 3961. Dodw.
Agathocles, 183. 2. 105. 4.
Agyrrhus, ante Andocidem, incert.
Alcaeus, 1. qui a Dodwello *Athenaeus* putatur, quum in marmore poſtremae ſolum exſtent de nomine ſyllabae αιος πρότερος, ex Corſini mente rebus praefuit publicis $\frac{60}{61}\,\frac{4}{1}$.
Alcaeus, 11. 89. 3. Corſ. $89\frac{2}{3}$.
Alcibrades, incert. Pollux.
Alciſthenes, 102. 1.
Alcmaeon, 3958. M. Ox. 3959. Dodwello.
Alexias, 93. 4. Corſ. $93\frac{3}{4}$.
Aminias, 89. 2. 87. 4.
Amphictyon, 3191. 3217. Dodwello.
Anarchia, Olympiad. 94. 1. 215. 3. Corſ. $\frac{93}{94}\,\frac{4}{1}$.
Anaxicrates, 125. 2. 118. 2.
Anchiſes, $73\frac{1}{2}$. Corſ. $\frac{72}{73}\,\frac{4}{1}$.
Anicetus, 112. 1.
Anticles, 113. 3. 4.
Antidotus, $82\frac{2}{3}$. Corſ. $82\frac{1}{2}$.
Antigenes, 93. 2. Corſ. $93\frac{1}{2}$.
Antilochides, $86\frac{2}{3}$. Corſ. $86\frac{1}{2}$.
Antipater, 97. 4. 206. 1. Corſ. $97\frac{3}{4}$.
Antiphates, 120. 4.
Antiphon, 90. 3. Corſ. $90\frac{2}{3}$.
Antitheus, 160. 1. Meurſ. Rectius 158. 3. vid.
Aphepſion, $74\frac{3}{4}$. Corſ. $77\frac{3}{4}$.
Aphidas, 3556. Marm. Ox. 3578. Dodwello.
Apollodorus, 87. 3. (Corſ. $87\frac{2}{3}$.) 107. 3. 114. 4. 115. 2.
Apollonius, incertus. Vnus e Sophiſtis *Philoſtrati*.
Apſander, *19. 1. (Corſ. 19. 2.) Iul. Per. 4011.
Apſephion, 74. 3. $77\frac{2}{3}$.
Apſeudes, 86. 4. Corſ. $86\frac{3}{4}$.
Archeſtratides, $\frac{50}{51}\,\frac{4}{1}$. Corſ. $50\frac{3}{4}$.
Archias, 90. 2. (Corſ. $90\frac{1}{2}$.) 108. 3.
Archidas, 108. 3.
Archidemides, Olympiad. $79\frac{1}{2}$. Corſ. $\frac{78}{79}\,\frac{4}{1}$.
Archimedes, 29. 1. male Pauſanias pro $79\frac{1}{2}$. Vid. *Meurſius* Arch. Attic. l. 11. c. 15. Sed rectius forte iam adductus Archidemides.
Archippus, 3679. M. Oxon. (3701. Dodw.) 114. 4. 115. 1. 3.
Areus, Grut. Inſcript. pag. 105. 9. incert. ſub Auguſto aliquo.
Arimneſtus, qui et Ariſtomneſtus 91. 1. Corſ. $\frac{90}{91}\,\frac{4}{1}$.
Ariphron, 3837. M. Oxon. 3869. Dodwello.
Ariſtaechmus, incert. Grut. Inſcriptt. p. 405. 1. ſub Romanis.

Ari-

Ariſtaeus, Ariſtot. Meteor. l. 1. cap. 6. forte 101. 4.
Ariſtides, $\frac{72}{73}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. $72\frac{3}{4}$.
Ariſtion, 89. 4. Corſ. $89\frac{3}{4}$.
Ariſtocles, 43. 4. Corſ. $43\frac{3}{4}$.
Ariſtocrates, 95. 2. Corſ. $95\frac{1}{2}$.
Ariſtodemus, 107. 1.
Ariſtomenes, $52\frac{3}{4}$. Corſ. $52\frac{2}{3}$.
Ariſtomneſtus, 91. 1. Corſ. $\frac{90}{91}$ $\frac{4}{1}$.
Ariſton, $81\frac{3}{4}$. (Corſ. $81\frac{2}{3}$.) 89. 4.
Ariſtophanes, 112. 2.
Ariſtophon, 112. 3.
Ariſtophylus, qui et Aſtyphilus 90. 1. Corſ. $\frac{89}{90}$ $\frac{4}{1}$.
Archenides poſt Zenonem Citieum incert. Laert.
Aſteus, 101. 4.
Aſtyphilus, qui et Ariſtophylus, 90. 1. Corſ $\frac{89}{90}$. $\frac{4}{1}$.
Athenaeus,[51] 61. 1.
Attalus, Cl. incert. Grut. p. 79. 6. 317. 3. ſub *Romanis.*
Aurelius Ancharenus, circa temp. *Seueri.* Inſcr. *Sponii* miſc. p. 369.
Autoſthenes, 28. 1. Corſ. $28\frac{4}{1}$.

B.

Baſſus Palleneus, Corſ. circa Olymp. 227.
Bentidius Sota, circa temp. Seueri. Inſcr. *Spon.* miſc. p. 369.
Bion, $80\frac{3}{4}$. $86\frac{2}{3}$. Dodwello $80\frac{2}{3}$. Corſ.

C.

Caerimus, 118. 1. male.
Caius Iulius Caſius Stirienſis, incert. *Spon.* in Popul. Attic. Art. 4.
Calamio, poſt Olymp. 104. 1. ſub quo victi Athenienſes ad *ἐννέα ὁδοὺς* ſub duce Timotheo. Incert. e Schol. MS. in Aeſchinem.
Calleas, male Callias IV. $100\frac{3}{4}$.
Calliades, $\frac{74}{75}$. $\frac{4}{1}$.
Callias male, $\frac{74}{75}$. $\frac{4}{1}$. $81\frac{1}{2}$. Corſ. $\frac{80}{81}$. $\frac{4}{1}$. Πρότερος. Mar. Ox. (Ergo priori anno Calliades) II. 92. 1. Corſ. II. $\frac{91}{92}$. $\frac{4}{1}$. III. 93. 3. Corſ. III. $93\frac{2}{3}$. IV. 100. 4. Corſ. IV. $100\frac{3}{4}$.
Callidemides, 105. 1.
Callimachus, $83\frac{3}{4}$. 107. 4. Corſ. $83\frac{2}{3}$
Callimedes, 105. 1.
Calliſtratus, 106. 2.
Cebris, incert. ante Philochorum. Heſych. Ἀγέραιος.
Cecrops, I. 3132. M. Oxon. 3158. Dodwello.
Cecrops, II. 3341. M. Oxon. 3367. Dodwello.
Cephiſodorus, 103. 3. 104. 2.
Cephiſodotus, 105. 3.
Cephiſon, 112. 1.
Cephiſophon, 112. 4.
Chabrias, 91. 2. Corſ. $91\frac{1}{2}$.
Chaerephanes, $82\frac{1}{2}$. Corſ. $\frac{81}{82}$. $\frac{4}{1}$.
Chaerondas, 110. 3.
Chaeronidas, 110. 3.
Chares, $772\frac{1}{2}$. Corſ. $\frac{76}{77}$. $\frac{4}{1}$. $86\frac{3}{4}$. Corſ. $86\frac{2}{3}$.
Chariander, Olymp. 101. 1.
Chariclides, 104. 2.

[51] Coniectura ſola ita vocatur a Dodwello, quum poſtrema ſolum et ambiguae nominis partes *αῖος πρότερος* in marmore ſuperſint. A Lydiato et Prideauxio vero *Alcaeus* vocatur, et iuxta Corſinum praefuit Reip. Olymp. $\frac{60}{61}$ $\frac{4}{1}$.

Charinus, 118. 1.
Charondas, 110. 3.
Charops, 3960. M. Ox. 3961. Dodwello. 3962. Corſ.
Chion, 103. 4.
Chremes, 113. 2. 3.
Claudius Attalus, v. Attalus.
Clearchus, qui et Cleocritus 91. 4. Corſ. $91\frac{1}{4}$.
Cleocritus, qui et Leocritus vocatur, 91. 4. $91\frac{1}{4}$. Corſ.
Clidicus, 3980. M. Oxon. 3981. Dodwello.
Cliſthenes, $67\frac{3}{4}$.
Codrus, 3603. M. Oxon. 3624. Dodwello.
Comias, $\frac{54}{55}\frac{4}{1}$.
Conon, $79\frac{3}{4}$. $79\frac{2}{3}$. Corſ. 208. 4.
Coroebus, 118. 3.
Corybus, 118. 3.
Cranaus, 3182. M. Oxon. 3208. Dodwello.
Creon, Per. Iul. 4031. Olymp. 24. 1. 2.
Critias prior, 44. 1. $46\frac{4}{1}$.
Cteſicles, 111. 3.
Cteſicles antiquior, Lyſ. *inc.*

D.

Damaſias πρότερος, 35. 1. 2. Dionyſ. Hal. $35\frac{1}{2}$. Corſ.
— — II. $49\frac{2}{3}$. ſed $48\frac{4}{1}$. Schol. Pindari Argumento *Pyth.* qui et $48\frac{3}{4}$.
Damaſis, $48\frac{4}{1}$. Schol. Pind. Arg. Pyth.
Demetrius Phalereus, 117. 4.
Democles, 125. 3.
Democlides, 116. 1.
Demogenes, 115. 4.
Demonicus, Demoſthen. pro corona. Non, vt videtur, Eponymus.
Demophilus, 99. 4. $99\frac{1}{4}$.
Demophon, 3507. M. Oxon. 3533. Dodwello.
Demoſthenes, 116. 1.
Demoſtratus, 96. 4. $96\frac{1}{4}$. Corſ. 97. 3. $97\frac{2}{3}$. Corſ. 211. 1.
Demoſtratus Marathonius, incert. Spon. in Pop. Atticis Artic. 42.
Demotion, $77\frac{3}{4}$. $77\frac{2}{3}$. Corſ.
Dexitheus, 98. 4. $98\frac{1}{4}$. Corſ.
Dimylus, Laert. male 93. 4.
Dinophilus, 207. 1.
Diocles, 92. 4. $92\frac{3}{4}$. Corſ. 114. 3.
Diognetus, 3793. M. Oxon. (3822. Dodw.) $71\frac{1}{2}$. $\frac{71}{72}\frac{4}{1}$. Corſ. 129. 1. Incert. Reineſ. Claſſ. I. 206. Sed *Smyrnaeus* forte, non *Athenienſes.*
Dionyſius, poſt Lyciſcum. Inſert. Grut. p. 319 2. ſub *Romanis.*
Dionyſodorus, 208. 1.
Diophantus, 96. 2. $96\frac{1}{2}$ Corſ.
Diotimus, 88. 1. $\frac{87}{88}\frac{4}{1}$. Corſ. 106. 3.
Diotrephes, 99. 1. $\frac{98}{99}\frac{4}{1}$. Corſ.
Diphilus, $84\frac{3}{4}$. $84\frac{2}{3}$. Corſ. 121. 4.
Draco, 39. 1. $\frac{38}{39}\frac{4}{1}$. Corſ.
Dromoclides, $76\frac{2}{3}$. $76\frac{1}{2}$. Corſ.
Dropides, $\frac{46}{47}\frac{4}{1}$. $46\frac{3}{4}$ Corſ.
Dropilus, 33. 4. $34\frac{4}{1}$. Corſ.
Dyſcinetus, 102. 3.

E.

Elpines, 106. 1.
Elpinices, 106. 1.
Epaenetus, quem ex Faſtis eiecit Corſinus, Meurſio autem Olymp. 36. 1. 94. 4. Sed poſterior hic rectius *Exaeneti*

neti annus eſt. Olympiad. 36. 1. 94. 4.
Epaminon, 87. 4. $87\frac{1}{4}$. Corſ. pro ἐπ' Ἀμεινίᾳ. Nec enim nomen *Aminon*.
Epaminondas, 87. 4. $87\frac{1}{4}$. Corſ. Doric. non Atticum. Pro ἐπ' Ἀμεινίᾳ.
Epiginus, $85\frac{2}{3}$.
Erechtheus, 3291. Marm. Ox. 3317. Dodwello.
Erichthonius, 3201. Marm. Ox. 3227. Dodwello.
Eryxias, 21. 3. $21\frac{3}{4}$. Corſ. Iul. Per. 4021.
Erxiclides, $58\frac{1}{2}$. $\frac{57}{58}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Euaenetus, 111. 2.
Euander, 99. 3. $99\frac{2}{3}$ Corſ.
Eubulides, 96. 3. $96\frac{2}{3}$. Corſ.
Eubulus, 108. 4.
Eucatus, qui etiam Eutemus $\frac{92}{93}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Euchariſtus, 105. 2.
Euclees, 88. 2. $88\frac{1}{2}$. Corſ. Ariſtoteli, Olympiod. Alex. Aphrodiſaeo, et Schol. MS. in Aeſchin. περὶ Παραπρεσβ.
Euclides, 88. 2. $88\frac{1}{2}$. Corſ. 94. 2. $94\frac{1}{2}$ Corſ.
Eucrates, $47\frac{1}{2}$. $\frac{46}{47}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Euctemon, 93. 1. $\frac{92}{93}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. 120. 2.
Eudemus, 106. 4.
Eudorus, 108. 4.
Euippus, $\frac{79}{80}$ $\frac{4}{1}$. $79\frac{3}{4}$. Corſ.
Euphemus, 90. 4. $90\frac{3}{4}$. Corſ.
Euthippus, $\frac{79}{80}$ $\frac{4}{1}$. $79\frac{3}{4}$ Corſ.
Euthycles, *Demoſthen.* pro Coron. Sed non Eponymus. Incert.
Euthycrates, 113. 1. ſi Auctorem habuerit cur illum ita appellaret *Scaliger*.
Euthycritus, 113. 1. An ille? *Reineſ.* Claſſ. v. 36. Sic putat ipſe.
Euthydemus, $65\frac{1}{2}$. $\frac{55}{56}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. $82\frac{3}{4}$. $82\frac{2}{3}$. Corſ. 87. 2. $87\frac{1}{2}$ Corſ. 88. 3. $88\frac{2}{3}$. Corſ. 106. 4. ſi Auctor fuerit Scaliger.
Eutymenes, $\frac{85}{86}$ $\frac{4}{1}$. $85\frac{1}{4}$. Corſ.
Euxenippus, 118. 4.
Exaenetus, qui etiam Xenaetetus, 94. 4. $94\frac{3}{4}$. Corſ. 94. 4.

G.

Gallienus Imp. 260. 1.
Glaucides, $85\frac{2}{3}$. $85\frac{1}{2}$. Corſ.
Glaucippus, 92. 3. $92\frac{2}{3}$. Corſ.
Gorgias, 125. 1.

H.

Hadrianus Imp. 222. 4.
Hegemachus, 120. 1.
Hegemon, 113. 2.
Hegeſias, 114. 1.
Hegeſtratus, $55\frac{1}{2}$.
Heniochides, 41. 2. $41\frac{1}{2}$. Corſ.
Heraclides, $61\frac{1}{4}$. ſi habuit Auctorem *Scaliger*.
Cl. Heraclides Meliteſis, incert. Spon. in Pop. Attic. Art. 106.
Heraclitus, 162. 1.
Hercules, qui in Vatic. Dionyſ. Halicarn. Codice, et in Diod. Siculo apud Valeſium *Thericles* appellatur, rectius vero *Heraclides*, $61\frac{1}{4}$.
P. Herenius Dexippus, 260.
Herodes, 180. 1.
Heropythes, Demoſthen. pro Coron. Non Eponymus.
Hieromnemon, 117. 3.

Hip-

Hipparchus, $71\frac{1}{2}$. $\frac{70}{71}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Hippoclides, $53\frac{3}{4}$. $53\frac{2}{3}$. Corſ.
Hippodamus, 101. 2.
Hippomenes, 14. 1. 14. 2. Corſ. Iul. Per. 3991.
Hybrilides, $72\frac{2}{3}$. $72\frac{1}{2}$. Corſ.

I.

Iaſon, Olympiad. 163. 4.
Iſagoras, in Marm. Oxon. Lyſagoras, $68\frac{1}{2}$. $\frac{67}{68}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Iſarchus, 89. 1. $\frac{88}{89}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Ithycles, 95. 3. $95\frac{2}{3}$. Corſ.

L.

Laches, 95. 1. $\frac{94}{95}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Lacratides, $73\frac{2}{3}$. $73\frac{1}{2}$. Corſ.
Leocrates, 16. 3. 16. 4. Corſ. Iul. Per. 4001.
Leocritus, (rectius Cleocritus) 91. 4. $91\frac{3}{4}$. Corſ.
Leoſtratus, 27. 2. $27\frac{1}{2}$. Corſ. $74\frac{1}{2}$. $\frac{73}{74}\ \frac{4}{1}$. Corſ. 119. 2.
Leucius, ſ. Lucius, incert. Murator. T. II. p. 629.
Lyciſcus. 109. 1. incert. *Grut*. p. 319. 2. ante Dionyſium. Sub *Romanis*.
Lycoſtratus, 102. 4.
Lyſagoras, (rectius forte Iſagoras) $68\frac{1}{2}$. $\frac{67}{68}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Lyſanias, $78\frac{3}{4}$. $78\frac{2}{3}$. Corſ. $84\frac{2}{3}$. $84\frac{1}{2}$. Corſ.
Lyſiades, 95. 4. $95\frac{3}{4}$. Corſ.
Lyſias, 20. 3. $24\frac{2}{3}$ Corſ.
Lyſicrates, $\frac{81}{82}\ \frac{4}{1}$. $81\frac{3}{4}$. Corſ.
Lyſimachides, $\frac{83}{84}\ \frac{4}{1}$. $83\frac{3}{4}$. Corſ. 110. 2.
Lyſimachus, $86\frac{1}{2}$. $\frac{85}{86}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Lyſiſtratus, $78\frac{2}{3}$. $78\frac{1}{2}$. Corſ. 102. 4.
Lyſitheus, $\frac{78}{79}\ \frac{4}{1}$. $78\frac{3}{4}$. Corſ.

M.

Macrinus, 223. 4.
Medon, 3624. Marm. Oxon. 3645. Dodwello.
Megacles, 3765. M. Ox. 3792. Dodwello, 45. 1. Period. Iul. 4102. Ol. $42\frac{4}{1}$. Corſ.
Melanthus, 3566. Marm. Oxon. 3587. Dodwello.
Menander, (rectius, Euander) 99. 3. $99\frac{2}{3}$. Corſ.
Meneſtheus, 3484. M. Oxon. 3510. Dodwello.
Menon. $\frac{76}{77}\ \frac{4}{1}$. $76\frac{3}{4}$. Corſ.
Metrodorus, incert. Spon. in Popul. Attic. Art. 101. et ex Corſini coniectura, Olymp. 199.
Micion, aut Micio, qui etiam Mycon, 94. 3. $94\frac{2}{3}$. Corſ.
Miltiades, 29. 1. $\frac{28}{29}\ \frac{4}{1}$. Corſ. 30. 2. $30\frac{1}{2}$. Corſ. $64\frac{1}{2}$. $\frac{63}{64}\ \frac{4}{1}$. $73\frac{2}{3}$. Corſ.
Miltiades, 29. 1. 30. 2. $64\frac{1}{2}$.
Mneſidemus, 120. 3.
Mneſiphilus, incert. Demoſthen. pro Coron. Non Eponymus.
Mneſitheus, qui *Diodoro* Mneſithides, $\frac{80}{81}\ \frac{4}{1}$. $80\frac{3}{4}$. Corſ.
Mneſithides, incert. *Demoſthen.* pro Coron. Non Eponymus.
Molon, 104. 3.
Morychides, qui etiam Myrichides, $85\frac{1}{2}$. $\frac{84}{85}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Myrus, $70\frac{1}{2}$. $\frac{69}{70}\ \frac{4}{1}$. Corſ.
Myſtichides, 98. 3. $98\frac{2}{3}$. Corſ.

N.

Nauſias, incert. *Reineſ.* Cl. 1. 135. et *Selden.* de Synedr. L. 2. cap. 3. § 3. pag. 56.
Nauſicles, incert. *Demoſth.* pro Coron. Non Eponym.
Nauſigenes, 103 1.
Nauſimachus, 86$\frac{1}{2}$. $\frac{85}{86}$ $\frac{4}{1}$ Corſ.
Nauſinicus, 100. 3. 100$\frac{2}{3}$. Corſ.
Neaechmus, 115. 1.
Neocles, incert. *Demoſth.* pro Coron. Non Eponymus.
Niceratus, 112. 1.
Nicetes, 112. 1.
Nicias, 121. 1. 106. 1. Item Nicias antiqiuor. *incert.* Plutarch. Nic.
Nicios Athmoneus, 187. 4. Corſ.
Nicocles, 119. 3.
Nicocrates, 111. 4.
Nicodemus, 74$\frac{2}{3}$. 104. 4.
Nicodorus, 116. 3.
Nicomachus, 109. 4.
Nicon, Olympiad. 100. 2. 100$\frac{1}{2}$. Corſ.
Nicophemus, 104. 4.
Nicoſtratus, 111. 4. 121. 2.
Nicoteles, 97. 2. 97$\frac{1}{2}$. Corſ.

O.

Olympiodorus, 121. 3.
Oxyntes, 3542. Marmor. Oxon. 3566. Dodwello.

P.

Palleneus, incert. Spon. in Itinerar. T. 3. p. 45.
Pandion I. 3251. Marm. Oxon. 3277. Dodwello.
Pandion II. 3381. M. Ox. 3407. not. Dodwello.
Pedieus, $\frac{82}{83}$ $\frac{4}{1}$. 82$\frac{3}{4}$. Corſ.
Phaedon, $\frac{73}{74}$ $\frac{4}{1}$. 76$\frac{1}{2}$. $\frac{75}{76}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. $\frac{77}{78}$ $\frac{4}{1}$. 77$\frac{3}{4}$. Corſ.
Phaedrias, incert. Inſcript. *Spon.* Miſcell. p. 343. et *Wheeler.* p. 54. poſt *Hadrianum.*
Phaenippus I. qui etiam Philippus, 48. 1. $\frac{47}{48}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. II. 72$\frac{3}{4}$. 72$\frac{2}{3}$. Corſ.
Phanippus, 72$\frac{3}{4}$. 72$\frac{2}{3}$. Corſ.
Phanoſtratus, 99. 2. 99$\frac{1}{2}$. Corſ.
Pherecles, 3818. Marm. Oxon. 3850. Dodwello. 119. 1.
Philinus, 250 1.
Philippus, 48$\frac{1}{2}$. $\frac{47}{48}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. 121. 4. 122. 2. 71$\frac{1}{2}$ Corſ.
Philiſcus, 83$\frac{1}{2}$. $\frac{82}{83}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Philocles, 79$\frac{2}{3}$. 80$\frac{1}{2}$. Corſ. 97. 1. $\frac{96}{97}$ $\frac{4}{1}$. Corſ. 114 3.
Philocrates, 73$\frac{3}{4}$.
Philombrotus, 46$\frac{2}{3}$. 46$\frac{1}{2}$. Corſ.
Philotimus, incert. Spon. in Pop. Attic. Art. 104.
Phocion, 115. 3.
Phorbas, 3735. M. Oxon. 3761. Dodwello.
Phormio, 96. 1. $\frac{95}{96}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Phraſicles, 80$\frac{1}{2}$. $\frac{79}{80}$ $\frac{4}{1}$. Corſ.
Phraſiclides, 80$\frac{1}{2}$. $\frac{79}{80}$ $\frac{4}{1}$. 102. 2.
Phrynichus, 110. 4.
Piſander, 91. 3. 91$\frac{2}{3}$. Corſ.
Piſiſtratus, 27. 4. Et alius iunior Piſiſtratus Piſiſtratida. Incert. Thucyd. L. 6.
Polemon, 117. 1.
Polycles, 114. 3. Forte non Archon Eponymus.

Polyzelus, 103. 2.
Praxibulus, 116. 2.
Praxiergus, $77\frac{2}{3}$. $77\frac{1}{2}$. Corſ.
Praxiteles, $84\frac{1}{2}$. $\frac{83}{84}\,\frac{4}{1}$. Corſ.
Prexurgus, $77\frac{2}{3}$. ſi Auctorem habuerit *Scal.* Aliis Praxiergus, $77\frac{1}{2}$. Corſ.
Procles, incert. *Clem. Alexandrin.* in Protreptico.
Protus, ſec. opin. Corſini, 244. 1.
Prulades forte inc. *Grut.* p. 464. 7.
Pyrgion, qui etiam Pyrrhion, 98. 1. $\frac{97}{98}\,\frac{4}{1}$. Corſ.
Pytharatus, 127. 2.
Pytheas, 100. 1. $\frac{99}{100}\,\frac{4}{1}$. Corſ.
Pythocritus, $71\frac{2}{3}$.
Pythodemus, 111. 1.
Pythodorus, 87. 1. $\frac{86}{87}\,\frac{4}{1}$. Corſ. 94. 1. $\frac{93}{94}\,\frac{4}{1}$. Corſ. 111. 1.
Pythodotus, 109. 2.

S.

Scamandrius, incert. *Andocid.* Περὶ Μυστηρίων.
Scythodorus, 88. 3. Rectius fortaſſe; corruptius vero Corſino videtur cum Palmerio nomen Pythodori. $\frac{86}{87}\,\frac{4}{1}$. Corſ.
Simon, qui etiam Simonides, 33. 3. 117. 2. $47\frac{2}{3}$.
Socratides, 101. 3.
Solon, $46\frac{3}{4}$. $46\frac{2}{3}$. Corſ.
Soſicles, 113. 4.
Soſigenes, 109. 3.
Soſiſtratus, $81\frac{2}{3}$. $81\frac{1}{2}$. Corſ.
Stratocles, 88. 4. $88\frac{3}{4}$. Corſ.
Syniades, rectius Lyſiades, 95. 4. $95\frac{3}{4}$. Corſ.

T.

Theagenides, Olymp. $78\frac{1}{2}$. $\frac{77}{78}\,\frac{4}{1}$. Corſ.
Theellus, 107. 2.
Thellus, 107. 2.
Themiſtocles, $\frac{75}{76}\,\frac{4}{1}$. $71\frac{3}{4}$. Corſ. 108. 2.
Themiſtocles Berſaeus, 199. 2. Corſ.
Theodamus, male 106. 4.
Theodorus, $85\frac{3}{4}$. $85\frac{2}{3}$. Corſ.
Theodotus, 98. 2. $98\frac{1}{2}$. Corſ.
Theomneſtus, 108. 1.
Theon, incert. *Grut.* p. 317. 2.
Theophilus, 108. 1.
Theophraſtus, 110. 1. 116. 4.
Theopompus, 92. 2. $92\frac{1}{2}$. Corſ.
Theopompus, Thalani Paeanienſ. incert. *Spon.* in Populis Atticis, Art. 146.
Thericles, qui etiam Hercules, rectius Heraclides, $61\frac{3}{4}$.
Therſippus, 3694. M. Oxon. 3720. Dodwello.
Theſeus, 3454. Marm. Oxon. 3480. Dodwello.
Theſpieus, 3868. Marm. Oxon. 3889. Dodwello.
Theſſalus, 107. 2.
Thraſyllus, 210. 1.
Thumedus, 108. 1.
Thymoetes, 3557. M. Oxon. 3579. Dodwello.
Tiberius Iulius Macer. $227\frac{2}{3}$. Corſ.
Tiberius Claudius Soſpides, incert. *Spon.* in Popul. Attic. Art. 43.
Timarchides, $83\frac{2}{3}$. $83\frac{1}{2}$. Corſ.
Timocles, $\frac{84}{85}\,\frac{4}{1}$. $84\frac{3}{4}$. Corſ.
Timocrates, 104. 1.
Timoſthenes, $75\frac{2}{3}$.
Tiſander, incert. *Marcellin.* vit. Thucydidis, ante Hippoclidem, Ol. $53\frac{3}{4}$.
Tlepolemus, $79\frac{2}{3}$. $79\frac{1}{2}$. Corſ.

Tleſias,

Tleſias, 24. 3. $24\frac{2}{3}$. Corſ. 23. 4. Pauſ. Meſſ. 15.

V.

Ventidius Sota, circa temp. *Seueri*. Inſcript. *Spon*. Miſcell. p. 369.

M. Vlpius Eubiotus, ex Corſini coniectura. 259. 3.

X.

Xanthippides, $75\frac{1}{2}$. *Plutarch.*

Xanthippus, $75\frac{1}{2}$.

Xenaenetus, qui etiam Exaenetus, 94. 4. $94\frac{3}{4}$. Corſ.

Xenias, 118. 4.

Xenippus, 118. 4.

Z.

Zeno, incert. Marm. Arundel. VI. Reineſ. Claſſ. 1. 55. Oxon. 132. Archon Delius. Corſinus illum Archontem fuiſſe opinatur Olymp. 198. 2.

Huic indici Dodwelliano, addetur a me

Breuis Sciagraphia Hiſtoriae Veteris Athenienſ.

Aera Attica A. 807. ante Olympiades. Confer Marſham. p. 491. Canonis Chronici.

Ogyges regnauit Annos 32.

Ab Ogygis vsque diluuio ad Cecropem Annor. 190. interregnum.

A Cecrope 1. (qui primus *Rex*) vsque ad Codrum (qui vitam ſuam pro patria effudit) *Reges* 17. per annos fere quingentos. Vid. Scal. Can. Iſagog. p. 165. Petav. 2. rationar. p. 110. et 2. doctrin. temp. p. 492. Sigonius de temporibus Athenienſ. T. 5. Gronov. pag. 1633. ſeq. Vindingii Hellen. T. 11. Gronov. p. 181. ſeq. Meurſii regnum Atticum ſiue libri 3. de Regibus Athenienſium T. 4. Theſaur. Gronov. Dodwell. de Cyclis p. 696. ſqq. et 683. ſqq. et Io. Potteri Antiquitates Atticae T. 12. Gronov. p. 10.

Archontes perpetui a Medonte Codri filio ad Alcmaeonem ordine tertium decimum, *Archontes* perpetui per annos 316. Vide Scal. Can. Iſagog. p. 166. Petav. 2. rationar. p. 111. Meurſii Regnum Atticum, Dodwell. de Cyclis p. 698. et 687. ſqq.

Archontes decennales a Charope ad Eryxiam, ordine ſeptimum vsque Olymp. XXIII. 1. ante Chriſtum 686. per annos 68. Vide Scalig. Canon. Iſagog. p. 166. Petav. 2. rationar. p. 111. Dodwell. de Cyclis p. 691. ſqq..

Archontes Annui ab Olymp. XXIII. 2. ante Chriſtum 685. Nouem quidem ſimul erant Archontes Athenis, ſed vnus tantum ex his ἐπώνυμος, alter βασιλεὺς, tertius πολέμαρχος, reliqui ſex νομοθέται. Vide Potteri Antiq.

tiq. Atticas p. 63. ſeq. Ioh. Meurſium de Archontibus, et Clariſſ. Montfauconi Palaeographiam Graecam p. 150.

Olymp. LIV. 4. Piſiſtrati tyrannis.[52] eiusque filiorum. Obiit Piſiſtratus Olymp. LXIII. 2.

LXVI. 4. Hipparchus interfectus ab Harmodio et Ariſtogitone. Hippias pulſus LXVII. 3.

LXXII. 1. Pugna Marathonia Imp. Miltiade aduerſus incurſus Medorum ſub Dario Hyſtaſpide.

LXXV. 1. Pugna Salaminia victus Xerxes Imp. Themiſtocle.

2. Pugna ad Plateas victi Perſae ducibus Pauſania et Ariſtide ad Mycalen ducibus Leorychida et Xanthippo.

4. Imperium Graeciae acceperunt Athenae ſub Ariſtide, tenuerunt per annos 65. ad Ol. XCII. 1.

LXXVII. 2. Perſarum claſſis profligata duce Cimone.

LXXX. 3. Thebani caeſi duce Myronide.

LXXXVII. 1. Belli Peloponneſiaci cum Lacedaemoniis initium, quod durauit per annos 27. ad Ol. XCIII. 3.

LXXXIX. 4. Peſtilentia quam e Thucydide deſcribit Lucretius.

XCII. 1. Quadringenti Remp. inuadentes, qui iterum eiecti ſunt anno poſt. Plutarch. Alcibiade f. 205.

XCIV. 1. Athenae a Lacedaemoniis captae, duce Lyſandro.

Triginta Tyranni. Decemuiri.

XCIV. 4. Libertas recuperata auctore Thraſybulo.

XCVI. 2. Imperium Graeciae Lacedaemoniis iterum extortum Duce Conone.

CV. Bellum Sociale.

CX. 3. Pugna infelix ad Chaeroneam, in qua victi a Philippo Athenienſes libertatem perdidere.

CXIV. 2. Subactae Athenae ab Antipatro, Lamiaco bello.

CXVIII. 2. Recepta a Demetrio Phalereo ſpecies libertatis. Diodor. Sic. XX. T. 2. p. 782. Demetrius Antigoni F. cogens Phalereum Athenis cedere. Plutarch. Demetrio p. 892. 893. victus ab Athenienſibus ſpernitur p. 903. Athenas iterum capit, Lachare in fugam coniecto p. 905.

Olymp.

[52] Confer Io. Meurſii Piſiſtratum, et Anonymi diſſ. Chronologicam et Criticam ad Herodoti lib. I. cap. 59. ſeq. inſertam Memoriis Literariis Treuoltinis Anno 1709. Octobr. pag. 1786. ſeq.

Olymp. CXLII. 4. Vexatae a Philippo Demetrii II. Filio. Defenſae Athenae a Romanis.

CLXXIII. 3. Interceptas a Mithridate, recuperat Sylla. Videndus Meurſius in fortuna Attica, capite praecipue X. Tomo quinto Gronov.

Quemadmodum Athenienſibus Archontes, ita Romanis Conſules tempora deſignabant, vnde perquam commodam vtilemque operam Hiſtoriae Romanae ſtudioſis praeſtitit Clariſſimus Vir et alia multiplici ſpectatae induſtriae laude inſignis *Theodorus Ianſonius ab Almelooveen*, cuius libri duo [53] faſtorum Romanorum Conſularium exſtant, prior iuxta ſeriem annorum, poſterior ſecundum ordinem Alphabeticum digeſtus, Amſtelod. 1705. 8. Secundis curis, quibus hoc opus expolire auctor doctiſſimus inſtituerat, interceſſit Viri fatum, quod eum anno 1712. abſtulit Harderouici, et ſimul tot alios egregios eius conatus oppreſſit. Quod ipſe Almeloueenius, quo minus perficeret, fato fuit impeditus, id praeſtitit *Ioan. Ludov. Vblius*, qui hoſce faſtorum libros multo auctiores recudi curauit: additis faſtis conſularibus Graecis ex Cod. Mſct. bibl. Medic. faſtis conſularibus latinis ex Mſcto cod. bibl. Oxonienſis, quae colleg. corpor. Chriſti eſt; Henr. Brenckmanni epiſtola de coſſ. quorum in pandectis fit mentio, nec non caſtigationibus in errata typographor. inſcript. et ſubſcript. libri prim. cod. Iuſtinianaei. Amſtelod. 1740. 8. Succeſſiones Regum principumque in pleriſque regnis per omnem aetatem, recenſitis ordine temporum ſingulis, quo inuicem ſucceſſerunt, populorum rectoribus, perſequi conatus eſt *Gerhardus Iohannes a Beitinck*, puer tum, vt titulus libri habet, duodecennis in *Mundo gubernato*, Dauent. 1696. 4. Neque contemnendus eſt labor, licet non vsque quaque accuratus. Qui ſi ex fide dignis monumentis emendetur ſuppleaturque, cum cura annotatis annis Chriſti vel ante Chriſtum; et iuſto deinde ornetur indice, nihil facile extet vtilius ad lucidiſſimam facem omni hiſtoriae praeferendam. In Hiſtoria Eccleſiaſtica ſimiliter non obſcurum eſt quantam lucem ordinandis temporibus afferat diligentior notatio ſucceſſionis Epiſcoporum, illorum praecipue qui in praecipuis illis quinque ſedibus Romana, CPolitana, Hieroſolymitana, Antiochena et Alexandrina praefuerunt: et quanquam non exigua caligine, vt omnis vetus hiſtoria, in multis etiam haec Chronologiae pars obſita videtur, tamen merito in vſum verti debent quae diſpellendis illis tenebris recens virorum eruditiſſimorum induſtria et ingenium praeclare obſeruauit. Ac praecipue operae pretium eſt videre quae de *CPolitanorum* Epiſcoporum ſucceſſione annotata ſunt a Dan. Papebrochio in T. I. Act. Sanctor. Iunii, atque inprimis ab

[53] Alios faſtorum Conſularium Rom. ſcriptores refero infra Cap. 14. § 10.

ab Anſelmo Bandurio in Imperio Orientali, et in theſauro eccleſ. antiquitatis, et ſacrae ac profanae eruditionis. Venetiis 1749-1751. Voll. 3. Vol. 3. ſect. 13. vt Freheri ius Graeco Rom. p. 296. ſeq. et Chronologiam operi praemiſſam, Labbeum in protreptico Hiſt. Byzantinae, et Henr. Hilarium ad Philippi Cyprii Chronicon Eccleſiae Graecae, nec non conſpectum Hiſtoriae CPolitanae quem dedi libro quinto Bibliothecae Graecae capite quinto, omittam: De *Hieroſolymitanis* ab eodem Papebrochio in Tom. 3. Maii, et T. 7. p. 696. ſq. et Vol. 1. theſ. eccleſ. antiq. p. 265. ſſ. De *Alexandrinis* ab Abrahamo Ecchellenſi in Chron. Orientali (ad vsque A. 1250.) Pariſ. 1651. fol. Ed. Pocockio indice ad Eutychii Annales, Athanaſio Kirchero in prodromo Copto et poſt Lexicon Copticum pag. 518. ſeq. Iohanne Mich. Wansleben ad calcem libri de Eccleſia Alexandrina Pariſ. 1677. 12. Olfer. Dappero in deſcriptione Africae, praecipue vero in Actis Sanctorum a Io. Bapt. Sollerio S. I. T. 5. Iunii: et nouiſſime ab V. C. Euſebio Renaudoto in Hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum, Pariſ. 1713. 4. et Vol. 3. Theſauri eccleſ. antiquitatis. p. 1-134. De *Antiochenis* antiquioribus, quemadmodum de aliarum quoque ſedium Patriarchalium Antiſtitibus conſulendus Carolus a S. Paullo in Geographia ſacra, Eutychius in Annalibus, Nicephorus CPol. in Chronographia etc. De Antiochenis epiſcopis a ſaec. 1-13. conſulatur theſ. eccleſ. antiquit. Vol. 3. ſect. vndecima. Chronologia Epiſcoporum *Romanorum*, antiquiorum praeſertim perturbatior eſt, vt vnicuique apparebit qui vel recentium ſcripta vel veteres Catalogos conferre inter ſe voluerit. Decem Catalogos veteres et vndecimum Honorii Auguſtodunenſis, [54] Antonius Pagi praemiſit Tomo 1. Criticae Baronii. Etiam Catalogos binos cum variis obſeruationibus Papebrochius Tomo 1. Act. Sanctorum Aprilis praefixit, praeter quatuor illos quos edidit in Conatu Chronico Hiſtorico, propylaeo Actor. Maii. Librum Pontificalem cum Catalogis antiquis (in Cuſpiniani faſtis, et ab Aegidio Bucherio p. 269. ad Victorini Canonem Paſchal.) comparatum ad MSS. codices et cum aliis veterum teſtimoniis collatum exhibet Emanuel Schelſtratenus, T. 1. Antiquitatis illuſtratae. Exſtat et Catalogus Pontificum Rom. in Nicephori CPol. Chronographia, quem latine vertit Anaſtaſius Bibliothecarius: et in Orderici Vitalis Hiſtoria Eccleſiaſtica lib. 2. pag. 436. E recentioribus praeter Pagium, Schelſtratenum et Papebrochium videndi Io. Pearſonius in operibus poſtumis; Henr. Dodwellus in diſſert. de ſucceſſione Epiſcoporum Romae, et I. L. Bertus Diſſertatt. hiſtoric. Vol. 2. Diſſ. I. De ſucceſſione antiquiſſima Epiſcoporum Romanor. inde a Petro vsque ad Victorem libellum edidit Ioan. Philipp. Baraterius. Vltrai. 1740. 4. Ceterum quum in pertexenda accurate

et

[54] Exſtat et Tomo 20. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1026.

et ad temporum rationes exigenda Pontificum Rom. ſerie integra ad noſtram vsque aetatem, nemo diligentius verſatus ſit Papebrochio, placet ex eius propylaeo Maii mutuari Indicem Pontificum Chronologicum, litterarum ordine digeſtum, et locis quibusdam, ipſius ex obſeruatione emendatum, et ad noſtra vsque tempora continuatum, quem ſtudioſis Hiſt. Eccleſiaſticae non iniucundum fore confido.

Catalogus Pontificum Romanorum.

A, notat antipapam, Numerus primus ordinem inter Pontifices, a, ſignificat abdicatum vel ſe abdicantem.

79.	Adeodatus ab	Anno 672. Mart. 14. ad	677. Maii 18.
97	Adrianus I.	772. Febr. 9.	795. Dec. 25.
108	— — II.	867. Dec. 14.	872. Nov. 25.
111	— — III.	884. Mart. 1.	885. Iul. 8.
171	— — IV.	1154. Dec. 4.	1159. Sept. 1.
188	— — V.	1276. Iul. 16.	1276. Aug. 18.
222	— — VI.	1522. Febr. 16.	1523. Sept. 14.
59	Agapetus I.	535. April. 29.	536. April. 17.
132	— — II.	946. Iunii 2.	956. Ianuar. 11.
81	Agatho	679. Maii 29.	681. Dec. 2.
7	Alexander I.	108. Nov. 5.	117. Maii 3.
158	— — II.	1061. [55] Sept. 30.	1073. April. 20.
172	— — III.	1159. Sept. 7.	1181. Aug. 25.
183	— — IV.	1254. Dec. 25.	1261. Maii 25.
208	— — V.	1409. Iun. 26.	1410. Maii 3.
218	— — VI.	1492. Aug. 11.	1503. Aug. 18.
241	— — VII.	1655. April. 7.	1667. Maii 20.
245	— — VIII.	1689. Octobr. 6.	1691. Ian. 31.
5	Anacletus	84. Maii 9.	92. Iul. 13.
A.	Anacletus	1130. Febr. 17.	1138. Febr. 7.
41	Anaſtaſius I.	398. Dec. 5.	401. Dec. 14.
52	— — II.	496. Sept. 15.	498. Sept. 8.
123	— — III.	912. Octob. 4.	914. Nov. 25.
170	— — IV.	1153. Iul. 9.	1154. Dec. 2.

11 Ani-

[55] *Petrus Damianus* Opuſc. 4. pag. 26. E. Conſtat tres plus minus menſes interim decurriſſe, ex quo S. memor. Papa Nicolaus occubuit, vsque ad Calendas Octobris, quo iſte ſucceſſit.

11	Anicetus ab Anno		150. Ian. 19. ad	154. April. 17.
al. 12	idem		153. Iul. 16.	162. April. 17.
20	Anteros		235. Nov. 22.	236. Ian. 3.
64	Benedictus	I.	575. Iun. 16.	579. Aug. 12.
83	— —	II.	685. Maii 14.	686. Mart. 25.
106	— —	III.	855. Sept. 1.	858. Mart. 10.
119	— —	IV.	900. Martii 2.	904. Sept. 16.
135	— —	V.	964. Maii 19.	964. Iun.
137	— —	VI.	972. Sept. 22.	974. Maii 14.
139	— —	VII.	975. April. 25.	984. Iul. 10.
148	— —	VIII.	1012. Iul. 20.	1024. Iul. 10.
150	— —	IX.	1033. Dec. 9.	1048. Iul. 17.
A	— —	X.	1058. April. 5.	1059. Ian. 24.
196	— —	XI.	1303. Oct. 22.	1304. Iul. 6.
199	— —	XII.	1334. Dec. 20.	1342. Apr. 25.
A.	Benedictus	XIII.	1394. Sept. 28.	1423. Maii 23.
249	Benedictus	XIII.	1724. Maii 24.	1730. Febr. 21.
251	Benedictus	XIV.	1740. Aug. 17.	
44	Bonifacius	I.	418. Dec. 29.	423. Sept. 4.
57	— —	II.	530. Sept. 29.	531. Octob. 24.
68	— —	III.	607. Ian. 29.	607. Octob. 20.
69	— —	IV.	608. Aug. 25.	615. Maii 8.
71	— —	V.	620. Apr. 27.	626. Mart. 11.
114	— —	VI.	896. Apr. 11.	896. Apr. 25.
141	— —	VII.	985. Ian. - -	985. Dec. - -
195	— —	VIII.	1294. Dec. 24.	1303. Octob. 11.
205	— —	IX.	1389. Nov. 2.	1404. Octob. 1.
45	Caeleſtinus	I.	423. Sept. 16.	431. Aug. 1.
167	— —	II.	1143. Sept. 26.	1144. Mart. 9.
177	— —	III.	1191. Apr. 12.	1198. Ian. 8.
181	— —	IV.	1241. Octob. 27.	1241. Nov. 22.
194	— —	V.	1294. Iul. 5.	ſe pontificatu abdicauit 1294. Dec. 12.
29	Caius		283. Dec. 16.	296. Apr. 22.
17	Calixtus	I.	220. Dec. 26.	226. Sept. 28.
164	— —	II.	1119. Febr. 14.	1124. Dec. 12.
A.	Callixtus		1167. Aug. - -	1179. Aug. 29.
213	— —	III.	1455. April. 8.	1458. Aug. 6.

121 Chri-

121	Chriſtophorus	ab Anno 904. Nov. 25.	ad 905. Iun. - -
3	Clemens I.	67. Octobr. 11.	76. Dec. 22.
al. 4.	idem	73. Dec. 5.	87. Nov. 16.
152	— — II.	1046. Dec. 25.	1047. Octobr. 9.
A.	Clemens	1080. Iul. 25.	1101. — — —
176	— — III.	1187. Dec. 19.	1191. April. 5.
185	— — IV.	1265. Febr. 6.	1268. Nov. 19.
197	— — V.	1305. Iun. 5.	1314. April. 20.
200	— — VI.	1342. Maii 7.	1352. Dec. 6.
A.	Clemens	1378. Sept. 20.	1394. Sept. 16.
A.	Clemens	1424. Maii 14.	1449. Iul. 23.
223	— — VII.	1525. Nov. 19.	1534. Sept. 25.
235	— — VIII.	1592. Ian. 30.	1605. Mart. 3.
242	— — IX.	1667. Iun. 20.	1669. Dec. 9.
243	— — X.	1670. April. 29.	1676. Iul. 22.
247	— — XI.	1700. Nov. 23.	1721. Mart. 19.
250	— — XII.	1730. Iul. 11.	1740. Febr. 6.
3	Cletus	67. Sept. 27.	73. Dec. 3.
al. 4.	idem	77. Febr. 16.	84. April. 26.
Id.	Anacletus	86. Nov. 16.	96. Sept. 26.
85	Conon Thrax	686.	687.
90	Conſtantinus	708. Mart. 4.	715. Mart. 18.
A.	Conſtantinus	767. Iun. 28.	768. Iul. 29.
22	Cornelius	251. April. 27.	252. Auguſt. 5.
	Cyriacus Pontiani ſucceſſor fabuloſus.		
39	Damaſus I.	366. Oct. 1.	384. Dec. 10.
153	— — II.	1048. Iul. 17.	1048. Auguſt. 8.
70	Deusdedit	616. Ian. 4.	619. Ian. 26.
26	Dionyſius	259. Iul. 24.	269. Dec. 26.
79	Deodatus II.	672. Mart. 14.	677. Maii 18.
80	Donus I.	677. Octobr. 4.	679. Mart. 13.
138	— — II.	974. April. 26.	975. Octobr.
11	Eleutherius	171. Iun. 3.	185. Sept. 6.
6	Euariſtus	95. Iul. 26.	108. Octobr. 26.
77	Eugenius I.	654. Sept. 7.	657. Maii 31.
101	— — II.	824. Iun. 5.	827. Auguſt. 27.
169	— — III.	1145. Febr. 14.	1153. Iul. 8.
211	— — IV.	1431. Mart. 6.	1447. Febr. 18.

32	Euſebius ab Anno	310. April 16. ad	310. Sept. 26.
28	Eutychianus	275. Ian. 6.	283. Dec. 8.
21	Fabianus	236. Dec. 11.	250. Ian. 2.
27	Felix I.	270. Ian. 1.	274. Dec. 24.
38	— II.	355. - - -	358. Iul. 29.
50	— III.	483. Febr. 13.	492. Ian. 30.
56	— IV.	526. Iul. 12.	530 Sept. 25.
A.	Felix	1436. Dec. 17.	1447. April. 7.
113	Formoſus	891. Sept. 19.	896. April. 4.
51	Gelaſius I.	492. Febr. 2.	496. Sept. 8.
167	— . — II.	1118. Ian. 31.	1119. Ian. 29.
66	Gregorius I.	590. Sept. 3.	604. Mart. 12.
91	— — II.	715. Apr. 28.	731. Ian. 17.
92	— — III.	731. Febr. 22.	741. Nov. 10.
103	— — IV.	828. Ian. 5.	844. Ian. 11.
143	— — V.	996. Maii 17.	999. Febr. 18.
151	— — VI.	1045. April. 28.	1046. Dec. 17.
A.	Gregorius	1118 Mart. 15.	1121. April. 27.
159	— — VII.	1073. Iun. 30.	1085. Maii 25.
175	— — VIII.	1187. Oct. 21.	1187. Dec. 17.
180	— — IX.	1227. Mart. 9.	1241. Auguſt. 21.
186	— — X.	1271. Oct 27.	1276. Ian. 10.
203	— — XI.	1370. Dec. 30.	1378 Mart. 27.
207	— — XII.	1406. Nov 30.	1415. Iul. 4.
230	— — XIII.	1572. Maii 13.	1585. April. 10.
233	— — XIV.	1590. Dec. 5.	1591. Oct. 15.
238	— — XV.	1621. Febr. 9.	1623. Iul. 7.
Hadrianus.	Vide Adrianus.		
48	Hilarius	461. Nov. 12.	467. Febr. 21.
72	Honorius I.	626. Sept. 28.	638. Sept. 13.
A.	Honorius	1061. Oct. 28.	1065. - - -
165	— — II.	1124. Dec. 16.	1130. Febr. 14.
179	— — III.	1216. Iul. 18.	1227. Mart. 18.
192	— — IV.	1285. April. 2.	1287. April 3.
54	Hormiſdas	514. Iul. 20.	523. Aug. 4.
10	Hyginus	138. Ian. 13.	150. Ian. 11.
42	Innocentius I.	402. Ian. 1.	416. Dec. 21.
166	— — II.	1130. Febr. 17.	1145. Sept. 24.

A. In-

A.	Innocentius ab Anno	1178. Auguſt.	ad	1178. a. Sept.
178	Innocentius III.	1198. Ian. 8.		1216. Iul. 16.
182	— — IV.	1243. Iun. 24.		1254. Dec. 7.
187	— — V.	1276. Ian. 21.		1276. Iul. 22.
201	— — VI.	1352. Dec. 18.		1362. Sept. 12.
206	— — VII.	1404. Oct. 17.		1406. Nov. 6.
217	— — VIII.	1484. Aug. 29.		1492. Iul. 25.
234	— — IX.	1591. Oct. 30.		1591. Dec. 30.
240	— — X.	1644. Sept. 15.		1655. Ian. 7.
244	— — XI.	1676. Sept. 21.		1689. Auguſt. 12.
246	— — XII.	1691. Iul. 12.		1700. Sept. 27.
248	— — XIII.	1721. Maii 8.		1724. Mart. 7.
55	Iohannes I.	523. Sept. 3.		526. Maii 18.
58	— — II.	532. Dec. 19.		535. April. 21.
63	— — III.	561. Aug. 21.		574. Aug. 12.
74	— — IV.	640. Dec. 3.		642. Sept. 20.
84	— — V.	686. Iun. 10.		687. Iun. 20.
87	— — VI.	702. Oct. 7.		704. Dec. 21.
88	— — VII.	705. Febr. 8.		707. Sept. 24.
109	— — VIII.	872. Dec. 14.		882. Dec. 15.
118	— — IX.	898. Febr. 5.		900. Febr. 19.
125	— — X.	915. Iun. 18.		929. Iun. 20.
128	— — XI.	932. April. 1.		935. Febr. 16.
133	— — XII.	956. Ian. 13.		964. Maii 14.
136	— — XIII.	965. Oct. 1.		972. Sept. 6.
140	— — XIV.	984. Oct. 19.		985. Iun. - -
Io.[56]	F. Roberti	985. Dec. - -		986. Apr. - -
142	Ioh. XV. al. XVI.	986. April. 25.		996. Apr. 30.
A.	- - XVI. - - XVII.	997. Maii - -		998. Mart. - -
145	-- XVII. -- XVIII.	1003. Iun. 6.		1003. Oct. 31.
146	-- XVIII. -- XIX.	1004. Mart. 19.		1009. Iul. 18.
149	-- XIX. - - XX.	1024. Iul. 19.		1033. Nov. 8.
189	Iohannes XXI.	1276. Sept. 16.		1277. Maii 16.
198	— — XXII.	1316. Aug. 7.		1334. Dec. 4.
203	— — XXIII.	1410. Maii 17.		1415. Maii 31.
36	Iulius I.	337. Febr. 6.		352. April. 12.
220	— II.	1503. Oct. 31.		1513. Febr. 12.

[56] Electus, ſed conſecratione Epiſcopali non inauguratus.

225	Iulius III.	ab Anno 1550. Febr. 8.	ad 1555. Mart. 23.
124	Lando	914. Dec. 4.	915. Iun. 14.
	Laurentius, Antipapa [57]	498.	509.
47	Leo I.	440. Sept. 8.	461. Oct. 30.
82	— II.	682. Oct. 19.	684. Maii 23.
98	— III.	795. Dec. 27.	816. Iun. 11.
105	— IV.	847. Apr. 12.	855. Iul. 17.
120	— V.	904. Sept. 23.	904. Nov. 18.
126	— VI.	929. Iul. 5.	930. Febr. 9.
129	— VII.	935. Nov. 15.	939. Maii 24.
134	— VIII.	963. Dec. 6.	964. Febr. - -
154	— IX.	1049. Febr. 12.	1054. April. 19.
221	— X.	1513. Mart. 11.	1521. Dec. 1.
236	— XI.	1605. April. 2.	1605. April. 27.
37	Liberius	352. Maii 24.	366. Sept. 23.
2	Linus	65. Iul. 7.	67. Sept. 23.
23	Lucius I.	252. Oct. 10.	255. Mart. 4.
168	— II.	1144. Mart. 10.	1145. Febr. 13.
173	— III.	1181. Aug. 29.	1185. Nov. 25.
30	Marcellinus	296. Iun. 30.	304. Octob. 24.
31	Marcellus I.	308. Maii 18.	310. Ian. 18.
256	— — II.	1555. April. 9.	1555. April. 30.
35	Marcus	336. Ian. 18.	336. Oct. 7.
110	Marinus I.	vide Martinus II.	
131	Marinus II.	vide Martinus III.	
76	Martinus I.	649. Iun. 14.	654. Aug. 6.
110	— — II.	882. Dec 23.	884. Febr. 23.
131	— — III.	942. Nov. 13.	946. Maii 26.
191	— — IV.	1281. Febr. 22.	1285. Mart. 28.
410	— — V.	1417. Nov. 11.	1431. Febr. 20.
33	Melchiades	310. Octob. 8.	314. Ian. 10.
107	Nicolaus I.	858. Mart. 25.	867. Nov. 12.
152	— — II.	1059. Ian. 31.	1061. Iun. 24.
190	— — III.	1277. Nov. 25.	1280. Auguſt. 23.
	A. Nicolaus	1328. Maii - -	1330. Auguſt. 25.
193	— — IV.	1288. Febr. 22.	1292. April. 14.
212	— — V.	1447. Mart. 6.	1455. Mart. 25.

Octa-

57 Vide Theophanem p. 123. Theodorum Lectorem lib. 2. Hiſt. p. 560.

Octauianus, Antipapa aduerſus Alexandrum III. *Cinnamus lib. V. Hiſt.* p. 258.

100	Paſchalis I. ab Anno	817. Ianuar. 25. ad	824. Maii 11.
162	— — II.	1099. Aug. 14.	1118. Ian. 18.
A.	Paſchalis	1164. April. - -	1167. Aug. - -
95	Paullus I.	757. Maii 22.	767. Iun. 21.
215	— II.	1464. Aug. 31.	1471. Iul. 26.
224	— III.	1534. Octob. 13.	1548. Nov. 10.
229	— IV.	1555. Maii 23.	1559. Aug. 18.
237	— V.	1605. Maii 16.	1621. Ian. 28.
62	Pelagius I.	556. April. 13.	561. Mart. 2.
65	— — II.	579. Nov. 26.	590. Febr. 4.
1	Petrus	50. Ian. 18.	65. Iun. 29.
11	Pius I.	150. Ian. 19.	153. Iul. 11.
al. 12.	idem	154. Maii 6.	161. Iul. 11.
214	Pius II.	1458. Aug. 19.	1464. Aug. 14.
219	— III.	1503. Sept. 22.	1503. Oct. 18.
228	— IV.	1559. Dec. 26.	1565. Dec. 28.
229	— V.	1566. Ian. 7.	1572. Maii 1.
19	Pontianus	231. Iun. 26.	235. Sept. 28.
116	Romanus	897. Sept. 11.	898. Ian. 2.
67	Sabinianus	604. Aug. 30.	606. Febr. 7.
86	Sergius I.	688. Nov. 22.	702. Aug. 14.
104	— II.	844. Ian. 27.	847. Ian. 27.
122	— III.	905. Iun. 9.	912. Dec. 6.
147	— IV.	1009. Octobr. 2.	1012. Iul. 13.
73	Seuerinus	640. Maii 1.	640. Iul. 4.
60	Siluerius	536. Iun. 6.	537. Nov. 16.
34	Silueſter I.	314. Ian. 31.	335. Dec. 31.
144	— — II.	999. April. 2.	1003. Maii 12.
A.	Silueſter	1044. Dec. 30.	1045. Mart. 8.
49	Simplicius	467. Mart. 5.	483. Febr. 10.
40	Siricius	385. Ian. 5.	398. Nov. 26.
89	Siſinnius	707. Dec. 25.	708. Ian. 13.
8	Sixtus I.	117. Maii 31.	127. April. 3.
25	— II.	257. Aug. 23.	258. Aug. 6.
46	— III.	432. Aug. 7.	440. Iul. 24.
246	— IV.	1471. Aug. 19.	1484. Aug. 12.
231	— V.	1585. April. 24.	1590. Aug. 27.

13	Soter	ab Anno 162. April. 26.	ad 172. April. 22.
24	Stephanus I.	255. April. 15.	257. Aug. 2.
Electus	Stephanus	752. Mart. 6.	752. Mart. 10.
94	Stephanus II.	752. Mart. 19.	757. April. 16.
96	— — III.	768. Aug. 7.	772. Febr. 3.
99	— — IV.	816. Iun. 22.	817. Ian. 22.
112	— — V.	885. Iul. 25.	891. Aug. 7.
115	— — VI.	896. Maii 2.	897. Aug. - -
127	— — VII.	929. Febr. 1.	931. Mart. 12.
130	— — VIII.	939. Iun. 9.	942. Octobr. 23.
156	— — IX.	1057. Aug. 3.	1058. Mart. 29.
53	Symmachus	498. Sept. 13.	514. Iul. 16.
9	Teleſphorus.	127. Iun. 2.	138. Ian. 5.
75	Theodorus I.	642. Nov. 3.	649. April. 20.
117	— — II.	898. Febr. 12.	898. Mart. 3.
102	Valentinus	827. Sept. 1.	827. Octobr. 10.
Electus	Vicedominus	1276. Sept. 5.	1276. Sept. 6.
15	Victor I.	186. Sept. 11.	196. April. 20.
155	— II.	1055. April. 13.	1057. Iul. 28.
160	— III.	1087. Maii 1.	1087. Sept. 15.
A.	Victor	1138. Mart. 16.	1138. Maii 19.
A.	Victor	1159. Octobr. 4.	1164. - -
61	Vigilius	537. Nov. 22.	557. Maii 17.
78	Vitalianus	657. Iul. 30.	671. Dec. 31.
18	Vrbanus I.	222. Octobr. 20.	231. Maii 24.
161	— — II.	1088. Mart. 12.	1099. Iul. 29.
174	— — III.	1185. Nov. 26.	1187. Octobr. 20.
184	— — IV.	1261. Aug. 29.	1264. Octobr. 2.
202	— — V.	1362. Octobr. 31.	1370. Dec. 19.
204	— — VI.	1378. April. 8.	1389. Octobr. 15.
232	— — VII.	1590. Sept. 25.	1590. Sept. 27.
239	— — VIII.	1623. Aug. 6.	1644. Iul. 29.
A.	Vrſinus poſt Damaſum electum Tillemontius T. 8. memor. p. 387. ſſ.		
93	Zacharias	741. Nov. 19.	752. Mart. 3.
16	Zephyrinus	198. Iun. 11.	217. Dec. 20.
43	Zoſimus	417. Ian. 6.	418. Dec. 17.

CAP.

CAPVT VIII.

Scriptores de Diis, Geniis, Sanctis &c.

Antiquitatum diuiſio in ſacras, politicas, militares, litterarias et priuati vſus atque domeſticas. 1. *In ſacris iterum varia conſideranda, ac primo dicendum de religioſi cultus obiecto, ſiue Diis quibus ſacra facta.* 2. *Gentes nullae Atheae.* 3. *DEI cognitio vsquequaque teſtata. Theologiae Naturalis atque Ethnicae ſcriptores.* 4. *De origine Idololatriae: et quomodo tot Gentibus placuerit multos colere Deos, quum ratio vnum eſſe DEVM ſuadet?* 5. *Pro numine culta quaecunque vel prodeſſe vel nocere poſſent, vt aſtra atque aliae res naturales, vel homines eorumque affectiones, vel genii ac daemones.* 6. *Dii et Deae, boni et mali. Solitarii et cum aliis culti Dii, σύνθρονοι et Cabiri.* 7. *Varia nomina et cognomina iisdem tributa Diis, ex varia occaſione.* 8. *Vnius ſummi DEI cultus. Veri DEI nomina et attributa. Cabbaliſtarum Sephiroth et Keliſoth. Scriptores Theologiae Iudaicae.* 9. *SS. Trinitatis agnitae veſtigia apud Iudaeos et Ethnicos.* 10. *Scriptores de Deaſtris Syrorum et aliarum Gentium Orientalium.* 11. *De Perſarum et aliarum gentium Heliolatria.* 12. *De Selenolatria, cultu ſtellarum, elementorum etc. apud varios populos.* 13. *De Idololatria Aegyptiorum ac Graecorum, et vtra abſurdior?* 14. *De Diis Romanorum.* 15. *Gallorum et Germanorum veterum, aliorumque populorum.* 16. *Scriptores de Diis gentium generales.* 17. *Numinum in imaginibus praeſentia atque ex iis emigratio et euocatio.* 18. *Idolorum ornamenta, veſtes, nimbi, circumgeſtatio, ablutio, proiectio, verberatio, execratio.* 19. *Deorum variae claſſes ac veluti gradus.* 20. *Dii tutelares certarum regionum, vrbiumque. Veſta, Fortuna etc.* 21. *Dii artium rerumque variarum praeſides.* 22. *Antonii Macedo Dii tutelares Orbis Chriſtiani.* 23. *Patronatus et Praefecturae ſuper certa vitae genera et beneficia, vel malis certis auerruncandis in Eccleſia Romana Sanctis aſſignatae.* 24. *Apotheoſis et Conſecratio.* 25. *Canonizatio, ſiue hominum poſt mortem inter ſanctos relatio.* 26. *Scriptores ſelecti de Angelis eorumque ordinibus.* 27. *De Geniis, Laribus, Lemuribus.* 28. *De cultu Angelorum, Sanctorum, Euchariſtiae, Crucis, imaginum et reliquiarum apud Chriſtianos.* 29.

I.

Antiquitatum genus omne et priſci moris licet quam latiſſime pateat, tamen ad perpauca capita commode reducitur: quicquid enim agunt homines, quos-

quoſcunque ritus et mores obſeruant, vel publice ſuſceptos obeunt, vel priuatim et domi. Publici rurſus vel conſiſtunt in colendo ac piando Numine, vel in rebus ad Reip. adminiſtrationem decusque facientibus verſantur, vel ad rem militarem inſtituendam pertinent. Singularem quoque partem ſibi vindicat litterarum vſus artiumque et ſcientiarum exercitatio atque incrementum, Athenaea, Scholae, libri, officinae, aedificia, mercaturae, numi, opificia. Ad priuatam denique rem ſpectant ritus puerperii, nuptiarum, veſtium victusque et inſtrumenti domeſtici omne genus, ac denique quibus fabula humanae vitae clauditur exequiae funeris et poſita extinctis monumenta.

II. Singula ex his perſequuturo et ſcriptores cuiusque argumenti de quibus notitia ad me peruenit deinceps tradituro, faciendum a ſacris initium eſt: video autem omnia quae afferri de religioſis antiquitatibus poterunt, comprehendi poſſe quam optime his quatuor capitibus, vt primo referam ſcriptores de religioſi cultus obiecto, ſiue iis quibus ſacra facta ſunt, et maiores humanis honores attributi, nec non de perſonis ſacris atque ſacerdotibus: deinde de locis ſacris, templis, lucis, altaribus: tum de ſacris temporibus ſiue feſtis diebus, ac denique de cultu ipſo religioſo ſiue variis generibus ſacrorum, ſacrificiorum, precum, diuinationum, Myſteriorum, proceſſionum religioſarum, et modis venerandi Numinis atque ἐθελοθρησκείαις et ſuperſtitionibus quibuscunque; quae omnia compendio complexus eſt *Thomas Broughtonus* in Lexico hiſtorico omnium religionum, quod germanice verſum Dresdae 1756. forma octopartita maiori prodiit.

III. Antequam de Numinis cultu dicere incipimus, certum atque exploratum eſſe arbitramur, nullam gentem vel olim fuiſſe vel hodie vsquam eſſe tam barbaram et immanem, ſiue vt Senecae [1] verbis vtamur, ita *extra leges moresque proiectam*, vt non aliquod Numen crediderit, colendumue cogitet: vnde Plutarchus aduerſus Colotem Epicureum pag. 1125. *Si terras obeas, inuenire poſſis vrbes muris, litteris, regibus, domibus, opibus, numiſmate carentes, gymnaſiorum et theatrorum neſcias,* ἀνίερυ δὲ πόλεως καὶ ἀθέε, μὴ χρωμένης εὐχαῖς, μηδὲ ὅρκοις μηδὲ μαντείαις μηδὲ θυσίαις ἐπ᾽ ἀγαθοῖς, μηδὲ ἀποτρεπαῖς κακῶν ὐδεὶς ἐσιν ὐ δὲ ἔσαι γεγονὼς θεατής. Ἀλλὰ πόλις ἂν μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφυς χωρὶς, ἢ πολιτεία τὸ περὶ θεῶν δόξης ἀναιρε-

[1] Seneca Ep. 117. Artemidorus lib. 1. cap. 9. ὐδὲν ἔθνος ἀνθρώπων ἄθεον, ἀβασίλευτον, ἄλλοι δὲ ἄλλως τιμῶσι θεὰς. Confer Aelian. II. 13. Var. Hiſt. Maximum Tyrium diſſ. 1. Sextum Empiricum lib. 1. contra Phyſicos cap. 61. E recentioribus Iſaacum Barrow Tom. 2. ſerm. 8. et Bibliotheque Vniuerſelle T. 3. p. 313. ſſ.

ῥεθείσης παντάπασι, σύστασιν λάβοῦσα τηρῆσαι. *Vrbem vero templis diisque carentem, quae precibus, iureiurando, oraculo non vtatur, non bonorum cauſa ſacrificet, non mala ſacris auertere nitatur, nemo vnquam vidit. Sed facilius vrbem condi ſine ſolo poſſe puto, quam opinione de Diis penitus ſublata Ciuitatem coire aut conſtare.* Quod vero apud Ciceronem I. de natura Deor. c. 23. Academicus Cotta, *equidem*, inquit, *arbitror multas eſſe gentes ſic immanitate efferatas, vt apud eas nulla ſuſpicio Deorum ſit*, fruſtra obiicitur quum nullam nominet, et Cicero ipſe tum in hoc ipſo libro c. 16. tum lib. I. c. 13. Tuſc. quaeſt. et lib. I. de legibus c. 8. affirmet adeo alte inſidere omnium cordibus ſenſum Diuinitatis, vt falſum multi Deum colere maluerint quam nullum. Quae porro de Gentibus Atheis apud veteres leguntur, vt de *Thoibus* apud Porphyrium lib. 2. de abſtinentia ab animatis pag. 132. ex Theophraſto (Simplicius p. 222. ad Epictetum vocat *Acrothoitas*) ac de *Naſamonibus* apud Dionyſium periegeſi verſ. 210. ad impios gentium illarum mores referendum, vt de *Gigantibus* Macrobius l. I. Saturnal. c. 20. *Gigantes quid aliud fuiſſe credendum eſt quam hominum quandam impiam Gentem Deos negantem, et ideo exiſtimatam Deos pellere de caeleſti ſede voluiſſe?* Nam vt Cicero in Catone Maiore c. 2. *quid eſt aliud Gigantum more bellare cum Diis, niſi naturae repugnare?* Confer Philoſtratum in vita Apollonii lib. V. c. 16. pag. 200. Tales fuere Phlegyes *οἱ Διὸς οὐκ ἀλέγοντες Iouem non curantes* Homer. hymno in Apollinem v. 279. qui in ſcholiis ad Iliad. N. 302. *ἄθεοι*, apud Euſtathium p. 904. *ἀσεβεῖς ἄνδρες καὶ λῃστρικοί* appellantur. De genere quodam *Aethiopum* [2] Strabo lib. XVII. pag. 822. quod *ἄθεοι νομίζονται· οὗτοι καὶ τὸν ἥλιον φασὶν ἐχθαίρειν καὶ κακῶς λέγειν, ἐπειδὰν προσίδωσιν ἀνίσχοντα, ὡς καίοντα καὶ πολεμοῦντα αὐτοῖς, καταφεύγειν τε εἰς τὰ ἕλη.* Hi fuere *Atlantes* de quibus Mela lib. I. c. 8: *ſolem execrantur et dum oritur et dum occidit, vt ipſis agriſque peſtiferum.* Eadem Herodotus IV. 184. Plinius V. 8. Solinus c. 31. Atque haec cauſa quare pro Atheis haberentur, non quod nullum Numen coluerunt. Quemadmodum Iudaeos *gentem contumelia Numinum inſignem* vocat Plinius XIII. 4. et Chriſtiani gentibus olim habiti in Atheorum numero. [3] De *Callaicis* ſiue Luſitanis apud eundem Stra-

[2] De iisdem Nic. Damaſcenus apud Stobaeum ſerm. 42. Ἀφάραντες (leg. Ἄτλαντες) Λίβυες ὀνόματα οὐκ ἔχουσι, ἡλίῳ δ' ἀνίσχοντι λοιδοροῦνται ὡς πολλὰ κακὰ φέροντι. Hos reſpexiſſe Iobum III. 8. in verbis: *exſecrentur illam* (noctem) *qui maledicunt diei*, veriſimiliter coniicit V. C. Io. Henricus Maius, filius, libro II. obſeruationum ſacrarum pag. I. & 152.

[3] Vide *Elmenhorſtium* ad lib. I. Arnobii pag. 12. et *D. Chr. Kortholtum* Obtrectator. pagan. l. 2. c. 10. p. 405. ſſ.

Strabonem libr. III. pag. 164. *ἔνιοι δὲ τοὺς Καλλαϊκοὺς ἀθέους φασίν*, nimirum quia *δυσεπίμικτοι ὄντες ἀποβεβλήκασι τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ φιλάνθρωπον, quod commerciis carentes humanitatem exuiſſe videbantur*, vt idem Strabo pag. 155. loquitur, qui alioqui pag. 154. teſtatur Luſitanos fuiſſe *θυτικοὺς frequentes in ſacrificiis*, de quo confer Lud. Nonium in Hiſpania pag. 143. *Gallos* ab omni religione alienos arguit Cicero pro M. Fontejo c. 9. ſeq. quam tamen *nationem omnem admodum fuiſſe deditam religionibus* teſtis Caeſar VI. de bello Gallico c. 16. vt omittamus alia argumenta, quibus Ciceronem ex ipſo Cicerone refellit *Voſſius* l. 1. de idololatria c. 35. Eadem fide Quinctilianus l. 3. c. 2. p. 221. edit. Burmannianae *gentes ſine legibus* commemorat, et tamen mox inducit natos in illis fungi legationibus, accuſare et defendere. De Barbaris *Arabibus* S. Nilus narratione 3. *θεὸν οὐκ εἰδότες οὐ νοητὸν οὐ χειρότευκτον*. Mox tamen de illis addit p. 28. *ἀστέρι δὲ τῷ πρωϊνῷ προσκυνοῦντες καὶ θύοντες ἀνατέλλοντι.*

Non magis fidem merentur quae vel in Beniaminis Tudelenſis itinerario pag. 58. ſeq. leges de Dogziinis, nullius religionis populo decem milliaribus a Tſidone: vel quae in Abrahami Periſſol itineribus Mundi pag. 183. et de iis, quos Cafros [4] (a כפר negauit) velut qui Deum negent aut ignorent, vulgo appellant, quaeque et apud alios recentiores ſcriptores nonnulla iactantur de variarum Africae, Americae [5] et Inſulanarum quarundam gentium Atheiſmo. Nam quicunque illas ita adierunt, vt linguae et morum nationis cuiusque ſufficientem notitiam ſibi compararent, longe aliud de illis teſtantur, docentque parum tribuendum eſſe illorum relationi, qui vel ex ignoratione et praeiudicio falſum tradiderunt, vel plane de induſtria veluti atheos populos traduxerunt eum tantum in finem, vt crudelitati qua gentes illas miſeras Hiſpani exciderunt, color aliquis quaereretur. Mirumque adeo eſt viro acuto *Petro Baelio* Continuatione cogitationum de cometis; Reſponſ. ad quaeſt. Prouincial. T. 4. c. 11. 12. et in Dictionario hiſtorico voce *Leri*, nota A. tam facile potuiſſe perſuaderi, vt argumentum a conſenſu gentium in colendo Numine petitum floccipenderet ob tam incertas lubricasque relationes, quae merito ſuſpectae illi debebant videri, quum plures earum

[4] Vide *Petri Kolben deſcriptionem capitis bonae ſpei*, Germanice editam Norimb. 1719. fol. p. 351. 407. Idem ſcriptor accuratus ac diligens de Hottentorum religione praeclare p. 404. 406. ſeq. diſſerit. Sicut de religione Huronum et aliorum populorum agreſtium et ferorum Americae, *Ioſephus Frider. Lafitau* S. I. Tomo primo operis vulgati gallice *Moeurs des ſauvages Ameriquains comparées aux moeurs des premieres Tems*, Pariſ. 1724. 4. cap. quarto.

[5] Vt Ceniſiorum in Africa ſeptentrionali, de quibus Iournal literaire T. 2. p. 183. ſeq.

earum iam certis teſtimoniis falſi compertas non poſſet ignorare. Cui rei explicandae ne longius inhaeream, rogo Lectorem, vt praeter *Cudworthum* et *Martinum Fotherby* libro primo Atheomaſtigis conſulat *Io. Lud. Fabricii* Theologi Palatini Apologeticum pro genere humano contra Atheiſmi calumniam, Heidelbergae primum 1682. 4. et deinde inter eius opera [6] editum Tiguri 1698. 4. p. 119. ſq. *Eduardi Stillingfleet* novas Origines ſacras poſtumas Anglice editas Cantabrigiae 1701. fol. pag. 73. ſeq. et V. C. *Maturini Veiſſerii la Croſe* Dialogos Gallice vulgatos varii, hiſtorici, literarii, ſacri et critici argumenti A. 1711. 12. p. 254. ſq. Nonnulla etiam huc ſpectantia notarunt B. *Ioſua Stegmannus* in Photinianiſmo diſſ. 3. p. 24. *Valent. Ern. Loeſcherus* in praenotionibus theologicis, p. 4. ſſ. *Stephanus Nye* in Epiſtola ſubiecta libro edito Anglice, *A Diſcourſe concerning natural and revealed Religion*, p. 228. ſſ. *Iac. Bernardus* in nouellis Reip. literariae A. 1705. T. 1. p. 133. et 311. ſeq. et A. 1707. T. 1. p. 413. ſeq. Memoriae litterariae Treuoltinae A. 1717. p. 36. ſqq. Andreas Adamus Hochſteterus in Exercitatione de religione naturali, Tubingae edita; Io. Frid. Coruinus, Paſtor Hornburgenſis in Ducatu Halberſtadienſi, in corpore Doctrinae, Hiſtoriae haereſium Godfridi Arnoldi oppoſita lib. 2. c. 18. ſeq. Petrus Leſcaloperius ad Ciceronem de natura Deorum p. 87. 88. et 713. 714. *Georgius Bullus* in ſermonibus a Roberto Nelſon editis Anglice T. 1. p. 74. ſeq. *Ianus Hoyerus* Diſſ. tribus de religione Groenlandorum naturali, Hauniae 1756. 4. in quibus oſtendit, Groenlandos Deum admittere, eundemque nomine *Tongarſuck* compellare.

IV. Credamus igitur Apoſtolo teſtanti τὸ γνωςὸν τȣ̃ Θεȣ̃ ſiue DEI notitiam Gentibus etiam manifeſtam et a DEO ipſo per opera ſua manifeſtatam Rom. I. 19. ſeq. a DEO inquam non ceſſante teſtatum ſe facere omnibus benefica manu ſua Actor. XIV. 17. vt ab iis veluti palpando inueniatur. XVII. 27. Credamus ſenſibus ipſis Naturae quae eſt in omnibus hominibus vsquequaque terrarum viuentibus, atque in hoc conſpirantibus vt ex contemplatione huius vniuerſi eius Auctorem, Auctoriſque bonitatem, potentiam et ſapientiam intelligere poſſint: Credamus omnibus regnorum et rerump. conditoribus, qui ſine religione et cura Numinis coaleſcere non poſſe ciuitates probe perſpexerunt, neque adeo poſſent metu religioſo vti ad Reſpublicas continendas, niſi ſenſum eius a natura homini iam innatum noſſent. Credamus denique animae noſtrae teſtimonio et conſenſui tot ſcriptorum omnis aeui, quarumcunque nationum, qui licet a Iudaeorum ſacris vel Chriſti nomine alieni tamen omnes vno ore certum faciunt et indubitatum relinquunt,

[6] A. E. 1683. p. 176.

quunt, Theologiae Naturalis veſtigia alte impreſſa fuiſſe eſſeque in ipſorum cordibus. Hoc Oriens et Occidens, et alio ſole calentes terrae, hoc Americae non minus quam Aſiae et Africae populi ſi ad eos adeas, vel ſi dignas fide relationes et itinerum commentarios de illis conſulas, demonſtrant. Hoc recentia hoc priſca loquuntur monumenta de Graecis et Romanis non modo, ſed perinde et de Chaldaeis, Aegyptiis, Perſis, Thracibus, Indis, Sinenſibus et nationibus quantumuis remotis ac barbaris quibuscunque. Huius rei inſignia teſtimonia collecta videre licet in illuſtris Huetii Concordia rationis et fidei, in Auguſtini Steuchi Eugubini libris de perenni Philoſophia, in Rad. Cudworthi opere eruditiſſimo, Anglica edito lingua Lond 1678. fol. quod Syſtema verum intellectuale Vniuerſi inſcripſit: in Io. Micraelii Ethnophronio, Stetin. 1647. 4. et in Tobiae Pfanneri ſyſtemate Theologiae gentilis purioris, Baſil. 1679. 4. vt Theologiae Naturalis ſcriptores Raymundum de Sabunde, Raymundum Breganium, Theoph. Raynaudum (T. 5. Opp.) Danielem Claſenium, Steph. Klotzium aliosque larga manu adductos in Syllabo ſcriptorum de V. R. C. c. 19. p. 454. ſſ. iam omittamus. Similiter Legis quoque diuinae et iuris naturalis ſenſus in gentibus perſpicue animaduertitur, vti ex Ethnicorum ſcriptis demonſtratum eſt a Grotio, Sam. Pufendorfio horumque eruditis interpretibus.

V. De origine idololatriae, quam a Serucho [7] veterum plurimi, repetunt; *Thomas Hyde* autem de relig. veterum Perſar. p. 58. a temporibus Salae et Eberi; et *Henricus Winderus* in hiſtoria ortus et progreſſus doctrinae, earum inprimis rerum, quae ad religionem ſpectant, Vol. 1. p. 159. haud longe poſt diluuium ortam, aſt caute demum introductam fuiſſe putat, videndi Interpretes ad librum Sapientiae cap. XIV. atque opus eruditum *Gerh. Ioh. Voſſii*, nec minus *Edoardi*, Baronis *Herbert de Cherbury* liber de religione Gentilium errorumque apud eos cauſis, ab Iſ. Voſſio Amſt. 1663. 4. primum in lucem editus, et ibidem 1700. 8. recuſus. Abbas *Banierius* in explicatione hiſtorica fabularum, quae tertia vice multo auctior prodiit Pariſiis 1734. 2 Voll. [8] lib. 1. c. 1-3. *Pluchius* hiſtor. caeli lib. 1. *Spiridion Poupartus* in Epiſtola ad P. Tourneminum de prima idololatria, quae exſtat in

7 Confer ſi lubet Codicem Pſeudepigraphum Vet. Teſt. p. 337.

8 Prima huius libri editio prodiit Pariſiis 1711. 2 Voll. 12. quae editio recuſa eſt Hagae Comit. 1713. ſecunda editio euulgata itidem eſt Pariſ. 1715. 3 Voll. Germanicam verſionem ad tertiam editionem accommodatam componit Vir Doctiſſimus *Ioan. Adolph. Schlegel*: cuius Vol. I. prodiit Lipſ. 1754. 8. II. ib. 1756.

in Memoriis Treuultinis 1712. p. 1615. ſqq. *Elias Amatus* in epiſtolis italice editis Genuae 1715. 4. *Auguſtinus Calmetus* in pec. Diſſertatione inſerta T. V. Commentarii in S. Cod. p. 130. ſeqq. ed. Pariſ. 1726. fol. *Sam. Wesley* in Diſſ. de idololatria, quae legitur inter eius Diſſ. in libr. Iobi, pag. 302. Londini 1736. fol. *Arthur Youngius* in libro Anglico, An hiſtorical Diſſertation on idolatrous Corruptions in Religion. Voll. II. Londini 1734. 8. Auctor epiſtolarum de mythologia (Letters concerning Mythology.) Londini 1748. 8. epiſt. 17ma. Quum vero vnum Deum ſummum, non multos Deos ſummos eſſe perſpicuis argumentis ratio doceat, et Vniuerſitatis rerum ſtructura et harmonia ad communes fines tendens teſtetur, mirari aliquis poſſit, vnde illa caligo magnae partis generis humani, ac tot populorum plures Deos colentium? Sed inprimis notandum, quod latius patuerit ſemper pateatque ſummi Numinis [9] cultus, quod omnes agnoſcunt τὴν πρωτίστην ἀρχὴν, vt inquit Proclus lib. IV. in Timaeum p. 286. πᾶσαι θρησκεῖαι καὶ αἱρέσεις συγχωροῦσιν εἶναι, καὶ θεὸν πάντες ἄνθρωποι καλοῦσι βοηθόν. Θεοὺς δὲ εἶναι μετ' αὐτὴν, καὶ πρόνοιαν ἀπ' αὐτῶν ἐν τῷ παντὶ, οὐ πᾶσαι πιστεύουσιν. Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum Manichaeum c. 19. *Diſcat Fauſtus, vel potius illi, qui eius litteris delectantur, Monarchiae* [10] *opinionem nos ex gentibus non habere, ſed gentes non vsque adeo ad falſos deos eſſe delapſas, vt opinionem amitterent vnius veri Dei, ex quo eſt omnis qualiscunque natura.* Deinde certum eſſe puto pleroſque omnes πολυθείας veneratores, (indoctum vulgus excipio hominum quid faciant et quid colant parum cogitantium) non aequali gradu et dignitate Deos quoslibet habuiſſe, ſed vt Maximi Tyrii verbis diſſ. 1. vtar, ἕνα ἴδοις ἂν ἐν πάσῃ γῇ ὁμόφωνον νόμον καὶ λόγον, ὅτι ΘΕΟΣ ΕΙΣ πάντων βασιλεὺς καὶ πατὴρ, καὶ ΘΕΟΙ ΠΟΛΛΟΙ, Θεοῦ παῖδες, συνάρχοντες, Θεῷ. *In hoc leges vbique terrarum atque opiniones conuenire videbis, DEVM eſſe VNVM,* [11] *Regem omnium et Patrem. MVLTOS additos eſſe DEOS alios qui ſupremi illius filii ſint, et quaſi in Imperio collegae.* Ταῦτα δὲ ὁ Ἕλλην λέγει, καὶ ὁ βάρβαρος λέγει, καὶ ὁ ἠπειρώτης, καὶ ὁ θαλάττιος, καὶ ὁ σοφὸς, καὶ ὁ ἄσοφος. *In eo Graecus cum Barbaro, mediterraneus cum inſulano, ſapiens conſentit cum ſtulto.* Cum Maximo Tyrio conſentit *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. 5. pag. 729. et

[9] Lactantii, Minutii Felicis et Tertulliani teſtimonia exſtant apud Baltuſium in libro Gallico *Jugement des SS. Peres ſur la Morale de la Philoſophie payenne*, pag. 11. ſqq.

[10] Monarchiam Auguſtinus vocat cultum vnius ſummi Numinis contra ethnicorum πολυθείαν et duo Manichaeorum principia. Confer Philonis Iudaei librum περὶ μοναρχίας.

[11] Vide *Nicol. Cuſanum* de pace fidei c. 6. p. 685. Opp.

et 30. edit. Oxonienſis 1715. fol. cuius haec ſunt verba: Τῶν ἀνθρώπων πάντες ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, γένος δ᾽ οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν γεωργούντων, οὔτε νομάδων, ἀλλ᾽ οὔτε τῶν πολιτικῶν δύναται ζῆν, μὴ προκατειλημένον τῇ τοῦ κρείττονος πίστει· διὸ πᾶν μὲν ἔθνος ἑώων, πᾶν δὲ ἑσπερίων ἀντόμενον, ἢ βόρειόν τε καὶ τὰ πρὸς τῷ νότῳ πάντα, μίαν ἔχει καὶ τὴν αὐτὴν πρόληψιν περὶ τοῦ καταστησαμένου τὴν ἡγεμονίαν. εἴγε καὶ τὰ καθολικώτατα τῶν ἐνεργημάτων αὐτοῦ διαπεφοίτηκεν ἐπ᾽ ἴσης πάντα. πολὺ δὲ πλέον οἱ παρ᾽ ἕλλησι πολυπράγμονες οἱ φιλόσοφοι, ἐκ τῆς βαρβάρου ὁρμώμενοι φιλοσοφίας, ἀοράτῳ καὶ μόνῳ, καὶ δυνατωτάτῳ καὶ τεχνικωτάτῳ, καὶ τῶν καλλίστων αἰτιωτάτῳ τὴν πρόνοιαν ἔδοσαν. *Hominum genus vniuerſum in Graecos Barbarosque diuiditur: quorum e numero, nulla prorſus vsquam aut agricolarum aut paſtorum, ac ne eorum quidem, qui in ciuitate degunt, natio eſt, quae vitam, abſque eo, quod eius mentem Naturae ſuperioris fides occuparit, ducere tuerique poſſit. Itaque populi omnes, ſiue orientem colant, ſiue littora occidentis vltima teneant, ſiue ad ſeptentrionem, ſiue ad meridiem habitent, vnam et eandem eius, a quo inſtitutum hoc imperium eſt, anticipationem habent: quum loca pariter et aequaliter omnia, generales quaeque vis illius effectricis actiones complexae ſint. Sed tamen curioſi illi e Graecis Philoſophi, Barbarorum permoti philoſophia, multo magis illi, qui nec oculis cernitur, et ſolus idem ac praepotens et ſapientiſſimus artifex eſt, ſummusque rerum pulcherrimarum auctor, prouidentiam tribuerunt.* Similem in modum *Clemens Romanus* homilia X. 14. p. 688. ἑνὸς, inquit, ὄντος τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν τῶν ὑποκειμένων ἐξουσιῶν λόγον Θεοί εἰσιν, ὑποκείμενοι μὲν ἐκείνῳ, ἰδιοικοῦντες δὲ ἡμᾶς. *Quum vnus ſit magnus Deus, inſtar Caeſaris, et ipſi ad ſimilitudinem minorum poteſtatum Dii ſint, ei quidem ſubiecti, noſtri tamen gubernatores.* Hanc ipſam ſententiam plurimis quorum notitia ad nos peruenit gentilium philoſophis fuiſſe vberius atque erudite oſtendit *Radulphus Cudworthus* capite quarto veri ſyſtematis intellectualis vniuerſi. Plures igitur inferiores Deos veluti prouidentiae Diuinae et gubernationis Mundi adminiſtros et Angelos ſub vno DEO ſummo Demiurgo venerandos ſibi duxerunt, inque horum cultu ferme fuere frequentiores, ſiue quod ſupremum illum nulla cogitatione attingendum nulla ſatis digna proſequendum veneratione, adeoque omni cultu externo ſuperiorem [12] eſſe ſolo mentis receſſu intimo venerandum et admirandum exiſtimarent:

[12] Thomas Gale ad Iamblichum de Myſteriis Aegyptior. p. 199. *Conſtat ex libro IV. Cyrilli contra Iulian. Porphyrium exiſtimaſſe, ſolos Deos mundanos colendos eſſe, non autem ſupremum illum. Fuit et haec plurimorum ex Schola Platonica opinio.* Confer eundem

rent: ſiue quod inferioribus Diis commiſſam crederent a ſummo illo mundi adminiſtrationem, cultumque omnem qui his tribueretur in ſupremum illum Regem omnium et parentem exiſtimarent redundare. Ac quum DEI ipſius inuiſibilis formam ignorarent, et vellent tamen habere aliquid in quo cogitatio ſubſiſteret et ſenſus ipſe haerere poſſet, multa eius ſymbola et imagines ſiue in rebus naturalibus quaeſiuerunt, ſiue ipſi commenti ſunt, in quibus potentiam Numinis colerent, idem ſaepe ſub multis nominibus et formis atque imaginibus, Deumque vt ita dicam μυριώνυμον et μυριόμορφον venerati. Confer *Michaëlis Mourgues* S. I. Profeſſoris Toloſani Syſtema Theologicum Pythagoreiſmi et aliarum ſectarum apud Ethnicos, Toloſae 1712. 8. Gallice editum: De origine vero alterius generis Idololatriae ex ambitione vel ſuperſtitione nati, qua defuncti homines diuinis affecti honoribus ſunt, *Auguſtinum Calmet* Benedictinum Monachum in diſſ. adiuncta commentariis in Sapientiae librum, itidem Gallice vulgatis, atque alios interpretes ad libri Sapientiae cap. XIV. et *Iohannem Faës* τὸν μακαρίτην notis ad Gyraldum de ſepultura Veterum T. I. Opp. Gyraldi pag. 698. ſeq. S. R. *Chriſti. Aug. Cruſius* Diſſ. prima de ſuperſtitione, quae tertia eſt de diſſimilitudine inter religionem et ſuperſtitionem idololatriae originem ab hiſce duabus cauſſis repetit; a corrupta derelictaque religione patriarchali, et mutilato nec recte intellecto verbo diuino caelitus reuelato.

VI. Non mirum itaque eſt adeo, quod dum in inferioribus haeret mortalium cogitatio, tam multos tamque paſſim diuerſos, ſibi Deos colendos deligere potuerunt: quicquid enim vel prodeſſe vel obeſſe ſibi inſigniter poſſe intelligebant, hoc religioſo cultu proſequendum ſibi duxerunt, idque tanto magis et impenſius, quo efficacius illorum ſenſu tangebantur, vel quo praeſentiorem cuiusque ad iuuandum vel viciſſim ad nocendum vim eſſe fuerunt

dem Galeum p. 266. vbi inter alia affert haec Luctatii ad IV. Thebaidos: *Infiniti autem Philoſophorum, Magorum Perſae item confirmant, reuera eſſe praeter hos Deos cognitos qui coluntur in templis, alium principem et maxime Deum caeterorum numinum ordinatorem.* Theodoritus in Coloſſ. II. 18. docet canonem decimum octauum concilii Laodiceni oppoſitum iis eſſe, qui angelos colebant ex ταπεινοφροσύνῃ profeſſi, ὡς ἀόρατος ὁ τῶν ὅλων Θεὸς ἀνέφικτός τε καὶ ἀκατάληπτος, καὶ προσήκει διὰ τῶν ἀγγέλων την θείαν εὐμένειαν πραγματεύεσθαι. Confer Iac. Rhenferdi Diſſ. de ſtatuis et aris Dei et hominum internuntiis. Opp. philolog. p. 696. ſqq. Plura in hanc ſententiam Stillingfleetus in Originibus ſacris nouis poſtumis p. 74. 75. 76. *for this was a principle among many nations, that the ſupreme God was to be Worship'd only by acts of the Mind and that external Worship was only for leſſer Deities.* Deſcription de l'Iſle Formoſa par G. Pſalmanaazaar pag. 34. *Ils enſeignent à ne reconnoitre qu'un ſeul Dieu, que les Peuples croient ſi grand et ſi redoutable, qu'ils n'oſent lui faire aucun ſacrifice: mais ils ont établi le Soleil pour l'objet de leur culte etc.*

fuerunt perſuaſi. Hinc frequentiſſima Spirituum, Daemonum, Geniorum adoratio, de qua Voſſius libro I. de Idololatria, tum veneratio Mundi ipſius et Naturae, de qua idem lib. VII: atque Perſas in igne nihil aliud quam animam mundi coluiſſe coniicit *Benedictus Aueranius* Diſſ. 72. ad Anthologiam, T. I. Opp. p. 184. ſq. nec minus Solis, Lunae et ſtellarum, elementorum item vt telluris, fontium, fluuiorum, ignis aliarumque rerum naturalium, de qua idem Voſſius lib. II. et III. Conſimiliter religioſus cultus ipſis tributus hominibus, non tantum qui vel egregii aliquid reperiſſent, vel magnis rebus geſtis admirationem ſui late circumtuliſſent; ſed etiam quos amor [13] vel adulatio vel fraus vel metus religioſe venerandos ſuaſit obtulitque. Hinc Mythologias pleraſque Poetarum veterum de Diis ad hiſtoricum ſenſum reuocant, et de Principum rebus interpretantur Viri Clariſſimi *Io. Clericus* ad Heſiodi Theogoniam, et in diſſertationibus de Hercule, Venere, Adonide etc. quas Gallice ſcriptas Bibliothecae vniuerſali inſeruit: *Paullus Pezron* in Antiquitatibus Celtarum itidem Gallice editis, *Renatus Ioſephus Turnemine* S. I. in diſſertationibus variis quae ſparſim intextae leguntur Memoriis literariis Treuoltinis, et *Banierius* in explicatione Hiſtorica fabularum; et nouiſſime auctor libri, germanico ſermone euulgati: Erläuterte Geſchichte der Götter und Helden, welche in den Schriften der Alten nach den fabelhaften Götterlehren berühmt worden ſind. Francof. et Lipſ. 1753. 4. Ex deprauata a gentibus populi Iudaici hiſtoria fabulas earum de diis repetunt Bochartus, Huetius, Croeſius, Huetius, Dickinſonus, Mirus et nouiſſime *Lauaurius* in hiſtoria fabularum gentilium de diis cum hiſtoria ſacra collata, gallice edita tom. duob. Pariſiis 1730. et rec. Amſtelod. 1731. 8. atque in Germanorum ſermonem conuerſa ſtudio Ioan. Dan. Heyden. Lipſ. 1745. 8. Neque infrequens cultus religioſus faeminarum, vt apud Gallos et Germanos de quo Sponius p. 105. 106. Miſcellaneor. et Nicolaus Chorierius in Viennenſium Antiquitatibus. De cultu Heroum adeundus Voſſius VII. 8. ſeq. Aſtrorum cultum fuiſſe idololatriam omnium antiquiſſimam et a Chaldaeis atque Aegyptiis originem duxiſſe diſputat *Spiridion Poupart* in Epiſtola ad Turneminum paullo ante citata. Etiam animantes brutas ob hanc cauſam cultas paſſim conſtat, quod vel vtilia et praeclara quaedam homines [14] docuerunt, vel ad vitam ſingulares praebeant vſus, vel ſingulari aliqua polleant virtute benefica, noxiaue. Quo de argumento plura noſſemus forte, ſi exſtaret *Labeonis* liber *de Diis animalibus* quem laudat Seruius in

[13] Vide interpretes ad libr. Sapientiae XIV. 15. et *Mongalti* diſſ. de fano Tulliae a patre excitato *Tomo ſecundo memor. acad. Inſcriptt.* p. 473. ſſ.

[14] Confer Baconem de Verulamio lib. V. cap. 2. de augmentis ſcientiarum.

in 3 Aeneidos. Quanquam ex eodem Seruio conſtat appellari animales quod de animis fiant. Plurima quoque et pereruditа ſunt quae de iisdem docet Voſſius lib. 3. et 4. Idem de cultu plantis et rebus inanimatis exhibito videndus lib. 5. et 6. et de virtutibus ac vitiis, valetudine, morbis aliisque affectionibus rerum hominumque religioſe cultis libro 8. et de imaginibus atque ſymbolis Deorum libro 9. Quanquam ſi recte rem putemus, animalia quoque, plantas et alias res contemtiores naturales, rerumque affectiones et ipſas pro ſymbolis potius diuinitatis cultas, quam ipſamet pro Diis habitas a gentibus, (certe a cordatioribus inter illas hominibus) exiſtimauerim, quod de Aegyptiis certe dubitare nos haud ſinit Plutarchus libro de Iſide et Oſiride. Id quod e recentioribus erudite oſtendit *Frider. Sam. Zicklerus* in comm. de Aegyptiis, beſtiarum cultoribus. Ienae 1756. 8. Ceterum, de cultu animalium apud veteres confer. *Valentini Alberti* Diſſ. de cultu idololatrico beſtiarum. Lipſ. 1669. De piſcium cultu *Frider. Lebrecht Goetze.* Lipſ. 1723. De cultu ſerpentum *Georgius Philippus Olearius.* Lipſ. 1713. *Ioan. Chriſt. Kochius.* ibid. 1717. pluresque alii, quos magna copia ſiſtit *Ioan. Ern. Imman. Walchius* Diſſ. de Deo Melitenſium § 13. pag. 42. De origine cultus ſerpentum diſputarunt *Vriel Freudenbergerus* et *Gabriel Hürnerus* Tempe Heluet. T. 1. ſect. 1. p. 72. ſqq. et ſect. 3. p. 419. ſqq. De lapidum cultu *Gisbertus Cuperus* ad verba Lactantii c. 11. de mortibus perſequutorum: *Deorum montium cultrix;* et *Io. Gottl. Bidermannus* in otiis litterariis P. 1. p. 314. ſqq. De montium cultu *I. G. Graeuius* ad Suetonii Veſpaſian. p. 821. *Ioan. Clericus* ad 1 Reg. XX. 23. *Ioan. Iac. Boſius* de Carmelo monte et Deo. Lipſ. 1740. Ceterum varios gentium errores, multiplicesque ineptias parum religioſas circa Deos, eorum cultum, et tributos hominibus rebusque vilioribus diuinos honores perſequitur *Iohannes Sartorius*, Profeſſor Gedanenſis, in ſchediaſmate de Hypocriſi Gentilium circa Deorum cultum. Lipſiae 1713. 4. Videnda etiam *Ioannis Fileſaci* diatriba de Idololatria Magica, in eius variis opuſculis excuſis Pariſ. 1614. 8. *Wilh. Kingius* in libro Anglico ſermone compoſito: *Diſcourſe concerning the inventions of men in the Worſhip of God:* cuius ſeptima editio prodiit Londini 1728. 12. *Matth. Brouerius de Niedeck* in Diſſ. de populorum veterum ac recentiorum adorationibus. Amſt. 1713. 8. De ſupplicationibus veterum Romanorum diſſerunt *Barn. Briſſonius* lib. ſecundo de formulis ſollemnibus P. R. et *Iac. Pontanus* IX. 1. Philocaliae p. 123. De more Deos colendi laceratione et inciſione corporum ac vulneratione *Ioan. Clericus* ad 1 Reg. XVIII. 28. De diis haeredibus ex teſtamento apud Romanos pecul. Diſſ. egit *Franciſcus Car. Conradi.* Lipſ. 1725.

VII. Sexum in Diuinis[15] commenti ſunt plerique vel hominum ſimilitudine ac modulo Numina formantes metientesque, vt Epicuri ſchola, quam confutat L. Cotta apud Ciceronem lib. I. de Natura Deorum c. 27. 32. et 34. vel potius vt duo illa quibus omnia conſtant vim actiuam quidem et effectricem Deorum, paſſiuam vero facultatem et materialem cauſſam Dearum nomine ſignificarent, et quum Numina ſua confunderent cum natura rerum, ſtatuerunt Deos ἀῤῥενοθήλεις, mares ſimul feminasque, hoc eſt qui ſoli ad rerum generationem conferrent hoc, quod in hominibus et ceteris animantibus mas et femina. Dilucidius hoc pateret ſi ad nos perueniſſet liber Hipparchi Stagiritae, quem Ariſtotelis diſcipulum Suidas teſtatur ſcripſiſſe librum *τί τὸ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ παρὰ θεοῖς, καὶ τίς ὁ γάμος; de eo quid mas et femina ſit - - inter Deos, et quae eorum nuptiae?* Expendenda interim quae de ἱεροῦ γάμου diſputant Pythagorici et Orphici. Et quod iisdem Pythagoricis vnarius numerus virtute eſt ἀῤῥενόθηλυς, actu ἀριθμοῦ πατὴρ, binarius μήτηρ, et ex his ortus numerus tertius ἀῤῥενόθηλυς: Pſeudo Hermeti quidem DEus ἀῤῥενόθηλυς vocatur et ex Platonicis ipſi Syneſio quantumuis Chriſtiano. Iulio Firmico *pater omnium et mater*. Confer *Voſſium* Theol. Gentil. VII. 6. *Dauidem Millium* Diſſ. ſelectar. IX. 35. ſeqq. p. 290. ſqq. *Benedicti Aueranii* Diſſ. 25. in Virgilium, T. 2. Opp. pag. 163. ſq. Similiter Dii Aegyptiorum de quibus Plutarchus, VIII. I. ſympoſ. Chaldaeorum item et Phoenicum, quemadmodum notat Io. Croius in ſpecimine coniecturarum ad loca quaedam Irenaei, Origenis etc. Confer Caſaubonum p. 73. ad Baron. Ioannem Rualdum animaduerſione 42. ad Plutarchum p. 132. et Theoph. Raynaudum T. 11. Opp. p. 173: Apud Horapollinem l. 1. c. 12. Dii ἀῤῥενοθήλεις praecipue Vulcanus et Minerua: adde Ioan. Corn. Pauw notas p. 295. et Hoeſchelii p. 203. Bacchus καὶ ἄῤῥην τε καὶ θῆλυς ὁ θεὸς ὥς φασιν, inquit Ariſtides Orat. in Bacchum T. 1. p. 52. de quo plura Triſtanus T. 2. pag. 261. ſeq. et de aliis Graecorum Romanorumque Diis Viri praeſtantiſſimi Giſbertus Cuperus in ἀποθεώσει Homeri p. 227. ſeq. et Io. Carolus Schottus in noua explicatione eiusdem ἀποθεώσεως, Gallice edita Amſtelod. 1714. 4. p. 52. ſeq. vt Aeones Valentinianorum ἀῤῥενοθήλεις taceam, de quibus praeter Croium libro laudato, Petauius ad Epiphanium pag. 67. et D. Hooperus Epiſcopus Bathonienſis et Wellenſis in coniecturis de Valentinianorum haereſi quam ex Aegyptiorum Theologia illuſtrat, Lond. 1711. 4. His praeter Interpretes Irenaei et Tertulliani addes vbi lubebit et examinabis tradita a Souueraino in libro Gallico, le Platoniſme devoilé p. 70. 84. ſeq. 93. etc. Mun-

dus

[15] De Cabbaliſtis et Chriſtianis, Spiritui ſancto femineum ſexum tribuentibus dixi in Codice Apocrypho Noui Teſt. p. 361. ſeq.

dus ἀῤῥενόθηλυς Iarchae Philoſopho Indo apud Philoſtratum lib. 3. cap. 11. de qua ſententia conferendus Voſſius VII. 6. de idololatria. Nota vetus formula *ſiue DEus ſiue Dea es*, de qua Briſſonius p. 54. libri de formulis et Tiraquellus libro de retractu pag. 81. b. ſeq. Dii Patres et Deae matres. Idem Briſſon. p. 44. Dii πατρῷοι et μητρῷοι Valeſ. p. 18. ad Harpocrationem. Θεοὶ et Θεαὶ ſiue vt Homerus et Orpheus apud Proclum vocat, Θέαιναι. Δαίμονες et Δαιμονίδες, Τιτᾶνες et Τιτανίδες, Anculi et Anculae, Diis in Sole maſculis reſpondentes Deae σελήνιαι. Vide Proclum in Timaeum lib. 1. pag. 15. lib. 2. p. 67. ſeq. lib. 5. pag. 291. 294. *Saturno* reſpondent Rhea, Mater Deum, Idaea Mater, Latia etc. *Ioui* Iuno, Diana, Pallas, Ἀθήνη ſiue Minerua, *Vulcano* Maia et Proſerpina, *Marti* Venus, Mola, et Nerie: *Caelo* Terra et Ceres, Iſis *Oſiridi*, Thetys *Oceano*, Salacia *Neptuno*, *Quirino* Hora, Iurite *Quiritio*, *Satyris Panibus Faunis* Nymphae: Heroibus Ἡρωΐδες ſiue Ἡρῶιναι, vt notatum Ezech. Spanhemio p. 253. ſeq. ad Callimachum. Virilibus *Geniis* muliebres ſiue Iunones, de quibus Sponius pag. 83. Miſcell. vt innumera alia Dearum nomina omittam. Vide et Gellium XIII. 22. et Alexandrum Morum in notis ad nouum Foedus ad Actor. XVII. 18. Obſerues etiam in veteribus inſcriptionibus non tantum monumenta poſita *Diis Manibus*, ſed etiam *Maniabus*, perinde vti *Mocrabus*, (μοίραις) vt notauit Claudius Dausqueius p. 107. operis eruditi de Orthographia. Etiam in numis non modo Liber Bacchus eſt ſed et Libera, nec modo Venus Dea ſed Deus quoque, Veniisque maſcula et barbata, v. *Selden.* de diis Syris Syntagm. II. c. 2. et 4. et *Boxhorn.* T. 5. Theſ. antiqq. Rom. Graev. p. 936. 957. Sic Luna Dea et Deus Lunus de quo Caſaubonus et Salmaſius ad Spartiani Caracallam cap. 7. Hugo Grotius ad Eſaiae LXV. 11. Iſaacus Iaquelotus diſſ. de exiſtentia DEI p. 4. et quae dixi in Menologio ſiue libello de Menſibus cap. 2. Ceterum caue, ne cum Caſaubono, Cupero, aliisque putes, ὁ μὴν, quod ſaepe menſis diuinis honoribus cultus eſt, Deum Lunum ſtatim ſignificare. v. *Iablonſkium* in comm. de Remphah p. 89. Nota quoque Fortuna barbata virilis aliaque muliebris in Sponii Miſcellaneis eruditae antiquitatis pag. 104. Philoni, lib. de Abrahamo pag. 285. Virtus ἄῤῥεν φύσει, quia in agendo conſiſtit, λογισμὸς θῆλυ, quoniam in percipiendis, quas diiudicat, verſatur ideis.

Sententia horum qui ſexum in Diuinis vel Deum ἀῤῥενόθηλυν ſtatuunt, valde affinis eſt illorum opinioni, qui vel duo putant eſſe contraria omnium rerum principia coaeterna, bonum et malum, vel DEum eſſe exiſtimant non modo cauſſam et demiurgum ſed quoque materiam vniuerſi. Vterque error dici non poteſt quam longe lateque inualuerit iam olim, et hodie paſſim ſerpat.

 Poſte-

Poſteriorem hunc maxime noſtra aetate incruſtauit Spinoſa, a quo Cabbaliſtas nonnullos non alienos eſſe docuit Henricus Morus in fundamentis Cabbalae T. 1. Opp. Philoſoph. pag. 523. et Io. Georgii Wachteri liber, qui inſcribitur Spinoſismus in Iudaismo. Amſtelod. 1699. 8. D. Ioh. Franciſcus Buddeus in Philoſophia Hebraeorum p. 325. ſeq. et *Iac. Baſnagius* in Hiſtoria Iudaica Gallice edita lib. 4. cap. 7. T. 3. p. 86. ſq. Eodemque tendere dogmata Philoſophorum, vnitatem et immutabilitatem omnium rerum ſtatuentium vel motum negantium, vt Zenonis Eleatae, Xenophanis, Meliſſi, Sorani, Stilponis, Plotini, Iamblichi, Procli, Ariſtotelis, Abaelardi, Scotiſtarum, Caesalpini, paſſim diſputat in Lexico ſuo Hiſtorico Petrus Baelius, qui Iaponenſes quoque Spinoſiſmo ſuffragari contendit: quemadmodum in Hallenſium obſeruationibus ſelectis T. 1. p. 346. Spinoſiſtis accenſentur etiam ii Philoſophi, qui vt Stoici DEum ſtatuerunt eſſe mundi animam. A Iacobo Boehmio ſimiliter loca Epiſtolae ad Romanos [16] XI 36. et 1 Cor. VIII. 6. ita intelligi, vt DEus materia vniuerſi conſtituatur, qui omnia ex ſe per emanationem produxerit, quin imo hoc ipſum eſſe totius Boehmianiſmi et enthuſiaſmi atque fanaticiſmi inter Ethnicos, Chriſtianos et Muhamedanos fundamentum, omnia ex DEO materialiter promanare, atque in illum iterum reuoluenda, idemque ſenſiſſe olim Chaldaeos, Aegyptios, Sabios, Orphicos et plurimos e Graecis, nec minus Indos, Gallorumque Druidas et alios bene multos, atque hanc ipſam fuiſſe originem idololatriae, vt in rebus naturalibus DEum ſe recte colere plerique opinarentur, fuſe atque erudite docet D. Abrahamus Hinckelmannus ὁ μακαρίτης in detectione fundamenti Boehmiani, vulgata Germanice Hamb. 1693. 4. Obſeruandum tamen eſt, non omnes qui dogmata nonnulla quae Spinoſiſmo ſuffragari videntur, amplexi fortaſſe ſunt, illico etiam totam Spinoſae ἀθεότητα probauiſſe, aut atheis ideo adſcribendos eſſe, quum DEum cauſſam efficientem et moderatorem vniuerſi, ab vniuerſo ita vt animam a corpore diſtinctum, ſcelerumque vindicem ac virtutis remuneratorem agnouerint: aliis etiam praeter rem dogmata illa impingi, vt Hippocrati, vel vt Plutarcho, qui tamen aduerſus Stoicos p. 1075. diſerte docet diuinae perfectioni eſſe aduerſum, vt in communi ἐκπυρώσει vniuerſi in Iouis eſſentiam omnia redeant atque in ea conſumantur. Confer quae de Plotino notaui lib. 4. Bibl. Graecae c. 26. p. 150. Nam impudentiam Io. Tolandi [17] omitto, qui in originibus Iudaicis Moſen ipſum Spinoſiſtis accenſere non dubitauit. Altera

[16] Non cauſſam materialem, ſed efficientem tantum, notatam ab Apoſtolo, recte monuit S. Baſilius libro de Spiritu S. cap. 4.

[17] Tolandum confutandum in ſe ſuſcepere plures viri doctiſſimi vt *Io. Franciſcus Buddeus*

Altera ſententia de duobus principiis diſtinctis coaeternis bono vno, altero malo non minus late ſerpſit olim, vireſque agit hodie, propter duas cauſſas potiſſimum, quia plerique ſibi perſuaſerunt ex nihilo fieri nihil poſſe, et DEum optimum, malorum quae obſeruantur in vita, cauſſam eſſe non poſſe. Sed nihil poſſe fieri ex nihilo, nemo demonſtrare hactenus potuit, licet rationi aperte aduerſetur credere quod a nihilo aliquid factum fuerit. At enim ab omnipotente cauſſa potuit aliquid condi ex nihilo reale, vti cogitatio noſtra quando vult ex nihilo veluti condit ideas. Malum nullum datur cuius cauſſa DEus ſit, ſed quam primum ſub DEO aliquid ponitur, iam non eſt DEus h. e. caret ſumma illa perfectione quae priuationi nulli boni per naturam obnoxia eſt, aut libertatem ſortita nulli ſubiacet poſſibilitati vt ita dicam libertate illa abutendi. Poſito numero pari ponitur quoque impar, poſitaque luce creata ponuntur etiam tenebrae, licet tenebras non condiderit DEus, non magis quam coecitatem. [18] Illa porro vt potentia ita ſapientia ac bonitate ſe teſtatus conditor perfectiſſimus eſt, vt pro conſilio ſuo et finibus quos ſibi propoſuit quam optima fecerit et pulcherrima, quam pulchritudinem magis etiam miraremur, ſi poſſemus vniuerſi rationes et leges totamque omnis aeui durationem et conſequutiones mente complecti, qui in minuta ſaepe particula haerentes paſſim coecutimus, et pro malis habemus quae in ſe mala non ſunt, faciuntque ad maius bonum maioremque pulchritudinem. Sed quemadmodum quotidie videmus ridicula ferri iudicia de conſiliis Principum ab iis, qui ex priuatis commodis illa metiendo intimas eorum rationes ignorant, ſic longe abſurdius [19] reprehenditur ab nobis homuncionibus prouidentiae diuinae

 ſapien-

deus in Hiſtoria Eccleſiaſtica Vet. Teſt. in programmate de Origine Gentis Hebraeae et in praefatione ad Io. Laur. Moshemii librum Tolandi Nazareno oppoſitum. Hamb. 1721. 8. *Salomo Deylingius* Obſeruatt. ſacr. parte 2. ſub init. *Io. Gottlieb Carpzouius* programmate inaugurali vulgato Lipſiae 1713. *Iac. Fayus* in defenſione Religionis, Vltraiect. 1709. 8. *Elias Benriſt* in Miſcellaneis obſeruationibus aduerſus Tolandum, Gallice editis, Delphis 1712. 8. *Morinus* in Epiſtola ad Huetium in Tilladeti collectione, T. 1. diſſ. 5. p. 369. ſeq. adde T. 2. p. 231. et Memorias litterarias Treuoltinas A. 1709. Septembr.

[18] Doctrina vera de diabolo maliſque ſpiritibus parum cognita fuit ante Chriſtum, vnde Lactantius VI. 6. ait, mirum non eſſe, quod Ethnici omnes, *quid eſſet bonum, quid malum ignorauerint, qui nec Deum, nec aduerſarium Dei ſcierint.* Hinc Arnobius lib. 2. p. 53. edit. Lugd. 1651. 4. de daemonibus crudeliter ſaeuis: *et ante Chriſtum incogniti et ab ſolo ſciente detecti.* Et Celſus Chriſtianorum doctrinam de diabolo et ſatana non dubitat grauis erroris arguere, *σφάλλονται δὲ ἀσεβέστατα ἄττα.* v. Origenem contra Celſum lib. 6. p. 303. Arnobii loco male abutitur Thomas Woolſton Diſſ. 2. de miraculis p. 41. cui vitia totidem ſunt ſatanae, ib. p. 43. et 46.

[19] Confer Nazianzenum Orat. 16. p. 260. ſeq.

ſapientia et iuſtitia, qui infiniteſimam eius partem et ea quae ante pedes noſtros ſunt haud capimus.

BONI DEI Nomina ſiue ſymbola ſunt:

1. apud Perſas *Orimazes.*
2. apud Aegyptios *Oſiris.*
3. apud Graecos et Romanos *Iupiter Diiouis.* Democrito *Beneficium.*
4. apud Philoſophos *DEus, Lux, ignis, vita.* Vide Simplicium in 3. Phyſicorum Ariſtotelis p. 98.
5. apud Manichaeos et alios haereticos [20] Duitas, *Pater IEſu Chriſti, DEus Noui Teſt.*
6. apud Cabbaliſtas diuinae *Sephiroth.*
7. apud Formoſanos *Tamagiſanha etc.*
8. in Malembae regno *Zampoango.*

MALI PRINCIPII nomina ſiue ſymbola:

1. apud Perſas *Arimanius.* Confer Plutarchum de Iſide p. 369. ſeq. *Ahermam* Herbelot p. 71. et 100. Bibl. Oriental.
2. apud Aegyptios *Typhon.*
3. apud Graecos et Romanos, *Pluto, Cacodaemon, Vaeiouis, Dis,* ἀποτρόπαιος ᾅδης, *DEus auerruncus.* Democrito *Poena.* Plinius l. 2. c. 7.
4. apud Philoſophos, *Materia, tenebrae, nox, mors, nihil.* [21]
5. apud haereticos, *Creator, Demiurgus, Deus Vet. Teſt.* ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου.
6. apud Cabbaliſtas, *Keliſoth, Sammaël.*
7. apud Formoſanos *Sariaſing*, apud Chinenſes *Iooſié*, Sclauorum *niger DEus, Scerneboch. etc.*
8. in regno Malembae, *Benembae.* v. Acta Eruditor. 1726. p. 330.

Quam multi dogma hoc de duobus principiis Deo bono vno, altero malo, vel quod idem ferme eſt, de Hyle ſiue materia mali principio, Deo coaeterna, probauerint olim, probentque hodie, conſulendi *Iacob. Thomaſius* ὁ μακα-

[20] Prudentius in Hamartigenia v. 37. haereticos qui duos contrarios Deos inducebant vocat *Duitas*, quas recentiores quidam minus commode *Dualiſtas.* Hi fuere Simoniani, Marcionitae, Valentiniani, Manichaei, Paulliciani etc. Vide Thomam Ittigium de haereſiarchis; Petrum Kingium, ICtum, in hiſtoria Symboli Apoſtolici, a quo Kingio, vt hoc in transcurſu notemus, diuerſus eſt Guilielmus Kingius, primum Epiſcopus Derenſis, poſt Archiepiſcopus Dublinenſis, cuius exſtat liber inſignis, *de origine mali*, poſt editionem Londinenſ. 1702. excuſus Bremae 1704. 8.

[21] De Magorum doctrina lumen et tenebras pro duobus principiis venditantium vide Pocockii ſpecimen hiſtoriae Arabum.

μανιχαΐτης in ſchediaſmate Hiſtorico Lipſ. 1665. 4. p. 23. ſeqq. et libro de Stoica Mundi exuſtione Lipſ. 1676. 4. p. 29. ſqq. 77. 162. ſeq. *Balthaſar Bekkerus* Libro 1. mundi faſcinati, *Petrus Baelius* in Lexico ſuo et aliis ſcriptis paſſim, atque inprimis *Io. Chriſt. Wolfius* in Manichaeiſmo ante Manichaeos, et inter Chriſtianos rediuiuo Hamb. 1707. 8. et *Iſaacus Beauſobrius* in hiſtoria critica Manichaeorum et Manichaeiſmi. Amſtelod. 1734. 4. Ab illis disiungendi eſſent Perſae veteres, ſi quod Thomas Hydeus in Hiſtoria religionis veterum Perſarum p. 161. ſibi perſuaſit, alterum mali principium poſuiſſent creatum: Sed nihil tale ex Plutarcho et aliis veteribus colligas. [22]) Eorum autem qui noſtra aetate, qua controuerſia difficillima de origine mali a plurimis eruditiſſimis hominibus in omnes partes agitata eſt, vnitatem DEI bonitatemque et prouidentiam inſigniter vindicarunt, iuuat vel vnum laudare illuſtrem Leibnitium, eiusque Theodiceam ſiue ſpecimen de bonitate DEI, libertate hominis et origine mali, editum Gallice Amſtelod. 1710. 8. et vltima vice Gallice recuſum. ibid. 1734. 8.

Frequens et hic humanae mentis error, Deos malos et Cacodaemones inprimis putare colendos ne noceant, cuius rei multa exempla reperire licet apud Voſſium lib. 1. de Idololatria c. 8. Theophilum Raynaudum T. 8. Opp. p. 530. ſq. et in *Alexandri Roſſaei* variis religionibus ſiue religioſis cultibus orbis terrarum, quem librum ex Anglica lingua Germanice vertit Albert. Reimarus Lubecenſis, Amſt. 1668. 8. et Gallice Thomas le Grue Amſt. 1666. 4. atque in *Abrahami Rogeri* ianua aperta Ethniciſmi, doctisque *Chriſtophori Arnoldi* ad illum librum ex Belgico Germanice translatum animaduerſionibus, Norimb. 1663. 8. et denique in ſplendido opere de caerimoniis et ritibus omnium populorum. Amſtelod. 1723 fol. Non tamen huc facit inſcriptio vetus apud Gruterum p. CXXX. 4. quae a Clariſſ. Struuio p. 83. Antiquit. Rom. allegatur, nam pro KAL. AELIONIN. DI. IR. quod de *Diis iratis* vir doctus explicauit, legendum eſt L. AELIO CAESARE, vt in noua Gruteriani operis editione ex Reineſio recte eſt annotatum.

Porro colebantur vel Dii ſinguli, vel plures iunctim, qui eam ob cauſſam dicti σύνθρονοι, πάρεδροι, σύνεδροι, σύνναοι, σύμβωμοι. quod thronos, cultum, templa, aras communes ac conſociatas habebant, de quibus conferendus Stephanus le Moyne notis ad Varia ſacra p. 382. Salmaſius ad aram Herodis Attici, Gisbertus Cuperus in obſeruationibus IV. 3. et libro de Harpocrate p. 149. 152. *Georgius d'Arnaud* in comment. de diis Paredris Hagae Com. 1732. 8. et rec. in Io. Poleni Supplementorum vtriusque theſauri antiquitatt. T. 2.

[22] Conf. Iac. Bruckerum, virum in hiſtoria philoſophica hodie principem, Hiſt. Crit. phil. T. 1. p. 183. vbi, qua ratione haec controuerſia componi poſſit, docte oſtendit.

T. 2. p. 733. *Ioa. Frider. Grunerus* in commentatione de Honore et Virtute Diis aſſeſſoribus, inſerta Actis Soc. Lat. Ienenſis Vol. 2. p. 92. ſſ. *Cabiros*,[23] quoque Deos ſocios interpretatur V. C. Hadrianus Relandus diſſ. 1. Miſcell. V. Traiecti 1706. 8. atque ita dictos obſeruat Dioſcorus Caſtorem ac Pollucem, nec non inferos Deos Cererem, Proſerpinam, Plutonem ac Mercurium. Confer ſi placet Joannis Antonii Aſtorii JCti Veneti diſſertationem de Diis Cabiris, vulgatam Veneriis 1703. 8. auctius recuſam in Poleni ſupplementis T. 2. p. 873. & Tobiae Guthberleti diatribam de Myſteriis Deorum Cabirorum, Franequer. 1703. 8. ac in Poleni ſupplem. T. 2. p. 825. adde I. F. Vaillandi Diſſ. de Diis Cabiris. Etiam huc referendi videntur Dii adhaerentes, de quibus vide Gregor. Redi in Collectione Diſſ. acad. Cortonenſis T. 2. p. 107. ſqq. Franc. Carol. Conradum in Diſquiſ. de Diis adhaerentibus. Helmſt. 1740. & Anton. Franc. Gorium in Sylloge Inſcriptionum Donii Claſſe 1. N. 129. Hinc & imagines *pantheae* et numi *panthei* in quibus coniuncta Symbola pluribus Diis communia, de quibus Struuius p. 82. Antiq. Rom. Claudius Nicaſius in diſſ. de numo Pantheo Hadriani Lugd. 1689. 4. Petrus Seguinus numiſm. pag. 3. Iac. Wildius pag. 208. 209. aliique. De templis feſtisque Pantheis infra erit dicendi locus. Dii *Penates*, appellabantur quos quisque priuatim coleret, ac Patronos ſibi et tutelares adſciuiſſet.

VIII. Tralatitium et illud, multiplicia Diis *nomina* attributa et appellationes datas variis de cauſſis, ſiue a loco vbi colerentur, ſiue ab ope et auxilio quod ab illis exſpectarent homines, ſiue ab alia occaſione, in quibus cognominibus Deorum annotandis induſtriam praecipue probarunt *Iulianus Aurelius*[24] Leſſignienſis libris tribus de cognominibus Deorum gentilium, qui Antw. 1541. et cum Phornuto Baſil. 1543. 8. et auctiores Louanii 1569. 8. ſeparatim, et deinde Franequerae 1696. 8. lucem viderunt: recuſi autem ſunt in Ioan. God. Clauſingii Iure Publico Romanor. T. 4. pag. 1. ſqq. Lemgov. 1737. 8. tum *Lilius Gyraldus* vir doctiſſimus in ſyntagmatibus de Diis, quorum Index in editione praeſertim Leidenſi A. 1696. fol. a V. C. Ioanne Ienſio ſubiectus amplam illorum copiam ordine Alphabetico ſpectandum ſuppeditat, quae tamen ex veteribus Inſcriptionibus et numorum antiquorum ſupellectile multum etiam

num

[23] Thomas Hyde de relig. vett. Perſar. p. 360. *At a* כביר *Cabir in Phoenicum Theologia longe aliud ſunt κάβειροι, ſcilicet cancri ſeu cancrelli ab antiquis culti. Sic Heſychius: κάβειροι, καρκῖνοι. Πάνυ δὲ τιμῶνται οὗτοι ἐν Λήμνῳ ὡς θεοὶ λέγονται δὲ Ἡφαίστου παῖδες.*

[24] De hoc Aurelio conf. Burmanni Tomum ſecundum ſylloges Epiſtolarum p. 231.

num augeri poteſt, haec enim ambo genera priſcorum monumentorum aetate Gyraldi et Iuliani Aurelii nondum ſatis diligenter a viris doctis fuere luſtrata. Adde *Chriſt. Schoetgenii* Lexicon antiquitatum, Lipſ. 1717. 8. et *Beniam. Hederichii* Lexicon Mythologicum, Lipſ. 1724. 8. Specimen cognominum eiusmodi dedit etiam *Xyſtus Betuleius* ad Lactantii L. 1. C. 22. vbi nomina Ioui a Graecis & Latinis ſcriptoribus tributa magno numero exhibentur.

Imagines Deorum quales finxere antiqui, paſſim in iisdem numis conſpiciuntur, et a viris doctis qui numos ediderunt illuſtrantur, quibus addi poſſunt praeter Gyraldum iam laudatum *Vincentii Chartarii* Rhegienſis Imagines Deorum, Italice primum vulgatae, Venet. 1571. atque Latine verſae ab Antonio Verderio et ſub Panthei antiquorum titulo editae Lugd. 1581. 4. recuſaeque Rotemburgi ad Tubarim 1683. 4. et hinc inde a Paullo Hachenbergio, vt habet titulus, illuſtratae, (licet in libro ipſo nihil reperiam quod ad Hachenbergium referre poſſim) Francof. 1687. 4. et Moguntiae 1699. 4. Praeſtantiſſima vero Chartariani operis editio eſt quae Italice cum *Laurentii Pignorii* auctario et diſſertatione de Diis vtriusque Indiae Orientalis et Occidentalis et animaduerſionibus, Caeſarisque Malfatti allegoriis prodiit Patauii 1615. recuſa ibid. 1626. 4. Venet. 1647. 4. *Abrahami Ortelii* Deorum Dearumque capita ex numiſmatibus, cum notis Phil. Galei Antwerp. 1573. 4. et Franciſci Swertii 1602. 4. Amſtelod. 1680. et Bruxellis 1683. 4. recuſa, exhibentur Tomo VII. Theſauri Antiquit. Graecar. *Michael* quoque *Angelus Cauſſaeus* in prima parte Muſei Romani, in Actis Eruditorum T. 2. Supplementi p. 33. recenſiti, exhibet et illuſtrat varias Deorum Dearumque imagines Rom. 1691. fol. recuſ. ibid. 1747. fol. et Tom. V. Theſaur. Antiqu. Romanarum. Idem Cauſſaeus nonnullas Deorum imagines exhibet in gemmis antiquis delineatis Rom. 1700. 4. confer Act. Erud. eius anni p. 481. Praeterimus imagines Deorum obuias apud alios gemmarum veterum collectores, illuſtratoresue *Ioh. Chifletium, Leonard. Auguſtinum, Hub. Golzium, Abrahamum Gorlaeum, Ioh. Petrum Bellorium, Iac. Gronouium*, Iacobum de Wilde, Dominicum Roſſi et Paullum Alexandrum Maffeum, tum in Theſauro Palatino et Brandenburgico praeſtantiſſimi *Laur. Begeri* et apud antiquarios paſſim. Etiam prioribus Tomis, (primo maxime) Theſauri antiquitatum Graecarum, inter imagines a Cl. Gronouio collectas, Dii quidam, licet perpauci, comparent, quo ipſo nomine reprehenditur a Begero in colloquio quorundam de tribus primis Theſauri antiquitatum Graecarum voluminibus, quod ſub *Dulodori* nomine anno 1702. in lucem editum Berolini eſt in fol. Frequentiſſimae vt iam dixi ſunt imagines Deorum in numis, de quo-

rum ſcriptoribus alio in loco dicetur. Nunc ſufficiat, praeter *Ortelium* modo laudatum nominaſſe *Antonii Auguſtini* Epiſcopi Tarraconenſis dialogos XI. de numis, Hiſpanice ſcriptos vulgatosque Tarracone 1587. 4. et a *Dionyſio Octaviano Sada* Italice, Rom. 1650. fol. ab *Andrea Schotto* latine translatos et editos, quibus idem Schottus dialogum XII, in quo de priſca religione et Diis gentium agit, ſubiunxit Antw. 1617. 4. *Balth. Bebelii* diſſertationes IV. de Theologia gentili ex numis illuſtrata, Witeb. 1658. laudat Struuius in Syntagmate Antiquitatum Rom. pag. 59. Haud praetereundum hic eſt praeſtantiſſimum Spenceii opus, anglico ſermone hoc indice Londini 1747. fol. euulgatum: *Polymetis, or Enquiry concerning the Agreement between the Works of the Roman Poets, and the Remains of the antient Artiſts.* Quo in libro imagines Deorum tam ſuperorum quam inferorum in aere eleganter inciſae exhibentur, ſimulque varia Deorum cognomina recenſentur. Cui addantur: *Capita Deorum et illuſtrium hominum pacis belliſque artibus clariſſimorum, nec non Hieroglyphica, Abraxea et Amuleta quaedam in gemmis affabre inciſa, quae collegit* Ioan. Martinus ab Ebermayer: *enarrauit, obſeruationibusque hiſtoricis illuſtrauit* Erhard. Reuſch, Franc. et Lipſ. 1721. fol. Ceterum illud notari meretur, Deorum ſimulacris haſtas additas eſſe, ob religionem, quoniam, vt ait Iuſtinus L. 43. c. 3. ab origine rerum pro diis immortalibus veteres haſtas coluere.

Genealogias Deorum praeter Heſiodum, cuius Theogonia exſtat, ſcripſere olim Abaris, Andron, Antiphon, Dromocrides, Epimenides, Hecataeus, Muſaeus, Orpheus et Pherecydes Athenienſis, vt dixi libro 2. Bibl. Graecae cap. 8. § 15. vbi de Heſiodo: Vide etiam, ſi placet, Cangii praefationem ad familias Byzantinas et Iac. Frid. Reimanni Hiſtoriam litterariam de fatis ſtudii Genealogici apud Hebraeos, Graecos et Latinos, Quedlimb. 1702. 8. E recentioribus conferendi praeter interpretes Heſiodi et *Burcardi Pyladae* Brixiani Poema elegiacum libris V. de Deorum genealogiis, Heſiodo in editionibus quibusdam antiquis adiungi ſolitum, *Ioan. Boccatius* in Genealogia Deorum, Venetiis 1472. et 1511. fol. *Eilhardus Lubinus* in face poetica ſiue Genealogia et rebus Geſtis Deorum gentilium, virorum, Regum et Caeſarum Romanorum tabulis illuſtrata, Roſtoch. 1598. 8. Thomas Galeus ad *Apollodori* Bibliothecam ſiue libros de Diis de quibus in eadem Bibliotheca Graeca lib. 3. c. 27. His conferendi ſcriptores de Valentinianorum Aeonibus, Irenaeus, Tertullianus aliique.

IX. Vt ad ſummum illum verum ac ſingularem Deum et nunquam ſine intimo venerationis et amoris ſenſu cogitandum revertamur, hunc omnis auctorem boni, omnium rerum conditorem adoratione et ſacrificiis primi

ſtatim

ſtatim homines coluerunt, illumque eius cultum tradiderunt poſteris, ſuffragante cuiusque ratione ac ſenſu, et opificis magnitudinem, potentiam, ſapientiam et bonitatem ex operibus eius colligente. Huius cultus per omnes gentes et aetates veſtigia expreſſa ſemper videre licuit, ſed quum apud ceteros populos mirum in modum obſcuratus et ſuperſtitioſis atque idololatricis religionibus contaminatus eſſet, purior & integrior apud Abrahami permanſit poſteros, cui Deus ſingulari modo ſe aperiens, atque progeniem eius per Moſen ac Prophetas ſubinde edocens de voluntate ſua et naſcituri ex illa ſtirpe, quem protoplaſtis iam promiſerat, Meſſiae ſpem fidemque certam faciens, veram colendi ſui rationem commonſtrauit et foedus cum illo icit. Primum igitur hoc verae et antiquiſſimae religionis fundamentum, vnum Deum veneratione et cultu proſequi, cuius vnius plura in ſacris litteris ſunt *nomina*, attributa quaedam et virtutes eius denotantia, de quibus Irenaeus lib. 2. c. ult. Origines VI. contra Celſum p. 296. Epiphan. haereſi 40. Hieronymus Epiſt. 136. ad Marcellam T. 2. edit. Marcianaei pag. 270. 275. vbi exhibetur etiam Euagrii ſive Athanaſii ſcholion Graecum eiusdem argumenti ex Codice Colbertino, quale vulgauerat Croius in ſpecimine coniecturarum ad quaedam loca Irenaei p. 50. et Coteſerius T. 3. monument. Eccleſ. Graecae p. 116. His addendi Theodoritus V. 3. haeret. fab. Photius Epiſt. 162. 163. et Iſidorus Hiſp. VII. 1. Originum. E recentioribus Buxtorfius diſſ. V. Theologico Philolog. quae eſt de nominibus DEI Hebraicis, Angelus Caninius c. 2. de locis Ebraicis N. T. Chriſtoph. Cartwrigthus in mellificio Hebraico V. 2. Io. Druſius libro de nomine Elohim, Simon Epiſcopius in Inſtitutionibus Theolog. p. 281. Nic. Fullerus IV. 13. 14. Miſcellan. Petrus Galatinus libro 2. de Arcanis Catholicae veritatis, Theodorus Hackſpanius in ſylloge p. 159. ſq. Hottingerus faſciculi diſſ. IV. quae eſt de nominibus DEI apud Orientales. Henricus Kippingius libro de Cruce p. 236. ſeq. Io. Leusdenius Philologo Ebraeo p. 283. ſeq. Leo Marius digreſſione de nominibus diuinis, quae commentario eius in Exodum ſubiicitur, Petauius dogm. Theol. de Deo VIII. 9. Io. Reuchlinus de verbo mirifico II. 14. ſeq. ac libro 3. de Cabbala, et B. D. Auguſtus Varenius libello de nominibus diuinis.

Singulare nomen *tetragrammaton*, quod *αὐτοουσίωσιν* DEI, *ουσίαν ὑπερούσιον* et *eſſentiam* vt Iac. Altingii verbo vtar *eſſentiantem* denotat, prae reuerentia *ἀνεκφώνητον* multis viſum eſt, [25] aliis quomodo efferendum ſit in diuerſa

[25] Vide C. V. Andreae Chriſtophori Zelleri Commentarium ad Maimonidem de vacca ruſa p. 193. vbi Ioſephi, Clementis Alex. Nazianzeni et Theodoriti loca. Et de veſtigiis

diuerſa abeuntibus. *Iehovah* recte pronunciari contendunt Nic. Fullerus, Tho. Gatakerus et Io. Leusdenius, quorum diſſertationes vna cum contrariis Io. Druſii, Sixtini Amamae, Lud. Capelli, Io. Buxtorfii et Iac. Altingii in quibus diuerſa ſententia propugnatur, iunctim excudi curauit V. Cl. Hadrianus Relandus Traiecti 1707. 8. De eodem argumento exſtant B. Mich. Waltheri patris ſpicilegium controuerſiarum de nominibus DEI Iehovah et Elohim, Ien. 1660. 4. Io. Ben. Carpzouii filii de tetragrammato Exercitatio, in diſputationibus eius Academicis p. 285. ſeq. qui Druſii ſententiam propugnat: Chriſtiani Reineccii diatribae tres Lipſ. 1696. vulgatae, Io. Turneri diſſertatio Anglice edita, cuius argumentum refertur in Actis Erud. A. 1685. p. 201. ſeq. ex quo apparet eum nomen quod ἀνεκφώνητον ſtatuere Iudaei, putare eſſe non aliud quam *Ehieh*. Vide etiam Rev. D. Io. Dieckmanni ſcripta Germanice iunctim edita p. 265. 273. ſeq. et Memorias litterarias Trevoltinas A. 1711. p. 2067—20 4.

De nominibus et cognominibus DEI LXXII. Cabbaliſticis decemplici modo diſpoſitis adeoque ad numerum 720. aſcendentibus videndus Galatinus capite vltimo libri ſecundi: Io. Reuchlinus libro de Kabbala tertio, illuſtriſſimi Baronis Chriſtiani Knorrii a Roſenroth Kabbala denudata Tom. 2. ſiue liber Zohar reſtitutus pag. 179. ſeq. Io. Saubertus in palaeſtra diſſ. p. 66. et Kircherus T. 2. Oedipi Aegyptiaci parte 1. p. 229. ſeq. Apud Arabes nomina diuina XCIX. celebrari notant Ludouicus Marraccius ad Alcoran. f. 414. Olfert Dapperus in Aſia p. 553. aliique. De illis videndus etiam Kircherus libro laudato p. 369. ſeq. Atque vt ex Lambecii lib. 1. de Bibl. Vindobonenſi p. 187. cognoſcimus, Petrus a Valle diuina nomina ſeu attributa vno plus mille ex Arabico et Perſico Latine edere voluit. Nomina et attributa Dei CXIX, Angelorum XVIII, Diaboli XXIX. ex Perſarum traditione refert Tho. Hyde c. XI. p. 177. ſeq. de religione Vett. Perſarum. De nominibus ſexaginta diuinis apud Aethiopes vide Iobi Ludolfi commentarium ad Hiſt. Aethiopicam p. 350. Quinquaginta nomina Dei a Leonardo Leſſio et totidem Diuinorum operum erotemata a Ioan. Euſebio Nierenbergio expoſita, vtraque compendio tradita a Ioanne Dubsky, S. I. Prag. 1684. 12.

De ratione decem Sephiroth ſiue Ordinum in ſcala Cabbaliſtica videndus Henricus Morus in operibus Philoſophicis T. I. p. 429. ſeq. Zohar reſtitutus parte 2. p. 51. ſqq. Abrahamus Hinckelmannus ὁ μακαρίτης in detectione fundamenti Bohemiani p. 20. ſeq. Io. Stephanus Rittangelius ad librum Ietzirah, D. Io. Franciſcus Buddeus in Philoſophia Hebraeorum p. 277.

ſtigiis nominis Iehovah apud Ethnicos confer Steph. le Moyne diſſertationem ad locum Ieremiae XXIII. 6. p. 50. ſeqq.

p. 277. ſqq. Io. Saubertus in palaeſtra diſſertationum p. 53. ſeq. Detlev. Cluuerus in Hiſtoricis Obſeruationibus Germanice vulgatis Hamburgi A. 1706. pag. 161. ſeq. et pag. 173. vbi decem Sephiroth conferri videas cum ſeptem metallis et ſale, ſulphure ac mercurio. Caeſar Aeuolus Neapolitanus de attributis DEI ſiue Sephiroth Venet. 1589. 4. atque Kircherus T. 2. Oedipi part. 1. p. 214. ſeq. qui decem illa Sephiroth 1) confert decem nominibus DEI p. 290. ſq. 381. 2) decem ordinibus ſpirituum creatorum: tum 3) coelo empyreo, cryſtallino, primo mobili ac ſeptem planetis: 4) decem hominis membris praecipuis vide p. 356. ac 5) decem praeceptis diuinis. Alii in illis Sephiroth deprehendere ſibi viſi ſunt DEum Patrem, Filium et Spiritum S. ſeptemque Angelos principes, ſiue, vt Marco Valentiniano apud Irenaeum p. 72 edit. Maſſueti, ſeptem virtutes ſiue δυνάμεις. Videndus *Ioan. Chriſtoph. Steebius* in caelo ſephirotico Ebraeorum, Mogunt. 1679. fol. et idem Kircherus p. 316. ſq. diſſerens de quinquaginta portis intelligentiae, et de triginta duabus ſemitis ſapientiae p. 311. ſq. de quibus ipſis multa Rittangelius et Iudaei ad librum Ietzirah Abrahamo Patriarchae falſo adſcriptum. Addatur *Hermannus Witſius* in Iudaeo Chriſtianizante p. 323. Vir eruditiſſimus Campegius Vitringa lib. 1. Obſeruationum ſacrarum diſſ. 2. p. 134. ſeq. contendit per nouem Sephiroth innui attributa Meſſiae Regis Eccleſiae, diuinasque perfectiones et virtutes quae in perſona et regno ipſius demonſtrantur et illuſtrantur. Eandem ſententiam fouet *Chriſtianus Schoettgenius* Hor. Ebraic. et Talmud. T. II. p. 51. et in libro Germanico ſermone compoſito: Jeſus der wahre Meßias, aus der alten und reinen jüdiſchen Theologie dargethan und erläutert. p. 84. 87. et p. 485. ſqq. Poſtremum ex illis decem, Malcuth ſiue regnum, ex aliorum etiam plerorumque ſententia Eccleſiam denotat. Hiſce diuinis Sephiroth apud Cabbaliſtas opponuntur *Keliphot* ordinesque ſpirituum impurorum, et Daemones principesque LXX. gentium idololatricarum, qui vocantur Keliphot i. e. cortices, velut extra nucleum diuinae beatitatis et caeleſtis conſtituti. Vide Io. Andreae Eiſenmengeri detectum Iudaiſmum T. 1. p. 35 55. 817. ſeq. et 841.

Theologiam Iudaicam ſcripſit *Ioſephus de Voiſin*, Senator Burdegalenſis, qua colligit ex Hebraeorum ſcriptis teſtimonia veritati Religionis Chriſtianae ſuffragantia. Pariſ. 1648. 4. Idem facit in notis ad *Raymundum Martini* quemadmodum et Raymundus ipſe in pugione fidei Pariſ. 1651. fol. et Lipſ. 1687. fol. in qua editione acceſſerunt Hermanni ex Iudaei circa A. C. 1116. clari opuſculum de conuerſione ſua, antea ineditum, atque B. D. *Io. Benedicti Carpzouii* filii introductio in Theologiam Iudaicam, et erudita de Raymundo et Voiſinio prolegomena. Ex hoc Raymundo multi obſeruarunt

non pauca repetiſſe *Petrum Galatinum* libris VIII. de arcanis Catholicae veritatis, qui cum libris tribus Io. Reuchlini de Cabbala prodierunt Francof. 1672. fol. poſt editiones Baſileenſem 1550. et 1561. in qua editione occurrunt etiam tres libri Reuchlini de verbo mirifico, et Francof. 1603. Voiſinio iungendi ſunt *Ioan. Iac. Cramerus* in Theologia Iſraelis ex ſcriptis Iudaeorum Frfti 1704. 4. et *Iac. Basnagius* libro quarto hiſtoriae Iudaicae, gallica lingua editae. Veterum Iudaeorum de Meſſia doctrinam exponit laudatus *Schoettgenius*, tum in Tomo ſecundo Horarum Ebraicarum et Talmudicarum, tum libro germanice euulgato: Jeſus der wahre Meßias. Lipſ. 1748 8. *Antonii Hulſii* Theologicae Iudaicae tantum vidi primam partem, de Meſſia Rabbinorum detorſiones et commenta perſequentem confutantemque, Bredae 1653. 4. Ceterum ſententiam Iudaeorum recentium de praecipuis ſacris dogmatis petere licet ex *Io. Henr. Hottingeri* Compendio Theologiae Iudaicae, quod Enneadi diſſertationum, Tiguri 1662. 4. ſubiecit, cuiusque capite primo diſſerit de variis inter Iudaeos ſectis, Sadducaeis, Karaeis, Phariſaeis, Samaritanis, Gaulonitis, Eſſaeis: tum ex libro *Ioannis a Lent* [26] cui titulus

[26] Eiusdem Ioannis a Lent Schediaſma Hiſtoricum *de pſeudo Meſſiis* prodiit Herborn. 1684. et 1699. 4. in quo p. 93. maius opus de hoc argumento meditari ſe teſtatur. De eodem conferendus Moſes Maimonides in Epiſtola illuſtrata a Chriſtophoro Graefio in Politico Orientali. Altenb. 1678. (v. Io. Chr. Wolfium Bibl. Ebr. Vol. I. p. 861.) Exiudaeus Chriſt. Gerſon. lib. 2. Talm. Iud. c. 9. p. 430 ſqq. Iac. Altingius in Schiloh, IV. 11. Io. Chriſt. Eiſenmengerus Iudaismi detecti P. 2. C. 13. Richardus Kidderus in demonſtratione Meſſiae, Anglice edita parte 3. cap. 10. Iacobus Baſnage in Hiſtoria Iudaeorum, Dauid. Chriſtiani Diſſ. 3. de Meſſia p. 113. ſqq. Ioan. Müllerus Iudaiſmi detecti p. 508. 509. Ioan. Hoornbeck III. 1. de conuincendis Iudaeis. Frider. Ragſtad de Weile, Exiudaeus, in theatro lucido p. 40. ſq. Aug. Calmet in Lexico voce Impoſteurs. Frider. Adolph. Lampe T. II. Comm. in Ioannem p. 129. Io. Henr. Hottingerus Hiſt. Eccl. T. III. p. 251. et Io. Chriſtophorus Mullerus im Greuel der falſchen Meßien, cuius lucubratio inſerta eſt Pantheo Anabaptiſtico et Enthuſiaſtico, vulgato A. 1702. fol. Singulare eſt quod Coſmas Indopleuſtes lib. VIII. p. 301. ſcripſit *Hiskiam* Regem vana perſuaſione exiſtimaſſe ſe eſſe Meſſiam illum a Dauide in Pſalmis praedictum. Cui addendum illud R. Hillelis quod ex Gemara Sanhedrin. c. 2. afferunt viri docti: *Non eſt amplius Meſſias Iſraeli, quia abunde potiti illo ſunt tempore Hiskiae.* Etiam *Muhamedem* initio habitum a Iudaeis pro Meſſia ſcribit Conſtantinus Porphyrogenetus de adminiſtrando imperio p. 38. Ceterum commentum recentium Rabbinorum *de Meſſia duplici*, vno glorioſo filio Dauidis, altero paupere et contemto filio Ephraim e ſtirpe Ioſephi explodunt, atque antiquis Hebraeis ignotum fuiſſe et inauditum probant Carpzouius in diſſ. p. 243. ſeq. Chriſtophorus Cellarius in ſpecimine anti-Iudaico de gemino Meſſia, Leucopetrae 1668. Io. Wulferus in theriaca Iudaica p. 369. Steph. le Moyne ad locum Ieremiae XXIII. 6. p. 139. ſeq. Carolus Daubuſius libro pro teſtimonio Ioſephi de Chriſto p. 134. ſeq. et Iuſtus Martinus Glaeſenerus de gemino Iudaeorum Meſſia Hildeſ. et Lipſ. 1737. 4.

titulus אמונה של יהודים אחרונים seu *de moderna Theologica Iudaica* Herborn. 1694. 8. cui iungendae Maimonidis conſtitutiones de fundamentis Legis et Abarbanelis liber de capite fidei cum notis Guil. Vorſtii, Amſtelod. 1638. 4. Carpzouii iam laudati Exercitatio de articulis fidei Iudaicae in eius Diſputationibus Academicis p. 466. ſeq. R. *Dauidis Vidal*, Hiſpani aureolum Dauidis in eosdem XIII. articulos cum obſeruatt. Io. Henr. Wolfii. Gerae 1726. 4. D. *Ioh. Henrici Maii* Theologi Gieſſenſis ſynopſis Theologiae Iudaicae veteris et nouae illiusque veritas et huius falſitas demonſtrata. Gieſſae 1698. 4. et *Wolfg. Henr. Frider. Pertſchii* Conſpectus Theologiae Iudaicae e R. Ioſephi Albo ספר עקרים, ſ. libello de articulis fundamentalibus. Ienae 1720. 4.

X. Veſtigia dogmatis de SS. Trinitate apud Iudaeos pariter et Ethnicos multos, perinde vt apud Muhamedanos plerique viſi ſibi ſunt deprehendere, cuius rei teſtimonia non pauca collecta videre eſt in illuſtris Huetii Alnetanis quaeſtionibus ſiue Concordia rationis et fidei lib. 2. cap. 3. Philippi Mornaei de veritate relig. Chriſtianae c. 6. Eugubini libro 1. et 2. de perenni Philoſophia, Liuii Galantis comparatione Theologiae Chriſtianae cum Platonica lib. 3. pag. 90. ſeq. et lib. 4. p. 113. ſq. 127. ſeq. *Henr. Iac. van Bashuyſen* Diſſ. duplici paradoxa de Iſide, Serueſtae 1719. a Petro Bungo de myſteriis numerorum p. 186. ſeq. Mutio Panſa de oſculo Ethnicae et Chriſtianae Philoſophiae c. 36. p. 187. ſeq. et c. 2. p. 289. ſq. et Radulpho Cudwortho in intellectuali ſyſtemate vniuerſi Anglice edito Lond. 1670. fol. lib. 1. c. 4. De Iudaeis ſigillatim videndus Raymundus Martini, Galatinus, Rittangelius libro de λόγῳ et altero de veritate relig. Chriſtianae et in notis ad librum Ietzira, Hermanni Witſii Iudaeus Chriſtianizans circa principia fidei et SS. Trinitatem: Petrus Allixius in Iudicio Eccleſiae veteris Iudaicae aduerſus Vnitarios, Anglice edito Lond. 1699. et Germanice Berolini 1707. 4 ac *Iuſtus Mart. Glaeſenerus* in Diſſ. de Trinitate in ſcriptis Rabbinorum mere Platonica. Helmſt. 1742. De Muhamedanis adſcribam tanto lubentius locum viri eruditi Andreae Mulleri Greifenhagii in notis ad Excerpta Azizi Neſephaei, Tatari, quod et liber haud vbique obuius eſt, et de Iudaeis quoque Ethnicisque plura compendio exhibet:

Quod Mohammedani aeque ac Iudaei, vti et paganorum nonnulli, TRIA IN DEO ſtatuant: certum eſt. Et iſta quidem TRIA tum coniunctim, tum ſeparatim ſuis ex omni parte inſigniuntur nominibus.

Coniunctim appellata ſunt:

(I.) *Inter Paganos quidem,*

1. *Τρεῖς ὑποστάσεις, a Platonicis.*

2. *Tres*

2. *Tres Reges, a Porphyrio.*

(II) *Inter Iudaeos vero*

1. ג׳ מדות *tres menſurae. V. Kircher. Obeliſc. pag.* 404.
2. ג׳ פנים *tres perſonae. V. Suid. v.* ἅγιος.
3. ג׳ ספירות *tres numerationes,* [27] *ex interpretatione Reuchlini, Schickardi etc. vel etiam tres ſphaerae, vel potius* τρεῖς αὐγαὶ *ex mente Rittangelii.*
4. ג׳ הויות *tres eſſentiae. R. Eliezer Hakler.*
5. *tria lumina, ap. Cabbaliſtas. V. Grot. de ver. Rel. Chr. p.* 123.
6. τριτταὶ φαντασίαι. *V. Philon. l. de Sacrific.*
7. τρεῖς δυνάμεις, *id. ibid. Hebr.* גבורות *potentiae. Zohar.*
8. ג׳ אלהים *tres Dii, Reſit chocma.*

(III.) *Inter Mohammedanos*

1. *tria Attributa.*
2. *tres ordines vel Dignitates, Azizus p.* 32. *Quomodo vero TRIA illa, quae diximus, a Paganis et Iudaeis ſeparatim dicantur, in diſſertatione de promouenda etiam extraneorum ſalute deduci poſſit. Iam de ſolis Mohammedanis loquar.*

1. *Multa eorum eſſe.*
2. *Illorumque Catalogum Alcor. c. LVII. exhiberi.*
3. *et nonaginta nouem nominibus diuinis quae pulcherrima nomina vocant, contineri, vti ap. Hebraeos* בשם׳ ע״ב *ſexies duodecim nominib. de quib. Reuchl. Cabbal. L. III.*
4. *Palmaria eſſe tria.*
5. *Eaque tria vnum eſſe, perinde vt Cabbaliſtae dicunt: Tres illos ſplendores eſſe vnum idemque ſolium. V. Reuchl. col.* 736. *vnam eandemque coronam col.* 747.
6. *Sic vero dici: Eſſentiam, Vitam, faciem.*
7. *Et hanc cauſſam eſſe, quare DEus in Alcorano pluraliter de ſe loquatur. Richard. c.* 1. *Quod ſi B. Paulus, vt rectiſſime,* ἐκ τῶν οἰκείων δογμάτων τοὺς Ἀθηναίους ἐχειρώσατο *h. e. ex domeſticis dogmatibus Athenienſes (Act. XVII,* 23.) *conuicit, vti Iſidorus Peluſiota Ep. IV.* 69. *loquitur, quidni commode Iudaei atque Mohammedani ad S. Trinitatis agnitionem ex talibus ipſorummet principiis manuduci poſſint? Et quanquam huiusmodi placita ex rationis potius lumine quam traditione accepiſſe videntur, iuuabit tamen oſtendere illis, quod quidam ipſorum, etiam quum Orthodoxi a ſuis haberentur, loquutionibus noſtris vſi ſint. Quodque vocabulum Perſonarum haudquaquam multiplicitatem aut plura-*

[27] Hinc nomen DEI ſcriptum per *tria iodhin.* Vide Io. Chriſtophori Wolſii Bibliothecam Hebraicam Vol. I. p. 199.

pluralitatem eſſentiae diuinae importet. Hoc facilius ad fontes dogmatis de S. Trin. (quod vtique primo omnium fieri oportet) traherentur. Nec omnino reiiciendum, quod durioribus quibusdam vocabulis vſi ſint. Nam et Chriſtiani SS. Trinitatem varie appellauerunt. Non dicam de iis appellationibus quae damnatae ſunt, vt quod Sabellius tres Nomenclaturas, Valla tres Qualitates dixit, ſed de iis, quas, qui in hoc articulo nobiſcum recte ſentiunt, vſurpauerunt.

Quas enim tres perſonas Deitatis vocamus,

1. *à Graecis* τρεῖς ὑποστάσεις *dictae ſunt. Primo quidem non ſine ingenti certamine cum Latinis, tandem vero indifferenter.*
2. *ab Armeniis tres animae.*
3. *ab Aegyptiis tres ſpiritus.*
4. *ab Aethiopibus tres eſſentiae, ſ. perſonae, ſ. naturae. V. Iob. Ludolfi Lex. Aeth. ad Radicem Halaua.*
5. *ab Arabibus tres Margaritae, vel, ex Perſica Lingua ſplendores. Quum tamen Aethiopes duas, quae in Chriſto ſunt, naturas margaritas dicant.*
6. *à Syris Radices ſ. principia, ſic enim exponitur à Gieuhari vox Arabica, quae à Syris tradita eſt.*
7. *tria Attributa, Paul. Epiſc. Sidon.*
8. *tria Idiomata, Gennadius T. IV. Bibl. PP. P. I. p. 949. pr.*
   De quo v. Poſſeuinus Appar. ad Biblioth.

8. *tria Indiuidua, Id.*
9. *tres formae, Id.*
10. *tres naturae, Elucidarius iuſſu Henrici, Ducis Brunſuicenſis, ſcriptus, cuius verba:* Wir ſullen glouben daz an Gote dri Naturen ſint, und daz die dri genant ſin ein ware Gotheit. *Extat MSt. in Bibliothec. ELECTORALI.*

Hactenus Andreas Mullerus. Negari interim nequit, plura horum quae ex ſcriptis a Chriſtiana religione alienis ad confirmandum dogma de SS. Trinitate afferuntur, ſi proprius inſpicias, non parum eſſe ab illo remota et longe aliorſum ſpectare, vt de Trinitate Platonica et Ariſtotelica recte notauit Beſſario Cardinalis lib. 2. contra calumniatorem Platonis c. 4. et lib. 3. cap. 15. quatuorque proximis. Vide etiam de Platonica Io. Baptiſtam Criſpum de Philoſophis caute legendis p. 37. et quae differit Franciſcus Baltuſius S. I. in Apologia pro Patribus Platoniſmi accuſatis, edita Gallice, libro IV, cap. 12. ſeqq.

XI. De falſis Diis et idolis variarum gentium in Scriptura S. memoratis, nemo eruditius ſcripſit *Ioan. Seldeno*, Anglo, cuius notiſſima lectuque digniſſi-

ma ſunt ſyntagma duo de Diis Syris, [28] quo nomine et Aegyptiorum ſimul et Arabum ac Perſarum, Hebraeorumque, nec pauca Afrorum et Europaeorum idola a Syris vtcunque accepta intelliguntur, lucem primum aſpexere Londini 1617. 8. deinde ab auctore recognita inſcriptaque Dan. Heinſio prodierunt apud Batauos typis Elzeuirianis 1628. 8. tum in Germania cum additamentis *Andreae Beyeri*, Eccleſiaſtae Freybergenſis. Lipſiae 1672. 8. denique in Belgio. Amſtelod. 1680. 8. Conferenda & *Antonii van Dale* diſſertatio de origine ac progreſſu idololatriae ac ſuperſtitionum praecipue apud Iudaeos vna cum aliis eiusdem infra commemorandis vulgata. Amſtelod. 1696. 4. *Alexandri Roſſaei* templum iudaicoethnicum poſt anglicas, gallicasque & germanicas editiones ſupra pag. 319. commemoratas cum copioſis *Dauidis Nerreteri* additamentis germanice tribus voluminibus in forma octopartita editum Norimbergae 1701. 1703. et 1707. et *Abrahami Rogeri* ianua aperta ad arcana Gentiliſmi vna cum *Chriſtophori Arnoldi* additamentis itidem germanice vulgata, in quibus libris non veterum tantum, ſed etiam recentium, maxime gentium orientalium, idololatria ac ſuperſtitiones exponuntur. Prae caeteris eminet liber Gallice vulgatus Pariſiis 1710. 12. quatuor voluminibus: *l'Hiſtoire des Religions de tous les Royaumes du monde, revuë, corrigée, augmentée et miſe dans un meilleur Ordre par le Sieur* Jouet, Chanoine de Laon, Prieur de Plainchatel. Ceterum nec iniucundum lectoribus noſtris fore iudicamus, ſi eos, qui de ſingularum gentium Diis et generatim et ſigillatim commentati ſunt, ſcriptores recenſeamus. De *Syrorum* igitur Diis argumentum pertractarunt *Stephanus Fourmont* in libro gallico: Reflexions critiques ſur les Hiſtoires des anciens Peuples. T. 1. L. 2. c. 11. p. 294. ſqq. & Iac Sponius in miſcellaneis eruditae antiquitatis p. 59. ſqq. Sigillatim de *Rimmon* Aug. Calmet Lex. Biblic. T. 3. p. 798. de *Gad* et *Meni* Dauid Millius diſſertat. ſelect. p. 229. ſqq. Ioan. Georg. Koch & Guſtauus Georg. Zeltnerus diſſertationibus de hoc argumento. Ienae 1687. et Altorfii 1715. euulgatis, ac I. G. Lakemacherus obſerv. philolog. T. IV. p. 19. De *Adar* ſiue *Achad* Dau. Millius diſſert. ſel. p. 265. ſqq. Campei. Vitringa comm. in Ieſaiam cap. 66. v. 17. et Ionas Conr. Schrammius diſſertatione. Helmſtad. 1734. edita. De

Baal

[28] *Iniquiſſimam imputationem plagii in Petri Fabri Semeſtria commiſſi Seldenus refellit praefatione edit. ſecundae, teſtatus, ne viſum quidem, quum ſyntagmata ſua componeret, Fabri librum*; ſed poſtea, *inquit*, inſpecto Fabro, licet plura ſane de numine vno et altero Syrorum, ſed tumultuoſe ſatis cum Graecorum ſacris, in primis quatuor capitibus reperiamus, ea tamen ita tradi, atque a noſtris ita diſcrepare &c. *Ioannis Clerici obſeruationes quaedam in Seldeni librum exſtant T. 7. Bibl. ſelectae pag. 80. ſeqq. Editio melior ab auctore ipſo ex eius autographo auctior exhibetur in Tomo primo operum eius Londini 1726. folio tribus voluminibus a Dauide Wilkinſio iunctim editorum.*

Baal Peor, *Cemoſcho* et reliquis Moabitarum Diis Calmeti diſſertatio inſerta commentario eius in Scr. S. T. I. P. II. p. 173. et P. II. p. 277. ſqq. interpretationis germanicae. Nominatim de *Baal Peor* Banierius mythol. explicatae Vol. II. Lib. II. c. 6. ſect. 3. et Ioan. Chriſti. Becmanni diſſertatio. Frfti ad Viadr. 1661. De *Cemoſcho* Banierius l. c ſect. 4. et Alberti Schumacheri diſſertatio. Bremae 1730. 4. De *Miphlezeth* Ioan. Georg. Chriſto. Feuerlini diſſertationes duae. Witteb. 1700 et 1701. et Dau. Millius diſſert. ſel. p. 287. ſqq. De *Niſroch* Conr. Ikenii diſſertatio. Bremae 1747. De *Belo* Ioan. Franc. Buddeus Hiſt. eccl. V. T. P. II. p. 704. ſqq. et Jurieus Hiſtor. crit. dogmat. et cultuum. P. IV. c. 2. p. 595. De *Molocho* Calmetus T. I. comm. in Scr. S. P. II. p. 11. ſqq. Interpr. germ. parte 2. p. 185. Banierius l. c. c. 6. ſect. 2. et diſſertationes Dauid. Lundii. Aboae 1698. 9. Daniel. Dietzſchii. Miſnae 1675. Martini Frider. Crameri. Witteb. 1720. et Olaui Celſii. Vpſaliae 1717. 8. De *Dagone* Calmetus diſſertat. commentario in Script. S. inſertarum T. II. p. 321. ſqq. et interpret. germ. P. 4. p 40. ſqq. Jurieus lib. citati P. IV. p. 642. Banierius lib. cit. Vol. 2. lib. 2. cap. 6. ſectione 2. Matth. Hillerus Sytagm. ſacr. p. 195. Athanaſius Kircherus Oedip. Aegypriac. T. I. p. 338. ſqq. Aug. Eſmarchii diſquiſitio de Dagone, quae prima eſt inter eiusdem quatuor disquiſitiones. Hamb. 1713. 4. editas, et diſſertationes Theophili Roeſeri. Ienae 1664. 4. ac Henr. Ahlers. Bremae 1671. 4. quibus addatur Iac. Schudtius pag. 39. compendii hiſtoriae iudaicae, vbi plures de Dagone ſcriptores excitati ſunt. De *Alſima*, Hemathaeorum idolo, Chriſtoph. Schultze. Witteb. 1722. De *Nibchas*, idolo Auaeorum, Conradus Ikenius. Bremae 1726. 4. De Arabum *Duſari* Heſychius voce Δους, et Banierius lib. cit. Vol. 2. lib. 3. c. 4. de Oboda eorum idem Banierius ibidem, et Valeſius ad Euſebium pag. 285. de reliquis Arabum Diis Fourmontus lib. citati T. I. lib. 2. ſect. 4. pag. 283. ſqq. De Diis *Phoenicum* generatim egerunt Aug. Calmetus in diſſertatione de numinibus Phoenicum, quae legitur T. VI. commentar. eiusdem in Scr. S. p. 741. Robertus Millar in hiſtoria propagati chriſtianiſmi, anglice, Londini 1731. 8. edita, Vol. I. c. 2. p. 171-207. Banierius Mythol. explicatae Vol. 2. lib. 2. Stephanus Fourmontus libri laudati T. I. lib. 2. ſect. 4. p. 288. ſqq. Henric. Morinus de Diis Pataecis T. II. Memoriar. Acad. Inſcriptionum p. 49. ſqq. edit. Amſtelaed. et Iac. Elſnerus de eodem argumento in Hiſtoria Acad. Scientiar.. Berolinenſis Anni 1746. p. 379. ſqq. Nominatim de *Aſtarte* et *Aſtaroth* Petrus Faber lib. 3. Semeſtrium. Salmaſius ad Solinum p. 574. Ioan. Conr. Dietericus antiquit. Biblic. pag. 552. Jurieus lib. ſaepius laudati pag. 666. Aug. Pfeifferus Dub. Vexator. Scripturae S. centur. II. p. 339. et Eberh. Mullerus peculiari diſſertatione Lipſiae 1685. edita. De

Baalim Juricus l. c. parte 4. tract. 3. c. 4. p. 599. ſqq. et Pfeifferus l. c. p. 336. De *Adonide* Anton. Banierius memor. Acad. Inſcriptionum T. 4. p. 136. ſqq. De *Meleathoro* et *Vſoro* (qui male Θησαυρὸς dicitur a Codino in originibus Cpolitanis) Euſebius Praeparat. euangelicae l. 10. et pag. 465. orat. de laudibus Conſtantini.

XII. De *Mithrae* ſiue ſolis cultu apud Perſas multa *Thomas Hyde* cap. 4. de religione veterum Perſarum. *Adrianus Relandus* Diſſert. miſcell. P. 2. p. 198. *Philippus a Turre* in monumentis veteris Antii pag. 194. vbi tabula ſolis Mithrae. *Iac. Sponius* in miſcellaneis eruditae antiquitatis. *Anton. Banierius* Mythol. explicatae Vol. II. P. I. lib. 3. c. 2. *Euſtachius Guillemeau* in Expoſitione ſtatuae Dei Mithrae. (Memoire ſur un Basrelief du Dieu Mithras) in memoriis Treuoltinis A. 1724. menſe Febr. pag. 297. et auctor libri gallici ſaepius laudati: *Explication de divers monumens* pag. 231. ſqq. Ac ſolem quidem non a Perſis tantum cultum eſſe tanquam Deum, ſed ſub nominibus et ſymbolis variis et multiplicibus adoratum a toto Oriente et aliis nationibus, praeclare oſtendunt viri docti ad Macrobium lib. 1. Saturnal. c. 17. ſqq. *Ioan. Braunius* lib. 4. ſelector. ſacrorum, *Voſſius* lib. 2. de idololatria, *Gisbert. Cuperus* in ſuo Harpocrate, *Iac. Sponius* in Miſcellaneis p. 87. ſeq. et libro Gallico, *Recherche des Antiquitez*, *Ioan. Bona* de diuina Pſalmodia p. 437. ſqq. *Ioan. Henr. Vrſinus* analect. Sacr. Vol. 2. lib. 3. p. 153. ſqq. *Ioan. Franc. Grandis* in diſſ. de variis Dei nominibus Soli attributis, *Hieronymus Aleander* iunior in expoſitione tabulae Heliacae, Romae 1616. 4. et T. V. theſauri Graeuiani, qui inter alia Herculem quoque et Mercurium, Bacchumque atque Apollinem notat vnum idemque Numen Solis referre, ita quidem vt Apollo aeſtatem, Bacchus autumnum, Hercules hiemem, Mercurius ver praeſtet, et Herculis duodecim labores nihil aliud denotent, quam Solis tranſitum per totidem ſigna caeleſtia. *Henricus Lubbertus* in Ἡλιολατρεία ſiue de ſolis cultu. 1672. 12. et *Chriſtian. Nettelblad* in diſſertatione de hoc argumento. Gryphisw. 1734. 12. De *Marna* Palaeſtinorum, qui et ipſe ſolem ſignificabat, praeter alias videndi Noriſius diſſ. V. de Syromacedonum Epochis et Abraham Sellerus in Antiquitatibus Palmyrenis cap. 3. De *equis Solis* Ezechiel Spanhemius ad Callimachum p. 434. Barthius ad Statium T. 3. p. 435. Petrus Jurieus Hiſtor dogmat. P. IV. p. 723 et 797. vbi de Perſis diſſerit, equos albos ſoli conſecrantibus. Ieſias Ieſſen de equis et quadrigis ſolis. Hafn. 1704. et Chriſtian. Wilh. Boſe de Ioſia quadrigas ſolis remouente. Lipſ. 1741. De *Coloſſo* a Rhodiis Soli dicato Turnebus VIII. 24. Aduerſariorum. Allatius ad Philonem Byz. et Cangius ad Zonaram p. 67. De aliis Coloſſis ad Rhodii exemplum conditis Paullus Voetius ad Herodianum pag. 186. ſeq.

De

De antiquiſſimo *Aſtrorum* cultu Epiſtola Spiridionis Poupartii inſerta memoriis litterariis Treuoltinis A. 1712. Septemb. p. 1615. Ioan. Iac. Scheuchzer Phyſ. ſacr. tab. 327 et 328. et Ioan. Eric. Oſtermannus de Aſtrolatria. Witteb. 1663. 4. De *Selenolatria* legantur Abrahamus Calouius in diſſertatione, recuſa T. I. Theſauri diſputationum theologicophilol. Amſt. 1701. fol. pag. 808. ſeqq. Ioan. Friſchmuthus de Melechet caeli. Ienae 1663. et Ioan. Iſaac. Pihlmannus de luna regina caeli. Aboae 1703. 8. De conſuetudine gentilium *manibus extenſis precandi*, et *oſcula ad ſidera proiiciendi* ad Iobi XXI. 26. 27. diſſerit Ioan. Rud. Kieslingius Miſcell. Lipſ. Nou. Vol. IX. pag. 595. ſqq.

XIII. Vt *Sol* aliis nominibus eſt Apollo, Baal, Bacchus, Belus, Chemoch, Chiun, Hercules, Iupiter, Marnas, Mercurius, Milchon, Mithras, Moloch, Nergal, Niſroch, Oſiris, Φάνης, Phoebus, Rimmon, Serapis, etc. Sic *Luna* Αιδῶ, Alilath, Aſtarte, Bubaſtis, Ceres, Cybele, Diana, Eilithya, Hecate, Τρίμορφος, Iſis, Iuno, Lucina, Dea Mana, Mater Deum, Proſerpina, Rhamnuſia, Vrania, vt de aliis nominibus taceamus: Neque pro Dea ſolum ſed etiam pro Deo habitam ſupra pag. 315. notauimus, notumque illud de Carrenis apud Spartianum in Caracalla cap. 7. quod crediderint eum, *qui lunam ſemineo nomine putaret nuncupandam, addictum mulieribus ſemper inſeruire, at vero qui marem Deum eſſe crederet, eum dominari vxori.* Etiam ΘΕΟΥ ΠΑΝΟΣ nomine in veteri numo Lunam deſignari notauit in diſſertat. de numo Pantheo Hadriani Clariſſimus Nicaſius. Sic a multis peculiariter culta *Venus*, de cuius variis cognominibus conſulendus Carolus Patinus ad monumentum vetus Marcellinæ. Omittimus de Marte, Saturno, Ioue, Mercurio aliisque ſtellis dicere, de quibus conſuli poteſt Balthaſar. Scheidii aſtronomia biblica. Argentorati 1660. 4. nec minus de *terra*, quae et ipſa culta ſub nomine magnae matris Deum, Idaeae matris, Deae Phrygiae, Cereris etc. de quo viri docti ad Lucretium II. 598. ſeq. et Florum I. 19. 2. Sirmondus ad Theodulfum Aurelianenſem p. 298. Henricus Forelius de Terra, gentium Dea. Vpſal. 1705. 8. vti de *aeris* cultu Voſſius I. 84. de idololatria, de *aquae* idem ibid. II. 74. ſeq. et Gotthardus Braem de ὑδρωλατρεία veterum. Hafniae 1695. 4. de religioſa veneratione *fluminum* Chriſtophorus Arnoldus ad diras Valerii Catonis in fluuium Battarum. De fluuiorum fontiumque cultu et marinis ac littoralibus Diis praeter Voſſium lib. 2. de idololatria cap. 79. 80. 81. et 82. vide etiam notas virorum doctorum ad Plinii lib. 7. epiſt. 8. Iuſtum Fontanini de Horta Hetruſcorum colonia lib. 1. cap. 8. vbi etiam de eo, quod in fluuiis ſacris natare vel nauigare homines prohibeantur; et Ioan. Gottl. Boſſeckii diſſertationes duas de cultu fluminum. Lipſiae 1740. Vetus inſcriptio apud Laurentium Begerum pag. 79.

ſpicilegii: *Fonti Diuiur Aram L. Poſtumius Satulius ex voto D. D. D.* Nilo fluuio ſacrificatum eſſe praeter alios memorat Sozomenus VII. 20. De *Nymphis* fontium cuſtodibus videatur Lambecius III. de Biblioth. Vindob. p. 5. Fabrettus pag. 99. ſqq. de aquaeductibus. De *Nereo* et *Nereidibus* Mich. Frider. Lochneri diſſertatio de Nereo et Rhododaphne. Norimb. 1716. De *Piſcium* cultu Frider. Lebrecht Goetzii diſſertatio de ἰχθυολατρεία Lipſ. 1723. Fluuios in veteribus monumentis et numis videas exprimi iacentes, nudos, myrica aut arundine coronatos, atque (ſi maiora flumina et in mare [29] ſe exonerantia denotentur) cana multumque demiſſa barba. Vide Dionem Chryſoſtomum diſſ. IV p. 73. Hugonem Grotium ad imagines aſtrorum Arateas p. 66. Caſparem Barthium ad Claudianum p. 53. De *ventorum* cultu confer Io. Gottl. Bidermannum Otior. litter. parte prima pag. 299 ſqq. qui quoque ibid. pag. 314. de *lapidum* cultu diſſerit. De quo argumento etiam conſulantur Theodor. Haſaeus in diſſertat. de lapide fundamenti, cui olim area foederis impoſita fuit. Ioan. Clericus in Geneſ. XXVIII. 18. Fortunatus Scacchus ſacrorum Elaeochriſmatum Myrothecio II. c. 24. Ioan. Phil. Caſſelius in diſſertat. πέρι τῶν λίθων κεκρατζομένων. Magdeburgi. Ioan. Conr. Stephanus Hoellingius in diſſert. de baetyliis [30] veterum, ſiue lapidibus vnctione Numini conſecratis. Groningae 1715 et recuſa Lipſiae 1724. ac Bremae 1729. et Steph. le Moyne ad varia ſacra p. 569. De cippis ſanctis apud veteres Hebraeos memoriam Diuinorum beneficiorum conſecrantibus Petri Zornii diſſertatio poſthuma legitur T. V. Miſc. Lipſ. Nouor. T. V. pag. 596. De cultu *ignis* conferantur Briſſonius, Hydeus et Henricus Lord de religione Perſarum, tum Kircherus T. I. Oedipi p. 251. ſq. Buxtorfius exercitat. philolog. p. 262. ſq. Freinshemius ad Curtium, et Balthaſar Bonifacius XVI. 15. hiſtoriae ludicrae, Arpinus Thiling, Hamburgenſis, in diſſertatione Schurzfleiſchio τῷ μακαρίτῃ Praeſide habita Vitebergae 1705. de cultu ignis apud omnes gentes vſitato. Ioan. Gottl. Bohnius de igne gentilium ſacro in Iſraelitarum ſacra iniurio. Viteb. 1708. Ioan. Rogbergius de ſacris ignium apud gentiles. Aboae 1690. 8. Ioan. Iarkius p. 540. ad Eliam Schedium de Diis Germanorum, et H. C. L. Stockhauſen de cultu et vſu luminum antiquo. Trai. ad Rhenum 1726. 4.

XIV. Inter omnes Idololatricas gentes nulla videtur eſſe abſurdioribus vſa quam Aegyptiorum [31] quos eo nomine Herodotus lib. 2. c. 65. Strabo libro

[29] *Confer Menagium in Menagianis T. 2. pag. 194.*

[30] *Haſce baetylos fuiſſe lapides, ſeſe ipſos mouentes, communem fuiſſe eius temporis opinionem intelligitur ex narratione Damaſcii apud Photium. Biblioth. p. 1047.*

[31] *Thomas Pinedo de Aegyptiorum ſuperſtitione multiplici diſſerens ad Stephanum Byzantinum*

libro 17. Diodorus Siculus aliique plurimi etiam inter ethnicos albis dentibus riſerunt, vt notant viri docti ad illa Iuuenalis XV. 1 ſeqq.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Aegyptus portenta colat? crocodilon adorat, etc.

Attamen ſi quis Plutarchi librum de Iſide et Oſiride euoluat, vel Philoſtratum conſulat lib. VI. de vita Apollonii cap. 19. et Clementina X. 17. p. 689. videbit, vehementer falli eos, qui Aegyptios omnes arguant illius ſupinae ſtultitiae, vt numina ſibi in hortis naſci crediderint, alliumque et cepas et abiectiſſima quaeque ex animalibus pro veris Diis coluerint. Quin potius Aegyptiorum ſacra cum Graecorum conferens religione,[32] Graecosque variis imaginibus arte factis, ligneis, lapideis, eboreis vſos easdemque veneratione proſequentes obſeruans, quas tamen imagines nec hi ipſas totidem Deos eſſe ſed Deorum ſymbola, atque vt Celſus apud Origenem lib. VII. p. 376. vocat *anathemata*; ſibi imaginabantur, conſiderandum proponit Plutarchus, vtri ex ambobus aptiora ſibi propoſuerint colenda ſymbola diuinitatis, vtrum Graeci, qui inanimes et ſaepe abſurdas ſibi fecerunt imagines, an vero Aegyptii qui in viuis ac ſpirantibus animalibus vel plantis tanquam ἐναργεςέροις ἐσόπτροις, *clarioribus ſpeculis*, vt p. 382. loquitur viuis totidem Dei operibus certam partem potentiae bonitatisque diuinae contemplandam et veneratione proſequendam ſibi propoſuerunt.[33] De Diis Aegyptiorum Graecorumque multa Diodorus Siculus libris prioribus Bibliothecae et Phurnutus libro de Diis: Latinique Macrobius, Hyginus, Fulgentius, Albricus: et qui chriſtianae religionis apologiam aduerſus Ethnicos ſcripſere e Graecis quidem Clemens Alexandrinus in protreptico, et Euſebius in praeparatione euangelica: e Latinis Tertullianus, Arnobius, Cyprianus, Lactantius, Minutius Felix, Iulius Firmicus, Commodianus et in libris de ciuitate Dei Auguſtinus. E recentioribus nominatim de Diis *Aegyptiorum* copioſe atque diligenter diſſerit Vir Celeberrimus Paullus Erneſtus Iablonski in Pantheo Aegyptiorum, ſiue de Diis eorum commentario: cuius P. I. excuſa eſt Francof. ad Viadrum 1750. 8. P. II et III. ibid. 1752. 8. Cui iungantur An-

tinum p. 37. non ſatis aeſtimari poteſt, *inquit*, quantum chriſtianae religioni debeatur, quae tot religionum monſtra ſuſtulit. *Idem p. 59. ait, chriſtianam religionem fuiſſe adeo robuſtam, vt omnia religionum monſtra ſuſtulerit.*

32 *Apollonius apud Philoſtrantum VI. 19. p. 257. bene monet, et Graecos et Aegyptios recte facturos, ſi nullum Diis ponerent ſimulacrum, ſed eorum maieſtatem mente efformandam relinquerent cultoribus.*

33 *Sic Perſa Artabanus apud Plutarchum in Themiſtocle T. I. Opp. pag. 125. edit. Francof. 1599. ait, adorari a ſe Regem* εἰκόνα Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σώζοντος.

Antonius Banierius Mythol. explicatae Vol. II. P. I. L. I. c. 1-6. et in epiſtolis de primis Aegyptiorum Diis ſiue Regibus, Gallice. Pariſiis 1733. 8. Innocentius Anſaldus in diſſertat. de veteri Aegyptiorum idololatria et moribus, quae inſerta eſt T. 23 collectionis Opuſculor. ſcientificor. et philologicorum p. 135-226. Diſſertatio de Religione Aegyptiorum, quae legitur in libro Gallico: Explication de divers monumens ſinguliers, qui ont Rapport à la Religion. Pariſ. 1739. 4. p. 144-230. Stephanus Fourmont lib. ante cit. L. 2. ſect. 4. c. 11. p. 294. ſeqq. et Ioan. Dauid Michaelis in diſſertat. de Iehouah ab Aegyptiis culto et pro Demiurgo habito, quae comparet T. I. Commentarior. Societatis Reg. Scientiar. Gotting. p. 267-291. Sigillatim commentati ſunt de *Apide* Ioan. Henric. Knoblauch in diſſertat. de Apide boue atque idolo Aegyptiorum. Vitemb. 1694. et Iac. Triglandus in oratione de Ioſepho Patriarcha in ſacri bouis hieroglyphico ab Aegyptiis adorato: ad calcem diſſertationum eius Delphis 1728. 4. iunctim editarum. De *Buſiride* Iacobus Perizonius in disquiſit: de hoc argum. Lugd. Bat. 1700. Hermannus Bordewiſch in diſſ. de immolatis ab Aegyptio Buſiride peregrinis aduenis. Vitemb. 1720. De *Cnepho* vel *Cnuphi*, Agathodaemone, Iablonski Vol. VI. Miſc. Lipſ. Nouor. p. 619 ſeqq. De *Harpocrate* Gisbertus Cuperus in Harpocrate, ſiue Explicatione imagunculae argenteae perantiquae, quae in Harpocratis figuram formata repraeſentat ſolem: cuius editio ſecunda eademque auctior prodiit Trai. ad Rhenum 1687. 4. et Fridericus Boernerus in antiquitatibus Medicinae Aegyptiacis. Vitemb. 1756. 4. § 24-28. De *ἰκτῶνι Aegyptio*, ſiue de *Ictonis*, Dei Aegyptiorum, nomine et numine Ioan. Gottlob Guilielm. Dunckelius Vol. X. Miſc. Lipſ. Nouor. pag 7. ſeqq. De *Iſide* Henric. Iac. van Bashuyſen in diſſert. de Iſide magna Deorum matre. Serueſtae 1719. Franc. Iſellinus in diſſert. de Dea Iſide, inſerta Tomo 39. collectionis opuſcul. ſcientificorum et philologicorum pag 297-350. Ioannes Oliua in exercitationibus in marmor Iſiacum nuper effoſſum. Romae 1719. 8. Ioannes Baptiſta Paſſerius Vol. III. theſauri gemmar. antiquarum aſtriferarum diſſertatione tertia. Muſeum Romanum Sect. 1. Tab. 2. et Tab. 3. atque Boernerus libelli citati § 15-23. De *Oſiride* Calliachius in diſſertatione de Oſiride quae legitur Vol. IV. Supplem. Poleni ad theſaur. ant. R. et Graec. pag. 305. Eberh. Rud. Rothius in diſſertat. de Oſiride, Iſide, Horo ac Typhone Diis olim Aegyptiorum. Ienae 1671. 4. Adam. Tribbechouius in diſſertat. de Oſiride. Kilon. 1671. 4. et Boernerus l. c. § 8-14. de *Neitha* Iablonskius Miſc. Lipſ. Nouor. Vol. VI. pag. 447. ſeqq. de *Remphan* Ioan. Henr. Maius in diſſert. de Kiun et Remphan, quae exſtat in eiusdem ſelectis Exercitationibus philolog. et exegeticis, T. I. pag. 763. ſeqq. I. G. Schwabius

in

in diſſert. de Moloch et Remphan. Witteb. 1664. Gottl. Iahn diſputatt. duabus de Chiun. Witteb. 1705. Ioan. Chriſtoph. Harenberg in disquiſit. de idolo Chiun et Remphan. 1723. 4. P. E. Iablonski de Remphah Aegyptiorum Deo ab Iſraelitis in Aegypto culto. Francof. 1731. 8. Chriſt. Gottlob Frider. Wolf in diſſert. de Chiun et Remphan. Lipſ. 1741. 4. et Nicol. Guil. Schröder in diſſert. de tabernaculo Molochi et ſtella Remphan. Marb. 1745. de *Serapide* Baumgartenius nota (304) ad partem primam hiſtor. mundi vniuerſal. pag. 428. Ioan. Lehmannus in diſſert. de Serapide, Aegyptiorum Deo maximo. Witteb. 1666. recuſa in Thomae Crenii Muſeo philologico et hiſtorico, pag. 401. ſeqq. Ioan. Dan. Maior in Serapide radiato, medico Aegyptiorum Deo. Kiliae 1685. Anſelmus Bandurius T. I. Numiſmat. p. 24. Muſeum Roman. Sect. I. Tab. 1. p. 1. et Tab. 63. p. 47. et Sect. II. Tab. 2. p. 50. Theſaurus gemmar. antiq. aſtrifer. Vol. 1. Tab. 17. et 22. De Diis *Graecorum* 34 e recentioribus conſulantur Natalis Comes in Mythologia ſaepius typis exſcripta. Leonhardus Gautrichius libello de Diis et religione Ethnicorum, ſcripto ab auctore Gallice, atque inde neſcio quo interprete Anglice A. 1671. in lucem emiſſo Londini, et poſt gallicas editiones Pariſienſes ſeptendecim (quarum vltima praeſtantior 1726. 12. lucem vidit) ac Latinam editionem Leodienſem A. 1678. denique Gallice, Latine et Belgice edito a Franciſco Halma Belgicae verſionis auctore. Vltraiecti 1690. 12. Ioſias Oliuetus in commentario de Theologia Graecanica, qui a Gallico ſermone in latinum conuerſus inſertus eſt Ciceronis operibus eiusdem Oliueti cura editis Pariſ. 1740. 4. T. III. pag. 631. ſeqq. et Chriſt. Brunings compend. antiquitat graecar. cap. 17.

XV. De Diis Romanorum poſt *Gyraldum*, *Roſinum*, *Kippingium*, anno 1712. nitide apud Belgas recuſum, aliosque agit V. Cl. *Burcardus Gotthilf Struuius* c. 1. Syntagmatis ſui Antiquitatum Romanarum, perſequens initio Deos maiorum gentium; qui ſunt XII. *Conſentes* 35 a conſenſu vel conſilio ſic dicti, et ex Ennii verſibus notiſſimi

Iuno,

34 *De antiqua Atbenienſium religione libros duos Anonymi eruditi, quos A. 1620. a Patricio Iunio Weſtmonaſterii acceptos edere inſtituerat Ioachimus Morſius manuſcriptos habuit Fabricius ὁ πάνυ, quos nunc poſſidet gener tanto Socero digniſſimus, Herm. Sam. Reimarus. Praefixus eſt hiſce libris titulus typis exſcriptus Lubecae 1624. 4. Liber prior eſt de ſummo religionis ſtudio apud Athenienſes, et de Diis hominibusque diuinitate donatis, de heroibus, daemonibus et de Diis peregrinis ac ignotis, capitibus XXV. Liber poſterior agit de iis, qui ſacra adminiſtrarunt et de ſacris ac feſtis, capitibus XXII.*

35 Conſentes, quaſi conſidentes vel conſentientes, vel potius conſentes a conſere, quod eſt συμβελεῖναι. Confer Voſſii Etymolog. in *Conſentia*. Ita Steph. Lemonius p. 383.

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

De quibus vide etiam Varronem lib I. de re ruſtica cap. I. et quae notant viri docti ad Arnobium lib. I. p. 123. ad Lactantium lib. I. cap. 5. et ad Auguſtinum de C. D. lib. IV. c. 23. Meminit etiam Irenaeus lib. II. cap. 12. Sigillatim egerunt de *IVNONE* Anton. Thyſius Exercitat. Miſcellan. Lugd. Batav. 1639 4. editarum, et recuſarum in faſciculo Opuſculor. hiſtoricophilolog Roterod. 1694. excuſo, Exercit. 23. Iacob. Sponius Miſcellan. eruditae antiquitatis, ſectione 3. Franc. Iunius de pictura veterum parte 2. pag. 169. de *Iunone Argiua* Claud. Salmaſius Exercit. Plinian. pag. 24. *Aſſyria Regina* Reineſius pag. 214. *Caeleſti*, Idem ibid. pag. 56. et Valeſius Muſei Cortonenſis pag. 32. *Caprotina* Arnobius aduerſus gentes lib. 3. p. 118. et Macrobius Saturnal. lib. I. c. 2. *Curite* Giſb. Cuperus Obſeruat. lib. 2 obſ. 2. et Marcus Zuerius Boxhornius ad Plutarchi Quaeſt. Roman. 86. pag. 1050. *Februali* Ioan. Lomeierus de luſtrationibus c. 4. p 24. *Feronia* Reineſius Inſcript. p. 58. *Iuga & Iugatina, Pronuba, Cinxia* Barnab. Briſſonius de ritu nuptiarum T. VIII. theſauri Graeuiani p. 1028. et Ioan. Godofr. Vngerus Anal. ſacr. p. 24. *Lucifera* Reineſ. Inſcr. pag. 105. *Lucina* Id. ibid. pag. 57. Ioſ. Laurentius de ſponſal. c. I. Ioan. Meurſius de puerperio cap. I. et Petrus Bellorius Numiſm. Epheſin. Tab. III. De *Monetae* cognomine Iunoni dato Dav. Hofmannus in diſſert. de Dea moneta. Helmſtad. 1717. Petrus Seguinus Numiſm. ſelect. p. 7. et Iac. de Wilde gemm. antiq. pag. 28. de Iunone *Patulcia* Reineſius Inſcr. p. 59. *Regina* Idem ibid. pag. 49. 51. 55. 58. 225. 241. *Soſpita* Begerus Tomo 2. theſauri Brandenb. pag. 552. 568. 580. *Stygia* Reineſius Inſcr. pag. 61. De VESTA et VESTALIBVS Iuſtus Lipſius T. III. Opp. pag. 537. et in Graeuii theſauro T. V. pag. 619. Ezech. Spanhemius de Veſta et Prytanibus in Graeuii theſauro T. V pag. 659. Petrus Zornius Opuſc. ſacr. T. I. p. 420. Proſper Stellartius lib. I. de coronis c. 6. Nadalius in hiſtoria Veſtalium T. V. Memor. Acad. Inſcription. pag 211. ſeqq. et ſeparatim Pariſiis 1725. 12. Thomas Hyde de religione Perſarum pag. 142. ſeqq. vbi etiam pag. 145. icon templi Veſtae et Veſtalium miniſtrantium. Paullus Pedruſius T. V. tab. 23. N. 6. in numo Herenniae Etruſcillae. Moſcardus Muſei pag. 379. Io. Frider. Eiſenhart de Veſtalibus et iure

ad var. ſacr. qui tamen monet, iſtos conſentes Romanorum et παρέδρους Graecorum fluxiſſe ex iis, quae de Angelis Deo apparentibus in V. T. memorantur vid. Dan. IV. 14. et Iudaeorum ſcripta. Huc eidem Lemonio videtur alludi in N. T. cum Fideles dicuntur in eodem throno cum Chriſto ſeſſuri Apoc. III. 21. Tertull. dixit *Synodum* atque *ſenatorium ordinem* Deorum. Vide Rigaltium ad paginam 15. Tertulliani.

iure Veſtali P. R. Helmſtad. 1752. 4. Adam. Laur. Nicolai de Veſta barbara et orientali. Giſſae 1671. 4. *Iuramentum* per *Veſtam* occurrit apud Ariſtophanem in Pluto v. 395. vbi vide Spanhemium. Veſtae *templa* in numis extant apud Guil. Choulium de relig Romanor. pag. 214 ſeqq. vbi etiam de Veſtalibus. De *CYBELE*, qua terra ipſa ſignificabatur, Pluchius lib. cit. p. 191. Banierius Vol. I. p. 216. ſqq. Laur. Pignorius in magnae Deum matris Idaeae et Attidis initiis. Amſtelod. 1669. 4. rec. in Gronouii theſauro T. VII. p. 505. Herm. von der Hardt de Rhea Cybele magna Deum matre. Helmſt. 1720. 4. Banierius memor. Acad. Inſcript. T. III. p. 361. ſqq. edit. Amſtelod. Vettorius in libello italice edito: *Del culto ſuperſtizioſo di Cybele detta dagli Antichi la gran madre.* Romae 1753. 4. Nathan. Frider. Kautz de magna Deorum matre. Lipſ. 1738. 4. Henr. Aug. Zeibichius de matre Deum Sipylene. Vitemb. 1747. adde Reineſium Theſ. Inſcr. p. 64. 73. 208 et 209. vbi pag. 187. Deae matres. De magna Deum matre *Idaea* vide Gruterum p. 308. 7 De MINERVA ſiue PALLADE Felix Euelius in ſyntagmate de Minerua, ſapientiae olim praeſide. Louanii 1730. 8. Muſeum Romanum ſect. II. pag. 5. 6. 7. Ioan. Frider. Heckelius pec. diſputatione Rudolſopoli 1688. 4. edita, et Carol. Henr. Zeibichius in comment. de Minerua ad Chriſti imaginem efficta. Witteb. 1755. 4. De Minerua *Fatidica* Reineſius p. 165. *Magarſi* p. 166. *Pacifera* pag. 215. *Palladia* pag. 172. *Sancta* p. 165. Κόρη καὶ Ἀθηνᾶ p. 169. De Minerua *Medicinae Praeſide* Gruterus pag 1067. Chriſtoph. Cellarius diſſertat. acad. p. 234. Anton. Franc. Gorius ad Muſei Florentini Tomum ſecund. p. 118. Ioan. Harduinus Oper. ſelector. pag. 121. ſeq. Ioan. Henr. Meibomius comm. in iusiurand. Hippocratis pag. 62. Ioan. Henr Schulzius Hiſtor. Medic. pag. 74. Ezech. Spanhemius Epiſtola 4 ad Morellum pag. 218. De Minerua *Muſica* Iacob. Sponius Miſc. erud. antiquitatis pag. 9. ſeq. et Edm. Frigelius de ſtat. Rom. c. 24. De Minerua *Victrice* Ioan. Gerh. Pagendarm diſſertationibus duabus Witemb. 1703 et 1704. editis. De CERERE Hieron. Aleander antiq. tabul. marmor. explicat. T. V. Theſauri A. R. Graeuii p. 747. ſeq. Claudius Gros de Boze memor. Acad. Inſcription. T. VI. pag. 430 - 453. edit. Amſtelod. Michael Angelus Cauſſeus de la Chauſſe de Deor. ſimulacris, Tomo quinto theſauri Graeuiani p. 772. Ioan. Clericus Bibl. vniuerſal. T. VI. pag. 55. ſqq. Auctor libri Explication hiſtorique de divers monumens pag. 353. ſqq. De Cerere *Cornigera* Ezech. Spanhemius de vſu et praeſtantia numiſmatum T. 1. p. 394. *Legifera* D. A. Kellerhauſen diſputatio. Ienae 1700. et Reineſius p. 63. *Mammoſa* Gisbert. Cuperus de apotheoſi Homeri p. 253. Praeterea haec illius cognomina occurrunt: ἡ μεγάλη Θεὰ Θεσμόφορος, Gruterus pag.

 309.

309. 1. *Amblacynthia* Reineſius p. 227. *Diuina* id. p. 63. *Mater maxima frugifera* id p. 61. *Piſtia* id p 217. De ciſtis myſticis, in quibus ſacra quaedam Cereris a mulieribus geſtabantur, diſſerit Ioannes Lamius T. I. diſſertationum Academ. Etruſcae, parte 1. p. 63. et Alexander Xauerius Panelius de ciſtophoris. Lugd. 1734. 4. De DIANA Abrah. Ortelius cap. Deor. lib. 1. c. vltimo. Guil. Choulius de Religione veter. Romanor. p. 70. De Diana *Arelatenſi* Franc. de Rebatu T. I. theſauri Salengeriani p. 585. *Epheſia* Claudius Menetrius in expoſitione ſymbol. Dianae Epheſiae ſtatuae, rec. Tomo VII. Theſauri Gronouiani p. 357. adde ſingulares diſputationes de hoc argumento Sixti Aſpachii. Hafniae 1694. Iſraelis Neſſelii. Aboae 1708. Ioan. Chriſt. Polckii. Lipſ. 1718. Ioan. Nic. Schüslini. Witteb. 1687. et rec. T. 2. theſauri Theologicophilologici Amſtelod. 1702. pag. 1491. ac Ioannis Poleni italice conſcriptam Romaeque euulgatam. De Diana Λυτιζώνῳ Iul. Car. Schlaegerus peculiari diſſertatione, Hamburgi 1735. 4. edita. De Diana *Maris* Ioan. Caſp. Schottus nou. explicat. p. 61. ſq. De Diana *Amarynthia* Reineſius pag. 216. *Caeleſti* id. p. 104 et 234. *Inuicta* et *Victrice* id. p. 233. *Lucifera* id. p. 105. et Muſeum Roman. Sect. 1. Tab. 39. p. 26. *Pharetrata* Reineſ. p. 105. *Piſtia* id. p. 216. *Raeſiana* id. p. 217. *Soſpita* id. p. 240. *Victrica ſancta* id. p. 232. De VENERE Laurent. Begerus Theſaur. Brandenburg. P. I. p. 170. et in Meliagride pag. 5. Ioan. Seldenus de Diis Syris Syntagm. II. c. 2. 4 et 7. et Iac. de Wilde antiq. gemm. illuſtr p. 48 et 49. Differentiam ſemper fuiſſe apud Veteres inter Venerem popularem et caeleſtem ſiue Vraniam oſtendunt Petrus Jurieus in hiſtoria dogmatum et cultuum P. IV. c. 7. p. 692. et Carol. Patinus comment. in antiquum Marcellinae documentum, p. 407. Non niſi vnam exſtitiſſe probare contendit Michael Fourmontus Memor. Acad. Inſcription. T. X. p. 20. ſqq. edit. Amſtelod. De Venere *Armata* diſſerit Petrus Burmannus ad Quinctiliani I. O. p. 143. De *Epitragia* auctor libri ſaepius laudati, *Explication de divers Monumens*, pag. 309. ſqq. De Veneris *Leucopigae* ſtatua Ioan. Frider. Chriſtius Noct. Academic ſpec. 2. p. 102. ſqq. De *Murcia*, thalami amica, Gorius ad Muſ. Cortonenſe pag. 18. De *Pelagia* Muſeum Roman. ſect. 1. tab. 41. p. 27 et Reineſius p. 177. vbi quoque de Venere *Erycina* et *Cnidia*. De *Verticordia* Muſ. Rom. ib. tab. 45. p. 27. De *Victrice*. M. R. ib. tab. 42. p. 28. De Venere *caeleſti* Reineſ. p. 242. Εὐοίᾳ p. 203. *Peregrina*, *Sancta* Μορφῷ p. 128. *Phyſica* p. 42. *Placida* p. 227. De MARTE Laur. Begerus contemplat. gemmar. dactyl. Gorlaei p. 35. Gaillardus Guiranus in explicatione duor. vetuſtor. numiſmatum Nemauſenſium T. I. theſauri Sallengeriani p. 1040. Abrah. Ortelius capit. deorum et dearum N. 15. Iac. de Wilde antiquar. gemmar. illuſtrat. p. 95. ſq. De Marte

Gradino

Gradiuo Tobias Gutberlethus de Saliis Martis ſacerdotibus, T. V. theſauri Graeuiani pag. 717. De *Hyperboreo* vide the Hiſtory of the Works of the Learned 1709. p. 600. De Marte *Litterarum propagatore* commentationem edidit Carol. Guil. Schumacher. Ienae 1757. 4. De MERCVRIO Hieron. Aleander Tab. Heliac. T. V. theſauri Graeuiani p. 739. Bonius et Bozius, Hiſtor. Acad. Inſcription. T. VI. p. 402. ſqq. edit. Amſtelod. Cauſſeus Simulacr. Deorum tabula 48. Ioan. Nicolai de Mercurio et Hermis. Francof. et Lipſ. 1687. 12. Michael Fourmontus Memor. Acad. Inſcription. T. X. p. 1. ſqq. edit. Amſtelodam. vbi in eo verſatur, vt oſtendat, nullum vnquam Mercurium exſtitiſſe. Coſtardus in diſſertatione Anglice conſcripta de originibus et ſignificatione vocis Hermes. Oxonii 1752. Paullus Maria Paciaudi in commentatione Italice ſcripta: *Diſſertazione ſopra vna Statuetta di Mercurio del Gabinetto del March. dell' Oſpital. Neapoli* 1747. 4. Sponius Miſcell. erud. antiq. N. 40. ſqq. De variis Mercurii epithetis agit Ezech. Spanhemius ad Ariſtophanis Plutum v. IIII. p. 267. ed. Kuſteri. De Mercurio *Κερασινίῳ* Anton. Franciſc. Gorius Vol. II. Theſauri gemm. antiquar. aſtriferarum. Mercurius cum ſacco, caduceo et cornucopiae conſpicitur apud Bandurium T. 1. Numiſmat. p. 38. Mercurius et Fortuna Sect. 1. Muſei Romani tab. 49. p. 32. Mercurius et Minerua ibid. tab. 48. p. 52. De IOVE Spanhemius ad Callimachi hymnum in Iouem. G. Choul de religione veter. Romanor. p. 45. ſqq. De Ioue *Ammone* Dausqueius ad Silium p. 161. Muſeum Rom. ſect. 1. tab. 4. p. 4. Marmora Taurinenſia parte 2. pag 14. ſqq. Venutus in Muſeo Cortonenſi pag 29. Ezech. Spanhemius de vſu et praeſtantia Numiſmatum diſſertat. 7. pag 388. et Aeg. Strauchius pec. diſſertatione Wittebergae 1669. edita. De Ioue *Anxure* Gorius parte 1. Muſ. Etruſci tab. 22. pag. 77. et Marmora Taurinenſia parte 1. pag. 5. ſqq. De Ioue *Ἀρείῳ* Bandurius T. 1. Numiſmat. pag. 59. De *Caſio* Ioannes Boiuinus de Villeneuve T. 3. Memor. Acad. Inſcription p. 392. De Ioue *Capitolino* Iuſtus Ryequius de Capitolio c 19. ac Iac. Oiſelius et Iac. Gronouius notis ad Minucium Felicem pag. 219. De *Dolicheno* Tarſis culto Maffeius Muſ. Veron. pag. 78. De *Elicio* Henr. Chriſtoph. Bytzouii diſſertatio. Havniae 1716. 4. De *Feretrio* Iul. Caeſar Bulengerus de Triumphis cap. 37. Iac. Dalechampius not ad Plinii H N. lib. 2. cap. 53. Ioan. Freinshemius not ad Florum lib. 1. cap. 10. Onuphr. Panuinius de Triumphis cap. 8. Anton. Pighius annal. vrb. Romae pag. 128. De *Herceo* Hadr. Stegerus in praefatione praemiſſa breui Antiquit. Rom. deſcriptioni, editae Lipſiae 1739. 8. De *Ἰκετηςίῳ* ſiue *Milichio* Bened. Auerranus diſſertatione 22 ad Euripidem, opp. T. 1. p. 459. Muſeum Roman. ſect. 2. tab. 1. pag. 49. Valerius in Muſeo Cortonenſi

nenſi pag. 31. et Ioan. Frid. Leiſnerus pec. commentatione Lipſiae 1738. 4. edita. De *Madbacho* et *Selamene* Gisbertus Cuperus et Pet. Dan. Huetius in epiſtolis mutuis, quae inſertae ſunt collectioni diſſertationum Tilladeti. Hagae Comit. 1714. 8. euulgatae, Tomo 2. p. 97. ſqq. De Ioue πολιούχῳ Nicol. Schwebelii diſſertatio. 1740. De προπύλῳ Petri Kuntzii diſſertatio Ienae 1739. edita. De Ioue *Summano* liber gallice conſcriptus, *l'Explication de divers Monumens*, etc. p. 332. ſqq et Muſeum Cortonenſe tab. 4. pag. 9. De Ioue *Sereno* Carol. Frider. Walchius Vol. 2. Actor. ſocietat. Latinae Ienenſis pag. 203. ſqq. De Ioue *Statore* Guido Pancirollus in deſcript. vrbis Romae, T. 3. theſauri Graeuiani pag. 339. De Ioue Σωτῆρι Ezech. Spanhemius ad Ariſtophanis Plutum v. 878 et 1176. De Ioue *Tonante* Ioan. Anton. Aſtorius Venetiis 1698. fol. et Tomo 2. theſauri Sallengeriani pag. 769. Anton. Franc. Gorius ad calcem Vol. 2. theſauri gemmar. antiquar. aſtriferarum. Eduard. Holthenus in Bibliotheca nouor. libror. A. 1699. pag. 344. et ad calcem diſſertat. Petri Burmanni de vectigalibus P. R. p. 216. idem Burmannus ibid p. 223. ſqq. et Tilladetus T. 2. Hiſtor. Acad. Inſcription. pag. 13. edit. Amſtelod. De Ioue *Vicelino* Gottl. Erdm. Zeibichius Vol. 4. Miſc. Lipſ. nou. pag. 313. ſqq. De Ioue *Vrio* Anonymus in notis ad Marmor Boſporanum, adiectis Ioannis Taylorii comment. de debitore inope ſecund. ius atticum in partes ſecando pag. 23. ſeqq. De NEPTVNO Laur. Begerus de bello et excidio Troiano pag. 8 et 26. Ioan. Frider. Guhlingius diſſert. de barba Deorum § 4 et 14. Ioan. Nicolai de ſubſtrat. veſtium pag. 91. Ioan. Schefferus de militia nauali cap. 2. ſq. Ezech. Spanhemius de vſu et praeſtantia numiſmatum diſſertat. 7. T. 1. pag. 390. Iac. de Wilde antiq. gemmar. illuſtrat. pag. 36. ſqq. De Neptuno *Aſphalio* Anton. Gellandus T. 1. Hiſtor. Acad. Inſcription. p. 185. ed. Amſtel. De Neptuno *Reduce* Carol. Beniam. Acoluthus pec. commentatione Ienae 1755. euulgata. De VVLCANO Cauſeus ſimulacr. Deor. cap. 19. Abrah. Ortelius capit. Deorum et Dearum tab. 13. Iac. de Wilde antiq. gemm. illuſtrat. p. 120. et Adam. Dan. Richter in diſſert. de Vulcano in Lemno rege, ſub cuius auſpiciis artes ferrariae in iſta inſula regnare coeperint. Annabergae 1751. 4. De APOLLINE Anton. Thyſius Exercitationum miſcellanearum decima octaua. Abrah. Ortelius capit. Deorum lib. 1. tab. 6. Iac. de Wilde antiq. gemmar. illuſtrat. pag. 7. Bulengerus de orac. et vatic. c. 6 et 9. Hieronymus Aleander tab. heliac. explicat. T. V. theſauri Graeuiani pag. 711. De cognomine *Granni* Burc. Gotth Struuius ſynt. antiq. Rom. p. 92. et Chriſti. Gottl. Schwarzius diſſ. de Aeſculapio et Hygea pag. 17. De cognomine *Beleni* Philippus a Turre in diſſert. de Beleno veterum Aquileienſium Deo, pag. 255. eius monumentorum

rum veteris Antii. De Apolline ἐπιδημίῳ Henric. Aug. Zeibich. Witteb. 1754. De reliquis Apollinis cognominibus agit Siluester Lurſenius in diatriba de Apolline et rarioribus eius cognominibus, libro eius de templo et bibliotheca Apollinis Palatini adiecta. Hinc ſuccedunt VIII. Dii, quos *Selectos* vocabant ac *Populares: Ianus*, de quo Ioan. Henr. Koeberus diſſertationibus quinque Geræ 1668. editis. Hieron. Dicelius Programmate de Iano, Lipſiae 1701. euulgato. Martin. Hublerus oratione de Iano eiusque templo Romae olim et alibi terrarum famoſiſſimo. Altd. 1702. Brand. Henr. Gebhardi diſſert. de Iano. Gryphisw. 1703. Claudius Groſeus de Boſe diſſertatione de Iano veterum et numis nonnullis eum reſpicientibus. Gallice. Pariſiis 1705. 8. et latine reddita in Chriſt. Woltereckii Electis rei numariae pag. 1. ſqq. Ouzelius ad Minuc. Felicis cap. 21. Plutarchus et Boxhornius in quaeſt. Rom. T. V. theſauri Graeuiani. p. 933, 966, 1010. Ortelius cap. Deorum lib. 2. init. Martinus Lipenius de Strenis c. 4. Chriſti. Gottlieb Schwarzius pag. 4 diſſert. de Diis clauigeris. *Saturnus*, de quo Macrobius Saturnal. lib. 7. ſq. Albericus de imaginibus Deorum c. 1. Ouzelius l. c. Iac. Sponius Miſc. erud. antiquitatis S. 3. N. 98. *Genius*, de quo qui egere recenſebuntur ad § XXVII. *Sol*, de quo qui commentati ſunt laudauimus ſupra paragrapho XII. *Orcus*, de quo Feſtus et Lampridius apud Boxhornium Quaeſt. Rom. X. Boccatius in Genealogia Deorum de Erebo. Stephan. Fourmontus Hiſtor. Acad. Inſcription. Tom. II. p. 6. ſqq. *Liber* ſiue *Bacchus*, de quo Laurent. Begerus in diſſertatione de Cranae inſula pag. 26. Anton. van Dale diſſert. IX. ad antiquit. et marmora ſpectant. pag. 84. ſeq. Ioan. Henr. Eggelingius diſſert. de myſterio Cereris et Bacchi, T. VII. theſauri Gronouiani, p. 57. Iac. Sponius Miſc. erudit. antiquitatis p. 25. Theod. Haſaeus T. 15. hiſtor. critic. reipubl. litter. p. 230. ſqq. Ioan. Baptiſta Recanatus nelli Supplementi al Giornale de'Letterati d'Italia. T. II. p. 1. ſqq. Franc. Seuinus T. III. hiſtor. Acad. Inſcription. p. 52. ſqq. edit. Amſtelodam. Chriſti. Gottl. Schwarzius Miſc. politior. humanitatis c. 3. p. 63. ſqq. et c. 4. p. 95. ſqq. Matthaeus Aegyptius in Explic. S. C. de Bacchanalibus. Ioan. Nicolai de ritu Bacchantium. c. 1 - 8. De Baccho *Morycho* Anton. Franciſc. Gorius in Muſeo Cortonenſi, et Frider. Gotth. Freytagius T. I. Actor. Acad. Elector. Moguntinae Scient. vtilium, quae Erfordiae eſt, p. 445. De Baccho *Pſila* Auctor libri gallici ſaepius laudati Explication de divers Monumens, qui ont Rapport à la Religion des Anciens, p. 55. ſqq. De Baccho *Sabazio* Alexander Xau. Panelius in commentat. de Ciſtophoris. De *nocte Dionyſiaca* Theſaur. gemmar. aſtrifer. Vol. III. Bacchi triumphus in Sardonyche explicatur in A. E. 1728. p. 6. Bacchus centauris vectus exhibetur in Muſeo Romano,

ſect. 1.

ſect. 1. tab. 44. p. 30. muliebri facie, ibid. ſect. 2. tab. 4. p. 52. floribus coronatus ibid. tab. 5. p. 53. *Tellus*, de qua videantur ſcriptores ſupra ad Veſtam et Cererem laudati. *Luna*, de qua Spartianus vit. Caracallae c. 7. et Iac. Sponius Miſc. erud. Antiquitatis pag. 90. Alii XX ſelectos Deos numerant; XII nempe mares, et VIII feminas; ita *Ioan. Textor* in officina, ſed accenſet plures e Conſentibus. Inter Deos *minorum gentium*, ſiue, minutos ac minuſcularios occurrunt *Indigetes*, ſiue homines poſt fata inter Deos agentes, qui et Heroes, [36] Semones ſiue Semihomines, de quibus conferantur Philoſtratus in Heroicis; Patinus in tres Inſcriptiones graecas Smyrna allatas, et in commentario in cenotaphium M. Artorii, circa finem. Inter Heroas celeberrimi fuerunt, *Hercules*, de quo Albricus de Deorum imaginibus c. 22. Aleander in tabul. Heliac. T. V. theſauri Graeuiani, pag. 715. 721. 729. 738. Boxhornius ibid. p. 917. 990. 1022. Laur. Bergerus in Hercule Ethnicorum ex variis antiquitatum reliquiis delineato. Coloniae Marchicae 1705. fol. Idem Tomo I. theſauri Brandenburgici p. 30. ſeq. 208. 303. 317. et T. III. p. 47. Mich. Angel. Cauſſeus de la Chauſſe de ſimulacris Deorum c. 30. Ioan. Nic. Funccius de veter. Romanor. per filium Dei iurandi conſuetudine, T. 3. ſymbol. litter. Bremenſ. p. 639. ſqq. De *Germanorum* et *Gallorum* Hercule Keyslerus antiq. Septentrion. p. 38 et 190. ſqq et Ioan. Frickius de Druidis, pag 94. editionis repetitae cura Alb. Frickii. Vlmae 1744. 4. De Hercule *Augusto* Oliuerius in notis ad Marmora Piſaurenſia p. 14. De Hercule *Inuicto* Ian. Bronckhuſius not. ad Tibullum pag. 74 et 400. De *Magusano* Boxhornius Quaeſt. Rom. 1. De *Muſagete* Ludou. Franc. de Fontenu Memor. Acad. Inſcription. T. X. p. 77. ſqq. edit. Amſtelod. Edmund. Frigelius de ſtatuis p. 24. Iac. Phil. Tomaſinus de donariis p. 169. De ὀφιοκτόνῳ, ὀφιομάχῳ, et ὀφιούχῳ Petrus Dan. Huetius demonſtr. Euang. Prop. IV. pag. 153. edit. Pariſ. 1679. fol. Petrus Gratiolus pag. 130 diſſertationis de praeclaris Mediolani aedificiis. Ian. Gruterus pag. 44. Inſcr. I. Ioan. Ern. Immanuel Walchius in diſſertatione de Deo Melitenſium pag. 46. vbi plura Herculis cognomina recenſentur. De *Prodicio*, ſiue *Xenophontio*, Theodor. Haſaeus T. 14. hiſtor. critic. reipubl. litter. pag. 233. ſqq. De Hercule *Sancto* Dan. Heinſius ad Ouidii Faſtorum lib. VI. 213. et Ioan. Paſſeratius not. in Propertii lib. 4. eleg. 10, 71. De *Saxano* Ioan. Henr. Hagenbuchius in antiquitatibus Cliuenſibus, ſiue Inſcriptionibus Berdengalenſibus, Suſati 1731. 8. editis, inueſtigatione prima. De *Saxano*, *Tiburtino*, *Tricoſo*, Ioan. Georg. Graeuius in praefatione ad T. V. theſauri antiq. Romanarum. De *Somniali*, qui

[36] *Heroas, hominumque in Deorum numerum relatorum cultum ante legem latam in vſu non fuiſſe cenſet H. Winderus Vol. I. Hiſtoriae criticae et chronologicae, p. 216.*

qui incubantibus in eius templis ſomnia mittere credebatur, Claud. Salmaſius exercit. Plinian. p. 248. Iac. Sponius miſcell. eruditae antiquitatis p. 100. et de aris ignotorum Deorum, T. VII. theſauri Gronouiani p. 268. De Hercule Σωτῆρι Iul. Car. Schlaegerus comment. de Diis hominibusque ſeruatoribus pag. 35. Ioan. Chriſti. Meſſerſchmid in comment. de hoc argumento. Lipſiae 1755. 4. edita. De *Tarſenſi* Caſt. Innoc. Anſaldus in epiſtola ad Albert. Mazzolenum, Brixiae 1749. 4. euulgata. De *columnis Herculis* conſulatur Chr. Gottl. Schwarzii diſſertatio Altdorfii 1749. habita. *Caſtor et Pollux*, de quibus Ezechiel Spanhemius de vſu et praeſtantia numiſmatum T. 1. pag. 475. Ioan. Seldenus de Diis Syrorum S. 1. c. 16. Vindingius in Hellene T. XI. theſauri Gronouiani. Relandus et Gutberlethus de Diis Cabiris. Begerus Theſaur. Brandenburg. T. I. p. 707. et T. II. p. 572. A. Nebriſſenſis Tomo VI. Biblioth. critic. pag. 1174. Dilherrus T. I. Diſp. academic. p. 238. P. Kunzius de vexillo nauis Alexandrinae pag. 4, 13. ſqq. Iul. Car. Schlaegerus de Diis ſeruatoribus p. 38. Chriſti. Weiſius diſſert. ſecunda de Diis vialibus p. 17. ſqq. *Aeſculapius*, de quo Bandurius T. 1. Numiſmatum pag. 97. Begerus theſauri Brandenburg. T. 1. pag. 67. ſeq. 159 402. 417. 442. 492. Ioan. Bapt. Caſalius de veteribus ritibus 1. 7. Cauſeus tabula 17. Iuſtus Godofredus Gunzius de Δαιδουχίαις ſiue facibus in ſacris Aeſculapii. Lipſiae 1737. 4. Ioannes Harduinus in numis vrbium illuſtratis pag. 347 et 390. Carol. Frider. Hundertmarck de principibus Diis artis medicae tutelaribus apud Graecos et Romanos. Lipſ. 1735. 4. Ioannes Chriſti. Meſſerſchmid de Aeſculapio Σωτῆρι. Lipſ. 1752. 4. Muſeum Romanum Sect. 1. tabula IX. pag. 8. vbi quoque tab. X. p. 9. de Hygea. Ioan. Chryſoſtomus Scarfus in epiſtola de variis antiquis monumentis. Venetiis 1739. 4. p. 91 - 96. Chriſti. Gottl. Schwarzius de Aeſculapio et Hygea Diis φιλανθρώποις. Altorfii 1725. 4. Sponius Miſc. eruditae antiquitatis, ſectione 4. Idem in libro gallico, Recherche des Antiquitez, diſſert. 23. p. 326. ſeqq. de collegio Aeſculapii et Hygeae diſſerit. Marmora Taurinenſia P. I. p. 217. ſqq. Porro occurrunt *Nouenſiles*, ſiue ex peregrinis Diis de nouo recepti: vt vero inter Deos Romae reciperetur aliquis, Senatus auctoritas et poſtea Imperatorum conſenſus requirebatur; qua de re conſuli poſſunt Petrus Faber Semeſtr. lib. 3. cap. 1. et Gerhard. Ioan. Voſſius in Etymologico, T. I. Oper. pag. 346. Denique occurrunt *Diui*, ſiue a Romanis ipſis e Romanis in Deorum numerum relati. Roma ipſa inter Deos culta eſt, vt praeter alios notat Michael Angelus Cauſeus in Muſeo Romano, in quo de Diis plura, Tomo quinto antiquitatum Graeuii pag. 769. [37] Omittimus *Deos Ruſticanos*, vt Panem, Faunos, Satiros,

 Silenos,

[37] *Idem bonor aliis quoque vrbibus et integris nationibus exhibitus eſt. Vide Io. Gottl. Lakemacheri antiquitates Graecor. ſacras p. 110, et, qui ibidem laudati ſunt, ſcriptores.*

Silenos, de quibus conferantur Aleander Tabul. Heliac. Tomo quinto theſauri Graeuiani pag. 746. Begerus T. 1. theſauri Brandenburgici pag. 16. 18. ſeqq. 155. et T. III. pag. 257. 259. 745. Caſaubonus de Satira, Tomo ſecundo Muſei Creniani. C. G. Schwarzius Miſcellan. politior. humanitatis cap. 4. § 5. ſeqq. De Faunis veterum Germanorum conſule Keyslerum antiquitat. ſeptentrional. p. 178. ſq. et Ekhartum T. 1. Rerum Franc. Orientalis p. 410. Omittimus quoque *Nymphas*, de quibus egerunt Lucas Holſtenius comment. in veterem picturam Nymphaeum referentem, Tomo IV. theſauri Graeuiani pag. 1800. Raphael Fabrettus de aquaeductibus pag. 99. ſeqq. Iacob. Gronouius ad Pomponii Melae 2. 1. 30. vbi per *hominem ſibi illaudabilem* Fabrettum intelligit. Georg. Fabricius Deſcript. vrbis Romae pag. 119. Praeterimus quoque *Tritones*, de quibus Marmora Taurinenſia Parte prima pag. 160. ſeqq. *Agricolarum* duodecim Dii celebrantur a Varrone L. 1. c. 1. de re ruſtica: *Iupiter* et *Tellus*, *Sol* et *Luna*, *Ceres* et *Liber* Bacchus, *Robigus* ac *Flora*, [38] *Minerua* et *Venus*, *Lympha* ac *Bonus Euentus*. [39] De Diis *vialibus* apud Romanos et alios gentes cultis eruditus Everardi Ottonis liber lucem vidit Halae Magdeburgicae 1714. 8. rec. inſertusque libro eiusdem Ottonis de tutela viarum publicarum. Trai. ad Rhen. 1731. 8. Ottoni adde Chriſtiani Weiſii Diſſ. duas de Numinibus vialibus. Lipſiae 1724 et 25. et G. S. Bayeri Diſſ. de Diis vialibus Graecorum. Regiom. 1718. Deorum adiuncti fuerunt *Nemeſis*, de qua Ioan. Georg. Graeuius Lection. Heſiod. p. 28. Laur. Begerus Theſ. Brand. T. 1. p. 61. ſqq. Iac. Perizonius not. ad Aeliani Var. Hiſtor. L. 13. c. 2. p. 852. ed. Gronouii. Ioan. Alberti obſſ. Sacr. pag. 286. Ioan. Mich. Dilherrus Diſp. T. 1. p. 242. Chr. Gottl. Schwarzius Miſc. polit. humanit. pag. 60. et Ioan. Conr. Schwarzius noua et accurat. explicat. Nemeſeon quarundam a Montefalconio collectarum. *Bellona*, de qua Laurent. Begerus contemplat. gemmar. dactyl. Gorlaei p. 24. Iac. de Wilde in antiq. gemmis illuſtratis p. 86. vt reliquos Deorum adiunctos omittamus. Deorum *miniſtri* fuere Mercurius, et Silenus, aliique, quos praeterimus. Notum praeterea eſt, a Romanis cultas, praeter Deos ſuperos, non modo Virtutes, et res praeclaras, *Pacem*, de qua Ioan. Henr. a Seelen Miſcell. p. 303. ſeqq. *Fortunam*, de qua Vaeſius ad Muſeum Cortonenſe p. 57. Io. Frid. Fiſcherus de ara pacis. Lipſiae 1748. Petrus Zornius de Templo Fortunae. Georg. Phil. Olearius de Fortuna Pop. Rom. Lipſ. 1713. De Fortuna *Milichia* ad Plutarchi

[38] *De* Flora *conf.* Merlinum *in Memoriis Treuultinis A. 1735. p. 2205. ſqq.*

[39] *De* bono euentu *vide* Ioan. Monetae *pec. commentat. Gedani 1727. 4.* editam. Philib. Bernard. Moreau de Mautour *in memor. Acad. Inſcript. T. 4. p. 78. ſeqq. edit. Amſtelod.* et Moſcardi *Muſeum p. 377.*

Plutarchi quaeſtiones Rom. agit laudatus a Seelèn. Lub. 1748. De fortuna *Primigenia* Ioan. Gottl. Bidermannus Otior. litter. P. 1. p. 223. ſeqq. De fortuna *Reduce* Carol. Frid. Walchius. Ienae 1751. De fortunis duabus *Antiatibus*, ſiue Nemeſi duplici, quarum vna bonorum remuneratrix, altera malorum vindex et Adraſtea, Ioan. Georg. Graeuius ad Suetonii Caligulam p. 806. et Fabrettus p. 614. Fortunae varia cognomina recenſet Pet. Burmannus ad Ouidii Faſtor. L. 6. v. 569. *Honorem*, de quo Memoriae Treuultinae 1708. p. 214. Carol. Siluester in collectione Opuſculor. T. V. p. 368. ſeqq. *Famam*, *Pietatem*, de qua vide Begerum Theſaur. Palatin. p. 96. *Fidem*, de qua I. E. Iablonski ſpecimine ſpicilegii animaduerſion. de cultu virtutum ſacro apud gentes profanas, quo de Fide Dea, eiusque ſacris in primis diſſeritur. Francof. ad Viadr. 1752. 8. *Spem*, *Salutem*, de qua Guil. Muſgraue Diſſ. de Dea Salute. Oxonii 1716. Georg. Guil. Goldnerus Diſſ. de Romanorum Dea Salutis, ſalutisque augurio. Gerae 1738. et Chriſti. Weidlingius Progr. de Dea Salutis. Leucopetrae 1714. *Victoriam*, vide Ioan. Henr. Schulzii Diſſertat. de Dea Victoria. Halae 1741. *Concordiam*, de qua Io. Godofr. Geislerus pec. Diſſ. Lipſ. 1750. *Occaſionem*, de qua conf. Marmora Taurinenſia P. II. p. 4. *Bonam mentem*, de qua Ioan. Chriſti. Wensdorfius. Helmſtadii 1755. *Sapientiam*, de qua conf. Muſ. Rom. S. 1. p. 48. *Iuſtitiam*, de qua Stephan. Pighius in Gronouii Theſ. Antiq. Graecar. T. IX. p. 1137. Dan. Priezacus Miſcellan. L. 1. p. 1. ſeqq. Chriſtoph. Wollius de Themide, diua Iuſtitiae praeſide e ſacra Chriſti ciuitate proſcribenda. Lipſiae 1737. Resque naturales, *Elementa*, *animalia*, *plantas*, *fluuios*, *ſtellas* etc. Sed *inferos* quoque et *vitia et peſtes ac morbos mortemque* ne ſcilicet nocerent; *paupertatem* item, *pauorem*, *obliuionem*, *ſenectutem*. Vid. *Plin.* lib. II. c. 7. et ex recentioribus Voſſium L. IX. de Idolatr. c. 37. et 39. *Guilelmum Choul* de religione veterum Romanorum, editum Gallice, Italice et Latine: *Franciſci Pomey* Pantheon Mythicum, ſaepius in Belgio ex Sam. Pitiſci recenſione atque in Germania etiam recuſum, et Gallice verſum a Tenantio: Pariſiis 1715. 12. *Alexandrum ab Alexandro* L. 1. c. 13. et ibi *Tiraquellum*: *Adr. Iunium* L. III. Animadv. c. 1. et *Martinum Lipenium* in ſtrenarum hiſtoria T. 12. Graev. p. 411. ſeq. Dii mali Deaeque, vt obſeruat *Nic. Bergierius* L. II. de viis Imperii Romani c. 33. extra moenia fere a Romanis culti. De Deo *Termino* eiusque cultu apud Romanos diſſertatio inſerta legitur Memoriis literariis Treuoltinis A. 1706. Augusto menſe p. 1380. ſeq. cui adde Adami Grenzii, et Bernh. Frid. Ludolph. Lauhnii Diſſertatt. de hoc argumento, quarum illa Dresdae 1752. haec Lipſiae 1753. 4. prodiit. Venutum ad Muſeum Cortonenſe pag. 61. et Claudii Bozei Diſſertationem de Deo Termino eiusque cultu apud Romanos; in memoriis

Academiae Inſcription. pag. 63. ſeqq. De Diis *Etruſcorum* copioſe diſſerit Antonius Franciſcus Gorius Parte ſecunda Muſei Etruſci. De Sabinorum Deo *Sanco* ſiue *Sancto* confer Dauſqueium ad Silium Italicum p. 353. ſeq. De *cognominibus* Deorum ſcripſit praeter Iulium Aurelium ante laudatum, Petrus Iacobus Montefalchius. Peruſiae 1525. 4. De *lingua* Deorum Ioan. Godofr. Lackemacherus obſeruatt. philolog. P. III. p. 250.

XVI. De Diis Germanis et veteri Germanorum, Gallorum, Britannorum religione ſyngrammata quatuor compoſuit *Elias Schedius* A. 1641. Warſoviae viceſimo ſexto aetatis anno extinctus, qui perdoctus ſcriptor dicitur a Seldeno l. de Synedriis p. 417. Syngrammata illa poſt auctoris obitum in lucem edidit Pater eius Georgius Schedius, Rector Scholae Guſtrovienſis, Amſt. 1648. 8. recuſa cum notis *Ioan. Iarkii* Stadenſis Halae 1727. 8. praemiſſa praefatione Fabricii, et addita Diſſ. Io. Georg. Keysleri de cultu Solis, Freii et Othini. De Germanorum Diis praeter ea quae viri docti ad Caeſarem de Bello Gallico VI. 17. et 21. et Tacitum de Germanorum moribus cap 9. et 43. et Helmondus in Chronico Slavorum lib. 1. c. 82. atque in notis ad eum Henricus Bangertus p. 125. ſeqq. Paullus Hachenbergius in Germania Antiqua, Diſſ. 8. cui tamen neſcio an aliquis facile aſſentietur, quod Lib. 1. c. 29. diſputat eos ſub Solis, Lunae et Ignis ſiue Vulcani nominibus SS. Trinitatem veneratos fuiſſe. Burcard. Gotth. Struuius in Syntagmate Hiſtoriae Germanicae Diſſ. 2. Anton. Banierius mytholog. explicatae Vol. II. P. II. Lib. 2. c. 254. Multa etiam Philippus Cluuerus in Germania Antiqua. Solent etiam de idololatria et religione Germanorum quaedam annotare Chronicorum, Annalium, Hiſtoriarum et memorabilium ſcriptores qui partes Germaniae perſequuti ſunt, vt Io. Auentinus in Annalibus Boiorum, Albertus Crantzius in Saxonia et Metropoli, Georgius Fabricius et Dav. Chytraeus in Saxonia, Io. Pomarius in Chronico Saxonum Germanice vulgato, Petrus Albinus in Chronico Miſnenſi, Caſpar Sagittarius in antiquitatibus Gentiliſmi regnique Thuringici, quod a *Thoro* ſiue Ioue Germanorum et ſeptentrionalium populorum nomen tuliſſe contendit: Fridericus Lucas in memorabilibus Sileſiae, parte 2. Io. Stumpſius in Chronico Heluetiae, Valuaſor in der Ehre des Herzogthums Crain T. 1. p. 55. ſeq. T. VII. p. 373. ſeq. Ern. Ioach. de Weſtphalen praefat. T. IV. monumentorum ineditorum rerum Germanicar. p. 200 - 241. Samuel Groſſer in den lauſitziſchen Merkwürdigkeiten. Caſpar Caluoer im alten heydniſchen Niederſachſen. Ioan. Mich. Heineccius in Antiquitatibus Goslarienſibus. Io. Georg. Eccardus in Comment. de Rebus Franciae Orientalis. Ioan. Bernhard. Wegelinus in Theſauro rerum Sueuicarum. Diſſ. 12. 13. 14. Hinc commemorandi *Trogillus Arnkiel*

in

in Cimbriſchen Heidenthum Hamb. 1703. 4. *D. Hector Godfrid Maſius* Schediaſmate de Diis Obotritorum ſiue Mecklenburgenſium, Radegaſto praecipue, cum notis Andreae Borrichii, Hafniae 1688. 8. atque inter Maſii Diſſertatt. iunctim editas Hamburgi 1719. 4. p. 1040. ſeqq. *C. Arnold* von alten Sächſiſchen Wochengöttern und andern Götzen, und deren Gottesdienſt: bey Roſſens Gottesdienſt der Welt. Heidelb. 1644. 8. *Ioan. Alexander Doederlein* in Antiquitatibus gentiliſmi Nordgauienſis. Ratisbon. 1734. 4. *Ioan. Georg. Keyslerus* in Antiquitatibus ſelectis Septentrionalibus et Celticis. Hanouerae 1720. 8. *Auguſtus Aldenbrück* Diſſert. Hiſtoricomythologica de religione antiquorum Vbiorum. Colon. 1747. 4. auctius recuſa ibid. 1750. *Godofr. Schützius* in Exercitationum ad Germaniam ſacram gentilem facientium ſylloge. Lipſiae 1748. 8. *Thomas Bartholinus* in Antiquitatibus Danicis, L. 2. c. 5. ſeq. *Ioan. Kirchmayer* de Germanorum veterum idololatria. Witteb. 1663. *Ioannes Bertels* Abbas Epternacenſis in deſcriptione Deorum ſacrificiorumque gentilium, Colon. 1606. 4. quem de Deaſtris in Treuirenſi Electoratu et Luzenburgenſi Ducatu maxime cultis nonnulla annotaſſe monet Michaël Herzius in Bibliotheca Germanica. De *Irmenſula* Saxonica Henric. Meibomius T. 3. rerum German. de qua etiam videndus illuſtriſſ. Furſtenbergius in monumentis Paderbornenſibus p. 102 ſeq. Erneſtus Caſimirus Waſſerbach in diſſ. edita Lemgouiae 1698. 8. Chriſtianus Schloepkenius in Chronico Bardewicenſi et Beniam. Bielerus in Enarratione ſuccincta de Hermenſaula Saxonica. Torgav. 1749. De *Iodutta* praeter Crantzium in Saxonia V. 36. et in Metropoli VI. 7, Cruſiumque et Spangenbergium, Henricus Vagedes in Operibus Academicis pag. 288. ſeq. vbi diſquirit de origine loquendi formulae apud Weſtphalos et Rinthelenſes frequentatae ich will dich ſchlagen du ſollſt Iodut ruffen. Gerh. van Maſtricht in Diſſert. inſerta Biblioth. Bremenſi T. 7. p. 510. ſqq. et Theod. Haſaeus in Paralipomenis, ibid. p. 906 ſeqq. De *Oſtera* Saxonum, Bedae *Eoſter*, aliis *Aſtera*, inde Oſtern, Oſtermonath apud Eginhardum, Luneburg Mushard. Bremae 1700. Henricus Beſſelius ad Eginhard. c. 7. p. 32. Caſpar Sagittarius Antiquitatt. Magdeburg. § 35. De *Thoro* principe Veterum ſeptentrionalium Idolo, *Ioachimi Wieland* diſſertationes, Hafniae 1709. 4. De *Crodone* Iacobus Tollius in Epiſtolis itinerariis, p. 31 ſeqq. Io. Mich. Heineccius c. 2. Diſſert. de antiquiſſimo regionis Goslariam ambientis ſtatu, et Crodone Hartzburgico, adiecta Antiquitatibus Goslarienſibus. De *Büſtero* ſiue *Püſtero* [40] idem Tollius p. 34. Io. Chriſtoph. Olearius ſyntagm. 1 rerum Thu-

[40] *Nunquam* Püſterum *a Germanis cultum eſſe, eundemque potius eſſe figmentis annumerandum affirmat* God. Schützius *ad Keysleri Itinera nouiſſima, P. II, p. 1334.*

Thuring. p. 321. ſeq. Wilh. Erneſtus Tentzelius in dialogis menſtruis vernaculis A. 1689. p. 718. Beniamin Scharf in deſcriptione iuniperi p. 104. ſeq. Immanuel Weber ſingulari Diſſertatione. Giſſae 1716. 4 et Ioan. Traugott Schulze P. III. Commentar. Societatis Artium Liberal. Lipſienſ. p. 43. ſqq. *Tibileni* Noricorum Dei meminit Tertull. c. 23. Apologetici. De *Stufione* Chriſtianus Guilelmus Vollandus in diſſ. de ſacris Mulhuſinis. Witeb. 1704. De *Flinſio* Laurentius Peccenſteinius in Theatro Saxonico part. 3. p. 79. atque Ieremias Weberus in paradiſo Academiae Lipſ. p. 17. De *Lollo* Franconiae Deaſtro Ioan. Henr. Boeriſius T. 3. Miſc. Lipſ. p. 307. ſeqq. vbi etiam icon. Dan. Guilielm. Triller ibid. T. 9. p. 175. ſeqq. Io. Gottl. Guiliem Danckelius ſymbol. litterar. collectione altera p. 238 - 309. vbi in eo eſt, vt euincat, Lollum fuiſſe eundem ac Harpocratem. De *Apolline Granno Mogouno* Ioan. Georg. ab Eckhart. Wirceburgi 1727. 4. De *Iſide* Sueuis olim ſacra Ioan. Gottlob Boehme. Lipſ. 1748. De Deo Celtarum *Endouellico*, cuius in inſcriptionibus Gruteri p. LXXXVII. et LXXXVIII. mentio, exercitationem *Thomae Reineſii* editam Altenb. A. 1636. 4. recudi curauit Graeuius in ſyntagmate variar. Diſſ. Vltrai. 1701. 4. *Lud. Alphitundri* Diſc. de Deo Endouellico citat Io. Conr. Dietericus p. 228. antiquitatt. N. T. atque ex eo refert, Germanorum Teufel deduci a Tubale, Numine Celtiberorum. De Dea *Nehelennia*, Nympha *Neha*, Numine veterum Zelandorum et Walachrorum, exſtat erudita Diſſertatio Cellae 1717. 4. in lucem edita a Ioan. Georg. Keyslero; recuſa deinde in Eius antiquitatt. ſelectis Septentrionalibus et Celticis. Hanov. 1720. 8. quo in libro p. 259 ſqq. De Diis aquatilibus veterum Septentrionalium et Celtarum diſſerit. Adde Marci Zuerii Boxhornii Bediedinge van de Afgodinne Nehalennia; Eiusdem Antwort op de Vragen van de Afgodinne Nehalennia. Et Nic. Hieron. Gundlingii Sendſchreiben an Herrn N. N. die in Seland ehemals bekannte Göttin Nehalennia betreffend. P. XXV. Gundlingianor. N. 3. De Dea *Hertha* Ioan. Petrus Ancherſenius in Valle Herthae Deae. Hafn. 1747. 4. Iac. Elſnerus in Hiſtoria Academ. Regiae Scientiar. Berolin. 1747. p. 446. et 1748. p. 441. et Sam. Walther in der hiſtoriſchen Nachricht von der alten deutſchen Mordrench. p. 21. ſeqq. De Idolis *Slauorum* egit Io. Petrus Ludewigius Diſſ. tribus. Witteb. 1691. recuſis in eius opuſculis iunctim editis T. II. L. I. et cum Abrah. Frecelii libro de Diis Soratorum aliorumque Slauorum Tomo ſecundo Scriptorum Luſaticorum Chriſtiani Godofr. Hofmanni. Lipſ. 1719. fol. De praecipuo Slauorum Deo *Suanteuitzio* aliisque Franc. Alb. Aepinus in ſchediaſmate de Meclenburgenſium a Gentiliſmo ad Chriſtianiſmum conuerſione. Roſtochii 1708. Albertus Georgius a Schwartz in Hiſtoria Diplomatica ciuitatum Pomeraniae ditionis Suecicae Germanice edita Gryphisw. 1755. 8. p. 628.

p. 618. ſeq. De eodem *Zuantewitzio* et *Zernebog* Fellerus Trimeſtri XII. p. 644. De Bohemorum *Perone*, *Radigaſto Witislao* et *Siwa* Ioan. Georg. Stredowski in Sacra Morauiae Hiſtoria. Solisbaci 1710. 4. De Deo Pomeranorum *Rügeuit* idem Schwartzius lib. cit. p. 599. et de Diis *Poreuit* et *Porenutz* id. ibid. p. 600. De Pruſſorum Diis, *Percuno* [41], *Picollo*, *Potrimpo*, *Curchone*, *Perdoyto*, *Wurſchkaito*, *Iſchwambrato*, *Barſtruko* et *Marcopeto* aliisque conſuli poterit Chriſtophorus Hartknochius in veteri et noua Pruſſia part. 1. c. 9. Cum Percuno illo neſcio an commune aliquid habeat *Kernunnos* a quo nomen menſis Germanorum Hornung repetit illuſtris Leibnitius [42], qui ſignificauit mihi in aedis Pariſinae Cathedralis fundamentis effoſſa eſſe nouiſſime monumenta quaedam antiqua Celtica, in quibus eſt lapis [43], cui inſculpta imago Dei cornuti et inſcripta vox KERNVNNOS. De Tauri cultu apud veteres populos ſeptentrionales ſingularem librum compoſuit *Thomas Broderus Bircherodius* quem *Taurum Cimbricum* inſcripſit, vt didici ex nouis literariis maris Baltici A. 1698. p. 143. vbi ineditus ille memoratur, quem necdum typis exſcriptum comperi. Quod vero Schedius p. 220. ſcribit *Celtas priſcos coluiſſe vnum Deum* Thaut, *et tres perſonas SS. Trinitatis*, Heſum *Deum Patrem*, Belenum *Deum filium*, *et* Tharamim *Deum Spiritum S. in vno Thaut ſiue Deo veneratos eſſe*, merum commentum eſt, vt oſtendit Iac. Thomaſius ὁ μακαρίτης programmate ſiue diſſertatione LII. Ceterum de *Beleno* qui Apollo apud Gallos, videndus etiam Iac. Nicolaus Loenſis lib. V. Miſcellan. Epiphyllidum c. 15. Scaliger lect. Auſonian. lib. 1. c. 10. Steph. le Moyne notis ad Varia ſacra p. 622. Ioan. Georg. Frickius comm. de Druidis p. 90. et Philippus a Turre in monumentis veteris Antii, vbi et de aliis quibusdam Diis diſſerit. De *Odino* ſiue *Wodano*, *Fria* et aliis Diis Deabusque populorum ſeptentrionalium, praeter eundem Schedium aliosque videndus Io. Scheferus in Vpſalia antiqua, cap. 5 ſeq. Io. Eubergius libro Suecice edito de memorabilibus Vpſaliae c. 12 et Olaus Rudbeckius in ſua Atlantica; qui de Heliolatria etiam Septentrionalium diſſerit T. 2. cap. 5 et de Selenolatria c. 8. et Olauus Dalinus in Hiſtoria Suecica. c. 5 et 6. De *Marte Hyperboreo* vide Fabiani Toerneri Diſſertationem. Vpſal. 1707. 8. De *Woodano*, lucorum Deo, Gundlingiana P. XXXVI. p. 85. Ceterum conferatur de *Diis Celtarum* Simonis Pelloutierii Hiſtoriae Celtarum Tomus ſecundus. Hagae Comitum 1751.

[41] *Percuni ſub nomine fulmen cultum a Lithuanis notat* Voſſius III. 8. de idololatria; *adde* G. Outhouium de iudiciis Iehouae, p. 333. ſeq.

[42] *Vide Eiusdem Collectanea Etymologica p. 80. et Epiſtol. a Kortholto edit. Vol. I. p. 417. 419. 422. Ceterum Baudeloto Kernunnos iſte eſt Pan. Daniel Ieſuita legit Ceportnunnos.*

[43] Vide memorias literarias Treuoltinas A. 1712. Ianuar. p. 44. 54. et A. 1717. p. 625 ſq.

1751. 12. De Diis *Samogitarum* ceterorumque *Sarmatarum* Ioan. Laſicii, Poloni, commentatio excuſa eſt Baſileae 1615. 4. De Diis *Gallorum* agit Iacobus Martinus, Benedictinus, in libro erudito de Religione Gallorum (La Religion des Gaulois) Pariſiis 1727. 4. 2 Voll. et Antonius Banierius mythol. explicatae Vol. II. P. II. L. I. quibus add. Petrus Pithoeus L. I. aduerſar. c. 3. De *Moritaſgo* Deo Gallorum veterum Thomas Reineſius pag. 683. Epiſtolarum ad Hofmannum, et in Claſſe prima inſcriptionum veterum, vbi perinde vt p. 632. Epiſtolarum, plurium aliorum priſcorum Deaſtrorum memoria occurrit, quemadmodum in Gruteri Fabrettique inſcriptionibus, et in Iacobi Sponii Miſcellaneis eruditae Antiquitatis, ſect. 3. et in eiusdem Aris obſcurorum Deorum. Lugd. 1677. et Tomo ſeptimo theſauri Gronouiani. *Dianam* maxime cultam a Celtis ſiue Gallis teſtatur Plutarchus de virtutibus mulierum, Opp. T. II. p. 257. De *Diana Arelatenſi* agit Franc. de Rebatu T. 1. theſauri Sallengr. De *Nemauſo*, *Vrnia*, *Auicanto*, *Veliſna*, *Cuſlano* Scipio Maffeius antiq. Galliae p. 25. De Dea *Epona* Harduinus T. 2. Concilior. p. 1046. De *Eſo* Gallorum Bibliotheque Françoiſe T. 14. p. 2 ſq. De Diis *Belgarum* differit Guilielm. Musgraue in Belgio Britannico capite vndecimo.

XVII. De Diis Gentium vniuerſe iterum iterumque in primis laudandi duumuiri praeſtantiſſimi Gyraldus et Voſſius. Ac *Lilii Gyraldi* quidem ſyntagmata XVII. Hiſtoriae Deorum ſeparatim primum Baſileae 1548. fol. tum inter Gyraldi Opera ibid. 1581. fol. recuſa, ac denique in editione eorundem locupletiore et luculenta quae V. C. Ioanne Ienſio curante lucem vidit, Lugd. Bat. 1696. fol. prodierunt. Spectant huc etiam eiusdem Gyraldi ſyntagmata de Hercule et Muſis. *Gerh. Io. Voſſii* immortale de Idololatria opus Grotio in Epiſtolis Remonſtrantium p. 767. Voëtio T. 1. ſelect. p. 711. Morhofio lib. 1. polyhiſt. c. 21. ex merito celebratum, librisque nouem diuiſum, ſubiuncto Maimonidis libro de idololatria cum Dionyſii Voſſii Fil. verſione et notis prodiit primum integrum Amſtelod. 1668. fol. Nam in editione Amſt. 1642. 4. primi tantum quatuor libri et minus locupletes habentur. Sed totum recuderunt forma quarta Francofurtenſes. Nouiſſime inter Opera Voſſii iterum vidit lucem Tomo V. Amſtelod. 1701. fol. His duobus vberioribus Operibus haec minora opera et compendia ſubiicere liceat *Melchioris Barlaei* de Diis gentium libros tres. Antwerp. 1562. 8. *Wilhelmi Kingii* hiſtoricam narrationem gentilium deorum atque heroum, cuius quarta editio prodiit Londini 1726. *Andreae Tookii* Pantheon, quod vndecima vice recuſum eſt Londini 1729. 8. *Franciſci Pomey* S. I. Pantheon Mythicum ſeu Fabuloſam Deorum Graecorum maxime et Romanorum Hiſtoriam,

riam, Lugd. 1659. 8. Venet. 1683. 12. atque eadem forma duodecima ſaepius apud Belgas recuſam et iconibus aeneis exornatam, nouiſſimeque praelis Francofurtenſibus iterum in forma octopartita impreſſam: *Henrici Schaeuii* Kilonienſis Mythologiam Deorum ac Heroum (itidem apud Graecos et Romanos) praecipue ex emendata et aucta editione Frid. Redtelii, Stetin. 1700. 12. *Henrici Spoorii* fauiſſas antiquitatis Romanae et Graecae. Vltrai. 1709. 4. rec. mutato titulo, ſub hoc indice. Deorum et heroum, virorum et mulierum illuſtrium imagines antiquae illuſtratae. Amſtelod. 1715. 8. *Beniamini Bineti* Commentat. hiſtoric. de Diis et daemonibus Gentilium, Delphis 1696. 12. *Ioſephi Iuuencii*, S. I. Appendicem de Diis et daemonibus poeticis. Pariſ. 1726. 8. Dupuii (Dupuy) Mythologiam, ſ. Hiſtoriam Deorum, ſemideorum heroumque gentilium celeberrimorum. Pariſiis 1731. 8. *Petri Gautrüchii* hiſtoriam mythologicam deorum et heroum antiquorum. Pariſ. 1678. 12. Amſtelod. 1723. 12. et nouiſſime auctiorem. Pariſ. 1725. 8. (*Hardionii*) nouam hiſtoriam poeticam. Pariſ. 1751. 12. Lexicon compendiarium hiſtoriae fabuloſae deorum gentilium. Londini 1731. 8. et kurzgefaßtes mythologiſches Wörterbuch. Berlin 1752. 8.

XVIII. Circa ſigna et imagines Deorum notandum, quod non fuerit tantus ſapientiorum inter gentes ſtupor, [44] vt imagines ipſas ſibi perſuaſerint eſſe Numina, neque pro meris habuerint illas Deorum ſymbolis, ſed cultu proſequendas eſſe rati ſunt, quod a Diis putarent illas animari inhabitarique. Id quod patet vel ex Clementinis homilia X. cap. 21. ſeq. et erudite aduerſus Bellarminum et Gregorium de Valentia oſtendit Ioan. Raynoldus lib. 2. de idololatria Rom. Eccleſiae c. 3. § 51. ſeq. p. 438-495. Irata vero Numina ex imaginibus perinde vt ex templis [45] μεϑαβῆναι et emigrare exiſtimabant, illasque veluti inanimes et caſſas relinquere, quae nihil deinde amplius venerantes iuuarent. Atque non defuerunt profeſſi eam ſagacitatem, vt ſenſu quodam praeſentiae Diuinae imagines Diis animatas ab ἀψύχοις, et ἀμοίροις τῆς Θείας ἐπιπνοίας mortuisque et Numine vacuis imaginibus valerent diſtinguere, qua de re operae pretium eſt videre, quae ex Damaſcio in vita Iſidori narrant Photius et Suidas in διαγνώμων atque Ἡραΐσκος. Huc ſpectat et euocatio-

[44] Arnobius L. VI. p. 197. Vtinam liceret introſpicere ſenſus veſtros receſſusque ipſos mentis, quibus varias voluitis atque initis obſcuriſſimas cogitationes, reperiemus et vos ipſos eadem ſentire quae nos, neque alias gerere ſuper Numinum figuratione ſententias.

[45] Ioſephus VII. 31. de bello Iud. p. 961. teſtatur in templo Hieroſol. ante excidium auditam vocem, μεταβῶμεν ἐντεῦϑεν. Confer quae viri docti ad Ieremiae XII. 7. et Matth. XXIII. 38.

cationis carmen apud Liuium lib. V. c. 21. et Macrobium III. Saturnal. 9. Confer, quos laudat Io. Iarkius p. 574. ad Eliam Schedium de Diis Germanorum, et quae viri docti ad Plinium XXVIII. 2. et *Franciſcum Iunium* de pictura Veterum p. 70. edit. nouae. *Io. Guil. Bergerum* Diſſert. duabus de euocatione Deorum ex oppidis obſeſſis. Vitemb. 1711 et 14. *Andr. Cirinum* de veteri Roma c. 4. Theſ. Sallengriani T. 2. p. 54. ſeq. *Barnab. Briſſonium* L. 1. de formulis et ſollemnibus P. R. verbis c. 107. ibidemque V. C. Io. Aug. Bacchium, qui ex Liv. I. 55. oſtendit, Romanos ex ſuis quoque aedibus locisque Deos euocaſſe, quorum templa exaugurare vellent, locumque iſtum religione liberare; et *P. C. Anſaldi* librum ſingularem de Diis multarum gentium Romam euocatis. Brixiae 1743. 8. Vrbe capta Dii exceſſiſſe crediti, vide Diodor. Siculum XIII. Sacra e veteribus curiis in nouas euocata, et ex aliquibus illa per religionem euocari non potuiſſe ſcribit Feſtus in *Nouae curiae.*

XIX. *Imagines* Deorum pictae non minus quam ſculptae apud veteres celebrantur, de quibus copioſe idem Iunius in Catalogo artificum: ad cultum tamen quoniam ſenſus magis feriunt aptiores ferme viſae ſunt ſculptae, et humana vt plurimum forma; quae vt plurimum minio erant fucatae. v. Ciceron. ad Diuerſ. L. IX. Ep. 16. Virgil. Ecl. X. 27. Plin. XXXIII. 7. et XXXV. 12. Pauſaniam in Achaicis c. 27. p. 593. et in Arcadicis c. 39. p. 681. Tibullum II. 1. 55. ibique Brouckhuſium, Plutarchum edit. Lipſ. 1696. fol. Eundem Quaeſt. Rom. Q. 97. et Arnobium adv. gentes p. 196. Confer *Edmundum Figrelium* de ſtatuis illuſtrium Romanorum cap. 2. et *Alexandrum ab Alexandro* IV. 12. De imaginibus veterum atrienſibus praelimin. et cubicułariis agit pec. Diſſertat. *I. H. Schlemius.* Ienae 1664. Pretium ſignis additum non modo ab antiquitate, vel dignitate operis, Numen ab arte datum[46] ſeruantis, et a materia vt auro vel ebore, atque ab artifice vt Phidia, Myrone, Praxitele, ſed etiam a *veſtibus* quibus induci conſueuerunt, de quibus confer Wowerium ad Petronium p. 477. edit. Burmannianae, Cangii gloſſarium Graecum in *ποδέα*, et Ianum Brockhuſium ad Tibullum p. 398. De veſtitoribus ſimulacrorum et baiulis, *ἱεροστολισταῖς* et *ἱεροφόροις*, *ξοάνων θεραπευταῖς* Valeſius ad Sozomeni lib. V. cap. 3. Ac *vela oppanſa* imaginibus et ſtatuis, die autem feſto vt conſpici illae poſſent remota iterum fuiſſe notauit Lipſius lib. 1. elector. c. 29. Capitibus imaginum a quarto iam ſaeculo radiatos impoſitos orbiculos lunulas vel corollas radiatas nimboſque multis docet *Ioannes Nicolai ὁ μακαρίτης* in diſſ. de *nimbis* antiquorum quae Imaginibus Deorum,[47] Imperatorum *ἀποθεωθέντων* olim et nunc Sanctorum capiti-

[46] Silius Italicus lib XIV. 664.

[47] Vide et Gisb. Cuperi Obſeruationes l. 2. c. 16. Florentis Chriſtiani notas ad Ariſto-

pitibus appingi conſueuere, Ien. 1699. 12. Io. Daniel Maior in Serapide radiato, Barthius LIV. 17. Aduerſar. Begerus T. 2. theſauri Brandenb. p. 528. T. 3. p. 444. Nicaſius de numo Pantheo Hadriani p. 29. ſeq. Sponius Miſcell. p. 285. Iunius de pictura Veterum p. 24. *Solerius*, ſiue, *Theophilus Raynaudus* de pileo, ſect. 18. *Kircherus* Obeliſc. Pamphil. p. 282. *Ioan. Behmius* de nimbis ſanctorum. Regiom. 1716. *Huetius* ad Anthologiam p. 38. vbi notat, opercula ſimulacris impoſita, vt protegerentur ab imbribus et auium contumeliis, vel ad maiorem operis dignitatem. Ceterum ſi qui depinguntur capitibus radiatis, id argumento eſt, eam picturam poſt eorum obitum factam eſſe. Nam viuentes perſonae illuſtres, ſicubi depingebantur, ad caput *tabulae quadratae ſimilitudinem*, quod viuentis inſigne eſt, praeferebant, non coronam, vt ex Ioannis Diaconi Lib. IV. de vita Gregorii M. c. 84. obſeruat Ioan. Mabillonius p. 231. itineris Italici. *Lumina* coram imaginibus de die *accenſa*, vt praeter alios docet B. Ioannes Faes libro de cereis baptiſmalibus p. 130. ſeq. Sollemni etiam pompa *circumgeſtatae* Deorum imagines vel *in thenſis circumductae*, de quo Io. Scheferus de re vehiculari veterum II. 24. et illuſtris vir Gisbertus Cuperus in Harpocrate p. 130. 165. ſeq. Cangii gloſſarium Graecum in ποςτόμοςφος. Meurſius in Graecia feriata p. 4. etc. Io. Taffinus de anno ſaeculari T. 8. theſauri Graev. p. 549. 551. 553. *Luſtratae* etiam ſubinde imagines et purgatae *ablutaeque* ſollemni ritu, confer Matthiae Zimmermanni Analecta p. 64. ſeq. ſed inprimis Ez. Spanhemii commentarium eruditiſſimum ad Calimachi hymnum V. qui eſt in Palladis lauacrum. Non dubitarunt etiam *miracula* quaedam imaginibus Deorum Dearumue Pagani adfingere, vt apud Plutarchum Camillo p. 132. memorari videas ἱδρῶτας ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, στεναγμὲς ἀποστροφάς τε καὶ καταμύσεις ξοάνων; *ſudores ſimulacrorum haud raro effuſos, gemitus, auerſiones et geſtus ſimulacrorum annuentium.* Confer, quae de Veneris imagine miraculoſa Athenaeus XV. p. 676. et de imagine fortunae muliebris loquuta Dionyſius Halic. lib. 8. p. 526. de aliis imaginibus medendi vi praeditis, et diuinatoriam vim impertiendi Lucianus in Deorum Concilio T. 2. p. 714. De imagine ſanguinem ſudante Cicero 1. de diuinat. Alia ſimulacrorum ſudantium exempla collegit Freinshemius ad Flori II. 8. 2. Sed illud quidem a naturali cauſſa proficiſci potuit, vt ex Theophraſti V. 10. hiſt. plantar. et IV. 4. de plantarum cauſſis notauit Spanhemius libro laudato p. 527. Idem monet Plutarchus in Coriolano, f. 232. vbi non audet fidem tribuere iis qui loquutas etiam imagines affirmarunt, cuiusmodi plura exempla collegit

 Chri-

ſtophanis aues verſ. 1114. Alex. Wilthemium ad diptychon Leodienſe, p. 20. et Florentis Chriſtiani notas ad Ariſtophanis aues, pag. 1114.

Chriſtianus Flemingius in diſſertationibus tribus de loquela ſudore et motu imaginum, Lipſiae 1705. Denique ſi precibus ſuis ſurdos ſenſiſſent Deos, vel inſigni calamitate afflicti eſſent, ea erat quorundam vaeſania vt imagines et templa lapidarent, ſtatuas abiicerent vel flagellarent, omniue contaminarent contumelia. Vide Ioſuam Barneſium ad Anacreontem p. 38. Sam. Pitiſcum ad Suetonium T. 1. p. 767. Petrum Moreſtellum de pompa ferali, L. 11. c. 4. T. XII. Theſauri Antiq. Rom. Graeuii p. 1354. et Boxhornium Quaeſt. Rom. Quaeſt. 3. *De Sigillariis*, ſiue icunculis argillaceis, quae vel Diti ſacrari vel hominibus dari conſueuere agunt *Spiridion* in Diſſertatione inſerta memoriis Treuoltinis A. 1719. p. 709. et *Ioan. Gottfr. Hoerius* duab. Diſſ. Vitemb. 1727.

XX. Ex Graecorum ſententia alii Dii ſunt Νοητοὶ ſ. intelligibiles atque ſupramundani (ὑπερκόσμιοι) a quibus res inuiſibiles Spiritus et animas dependere putabant: et alii ἐγκόσμιοι a quibus corpora et res viſibiles. Vide Salluſtium de Diis c. 6. et quae ex Iamblicho et Proclo ibi Holſtenius. Illos Iulianus apud Cyrillum lib. 2. p. 65. ἀφανεῖς appellat, vbi ait ἐμφανεῖς θεὺς ſolem, lunam, aſtra et coelum eſſe εἰκόνας τῶν ἀφανῶν καὶ μὴ φαινομένων. Deorum ἐγκοσμίων alios iterum dicebant eſſe coeleſtes, de quibus viri docti ad Aelian. V. 12. Var. Hiſt. alios aethereos, igneos alios et aereos, alios aqueos ſiue θαλασσίυς, alios terreſtres, alios denique inferos ſ. ſubtartareos (ὑποταρταρίυς.) Inter χθονίυς ſ. terreſtres alios volebant eſſe κλιματάρχας et ἐπιχωρίυς ſiue integrorum climatum, regionum, prouinciarum praeſides, alios tutelares ſingularum Ciuitatum ἰδιοπόλυς ac municipes, πατρώυς et πολιέχυς, alios denique ἑςιέχυς et κατοικιδίυς ſiue Penates atque Lares domeſticos. Ita *Olympiodorus* commentar. inedito in Alcibiadem Platonis. Videas etiam memorari Deos laeuos ſiniſtrarum regionum praeſides; et apud Seruium in XII. *Aeneid.* v. 118. Deos ἀζώνυς ſiue communes, qui generatim ab omnibus colendi ſunt; neque certam Zonam vel tractum cui praeſint, habeant ſibi aſſignatum. Nymphae quae lucis praeſunt ἀλσηΐτιδες, quae arboribus ἁμαδρυάδες. Quae fontibus Ναΐδες et ὑδριάδες, atque hae iterum vel κρηνίδες vel ἐπιποταμίδες, quae paſcuis et gregi ἐπιμηλίδες, quae montibus denique ὀρεςιάδες, vt notat Scholiaſtes Homeri ad Iliad. v. 8. Vide et eundem ad Iliad. ι. 564. vbi de precibus ad Deos ὐρανίυς, θαλασσίυς et καταχθονίυς. De Diis montium, valliumque praeſidibus Io. Doughteius Analectis ſacris, Chr. Guil. Franc. Walchius de Ebraeorum Deo montano, Ienae 1746. 4. et alii interpretes ad 1 Reg. XX. 23. De *Carmelo* monte et Deo Io. Iac. Boſius. Lipſ. 1740. 4. De Diis *menſalibus* Io. Gottl. Bidermannus Otiorum P. 1. p. 285. De *Aeſculano* fodinar. metallicar. Deo, Idem ibid. p. 258.

De

De Deo *molarum* Anton. Franc. Gorius Vol. ſec. memoriar. ſiue Actorum ſocietatis Columbariae Florentinae.

XXI. Hoc propemodum omnibus gentibus commune fuit, vt ſingulis locis ac ciuitatibus patrios ſuos et indigetes, ἐγχωρίους atque vt Seruius appellat topicos haberent Deos, illis peculiariter colendos et eorum tutelares. Vide Ioan. Georg. Neuſcheleri Diſſ. de Diis tutelaribus veterum gentium. Lugd. Batav. 1719. 4. Iac. Heinr. a Balthaſar de eod. argumento. Gryphisw. 1745. 4. et quos laudat Ioan. Iarkius ad Eliam Schedium de Diis Germanorum p. 574. Membra quoque humana ſingulis ſacra Diis, Ioui caput, Iunoni ſupercilia, Cupidini oculi, Pudori os, Sagacitati naſus, Neptuno pectus, Veneri renes, inguen et vbera, Priapo pudenda, Plutoni tergum, Iudicio et memoriae auris, Marti, Genio et Verecundiae frons, Mineruae digiti, genua et brachia Miſericordiae, pedes et lingua Mercurio, dextera Fidei, vide Sertorii Vrſati monumenta Patauina p. 265. 266. et Caroli Frider. Pezoldi Diſſ. de membris humanis Diis gentilium conſecratis. Lipſiae 1710. Arma quoque Diis ſingulis propria, vide Iacob. Pontanum VIII. 17. philocaliae fol. 301. Vetus Epigramma:

Dodoni tibi Iupiter ſacrata eſt,
Iunoni Samos, et Mycaena Diti,
Vndae Taenaros aequoriſque Regi:
Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Pythius orbis vmbilicum;
Creten Delia, Cynthioſque colles,
Faunus Maenalon Arcadumque ſiluas,
Eſt tutela Rhodos beata Solis,
Gades Herculis, humidumque Tibur,
*Cyllene celeri Deo * niuoſa:* * Mercurio.
*Tardo ** gratior aeſtuoſa Lemnos,* ** Vulcano.
Ennaeae Cererem nurus frequentant,
*Raptam *** Cyzicos oſtreoſa Diuam,* *** Proſerpinam.
Formoſam Venerem Cnidos, Paphosque.

Plura exempla dabunt Ouidius III. faſtor. verſ. 81 ſq. Tertullianus Apologetici cap. 24. Origenes V. contra Celſum pag. 257. Clemens protreptico pag. 25. et paſſim: Lactantius lib. 1. cap. 15. Prudentius in Symmachum lib. 2. v. 489 ſqq. Sidonius carmine IX. v. 165 ſqq. atque e recentioribus praeter Gyraldum Tiraquellus ad Alexandrum ab Alex. VI. 4. genialium dierum, Petrus Crinitus de honeſta diſciplina IX. 3. Io. Textor in officina ſcholaſtica p. 60 - 70. Ouzelius ad Minuc. Felic. c. 6. et Schaenius in Mythologia p. 26 ſq.

Etiam Iudaeis exprobrat Propheta Ierem. XXVIII. 2. *ſecundum numerum ciuitatum tuarum ſunt tibi Dii, Iuda.* Quibusdam vero populis vt Atticis et Romanis cordi fuit non modo ſuos ſibi peculiares Patrios et παλαιοτέρους atque vt Minucius Felix cap. 25. appellat vernaculos Deos cultu afficere, de quibus conſule Ioan. Ern. Imman. Walchium de veterum Diis patriis. Ienae 1751. ſed et νεωτέρους et ξένους ſiue ξενικοὺς, ac peregrinarum gentium et quas ſubiugarant placare Numina, et illis ſacra facere, feſtaque Theoxenia, et templa Panthea, arasque conſecrare Diis etiam [48] ignotis vt Athenis, et nuncupare vota, ac preces offerre. Seruius ad 1. Georg. *Poſt ſpecialem inuocationem tranſit ad generalitatem, ne quod Numen praetereat. More Pontificum per quos ritu veteri in omnibus ſacris poſt ſpeciales Deos quos ad ipſum ſacrum quod fiebat neceſſe erat inuocari, generaliter omnia Numina inuocabant.* Heſychius: Θεοὶ ξενικοὶ παρὰ Ἀθηναίοις τιμῶνται, οὓς καταλέγει Ἀπολλοφάνης ἐν Κρησί. Confer Valeſium p. 209. ad Euſebium et quae de feſto Theoxeniorum Caſaubonus ad Athenaeum IX. 3. vnde Himerius apud Photium p. 579. Athenis τὸ μέγιστον τῆς εὐσεβείας τὸ κεφάλαιον tribuit, de quo vide et Suidam in Τιμασίων ex Philoſtrati VI. 3. Quid quod Seneca Epiſt. 90. et Proclus apud Marinum in eius vita c. 19. volebat Philoſophum eſſe οὐ μιᾶς τινος πόλεως, οὐδὲ τῶν παρ᾽ ἐνίοις πατρίων θεραπευτὴν, κοινῇ δὲ τοῦ ὅλου κόσμου ἱεροφάντην, non vnius cuiusdam ciuitatis nec municipalium ſacrorum cultorem, ſed ingentis omnium Deorum templi hierophantam. De *Angelis Ethnarchis* vide interpretes eruditos ad Deut. XXXII. 8. et Daniel. X. 13. Cyrillum IV. contra Iulian. p. 115 ſeq. Cotelerium ad recognitiones Clementis lib. 2. cap. 42. et de Angelis Eccleſiarum Praeſidibus Nazianzenum Orat. XXXII. p. 516. 528. et interpretes ad Apocalypſ. caput ſecundum tertiumque. De fortuna Vrbium quae ſaepiſſime in numis conſpicitur cum temone et globo vel cornu copiae et de Veſtae cultu publico in Prytaneis, conſulenda Ezechielis Spanhemii diatriba de Veſta ac Prytanibus Graecorum, quae cum Iuſti Lipſii libro de Veſta ac Veſtalibus tomo quinto theſauri Graeuiani inſerta, ibique primum edita eſt. Inter ſtatuas Cpolitanas in Originibus Cpol. Combefiſianis p. 13. memoratur πόλεως ἡ τύχη. Vide et p. 16. 27. Templum genii apud Dionem lib. 47. p. 492. et lib. 50. p. 609.

XXII. Fuit et hoc inter Gentes paſſim receptum, vt quemadmodum locis ita et rebus atque caſibus officiisque et negotiis vitae humanae atque artificiis

[48] Confer Meurſium de Piraeeo, c. 10. Seldenum III. 14. 3. de Synedr. Reineſium in limine inſcriptionum, Io. Andreae Boſii diſſ. de ara ignoti Dei, Io. Iac. Helleri de Deo ignoto Athenienſium T. 7. theſauri Gronov. Petrum Berthaldum de ara c. 10. et quae viri docti ad Actor. XVII. 23. Laertii Epimenidem, Philoſtratum VI. 3. Minutium Felicem c 6. &c.

ciis certa praeficerent numina, certasque eisdem tribuerent tutelas, ac pro felici in his ſucceſſu iis ſupplicarent. Cuius rei exempla plurima qui volet reperiet apud Tertullianum lib. 2. contra nationes c. 11. et Apologetici c. 24. Clementem Alex. in protreptico, Cyprianum de Idolorum vanitate, Arnobium, lib. 2. contra gentes p. 89. lib. 3. p. 113 ſeq. et lib. 4. p. 130 ſeq. editionis a Salmaſio emendatae Lugd. Bat. 1651. 4. Lactantium lib. 1. cap. 20. et Auguſtinum lib. IV. de C. D. capitibus pleriſque et VI. 9. E recentioribus de Diis certarum aetatum, negotiorum &c. vide Andream Beyerum ad Selden. de Diis Syris p. 163 ſeq. p. 169 ſeqq.

XXIII. Quis vero non miretur, vel indignetur, hos quoque qui Chriſtianos ſe, et ſolos Eccleſiam eſſe gloriantur, tam aperte vtroque hoc in genere inuiſa Deo et improbata antiquis Chriſtianis Ethniciſmi veſtigia legere, vt *Antonius Macedo* Luſitanus non dubitauerit A. 1687. fol. Vlyſſipone vulgare ingens volumen, quod inſcripſit, *de Diis tutelaribus orbis Chriſtiani*, in quibus celebratur

Maria *totius orbis* patrona.

Michael Archangelus antonomaſtice *Eccleſiae* patronus. Iudaeorum olim, hodie Gallorum. vide Gaulominium II. 7. ad vitam Moſis p. 183. ed. Fabric.

Sancti Angeli *Regnorum* cuſtodes.

Petrus & Paullus *Romae*, item Maria, et tempore contagionis S. Sebaſtianus.

Conſtantinopoleos Maria, Michael Archangelus, Petrus et Paullus, et belli praeſertim tempore Georgius Martyr.

Neapoleos a Petro Chriſtianiſmum edoctae, Maria [49] et ſeptem alii Patroni antiquiores et iuniores, inprimis S. Ianuarius. Thomas quoque Aquinas. vide Thomam Chioccarellum in Catalogo Antiſtitum Neapolitanorum. p. 168 ſeqq.

Florentiae Maria, S. Io. Baptiſta et S. Miniates.

Senae Maria, S. Anſanus, Creſcentius, Sacinus et Victor.

Vrbis Piſanae Maria, Raynerius Piſanus, Iacobus maior Apoſtolus, XL Martyres, 10000 Martyres, et praeter hos Sixtus, Iuſtina, Torpes, Martyres.

Rauen-

[49] La Biblioth. volante Joannis Cinelli T. 8. p. 40. memoratur *Franciſci Porcelli*, Dominicani, breve Diſcorſo, nel qual ſi narrano i motivi della Citta di Napoli, in reintegrare alla ſua padronanza la Vergine *S. Patrizia* Imperatrice di Conſtantinopoli. Addit Cinellus: il ſottrarſi dalla protezzione de' Santi, fu ſempre cagione di qualche gran flagello. Anche un' altra Citta, che non volſe S. Bernardo de gli Vberti per Protettore, fu ſeveramente da Dio punita, ed in ſuo Conſiglio ove ſi proponera d' elegger *Gieſu Criſto* per Re, mandatone il partito, vi furono di 90 voti contrarii, ſe ad un Claſſico Autore crederli Dee. Coſi quell' Oſſequio che non volſe dare a Dio, biſogno per neceſſita dar lo agl' huomini.

Rauennae Apollinaris, Vitalis et Vrſicinus.

Cremonae Homobonus, Himerius, Petrus, Marcellinus, hiſque additi poſtremis temporibus Franciſcus Xauerius et Petrus Martyr.

Genuae a Barnaba Chriſtianam fidem edoctae, Georgius Martyr, Io. Baptiſta, Laurentius Leuita, Bernardus Abbas.

Bononiae, praeter Petrum et Mariam, Petronius, item ſecundarii, Proculus, Florianus, S. Ambroſius, Dominicus, Franciſcus, Ignatius Loiola, Xauerius.

Mediolanenſis Dioeceſis, Barnabas.

Vrbis Mediolan. Ambroſius, item Geruaſius, Protaſius, Celſus, Nazarius, Felix et Nabor: tum peſtilentiae contagioſae tempore S. Sebaſtianus, regnantibus vero Longobardis Io. Baptiſta.

Mantuae Aloyſius Gonzaga.

Venetiarum Marcus Euangeliſta, item Petrus et Iacobus Apoſtoli, Theodorus, Nicolaus, Georgius, Magnus Epiſcopus, & Laurentius Iuſtinianus.

Patauii Daniel Martyr, Antonius, Iuſtina & Proſdocymus.

Sabaudiae et Pedemontii Mauritius Martyr.

Auguſtae Taurinorum Io. Baptiſta, cum Salutore, Aduentore, Octauio et Secundo.

Siciliae Maria, & belli tempore S. Georgius. (*olim Ceres ac Proſerpina. Diodorus Sic. T.* 2. *p.* 750.)

Panormi Maria, Auguſtinus, Benedictus, Dominicus, Franciſcus, Ignatius aliique multi p. 203 ſeq. ab Antonio Macedone nominati.

Meſſanae Maria, item Placidus, et Albertus Carmelita.

Sardiniae Maria.

Calaris vrbs habet Saturninum, Caecilium Calaritanum et Luciferum.

Saſaris ſ. Turritana Dioeceſis Gauinum, Portum et Ianuarium.

Hiſpaniae Patrona Maria et Iacobus maior.

Luſitaniae, Maria, Iacobus, Georgius, et peſtilentiae tempore Sebaſtianus.

Eborae Vrbis Mancius.

Conimbricae Iacobus Apoſtolus.

Aliarum Luſitaniae vrbium Patronos idem Macedo enumerat p. 254 ſq.

Olyſſiponenſis vrbis S. Vincentius.

Indiae Orientalis Thomas Apoſtolus, item Iacobus, Maria et Xauerius.

Aethiopiae Maria, Antonius.

Arragoniae Maria et Georgius.

Cataloniae itidem Maria et Georgius.

Valentiae praeter Mariam et Georgium, Vincentius Ferrerius.

Nauar-

Nauarrae Firminus et Xauerius.
Auſtriae Colomannus, S. Leopoldus et Maria.
Galliae Maria, Michael Archangelus, Ioannes Baptiſta, Petrus, Paullus, Stephanus Protomartyr, Dionyſius Areopagita, Martinus.
Burgundiae Maria, Andreas Apoſtolus, Benignus, Bernhardus Abbas, Claudius Archiepiſcopus Veſontinus.
Veſontinae vrbis Ferreolus, Ferrucius.
Bohemiae Vitus, Wenceslaus Dux, Adalbertus Epiſcopus, Ludmilla, Procopius Abbas, Sigismundus Rex, Norbertus Praemonſtratenſis et Ioſephus Mariae ſponſus.
Hungariae Maria, Martinus, et alii p. 361 ſq. ab Antonio Macedone nominati.
Viennae in Auſtria Leopoldus.
Iſenaoi et *Bambergae* S. Georgius.
Saalfeldae S. Ioannes Baptiſta.
Gothae Gothehardus Hildeſienſis Epiſcopus.
Quedlinburgi S. Seruatius.
Fuldae S. Bonifacius.
Bauariae Maria Oetingana.
Moguntiae Martinus et Bonifacius.
Coloniae Maria, Petrus, Vrſula cum 11000 virginibus, tres Reges Magi, Gereon cum ſociis, Caſſius et Florentius, Victor et Gregorius cum ſociis, Seuerinus et Cunibertus,
Auguſtae Treuirorum Petrus, Matthias, Thyrſus cum ſociis, Palmatius cum ſociis et alii Martyres, item S. Helena recens creata Patrona primaria.
Saxoniae Vitus et Petrus Apoſtolus.
Goslariae Simon Iudas et S. Mauritius.
Paderbornenſium S. Liborius.
Thuringiae Bonifacius.
Ienae et *Ordrufi* S. Michael Archangelus.
Sileſiae S. Hedwig.
Morauiae caput Olumucium habet Cyrillum et Methodium.
Belgii Patrona eſt Maria.
Flandriae Petrus.
Brabantiae itidem Maria.
Friſiae Maria et Iacobus.
Geldriae Galenus et Valenus.
Arteſiae Vedaſtus et Maria.
Machliniae Rumoldus & Maria.

Brugarum Maria et Donatianus.
Bruxellenſis vrbis Maria et Gudula.
Louanii Maria.
Gandauii Bauo et Libuinus.
Leodii et *Tungrenſis Dioeceſis* Lambertus Epiſc. & Hubertus.
Traiecti ad Moſam Seruatius.
Angliae Maria, Petrus, et in re militari Georgius.
Scotiae Andreas.
Hiberniae Andreas, Columba Abbas, Brigitta, et S. Patricius.
Poloniae, Adalbertus cum ſociis, Florianus, Stanislaus, Caſimirus Princeps, Wenceslaus, Hedwig Eliſabetha Landgrauii coniux, Hyacinthus Dominicanus et Stanislaus Koſtka Ieſuita.
Lithuaniae S. Caſimirus, Nicolaus, Georgius, Ladislaus, Ioſaphat Epiſcopus Polocenſis, et Maria.
Pruſſiae Andreas, Adalbertus, Bruno, et Bonifacius Camaldulenſis.
Daniae Anſcharius et Canutus Rex.
Sleſuicenſis Ducatus Georgius I.
Sueciae Anſcharius, [50] Io. Baptiſta, Laurentius, Brigitta vidua, Ericus Rex.
Finlandiae Henricus Epiſcopus.
Moſcouiae Maria, cum Nicolao Myrae Epiſcopo.
Liuoniae Maria.
Ruſſiae Andreas cum Nicolao Epiſcopo.
Norwegiae Olaus Rex et Anſcharius.

Vide etiam Allatium de Synodo Phot. p. 587. 599. et Rich. Simonem lib. 2. Epiſt. ſelect. 19. vbi diſſerit de libro Hiſpanice edito, cui titulus: *Diſſertationes Eccleſiaſticas por el honor de los antiquos tutelares contra las ficiones modernas, por Don* Gaſpar Ibannes de Segouia y Peralta, *Cavalero de la Orden de Alcantara, Marquez de Agropoli y Sennor de la villa de Corpa*, en Saragoſſa A. 1671. folio minore. Nomina vrbium pro martyrum nominibus venditata vide apud Petrum Weſſelingium c. 24. Probabilium.

XXIV. Hiſce patronatibus locorum accedunt praefecturae Sanctis in Eccleſia Romana adſcriptae ſuper certis vitae generibus et negotiis, vel etiam malis certis auerruncandis. Quamplurima eiuscemodi collegit ſingulari ſtudio Theophilus Raynaudus S. I. T. VIII. Operum, in *titulis cultus Sanctorum ſpecialibus* p. 531. 545 ſeq. neque improbat ſanctos colendos per ſortem deligi

[50] Confer officia propria SS. Patronum Sueciae, Antw. 1631. et quae ex illis Io. Frid. Mayerus *T. 2. muſei miniſtri Eccleſiae p. 521 ſeq.*

ligi p. 484 b. Hinc magno numero ab eo recenſentur [51] Sancti coniugati et qui in coniugio vixerunt, Viduae, Virgines, p. 559. 574 ſq. Sanctorum liberi, fratres &c. 559. 560. 578. gemini, tergemini, caeſones. 560. 578. exorati a parentibus voto concepto 560. 578. Infantes, pueri, ſenes, obſtetrices, nutrices p. 561. 578 ſq. pumili, muti, ſurdi, coeci (de quibus etiam videndus Raderus et Raynaudus in coëcitate oculata) 561. 579. monoculi, ſtrabones, ophthalmici. 561. 578. *capite dolentes 561. eunuchi 579. Hydropici, phthiſici, Hectici 562. paralytici, epileptici, ſtrumoſi 562. 579. *ſtomacho laborantes, pleuritici, 562. iliaci, colici, calculoſi. 562. dyſenterici, fiſtuloſi, aſthmatici 562. exſcreantes ſanguinem, arthritici. 562. podagrici, peſte contacti, 562. 579. * leproſi, energumeni. 562. 579. * et 580. novitii et varii ſtatus Eccleſiaſtici et monachalis 562 ſqq. Pontifices LXXIV. 563. 581 ſq. primi alicubi praecones Evangelii. 563. 583. Agricolae, villici, 566. 583. Vinitores, Olitores, paſtores. 567. ſubulci, bubulci, curator anſerum S. Tryphon 567. carbonarii, cloacarum purgator 567. ſutores [52], ſartores, ephippiarius, vietor doliarius 567. ſectores lapidarii, ſculptores aurifices, argentarii, fuſores 567. caelatores 567. lanii, coqui, foſores campanarum, fullones 567. lanarii, pictores 584 ſq. caupones, molitores, piſtores, venatores 567. fabri lignarii, ferrarii, murarii 567. 583 ſeq. venatores, piſcatores, nautae, remiges, carrucarii 567. muliones, lignatores, textores, reſtio, propolae, mercatores, tingendi artifices, armifactores 567. nuncii ſ. tabellarii ſancti p. 568. oeconomi, ſymphoniaci, Muſici, 568. bibliopolae, librorum compactores, famuli et ancillae 568. Cancellarii Academiarum 569. Doctores, Theologi 569. Ludimagiſtri 569. Poetae 569. paedagogi, Scholaſtici, Philoſophi 569. Medici (de quibus etiam Tyraquellus et Abraham Bzouius [53]) 569. 586. Pharmacopolae, chirurgi 569. ICti Sancti, (de quibus videndus etiam Io. Robertus S. I. in elogiis quinquaginta Iuriſperitorum Sanctorum. Leodii 1632. 12.) 589. 585. Patroni cauſſarum 569. 587. Notarii 588. 569. Architecti 579. Commentarienſes 569. Milites 570. Reges, Principes, Comites, Nobiles, etc. 570. 571. 572. 588 ſq. Principum miniſtri, conſiliarii etc. 572 ſeqq. 590. Confeſſarii Principum 572. Apparitores, tribuni capitales, carnifices, Carcerarii, 573. 591. adulteri, meretrices, nothi 573. latrones, Comoedi, Magi, Apoſtatae, 574. 591 ſeqq. Sancti in certis morbis implorandi p. 512 ſeqq. in

[51] In Heteroclitis ſpiritualibus p. 592. ſſ. edit. primae. Lugd. 1564. 4.

[52] Confer vitam S. Aniani ad inſtantiam ſutorum Syracuſanorum Italice editam a Franciſco Intorcetta S. I. Meſſanae 1648.

[53] Adde T. XII. Biblioth. Graecae p. 738 et 739.

in certis generibus periculorum pag. 523 ſeqq. morbi a ſanctis nomen trahentes pag. 531.

Quatuordecim opitulatores [54] generales ſiue Apotropaei Diui in quocunque genere calamitatis implorandi ſunt S. Blaſius, Dionyſius, Eraſmus, Pantaleo, Vitus, Georgius (alii Gregorium appellant) Cyriacus, Chriſtophorus, Achatius, Euſtachius, Aegidius, S. Barbara, Catharina, et Margareta, de quibus Martinus Cruſius in Corona Anni T. 2. p. 280 ſeq. B. Iac. Thomaſius in diſſertationibus ſiue programmatibus p. 314. ubi ſigillatim fuſius diſſerit de legenda S. Catharinae, et Rev. D. Georg. Henr. Goezius in diatriba de XIV. opitulatoribus Lubec. 1708. 4. qui etiam A. 1711. edidit exercitationem de cultu Sanctorum peſtem depellentium, [55] vbi ex Auguſtini Wichmanni Canonici Norbertini Monaſterii Tungerloenſis Diario Eccleſiaſtico de Sanctis contra peſtem tutelaribus nominantur ſub menſe *Ianuario* Genouefa, nobiliſſima illa virgo Gallica: Sub *Februario* Antonius Abbas et Oſwaldus, Epiſcopus in Anglia Wigornienſis: Sub *Martio* Gregorius Papa, Gertrudis virgo, Guntramnus Rex Franciae: Sub *Aprili* Liduina, virgo Hollandica, Theodorus Archimandrita, Catharina Senenſis: Sub *Maio* Macarius Antiochenus, Gela, virgo Hiberna, Bernardinus Senenſis, Maximinus Epiſcopus Treuirenſis: Sub *Iunio* Roſilia, virgo Sicula, Benno Epiſcopus Miſnicus, et Martialis, Epiſcopus Lemouicenſis: Sub *Iulio* Gallus, Aruernorum Epiſcopus, Edilburga, virgo Anglica, Fredegandus Presbyter, Chriſtophorus Martyr: Sub *Auguſto* Oſwaldus, Rex Angliae, Albertus ordinis Carmelitarum, Laurentius Archidiac. Romanus, Bernardus Claraeuallenſis, Bernardus Senenſis, Auctor Oliuetanorum, Auguſtinus Hipponenſis, Sebbus, Saxonum orientalium Rex in Anglia: Sub *Septembri* Remaclus ex Epiſcopo Monachus Stabuletenſis, Hadrianus Martyr, Nicolaus Tolentinus, Guido Anderlacenſis, Cyprianus Carthaginienſis, et Euſtachius, cum vxore Theopiſtide, filiisque Agapio et Theopiſto: Sub *Octobri* Remigius Epiſcopus Rhemenſis, et Thereſia virgo: Sub *Nouembri* Carolus Borromaeus, Willibrordus Epiſcopus Traiectenſis, Gregorius Epiſcopus Neocaeſareenſis, Zachaeus Abbas, Thomas Monachus Antiochenus, Nicon Monachus Armenus: Sub *Decembri*

[54] Vnde Pagi nomen, Vierzehn Heiligen. v. Unſchuldige Nachrichten. 1728. p. 232.

[55] De quinque tutelaribus contra peſtem patronis S. *Antonio, Rocho, Sebaſtiano, Adriano et Chriſtophoro* Auguſtinus Wichmans, Canonicus Norbertinus, in apotheca ſpirituali pharmacorum contra luem contagioſam aliosque morbos. Antwerpiae 1626. 4. c. XII. ſeq. p. 90. ſeqq. Quibus quinque longe alios idem ſubiungit capitt. XIX - XLVII. et LVIII - LXII. De *S. Xauerio*, Patrono contra peſtem allecto a ciuitate Brugenſi exſtat ſcriptum Philippi Franciſci Taiſne, S. I. Brugis 1666. 8.

embri Eligius Epiſcopus Nouiodunenſis, Nicetius Epiſcopus Treuirenſis, Eucharius Petri Apoſtoli diſcipulus, Dauid Rex Iſraelis, Sylueſter Papa, et Iobus e terra Huſſ. Praeterea notat ad Mariam et Chriſti ſudarium tempore peſtilentiae recurri, vel profectionem inſtitui ad S. Sebaſtianum aut Rochum. *Haeret hic error*, inquit Philippus Melanchthon in Apologia Auguſtanae Confeſſionis articulo IX. de inuocatione Sanctorum, *apud doctos, quod ſingulis Sanctis certae procurationes* [56] *commiſſae ſunt, vt Anna diuitias largiatur, Sebaſtianus arceat peſtilentiam, Valentinus medeatur morbo comitiali.* Sic Stapinus *podagra laborantibus* ſuccurrere creditur, *calculo* [57] S. Liborius, *hernia* Symphorianus, *febri* S. Petronilla, *paralyſi* Wolfgangus, *aduerſus mortes ſubitaneas* S. Marcus, *aduerſus ignem ſacrum* ſiue *eryſipelas* Antonius, contra *venenum* S. Ioannes Euangeliſta et Benedictus: *contra dolores capitis* S. Anaſtaſius, *oculorum morbis medetur* S. Otilia, *dentium doloribus* [58] S. Apollonia, *anginae* S. Blaſius, *doloribus mammarum* S. Agatha, *dorſi* S. Laurentius, *in tormentis iuuat* S. Lupus, *in partu* S. Margareta: *pro impetrando proſpero puerperio filii* S. Felicitas: *in Melancholia* S. Maturius, *contra tuſſim, grauedinem et verrucas* S. Quirinus, *contra Colicos dolores* S. Eraſmus, *contra pſoram et vlcera* S. Rochus, *furioſis et obſeſſis opem fert* S. Ioannes Baptiſta et S. Romanus: *in tempeſtatibus et procellis* inuocatur S. Theodorus. *Pro pluuia impetranda* S. Eutychius, et S. Niebla, quam Niobes imaginem eſſe comperit et confringendam curauit Ioannes Maria Suareſius. v. A. E. L. 1723. p. 214. *pro furibus manifeſtandis* S. Geruaſius et Vincentius, *contra morbum Gallicum* S. Iobus: *contra incendia et fulgura* S. Florianus, *in bello* S. Georgius, *contra grandines* S. Ioannes Euangeliſta, *nauigantibus patronus datus eſt* Petrus Gonſalez, Ord. Praedic. Tudae in Gallaecia A. 1211. vulgo dictus *Sant-Elmus.*

Theologis Patronus datus eſt S. Ioannes Euangeliſta, S. Thomas et S. Auguſtinus, *ICtis* S. Iuo, *Medicis et Pharmacopolis* S. Coſmus et Damianus [59], *Philoſophis Oratoribus* et *Poetis* S. Catharina, *Studioſis* et *Scholaribus* S. Gregorius: *Mercatoribus* S. Frumentius et Guido. *Muſicis* S. Leo Romanus et S. Caecilia, *pictoribus* S. Lucas, *Aurifabris et fuſoribus* S. Eligius et Ianuarius, *Statuariis* S. Claudius, Nicoſtratus, Symphorianus, Caſtorius et Simplicianus. *Fabris ferrariis* S. Leonhardus, Dumſtanus, et Longinus, *Sutoribus* S. Criſpinus,

56 Confer Theophili Raynaudi Heteroclita ſpiritualia p. 427.

57 Acta Sanctorum T. V. Iulii 23. p. 401. 434. 439 ſq.

58 Memoires de Trevoux 1713. p. 2193.

59 De quibus conf. erud. Fried. Boerneri, Med. Doct. et Prof. Wittebergenſis, commentat. de Coſmo et Damiano artis medicae Diis olim et adhuc hinc illincque tutelaribus. Helmſt. 1741. 4.

ſpinus, Homobonus, Zachaeus et Deusdedit, *Pannificibus* S. Michael et Meningus et Seuerus. *Sartoribus* S. Gutmanus, *figulis* S. Goarus, *fabris lignariis* S. Wolfgangus, Iacobus Baeticus, S. Ioſephus, *Equitibus* S. Georgius, *Equiſonibus* S. Eulogius: *iis qui rotas conficiunt* S. Ioſephus, *qui ſeras et clauſtra* S. Leonhardus, *baiulis* S. Chriſtophorus; *Vitriariis* S. Clarus, *Venatoribus* S. Euſtachius, *Viticolis et vinitoribus* S. Vrbanus, *Coriariis*, *bibliopegis*, *ephippiariis* S. Bartholomaeus: *textoribus* S. Onuphrius, *Hortulanis* S. Adelradus, *Militibus* S. Adrianus, *Carbonariis* S. Alexander, *Paſtoribus* S. Wendelinus, Cutbertus, et Simeon Stylita, *Nautis* ſiue *nauigantibus* S. Nicolaus, Chriſtophorus et qui recens acceſſit Petrus Gonſalez. *Subulcis* S. Antonius, Eberhardus, Harmogaſtes et Vlmarus, *Ruſticis* S. Albanus, Fortunatus et Iſidorus, Lambertus, Leontius: *Viduis* S. Gertrudis, *Coniugibus faeminis* S. Anna, *ſponſis* S. Dorothea, *Ancillis* S. Dula et Agathoclea, *Seruis* S. Eunus, Vitalis et Iuſtus. *Stultis* S. Maturinus, quia Italis *Matto* ſtultum ſignificat. v. Carpenteriana p. 245. *Impudici* inuocant eandem S. Dorotheam: *Meretrices* S. Mariam Magdalenam, Aframque, *Captiui* S. Leonhardum.

Igni putatur praeſidere S. Agatha, *Aquis* S. Nicolaus et Chriſtophorus: *Terrae eiusque frugibus* S. Iuſtus: *Aeri et tempeſtatibus* S. Valerianus et Theodorus: *Auerruncandis muribus gliribusque* inuocatur S. Gertrudis et Nicaſius, *muſtelis et martibus* S. Lupus, *erucis* S. Magnus. *Canibus* praeeſſe creditur S. Rupertus et Vitus, *ouibus* S. Wendelinus, *Equis* S. Eulogius, *Bubus* S. Pelagius, *Porcis* S. Antonius, *Anſeribus* S. Gallus, *Vino* S. Vrbanus et Medardus. *Pontibus* praeeſt S. Nepomucenus.

Conſulenda etiam *Gisberti Voetii* diſſertatio de Patronatibus, tutelis et praefecturis Sanctorum T. III. Diſp. Select. pag. 415. ſeq. *Hottingerus* P. II. Hodegi Germanice editi p. 235. ſeq. et *Martini Chemnitii* Examen Concilii Trid. P. II. p. 133. et quae aduerſus ridiculos et impios hoſce abuſus iam A. 1516. diſputauit D. Lutherus ὁ μακαρίτης in ſcriptis Halae iunctum editis A. 1700. fol. p. 12. ſeq. Vide et Bullingerum de origine erroris: Neubeſtalten Agenten T. 2. p. 908. ſeq. et Io. Laſicium de Diis Samogitarum p. 52. Cregutum in reuelatore Arcanorum p. 227. Cur ſanctorum V. T. memoria nullo publico cultu feſtiuo in Eccleſia celebretur, oſtendit Theophilus Raynaudus Heteroclit. ſpiritual. p. 464. ſeq.

XXV. Ritus [60] ἀποθεώσεως ſiue conſecrationis, qua κτίσται et conditores Vrbium (v. Ezech. Spanhemium p. 331. ſeq. ad Iuliani Caeſares) aliique

[60] Ἀποθανατίζεσθαι vocant Graeci, et θεοῦσθαι. Vid. Ezech. Spanhemii notas ad Callimachum p. 240. et Iac. Gronouium ad Arrian. p. 8. Minus erat ἐναγίζειν ſiue deferre τιμὰς

que illuſtres homines defuncti inter Deos referebantur et publica conſecrabantur religione, Auguſti maxime et Auguſtae, ſed et ſorores, nutrices, filiae amaſii et amaſiae, breuiter perſtringit *Dio Caſſius* Lib. LVI. in Conſecratione Auguſti p. 843. diligentius ex eodem Dione *Io. Xiphilinus* in Seuero, vbi de conſecratione Pertinacis p. 1244. diligentiſſime *Herodianus* L. IV. c. 2. Confer e recentioribus *Io. Kirchmannum* de funer. Roman. L. IV. c. 13. ſeq. *Onuphrium* Panuinium in faſtis ad A. V. 964. vbi Catalogus Conſecratorum: *Luc. Gutherium* de iure Manium et de veteri iure Pontificio: *Voſſium* L. I. de Idolol. c. 12. *Iul. Caeſ. Bulengerum* de Imper. Rom. L. 1. c. 6. 7 et 10. *Claudium Nicaſium* in diſſ. ad numum Pantheum Adriani Imperatoris Lugd. 1689. 4. vbi potiſſimum de adulatione populorum viuos ac ſuperſtites etiamnum Imperatores et alios potentes Diis adſcribentium viuorumque imagines (vide Nazianzeni inuectiuam 1. in Iulianum p. 83.) adorantium: *D. Io. Burch. Menkenii* Conſecrationem Auguſtorum cuius aquila Auguſtarumque cuius pauo ſymbolum quaeque ad Placidum, Valentinianumque obtinuit ex numis illuſtratam Lipſ. 1694. 4. recuſ. in Decade Diſſertationum Eius academicar. edita ab Ottone Frider. Menkenio Lipſ. 1734. 8. pag. 1. ſeq. *Chriſtian. Cnorr* de Antiq. Roman. Numiſmatibus conſecrationem illuſtrantibus. Lipſ. 1660. *Camilli Syluestris* Epiſtolam ad Thomam Mariam Minorellium de conſecratione Imperatorum Romanorum et Auguſtarum aliarumque faeminarum Caeſareae familiae, et num carpentum cum mulabus in numis (quod ille negat) ſemper ſit conſecrationis nota; inſertam T. 3. ſupplementi ad Diarium eruditorum Italice editum a Ioan. Gabr. Hertz. Venetiis 1726. 12. *Ioan. Daniel. Schoepflinum* de apotheoſi ſiue conſecratione Imperatorum Romanorum et Imperatricum. Argentor. 1730. 4. et in commentatt. Eius hiſtoricis et criticis. Baſileae 1742. 4. *Franc. Mariam Bonadam* de Auguſtorum funere et apotheoſi, ad calcem carminum ex antiquis carminibus illuſtratorum. Adde Theſaurum gemmar. antiquar. aſtriferarum. Vol. III. Diſſ. quinta. Vide etiam quae de ἀποθεώσει Romuli *Liuius* L. 1. et *Dionyſius Halicarn.* l. 2. atque e recentioribus *Philippus Bonarata* in Diario eruditorum, Italice, T. 28. p. 9. ſeq. memorat, et quae de conſecratione Proconſulum magnorumque Ducum in Prouinciis tempore liberae Reip. *Mongaldus* in ſingulari diſſ. qua illum politicum primum, mox religioſum cultum ad Imperatores Romanos translatum obſeruat, in memoriis litterariis Treuoltinis A. 1709. Auguſto menſe p. 1409. ſeq.

Con-

τιμὰς ἡρωϊκάς: quod tributum propinquis Imperatorum, adde Triſtanum II. p. 233. maius θύειν ὡς θεῷ. Ceterum vt bene notatum a Tertulliano, *Deus non erat, quem homo conſultus* (Senatus Romanus vel imperator) *noluiſſet, et nolendo damnaſſet.* Adde Petrum Fabrum L. III. Semeſtrium p. 1. ſeq.

Confer easdem memorias A. 1706. p. 1611. Similis conſecratio adſcriptiorum Diuorum apud alias etiam gentes Aegyptios, Perſas, Graecos, vſu venit, vt docent interpretes ad librum Sapientiae c. XIV. 15. conf. Rev. *Io. Faes* Notas ad Gyraldum p. 698. ſqq. *G. Pictorium* de apotheoſi tam exterarum gentium quam Roman. Baſil. 1558. et poſt *Marcelli Seueroli* Equitis Romani opus fatis auctoris interceptum, *Paullum Alex. Maffeium* parte 3. gemmarum veterum illuſtratarum p. 208. ſeq. Neque ſub Chriſtianis Imperatoribus morem hunc penitus intermiſſum obſeruat Claudius Bartholomaeus Moriſotus Centur. 1. Ep. 37. Immodicae adulationi totum hoc ſuis temporibus adſcribit *Pauſanias* in Arcadicis p. 601. *Noſtra*, inquit, *aetate, qua gliſcens fraus et audacia omnes prope terrae partes vrbesque occupauit, nulli iam homines in Deorum numerum veniunt, niſi forte per inanes titulos, et immodicae adulationis licentiam.* Haec ſane tanta iam incrementa ceperat apud Romanos, vt ſpirantibus etiamnum Imperatoribus templa ſtatuerentur et Auguſtea, flaminesque ac ſodales conſecrarentur. Vide H. Noris Cenotaphia Piſana diſſ. 1. c. 4. Catalogum Imperatorum et Auguſtarum conſecratarum e vett. monumentis et numis dat quoque Onufrius de ciuitate Rom. c. 28. T. 1. Graev. p. 224. Buſti rogique quadrati et ſuperius in pyramidis formam deſinentis qualem in conſecrationibus vſitatum fuiſſe refert Herodianus, deſcriptionem ex veteri numo exhibet Nicaiius pag. 33. Confer iconem eleganter ad veterum deſcriptiones factam quam exhibet I. B. Renoultus Hiſtoria Variationis Eccleſiae Gallicanae p. 54. Hinc mos caſtri doloris ſub quo Principum cadauera ſolent populo oſtendi, Italis *Catafalchi.* In aliis numis exprimitur per rogum in columna. Vide A. Morell. p. 198. ſpeciminis numarii. De infelici apotheoſeos viuorum exitu pec. commentat. egit Ioan. Ludov. Rudorf. Lipſ. 1747. 4.

XXVI. Geminam plane conſecrationi Gentilium eſſe canoniſationem, quam vocant, Sanctorum in Eccleſia Romana, declarat *Io. Langbaenius* ad Longinum p. 124. edit. Iac. Tollii, *Hobbeſius* Hiſt. Eccl. verſ. 1481. ſeq. et Muſſardus ſcriptor Gallus Collationis caerimoniarum veterum et recentium c. 7. Hoc autem longe magis etiam patebit, ſi vtriusque effectus et cauſſae, et caerimoniae diligenter inter ſe conferantur. Prima Canoniſatio ſollemnis ſub Ioanne XV. Pontif. accidit Anno 993. qua in concilio Romano [61] poſt praelectum de eius vita et miraculis libellum *aethereos inter proceres ſanctumque ſenatum* relatus eſt S. Vdalricus, Auguſtanus Epiſcopus, A. C. 873. defunctus, ſollicitante Landulfo, Auguſtano Epiſcopo. Vide Dan. Papebrochii Diſſ. de Sollemnium Canoniſationum initiis ac progreſſibus, inſertam Propylaeo

[61] De quo vide Bullarium magnum Laertii Cherubini T. 1. p. 44. Labbeum T. IX. p. 741. et Harduinum T. VI. p. 727.

ſeo ad Acta Sanctorum Maii p. 171. ſeq. et Tom. 1. Iunii p. 95. Io. Mabillonii praefat. ad Tom. IV. Actor. Sanctorum Ordinis Benedictini § VI. Antonii Pagi Criticam Baronianam ad A. C. 993. N. 1. ſeq. I. C. Lunigium T. 2. ſpicilegii Eccleſiaſtici p. 1. vbi Ioannis XVI. bulla Canoniſationis. Ludov. Eliam du Pin T. VIII. Script. Eccleſ. pag. 65. Rev. D. Io. Franciſcum Buddeum in Oratione de origine ἀποθεώσεως ſiue Canoniſationis in Eccleſia Romana, inſerta eius miſcellan. Theolog. p. 483. ſeq. Altera Canoniſatione ſanctis adſcriptus eſt *Simeon Trenirenſis* A. C. 1035 defunctus. Alii *S. Suidibertum*[62] primum fuiſſe affirmant, quem ſanctis adſcripſerit Leo III. quam ſententiam amplectitur Bellarminus lib. 1. de ſanctorum beatitate c. 8. (T. 2. Controuerſ.) ex Ludgero, cuius verba euolui poſſunt apud Surium aut Bollandum ad 1. Mart. et Baronium ad A. C. 804. num. 3. Sed et Suiberti illius, et *S. Kiliani* ſociorumque, nec minus *S. Trudperti* à Zacharia Papa eiusque ſucceſſore Stephano II. factas vt aiunt canoniſationes, fabulis viri docti adſcribunt. Inter antiquiſſima, fide digna exempla, poſt Vdalricum et Simeonem ſunt *S. Godehardus* defunctus A. C. 1038. de quo Acta Sanctor. Maii T. 1. p. 521. *S. Eneco* defunctus A. C. 1057. de quo T. 1. Iunii p. 119. *S. Nicolaus Peregrinus* A. C. 1094. defunctus, de quo id. p. 248. De *S. Petro* Epiſcopo *Anagnino* A. C. 1110. vide propylaeum ad Acta Maii p. 207. et Laurentii Cherubini bullarium magnum T. 1. p. 57. Ab eo tempore inter ſanctos adſcitorum nomina quae ordine Alphabeti recenſentur in Ioan. Baptiſtae Riccioli chronologia reformata T. 3. p. 155. ſeq. haec fere ſunt:

An. 1134. *Hugo*, Epiſcopus Gratianopolitanus. Vide Cherubinum l. c. p. 60. et Pag. ad A. C. 993. N. 4.

An. 1139. *Sturmius* Abbas Fuldenſis. Pag. ibid.

An. 1152. *Henricus II.* Sanctus, Imperator Rom. Surius, 14. Iulii, p. 204. Acta Sanctorum T. 3. Iulii p. 716. Pag. ad A. C. 1152. n. 6. Cherubinus T. 1. p. 61. Gretſerus de Diuis Bambergenſibus, p. 63.

An. 1161. *Eduardus*, Rex Angliae. Cherubinus. l. c. p. 67. (Surius, 5. Ianuar. p. 78. refert ad A. C. 1163.) Confer Alexandri III. Papae Epiſtol. tertiam T. 6. P. 2. Concilior. Harduini p. 1380. et in appendice tertia Epiſt. 17. ib. p. 1553.

An. 1164. *Helena* Suecica, Baronius append. ad h. a. Ioan. Vaſtorius p. 72. vit. aquilonar. ſed adde Erici Benzelii notas p. 56. 57.

An. 1165. *Carolus M.* a Paſchali III. praeſente Friderico I. Imperatore Vide Henric. de Bünau in vita dicti Imperatoris. Pag. ad A. C. 1166. n. 22 ſq.

An.

[62] De quo vide Cointium T. 7. Annal. p. 31 ſq. et Morinum de ſacramento poenitentiae X. 20.

An. 1168. vel potius 1171. *Canutus* Iunior. Pag. ad A. C. 1164. N. 12 ſqq.

An. 1173. *Thomas*, Archiepiſcopus Cantuarienſis. Surius, 29. Decemb. p. 363. Cherubinus T. 1. p. 68. Adde Alexandri III. Epiſtolam XLIII. ſq. T. VI. P. 2. Concil. Harduini p. 1413. ſeq.

An. 1174. Bernhardus, Abbas Claraeuallenſis, primus e Monachorum Ciſtercienſium ordine ſanctis adſcriptus. Cherubinus T. 1. p. 67. Mabillonius T. 2. Opp. Bernhardi p. 1358 ſqq. Alexandri Papae Epiſtolar. appendix 3. epiſt. 18. T. 6. Concil Harduini P. 2. p. 1554.

An. 1189. *Otto*, Epiſcopus Bambergenſis. Surius, 2. Iul. p. 74. Gretſerus l. c. p. 373. Baronius Tom. XII. Annal. ad h. a. Pagius ad h. a. N. 9. Clementis III. Papae Epiſtola 7. T. VI. P. 2. Concil. Harduini p. 1899. Acta Sanctorum T. 1. Iulii p. 367 ſqq. 452 ſqq.

An. 1192. *Vbaldus*, Epiſcopus Eugubinus. Surius, 16. Maii, p. 227. Cherubinus l. c. p. 77. Baronius ad A. C. 1192. N. 1. Caeleſtini III. Papae Epiſtola T. VI. 2. Harduini p. 1912 ſq.

An. eod. Bernwardus, Epiſcopus Hildesheimenſis. Surius, 20. Nov, p. 466. Pagi ad A. C. 1194. N. 4.

An. 1193. *Ioannes Gualbertus*, Abbas et conditor Congregationis Vallis Vmbroſae. Cherubinus l. c. p. 77. Acta Sanctorum T. 3. Iulii 12. pag. 338.

An. eod. Geraldus, Abbas et Fundator ſyluae maioris. Edmund. Martene T. 1. Anecdotor. p. 666.

An. 1195. *Rudeſindus* Epiſcopus Dunienſis. Pag. ad A. C. 977. N. 4.

An. 1198. *Homobonus* Cremonenſis. Cherubinus l. c. p. 81. Innocentii III. lib. 1. Epiſt. 530. Baronius ad Martyrolog. Rom. Nov. 13. Bzouius ad A. 1199. N. 3.

An. 1201. *Kunigundis*, Imperatoris Henrici S. Coniux. Surius, 3. Mart. p. 46. Acta Sanctor. T. 1. Mart. p. 281. ſeq. Chronicon Henrici Steronis T. IV. Caniſii p. 178. Pag. ad A. C. 1040. Pictetus Sacc XI. p. 303. Lunig T. 2. ſpicileg. Eccleſiaſt. p. 28. vbi Innocentis III. bulla Canoniſationis.

An. 1205. *Clara* virgo. Baronius ad Martyrol. 12. Auguſti.

An. 1217. *Guilelmus* Bituricenſis Archiepiſcopus: vide Honorii III. Papae bullam apud Bulaeum T. 1. Hiſtor. Acad. Pariſ. p. 91.

An. 1220. *Hugo* Lincolnienſis Epiſcopus. Pag. ad A. C. 1194. N. 3. Martene 1. Anecdotor. p. 887. ſqq.

An. eod. Robertus Abbas Moliſmenſis. Martene 1. Anecdotor. p. 904 ſq.

An. 1221. *Laurentius*, Dublinenſis; Cherubinus T. 1. p. 96. Baronius ad Martyrolog. Rom. 14. Nov.

An. 1226. *Guilielmus* Eboracenſis. Pag. ad A. C. 1152. N. 10. ſq.

An.

An. 1228. *Franciſcus* fundator Franciſcani Ordinis. Surius, 4. Octobr. p. 64. Cherubinus l. c. p. 98 ſq. Albertus Stadenſis p. 208. Chron.

An. 1232. *Antonius* de Padua. Cherubinus l. c. p. 100. H. Stero in Chronic. T. IV. Caniſii p. 185.

An. 1233. *S. Virgilius* Canonizatus a Gregorio IX. Caniſius T. IV. p. 185.

An. 1234. *Dominicus*, conditor Dominicani ordinis. Surius, 5. Aug. p. 83. Cherubinus l. c. p. 103. Gregorii IX. Epiſtola VII. apud Labbeum T. XI. Concilior. p. 329.

An. 1235. *Eliſabetha*, Andreae Regis Hungariae filia et Ludouici Landgrauii Thuringiae coniux. Cherubinus l. c. p. 104. Baronius ad Martyrolog. 19. Nov. Caniſius T. IV. p. 113. Struuii Acta litter. T. 2. ſub initium.

An. 1247. *Eadmundus*, Archiepiſcopus Cantuarienſis. Cherubinus l. c. p. 130. Bulaei hiſtor. Academ. Pariſ. T. 3. p. 204 ſeq. Baronius ad Martyrolog. 16. Nov.

An. 1253. *Petrus*, Epiſcopus Veronenſis. Cherubinus l. c. p. 120. Baluz. T. 7. Miſc. 391.

An. eod. Stanislaus Cracouienſis. Cherubinus l. c. p. 125.

An. 1255. *Clara* Aſſiſienſis. Cherub. l. c. p. 133.

An. 1260. *Richardus*, Epiſcopus Ciſtercienſis. Idem l. c. p. 149.

An. 1267. *Hedewigis*, Princeps Polonica. Id. l. c. p. 166.

An. 1297. *Ludouicus IX.* Rex Galliae. Id. l. c. p. 201. Iacob. Echardus T. I. de ſcriptoribus Ord. Praed. p. 499. Bulaeus hiſtor. Acad. Pariſ. p. 529 ſq. Principem hunc ſollemnibus caerimoniis inter ſanctos adſcriptum ait Menagius in Menagianis T. 2. p. 169. adde T. 4. p. 153.

An. 1313. *Petrus de Morono* ſiue *Murrha* (v. Continuator Alberti Stadenſis p. 60.) alio nomine inter Papas Caeleſtinus. Cherubinus p. 214.

An. 1317. *Ludouicus*, Archiepiſcopus Toloſanus. Id. l. c. p. 216.

An. 1323. *Thomas* de Aquino. Id. l. c. p. 226. Chronicon Slauicum p. 207. in Erpoldi Lindenbrogii ſcriptoribus ſeptentrionalibus.

An. 1340. *Thomas* Herfordienſis. Id. l. c. p. 223.

An. 1347. *Iuo*, Trecorenſis Presbyter. Id. l. c. p. 278.

An. 1391. *Brigitta* Suecica. Id. l. c. p. 297. Petrus Amelius in ordine Romano apud Mabillonium T. 2. muſei Italici p. 535. Ericus Benzelius ad vitem aquilonarem Ioannis Vaſtouii p. 68. 70. Chronicon Slauicum p. 210. in Lindenbrogii Scriptoribus Septentrionalibus.

An. 1416. *Nicolaus* Lincopenſis, *Birnulfus* Scarenſis Epiſcopi et Ingris Monialis. Harduinus T. VIII. p. 540. vbi bulla Canonizationis. Benzelius l. c. p. 62 et 64. et Hardtius T. 4. Concilii Conſtantienſis p. 707 ſeqq.

An. 1438. *Vincentius* Ferrerius Valentinus, Ord. Praed. Id. l. c. p. 382.

An. 1447. *Nicolaus* de Tolentino. Id. l. c. p. 370.

An. 1452. *Bernhardus* Senenſis. Id. l. c. p. 375.

An. 1480. *Franciſcus* de Paula. Surius, 2. April. p. 25. etſi Cherubinus l. c. p. 606. ad annum 1519 refert. Adde Bzouium ad A. 1507. p. 89. vbi Bulla Canonizationis a Leone X. data Kal. Maii A. 1519.

An. 1481. *Berardus*, *Petrus*, *Otto*, *Accurſius* et *Adiutus*, ordinis minorum. Surius, 16. Ianuar. p. 264.

An. 1482. *Bonauentura*, Cherubinus l. c. p. 437. Waddingus Annal. ord. Minor. ad A. C. 1482. Acta Sanctor. T. 3. Iul. 14. p. 820 et 830. Bzouius ad A. C. 1482. N. 7. T. 18. p. 228.

An. 1485. *Leopoldus*, Archidux Auſtriae. Id. l. c. p. 463. Hieronym. Pez T. 1. ſcriptor. Auſtriac. p. 577 ſeqq. Baronius ad Martyrol. Rom. Nov. 15. Bzouius ad A. C. 1485. n. 14. T. 18. p. 274.

An. 1514. *Notkerus*, Monachus Sangallenſis. Acta Canoniſationis apud Caniſium T. IV. p. 796 ſqq.

An. 1516. *Eliſabethae*, Reginae Luſitaniae, beatificatio. Bzouius T. 19. p. 300 ſqq.

An. eod. Philippi Benitii, ordin. Seruitar. beatificatio. Id. p. 307.

An. 1519. *Franciſcus a Padua*, fundator ordin. minimor. Vide Bullam Canoniſationis apud Bzouium ad A. C. 1507. n. 13. p. 86 ſqq. et Surium ad 2. Aprilis.

An. 1523. *Benno*, Epiſcopus Miſnenſis. Id. l. c. p. 633. Baluzius T. 3. Miſc. p. 425 ſq. Acta Sanctor. T. 3. Iunii p. 198 ſq.

An. eod. Antoninus, Archiepiſcopus Florentinus. Cherubin. l. c. p. 636. Baluz. l. c.

An. 1527. *Petrus de Luxenburgo*; de quo multa T. 1. Actor. Sanctor. Iulii 2.

An. 1588. *Didacus*, *Diego di Alcala di Henares*, ex ordine S. Franciſci de obſeruantia, Surius 12. Nov. 309. Cherubinus l. c. Tom. 2. p. 635. Cinelli Bibliotheca Volante XVI. p. 68. 70. Luis de Bauia T. 3. p. 338. hiſtor. pontifical y catolica.

An. 1594. *Hyacinthus*. Luis de Bauia T. 4. p. 329 ſqq.

An. 1601. *Raymundus* de Pennaforti. Cherubinus l. c. T. 3. p. 111. Surius, 7. Ian. p. 110. Luis de Bauia T. 4. p. 329 ſqq.

An. 1608. *Franciſca*, Congregationis Montis Oliueti. Cherubinus l. c. p. 231.

p. 231. Acta Sanctor. T. 2. Martii 9. p. 206. Bonanni numiſmata Pontificum T. 2. p. 522.

An. 1610. *Carolus Borromaeus* [63], Archiepiſcopus Mediolanenſis. Id. l. c. p. 253.

An. 1619. *Franciſcus Xauerius.* Id. l. c. p. 370 et Tom. IV. p. 15. Marc. de Guadalaxara T. V. p. 480 ſqq. hiſtor. pontifical y catolical.

An. 1621. *Thereſia,* fundatrix ordinis diſcalceatarum Carmelitarum. Cherubin. l. c. Tom. 3. p. 414.

An. 1622. *Petrus de Alcantara,* Ordinis Minorum ſtrictioris obſeruantiae diſcalceatorum. Id. l. c. p. 419.

An. 1623. *Philippus Nerius,* Auctor Congregationis Clericorum Saecularium Oratorii. Id. l. c. Tom. 4. p. 5.

An. eod. Ignatius Loiola, Conditor Societatis Ieſu. Id. l. c. p. 11. Bonanni numiſmata Pontificum T. 2. p. 548 ſqq.

An. eod. Iſidorus Madritenſis Agricola. Cherubin. l. c.

An. 1624. *Iacobus de Marchia,* Ordinis Fratrum Minorum S. Franciſci de Obſeruantia beatificatus. Id. l. c. p. 59.

An. 1625. *Andreas Corſinus de Auellino,* Theatinenſis Monachus. Cherubinus l. c. p. 87. Franciſcus Baronius et Manfredis de Panormitana maieſtate. III. 1. p. 260. Tomo 13. theſauri Siciliae.

An. eod. Franciſcus Borgias, tertius Soc. Ieſu Generalis, beatificatus. Cherubinus T. 4. p. 93.

An. eod. Felix de Cantalicio, Capucinus, beatificatus. Id. p. 94 et 145.

An. eod. Eliſabetha, Regina Luſitaniae. Acta Sanctor. T. 2. Iulii p. 201 ſqq.

An. 1629. *Caietanus Thienaeus,* Fundator Clericorum Regularium Theatinorum beatificatus. Cherubinus l. c. p. 162. Franciſcus Baronius p. 262.

An. 1630. *Ioannes de Deo,* fundator ordinis huius nominis, beatificatus. Cherubinus T. 4. p. 167.

An. 1634. proceſſus formatus pro beatificatione et canonizatione Reginarum ſororum, *Thereſiae* viduae, et *Sanciae* virginis, filiarum Sancii, Regis Legionis et Galiciae, (defunctarum A. 1230 et 1250.) Acta Sanctor. 17 Iun. T. 3. p. 505. 513 ſeqq.

An. 1638. *Ferdinandus III.* Rex Caſtillae et Leonis, canonizatus.

[63] Gilbertus Burnetus itinere in Italiam p. 286. ait *canoniſationem Caroli Borromaei Mediolanenſibus conſtitiſſe ſumma maiore quam 100000 coronatorum, et haec cauſſa eſt,* inquit, *quod ciues non adeo vrgent Friderici Borromaei ἀποθέωσιν, licet omnes ſint perſuaſi, eum non minus quam Carolum hoc ob miracula mereri.*

An. 1658. *Thomas a Villanoua*, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini. M. l. c. Tom. V. p. 274.

An. 1665. *Franciſcus de Sales*, Epiſcopus Geneuenſis. Theatr. Europ. T. X. p. 85. et Diar. Europ. contin. XI. p. 517.

An. 1668. *Maria Magdalena de Pazzis*, Florentina, de qua confer Cherubinum T. 4. p. 116 ſq. et Acta eius Canoniſationis, Romae 1669. fol. *Roſa de Lima*, Peuuian. et *Ludouicus Beltrandus*, ſeu *Beltramus*. Diar. Europ. contin. XVIII. p. 296. Breweri Hiſt. An. 1661. ad 1672. p. 22.

An. 1671. *Ferdinandus Catholicus* Rex Hiſpaniae, *Caietanus* Ord. Theatinorum Generalis, et *Philippus Benitius*, Seruitarum Praepoſitus. Diar. Europ. contin. XXIII. p. 54. Brewer. l. c. p. 28.

An. 1679. *Torrebio*, Archiepiſcopus Limenſis. Theatr. Europ. T. XII. p. 114. & Diar. Europ. contin. 40. p. 117.

An. 1690. 16 Octobr. *Laurentius Iuſtiniani*, Patriarcha Venetus, defunctus A. 1455. *Ioannes de Capiſtrano* Ord. Minorum, defunctus A. 1456. *Ioannes Gonſalez de S. Facondo* Hiſpanus, [64] Monachus Auguſtinianus, defunctus A. 1471. *Ioannes di Dio*, Luſitanus, auctor Ordinis Monaſtici Fate ben Fratelli, defunctus A. 1555. et *Paſchalis Baylon* ex fratribus Minoris obſeruantiae, defunctus A. 1592. Unſch. Nachr. p. 252.

An. 1701. menſe Iunio agitatum de canoniſatione *Andreae de Auellino*, *Catharinae* Bononienſis, et Cardinalis atque Epiſcopi Neapolitani *Andreae Durale.*

An. 1705. a Clemente XI. confirmatus cultus Reginarum de Loruano, ſiue *Thereſiae* reginae Legionis et Galiciae, eiusque ſororis *Sanciae*, Ordin. Ciſterc. vide Acta Sanctor. T. 6. Iunii p. 206.

An. 1710. confirmatus cultus *Luciae de Narnia*, v. T. 1. Opp. Clementis XI. p. 1196. ſqq. *Ioſephi a Cupertino.* ib. p. 1198. *Ioannis de Prado.* ib. p. 1199. *Caeſtari Odrouantii.* ib. p. 1200. *Peregrini Latioſi.* ib. p. 1215.

An. 1712. die Feſto SS. Trin. 22. Maii Sanctis adſcripti ſollemniter *Pius V.* Pontifex Max. primus inter Pontifices poſt Gregorium M. ab annis amplius mille ſanctus. *Felix de Cantalicio*, Capucinus, *Andreas de Auellino* Monachus Theatinus (iam A. 1625. beatificatus ſiue beatis adſcriptus) et *Catharina* Bononienſis. v. Clementis XI. Opera T. 1. p. 63 ſq. et bullarium ibid. p. 250. 267. 1201. Richard. Steele in libro Anglice edito Lond. 1714. 8. ſub titulo: The Romiſh Eccleſiaſtical Hiſtory of late Years; et Iuſtini Chiapponi acta Canonizationis Sanctorum Pii V. Andreae Auellini, Felicis a Cantalicio, et Catharinae

[64] De eius vita conf. Nic. Robinus. Pariſ. 1692. 12.

-tharinae de Bononia. Romae 1720. fol. cum actis beatificationis Ioan. Franc. Regis, S. I.

An. 1716. Maii 24. beatificatus *Ioan. Franc. Regis*, S. I. v. Clementis XI. bullam T. 1. Opp. p. 451. 1199. 1207.

An. 1726. Aug. 7. *Hyacintha Moreſcotti.* v. Unſch. Nachr. 1727. p. 301.

An. eod. Dec. 10. *Turibius Magrobeſius*, Archiepiſcopus Limenſis; *Iacobus de Marchia*, Franciſcan. *Agnes de Montepolitiano*; *Petrus Laziaſi*, Ordin. Seruitar. *Ioannes della Croce*, Ordin. Carmelitar. *Franc. Solanus*, Franciſcan. *Aloyſius Gonzaga* et *Stanislaus Coſtka*, vterque e S. I.

An. 1729. *Vincentius de Paola*, fundator Ord. S. Lazari, et *Petrus Forrierus* beatificati.

Eod. anno Octobr. 9. *Ioannes Nepomucenus* Canonizatus.

An. 1735. menſe Iulio *Anna a S. Borromeo* beatificata.

Eod. anno. Ioſephus a Caprotino, Ord. minor. Canonizatus.

An. 1736. *Ioſephus Anchietti*, S. I. beatificatus.

An. 1737. *Vincentius de Paolis; Ioan. Franc. Regis; Iuliana Falconieri;* et *Catharina Fieſchi* canoniſati.

An. 1741. *Alexander Saoli*, Ordin. Minoritar.

An. 1745. *Camillus de Bellis*, et *Ioſephus de Leoneſſa.*

An. 1746. *Fidelis Sigmaringa*, *Petrus Regalatus.*

Ritus canoniſationis, quae vox ante ſaeculum XII. vix audita, [65] petendi ſunt ex Actis Canoniſationum, qualia ſunt Acta Canoniſationis Thomae a Villanoua, edita ab Andrea Aznar, Rom. 1658. 4. Sanctorum Petri de Alcantara et Mariae Magdalenae de Pazzis, quae Clementi IX. dicata a *Dominico Capello* lucem adſpexere Romae 1669. 4. vbi inter alia p. 320. videmus expenſas in hanc canoniſationem factas 64000. [66] ſcutatorum: Relatione dell' apparato

[65] Vocabulum *Canoniſandi* primum legitur in bulla Alexandri III. qui Papa fuit ab A. 1159. ad 1181. affirmaturque *negotium arduum hoc et ſublime non ſolere niſi in ſollemnibus Conciliis de more concedi.*

[66] Guido Patinus T. 1. Epiſt. p. 603. *Enfin nôtre S. Pere le Pape a promis aux Religieuſes de la Viſitation, de canoniſer leur fondateur le bien heureux François de Sales, Evêque de Genéve, mais il leur en coûtera de bonnes nipes; Iupiter iſte Capitolinus longe callidior eſt ac aſtutior Numa Pompilio, cui tamen poſt multa ſaecula ſucceſſit nec inteſtatus: tous biens ſont communs, il n'y a plus que le moyen de les avoir, quelle vilainie dans la Chretienté, les Turcs, n'ont-ils pas dequoy ſe moquer de nous? tant dépenſer d'argent pour une bagatelle politique, telles ſommes bien employées ſerviroient à conquerir un Royaume ſur les Infidéles, Exclames Melicerta periſſe frontem de rebus. Mais le maſque en eſt levé, il n'y a plus de vergogne au monde, l'impudence eſt permiſe, ce ſont les impudens qui gouvernent le monde,*

parato fatto in S. Pietro, et delle ceremonie per la Canoniſatione de cinque ſanti, in Roma 1690. Ordo Canoniſationis Sanctorum A. 1494. legitur in Collectione Conciliorum Labbei, T. 13. p. 1470. Harduini T. 9. p. 1584. Vt vero dignus aliquis conſortio Sanctorum habeatur, ſollemnis praecedit inquiſitio et formalis ſcilicet de fide, moribus, vita, fama & miraculis. Confer Baluzium de Papiſ Auenionenſibus Tom. 2. pag. 7. & 366. Conſulendus inſuper *F. Lucas Caſtellinus*, Ord. Praed. Epiſc. Cataoenſis, in tractatu de certitudine gloriae ſanctorum. Romae 1628. 4. de inquiſitione miraculorum in Canoniſatione SS. Martyrum. Romae 1629. 4. de dilatione Canoniſationis Sanctorum. Neapoli 1630. 4. *Bollandus*, *Henſchenius* et *Papebrochius*, qui in Actis Sanctorum etiam paſſim agunt de eorundem canoniſatione: Caerimoniale Romanum l. 1. ſect. VI. *Angelus Roccha* de Canoniſatione Sanctorum Rom. 1610. 4. recuſus T. 1. theſauri antiquitatum ſacr. Romae 1745. fol. p. 101-150. *Carolus Felix de Matta* de Canoniſatione Sanctorum. Romae 1678. fol. *Iuſti Fontanini*, Archiepiſc. Ancyrani, Codex Conſtitutionum, quas ſummi Pontifices ediderunt in ſollemni Canoniſatione Sanctorum a Ioanne XV. A.C. 993. ad Benedictum XIII. A. 1729. Romae 1730. fol. *Proſperi de Lambertinis*, tum Eccleſ. R. Purpurati, deinde Pontificis M. *Benedicti XIV.* nomine ornati libri IV. de ſeruorum Dei beatificatione et beatorum canoniſatione. Bononiae 1734 ſqq. folio. Voll. IV. recuſi deinde Tomis duobus prioribus Operum Benedicti XIV. voluminibus duodecim quarto maiori excuſorum cura Emanuelis de Auezedo. Romae 1748. Eiusdem Benedicti XIV. epiſtola ad Ioſephum, Epiſcopum Auguſtanum, ſuper canoniſatione Creſcentiae, monialis Kaufburenſis. Coloniae 1747. 4. *Chriſtiani Ern. a Windheim* obſeruationes ad Benedicti XIV. epiſtolam ad Epiſcopum Auguſtanum. Helmſtadii 1747. 4. *Agnelli Honorati* diſſertatio de ritu canonizationis ſanctorum, italice cum duabus aliis eiusd. auctoris diſſertationibus edita Luccae 1737. 4. vt *Felicem Contelorium*, *Troi-*

monde, et cela n'eſt point d'aujourdhui, quelcun l'a dit dans Herodote. Singulare eſt, quod Blaſius Ortizius in itinerario Hadriani VI. apud Baluzium T. 3. Miſcellan. p. 428. refert: Hadrianum *ſumtus, quaſi alienos a ſanctimonia et puritate canoniſationis, fieri voluiſſe.* Gregorius IX. in bulla Canoniſationis S. Antonii de Padua haec habet: *Vt aliquis ſanctus habeatur apud homines in Eccleſia militante duo ſunt neceſſaria, virtus morum et veritas ſignorum: merita videlicet et miracula, ſic vt haec et illa ſibi inuicem conteſtentur, quum nec merita ſine miraculis, nec miracula ſine meritis plene ſufficiant ad perſuadendum inter homines teſtimonium ſanctitatis.* Ceterum certam infallibilitatem Eccleſiae Romanae et Pontificum non ſolum circa fidem et mores verum etiam in Canoniſatione Sanctorum, integro volumine ſexcentarum fere paginarum Traiecti ad Moſam 1714. excuſo affirmare auſus eſt Matthaeus Dolmans, Ordin. Praedic. diſputans contra Menſonem Heydenryck, Eccleſiaſten Moſatraiectinum.

Treſlum Maluezzium aliosque Cangio gloſſar. latin. in *Canoniſatio*, Lipenio T. 1. Biblioth. Theol. p. 219. et Rev. Io. Franc. Buddeo p. 637. ſyntagm. diſſ. Theol. laudatos, Simonem Maiolum dier. canicular. fol. 582 ſq. et Fortunatum Scacchum libris VII. de beatificatione et Canoniſatione omittamus. Breviter etiam ritus Canoniſationis exponit Wagenſeilius Tomo poſtremo Perae librorum iuuenilium pag. 1109. ſq. et in libro Germanice edito de educatione Principis iuuenis p. 182 ſq. Videnda etiam Collectio Epiſtolarum hiſtoricopoliticarum, quae Germanice prodiit ſub titulo des neubeſtellten Agentens, T. 2. p. 900 ſqq. Etiam in colloquiis menſtruis Tentzelianis A. 1691. p. 215. ritus ex nouiſſimo uſu ſtrictim recenſentur. Ceterum *Ioannes Bullandus* T. 1. April. 9. p. 829. *Non ſemper*, inquit, *ita auguſto ac ſplendido ritu, atque nunc fit, ſancta illa caerimonia canoniſationis peragi conſueuit. Adhibitus primum hic ritus, vt viri eruditiſſimi annotarunt, quum* S. Hugo, *Gratianopolitanus Epiſcopus, ab Innocentio II. Sanctis adſcriptus eſt: ac deinde quum* S. Bernhardus, *Abbas Claraeuallis ab Alexandro III. Antea vt catalogo inſererentur, qui pie vixerant, facultas ab Apoſtolica ſede petebatur ſupra canonizandi corpus aram erigendi, in eaque ſacrum Miſſae ſacrificium offerendi: quo facto omnis peracta erat Canoniſatio. Nam quae in Sylloge Suriana ad Kalendas Martii narratur* S. Swiberti *perquam ſollemnis Canoniſatio, ſolide a nobis ibi confutata, et exploſa fictitia ſub* S. Ludgeri *Epiſcopi nomine* Epiſtola.

Inferior quidam minusque ſollemnis gradus et Canoniſatione minor vocatur *Beatificatio*, quum ad ſepulcrum honos anniuerſarius alicui habetur vt beato, vel accenſis ille luminaribus aut appenſis anathematis vel alia eiuscemodi ratione colitur. Vide Acta Sanctorum T. 1. Iunii p. 361. F. Hadriani Bailleti diſſertationem Vitis Sanctorum Gallice editis praemiſſam p. 197 ſq. et Ludouici XIV. Regis Galliae Epiſtolam ad Innocentium XII. pro beatificatione Ioannae Valeſiae, in libro *Voyage litteraire de deux religieux Benedictins.* Pariſiis 1717. 4. p. 35. Soletque plerumque beatificatio praemitti, donec ſedes Romana interiecto 50. vel plurium pauciorumue annorum ſpatio definit de canoniſatione. Sic Maria Magdalena de Pazzis Florentina, quae An. 1607. diem obiit, beatificata eſt ab Vrbano VIII. An. 1626. ſed canoniſata a Clemente IX. An. 1669. Vide Acta Sanctor. T. 6. Mai. p. 315. 326. Singulare eſt, quod peculiares etiam Monachorum ordines genus eiusmodi canoniſationis ſibi arrogent. Vide ſi placet quae de Octauia Melchiorrica a Dominicanis ob legatam [67] ipſis 7000 thalerorum ſummam ſingularibus caerimoniis conſecrata Petrus Baelius in reſp. ad quaeſtiones hominis prouincialis T. 1. p. 430 ſq.

[67] Spectat huc Carthuſiani dictum ad Philippum Comineum lib. 7. memor. c. 8. *nous appellons en ce païs ici Saints tous ceux qui nous font du bien.*

Pontificem in canoniſationis decreto non poſſe errare diſputant Dominicus Grauina Neapolitanus in Catholicis praeſcriptionibus aduerſus haereſes quaeſt. V. in Io. Thomae de Rocaberti Bibliotheca maxima Pontificia, ſiue collectione voluminoſa (21. enim tomi ſunt ſcriptorum poteſtatem Pontificis defendentium Rom. 1699. fol.) Tomo VIII. Auguſtinus Triumphus de poteſtate Eccleſiaſtica p. 98. Caſtro Palao T. I. p. 338. aliique Eccleſiae Romanae ſocii. Sed non auſi ſunt hoc ſibi ſumere ipſi Pontifices, qui ante actum Canoniſationis olim vſi ſunt ſollemni proteſtationis formula, quam ex Chriſtophori Marcelli lib. I. de Eccleſ. Rom. ritibus (qui opus ſuum Leoni X. inſcripſit et Romae A. 1516. edidit) pluribus locis Epiſtolarum ſuarum, vt p. 26. et 557. edit. Lond. repetit Io. Launoius, obſeruat etiam plenariae Synodi aſſenſu ſimul, non ſolius Pontificis auctoritate opus fuiſſe, vt Sanctis aliquis accenſeretur. Formula proteſtationis haec eſt: *Antequam ad pronunciationem veniamus, proteſtamur publice apud vos praeſentes, quod per hunc actum Canoniſationis non intendimus aliquid facere quod ſit contra fidem, aut Catholicam Eccleſiam, ſiue honorem Dei.* Vide etiam, quae idem Launoius p. 79 ſq. de Canoniſatione Ludouici Alamandi, praeſidis Baſileenſis Concilii, a quo depoſitus fuit Eugenius IV. et quae aduerſus fidem conſecrationum in Rom. Eccleſia diſputant B. Lutherus ſcripto contra nouum Idolum Miſnenſe (Bennonem [68] Epiſcopum) T. 2. Altenburg. p. 780 ſq. Hoſpinianus de feſtis Chriſtianor. cap. 6. Balthaſar Lydius notis ad diſpp. Taboriticas p. 156 ſqq. et I. Dallaeus de obiecto cultus religioſi lib. III. c. 21. Olim non Romani tantum, ſed et alii Epiſcopi poterant, Sanctorum conſortio defunctos vindicare; vide *Ferdin. Mendozae* notas ad Concil. Illiberitan. T. I. Labbei p. 1318. *Altieſerram* in vindiciis Eccleſiaſticae iuriſdictionis lib. 2. c. 11. et lib. 10. c. 16. Alexander III. primus omnium ſanxit, non licere niſi auctoritate Eccleſiae R. defunctum hominem Sanctorum albo adſcribere, vt notat *Iuſtus Fontaninus* c. 13 ſqq. de S. Petro Vrſeolo, vbi exempla plura eorum ante illud tempus ſanctis ab Epiſcopis vel Synodali celebritate accenſitorum, Papa R. inconſulto. Adde *Franc. Pagi* vitas Pontificum T. 2. p. 260. Quare ad ſolum Pontificem ſpectet, quod Alexander III. Pontificibus reſeruauit, ſanctis aliquem adſcribere, Alexander VI. quinque rationibus conatur oſtendere apud Bzouium ad A. C. 1496. N. 20. T. 18. p. 467. Ceterum *octo praerogatiuae* ſunt, quibus gaudent conſecrati: vt ſancti appellentur, vt dedicentur iis altaria et templa, officium ſingulare et ordo ſollemnis conſecretur, quibus eorum memoria colitur in Eccleſia, anathemata et dona ſacra offerantur, dicentur feſti dies, imago eorum pingatur cum nimbo, reliquiae ſanctae et in honore habeantur. In

[68] Confer Vitam Bennonis ſcriptam a Martino Heidenreich, editamque Dresdae 1694. 8.

In Orientali Eccleſia Graeca paullo rarius obtinet hic Conſecrationis ritus, Patriarchae et plenae Synodi auctoritate et millenorum teſtium de canonizandi miraculis teſtantium fide conſtans. Cauſſam raritatis exponit illuſtris Paullus Ricautus in Hiſtoria ſtatus praeſentis Eccleſiae Graecae cap. VI. pag. 164 ſqq. *La régle de la Canoniſation des Saints s'eſt conſervée dans le Siége Patriarchal de Conſtantinople. Il eſt vray, que le Ménologue eſt ſi plein, que l'on a été forcé, de mettre deux ou trois Saints en un jour: mais avec cela, a fin que les bonnes ames, qui ſont ſi rares en ce monde, et qui reçoivent de Dieu leur récompenſe en l'autre vie, ne perdent point ce que les hommes ſont capables, d'accorder à leur pieté. Les Grecs canoniſent encore à préſent, ceux qui ont été célebres, par leurs miracles, et par la ſainteté de leurs moeurs. Il faut toutefois, avant que d'en venir là, que mille témoins, qui auront vû ces actions, oû qui les auront appriſes, de perſonnes irréprochables, en donnent des aſſurances ſolemnelles: il faut encore, que le Patriarche et les Evêques en ayent informé très-exactement dans un plein Synode. Alors la perſonne, dont on recherche la vie, eſt reçuë dans le Calendrier; on marque un jour pour ſa Fête: et tous les ans, on célébre ſa mémoire: on dit une Meſſe en ſon honneur: on y ajoute quelques Hymnes à ſa loüange: on lit une rélation de ſes miracles et de ſes bonnes oeuvres: on inſere enfin ſa vie, dans le Synaxarion, ou livre des Saints. Mais maintenant que les Canoniſations ne ſe font pas ſans de grands frais, elles ſont moins en uſage. Et les Grecs étant d'ordinaire pauvres ou méchans, il s'en trouve peu, qui ſoient aſſez gens de bien, pour mériter un ſi grand honneur, ou qui ayent des Parens aſſez pieux et aſſez riches, pour les faire mettre dans la Liſte des Saints et des Martyrs.*

XXVII. *Angelorum* nomine pro bonis ſpiritibus vſi ſunt, ne de Iudaeis ac Chalcidio p. 225 ſq. (Chriſtiano ſcriptore) dicam Alex. Aphrodiſeus in Topica p. 186. Ariſtides T. 1. p. 19. Labeo apud Auguſtin. IX. 19 de Civ. Dei, Ammonius in Porphyrii Iſagog. Porphyrius, Iamblichus de Myſteriis Aegyptior. Simplicius, Marcianus Capella, et praecipue Hierocles qui p. 37. ἀγγελικὸν Θεῶν γένος memorat, atque inter Deum δημιουργὸν et hominem tria ait intercedere Deos immortales, Heroas et daemonas terrenos. Confer Dan. Heinſium ad Maximum Tyrium p. 112. Notat idem Hierocles p. 41. Heroas (qui ἡμίθεοι Heſiodo) ab aliis dici δαίμονας ἀγαθὰς ὡς δαήμονας καὶ ἐπιστήμονας τῶν θείων νόμων. Ab aliis ἀγγέλους ὡς ἐκφαίνοντας καὶ διαγγέλλοντας ἡμῖν τοὺς πρὸς εὐζωΐαν κανόνας. Alios vero cum Platone inter Deum et hominem ponere angelos, daemones et heroes. Confer Origenem 3. contra Celſum p. 133. Aliis hos omnes uno eodemque nomine venire angelorum vel heroum vel daemonum. At per daemones terrenos Hierocles non intelligit malos ſpiritus ſiue τὰς ἐναντίας δυνάμεις, quas vocat Plato X. de legib.

gib. p. 608. ſed vero animos hominum ſapientia praeſtantium, quos ἰσοδαίμονας et ἰσαγγέλους appellat p. 46. quemadmodum aliis ἀγαθοὶ δαίμονες dicti Diogenes et Crates Philoſophi, de quibus Menag. ad Laertium p. 252. 262. atque de eiusmodi viro ſapiente Arrianus III. 22. Epictetear. diſſ. ἀλλ' εἰδέναι δεῖ ὅτι ἄγγελος ἀπὸ τοῦ Διὸς ἀπέσταλται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν Neque Socratis Deus ſiue Daemon alius intelligendus quam prouidus eius animus ac perſpicax, vti Xenocrati apud Ariſtotelem 2. Topic. δαίμων ἑκάστου ἡ ψυχή, vnde ille εὐδαίμονα appellabat, cui bona mens contigiſſet: et Euripides Socratis amicus apud Theonem p. 60. progymnaſm. τὸν νοῦν ἡμῶν ἑκάστου dixit eſſe θεόν. Angeli in Oraculis Zoroaſtri tributis v. 295. vocantur ἁγνοὶ Δαίμονες. Ἡ φύσις πείθει εἶναι τοὺς δαίμονας ἁγνούς. Meminit Angelorum etiam Pſeudo Orpheus [69] apud Clementem Alexand. V. Strom. p. 608.

Σῷ δὲ θρόνῳ πυρόεντι παρεστᾶσιν πολύμοχθοι
Ἄγγελοι οἷσι μέμηλε βροτοῖς ὡς πάντα τελεῖται.

Hoſtanes apud Cyprianum de Idolor. vanitate p. 14. *Magorum praecipuus Hoſtanes et formam veri Dei negat conſpici poſſe, et Angelos veros ſedi eius dicit aſſiſtere.* In ſacris litteris Angelorum nomen abſolute ponitur nunquam pro malis Daemonibus, vti viciſſim Daemonum nunquam pro bono Angelo, vt notauit Theodorus Hackſpanius in ſylloge diſputatt. Theolog. et Philolog. pag. 244. E contrario apud Ethnicos ſcriptores Daemonum vocabulum ſaepius pro bonis ſpiritibus ponitur, ac pro Deo ipſo, vide Pollucem Onomaſtici lib. 1. c. 1. atque negari nequit multa eorum, quae de Daemonibus bonis illi tradiderunt, cum doctrina Iudaeorum et Chriſtianorum de Angelis ſatis bene conſpirare. Confer Hugonem Grotium ad Matthaei I. 20. Eugubinum de perenni Philoſophia libro VIII. Huetii Alnetan. quaeſt. lib. 2. cap. 4. et Ioan. Nicol. Frobeſium in myſterio de daemonibus, ſiue geniis atque intelligentiis philoſophico, ſtrictim et fideliter reuelato. Helmſtadii 1748. 4. Veteres Chriſtiani ſingulis vitiis ſingulos daemonas vti virtutibus angelos tribuerunt. Vide Cotelerium ad Patres Apoſtolicos T. 1. p. 85. et Potterum ad Clementem Alexandrinum p. 174.

Ordinum Angelicorum nomina in ſacris litteris obuia ex officiis Imperii Perſici, ſub quo Hebraei aliquando vixerunt, deſumta eſſe notat Hugo Grotius ad Rom. VIII. 38. Iudaei decem gradus ſiue ordines colligunt, Chriſtiani plerique poſt Pſeudo Dionyſium Areopagitam [70] nouem, incerta vtrique

[69] In Orphei hymnis Mercurius dicitur ἄγγελος οὐρανιώνων, vt apud Platon. 4. de Leg. Nemeſis Δίκης ἄγγελος.

[70] Trahunt huc nonnulli vocabulum ἅγιος nouies repetitum in quibusdam Codd. Apocalypſeos

que coniectura. De Iudaeis vide Maimonidem de fundamentis Legis p. 18 ſq. et ibi notas Guil. Vorſtii: Immanuelem Aboab in Nomologia edita Hiſpanice p. 157. Menaſſeh ben Iſrael problem. 22. de creatione, Gilb. Gaulminum lib. 2. not. ad lib. de Vita Moyſis c. 4. Buxtorfium Lex. Talmudic. p. 2339. Hackſpanium de Angelorum Daemonumque nominibus in Sylloge p. 234. 242. 252. D. Martin. Geierum in conformitate Iudaeo-Papiſtica, loco de Angelis c. 2. D. Sebaſt. Schmidium in ſenario Angelico, ſiue diatribis de Cherubim, Seraphim, principatibus, thronis &c. Brunſuic. 1696. 12. Franciſcum Gomarum T. 1. Opp. p. 551 ſq. Iacobum Capellum notis ad Hebr. I. vlt. Kircherum Tom. 2. Oedipi Aegyptiaci part. 1. p. 214. 255. et Petauium lib. 2. de Angelis cap. 1. §. vlt. De Chriſtianorum veterum ſententia praeter eundem Petauium, et Pſeudo-Dionyſii de Hierarchia coeleſti interpretes, conſulendus Io. Morinus de ſacris Eccleſiae Ordinationibus p. 491 ſq. qui inter alia oſtendit multos Dionyſio poſteriores ab eius ſententia circa deſcriptionem Angelicae Hierarchiae diſcedere, vt illum vel non legerint vel certe neglexerint: Io. Dallaeus de ſcriptis Dionyſio et Ignatio tributis l. 1. c. 3. Suicerus in ἄγγελος, Cotelerius ad Conſtitut. Apoſtol. VIII. 12. et T. 3. monument. Eccleſiae Graecae p. 558. ſq. Euſebius Renaudotus T. 1. liturg. oriental. p. 299. et Michael le Quien ad Io. Damaſceni lib. 2. de Fide Orthodoxa c. 3. T. 1. p. 157. 158. Videndi etiam e veteribus Cyrillus Hieroſol. V. Catecheſi Myſtagog. c. 5. Io. Philoponus lib. 1. c. 10. de creatione, Iſidorus Hiſp. VII. 5. Orig. et de ordine Creaturarum c. 2. Rabanus Maurus de laudibus S. Crucis lib. 1. figura 3. Mich. Glycas lib. 1. Annalium f. 76 ſq. Philippus in Dioptra III. 2. p. 113. et Michael Syncellus laudatione in SS. Dei Archangelos Angelosque T. 1. Auctarii noui Combefiſiani. p. 1526 ſq. De nouem ordinum Angelorum templo Cpoli, et de nouem ordinum Angelorum feſto quod Graeci celebrant VIII. Nouembris, adi Cangii Cpolin Chriſtianam lib. 4. p. 188. De nouem ordinibus malorum Angelorum ex Rob. Fluddi ſententia vide Gaſſendum T. 3. Opp. pag. 223. et Fluddum ipſum in Hiſtoria Macrocoſmi pag. 108 &c. Atque gradus quidem inter malos perinde ac bonos ſpiritus etiam Ethnici agnouerunt, γίγνονται ὡς ἐν ἀνθρώποις καὶ δαίμοσιν ἀρετῆς διαφοραὶ καὶ κακίας, inquit Plutarchus de Iſide & Oſir. atque lib. de defectu Oraculor. Praeclare Thomas Galeus notis ad Iamblichum de Myſteriis Aegyptiorum p. 208. obſeruat a S. Paullo Apoſtolo Epheſ. VI. per ἀρχὰς,

calypſeos IV. 8. ad quem locum confer Vallam. Repetitur etiam vocabulum ἅγιος nouies in hymno, qui exſtat in Poemandro Hermetis p. 8. edit. Franciſci Patricii. Decimum ordinem lapſorum, et propter nouem ordines Angelorum Alleluiah nouem hebdomadibus ab Eccleſia Latina intermitti ſcribit Humbertus contra Graecos ad calcem Baronii T. XI. p. 783.

ἐξουσίας, κοσμοκράτορας, nomina a Philoſophis venditata poteſtates aduerſarias intelligi. *Videant igitur*, inquit, *ne quid errent, qui eadem vocabula ad poteſtates coeleſtes transferunt. Paullus haec non tam ponere, quam ex haereticorum ſermonibus accepta oblique inducere videtur.* De Iamblichi, Procli, Hermiae, Damaſcii et aliorum Platonicorum recentiorum Hierarchia atque Ordinibus Angelorum multa erudite idem Galeus p. 206 ſq. Videndi quoque Eugubinus VIII. 10. ad 18. Theophilus Raynaudus T. 5. Opp. p. 72 ſq. Stillingfleetus reſponſione ad Creſſium Anglice edita p. 129. 130. Kircherus T. 2. Oedipi parte 1. p. 407 ſq. 423. 426. et Radulphus Cudworthus in Syſtemate intelligibili Vniuerſi, edito Anglice p. 553 ſq. In Chaldaica Theologia, notante ad vitam Moyſis lib. 2. c. 4. Gaulmino, tres quoque in Diuinis triades, prima πατὴρ, δύναμις, νοῦς, ſecunda οἱ νοεροὶ θεοὶ, οἱ ὑπεράχιοι, οἱ ἀρχικοί. Tertia οἱ ἀρχαγγελικοὶ, οἱ ἄζωνοι, οἱ ζωναῖοι. In Muhamedis Alcorano XXXVII. 1 ſq. Deus iurat per tres ordines Angelorum, ordinantes, agitantes, et legentes Alcoranum. Confer Suratam LXXIX. 1 ſq. De *ſeptem Angelis principibus* (ſeptem *Archangeli* vocantur in Theologumenis Arithmeticae p. 44.) praeter interpretes Apocalypſeos videndi Martinus Roa in ſingularibus S. Scripturae T. 2. p. 444 ſq. Hugo Grotius ad Matthaei XVIII. 10. Petauius de Angelis p. 128 ſq. Chriſtophorus Sandius in problemate paradoxo de Spiritu S. p. 10 ſq. et contra Sandium B. D. Schomerus noſter p. 92 ſq. & Wittichius pag. 156 ſq. Praeterea Theologi Argentoratenſes celebratiſſimi Dorſcheus in pentadecade p. 516 & Seb. Schmidius in Myſterio Gratiae Diuinae p. 550 ſq. 564 ſq. quibus addendus D. Abraham Hinckelmannus ὁ μακαρίτης in Detectione fundamenti Bohmiani p. 18 ſq. diſputans contra Fluddum c. 7. macrocoſmi et Iac. Boehmium von der Gnadenwahl §. 24. et Thom. Galeus notis eruditiſſimis ad Iamblichum de Myſteriis Aegypt. p. 206. qui Ethnicis non minus quam Iudaeis probatum de Archangelis dogma fuiſſe oſtendit: quanquam in ſacris literis vnius tantum Archangeli occurrit mentio, unde totum illud quod de ordine vel ſeptenario vel, vt Euſebii vocabulo ex orat. de laudibus Conſtantini p. 605. vtar, de [71] θιάσοις ἀρχαγγέλων fertur, commentis adſcribere non dubitauit Rev. D. Gerhardus Meierus, Hamburgenſis tum Gymnaſii Profeſſor, deinde Bremenſis Eccleſiae Superintendens celeberrimus in paradoxo de Archangelis Enthymemate, Hamburg. 1695. 4.

Septem Angelis bonis principibus totidem *malos* ac *ſeductores* vitiorumque ac ſcelerum praeſides oppoſitos eſſe ſtatuerunt veteres quidam e Iudaeis et Chri-

[71] Minus bene vir doctiſſ. Valeſius vertit: *Angelorum et Archangelorum innumerabiles ordines*, nam in Graeco eſt: *innumerabilis Angelorum multitudo, concilia Archangelorum et ſanctorum chori ſpirituum.*

Chriſtianis, vt conſtat e teſtamento Ruben c. 2. et teſtimoniis priſcorum Eccleſiae doctorum, quae adduxit Cotelerius ad Hermae Paſtorem lib. 2. mandat. 2. et Potterus ad Clementem Alexandrinum p. 174. De cultu Angelorum apud Iudaeos adiri poſſunt Bartoloccius T. 1. Bibliothecae Rabbinicae pag. 292 ſq. Io. Saubertus in palaeſtra diſſ. p. 31 ſq. et Ioan. Tob. Maior in diſſertatione de natura et cultu angelorum facta collatione Paganorum, Iudaeorum, Mahumedanorum et Chriſtianorum. Ienae 1653. 4. Auguſtinus Calmet in diſſ. ad librum Tobiae de Aſmodi, negat Iudaeos ante captiuitatem Babylonicam quicquam de Angelorum cultu vel Daemonum nominibus cogitaſſe.

XXVIII. Singulis hominibus ſtatim a tempore quo in lucem eduntur adeſſe bonum genium ſiue Angelum, nec minus malum, multi olim ſenſerunt e veteribus Chriſtianis, vt docent Cotelerius ad Hermae paſtoris lib. 2. mandat. 6. c. 2. et Huetius in Origenianis lib. 2. quaeſt. 5. Videndus et Petauius dogm. Theol. de Angelis lib. 2. c. 7. p. 131 ſq. Io. Riuius de familiari cuiusque genio, ſeu de praeſidio Angelico, et Io. Clodius de ſpiritu familiari: atque Iudaeorum eandem fuiſſe ſententiam diſputant eruditi interpretes ad Matth. XVIII. 10. et Actor. XII. 15. De Muhamedanis quoque notat Thomas Smithus Epiſt. 1. de moribus Turcarum p. 39. eos inter orandum caput ad alterutrum humerum motitare, angelos cuſtodes quos humeris aſſidere credunt, oratione ita ſalutantes. Eadem de geniis tutelaribus ſententia iampridem Ethnicis quoque perſuaſa fuit, vt copioſe declarat idem Huetius Alnetan. quaeſt. lib. 2. cap. 4. §. 3. vbi multa de Diis praeſtitibus, geniisque cuſtodibus ac tutelaribus et *μυςαγωγοῖς τοῦ βίȣ*, vt vocantur Menandro apud Ammianum Marcellin. XXI. 14. vbi conferatur Lindebrogius: tum Menagius ad Laertii lib. VII. ſect. 151. Eugubinus VIII. 23 ſq. et 31. 40. de perenni Philoſophia Tobias Pfannerus in Theologia Gentili p. 180 ſq. et Marſilius Ficinus in Epiſtola ad Philippum Callimachum T. 1. Opp. pag. 894. vbi Platonicorum ſententiam exponit. Maribus appoſitos Romani genios appellabant, feminis Iunones, de quo Lipſius ad Senecae Epiſtolam 110., Harduinus ad Plinii T. 1. p. 143. Peculiariter culti Genii Principum, per quos etiam iuratum, vt notarunt docti ad Curtium VI. 11. 18. Chriſtoph. Cellarius ad Minucium Felicem p. 112. Cangius ad Zonaram p. 28. et ad Cinnamum p. 483. et Chriſti. Gottlieb Schwarz ad Plinii Panegyricum p. 228. Confer Henrici Dodwelli praelectionem ſecundam Cambdenianam ad Hadrianum Spartiani, quae eſt de fortuna Imperii et genio tutelari Principis, Oxon. 1692. 8. nec minus Bernardi Ludouici Mollenbecii de genio Principis diſſertationem, recuſam in ſyntagmate ſecundo diſſertationum Philologicarum in Belgio iunctim editarum A. 1700. 8. Etiam Locis et vrbibus tributi genii.

Vide

Vide Lindenbrogium ad Ammiani XX. 5. et quae Clariſſ. Rubeus, in memoriis Brixianis Italice editis p. 184. vbi de Genio Romae, Antiochiae, Brixiaeque et p. 215. de Genio paganico. Adde Gisbert. Cuperum lib. 3. obſeruatt. pag. 335 et Harpocrat. p. 242. ac Ezech. Spanhemium de vſu et praeſtantia numiſmatum diſſ. 3. p. 187. Genios coloniarum ſumma religione cultos eſſe; aras, templa, peculiaria ſacrificia habuiſſe, innumerae teſtantur inſcriptiones. Vide Oliuerium ad marmora Piſana p. 9. De Genio ſiue τύχῃ populi Romani adeundus Laur. Begerus in theſauro Brandenburgico T. 2. p. 550 et Clariſſimi Philippi Olearii diſſ. de fortuna Romana, Lipſ. 1713. Habemus etiam in antiquis numis Genios excercitus et Genium Senatus, Geniumque publicum. De Genio domeſtico agunt Anton. Franc. Gorius et Ioan. Baptiſta Paſſeratius Parte tertia Muſei Etruſci, ac Iuſtus Godofr. Rabenerus amoenitatum hiſtoricophilologicar. p. 132 ſqq. De τύχῃ Cpoleos vide Chronicon Paſchale p. 284. 285 et Codini Origines Cpolitanas num. 68 et 50. Templum quod genio cuiusque vrbis conſecrabatur, dictum fuiſſe Τυχεῖον, obſeruat Valeſius ad Euſebium de Martyribus Palaeſtinae p. 341 et Sozomeni V. 4. De Angelis ἐθνάρχαις et Geniis Gentium tutelaribus iam pagina ſuperiore dicere nos meminimus: interim praeter iam laudatos a nobis, conſuli poterunt quae de Geniis, Ethnicorumque circa eorum naturam, officia et cultum opinionibus, ſuperſtitionibusque notarunt *Gyraldus* Syntagm. XV. de Diis, *Georg. Wonna* in diſſertationibus de Geniis, quae primum in lucem editae ſunt, Ienae 1663 recuſaeque poſtea in Syntagmate ſecundo Diſſertationum Philologicarum, paullo ante a nobis memorato. *Henricus Lindenbrogius* ad Cenſorinum de die Natali; *Caſp. Barthius* ad Rutili verſum 327 et Adverſar. Lib. LII. c. 12. *Io. Taffinus* de ludis ſaecularibus cap. 13. Tomo VIII. Theſauri Antiquit. Roman. p. 132 ſq. *Iuſtus Lipſius* Lib. 1. Phyſiol. Stoic. c. 19. *Matthias Zimmermannus* in Analectis Miſcellaneis p. 540 ſqq. et in florilegio p. 374 ſq. quibus addatur *Andreas Tiraquellus* ad Alexandrum ab Alexandro Lib. VI. Genial. dierum c. 4. *Martinus Roa* in libro de die natali ſacro et profano T. 1. ſingularium S. Scripturae. *Ioan. Franciſcus Madriſius* in Miſcellaneis variorum opuſculorum, (Miſcellanea di varie Operette) Venetiis 1743. 12. Tomo VII. p. 365 ſqq. et *Horatius Maccari* Diſſ. acad. Cortonenſis T. VI. p. 94 et 157. Animalibus etiam et plantis praeſidere certos Angelos, perſuaſerunt ſibi quidam interpretes Apocalypſ. IX. 11. et Chriſtiani veteres, quorum teſtimonia collegit Cotelerius ad Hermae Paſtoris lib. 1. viſionem 4.

De Lemuribus, Laribus familiaribus et Laruis, Diisque Manibus videndus Danetus in Dictionario Antiquitatum et Iulianus Floridus ad Apuleium de Deo Socratis p. 688 ſq. De Diis manibus Iac. Sponius in libro Gallico, *Recher-*

Recherches curieuſes d'Antiquité pag. 231 ſeqq. et Ioannes Franciſc. Simonius Memor. Acad. Inſcriptionum T. II. p. 32 ſeqq. edit. Amſtelod. De Laribus domeſticis et vialibus Sponius Miſcell. p. 113 ſeqq. cui addenda quae de Diis vialibus Nic. Bergierius de publicis Rom. viis lib. IV. 43. T. X. theſauri Graev. p. 522. Et Laris effigies in Boxhornii quaeſt. 6. Romana T. V. eiusdem theſauri p. 924. Cultus etiam intra conſeptum cuiusque Herceus Iupiter, quem Deum penetralem appellabant, vt teſtatur Feſtus in Herceus. Praeter penates domeſticos religioſe etiam habebantur publici, qui pinguntur bini pila in manibus habentes apud Begerum T. 2. theſauri Brandenb. p. 543. 588. et T. 5. theſauri Graev. p. 321. Confer quae de Laribus vrbanis et hoſtiliis ſive hoſtes arcentibus Andreas Dacerius ad Feſtum in *hoſtiliis*: et de diſcrimine inter penates publicos et priuatos Celeberrim. I. A. Erneſti in claui Ciceroniana voce *Penates*.

XXIX. Religioſa veneratione a multis hodie Chriſtianis, in Romana praecipue Eccleſia afficiuntur atque etiam adorantur et inuocantur 1) Angeli, 2) Sancti atque 3) imagines SS. Trinitatis, Crucifixi, Angelorum et Sanctorum: tribuitur etiam cultus religioſus 4) S. Euchariſtiae, & 5) Sanctorum reliquiis: in quibus omnibus quicquid etiam ingenioſi et eruditi viri dealbandis erroribus illis poſt Bellarminum de Sanctorum beatitudine lib. 1. c. 11. ſqq. argutentur, tamen ſi quis praecipue praxim communem ac publicam paſſim obtinentem reſpiciat, certum eſt vti grauiſſime et euidentiſſime peccari contra praeceptum de colendo vno vero Deo, ita quam longiſſime recedi a veſtigiis et moribus primorum Chriſtianorum, qui templum vel aram Angelo aut Sancto conſecrare, vel preces non dicam ad imaginem ſenſu deſtitutam, ſed ad Angelum vel Sanctum, a quo ne audiri quidem ſe perſuaſi eſſe poterant, facere profecto horruiſſent. Qua de re ne longior ſim, prae ceteris videndi *Iac. Owenus* in Hiſtoria imaginum, edita Anglice Lond. 1709. 12. *Io. Dallaeus* et *Frid. Spanhemius* libris de Imaginibus, *Adrianus a Cattenburgh* libro IV. ſpicilegii c. 30. p. 697 ſqq. idem Dallaeus libris V. de cultus religioſi obiecto aduerſ. Latinorum traditionem, Genev. 1664. 4. *Daniel Chamier* T. II. Panſtrat. Cathol. Lib. XIX. XX. XXI. *Petrus Molinaeus* in Nouitate Papatus contra Cardinalem Petronium lib. VII. *Voſſius* in Theſibus Theologicis diſſ. VII. ſq. *Io. Forbeſius* in Inſtructionibus Hiſtorico-Theologicis lib. VII. *Phil. Mornaeus* lib. III. de Euchariſtia c. 12 ſqq. vbi de inuocat. ſanctor. et lib. II. c. 2 ſqq. vbi de imaginibus. *Io. Valkenier* in Roma Paganizante ſ Idololatriae Pontificiae examine hiſtor. theologico. *Iac. Baſnage* in Hiſt. Eccl. Gallice edita lib. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. et XXIII. *Eduardus Stillingfleet* et *Io. Teniſſon* in libris Anglice editis de Idololatria Eccleſiae Romanae. E

Theologis noſtratibus Confeſſionis Auguſtanae ſubſcriptoribus *Mich. Siricius* in oſtenſione abominationum Papatus, circa religioſum creaturarum cultum; *Ioan. Conr. Danhauerus* hodomoriae Papaeae T. I. phantaſmate ſexto; *Sam. Bened. Carpzouius* in Antimaſenio p. 697 ſq. *Io. Andr. Quenſtadius* in Antiquitatibus Eccleſiaſticis c. 6. itemque alii.

CAPUT IX.

De Templis, Altaribus, locisque ſacris et Aſylis Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.

De Templis ante exitum Iſraelitarum ex Aegypto. 1. *De Tabernaculo Moſaico.* 2. *De templo Hieroſolymitano Salomonis et ſecundo Zorobabelis (quod inſtaurauit et muniuit, ornauitque Herodes) Scriptores Iudaei* 3. *et Chriſtiani* 4. 5. 6. *Quo nomine dedicatum Salomonis templum, et templa duo ad Hieroſolymitani exemplum condita a Samaritanis et Onia Pontifice.* 7. *De ara, arca foederis, columnis et aliis ad templum pertinentibus.* 8. *De ſynagogis et proſeuchis Iudaeorum.* 9. *Gentes quae religioſum putarunt nullis templis, aris et ſimulacris nullis Numen colere.* 10. *Luci ſacri.* 11. *Montes ſiue excelſa.* 12. *De templis gentilium.* 13. 14. 15. 16. *Templorum ornamenta.* 17. *Vrbes neocorae.* 18. Ναΐδια *ad exemplum maiorum templorum confecta et venum expoſita.* 19. *De aris gentilium.* 20. *De templis veterum Chriſtianorum eorumque altaribus, ambonibus, vaſis et ornamentis.* 21. 22. 23. *Templorum dedicatio et conſecratio.* 24. *Religioſa templorum veneratio et immunitas vt pro aſylis eſſent.* 25.

I.

Quum in Aegypto verſaretur Iacobi familia, domos ſacras et templa habuiſſe, atque in his vnum quoddam praecipuum, cuius mentio fiat 2 Sam. VII. 6. non dubitat Edmundus Dickinſon in Phyſica veteri ac vera c. XIX. num. 24. Quamquam Petrus Iurieus in Hiſtoria Critica dogmatum rituumque Iudaicorum negat mentionem templi in ſacris litteris fieri ante aedem Palaeſtinam Dagonis a Samſone euerſam Iudic. XVI. 23-30. indeque colligit nullum templum ante Iſraelitarum ex Aegypto exitum fuiſſe Aegyptiis, nedum Hebraeis. Lucianus quidem lib. de Dea Syria ſub init. primos

primos Aegyptios templa Diis conſecraſſe, et coetus ſacros inſtituiſſe ſcribit, a quibus hoc Aſſyrii acceperint. Et Herodotus II. 4. eosdem Aegyptios teſtatur βωμούς τε καὶ ἀγάλματα καὶ νηοὺς θεοῖσι ἀπονεῖμαι πρώτους. Hinc tabernaculi et templi Salomonei ſtructuram ab Aegyptiis arceſſunt Io. Marshamus in Canone Chronico, et Ioan. Spencerus lib. 3. de legibus Hebr. diſſ. de Antiquitat. templorum et diſſ. 1. c. 3. de tabernaculi origine merito taxatus a S. V. Io. Gottlob Carpzouio in annotationibus in Goodwinum p. 333. Neque taberuaculum neque templum Salomonis ad Aegyptiorum formam extructum fuiſſe, oſtendit in Aegyptiacis ſuis III. 10. Hermannus Witſius, Natalis Alexander aetate quinta V. T. diſſ. 1. et idem Carpzouius l. c. p. 250. Talmudici in Auoda Sara quinque notant fana celebriora, vnum antiquiſſimum Beli Babylone, alterum Nebo in Curſi, tertium Tirathae in Mapheg, quartum Zeriphae in Aſcalone et quintum Niſrae in Arabia. Vide Ottonis Lexicon p. 192. De locis, quae fideles ante legem caerimonialem precibus deſtinarunt, ſingulari diſſertatione egit Franciſcus Wokenius. Roſtochii 1720.

II. De Tabernaculo Moſaico [1] agit *Ioſephus* lib. 3. Antiquit. Iud. c. 17 ſq. ibique *Eduardus Bernardus* in notis: *Auguſtinus* in extremo libri Quaeſtionum in Exodum, et alii Interpretes ad Exod. XXV. ſeq. *Beda* quoque in libro de Tabernaculo. Ac Petrus Cellenſis in myſtica et morali Tabernaculi explicatione p. 385. Opp. et T. 23. Bibl. Patrum, edit. Lugd. pag. 789 ſeq. E recentioribus Iudaeis quidem R. *Immanuel Chai.* Venetiis 1716. 4. *Philippus Aquinas*, Exiudaeus, in Diſſertatione de Tabernaculo et campo Iſraelitarum, Gallice conſcripta, et edita Pariſiis 1623. 4. [2] *Iacobus Iuda Ari* ſiue *Leo* qui Middelburgi primum, deinde Amſtelodami, tum in Anglia verſatus eſt, libro de Tabernaculo, Hiſpanice primum, deinde Belgice edito 1647. 4. E Chriſtianis vero *Benedictus Arias Montanus* libro V. Antiquitatum ſacrarum, inſertarum Tomo VII. Criticorum ſacrorum Anglorum: D. *Aug. Pfeifferus* ὁ μακαρίτης in Dubiis Vexatis Scripturae: D. *Conradus Mel* libro erudito, Germanice edito Francof. 1712. 4. de tabernaculo: *Hermannus Witſius* in Miſcellaneis Tomo I. *Ioannes Leusdenius* in Philologo Ebraeo mixto Diſſertatt. 38. *Nehemias Grew* lib. IV. Coſmologiae ſacrae Anglice vulgatae c. 8. §. 56 ſqq. *Ioannes Lundius* in jüdiſchen Heiligthümern, *Melch. Leydeckerus*

[1] Priuatum Moſis tabernaculum ſiue Oratorium notari Exodi XXXIII. 11. cenſet Nic. Serarius in Ioſuam T. I. p. 110 ſeq.

[2] Eadem diſſertatio deinde recognita et aliquot momentis aucta excuſa eſt Gallice Pariſiis 1624. 4. ſub hoc indice: *Explications litterales, allegoriques et morales du Tabernacle.* v. Wolfii Bibl. Hebr. Vol. III. p. 931.

deckerus de Republ. Hebraeor. *Bernhardus ab Hermckhuyſen* P. I. libri, Belgice editi, ſub titulo; *Wet der Schaduwen.* Lugd. Batav. 1699. 4. *Hermannus Witſius* Miſcellan. ſacr. T. 1. p. 393. *Ludov. Chriſtian. Miege* Diſſ. 2. de fatis tabernaculi Dauidici, rec. T. 1. Theſauri noui Diſſertationum p. 1044. *Bernhardus Conradi* de generali tabernaculi Moſaici ſtructura et figura. Offenbaci ad Moenum 1712. 4. *Salomo van Till* commentario de tabernaculo Moſis. Amſtelod. 1714. 4. rec. in Vgolini Theſauro Antiquitatt. Sacrar. T. VIII. N. 1. *Antonius Drieſſen* in Moſis tabernaculo in typo et antitypo delineato, ad calcem diatribes de principiis et legibus Theologiae emblematicae, typicae et propheticae. Vltraiecti 1717. 4. *Bernhardus Lamius* libris VII. de tabernaculo foederis, de S. ciuitate Hieroſolyma, et de templo eius. Pariſiis 1720. fol. *Ioannes d'Outrein* de tabernaculo Moſis, Belgice, 1715. 8. *Conradus Mel* in libro de tabernaculo, Germanice, Lipſ. 1711. 4. et Franc. ad Moen. 1720. 8. *Ioan. Henr. Hottingerus* in notis ad Goodwinum p. 316. *Io. Gottl. Carpzouius* in annotat. ad eundem librum p. 248 ſeqq. *Wilhelmus Goeree* Hiſtoriae Moſaicae, P. IV. p. 2 ſeqq. *Guſtauus Peringerus* in Hiſtoria tabernaculi Moſaici, Vpſal. 1668. 8. *Albert. Schultens* de myſteriis tabernaculi Moſaici. Franeq. 1729. 4. *Ioannes Weſſelius* de tabernaculi Leuitici myſteriis. Lugd. Batav. 1722. 4. *Ioan. Gottfr. Tympius* in Tabernaculo e monumentis Moſaicis deſcripto. Ienae 1731. 4. *Henric. Benzelius* de templo Moſaico, in ſyntagmate Diſſertationum. P. II. p. 97 ſeqq. *Dauid Millius* in Miſcellaneis Sacris. Amſtelodami 1754. 4. De tegminibus tabernaculi videndus *I. H. Hottingerus* Nepos. Marp. 1709. et *Theodor. Haſaeus* Sylloge Diſſ. philolog. Bremae 1731. p. 596 ſeqq. De velis tabernaculi et templi *Ioan. Chriſtian. Wichmanshauſen.* Witteb. 1718. De velo tabernaculi interiori eiusque myſterio *Io. Chr. Kirchmeierus.* Marpurgi 1736. De lignis Sittim ad tabernaculum eiusque apparatum adhibitis *Io. Henr. Vrſinus* in Arboreto Biblico p. 313 et 317. *Chriſtoph. Sonntagius* pec. Diſſ. Altorfii 1710. *Theodorus Haſaeus* Syllog. laudat. p. 170 ſſ. *Matth. Hillerus* in Hierophytico. P. I. p. 426 ſeq. *Sebaldus Rauius* in commentat. de iis, quae ex Arabia in vſum tabernaculi fuerunt petita. Vltrai. 1733. recuſa cum *Io. Matthiae Schröckhii* praefat. de veris rationibus ſtudii linguar. orientalium. Lipſiae 1755. c. 1. vbi cap. 2. De tegumentis tabernaculi תחשים erudite diſſeritur: et capite 3tio adſtruitur, commercia Iudaeorum cum Arabibus, ſupellectili ſacrae nonnulla ſuppeditaſſe. Omittimus alios Scriptores, a Lipenio T. II. Biblioth. Theol. p. 814. nominatos, quoniam maior illorum pars ad inſtitutum noſtrum minus facit.

III. De Templo Hieroſolymitano, praeter *Interpretes ad L. III. Regum* c. VI. 1 Paralip. III. et ad Ezech. XL. ſq. et *Ioſephum* Lib. VIII. Antiqu. Iud. c. 3. viden-

videndus e Iudaeis *Maimonides* Latine verſus a *Lud. Compiegne de Veiel*, Pariſ. 1678. 4. et in Faſciculo VI. Opuſculorum, editorum a Thoma Creenio in 8. *Talmudici* in Tract. Middoth, ſiue de menſuris templi, quem Latine vertit et notis illuſtrauit Lugd. Batav. 1630. 4. Conſtantinus l'Empereur, recuſum in Opere Miſhnico T. V. edit. Surenhuſianae p. 322 ſqq. *Iac. Iuda Leo* ſiue *Leonitius*, vt ipſe ſe appellat in editione Amſtelod. 1650. 4. (qui a Iac. Iuda Arieh perperam diſtinguitur in Act. Erud. A. 1697. p. 450. Arieh enim, vt notum eſt, Leonem ſignificat) in libris IV. de Templo Hieroſolymitano ex Hebraico Latine [3] verſis, et vulgatis a *Io. Sauberto* Helmſt. 1665. 4. quorum Gallica verſio prodiit Amſtelod. 1643. 4. ſub hoc titulo: *Portrait du Temple de Salomon.* Germanica vero auctore Ioan. Iac. Raioro. Hanouerae 1665. 8. De qua vide Ioan. Sauberti Bericht über die deutſche Dolmetſchung des Tractats Iac. Iehudae Leonis von dem Tempel Salomons. Helmſt. 1665. 8. adde Wolfium B. H. Vol. III. p. 460 ſeq. *Abraham Dauid Arie* in commentario de templo, quem ex illius *Schilte Haggibborim* excerptum, latine reddidit Tomoque IX. Theſauri Antiqq. Sacrar. inſeruit *Blaſius Vgolinus*. *Lipmann Levi Haler* Pragenſis in Expoſitione ſancti templi Ezechielis. *Moſes Ben Gerſon Chapetz* in libro initiationis templi Venet. 1696. 4. quem recenſitum vide in Actis Erud. loco laudato. In primis de templo Salomonis legi meretur Ioan. Chriſtoph. Harenbergeri commentatio inſerta Vol. IV. Bibliothecae Bremenſis et Verdenſis.

IV. Inter Chriſtianos praeter *Bedam*, *Richardum de S. Victore*, *Coſmam Indopleuſten* lib. V. Coſmographiae Chriſtianae p. 197 ſqq. et alios quosdam vetuſtiores, argumentum hoc leuiore manu attingentes, de templi Hieroſolymitani fabrica et ſtructura, quamplurimi ex recentioribus ſolliciti fuerunt; etſi res non leuibus difficultatibus obnoxia eſſe videtur, tam quod primum templum ſpectat, a Salomone exſtructum, quam alterum a Zorobabele aedificatum, et reſtauratum [4] ab Herode, vt teſtatur Ioſephus XV. 14. ſiue vt Egeſippus lib. 1. c. 35. loquitur, muro et porticibus ornatum. Hinc vir non contemnendi iudicii Hugo Grotius ad lib. III. Reg. C. VI. ſcripſit, templi ſe menſuram atque formam libenter aliis inquirendam relinquere. Triplicem deſcriptionem templi ex mente Ioſephi, Talmudiſtarum et Villalpandi edidit *Lud. Capellus*, cuius labor inſertus eſt Apparatui Biblico Briani Waltoni, et ante Biblia Polyglotta Londinenſia et ſeorſim Tiguri Ao. 1673. excuſo. Singula-

 gula-

[3] Vide Clariſſ. Wolfii Bibliothecam Hebraicam Vol. 1. p. 593 ſeq.

[4] Vide Grotium ad Matth. XXIV. 1. et Ioan. II. 20. Apud Syncellum p. 314. Ἡρώδης τὸν Ἱεροσολύμων ναὸν διπλοῦν ἀνῳκοδόμησεν, longe ampliorem inſtaurauit.

gularem prae caeteris operam per XVI. annos [5] Templi fabricae illuſtrandae impendit *Io. Bapt. Villalpandus*, cuius et *Hieronymi a Prado* vaſti commentarii in Ezechielem prodiere Rom. 1605. fol. cum tabulis aeneis, 3. voll. quorum ſecundi pars ſecunda tota Templo impenditur. Quam non omnibus tamen eius cogitata ſe probauerint, patet ex hoc iudicio Ludouici Compiegne de Veil, Ex-Iudaei, quod in praefatione ad ſupra laudatum Maimonidis tractatum extat his verbis: "*Villalpandus vir bonarum artium laude praeſtans, ſcribit, XVI. annos totos in templi artificio percipiendo deſcribendoque ſe poſuiſſe, atque id temporis tam aſſiduo ſe labore fatigaſſe, tantaque animi contentione, tot denique vigiliis, vt vita ſaepe in extremum duceretur diſcrimen. Et a viro illo, qui, vt ipſe dicit, neque ſumtibus, neque tempori, nec labori nec incommodis pepercit vllis, tandem exiit Hieroſolymitani templi forma, non ad hiſtoriae fidem deſcripta, ſed ad exemplar ſumtuoſi aedificii. Immo vero vir ille totus eſt in eo, vt ſuam hanc templi Salomonici deſcriptionem ad Vitruuii praeceptionem conformet, idemque demonſtret, Graecis Latiniſque nulla alia re, quam huius auguſtae fabricae notatione atque animaduerſione partam eſſe aedificandi artem. Maimonides autem Templi expreſſit imaginem eam, quae tanto minus habet artificii, quanto eſt veriſimilior.*" Ante Villalpandum idem ſaxum haud infeliciter voluerat *Bened. Arias Montanus* libro V. Antiq. Iud. ſupra iam laudato. Extant etiam *Franciſci Riberae* Ieſuitae Hiſpani de templo Hieroſolymitano et iis, quae ad templum pertinent libri V. cum eius Commentar. in Apocalypſin excuſi Salmanticae 1591. Lugd. 1592. Antwerp. 1593 et 1603. Duaci 1613. 8. Sed hoc toties recuſum opus, iudice Sauberto praefat. ad Leonis libros de Templo Latine a ſe verſos,

- - - - - turpiter atrum
Deſinit in piſcem mulier formoſa ſuperne.

Etſi enim allegoricis ineptiis et longe petitis ad Romanam Eccleſiam accommodationibus eſt refertus, totusque nuce caſſa inanior eſt, nihilominus in titulo Auctor iactat, quod ad S. Scripturae intelligentiam ita neceſſarius ſit, vt vix in ea paginam legas, in qua non tibi vſui ſit ille. Martini Stephani, Calahorritani, S. I. epitome locupletiſſimi apparatus et pulcherrimae fabricae Templi Salomonis. Compluti 1615. 8. Hiſpanice prodiit. Magis conſideratione digna eſt *Ioan. Lightfootii* deſcriptio templi Hieroſolomitani, praeſertim quale erat tempore Seruatoris noſtri, excuſa primum ſeparatim, et deinde in Tomo Operum priore. Roterodami 1686. fol. Breuem ſynopſin eius ſententiae dat Io. Clericus T. 1. Biblioth. vniuerſal. Gallice editae p. 393 ſqq.

V. A

[5] Triginta annos deſcribendo templo et vrbi Hieroſolymae impendiſſe Villalpandum ſcribit Hadrianus Relandus pag. 19. orat. de galli cantu Hieroſolymis audito.

V. A Villalpando etiam diſſentit in ſuis ad Ezechielem commentariis *Io. Cocceius* T. III. Opp. aegre ferente *Wilhelmo Goeree* in libro Belgico: *De algemene Bouw-Kund*, et in opere de Antiquitatibus Iudaicis quod c. 1. laudauimus. Hic enim Villalpandi ſententiam tuetur, impugnatam viciſſim a *Io. Henr. Cocceio* Io. fil. in libro Belgico: *Nader Onderſoek van het rechte Verſtand van den Tempel, die de Prophet Ezechiel geſien en beſchreeven heft* etc. t'Amſterd. 1692. 4. *Ioan. Meiero* in Diſſertationibus quinque de templo Ezechielis, quibus propheticae viſiones Ezechielis in vltimis eius capitibus XL-XLVIII. contentae, nondum impletae ſed olim implendae demonſtratur. Harderouici 1707. 4. quas impugnauit Ioannes Chriſtianus Klemmius in Diſſ. de propheticis viſionibus Ezechielis. Tubingae 1733. et *Emone Luc. Vriemoet* in theſibus controuerſis antiquitatum Iſraeliticarum P. I. p. 153. *Campegius Vitringa* in obſeruatt. ſacr. L. 4. c. 1. 2. et fuſius in tractu Belgice edito, qui inſcribitur *Aenleidinge to het rechte Verſtand van den Tempel, die de Prophet Ezechiel geſien en beſchreeven heft* etc. Franeq. 1687. et 1695. 2 Voll. 8. Non omittendus praeterea *Samuelis Lee* liber de Templo et Sacerdotio Anglice editus Londini 1665. fol. *Matthias Haſenrefferus* de Templo Ezechielis, Tubing. 1613. fol. *Mailletus* Presbyter et Canonicus Tricaſſinus de forma Templi et palatii Salomonis, Auguſtae Tricaſſinorum 1695. fol. Gallice. *Bernh. Lamius*, in libris VII. de tabernaculo, etc. §. 11. citatis. *Io. Seldenus* lib. III. de Iur. Nat. et Gent. cap. 6. D. *Aug. Pfeifferus* in Dubiis vexatis Scripturae, qui plures Scriptores laudat *Olfert Dapper* in deſcript. Palaeſtinae, *Caſp. Calvoer* Tomo 2. ritualis Eccleſiaſtici; vbi et alia de antiquitatibus templorum collectanea. D. *Dorsheus* diſſ. de templi perſonalis [6] ſolutione et excitatione ad Ioan. II. 20. *Lud. Cappellus* in Delineatione templi ab Herode exſtructi, ex Ioſepho ad calcem hiſtoriae Apoſtolicae, tum ſeorſim variis in locis, tum in Tomo IX. Critic. Angl. excuſa; *Laur. David Bollhagen* de templo Iudaeorum tertio, Gryphisw. 1707. *Io. Lundius* in vberiore deſcriptione Tabernaculi Sancti, templique vtriusque Hieroſolymitani, Germanice edita Slesvic. 1696. 8. et vna cum reliquis eiusd. ſcriptis antiquitates Iudaicis illuſtrantibus Hamb.

[6] De Herodis templo locum Ioannis accipiendum contendit Sam. Baſnage T. 1. Annal. p. 68. 272. b. et 255. quod inſtaurari coeptum anno Iuliano XXIX. Quanquam enim intra nouem annos et dimidium, ex Ioſepho XV. 14. conſtat, aedificii ipſum corpus fuiſſe abſolutum, tamen ab illo tempore vsque ad hunc quo Iudaei ad Chriſtum loquuti ſunt annum XLVI. (Iulianum LXXV.) ſemper aliquid in illo exornari contigit, quo ſenſu Plinius XXXVI. 14. de templo Dianae Epheſiae: *ducentis et viginti annis factum a tota Aſia.* Confer Vſſerium ad A. Period. Iul. 4697. Scaligerum de emendat. temporum p. 534 ſqq. Herm. Witſium Dodecadis p. 569 ſqq.

1701 et 1738. fol. *Caſp. Heuniſchius* in Claue Apocalyptica et Ezechielica, Rotenburg. ad Tubarim 1684. 4. *Caſparus Hermannus Sandhagen, ὁ μακαρίτης*, in Oratione de Templo et in Deſcriptione Templi Harmoniae Euangelicae ſubiecta: *Henricus Horchius* in ſtructura Templi demonſtrata ex Ezech. cap. XL. ſeq. et ichnographice delineata. Herborn. 1709. 4. *Leonhardus Chriſtophorus Sturmius* in Sciagraphia Templi Hieroſolymitani ex ipſis ſacrarum litterarum fontibus, praeſertim ex viſione Ezechielis vltima, architectonice quidem, ita tamen concinnata, vt eam Architecturae ignari quoque intelligere poſſint, vna cum animaduerſionibus in Villalpandum, et figuris in aes inciſis Lipſ. 1694. 4.

VI. *Ioannes* quoque *Braunius*, vir doctus, cuius libri duo de veſtibus ſacris Ebraeorum extant, tres praeterea partes iuſti operis de Sacerdotio Dei molitus fuerat, quarum vna de Tabernaculo, Templo, et vaſis ſacris, altera de Sacrificiis, ac tertia de Sacerdotibus ageret: verum illae lucem non adſpexerunt. Ceterum praeter iam commemoratos in deſcribendo templo Hieroſolymitano verſati ſunt *Eduardus Pocockius* in Commentario ad Ioelem p. 180. vbi exhibet delineationem templi petitam e Manuſcripto, quam ab ipſo profectam eſſe Maimonide exiſtimat. *Conradus Mel* in libro Germanice ſub hoc indice euulgato: Salems Tempel, oder Beſchreibung des herrlichen Tempels Salomonis, wie auch des von Zorobabel wieder aufgerichteten, und von Herode verbeſſerten Hauſes Gottes zu Jeruſalem. Franc. ad Moen. 1724. 4. *Ioan. Iac. Scheuchzerus* in Phyſica Sacra ad 1 Reg. V. et VI. p. 123 ſqq. *Auguſtinus Calmet* ante commentarium in Ezechielem, T. VI. p. 365 ſq. *Iſaacus Newtonus* in Chronologia edita Anglice Londini 1728. 4. (Semlers) deſcriptio templi edita Halae 1718. 4. Germanice: der Tempel Salomonis nach allen ſeinen Vorhöfen, Mauren, Thoren, Hallen, heiligen Gefäſſen ꝛc. nebſt beygefügten Kupferſtücken in einem eigentlichen Modell und materiellen Fürſtellung. *Ioan. Bernhardus Wideburgius* in Matheſi Biblica, Specimine IV. p. 7. *Ioach. Langius* in Myſterio Chriſti et Chriſtianiſmi p. 92 ſqq. *Ioan. Diedericus Waltherus* in Diſcurſu philologico de adyto ſancto ac veſtibulo templi Hieroſolymitani. Regiomonti 1697. et ſingularibus diſputationibus *Michael Chriſtian. Ludouici*. Ienae 1658. *Nicol. Moellerus*. ibid. 1693. *Dan. Lundius*. Vpſal. 1704. 8. et *Io. Arnd. Bellmann*. ib. 1707. 8. De templo Herodis ad Haggaei II. 10. et Ioſeph. Ant. Iud. XV. extrem. diſputat Vir Summe Reuerendus *Io. Aug. Erneſti* proluſione. Lipſ. 1752. 4. euulgata qua id ſe effecturum eſſe ſperat, primo vt nemo dubitare poſſit, Herodem templum totum a fundamentis aedificaſſe, deſtructo per partes vetere: deinde, vt appareat, ex conſuetudine loquendi hiſtorica, omninoque populari, templum illud nihilominus ſecundum et fuiſſe, et recte appella-

appellatum eſſe. *Tectum Sabbathi* cuius 2 Reg. XVI. 18. mentio, V. C. Iacobus Rhenferdus in coniectura Franeq. 1707. de hoc loco edita putat fuiſſe paſtophorium, e quo ſignum ineuntis elapſique Sabbathi datum fuit ab vno Sacerdotum, in intimo templi atrio.

VII. Quo nomine dedicatum fuerit templum Salomonis, ſingulari libro diſquirit *Franciſcus le Roy* in Templo Sapientiae ſ. Diſſert. Myſtagogica edita Inſulis 1665. fol. in qua illud ſpeciali nomine *ſupremae Dei Sapientiae* conſecratum fuiſſe contendit, vti *Ludov. ab Alcaſar* ſuſpicatus eſt, illud dedicatum fuiſſe *Deo Victori.* Quinque res in templo primo, quas in ſecundo defeciſſe aiunt Iudaei, ſunt arca foederis, Vrim et Thummim, ſacer ignis שכינה et רוח הקדש. De *Schechinah* ſiue gloria praeſentiae Dei templum vel ſanctum ſanctorum replente vide erudita *Ioan. Andreae Danzii* Programmata, recuſa in Ioan. Georg. Meuſchenii Nouo Teſtamento ex Talmude et antiquitatibus Hebraicis illuſtrato, pag. 701 ſqq. *Godofr. Iüngſtii* Diſputat. de apparitionibus Schechinae ſymbolicis illuſtrioribus. Bremae 1709. *Ioan. Henr. Maii* Diſp. de Schechinah. Gieſſae 1723. *Ioan. Gottl. Carpzouii* epiſtolam de Schechinah, quae legitur in Eius apparatu hiſtoricocritico antiquitatum ſacri codicis et gentis Hebraeae. p. 765 ſq. Adde *Henr. Hulſii* commentarium de praerogatiuis Iſraelis. Lugd. Batav. 1713. 4. Diſſ. ſecunda. De gloria templi ſecundi conferendae ſunt exercitationes ad Haggaei II. 7. ſeq. *Auguſti Varenii.* Roſtoch. 1646. *Ioan. Hilperti.* Helmſtad. 1653. *Ioan. Adami Scherzeri.* Lipſ. 1665. *Henr. Wideburgii.* Helmſtad. 1668. *Ioan. Friſchmuthi.* Ienae 1669. *Ier. Weberi.* Lipſiae 1686. *Ioan. Frider. Miegii.* Heidelb. 1653. recuſ. T. I. theſauri Ikeniani Diſputatt. in V. T. p. 1071 ſqq. *Ioan. Chriſtoph. Wichmanshauſen.* Witteb. 1715. *Caſp. Gottfr. Mundini.* Ienae 1719. *Henrici Benzelii* in Syntagmate Diſſertat. II. p. 126. Adde *Henrici Ioan. Elebrechti* librum de gloria templi ſecundi. Hamburgi 1713. 8. et *Salomonem Deylingium* obſeruat. ſacr. P. III. p. 139 ſqq. Hodierna templi Hieroſolymitani facies externa deſcribitur a *Ioan. Franciſco Gemello Carreri* in itinerario ex Italico Gallice verſo. (Pariſiis 1719. 12.) T. I. p. 142. Idem auctor p. 143. narrat, Chriſtianos illud ingreſſos a Turcis vel interfici vel ad Muhamedaniſmum amplectendum cogi. Quod non fas eſſet in templum interius ingredi alienigenaa patet etiam ex Act. XXI. 28 ſq. vbi videſis Grotium. Templa ad Hieroſolymitani exemplum aedificata 1) a Pontifice Onia ſecundum Prophetiam Eſ. XIX. 19. conditum in Aegypto in praefectura Heliopolitana. Ioſeph. lib. 1. c. 1. de bello Iud. et lib. 7. c. 30. tum lib. 13. Antiq. c. 6. Confer *Antonium van Dale* lib. de Ariſtea p. 167 ſq. *Humphred. Prideaux* Hiſtor. Iudaeorum T. IV. p. 349. *Campeg. Vitringam* Comm. in Ieſaiam T. I. p. 582. *Petrum Iurieum*

Hiſtor. dogmat. et cultuum p. 228. *Ioan. Fridericum Mayerum* Diſſertat. de templo Iudaeorum tertio. Gryphisw. 1707. 4, et *Ioan. Philippi Caſſelii* Diſſert. ſub praeſidio Theodori Haſaei. Bremae 1730. habitam, et recuſam Faſciculo nouo diſſertation. rariorum. Helmſtad. 1743. 4. p. 1 ſq. adde ſcriptores Petro Zornio in notis ad Hecataei Abderitae Eclogas p. 14. commemoratos. 2) a Samaritanis prope Sicima et Garizim. Vide Ioſephum lib. 2. de bello Iud. c. 2. et Antiq. lib. II. c. 8. Videnda etiam *Auguſtini Calmet* diſſertatio quarta, adiuncta commentariis in libros Regum, quae eſt de Templis. Pariſ. 1711. 4. *L. G. Weibe* de religione et templo Samaritanorum in monte Garizim. Havn. 1735. *Hermanni ab Hardt* hiſtoria templi Sichemitici Sanballati, Babylonico paris ad Sachariae V. Helmſt. 1727. 8. et *Andr. Conr. Werneri* Diſſ. de Samaritanis eorumque templo in monte Garizim. Ienae 1723.

VIII. De Ara templi ſecundi exteriore ſingulari diatriba egit *Ioan. Iac. Cramerus* Tigurinus, Lugd. Bat. 1697. 4. a quo in non paucis diſſentire videas virum in hoc litterarum genere inprimis verſatum *Theod. Daſſouium*, cuius Altare exterius templi Hieroſolymitani ad mentem Ebraeorum veterum delineatum anno proxime inſequuto 1698. lucem adſpexit Witteb. in 4. Nec non *Ioan. Philippum Heinium*, cuius noua arae Moſaicae exterioris delineatio prodiit in faſciculo primo nouae rariorum ſcriptorum collectionis. Halae 1716. 8. p. 42 ſqq. Praeter hoſce viros idem argumentum perſequuti ſunt *Iſaacus Pihlmann* in ſuccincta delineatione altaris exterioris templi II. Aboae 1700. 8. (*Daniel. Ritterſdorf*) in Decimis Boruſſiacis P. XV. Vol. II. p. 388 ſqq. *Dauid Millius* de altari mediatore. Diſſertat. ſelectar. p. 327. edit. ſecundae. De cornibus altaris exterioris diſſerit idem *Millius* ibid. p. 341. *Ioan. Iac. Quandtius* ſingulari diſſertat. Regiomonti 1714. habita, et rec. Tomo primo theſauri Ikeniani. pag. 309 ſeqq. et *Ioan. Rud. Grunerus* ſymbol. litter. Bremenſ. T. II. p. 73 ſqq. De expurgatione altaris *Ioan. Andr. Cleſſelius*. Witteb. 1718. De filo rubro altaris Hieroſolymit. *Hadr. Relandus*. Vltrai. 1714. Praecipue vero obſeruandum eſt, ad altare non aſcenſum fuiſſe per gradus, vt plerique pingere ſolent, ſed per accliues tramites, qui Ezech. XLIII. c. 7. vocantur מעלות, vt adeo Propheta ille, cum Exod. XX. 26. vbi gradus diſerte prohibentur, facile concilietur. De ara ſuffitus ſiue interiore eiusque myſterio prodierunt *Ioannis ab Hamm* Exercitationes philologicoſacrae. Herbornae 1715. 8. Adde *B. S. Cremerum* in Poecile Antiq. Sacr. T. I. p. 297. *Dauid. Gertmanni* Diſſ. ſeptem de altari ſuffitus. Witteb. 1699. 4. et *Chriſtianum Ludouicum Schlichterum* Symbol. litter. Bremenſ. T. II. p. 401 ſqq. De thuribulo vide Sal. Deylingium Obſ. Sacr. P. II. p. 429. *Ioan. Georg. Michaelis* Muſ. Brem. T. II. p. 31 ſqq. et Diſſertationes *Ioan. Weſſelii*. Lugd. Bat. 1712.

Ioan.

Ioan. Iuſti Sonnenſchmidii. Witteb. 1713 et *G. F. Rogalii.* Regiom. 1724. Conclaue occultorum donorum, et conclaue vaſorum in templo memoratur in Miſna Shekalim T. 2. edit. Surenhuſianae p. 194. tredecim ciſtulae, p. 197. tredecim menſae p. 196. et tredecim ſiue quatuordecim loca adorationis. Id. p. 195. Locus arcae abſconditae. Ib. Portae tredecim earumque nomina. p. 195 ſq. Velum. p. 204. De columnis aeneis templi Salomonis Iachim et Boas duabus Exercitationibus egit *Aug. Vagetius* Witteb. 1695. quibus adde *Meinh. Pleſken* diſputat. ſub praeſidio Io. Chriſto. Wichmanshauſen habitam de columnis aeneis in porticu templi a Salomone poſitis. Witteb. 1719. et diſſertationes *Ioan. Georg. Michaelis.* Franc. ad Viadr. 1733. *Io. Frid. Kilchbergeri.* Berolini 1733. *Daniel. Rittersdorfii* comment. in Decimis Boruſſiac. P. XVIII. Vol. II. p. 659 ſq. et *Ern. Frid. Neubauerum* de columnis Eccleſiae Sect. I. p. 25 ſq. De materia columnarum et vaſorum templi Hieroſolymitani diſſerit *Ioan. Georg. Altmannus* Tempe Heluet. T. I. p. 391 ſq. De ingenti balneo Salomonis aeneo operae pretium eſt conſulere obſeruata viri doctiſſ. *Ed. Bernardi*, ad calcem eximii operis de ponderibus et menſuris veterum, Oxon. 1688. 8. *Leon. Chriſtoph. Sturmii* librum de mari aeneo, Norimb. 1710. 8. *Conradi Mel* mantiſſam ad antiquarium ſacrum. p. 1 ſqq. *Ioan. Philipp. Heinium* de aenei maris diametro; in Faſc. ſecundo nouae collectionis variorum ſcriptorum. *Salom. Deylingium* obſeruat. ſacr. P. I. p. 112. ed. ſecundae. *Daniel Rittersdorfium* Decim. Boruſſiac. P. V. Vol. I. p. 380 ſq. *Ioan. Pythium* in delineatione apologetica maris aenei fuſilis, quam fecit Leidae 1654. 4. *Io. Iac. Scheuchzerum* Phyſ. ſacr. ad 1 Reg. VII. 23. et Diſſertationes Alberti Friderici Freyeri. Ienae 1715. Henrici Klauſingii ac Paulli Henr. Nicolai. Witteb. 1717. Andr. Froelund. Hafniae 1717. Fr. Ad. Lampii. Vltrai. 1723. Gregorii Steenmanni. Aboae 1724. Suenonis Laurelii. Norcopiae 1727. De labro aeneo, quod in atrii tabernaculo collocatum erat, agunt *Godofr. Thymus* exercitatione edita Cygneae 1674. et *Hermannus Gideon Clemens* in diſſertat. de labro aeneo, cuius ſecunda editio prodiit Groningae 1732. 8. Atrium gentium nullum in templo Hieroſolymitano exſtitiſſe euincere ſtuduit *Car. Henr. Zeibichius* in Symbolis litterar. Bremenſibus T. II. p. 73 ſq. Idem *Zeibichius* porticum Salomonis deſcribit Miſcell. Lipſ. nov. Vol. III. p. 576 ſq. De arca foederis notae ſunt Virorum praeſtantiſſ. *Buxtorfii*, *Friſchmuthi*, *Carpzouii* ac *Ioan. Palmrootii* Diſſertationes, quibus addendus *Io. Iacobi Leonitii* ſiue *Leonis* Iudaei liber de arca foederis et de Cherubinis, Amſt. 1653. 4. *Iuſti Soldani* Entdeckung, Caſſel. 1650. 4. *Ioannes Owenus* in Epiſtolam ad Hebraeos T. I. p. 269 ſq. qui de Cherubinis etiam diſſerit p. 298 ſq. de quibus praeterea Exercitatio *Mich. Liebetantzii* et *Herm. Witſii* diſputata Lib. II. Aegyptiacorum

rum cap. 13. et Miſc. ſacr. lib. II. diſſ. I. p. 433 ſqq. videri poſſunt, vbi impugnat, quae de illis ſcripſerat *Io. Spencerus* lib. III. de Legibus Ebr. cap. 5. Contra Gaffarellum et Moncaeium de iisdem Cherubinis diſſerit Io. Reiskius duabus diſſ. A. 1675 et 1677. et Natalis Alex. diſſ. V. aetate quinta V. T. adde *Cherubini a S. Ioſepho* apparatum biblicum p. 553 ſqq. *Alberti Wilh. Melchioris* oration. de Cherubinis gloriae eorumque myſterio. Hanov. 1722. 4. *Olai Celſii* et *Iac. Henr. Lochneri* diſſ. de Cherubinis. Vpſal. 1716 et Bremae 1720. 4. *Ioach. Langii* Progr. de Cherubinis Moſaicis tanquam emblemate fidelium Chriſti membrorum. Halae 1731. 4. De iis, quae in arca foederis fuerunt, vide *Andr. Sennerti* diſſertat. Witteb. 1680. 4. De operculo arcae propitiatorio conſulantur diſſertation. I. C. Wichmannshauſen, Witteb. 1720. 4. Io. Henr. Maii, Gieſſae 1695. 4. rec. in eiusd. exercitat. philolog. et exegeticis T. I. p. 411 ſqq. Conr. Ikenii. Bremae 1725. 4. adde *Erici Fahlenii* hiſtoriam propitiatorii, Pernauiae 1705. 4. De lapide fundamenti, cui arca foederis fuit impoſita agit *Theodorus Haſaeus* ſingul. comment. Erford. 1718. 4. De tabulis foederis prioribus et poſterioribus I. C. Wichmannshauſen et I. F. Michaelis duabus diſſertationibus. Witteb. 1719. De vaſculo Mannae Carol. Ludov. Hoheiſel duab. diſſert. Ienae 1715. De virga Aaronis florida vide Diſſertationes Chriſti. Kortholti, Kilonii 1674. Chriſti. Stocken. ibid. 1678. Ioan. Henr. Maii. Giſſae 1680. Georg. Othonis. Marp. 1692. Dan. Lundii. Vpſal. 1707. Gothofr. Jüngſtii. Hanov. 1708. De columna nubis et ignis, Iſraelitas iter facientes praecedente, conferantur diſſertationes, Valentini Friderici. Lipſ. 1689. Chriſtiani Sahmii. Gedani 1702. Iſaaci Pihlmanni. Aboae 1704. Ioan. Caſp. Krauſii. Witteb. 1707. quibus iungatur *Chriſtiani Mundenii* commentatio de columna nubis et ignis. Goslariae 1712. 8. *Ioan. Godofredi Tympii* diſſ. de Tabernaculo Dei et ſacrorum ſede in deſerto. Ienae 1731. et diſſ. duae de deſcenſu nubis gloriae in Sanctuarium ante conſecrationem Aaronis facto, aduerſus Talmudiſtas et veteres Hebraeorum commentatores. ibid. 1731 et 33. *Campeg. Vitringa* obſeruat. ſacr. L. V. p. 168. et *Petrus Zornius* Opuſc. Sacr. T. 1. p. 384. *Hermanni Hardtii* ſententiam, per columnam nubis et ignis *ignem ſacrum in ara exſtantem*, tanquam publicum et viſibilem cultus diuini characterem, gratiaeque apud Deum et opis atque ſalutis a Deo exſpectandae ſymbolum, intelligentis, Ephemerid. philologic. p. 116 ſqq. defendit Ioan. Tolandus in Tetradymo. Londini 1720. 8. Oppugnarunt ac confutarunt Bibliotheca Litteraria a Ioſepho Waſſio, Anglice edita, Londini 1723. 4. Num. V. p. 1 ſqq. Bibliotheca hiſtorico-theol. Bremenſis T. V. p. 377. *Ioan. Iac. Cramerus* in Theologia Iſraelis II. p. 61 ſq. *Ioan. Marckius* Exercit. Bibl. VIII. *Henricus Pontanus* in orat. inaugurali.

auguralí. Vltraiecti 1700. *Sal. Deylingius* in exercitatione de Angelo Domini Iſraelitarum per vaſtas ſolitudines ductore, Obſeruat. miſcellan. p. 748 ſqq. et Auctor anonym. in Hodego confutato. Anglice. Londini 1720. 8. Nubem ſuper arca foederis iudaicum commentum videri ſingulari diſſertatione Lipſ. 1752. euincere ſtuduit Chriſtianus Guilielmus Thalemannus; cuius argumenta ſub examen vocauit Ioannes Fridericus Stiebritzius in diſſ. de arca foederis ordinaria columnae nubis et ignis ſede. Halae 1753. De candelabro aureo *Fortunatus Scacchus* Myrothec. 2. c. 45. *Ioan. Doutreinius* in tabernaculo Moſis c. 12. p. 389. *Hadr. Relandus* ſingulari epiſtola, de candelabro in arcu Titiano obuio, quae inſerta eſt laudato Doutreinii libro p. 431. *Wilhelmus Goerce* Hiſtor. Moſaic. P. IV. p. 83 ſqq. *Bernh. Lamius* de Tabernaculo et Templo lib. III. p. 381. *Ioan. God. Lakemacherus* Obſ. Philolog. P. II. p. 174. *Ioan. Gottlob Carpzouius* in annotationibus ad Goodwinum p. 281 ſqq. *Chriſti. Ludov. Schlichterus* in libello de lychnucho ſacro eiusque myſterio. Halae 1740. 4. *Petrus Zornius* in annotationibus ad Hecataei Abderitae Eclogas p. 120 ſqq. et ſingular. diſſertationibus Georgius Stellmannus. Bremae 1700. Ioſias Henr. Opitius. Ienae 1708. Georg. Michael Doederlin. Vitemb. 1711. Olauus Celſius. Vpſal. 1714. De menſa et panibus faciérum exponunt *Doutreinius* lib. cit. c. 13. p. 439 ſqq. *Carpzouius* l. c. p. 277 ſqq. *Sal. Deylingius* obſ. ſacr. P. II. p. 119. *Scacchus* lib. cit. pag. 481. *Scheuchzerus* Phyſ. ſacr. ad Exodi XXV. *Bernh. Lamius* lib. cit. pag. 370 ſqq. *Chriſti. Ludov. Schlichterus* duobus libellis, altero, de panibus facierum eorumque myſterio. Halae 1737. 4. altero, de menſa facierum eiusque myſterio. ibid. 1738. 4. et ſingularibus diſputationibus Theodorus Daſſouius. Witteb. 1692. Iacobus Rhenferdus. Franequerae 1703. Ioannes Palmroot. Vpſal. 1703. I. E. Rau de libamine oblato in menſa ſacra. Herbornae 1703. Eorum, quae ad templum Hieroſolymitanum ſpectant partem non contemnendam illuſtratam videre licet in Rev. *Daſſouii* Diſſertatione Kilonii anno 1701. edita, qua imagines hebraearum rerum, quae noſtra aetate circumferuntur, emendantur. De templi cuſtodia nocturna, eruditus *Paulli Friderici Opitii* commentarius Hiſtoricophilologicus lucem vidit Kilonii 1710. 4. in quo etiam de quinque portis Montis templi, et de στρατηγοῖς ἱερου diligentius diſputatur. De cultu Templi quotidiano tractatum talmudicum latine vertit notisque illuſtrauit *Conr. Ikenius.* Bremae 1736. 4. De magrepha, miro vaſe templi ſecundi diſſerit *Emon. Luc. Vriemont* obſeruat. miſcellan Leouardiae 1740. 4. edit. p. 177 ſqq. De vite aurea templi Hieroſolymitani vide diſſertationes Dan. Frid. Iani. Lipſiae 1706. et Georgii Sigism. Greenii. ibid. 1730. De ſpoliis templi Hieroſolymitani in arcu Titi

triumphali Romae conſpicuis elegans libellus *Hadr. Relandi* prodiit Vltrai. 1716. 8. De reuerentia templis et ſynagogis tributa *Buxtorſius* Lexico Talmudico p. 2093 ſq.

IX. Praeter templum Hieroſolymitanum, ad quod vndique Iudaei ter quotannis confluxerunt, et Hieroſolymis et aliis in locis, oppidis et vicis habuerunt ſuas proſeuchas et Synagogas. Quemadmodum in ſola Tiberiade tredecim fuiſſe Synagogas conſtat ex Gemara Berachot c. I. p. 79. edit. Clariſſimi Georg. Elieſ. Edzardi. Verum de Synagogis rectius dicemus infra, vbi de Scholis Iudaeorum ſermo erit. In praeſenti ſufficiat laudaſſe viros doctiſſimos, qui de Synagogis et proſeuchis Iudaeorum fuſius commentati ſunt, Campegium Vitringam, Io. Rhenferdum, et in Exercitationibus Franciſcum Burmannum, Ioan. Seldenum in praeclaro de Synedriis opere, nec non *Samuelem Mareſium* Diſſert. ſelect. pag. 702 ſqq. adde diſſertationes Chriſt. Bornitii. Witteb. 1650. Balth. Stolbergii. ibid. 1681. Willh. Ern. Tentzelii. ibid. 1682. Dauid. Clodii. Giſſae e. a. Videndus etiam Valeſius p. 28. ad Euſeb. et interpretes, Hammondus praecipue ad Actor. XVI. 13. vbi verba οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι Herm. Witſius in meletematis Leidenſibus interpretatur: *vbi recepto more fiebat oratio.* Certum tamen eſt *Proſeuchas* dictas oratoria in quibus orabant Iudaei, vt a viris doctis demonſtratum ex Iuuenalis III. 295. vbi Scholiaſtes: *Proſeucha locus Iudaeorum vbi orant.* Et Chryſoſtomus ad illum Actorum locum: οὐ γὰρ δὴ ἔνθα συναγωγὴ ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔξω ηὔχοντο ὥσπερ τόπον τινὰ ἀφορίζοντες. Memorat quoque Proſeuchas Iudaeorum diſerte Philo, cuius teſtimonium iam adduxit Turnebus lib. I. Aduerſar. c. 19. vti Politianus c. 30. Miſcellaneor. obſeruauit hunc locum Cleomedis lib. 2. c. I. p. 90. ἀπὸ μέσης τῆς προσευχῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς προσαιτούντων Ἰουδαϊκά τινα καὶ παρακεχαραγμένα. Robertus quoque Gellus vir doctus in obſeruationibus ſacris poſthumis Anglice editis ſub titulo *Gells remaines* ſiue Gellii reliquiae, Lond. 1676. fol. p. 541 ſq. de oratorio eiusmodi explicandum eſſe docet Lucam VI. 12. καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ Θεοῦ. Confer quae de Maſſalianorum proſeuchis Epiphanius T. I. p. 1067 ſq. et ex recentioribus ſi lubet adde Barthium II. 21. Aduerſar. Caſauboniana a Celeberrimo Io. Chriſtophoro Wolfio edita p. 118. et Colomeſii Obſeruationes ſacras p. 130. Porro in loco Actorum verba οὗ ἐνομίζετο εἶναι, vertenda ſunt: *vbi erat*, vel *eſſe conſueuit*, vt notauit in praeclaris ad Nouum Foedus Obſeruationibus ſuis Lambertus Bos. De proſeuchis Samaritanorum ſingulari exercitatione egit laudatus Tentzelius, edita Witteb. 1682. 4. De ſynagogis et proſeuchis Iudaeorum littoralibus, Exercitatio erudita M. *Chriſtiani Deutſch* Regiomontani, lucem vidit Lipſiae 1713. cui iungatur *Petri Zornii* com-

commentatio de ſcholis publicis ab antiquis Iudaeis prope a lacuum amniumque crepidinibus et ripis exſtructis. Ploenae 1716.

X. Inter gentes quaedam religioſum putarunt, nulla plane templa, nec aras, nec ſtatuas habere; ſed mentem puram, (adde Prudent. 2. Symm. 249 ſqq.) et totum hunc mundum exiſtimare vnice dignum Deo templum. Ita de Perſis tradit *Herodotus* Lib. I. Hiſtoriar. c. 131. *Aeſchylus* in Perſis v. 365 et 811. *Dinon* apud Clem. Alexandrinum, *Strabo*, *Cicero* in Verrem & 2. de Legibus p. 112. vbi conferendus *Turnebus*. Etiam Germanos veteres *Tacitus* auctor eſt c. 9 religioni duxiſſe ſibi, parietibus cohibere Deos, itaque lucis vſos eſſe: quam ob rem et templum pro luco poſuit Tacitus, cui Hertham Deam, poſtquam circumuecta ſollemni ritu ſecreta religione fuiſſet abluta, redditam ſcribit c. 40. Idem Tanfanae templum memorat Annal. l. 1. c. 51. Et *Celſus* apud Originem L. VII. p. 384. affirmat, nec Scythas, nec in Afris Nomades, nec Seres, nec alias gentes quam plurimas, templis, aris, ſtatuisue vſas; quo in loco, pro Seribus, vetus Latina Perſonae translatio habet Syros, de quo videas licet *Seldenium* L. III. de Synedr. Ebr. p. 106. Scythas nulli Deo praeterquam Marti ſimulacra, aras ac delubra facienda exiſtimaſſe auctor eſt Herodotus IV. 59. qui c. 62. quale fuerit illud e ſarmentorum faſcibus compoſitum templum, acinaci Martis ſimulacro ſacrum deſcribit.

XI. Lucorum porro uſus [7] pro templis et vetuſtiſſimus fuit et latiſſime olim patuit, nec noſtro tempore plane exoleuit. Obtinet enim hodieque non tantum inter gentes quaſdam Indicas, ſed et inter Chriſtianos quoſdam Europae Septentrionales, Ethniciſmi veſtigia adhuc apud ſe retinentes, vt docuit me *Simon Diedericus Gerkens*, ὁ μακαρίτης Paſtor Eccleſiae Naruenſis in Liuonia, A. 1706. denatus, qui abuſui illi iuſtum de Lucorum Ethnicorum ſuperſtitione commentarium opponere conſtituerat. In variis etiam Conciliis vt Nannetenſi can. 20. Turonenſi 2. c. 22. Antiſſiodorenſi can. 3. Arelatenſi 2. can. 23. tum legibus Longobard. lib. 2. tit. 72. In Capitulis Caroli & Ludouici Impp. lib. 1. c. 64 l. 7. c. 236 etc. vetitum arbores, fontes, vel ſaxa venerari. Vide et Lindebrogium p. 1357. ad Codicem Legum antiquarum. Arbores enim iuxta Deorum delubra collocatae quoque fuerunt. v. Matthias Zimmermannus p. 283. florilegii. Iudicia ad altas arbores exerceri ſolita. vide *Ioan. Andr. Schmidium* ad numum bracteatum Henrici II. p. 14 et 30. *Ioan. Georg. Leuckfeldum* antiquit. Praemonſtratenſ. de monaſterio gratia Dei §. XVIII. ſq. p. 51 ſq. et *Sim. Frid. Hahnium* Hiſtor. Imperii T. 2. p. 207 ſq. Maimonidis dictum: *in umbra trunci arboris ſub quo idolum eſt ſedere non licere, ſed*

[7] Vide Lucian. de ſacrificiis T. 1. p. 367.

ſed ſub umbra foliorum et ramorum fas eſſe. De quo D. Ioan. Bened. Carpzov. diſſ. pag. 135. 149. Videndi interim de lucorum cultu interpretes S. Scripturae ad Gen. XIII. 18. XV. 9. XVIII. 1. XXI. 33. Deut. XII. 4. XVI. 21. Iud. II. 13. III. 7. VI. 25. 1 Sam. IX. 12. 3 Reg. III. 2 ſq. XII. 31. 4 Reg. XVIII. 4. XXII. 44. 2 Chron. XXXIV. 3. Ieſ. II. 13. Ier. II. 20. VII. 70. Ezech. XVI. 13. et XXVII. 6. *Io. Rud. Kieslingii* diſſ. de ſuperſtitioſo Iſraelitarum ſub quercubus cultu. Lipſ. 1748. *Antonius van Dale* c. 2. de Orig. et progreſſu Idololatriae, vbi poſt Spencerum, Seldenum, aliosque obſeruat, *Aſtaroth* in Prophetis memoratos eſſe lucos et *Aſterim* idola ſub lucis culta. Τὰ Ἀζαρὰ apud Strabonem. Conferantur Adr. Relandi diſſ. Miſc. parte 2. p. 263. Miſhna Surenhuſii T. 4. f. 376. 377 ſq. et de lucorum arborumque religioſo cultu *Ioan. Conr. Dieterici* Antiquit. Biblic. 264 ſq. et 275. *Bernh. Mulleri* Diſſert. de Baalim et Aſtaroth Lipſ. 1655. *Athan. Kircherus* Tom. 1. Oedip. Aegypt. p. 311 ſqq. *Pinto Ramirez* in ſpicilegio ſacro tractat. 1. c. 6. *Bened. Curtius Symphorianus* Libro IV. de Hortis (quod opus in 30. libros diuiſum, lucem adſpexit Lugd. 1660. fol.) *Carolus Stengelius* in Hiſtoria hortorum. Aug. Vindel. 1650. 12. *Petr. Faber* Lib. III. Semeſtr. c. 1. *Laur. Begerus* in ſpicilegio Antiquitatis p. 52. vbi lucos non tantum Diis magnis conſecratos ſed et manibus atque Heroibus. *Simon Bouſſac* in noctibus theologicis Pariſ. 1698. 8. differt. quarta, quae eſt de arborum ſuperſtitione, p. 87 ſqq. vbi etiam perſtringit ritum Cal. Maii die Apoſtolor. Philippi et Iacobi inciſas arbores frondeſcentes circumferendi. Adde quae de quercu Abrahami Petauius ad Epiphan. p. 37. Neque in agris tantum ſed et in aedibus et vrbe fuiſſe lucos obſeruat, V. C. *Ludov. Antonius Muratorius* ad haec Paullini, natal. XI. Felicis v. 183. *Venus et nemus illis ſunt Deus.* *Potterus* Archaeolog. Graec. f. 209. *Cerda* ad III. Aeneid. 91. *Phil. Rubenius* Lib. II. Elector. cap. 34. *Ioan. Wolveranus* de Vmbra c. 9. *Andr. Chriſt. Eſchenbachii* Viri doctiſſimi Exercitatio de conſecratis gentilium lucis, edita primo Ienae 1686. 4. recuſaque in Syntagmate II. Diſſertationum Philologicarum in Belgio iunctim vulgatarum anno 1700. 8. et inter Eſchenbachii diſſertationes p. 133 - 214. Norimb. 1705. 8. *Ezech. Spanhemius* p: 156. ad Callimachum, *Gotfridi Petritzii* diſſertatio de lucis ſ. nemoribus ſacris Lipſ. 1670. *Georg. Frid. Magni* Diſſert. de Lucis gentilium. Wittenb. 1674. *Dieterici Dresleri* diſſertatio de lucis religioni gentilium deſtinatis. Lipſ. 1720. *Coeleſtini Conr. Neufeldt* commentatio de idololatria gentium ſiluestri et lucis religioſis. Regiomont. 1720. *Ioan. Phil. Caſſelii* exercitatio de locis in vſum ſacrum deſtinatis graecis τὰ τεμένη dictis. Magdeb. 1731. *Ioannis Checozzi* comment. de cultu idololatrico lucorum, in collectione diſſertat. Acad. Cortonenſis. Vol. 1. p. 2. p. 93 ſq. et

Vol.

Vol. IV. pag. 149 ſqq. et *Iuſtus Rycquius* de Capitolio cap. 40. vbi de lucis Romuli. De Druidarum lucis et querceтis ſacris ex Caeſare et aliis res notiſſima. Conſulendi praeterea *Phil. Cluuerius* L. 1. Germaniae antiquae c. 34. p. 234 ſq. *Pirkheimerus* de lucis vet. Germanorum. Witteb. 1570. 4. *Hect. Gottfr. Maſius* in Antiquitatibus Meklenburgicis. *Caſp. Danckwerthus* deſcriptione Holſatiae p. 198. et *Godofr. Schützius* de ſuperſtitioſa Germanorum gentilium reuerentia lucis conſecratis exhibita. Hamb. 1741. 4. Denique non praetereundum quod notat Strabo IX. p. 402. a Poetis etiam templa arboribus omnino deſtituta ἄλση vocari. De quercu Ioui ſacra vide *Ioan. Henr. Schminckii* diſſ. de quercu Iouis, maxime in Haſſia. Marpurgi 1744. adde *Ioan. Iarckium* p. 514. ad Eliam Schedium de Diis Germanorum. De quercu Romoue, gentilibus olim Pruſſis ſacra ſingulari diſſertatione egit Martinus Ieſchke. Regiom. 1674. adde Acta Boruſſica. T. 1. p. 518 ſqq. Erleutertes Preuſſen, T. 3. p. 285 ſqq. et Bibl. Lubecenſ. T. XII. p. 605. De quercu regia in Anglia, in qua Carolus II. profugus delituit, vide libellum ſub hoc titulo euulgatum: *Boſcobel, ou abregé de ce, qui s'eſt paſſé* &c. ex Anglico Gallice Rothomagi 1676. 12. et Anglice quartum recuſum addito clauſtro regali reſerato. Londini 1676. adde Iournal des Savans 1676. p. 227. edit. in 4. Philoſophical Transactions. N. 310. Beniamin Motte Abridgment T. II. 2. p. 136 ſq.

XII. Frequenter etiam in ſacris litteris mentio fit excelſorum ſiue montium et collium ſacrorum, tanquam ararum quarundam natalium, in quibus ſacra, vt vero Deo ab Abrahamo, Gideone et aliis, ita idolis et aſtris paſſim facta apud gentes, conſtat. De iis, praeter *Lampium* T. 1. in Ioannem IV. 20. p. 736. aliosque Interpretes S. Scripturae, conſulendus *Eſchenbachius* Diſſert. laudata §. 5. *Franciſcus Wokenius* de excelſis Iſraelitarum ſacris. Witteb. 1727. *Surenhuſii* Miſhna P. V. p. 58 ſq. *Frieder. Gotth. Freytagii* diſſ. de Sacris gentium in montibus. Lipſ. 1719. *Gotthilf Traugott Zachariae* diſſ. de more veterum in locis editis colendi Deum. Halae 1754. et *Ioan. Gottl. Bidermannus* de montibus Muſarum domiciliis; Parte prima Otior. Litterar., p. 248 ſqq. Nam *Martini Schookii* Exercitatio de Excelſis, quae inter eius varias Diſſertationes extat Vltrai. 1664. 4. et *Giſb. Voetii* eodem titulo inſcriptae diſſertationes, Tomo IV. Selectar. p. 325. longe aliud argumentum perſequuntur; ſiquidem agunt de choreis, luxu in conuiuiis, veſtibus, ornatu capillorum et faciei, quae tanquam excelſa mundi praeſente ſaeculo multi Chriſtianorum colunt. De veterum Germanorum et aliarum gentium Septentrionalium excelſis conſulantur *I. G. Keyslerus* Antiquitatum ſeptentrionalium et celticar. p. 43 ſq. p. 49. 60 ſq. et *I. G. Eckhardus* Rer. Franc. Orient. T. 1.

 p. 414.

p. 414. De Perſarum ſollemni ſacrificio in excelſo monte agit *Appianus* fol. 215. Mithridatic.

XIII. Primis Aegyptiis atque inde Aſſyriis hoc tributum, quod templa Diis conſecraſſent, iam ſupra §. 1. ex Herodoto notauimus. Inter Graecos Deucalion primus condidit vrbes, et templa inſtituit, ſi credimus *Apollonio Rhodio* Lib. III. *ἀργοναυτικῶν*, vt omittamus quae tradit Hyginus fab. CCXXV. In Latio templorum primus conditor Ianus vel Faunus, a quo poſtremo etiam fana dicta volunt nonnulli, de quo videas licet Feſtum, et in Etymologico *Voſſium.* Delubra Solis et Serapeum apud Aegyptios rotunda fuere, vt docet *Kircherus* Tom. II. Oedipi Aegypt. P. II. p. 329. Sic et Perſarum templa Ignis (illos enim interiecto tempore templis neutiquam caruiſſe, certis teſtimoniis conſtat) cuiusmodi *Πυρεῖου* rotundi imaginem exhibet *Thomas Hyde* in praeclaro opere de veteri Religione Perſarum pag. 354. Inde et Veſtae templum apud Romanos rotundum fuit, de quo *Lipſius* Lib. de Veſta et Veſtalibus c. 3. ſq. De Pantheo Aegyptiorum Thebis et Heliopoli adeundus idem *Kircherus* Tom. I. Oedipi, p. 12. *Pocockius* itin. ſui p. 92. et *Daniel la Roque* itineris in Syriam, Pariſ. 1689. 12. Gallice editi T. I. p. 133. ſqq. vbi templum Heliopolitanum pulcherrimum deſcribitur; aliud minus rotundum autem p. 152. ſqq. adde numos Philippi ibid. p. 175. et 177. Vbique autem templa ab Aegyptiis magna extructa molibus, altis ſublata faſtigiis, atriis, columnariis ampliſſimis et ſpirantibus ſignorum ornata figmentis fuiſſe, auctor eſt *Ammianus Marcellinus* Lib. XXII. c. 15. & 16. vbi etiam de Serapeo [a] celebri, & Muſeo Alexandrino ſ. templo Muſarum, & gradili Genii templo. Nihil vero admirabilius delubro illo, quod e ſolido ſaxo, per 2000. homines triennii ſpatio elaboratum et per 70. dierum iter translatum narrat *Herodotus* Lib. II. c. 175. vbi et alia miranda Aegyptiorum templa commemorantur. Solitos eſſe Aegyptios aliasque gentes, iis potiſſimum in locis, vbi Reges ſiue Dii ipſorum ſepulti erant, templa condere, docuerunt viri docti ad *Minutium Felicem* et librum IV. *Arnobii*, et *Io. Doughteius* in Analectis ad V. T. p. 475. vnde ſpecioſum templum Genii apud eundem Ammianum Lib. XXII. c. 11. per contemtum a Georgio quodam appellatur ſepulchrum.

Ichnographiam templi vetuſtiſſimi Deucalionei habes in *Notis ad marmora Oxonienſia* P. II. p. 120. Alias delineationes templorum veterum Graecorum Romanorumque videbis, vbi lubebit, apud *Olaum Rudbeckium* T. 1. Atlantic. p. 247 ſq. *Iac. Sponium* in Itinerario Tom. II. p. 28 et 36. et ex eo apud

[a] *Serapeum* eſt templum Serapidis, vt *Idoleum* Idoli 1 Cor. VIII. 9. *τυχαῖον* vel *τύχειον* Fortunae, Cang. ad Zonaram p. 52. Vide plura huiusmodi collecta l. 2. Bibl. Graecae cap. 1. §. 7.

apud Potterum lib. 1. Antiqu. Attic. c. 8. et Perizonium p. 248. ad Aeliani Varias Hiſt. vbi imagines templi Minervae ſ. Parthenonis quadrati gradilis, cum periſtyliis, et templi Theſei ſimilem fere figuram referentis. Adde Montfauconium Tomo ſecundo Antiquitatis explicatae, et T. 2. ſupplem. p. 18 ſqq. Templa vetuſta apud Graecos et Romanos pleraque quadrata fuiſſe notatum *Ryckio*, c. XII. de Capitolio, apud quem, praeter eiusdem Capitolii delineationem, etiam Ichnographia templi Concordiae a Romanis cultae extat. p. 493. Templum Veneris apud Clariſſ. Montfauconium p. 224. Diar. Italic. Templa Iani aliaque paſſim conſpiciuntur in veteribus numis. Templum Semeles in veteri gemma apud Begerum in ſpicilegio Antiquitatis p. 48. Templa Gallorum veterum octogona apud Montfauconium T. 2. ſupplementi p. 216. ſqq. De templo Cappadociae Comano ad Ciceron. pro lege manilia egit Tobias Eckardus ſingul. diſſertatione. Quedlinburgi 1721. 4. Templum Iouis Ammonis in nemore ſemper virente, Garamantum in Africa deſcribit Lucanus IX. 511. ſqq. Templa populorum Americanorum Laſitau T. 1. p. 166. ſqq. Templum in rupe Cannarenſi Beniamin Motte T. II. 2. p. 101. ſq. Templorum quorundam veterum effigies aere deſcriptas habes in Io. Baptiſtae de Groſſis decachordo Catanenſi T. X. theſauri Siciliae.

XIV. Conſecrata ſunt templa vel ſingulis Diis tantum, vel pluribus ſimul, vt Panthea, qualia habuerunt Aegyptii, Graeci et Romani. Romae tria Panthea fuiſſe feruntur, vnum Iouis vltoris, alterum Mineruae Medicae, tertium itidem Iouis, a M. Agrippa reſtauratum, de quibus vide, poſt alios, *Guil. Fleetwoodi* notas ad veteres inſcriptiones, ſtatim ab initio, *Lipſium* Lib. III. de Magnit. Rom. c. 6. Praeter ſacella innumera et aediculas, Romae fuere templa CCCCXXIIII. vt ex veteri Notitia Imperii obſeruat *Henr. Kippingius*, quem celebriora illorum perſequentem vide p. 149 ſq. Antiquitat. Romanarum. In Graecorum Vrbibus paſſim item templa fuerunt quamplurima, vnde *Stratonicus Citharoedus* in ciuitate quadam multis inſtructa templis, ſed ab incolis fere deſerta, medio ſtans foro, non, *audite ciues*, ſed, *audite templa*, exclamauit, teſte Euſtathio ad Iliad. ρ́. pag. 1145. Vt apud Aegyptios veteres ἀξόανοι erunt ναοὶ, ita apud antiquiſſimos Graecos quoque templa ſine ſimulacris fuiſſe obſeruat Potterus lib. 2. cap. 2. Archaeol. Graec. f. 201. Cecrops primus ſimulacris deorum templa ornaſſe fertur; vide Bruningſii compend. antiquitatum graecar. p. 202. edit. 1734. Auguſtis defunctis templa ſtatuta eſſe obſeruat. Oliuerius ad marmora Piſaurenſia p. 20 ſqq. Proconſulibus etiam templa ſunt decreta, licet Auguſtus niſi communi ſuo Romaeque nomine templa decerni prohibuerit. Vide, quae viri docti commentantur ad Suetonii Auguſt. c. 52. Ciuitatibus quoque coloniis municipiis,

 prouin-

prouinciis dedicata eſſe oſtendit Sertorius Vrſatus in monumentis Patauinis p. 239. ſq.

XV. *Templa* et *Fana* [9] proprie vocata ſunt, quae conſecrata erant et inaugurata, inde deminutiuum *fanula*, et apud Feſtum *hamula.* [10] *Aedes*, nondum inauguratae: *Aediculae* minora templa tecta: *Sacella* ſine tecto. Sunt et *Sacraria* et *Delubra* quae nonnulli dicta volunt de Templis, in quibus plura Numina ſimul colantur. Sed de his, praeter *Roſinum* et *Dempſterum* lib. 4. vide ſis *Nic. Bergierium* l. V. de Viis c. 8. *Cl. Schurtzfleiſchii* Diſſert. LIII. quae eſt de Antiquitatibus templorum. *Gutherium* de Iure Pontif. T. V. Theſ. A. R. Graeuii p. 116. Bellum de part. Templ. augur. ibid. p. 546. & Pitiſci Lexicon Antiq. Rom. in aedes, templum, & Pantheon. Graecis vocatur *ἱερὸν, νεὼς* ſ. *ναὸς*, et *τέμενος*. Apud Graecos pariter et Romanos, perinde vt apud Iudaeos atque Chriſtianos, templorum praecipuorum fere partes tres erant: ſcilicet apud Graecos *ναὸς*, templum tres iſtas habebat partes, *σηκὸν*, [11] loco medio, vbi Deorum ſimulacra erant collocata, *πρόδομον*, domum anteriorem, veſtibulum, et aedem poſteriorem, quam *ἐπιστόδομον* vocat Pollux L. I. c. 1. ſegm. 2. Romanorum templorum hae erant partes: cella ſanctior, pars interior, et exterior, praeter porticus & propylaea. Interior et ſacratior pars tantum ad ſacra facienda patebat: exteriores partes ad varia negotia et commercia, non raro etiam ad conuiuia adhibebantur. In Herculis fanum nec canibus nec muſcis ingreſſum fuiſſe ſed illos arceri ſolitos diuinitus, ſcribit Solinus c. 2. Confer Baelii Lexicon in Hercules, nota I, et Rev. *Vrbani Godfridi Siberi* diatribam de cane e templis exterminando, Lipſ. 1711. 4. Ad quaedam templa et Sacra non fas erat quoslibet accedere, ſed arcebantur et exceſſe iubebantur vel viri, vt e templo Bacchi ad Bryſeam in terra Laconica, teſte Pauſania p. 261. e ſacrario Cereris, et a Sacris Theſmophoriis, vide *Ezech. Spanhem.* pag. 654. ad Callimach. vbi notat errorem *Salmaſii*, qui p. 529. ad Solinum ſcripſerat, ſolos viros admiſſos eſſe ad Eleuſinia. A ſbonae Deae ſacris etiam omnes mares eiectos fuiſſe, teſtantur *Plutarchus* et *Seneca* Epiſt. 97. Viciſſim in Martis ſacris, de quibus Pauſanias in Laconicis p. 267. nullus locus foeminis, et in Epheſiis ſacris, Dianae honori dicatis, mulieres omnes ingenuae (ſeruis enim et virginibus locus) arcebantur, teſte *Achille Tatio* lib. VII. *ἐρωτικῶν.*

[9] Etiam a veteribus Germanis templum *Fan* dictum eſſe obſeruat Eckhardus T. I. Rer. Franc. p. 410.

[10] Fana a templis diuerſa fuiſſe ex Liuio lib. X. c. 40. patet; licet hoc vocabulum ab auctoribus pro quouis aedificio, cultui numini deſtinato, vſurpetur. vide Walchium ad Cellarii Comp. A. R. p. 166.

[11] Dorimachus dux Aetolorum ſpoliato oraculo Dodonaeo *ἐνέπρησε τὸ ἱερὸν πλὴν τοῦ σηκοῦ* praeter cellam ſanctiorem. Excerpt. Peireſc. e Diodoro Sic. p. 278.

χῶν. *Feſtus* quoque videndus in verbo *Exeſto*, vbi refert lictorem in quibusdam Sacris clamitare ſolitum: *hoſtis*, *vinctus*, *mulier*, *virgo exeſto*. A maiore ara Herculis Romae ad portam trigeminam in regione Circi maximi, ſacrisque in ea factis faeminae in totum remotae teſte *Plutarcho* in quaeſt. Rom. et *Aurelio Victore* de origine gentis Rom. c. VI. adde c. VIII. vbi de familia Potitiorum extincta quod ſeruos et mulieres ad ſacrorum Herculis miniſtrationem admiſiſſent. In Veſtae templo pernoctare maſculo nefas, vt obſeruauit *Lipſius* c. 3. de Veſta et Veſtalibus. In Tennae templum non fas erat introire fidicini, vt refert *Heraclides* in Politia Tenediorum. A Theſmophoriis remoti ſerui et ancillae, vt teſtatur *Ariſtophanes* in Θεσμοφοριαζούσαις. Idem de Iunonis ſacris apud Coos refert Athenaeus XIV. p. 639. Ab Eumenidum quoque Sacris et pompa ſeruos exceſſe iuſſos, auctor *Philo* in libro quo confirmat omnem virum probum liberum eſſe. Sic in piaminibus ſaecularibus nullus ſervis locus, teſte Zoſimo, et a Maturae ſ. Leucotheae ſacris ſerui et ſeruae arcebantur, vt refert *Plutarchus*. Hiſce gentium ſacris (de quibus vide etiam Saubertum de ſacrificiis p. 240. et 242. et quae viri docti ad Minucium c. 24.) quemadmodum Iudaicis quoque a quorum ſollemnibus itidem faeminae et ſerui arcebantur, (confer Talmudicos in Chagiga T. 2. edit. Surenhuſ. pag. 413. et Ottonis Lexicon pag. 190. Rev. D. Ioh. Dieckmanni ſcripta Germanice iunctim edita et ſingulari referta eruditione pag. 487. ſq.) videtur opponere Apoſtolus, ad Galat. III. 28. affirmans quod apud Chriſtum nulla ſit eiusmodi differentia, et mares ac faeminae, ſerui atque ingenui aeque admittantur. Vt tanto magis admirandum ſit, Pontificios adhuc fouere eiuscemodi ſuperſtitionem, vt v. g. Maſſiliae negent faeminis licere ingredi in ſacellum Mariae Virginis, profeſſi oculis priuandas eſſe, quaecunque id auſae fuerint. Cui ſimilem plane ſuperſtitionem Ethnicam notauit *Ezech. Spanhemius* pag. 606. ad Callimachum. Similiter Romae in Sancto Sanctorum Ioannis Lateranenſis, et in Sacello, quod vocatur Hortus Paradiſi, in templo S. Praxedis nefas habetur, faeminam vnquam reperiri.

Aedificia ſiue templa ſub diuo hypaethraque conſtituta ſunt Ioui, Fulguri, Coelo, Soli, Lunae. Vide *Vitruuium* lib. 1. de Architectura, c. 2. vbi et de aliis templorum pro Deorum diuerſitate, differentiis. Termino quoque et Deo Fidio non niſi ſub diuo ſacrificatum eſſe, ex *Seruio* et aliis patet. De incubatione in fanis Deorum, Medicinae cauſſa, Hermannus Conringius diſſertationem edidit Helmſtadii Anno 1659. Idem argumentum perſequutus eſt Carolus Fridericus Hundertmark in Diſſertatione de artis medicae per aegrotor. apud veteres in vias publicas et templa expoſitionem incrementis. Lipſiae 1739. 4.

XVI. Plura de templis Ethnicorum dabunt *Iul. Caeſ. Bulengerus*, capite poſtremo libri tertii de templis recuſi Tomo VII. Theſauri Antiqu. Graec. Gronov. *Ioan. Kool* in Diſſ. ſub praeſidio Iac. Perizonii habita de templis antiquorum. Lugd. Batav. 1695. *Philippus Venutus* in Diſſertatione de templis veterum, quae legitur in Diſſertationibus Academiae Cortonenſis, Vol. II. p. 211. ſqq. *Lilius Gyraldus* ſyntagm. 17. de Diis. *Ioan. Guil. Stuckius* libro de ſacrificiis p. 61. ſq. et *Ioan. Saubertus* c. 14. de Sacrificiis. De templis Romae, praeter *Alex. Donatum*, *Famianum Nardinum* aliosque in deſcriptione vrbis, agunt *Iac. Gutherius* Lib. III. de iure Pontificio, *Io. Bapt. Bellus* Ieſuita Lib. de templi auguralis partibus Toloſae 1637. 8. et Tomo V. Theſauri Antiqu. Rom. *Burchard. Gothelf Struuius* Antiqu. Rom. c. XI. *Iuſtus Rycquius* Lib. de Capitolio, *Ioſeph. Caſtalio* Romanus de Templo pacis Rom. 1614. 4. et T. IV. Theſauri Graeuiani. *Ioan. Franciſc. Simon* in Hiſtoria Acad. Inſcript. T. I. p. 245. ſqq. edit. Amſtelaedam. *Ichnographias* templorum Romanorum exhibent *Claud. Rudbeckius* Atlantic. T. I. p. 247. *Iac. Sponius* Itinerar. T. II. p. 28 et 36. et *Bernhardus de Montfaucon* Diar. Italic. p. 224. De templo Romuli ſemper clauſo, aliisque templis vel ſemper clauſis, vel raro aut ſemper apertis, *Alex. ab Alexandro* Lib. 1. c. 14. T. I. pag. 117. De templis in vrbem non admiſſis Vulcani, Bellonae, Martis, Veneris, Erycinae et Verticordiae, aliisque etiam apud Graecos, idem Lib. II. cap. 4. Neque vero cum templo Martis confundendum Βατίλειον ſ. Sacrarium Martis, vt vocant veteres Scriptores, de quo conſulendus *Iac. Perizonius* de Morte Iudae aduerſus Iac. Gronovium p. 83. De Iani templo pacis tempore clauſo, quum bellum gereretur, aperto, agunt praeter *Alexandrum ab Alex.* Lib. 1. c. 14. et ibi *Tiraquellum*, *Lipſius* Lib. 1. Elector. cap. 70. pag. 590. ſq. *Berneggerus* aliique ad Suetonii Auguſtum c. 22. et *Philippus Venutus* Diſſert. Acad. Cortonenſ. T. IV. p. 93. ſqq. Sub Auguſto Imper. ter clauſum eſſe, ex *Suetonio* certum eſt, cui addes *Ouidium* Lib. 1. Faſt. v. 282. 284. ſq. 701. ſq. Vtrum vero nati Chriſti tempore, vt affirmat *Oroſius* Lib. VII. c. 2. ſq. dubium videtur viris doctiſſ. licet Oroſium defendat *B. Dorſcheus* in notis ad Orationem: *Pax in terris*, p. 22. ſq. Sed erraſſe contendunt, praeter *Baronium*, *Keplerum*, aliosque *Dauid Blondellus*, apud Limborchium in epiſt. ad Borremanſium ſubiecta huius veſperis Gorinchemenſibus p. 167. ſq. obſeruans, bellum cruentiſſimum eo anno geſtum in Germania ducibus Druſo et Tiberio: *Io. Rualdus* Animadv. in Plutarchum p. 80. *H. Noris* Cenotaph. Piſan. diſſ. 2. c. 10. et denique *Io. Maſſon*, in libro ſingulari, Oroſii ſententiae Roterd. 1700. 8. oppoſito. De Templis, fanis, ſacellis ad vias publicas extra vrbem Romam extructis, videndus *Nic. Bergierius* de Viis Romanis Lib. II. c. 33. Templa Ethnica Romae, Sanctis hodie

hodie dedicata, enumerat *Georg. Fabricius* in Roma c. 9. et auctor Gallus de conformitate Caerimoniarum veterum cum ritibus noſtrae aetatis cap. 8.

XVII. Ornamentis quoque variis templa inſtructa conſtat. De Tutulis in faſtigio templi Iſiaci agit *Kircherus* Tom. III. Oedipi p. 61. Laquearia inaurata in templis Romanorum, de quibus *Lipſius* Lib. III. de Magnit. Rom. c. 5. *Io. Meurſius* c. 12. de Luxu Romanorum, *Rycquius* de Capitolio p. 200. ſqq. Variae picturae in templis, de quibus idem p. 363. Fores aeneae id. p. 213. Vellera niuea et feſtae frondes; vide Cerdam et alios ad Aeneid. IV. v. 459. Mezeriacum ad Ouid. II. p. 208. De puluinaribus Deorum confer. *Montfauconium* T. 2. ſupplem. Antiq. L. V. c. 1. p. 98. ſqq. *Io. Dauid. Ellrodi* Diſſ. de hoc argumento. Altd. 1726. et *Chriſti. Erdm. Schumanni* comment. de lectiſterniis Romanorum in S. Codice fruſtra quaeſitis. Lipſ. 1739.

XVIII. Ignotis Diis etiam aras et fortaſſe templa exſtructa eſſe apud gentes quasdam, obſeruant *Interpretes* ad Act. XVII. 23. ad Laertii (inprimis *Menagius* pag. 63. b) Epimenidem, et Octavium Minutii Felicis. Quibus adde *Druſium* Lib. III. Obſerv. ſacr. c. 75. *Ioan. Seldenum* Libr. III. de Synedr. Ebr. c. 14. 3. *Io. Andr. Boſium* in erudita Diſſert. de Ara ignoti Dei, Ienae edita. *Reineſium* in limine Syntagmatis Inſcriptionum veterum. *Pet. Berthaldum* de Ara c. X. Tom. VI. Antiqu. Rom. *Io. Meurſium* de Pireaeo c. 10. *Io. Iac. Helleri* Exercit. de Deo ignoto Athenienſium inſertam T. VII. Antiqv. Graec. *Guil. Caueum* in vita Paulli Apoſtoli, ſect. III. n. 7. (in cuius editione Anglicana arae iſtius effigies ex Oecumenii deſcriptione exhibetur, omiſſa in edit. German.) *Io. Saubertum* de ſacrificiis c. 3. p. 49 ſq. *Tob. Pfannerum* in Theologia gentili c. XI. 14. p. 310. *Tob. Eckhardum* in teſtimoniis non Chriſtianorum de Chriſto c. 2. §. 20. p. 73. edit. recognitae. *Iac. Sponium* in Diſſertatione de aris ignotorum & obſcurorum Deorum, inſerta T. 7. Antiquit. Gronov. p. 239. *Auguſtin. Calmetum* in limine commentarii ſuper Acta Apoſtolorum. Abbatem *Anſelmium* in Hiſtoria Acad. Inſcription. T. IV. p. 560, et, vt eos, qui ſingularibus Diſſertationes hoc argumentum perſequuti ſunt I. L. Moshemium, Chriſtoph. Wollium, Petrum Caſpar. Gudme, aliosque, quos Michael Lilienthalius in Archiv. Bibl. N. T. ad Act. XVII. 23. recenſuit, omittamus. *Nouellas reipubl. literar.* anno 1687. T. I. p. 75. quo in loco inter alia de fide et auctoritate epiſtolae Cabaſilae, qua affirmat, Athenienſes ad Euangelium conuerſos, totum templum Deo ignoto conſecraſſe, vbi ara Oecumenio ad Actorum locum deſcripta excitata fuerit, hodieque adhuc ibi reperienda, quod in Itinerario ſuo negat *Sponius*. Cauſſam ponendae eiusmodi apud Athenienſes arae, periculum belli Perſici vel peſtilentiam memorat

Iſidorus

Iſidorus Peluſiota Lib. IV. Epiſt. 69. *Ramireſium* vero, qui c. 16. Pentecontarchi, aram Clementiae putat fuiſſe eam, quam ignoti Dei vocat Paullus, iure reprehendit *Voſſius* Lib. VIII. de Idololatria c. 14. Fefellerat Ramireſium, quod apud Statium lib. XII. Thebaidos de Cleamentia Dea ab Athenienſibus culta legiſſet:

Nulla autem effigies, nulli commiſſa metallo
Forma Deae, mentes habitare & pectora gaudet.

De Celtiberis anonymum Deum de nocte colentibus, *Strabo* Lib. III. meminit p. 113. De anonymo Deo Aethiopum idem L. XVII. p. 565. Vſitatum porro fuit, nomina Deorum, qui colerentur, templis ariſque inſcribere, de quo more, praeter alios, *Salmaſius* ad Solinum, et ad Aras Doſiadae atque Herodis Attici.

XVIII. In numis frequens appellatio vrbium Νεωκόρων, quo nomine gaudebant [12] quae Numinis alicuius templi curam habebant, ut Epheſii Dianae et Magnetes Leucophrynae Neocori dicebantur. Deinde quum Imperatores in Deorum numerum relati ſunt, vrbes vt in illorum honorem templa erigerent petierunt, ſicut videre eſt apud Tacitum, [13] ex quibus ciues ſui Neocori fierent. Ad id SCto opus fuit, quod eximii apud populos honoris erat. Succeſſu deinde temporis conceſſa eſt ciuitatibus Neocoria, quae pro ſalute Imperatoris ſacra publica facerent, templa exſtruerent, et ibi certamina vel iam Diis dicata, vt Ἄκτια, Πύθια et alia, vel noua de Imperatorum nominibus, qualia Αὐγούστεια, Κομμόδεια et alia ederent, vnde eadem vrbs ſecundam imo et tertiam obtinuit Neocoriam, ſcilicet Auguſtorum. Vide praeter *Ioannem Vaillant* loco laudato, vbi vrbes Neocoras magno numero recenſet, et Interpretes ad Actor. XIX. 35. *Albertum Rubenium* diatriba de vrbibus Neocoris, ad calcem libri poſtumi de re veſtiaria veterum, Antwerp. 1665. 4. & in theſauro Graeviano Tom. XI. p. 1347. *Octauium Falconerium* diſſ. de numo Apameenſium, *Seldenum* ad marmora Oxon. p. 68. ſq. 97. ſq. & 100. *Sam. Petitum* Variarum lectionum c. 29. in Criticis Anglicanis (in Variis Lect. Petiti Pariſ. 1633. 4. editis lib. IV. c. 9.) *Iſmaelem Bullialdum* ad Ducam p. 225. ſq. *Cangium* in gloſſario Graeco, *Antonium van Dale* diſſertatione IV. Antiquitatum marmorumque veterum illuſtratorum, *Giſb. Cuperi* Epiſtolas ad Anton. van Dalen, p. 478, 484, 499. Epiſtolar. Cuperi editarum Amſtelod. 1743. 4. *Andr. Morellum* in ſpecimine rei numariae p. 37. ſq. *Ioan. Harduinum* in numis vrbium illuſtratis

[12] Io. Vaillant in Numiſmatis Graecis Imperatorum pag. 216. ſeq. Seguinus in numiſm. p. 122. vbi mentio Μιλησίων νεωκόρων in numo Balbini.

[13] Tacit. lib. 1. Annal. C. 78.

ſtratis p. 2. *Montfauconium* T. II. ſupplementi Antiquitatis explicatae p. 27. ſqq. et p. 45. 46. *Anſelmum Bandurium* T. I. Numiſmat. Imperator. p. 32. et 132. *Salom. Deylingium* P. III obſeruat. ſacrar. obſ. 39. p. 384. *Ioan. Mich. Dilherrum* T. I. Diſput. Philolog. p. 233. *Ioan. Albert. Sylingium* Diſſ. de *νεωκόροις*. Roſtoch. 1702. *Vaillantium* laudatum in Diſſ. de titulo Neocori in numiſmatis graecis quae ſub Imperatoribus R. cuſa fuere, quae legitur T. IV. Memoriar. Acad. Inſcription. p. 198. ſqq. ed. Amſtelod. et *Carolum Valoiſium Marium* in diſſ. de Neocoris, inſerta T. I. Hiſtoriae Acad. Inſcriptionum p. 71. ſqq. edit. Amſtelod.

XIX. Actorum capite XIX. 24. mentio fit fabri argentarii, qui magnam rem fecit et opes ſibi comparauit, confectis et venditis aediculis portatilibus argenteis, in quibus *ὡς κιβωρίοις μικροῖς*, vt ait Chryſoſtomus, ſimulacrum extabat Dianae ad exemplum veri templi et ſimulacri Epheſini, quales aediculas Strabo *ναΐσκους* vocat, lib. XIV. p. 637. Polybius *ναΐδια*, de quibus, praeter *Interpretes* ad locum Actorum, videndus *Salmaſius* ad Solinum p. 1141. edit. Pariſ. qui ex Ariſtotele obſeruauit mentionem *ναοποιῶν*, quos Scholiaſtes Anonymus Græcus in Rhetorica, Pariſiis editus p. 26. b. ait eſſe *οἵτινες ποιοῦσι ναοὺς ἤτοι ὡς εἰκονοστάσια μικρὰ ξύλινα, καὶ πωλοῦσι αὐτά.* Diodorus Siculus lib. XX. pag. 756. de Carthaginienſibus: *ἔπεμψαν δὲ* (Herculi Tyrio) *καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν χρυσοῦς ναοὺς τοῖς ἀφιδρύμασι πρὸς τὴν ἱκεσίαν.* Plura dabunt *Graevius* ad Florum lib. IV. c. 2. p. 650. *Io. Phil. Thomaſinus* de libellis votiuis c. 2. pag. 26. *Io. Spencerus* lib. III. de Leg. Hebr. pag. 41. ſq. *Gisb. Cuperus* in Harpocrate p. 131. *Io. Michaelis* ad Gaffarelli curioſ. inauditas p. 355. *Io. Braunius* lib. IV. Select. Sacror. p. 497. ſq. *Ioan. Faes ὁ μακαρίτης* pag. 19 ſqq. Mantiſſae ad Io. Doughtei de Calicibus Euchariſticis, *Tobias Gutberlethus* libro de Saliis pag. 93. *C. G. Wiliſchius* Diſſ. duabus de Naidiis veterum. Lipſiae 1716 et 1717. *Ioan. Andr. Schmidius* in Diſſ. de templis Demetrii argenteis. Ienae 1685. et *Ioan. Henr. Lederlinus* in Diſſ. de templis argenteis Dianae Epheſinae. Argent. 1714. rec. Tempe Heluet. T. IV. ſect. II. pag. 346. ſqq. De templo ipſo Dianae per totum orbem celeberrimae, et a tota Aſia, Lydiana potiſſimum, cultae, praeter Interpretes ad Act. XIX. 27. videndus *Seldenus* ad Marmora Oxonienſia p. 57. 69. 73. edit. Humfredi Prideaux. *Petrus Faber* lib. III. Semeſtr. p. 51. ſq. *Thom. Smithus* in Notitia VII. Eccleſiarum Aſiae p. 156. ſq. *Leo Allatius* ad Philonem Byzantinum de VII. Orbis ſpectaculis. *Andreas Morellius* ſpecimine rei numariae veteris p. 39. *Iſrael Neſſelius* et *Io. Nicolaus Schulinus* in diſſertationibus de Diana Epheſia, hic Witteb. 1687. ille Aboae 1708. *Petrus Petitus* lib. de Amazonibus c. 30. *Ez. Spanhemius* de Veſta et Prytanibus Græcorum T. V.

 Antiqu.

Antiqu. Rom. pag. 698. et ad Callimachum p. 300. ſq. *Octav. Falconerius* in Diſſ. de numo Apameenſium, et *Ioan. Polenus* Diſſ. Acad. Corton. T. 1. P. 2. p. 1 ſqq. Templum illud magnitudine praecipue aedificii ac multitudine donariorum [14] ceteris omnibus per vniuerſam Aſiam praeſtabat, ceterum elegantia et artificioſa ſtructura templum Smyrnaeum Dianae Leucophrynes longe ſuperius fuiſſe teſtatur Strabo lib. XIV. p. 646. qui p. 634. narrat Xerxem excepto Epheſio cetera Graeciae templa omnia exuſſiſſe: et pag. 640. refert priore templo Epheſio quod Cherſiphon aedificauerat per Heroſtrati malitiam Olymp. CVI. 1. die VI. Hecatombaeonis, incenſo, alterum praeſtantius exſtructum fuiſſe a Dinocrate ſiue Chirocrate, vide et Ariſtidem T. 2. pag. 308. et Vitruuium X. 7. qui ex marmore fuiſſe auctor eſt. Aliquoties deinde corruptum reſtauratumque fuit, donec Gallieni temporibus vaſtatum a Scythis nunquam deinde iterum e ruderibus reſurrexit. Idoli Epheſini cum Maria Lauretana collationem inſtituit Matthias Berneggerus in idolo Lauretano cap. vlt.

Anathematum in templis paſſim mentio apud Herodotum, Pauſaniam, Strabonem, Silium XIII. 86. ſq. Athenaeum VI. p. 231. 232. et alios. Polemonem *περὶ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει* idem Strabo IX. p. 396. et *περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἀναθημάτων* laudat Athenaeus XIII. p. 574. Confer quae de donariis illis *Potterus* p. 244. ſq. Archaeol. *Rycquius* de Capitolio c. 21. ſq. et 32. *Bulengerus* l. 3. c. vlt. de templis T. 1. Var. Opuſc. p. 98. ſ. *Paullus Voëtius* ad Herodianum p. 166. *Ioan. Franciſcus Madriſius* de ritu donaria in templis ſuſpendendi, in Collectione Opuſculor. ſcientificor. et philologicor. T. 3. p. 273. ſeqq. *Petrus Kunzius* in hiſtoria *ἀναθημάτων*. Ienae 1729. *Ioan. Nixon* in Marmore Eſtoniano ſeu diſſertatione de ſella marmorea votiua Eſtoniae in agro Northamptonienſi conſeruata. Londini 1744. 4. Donariis illis additae et cum illis ſuſpenſae tabellae votiuae, quarum paſſim mentio apud Horatium, Tibullum, Ouidium aliosque. Vide *Andreae Riueti* Opera T. 3. p. 632. Sed vnum adſcribemus locum peripli ponti Euxini et Maeotidis paludis p. 11. edit. Oxon. ubi de inſula Achillis eiusque templo. *Καὶ γὰρ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀναθήματα ἀνάκειται ἐν τῷ ναῷ, Φιάλαι καὶ δακτύλιοι καὶ λίθοι τῶν πολυτελῶν καὶ πολυτελεστέρων. Ταῦτα ξύμπαντα χαριστήρια τῷ Ἀχιλλεῖ καὶ ἀνάκειται καὶ ἐπιγεγραμμένα τὰ μὲν ῥωμαϊκῶς, τὰ δὲ ἑλληνικῶς πεποιημένα ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ μέτρῳ, ἔπαινοι τοῦ Ἀχιλλέως.* Varias tabellas votiuas explicatas videre licet a Philippo Bonanni in

[14] Etiam magnam pecuniae vim undique in illud templum depoſitam teſtatur Dio Chryſoſtomus diſſ. XXXI. p. 327. Iamque tum Seruii Tulli temporibus inclytum fuiſſe, quod communiter a ciuitatibus Aſiae factum fama ferebat, auctor Liuius lib. I. c. 45.

in claſſe ſecunda Muſei Kircheriani p. 61. ſqq. et Montefalconio T. 2. ſupplementi antiquitatum p. 110. ſeqq. Ceterum videndus inprimis *Iac. Philippus Thomaſinus* de votis, donariis, anathematis, tabellis votiuis, Vtini 1639, 4to. Patav. 1654. 4. et T. 12. Antiqu. Rom. *Iuſtus Fontaninus* ad diſcum votiuum veterum Chriſtianorum Peruſiae repertum. Rom. 1727. 4. *Auguſtinus Nadalius* de votis et donariis veterum: operum eius miſcellaneorum Gallice Pariſ. 1738. 8. euulgatorum p. 168 ſqq. De ſiſtris ſiue donariis Θεοῖς σωτῆρσι oblatis ſingulari commentatione egit *Ioan. Chriſt: Leuſchnerus*. Hirſchbergae 1751. 4to. De clypeis votiuis *Iac. Sponius* Miſc. curioſ. antiquitatis. p. 1. ſq. *Guilielmus Maſſieu* mem. Acad. Inſcript. T. 2. pag. 227. ſqq. edit. Amſtelod. Auctor Anonymus in Hiſtoria Acad. Inſcript. T. 5. p. 240. ſqq. *Ioan. Frider. Rexrath* in diſſ. de clypeis in loco ſacro ſuſpenſis. Lipſiae 1737. De vota puerorum coma et iuuenum barba apud veteres pec. epiſtola commentatus eſt *Iuſtus Frideric. Günzius*. Lipſiae 1737. De more diis ſimulacra membrorum conſecrandi *Io. Iac. Frey*. Altorfii 1746. De membris humanis diis gentium conſecratis *Carol. Frider. Pezold*. Lipſiae 1710.

XX. Diis ſuperis *altaria*, Diis terreſtribus *arae*, Diis inferis *foci* ponebantur, vt tradit *Varro* apud Seruium in Eclogam 5. Virgilii. Adde Ryckium de Capitolio p. 478. et Potterum ſ. 204. Archaeologiae Graecae. Habent et Graeci quae diſtinguant vocabula βωμούς, θυσιαστήρια, [15] ἐσχάρας. Plura de aris veterum Ethnicorum conſtarent nobis ſi ſupereſſet Ammonius Lampriensis περὶ βωμῶν καὶ θυσιῶν, Harpocrationi, Athenaeo et Scholiaſtae Hermogenis laudatus: interim videndi praeter *Petr. Berthaldi* librum ſupra laudatum *Io. Saubertus* de ſacrificiis c. 15. *Salmaſius* ad aram Herodis et Doſiadae, *Struuius* in ſyntagm. Antiquit. Roman. p. 528. ſeq. et ſingulares diſſertationes Stephani Andr. Mizleri. Vitemb. 1696. et Ioan. Henr. Maii. Gieſſae 1732. Ara foramen habens vocata *puteal*, poni ſolita in locis fulmine tactis: quale fuit *Puteal Libonis*, de quo confer *Lud. Chriſti. Crellium* in Puteali Libonis ex antiquitate eruto. Viteb. 1729. 4. *Henr. Theodori Pagenſtecheri* orationem ad calcem libr. 4. Pomponii ad Sabinum, cura eius editorum Lemgouiae 1733. 4. et *Franc. Carol. Conradum* Parerg. lib. 3. pag. 323 ſeqq. Templum ſ. ſeptum, iisdem locis circumdatum, *bidental*, quod notatum eidem *Salmaſio* eſt p. 1141. ſq. ad Solin. De ara ex ceſpite virenti, arae corona etc. vide Tom. 8. *Theſauri Graeviani* p. 357. Aras quasdam inſignes Graecorum Romanorumque exhibet Montfauconius T. 2. ſupplementi p. 48. ſqq. Variae veterum altarium

[15] Θυωρὸς menſa in qua ſuffimenta Deorum ſeruabantur. Vide Ezech. Spanhem. p. 228. ad Callimachum, et Lakemacherum antiquit. graec. ſacr. p. 239. ſq. qui eod. libro p. 230. diſcrimen inter βωμοὺς et ἐσχάρας oſtendit.

rium icones occurrunt in antiquis numis et veteribus monumentis. Antiquiſſimas etiam gentes potius probaſſe rudes aras et impolitas, ſatis conſtat, ex *Pauſania, Arriani* Periplo et aliis, vt praeteream us, quae de baetylis ſ. rudibus lapidibus, apud gentes vetuſtiſſimas altarium loco habitis, obſeruarunt viri docti ad Geneſ. XXVIII. 18. et Levit. XXVI. 1. Altaria vetuſtiſſima cornibus inſtructa fuiſſe obſeruat Potterus lib. 2. c. 2. Archaeolog. p. 204. ſeqq. adde interpretes ad Exod. XXVII. 2. Altare πτέρινον apud Strabonem IX. pag. 420. *e pennis* Geſnerus tranſtulit; verum non ibi de altaribus ſermo ſed de templis, quorum vnum Apollini Delphico e ſuo melle alis ſuis aedificaſſe apes creditae ſunt, vt e Pauſania Caſaubonus annotauit. De aris *votiuis* cum in finem conditis, vt gratum pro beneficio accepto, aut auerruncato malo animum diis declararent gentiles, vide Ioan. Oliuam ad marmor. Iſiacum p. 24. De ara *Conſi* ſubterranea diſputauit Fabianus Toernerus. Vpſal. 1721. 8vo. De aris in *curiis* et pro *tribunali* apud Romanos poſitis Thomas Wagnerus. Lipſiae 1732. De aris pro *ſalute Imperatorum* in itu et reditu exſtructis Georg. Ludov. Boehmerus. Gottingae 1740. De aris ſepulcralibus praeter *Berthaldum* de ara, c. 22. ſupra pag. 358. nota 48. laudatum, expoſuere *Iac. Gutherius* de iure manium l. 2. c. 19. *Lilius Gregor. Gyraldus* de variis ritibus ſepulcr. c. 3. Opp. T. 1. p. 345. *Ioan. Meurſius* de funeribus, cap. 31. *Ioannes Kirchmannus* de funeribus l. 3. c. 2. *Bern. Montfauconus* pag. 202. Itineris Italici. et *Ioan. Baptiſta Paſſeratius* diſſert. ſecunda, Parti tertiae Muſei Etruſci adiecta. In *Godfridi Vogtii* τοῦ μακαρίτου Thyſiaſteriologia ſiue libro poſtumo de altaribus veterum Chriſtianorum, quem Hamb. 1709. 8vo edidi, caput vltimum eſt de aris Gentilium.

XXI. Chriſtiani primi nullas aras, nulla templa habuere, vt conſtat ex *Arnobii* lib. 6. ad cuius locum conferendae notae *Deſid. Heraldi* p. 229. ſeq. *Elmenhorſtii* p. 173. Adde *Wowerانum* ad Minutium Felicem c. 10. *Petauium* lib. 15. de Incarnat. p. 580. ſqq. *Mornaeum* libr. 2. de Euchariſtia c. 1. *Blondellum* de Epiſcopis et Presbyteris p. 216. ſq. 249. ſq. 254 ſq. *Dallaeum* de Pſeudepigraphis Apoſt. pag. 163. Vide et *Origenem* VIII. contra Celſum p. 389. *Iſid. Peluſiotam* lib. 2. Epiſt. 246. Vnde fabulis adſcribenda ſunt, quae de templis magnificis Chriſtianis, Apoſtolorum aetate conditis, loquuntur apud *Abdiam Babylonium* alioſque [16] eiusmodi ſcriptores ſuppoſitios. Pluribus in locis vel antelucanos coetus celebrarunt in domibus priuatis, aut in ſepulcris, aut ad coemeteria conueniſerunt orandi cauſſa primi Chriſtiani. Vide Interpretes ad *Plinii* Epiſtolas ad Traianum, *Kortholtum, Ritterhuſium, Voſſium,* quibus

[16] Vt de quibus Biuarius ad pſeudo Dextri Chron. A. 34. p. 58. ſeq. Florentinius ad Martyrolog. Hieronymianum p. 697. ſeq. 726. ſeq.

quibus nouiſſime acceſſit *Iuſtus Henningus Boehmerus* in diſſertationibus iuris Eccleſiaſtici et antiqui ad Plinium Secundum et Tertullianum Lipſ. 1711. 8vo, quarum ſecunda eſt de antelucanis coetibus Chriſtianorum. Addes his *Beueregium* ad Can. IX. Laodicen. p. 194. *Boſii* et *Aringhi* Romam ſubterraneam. *Caſpar. Sagittarium* libro de martyrum natalitiis in primitiua eccleſia p. 23. *Campegium Vitringam* de ſynagoga veteri lib. 1. part. 3. c. 1. p. 432. *Philippum Iacobum Hartmannum* comment. de rebus geſtis Chriſtianorum ſub apoſtolis c. 15. p. 372. *Dav. Blondellum* de Epiſcopis p. 243 ſqq. qui p. 247. obſeruat, loca quaecunque et oratoria, in quibus vel ſemel Fideles conuenerant, Eccleſiarum [17] nomine deinde veniſſe. Idem p. 248 ſeq. et 354. agit de aliis nominibus ſacrarum aedium qualia ſunt *Baſilicae*, *Dei domus*, *Capella* (de quo recentiore nomine vide Menagii Origg. Gall. in *chapelle*) tum Κυριακὴ et Κυριακὸν unde Germanorum Kirche, de quo praeter *Cangium* et *Suicerum*, *Beueregius* ad Can. XV. Ancyran. p. 177 ſq. *Ioan. Bona* lib. 1. rer. liturgic. cap. 19. quemadmodum de *titulis*, quo nomine et loca Chriſtianis ſynaxibus deſtinata, et pauperibus et profugis fidelibus ad hoſpitium patentia venerunt, conſulendus *Iacobus Laderchius* in diſſ. Hiſtorica de ſacris baſilicis SS Martyrum Marcellini presb. et Petri exorciſtae, Rom. 1705. 4. part. 2. p. 202 ſq. et *Ioan. Mabillonius*, p. 16. comment. ad ordinem Romanum, T. II. Muſei Italici. De *cellis* ſacris veterum Chriſtianorum *Henrici Broemelii* diſſ. prodiit Longoſaliſſae 1710, 4to.

Quanquam vero *templi* nomine, vtpote idoleis frequentius tributo, lubenter abſtinuere vetuſtiores Chriſtiani, vt docet Grotius ad Actor. VII. 48. haud tamen affirmandum eſt, nullas plane ſacras aedes, nulla θυσιαστήρια per tria prima ſaecula Chriſtianis fuiſſe; nam locum publicum a Chriſtianis, Alexandro Seuero concedente, occupatum et ad ſacra deſtinatum, teſtatur *Lampridius* in eius vita c. 49. vt praetereamus alia ſacrarum aedium per illam aetatem veſtigia, collecta a *Ioſepho Meade* in libro, quem Henric. Ludov. Bentheim ex Anglico Germanice vertit, et cum praefat. de origine et veneratione templi iudaici et chriſtiani, Hanouerae 1706, 4to edidit. Gründlicher Beweis, daß Kirchen oder gewiſſe Oerter zum chriſtlichen Gottesdienſt verordnet, und von der Apoſtel Zeit her geweſen ſeyn. *Ioſepho Bingham* libro VIII. orig. eccleſiaſtic. ſiue Vol. 3. p. 112. verſ. latinae. *Eml. Schelſtrateno* ad Concil. Antioch. p. 181 ſqq. Tillemontio T. 3. Hiſt. Imperator. de perſequutione Maximini artic. 6. *Guil. Beueregio* in Codice Canonum vindicato p. 296 ſqq. et a *Ioan. Ciampino*, qui

[17] Eccleſiam pro templo dixere veteres vt προσευχὴν, συναγωγήν. Vide Caſauboniana pag. 118. Conuentus ipſi dicebantur ἑταιρίαι, de quibus pec. diſſertat. egit I. G. Haentzſchelius Lipſiae 1729.

qui certa ab incertis non ſatis diligenter diſtinguens, templa Chriſtianorum 800. circiter obſeruauit, extructa ab A. C. 33. ad A. 275. Vide eius vetera monumenta c. 18. eique adde Alex. Donatum libro 4. de vrbe Roma T. 3. Antiquit. Rom. pag. 798 ſeq. *Georgii Wheleri* liber eximius extat, Anglice editus, qui inſcribitur: Relatio de templis primitiuorum Chriſtianorum Londini 1689, 12mo. Quanquam in hoc nihil fere reperias de templis per tria prima ſaecula conditis, quum vniuerſum Auctoris inſtitutum, vti B. Bebelii quoque Saec. IV. T. 2. p. 831 ſqq. maxime verſetur in exponendis templis, quae Saeculo IV. et poſtea a Chriſtianis in Oriente condita ſunt, et quorum rudera adhuc ſuperſunt. Recenſetur Wheleri liber ille, in noſtris officinis librariis rarius obuius T. 17. Bibliothecae Vniuerſal. p. 468. cui iungenda eiusdem *Ioan. Ciampini* Synopſis hiſtorica de ſacris aedificiis, a Conſtantino M. conſtructis, edita Romae 1693, fol. et breuiter enarrata in Actis Erud. A. 94. p. 325. Vide etiam, quae de templis a Conſtantino M. et Helena conditis refert Tillemontius T. 7. memor. p. 10 ſqq. Sane quarto ſaeculo ſtatim tantus templorum Chriſtianorum numerus fuit, vt in ſola vrbe Roma 40. baſilicas ſuo iam tempore computauerit *Optatus Mileuit.* lib. 2. p. 34. aduerſus Donatiſtas; qui lib. 1. p. 17. perinde vt Euſebius in Pſalmum LXXI. 15. p. 414. praedicat earundem plurima ex auro et argento ornamenta, de quibus, vti etiam diurno cereorum vſu confer Ludouici Antonii Muratorii diſſ. XVI. ad Paullinum T. 1. Anecdoton Bibl. Ambroſianae p. 178 ſq. Stanislai Hoſii Opera T. 1. p. 343 ſq. Ἐυχητήρια in Nouella Iuſtiniani CXXXI. 10. diſtincta fuere ab eccleſiis ſcholisque, vt apud Iudaeos *Proſeuchae* a ſynagogis et templo.

XXII. Pleraque templa veterum Chriſtianorum oblonga fuiſſe conſtat, ita vt nauem [18] Eccleſiae referrent, cuius rei mentio in *Conſtit. Apoſtol.* lib. 2. c. 57. Conſtat etiam, aedificata fuiſſe verſus Orientem, de quo *Sirmondus* ad Sidonii II. 10. Epiſt. et *Cotelerius* ad Conſtitutiones Apoſtolicas II. 57. quo in loco obſeruat, feminas ſeparatim locum habuiſſe, ita, vt a viris non conſpicerentur. De forma templorum nauem referente, (licet interiecto tempore ad crucis etiam figuram quandoque exſtructa conſtet, qualis eſt Lipſiae aedes S. Nicolai) videndus praeterea *Hieron. Alexander* iunior, in Explicatione gemmae annularis, cui nauis Eccleſiae ſymbolum inſculptum fuit Rom. 1626, 8vo et Stephanus Chamillard S. I. in diſſertationibus Gallice editis in numiſmata et gemmas antiquas in Obſeruationibus per iter Italicum factis (Pariſ. 1711, 4to) obſer-

[18] De myſtico reſpectu veterum chriſtianorum in condendis templis vide Baronium ad A. C. 314. et Rosweidum ad Paullinum pag. 862. ſq. De ſententia Hebraeorum, templum Salomonis ad exemplar vniuerſi conditum affirmantium confer quae diſputata ſunt B. G. l. 4. c. 14. Vol. 3. p. 456.

obſeruatione ſecunda; vbi ichnographia ſex generum. Templorum apud veteres Chriſtianos partes tres fuerunt, praeter propylaeum ſ. proaulium quod etiam πρόθυρον dicitur, et ἀψίς. Prima pars, quae ingredientibus patet, vocatur νάρθηξ ſiue πρόναος: altera corpus ipſum Eccleſiae gremiumque ναὸς et χορός: pars tertia βῆμα. In Propylaeo ſtabant lugentes flentesque poenitentiae candidati, qui Chriſtianos fideles templum intrantes obſecrabant, vt pro ſua reconciliatione apud Deum et Eccleſiam intercederent. In Narthece collocatum erat βαπτιστήριον, praeterea in extrema eius parte, qua exitus patet, ſtabant catechumeni; paullo inferius leproſi, energumeni: Prope ianuas, quibus in corpus Eccleſiae intratur, conſiſtebant audientes et competentes, ſiue baptiſmi candidati, quibus non integrum erat in Eccleſiam ingredi, mares ad dextram, ad ſiniſtram feminae. In corpore ipſo templi ſtatim ad ianuas erat locus ſubſtratorum ſ. ἐξομολογουμένων, qui in terram proſtrati precibus Eccleſiae, lectioni et praedicationi verbi intererant, ſed quum Euchariſtia adminiſtranda eſſet, a Diaconis ſurgere et Eccleſia excedere iubebantur. Per totum chorum erat locus fidelium, qui ad Sacram Synaxin admittebantur, viris ſeparatim ad ſiniſtram, mulieribus ad dextram ſtantibus. Vide Thom. Milles ad Cyrillum Hieroſol. p. 10. Aringhum Romae ſubterraneae Tom. I. p. 204. edit. Pariſ. Poſt oblationem factam laici (etiam ipſe Imperator in quibusdam Eccleſiis) extra clericorum ſeptum conſiſtebant. Confer Benedictinor. notas ad Ambroſium T. 2. p. 375 ſeq. Edmundum Martene de antiquis Eccleſiae ritibus p. 335 ſeq. Virginum ſeparatus a feminis locus et a virginibus pacis oſculum petere ſolitae matronae. id. p. 311. In medio conſtitutus erat ἄμβων ſ. ambo ſacer. In loco ſuperiore verſus βῆμα erant Cantores, Lectoresque loco ſummo: prope fores ſanctas ſiue cancellos, per quos aditus patebat in Sacrarium, poſitus erat Thronus ſ. ſedes Imperatoris aut Principis. In Sacrario denique, quod intrare Laico nefas, menſa ſancta ſ. altare poſitum fuit: poſt altare thronus Epiſcopi in medio, et ex vtraque parte ſedes Presbyterorum; vnde etiam Presbyterium dicebatur. Vide Petri Moretti librum de ritu dandi Presbyterium Papae, Cardinalibus et clericis nonnullarum eccleſiarum vrbis. Romae 1741, 4to. Ab altera parte Sacrarii erat πρόθεσις ſ. oblationarium, in quo panis et vinum ad S. Euchariſtiam aſſeruabantur: ab altera parte διακονικόν, ſiue σκευοφυλάκιον, ſiue μητατώριον, vide Valeſium ad Theodori Lectoris lib. 2. p. 164. in quo vaſa ſacra et veſtes reconditae erant, latinis *ſecretarium*, qui locus in quibusdam templis tam amplus fuit, vt Synodi et Concilia in illo haberi potuerint. Confer A. Pagi ad A. 643. 3. et Cangium in gloſſario, adde Iac. Gothofredum et Valeſium ad Philoſtorgii VII. 3. Ichnographiam eiusmodi templi, ad priſcum ritum deli-

delineati, deſcriptis partium ſingularum nominibus, exhibet *Beueregius* ad Synodicum magnum p. 71. e Beueregio *Ludolfus* p. 371. Hiſt. Aethiop. et *Frid. Spanhemius* in Hiſt. Eccleſ. p. 862. T. 1. Opp. in fol. ac *Ioan. Fabricius* Theologus Helmſtadienſis in Orat. de templis veterum Chriſtianorum Anno 1704, 4. Curaui et ipſe delineationem templi eiuscemodi cum ſingularum partium explicatione inſeri Thyſiaſteriologiae B. Godfridi Voigtii pag. 236. Alias Ichnographias templorum Chriſtianorum videſis apud eundem Ludolfum loco laudato, et p. 735. vbi deſcribit templum vetus Aethiopum, in viuam rupem inciſum; nec minus apud *Leonem Allatium* in libro de templis recentiorum Graecorum ad Ioan. Morinum, et de Narthece veteris Eccleſiae ad Caſp. de Simeonibus Colon. Agr. 1645. 8. Apud *Ioſephum Binghamum* in Originibus ſiue Antiquitatibus Eccleſiaſticis, ante laudatis, libro octauo, qui totus eſt de templis Veterum Chriſtianorum. Apud Speelmannum item T. I. Concil. Britann. p. 11. vbi effigies antiquiſſimi Chriſtianorum Britannorum templi, quemadmodum Viennenſis in Gallia, apud Edmundum Martene, l. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 358. Ab eodem Allatio templorum Chriſtianorum recentium, orientalium imprimis, formae, ad quinque genera reducuntur. Ait enim, templa ſacra eſſe alia τρουλλωτὰ ſiue κυμβαλικὰ ac rotunda, alia κυλινδρωτὰ (θολωτὰ) atque καμαρωτὰ, in modum fornicis oblongi, alia σαυρωτὰ crucis figuram referentia, alia δρομικὰ ſ. quadrata, qualia pleraque recentium Graecorum: alia denique ex his mixta. Conf. *Th. Smithum* de ſtatu Eccleſiae Graecae p. 51. ſq. qui etiam de templis Conſtantinopoleos agit, de quibus vti praeſertim de ſplendido Sophiae templo copioſe Carolus du Freſne Commentario ad Paulli Silentiarii ἔκφρασιν, Pariſ. 1670. fol. et in Conſtantinopoli Chriſtiana libro 3 et 4. Proſpectum interiorem templi S. Sophiae ex codice antiquo Barberiano dat Poſſinus ad Pachymerem. Tom. 2. p. 533. Templa Romae LXVI. breuiter deſcribit Ioan. Ciampinus pag. 154 ſqq. libri de viceecancellario Eccleſ. Rom. 1697, 4to. De Baſilica S. Petri in Vaticano per Conſtantinum M. aedificata, commentarius Conradi Ianningi cum Petri Manlii et Maphei Vegii ſcriptis eiusd. argumenti exſtat in actis ſanctorum, menſe Iunio, T. 8 p. 35. ſqq. De eccleſia Rom. Lateranenſi egit Ioannes Diaconus editus a Mabillonio T. 2. Muſei Italici p. 560 ſqq. Veterem Ambonis iconem cum gradibus ſuis exhibet idem du Freſne p. 69. lib. 3. Videndus etiam *Anſelmius Bandurius* in Imperio Orientali, de templis Conſtantinopolitanis fuſe differens, T. 2. e Garetio. Atque prae caeteris *Pompeius Sarnelli*, libro Italice edito qui inſcribitur *antica Baſilicografia*, formam et partes templorum veterum Chriſtianorum curioſius perſequens. Neap. 1686. 4. De templis et oratoriis Romanis vide *Mabillonium* ad ordinem Rom. p. 20 ſeq.

T. 2.

T. 2. Muſei Italici; eundem ibidem pag. 11 ſqq. de diſtinctione eccleſiarum patriarchalium ſub Pontifice, titularium ſiue parochialium, diaconiarum, oratoriorum ſiue coemeteriorum.

XXIII. Sub Conſtantino M. Theodoſio aliisque Imperatoribus Chriſtianis occluſa primum [19] templa Ethnica, deinde vna cum reliquiis idolorum etiam vsque quaque euerſa ſunt, vt ex querelis Gentilium, Imperatorum Chriſtianorum legibus ac Conciliorum decretis, Euſebii, Sozomeni VII. 15. Socratis V. 16. Theodoriti V. 37. S. Proſperi de promiſſionibus pag. 102. Auguſtini aliorumque locupletiſſimis teſtimoniis ſatis conſtat. Vide *Iac. Gothofredum* ad Codicem Theodoſianum lib. 16. tit. 10. leg. 25. *Iuſtellum* ad Canonem African. 58 et 84. *Beueregium* ad Can. 62. pag. 707. et *Ioan. Guil. Hoffmanni* ruinam ſuperſtitionis paganae variis obſeruationibus ex hiſtoria eccleſiae ſaec. 4 et 5. illuſtratam. Witteb. 1738. 4. Faſti Idatiani ad A. C. 339. *Manilio et Theodoro COSS. templa gentilium demolita ſunt Iouiano et Gaudentio Comitibus.* Spectat huc inſcriptio vetus Corcyrenſis templi, qua Iouinianus Imperator traditur Ethnicorum aras et templa euertiſſe: *ἑλλήνων τεμένη καὶ βωμοὺς ἐξαλαπάξας* apud Sponium in Itinerario pag. 98. edit. Germanicae. Primus poſt Honorii Imp. Legem de templis non euertendis latam A. C. 399. Cod. Theodoſ. T. 6. p. 287. et de euertendis publicorum operum ornamentis p. 280. et poſt legem Conſtantis A. C. 342. de non euertendis templis extra muros Vrbis Romae p. 261. Gregorius M. de non euertendis ſed conſecrandis et expiandis aqua benedicta ac per Martyrum reliquias Gentilium templis decretum condidit, lib. 9. Ep. 71. quanquam in Synodo Epaonenſi A. C. 517. habita, canone 33. iubentur etiam euerti et dirui templa haereticorum. Conf. *Sarrauii* Epiſt. p. 193. editionis primae in 8. Eccleſiae Cathedrales (Dominicae, Dom-Kirchen) [20] dictae a Cathedra Epiſcopi, vti Collegiatae, et Germanis

[19] Vide Theodoritum lib. 5. Hiſt. Eccleſ. c. 21. Cod. Theodoſ. Tom. 6. p. 263. ſeq. Libanii Orationem pro Templis, a Iac. Gothofredo editam Genev. 1634. 4. Chronicon Paſchale, p. 303.

[20] Kirchen, Kercken, domus, *κυριακαί*, id enim verius etymon, quod teſtimonio Walafridi Strabonis c. 7. de rebus eccleſiaſticis confirmant Valeſius ad Euſebium pag. 287. et Seldenus lib. 1. de ſynedrio, quam illa ingenioſa licet Ioan. Georg. Eccardi a veteri germanico *haruc* vel *charuga*, fanum, aut Ioan. Diecmanni ab antiquo *riiba*, regnum, aut Ioan. Conr. Schwarzii a *circo* T. 3. monumentor. p. 89. ſq. vel Henrici Muhlii denique ab Hebraico קרא conuocauit deriuatio. D. Diecmanni diatriba de hoc argumento lucem vidit Stadae 1719. 4. D. Muhlii Kiliae 1719. 4. Eccardi commentatio inſerta eſt Bibl. Brem. cl. 2. faſc. 2. p. 291. A. 1718 auctior comparet in notis ad legem Ripuariorum p. 213 ſeq. Confer quoque Bibl. Brem. claſſ. 3. faſc. 3. p. 525 ſqq. et 571 ſqq. ac Diecmanni notas ad Rhabani Mauri Gloſſarium p. 93 ſqq.

manis Münſter, ab adiacentibus Collegiis et Monaſteriis. In nimium ſplendorem et ſuperbam magnificentiam templorum ſuae aetatis, inuehitur *Iſidorus Peluſiota* lib. 2. ep. 246. et lib. 1. ep. 37. vbi reprehendit Epiſcopum, qui ex opibus, per Simoniam et exactiones conquiſitis, templum magnificum extruxerat. De pretioſis vaſis in Eccleſia confer notas ad Ambroſium T. 2. edit. Benedictinor. p. 103. De anathematis et ornamentis B. Bebelium Antiquitat. Eccleſ. Sect. 4. T. 2. p. 843 ſeq. De porticibus templorum, et quod in illis merces exponere non deceat, *Ioan. Baptiſta Thiers* diſſert. ſur les proches des Egliſes, où l'on fait voir les uſages auxquels ils ſont deſtinez. Aureliae 1679, 12mo. Confer Eliam du Pin T. 19. p. 275. De variis ornamentis templorum Chriſtianorum multa etiam collegit *Bellarminus* lib. 3. de cultu ſanctor. c. 6. et *Theophilus Raynaudus* in heteroclitis ſpiritualibus p. 184 ſqq. Quantum hodiernorum templorum et maxime ararum vſus habitusque a ratione et ſimplicitate veteris Eccleſiae receſſerit, erudite per plurima capita demonſtrat *Io. Baptiſta Thiers* in diſſertationibus Eccleſiaſticis editis Gallice de altaribus et choris Eccleſiarum Pariſ. 1688, 8. de quo libro vide ſis Bibliothecam Vniuerſalem Tom. 13. p. 454 ſq. Mirabilia templi Salomonei et Iuſtinianei perſequitur Balth. Bonifacius XV. 12. Hiſt. ludicrae. De donariis et anathematis templorum, quatenus Reip. cauſſa vel belli redimendi nudare illa liceat, vide Allatium ad Georgium Acropolitam pag. 205 ſeq. vbi Melch. Imhoferi Epiſtola de illo argumento. Quatenus nefas ſit ſacra hoſtium vaſtare, amici noſtri Conradi Dan. Frickii diſſertatio prodiit Lipſiae 1689.

XXIV. In templis Ethnicorum neque exſpuere neque emungi fas erat, vt teſtatur *Arrianus* Epictet. Diſſ. lib. 4. c. 11. confer *Ioſ. Laurentium* lib. 2. Polymath. c. 9. Apoſtolium et alios paroemiographos prouerbio *Thamyris inſanit*, et quae de reuerentia templis ob ſingularem Numinis praeſentiam praeſtita, notat *Io. Gregorius* Anglus c. 31. Obſeruationum. De Turcis Moſcheas ſuas reuerenter habentibus praeter alios agit *Thom. Smithus* Epiſt. 1. de moribus Turcarum pag. 37. Idem de Ethnicis recentibus Pagodas ſ. Idolea ſua non minore religione proſequentibus, ex Itinerariorum lectione obſeruare licet. De veterum Chriſtianorum religione circa aedes ſacras agit *Guil. Caueus* in Primitiuo Chriſtianiſmo p. 156 ſqq. et 285 ſq. edit. Angl. De Iudaeis veteribus conferendi Interpretes ad Exod. XXX. 19. et XL. 33. et quae de templo non niſi ab excalceatis frequentato obſeruat Steph. Morinus diſſ. IV. pag. 160 ſq. ac Io. Chr. Wichmanshauſen in diſſ de calceo in Hebraeor. ſacris deponendo. Vitemb. 1721, 4. Confer etiam Ioſephi Medi diatribam de ſanctitate relatiua T. 10. faſciculorum Crenianorum. Non praetereundus hic *Iac. Lobbetii* liber de religioſo templorum cultu, editus Leodii 1641, 4to. adde *Theophilum*

Ray-

Raynaudum pag. 281 - 322. heteroclit. ſpirit. *Ludov. Creſollum* antholog. ſacr. p. 134 ſqq. et myſtagog. p. 581 ſq. 584 ſq. 587 ſq. Auctorem libri gallice editi Pariſ. 1706, 12mo. *Des egliſes et des temples des chretiens. Chriſti. Kortholtum* diſſ. de ſacris publicis debita cum reuerentia praeſentisque Numinis metu colendis. Kil. 1693. *Ioan. Fabricium* de reuerentia erga ſacra. Helmſtad. 1706. et *Paullum Gyöngioſum* a Pettyen de reuerentia templor. eccleſ. N. T. Franc. ad Viadr. 1731, 4to. De blaſphemiis Iudaeorum quibus templa noſtra proſequuntur videſis *Ioan. Wülferi* theriacam Iudaicam p. 122 ſqq. et *Ioannis Andreae Eiſenmengeri* Profeſſoris olim Heidelbergenſis detectum Iudaiſmum editum Germanice parte 1. c. 11.

XXV. Idem *Caueus* p. 150 ſqq. agit de Encaeniis ſ. de ritibus templa conſecrandi, de quibus videndus praeterea *Dav. Blondelli* liber de Epiſcopis et Presbyteris p. 265. 287. *Centuriae Magdeb.* Cent. IV. c. 6. *Bellarminus* lib. 3. de cultu ſanctorum c. 5. *Iac. Oweni* hiſtoria conſecrationis templorum et altarium, Anglice, Londini 1706, 4. *Franciſcus Turrianus* lib. ſecundo pro epiſtolis Pontificum c. 19 et 20. *Benedicti Picteti* diſſertationes de templis eorumque dedicatione, Gallice, Geneuae 1716, 12mo. *P. Galluzzi* liber italice editus Romae 1722, 4. *Il rito di conſacrare le chieſe colla ſua antichita, ſignificato, convenienza, prerogative. Vrbani Godofredi Siberi* ſchediaſma de templorum condendorum ac dedicandorum ritibus. Lipſiae 1716, 4. *Danielis Lundii* diſſertatio de encaeniis templorum. Vpſal. 1706, 8. et *Matthiae Hageri* diſſertatio de dedicationibus templorum. Havniae 1719, 4. Contra abuſus hodiernorum, quae annuis vicibus celebrari in pagis ſolent, encaeniorum diſputat *Kleinknecht* in libro ſuppreſſo nomine germanice edito Vlmae 1731, 8. Unvorgreifliche Gedanken von den Kirchweyhen. Officium Graecorum in dedicatione templi, extat in Euchologio Iac. Goari p. 829 ſeq. Officium in apertione templi ab haereticis vel gentibus profanati p. 618. Officium in σαυροπηγίῳ ſiue ſollemni crucis collocatione in loco templi ab Epiſcopo facienda p. 609. Officium in fundamento templi ponendo pag. 606 ſq. In Oriente templa ſacro oleo conſecrata conſtat etiam ex Abuplharaio p. 15. Dedicatio baſilicae S. Petri Romae legitur apud Bzouium ad A. C. 1506, n. 12. De exauguratione templorum confer *Rupertum* p. 128. ad Florinum. De exſpoliatione, direptione vel vaſtatione templorum *Tobiam Eckhardum* in libro, qui inſcribitur, Deus ſacrilegii vindex. Quedlinb. 1710, 8vo. Ritus ethnicos in templorum inaugurationibus receptos proſequutus eſt *Ioan. Bapt. Bellus* libro ſupra laudato de Templi auguralis partibus: vide et *Ioſeph. Laurentium* lib. 3. Polymathiae Synopſi 2. *Antonium van Dale* in diſſ. de conſecrationibus templorum, perſonarum ac rerum ſacrarum, quae ſubiicitur editioni ſecundae libri

de Oraculis, et *Alexandr. ab Alexandro* gen. dier. lib. 6. cap. 14. De Encaeniis et conſecratione Tabernaculi templique Iudaici videndi interpretes ad Exod. XXIV, 6. ſq. Levit. VIII, 10. ſq. Hebr. IX, 18. ſq. et ad 3 Reg. VIII. addantur *Io. Weberi* et *Ioannis Frider. Schereri* diſſertat. de encaeniis, habitae Lipſiae 1683. et Argentor. 1754. De Feſto Encaeniorum ad templum poſterius poſt Antiochi profanationes repurgatum a Iuda Maccabaeo pertinentium dicemus infra cap. X. §7. Dedicationes templorum epulo celebratas docet e Romanis Plinius lib. 4. Epiſt. 1. e Chriſtianis Sidonius Apollinaris lib. 4. Epiſt. 15. vbi vide Sauaronem p. 264. et Theophilus Raynaudus in chriſtiano Chriſti et eccleſiae per baptiſmum filio c. 7. p. 334 ſqq.

XXVI. Variam ſupellectilem templorum Chriſtianorum explicat et recenſet *Iul. Caeſar Bulengerus*, libro de Donariis Pontificum. Tom. 1. Variorum Opuſculorum Lugd. 1621, fol. Idem libro tertio de templis ſ. de forma templorum ſupra laudato, maxime ſollicitus eſt de Chriſtianorum templorum variis nominibus, partibus et antiquitatibus illuſtrandis, excepto capite poſtremo, eoque longiore, quod agit de templis Ethnicorum. Videnda et *Pompeii Sarnelli* antiqua Baſilicographia, Italice edita Neapoli 1686, 4to (de quo libro confer Ephemerides Eruditorum Parmenſes Anno 1687, p. 24 ſeq.) *Leonis Allatii* epiſtola de templis Graecorum ad Ioan. Morinum, edita a Rich. Simone inter epiſtolas Ioan. Morini, et ad calcem notarum ſuarum ad Gabr. Philadelphienſem p. 274. *Petri Molinaei* Diſſertatio de Altaribus et ſacrificiis veterum Chriſtianorum, ſubiecta Gregorii Nyſſeni epiſtolae de euntibus Hieroſolymam Hanov. 1607, 8vo. Edmundus Martene 1. de antiquis Eccleſiae ritibus pag. 300 ſq. *P. Orlandi* de veteri diſciplina expiandi altaria Florent. 1709, 4. Theologi Argentoratenſis *D. Balthaſaris Bebelii* Exercitatio de aris et menſis Euchariſticis veterum, Argentor. 1666. Doctorum Helmſtadienſium *Ioan. Fabricii* de aris veterum Chriſtianorum, Helmſt. 1698. *Ioan. Andreae Schmidi* de Aris portatilibus, Ienae 1695. *Iac. Hildebrandus* libro de ſacris publicis Eccleſiae primitiuae, Helmſt. 1652, et 1699, 4 pag. 10 ſq. qui p. 17. inter alia reddit rationem, quare in faſtigiis plerorumque Chriſtianorum templorum poſita fuerint vel crux, vel gallus vel ſtella. B. *Gotfr. Voigtii* noſtri Thyſiaſteriologia [21] ſiue liber poſtumus de aris veterum Chriſtianorum, Hamb. 1709, 8. *Sam. Theodori Schoenlandi* hiſtoriſche Nachricht von Altären. Lipſiae 1716, 8. De ſitu altarium verſus orientem exſtat *Ioan. Frid Treiberi* diſſertatio. Ienae 1668. De fundatione altarium et redituum, ex quibus ſacerdotes in iis Miſſam celebrantes aluntur, item infeudatione et reſidentia altaris egit *Ern. Mart. Chladenius* comment. de altaragio eiusque infeudatione. Vit. 1746, 4.

Ritus

[21] Rich. Montaçutii Thyſiaſteriologia lucem, quod ſciam, non adſpexit.

Ritus dedicandi Altaris exponit *Nicolaus Cabaſilas* libro quinto de Vita in Chriſto. *Iacobus Owenus* in libro paullo ante laudato. Williamus, Epiſcopus Lincolnienſis, negat altaria competere templis chriſtianorum, quod deſtituantur ſacrificiorum vſu. Vide Brehmium p. 762. hiſtor. Reform. eccleſ. Anglic. De more lauandorum et expiandorum Altarium *Franciſcus Orlendus*, Ord: Praedicator. in libro de duplici lauacro in Coena Domini fidelibus exhibito, 1710, 4. et *Ioan. Chriſtophorus Batellus* et *Ioſephus Maria Suareſius* in diſſertationibus de ablutione altarium, iunctim editis Rom. 1702. Nec omittendae tres diſſertationes *Io. Baptiſtae Thiers* Anno 1688. editae, ſur les principaux Autels des Egliſes, ſur les jubez et ſur la clòture du Choeur, de quibus Elias du Pin T. 18. pag. 277 ſq. B. D. *Auguſti Pfeifferi* Superintendentis Lubecenſis memoria [22] conſecrati altaris Lubecenſis in templo S. Mariae. *Laurentii Terpagri* diſſ. de ſepulchro altaris Hafn. 1704. ſiue de reliquiis ſacris in altaribus condi ſolitis, de quibus vide etiam Hugonem Menardum ad Sacramentarium Gregorii M. p. 203 ſq. *Rudolphi Hoſpiniani* libri 5. de origine, progreſſu, vſu et abuſu templorum, vna cum reſponſionibus ad ea, quae de templis Bellarminus lib. 3. de cultu Sanctorum, et Baronius ad A. C. 87. et alibi per Annales ſuos diſputauit Tiguri 1603. fol. *Henrici Linckeri* ICti tractatus de iuribus templorum Francof. 1698, 4. *Chriſtiani Wilduogelii* diſſ. de iuribus altarium. Ienae 1716. *Gottlieb Slevogti* liber germanice editus de iure altarium et ceterorum ad templa pertinentium germanice. Ienae 1726, 8. et auct. ibid. 1732, 8vo. *Georg. Chladni*, Hungari, Inuentarium Templorum. Dresd. 1689, 12mo, in quo libello etiam varia collectanea habentur, de Donariis et anathematibus ſacris, de dedicationibus et encaeniis annuis (vulgo Kirmſe, quaſi Kirchmeſſen, licet propter frequentes in illis ruſticorum compotationes dictum poſſet videri a κεϋςμι, quae vox apud Dioſcoridem aliosque cereuiſiam ſignificat) et de priuilegiis templorum, ac ſigillatim de eo, quod ad templa et aras confugientibus aſylum praebuerint, quam in rem Ethnicorum quoque vſu probatam, vide Strabonem l. 14. pag. 641. *Corn. Nepotem* in Pauſania, *Suidam* in voce δημοσθένης et ὕπατοι, e recentioribus *Sam. Petitum* p. 10 ſq. ad LL. Atticas, *Lindenbrogium* ad Terentium pag. 613. *Seldenum* in not. ad Marmora Oxonienſ. pag. 25 ſq. *Marshamum* in Canone Chronico p. 354 ſq. *Rycquium* de Capitolio c. 40. vbi de aſylo Romuli. *Petr. Berthaldum* de Ara c. 14. *Ioan. Adamum Oſiandrum* in Diſſ. de aſylis gentium, inſerta Tomo 6. Theſauri Antiquit. Graecar. *Ioſeph. Laurentium* lib. 4. Polymathiae Synopſi 4. *Guſtauum Carlholm* de Aſylis, Vpſal. 1682, 8vo. et diſſertationes *Georgii Goetzii*. Ienae 1660. *Thomae Liebneri*,

[22] Einweihung des neuen Altars zu Lübeck zu St. Marien, nebſt einigen Anmerkungen von lutheriſchen Altären. Lübeck 1698, 4.

neri, Lipſ. 1673. *Andr. Groenwalli* de abolitione aſylorum. Vpſal. 1726, 8vo. adde *Ioan. Franc. Simonis* commentationem in hiſtoria Academ. Inſcription. T. 2. p. 52. ſqq. edit. Amſtelôd. et *Henr. Benzelii* diſſ. de aſylis, recuſam in Syntagmate Eius Diſſertationum acad. T. 1. p. 437 ſqq. De Iudaeorum aſylis conſulendi praeter interpretes ad Num. XXXV. Ioſ. XX. et lib. 3. Regum cap. I, 50. ac *Wilh. Zepperum* lib. 4. explanationis Legum Moſaicarum forenſium c. 14. *Iac. Cramerus* Theol. Iſraelis lib. 3. c. 3. p. 396. *Ioannes vanden Honert* tractatu de aſylis, adiecto eius commentar. in Pſalm 84. p. 444. *Sebaſt. Bernh. Cremerus* in antiquitatibus moſaico typicis T. 1. p. 476. *Ioan. Seldenus* lib. 3. de Synedriis c. 8. *I. G. Carpzouius* ad Goodwinum p. 336. ſqq. *Franciſc. Wokenius* Bibl. Witteberg. T. 1. pag. 377. *Ioan. Conr. Keslerus* in oratione de homicidarum maxime inuoluntariorum poenis. Bremae 1700. *Henr. Hulſius* diſſ. de aſylis V. T. ad calcem commentarii eius in Iſraelis priſci praerogatiuas. *Ioan. Adam. Oſiander* in diſſ de aſylis Hebraeorum. Tubingae 1672. *Ioan. Chriſto. Wichmanshauſen* in diſſ de praeſidiis Leuitarum vrbibus. Witteb. 1715. *Ioan. Conradus Ikenius* in diſſ. de homicida inuoluntario, exulante in vrbe refugii vsque ad mortem Pontific. M. Bremae 1731. *Franc. Vlr. Ries* in diſſ. de aſylis. Marb. 1753. De Chriſtianorum aſylis conferendi ſunt *Iacobus Gothofredus* ad Codicem Theodoſianum libro 9. tit. 45. de his qui ad Eccleſias confugiunt, quod edictum integrius exſtat ad calcem Actor. Concilii Epheſini T. 1. Binii p. 472. *Lindenbrogius* pag. 1393. ad Codicem Legum antiquarum. *Georg. Rittershuſii* tractatus de Aſylis, inſertus Tom. 8. Criticor. Anglor. *Sirmondus* ad Ennodii lib. 1. epiſt. 7. *Franc. Suarez* de locis ſacris c. 8. ſqq. *Alcuinus* epiſtola ad Candidum et Nathanaelem apud Baluzium F. 1. capitular. p. 1444. ſeq. *Ioſephus Nerius* II. 25. Analectorum, p. 795 ſqq. T. 4. Miſcellan. Gaudentii Roberti, vbi et alia de templis, et c. 26. de altaribus. *Godofr. Voigtius* in libro de Altaribus Chriſtianorum Veterum c. 17. *Matth. Zimmermanni* Analecta p. 581 ſq. *Antonii Borremanſii* Veſperae Gorinchemenſes c. 6. *Guil. Caueus* in Primitiuo Chriſtianiſmo p. 145. *Paganinus Gaudentius* pag. 15. lib. de ſaeculi Iuſtinianei moribus, vbi memorat opuſculum ſuum de Aſylis, et de more confugiendi ad Eccleſiam, de quo habetur etiam lex Honorii et Theodoſii iunioris, edita a *Iacobo Sirmondo* in Appendice Codicis Theodoſ. p. 36. vt quinquaginta paſſibus extra fores templorum tuti ſint, quicunque ad illa perfugerint. Vide et Socratem VII, 33. et VI, 5. vbi de lege quam Eutropio [23] ſuadente tulere Arcadius et Honorius, ne quis ad templa confugeret. Ioan. Da-

[23] Theodora Iuſtiniani, ab altaribus et templis homines auellere non dubitans, perſtringitur a Procopio pluribus anecdotorum locis. Eutropius legem promulgans, vt ad eccle-

Damaſceni parallela Tom. 2. pag. 669. Hildebertum lib. 2. epiſt. 7. *Proſperum Farinacium* de immunitate eccleſiarum et confugientibus ad eas. Lugd. 1642. fol. *Franciſci Gaſtonis*, Patricii Catanenſis, canonicam diſſertationem de ſpatio aſyli eccleſiaſtici in cauſſa immunitatis. Panormi 1699, fol. Bullam Gregorii XIV. datam Anno 1591, 17 Iun. *Stephani a Puteo* librum de iure aſyli qua ſacri qua profani. Tridenti 1717, 4. et *Iuſti Hemmingi Boehmeri* diſſ. de ſanctitate Eccleſiarum. Halae Magd. 1722. Contra abuſum eiusmodi aſylorum in reis nocentibus malitioſis ac poena dignis, diſputat *Andr. Maſius* in Commentario praeſtantiſſimo ad Ioſuae librum c. 20. (fruſtra obnitente ad eum locum *Iac. Tirino*) *Nic. Antonius* lib. 2. de Iure Exulum c. 34. ſq. *Ioan. Georg. Reinhardus* de iure Principum circa ſacra pag. 218 ſqq. *Chriſtoph. Ioan. Conr. Engelbrecht* de iniuſta aſylorum immunitatisque eccleſiarum ad crimina doloſa extenſione. Helmſt. 1720. De Iure aſyli confugientibus ad ſtatuas Imperatorum conceſſo, *Chriſtophorus Cellarius* ad Plinii lib. 10. epiſt. 16. Ὅρους παῤῥησίας vocat Theodorus Lector lib. 2. Hiſt. pag. 562. De aſylo Romuli vid. *Rycquius* c. 40. libri de capitolio. De vrbium incrementis per aſyli ius *Andr. Cirinus* cap. 30. de vrbe Roma Tom. 2. theſauri Sallengriani pag. 334 ſq.

CAPVT X.

Scriptores de Feſtis Iudaeorum, Ethnicorum, et Chriſtianorum.

De feſtis et anno Iudaeorum. 1. 2. *De cultu ſeptimae diei, Via Sabbati etc.* 3. *De Sabbato Deuteroproto.* 4. *De neomeniis.* 5. *De feſto Paſchatos.* 6. *Mos captiuum et ſupplicio deſtinatum in illo dimittendi. ibid.* *De feſto Pentecoſtes, Tabernaculorum, aliisque.* 7. *De anno Iubilaeo Iudaeorum, Romanorum et Chriſtianorum.* 8. *De feſtis et anno Graecorum.* 9. 10. 11. *De feſtis Romanorum.* 12. *De anno Romanorum; Calendariis item Eccleſiaſticis et medii aeui.* 13. *De Chriſtianorum Sabbato et die Dominica.* 14. *De eorum diebus feſtis aliis.* 15. 16. *Feſta Muhamedanorum.* 17. *Dies nefaſti, Aegyptiaci.* 18.

I. Praeter

eccleſiam confugientes etiam ab altaribus abſtrahere fas eſſet, mox ipſe incaſſum ad altare confugiens arreptus et ſupplicio datus eſt. Vide excerpta Peireſciana p. 849. Socratem V, 2. Nicol. Alemannum in Notis ad Procop. p. 94.

I.

Praeter Sabbatum, Neomenia, annum Sabbaticum, & Iubilaeum, tria Iudaeis feſta praecipua Lev. XXIII. Num. XXVIII. ſq. et Deut. XVI. praecepta ſunt, Paſcha, Pentecoſte, et Scenopegia ſiue feſtum tabernaculorum: quibus feſtum tubarum ſ. noui anni, ex Num. XXIX, 31. et Expiationis feſtum ex Num. XXIX, 7. ſq. Leu. XXIII, 24. ad latus ponunt Theodoritus aliique, apud Cotelerium Tom. 2. Monument. Eccleſ. graec. pag. 687 ſq. Recentiora ſunt Feſtum Purim, Encaenia et Xylophoria. De ſingulis hiſce, praeter Interpretes S. Scripturae, Ioſephum ab Eduardo Bernhardo illuſtratum lib. 3. Antiquit. Iudaic. cap. 10. Ioſephum veterem chriſtianum ſcriptorem cap. 126. hypomneſtici, Tractatum Talmudicum חגיגה de feſtiuitate, ſiue de tribus feſtis ſollemnibus, cum verſione et Bartenorae commentario vulgatum a Clariſſ. Viro Chriſtiano Ludouici, Lipſiae 1696, 1712, 4. et Maimonidem in libro זמנים *de feſtis*, conſulendi ſunt *Iſaacus Cardoſo* itidem Iudaeus in libro vulgato Hiſpanice Amſt. 1679, 4. ſub titulo *las excellencias de los Hebreos*, pag. 199-212. quo opere erudita pro populo Iudaico Apologia [1] continetur: *Ioſephus Scaliger* VII. de emendatione temporum pag. 648 ſq. *Car. Sigonius* lib. 3.

[1] Nullum vidi qui poſt Flauium Ioſephum Cardoſo doctius et operoſius Iudaeorum laudes peroraſſet, licet ſint Iudaei in laudibus ſuis haud infrequentes. Diuiſum autem totum opus Iacobo de Pinto dedicatum in partes duas, quarum priore deſcribit decem populi Iudaici praerogatiuas ſiue vt ipſe vocat excellentias: poſteriore totidem quas appellat calumnias ab illis remouet. *Praerogatiuae* ſunt 1) quod Iudaei ſunt populus a DEO electus. p. 1. 2) gens vna nec cum aliis permixta gentibus. p. 23. 3) ſeparata ab aliis Nationibus terrarum. p. 35. 4 tribus naturalibus dotibus conſpicua pag. 51. miſericordia p. 53. caritate p. 57. honeſtate ac verecundia p. 69. 5) Circumciſio. p. 87. 6) Sabbatum. p. 10[?]. 7) Lex data a DEO p. 123. claſſis prima praeceptorum de DEO p. 155. ſecunda de ſanctuario, templo et ſacerdotio p. 167. tertia de immunditie cauenda vel expianda p. 18[?]. quarta de ciborum diſcrimine p. 185. quinta de coniugibus et matrimonio p. 189. ſexta de feſtis p. 199. ſeptima de miſericordia et eleemoſynis pag. 213. octaua de iuſtitia et regimine p. 225. nona praeceptorum de iure ciuili p. 247. et decima de criminali p. 253. Praecepta affirmatiua CCXLVIII. ex numero oſſium humani corporis p. 259. negatiua CCCLXV. ſecundum numerum dierum anni. p. 263. 8) Prophetiae. 9) Terra ſancta. et 10) Teſtimonium de Vnitate DEI.

Calumniarum quas vocat amolirique annititur prima, falſae adorationes. pag. 333. 2) foetor, p. 339. 3) quod ſint veluti cauda Gentium et ſanguinis profluuium patiantur. p. 345. 4) ter quotidie imprecentur gentibus. p. 349. 5) quod Gentes velint ad Iudaiſmum allicere. p. 357. 6) quod infideles ac perfidi ſint erga ſuos Principes et Magiſtratus p. 367. 7) quod immiſericordes ac crudeles ſint. p. 377. 8) quod corruptores ſint librorum ſacrorum. p. 390. 9) quod imagines euertant et ſacrilegia committant. p. 399. 10 quod occidant infantes Chriſtianorum, vt ſanguine illorum in ritibus ſuis vtantur. p. 406-431.

lib. 3. de Rep. Ebr. *Io. Ionſtonus* in Schediaſmate de feſtis Ebraeorum et Graecorum, Vratisl. 1660, 12. *Auguſt. Pfeifferus* in diſſert. de feſtis Ebraeorum, Witteb. 1666, et quos laudat in critica ſacra pag. 151. Praeterea *Theodorus Thummius* in Tractatu Hiſtorico-Theolog. de feſtis Iudaeorum et Chriſtianorum Tubingae 1624, 4. *Matth. Dreſſerus* de feſtis Chriſtianorum, Iudaeorum et Ethnicorum Lipſ. 1593, 8. *Frid. Spanhemius* parte 1. Chronol. c. 15. T. 1. Opp. p. 70 ſq. qui etiam de translatione feſtorum in alios dies diſſerit p. 79 ſq. vbi de annis Sabbaticis et Iubilaeis c. 16. p. 82 ſq. *Adrianus Cocquius* in Obſeruationibus et Exercitatt. ad V. T. de rebus naturalibus, Diis Syris et Hebraeorum feſtis. Vliſſing. 1671, 4. *Rodolphus Hoſpinianus* de Feſtis Ebraeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum Genev. 1669, fol. et alibi ſaepius, *Io. Meyerus* Prof. Harderuic. in libro de origine et cauſſis feſtorum ſollemniumque dierum, quos olim Iudaei in terra Canaan, hodieque in exilio agitare conſueuerunt. Amſtel. 1693, 8. et cum inſignibus auctariis ac R. Abrahami Leuitae libro de ieiuniis. ibidem 1724. 4. quo in libro inter alia impugnat *Maimonidem* et *Ioan. Spencerum*, [a] quorum ille in Doctore dubitantium, hic in opere de Legibus Ebr. lib. 3. Diſſert. 1. c. 8. feſta gentium feſtis Iudaeorum dediſſe originem contendit. *Melch. Leydeckerus* de republ. Hebraeor. lib. 9. cap. 3-9. *Anton. Cregutius* in Reuelatore arcanorum, pag. 759 ſqq. *Robertus Robertſon le Canu* in libro belgice edito Franequerae 1693, 8. et quartum recuſo ibidem 1722. *Korte Inleidinge der Feſten Iſraels.* Adde diſſertationes de feſtis Iudaeorum Ioannis Palmroorii, Vpſal. 8. et Magni Celſii. ibid. 1672, 4. Ioan. Ern. Gerhardi diſſ. quatuor de feſtis orientalium cum primis Hebraeorum. Vitemb. 1640. Caroli Schulteni, Profeſſor. Lundenſis in Scania, diſſert. de feſtis Hebraeorum. ibid. 1723, 4. Ioan. Rodolphi de temporibus ſacris Hebraeorum. Bernae 1724. Ioan. Chriſti. Kirchmeieri de feſtis Iudaeorum anniuerſariis, eorumque in fatis eccleſiae N. T. antitypo, quae eſt ſecunda manipuli diſſertation. theologic. ſelectar. Marp. 1724, 4. recuſa in ſylloge exercitationum. ibid. 1735, 4 pag. 25. Singularis quoque locus de Iudaeorum feſtis exſtat apud Plutarchum IV, 5. ſympoſior. Fuerunt in tribus feſtis Iudaeorum alii dies minus feſti, alii maxime feſti; de hiſce agit *Petrus Zornius* in diſſ. de ימים טובים, ſiue diebus magnis Hebraeorum, quae inſerta eſt Miſcell. Lipſienſ. Nouis Vol. 5. pag. 31 ſeqq. in qua ſimul diſſeritur de ſabbato magno, i. e. eo, quod proximum erat ante ſabbatum. De feſtis Patriarcharum ante Moſen praeter diem ſabbati et pauca et incerta ſunt, quae notat Bolducius lib. primo

[a] Spencerum ſequitur D. *Io. Sam. Stryckius* in diſſ. de incommodis feſtorum, Halae Sax. 1702.

primo de Eccleſia ante legem. Vide Cherubinum a S. Ioſepho T. 2. apparatus biblici, p. 393 ſq.

II. Lucem praeterea huic argumento de feſtis Iudaeorum affundunt, qui Calendaria eius gentis ediderunt et illuſtrarunt; vt praeter *Seb. Münſterum* Baſil. 1527, 4. *Cunaeum* ſupra laudatum, *Ioſeph. Scaliger* in Canonibus Iſagogicis p. 41 ſq. et de Emend. Temporum pag. 316 ſq. *Gilb. Genebrardus* ante Commentarium ſuum in Pſalmos, *Auguſtinus Torniellus* lib. 1. Annal. V. T. p. 354 ſq. *Iulius Bartoloccius* Tom. 2. Biblioth. Rabb. *Ioan. Seldenus* de Anno ciuili Iudaeorum, aliique, quos laudat eodem in libro c. 8. et in praefatione et lib. 3. de Synedriis c. 13. p. 134. *Frid. Spanhemius* Chronolog. ſacr. P. 1. c. 11. ſq. *Carol. Schultenus*, cuius Calendarium Iudaicum Hebraice et Latine editum eſt 1711, 4. *Hermannus Zoeſtius* cuius Calendarium Hebraicum comparet inter Eius tria opuſcula theologica ab Hector. Gottfr. Maſio edita. Havn. 1701, 8. p. 107 ſqq. *Ioan. Salpius*, qui Calendarium Hebraicum edidit Vitemb. 1697, 4. Addantur *Auguſtin. Calmetus* T. 2. Dictionarii S. Scripturae, p. 435 edit. Venetae 1726, fol. et pag. 64 ſqq. ante commentar. in Geneſin. *Ioan. Baptiſta Roeſchelius* de forma anni Patriarcharum. Witteb. 1692. *Henr. Klauſingius* de eodem argumento. ibidem 1716. *Car. Dan. Clauerus* de forma anni Hebraeorum moſaicoprophetica. ibidem eod. *Aegid. Strauch* de computo Thalmudicorabbinico, et de anno Hebraeorum eccleſiaſtico. Witteb. 1655. *Iac. Cappelli* epocharum illuſtrium thematiſmi cum explicatione ſelector. aliquot Scripturae locorum, Sedani 1605, 4. recuſi Faſciculo octauo Opuſcul. hiſtoricophilologicorum. *Ioan. Andr. Mich. Nagel* de calendario veter. Hebraeor. Altorfii 1746, 4. *Ioan. Chriſto. Fiſcher* de anno Hebraeorum. Witteb. 1710, 4. *Guſtav. Sommelius* de anno Hebraeorum eccleſiaſtico atque ciuili. Lundae 1748, 4. *Emo Luc. Vriemot* de vero anni initio apud Hebraeos. Franecq. 1735. rec. in Eius obſeruationibus miſcellaneis. Leouard. 1740, 4. pag. 280. ſqq. *Chriſtoph. Langhanſen* de menſe veter. Hebraeor. lunari. Ienae 1713, 4. *Dan. Lundius* de menſibus Hebraeorum. Aboae 1694. *Gottfr. Felseiſen* de ciuili Iudaeorum die. Lipſ. 1702, 4. Ex Iudaeis, et quidem recentioribus, de Calendario Hebraeorum diſſerunt *David Nieto* in מטה דן, p. 82 ſſ. et *Immanuel Aboab* in Nomologia pag. 90 ſſ. Vide etiam ſi placet quae notaui in Menologio meo, vbi de Hebraeorum, et aliorum centum circiter populorum menſibus. *Nicolai Molleri* Iudaeorum Annus [3] lunaeſolaris, Turc-Arabum annus mere lunaris prodiit

[3] Veteres Hebraeos, vti antiquiſſimos Graecos, etiam anno lunari vſos, et quo Solis periodo reſponderet, menſem ſubinde intercalaſſe, docet etiam S. Baſilius homil. VI. in Hexaëmeron. Confer Frontonis Ducaei notas ad paginam 80. T. 1. Adde Carpzouii notas

prodiit Groning. 1650, fol. Calendarii ſiue anni curam tum apud Hebraeos tum apud alias gentes pleraſque commiſſam fuiſſe ſacerdotibus, probat *Ioan. Andreas Danzius* in praefat. ad Maimonidis deſcriptionem initiationis nouilunii, cum Henningi Bernhardi Witteri verſione editam Ienae 1703, 4.

III. Contra *Marſhamum*, qui cum *Dione Caſſio* l. 37. p. 123. periodum VII. dierum ab Aegyptiis deriuat, p. 198. Canonis Chron. Vide *Herm. Witſii* Aegyptiaca l. 3. c. 9. et *Ioan. Meyerum* de temporibus ſacris et feſtis diebus Hebraeorum, pag. 174 ſſ. Fatetur tamen idem Marſhamus, ſacrum Sabbati cultum Hebraeis peculiarem fuiſſe, quod docet etiam *Ioan. Spencerus* lib. 1. c. 4. de Leg. Ebr. negans, Sabbatum celebratum ab Ethnicis, niſi inclinante iam Republica Iudaica, et Iudaeis iam per orbem diffuſis: Conf. *Iſ. Caſaubonum* ad Suetonii Tiberium, c. 32. et *Ioannem Wallis* tractat. de Sabbato T. 3. Opp. p. 342 ſq. 381. 423. 425. qui negat conſtare quod Iudaei ante exitum ex Aegypto vel vlla gens alia ante tempora Chriſti annos ſuos per hebdomadas diſtribuerit. Septima quidem menſis cuiusque dies quibusdam gentibus ſacra fuit, et ſeptimi numeri religio paſſim in Ethnicorum libris obſeruatur, vt praeter Marſhamum p. 195 ſq. docent *Clemens Alexandrinus* Opp. T. 1. p. 613. et T. 2. p. 713. ed. Oxonienſ. *Caelius Rhodiginus* XIII, 21: *Seldenus* lib. 3. de Iure Nat. et Gent. c. 15. *Lud. Capellus*, Tract. de Sabbato p. 265. Opp. poſtum. *Io. Iac. Syrbius* diſſ. de Sabbato gentili, Ienae 1706 edita, deinde ſaepius recuſa, et inſerta quoque Tempe Heluetic. T. 2. p. 527 ſſ. *Claudius Sallierius* diſſert. de feſto ſeptimi diei, gallice, in memoriis Academiae Inſcriptionum, Tom. 5. p. 58 ſſ. *Ioan. Chriſtoph. Wolfius* ad Theophilum Antiochenum p. 134. *Henr. Ernſtius* lib. de ſtudiis diebus feſtis non conuenientibus p. 100 ſq. *Theophilus Spizelius* de Iſraëlitis Americanis p. 101 ſeq. *Ezech. Spanhemius* p. 465. ad Callimachum, *Ioan. Georg. Graeuius* ad Lucian. Tom. 2. p. 895. et *Ioan. Meurſius* pag. 98 ſq. Graeciae feriatae. Non a Moſis temporibus, ſed ab ipſa creatione repetendam Sabbati religionem accurate euincunt *Cherubinus a S. Ioſepho* apparat. biblici T. 2. p. 220 ſqq. *Ioan. Chriſtian. Hebenſtreit* in diſſ. de ſabbato ante legem moſaicam exiſtente. Lipſiae 1748, 4. et *Ioan. Aug. Erneſti* Vindiciar. arbitrii diuini in religione conſtituenda parte ſecunda p. 44 ſqq.

De religioſa ſabbati obſeruatione apud Iudaeos, de qua perpauca Ioſephus, adeundus *codex Talmudicus* de Sabbatho, latine verſus a B. *Seb. Schmidio* T. 2. edit. Surenhuſianae. Memini me etiam MS. euoluere Gemaram Codicis Talmudici de Sabbato, latine translatam a *Balthaſare Scheidio*, Profeſſore Argentoratenſi. Conſulendi praeterea interpretes ad Matth. XII. Marci II, 23 ſq. III,

notas ad Coodwinum pag. 356. et Guſſetii comm. ling. hebr. voc. אדר et אביב, vbi docet, hanc intercalationem abſque traditione, ex ſola lege fuiſſe ſuſcipiendam.

2 ſq. Luc. XIII, 15. XIV, 3. Io. V, 10. VII, 22. IX, 14. *Moſis Maimonidis* Tr. Schabbat, in Iad Chaſaka, lib. 3, c. 1. *Chriſtoph. Carthwrightus* Mellific. Ebr. lib. 5. c. 7. *Io. Druſius* de tribus ſectis Iudaeorum p. 94 et 109 ſ. edit. in 8vo. *Wilhelmus Wotton* in collectione dictorum S. Scripturae, librorum Apocryphorum et Ioſephi de Sabbato, quam cum variis obſeruationibus praemiſit tractatui talmudico de ſabbato, edito Hebraice et Anglice. Londini 1718, 8. *Cotelerius* ad recognitiones Clementis IX, 28 et laudatus *Danzius* in diſſ. de curatione Chriſti Sabbatica. *Ioan. Outreinii* Viri Clariſſ. diſſertatio 13. de clangore Euangelii, quae eſt de clangore Sabbati p. 327 ſeq. *I. C. Wagenſeilius* ad tela ignea ſatanae, p. 558 ſq. *Melchior Leydeckerus* de republica Hebraeorum lib. 9. p. 532. *Bernh. Sebaſtian. Cremerus* antiquitat typicomoſaic. T. 2. p. 394 ſqq. *Ioan. Chriſtian. Kirchmeierus* diſput. de ſabbatis Iudaeorum eorumque in ſacris eccleſiae N. T. antitypo; quae legitur in ſylloge exercit. acad. p. 1 ſſ. *Ioan. Georg. Abicht* de lege ſabbati. Witteb. 1731, 4. *Georgi Witzleben* Bericht von der Juden Sabbath am Sonnabend, und der Chriſten am Sonntage. Havniae 1665, 8. et *Adami Georgii Chriſtophori Matthaei* Beſchreibung des jüdiſchen Sabbaths. Norimbergae 1751, 4. De operibus ſabbatum depellentibus ex mente Hebraeorum exſtat diſſertatio *Viti Henrici Haſenmülleri*. Ienae 1708.

Via Sabbati a Talmudicis in tractatu Erubin. T. 2. edit. Surenhuſianae p. 101, 106. etc. definitur mille paſſibus ſiue bis mille vlnis. Arator:

Moenia nota petunt, quo per ſua ſabbata, mille
Paſſibus ire licet — — —

Confer Suidam in σαββάτου ὁδὸν, ac praeter *Grotium* aliosque interpretes ad Actor. I, 12. *Ioan. Friſchmuthi*, *Mich. Waltheri* et *Nic. Kurmeri* Diſſertationes de via Sabbati, quibus iungendus *Seldenus* lib. 3. de Iure N. et G. cap. 9. *Buxtorfius* in Synagog. Iud. c. 16. *Wagenſeilius* in lib. de Norimberga pag. 126 ſq vbi etiam de oneribus Sabbato non exportandis. *Carpzouius* ad Schickardum de iure regio pag. 305. *Wideburgius* Math. Biblic. ſpecim. 7. p. 73. *Chriſti. Schoettgenius* Hor. hebr. T. 1. p. 406. et *I. G. Carpzouius* ad Goodwinum p. 389. An libros ſacros Sabbato eripere incendio liceat? vide quae Iudaei diſputant apud *Ioan. Lightfootum* in Opp. poſtumis pag. 10. De Abeneſrae Epiſtola, qua probat veſperam Sabbati non ſubſequentem ſed antecedentem celebrandam eſſe, vide ſis doctiſſimi Ioan. Chriſtophori Wolfii Bibliothecam Hebraicam Vol. 1. p. 78. qui etiam de Sabbatione, fluuio illo fabuloſo Iudaeorum videndus ib. p. 141. 283. et in Notitia Karaeorum p. 141. De quo fluuio Iudaeorumque de eodem figmentis conſulendi ſunt praeter eos, quos Wolfius in notitia Karaeorum loco citato adduxit, *Ioan. Frider. Breithauptus* ad Ioſephum Gorionidem p. 546. et *Frid. Albrechtus Auguſti* tractatu germa-

germanico: Geheimniſſe der Juden von dem Wunderfluß Sambathion. Erfurti 1748, 8.

Notatu dignum eſt, quod Iudaeis dum in ſerio ac vero DEI cultu negligentiores erant, ſaepius cladem accelerauerit, quod Sabbato vel alio die feſto hoſtibus reſiſtere religioni ſibi duxerunt, vt ex libris *Maccabaeorum* et *Ioſepho* apparet. Quanquam Ioſua vrbem Iericho cepit die Sabbati, Ioſ. VI, 15. et Iudaei deinceps, eodem Ioſepho teſte, potius exiſtimarunt nefas eſſe, die Sabbati (vel etiam per annum Sabbaticum ſiue ἀργὸν ἔτος, vide Ioſephum lib. 1. de bello Iudaico c. 2. p. 711.) hoſtem inuadere et adoriri, quam irruentem pro corpore ſuo defendendo propellere atque occidere. Et diebus feſtis plerumque ſeditiones concitaſſe affirmat Ioſephus lib. 1. cap. 4. de bello Iud. pag. 714. Ceterum Sabbato plus ſimplici vice captam eſſe conſtat Hieroſolymam, et diſerte fatetur non Ioſephus modo p. 719. f. et 474. a. ſed et Dio Caſſius, lib. 36. p. 36. templum a Pompeio, qui primus Iudaeos Romanis ſubiecit, Olymp. CLXXIX, 2. Romae DCXCI. ante Chriſtum LXIII. non fuiſſe expugnandum, ſi Iudaei illud ex aequo omnibus diebus defendiſſent. De captis feſto die Syracuſis vide *Ezech. Spanhemium* p. 201. ad Orat. 1. Iuliani. De Betſura ob famem ex otiantibus per annum Sabbaticum agris dedita 1 Maccab. VI, 49.

IV. De Sabbato δευτεροπρώτῳ, praeter *Eraſmum Schmidium* et alios *Interpretes* ad Luc. VI, 1. Caeſarium quaeſt. 35. Suidam in Σάββατον, Iſidorum Peluſ. III. epiſt. 110. Epiphanium T. 1. pag. 453. conſulendus *Ioſephus Scaliger* lib. 6. de emendat. temporum pag. 557. et in Canon. Iſagog. lib. 3. p. 225. cum quo faciunt *Pagius* ad A. C. 30. n. 3. *Bernhardus Lamius* Concord. Euangel. c. 39. *Sam. Baſnage* in Annal. *Iſ. Caſaubonus* p. 271 ſq. ad Baronium, *Ioſephus de Voiſin* Tractat. de Sabbato deuteroproto, *Gerb. Outhouius* in Bibliotheca Bremenſi, Claſſe 6. pag. 426 ſqq. *Ioan. Friſchmuthus et Henr. Müllerus* ſingularibus diſſertationibus, recuſis in Gottfriedi Menthenii Theſauro theologicophilolog. P. 2. p. 312 et 319. Scaligeri et qui eum ſequuntur, ſententiam impugnauit *Otto Verbrugge* diſſertationibus duabus de hoc argumento Groning. 1718 editis. Conferes praeterea *Petauium* ad Epiphanium T. 1 p. 61 ſq. *Sam. Petitum* c. 19. Var. Lect. *Seb. Schmidium* τὸν μακαρίτην in faſciculo diſſ. p. 494 ſq. cui poſt impugnatas alias vndecim ſententias, Sabbatum δευτερόπρωτον eſt poſterius inter duo Sabbata quae ab initio anni Eccleſiaſtici menſe Niſan, Paſcha proxime antecedebant. *Ioan. Harduinum* Operum ſelect. pag. 628 et 402 qui pro Sabbato deuteroproto habet primum menſis Adar ſecundi in Sabbato embolimaeo, quae ſententia probatur etiam Salomoni van Till in diſſ. de vero et iuſto tempore ſabbati δευτεροπρώτου, edita Anno 1708. *Io. Rhenferdus*

ſerdus Franequerae lumen nuper eheu extinctum diſſ. 3, 3. de locis Hebraicis N. T. Anno 1706. vulgata primum Sabbatum menſis Tiſri ſiue in anno ciuili putat fuiſſe πρωτόπρωτον, primum vero in anno ſacro ſiue menſis Niſan δευτερόπρωτον, quod probatur etiam Clariſſimo Viro Hadr. Relando et Stephano le Moyne in prolegomenis ad Varia ſacra. *Henr. Dodwellus* vero diſſert. 9. de vet. cyclis Graecorum et Romanorum per Sabbatum δευτερόπρωτον cum *Maldonato*, *Grotio* et *Ed. Bernhardo* p. 225. ad Ioſephum intelligit feſtum Pentecoſtes, † ita vt feſtum Paſchatos fuerit πρωτόπρωτον, et Tabernaculorum τριτόπρωτον. Sed forte huic et reliquis quas attuli ſententiis praeferenda eſt *Andreae Maſii* opinio, qui δευτερόπρωτον Sabbatum putat fuiſſe diem ſeptimum feſti Azymorum, vel octauum tabernaculorum, qui cum primo πρωτοπρώτῳ pari cultu celebrabatur, quum dies intermedii eſſent profeſti.

V. De Neomeniis apud Iudaeos pariter et gentes celebratis differit *Io. Spencerus* libro 3. de Leg. Ebr. diſſ 4. cui adde *Marinum* in vita Procli c. 19. *Interpretes* ad Coloſſ. II, 16. Nazianzenum Orat. 2. in Iulianum pag. 129. et *S. Chryſoſtomi* Homiliam, qua Chriſtianis hunc morem diſſuadet. De Hebraeis ſpeciatim quibus veſpera Nouilunii dies expiationis paruus dicitur, *Maimonidis* tractatum, quem cum Witteri verſione Ienae editum paulo ante § 2. memorauimus. *Abarbanelis* diſſertationem de principio anni et conſecratione nouilunii, ad calcem interpretationis libri Coſri, a Buxtorfio compoſitae, p. 431. *Ioan. Outreinii* diſſertationem duodecimam de clangore Euangelii, p. 271 ſeq. *Ioan. Gottlob Carpzouium* ad Goodwinum, p. 424 ſeqq. *Ioan. Meyerum* de temporibus ſacris et feſtis diebus Hebraeorum p. 238 ſqq *Cherubinum de S. Ioſepho* T. 2. apparatus biblici p. 245 ſqq. et p. 259 ſeqq. et Gundlingiana Parte 36. p. 47 ſqq.

VI. De ritibus Iudaicis feſti Paſchatos; praeter eos, qui de feſtis et de ſacrificiis, et de ritibus Iudaicis vniuerſim ſcripſere, et praeter interpretes ad Exod. XII. et ad Talmudicum Tractat פסחים videndus ex Iudaeis R. *Moſes Maimonides* in קרבן פסח, lib. 9 c. 1. Iadchaſaka, quem tractatum aeque ac librum de ſacrificiis latine vertit Ludov. Compiegne de Veil, Londini 1683. 4. qui recuſus eſt in Crenii Opuſcul. Philolog. Faſc. 7. p. 837. e Chriſtianis B. *Seb. Schmidius*, Theol. Argentorat. libro de Paſchate, *Ioan. Lightfootus* de miniſterio Templi c. 11 ſeq. *Ioſephus Scaliger* lib. 6. de emendat. templorum, *Fagius* ad Targum Deut. VIII. *Buxtorfius* Exerc. Philologico Theol. VI. Io. Owenus in Epiſtolam ad Hebraeos, T. 1. p. 262 ſeq. Io. Saubertus in diſſ. de feſto Paſchatos a Chriſto Seruatore celebrato, in palaeſtra diſſertationum pag. 70 ſeq. *Iulius Bartoloccius* in Bibliotheca magna Rabbinica. P. 2. p. 389 ſqq. et p. 735 ſqq.

Ioan.

† Hoc refellit Sam. Baſnage in Annalibus ad A. C. 32. § 23.

Ioan. Biermannus in Moſe et Chriſto, pag. 391 ſqq. *Petrus Iurieus* in hiſtoria dogmatum et cultuum, Part. 2. p. 325 ſqq. *Ioan. Spencerus* de legibus Hebraeorum ritualibus, p. 294 ſqq. edit. Tubing. *Ioan. Gottlob Carpzouius* ad Goodwinum, p. 394 ſqq. *Nicol. Serrarius* T. 1. in Ioſuam p. 443 ſqq. vbi copioſe et erudite de azymis agit. Idem p. 518 ſqq. de modo, quo Paſcha hodie a Iudaeis celebratur, diſputat, *Wilhelmus Goeroe* in hiſtoria Moſaica, Belgice, P. 1. c. 6. p. 203 ſqq. *Bernh. Sebaſtian. Cremerus* in Antiquitatibus moſaicotypicis, T. 2. pag. 417 ſqq. *Ioan. Behmius* in notis ad Paulli Burgenſis diatribam de Paſchate, Regiomonte 1610, 4. *Natalis Alexander* Hiſtor. Eccleſ. T. 1. pag. 277 ſqq. edit. Pariſ. 1714, fol. *Ioan. Iac. Eyſelohr* de paſchate Hebraeorum. Witteb. 1678, 4. *Ioan. Andr. Danzius* in Programmate de Paſchate Iudaeorum abrogato, et in eius locum ſurrogato feſto Reſurrectionis Dominicae, Ianae 1713, 4. quod recudendum curauit Io. Georg. Meuſchenius in N. T. ex Talmude illuſtrato, p. 897 ſqq. *Ioan. Hanigborſtus* de Paſchate ipſiusque praecipuis ritibus a Iudaeis obſeruatis. Bremae 1714, 4. Diſcrimen Paſchatis Aegyptiaci et generationum oſtendit *Chr. Frid. Treſenreuter* ſingul. diſputat. Altorfii 1739, 4. Idem alia diſſertatione ibid. 1743 habita euincere ſtuduit, paſcha in deſerto nunquam fuiſſe intermiſſum. Recentium potiſſimum Iudaeorum caerimonias perſequuntur, *liber rituum paſchalium* Hebr. Lat. et Germanice editus Regiomonte in 4to, a *Ioan. Stephan. Rittangelio*, et Latine atque Hebraice ſubiectus eiusdem Rittangelii Libro de Veritate Religionis Chriſtianae, a V. Cl. Ioan. van der Wayen, Leonis Mutinenſis narratio Hiſtorica de Paſchate, Italice litteris Hebraicis, Venet. 1609, fol. et liber eiusdem argumenti Lipſiae Germanica lingua editus 8. ab ex Iudaeo *Frid. Alberto Chriſtiani*, cuius etiam exſtat alius libellus: Beſchreibung der jüdiſchen Faſtnachten. Lipſiae 1677, 8. De immundorum Paſchate, menſe ſecundo, Seldenus II, 1. de ſynedriis. De agno paſchali egerunt *Ioan. Georg. Dorſcheus* ad calcem Myſariae miſſae. Argent. 1644, 4. *Ioannes Friſchmuthus* in diſſert. de Iudaico eoque inter duas veſperas mactando agno paſchali. Ienae 1660, 4. *Aug. Varenius* de agno paſchali Hebraeorum. Roſtoch. 1652. *Georg. Moebius* de agno paſchali. Lipſiae 1655. et in Diſſertationibus iunctim, Lipſiae 1694, 4. editis pag. 866. *Zach. Froſterus* de eod. argum. Aboae 1698, 8. *Dauid Lundius* de eod. argum. Vpſal. 1705. *Henr. Wilh. Snabelius* de agno paſchali, illuſtri Seruatoris I. C. pro nobis mactati typo. Bremae 1702, 4. *Georg. Lud. Goldnerus* de agno paſchali inter duas veſperas mactando, in Miſc. Lipſienſ. T. 2. p. 658 ſſ. De accubitu Iudaeorum ad agnum paſchalem confer *Theod. Daſſouii* diſſertationem. Witteb. 1698. De plenilunio paſchali eiusque myſterio diſſerit *Henr. Scharbau* obſeruatt. ſacr. Part. 2. pag. 317 ſqq. De cantione ſollemni, in prima paſchatos nocte, apud Hebraeos

recepta

recepta exſtat diſſertatio *Car. Heinr. Zeibichii.* Witteb. 1740. De tempore, quo Chriſtus paſcha celebrauerit, non eadem eſt eruditorum ſententia. Potiores recenſet Vir Celeberrimus *Ioan. Chriſtoph. Wolfius ὁ μακαρίτης* Cur. phil. in N. T. Vol. 1. p. 366. In quatuor claſſes diſtributae enarrantur a *Gottlobo Friderico Gudio* in demonſtratione hermenevtica, quod Chriſtus in coena ſua σαυρωσίμῳ agnum paſchalem non comederit, edita primum Lipſiae 1733, 4. deinde ibid. 1740. recuſa, et ab obiectionibus V. C. Conradi Ikenii vindicata. Scilicet defendit idem *Ikenius* Bremae 1735. diſſertationem priorem de tempore celebratae a Seruatore vltimae coenae paſchalis, qua is euincere ſtudet, illam integro die ante plerorumque Iudaeorum paſchales epulas actam eſſe: Hanc 1739. excepit diſſertationis de hoc argumento poſterioris pars prima et ſecunda, qua difficultates contra ſententiam priori diſſertatione adſtructam moueri ſolitae diluuntur. Quibus in diſſertationibus quum Gudii quoque ſententiam ſub examen vocaſſet Ikenius, huic reſpondit Gudius in iterata demonſtrationis ſuae hermeneuticae editione. Quae autem ille monuit, iis oppoſuit tertiam diſputationem de hoc argumento Ikenius habitam Brem. 1742. Eam ſententiam, qua ſtatuitur, Chriſtum vno eodemque tempore cum omnibus Iudaeis agnum paſchalem comediſſe defendit calculoque ſuo approbauit Celeberrimus *Sigism. Iac. Baumgarten* in diſſertatione de vltima coena Chriſti paſchali. Halae 1743. et *Io. Frieder. Friſchius* in libro germanice Lipſiae 1758, 8vo, euulgato: **Bibliſche Abhandlung vom Oſterlamme überhaupt, und dem letzten Oſterlammstage Chriſti, als deſſen Todestage insbeſondere.** Adde *I. C. Harenbergii* diſſertationem de eodem argumento, quae legitur in Theſauro nouo diſputationum theologicophilologicarum, T. 2. p. 538 ſqq.

De Romanorum more circa feſtum Paſchatis Iudaeis captiuum reddendi et libertati reſtituendi res nota ex Euangelica hiſtoria. Confer interpretes ad Io. XVIII, 39. et Matth. XXVII, 15. *Iac. Lydium* florum ſparſione ad hiſtoriam paſſionis I. C. p. 142 ſqq. *Ioan. Lomeierum* in Diebus Genialibus Dec. II. diſſert. VII. qua agitur de conſuetudine rei apud Iudaeos in feſto dimittendi. *Corn. Adami* Obſeruatt. philolog. pag. 185 ſqq. *Ioan. Schmidii* diſſertationem Lipſiae Anno 1685. editam de eodem ritu quem a Graecis accepiſſe Romani videntur, ſiquidem in Panathenaeis etiam captiuos ab eis dimitti ſolitos ex Vlpiano ad Demoſthenis de Corona orationem obſeruat Meurſius in Panathenaeis c. 26. Confer Samuelem Petitum ad Leges Atticas p. 38 ſeq. et 50. atque Meurſium in Graecia feriata p. 164. vbi idem in Theſmophoriis obtinuiſſe notat. Teſte Liuio V, 13. *Lectiſternii tempore vinctis demta in eos dies vincula: religioni deinde fuiſſe, quibus eam opem dii tuliſſent, vinciri.* Hoc poſtea imitati ſunt Imperatores Chriſtiani: πολλάκις, inquit Epiphanius Tom. 2.

p. 281.

p. 281. φιλανθρωπία βασιλικὴ ἐν ταῖς ἑορταῖς πολλοῖς καταδίκοις ἄφεσιν καὶ ἀπολύτρωσιν χαρίζεται. Confer quae obſeruat Iacobus Godofredus in commentario ad Codicem Theodoſianum Tom. 3. pag. 272. Petauius ad Epiphanium p. 365. D. Gotfr. Nicolaus Ittigius in diſſ. de veterum indulgentia Paſchali cum hodierno iure aggratiandi collato. Ritum hunc Iudaeis familiarem fuiſſe, neque a lectiſterniis Romanorum nec a Graecis repetendum euicit *Ioan. Conr. Hottingerus* in diſſ. de ritu dimittendi reum in feſto paſchatis Iudaeorum, Tiguri 1719, et in Theſauro nouo diſputationum Theologicophilologicar. T. 2, pag. 352 ſqq. atque Tempe Heluet. T. 4. p. 264 ſqq. Eandem ſententiam defendit S. V. Carpzouius in notis ad Goodwinum pag. 409. De indulgentiae Iudaeorum paſchalis tempore modoque exſtat diſſertatio *Io. Georg. Liebknechti*, Giſſae 1731. Idem Godofredus pluribus etiam agit de iuſtitio ſiue feriis iudiciariis apud Chriſtianos circa dies feſtos, tempore Quadrageſimae, Aduentus etc. obſeruari ſolitis. De more reos non damnandi nec litigandi tempore Quadrageſimae, videbis etiam vbi lubebit Aegidii Menagii antiquitates Iuris Ciuilis cap. 26.

VII. Iudaeorum יום חמשי *Pentecoſte* ſiue quinquageſima a Paſchatis ſecunda dies Actor. II, 1. et XX, 16. Ἀσαρθὰν, Ioſeph. Antiquit. lib. 3. c. 10. ſ. 6. vbi confer Bernhardum de reliquis feſti huius nominibus differentem, pag. 178. edit. Hauercampianae. Dicitur etiam *feſtum meſſis*[5] Exod. XXIII, 16. triticeae nimirum, a quo primitiae tritici offerebantur Leuit. XXIII, 15. (vide *Fulleri* Miſcellan. Sacra 3. c. 11.) vt primitiae hordei a ſecunda die Paſchatos, *Ioſeph. III*, 10. Antiquit. Iud. Idem eſt feſtum *Schebuoth* ſiue Septimanarum Exod. XXXIV, 22. Numer. XXVIII, 26. Deut. XVI, 10. quoniam nimirum poſt ſeptem hebdomadum a Paſchate complementum Pentecoſte ſequitur. Confer Ed. Bernhardi notas ad Ioſephum p. 224. Totum illud interuallum etiam Iudaeis dictum *numerus manipuli*, notante *Ioſepho Scaligero* lib. 6. de emendat. temporum. Ceterum Pentecoſtes feſtum in memoriam datae in monte Sinai Legis inſtitutum haud eſſe, probat D. *Georgius Moebius* ὁ μακαρίτης diſſ. Theol. p. 921 ſq. et *Franciſcus Gomarius* de vſu ac fine feſti Pentecoſtes, Opp. p. 226 ſqq. neque vltra vnum diem eius ſollemnitatem duraſſe demonſtratur a B. D. *Wolfgango Franzio* de interpretatione S. Scripturae, Oraculo CXXI. p. 753. vbi vtriusque Iudaicae et Chriſtianae Pentecoſtes rationes inter ſe confert. Idem facit *Ioan. Andr. Danzius* Progr. de Promulgatione Euangelii haud obſcuriore legali; et in Programmatibus quinque de feſto Iudaico Septimana-rum

[5] Talia Graecorum θεσμοφόρια, θαλύσια et ὡραῖα. Vide Meurſium Graeciae feriatae pag. 142. 283. Ezech. Spanhemium p. 678. ad Callimachum, et Fabrottum pag. 25. ad Cod. Theodoſ. XVI, 10. de paganis.

rum abrogato et ſurrogato in eius locum feſto pentecoſtali Chriſtianorum, quae recuſa leguntur in Io. Georg. Meuſchenii N. T. ex Talmude illuſtrato, pag. 737—786. Adde *I. C. Reichardti* diſſ. de pentecoſte Iudaeorum Chriſtianorum et Gentilium, Ienae 1699. S. R. *I. D. Winckleri* orationem de iis, quae circa feſtum Pentecoſtes memorabilia ſunt, Lipſiae 1734, 4. recuſam in Diſquiſitionibus eius philologicis, pag. 211 ſqq. et *Bened. Gottl. Clauswitzii* Progr. de analogia Pentecoſtes V. et N. T. Halae 1741. De Iudaica porro conſules interpretes ad laudata S. Scripturae loca et Codicem Talmudicum *Iom Tobh*, T. 2. edit. Surenhuſianae, *Io. Henr. Ottonis* Lexicon pag. 203 ſq. *Bernh. Sebaſtianum Cremerum* in Antiquitatibus Moſaicotypicis T. 2. p. 480 ſqq. *Ioan. Meyerum* de Temporibus et diebus feſtis Hebraeorum c. 13. p. 287 ſqq. *Melchior. Leydeckerum* de Republ. Hebraeorum lib. 9. c. 5. p. 553 ſqq. *Cherubinum a S. Ioſepho* T. 2. Apparatus Biblici, pag. 352 ſqq. De tempore meſſis Hebraeorum vide *Hermanni Conringii* Commentar. recuſum T. 5. faſciculorum Thomae Crenii pag. 301 ſqq. et *Dan. Gerdeſii* diſſertationem de eodem argumento, cui modeſta ad Ioannis Meyeri animaduerſiones reſponſio addita eſt, Vltraiecti 1720, 4. De manipulo hordeaceo, cuius oblatione meſſem ſuam auſpicabantur Iudaei, vide diſſertationes Sam. Strimeſii, Franc. ad Viadr. 1706. Petri Zornii, Sedini 1730. et H. I. van Bashuyſen, Serueſtae 1734. De duobus panibus pentecoſtalibus binis diſſertationibus egit *Conradus Ikenius*, Bremae 1729 et 1730.

De feſto *tabernaculorum* ſiue *ſcenopegiae*, cui celebrando ſcriptus eſt Pſalmus XCV, vt notatum Grotio ad Hebr. III, 7. et quod κατ' ἐξοχὴν Iudaeis חג dicitur ob laetitiam et tripudia, adeundi praeter eundem Ottonem p. 196 ſq. interpretes ad Leuit. XXIII, 39 ſq. et Tractatus Talmudicus *Succah*, T. 2. operis Mishnici edit Surenhuſianae pag. 259 ſq. quod totum fere volumen eſt de feſtis. Idem tractatus talmudis Babylonici *Succah* cum verſione et annotationibus *Friderici Bernhardi Dachs*, et commentario poſtumo *Ioan. Iac. Crameri* ſeparatim excuſus eſt Traiecti ad Rhen. 1726, 4. adiuncta eiusdem Dachſii diſſertatione ad Zachar. XIV, 16. vbi celebrantium feſtum tabernaculorum meminit Propheta. Hiſce adde ex Iudaeis *R. Chaiim* libro qui inſcribitur: ישע אלהיכם et *R. Ioſeph ben Abraham* in מושעות אל. E Chriſtianis, *Cherubinum a S. Ioſepho* T. 2. Apparatus Biblici p. 290 ſqq. *Bernh. Seb. Cremerum* in Antiquitatibus Moſaicotypicis T. 2. p. 523 ſqq. *Melchior. Leydeckerum* de Republ. Hebraeorum lib 9. c. 7 *Ioan. Meyerum* de Temporibus et diebus feſtis Hebraeorum, P. 2. c. 16. pag. 317 ſqq. *I. G. Carpzouium* ad Goodwinum p. 414 ſqq. *Campegium Vitringam*, Iuniorem, in Diſſertationibus tribus de feſto tabernaculorum, recuſis in Eius Diſſertationibus ſacris, pag. 158 ſqq. *Ioan. Wil-*

helm.

helm. de Neue in Expoſitione myſtica in feſtum tabernaculorum. Berolini 1714, 4. *Paullum Frider. Opitium* in diſſertat. de amico Iſraelitarum in feſto Tabernaculorum conſortio. Kilon. 1717. De caerimonia palmarum binae exſtant diſſertationes *Gabrielis Groddeckii*, Profeſſoris olim Gedanenſis doctiſſimi, acerba morte exſtincti epidemica lue Anno 1710 die 12 Septembris, editae in Academia Lipſienſi Anno 1694. Idem argumentum perſequutus eſt *Olaus Celſius* in diſſ. de palmis Tabernaculorum, Vpſal. 1722. Ritum palmarum ſiue *Lulabh* a Gentilibus repetitam eſſe cenſet *Ioan. Gothofr. Lakemacherus* in diatriba de ritibus quibusdam Bacchicis a Graecis ad Iudaeos recentiores deriuatis, et ab his Tabernaculorum feſto vſurpatis ad loc. Plutarchi lib. 4. ſympoſ. T 2. pag. 671, recuſa in Obſeruationibus eius philologicis P. 1. pag. 17 ſqq. Lakemacheri argumenta ſub examen vocauit I. C. Harenbergius Biblioth. Lubec. Vol. 3. pag. 434 ſqq. oſtendens, ritum hunc haud quaquam a gentibus eſſe repetendum, ſed eius potius originem ad victoriam contra Antiochum Epiphanem ſpectare. Idem Lakemacherus Obſeruat. philol. P. 3. Obſ 1. agit de ſalicum ramis tabernaculorum feſto iuxta altare holocauſtorum ſtatutis. Ritum effuſionis aquarum expoſuerunt *Ioan. Henr. Hirzelius* erudita diſſertatione, ſub praeſidio Ioan. Marckii Lugd. Bat. 1704. habita. *Ioan. Henr. Maiius* fil. in diſſert. de hauſtu aquarum e fontibus ſalutis ad Ieſ. XII, 3. Giſſae 1710, 4. *Hieron. Wig. Biel* in diſſertat. de ſacrificio aquae in Scenarum feſto vino miſceri ſolito. Witteb. 1716. Ritum hunc a Iudaeis Rabbanitis demum ſub templo ſecundo introductum eſſe oſtendit ſingulari diſſertatione Symbol. Litter. Bremae euulgat. T. 1. pag. 160 ſqq. inſerta *Conr. Ikenius*. De feſto laetitiae legis diſſerit *Ioan. Chriſti. Genſelius* in Obſeruationibus ſacris, Obſerv. VII. vbi oſtendit, non eſſe illud antiquius Esdra, eiusque exponit ritus. Numus Regis Agrippae in quo feſta Iudaica tabernaculorum et meſſis, tabernaculo et ſpicarum manipulo deſignata, videre licet, exhibetur et illuſtratur ab Ezech. Spanhemio diſſ. 5. de praeſtantia et vſu numiſmatum p. 443. edit. Amſtelodamenſis.

De feſto *Tubarum* ſiue *Noui anni*, adibit, cui volupe erit, Interpretes ad Leuitici XXIII, 24. Numeror. X, 5. et Pſalm. LXXXI, 3. et ad Tractatum Talmudicum *Roſch haſchanah*, quem verſione et notis illuſtrauit V. C. *Henricus Houtingius* Amſtelod. 1695, 4. et Tom. 2. edit. Surenhuſianae pag 300. *Ioan. Outrein* diſſertatione 11. de clangore Euangelii p. 205 ſq. *Ioan. Stephani Rittangelii* hochfeierliche Solennitäten, Gebete und Collecten anſtatt der Opfer, nebſt andern Ceremonien, ſo von der jüdiſchen Kirchen am erſten Neu-Jahrstage Vormittag in ihren Synagogen hochfeierlich gebetet und abgehandelt werden müſſen. Regiomonte 1652, 4. *Bernh. Sebaſt. Cremeri* Antiquitates typicomoſaicas T. 2. p. 498 ſqq. *Melchior. Leydeckerum* de Republ. Hebraeorum lib. 9. c. 2. *Ioan. Meye-*

Meyerum de Temporibus et diebus feſtis P. 2. c. 14. p. 300. *Io. Gottl. Carpzouium* ad Goodwinum p. 423. *Dan. Gerdeſii* diſputationem de feſto clangoris eiusque myſterio, Duisb. 1730. et in Exercitatt. Eius Academ. Amſtel. 1738, 4to editis, pag. 235 ſeqq. *Ioan. Georg. Michaelis* diſput. de clangore noui anni. Halae 1738, 4. *Iovn. Henr. Maii* diſput. de auſpiciis anni ciuilis Hebraeorum eiusque ſollemnitatibus. Giſſae 1707. *Ioan. Palmroth* de ritibus Hebraeorum celebrandi nouum annum. Vpſal. 1703, 8. *Petrum Zornium* de noui anni auſpiciis, quae Iudaei gentium ritu in honorem Gad et Meni, h. e. Solis et Lunae celebrarunt, Opuſc. Sacr. Tom. 2, pag. 609 ſqq. *Adami Rudolphi Georgii Chriſtoph. Matthaei* Beſchreibung des jüdiſchen Neu-Jahrfeſtes nach ihrer Lehre und gewöhnlichen Gebräuchen. Norimbergae 1755, 4. De ſollemni Iudaeorum nouum annum gratulandi formula, *in annum bonum ſcribaris*, commentatus eſt *Rudolph. Frider. de Wickmannshauſen.* Torgauiae 1742, 4. De iudicio quod a Deo exerceri primo noui anni die fingunt Iudaei vide *G. E. Edzardi* annotationes ad Tr. Talmud. Auoda Sara c. 1. p. 204. et *Ioan. Andr. Eiſenmengeri* Iudaiſmum detectum p. 950 ſqq.

De *feſto* magno *expiationis* conſulere iuuabit Interpretes ad Leuit. XVI. et Numer. XIX. 7. ſeq. et ad tractatum Talmudicum *Ioma*, quem verſione et notis a ſe illuſtratum edidit *Robertus Scheringamus* Lond. 1648, 4. recuſum in Tomo ſecundo Miſnae Surenhuſianae, et ſeparatim Franequerae 1696 et 1700, 8vo, cui editor V. C. *Iacobus Rhenferdus* adnexuit praeclaram diſſertationem, qua expiationem Pontificis maximi Iudaici confert cum antitypo ſiue expiatione totius generis humani facta per Chriſtum Seruatorem noſtrum. Quibus adde *Moſis Maimonidae* Tractatus duos, alterum de ratione faciendi rem diuinam die ſollemni expiationum, alterum de ſollemnitate expiationum, quorum vterque latine redditus legitur in Thom. Crenii Faſcic. ſeptimo Opuſculor. ad philologiam et hiſtoriam ſacram ſpectantium pag. 651 ſeqq. et pag. 819 ſeqq. *Ioſuae ben Iſrael Benbeniſte* commentarium in Seder Avodath Iom Kippur. Conſtantinopoli 12 ſine addito anno. R. *Chiiae* additamenta ad Codicem de die expiationum, quae ex hebraico latine reddita, notisque perpetuis illuſtrata edidit Blaſius Vgolinus. Venetiis 1744, 8vo. *Bernh. Sebaſt. Cremerum* in Tetrade Excercitationum typicopropheticarum pag. 79 ſqq. et in Antiquitatibus Moſaicotypicis, pag. 507 ſqq. *Melchiorem Leydeckerum* de Republ. Hebraeorum lib. 9. c. 6. et lib. 11. c. 4. *Cherubinum de S. Ioſepho* T. 2. Appar. Biblici p. 275 ſqq. 288 ſqq. *Ioan. Meyerum* de Temporibus ſacris et feſtis diebus Hebraeorum P. 2. c. 15. p. 309 ſqq. *Io. Gottl. Carpzouium* ad Goodwinum p. 433 ſqq. *Andr. Adamum Hochſtetterum* in libro de feſto expiationis, Tubingae 1707, 4to. *Bernh. Waltheri Marpergeri* comment. de decimo quinto menſis Abh Hebraeorum

braeorum diei expiationis comparato, Dresdae 1730, 8. *Eiusdem* das große Sühn- und Sünd-Opfer des großen Verſöhntages, als ein deutliches Vorbild des Leidens, Sterbens und Auferſtehens Chriſti; aus der heiligen Schrift und den jüdiſchen Alterthümern. Norimb. 1733, 8. *Nicol. Mollerum* de ritibus feſti expiationis, Ienae 1689. *I.H. Ottonis* Lexicon p. 182 ſeq. De ſummo Hebraeorum ſacerdote ante diem expiationis adiurato, ne ex mente Sadducaeorum adoleret ſuffitum eleganter diſſerit *Leonh. Hoffmannus* Programmate inaugurali, Ienae 1734. 4to, et *Car. Henr. Zeibichius* in Miſc. Lipſ. Nov. Vol. 4 pag. 442 ſeqq. De ingreſſu Pontificis M. in ſanctum ſanctorum vide diſſertationes *Theod. Daſſouii*, Witteb. 1692. *Dan. Lundii.* Vpſal. 1704. *Ioan. Iac. Seifferheldi*, Witteb. 1713. *Ioan. Iuſti Sonnenſchmidii*, ibid. 1712. *Ioan. Chriſti. Kirchmeieri*, Marp. 1725. *Hermanni Venemae*, Franequerae 1730. *Georg. Guil. Ouerkampfii*, Gryphisw. 1741. Adde *Ioan. Andr. Danzii* diſſert. de functione P. M. in adyto anniuerſaria, quae recuſa eſt in Ioan. Georg. Meuſchenii N. T. ex Talmude illuſtrato, p. 912 ſqq. et *Salom. Deylingii* obſ. ſacr. Parte 2. pag. 177 ſqq. De veſtibus, quibus indutus fuit P. M. ſanctum ſanctorum ingrediens, egerunt praeter Deylingium loco iam citato *Ioan. Oldermannus* de veſtibus byſſinis P. M. in expiationis feſto, Helmſtad. 1717. *Ioan. Marckius* in Diſſertationibus philologicotheologicis, Lugd. Bat. 1717, 4 p. 146 ſqq. *Albertus Vogetius* in Diſſ. de veſtimentis Pontificis M. ſanctum ſanctorum ingredientis, Gron. 1729. in qua in eo eſt, vt euincat, Pontificem M. ſanctum ſanctorum ingredientem praeter linea veſtimenta ceteris etiam indutum fuiſſe veſtibus. De duobus hircis, emiſſario altero altero mactando, confer *Bernh. von Sanden* diſſertationem, Regiom. 1699. De hirco ἀποπομπαίῳ ſiue *emiſſario*,[6] populi peccata in deſertum baiulante, videndi *Theophil. Amelius* in der Erörterung der dunkelſten Schriftſtellen alten Teſtaments, T. 2. p. 686 ſqq. vbi variae virorum doctorum de origine atque ſignificatu vocis Azazel ſententiae recenſentur. *Ioan. Spencerus*[7] de legib. Hebraeor. ritualibus pag. 1040 ſqq. *Salomo Deylingius* obſ. Sacr. P. 1. p. 75 ſqq. *Ioan. Phil. Heynius* in noua collectione varior. ſcriptorum, Faſc. 2. pag. 40 ſqq. *Henr. Hulſius* in ſingul. diſſertat. adiuncta eius commentario de priſci Iſraelis praerogatiuis. *Ioan. van der Wayen* in variis ſacris pag. 139 ſqq. *Henr. Cur-*

[6] Ἔριον κόκκινον faſciam coccineam ſiue lanei ſtaminis textum rubro tinctum, capiti illius hirci impoſitum fuiſſe tradunt Iudaei, et veſtigium traditionis illius extat in Barnabae Epiſtola et apud Tertullianum contra Iudaeos c. 14. Confer Steph. le Moyne ad Varia ſacra pag. 674 ſeq. et Epiſt. de Melanophoris pag. 280. ad calcem Harpocratis Cuperiani, Gaulminum ad lib. de Vita Moſis p. 379 ſeq. Bochartum 1. Hieroz. p. 656. et Gatakeri Aduerſaria p. 401 ſeq. edit. Lond.

[7] Qui Spenceri ſententiam ſub examen vocarunt, eos plenis calathis attulit S. V. M. C. Pfaffius in Prolegom. ad Spencer. p. 12.

tius in Exercitat. de hirci emiſſarii myſterio, quae exſtat in Muſeo Bremenſi T. 2. p. 688 ſqq. *Bern. Petrus Karlius* in noua de hirco ἀποπομπαίῳ coniectura, quae legitur in Bibliotheca Bremenſi Claſſ. 6. pag. 225 ſqq. *Ioan. Marckius* in Sylloge diſſertat. philolog. theol. p. 172 ſqq. *Steph. le Moine* in Notis ad Varia Sacra, p. 638 ſqq. Hiſce adde ſingulares de hoc argumento diſſertationes *Sebaſtiani Schmidii*, Argent. 1676. et in Faſc. diſputat. N. 4. *Ioan. Friſchmuthi* II. Ienae 1664. et 68. recuſas in Theſauro Diſſertat. Theol.-Phil. T. 2. pag. 914 ſqq. *Guſtaui Peringeri*, Vpſal. 1683. *Ioan. Ioach. Schröderi*, Marb. 1725. *Philippi Nicolai Wolfii*, Giſſae 1754. De hirci emiſſarii ductore exſtat diſputatio Ioan. Iuſti Sonnenſchmidii, Ienae 1719. Myſterium diei expiationum pecul. diſſertatione expoſuit *Ioan. Guillelm. Krafft*, Marb. 1749. Sollemnem expiationum diem ſub templo ſecundo celebratum fuiſſe contra Petrum Molinaeum euicit Ioannes Georg. Michaelis, Halae 1751.

De feſto *Purim* ſiue *ſortium*, cuius mentio fit in libro Eſther c. IX. et Ioſepho lib. 11. c. 6. Antiquitatum, quod Μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα dicitur 2 Macc. XV, 37. et idem eſt cum feſto *Aman*, cuius meminit Euagrius (laudatus Gennadio ſcriptor) in altercatione Simonis Iudaei cum Theophilo Chriſtiano p. 11. T. 5. Theſauri Anecdotorum Edmundi Martenie: *Scimus Amani maledictum a patribus noſtris pro merito ſuo eſſe ſuſpenſum, qui genus noſtrum petierat in perditionem, in cuius morte peracta reuoluto anno gratulamur, ſollemnia votorum feſta celebramus, quod a patribus traditum accepimus.* De hoc igitur feſto videndus tractatus Talmudicus *Megillah*, quem illuſtrare pridem promiſit praeclarus *Wagenſeilius*, ſed reliquit hoc praeſtantiſſimo Surenhuſio, in cuius opere Mishnico Tom. 2. p. 387 ſq. cum verſione et notis legitur. Addi etiam poterunt *Iul. Bartoloccius* T. 1. Bibl. Rabb. p. 400 ſq. *Cherubinus de S. Ioſepho* T. 2. Appar. Biblic. p. 309 ſqq. *Guil. Schickardi* Oratio de feſto Purim, ſiue Bacchanalibus Iudaeorum poſt edit. 1634, 12. inſerta Criticis Anglis Tomo 8. *Ottonis* Lexicon p. 207 ſq. *Guil. Saldenus* in diſſertatione de libri Eſther diuinitate lib. 3. Otiorum diuiniorum Exercitatione V. *Io. Wulferus* ad Codicem Talmudicum Shekalim pag. 11 ſq. *Balthaſar. Ludov. Eskuche* duabus diſſertationibus, altera ſub praeſidio I. C. Kirchmeieri Marburgi, altera Rintelii 1734 habita. *Frid. Alb. Chriſtiani* Exiudaei סעודת פורים, oder kurze Beſchreibung von den jüdiſchen Faſtnachten. Lipſiae 1677, 8. De Carmine Iudaico in feſtum Purim diſſerit Io. Henr. Maius in Catalogo MStor. Vffenbachianorum p. 135 ſqq. Idem p. 178 ſqq. hebraice et latine exhibet tractatum, quem pſeudotalmudicum vocat de diebus feſtis Purim. R. Iuda Leui iubilus Iudaicus, *Mi Camocha* dictus, in feſtum Purim Hebraice, Latine, Germanice et Hiſpanice vulgatus eſt a M. G. Amſtelod. 1700, 4to. Gothofredus Kohlreiſius Chronol. ſacr.

ſacr. p. 364. feſtum hoc confert cum Perſarum Μαγοφονίᾳ, de qua Herodotus III, 79. Cteſias apud Photium et Agathias lib. 2.

De ritibus communibus circa tria feſta praecipua Paſchatos, Pentecoſtes et Tabernaculorum agit Tractatus Talmudicus חגיגה quem ante Surenhuſium Tom. 2. p. 413. cum verſione et notis Lipſiae edidit *Chriſtianus Ludouici* Anno 1696, 4. Philo libro de ſeptenario decem feſta memorat explicatque. Πρώτη, inquit, ἑορτὴ ἡμέρα πᾶσα. Δευτέρα σάββατον. Τρίτη δ' ἡ μετά τινα σελήνην νέαν νεομηνία. Τετάρτη δὲ τῶν διαβατηρίων, ἣ καλεῖται πάσχα. Πέμπτη δ' ἡ τῶν ἀσταχύων ἀπαρχὴ, τὸ ἱερὸν δράγμα. Ἕκτη δ' ἄζυμα, μεθ' ἣν τῆς τῶν ἑβδομάδων ὄντως ἑβδόμη, Ὀγδόη δ' ἱερομηνία. Ἐννάτη δὲ νηστεία. Δεκάτη δ' ἡ τῶν σκηνῶν.

De Maccabaico Encaeniorum [*] ſiue repurgati templi feſto, quo per octo dies lucernae accenduntur, incidente in 25 menſis Caſlev circa Decembris initia, videndi interpretes ad 1 Maccab. IV, 59 et Io. X, 22. *Ioſephus* XII, 11. Tractatus Talmudicus חנוכה, Moſes Maimonides in הלכות מגילה וחנוכה. *Seldenus* III, 13 ſeq. de Synedriis, *Herm. Witſius* in Dodecade Exercitationum p. 568 ſq. *Ottonis* Lex. p. 205 ſq. *Bartoloccius* T. 1. Bibl. Rabbin p. 400 ſq. vbi illuſtrat ſcriptum quod Iudaei in feſto illo inſtauralium legunt, cui titulus *Megillat Antiochus* ſiue volumen de Antiocho, quod latine recudendum dedi in Codice Pſeudepigrapho Veteris Teſtamenti. *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 2. apparatus biblici pag. 305 ſqq. *Ioan. Benedict. Carpzouius* in Progr. quod inſertum eſt Boerneri pietati acad. Lipſienſis. pag. 302 ſqq. *Daniel Lundius* de Encaeniis, Vpſal. 1706, 8. *Ioan. Oldermannus* de feſto Encaeniorum Iudaico, origine feſti natiuitatis Chriſti, Helmſtad. 1715, 4. *Diet. Siegfridus Claeſſen* de Encaeniis Iudaeorum, Chriſti praeſentia condecoratis. Francof. 1722. *Ioannes Frider. Scherer* de Encaeniis. Argentor, 1754. Encaenia quidem in memoriam reaedificati poſt captiuitatem Babylonicam templi a Iudaeis celebrata eſſe affirmat et de illis locum Ioannis explicat, ſed minus recte ni fallor, Ioannes Chryſoſtomus homil. LX. in Iohannem: μεγάλη τις ἦν αὕτη ἡ ἑορτὴ καὶ δημοτε-

De

[*] Nicolaus Abramus ad Nonnum p. 46. *Quatuor videntur fuiſſe encaenia ſiue dedicationis feſta, quorum vnum ad vrbis poſt Babyloniorum bella inſtauratae, cetera tria ad belli et altaris dedicationem pertinebant. Primum fuit, quando a Salomone templum a fundamentis erectum eſt, tertio menſe, qui Septembri noſtro reſpondet, 3 Reg. VIII, 8. Alterum quando deſtructum a Babyloniis, poſt captiuitatem denuo a Zorobabele fuit excitatum die tertio menſis Adar, Eſdrae VI, 15. et III, 7. Ioſephus XI, 4. Tertium quando altare profanatum a gentibus, nouumque a Maccabaeis erectum fuit, 25 menſis Caſlev. 1 Maccab. IV, 59.*

λῆς. Τὴν γὰρ ἡμέραν καθ᾽ ἣν ὁ ναὸς οἰκοδομήθη, ἐπανελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς μακρᾶς αἰχμαλωσίας τῆς ἐν τῇ περσίδι, ταύτην ἦγον μετὰ πολλῆς σπουδῆς.

De feſto decimo tertio Adar in memoriam victoriae de Nicanore reportatae celebrato vide *Megillath Tzanith* cum notis Ioannis Meyeri, pag. 85 ſqq. *Ioſephum* XII, 10. 3. *Ioſephum Gorionidem* libro 3. c. 21. et *Seldenum* de Synedriis loco citato. De feſto die 15to menſis Abh celebrato confer *Cherubinum a S. Ioſepho* T. 2. apparatus biblici pag. 394 ſqq. De aliorum minorum Feſtorum, quemadmodum et de Neomeniarum ritibus tangunt pleraque Tractatus itidem Talmudici ראש השנה & מועד קטן: Fit etiam mentio feſti cuiusdam in extremo libri *Iudith* editionis latinae, quod in memoriam liberationis per viduam mulierem illam factae apud Iudaeos obtinuerit: Sed quum neque apud Iudaeos veteres illud feſtum memoretur (Pſeudo-Philonem Annii eiusque interpretem R. Azariam non moror) vel hoc ipſo nomine etiam liber Iudith ſuſpectus eſſe viſus eſt hominibus eruditis. Vide et quae Seldenus III, 13. de Synedriis p. 133 ſq. *Franciſci Riberae* opus de Diebus feſtis Hebraeorum Manuſcriptum extare in Bibliotheca Vaticana, teſtatur Carolus Ioſephus Imbonatus, in Bibliotheca Latino-Ebraica p. 47. De feſtorum translatione Iudaica diſſerunt *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 2. apparatus biblici p. 398 ſqq. et *Ioannes Georgius Brand* peculiari diſputatione, Marburgi 1685, 4.

VIII. De Iudaeorum anno ſabbatico ſiue ſeptimo videndi interpretes ad Leuit. XXV, 2. ſqq. *Maimonides* de iure anni ſeptimi quem illuſtratum dedit. V. C. *Ioan. Henricus Maius* fil. addita diſſertatione, de iure anni ſeptimi. Francof. 1708, 4. Tractatus Talmudicus *Schebiith*, P. 1. Miſchnae Surenhuſianae pag. 155 ſqq. *Adrianus Houtingius* in notis ad Tr. Talmud Roſch Haſſchanah P. 1. Miſchnae Surenhuſianae pag. 308 ſqq. *Ioannes Biermannus* in Moſe et Chriſto, pag. 702 ſqq. *Melchior Leydeckerus* de republica Hebraeorum lib. 5. c. 11. *Bernhard. Seb. Cremerus* in antiquitatibus Moſaicotypicis T. 2. p. 543 et 556. *Ioannes Outrein* diſſertatione 15. de clangore Euangelii, quae eſt de clangore anni Sabbatici et Iubilaei, pag. 346 ſqq. et in commentatione de ſabbato ſancto et anno Iubilaeo, quae adiecta eſt libro belgice edito, Tabernakel Gods onder de Menſchen, Amſtelod. 1701, 8. *Ioan. Meyerus* de temporibus et feſtis diebus Hebraeorum, P. 2. c. 17. p. 328 ſqq. *Ioan. Gottl. Carpzouius* ad Goodwinum, pag. 442 ſqq. *Herm. Conringius* in commentariolo de initio anni ſabbatici et tempore meſſis Hebraeorum, recuſo in Thomae Crenii faſcic. ſecundo Opuſculor. ad Hiſtor. et Philolog. ſacr. ſpectantium, pag. 301 ſqq. et in Opp. Conringii, Brunſwigae 1730. iunctim in folio editis, Tom. 6. pag. 265 ſqq. *Daniel Lundius* in diſput. de anno Hebraeorum ſeptimo, Vpſal. 1710, 8. et Auctor Anonymus in diſſertatione, inſerta Bibliothecae Germanicae

nicae

nicae (*Bibliotheque Germanique*) T. 30. p. 83 ſqq. vbi de rationibus illius legis agitur. De ſollemni legis praelectione quouis ſeptimo anno repetita vide *Io. Henr. Hottingeri* Diſſertationem, Marb. 1717, 4to. *Campegium Vitringam* de ſynagoga vetere lib. 1. Parte 2. c. 4. pag. 308. et *Eduard. Bernhardum* ad Ioſephum p. 321.

De anno Iubilaeo [9] ſiue quinquageſimo, qui ſeruos libertati et agros auitis dominis reſtituebat, neque confundendus eſt cum anno vndequinquageſimo ſabbatico, quo debita remittebantur (vnde *Schemitta* dici conſueuit) vide interpretes ad Leuit. XXV, 8 ſeq. *Ed. Bernhardum* ad Ioſephum III, 12. Antiquitatum p. 231. *Maimonidem* de anno Iubilaeo cum notis *Matthaei Beke* editum Lugd. Bat. 1708, 4. *Scaligerum* in Canonibus Iſagog. p. 295. *Hottingeri* Analecta diſſ. 3. *Io. Iacobi Crameri* Theologiam Iſraëlis p. 152 ſeq. *Ioſephum de Voiſin* libro de Iubilaeo ſecundum Hebraeorum et Chriſtianorum doctrinam Pariſ. 1655, 8. *Groſium de Broze* in tractatu hiſtorico de Iubilaeo Iudaeorum, Gallice, Pariſiis 1702, 8. *Arnoldum Pontacum* ad chronicon Euſebii p. 246, 249, 277 ſqq. 550. *Cherubinum a S. Ioſepho* Tom. 2. apparatus biblici pag. 367 ſqq. *Bernh. Lamium* de tabernaculo et templo pag. 1283. *Melchior. Leydeckerum* de republica Hebraeorum lib. 5. cap. 12 — 14. *Ioan. Meyerum* de temporibus ſacris et feſtis diebus Hebraeorum P. 2. c. 18. p. 341 ſqq. *Bernh. Sebaſt. Cremerum* in antiquitatibus Moſaicotypicis T. 2. p. 556. *Ioan. Gottlob Carpzouium* ad Goodwinum pag. 447 ſqq. *Henricum Culens* in collatione Iubilaei veteris Hebraeorum et noui Chriſtianorum. Antwerp. 1617, 8. Adde ſingulares virorum doctorum de anno iubilaeo Hebraeorum diſſertationes: *Paulli Sleuogtii*, Ienae 1650. et in Diſput. academ. p. 912 ſqq. *Aug. Varenii*, Roſtoch. 1650. et ad calcem commentarii in Exodum. *Ioan. Ern. Gerhardi*, Ienae 1658. *Chriſtiani Kortholti*, ib. eod. *Balthaſ. Scheidii*, Argent. 1667. *Ioan. Adami Oſiandri*, Tub. e. a. *Guſtaui Peringeri*, Vpſal. 1685. *Dauid. Lundii*, Aboae 1693. *Corn. Haſaei*, Bremae 1700. *Ioan. Chriſtiani Buckii*, Witteb. e. a. *Ioannis Marckii*, Lugd. Batav. 1714. et in eius ſylloge Diſſertat. in V. T. p. 302. *Ioannis Engelhardi Steuberi*, Rintelii 1721. *Ant. Iul. von der Hardt*, Helmſt. 1728. *Ioan. Gottlob*

[9] De etymo vocis Iubilaei vide Ioan. Diecmannum pag. 41. ſpecim. gloſſarii Rabani. Ioannem Wandalinum in diſputat. de vocis Eberinae יובל quae anno Iſraelitarum Iobelaeo nomen dedit, genuina etymologia et natiua ſignificatione. Havniae 1652. Ioan. Adam. Quaſium in diſp. de vera vocis יובל etymologia et ſignificatione. Lipſ. 1731. et Anton. Iul. von der Hardt in diſſ. de Iubilaeo Moſis. Helmſt. 1728. Ad exemplum Hebraeorum potius anno quinquageſimo quam centeſimo celebrandum eſſe Iobelaeum, vt aetas humana illud poſſit attingere, ſuadet Chriſtoph. Aug. Heumannus in epiſtola iubilaea ad Ioan. Chriſtoph. Colerum. Lipſ. 1730, 4.

Gottlob Carpzouii, Lipſ. 1730. *Iacobi Ode,* Trai. ad. Rhen. 1736. et rec. 1745. *Ioan. Bernh. Hahnii,* Regiom. 1744. *Alberti Menonis Verpoortenii,* in Faſcic. Diſſertat. Coburgi 1739, 8. euulgato p. 584 ſqq. *Andr. Werneri* comm. de feſto die, quem Iudaei Iubilaeum appellant, in ſupplemento ad Bibliothec. theolog. ſelectam, P. 7. p. 552 ſqq.

De Romanorum ſaecularibus ludis ſacrisque Apollini ac Dianaė in primis dicatis, vide carmen *Sibyllinum* quod ſeruarunt *Zoſimus* libro ſecundo, *Phlegonque* Trallianus libro de longaeuis cap. 4. et venuſtis verſibus latinis expreſſit *Angelus Politianus* cap. 58. Miſcell. Conſulere etiam licebit quae viri docti ad *Catulli* poëmation XXXV. [10] quod *carmen ſaeculare ad Dianam* inſcribitur, et ad *Horatii* carmen ſaeculare quod libro Epodon ſubiicitur: et ad eiusdem libri primi Odam XXI. et libri quarti Odam VI. *Feſtum* in *ſaeculares ludi*, *Valerium Maximum* libro 2. cap. 4. *Cenſorinum* libro de die natali cap. 17. *S. Auguſtinum* lib. 3. de Civ. Dei cap. 18. et *Metellum* Tegerenſeenſem [11] ſaeculi 11. a Chriſto nato Monachum et poëtam pro illa aetate non abſurdum Oda 1 et 2. ad Quirinum, atque e recentioribus *Ioſephum Scaligerum* lib. 2. de emendatione temporum, *Onufrium Panuinium* libro de ſaecularibus ludis, ad calcem faſtorum, Venet. 1558. et Heidelb. 1588. fol. quem Gaudentius Robertus Tomo 1. Miſcell. et Graeuius Tomo XI. theſauri ſuit inſeruit: *Petrum Taffinum* Audomaropolitanum S. I. libro erudito de anno ſaeculari et ludis ſaecularibus Romanorum, Tornaci Flandrorum A. 1641, 4. in memoriam Societatis Ieſuiticae quae ſaeculum iam exegerat edito, et Tomo 8. theſauri Graeuiani recuſo: *Ezechielem Spanhemium* diſſ. 9. de vſu numiſmatum p. 852 ſq. editionis Amſtelodamenſis, *Ioannem Ciampinum* in ſacra hiſtorica diſquiſitione de duobus emblematibus in cimelio Cardinalis Carpinei, de quo libro vide ſis Acta Eruditorum Tomo 2. ſupplementi pag. 94. 97. *Iuſti Rycquii* ſyntagma de anno ſaeculari, iubilaeo et annis ſollemnibus diuerſarum nationum, Antwerp. 1625, 8. *Io. Adolphi Turretini* Academicas quaeſtiones de ludis ſaecularibus, Genev. 1701, 4. *Florentii de Bruin* librum Belgice editum, Eeuwſpelen der oude Romeynen, Amſt. 1703, 8. et auctorem diſſertationis de duobus numis Gratiani, in quorum altero legitur GLORIA NOVI SAECVLI. Pariſ. 1701. Memoires pour l'Hiſtoire des Sciences Tom. 1. pag. 74 ſq. edit. Amſtelod. et illuſtris Leibnitzii atque alterius Anonymi diſſertationes ad eosdem numos in Chriſtophori Woltereckii electis rei numariae pag. 308, 327. Hamb.

[10] Petrus Taffinus carmen id ſaeculare eſſe negat, cap. 16. de ludis ſaecularibus, ſed nullo id facit argumento certo et euidente. *Terentinos* ludos a ſaecularibus haud differre, idem probat pag. 490.

[11] Extat Tomo 1. Antiquarum Lect. Henrici Caniſii,

Hamb. 1709, 4. *S. Bouſſaci* Noctium theologic. diſſert. decimam, quae agit de anno ſaeculari, et vndecimam, quae agit de anno biſſextili. *Ioan. Matthiae Geſneri* commentationem de annis ludisque ſaecularibus veterum Romanorum, Vinariae 1717. *Eiusdem* diſſert. de opinatis ſaecularium ludorum notis in numis Romanarum Gentium, Gottingae 1745. *Chriſtoph. Frider. Ayrmannum* de ludis Romanorum ſaecularibus, Vitemb. 1717. *Chriſtianum Gottlieb Schwarzium* de ludis ſaecularibus ſub Philippis Auguſtis, Altd. 1723. *Ioan. Andream Michaelem Nagelium* de ludis ſaecularibus veterum Romanorum in Gemara Babylonica commemoratis, Altd. 1743.

In Eccleſia Chriſtiana primus [12] vt multis perſuaſum Anno 1300, annum Gratiae ſaecularem celebrandum indixit *Bonifacius VIII.* poſtea ad quinquageſimum annum ſollemnitatem illam reduxit et Iudaici exemplo Iubilaeum vocavit *Clemens VI.* Inde ad triginta tres annos *Vrbanus VI.* et *Bonifacius IX.* denique ad annos quinque et viginti *Paullus II.* et *Sixtus VI.* Confer Bzouii et Raynaldi Annales ad annos Iubilaeorum, et Bullas in iubilaeis illis editas, quae leguntur in Bullario magno Laurentii Cherubini; (licet bullam Clementis VI. qua *prorſus mandat angelis paradiſi vt animam illius, quem in via ad Iubilaeum contingat obire, a purgatorio penitus abſolutam in paradiſi gloriam introducant*, pro ſuppoſititia habeant Baluzius ad vitas Paparum Auenionenſium Tom. I. pag. 915 ſq. et Io. Schilterus in Obſeruat. IV. ad Chronicon Argentoratenſe Iacobi de Koenigshouen) numos in Iubilaeis iisdem cuſos obuios habes in Claudii Molineti et Philippi Bonanni S. I. numiſmatis Pontificum. De ritibus iubilaei Romani praeter ſcriptores plurimos Lipenio in Bibl. Theol. memoratos confer ſi placet *Io. Erneſtum Schmidelium* de iubilaeo Romano Anni 1650. Amſt. 1654, 12. *Iuſti Rycquii* ſyntagma de anno ſaeculari Iubilaeo ad Vrbanum VIII. Antwerpiae 1625, 8. *Hieronymum Gratianum* in libro italice edito, del Iubileo del' anno ſanto. Romae 1599, 4. *Iulium Lauorium* de Iubilaeo et indulgentiis. Romae 1625, 4. *Franc. Mariam Phoebeum* de origine et progreſſu anni iubilaei. Romae 1674. 4. *Io. Petri Ludouici*, Profeſſoris olim Halenſis, opuſcula Germanice iunctim edita p. 127 ſeq. et quos laudat p. 185. Anonymum libro Gallice edito de iubilaeo Romano. Lond. 1700, 8 Hiſt. des Ouvrages des Sav. A. 1700, pag. 494. *Wagenſeilium* in libro Germanice edito de educatione iuuenis Principis p. 179 ſq. *Frid. Simon. Loeſleri*, Paſtoris Heydani in agro Lipſienſi, relationem hiſtoricam vulgatam itidem Germanice,

[12] Tamen in Chronico Alberici ad A. C. 1208. dicitur, *quod annus iſte quinquageſimus ſiue iubilaeus et remiſſionis in curia Romana ſit celebratus.* Etiam in bulla Bonifacii VIII. legas, antiquorum relatione compertum, huiusmodi iubilaeum antea obtinuiſſe.

Lipſiae 1700, 12. et auctius recuſam, ibid. 1725, 8. Hiſtoriſcher Bericht vom römiſchen Jubel-Jahre, et alium editum Gothae eodem anno der Juden, Römer und Chriſten Jubelfreude. *Georgii Polacchii* illuſtrationes et commentaria ad bullam Vrbani VIII. pro ſancto Iubilaeo. Venetiis 1625, 4. *Io. Fauſtum* de Iubilaeis Romanor. Pontificum, Helmſtadii 1676, 4. et *eiusdem* Anatomen bullae Iubilaeae Innocentii XII. ibid. 1701, 4. ac Clementis XI. ibid. 1705, 4. *Paulli Iacobi Marpergeri* hiſtoriſche Nachricht, was es mit dem A. 1725 zu feyernden römiſchen Jubiläo für eine Bewandniß habe. Lipſiae 1725, 4. *Thomae Mariae Alfani* Iſtoria degli anni ſanti. Neapoli 1725 et 1749, 8. (*Philippi Frider. Hahnii*) hiſtoriſchtheologiſche Abhandlung von den Jubelfeſten in den evangeliſchlutheriſchen und römiſchpäbſtlichen Kirchen, 1749, 8. *Erneſti Auguſti Bertlingii* Unterricht vom päbſtlichen Jubel-Jahre und vom Ablaß. Helmſtadii 1749, 4. Eiusdem Verſuch einiger Anmerkungen über die päbſtliche Jubelbulle Benedict XIV. P. 1. Helmſtadii 1750. P. 2. ibid. 1751, 4. Lettres hiſtoriques et dogmatiques ſur les Iubilés et les Indulgences, par *Charles Chais.* Hagae Comitum 1751, 8. *Dominici Manni* Iſtoria degli anni ſanti dal loro principio ſino al preſente del 1750. Florentiae 1751, 4. Adde *Petri Francii* Orationem XXXII, et Diſſertationes de anno Iubilaeo *Daniel. Guil. Molleri.* Altd. 1700. *Godfridi Wegneri*, et *Bernhardi von Sanden.* Regiom. e. a. *Ioan. Wilhelmi de Lith*, praeſide Paullo Antonio. Halae eod. a. recuſ. in eiusdem Antonii ſyntagmate diſſertat. theolog. Halae 1736, 4to. pag. 677 ſqq. *Ioachimi Samuelis Weickhmanni* Progr. de Iubilaeo Wittebergenſium vero, Iubilaeo, quod Romae 1749 apertum fuit, oppoſito. Witteb. 1750. Iunge hisce ſcripta de Iubilaeo Romano in Actis hiſtoricoeccleſiaſticis Vinarienſibus Vol. 15. p. 691 ſqq. recenſita. Videri etiam poſſunt *Ioan. Hornbeckius* in examine bullae Vrbani VIII. de feſtis; *Caroli Drelincurtii* faux viſage de l'Antiquité pag. 63. *Petrus Molineus* in nouitate papiſmi pag. 582 ſq. *Hottingerus* in Wegweiſer parte 3. cap. 2. pag. 382 ſeq. et diſſ. 3. Analect. atque ex Theologis noſtratibus *Theodorus Thummius* de iubilaeo antichriſtiano et indulgentiis pontificiis. Tubingae 1625, 4. *Iac. Heilbrunnerus* in uncatholiſchen Pabſtthum Artic. 3. cap. 3. p. 129 ſeq. *Io. Aſſelmannus* ſyntagmate diſſert. Theol. parte 2. p. 5 ſq. *Io. Conradus Dannhauerus* Hodomoria Papaea phantaſmate 2. pag. 742, 757, 799, 893 ſeq. *Io. Gerhardus* Confeſſ. Cathol. lib. 2. parte 3. artic. 16. cap. 7. pag. 126 ſq. aliique vbi contra indulgentiarum abuſus diſſerunt. Calendaria Iubilaea, recenſionem indulgentiarum per ſingulos dies anni complectentia, exhibet *Elias Ebingerus* in Hiſtoria Eccleſiaſtica Saeculi 15, p. 408 ſeq.

Non dubitant etiam Proteſtantes memoriam ſaecularem rerum memorabilium et ſingularium beneficiorum Dei pie obire, vti conſtat Iubilaeum Euan-

Euangelicum a Lutheranis noſtris paſſim celebratum 1) Anno 1617 et 1717. in memoriam coeptae a B. Luthero Reformationis: de priore vide praeter Acta variis in locis tum ſeparatim excuſa Thom. Lanſii mantiſſam Orationum pag. 496 ſeq. et V. C. Chriſtiani Iunckeri vitam B. Lutheri numiſmatibus illuſtratam pag. 368 ſq. de poſteriori euolue *Erneſti Salom. Cypriani* Hilaria Euangelica. Gothae 1719, fol. Tum 2) Anno 1630 et 1730 in memoriam exhibitae Imperatori Carolo V. Auguſtanae confeſſionis: de priore idem Iunckerus p. 438. et Ioan. Erh. Kappius in der Beſchreibung des erſten großen evangeliſchen A. C. Jubelfeſtes, Lipſiae 1730, 8. de poſteriore Relationes innoxiae Anno 1730, p. 1261 ſqq. et Coleri Supplementa ad Bibliothecam theologic. ſelectam. Porro 3) in memoriam religioſae pacis Paſſauienſis Anno 1655, de quo Iubilaeo praeter Iunckerum pag. 484. confer Io. Benedicti Carpzouii Patris faſciculum myrrhae pag 445 ſq. Rev. D Fechtii proſegomena ad commentarium B. Varenii in Eſaiam num. 3. et Kappium im freudigen Andenken des den 25ſten September 1655 gefeyerten erſten Religionsfriedens, Lipſiae 1754, 8. edit. et Anno 1755, de quo vide Acta hiſtoricoeccleſiaſtica Vinarienſia Volumine 19. deinde 4) Anno 1676 in memoriam formulae concordiae. Idem Iunckerus p. 484. Denique 5) 1748 in memoriam pacis Monaſterii atque Oſnabrugae 1648 compoſitae, de quo Iubilaeo confer eadem Acta hiſtorico eccleſiaſtica Vol. 12 et 13. Omittimus Iubilaea a ſingularibus populis celebrata vt Anno 1693 a Suecis iuſſu Regis Caroli IX, in memoriam receptorum in Concilio Vpſalienſi Anno 1593. Euangelicorum ſacrorum. Confer *Dan. Guilelmi Molleri* diſſ. de Iobilaeo Lutheranorum, Altdorfii 1700, et Iubilaeum Anno 1736 a Danis et Noruegicis iuſſu Regis Chriſtiani VI, in memoriam receptorum Anno 1536 eorundem Euangelicorum ſacrorum. Vide ſaepius laudata Acta hiſtoricoeccleſiaſtica Vinarienſia. Vol. 1. pag. 952. et Vol. 2. pag. 386. Sic et Academias vertente ab illorum fundatione ſaeculari [13] ſpatio Iubilaea celebrare meminimus, vt hoc ſaeculo Wittebergenſem Anno 1702. Gieſſenſem Anno 1707. Lipſienſem Anno 1709. Vltraiectinam Anno 1736. Regiomontanam Anno 1744. Duisburgenſem, Anno 1755. Gryphiswaldenſem Anno 1756. Ienenſem Anno 1758. Nec minus *Gymnaſia* vt Hamburgenſe noſtrum, cuius Anno 1713 celebrati Iubilaei Acta edidi Volumine quarto memoriarum Hamburgenſium, atque Gedanenſe Anno 1758, et *Scholas*, vt Hallenſem Saxonum Anno 1655, cuius acta a D. Godfrido Oleario Superintendente edita prodierunt Rudolphſtadii 1666, 4. Sed et *Typographos* Anno 1640 ante ducentos, et Anno 1740 ante trecentos annos inuentae ty-

Kkk 3 po-

[13] Vel etiam dimidii ſaeculi, vt Academia Leidenſis Anno 1725 ab anno quum condita eſſet centeſimo et quinquageſimo.

pographiae Iubilaeum obiiſſe conſtat, ſuntque de Iubilaeo Anno 1640 in manibus Acta *Iubilaei Typographorum* vulgata illo anno Lipſiae in 4to, et B. Doctoris Io. Schmidii Concio in memoriam eiusdem habita Argentorati, typisque exſcripta. Videndus et Clariſſ. Wilh. Erneſti Tentzelii libellus Germanice editus, qui inſcribitur: Diſcours von Erfindung der Buchdruckerey Kunſt, bey Gelegenheit des fünften Jubel-Jahrs. Gothae 1700, 12. De Iubilaeo Anno 1740. celebrato vide Acta hiſtoricoeccleſiaſtica Vinarienſia Vol. 4. p. 472 et 998. ac Vol. 5. pag. 126 ſqq. 612 ſqq. 781 ſqq. et 1092 ſqq.

De Reformatarum Eccleſiarum Iubilaeis vide praeter laudatos a Lipenio Tomo 2. Bibl. Theol. pag. 136. Carolum Drelincurtium in libro Gallico cui titulus: *du Jubilé des Egliſes Reformées avec l'examen du Jubilé de l'Egliſe Romaine.*

IX. De Feſtis Graecorum Ethnicorum nonnulla Pollux lib. 1. cap. 1. titul. 33. diligentiſſimam vero tractationem inſtituit *Io. Meurſius* in libris 6. Graeciae feriatae Lugd. Bat. 1619, 4. quibus alphabetico ordine Feſta Graecorum, Atticorum maxime perſequitur. Idem nonnulla huius argumenti etiam attigit, ſed ſparſim, in Atticis lectionibus et aliis ſcriptis, vti ſingulari libro egit de *Eleuſiniis* ſiue maiore et minore Cereris Eleuſinae Sacro ac Feſto; et alio libro de *Panathenaeis* maioribus quinquennalibus et minoribus annuis, in Mineruae honorem celebratis. Ambo libri eodem anno Lugd. Bat. et eadem forma prodierunt, cumque Meurſii Graecia feriata, additis ex Chirographo Auctoris obſeruationibus nonnullis, recuſi ſunt in Tomo 7. theſauri Antiquit. Graec. Gronouiani. De *Dionyſiis* quoque ſingularem Meurſius librum promiſit, ſed qui nunquam in lucem editus eſt, vnde tanto auidius Illuſtris Viri Ezechielis Spanhemii librum de eodem feſto, cuius iam pridem ſpem fecit, exſpectabamus. Sed et illius operis cum ſummi viri morte ſpes decollauit. De Phiditiis, Syſſitiisque Lacedaemoniorum agit idem *Meurſius* in Miſcellaneis Laconicis lib. 1. cap. 9 ſq. cum quo confer, quae de Phiditiis Cyrenenſium notat *Iſ. Caſaubonus* ad Athenaei lib. 11. c. 9. De Phiditiis ſiue *Ἀνδρείοις* Cretenſium Euſtathius ad Iliad. V. p. 689. edit. Baſil. idem Meurſius in Creta, lib. 3. cap. 10. atque Cragius de Rep. Lacedaem. I, 9. et de Philoteſiis veterum *Io. Fronto* Academiae Pariſ. Cancellarius in Epiſtolis ſelectis, Leodii Eburonum 1674, 12. editis, epiſtola 1, vbi cum his confert Agapas veterum Chriſtianorum, de quibus infra. De Graecorum epulis publicis confer interim Suidam in πανδαισια et αἶς καλὸν ὦ πόσειδον. Andreae Chriſtiani Eſchenbachii diſſ. 6. de ſympoſiis Sapientum quae inſertae ſunt Eius diſſertationibus Academicis pag. 279 ſq. *Ioan. Guil. Bergeri* Programma de conuiuiis Sapientum, pag. 345. Stromatei Academici, et *Laur. Arrhenii* diſſertat. de ſympoſio Graecorum. Vpſaliae 1725, 8. De ſacris Graecorum Romanorumque epulis ſollem-

ſollemnibus per varia feſta celebratis vide Stuckium 1, 33. Antiquitatum Conuiualium. De epimeniis ſiue feſto et ſacrificio epulari nouilunii vide *Edmundum Chishull* pag. 103 et 104. ad Inſcriptionem Sigeam De Chariſtiis Romanorum Ouidius 2, Faſtor. et Valerius Max. 2, 1. 8. Ceterum vt argumentum noſtrum perſequamur, *Petri Caſtellani* Gerhardimontenſis ἑορτολόγιον ſ. de Feſtis Graecorum liber prodiit Antwerp. 1617, 8. *Io. Faſoldi* Barutho-Franci Graecorum veterum Ἱερολογία ſiue 12. Decades feſtorum, expoſitae Ienae 1676, 12mo. Vterque libellus vna cum *Io. Ionſtono* de Feſtis Graecorum iam ſupra nobis memorato, iterum excuſus eſt in eodem tomo 7. Antiquit. Graecar. a Cl. *Gronouio* collectarum. *Ioan. Ludouici Ruelii* Religio gentium circa feſta. Cellis 1663. 12. De hoc ipſo argumento nonnulla quoque habent *Ioan. Gothofredus Lakemacherus* antiquit. Graecor. ſacr. Parte 4, c. 2. *Ioan. Vlr. Steinhoferus* Graeciae ſacrae, P. 2, c. 1. *Chriſtian. Brunings* compend. antiquitat. graecar. cap. 26, et *Ioan. Philippus Pfeifferus* in antiquitatibus Graecis pag. 98 ſqq. ſed is, perinde vt Faſoldus ex Meurſio petiit pleraque omnia. Meurſii Obſeruationibus ſuccinctius digeſtis non comtemnenda quaedam adiecit *Io. Potterus* in Archaeologiis Atticis 2, 19 ſq. Tom. 12, theſauri Gronov.

De feſtis quicusdam Atticis praeclara itidem nonnulla notarunt *Sam. Petitus* in eximio ſuo ad Leges Atticas commentario, non longe ab initio, *Aegidius Menagius* in Diſſert. Gallice edita ſuper Terentii Heautontimorumenon, vbi de triplicibus Dionyſiis, Lenaeis, Dionyſii κατ᾽ ἄςυ et Antheſteriis de quibus accuratiſſime egit Ezechiel Spanhemius ad Ariſtophanis ranas; vt veluti notiora praetereamus, quae de feſtis Graecorum obſeruauit *Lilius Gyraldus*, Syntagmate 17, de Diis. De feſto Attico *Steniis* adeundus etiam V. C. *Ludolphus Kuſterus* ad Ariſtophanis Thesmophoriazuſas v. 481. De Pyanepſiorum feſto, quaſi κυάμων ἑορτὴν (Bohnen Feſt) dicas, oblatione omnis generis fructuum in honorem Apollinis celebrato, Baudelotus de Dairual in diſſertatione edita Gallice Pariſ. 1712, 4. *Fête d' Athenes repreſenté ſur une Cornaline antique du Cabinet du Roi.* De ſacris Carneis in honorem Apollinis Carnei a quibusdam Graeciae populis celebratis ſingulari commentatione egit *Ioan. Bened. Carpzouius*. Helmſt. 1754, 4.

Philippus Iacobus Mauſſacus quoque collectionem de feſtis et Legibus Atticis promiſit pag. 26. ad Harpocrationem, verum illud opus nunquam lucem adſpexit.

X. De Eleuſiniis Myſteriis maioribus ac minoribus, et Feſto Cereris Eleuſiniae, praeter *Meurſium, Pfeifferum. Potterumque*, et alios iam laudatos adire non poenitebit *Ioſephum Scaligerum* pag. 39. ad Euſebium, *Marshamum* in Canone chronico, *Dionyſ. Petauium* ad Themiſtium p. 411 ſeq. edit. Harduinianae,

nianae, *Iac. du Portum* p. 260 ad Theophraſti characteres, *Mezeriacum* T. I. p. 343 ad Ouidium, et *Iſm. Bullialdum* pag. 250 ſq. ad Theonem Smyrnaeum. Myſteria Cereris hiſtorice explicant *Io. Clericus* Tom. 6. Bibliothecae vniuerſal. p. 61 ſq. *Nic. Calliachius* de ſacris Eleuſinis et eorum myſteriis, T. 4. Theſauri antiquitatum Roman. et Graecarum Io. Poleni, pag. 317 ſqq. *Ioan. Guil. Bergerus* de myſteriis Cereris et Bacchi, pag. 834. Stromatei Academici. *Io. Aug. Bacchius* in Diſſertatione pro myſteriis Eleuſiniis. Lipſ. 1745. Phyſice eadem myſteria explicat *Eſchenbachius* in Epigene ſuo, ſiue, commentario de Poeſi Orphica pag. 11 ſeq. De Cerycibus myſticis, munus ſacrum in Eleuſiniis ſuſtinentibus, commentatus eſt *Henricus Auguſtus Zeibichius* duabus diſſertationibus. Wittebergae 1752. De ciſtis myſticis, in quibus quaedam Cereris arcana a mulieribus geſtabantur, confer *Ioan. Lamium* in collectione Diſſertationum Academiae Etruſcae, T. 1, P. 1. pag. 63. De hymno in honorem Cereris decantari ſolito confer *Friderici Strunzii* diſſertat. de hoc argumento, Witeb. 1722. editam. Num Eleuſinia ex Aegypto Athenas traducta fuerint, disquirit *Herm. Witſius* pag. 186. Aegyptiacor. Quomodo Athenis translata ſint Romam, diſputat *Schurzfleiſchius* in Opp. hiſt. polit. p. 863 ſq. Celebrata, praeter Atticos, fuiſſe Eleuſinia a Celeenſibus, Phliaſiis, Pheneatis, Lacedaemoniis, Parrhaſiis, Cretenſibus, et Romanis ipſis auctore Hadriano Imperatore, probatum it Meurſius cap. vltimo. De Panathenaeis praeter Meurſium et alios, paullo ante nominatos, agunt idem *Marshamus* in Canone chron. *Io. Seldenus* ad Marmora Oxonienſia pag. 74. *Thom. Lydias* ad eadem Marmora pag. 166. De Bacchanaliis antiquis et hodiernis liber *Io Nicolai* [14] ſeorſim editus Anno 1679 et recuſus in Tom. 7. Antiquit. Graecarum. Marmora Taurinenſia P. I. pag. 29 ſqq. *Chriſtoph. Neander* in hiſtoria Bacchanaliorum, recuſa in Clauſſingii Iure publico Rom. T. 4 pag. 192 ſqq. *Matthaeus Aegyptius* in Explicatione SCti de Bacchanalibus, ſiue, aeneae vetuſtae tabulae Muſei Caeſarei Vindobonenſis. Neapoli 1729, fol. *Iacobus Herrnſchmidius*, Oettingenſis, in Diſſertatione de Bacchanaliis. Norimb. 1626, 12. *Suantes Guſtauus Dietzius* in diſſertat. de eod. argumento. Lipſ. 1691. et *Chriſti. Frider. Kranewitter* duabus diſſertationibus de Bacchanalibus gentilium. Witteb. 1710, 4. Addatur *Paulli Mariae Paciaudi* commentarius de σκιαδιοφορήματι, ſiue de vmbellae geſtatione, Romae 1752, 4. in quo quum de tempore Bacchanalia celebrandi, tum de ritibus in eorum celebratione obſeruatis copioſe diſputatur. De ciſtophoris, quod fuit tum numorum, in quibus Orgiorum ſollemnia expreſſa ſunt, tum hominum

[14] Nicolai liber hic eſt Profeſſoris Tubingenſis, non Ioannis Nicolai, Ordin. Praedicatorum Monachi, cui tribuitur in Iacobi Quetif et Iacobi Echard Bibliotheca ſcriptorum Dominicanorum, T. 2. p. 650.

hominum genus, ciſtam myſticam portantium, eruditam diſſertationem edidit *Alexander Xauerius Panelius*, Lugduni 1734, 4. Non adeo ſcelerata fuiſſe veterum Bacchanalia, quam vulgo creditum eſt, contendit *Iulius Rondellus* in Diſſert. de Choenice Pythagorae, Gallice edita Amſt. 1690, 12. De Mithrae Sacris *Athanaſius Kircherus* in Obeliſco Pamphilio, et in Tom. 1. Oedipi Aegyptiaci, *Thom. Stanleius* in Hiſtoria Philoſophiae Orientalis pag. 110 edit. Lat. *Th. Gatakerus* pag. 238 ſq. Aduerſ. *Caſaubonus* et *Salmaſius* ad Hiſtoriam Auguſtam, *Thomas Hyde* de veteri religione Perſarum pag. 108 ſq. et praeter alios *Philippus a Turre* in monumentis veteris Antii, editis Romae 1700, 4to., De Theogamia in honorem nuptiarum Plutonis et Proſerpinae, Bandurius T. 1. Numiſmat. p. 115. De variis Myſteriis ſacrisque Aegyptiorum Oſiridis, tum Bacchi Orgiis et Trietericis, Perſarum Mithriacis, Graecorum Eleuſiniis et Thesmophoriis, Thracum ſ. Samothracum Orphicis plura nos et diſtinctiora doceret, ſi tuliſſet aetatem, Iceſii liber de Myſteriis, quem laudat *Clemens Alexandrinus* in Protreptico. Videnda interim quae praeter eundem Clementem p. 9 ſq. prodit *Arnobius* lib. 6. contra Gentes p. 169 ſq. et lib. 7. pag. 225, 229 ſq. Singulare opus de Arcanis rei Hieraticae et Teleſticae moliri ſe ſignificauit Rev. D. *Valentinus Erneſtus Loeſcherus* Superintendens olim Dresdenſis in Nouantiquis Relationibus Anni 1701, p. 179 ſq. Sed grauioribus et magis arduis negotiis haec et alia quae in affectis habuit multa praeclara coactus eſt omittere. De variis luſtrationibus Gentilium, quibus tum in Myſteriis tum alibi vſos eſſe conſtat, prae ceteris laudandus eſt eruditus liber *Ioan. Lomeieri* Zutphanienſis, editus primum Anno 1682, 4to, atque iterum, auctore iam defuncto auctior, ſub titulo Epimenidis, Zutphaniae 1700, 4. Vide etiamſis *Petrum Taſſinum* Ieſuitam de anno ſaeculari Romanorum cap. 6. *Ioan. Saubertum* de ſacrificiis cap. 11. *Iac. Perizonium* ad Aeliani Variarum lib. 8. cap. 5. *Iſaacum Caſaubonum* ad Theophraſti characteres, pag. 302. *Ieremiam Hoffmannum* de luſtrandi purgandique veterum gentilium ritibus circa aquam obſeruatis. Witteb. 1660. *Ioannem Vlric. Haffnerum* de aqua luſtrali veterum gentilium. Ienae 1687. *Chriſt. Clementinum* de luſtratione hominum per ignem, Havniae 1692. *Magn. Dan. Omeiſium* de expiationibus apud veteres gentiles vſitatis. Altd. 1700. et *Ioan. Godofred. Leſchnertum* diſſ. duabus de luſtrationibus veterum gentilium praecidaneis. Witteb. 1709.

XI. Die feſto vetitum fuit Athenis cuiquam iniuriam facere quoquo modo, aut quicquam decernere, niſi quod ad feſtum pertineret: neque cuiquam manus iniicere licebat, quamuis reo, Eleuſiniis et Dionyſiis durantibus: vide *Sam. Petitum* de Legibus Atticis p. 17 ſeq. et p. 36 ſq. et p. 49. Idem tamen p. 45 obſeruat feſta non videri otio transacta eſſe ab omnibus, quanquam

Romanos conſtat per ferias a famulis operibus ceſſaſſe. Conf. *Ciceronem* lib. 2. cap 12. de legibus pag. 98 et 117 edit. Adriani Turnebi, *Seruium* in Georgic. lib. 1. v. 268. *Macrobium* Saturnal. lib. 1. cap. 16. *Tibullum* lib. 2. eleg. 1. et quae obſeruat *Henr. Erneſtius*, libro de ſtudiis feſtis diebus non-competentibus pag. 74 ſq. Thargeliis durantibus nec pignus, nec quicquam quod alterius eſſet, capere licebat, vt notat *Meurſius* pag. 148. Graeciae feriatae. De ſobrietate per dies feſtos ab Ethnicis obſeruata vide quae idem Ernſtius pag. 35. Durantibus Olympiis per totam Graeciam a bello ceſſarum docet *Plutarchus* in Lycurgo, ad quem locum addas notas Clariſſ. *Dacerii*. Extat et *Ioan. Ludouici Ruellii* libellus de Religione gentium circa feſta, editus Cellis 1663. 12.

De anno, menſibus et Calendario Atticorum, aliorumque Graecorum, conferendi quos laudaui in Menologio ſiue libello, iam ſupra memorato, de centum circiter populorum menſibus, excuſo Hamburgi 1712, 8.

XII. De feſtis ſiue, vt lib. 22. vocat Ammianus, *caerimonioſis* diebus Romanorum conſulendus *Ouidius* inprimis in libris Faſtorum, quorum ſex poſtremos vel non additos ab illo Poeta, vel intercidiſſe dolendum eſt. Ouidium illuſtrarunt tum alii, tum *Carolus Neapolis* in anaptyxi ad faſtos Ouidianos, Antwerp. 1639, fol. E recentioribus hoc argumentum illuſtrant, praeter *Roſinum* et *Dempſterum* libro 6. Antiquitatum Roman. *Burchardum*que *Gotholſ Struuium* cap. 8 et 9. et *Gyraldum* ſyntagmate XVII, de Diis, *Petrus Moreſtellus* in Alypio ſ. libro de priſcorum Romanorum feriis Lugd. 1605, 4. *Sibrandus Tetardus Siccama* in praecidaneis ad Faſtos Calendares Romanorum, Campis 1599, 4to. ambo recuſi in Tomo 8. theſauri Graeuiani, vbi et alia huc facientia reperiuntur. Adde *Rudolphum Hoſpinianum* de feſtis Iudaeorum et Ethnicorum: cuius libri editio tertia excuſa eſt Geneuae 1675, folio. Et *Ioan. Baptiſtae Couturii* diſſertationem de feſtis Romanorum, quae legitur in memoriis Academiae Inſcription. Pariſienſis Tom 1, p. 76 ſqq. *Palladii* Methonenſis Sophiſtae liber περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἑορτῶν, Suidae memoratus intercidit. De *Brumalibus* confer *Stuckium* antiquitat conuiual. lib. 1. cap. 34. De *Floralibus* eorumque ludis vide *Ouidium* Faſtorum lib. 5. v. 183 ſqq. *Lactantium* lib. 1. c. 10. § 6 et 7, et Auctorem *des Reflexions ſur les deux plus anciennes medailles d'or Romaines*, in Ephemeridibus eruditis (Iournal des Savans) Anni 1721 pag. 564 ſqq. De *Lupercalibus* XV. Cal. Martii celebratis euolue *Ouidium* Faſtor. lib. 2. v. 267 ſqq *Alexandr. ab Alexandro* dier. genial. lib. 4 c. 12. et *Michaelis Roſalli* diſſertationem, Groningae 1712, 4. De *Matronalibus* Calendis Martii celebratis lege *Ouidium* Faſtorum lib. 3. v. 299 ſqq et *Pitiſcum* ad Suetonii Veſpaſianum, c. 19. De *Saturnalibus* medio Decembri peractis legantur *Ezechiel Spanhemius* p. 322 ſq. et pag. 328. *Dio Caſſius* pag. 907. *Ioan. Franc. Simon* in

Hiſtoria

Hiſtoria Academiae inſcription. Pariſienſis, Tom. 2. pag. 78 ſqq. et *Georgii Gottlieb Boerneri* diſſertatio de Saturnalibus, Lipſ. 1751. De *Vinalibus* et *Vindemialibus* confer *Venutum*, Muſ. Cortonenſ. pag. 14 ſqq. et *Ioan. Chriſti. Hoieri*, *Ioan. Caſp. Hoieri* et *Chriſti. Wilh. Schneideri* orationes tres de antiquitatibus ſacris atque feriis vindemialibus. Ienae 1757, 4.

XIII. De Anno et Calendariis veterum Romanorum quemadmodum Chriſtianorum quoque ſcriptores complures laudaui in eodem Menologio meo et in Bibliotheca latina IV, 6. Prae caeteris commendandus *Franciſcus Blondellus* in Hiſtoria Calendarii Romani, Gallice ſcripta, editaque Pariſ. 1682, 12. qui Romuli Calendarium exhibet pag. 41. Numae Pompilii pag. 47. Calendarium Iulianum p. 65. Calendarium Eccleſiaſticum vetus p. 119. Gregorianum denique p. 259. Ex iſta Blondelli hiſtoria Calendarii Romani excerpta ampla inſeruit *Ioannes Waſſe* Bibliothecae litterariae, Londini 1724, 4. editae. Vulgauit etiam *Henricus Leonhardus Schurzfleiſchius* librum de Anno Romanorum, Wittebergae 1703, 4. in quo Herwartianum quoque Calendarium exhibet cum Petri Lambecii et Aegidii Bucherii notis, quibus ſuas obſeruationes adiunxit. Haud quaquam praetereundos nobis hoc loco eos eſſe iudicamus, qui edendis atque illuſtrandis Calendariis Eccleſiaſticis et medii aeui operam impenderunt. Quare digni ſunt, qui commemorentur *Fridericus Althanus*, e comitibus *Saluaroli*, qui diſſertationem euulgauit de Calendariis in genere, et ſpeciatim de Calendario Eccleſiaſtico: cui annexa ſunt complura peruetuſta Hagiologia nunc primum edita, Venetiis 1755, 8. *Alexius Symmachus Mazochius*, cuius commentarius in vetus marmoreum S. Neapolitanae Eccleſiae Kalendarium prodiit Neapoli 1747, 4. *Ludouicus Sabbatinus d'Anſora* qui italico ſermone edidit notisque adiectis illuſtrauit Vetuſtum Calendarium Neapolitanum, nuper repertum. Neapoli 1744, 4. *Franciſcus Pagius*, qui nouum Calendarium Eccleſiaſticum Romanum ſubiecit Tomo tertio vitarum Pontificum, Antwerp. 1718, 4. *Ioſephus Simonius Aſſemannus*, Bibliothecae Vaticanae Cuſtos, qui in edendis illuſtrandisque Calendariis eccleſiae vniuerſae, gentiumque, quae Chriſto nomen dedere, Graecorum, Syrorum, Armeniorum, Aegyptiorum, Aethiopum et Latinorum cum laude verſatur: cuius libri Tomus primus, Calendaria eccleſiae Blauicae, ſiue, Graeco-Moſchae continens, euulgatus eſt Romae, 1750, 4to maiori. Calendaria duo peruetuſta, nunc primum edita ex manuſcriptis codicibus, alterum bibliothecae Ambroſianae, alterum apud Camillum Sitonium, inſeruit Muratorius T. 2. P. 2. Scriptorum rerum Italicarum, p. 1021. Volumine tertio Theſauri Antiquitatum eccleſiaſticarum, cuius ſupra p. 294. mentionem fecimus, eiusdemque ſectione 4. duo quoque exhibentur Calendaria vetuſta. Huc addantur ii, qui Calendaria medii aeui ediderunt, *Chriſtianus*

nus Gottlob Haltauſius, cuius Calendarium medii aeui, praecipue Germanicum, prodiit Lipſiae 1729, 8. et *Ioan. Iac. Rabe*, qui Calendarium feſtorum dierumque mobilium atque immobilium perpetuum, Onoldi 1735, 4to edidit. Quibus iungas DE REBEQVE *Remarques ſur le calcul Eccleſiaſtique des fetes mobiles, qui eſt en uſage depuis la Reformation du Calendrier*, in memoriis Treuultinis Ann. 1724, p. 523.

XIV. Inter feſta Chriſtianorum, hoc eſt, Deo dicatos dies, (vide S. Bouſſaci noctes Theolog. diſſ. 7. pag. 131 ſqq.) primo loco memorari debet *Dies Dominicus ἡ τοῦ κυρίου ἀναστάσιμος, ἡ κυριακή*, Conſtit. Apoſtolic. II; 59. qui Sabbato Iudaico ſucceſſit, auctoritate Apoſtolica, reſurrectionem Chriſti victorioſam Pſal. CX, 4 effuſionemque Spiritus S. in Apoſtolos ſingulis hebdomadis celebrante. Vide Interpretes ad Actor. XX, 7. 1 Corinth. XVI, 2. Hebr. IV, 7. Apocal. I, 10. *Coteler ium* ad Epiſt. Barnabae Tomo 1. Patrum Apoſtolicorum p. 47 ſq. *Ferdin. Mendozam* ad concilium Illiberitanum T. 1. Labbei, p. 1164 ſq. *Dionyſium de Rives*, Aueniononſem Capucinum, in triplici tractatu, de verbo *creo*, de mutatione Sabbati in Dominicam, et de primatu Petri, Lugduni 1663, 4. *Cherubinum a S Ioſepho* apparatus Biblici T. 2. p. 233 ſqq. p. 242 ſqq B *Kortholti* paganum obtrectatorem p. 307 ſq. *Briſſonium* ad legem Codicis Theodoſiani de Spectaculis p. 24 ſq. *Valeſium* ad Euſeb. p 279. *Herm. Conringii* programmata ſacra pag. 113 ſq. *Io. Mich. Heineccii* deſcriptionem Eccleſiae Graecae, Germanice editam, parte 3. p. 152 ſq. *Ioan. Guil. Ianum* p. 16 ſeq. ad Euſebii Alexandrini ſermonem inſignem ac lectu dignum de die Dominico celebrando, quem primus e codice Bodleiano et Vaticano edidit et verſione ac notis illuſtrauit, Lipſiae 1720, 4. *Andream Riuetum* in appendice ad explicationem Decalogi, Opp. T. 1. p. 1338. *Franciſcum Gomarum* in inueſtigatione ſententiae et originis Sabbati, cap. 6. Opp. p. 273. *Ioſephum Binghamum* Originum, ſiue, antiquitatum eccleſiaſtic. XIII, 9. Vol. 9. p. 13. *Chriſtoph. Matth. Pfaffium* de originibus iuris eccleſiaſtici p. 79 et 153. *Ruardum Andalam* de ſabbato V. T. et die dominica N. T. in Bibliothec. Brem. T. 8. p. 541 et Io. Georg. Abichtii diſſertat. de ſabbato Chriſtiano ex hiſtoria N. T. Witteb. 1731. Recte hoc ab Apoſtolis factum eſſe et fieri potuiſſe aduerſus Iudaeos tuentur *Wagenſeilius* in telis igneis Satanae pag. 558 ſq. *Io. Pearſonius* ad Symbolum Apoſtolicum p. 469 ſq. editionis Latinae, *Ludov. Capellus* in tractatu de Sabbato p. 281 ſeq. operum poſtumorum, quibus addes *Hugonem Menardum* notis ad Barnabae Epiſtolam p. 202 ſeq. S. *Athanaſius* [15] quidem non dubitauit

[15] Athanaſ. Tom. 1. p. 1060. Idem tamen hoc p. 1066 explicat ſic, vt Chriſtum reſurrectione ſua diem Dominicum conſecraſſe dicat, quod nemo negauerit. Atque ita forte etiam

uit affirmare Chriſtum ipſum loco Sabbati diem Solis ſollemni cultui dedicaſſe. Idem legas in *Talmude* tractatu *Auoda Sara* cap. 1. quod teſtimonium non contemnendum videtur *Io. Hoornbeckio* p. 176 de obſeruando praecepto decalogi de Sabbato. Neutiquam tamen hoc certo probari poſſe exiſtimem, et ſufficit nobis quod hoc in honorem Chriſti factum ſit auctoribus Apoſtolis. Confer *Ioan. Moebii* diſſ. a quibusnam dies dominicus conſecratus ſit cultui diuino, Lipſiae 1688. *Octauus dies* aliis dictus eſt, vt *Ignatio* Epiſt. ad Magneſ. cap. 9. *Iuſtino* Martyri p. 260 dialogi cum Tryphone, et forſan *Irenaeo* libro deperdito de Ogdoade. Aliis *primus*, quia reuera primus dies eſt a quo Sabbatum ſeptimus: et μίαν σαββάτων pro πρώτῃ dici, Luc. XXIV, 1. et Ioan. XX, 1 doctiſſimi interpretes annotarunt. Confer *Voſſii* Harmoniam Euangel. p. 359, 363. *Diem Solis* quoque vocant idem *Iuſtinus* in Apologia I. pro Chriſtianis p. 132 edit. Grabii. *Tertullianus* cap. 16. Apologetici, itemque alii, quod id notius eſſe ethnicis, ad quos ſcribebant, ducerent: neque enim aegre ferebant Chriſtiani hoc nomen licet ab Ethnicis [16] repetitum, qui vt *Ambroſius* ſerm. 61. *in ea die Saluator veluti Sol oriens diſcuſſis infernorum tenebris luce reſurrectionis emicuit.* Κυριακὴν ἡμέραν ſiue *diem Dominicum* pro die Paſchatos accipiunt nonnulli Apocal. I, 10. vt *Paullus Colomeſius* in obſeruationibus ſacris p. 100. certum tamen eſt hoc nomen pro die Solis frequentatum eſſe non primum a Conſtantino M. ſed ab antiquiſſimis Chriſtianis vt Ignatio Epiſt. ad Magneſ. cap. 9. Confer *Suicerum* in Κυριακή. Reſurrectionis diem pro quolibet die Dominico dixit *Amalarius* editus a Mabillonio Tom. 2. Analect. p. 101 et 138 confer *Meurſii*, *Suiceri* et *Cangii* gloſſaria in voce ἀναστάσιμος ἡμέρα. Idem *Suicerus* T. 2. p 290 ſq. agit de more non Ebionaeorum modo ſed et aliorum Chriſtianorum antiquiſſimorum qui *Sabbatum* et diem Solis pariter feriabantur. De quo confer Conſtitutiones Apoſtol. VIII, 33. *Hug. Grotium* explicatione Decalogi p. 57 ſq. ad Actor. XV, 21. *Stephan. Curcellaeum* diſſert. de eſu ſanguinis, p. 958 ſq. Opp. *Timanni Gaſſelii* Hiſtoriam Eccleſiaſtic. p. 230 ſeq. *Laur. Zaccagnii* prolegomena ad monumenta vetera p. 78 ſeq. et *Iuſti Henningi Boehmeri* diſſ. 1. ad Plinii Epiſtolam de Chriſtianis. Idem hodieque feruntur facere

etiam accipiendus *Euſebius*, a Chriſto translatum Sabbatum ſcribens in Pſ. XCI. Apud Tertullianum vero IV, 12. contra Marcionem, legas Chriſtum ſabbati diem benedictione Patris a primordio ſanctum beneſactione ſua feciſſe ſanctiorem.

[16] De Planetaria dierum denominatione, quam haereſibus adſcribit Philaſtrius haereſi CXII. videnda Io. Moebii diſſertatio, Lipſ 1687. De Sylueſtro Pontifice in eius vita, et in breuiario Romano 30 Decemb. leges eum *Sabbati* et *diei dominicae* nomine retento, reliquos hebdomadae dies *feriarum* nomine diſtinctos appellari voluiſſe. *Pro Veneris* die Ignatius ad Trallianos dixit *paraſceuen*, Iuſtinus Martyr τὴν πρὸ τῆς Κρονικῆς, Irenaeus *pridie ante Sabbatum.*

facere Aethiopes. Vide D. *Phil. Nicolai* Tomo 2. operum pag. 21 et *Iobi Ludolphi* comment ad hiſtoriam Aethiopicam pag. 239. Auctor eruditus libri, Londini 1639. hoc titulo editi: *Dies dominicus, ſiue ſuccincta narratio ex S. ſcripturarum et venerandae antiquitatis Patrum teſtimoniis concinnata, et duobus libris diſtincta*, lib. 1. c. 1. p. 4 et c. 3. p. 13. c. 3. p. 13. contendit, Sabbatis etiam in ſacros coetus conueniſſe Chriſtianos, vti die dominica, qua frequentiorem occaſionem Deum celebrandi, et Euangelium praedicandi haberent; ceterum longe abfuiſſe, vt eadem ſollemnitate et deuotione ſabbatum, qua diem dominicam celebrauerint. Interiecto tempore variis conciliis Sabbatum cum die Dominico pari religione obire et cum Iudaeis atque gentibus feſta agere prohibitum fuit. Vide quae viri docti ad Canonem 37. et 39 Laodicen. *Bellarminum* lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 10, et *Philippum Iacobum Hartmannum* ſiue *Sclerandrum* in libro de geſtis Chriſtianorum ſub Apoſtolis p. 303 ſq. et quae de haereſi Sabbatianorum *Cotelerius* ad Conſtitutiones Apoſtol. l. 5. c. 15. Chriſtianos ſolitos eſſe, *ſtato die ante lucem conuenire*, narrat Plinius lib. 10. ep. 97. vbi per *ſtatum diem* maxima eruditorum virorum pars intelligendam diem dominicam ſiue diem ſolis eſſe cenſet. Vide *I. A. Bartels diſſ.* de ſtato die veterum Chriſtianorum. Witteb. 1727. et *Frid. Andreae Hallbaueri* priſtinam Chriſtianae rei faciem a Plinio repraeſentatam. Ienae 1738. Sed diſſentit ab hiſce viris *Iuſtus Henningius Boehmerus* in diſſertat. de ſtato die Chriſtianorum, quae primum obtinet locum in Diſſertationibus Iuris Eccleſiaſtici antiqui, in qua totus in eo eſt, vt oſtendat, Plinium per *ſtatum diem* non intellexiſſe diem dominicam, ſed ſabbatum ſiue ſeptimum hebdomadis diem, quo ſacris operabantur Iudaei. Boehmeri argumenta examinauit atque refellit *Ioan. Laurentius a Mosheim* in Inſtitutionibus hiſtoriae Chriſtianae maioribus, ſaec. 1. pag. 379 et 380. vbi idem ille Vir Eruditiſſimus nil impedire putat, ne verba Plinii latiori ſenſu capiantur, vt ſcilicet Plinius generatim tantum Chriſtianos ſtato die conueniſſe tradat. De Sabbato Mariano Eccleſiae Romanae conſulas Io. Henr. Hottingeri primitias Heidelbergenſes p. 350 ſeq. et hodegum Germanice editum p. 2. p. 202 ſq. Ritus Chriſtianorum veterum die Solis obſeruati v. g. quod conuenirent ad faciendas preces et ad conciones ſiue adhortationes audiendas, et ad ſacram Synaxim celebrandam: quod illa die non adorarent de geniculis (excepto feſto Pentecoſtes, de quo Rich. Simon p. 261 ad Gabrielem Philadelphienſem) non ieiunarent, et ſimilia, apud *Briſſonium* libro laudato, *Henricum Ernſtium* de ſtudiis diebus feſtis non competentibus, Sorae 1656, 4. *Suicerum* in vocibus Σάββατον, νηστεία, γονυκλισία, et alios qui de moribus et ritibus primorum Chriſtianorum ſcripſerunt, *Guil. Caueum, Claudium Fleury* ſiue *Florum* et *Godfridum Arnoldum* videri poſſunt. De pietate diem domi-

dominicam celebrandi a veſpera Sabbati vsque ad alteram veſperam, vide *Continuation des Memoires de Litterature et d'Hiſtoire* T. 1. pag. 1 ſqq. De legibus quibusdam Sabbati religione hominum animos ſoluentibus vide Traité de la Police T. 1. p. 332 ſq. Qui Sabbatum Iudaico more celebrandum contendebant, *Sabbatici* etiam appellabantur, vti Iudaei ipſi *Sabbatarii*[17] dicuntur poetae Martiali IV, 4. *Petrobruſiani* vero et poſt eos plurimi alii vt *Browniſtae* recentiori aetate, praeter diem Dominicum omnia feſta reiiciebant, contra quos diſputant *Henricus Morus* p. 441. operum Theologicorum et *Rich. Montacutius* Apparatu ad Origines Eccleſiaſticas p. 376 ſq. et Tomo 1. originum Eccleſiaſticarum p. 131. Loco diei Solis notum eſt Muhamedanos, celebrare *diem Veneris* ſiue[18] in memoriam Mahomedis, illo die a Mecca profugi hoc faciant, ſiue id acceperint ab antiquiore ritu Saracenorum, de quo Seldenus II, 4. de Diis Syris p. 289. Conſtantinus M. vero diem Veneris etiam feſtum haberi et negotia forenſia ac ciuilia illo intermitti voluit, quod eodem paſſus eſſet optimus Seruator. Vide Euſebium IV, 18. de vita Conſtantini, Sozomenum p 412. et e recentioribus Tillemontium T. 4. Hiſtoriae Imperatorum, Gallice editae p. 593, 595. *Czeremiſſos* ſiue *Scheremiſſos*, vicinos Siberiae populos, diem Veneris ſanctiorem habere notauit *Philippus Ioannes de Strahlenberg* pag. 419. Europae et Aſiae ſeptentrionalis. Dies Mercurii, quae feria quarta dicebatur, conuentibus quoque, ſtationibus et ieiuniis celebrata eſt. Vide *Ioan. Martini Chladenii* diſſertationem de ſtationibus Veterum Chriſtianorum. Lipſiae 1744, § 18. Ex variis relationibus etiam conſtat Ethnícos qui habitant circa Ormum et Goam *diem Lunae* quot hebdomadis feſtum agere, quemadmodum *dies Martis* colitur circa Guineam, et *dies Iouis* ab iis populis qui Magno Mogoli parent, vt adeo per totam hebdomadem nullus ſupersit dies praeter *diem Mercurii*, qui non ab aliqua gente hebdomadatim feſtus habeatur, quanquam et ille quandoque celebratur a Iapanenſibus, quum enim hi nullum ſingulis hebdomadis feſtum diem agant, ſed ſingulorum menſium diem 15 et 28tum celebrent, hoſce menſium dies in diem Mercurii ſaepius incidere perſpicuum eſt. Confer *Mottanum Vayerum* Tomo 12. operum p. 32. edit. in 12. Incolas qui inſulam Formoſam habitant, neque vllum hebdomadarium neque vllum alium feſtum diem celebrare notatum Mandelsloio in relatione de ſuo itinere et eidem Vayero pag. 360. Sed in Georgii Pſalmanazaris deſcriptione

[17] In Beniaminis itinerario mentio Iudaeorum Cypriorum, qui diem Solis hebdomadatim egerunt feſtum. Confer Iac. Rhenferdum de fictis Iudaeorum haereſibus § 35.

[18] Confer Hottingeri primitias Heidelbergenſes pag. 371 ſq. Pearſonium ad Symbol. Apoſtol. p 472. Thom. Smithum de moribus Turcarum pag. 28 ſq. et Pocockii ſpecimen hiſtoriae Arabum p. 317 ſq.

deſcriptione Inſulae Formoſae, incertum qua fide, multa de feſtis Formoſanorum traduntur. Vt vero ad Chriſtianos redeamus, de nominibus et ratione dominicarum dierum atque hebdomadum apud Graecos per totum annum videnda Leonis Allatii diſſertatio, eius libro de conſenſu Eccleſiae Or. et Occidentalis ſubiecta: Heineccius in deſcriptione Eccleſiae Graecae parte 3. p. 182. ſq. Suicerus et Cangii gloſſarium in Κυριακή. Idem Latinae Eccleſiae nomina perſequitur et cum Graecis confert in gloſſario latino, voce *Dominica*. Graeci ferias hebdomadis a ſubſequente Dominica, Latini a proxime praecedente appellare conſueuerunt. Confer Beueregium ad Synodicum p. 35 b. et 157.

XV. De aliis Chriſtianorum feſtis eorumque origine ritibus etc. varia ſcripta extant *Rudolphi Hoſpiniani* Tiguri Anno 1593 et nouiſſime Genev. 1674, fol. *Matthaei Dreſſeri*, Lipſiae 1593, 8vo. et qui Chronicon feſtorum ſcripſit *Riuandi*, ἑορτογραφία *Georgii Heſſi*, *Ioachimi* praeterea *Hildebrandi* enchiridion de priſcae et primitiuae eccleſiae ſacris publicis, templis et diebus feſtis Helmſt. 1652, in 4to, tum ſingularis de feſtis liber qui non minus quam alter a nobis iam memoratus lucem iterum adſpexit ibidem 1701, 4. *Ioan. Andreae Schmidii* hiſtoria feſtorum et Dominicarum, quae prima vice prodiit, Helmſtadii 1721, 8vo. deinde auctior ibid. 1726, 8. Non praetereundus etiam B. *Bebelius* Antiquitatt. Eccleſiaſt. Saec. IV, Tom. 2, p. 846 ſqq. *Theodori Thummii* tractatus hiſtorico-theologicus iam ſupra laudatus de feſtis Iudaeorum et Chriſtianorum: *Chriſtianus Wilduogelius* in Chronoſcapia Legali de iure feſtorum, Ienae 1699, 4. *Caſpar Calvoer* Tomo 2. Ritualis Eccleſiaſtici. *Ioſephus Binghamus* lib. viceſimo originum eccleſiaſticarum, et *Caſpar Finckius* de diebus feſtis et feriatis, qui in eccleſiis auguſtanae confeſſionis celebrantur. Giſſae 1612, 8. Adde *Ioan. Frid. Mayeri* hiſtoriam praecipuorum N. T. feſtorum, Gryphisw. 1706. *Petri Elvii* diſſertationem de feſtis chriſtianis, Vpſaliae 1708, 8. et *Godofr. Wegneri* diſſertat. de feſtis mobilibus, Regiomonte 17 0. Ex Pontificiis conſulendi ſunt *Baronius* ad A. C. 58. Num. 92. *Franciſcus Suarez* in opere de virtute et ſtatu religionis, libro ſecundo, qui totus eſt de diebus feſtis, et acerbus Hoſpiniani ac Dreſſeri inſectator *Iacobus Gretſerus* Ieſuita libris 2. de feſtis Chriſtianorum, eiusque auctario de feſto Corporis Chriſti Ingolſtad. 1612, 4. et lib. 1. de cruce pag. 56 ſq vbi feſta Crucis perſequitur. *Andreae* vero *Wilckii* liber de feſtis Chriſtianorum, et *Io. Weitzii* heortologium complectitur varia veterum recentiumque Poetarum carmina praecipuorum feſtorum argumentis reſpondentia, notisque ab editore illuſtrata, quemadmodum in D *Io. Conr. Dannhaueri* hagiologio feſtali habentur conciones a Theologo illo praeſtantiſſimo habitae in diebus feſtis et nonnulla etiam circa originem feſtorum hinc inde monentes. Ceterum ſingulari cura in hoc argumento illuſtrando verſatus eſt *Adria-*

nus

nus Bailletus qui Pariſiis 21 Ian. Anno 1706 obiit, et praeter vitas ſanctorum N. T. 12 Voluminibus vitas ſanctorum V. T. vno volumine, Topographiamque et Chronologiam ſanctorum, etiam hiſtoriam feſtorum fixorum Gallica lingua edidit et duobus voluminibus hiſtoriam feſtorum mobilium Dominicarum et feriarum eſt perſequutus Pariſ. 1703, 8vo. et in fol. et ante Bailletum *Lud. Thomaſinus* presbyter Oratorii die 24 Dec. Anno 1695 Pariſiis defunctus in tractatu Gallice edito de feſtis Pariſ. 1683, 8. *Carolus Guietus* Ieſuita Gallus in Heortologia ſ. libro de feſtis propriis locorum, Pariſ. 1657 fol. ap. Cramoiſium. De Feſtis Latinae Eccleſiae videndus etiam *Iſidorus* Hiſpalenſis libro ſexto originum cap. 18. *Edmundus Martene* in libro de antiqua eccleſiae diſciplina in diuinis celebrandis officiis, Lugduni 1706, 4. et *Cangius* gloſſario in vocabulo *Feſtum*. De feſtis Chriſto et Mariae virgini ſacris librum edidit italico ſermone *Proſper Lambertinus*, Eccleſiae Rom. tum Purpuratus, dein Pontifex, hoc indice ornatum: *Annotazioni ſopra le Feſte di noſtro Signore e della beatiſſima vergine ſecondo l'ordine del Calendario Romano.* Roueredae 1741, 4. Is liber deinde cum altero illo de miſſae ſacrificio ex italico in latinum ſermonem a Michaele Angelo de Giacomellis verſus, Patauiique 1745, fol. ſub hoc indice euulgatus eſt: Proſperi Cardinal. Lambertini, poſtea Benedicti XIV, P.M. commentarii duo, de Domini noſtri Ieſu Chriſti, matriſque eius feſtis, et de miſſae ſacrificio retractati atque aucti. Inter ſtatuta Bonifacii apud Dacherium T. 9. ſpicilegii vltimum eſt, vt *Presbyteri diebus Dominicis populo feſta celebranda annuntient, Natalis Domini, Circumciſionis Domini, Epiphaniae, Purificationis Mariae, Paſchatis Domini, Aſcenſionis Domini, Natalis Ioannis Baptiſtae, Paſſionis Petri et Paulli, Aſſumtionis S. Mariae, Natiuitatis S. Mariae et Paſſionis Andreae.* Ex quo indiculo Dacherius obſeruat, quam pauca feſta tunc celebrare mos fuerit Chriſtianis. Similia vide in conciliis Anno 1287, 1332, 1362, 1420 et Anno 1549 apud Lunigium in continuatione partis primae ſpicilegii eccleſiaſtici p. 779 ſq. De *Octauis* feſtorum ſingulari libello Venetiis 1739, 8vo. euulgato agit *Ioannes Baptiſta Pittonus.* De religione veterum Chriſtianorum in celebrandis feſtis conſule *Ludouicum Creſollium* Antholog. ſac. p. 147 ſqq.

Feſtorum multitudinem atque, vt Eraſmus [19] iam conqueſtus eſt, in immenſum accreſcentem turbam in Eccleſia Romana tanquam ſcholam otii ac turpitudinis exagitat *Henr. Morus* p. 554. operum theologicorum, et *Lutherus* T. 1. Altenburgenſ. pag. 428, b. 500, a. Confer *Georg. Wicelium* in via regia apud *Eduardum Brownium* Tomo 2. faſciculi rerum expetendarum et fugiendarum p. 729. et grauamen 37. in eodem opere pag. 363; Tom. 1. *Ben. Pictetum* T. 2. Theol. Chriſtianae p. 169. edit. Genev. Anno 1708. Gisb. Voetium T. 3.

[19] Vide Epiſtolas poſt Clementem Romanum a Colomeſio editas p. 294.

T. 3. ſelectar. diſputationum pag. 1284 ſqq. Muhamedanorum Iudaeorumque in illam Feſtorum multitudinem inuectiuas vide ſis ap. *Hottingerum* in hiſtoria Eccleſiaſtica Saec. XVI, parte 2, p. 134 ſq. Duodecim [20] Feſta Mariae ſolius celebrat Romana eccleſia, de quibus inter Pontificios agit *Io. Iacobus Komarec* in Mariali theoretico et practico, Italica lingua Romae Anno 1690, 4. edito, ſed videnda etiam quae circa illa feſta monuerunt ex proteſtantibus *Andreas Riuetus* in apologia pro Maria lib. 2. c. 16. T. 3. operum: *Hottingerus* in Wegweiſer Tom. 2. p. 193 ſq. *Frid. Vlr. Calixtus* in hiſtoria immaculatae conceptionis Mariae pag. 265 ſq. ad finem vsque libri; *Ioan. Rainoldus* in colloquio cum Hardto pag. 771 ſq. *Ioan. Andr. Schmidius* Proluſionum marianarum octaua, quae eſt de Mariae feſtis Eccleſiae vel Graecae vel Romanae propriis; et *Io. Frider. Mayerus* in Ecloga euangelica in feſtum Viſitationis Mariae, P. 2. Eclog. Euang. Mayero-Neumeiſterianarum p. 240 ſqq. De incommodis plurium feſtorum nonnulla ſuae de Sabbato exercitationi praemiſit *Io. Sam. Stryckius* Halae Saxonum 1703, 4. Ex ipſis etiam Romanae Eccleſiae aſſeclis conſulere iuuabit praeter iam laudatum Wicelium, *Nicolaum de Clemangis* ſaeculi XV ſcriptorem, de nouis celebritatibus non inſtituendis, p. 143 ſq. Operum, *Io. Baptiſtae Thiers* die 28 Febr. Anno 1703 demati librum de feſtorum dierum imminutione Lugd. 1668, 12, quem valde commendat Colomeſius pag. 131. Obſeruationum ſacrarum, et Elias du Pin T. 18. p. 274. atque *Oſſati* Cardinalis epiſtolam ad Regem Henricum IV, datam 18 Ian. 1599. [21] Hiſce igitur incommodis ipſorumque Pontificiorum de immenſa feſtorum dierum multitudine querelis permotus Benedictus XIV, imminuendae illorum multitudinis, quod iam diu ceperat, conſilium tandem Anno 1748 exſequutus eſt, data Romanae eccleſiae addictis licentia, vt *minoribus feſtis diebus miſſae tantum ſacrificio intereſſent, ceterum negotiis familiaribus ſeruilibusque ſuis operibus, ſine vllo prorſus conſcientiae ſcrupulo, incumbere integrum cuique eſſet.* [22]

Iacobus

[20] Franciſcus Suarez libro de feſtis c. 8. feſta Mariae octo commemorat, nempe praeter ſex illa, quae ab vniuerſa E. R. celebrantur, feſtum *Praeſentationis*, de quo Surius ad 21 Nov. et *dedicationis S. Mariae maioris ad Niues* Romae, 5 Aug. Durandus VII, 7. tantum quatuor, *annuntiationem, aſſumtionem, natiuitatem, et purificationem:* deinde addit, a quibusdam etiam feſtum *Conceptionis* celebrari, *quod ipſe* tamen haud probat, quum in peccato concepta fuerit.

[21] Vrbani VIII. conſtitutio Anno 1642. facta de feſtis ſanctorum non multiplicandis legitur T. 4. Brillarii p. 231. Concilium Tarraconenſe A. C. 1242, T. 4. Theſauri anecdotorum Edm. Martene p. 286. haec decreuit: *Quum otium et deſidia fomentum pariant vitiorum, feſtiuitatum multitudinem duximus ſeparandam, quum in illis eo, quod non laborant, pauperes aggrauentur, et otioſi et deſidioſi ad illicita prouocentur.*

[22] Magnos, vt haud difficile eſt ad coniectandum, motus excitauit Pontificis conſilium,

ſcripta-

Iacobus Koelmann omnes praeter dominicum dies feſtos abolendos eſſe diſputat libro de feſtis diebus in Reformatis eccleſiis celebrari ſolitis. Traiecti ad Rhenum 1693, 4. Miſſarum multitudinem imminuit Concilium Lateranenſe ſub Benedicto XIII. A. C. 1725. Tit. 13. cap. 8.

XVI. Feſta Dominica ſ. ſollemniora Eccleſiae Graecae haec memorantur a *Leone Allatio* pag. 13. de libris Eccleſiaſticis Graecorum: Annunciatio B. Virginis, Chriſti natiuitas, Baptiſmus Chriſti, transfiguratio in monte Tabor, Reſurrectio Lazari, feſtum Palmarum, Lignum Crucis, Reſurrectio Chriſti, Aſcenſio Chriſti, et Spiritus Sancti in Apoſtolos effuſio. Huic denique Allatius adiungit, Deiparae aſſumtionem, additque eam, licet non ſemper locum inter feſta apud Graecos[23] habuerit, modo tamen certum ſibi vindicare, nec ſine

ſcriptaque varia, quibus feſtorum dierum multitudo partim defenſa partim oppugnata eſt, peperit, quae in vnum volumen coacta prodiere italice ſub hoc indice: *Raccolta di Scritture concernenti la Diminuzione delle Feſte di precetto, Luccae 1748*, 4. Litterae breuiores a Benedicto XIV. ad Archiepiſcopos et Epiſcopos Siciliae citra Pharum, Meſſanenſem item et Panormitanum Archiepiſcopos, et ad Archiepiſcopos atque Epiſcopos Etruriae datae, quibus illis imminuendae feſtorum dierum turbae licentia conceditur, inſertae ſunt Actis hiſtoricoeccleſiaſtic. Vinarienſibus, Vol. 15, p. 907 ſqq.

[23] Etiam apud Latinos tardius celebratum hoc feſtum 15 Auguſti, licet inter Auguſtini ſermones de ſanctis, duodeuigeſimus legatur in aſſumtionem Mariae. Sed tribuendus eſt Ambroſio Autperro, cuius temporibus circa A. C. 770. de aſſumtione B. Virginis agi coepit. Confer Mabillonium T. 2, Saecul. 3. Benedictin. p. 270. Natalem Alexandrinum H. E. ſaec. ſecundo pag. 278 ſq. edit. in folio. Dan. Papebrochium in Epiſtola ad Ioan. Mich. Heineccium inſerta huius operi de ſigillis pag. 165. Baluzium pag. 565. ad Gratianum; et Io. Launoium in iudicio de controuerſia ſuper exſcribendo Pariſienſis Eccleſiae Martyrologio (contra Nicolai Billialdi Vindicias Parthenicas) Pariſ. 1671, 8. Vide et quae Claudius Iolius Canonicus Pariſ. in diſſertatione de verbis Vſuardi 15 Aug. et in Epiſtola pro Vſuardo Apologetica Pariſ. 1669, 1670. contra Iac. Goudini Doctoris Sorbonici et Canonici Pariſ. aſſumtionem B. Virginis vindicatam, item Iacobus Boileau in obſeruationibus ad eiusdem Goudini librum. Conſule etiam Florentinium ad Martyrolog. Hieronymianum p. 263 ſq. et quae B. Antonius Reiſerus in Launoio confeſſore pag. 763 ſq. contra ea quae Lambecius in itinere Cellenſi et Tom. 8. Bibl. Vindobon. p. 132 ſq. In Calendario ſiue Lectionario veteri, quod Ioan. Fronto edidit, et in aliis antiquioribus monumentis memoratur celebratio *pauſationis* ſiue *dormitionis* S. Mariae, quae Graecis *κοίμησις*. Vide Ioan. Frontonis diſſertationes eccleſiaſticas a me (*Fabricio*) iunctim editas p. 221 ſeq. et Suicerum in *κοίμησις*. Neque aſſumtionis vocabulum initio aliter acceptum, quam pro dormitione, Walafridus Strabo in aſſumtionem B. Virginis T. 15. Bibl. Patrum, edit. Lugdun. p. 219.

Virgo Dei genitrix de corpore ducta pudico.
In requiem Domini tranſiit ecce ſui.

Euangelium feſto aſſumtionis explicandum eſt Lucae X, 38 ſqq. vide Guiberti Abbatis opera pag. 298. Sepulcrum B. Virginis oſtenditur Hieroſolymis. Vide Eugenii Rogeri, Fratris

ſine piaculo negligi. De feſtis diebus *Apoſtolorum* adeundus *Io. Dallaeus* de pſeudepigraphis Apoſtolicis lib. 1. cap. 11. pag. 139 et cap. 14. pag. 169 ſeq. Alia recentiorum Graecorum feſta vide apud *Thomam Smithum*, in Epiſtola de ſtatu Eccleſiae hodiernae Graecorum pag. 16 ſq. *Paullum Ricautum*, in libro Anglice primum, tum Gallice edito de ſtatu Eccleſiae Graecae cap. 6. et Rev. *Ioan. Mich. Heineccii* delineationem Eccleſiae Graecae parte 3. c. 3 *Suicerum* in theſauro et *Cangium* in gloſſario mediae Graecitatis. Sed et Typicum Irenes Auguſtae, in Analectis Graecis Benedictinorum p. 248 ſeq. vbi varia feſta memorantur, ne de Lectionario, Euchologio et aliis libris Graecorum Liturgicis dicamus. Ἑορτολόγιον Sebaſti Trapezuntii Kymenitae, typis exſcriptum Buccareſti in Walachia 1701, 4. De feſtis Graecorum adeundus quoque *Balſamon* apud Leunclauium in iure graecoromano T. 1. p. 160 ſqq. De feſtis Coptorum Seldenus III, 15. de Synedriis. De feſtis Chriſtianorum orientalium elegantem libro de notis chronologicis anni mortis et natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti diſſertationem inſeruit Mar. Lupus. Dies feſtos Euangelicorum recenſet Hieronymus Guilielmus Schmidt in deſcriptione dierum dominicorum atque feſtorum anni euangelici, Germanice Norimbergae 1730. 8 edita.

h Dies *Sanctorum* memoriae conſecratos in Graecorum *Menologiis* et Latinorum *Martyrologiis* conſignatos videre licet, de quibus nolo iam copioſius diſſerere poſt ea quae de Menologiis ad *Allatium* de libris Eccleſiaſticis Graecorum dixi, et quae in Schediaſmate de libris Eccleſiaſticis Latinorum et Actis Sanctorum annotauit *Nicolaus Petrus Sibbern*, Glückſtadienſis Holſatus. Witebergae 1706, 8. atque Kalendarium Syriacum impreſſum Romae Anno 1622. De martyrum veneratione conſule *Caſp. Sagittarii* librum de martyrum natalitiis in primitiua eccleſia, Ienae 1678. et auctiorem, ibid. 1696. *Ioachimi Ioannis Maderi* commentationem de ſancto Laurentio martyre eiusque monaſterio prope Scheningam. Helmſtadii 1656, 4. *Ioachimum Hildebrandum* de natalitiis veterum ſacris et profanis, p. 79 ſqq. *Ioan. Fellum* in notis ad Cypriani Epiſtolam XII. pag 27. edit. Oxonienſis. *Ioan. Henrici Stuſii* commentationes duas de natalitiis eccleſiaſticis, Gothae 1737 et 1738. et *Ioan. Paulli Schwabii* diſſertationem de inſigni veneratione, quae obtinuit erga martyres in primitiua eccleſia. Altorfii 1748.

Feſtum *Circumciſionis* auctor blaſphemi libri תולדות ישו p. 22. inepte fingit inſtitutum eſſe a Petro Apoſtolo, longe enim ſerius *Octaua Natiuitatis* celebrari coepit, quibus deinde poſt aliquot ſaecula acceſſit alter ille *Circumciſionis* titulus. Vide *Bellarminum* lib. 3. cap. 15. de beatitud. et cultu ſanctorum.

Fratris Ordinis Minorum, deſcriptionem terrae ſanctae, Gallice editam Pariſiis 1664, 4to, pag. 156.

rum. *Edmund. Martené* de Eccleſiae diſciplina in diuinis officiis, p. 96. ſqq. *Baronium* ad Martyrolog. Romanum Calendis Ianuar. *Caſaubonum* Exerc. 2. ad Baron. cap. 9. et *Montacutium* 1 Orig. Eccleſiaſt. p. 126 ſeq. 136. *Fauſtini* Homilia contra varias ſuperſtitiones Calendis Ianuariis vſitatas (vnde ἑορτὴν Σατανικὴν vocat Chryſoſtomus homilia 1. de Lazaro, T. 5. edit. Ducaei p. 18.) edita eſt a *Bollando* Tom. 1. Act. Sanctorum Ianuarii pag. 2. adde *Chryſoſtomi* orationem in Calendas, quae incipit καθάπερ χορὸς T. 1. edit. Montfauconianae p. 679. *Aſterii* homiliam quartam, *Canonem Trullanum* LXII. *Sirmondum* ad ſermonem *Auguſtini* de Calendis Ianuariis T. 1. Opp. Sirmondi p. 335. *Ioan. Sauaronis* ad eundem ſermonem notas memoratas du Pinio T. 17. Bibl. Eccl. p. 59. *Petrum Poſſinum* ad *S. Nili* Epiſtolam 81. vbi etiam de veterum Chriſtianorum per illam diem deuotione. Vide et Cangii gloſſarium in *ceruulus* et *Kalendae*, *Hugonem Menardum* ad Poenitentiale Romanum T. 14. Bibl. Patr. p. 931. et ad concordiam regularum cap. 50. § 4. atque *Aloyſii Nouarini* ſchediaſmata ſacra libro 5. cap 16. Kalendas Ianuarii prohibentur colere Chriſtiani can. 2. Concilii Turonenſis A. C. 567. Agyrtarum Calendis Ianuariis, Natalibus Chriſti et die Candelarum ianuas oberrantium ſtipemque petentium meminit Io. Tzetzes Chil. XIII. hiſt. 475. De *feſto Fatuorum* ſiue innocentium puerorum Calendis vel V. Ianuarii abolito in Gallia, et reſtituta ſollemnitate Circumciſionis Domini vide *Ioan. Buſaeum* ad Petri Bleſenſis Epiſtol. 126. et in appendice. (T. 24. Bibl. Patrum p. 1371, 1373 ſq.) *Honoratum de S. Maria*, Carmelitam, in Tomo ſecundo obſeruationum Gallice editarum de regulis et vſu Critices, Pariſ. 1717, 4. lib. 3. diſſert. 3. vbi etiam de feſto ſubdiaconorum. Querelam ad Gaſſendum p. 73. *Antonii Pagi* Criticam Baronianam ad A. C. 1187. num. 17 ſqq. et *Franciſci Pagi* breuiarium de vitis Pontificum, T. 4. pag. 570 ſeq. De Hippodromiis per Calendas Ianuarias inſtitutis vide praeter *Nilum* Epiſtola laudata, *Sidonium* carmine 23. v. 307 ſeq. De ſtrenis et donis quae initio anni quemadmodum aliis quoque diebus feſtis mitti ad amicos conſueuerunt videndus *Zaccagnius* ad Epiſtolam *Nyſſeni*, in collectione veterum ſcriptorum p. 354, 379. *Auſonius* Tollii p. 645. *Symmachus* X. Epiſt. 35 et 27. *Petauius* ad Iuliani Miſopogonem p. 306 ſeq. edit. Pariſ. *Iac. Godofredus* ad Codicem Theodoſianum Tom. 2. p. 439 ſq. vbi de ſtrenis [24] imperatori oblatis, *Io. Triſtanus* Tom. 2. Hiſt. Imperatorum pag. 643. *Caſp. Ziegleri* Kalendae Ia-

[24] Ex Symmachi libro 10. Epiſt. 35. Metellus Tegerſeenſis in Quirinali Oda apud Caniſium Tomo 3. Antiquit. Lectionum edit. nouae parte 2. p. 121.

Strenas nobilitas Caeſaribus piis, Rex dignis procerum dabat
Vrbi quas Latiae tum inueni dedit Rex Titus Tatius prior.
Factas accipiens paupere munere Verbenas ſtudio patrum.

nuariae ad L. vnd. C. de oblatione votorum lib. 12. Witemb. 1657, 4. *Ioan. Strauchii* Kalendae Ian. ad cand. legem, Brunſw. 1667, 4. *Iulius Caeſar Bulengerus* lib. 2. c. 27. de Imperat. Rom. *Caſaubonus* ad Athenaei III, 18. vbi de nominibus ἐπινομὶς et ἐναρχισμὸς. *Philip. Horſtii* Schediaſma de ſtrenis votisque Ianuariis. Ien. 1632, 4. *Chriſtiani Frid. Franckenſteinii* diſſ. de nouo anno Lipſ. 1673, 4. atque *Martini* inprimis *Lipenii* ſtrenarum ciuilium et Eccleſiaſticarum Hiſtoria Lipſ. 1670, 1677, 4. et Tom. 12. theſauri Graeviani; *Iacobi Iunck* Xeniothecion, Colon. 1683, 4. *Hieron. Boſſius* Ticinenſis de ſtrena, Mediolan. 1624, 8. et in Sallengrii nouo Theſauro Antiq. Rom. T. 2. pag. 1393. *Theodori Marcilii* Hiſtoria ſtrenarum, orationibus aduerſariis et carmine explicata Pariſ. 1599, 8vo. quibus adde ſuccinctam ſtrenarum Hiſtoriam traditam Gallice a *Renato Ioſepho Turnemine* S. I. in memoriis litterariis Treuoltinis Anni 1705. pag. 102. edit. Amſtelod. *Ioan. Baptiſtae Urſati* Epiſtolam ad Guil. Antonium Scotum inſertam Diario eruditorum Italiae T. 35. p. 79 ſqq. *Stanislai Santinelli* diſſertationem de ſtrenis. ib. p. 90 ſq. Strenarum varia genera perſequitur *Iacob. Sponius* in Epiſtola inſerta Tomo 9. Theſauri Gronouiani, p. 205. et in libro Gallico, *Recherches curieuſes d'Antiquité*, p. 485 ſqq. Stipis, quam populus ſtrenae loco dabat Imperatoribus, mentio paſſim fit a Suetonio et Dione, et in veteribus Inſcriptionibus apud Gruterum p. 106. Numus Antonianus noui anni auſpicia exhibens ex BibliothecaCardinalisCamilli editus illuſtratusque a Bellorio, Romae, 1676, 8. prodiit. Lucernam ſepulcralem, in qua Victoria tenet clypeum votiuum cum his verbis: *anno nouo fauſtum felix*, exhibent Acta Eruditor. 1692. p. 226. Paullus Alexander Maffeus parti primae veterum gemmarum p. 113 ſqq. ſubiunxit expoſitionem cryſtalli veteris cum hac inſcriptione: *annum nouum fauſtum perennem felicem Imperatori. Andreae du Cheſne* Ianuariae Kalendae, ſeu de ſollemnitate noui anni tam ethnica quam chriſtiana, prodierunt, 1602, 12. De eo, quod iuſtum eſt circa vota noui anni conſule Philippi Richardi Schroederi diſſertationem, Regiomonte 1721. Primus anni dies μεγάλη νουμηνία et πάγκοινος ἑορτὴ Romanis quoque feſtus et aliis gentibus. Confer *Ouidium* 1. faſtorum 167 ſeq. 176, 185. Tibullum III, 1. *Valeſium* ad *Ammiani* XXIII, 1. *Libanii* ἔκφρασιν Καλανδῶν Tom. 1, Operum p. 178. *Procopium* lib. 1. c. 10. de aedificiis domus Iuſtiniani, vbi is refert, *Calendis, Ianuariis* Senatum in curiam conuenientem ἐνιαυτὸν ἑορτὴν ἄγειν. De Iudaeorum Roſch haſchanah diximus ſupra p. 435. de quibus a noui anni primo die ad feſtum expiationis ſe praeparantibus conſules *Io. Morinum* l. 9. de Sacramento poenitentiae cap. 34. Chinenſes tempore anni vertentis non ferunt domi ſuae peregrinum, ne fortunam anni futurii auferat. Vide Lettres edifiantes T. 13. p. 318.

De

De *Epiphaniis* ſiue *Theophaniis* die 5 vel 6 Ianuarii (vide Vſſerium de anno ſolari p. 23. et S. Nili narrationem 4. p. 60. edit. Poſſini) quibus memoria [25] Natiuitatis Chriſti, et baptiſmi (vnde etiam dictus dies τῶν Φώτων, confer Beueregium pag. 213 ſeq. ad Synodicum) et mutatae in vinum aquae ac denique Magorum recoli conſueuit, videndus *Cotelerius* ad lib. 5. Conſtitutionum Apoſtolicar. c. 13. *Valeſius* ad Ammiani Marcellini XXI, 2. *S. Sedati* Epiſcopi homilia in Epiphania T. 11. Bibl. Patrum Lugd pag. 1093. *Edmund Martene* de antiqua Eccleſiae diſciplina in Diuinis officiis pag. 107 ſqq. *Iſaacus Caſaubonus* ad Baronium exercitat. 2. cap. 11. *Ioan. Matthaeus Caryophilus* notis ad Caſaubonum in Ioannis Andreae Eudaemonis defenſione Baronii lib. 2. c. 3. p. 130. et *Eudaemon* ipſe lib. 2. c. 13. p. 190 ſqq. *Hugo Menardus* ad Sacramentarium Gregorii M. p. 35. *Tillemontius* Tom. 1. memor. Hiſt. Eccleſ p. 13. 24. 29. *Suicerus* in Theſauro et in Obſeruationibus ſacris p. 43 ſq. et in gloſſario vtroque *Cangius*, *Florentinius* ad Martyrologium Hieronymianum p. 229 ſq. *Bollandus* T. 1. Actor. Sanctor. Ianuarii Tom. 1. p. 8. 323 et 664. *Briſſonius* ad legem Codicis Theodoſiani de ſpectaculis p. 41 ſq. *Montacutius* Tom. 1. Originum Eccleſ. p. 237 ſeq. *Petauius* ad Epiphan. pag. 359. et de incarnatione pag. 114 ſeq. edit. Pariſ. *Henrici Bluemenbachii* Antiquitates Epiphaniorum, Lipſiae 1737. et *Simplicius Verinus* ſiue *Salmaſius* contra Grotium pag. 136 ſq. vbi aduerſus Petauium obſeruat non Epiphaniis ieiunatum, ſed per νήστιμον ἡμέραν apud Theophilum Alexandrinum intelligi vigilias Theophania praecedentes. Extant et *Io. Kindleri* diſſ. de Epiphaniis Witteb. 1684. et *Io. Paulli Hebenſtreitii* de Epiphania et Epiphaniis apud Gentiles et Chriſtianos. Ienae 1693. De feſto magorum conſule *Frider. Spanhemium* T. 2. dubior. Euangel. p. 290. Poteſt praeterea conſuli licet fabulis ſcatens hinc inde *Henrici Crombachii* Hiſtoria et Encomium trium Regum, non paruo volumine in folio editum Colon. 1651. adde *Ioannis de Lions* librum gallico ſermone editum: *Traités ſinguliers et nouveaux contre le paganiſme du Royboit.* Pariſiis 1670, 12. De imagine trium Regum, quam aiunt iter facientibus et aduerſus varios morbos proficuam vide Relationes innoxias Anni 172;, pag. 497. De feſto conuerſionis Paulli 8 Cal. Februarii Innocentius III, lib. 1. Ep. 44. et Acta Sanctorum T. 5. Iunii 29. p. 467.

De

[25] Epiphania pro Natali Chriſti ponuntur ab Ammiano XXI, 2. vbi vide Valeſium. Viciſſim Epiphania a Natalibus Chriſti diſtinguuntur in Menandri Hiſtorici Byzantini excerptis Hoeſchelianis p. 120. ἀτὰρ ὁ Πέτρος ἔμεινεν αὐτοῦ ἐπιδημῶν τῇ ΓΕΝΕΘΛΙΑΙ ἑορτῇ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ; ἤδη γὰρ προσεπέλαζε τῆς ἡμέρας τὸ σέβας. Ἔτι δὲ καὶ τῇ Θεοῦ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΙ, τὰ νόμιμα ἁγιστεύσας, μετὰ ταῦτα ἐπέβη τῶν Περσῶν. Alioqui vocabulum ἐπιφάνια et Θεοφάνια apud Scriptores externos praeſentiam et manifeſtationem Numinis alicuius denotat. Vide Ezech. Spanhemium diſſ. 5. de praeſtantia numiſmatum p. 388 ſq. edit. Amſtelodamenſis.

De Feſto *Purificationis* Mariae, ſiue vt Graeci appellant ὑπαπαντῆς, quod Anno Iuſtinani Imp. XV. A. C. 542. inſtitutum tradunt *Theophanes*, *Georgius Hamartolus*, *Paullus Diaconus* XVI, 21. Hiſtor. miſc. *Nicephorus* XVII, 28. Hiſt. *Sigebertus* ad A. C. 542. aliique; licet ad Apoſtolorum aetatem eius originem referre velit *Ioſephus Nerius* lib. 2. cap. vltimo Analector. Ad Gelaſium Papam *Honoratus de S. Maria* T. 2. de regulis et vſu Criticae lib. 3. diſſertat. 5. vide *Caſaubonum* p. 170. Exerc. *Seldenum* III. de Synedriis Hebraeorum p. 130. *Rich. Montacutium* 1. Origg. Eccleſ. p. 157. *Tillemontium* T. 1. memoriar. pag. 449. edit. Pariſ. et Tom. 8. p. 786. *Edm. Martene* p. 115 ſeqq. de diſciplina eccleſiae in diuinis officiis. *Hug. Menardum* ad ſacramentarium Gregorii M. pag. 40 ſq. *Baronium* ad Martyrolog. Romanum et *Bollandum* in Actis Sanctor. ad 2 Februar. Tom. 1. p. 268 ſq. *Angelum Roccham* in opuſculo de praeſentationis Mariae in templo Hiſtoria et feſtiuitate Rom. 1597. *Ioan. Moebium* diſſ. de Hypapante Lipſ. 1691. *Florentinium* ad Martyrologium Hieronymianum p. 225 ſq. *Suicerum* in Theſauro, *Cangium* in gloſſario. *Binghamum* Origin. Eccleſiaſtic. lib. 20. c. 8. § 5. et *Aegidii Menagii* origines Gallicas in *Chandeleur*, quomodo Gallis dictum illud feſtum, vt Germanis Lichtmeſſe, de quo H. C. L. *Stochauſen* de cultu ac vſu luminum antiquo Trai. ad Rhen. 1726, 12. cap. 1. pag. 10 ſqq. et D. *Ioan. Bened. Carpzouius* ὁ μακαρίτης in homiliis vernaculis quibus problemata quaterna ex ſingulis per annum Euangeliis proponit reſoluitque Tom. 1. pag. 286 ſq. Homilias quae ſub Methodii, Cyrilli Hieroſolymitani, Nazianzeni, Nyſſeni, Ambroſii, Chryſoſtomi et Fulgentii nominibus in feſtum ἀπαντήσεως feruntur, recentiorum auctorum eſſe contendunt viri docti, licet pro Methodii Homilia pugnet Allatius diatriba de Methodiis p. 341 ſq. Vide quae Wilh. Erneſtus Tenzelius diſſ. de ritu lectionum ſacrarum § 6. et Tillemontius memor. T. 8. p. 786 et T. 9. p. 613.

De *Quadrageſimae* [26] ſollemnitate, qua nuptiae, natalitia, commemorationes martyrum non fiebant, contra obtinebant Xerophagiae et ieiunia, videndus *Aloyſius Nouarinus* Adagiorum ſacrorum T. 2. excurſu 11. p. 33 ſq. *Ioan. Fileſacus* de Quadrageſima Chriſtianorum, inter eius varia opuſcula diatriba ſecunda, Pariſiis 1614, in 8. edita. *Binghamus* Origin. eccleſiaſtic. libro 21. c. 1. *Chriſtianus Wilduogel* de eo quod iuſtum eſt circa tempus Quadrageſimale, (in

eius

[26] Quadrageſima dicta a XL. diebus quibus Chriſtus ieiunauit, vnde et alia ieiunia paſſim quadrageſimae nomine veniunt, de quibus infra capite XL. *Carnipriuium* ſiue *priuicarnium* vocatur Dominica Quinquageſimae ſiue Eſtomihi. Vide Macrorum Hierolexicon et Cangii gloſſar. Ceterum Menagius in Originibus Italicis Gallicisque in *Carnouale* iſtud nomen cum Ferrario putat dictum non quaſi *carouale*, ſed potius quaſi *carnaſciale*, Carnalia ſcilicet feſta, vt Saturnalia, Liberalia.

eius Chronoſcopia legali) *Io. Ioachimi Homborgii* de Quadrageſima Chriſtianorum veterum et ritibus in ea quondam vſitatis diſſertatio Hiſtorico-Theologica, Helmſt. 1677, 4. *Georgii van Daſſel* de iure temporis quadrageſimalis, Argentorat. 1617, 4. Primum Ieiuniorum Sabbatum Graecis dicitur πρωτοσάββατον, vt notat Cangius in ea voce, vti Dominica in albis κυριακὴ δευτερόπρωτος, de quo idem notis ad Zonaram pag. 61, 62. *Septuageſimae, Sexageſimae* et *Quinquageſimae* non inuenio mentionem ante B. Gregorium, inquit Bellarminus, quem de his, ſi placet, vide III, 14. de beatitudine et cultu ſanctorum.

De Bacchanaliis ſiue furialibus (pudet dicere) Chriſtianorum in Romana praecipue Eccleſia, [27] quem morem a Bacchanaliis Gentilium alii, alii vt *Schickardus* a Iudaico Purim deriuant, exſtat praeter *Io. Nicolai* et *Herrenſchmidii* diatribas ſupra laudatas, *Ioan. Caſpari Zeumeri* diſſertatio, Ienae 1699. et altera Rev. D. *Chriſtophori Sonntagii*, quae inſcribitur ſaltus ab extremo in extremum geminus ſub vigiliam Carnis priuii declinandus, Altdorfii 1709. Illam Paganiae ſpeciem pluribus deteſtatur S. Bouſſacus in noctibus theologicis diſſert. 5. de ieiuniis male auſpicatis. Hieronymus autem Cardanus de libris propriis pag. 49. ita de Bacchanaliis: *Poſt opus aggreſſus ſum Mediolani vacationibus quadragenariae, ſeu Bacchanalium potius, Anni MDLXI. Ita enim non obſcurum eſt noſtra aetate celebrari ante quadragenariam vacationes, in quibus ludunt, conuiuantur, perſonati ac laruati incedunt, denique nullum luxus et laſciuiae genus omittunt. Sybaritae et Lydi Perſaeque vincuntur. Nec tantum bonis operibus ac piis quadragenaria promerentur, quantum peccant iis Lupercalibus.* Si qui ſunt e noſtris, qui ieiunia omnia reiiciunt, Bacchanalia huiusmodi viuunt, eos a Stanislao Hoſio T. 1. Opp. pag. 362. iure meritoque reprehendi non dubitamus. Baptiſta Mantuanus libro ſecundo faſtorum, quum Lupercalia ethnica perſtrinxiſſet, ſubiungit:

Iſta ſuperſtitio, leuis haec inſania noſtros
Tranſiit in mores.

De Dominica *Laetare*, [28] rituque idolum mortis illa die eiiciendi, iucundam lectu diatribam edidit M. *Paullus Chriſtianus Hilſcherus* Lipſiae 1690, 4. qui

[27] Non dubium eſt, quin Viris bene ſanae mentis etiam in Eccleſia Romana valde improbentur Bacchanalia. Vide librum Pariſiis 1723, 12. editum: *Inſtruction chretienne ſur la maniere, dont on ſe doit conduire dans le tems, qui precede le Carême, et ſur les ordres du Carneval.*

[28] A verbis Ieſaiae LXVI, 10. *Laetare Ieruſalem*, in introitu Miſſae decantari ſolitis. Dicitur etiam *Dominica panum*, quia legitur Euangelium de panibus, quibus tot millia hominum pauit Chriſtus; vel *Dominica Roſarum* a roſa per Pontificem conſecrari ſolita. Sic *Dominica Quadrageſimae*, ſcilicet diei ante feſtum Paſchatos, quae etiam *Inuocauit* appellatur,

qui morem illum a Polonis, memoriam idololatriae A. C. 965. reiectae recolentibus deriuat. Eſt quoque in manibus *Io. Caſparis Zeumeri* de Dominica Laetare diſſertatio, Ienae 1701. vbi etiam de *aurea roſa* quam iſta die conſecrare conſueuit Romanus Pontifex, de qua praeter *Iacobum l'Enfantium* Hiſtor. concil. Piſani T. 1. p. 325 ſq. ex noſtratibus videndi Rev. *Adamus Rechenbergius* in Exercitatione quam admodum iuuenis vulgauit, Lipſiae 1666. *Erdm. Neumeiſterus* Eclog. euangel. T. 1. p. 629 ſq. et *Frideric. Raſkius* in commentat. de Roſa aurea omnique aeuo ſacra. 1728. 4. Ex ipſis Romanae ſectatoribus *Theophilus Raynaudus* Tomo 10. Opp. et *Iacobus Gretſerus* libro 2. de benedictionibus cap. 40. *Cangius* in Gloſſario, et Mabillonius Tom. 2. muſei Italici p. 135 et 176.

In annuntiationem B. Virginis 25 Martii, quod S. Bernhardo radix omnium feſtorum dicitur, tres homiliae ſub *Gregorii Thaumaturgi* nomine editae a Gerhardo Voſſio Tungrenſi ſunt, quas *Proclo* Conſtantinopol. *Chryſoſtomo* vel aliis iunioribus Doctoribus tribuunt eruditi. Illas, aliasque veterum Homilias in hoc feſtum Latine exhibet *Franciſcus Combefiſius* in Bibliotheca Concionatoria Tomo 6, p. 313–436. Vt vero in transcurſu hoc notemus, totum illud volumen, vti ſextum et ſeptimum quoque atque octauum Homiliis veterum Eccleſiae Doctorum in ſanctos et dies feſtos Combefiſius impendit, quemadmodum prioribus quinque exhibet homilias in dies Dominicos per totum annum. Prodiit Bibliotheca Concionatoria Combefiſii Pariſiis 1662. fol. octo Volum. poſt Bibliothecam Homiliarum et ſermonum priſcorum Eccleſiae Patrum, quae collectoribus *Laurentio Cum Deo* Italo et *Gerardo Meſano*, Dominicano Germano, Lugduni ex Iuntarum officina, 1588. fol. quatuor Volumi-

pellatur, ita dicitur, quia Eccleſia hac die dominica ad primaria Sacra introitum feciſſe dicitur ex 1 Paralipom. XXI, 26. *Innocauit Dominum et exaudiuit eum*, et intuitu verborum, quibus Chriſtus in Euangelio illius diei Matth. IV, 10 inquit: *Dominum Deum tuum adorabis, et ei ſoli ſeruies.* **Dominica** *Reminiſcere*, ab introitu ex Pſ. XXIV, 6. *Reminiſcere miſerationum tuarum, Domine, et miſericordiarum tuarum, quae a ſaeculo ſunt.* Sub quibus quaſi verbis mulier Cananaea intelligenda ſit Chriſtum alloquuta. Conf. Euangel. Matth. XV, 22. et XXV. *Dominica Oculi*, ab introitu ex Pſ. XXV, 15. *Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos;* et intuitu verbor. Euangelii Luc. XI, 20. *Dominica Iudica* ab introitu ex Pſ. XLIII, 1. *Iudica me Deus, et diſcerne cauſſam meam de gente non ſancta*, et intuitu verborum Euangelii Ioan. VIII, 46. *Dominica Palmarum* a ſubſtratis Chriſto, Hieroſolymam ingredienti, *palmarum* frondibus. Vulgus diem Palmarum dixit olim *capitilauium*, quia tunc moris erat lauare capita infantum, qui vngendi eſſent. Vide Raban. Maurum X, 15. de vniuerſo. T. 1. p. 162. Plura de Dominicis deprehendes apud Cangium in Gloſſario Latino voce Dominica, et Graeco voce Κυριακή, et apud Allatium de Dominicis Graecorum ad calcem libri de conſenſu vtriusque Eccleſiae.

luminibus prodierat. Ceterum vt ad inſtitutum redeamus, eadem die 25 Martii, qua annunciationem Mariae ſiue ἀσπασμὸν Angelicum, conceptionemque Saluatoris recoluere Chriſtiani veteres, etiam Mundum creari coeptum ſibi perſuaſerunt, de quo videndus Iacobus Goarus in limine notarum ad Chronologiam Georgii Syncelli. Alii eundem diem 25 Martii aſſignarunt paſſionis et mortis Chriſti, et diem 27 Martii reſurrectionis. Adi Papebrochium in Actis Sanctor. T. 3. Martii 25. p. 540 ſeq. et Martii 27. p. 687.

De *Hebdomade magna* ſiue ſalutiferae Paſſionis exſtat B. D. *Io. Frid. Mayeri* diſſertatio Hamb. 1695, 4. Eodem anno prodierunt *Ioannis Faes* Paſtoris primarii Stadenſis, A. 1712. denati, libri tres de hebdomade magna,[29] excuſi Bremae in 8vo, vt omittamus Exercitationem *Godofredi Ludouici* de eodem argumento, Lipſiae 1692. Accurate illud tractare etiam inſtituerat *Iſaacus Caſaubonus* in diſſertatione de quadrageſima Eccleſiae, quam Exercitationibus Baronianis ad Annum Chriſti 57. inſerturum ſe promiſit Exerc. XVI. p. 590. ſed fato interceptus non potuit. Confer et *Beueregium* ad Canonem Trullanum 89. S:t *Bouſſacum* in noctibus Theologicis diſſ. 8. pag. 145 ſeqq. et *Ioan. Michael. Fiſcheri* diſſertationem de ſollemnibus vet. Eccleſiae antepaſchalibus. Lipſiae 1704.

De *die*[30] *Palmarum* ſiue *Dominica Palmarum Beueregius* p. 210. ad Synodicum, Euchologium *Goari* p. 745. *Hugo Menardus* ad Sacramentarium Gregorii M. p. 56. *Io. Frid. Mayerus* in Diſſertatione de Dominica Palmarum. Gryphisw. 1706. De *Aſino Palmarum* Acta Eruditorum, Germanice vulgata T. 2. p. 666 ſeq. De *die cinerum* ſiue *capite ieiunii* vide *Io. Dallaeum* III, 12. de ieiuniis et Quadrageſima p. 541. Dauentriae 1654, 8. Rev. *Ioan. Andreae Schmidii* Hiſtoriam et originem Adami Halberſtadienſis in die cinerum ex Eccleſia eiecti, Helmſtad. 1702, et *Ioan. Gabrielis Mittwoch* exercitationem de capite ieiunii vulgo die Aſcher-Mittwoch, Lipſiae 1693. (Eſchen Mittwoche apud Hottingerum Tom. 9. Hiſt. Eccleſ. p. 13.) De *die Viridium* Exercitatio *Ioan. Caſpari Zeumeri* prodiit Ienae 1700. De die *magnae paraſceues* (Kaar-Freytag, a vocabulo Kaar, quod ſatisfactionem denotat) *Chriſtianus Claius* diatribam vulgauit

 Lipſiae

[29] Ibidem pag. 447. memorat Faeſius, bullam Coenae Dominicae, qua haeretici ſollemniter a Papa excommunicantur, promulgatam primum eſſe a Martino V. Anno 1420. *(Sed ab Vrbano V. A. 1364. commemoratur T. 1. Bullarii p. 282. a Paullo V. T. 3. p. 248.)* Hanc igitur Bullam quotannis die Viridium recitat Cardinalium aliquis Pontifice in excommunicandorum ſymbolum candelam nigram ardentem exſtinguente et in coetum adſtantium proiiciente. Ritum vide in Conciliis Harduini T. 9. pag. 1488. Bullam ipſam in Wagenſeilii pera librorum iuuenilium Vol. 6. ſectione vltima p. 1121.

[30] In Oriente celebrari coepit circa A. C. 498. Vide Aſſemanni Bibl. Oriental. T. 1. p. 23 ſq.

Lipſiae 1697. et *Chriſt. Wilh. Iuſtus Chryſander* Germanice edidit 1755, 8. obſeruationes antiquarias de die Paraſceues. Euolui etiam poteſt laudati D. *Io. Frid. Mayeri* diſſertatio de deſiderio quo flagrarunt nonnulli die illa mortem obeundi, Gryphisw. 1702. cuius voti compotes factorum exempla vide ſis in Nouis litterariis maris Baltici Anno 1705. p. 218. et in Danielis Griebneri τοῦ μακαρίτου Homilia habita in funere C. V. Io. Kuhnii Mathematum in Academia Lipſienſi Profeſſoris. Alioqui diem Veneris quemlibet, paraſceuem dictum conſtat, et notauit *Briſſonius* ad legem Codicis Theodoſ. de ſpectaculis p. 22 ſeq. De *magno Sabbato* et παννυχίδι ſiue *vigiliis Paſchatos* videndus Lactantius VII, 19. idem Briſſonius p. 47. *Cotelerius* ad V, 19. Conſtitutionum Apoſtol. *Beueregius* ad Can. LXVI. Apoſtol. *Valeſius* ad Euſebium p. 35 ſeq. *Caſpar Sagittarius* cap. 3. de natalitiis Martyrum § 10. vbi et de aliis ſacris vigiliis quas fere cum ieiuniis coniunctas fuiſſe obſeruant *Ferrarius* lib. 1. de ritu ſacrarum Concionum c. 28. et *Simplicius Verinus* ſiue Salmaſius p. 136. libri contra Grotium. De vigiliis Paſchalibus veterum Chriſtianorum quoque diatribam Anno 1687. Lipſiae emiſit *Georgius Henricus Goezius*, tum admodum iuuenis, poſtea Praeſul digniſſimus Lubecenſis et *Michael Ehrenfried Krauſe*, Lipſiae 1715. Per τοῦ βαπτίσματος ἑσπέραν apud Cyrillum Hieroſol. Catecheſi Myſtagogica 1. vigilias Paſchatos intelligi oſtendit Tho. Milles in notis pag. 277. In vigilias Paſchales habes Auguſtini ſermones 219–223. pag. 670 ſqq. T. 5. edit. Benedictin. et Amſtelodamenſis. Diebus tribus ante Paſcha οὔτε ἀσπάσασθαί τινα οὔτε εἰρηναῖα προσειπεῖν ἔξεστι. Procopius c. 9. Anecdot. vbi vide notas Allemanni.

De hodiernis ritibus quadrageſimalibus Eccleſiae Romanae praecipue per hebdomadam ſanctam frequentari ſolitis, atque ex parte parum honorificis Chriſto vel Chriſtianae religioni, minimeque ad aedificationem Chriſtianorum comparatis, legendus liber in lucem editus Gorlitzii Anno 1710, 8. auctore M. N. H. qui inſcribitur: Sinceri Catholici aufrichtige Vorſtellung und Abbildung der Paßions- und Faſten-Andacht in der Römiſch-Catholiſchen Kirche. *Giſbertus Voetius* T. 3. diſſertat. ſelectar. p. 1383 ſqq. et *Gordonus*, qui, miſſis Pontificiorum ſacris, Reformatis ſeſe addixit, in libro anglico ſermone Londini 1719, 8. euulgato: *Account of the ſuperſtitious Ceremonies of the Church of Rome in the holy Week.* Caſpar Barthius Solliloqu. p. 845.

Longa ſuperſtitio de Relligione theatrum
Fecit — — — — — — —

De feſto reſurrectionis Chriſti et ἀναστασίμῳ [31] Chriſtianorum *Paſchate* con-

[31] Σταυρώσιμον Paſcha, deſignat feſtum Paſſionis. Confer Suiceri Obſeruationes ſacras p. 62

conſulendus Bellarminus III, 12. de beatitudine et cultu ſanctorum, *Herm. Conringius* in programmatibus ſacris p. 126 ſeq. et *Io. Ioachimi Homborgii* libellus de Paſchate veterum Chriſtianorum Helmſt. 1683, 4. *Henrici Nicolai* Paſchalia, Dantiſci 1647, 4. *Io. Geo. Schnellii* [32] Diſſertationes duae de Paſchate veterum ἀναςασίμῳ Lipſ. 1717 et 1718. *Sig. Iac. Baumgartenii* commentatio de veterum temporibus memoriae Chriſti vitae reſtituti ſacris, Halae 1736. et *Chriſtianus Wilduogel* de eo quod iuſtum eſt circa feſtum Paſchatos (in Chronoſcopia Legali de feſtis.) De canonibus veterum Paſchalibus conſulas *S. Hippolyti* canonem; Appendicem *S. Cypriani* in editione Oxonienſi; *Aegidium Bucherium* ad canonem Victorii; et *Petauium* in Vranologio. De controuerſia cum Quartadecimanis aliisque ſuper tempore paſchatos celebrandi confer Auctores a S. V. Io. Georg. Walchio H. E. N. T. p. 707. excitatos. De tempore manducati a Chriſto agni paſchalis ſupra pag. 432. dictum eſt. De epiſtolis et homiliis paſchalibus praeſulum Alexandrinorum, qui tempus paſchatos celebrandi ex praeſcripto Concilii Nicaeni aliis intimare eccleſiis debebant, vide quae notata ſunt Tom. 8. Bibl. graecae p. 566. et Thomam Ittigium in hiſtoria concilii Nicaeni § 58. p. 60. De *igne Paſchali Nic. Serrarius* ad Bonifacii Epiſt. 142. B. *Io. Reiskius* in der Unterſuchung des heidniſchen Nodfyrs p. 61 ſq. Francof. 1696, 8. qui libello illi ſcriptum *Ioannis Timei* paſtoris prope Hanoueram Lindenſis de igne Paſchali ſubiunxit. *Michael Schreiber* de igne paſchali, quo ſepulcrum Dominicum caelitus quotannis illuſtrari creditur. Regiom. 1705. *Ion. Conr. Schrammius* de eod. argumento, Helmſtadii 1728. *Alb. Meno Verpoorten* Diſſertatt. p. 434. et *Ioan. Laur. Moshemius* Diſſert. ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam pertinentium. Vol. 2. p. 211 ſqq. De *cereis paſchalibus* [33] Io. Faës ὁ μακαρίτης libro de cereis baptiſmalibus p. 166 ſq. Cangii gloſſar. in *cereus*. *Matthias Hagerup* in

p. 62 ſq. Fallitur tamen P. Gabriel Daniel qui in nouo quod vocat Syſtemate de Paſchate Anni 1695. contendit Eccleſias Aſiaticas tempore Victoris Epiſcopi Romani Paſcha non ἀναςάσιμον ſed ςαυρώσιμον decima quarta luna celebraſſe, ἀναςάσιμον vero ſexta decima. Vide Tillemontii memorias Hiſt. Eccl. T. 3. ad vitam Victoris nota 1. De etymo germanici vocabuli Oſtern diſſerit Andreas Rizius Bibl. Bremenſ. T. 8. p. 449 ſqq. idque ab Oſtera, Dea Saxonum, a qua Aprilis, Oſter-Monat, dicitur, deriuat. Adde S. V. Baumgartenii commentat. in quatuor ſymbola theothiſca. Halae 1752. pag. 23.

[32] Idem auctor Hiſtoriam paſchatos chriſtiani promiſit; vide Bibliothec. German. T. 14. p. 148. quae autem lucem non vidit.

[33] De cereorum vſu in Floralibus et Saturnalibus vide Suareſium coroll. de agnis Dei pag. 52 ſeq. vbi quoque de eo, quod in ſacris Iudaeorum non cerae vſus, ſed olei ad lucernas, fuit, et plura de luminibus; idem pag. 63 ſeq. diſſerit de κηροφόροις et κανδηλάπταις; pag. 68 ſeq. de cereis munuſculis apud Chriſtianos et alio eorum vſu; pag. 79 ſeq. de eorum benedictione; et pag. 87 ſqq. de vi et efficacia cereis paſchalibus tributa. Alia de lucernis, et ſacris praeſertim dabit Fortunatus Scacchus in Eleochryſmatibus I, 6. ſeqq.

diſſertat. de ſacro luminum vſu. Havniae 1718, 4. et *Honoratus de S. Maria* T. 3. Reflexionum ſuper regul. critices, diſſertatione ſecunda, vbi ſimul de aliis caerimoniis paſchalibus, nimirum de agnis Dei, benedictione fontium et benedictione πανάγιας, ſiue panis triangularis, atque baptiſmo catechumenorum differit. Praeterimus quae de tripudio Solis Paſchali fabulati ſunt nonnulli, de quo *Hieronymi Chriſtophori Lauterbachii* ſchediaſma prodiit Helmſtadii 1706. et *Caroli Friderici Lutheri* diſſertatio. Kilonii 1703. De *riſu paſchali* quem in Romana Eccleſia impie et inepte captarunt nonnulli captantque, adi *Io. Oecolampadii* Epiſtolam Apologeticam ad Wolfg. Fabricium Capitonem, Baſil. 1518. 4. *Burch. Gothelf Struuii* Bibliothecam antiquam T. 1. p. 403 ſq. nec non programma XXI. *Iacobi Thomaſii* τοῦ μακαρίτου, D. *Gotfr. Wegneri* diſſertationem de riſu Paſchali oratorem ſacrum eiusque auditorem minime decente, Regiomont. 1705. *Ionae Conr. Schrammii* Progr. de riſu paſchali. Helmſtadii 1725. et *Ioannis Petri Schmidii* commentationem de riſu paſchali. Roſtochii 1747. Vide etiam M. G. Aemiliani iter Italicum quod ſub titulo *Hiſtoire des tromperies des Preſtres et des Moines* ſaepius recuſum eſt Tom. 2. p. 142 ſq. et p. 147 ſq. vbi de ouis paſchalibus, quae mihi in memoriam reuocant Concionem Paſchalem quam in itinere ſuo apud Traporenſes audiuiſſe ſe teſtatur Dellonius. Suggeſtu nempe conſcenſo et facto ſignaculo crucis egregius ille Myſtagogus, *Vous ſavez*, inquit, *Meſſieurs, que le ſermon du jour de Paques ſe fait pour trois raiſons: la premiere, pour ſouhaiter les bonnes fetes aux auditeurs: la ſeconde pour leur demander les oeufs de Paques, et la derniere pour les faire rire. Pour ſatisfaire au premier point, je vous ſouhaite de bons jours à tous; pour le ſecond, ſi vous m'envoyez des oeufs, je les prendrai: et pour le dernier, je vous dirai, que je rencontrai hier le gros Gregoire, a qui je demandai, dis-moi; voleur, ſèras tu toujours le perſonnage de Pilate à la paſſion?* Hic ſermo Paſchalis integer; poſt quem peroratum ſcilicet, putidus γελωτοποιὸς de ſacro ambone deſcendit magna cachinatione inſequuta plerorumque auditorum, cordatorum vero non minore, vt fas eſt credere, indignatione. De *ouis paſchalibus* praeter laudatum Aemilianum conferri poſſunt *Ioan. Chriſtoph. Harenbergius* Biblioth. Bremenſ. T. 6. p. 1026 ſqq. *Ioan. Friderici Mickelii* Oologia paſchalis. Darmſtadii 1732. 4. *Heineccii* delineatio Eccleſiae Graecae P. 3. pag. 234. et *Tobiae Kraſckii* atque *Ioan. Frid. Gottlob Erdmanni* commentationes de hoc argumento, Regiom. 1705. et Lipſiae 1736.

Hebdomadem non ante Paſcha modo, ſed etiam *poſt Paſcha* feriatam et ſanctam ex Conſtantini M. lege, de qua Theophanes p. 13. apud veteres Chriſtianos fuiſſe notant viri docti ad Canonem 66. Trullianum, *Sirmondus* ad ſermonem XVIII. Auguſtini, T. 1. Operum Sirmondi p. 338. *Coteleriu*s Tom. 3. monu-

monument. Eccleſiae Graecae p. 585. *Henricus Noriſius* contra Franciſci Macedo ſomnia p. 8 et 9. *Binghamus* Orig. eccleſiaſtic. lib. 20. cap. 5. §1. et lib. 21. cap. 1. § 29. Vide etiam canonem ſecundum ſynodi ſecundae Matiſconenſis Anno 585. Quae feſtum paſchatos excipiebat *Dominica in albis*, ſcil. depoſitis, (*Quaſimodogeniti*, 1 Pet. II, 2.) dicebatur, quoniam albis veſtibus, manumiſſionis inſigni vt docet Tertullianus, induti erant recens baptizati, et cantatus hymnus:

Ad caenam agni procidi
Et ſtolis albis candidi
Poſt tranſitum maris rubri
Canamus Chriſto Principi.

De more ipſo candidae veſtis, quam per illos ſeptem dies hebdomadis magnae poſt Paſcha neophyti ſiue recens baptizati geſtabant, vide *Theophilum Raynaudum* in Chriſtiano Chriſti et Eccleſiae per baptiſmum filio cap. 7. *Ioſephum Vicecomitem* libro 5. de ritibus baptiſmi c. 13 ſeq. *Gottfriedi Wegneri* diſſertationem de alba veſte baptizatorum, Regiom. 1700. et quae de Dominica in albis ſiue clauſa Paſchae *Andreas Wilkius* Pleiade 1. Oratione 7. p. 161 ſq.

De feſto lanceae et clauorum Chriſti feria ſexta poſt Dominicam Quaſimodogeniti ad inſtantiam Caroli IV. Imperatoris inſtituto a Pontifice Innocentio VI. A. C. 1353. vide diſſertationem *Ioan. Heinrici a Seelen*, Flensburgi 1715, 4. et auctiorem in eius Miſcellaneis Lubecae 1734, 8. pag. 339 ſqq. *Iacobum Gretſerum* in ſyntagmate de ſanctis reliquiis et regalibus monumentis praeſertim quadruplici lancea Dominica, Mauritiana, Conſtantiniana et Carolina. Ingolſtadii 1618, 4. cap. 4 et 7. Innocentii VI. bullam poſt Gretſerum edidit laudatus a Seelen, et Nicolaus Staphorſt T. 2. Hiſtor. Eccleſ. Hamb. pag. 626. vbi etiam pag. 628. precationes et collectae in eo feſto frequentatae. Breue Pontificis habes in Ioan. Chriſtiani Lünigii Continuat. prima ſpicilegii eccleſiaſtici p. 78. De ipſa lancea confer *Enochi Swantenii* diſſert. de lancea militari, qua Chriſti latus perfoſſum, Roſtochii 1686. et *Ioan. Dav. Koeleri* diſſertationem de Imperiali ſacra lancea non inter reliquias imperii ſed clinodia referenda. Altorfii 1731, 4. De lancea et ſpongia repertis ſub Heraclio Imperatore vide Chronicon Paſchale pag. 385. De lancea reperta Antiochiae Chronicon Barenſe ad A. C. 1098. T. 5. ſcriptorum Italiae Muratorii p. 155.

Kalendis Maii a quibusdam olim celebrata memoria *initii praedicationis Domini Noſtri Ieſu Chriſti.* Vide *Cotelerium* ad recognitiones Clementis lib. 1. c. 6. et *Florentinium* ad Martyrologium Hieronymianum p. 478 ſq.

De *feſto Adſcenſionis* ſiue ἀναλήψεως-Domini in coelum mentio in Conſtitut. Apoſtol. lib. 5. cap. 19. Vide et *Auguſtinum* Epiſtola 118. ad Ianuarium,

rium, qui originem huius feſti ab Apoſtolica inſtitutione vel generali Eccleſiae in magno concilio conſenſu repetens tamen ait: *apud vetuſtiores feſti Adſcenſionis non fit peculiaris mentio.* *Nicetam* Choniatem lib. 10. p. 319. edit. in 4to, et regulam Crodogangi cap. 64. Ex recentioribus *Tillemontium* Tom. 1. memor. Eccleſiaſt. p. 93 ſq. *Heineccium* l. c. p. 171 ſeq. *Binghamum* Orig. Eccl. l. 20. c. 6. § 5. et *Chriſtiani Gerbers* Kirchenceremonien, p. 152 ſeq. De *Rogationibus* ante Adſcenſionis feſtum a Mamerto Epiſcopo Viennenſi inſtitutis adeundus *Io. Sauaro* ad Sidonii Apollinaris lib. 5. Epiſtolam 14. et *Edmund. Martene* T. 5. theſauri anecdotorum pag. 48. Pro *rogationibus* nonnulli hebdomadam crucium vocant, vt notauit Cangius in gloſſario, voce *crux*, p. 1276. De Rogationibus Pontificiorum a Mamerto Viennenſi Epiſcopo inſtitutis conſulas *Io. Adolphi Hartmanni* diſſertationem de Ambarualibus Pontificiorum, von der Kreuz- oder Betwoche. Marpurgi 1740. editam. Quadrageſimae Adſcenſionis mentio fit in Liberati Breuiario c. 10. p. 51.

Pentecoſten Chriſtianam iam ab Apoſtolis celebratam colligunt nonnulli ex Actor. XX, 16. vt Ferdinandus Mendoza ad Concilium Illiberitanum T. 1. Labbei pag. 1261. ſed ibi de Iudaica potius agi videtur, perinde vt Actor. II, 1. vt recte monet Caueus p. 192. primitiui Chriſtianiſmi, et S. V. I. G. Walchius Hiſtor. Eccleſ. N. T. pag. 403. Meminere tamen feſti Pentecoſtes Chriſtiani, ſcriptores vetuſtiſſimi Irenaeus apud Iuſtinum quaeſt. 115. ad Orthodoxos, Tertullianus, Origenes atque alii, ne de Conſtitutionibus Clementis dicamus quas vide V, 20. atque ibi Cotelerium, vbi obſeruabis etiam hebdomadam integram a Pentecoſte feſtam habitam antiquis Chriſtianis. *Septem ſacrati dies Pentecoſtes.* Orderic. Vital. 13. p. 904. De Vigiliis ſiue Sabbato ſancto Pentecoſtes, quo ſicut in Sabbato ſancto Paſchatos baptiſmus ſollemniter conferri conſueuit, vide *Ioſephum Vicecomitem* lib. 1. de ritibus baptiſmi cap. 22. De Pentecoſte porro ipſa praeter Thomaſinum, Bailletum, Hoſpinianum, Hildebrandum, Wilduogelium, Schmidium, et alios qui de feſtis ſcripſerunt et quos ſupra quum de Iudaica ageremus laudauimus, adiri poſſunt *Henrici Nicolai* Pentecoſtalia, Dantiſci 1648, 4. *Theophilus Raynaudus* S. I. de prima Miſſa ab Apoſtolis loco oblationis e panibus primitiarum celebrata, et de praerogatiuis Chriſtianae Pentecoſtes, Lugduni 1653, 8. et Tom. 6. Opp. *Ioan. Elias Reichardt* de pentecoſte veterum, Ienae 1693. *Ioan. Chriſtianus Hebenſtreit* de eodem argumento, Lipſiae 1715. *Michael Hoynouius* de pentecoſte, Regiom. 1693. *Progr. Pentecoſtale Academiae Helmſtadienſis*, 1710. *Henr. Iac. van Bashuyſen* meditationes pentecoſtales, Serueſtae 1722, 4. *Henr. Scharbau* Obſ. ſacr. c. 3. quo de deſiderio Paulli pentecoſten Hieroſolymis celebrandi diſſeritur, et S. V. Ioan.

Ioan. Dieter. Winckleras in Oratione de iis, quae circa feſtum Pentecoſtes memorabilia ſunt, Lipſiae 1734. edita, et deinde ſaepius recuſa. Is qui Pentecoſten iuſto tempore non celebrauit, *quaſi nouam haereſin induxiſſe* notatur in Canone 43. Eliberino, atque in Concil. Toletano A. C. 656. negatur *eundem Sancti Spiritus dono poſſe impleri.* Quos canones B. D. Io. Frid. Mayerus in breui Hiſtoria praecipuorum feſtorum Noui Teſt. Gryphiswaldiae 1706. edita pag. 8. notat promulgatos aduerſus eos, qui Paſcha cum Iudaeis celebrantes feſtum Spiritus S. deinde volebant cum Eccleſia obire, vnde euenit ſcilicet, vt pauciores quam quinquaginta dies a Paſchate cogerentur numerare. Totum etiam illud quinquaginta dierum a Paſchate ſpatium Pentecoſtes nomine venit, de quo *Beueregius* ad Canonem 37. Apoſtolicum et in Codice Canonum vindicato pag. 361 ſq. et 298. *Scaliger* de emendat. temporum pag. 260. 344. *Cangius* in gloſſario, *Auctor* Programmatis Helmſtadienſis paullo ante citati, et *Binghamus* orig. eccleſ. lib. 20. cap. 6. § 1. Illo toto tempore nec ieiunabant nec de geniculis adorabant Chriſtiani, vt praeter alios obſeruatum viris doctis ad *Tertullianum* de Corona militis cap. 3. et *Abrahamo Sculteto* lib. 1. Exerc. Euangel. c. 57. De betulis Pentecoſtalibus quibus templa illo feſto exornari ſolent, Clariſſ. *Andreae Ludouici Koenigsmanni* diſſertatio lucem vidit Kiloniae 1707, 4. qua etiam confert veterum religionem arboribus et lucis habitam, et Maiumas, de quibus diligentiſſime egit *Andreas Riuinus* in diatriba de Maiumis, Maicampis et Roncaliis, quam in ſyntagmate variarum diſſertationum recudi curauit Io. Georgius Graeuius, Vltraiecti 1701, 4. Vide etiam *Pompeium Sarnellum* Epiſtola eccleſiaſtica viceſima. Κυριακὴν τῶν ἁγίων olim in veteri Eccleſia celebrari obtinuit proxima poſt Pentecoſten Dominica. Vide Memor. Litterarias magnae Britanniae T. 12. p. 488 ſeq.

SS. Trinitatis feſtum quum a paucis primum Eccleſiis celebraretur, ab Anno 1405. (quum Pontifex eſſet Benedictus XIII. Antipontifex) auctore Petro Alliaco ob omnibus celebrari coepiſſe ſcribit Io. Launoius in Hiſtoria Academiae Nauarreae Tom. 2. p. 473. Confer *Aegidium Gonzalez Dauila* in Hiſtoria Henrici III. Caſtellae Regis cap. 80. *Bellarminum* III, 15. de beatitudine et cultu ſanctorum, et *Baelii* Lexicon voce *Ailli.* Antiquiora teſtimonia de illo feſto vide apud Hugonem Menardum ad librum Sacramentorum Gregorii M. p. 162. 163. Neſcio qua fide Vignolius Maruillius perſonatus ſcriptor Tom. 1. miſcellaneorum Hiſtorico-litterariorum pag. 61. *Il y avoit,* inquit, *anciennement un ſtatut dans l'ordre de Ciſteaux, qui ordonnoit aux Abez de precher tous les Dimanches de l'année, excepte celui de Trinité; propter difficultatem materiae.* Cur nullum feſtum peculiariter Deo Patri ſacratum ab Eccleſia ſit, ſingulari diſſertatione Gryphiswaldiae Anno 1702. edita diſquirit ſaepe nobis iam laudatus

D. *Ioan. Frid. Mayerus.* Conf. *Theophili Raynaudi* heteroclita ſpiritualia p. 2–20. Non tres dies, ſicut aliis maioribus feſtis, tribui huic feſto miratur Caluoerius, cui adde Chriſtiani Gerberi Caerimonias eccleſiaſticas p. 153 ſeq.

De *feſto Corporis Chriſti* (Fron-Leichnam) [34] quod in Romana Eccleſia celebratur ſingulari religione, poſtquam A. C. 1264. ab Vrbano IV. Pontifice inſtitutum eſt monente S. Iuliana, et deinde ab Anno 1318. paſſim celebratum eſt poſt Clementis V. breuia, quale exſtat in Relationibus innoxiis Anni 1705. p. 321. datum Anno 1312. vide *Laurentii Cherubini* bullarium, T. 1. p 146 ſqq. *Harduini* Concilia T. 7. pag. 547 ſeqq. *S. Antonium* T. 3. Hiſtor. p. 171. *Bulaei* hiſtoriam academiae Pariſienſis. T. 3. pag. 370 ſq. *Bartholomäi Fiſen*, S. I. librum editum Leodii 1629, 8. qui inſcribitur: Origo prima feſti corporis Chriſti ex viſo S. Virgini Iulianae diuinitus oblata Anno 1212. *Acta Sanctorum* Tom. 1. Aprilis 5. p. 903 ſeq. 459 ſeq. et de officio pro feſto Corporis Chriſti quod a Thoma Aquinate compoſitum eſt (inter eius Opuſcula ſeptimum et quinquageſimum) Propylaeum ad Acta Sanctorum Maii in *Danielis Papebrochii* Conatu Hiſtorico Chronico parte 2. p. 51 ſeq. *Iacobum Gretſerum* in Auctario ad libros de feſtis Chriſtianorum, Ingolſtad. 1612, 4. *Iacobum Quetif* et *Iacobum Echard* T. 1. de ſcriptoribus Ord. Praedicator. pag. 340. *Petrum Thyraeum* de feſto corporis Chriſti, Moguntiae 1585, 4. *Nicol. Serrarium* lib. 2. cap. 9. de ſacris proceſſionibus. *Stanislai Hoſii* Opera T. 1. pag. 10 ſq. et *Odoricum Raynaldum* atque inprimis *Abrahamum Bzouium* in Annalibus ad A. C. 1264. vbi *Ioannis Blaeri* commentarius, et ad Annum 1429. n. 95. et *Theophilum Raynaudum* T. 15 Operum pag. 84. vbi etiam de feſto Corporis Chriſti in altera vita: quibus addendus e Reformatis, praeter Hoſpinianum aliosque qui de feſtis ſcripſerunt, *Io. Zwingeri* liber de feſto Corporis Chriſti, poſt primam Anni 1682. editionem vulgatus ſecunda vice Baſileae 1685, 4to, et *Ioannes Dallaeus* de cultus religioſi obiecto p. 287. et e noſtris *Nicolaus Gallus* vom

[34] Alii vt Matthaeus Dreſſerus ſcribunt wahre Leichnam. Plerique autem Frohnleichnam quod idem eſſe volunt ac ſanctum corpus. Fron enim ſanctum ſignificare, contendit Samuel Fridericus Lauterbach in vita Valerii Herbergeri p. 17 ſq. ſed verius eſt Fron ſignificare Dominum. Vide Ioan. Georg. Eccardi Catecheſin Theotiſcam pag. 173 ſeq. Chriſtoph. Aug. Heumanni Poecilen. I. p. 651. et Io. Georg. Wachteri Gloſſarium germanicum p. 496. Leichnam vero non denotat cadauer, ſed corpus carnoſum vti etiam *lichan* Arabice ſonat *carnes*, quod cum Germanico illo vocabulo confert B. Hinckelmannus praefat. erudita ad Alcoranum. Eo ſenſu etiam adhibetur in hymno vernaculo quem in Eccleſia canimus: HErr, dein heiliger Leichnam, der von deiner Mutter Maria kam, und dein heiliges Blut, laß uns kommen doch zu gut. Atque in illo altero nobilis Domini de Windsbeck, quod affert in commentario de lingua Germanica quam praeclare de illa promeritus Iuſtus Georgius Schottelius p. 1022. So mag die Ende werden gut, und wird zu Lohne dir beſchehrt, Gottes Leichnam und ſein theures Blut.

vom Frohnleichnams-Tage, Francof. 1561, 4. *Iacob. Heerbrandus* vom Frohnleichnams-Feſt. 1684, 8. *Balthaſar Bebelius* de eodem argumento. Argentor. 1685, 12. *Ioan. Georg. Menſchen* de eodem. Rintelii 1706, 12. *Ioan. Chriſto. Helmſchrödt* hiſtoriſcher Bericht vom Frohnleichnams-Feſte. 1729, 4. *Iacobi Heilbrunneri* uncatholiſches Pabſtthum, T. 1. p. 161 ſqq. *Balthaſaris Mentzeri* Antipiſtorius, pag. 462 ſq. *Ioan. Conr. Dannhaueri* Diſſertatio de feſto corporis Chriſti, parte 2. pag. 1125 ſqq. diſſertationum eius iunctim editar. Lipſ. 1707, 4to. et *Paulli Pomiani Peſerouii* diſſertatio de eod. argumento. Regiom. 1705. Ex ipſis Romanae ſociis Eccleſiae *Mureti* Aduocati Pariſienſis querela ad Gaſſendum de parum Chriſtianis Prouincialium ſuorum ritibus, minimeque ſacris eorundem moribus, occaſione ludicrorum quae Aquis Sextiis in ſollemnitate Corporis Chriſti ridicule celebrantur. Anno 1645, 8. De feſto ſtultorum agit idem p. 73 ſeq. et de feſto Lazari p. 67. De cantionibus profanis in feſto Natiuitatis Chriſti, p. 71 ſeq.

De feſto Natiuitatis [35] *Ioannis Baptiſtae* videndus *Baronius* ad A.C. 432. et ad Martyrolog. atque Acta Sanctorum ad 24 Iunii Tomo 4. *Sirmondus* ad Homilias Auguſtini Tom. 1. Operum Sirmondi p. 338. *Petrus Cellenſis* VIII, 7. Epiſt. *Caſaubonus* Exerc. I. ad Baronium cap. 25. *Chriſtianus Waſewitzius* Paſtor Magdeburgenſis in turture Ioanneo ſiue libro de vita et geſtis Ioannis Baptiſtae, Magdeb. 1659, 4. p. 124 ſq. et *Paullus Maria Paciaudus* in antiquitatibus chriſtianis de cultu S. Ioannis Baptiſtae, Romae 1755, 4. diſſertatione tertia et quarta. De triplici Miſſa hoc in feſto peragi ſolita *Hugo Menardus* ad Sacramentarium Gregorii M. p. 166. Quia Ioannes lucerna ardens et lucens Chriſto dicitur, Io. V, 35. hinc ignem Ioanneum hoc feſto accendere ex veteri ſuperſtitione [36] quibusdam in locis conſueuerunt, de quo exſtat eruditus liber *Ioannis Reiskii* Germanice editus, Francof. 1696, 8. Hiſtoriſche Unterſuchung des beym alten Deutſchen gebräuchlichen heidniſchen Nodfyrs, imgleichen des Oſter- und Johannes-Feuers, et *Io. Caſparis Zeumeri* diſſertatio, Ienae 1699, 4. De vigiliis Ioannis Baptiſtae diſſerit Tillemontius T. 1. memor. H. E. p. 509. edit. Pariſienſis.

De feſto *Viſitationis Mariae* quod ab Vrbano VI. inſtitutum Anno 1389. et a Bonifacio IX. Anno 1390. ac in Concilio Baſileenſi ſeſſione 43. A.C. 1441. con-

[35] Graeci etiam memoriam Conceptionis Ioannis recolunt die 23 Septembris. Vide Menologia et Waſewitzium libro laudato p. 86 ſq. et quae de feſtis Ioannis Baptiſtae in Eccleſia occidentali et orientali celebrari ſolitis Daniel Papebrochius diſſerit T. 4. Actor. Sanctor. Iunii 24. p. 698 ſqq.

[36] Vide Caſauboniana p. 110 ſq. et Lindenbrogium p. 1445. ad codicem legum antiquarum. Similiter ignes menſibus Maio et Nouembri a Druidibus accenſi in honorem Beleni ſiue ſolis. Vide Tolandum T. 1. Opp. poſthumor. p. 67. 70 et 73.

confirmatum non diffitetur Bellarminus III, 16. de cultu Sanctorum, et Baronius ad Martyrologium Romanum 2 Iulii, vide Bzouii Annales ad iam dictos annos, Riuetum Apologia pro Maria II, 13. et Waſewitzium in turture Ioanneo p. 92 ſeq. officium pro illo feſto adornatum a Raymundo de Vineis, Ord. Praedic. qui A. C. 1380. obiit, in vſu eſſe deſiit. Vide Iacob. Echardum de Scriptoribus Ord. Praedicat. T. 1. p. 681.

Feſtum *Transfigurationis Chriſti* celebrant Graeci 6 Auguſti. Vide Baronium ad Martyrologium Romanum 6 Auguſti. Idem feſtum coli iuſſit Calixtus III. ob inſignem aduerſus Turcos illa die Anno 1456. reportatam victoriam. Officium compoſitum eſt a Iacobo Gil ſiue Aegidio, Hiſpano, Ord. Praedicator. monacho. Vide Iac. Echardum de Scriptoribus Ord. Praedicat. T. 1. pag. 831.

De feſto *natiuitatis Mariae*, quod octauo Septembris in Eccleſia Romana celebratur, vide *Tillemontium* T. I. Memoriar. p. 486 ſq. et *Carolum le Cointe* T. 7. Annalium eccleſiaſtic. Francor. p. 27. De feſto *Ioſephi*, quod A. C. 1414. octauis Natiuitatis Mariae celebrari coeptum eſt confer *Baluzium* T. 7. Miſcellaneor. p. 347 ſq. vbi legitur epiſtola Alemanni Cardinalis. Exſtat quoque epiſtola Ioannis Gerſonis T. 4. Operum p. 731 et 732. homilia Ioſephina, p. 736. et carmen heroicum, p. 743.

Feſtum, quod Aegyptii a Chriſto adhuc alieni in honorem Idoli Micail celebrauerant, ab Alexandro Patriarcha Alexandrino (circa A. C. 340.) abolitum eſſe, inſtituto in eius locum feſto Michaelis Archangeli, narrat *Eutychius* Tom. 1. Annal. p. 435. Confer *Stephani le Moyne* notas ad Varia ſacra p. 326 ſeq. et *Hottingeri* Hiſtoriam Eccleſiaſticam Saec. 16. parte 2. p. 140 ſeq. *Seldenum* III. de Synedr. p. 201 ſeq. Sed Eutychii locus adſcribendus eſt, qui ita ſe habet ex verſione praeſtantiſſimi Pocockii: *Porro fuit Alexandriae Templum magnum quod exſtruxit Cleopatra Regina nomini Saturni dedicatum, in quo Idolum aereum magnum erat quod Micail appellatum eſt, cui Alexandriae et Aegypti incolae die menſis Heturi, qui Tisbrin poſterior eſt, feſtum magnum celebrant, multas eidem hoſtias immolantes. Quum ergo Alexandriae Patriarcha factus eſſet Alexander, ibique obtinuerit fides Chriſtiana, voluit ille confringi Idolum et tolli ſacrificia, quumque obſiſterent ipſi Alexandrini, ille aſtutia ipſos aggreſſus, Idolum (inquit) iſtud nulli omnino rei vtile eſt, quod ſi feſtum illud Michaeli Angelo celebraueritis, eique hoſtias iſtas conſtitueritis, ipſe pro vobis apud Deum intercedet, maiorisque vobis boni cauſſa, quam Idolum iſtud futurus eſt: Annuentibus ergo illis, ex Idolo confracto Crucem confecit; templum vero, Michaelis Eccleſiam appellauit; (eſtque illa Eccleſia quae Caeſarea vocata eſt; et igne periit quum Occidentales Alexandriam ingreſſi eam vaſtarunt) conſecrataque ſunt feſtum et victimae Michaeli Angelo;*

Angelo; vnde et adhuc Cophtitae in Aegypto et Alexandria eo die feſtum Michaeli Angelo celebrant, et victimas quamplurimas caedunt. Templi illius exuſti meminit Eutychius T. 2 p. 435. Incredibilis autem haec narratio videtur Tillemontio T. 6. memor. Hiſtor. eccleſiaſticae p. 216. ſicut etiam altera illa de apparitione angeli Michaelis in ſpelunca montis Gargani in Apulia A. C. 493. tempore Gelaſii Papae, de qua conferatur *Chriſtianus Gerberus* de caerimoniis eccleſiaſticis. pag. 157. Ceterum *Bzouium* falli qui feſtum Michaelis iam ab Apoſtolo Paullo A. C. 60. inſtitutum tradit, probat V. C. *Io. Burchardus Maius* in diſſertatione ſiue programmate quod de hoc feſto Prorectoris nomine Kiloniae Anno 1698. ab eo promulgatum eſt, in quo et plura alia de eodem annotauit. Antiquiſſimam *dedicationis ſancti Michaelis Archangeli* inter feſta mentionem exſtare in Capitulari Ludouici Pii (lib. 2. cap. 3.) ſingulari Programmate Helmſtadii 1726. euulgato monuit *Erhardus Reuſchius*. Vide etiam *Iac. Thomaſii τοῦ μακαρίτου* programma XLIII. *Hermanni Conringii* programmata ſacra pag. 142. *Seb. Schmidium* Theologum Argentorat. in ſenario Angelico ſiue diatribis de Angelis p. 7 ſq. *Chriſtianum Wilduogelium* in diſſ. de eo quod iuſtum eſt circa Angelos. Ienae 1692, 4. ſectione ſecunda, *Caroli Stengelii* Ieſuitae librum de Michaelis Archangeli principatu, apparitionibus, templis, cultu et miraculis, *Baronium* ad Martyrologium 8 Maii vbi de apparitione Michaelis Archangeli et 29 Septembris, et *Franciſci Dominici Haeberlini* ſelecta quaedam de S. Michaele Archangelo, feſtis et cultu in primis in monte Gargano atque in monte Tumba, illucque factis peregrinationibus. Helmſtadii 1758, 4.

De *feſto omnium ſanctorum* [37] quod A. C. 610. Bonifacium IV. in Italia et Anno 835. Ludouicum Imp. et Gregorium IV. per Germaniam et Galliam celebrandum ſtatuiſſe referunt, vide *Albericum* monachum trium fontium ad A. C. 835. p. 173. *Alcuini* homiliam pag. 1205. Operum, *le Cointe* T. 7. annalium p. 26 ſeq. *Caſp. Barthium* ad Guil. Britonem p. 50. et *Baronium* ad Martyrolog. 1 Nouembris et *Thomae Ittigii* diſſertationem inſertam Miſcellaneis Lipſienſibus T. 1. pag. 300 ſqq. S. Bernhardi homiliae V. in feſtum omnium ſanctorum leguntur T. 1. pag. 1029. Operum eius editionis nouae Pariſienſ. 1719. fol. Ceterum hoc feſtum olim vel ipſa Trinitatis Dominica, vel ſequenti celebratum eſſe oſtendit *Binghamus* Orig. eccleſiaſtic. lib. 22. cap. 7. ſect. 14. De *feſto omnium animarum* ſiue commemoratione omnium fidelium defunctorum, quam ſaeculo 11. Odilo Cluniacenſis Abbas fecit inſtitui, eundem Baronium ad Nov. 2. et Acta Sanctorum 1 Ianuar. in Odilonis vita, Matthiae item

[37] Quaſi dicas *pandiculatem* diem et *communicarium*. Confer Stephani le Moyne notas ad Varia ſacra p. 964. et Marinum in vita Procli c. 36.

Zimmermanni florilegium Philologico-Hiſtoricum pag. 93 ſeq. et *Pagium* ad A. C. 1120. atque Iac. Philipp. Bergomenſem ad A. C. 983. vbi de Odilo ſiue Odilone Cluniacenſi.

De feſto *immaculatae conceptionis Mariae*, quod VIII. Decembris celebratur, confer *Hyacinthum Gimmam* in Hiſtoria litteraria Italiae, quae italico ſermone prodiit Neapoli 1723,4. T. 2. c. 35. *Tillemontium* T. 1. memoriarum hiſtoriae eccleſiaſticae, p. 486. *Bulaeum* T. 2. hiſtoriae acad. Pariſienſis p. 135 ſqq. *Du Pinium* Bibliothecae auctorum eccleſiaſticorum T. 17. p. 35. *Io. Ant. Velesquez* S. I. rationes Regi Catholico exhibitae circa breue Alexandri VII. de celebratione feſti immaculatae conceptionis. Madriti 1662 fol. *Matthaei de Arragonia* ſermo recitatus in concilio Baſileenſi, ex quo feſtum illud confirmatum, ſollemniter inſtitutum eſt, manuſcriptus exſtat in bibliotheca Quedlinburgenſi, teſte Eckardo p. 31. Codicum manuſcriptorum Quedlinburgenſium. Decretum concilii Baſileenſis exhibet idem Eckardus ibid. p. 86. Clementis XI. bulla, Anno 1708. edita, vt feſtum hoc de praecepto in poſterum vbique celebretur, exſtat Opp. eius T. 1. p. 183. De S. Bernardi epiſtola ad canonicos Lugdunenſes conſule *Dominici de Colonia* hiſtoriam litterariam Lugdunenſem pag. 233 ſeqq. et Iter litterarium duorum Monachorum e familia S. Benedicti T. 1. p. 146. De ordine equeſtri ad defendendam immaculatam conceptionem B. Mariae Virginis quem Carolus Albertus Bauariae Nouemuir condidit, confer Epitomen Coburgenſem commentariorum de rebus in orbe terrarum geſtis Anni 1729. pag. 135 ſeq. et p. 236 ſeq. atque Relationes innoxias Anni 1729 p. 674 ſqq.

De *Dominicis Aduentus*[38] Cangius in vtroque gloſſario, vocibus *Aduentus* et *παρουσία*, *Allatius* de Hebdomadis Graecorum, *Menardus* ad ſacramentarium Gregorii M. pag. 215 ſqq. *Edmund. Martene* p. 65 ſqq. de antiqua eccleſiae diſciplina in diuinis officiis, et D. *Io. Frider. Mayeri τοῦ μακαρίτου* Ecloga ſiue diſſertatio de Dominicis Aduentus, Gryphiswald. 1701. et in Eclogis Euangelicis Mayero-Neumeiſterianis. Hamb. 1733, 8vo. tomo priore ſub initium. Is apud veteres quosdam ſex Dominicas Aduentus celebratas fuiſſe ex miſſis Ambroſianis annotat, ab aliis quinque ex veteri Homiliario apud *Mabillonium* Tom. 4. Analect. pag. 632. (fol. 18. edit. nouae.) Dicuntur autem Dominicae Aduentus, quod feſtum Aduentus Chriſti in carnem ſiue Natiuitatis antecedunt. At Dominica quarta numerabatur olim quae hodie prima, ac viciſſim quarta illis erat prima hoc eſt proxima ante Genethlia Chriſti. Hodie ſenſum eſſe oportet Dominicam primam, ſecundam, tertiam et quartam Aduentus dici inter illas quatuor quae feſtum Aduentus Domini praecedunt. Vel ad

38 De aduentu ſiue *ἐπιδημία* Deorum celebrata apud gentes, et de aduentu Imperatorum, cuius paſſim memoria occurrit in numis, vide *Harduinum* de numis vrbium p. 397.

ad quatuor Aduentus genera reſpicitur, ad paſſionem, ad iudicium, ad officium Mediatoris obeundum et aduentum in carnem. Siue vt *Innocentius III.* libro de miſeria hominis: *Quatuor leguntur Aduentus Chriſti ad homines, duo videlicet viſibiles et duo inuiſibiles. Primus aduentus viſibilis fuit in humilitate ad redimendum mundum; alter erit in maieſtate ad iudicandum. Primus aduentus inuiſibilis fit in mente iuſti per gratiam. Vnde in Euangelio* [39] ad eum veniemus et manſionem apud eum faciemus. *Secundus aduentus inuiſibilis eſt in obitu cuiusuis fidelis, vnde Ioannes in Apocalypſi,* [40] Veni Domine Ieſu. *Vnde legitur quod in die obitus ſui obuiam venerit ei Chriſtus. Hos quatuor Aduentus repraeſentat Eccleſia in quatuor Dominicis de aduentu, non ſolum numero dierum, ſed etiam ratione Officiorum.* Officia illa vide in Ordine Romano, aliisque libris Liturgicis Latinae, et Graecae Eccleſiae. De ieiunio tempore Aduentus, *Theoph. Raynaudus* T. 11. Operum pag. 479. vbi contra Fileſacium. In canone nono concilii primi Matiſconenſis Anno 581. conſtitutum eſt: *vt a feria S. Martini vsque ad natale Domini ſecunda, quarta et ſexta ſabbati ieiunetur, et ſacrificia quadrageſimali debeant ordine celebrari.* De Hebdomada praeparationis ante feſtum Natiuitatis, idem Raynaudus Tom. 7. p. 454 ſq. De feſto SS. Patriarcharum et Prophetarum, quod Graeci peragunt ante Chriſti Natalitia, *Cangii* gloſſarium in προπάτορες.

Feſtum *Natiuitatis Chriſti* ab antiquiſſimo tempore celebratum in Eccleſia fuiſſe certum eſt, licet de die non aeque inter omnes conſtiterit, atque quarto adhuc ſaeculo plurimi fuerint quibus alius quam XXV. Decembris placeret, vt oſtendit B. D. *Thomas Ittigius* in appendice ad librum de haereſiarchis aeui Apoſtolici diſſ. 3. pag. 386 ſeq. Ex communi tamen inde Eccleſiae Graecae Latinaeque vſu obtinuit, vt illo die natus Chriſtus crederetur, de quo vide *Cotelerium* ad lib. V. Conſtitutionum Apoſtol. c. 12. *Petauium* XII, 7. de doctrina temporum, *Gretſerum* lib. 1. de feſtis c. 29. *Seldenum* III. de Synedriis p. 207. et ſingulari libro edito Anglice, qui inſcribitur: *Θεάνθρωπος, God made man, or, of the Birthday of our Saviour,* Londini 1661, 8. et tomo 3. Operum, parte 2. pag. 1405 ſqq. Londini 1726, fol. *Florentinium* ad Martyrologium Romanum pag. 195 ſeq. Vide et *Antonium Bynaeum* libro de Natali Chriſti p. 406 ſq. *Antonium Pagi* in Critica Baroniana ad A. C. 67. num. 25. *Montacutium* Apparatu ad Origines Eccleſ. p. 383 ſeq. *Tillemontium* Tom. 1. memoriarum H. E. p. 444 ſq. edit. Pariſinae. *Petrum Couſtantium* Tom. 1. Epiſtolar. Pontificum, appendice pag. 83 ſq. *Ricciolum* Chronologiae Reformatae p. 300. *Ioan: Richardſonum* praelectione ſecunda eccleſiaſtica, inter Anglice editas Londini 1726, 8. *Fridericum Spanhemium* T. 2. dubiorum Euangelicor. p. 205 ſqq.

Ioan.

[39] Ioan. XIV, 23. [40] Apocal. XXII, 20.

Ioan. Nicaeni epiſtolam de die natali, editam cum notis et verſione a Franc. Combefiſio. *Ioannis Butleri* χρισολογιάν, or, account of the certain Year, month, day and minute of the Birth of Ieſus Chriſt. Lond. 1671, 8vo. Varias variorum de die Natali ſententias refert Clemens Alex. 1. Strom. pag. 340. ex quo et Epiphanio haereſi 51. conſtat nullum propemodum eſſe menſem, cui non ab aliquibus dies Natalis aſſignatus fuerit. Adde *Gottlieb Wernsdorfii* Progr. quo potiores ſententiae de die natali I. C. recenſentur. Wittebergae 1728. Academ. Helmſtad. Progr. de natali Chriſti die 1738. *Sigism. Iac. Baumgartenii* commentat. de ſollemnium Chriſto nato ſacrorum originibus, Halae 1739. et Progr. acad. Halenſis de menſe dieque, memoriae nati Chriſti antiquitus conſecrato. 1740. Eclogas Euangelicas Mayero-Neumeiſterianas. T. 1. p. 108 ſeq. 124, 158. Vnde *Scaliger* VI. de emendat. temporum pag. 545. concluſit *diem veram Natalis Chriſti ignorari*, et B. D. *Ioan. Frid. Mayerus* Gryphisw. 1701. diatribam edidit de eo *quod quilibet anni menſis gloriam nati Seruatoris ambitioſe ſibi aſſerat*, quod clarius etiam patebit ex hac tabella:

Natum Chriſtum eſſe putant:

Ianuario,

6 *Ianuarii* Iacobus Apoſtolus ſi credimus Ioanni Nicaeno in Combefiſii auctario nouo T. 2. pag. 297. memoranti Ἰακώβου σύγγραμμα περιέχον Ἰανουαρίου ς΄ τοῦ τελεῖν τὴν γέννησιν καὶ τὸ βάπτισμα. Sic Aegyptii apud Caſſian. X, 2. et multi e veteribus Chriſtianis. Epiphan. haereſi 51. Hieroſolymitani teſte Coſma Indopleuſte in Coſmographia Chriſtiana p. 194, 195. Confer Clariſſ. Montfauconi prolegomena pag. XV. et Iſaac. Newtonum ad Danielem. Gloſſa Ordinaria in Eſther III. *Tebeth apud Latinos eſt Ianuarius, in quo Dominus eſt incarnatus, a Magis adoratus.* Atque ſi Iacobum Edeſſenum [41] audimus, non modo Armeniis idem perſuaſum, ſed etiam Eccleſiarum Orientalium, et quae ad Septentrionem vergunt, haec fuit ſententia, vsque ad tempora Arcadii Imperatoris et Ioannis Chryſoſtomi.

10 *Ianuarii* Baſilidis ſectatores apud Clementem Alex. 1. Strom. p. 340.

Februario,

medio Februario vel extremo Auguſti. Wagenſeilius in Sota p. 942 ſeq.

Martio,

Bochartus II, 44. Hierozoic.

Aprili,

Thomas Lydiatus, et Petrus Allix in diatriba de anno et menſe natali Ieſu Chriſti. Londini 1710, 8.

Aprili,

[41] Aſſemannus T. 2. Bibliothecae Orientalis p. 164.

Aprili,

die 19 *vel* 20. nonnulli apud Clementem Alex. 1. Strom. p. 340.

Maio,

die 20 *Maii* quidam περιεργότερον hoc inquirentes apud Clementem l. c. Ita quoque Ioannes Vignolius Bibliothecae Germanicae T. 2. p. 29 ſqq.

Alogi teſte Epiphanio haereſi 51, XI. Kal. Iunias.

Iunio,

XI. Kal. Iulias Alogi quidam apud eundem Epiphanium.

Iulio,

Auguſto,

ſub finem menſis. Wagenſeilius in Sota, loco laudato.

Septembri,

R. S. Auctor ſcripti, *Chriſt's bird miſtimd*, quod inſertum eſt libro anglice ſcripto, the Phenix, or a revival of ſcarce and valuable Pieces, Lond. 1707, 8. p. 114 ſeq.

Ioſephus Medus in Crenii faſcic. T. 10. p. 254 ſeq.

Io. Harduinus in Antirrhetico.

Eraſmus Schmidius ad Ioan. III, 30.

Die 15 *Septembris*, D. Aug. Quirinus Riuinus libro de vera aetate Seruatoris noſtri, eique aſſentiens Chriſtianus Gerberus libro de caerimoniis eccleſiaſticis, pag. 132 et 149. Io. Lightfootus ad Lucae II, 7.

Octobri,

ſub init. Matthaeus Beroaldus, Ioſephus Scaliger, If. Caſaubonus, Sethus Caluiſius, Matthaeus Waſmuthus.

Nouembri,

6 *Id. Nov.* veteres quidam teſte Epiphanio.

18 *Nov.* Clemens Alex. 1. Strom. p. 340. (confer Petauium pag. 214. ad Epiphan.) Salomo van Till de anno, menſe et die Natalis Chriſti p. 31.

Decembri,

25 *Dec.* ex communi Graecae et Latinae Eccleſiae traditione. Conſt. Apoſt. V, 12. et auctor Operis imperfecti homil. 49. in Matth. XXIV, 22. per menſem nonum intelligentes Decembrem. Coteler. 1. Apoſtol. p. 312 ſeq. Pſeudo Euodius apud Euthymium ad Io. III. et Nicephorum II, 3. Hiſt. Chryſoſtomus Tom. 5. p. 417 ſeq. Theophylactus, Ambroſius, Auguſtinus, Sulpitius Seuerus, Hieron. Fulgentius, et alii infiniti. Hippolytus Thebanus in Chronico cuius fragmentum dedi poſt V. C. Emanuel. Schelſtratenum: ἐπὶ Αὐγούστου βασιλέως γεγένηται ὁ χριστὸς ἐν σπηλαίῳ μηνὸς Δεκεμβρίου κέ. Keplerus, Philippus a Turre in monumentis veteris

Antii, p. 229. Franciſcus Pagi in vitis Pontificum T. 1. p. 89 ſqq. Franciſcus Blanchinus de canone Paſchali S. Hippolyti p. 113.

Pulchre obſeruarunt Viri docti e Romanis die 8 Kal. Ianuarii ſiue 25 Decembris celebratum diem natalem Solis inuicti [42] initium nempe periodi annuae et brumam: eamque ſollemnitatem a Chriſtianis opportune tranſlatam ad Natalem Solis Iuſtitiae. Vide *Petauium* ad Iulianum f. 87. *Philippi a Turre* monumenta veteris Antii cap. 6. p. 219 ſqq. *Harduinum* in antirrhetico, p. 65. *Graeuium* ad Lactantium de mortibus perſequutorum. *Gottl. Sam. Treueri* Progr. de natali inuicti olim ad d. 25 Februarii celebrato. Helmſtad. 1733. et *Frid. Ern. Wernsdorfii* commentationem de originibus ſollemnium natalis Chriſti ex feſtiuitate natalis inuicti. Witteberg. 1757. De Septentrionalium Iueltag [43] qui in idem tempus incidit, et videtur dictus a voce *giul* ſiue *hiul* quod redire ſonat (a conuerſione Solis) copioſe diſſerit V. C. *Ianus Bircherodius* in decade prima palaeſtrae Antiquariae, Hafniae 1688, 8. vbi p. 228 ſqq. feſtum hoc ſucceſſiſſe putat Iudaico feſto Tabernaculorum, cum quo confert etiam feſtum Natalis Chriſti B. D. *Ioan. Benedictus Carpzouius* in programmate edito Lipſiae 1698. *Ioan. Oldermannus* in diſſert. de feſto Encaeniorum Iudaico, origine feſti natiuitatis Chriſti, Helmſtadii 1715. et *Sigism. Ferdin. Weismüller* in diſſertat. de feſto natiuitatis Chriſti in locum feſti Tabernaculorum ſurrogato. Altorfii 1731. De Septentrionalium *Iueltag* adeundus quoque *Samuel Walther* in libro germanice conſcripto: Hiſtoriſche Nachricht von der alten Deutſchen Mordremech, als einem Urſprunge vielerley Aberglaubens unter den Chriſten zur Zeit des heiligen Chriſtfeſtes. Magdeb. 1740, 8. qui voce *Iul* denotari putat ſacras comeſſationes, indeque factum eſſe, vt menſibus, Ianuario et Februario, nomen illud ſit inditum. Addantur *Chriſtophori Pylii* memorabilia Pomeraniae circa Natalitia Domini. Sedini 1722, 4. et *Henricii Gottlieb Franci* diſſertatio de voto Germanorum quorundam gue hyl. Lipſiae 1727. De ritibus in Natalibus Chriſti vide praeter *Chriſtianum Wilduogelium* in Chronoſcopia legali, *Aloyſium Nouarinum* lib. 5. ſchediaſmatum ſacroprofanorum cap. 1. *Briſſonium* ad Legem Theodoſ. de ſpectaculis p. 93 ſq. *Io. Kindlerum* in

[42] Vide Aſſemannum l. c.

[43] Vide etiam Georgium Hickeſium T. 2. theſauri librorum ſeptentrionalium p. 211 ſq. Georgii Stiernhelmii Anticluuerium p. 151 ſq. Othonis Sperlingii diſſertat. de nomine et feſto Iuel ſeptentrionalium populorum. Hafniae 1711, 8. Arnkielii cimbriſches Heidenthum, p. 212. Laurentium Torpagrunum in ſchediaſmate de ſacris veterum Danorum vigiliis. Hafniae 1705. et Olaum Wormium in faſtis Danicis p. 13. minus veroſimiliter a Iulio Caeſare repetentem, qui debellatis Britannis etiam ſeptentrionem ſollicitauerit. Feſtum Natiuitatis Chriſti ſollemni ritu celebrari a Muhamedanis die 3 menſis VII. teſtatur Ioan. Chardinus, quem vide ſis Tomo 10. itineris Perſici Gallice deſcripti p. 25. 26.

in diſputatione de Natalitiis Chriſti, recuſa in ſyntagmate primo diſſertationum Philologicarum Roterd. 1699, 8 editarum, *Dav. Henricii Koepkenii* ἑορταζόμενα ferias natalitiorum in Meſſiae memoriam illuſtrantia, Roſtoch. 1705. et *Edm. Martene* de Eccleſiae diſciplina in diuinis officiis. p. 81 ſqq. De voce Weihnachten Helmſtadii diſſertationem edidit *Gottlieb Sam. Treuer*. Nomina varia quibus veteres Natiuitatem Chriſti deſignarunt, perſequitur *Suicerus* capite 2. Obſeruationum ſacrarum. Veterum Eccleſiae Doctorum Homilias Graecas Latinasque in feſtum Natiuitatis Chriſti, collegit ediditque vir doctiſſimus *Chriſtianus Daumius* ὁ μακαρίτης, Cygneae 1670, 8vo plures etiam ſed Latine tantum in *Combefiſii* Bibliotheca Concionatoria leguntur. De vigiliis [44] natiuitatis Chriſti vide *Edm. Martene* de Eccleſiae diſciplina, p. 701 ſqq. De feſto Candelarum *Chriſtian. Gerberum* p. 134 ſq. de caerimoniis Eccleſiaſticis. Errores pictorum circa Natiuitatem Chriſti, eleganti diatriba redarguit iam ſupra laudatus nobis Rev. *Paullus Chriſtianus Hilſcherus*. Lipſ. 1689, 4. Superſtitiones ineptas fabulasque circa feſtum Natalitiorum et in vigiliis eius frequentatas *Io. Praetorius* in libro vernaculo cui titulus Weihnacht-Fratzen. Lipſ. 1663. Illis merito annumerat etiam laruatos perſonatosque qui a quibusdam nunc peraguntur ludos, de quibus videri poſſunt *Io. Gabr. Drechſelii* de laruis natalitiis libellus, eiusque Anno 1677. edita Apologia; *Scribanii Arcularii*, et *Georgii Grabow* ſcripta, et *Caroli Frid. Pezoldi* diſſ. de S. Chriſti laruis et munuſculis. Lipſ. 1699. *Erdmanni Vhſenii* Criticus eruditus parte 3. quaeſt. 19. atque e Theologis noſtratibus, ne alios in praeſenti memoremus, *Theodorus Thummius* de feſtis Chriſtianor. p. 189. *Ioan. Conradus Dannhauerus* Tom. 5. Lactis Catechetici p. 649. *Sam. Schelwigius* in Cynoſura Conſcientiae quaeſt. 5. *Ioan. Melchior Kraft* in libro germanice edito: der bey den Chriſten entheiligte Name Chriſti, Hamburgi 1721, 8. et *Paullus Chriſtianus Hilſcher* in libro itidem germanice euulgato: der Weihnachts Aberglaube nach ſeiner Art, Urſprung, Betrug und Abſchaffung. Dresdae 1722, 8. Ducis Megapolitani Guſtaui Adolphi edictum Anno 1682. contra illos abuſus promulgatum inſertum legitur in Relationibus innoxiis Anni 1717. p. 567. De gladio et pileo, quos feſto Natiuitatis Chriſti Pontifex conſecrat et dono mittit Principibus vide *Theophil. Raynaudum* diſſertat. extrema tomi decimi Operum. Aere eosdem deſcriptos habes in Relationibus nouantiquis A.C. 1726. p. 702. adde p. 835.

[44] De aliis peruigiliis Chriſtianorum Ethnicorumque vide Rainoldum Deline, S. I. in notis ad Acta Martyrum Coſmae et Damiani pag. 29 ſqq. Ioan. Andr. Cruſium libro de Nocte et nocturnis officiis. Bremae 1660, 12. Ferdinand. Mendozam ad Concilium Illiberitanum, p. 1223. T. I. Labbei, vbi etiam de eo, quod prohibitum feminis in coemeteriis peruigilare.

diſſertat. de ſacro luminum vſu. Havniae 1718, 4. et *Honoratus de S. Maria* T. 3. Reflexionum ſuper regul. critices, diſſertatione ſecunda, vbi ſimul de aliis caerimoniis paſchalibus, nimirum de agnis Deì, benedictione fontium et benedictione *πανάγίας*, ſiue panis triangularis, atque baptiſmo catechumenorum diſſerit. Praeterimus quae de tripudio Solis Paſchali fabulati ſunt nonnulli, de quo *Hieronymi Chriſtophori Lauterbachii* ſchediaſma prodiit Helmſtadii 1706. et *Caroli Friderici Lutheri* diſſertatio. Kilonii 1703. De *riſu paſchali* quem in Romana Eccleſia impie et inepte captarunt nonnulli captantque, adi *Io. Oecolampadii* Epiſtolam Apologeticam ad Wolfg. Fabricium Capitonem, Baſil. 1518. 4. *Burch. Gothelf Struuii* Bibliothecam antiquam T. 1. p. 403 ſq. nec non programma XXI. *Iacobi Thomaſii τοῦ μακαρίτου*, D. *Gotfr. Wegneri* diſſertationem de riſu Paſchali oratorem ſacrum eiusque auditorem minime decente, Regiomont. 1705. *Ionae Conr. Schrammii* Progr. de riſu paſchali. Helmſtadii 1725. et *Ioannis Petri Schmidii* commentationem de riſu paſchali. Roſtochii 1747. Vide etiam M. G. Aemiliani iter Italicum quod ſub titulo *Hiſtoire des tromperies des Preſtres et des Moines* ſaepius recuſum eſt Tom. 2. p. 142 ſq. et p. 147 ſq. vbi de ouis paſchalibus, quae mihi in memoriam reuocant Concionem Paſchalem quam in itinere ſuo apud Traporenſes audiuiſſe ſe teſtatur Dellonius. Suggeſtu nempe conſcenſo et facto ſignaculo crucis egregius ille Myſtagogus, *Vous ſavez*, inquit, *Meſſieurs, que le ſermon du jour de Paques ſe fait pour trois raiſons: la premiere, pour ſouhaiter les bonnes fetês aux auditeurs: la ſeconde pour leur demander les oeufs de Paques, et la derniere pour les faire rire. Pour ſatisfaire au premier point, je vous ſouhaite de bons jours à tous; pour le ſecond, ſi vous m'envoyez des oeufs, je les prendrai: et pour le dernier, je vous dirai, que je rencontrai hier le gros Gregoire, a qui je demandai, dis-moi; voleur, ſéras tu toujours le perſonnage de Pilate à la paſſion?* Hic ſermo Paſchalis integer; poſt quem peroratum ſcilicet, putidus *γελωτοποιὸς* de ſacro ambone deſcendit magna cachinatione inſequuta plerorumque auditorum, cordatorum vero non minore, vt fas eſt credere, indignatione. De *ouis paſchalibus* praeter laudatum Aemilianum conferri poſſunt *Ioan. Chriſtoph. Harenbergius* Biblioth. Bremenſ. T. 6. p. 1026 ſqq. *Ioan. Friderici Mickelii* Oologia paſchalis. Darmſtadii 1732, 4. *Heineccii* delineatio Eccleſiae Graecae P. 3. pag. 234. et *Tobiae Kraſckii* atque *Ioan. Frid. Gottlob Erdmanni* commentationes de hoc argumento, Regiom. 1705. et Lipſiae 1736.

Hebdomadem non ante Paſcha modo, ſed etiam *poſt Paſcha* feriatam et ſanctam ex Conſtantini M. lege, de qua Theophanes p. 13. apud veteres Chriſtianos fuiſſe notant viri docti ad Canonem 66. Trullianum, *Sirmondus* ad ſermonem XVIII. Auguſtini, T. 1. Operum Sirmondi p. 338. *Cotelerius* Tom. 3.

monu-

monument. Eccleſiae Graecae p. 585. *Henricus Noriſius* contra Franciſci Macedo ſomnia p. 8 et 9. *Binghamus* Orig. eccleſiaſtic. lib. 20. cap. 5. § 1. et lib. 21. cap. 1. § 29. Vide etiam canonem ſecundum ſynodi ſecundae Matiſconenſis Anno 585. Quae feſtum paſchatos excipiebat *Dominica in albis*, ſcil. depoſitis, (*Quaſimodogeniti*, 1 Pet. II, 2.) dicebatur, quoniam albis veſtibus, manumiſſionis inſigni vt docet Tertullianus, induti erant recens baptizati, et cantatus hymnus:

Ad caenam agni procidi
Et ſtolis albis candidi
Poſt tranſitum maris rubri
Canamus Chriſto Principi.

De more ipſo candidae veſtis, quam per illos ſeptem dies hebdomadis magnae poſt Paſcha neophyti ſiue recens baptizati geſtabant, vide *Theophilum Raynaudum* in Chriſtiano Chriſti et Eccleſiae per baptiſmum filio cap. 7. *Ioſephum Vicecomitem* libro 5. de ritibus baptiſmi c. 13 ſeq. *Gottfriedi Wegneri* diſſertationem de alba veſte baptizatorum, Regiom. 1700. et quae de Dominica in albis ſiue clauſa Paſchae *Andreas Wilkius* Pleiade 1. Oratione 7. p. 161 ſq.

De feſto lanceae et clauorum Chriſti feria ſexta poſt Dominicam Quaſimodogeniti ad inſtantiam Caroli IV. Imperatoris inſtituto a Pontifice Innocentio VI. A. C. 1353. vide diſſertationem *Ioan. Heinrici a Seelen*, Flensburgi 1715, 4. et auctiorem in eius Miſcellaneis Lubecae 1734, 8. pag. 339 ſqq. *Iacobum Gretſerum* in ſyntagmate de ſanctis reliquiis et regalibus monumentis praeſertim quadruplici lancea Dominica, Mauritiana, Conſtantiniana et Carolina, Ingolſtadii 1618, 4. cap. 4 et 7. Innocentii VI. bullam poſt Gretſerum edidit laudatus a Seelen, et Nicolaus Staphorſt T. 2. Hiſtor. Eccleſ. Hamb. pag. 626. vbi etiam pag. 628. precationes et collectae in eo feſto frequentatae. Breue Pontificis habes in Ioan. Chriſtiani Lünigii Continuat. prima ſpicilegii eccleſiaſtici p. 78. De ipſa lancea confer *Enochi Swantenii* diſſert. de lancea militari, qua Chriſti latus perfoſſum, Roſtochii 1686. et *Ioan. Dav. Koeleri* diſſertationem de Imperiali ſacra lancea non inter reliquias imperii ſed clinodia referenda. Altorfii 1731, 4. De lancea et ſpongia repertis ſub Heraclio Imperatore vide Chronicon Paſchale pag. 385. De lancea reperta Antiochiae Chronicon Barenſe ad A. C. 1098. T. 5. ſcriptorum Italiae Muratorii p. 155.

Kalendis Maii a quibusdam olim celebrata memoria *initii praedicationis Domini Noſtri Ieſu Chriſti.* Vide *Cotelerium* ad recognitiones Clementis lib. 1. c. 6. et *Florentinium* ad Martyrologium Hieronymianum p. 478 ſq.

De *feſto Adſcenſionis* ſiue ἀναλήψεως-Domini in coelum mentio in Conſtitut. Apoſtol. lib. 5. cap. 19. Vide et *Auguſtinum* Epiſtola 118. ad Ianua-

rium,

rium, qui originem huius feſti ab Apoſtolica inſtitutione vel generali Eccleſiae in magno concilio conſenſu repetens tamen ait: *apud vetuſtiores feſti Adſcenſionis non fit peculiaris mentio.* *Nicetam* Choniatem lib. 10. p. 319. edit. in 4to, et regulam Crodogangi cap. 64. Ex recentioribus *Tillemontium* Tom. 1. memor. Eccleſiaſt. p. 93 ſq. *Heineccium* l. c. p. 171 ſeq. *Binghamum* Orig. Eccl. l. 20. c. 6. § 5. et *Chriſtiani Gerbers* Kirchenceremonien, p. 152 ſeq. De *Rogationibus* ante Adſcenſionis feſtum a Mamerto Epiſcopo Viennenſi inſtitutis adeundus *Io. Sauaro* ad Sidonii Apollinaris lib. 5. Epiſtolam 14. et *Edmund. Martene* T. 5. theſauri anecdotorum pag. 48. Pro *rogationibus* nonnulli hebdomadam crucium vocant, vt notauit Cangius in gloſſario, voce *crux*, p. 1276. De Rogationibus Pontificiorum a Mamerto Viennenſi Epiſcopo inſtitutis conſulas *Io. Adolphi Hartmanni* diſſertationem de Ambarualibus Pontificiorum, von der Kreuz- oder Betwoche. Marpurgi 1740. editam. Quadrageſimae Adſcenſionis mentio fit in Liberati Breuiario c. 10. p. 51.

Pentecoſten Chriſtianam iam ab Apoſtolis celebratam colligunt nonnulli ex Actor. XX, 16. vt Ferdinandus Mendoza ad Concilium Illiberitanum T. 1. Labbei pag. 1261. ſed ibi de Iudaica potius agi videtur, perinde vt Actor. II, 1. vt recte monet Caueus p. 192. primitiui Chriſtianiſmi, et S. V. I. G. Walchius Hiſtor. Eccleſ. N. T. pag. 403. Meminere tamen feſti Pentecoſtes Chriſtiani, ſcriptores vetuſtiſſimi Irenaeus apud Iuſtinum quaeſt. 115. ad Orthodoxos, Tertullianus, Origenes atque alii, ne de Conſtitutionibus Clementis dicamus quas vide V, 20. atque ibi Cotelerium, vbi obſeruabis etiam hebdomadam integram a Pentecoſte feſtam habitam antiquis Chriſtianis. *Septem ſacrati dies Pentecoſtes.* Orderic. Vital. 13. p. 904. De Vigiliis ſiue Sabbato ſancto Pentecoſtes, quo ſicut in Sabbato ſancto Paſchatos baptiſmus ſollemniter conferri conſueuit, vide *Ioſephum Vicecomitem* lib. 1. de ritibus baptiſmi cap. 22. De Pentecoſte porro ipſa praeter Thomaſinum, Bailletum, Hoſpinianum, Hildebrandum, Wilduogelium, Schmidium, et alios qui de feſtis ſcripſerunt et quos ſupra quum de Iudaica ageremus laudauimus, adiri poſſunt *Henrici Nicolai* Pentecoſtalia, Dantiſci 1648, 4. *Theophilus Raynaudus* S. I. de prima Miſſa ab Apoſtolis loco oblationis e panibus primitiarum celebrata, et de praerogatiuis Chriſtianae Pentecoſtes, Lugduni 1653, 8. et Tom. 6. Opp. *Ioan. Elias Reichardt* de pentecoſte veterum, Ienae 1693. *Ioan. Chriſtianus Hebenſtreit* de eodem argumento, Lipſiae 1715. *Michael Hoynouius* de pentecoſte, Regiom. 1693. *Progr. Pentecoſtale Academiae Helmſtadienſis*, 1710. *Henr. Iac. van Baſhuyſen* meditationes pentecoſtales, Serueſtae 1722, 4. *Henr. Scharbau* Obſ. ſacr. c. 3. quo de deſiderio Paulli pentecoſten Hieroſolymis celebrandi diſſeritur, et S. V. Ioan.

Ioan. Dieter. Wincklerus in Oratione de iis, quae circa feſtum Pentecoſtes memorabilia ſunt, Lipſiae 1734. edita, et deinde ſaepius recuſa. Is qui Pentecoſten iuſto tempore non celebrauit, *quaſi nouam haereſin induxiſſe* notatur in Canone 43. Eliberino, atque in Concil. Toletano A. C. 656. negatur *eundem Sancti Spiritus dono poſſe impleri.* Quos canones B. D. Io. Frid. Mayerus in breui Hiſtoria praecipuorum feſtorum Noui Teſt. Gryphiswaldiae 1706. edita pag. 8. notat promulgatos aduerſus eos, qui Paſcha cum Iudaeis celebrantes feſtum Spiritus S. deinde volebant cum Eccleſia obire, vnde euenit ſcilicet, vt pauciores quam quinquaginta dies a Paſchate cogerentur numerare. Totum etiam illud quinquaginta dierum a Paſchate ſpatium Pentecoſtes nomine venit, de quo *Beueregius* ad Canonem 37. Apoſtolicum et in Codice Canonum vindicato pag. 361 ſq. et 298. *Scaliger* de emendat. temporum pag. 260. 344. *Cangius* in gloſſario, *Auctor* Programmatis Helmſtadienſis paullo ante citati, et *Binghamus* orig. eccleſ. lib. 20. cap. 6. § 1. Illo toto tempore nec ieiunabant nec de geniculis adorabant Chriſtiani, vt praeter alios obſeruatum viris doctis ad *Tertullianum* de Corona militis cap. 3. et *Abrahamo Sculteto* lib. 1. Exerc. Euangel. c. 57. De betulis Pentecoſtalibus quibus templa illo feſto exornari ſolent, Clariſſ. *Andreae Ludouici Koenigsmanni* diſſertatio lucem vidit Kiloniae 1707, 4. qua etiam confert veterum religionem arboribus et lucis habitam, et Maiumas, de quibus diligentiſſime egit *Andreas Riuinus* in diatriba de Maiumis, Maicampis et Roncaliis, quam in ſyntagmate variarum diſſertationum recudi curauit Io. Georgius Graeuius, Vltraiecti 1701, 4. Vide etiam *Pompeium Sarnellum* Epiſtola eccleſiaſtica viceſima. Κυριακὴν τῶν ἁγίων olim in veteri Eccleſia celebrari obtinuit proxima poſt Pentecoſten Dominica. Vide Memor. Litterarias magnae Britanniae T. 12. p. 488 ſeq.

SS. Trinitatis feſtum quum a paucis primum Eccleſiis celebraretur, ab Anno 1405. (quum Pontifex eſſet Benedictus XIII. Antipontifex) auctore Petro Alliaco ob omnibus celebrari coepiſſe ſcribit Io. Launoius in Hiſtoria Academiae Nauarreae Tom. 2. p. 473. Confer *Aegidium Gonzalez Dauila* in Hiſtoria Henrici III. Caſtellae Regis cap. 80. *Bellarminum* III, 15. de beatitudine et cultu ſanctorum, et *Baelii* Lexicon voce *Ailli.* Antiquiora teſtimonia de illo feſto vide apud Hugonem Menardum ad librum Sacramentorum Gregorii M. p. 162. 163. Neſcio qua fide Vignolius Maruillius perſonatus ſcriptor Tom. 1. miſcellaneorum Hiſtorico-litterariorum pag. 61. *Il y avoit*, inquit, *anciennement un ſtatut dans l'ordre de Ciſteaux, qui ordonnoit aux Abez de precher tous les Dimanches de l'année, excepte celui de Trinité; propter difficultatem materiae.* Cur nullum feſtum peculiariter Deo Patri ſacratum ab Eccleſia ſit, ſingulari diſſertatione Gryphiswaldiae Anno 1702. edita diſquirit ſaepe nobis iam laudatus

D. *Ioan. Frid. Mayerus.* Conf. *Theophili Raynaudi* heteroclita ſpiritualia p. 2–20. Non tres dies, ſicut aliis maioribus feſtis, tribui huic feſto miratur Caluoerius, cui adde Chriſtiani Gerberi Caerimonias eccleſiaſticas p. 153 ſeq.

De *feſto Corporis Chriſti* (Fron-Leichnam) [34] quod in Romana Eccleſia celebratur ſingulari religione, poſtquam A. C. 1264. ab Vrbano IV. Pontifice inſtitutum eſt monente S. Iuliana, et deinde ab Anno 1318. paſſim celebratum eſt poſt Clementis V. breuia, quale exſtat in Relationibus innoxiis Anni 1705. p. 321. datum Anno 1312. vide *Laurentii Cherubini* bullarium, T. 1. p. 146 ſqq. *Harduini* Concilia T. 7. pag. 547 ſeqq. *S. Antonium* T. 3. Hiſtor. p. 171. *Bulaei* hiſtoriam academiae Pariſienſis. T. 3. pag. 370 ſq. *Bartholomäi Fiſen,* S. I. librum editum Leodii 1629, 8. qui inſcribitur: Origo prima feſti corporis Chriſti ex viſo S. Virgini Iulianae diuinitus oblata Anno 1212. *Acta Sanctorum* Tom. 1. Aprilis 5. p. 903 ſeq. 459 ſeq. et de officio pro feſto Corporis Chriſti quod a Thoma Aquinate compoſitum eſt (inter eius Opuſcula ſeptimum et quinquageſimum) Propylaeum ad Acta Sanctorum Maii in *Danielis Papebrochii* Conatu Hiſtorico Chronico parte 2. p. 51 ſeq. *Iacobum Gretſerum* in Auctario ad libros de feſtis Chriſtianorum, Ingolſtad. 1612, 4. *Iacobum Quetif* et *Iacobum Echard* T. 1. de ſcriptoribus Ord. Praedicator. pag. 340. *Petrum Thyraeum* de feſto corporis Chriſti, Moguntiae 1585, 4. *Nicol. Serrarium* lib. 2. cap. 9. de ſacris proceſſionibus. *Stanislai Hoſii* Opera T. 1. pag. 10 ſq. et *Odoricum Raynaldum* atque inprimis *Abrahamum Bzouium* in Annalibus ad A. C. 1264. vbi *Ioannis Blaeri* commentarius, et ad Annum 1429. n. 95. et *Theophilum Raynaudum* T. 15 Operum pag. 84. vbi etiam de feſto Corporis Chriſti in altera vita: quibus addendus e Reformatis, praeter Hoſpinianum aliosque qui de feſtis ſcripſerunt, *Io. Zwingeri* liber de feſto Corporis Chriſti, poſt primam Anni 1682. editionem vulgatus ſecunda vice Baſileae 1685, 4to, et *Ioannes Dallaeus* de cultus religioſi obiecto p. 287. et e noſtris *Nicolaus Gallus* vom

[34] Alii vt Matthaeus Dreſſerus ſcribunt wahre Leichnam. Plerique autem Frohnleichnam quod idem eſſe volunt ac ſanctum corpus. Fron enim ſanctum ſignificare, contendit Samuel Fridericus Lauterbach in vita Valerii Herbergeri p. 17 ſq. ſed verius eſt Fron ſignificare Dominum. Vide Ioan. Georg, Eccardi Catecheſin Theotiſcam pag. 173 ſeq. Chriſtoph. Aug. Heumanni Poecilen. I. p. 651. et Io. Georg. Wachteri Gloſſarium germanicum p. 496. Leichnam vero non denotat cadauer, ſed corpus carnoſum vti etiam *licham* Arabice ſonat *carnes*, quod cum Germanico illo vocabulo confert B. Hinckelmannus praefat. erudita ad Alcoranum. Eo ſenſu etiam adhibetur in hymno vernaculo quem in Eccleſia canimus: HErr, dein heiliger Leichnam, der von deiner Mutter Maria kam, und dein heiliges Blut, laß uns kommen doch zu gut. Atque in illo altero nobilis Domini de Windsbeck, quod affert in commentario de lingua Germanica quam praeclare de illa promeritus Iuſtus Georgius Schottelius p. 1022. So mag die Ende werden gut, und wird zu Lohne dir beſchehrt, Gottes Leichnam und ſein theures Blut.

vom Frohnleichnams-Tage, Francof. 1561, 4. *Iacob. Heerbrandus* vom Frohnleichnams-Feſt. 1684, 8. *Balthaſar Bebelius* de eodem argumento. Argentor. 1685, 12. *Ioan. Georg. Meuſchen* de eodem. Rintelii 1706, 12. *Ioan. Chriſto. Helmſchrödt* hiſtoriſcher Bericht vom Frohnleichnams-Feſte. 1729, 4. *Iacobi Heilbrunneri* uncatholiſches Pabſtthum, T. 1. p. 161 ſqq. *Balthaſaris Mentzeri* Antipiſtorius, pag. 462 ſq. *Ioan. Conr. Dannhaueri* Diſſertatio de feſto corporis Chriſti, parte 2. pag. 1125 ſqq. diſſertationum eius iunctim editar. Lipſ. 1707, 4to. et *Paulli Pomiani Peſerouii* diſſertatio de eod. argumento. Regiom. 1705. Ex ipſis Romanae ſociis Eccleſiae *Mureti* Aduocati Pariſienſis querela ad Gaſſendum de parum Chriſtianis Prouincialium ſuorum ritibus, minimeque ſacris eorundem moribus, occaſione ludicrorum quae Aquis Sextiis in ſollemnitate Corporis Chriſti ridicule celebrantur. Anno 1645, 8. De feſto ſtultorum agit idem p. 73 ſeq. et de feſto Lazari p. 67. De cantionibus profanis in feſto Natiuitatis Chriſti, p. 71 ſeq.

De feſto Natiuitatis [35] *Ioannis Baptiſtae* videndus *Baronius* ad A. C. 432. et ad Martyrolog. atque Acta Sanctorum ad 24 Iunii Tomo 4. *Sirmondus* ad Homilias Auguſtini Tom. 1. Operum Sirmondi p. 338. *Petrus Cellenſis* VIII, 7. Epiſt. *Caſaubonus* Exerc. I. ad Baronium cap. 25. *Chriſtianus Waſewitzius* Paſtor Magdeburgenſis in turture Ioanneo ſiue libro de vita et geſtis Ioannis Baptiſtae, Magdeb. 1659, 4. p. 124 ſq. et *Paullus Maria Paciaudus* in antiquitatibus chriſtianis de cultu S. Ioannis Baptiſtae, Romae 1755, 4. diſſertatione tertia et quarta. De triplici Miſſa hoc in feſto peragi ſolita *Hugo Menardus* ad Sacramentarium Gregorii M. p. 166. Quia Ioannes lucerna ardens et lucens Chriſto dicitur, Io. V, 35. hinc ignem Ioanneum hoc feſto accendere ex veteri ſuperſtitione [36] quibusdam in locis conſueuerunt, de quo exſtat eruditus liber *Ioannis Reiskii* Germanice editus, Francof. 1696, 8. Hiſtoriſche Unterſuchung des beym alten Deutſchen gebräuchlichen heidniſchen Nodfyrs, imgleichen des Oſter- und Johannes-Feuers, et *Io. Caſparis Zeumeri* diſſertatio, Ienae 1699, 4. De vigiliis Ioannis Baptiſtae diſſerit Tillemontius T. 1, memor. H. E. p. 509. edit. Pariſienſis.

De feſto *Viſitationis Mariae* quod ab Vrbano VI. inſtitutum Anno 1389. et a Bonifacio IX. Anno 1390. ac in Concilio Baſileenſi ſeſſione 43. A. C. 1441.

[35] Graeci etiam memoriam Conceptionis Ioannis recolunt die 23 Septembris. Vide Menologia et Waſewitzium libro laudato p. 86 ſq. et quae de feſtis Ioannis Baptiſtae in Eccleſia occidentali et orientali celebrari ſolitis Daniel Papebrochius diſſerit T. 4. Actor. Sanctor. Iunii 24. p. 698 ſqq.

[36] Vide Caſauboniana p. 110 ſq. et Lindenbrogium p. 1445. ad codicem legum antiquarum. Similiter ignes menſibus Maio et Nouembri a Druidibus accenſi in honorem Beleni ſiue ſolis. Vide Tolandum T. 1. Opp. poſthumor. p. 67, 70 et 73.

confirmatum non diffitetur Bellarminus III, 16. de cultu Sanctorum, et Baronius ad Martyrologium Romanum 2 Iulii, vide Bzouii Annales ad iam dictos annos, Riuetum Apologia pro Maria II, 13. et Waſewitzium in turture Ioanneo p. 92 ſeq. officium pro illo feſto adornatum a Raymundo de Vineis, Ord. Praedic. qui A. C. 1380. obiit, in vſu eſſe deſiit. Vide Iacob. Echardum de Scriptoribus Ord. Praedicat. T. 1. p. 681.

Feſtum *Transfigurationis Chriſti* celebrant Graeci 6 Auguſti. Vide Baronium ad Martyrologium Romanum 6 Auguſti. Idem feſtum coli iuſſit Calixtus III. ob inſignem aduerſus Turcos illa die Anno 1456. reportatam victoriam. Officium compoſitum eſt a Iacobo Gil ſiue Aegidio, Hiſpano, Ord. Praedicator. monacho. Vide Iac. Echardum de Scriptoribus Ord. Praedicat. T. 1. pag. 831.

De feſto *natiuitatis Mariae*, quod octauo Septembris in Eccleſia Romana celebratur, vide *Tillemontium* T. I. Memoriar. p. 486 ſq. et *Carolum le Cointe* T. 7. Annalium eccleſiaſtic. Francor. p. 27. De feſto *Ioſephi*, quod A. C. 1414. octauis Natiuitatis Mariae celebrari coeptum eſt confer *Baluzium* T. 7. Miſcellaneor. p. 347 ſq. vbi legitur epiſtola Alemanni Cardinalis. Exſtat quoque epiſtola Ioannis Gerſonis T. 4. Operum p. 731 et 732. homilia Ioſephina, p. 736. et carmen heroicum, p. 743.

Feſtum, quod Aegyptii a Chriſto adhuc alieni in honorem Idoli Micail celebrauerant, ab Alexandro Patriarcha Alexandrino (circa A. C. 340.) abolitum eſſe, inſtituto in eius locum feſto Michaelis Archangeli, narrat *Eutychius* Tom. 1. Annal. p. 435. Confer *Stephani le Moyne* notas ad Varia ſacra p. 326 ſeq. et *Hottingeri* Hiſtoriam Eccleſiaſticam Saec. 16. parte 2. p. 140 ſeq. *Seldenum* III. de Synedr. p. 201 ſeq. Sed Eutychii locus adſcribendus eſt, qui ita ſe habet ex verſione praeſtantiſſimi Pocockii: *Porro fuit Alexandriae Templum magnum quod exſtruxit Cleopatra Regina nomini Saturni dedicatum, in quo Idolum aereum magnum erat quod Micail appellatum eſt, cui Alexandriae et Aegypti incolae die menſis Heturi, qui Tisbrin poſterior eſt, feſtum magnum celebrant, multas eidem hoſtias immolantes. Quum ergo Alexandriae Patriarcha factus eſſet Alexander, ibique obtinuerit fides Chriſtiana, voluit ille confringi Idolum et tolli ſacrificia, quumque obſiſterent ipſi Alexandrini, ille aſtutia ipſos aggreſſus, Idolum (inquit) iſtud nulli omnino rei vtile eſt, quod ſi feſtum illud Michaeli Angelo celebraueritis, eique hoſtias iſtas conſtitueritis, ipſe pro vobis apud Deum intercedet, maiorisque vobis boni cauſſa, quam Idolum iſtud futurus eſt: Annuentibus ergo illis, ex Idolo confracto Crucem confecit; templum vero, Michaelis Eccleſiam appellauit; (eſtque illa Eccleſia quae Caeſarea vocata eſt; et igne periit quum Occidentales Alexandriam ingreſſi eam vaſtarunt) conſecrataque ſunt feſtum et victimae Michaeli*

Angelo;

Angelo; vnde et adhuc Cophtitae in Aegypto et Alexandria eo die feſtum Michaeli Angelo celebrant, et victimas quamplurimas caedunt. Templi illius exuſti meminit Eutychius T. 2 p. 435. Incredibilis autem haec narratio videtur Tillemontio T. 6. memor. Hiſtor. eccleſiaſticae p. 216. ſicut etiam altera illa de apparitione angeli Michaelis in ſpelunca montis Gargani in Apulia A. C. 493. tempore Gelaſii Papae, de qua conferatur *Chriſtianus Gerberus* de caerimoniis eccleſiaſticis. pag. 157. Ceterum *Bzouium* falli qui feſtum Michaelis iam ab Apoſtolo Paullo A. C. 60. inſtitutum tradit, probat V. C. *Io. Burchardus Maius* in diſſertatione ſiue programmate quod de hoc feſto Prorectoris nomine Kiloniae Anno 1698. ab eo promulgatum eſt, in quo et plura alia de eodem annotauit. Antiquiſſimam *dedicationis ſancti Michaelis Archangeli* inter feſta mentionem exſtare in Capitulari Ludouici Pii (lib. 2. cap. 3.) ſingulari Programmate Helmſtadii 1726. euulgato monuit *Erhardus Reuſchius.* Vide etiam *Iac. Thomaſii τοῦ μακαρίτου* programma XLIII. *Hermanni Conringii* programmata ſacra pag. 142. *Seb. Schmidium* Theologum Argentorat. in ſenario Angelico ſiue diatribis de Angelis p. 7 ſq. *Chriſtianum Wilduogelium* in diſſ. de eo quod iuſtum eſt circa Angelos. Ienae 1692, 4. ſectione ſecunda, *Caroli Stengelii* Ieſuitae librum de Michaelis Archangeli principatu, apparitionibus, templis, cultu et miraculis, *Baronium* ad Martyrologium 8 Maii vbi de apparitione Michaelis Archangeli et 29 Septembris, et *Franciſci Dominici Haeberlini* ſelecta quaedam de S. Michaele Archangelo, feſtis et cultu in primis in monte Gargano atque in monte Tumba, illucque factis peregrinationibus. Helmſtadii 1758, 4.

De *feſto omnium ſanctorum* [37] quod A. C. 610. Bonifacium IV. in Italia et Anno 835. Ludouicum Imp. et Gregorium IV. per Germaniam et Galliam celebrandum ſtatuiſſe referunt, vide *Albericum* monachum trium fontium ad A. C. 835. p. 173. *Alcuini* homiliam pag. 1205. Operum, *le Cointe* T. 7. annalium p. 26 ſeq. *Caſp. Barthium* ad Guil. Britonem p. 50. et *Baronium* ad Martyrolog. 1 Nouembris et *Thomae Ittigii* diſſertationem inſertam Miſcellaneis Lipſienſibus T. 1. pag. 300 ſqq. S. Bernhardi homiliae V. in feſtum omnium ſanctorum leguntur T. 1. pag. 1029. Operum eius editionis nouae Pariſienſ. 1719. fol. Ceterum hoc feſtum olim vel ipſa Trinitatis Dominica, vel ſequenti celebratum eſſe oſtendit *Binghamus* Orig. eccleſiaſtic. lib. 22. cap. 7. ſect. 14. De *feſto omnium animarum* ſiue commemoratione omnium fidelium defunctorum, quam ſaeculo 11. Odilo Cluniacenſis Abbas fecit inſtitui, eundem Baronium ad Nov. 2. et Acta Sanctorum 1 Ianuar. in Odilonis vita, Matthiae item

[37] Quaſi dicas *pandicularem* diem et *communicarium.* Confer Stephani le Moyne notas ad Varia ſacra p. 964. et Marinum in vita Procli c. 36.

Zimmermanni florilegium Philologico-Hiſtoricum pag. 93 ſeq. et *Pagium* ad A. C. 1120. atque Iac. Philipp. Bergomenſem ad A. C. 983. vbi de Odilo ſiue Odilone Cluniacenſi.

De feſto *immaculatae conceptionis Mariae*, quod VIII. Decembris celebratur, confer *Hyacinthum Gimmam* in Hiſtoria litteraria Italiae, quae italico ſermone prodiit Neapoli 1723, 4. T. 2. c. 35. *Tillemontium* T. 1. memoriarum hiſtoriae eccleſiaſticae, p. 486. *Bulaeum* T. 2. hiſtoriae acad. Pariſienſis p. 135 ſqq. *Du Pinium* Bibliothecae auctorum eccleſiaſticorum T. 17. p. 35. *Io. Ant. Velesquez* S. I. rationes Regi Catholico exhibitae circa breue Alexandri VII. de celebratione feſti immaculatae conceptionis. Madriti 1662 fol. *Matthaei de Arragonia* ſermo recitatus in concilio Baſileenſi, ex quo feſtum illud confirmatum, ſollemniter inſtitutum eſt, manuſcriptus exſtat in bibliotheca Quedlinburgenſi, teſte Eckardo p. 31. Codicum manuſcriptorum Quedlinburgenſium. Decretum concilii Baſileenſis exhibet idem Eckardus ibid. p. 86. Clementis XI. bulla, Anno 1708. edita, vt feſtum hoc dė praecepto in poſterum vbique celebretur, exſtat Opp. eius T. 1. p. 183. De S. Bernardi epiſtola ad canonicos Lugdunenſes conſule *Dominici de Colonia* hiſtoriam litterariam Lugdunenſem pag. 233 ſeqq. et Iter litterarium duorum Monachorum e familia S. Benedicti T. 1. p. 146. De ordine equeſtri ad defendendam immaculatam conceptionem B. Mariae Virginis quem Carolus Albertus Bauariae Nouemuir condidit, confer Epitomen Coburgenſem commentariorum de rebus in orbe terrarum geſtis Anni 1729. pag. 135 ſeq. et p. 236 ſeq. atque Relationes innoxias Anni 1729 p. 674 ſqq.

De *Dominicis Aduentus* [38] Cangius in vtroque gloſſario, vocibus *Aduentus* et *παρουσία*, *Allatius* de Hebdomadis Graecorum, *Menardus* ad ſacramentarium Gregorii M. pag. 215 ſqq. *Edmund. Martene* p. 65 ſqq. de antiqua eccleſiae diſciplina in diuinis officiis, et D. *Io. Frider. Mayeri* *τοῦ μακαρίτου* Ecloga ſiue diſſertatio de Dominicis Aduentus, Gryphiswald. 1701. et in Eclogis Euangelicis Mayero-Neumeiſterianis, Hamb. 1733, 8vo. tomo priore ſub initium. Is apud veteres quosdam ſex Dominicas Aduentus celebratas fuiſſe ex miſſis Ambroſianis annotat, ab aliis quinque ex veteri Homiliario apud *Mabillonium* Tom. 4. Analect. pag. 632. (fol. 18. edit. nouae.) Dicuntur autem Dominicae Aduentus, quod feſtum Aduentus Chriſti in carnem ſiue Natiuitatis antecedunt. At Dominica quarta numerabatur olim quae hodie prima, ac viciſſim quarta illis erat prima hoc eſt proxima ante Genethlia Chriſti. Hodie ſenſum eſſe oportet Dominicam primam, ſecundam, tertiam et quartam Aduentus dici inter illas quatuor quae feſtum Aduentus Domini praecedunt. Vel ad

[38] De aduentu ſiue *ἐπιδημία* Deorum celebrata apud gentes, et de aduentu Imperatorum, cuius paſſim memoria occurrit in numis, vide Harduinum de numis vrbium p. 397.

ad quatuor Aduentus genera reſpicitur, ad paſſionem, ad iudicium, ad officium Mediatoris obeundum et aduentum in carnem. Siue vt *Innocentius III.* libro de miſeria hominis: *Quatuor leguntur Aduentus Chriſti ad homines, duo videlicet viſibiles et duo inuiſibiles. Primus aduentus viſibilis fuit in humilitate ad redimendum mundum; alter erit in maieſtate ad iudicandum. Primus aduentus inuiſibilis fit in mente iuſti per gratiam. Vnde in Euangelio* [39] ad eum veniemus et manſionem apud eum faciemus. *Secundus aduentus inuiſibilis eſt in obitu cuiusuis fidelis, vnde Ioannes in Apocalypſi,* [40] Veni Domine Ieſu. *Vnde legitur quod in die obitus ſui obuiam venerit ei Chriſtus. Hos quatuor Anuentus repraeſentat Eccleſia in quatuor Dominicis de aduentu, non ſolum numero dierum, ſed etiam ratione Officiorum.* Officia illa vide in Ordine Romano, aliisque libris Liturgicis Latinae, et Graecae Eccleſiae. De ieiunio tempore Aduentus, *Theoph. Raynaudus* T. 11. Operum pag. 479. vbi contra Fileſacium. In canone nono concilii primi Matiſconenſis Anno 581. conſtitutum eſt: *vt a feria S. Martini vsque ad natale Domini ſecunda, quarta et ſexta ſabbati ieiunetur, et ſacrificia quadrageſimali debeant ordine celebrari.* De Hebdomada praeparationis ante feſtum Natiuitatis, idem Raynaudus Tom. 7. p. 454 ſq. De feſto SS. Patriarcharum et Prophetarum, quod Graeci peragunt ante Chriſti Natalitia, *Cangii* gloſſarium in προπάτορες.

Feſtum *Natiuitatis Chriſti* ab antiquiſſimo tempore celebratum in Eccleſia fuiſſe certum eſt, licet de die non aeque inter omnes conſtiterit, atque quarto adhuc ſaeculo plurimi fuerint quibus alius quam XXV. Decembris placeret, vt oſtendit B. D. *Thomas Ittigius* in appendice ad librum de haereſiarchis aeui Apoſtolici diſſ. 3. pag. 386 ſeq. Ex communi tamen inde Eccleſiae Graecae Latinaeque vſu obtinuit, vt illo die natus Chriſtus crederetur, de quo vide *Cotelerium* ad lib. V. Conſtitutionum Apoſtol. c. 12. *Petauium* XII, 7. de doctrina temporum, *Gretſerum* lib. 1. de feſtis c. 29. *Seldenum* III. de Synedriis p. 207. et ſingulari libro edito Anglice, qui inſcribitur: Θεάνθρωπος, *God made man, or, of the Birthday of our Saviour,* Londini 1661, 8. et tomo 3. Operum. parte 2. pag. 1405 ſqq. Londini 1726, fol. *Florentinium* ad Martyrologium Romanum pag. 195 ſeq. Vide et *Antonium Bynaeum* libro de Natali Chriſti p. 406 ſq. *Antonium Pagi* in Critica Baroniana ad A. C. 67. num. 25. *Montacutium* Apparatu ad Origines Eccleſ. p. 383 ſeq. *Tillemontium* Tom. 1. memoriarum H. E. p. 444 ſq. edit. Pariſinae. *Petrum Couſtantium* Tom. 1. Epiſtolar. Pontificum, appendice pag. 83 ſq. *Ricciolum* Chronologiae Reformatae p. 300. *Ioan. Richardſonum* praelectione ſecunda eccleſiaſtica, inter Anglice editas Londini 1726, 8. *Fridericum Spanhemium* T. 2. dubiorum Euangelicor. p. 205 ſqq.

Ioan.

[39] Ioan. XIV, 23. [40] Apocal. XXII, 20.

Ioan. Nicaeni epiſtolam de die natali, editam cum notis et verſione a Franc. Combefiſio. *Ioannis Butleri* χριςολογιάν, or, account of the certain Year, month, day and minute of the Birth of Ieſus Chriſt. Lond. 1671, 8vo. Varias variorum de die Natali ſententias refert Clemens Alex. I. Strom. pag. 340. ex quo et Epiphanio haereſi 51. conſtat nullum propemodum eſſe menſem, cui non ab aliquibus dies Natalis aſſignatus fuerit. Adde *Gottlieb Wernsdorfii* Progr. quo potiores ſententiae de die natali I. C. recenſentur. Wittebergae 1728. Academ. Helmſtad. Progr. de natali Chriſti die 1738. *Sigism. Iac. Baumgartenii* commentat. de ſollemnium Chriſto nato ſacrorum originibus, Halae 1739. et Progr. acad. Halenſis de menſe dieque, memoriae nati Chriſti antiquitus conſecrato. 1740. Eclogas Euangelicas Mayero-Neumeiſterianas. T. I. p. 108 ſeq. 124, 158. Vnde *Scaliger* VI. de emendat. temporum pag. 545. concluſit *diem veram Natalis Chriſti ignorari*, et B. D. *Ioan. Frid. Mayerus* Gryphisw. 1701. diatribam edidit de eo *quod quilibet anni menſis gloriam nati Seruatoris ambitioſe ſibi aſſerat*, quod clarius etiam patebit ex hac tabella:

Natum Chriſtum eſſe putant:

Ianuario,

6 *Ianuarii* Iacobus Apoſtolus ſi credimus Ioanni Nicaeno in Combefiſii auctario nouo T. 2. pag. 297. memoranti Ἰακώβου σύγγραμμα περιέχει Ἰανουαρίου ϛʹ τοῦ τελεῖν τὴν γέννησιν καὶ τὸ βάπτισμα. Sic Aegyptii apud Caſſian. X, 2. et multi e veteribus Chriſtianis, Epiphan. haereſi 51. Hieroſolymitani teſte Coſma Indopleuſte in Coſmographia Chriſtiana p. 194, 195. Confer Clariſſ. Montfauconi prolegomena pag. XV, et Iſaac. Newtonum ad Danielem. Gloſſa Ordinaria in Eſther III. *Tebeth apud Latinos eſt Ianuarius, in quo Dominus eſt incarnatus, a Magis adoratus.* Atque ſi Iacobum Edeſſenum [41] audimus, non modo Armeniis idem perſuaſum, ſed etiam Eccleſiarum Orientalium, et quae ad Septentrionem vergunt, haec fuit ſententia, vsque ad tempora Arcadii Imperatoris et Ioannis Chryſoſtomi.

10 *Ianuarii* Baſilidis ſectatores apud Clementem Alex. I. Strom. p. 340.

Februario,

medio Februario vel extremo Auguſti. Wagenſeilius in Sota p. 942 ſeq.

Martio,

Bochartus II, 44. Hierozoic.

Aprili,

Thomas Lydiatus, et Petrus Allix in diatriba de anno et menſe natali Ieſu Chriſti. Londini 1710, 8.

Aprili,

[41] Aſſemannus T. 2. Bibliothecae Orientalis p. 164.

Aprili,

die 19 *vel* 20. nonnulli apud Clementem Alex. 1. Strom. p. 340.

Maio,

die 20 *Maii* quidam περιεργότερον hoc inquirentes apud Clementem l. c. Ita quoque Ioannes Vignolius Bibliothecae Germanicae T. 2. p. 29 ſqq.

Alogi teſte Epiphanio haereſi 51, XI. Kal. Iunias.

Iunio,

XI. Kal. Iulias Alogi quidam apud eundem Epiphanium.

Iulio,

Auguſto,

ſub finem menſis. Wagenſeilius in Sota, loco laudato.

Septembri,

R. S. Auctor ſcripti, *Chriſt's bird miſtimd*, quod inſertum eſt libro anglice ſcripto, the Phenix, or a revival of ſcarce and valuable Pieces, Lond. 1707, 8. p. 114 ſeq.

Ioſephus Medus in Crenii faſcic. T. 10. p. 254 ſeq.

Io. Harduinus in Antirrhetico.

Eraſmus Schmidius ad Ioan. III, 30.

Die 15 *Septembris*, D. Aug. Quirinus Riuinus libro de vera aetate Seruatoris noſtri, eique aſſentiens Chriſtianus Gerberus libro de caerimoniis eccleſiaſticis, pag. 132 et 149. Io. Lightfootus ad Lucae II, 7.

Octobri,

ſub init. Matthaeus Beroaldus, Ioſephus Scaliger, Iſ. Caſaubonus, Sethus Caluiſius, Matthaeus Waſmuthus.

Nouembri,

6 *Id. Nov.* veteres quidam teſte Epiphanio.

18 *Nov.* Clemens Alex. 1. Strom. p. 340. (confer Petauium pag. 214. ad Epiphan.) Salomo van Till de anno, menſe et die Natalis Chriſti p. 31.

Decembri,

25 *Dec.* ex communi Graecae et Latinae Eccleſiae traditione. Conſt. Apoſt. V, 12. et auctor Operis imperfecti homil. 49. in Matth. XXIV, 22. per menſem nonum intelligentes Decembrem. Coteler. 1. Apoſtol. p. 312 ſeq. Pſeudo Euodius apud Euthymium ad Io. III. et Nicephorum II, 3. Hiſt. Chryſoſtomus Tom. 5. p. 417 ſeq. Theophylactus, Ambroſius, Auguſtinus, Sulpitius Seuerus, Hieron. Fulgentius, et alii infiniti. Hippolytus Thebanus in Chronico cuius fragmentum dedi poſt V. C. Emanuel. Schelſtratenum: ἐπὶ Αὐγούστου βασιλέως γεγένηται ὁ χριστὸς ἐν σπηλαίῳ μηνὸς Δεκεμβρίου κέ. Keplerus, Philippus a Turre in monumentis veteris

Antii, p. 229. Franciſcus Pagi in vitis Pontificum T. 1. p. 89 ſqq. Franciſcus Blanchinus de canone Paſchali S. Hippolyti p. 113.

Pulchre obſeruarunt Viri docti e Romanis die 8 Kal. Ianuarii ſiue 25 Decembris celebratum diem natalem Solis inuicti [42] initium nempe periodi annuae et brumam; eamque ſollemnitatem a Chriſtianis opportune translatam ad Natalem Solis Iuſtitiae. Vide *Petauium* ad Iulianum f. 87. *Philippi a Turre* monumenta veteris Antii cap. 6. p. 219 ſqq. *Harduinum* in antirrhetico, p. 65. *Graeuium* ad Lactantium de mortibus perſequutorum. *Gottl. Sam. Treueri* Progr. de natali inuicti olim ad d. 25 Februarii celebrato. Helmſtad. 1733. et *Frid. Ern. Wernsdorfii* commentationem de originibus ſollemnium natalis Chriſti ex feſtiuitate natalis inuicti. Witteberg. 1757. De Septentrionalium Iueltag [43] qui in idem tempus incidit, et videtur dictus a voce *giul* ſiue *hiul* quod redire ſonat (a conuerſione Solis) copioſe diſſerit V. C. *Ianus Bircherodius* in decade prima palaeſtrae Antiquariae, Hafniae 1688, 8. vbi p. 228 ſqq. feſtum hoc ſucceſſiſſe putat Iudaico feſto Tabernaculorum, cum quo confert etiam feſtum Natalis Chriſti B. D. *Ioan. Benedictus Carpzouius* in programmate edito Lipſiae 1698. *Ioan. Oldermannus* in diſſert. de feſto Encaeniorum Iudaico, origine feſti natiuitatis Chriſti, Helmſtadii 1715. et *Sigism. Ferdin. Weismüller* in diſſertat. de feſto natiuitatis Chriſti in locum feſti Tabernaculorum ſurrogato. Altorfii 1731. De Septentrionalium *Iueltag* adeundus quoque *Samuel Walther* in libro germanice conſcripto: Hiſtoriſche Nachricht von der alten Deutſchen Mordremech, als einem Urſprunge vielerley Abierglaubens unter den Chriſten zur Zeit des heiligen Chriſtfeſtes. Magdeb. 1740, 8. qui voce *Iul* denotari putat ſacras comeſſationes, indeque factum eſſe, vt menſibus, Ianuario et Februario, nomen illud ſit inditum. Addantur *Chriſtophori Pylii* memorabilia Pomeraniae circa Natalitia Domini. Sedini 1722, 4. et *Henricii Gottlieb Franci* diſſertatio de voto Germanorum quorundam gue hyl. Lipſiae 1727. De ritibus in Natalibus Chriſti vide praeter *Chriſtianum Wilduogelium* in Chronoſcopia legali, *Aloyſium Nouarinum* lib. 5. ſchediaſmatum ſacroprofanorum cap. 1. *Briſſonium* ad Legem Theodoſ. de ſpectaculis p. 93 ſq. *Io. Kindlerum* in

[42] Vide Aſſemannum l. c.

[43] Vide etiam Georgium Hickeſium T. 2. theſauri librorum ſeptentrionalium p. 211 ſq. Georgii Stiernhelmii Anticluuerium p. 151 ſq. Othonis Sperlingii diſſertat. de nomine et feſto Iuel ſeptentrionalium populorum. Hafniae 1711, 8. Arnkielii cimbriſches Heidenthum, p. 212. Laurentium Terpagrunum in ſchediaſmate de ſacris veterum Danorum vigiliis. Hafniae 1705. et Olaum Wormium in faſtis Danicis p. 13. minus veroſimiliter a Iulio Caeſare repetentem, qui debellatis Britannis etiam ſeptentrionem ſollicitauerit. Feſtum Natiuitatis Chriſti ſollemni ritu celebrari a Muhamedanis die 3 menſis VII. teſtatur Ioan. Chardinus, quem vide ſis Tomo 10. itineris Perſici Gallice deſcripti p. 25. 26.

in diſputatione de Natalitiis Chriſti, recuſa in ſyntagmate primo diſſertationum Philologicarum Roterd. 1699, 8 editarum, *Dav. Henricii Koepkenii* ἑορταζόμενα ferias natalitiorum in Meſſiae memoriam illuſtrantia, Roſtoch. 1705. et *Edm. Martene* de Eccleſiae diſciplina in diuinis officiis. p. 81 ſqq. De voce Weihnachten Helmſtadii diſſertationem edidit *Gottlieb Sam. Treuer.* Nomina varia quibus veteres Natiuitatem Chriſti deſignarunt, perſequitur *Suicerus* capite 2. Obſeruationum ſacrarum. Veterum Eccleſiae Doctorum Homilias Graecas Latinasque in feſtum Natiuitatis Chriſti, collegit ediditque vir doctiſſimus *Chriſtianus Daumius* ὁ μακαρίτης, Cygneae 1670, 8vo plures etiam ſed Latine tantum in *Combefiſii* Bibliotheca Concionatoria leguntur. De vigiliis [**] natiuitatis Chriſti vide *Edm. Martene* de Eccleſiae diſciplina, p. 701 ſqq. De feſto Candelarum *Chriſtian. Gerberum* p. 134 ſq. de caerimoniis Eccleſiaſticis. Errores pictorum circa Natiuitatem Chriſti, eleganti diatriba redarguit iam ſupra laudatus nobis Rev. *Paullus Chriſtianus Hilſcherus.* Lipſ. 1689, 4. Superſtitiones ineptas fabulasque circa feſtum Natalitiorum et in vigiliis eius frequentatas *Io. Praetorius* in libro vernaculo cui titulus Weihnacht-Fratzen. Lipſ. 1663. Illis merito annumerat etiam laruatos perſonatosque qui a quibusdam nunc peraguntur ludos, de quibus videri poſſunt *Io. Gabr. Drechſelii* de laruis natalitiis libellus, eiusque Anno 1677. edita Apologia; *Scribanii Arcularii*, et *Georgii Grabow* ſcripta, et *Caroli Frid. Pezoldi* diſſ. de S. Chriſti laruis et munuſculis. Lipſ. 1699. *Erdmanni Vhſenii* Criticus eruditus parte 3. quaeſt. 19. atque e Theologis noſtratibus, ne alios in praeſenti memoremus, *Theodorus Thummius* de feſtis Chriſtianor. p. 189. *Ioan. Conradus Dannhauerus* Tom. 5. Lactis Catechetici p. 649. *Sam. Schelwigius* in Cynoſura Conſcientiae quaeſt. 5. *Ioan. Melchior Kraft* in libro germanice edito: der bey den Chriſten entheiligte Name Chriſti, Hamburgi 1721, 8. et *Paullus Chriſtianus Hilſcher* in libro itidem germanice euulgato: der Weihnachts Aberglaube nach ſeiner Art, Urſprung, Betrug und Abſchaffung. Dresdae 1722, 8. Ducis Megapolitani Guſtaui Adolphi edictum Anno 1682. contra illos abuſus promulgatum inſertum legitur in Relationibus innoxiis Anni 1717. p. 567. De gladio et pileo, quos feſto Natiuitatis Chriſti Pontifex conſecrat et dono mittit Principibus vide *Theophil. Raynaudum* diſſertat. extrema tomi decimi Operum. Aere eosdem deſcriptos habes in Relationibus nouantiquis A. C. 1726. p. 702. adde p. 835.

[**] De aliis peruigiliis Chriſtianorum Ethnicorumque vide Rainoldum Deline, S. I. in notis ad Acta Martyrum Coſmae et Damiani pag. 29 ſqq. Ioan. Andr. Cruſium libro de Nocte et nocturnis officiis. Bremae 1660, 12. Ferdinand. Mendozam ad Concilium Illiberitanum, p. 1223. T. I. Labbei, vbi etiam de eo, quod prohibitum feminis in coemeteriis peruigilare.

Feſti tamen ipſius ſollemnia et piam celebrationem minime reprehendendam, nec temere abrogandam eſſe oſtendit *Henricus Hammondus* in libro anglice edito: *A Defenſe oft the Treatiſes concerning ſuperſtition, willworſhip and Chriſtmaſs Feſtival*, Tom. 2. Opp. pag. 213 ſqq. De feſto S. Stephani confer *Samuelis Baſnagii* Annales ad A. C. 37. num. 18. et Bibl. Patrum T. 24. p. 1372.

XVII. Turcarum feſta breuiter recenſita vide ſi lubet apud Thomam Smithum epiſtola de moribus ac inſtitutis Turcarum p. 46 ſq. quibus adde quae de ipſorum *Ramazam* ſiue tempore ieiuniorum et duplici *Bariam* Paullus Ricautus lib. 2. Hiſtoriae Imperii Ottomannici cap. 23. 24. De Perſarum feſtis, Dauid Nerreterus in Moſchea Muhamedica pag. 346 ſq. et Ioan. Chardinus in Itinere Perſico Tom. II. p. 279 ſq. VII. 433. IX. 173 ſq. X. 22 ſqq. vt alios in praeſenti omittamus.

XVIII. Feriae inter alia ideo quoque dictae videntur, quod illis diebus feriarentur iudicia, et iuſtitium eſſet: ob eandem cauſſam etiam nefaſti iidem dicebantur, vt docet Ouidius I. Faſtorum v. 47 ſq. vbi etiam de diebus intercifis, qui mane nefaſti, poſt ſacrificia peracta faſti erant.

Ille nefaſtus erat, per quem tria verba ſilentur,
Faſtus erat, per quem lege licebat agi.

Confer quae de diebus nefaſtis Alexander ab Alexandro lib. 4. genialium dierum c. 20. et ad eum Tiraquellus, Henricus Noris ad Cenotaphia Piſana diſſ. 3. c. 3. Iac. Gutherius de iure pontificio veteri l. 1. c. 23. et l. 3. c. 16. T. V. Graev. Burchardus item Gothelf Struuius in Antiquitatum Romanarum ſyntagmate, et Rev. D. Io. Schmidius in diſſ. de fatalitate temporum, Lipſiae edita. Nec dies ſolum ſed etiam annos certos pro infelicibus habebant, vt bisſextos, quemadmodum ex Auguſtini Epiſt. 119. ad Ianuar. obſeruat Valeſius ad Ammiani XXVI, 1. Alii contra dies fortunati et auſpicatiſſimi, vt Graecis ſexta Thargelionis, de qua Aelianus II, 25. Var. Hiſt. Dies infauſti ſiue ἀποφράδες dicti etiam ſunt *Aegyptiaci*, vt ex eodem Auguſtino in Epiſt. ad Galatas et Beda notant Graeuius praef. ad T. 8. theſauri antiquitatum Rom. et Olaus Wormius p. 55 ſqq. De feriis iudiciariis apud Athenienſes tempore Myſteriorum, vide Meurſii Eleuſinia cap. 31. et pag. 165. Graeciae feriatae, vbi agit de Theſmophoriis. De feriis iudiciariis tempore meſſis ac vindemiae, conſulendus Elmenhorſtius in notis ad Minutium Felicem p. 5. Etiam extra ordinem interdum ad placandos Deos iuſtitium indictum, vel propter periculum ingens, vel magnum luctum vel famem ingruentem, ex Liuio et aliis conſtat. Conf. Xiphilinum p. 215. edit. Wechelianae.

CAPVT

CAPVT XI.

De Sacrificiis, precibus, Concionibus aliisque ſacris, diſciplinis et caerimoniis Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.

Scriptores de Sacrificiis Iudaeorum. 1. 2. *Ἀνθρωποθυσία Iudaeis prohibita, aliis frequentata Gentibus.* 3. *De obiecta Iudaeis recentibus effuſione ſanguinis infantum Chriſtianorum.* 4. *Mos victima ſanciendi foedus.* 5. *Sacrificia Ethnicorum.* 6. 7. *Diuerſis Diis diuerſa ſacra, diuerſa animalia, diuerſae plantae conſecratae.* 8. *De animalibus, plantis, gemmis etc. biblicis et de typis ſcriptores.* 9. *De ſacrificiis Chriſtianorum ſiue precibus.* 10. *De precibus Iudaeorum et Muhamedanorum.* 11. *Ethnicorum.* 12. *De benedictionibus et diris Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.* 13. *De hymnis Iudaeorum, Ethnicorum et Chriſtianorum.* 14. *De Muſica et Muſicis inſtrumentis.* 15. 16. 17. *De Concionibus Iudaeorum,* 18. *et Chriſtianorum.* 19. 20. 21. *De coetibus ſacris, tempore et more conuocandi, campanis etc.* 22. *De acclamationibus et plauſu.* 23. *De Sacramentis V. T. circumciſione et Paſchate.* 24. *De Sacramentis Noui Teſt. Baptiſmo,* 25. *et Euchariſtia.* 26. *De poenitentia Ethnicorum, Hebraeorum et Chriſtianorum publica,* 27. *et quatuor reliquis quas Eccleſiae quaedam Sacramentis adſcribunt.* 28. *De proceſſionibus ſacris,* 29. *peregrinationibus religioſis,* 30. *ieiuniis,* 31. *flagellationibus et aliis diſciplinis voluntariis.* 32 *Sacrorum rituum ac caerimoniarum miſcella quaedam.* 33.

I.

De Sacrificiis Hebraeorum praeter Interpretes Pentateuchi et ſigillatim Leuitici, tum *Eduardum Bernhardum* ad librum 3. *Ioſephi* cap. 9. et ſq. (qui p. 211. merito dolet Ioſephi eiusdem opus de Legibus Hebraeis intercidiſſe) conſulendus *Robertus Sheringhamus* ad tractatum Ioma Lond. 1648, 4to. et Tomo 2. Mishnae a Guil. Surenhuſio illuſtratae, Amſt. 1699, fol. et cum *Iac. Rhenſerdi* V. C. diſſ. qua ſacrificium expiationis cum Chriſti ſacrificio pro humani generis peccati peracto confert, Franekerae 1696, 8. Tum plurimi codices Mishnici alii in primo, ſecundo, ſexto ac praecipue quinto ordine, quos recenſere ſuperſedemus. Quibus addes Maimonidis praef. ad Tomum quin-

quintum Mishnae et tractatum de Sacrificiis, Latine editum per Lud. de Compiegne de Veil, Londin. 1683, 4. et recuſum in faſciculo ſexto Thomae Crenii, Roterd. 1696, in 8. pag. 282 ſq. E Chriſtianis *Guilelmus Outramus* libris duobus erudite de ſacrificiis egit, quorum altero explicantur omnia Iudaeorum, et nonnulla externarum gentium ſacrificia, altero Sacrificium Chriſti. Lond. 1677, 4. Amſt. 1678, 8. *Cherubinus* item *a S. Ioſepho* Tom. 2. apparatus Biblici pag. 1 – 169. *Melchior Leydeckerus* de republ. Hebraeorum lib. 11. cap. 2. *Ioan. Paſtritius* de ſacrificiis. Romae 1700, 4. et S. V. *Ioan. Gottlob Carpzouius* in mantiſſa de ſacrificiis, pag. 699–725. annotatt. ad Goodwini Moſen et Aharonem. Vero Deo primum Sacrificia cruenta, idolis primum fruges et longo demum tempore poſt animalia oblata obſeruat *Io. Owenus* in Theologumenis p. 183 ſq. Confer *Euſebium* lib. 1. demonſtrat. Euangel. cap. vltimo, et quae de Ethnicis Sacrificiis incruentis tradit *Porphyrius* in opere Tetrabiblo, quo ab animatorum nece atque eſu abſtinendum eſſe ſuadet. De ſacrificiis Patriarcharum conſuli merentur *Ioan. Friſchmuthi* diſſertatio de Sacrificiis cumprimis iis quae ſancti viri haud longe ab initio rerum leguntur obtuliſſe, edita Ienae 1653, 4. *Ioannes Owenus* Anglus in Epiſtolam ad Hebraeos T. 1. p. 307 ſeq. Exercitatione XXIV. *Dauid Gſellius* Heluetus in veteris Teſt. ſacrificiis dilucida ratione expoſitis. Duisburgi ad Rhenum 1712, 8. *Henrici Horchii* de igne ſacro victimas abſumente Oratio, Herbornae vulgata Anno 1691, 4to. vna cum Hermeneutica eius ſacra. *Ioan. Henr. Hottingeri*, nepotis, diſſertationes de origine ſacrificiorum Patriarchalium, Marp. 1706. recuſae in Muſeo Helvetico, Partic. 2, p. 281 ſſ. et Partic. 3, p. 341 ſſ. *Franc. Fabricii* diſſertatio de origine ſacrificiorum. Lugd. Batav. 1714. et de ſacrificio Caini et Abelis. 1713. *Ioan. Weſſelii* diſſertationes de origine ſacrificiorum vera et genuina, Leidae 1723. et *Henr. Iac. Pagendarmii* diatribe de ſacrificio primo diuino Numini oblato. Guelpherbyti 1745. *Beatus Werdmyllerus*, Theologus Heluetus, quanquam affirmat, originem ſacrificiorum a mandato Diuino eſſe repetendam, neque infitias it, Chriſtum eiusque ſacrificium iisdem eſſe praefiguratum, tamen negat, ſacrificiorum cruentorum originem et vſum vltra proxima poſt Cataclyſmum tempora referri poſſe. Vide eiusdem amicam diſputationem de origine ſacrificiorum cruentorum ſub V. T. quae inſerta legitur Tom. 6. Tempe Heluetic. p. 173 ſqq. Werdmylleri argumenta ſub examen vocarunt Vir S. R. *Ioan. Chriſti. Burgmannus* in diſſ. num ſacrificia cruenta ante diluuium fuerint ignorata, Roſtoch. 1744. et V. Cl. *Ioan. Gottlieb Boſſeck* in Diſſ. de ſacrificiis Caini et Habelis מקץ ימים oblatis. Lipſ. 1751. pag. 17 ſq. Ipſa nempe ſacrificia Chriſtum eiusque ſacrificium praefigurabant, vt ab Apoſtolo in Epiſtola ad Hebraeos demonſtratum eſt, et agnoſcitur a R. Obadia comm.

in

in Pentateuchum, qui ſacrificiorum ritus ad Meſſiam praefigurandum adhibitos docet, (vide Wolfii Bibl. Hebr. T. 3. p. 867.) nec tantum a Moſe conceſſa ſunt Iudaeis, ideo vt per illa a Sacrificiis idololatricis abducerentur, quemadmodum praeter alios *Gregorius Magnus* lib. 10. Epiſt. 71. et *Chryſoſtomus* homilia de Chriſto paſtore et ove T. 3. edit. Montfauc. pag. 812. D. ſed vt idem Chryſoſtomus ibid. p. 813. B. agnoſcit, τίθησι διὰ πάντων εἰκόνα χριστοῦ, καὶ σκιαγραφεῖ τὰ μέλλοντα, adeoque pridem ante Moſem a Deo probata, propter mactandum olim Meſſiam, et in lege Moſaica diligenter et magno conſilio praecepta. Vide quae aduerſus Iudaeos et aduerſus *Io. Spencerum* de legibus Hebraeorum, *Io. Marshamum* in canone chronico et aduerſus ſcriptores Socinianos copioſe diſputantur ab eodem *Outramo*, ab *Hermanno Witſio* in Aegyptiacis, et in Miſcellaneis T. 1. p. 456 ſſ. a *Io. Cloppenburgio* in Schola ſacrificiorum patriarchali, a *Natali Alexandro* in Hiſt. Eccleſ. Veteris Teſt. aetate IV. diſſ. 3. artic. 2. atque ex noſtratibus a *Wolfgango Franzio* τῷ μακαρίτῃ in ſchola ſacrificiorum, a *Io. Lundio* in den jüdiſchen Heiligthümern, a *Sal. Deylingio* Obſſ. ſacr. P. II, N. 4. a *Sam. Puffendorfio* in iure feciali et diuino p. 119. ab D. *Henr. Muhlio* in Apodixi prophetica p. 161 ſq. aliisque qui rationes typorum Vet. Teſt. ex inſtituto expoſuerunt, atque infra ſect. 9. a nobis referuntur.

II. Sacrificia vel publica erant vt holocauſtum vel hoſtia pro peccato: vel priuata, haec nempe quatuor: holocauſtum, hoſtia pro peccato, hoſtia pro reatu ſ. delicto et pacificum ſiue Euchariſticum ſacrificium. His accedunt agnus paſchalis, primogenita et decimae. Vide Maimonidem Tom. 8. faſcic. Crenii pag. 283 et T. V. Mishnae Surenhuſianae p. 1, 62. *Holocautomata* ſiue *holocauſta* non diuidebantur in fruſta, ſed tota comburebantur Deo, eaque ſola ante legem in vſu fuiſſe contendit *Io. Seldenus* libro 3. de Iure naturae et gentium cap. 8. Conf. *Stephan. Curcellaeum* pag. 949. Operum; et *Ioan. Gothofredi Lakemacheri* munia offerentium et ſacerdotum in ſacrificio holocauſto ex Abarbanele deſignata, Helmſtad. 1730. de holocauſtis autem apud Gentes, ſpeciatim Romanos, *Camillum Silueſtrum* Commentario Italice edito ad Iuuenalem X, 354. p. 559 ſeq. Liba ac ferta ex oleo et ſimilia, quae agitabantur et in altum ſublata [1] offerebantur Deo, maximam partem cedebant Sacerdotibus. Similiter ex Σωτηρίοις et Euchariſticis, quae Holocauſtis fere ſemper coniuncta, pars Deo oblata, vt de animantibus vna cum anima ſanguis praecipue et adeps, pars ſacerdotibus veniebat in cibum, pars maior ab iis qui ſacrificium obtulerant, vel in templo vel domi comedebantur. Vide *Frid. Adolphi Lampii* diſſer-

[1] Hinc vocabula תנופה agitatio et תרומה in altum ſublatio, de quibus multa Talmudici. Vide et Io. Clericum ad Exod. XXIX, 24 et 27.

diſſertat. de ſacrificiis Euchariſticis. Bremae 1729. Confer *Radulph. Cudworthum* libro erudito Anglice edito de vera ratione coenae dominicae, Lond. 1642, 4. et 1676, fol. vbi et idem apud Gentes pleraſque obtinuiſſe docet. Holocautomatis maſculae animantes, pacificis cedebant femellae, ſi credimus Talmudicis in Schekalim Tom. 2. Surenhuſii p. 190, 200. Libamina addita ſacrificiis et ſigilla ſiue notae vide ibid. p. 193. et *I. E. Rau* de libamine oblato in menſa ſacra. Herbornae 1703. Sacrificia quotidiniana etiam extra Hieroſolymam celebrata ſunt, verum ſollemnia Paſchatos, Pentecoſtes, tabernaculorum et expiationis, tantum in Siloh vel Hieroſolymis, qua de re adeundus *Henr. Dodwellus* in libro itidem Anglice edito de vno ſacerdotio et vno altari p. 46 ſeq. et *Ioan. Frider. Loſcanus* diſſertationibus duabus de ſacrificiis quotidianis. Lipſiae 1717. In deſerto per Annos 40. Deo ſecundum ritum Moſaicum oblata ſacrificia non fuiſſe vide notantem *Campegium Vitringam* libro 2. obſerv. ſacrarum p. 254. De differentia inter ſacrificium pro peccato et reatu ſiue delicto (Schuld Opfer und Sünd-Opfer) vide praeter Interpretes Levit. VIII, 1. ſeq. et VI, 25. Sirach. VII, 34. *Samuelem Petitum* cap. 22. Variarum Lectionum, *Outramum* lib. 1. de ſacrificiis c. 13. et *Andream Chriſtophorum Zellerum* ad Maimonidem de vacca rufa pag. 244. *Ioan. Chriſtoph. Wichmannshauſen* et *Ioan. Henr. Erdmannum* in diſſertationibus tribus de אשם ſacrificio piaculari pro noxa offerendo. Witteb. 1716. *Henric. Venemam* Diſſertat. ſacr. lib. 2. c. 6. § 18. p. 322. et *Bernh. Sebaſti. Cremerum* in Poecile Antiquitat. ſacrar. T. 2. p. 75. De ſacrificio auis vngue ſectae interpretes Leuitici I, 14 ſeq. et V, 7 ſeq. Rev. *Theodorus Daſſouius* in diſſ. de aue vngue ſecta et in ſacrificia oblata, Viteb. 1697. *Ioach. Kühnius* pentade 2. Quaeſtionum Philologicarum, vulgatarum Argentorati. p. 5. *Ioan. Henr. Hottingerus* in diſſertat. de ſacrificiis auium, Marpurgi 1706. et in diſſertat. de duabus auibus leproſi. ibid. eod. atque *Ioan. Georg. Michaelis* de duabus auibus purgationi leproſi deſtinatis. Halae 1737. De thymiate eiusque adolendi ritu et de thuribulo, in quo ſuffitum ſacerdos faciebat, praeter *Ioan. Clericum* et alios ad Exodi XXX. confer *Ioan. Braunium* II, 5 ſq. Selectorum Sacrorum, et diſſertationes *Danielis Weymari*. Ienae 1678. *Ioan. Conradi Kesleri*. Bremae 1700. *Georg. Friderici Rogalli*. Regiomonti 1724. *Ioan. Georg. Michaelis*. Francof. ad Viadr. 1735. et recuſam in Eiusdem obſeruationibus ſacris p. 71 ſqq. *Conr. Ikenii*. Bremae 1742. atque *Chriſtiani Ludov. Schlichteri*. Halae 1754. De ſalis vſu in ſacrificiis videatur *Henrici Pontani* Oratio de ſale ſacrificiorum. Traiecti 1703, 4. *Ioan. Henric. Maius* Exercitationum Philologic. et Exegeticar. Tom. 1. p. 573. *Hermannus von der Hardt* Ephemerid. philolog. Diſcurſu XI. p. 197 ſqq. edit. in 8vo. *Franciſci Wokenii* diſſertatio de ſalitura oblationum Deo in V. T. factarum, Lipſiae 1727. et in Eius-

Eiuſdem Meletematibus antiquariis. Wittebergae 1730, 4. pag. 57 ſqq. *Ioan. Petri Hallervordt* diſputat. de foedere ſalis. Lipſ. 1701. *Dauid. Millium* de vſu ſalis in ſacris Iſraelitarum eiusque myſterio, Traiect. ad Rhen. 1734. et *I. G. Carpzouium* ad Goodwinum, p. 716 ſqq. qui etiam ibidem p. 723. de melle, et cur illud altari non fuerit inferendum diſſerit. De vaccae rufae ſacrificio praeter interpretes ad Num. XIX. et Hebr. IX, 13. Epiſtol. Barnabae c. 8. et Maimonidis librum et iam laudatum Zelleri commentarium Amſtelodami 1711, 8. conferantur *Ioan. Bened. Carpzouii* diſſertationes duae. Lipſiae 1668 et 1670, 4. *Daniel Lundius* de vacca rufa. Vpſaliae 1706, 8. *Antonius Drieſſen* Exercitationum Academicarum, Groningae 1719. editarum, exercitatione IV. *Ioannes Outreinus* T. 4. Commentarii in Epiſtolam ad Hebraeos, p. 667 ſqq. *B. S. Cremerus* T. 2. Antiquitatum Moſaicotypicarum, p. 357 ſqq. et *Ioan. Conr. Kesleri* diſſertationes 2. de ſacerdote vaccam rufam comburente. Bremae 1702. Addantur *Theodori Daſſouii* diſputatio de luſtratione Hebraeorum, Wittebergae 1692. recuſa T. 1. Theſauri noui Diſputationum, pag. 823 ſqq. *Salomo Deylingius* Obſeruationum ſacr. Part. 2. pag. 208. et P. 3. pag. 70. *Ioan. Marckius* Faſcicul. diſſertation. philologico-exegeticar. pag. 114 ſqq. *Conradi Ikenii* diſputatio de aſperſionibus Hebraeorum. Bremae 1725. *Paulli Hulſii* de aſperſione per hyſſopum. Groningae 1708. *Imman. Ern. Hahnii* de expiatione per hyſſopum facta. Witteb. 1735. *Ioan. Chriſtoph. Wichmannshauſen* de aſpergillo Hebraeorum ſacro. Witteberg. 1719. *Ioan. Schmidii* de cinerum in ſacris vſu, Lipſiae 1722. et *Ioan. Iac. Quandtii* de cinere in ſacris Hebraeorum. Regiomonti 1722. De lepra et purgatione leproſorum praeter tractatum Talmudicum נגעים legantur *Henrici Hulſii* commentatio de purgatione leprae, adiecta Eiusdem commentario de praerogatiuis priſci Iſraelis, pag. 859. *Ioan. Clerici* diſſertatio Commentario Eiusdem in libros Hiſtoricos V. T. adiuncta. *Auguſt. Calmetus* T. 1. diſſertationum Biblicarum, pag. 74. interpretat. latinae; et P. 2. p. 143. interpretat. germanicae. *Bernh. Sebaſt. Cremerus* T. 2. Antiquitatt. Moſaicotypicarum, p. 273 ſqq. *Iac. Altingius* Opp. T. 5. pag. 300. *Thomas Bartholinus* de morbis Biblicis. c. 8. *Ioan. de Mey* Phyſica ſacra. p. 147. *Ioan. Iac. Scheuchzerus* Phyſic. ſacr. P. 2. p. 456 ſqq. *Georg. Wolfg. Wedelius* Exercit. medicophilologicarum, centuria II. pag. 93 ſqq. *Ionathan Harle* in libro, anglico ſermone edito, *An hiſtorical Eſſay on the State of Phyſick in the old and new Teſtament*, p. 17. *Ruardus Andala* de expiatione leproſi, in Exeg. illuſtr. loc. Scr. *Iacob. Rhenferdus* de lepra cutis Hebraeorum, in Io. Georgii Meuſchenii N. T. ex Talmude illuſtrato. p. 1057 ſqq. *Ioan. Chriſtian. Kirchmeieri* ſylloge exercitation. academicarum, pag. 78 ſqq. *Ienkini Thomaſii* diſſertationes varii argumenti. pag. 460 ſqq. *Philippi Ouſelii* diſſertatio de lepra cutis Hebraeorum.

Franeq. 1709. *Mith. Chr. Rusmeieri* de lepra Moſaica. Gryphisw. 1723. et *Nicolai Nonnii* de leprae aedium myſterio. Bremae 1744. De ratione typica ſacrificiorum expiatoriorum diſſerit *Bernhardus Waltherus Marpergerus* duplici libello. Germanice edito: Das groſze Sühn- und Sünd-Opfer des groſzen Verſöhntages, als ein deutliches Vorbild des Leidens, Sterbens und Auferſtehens Chriſti. Norimbergae 1733, 8. Das letzte Sünd-Opfer im Geſetze, als ein vollſtändiges Vorbild des gekreuzigten Jeſu. Dresdae 1735, 8. De cauſſis, quare piſces immolari non iuſſerit Deus, commentati ſunt *Cornelius a Lapide* in Leuitic. I, 2. pag. 614 ſqq. *Ioan. Buxtorfius*, Pronepos, Catalect. Theologicophilolog. p. 233. et *Albertus Vogetius* in Oratione de natalibus ad aram Iehouae non factis: Medioburgi 1723, 4. In Muſeo Bremenſi T. 1. pag. 376. quaeritur, cur de corde et cerebro in ſacrificiis offerendo nihil praeceptum fuerit? cui reſpondit *Frider. Conrad. Albertus de Trauen* in diſſertat. de corde et cerebro victimarum, Bremae 1731. cui iunge *Ioan. Georgii Michaelis* diſſertationes duas de victimarum corde et cerebro, Francof. ad Viadr. 1730, 4. recuſas in Eiusdem Obſeruationibus ſacris pag. 1 ſqq. in quibus euincere ſtudet, in holocauſtis et ſacrificiis auium cor ac cerebrum ſimul eſſe oblata, aſt in ſacrificiis pro peccato et pro reatu, atque in Pacificis ea ab altari fuiſſe excepta. De renibus animalium, praecipua ſacrificiorum parte prodiit diſſertatio *Io. Daniel. Crameri*. Serueſtae 1714. De ablegminibus ſacrificiorum Deo in altari offerri ſolitis diſputationem habuit *Conr. Ikenius*. Bremae 1743. De impoſitione manuum apud Iudaeos in ſacrificiis adhibita exſtat diſſertatio *Dan. Goetzii*. Witteb. 1713. defenſa.

III. De ἀνθρωποθυσίᾳ Abrahamo a Deo iniuncta vide interpretes ad Geneſeos XXII. Deus tamen promta voluntate Abrahami contentus, filium ab eo mactari vetuit, hoedum permiſit. Hinc in Lege Moſaica nunquam homines immolari ſed primogenitos etiam pretio redimi iuſſit, aliisque ſacrificiis expiari. Immolationes contra hominum Molocho ſiue Saturno factas, ſeuere prohibuit. At inter gentes nihil crebrius fuit immolatione hominum, quod ratio illis dictaret, ſanguinem mutorum animantium non eſſe poſſe aequiualens pretium Deo. Confer *Euſebii* Orationem de laudibus Conſtantini p. 646 ſq. et pag. 659. vbi ait, Hadriani Imperat. temporibus ceſſaſſe morem illum inhumanum. *Hugonem Grotium* libro de ſatisfactione Chriſti contra Socinum pag. 132. et *Io. Lomeierum* de gentium luſtrationibus c. 22. De ἀνθρωποθυσίᾳ veterum Phoenicum et Carthaginienſium (de quibus vide ſis Diodorum Sic. libro 20. Tom. 2. pag. 756 et 798. *Suidam* in Σαρδάνιος) pluribus agit idem *Grotius* ad Deuteron. XIIX, 10. et *Hendreichius* in Carthagine p. 180-191. De aliarum gentium more ſimili videndus *Herodotus* IV, 62. vbi de Scythis

captiuo-

captiuorum centeſimum quemque Marti immolantibus, et cap. 103. vbi de Tauris Iphigeniam colentibus immolatione naufragorum et Graecorum ad ſe delatorum. *Porphyrius* libro 2. de abſtinendo ab animantibus: *Euſebius* Orat. de laudibus Conſtantini pag. 646. et *Conſtantinus* Oratione ad Sanctorum coetum cap. 16. pag. 589. *Io. Seldenus* de Diis Syris, paſſim. *Elias Schedius* de Diis Germanorum, c. 31. p. 557 ſqq. et p. 595 ſqq. *Ioan. Meurſius* in Cypro lib. 1. cap. 8 et 21. atque in Laconic. l. 2. c. 14. *Ioan. Michaelis* ad Gaffarelli curioſitates inauditas p. 95 ſq. *Io. Braunius* in ſelectis ſacris, *Hermannus Witſius* L. 3. IV, 8. Aegyptiacorum cap. 7. contra Marſhamum: *Petrus Daniel Huetius* in Alnetanis quaeſtionibus pag. 278. *Io. Clericus* in indice ad Stanleii Philoſophiam orientalem voce *infans*: *Io. Freinshemius* ad Flori III, 4. n. 2. et Curtii IV, 3. 23. Viri docti ad *Caeſarem* VI, 16. de Bello Gall. *Iuſtinum* XIX, 1. 10 ſeq. *Phil. Camerarius* Centur. 1. Hor. ſubceſiv. c. 59. *Io. Wierus* de praeſtigiis Daem. lib. 1. cap. 6. *Franciſcus Fernandus de Cordoua* Didaſcal. mult. cap. 18. pag. 186. *Phil. Cluuerus* Germaniae antiquae p. 250 ſq. *Stephanus Ioannes Stephanius* ad Saxonem Grammaticum pag. 92 ſq. Molocho infantes non tantum luſtratione per ignem, vt ſenſit Maimonides, ſed plena combuſtione conſecratos eſſe oſtendunt *Hadr. Relandus* parte 2. diſſ. Miſc. p. 114 ſeq. *Io. Marckius* exercitatione textuali ad Leuit. XVIII, 11. *Braunius* aliique. Prae ceteris de barbaro hoc homines immolandi more apud varias gentes recepto egerunt *Iacobus Geuſius* in opere duos in tomos diuiſo quod inſcribitur Victimae Humanae, Groning. 1675, 12. *Io. Iönſenii* ſiue *Ionſii* tractatio de ἀνθρωποθυσίᾳ gentilium, Hamb. 1654, 4. *Chriſtoph. Cellarius* et alii ad Minucium Felicem, cap. 30. *Io. Potterus* pag. 230. Archaeol. Gr. *Io. Ioach. Mullerus* in hiſtoria et moralitate ἀνθρωποθυσίας. Lipſiae 1682. *Chriſti. Henr. Bartholinus* in diſſert. de ritu ſacrificandi homines apud ethnicos. Hafniae 1704. *Ioan. Guil. Ianus* diſſertationibus duabus de ἀνθρωποθυσίας origine. Witteb. 1704, 4. *Io. Baptiſta Thiaudierius de Boiſſy* de victimis humanis, Tomo primo Hiſtoriae Acad. Inſcription. p. 55 ſqq. edit. Amſtelodamenſis. *Dauid Martinius* de religione Gallorum, lib. 1. *Paullus Daniel Longolius* in Originibus ἀνθρωποθυσίας a vulgari crudelitatis crimine vindicatis, duabus diſſertationibus Lipſiae 1729 et 1734. editis: quas quidem origines inde repetendas quum affirmaret Vir doctiſſimus, quod Diis gratum eſſe putauerint homines, ſi ſcelerati, e medio tollerentur, neque enim innocentes caſtosque Diis mactatos fuiſſe; factum eſt, vt eius ſententiam ſub examen vocaret *Erneſtus Florens Riuinus* in diſſertat. de τεκνοθυσίᾳ Iudaeorum a crudelitatis crimine non vindicanda. Lipſiae 1735. Praeter duas illas diſſertationes idem argumentum XXXV. Programmatibus amplius perſequutus eſt idem *Longolius* Curiae Regnitiorum 1736—1743. fol.

euulgatis. *Simelius Langius* in diſſertat. de ἀνθρωποθυσίας origine. Hafniae 1737, 4. *Ioan. Guil. Bergerus* Progr. de Anthropothyſia gentium profanarum, quod recuſum eſt in Eiusdem Stromateo Academico p. 102 ſqq. et *Petrus Petitus* libro ſecundo de ἀνθρωποφάγοις cap. 9 et 10. qui oſtendit morem homines mactandi Diisque ſacrificandi per omnes fere gentes introductum, et Diabolum carnis humanae eſitandae auctorem nefariis hominibus fuiſſe. Apud Aegyptios Amoſis, apud Carthaginienſes Gelon anthropothyſias ſuſtulit. Vide *Scaligerum* ad Euſeb. pag. 23. Ac quidem Carthaginienſes victos Gelo coegit inter conditiones pacis et hanc recipere, ὅτι πάυσονται τὰ τέκνα τῷ Κρόνῳ καταθύοντες, quod non amplius vellent liberos ſuos Saturno immolare. Plutarch. de ſera Numinis vindicta pag. 552. Apud Romanos A. V. C. 657, Senatus conſultum factum ne homo immolaretur, quod antea late obtinuerat, tum a Tiberio hoc facere prohibiti ſunt Druides teſte *Plinio* XXX, 1. et ab Imperatore Hadriano humanas hoſtias ſublatas tradit Pallas apud *Porphyrium* περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, *Euſebius* pag. 154, 156, 164. praeparat. et pag. 659. Orat. de laudibus Conſtantini Imp. Idem *Euſebius* et alii poſt Chriſti in carnem aduentum immolatos vsquam homines negant: quod tamen non vniuerſe accipiendum, vt oſtendit *Antonius van Daalen* in libro de oraculis: Confer *Conrad. Sam. Schurzfleiſchium* diſſ. de inſtitutis Druidum §6. Sane in ipſa Germania noſtra, in qua hunc morem olim obtinuiſſe oſtendit V. C. *Godofredus Schutzius* erudito libello, de cruentis Germanorum gentilium victimis humanis, Lipſiae 1743, 4. euulgato, Gregorii II. adhuc temporibus paganos a Chriſtianis mancipia emere ſolitos, vt horum cruore Numina placarent foedoque ritu illis ſacrificarent, conſtat ex Epiſtola Gregorii II. ad Bonifacium, quae eſt 122. et ex vita S. Wulfromii. Praeterimus quae de pueris ſuo tempore ſolitis Lucifero immolari ab Arabibus narrat, S. Nilus narratione 3. pag. 28. edit. Poſſini, et quae de recentibus variarum gentium ἀνθρωποθυσίαις ex Itinerariis Olferti Dapperi, aliorumque peti poſſunt nullo negotio: niſi quod omnem fidem ſuperat, in Inſula Formoſa quotannis immolari 18000. corda infantum puellorum, vt refert Pſalmanaſaarus in deſcriptione illius inſulae pag. 38, 42, 44. De hominibus piacularibus (qui καθάρματα et περιψήματα graecis dicti ſunt) vide *Chriſtoph. Georgii Mayeri* diſſertat. Lipſiae 1686. editam, recuſam in Menthenii Theſauro Theologicophilolog. T. 2. p. 312 ſqq. *Georg. Dav. Ziegra* diſſertat. de eod. argumento. Witteb. 1693. recuſam in eiusd. Menthenii theſauro, Tomo eod pag. 510. *Phil. Olearii* diſſert. de καθάρμασι gentilium, Lipſiae 1707. euulgatam. *Benedicti Aueranii* diſſertat. 17. ad Euripidem, T. 1. Opp. pag. 439 ſqq. qua agitur, de more hoſtias humanas immolandi mortuorum vmbris, et gladiatorum caede defunctis parentandi. *Iulii Caroli Schlaegeri* diſſertat.

diſſertat. de Athenienſibus ciuitatem ſuam ſanguine humano luſtrantibus. Helmſtad. 1739. editam. De ἀνθρωποθυσία Pilati conſule Interpretes ad Luc. XIII, et *Aug. Theodor. Hoffkuntzii* diſſertationem de hoc argumento, Lipſ. 1721. euulgatam. De more ſe deuouendi pro ſalute alterius *Theod. Crügeri* diſſertat. Witteb. 1724. De deuotionibus veterum in bellis conferatur *Io. Petri Milleri* diſſertatio de hoc argumento Lipſiae 1730. editam.

IV. Spectat etiam ad hanc ἀνθρωποθυσίαν, quod Iudaeis obiicitur a Iac. Geuſio tum in libro de victimis humanis, tum in dialogo cui titulus *Annas et Caiphas fugitiui ex orco*, aliisque, illos Chriſtianorum infantum ſanguine ad ſacra ſua abuti, quod falſiſſimum eſſe et calumniam meram, contendit Iſaacus Viua in vindice ſanguinis contra Geuſium (quo de libro [a] vide Acta Erudit. Anni 1682. pag. 200.) et Clar. Wagenſeilius parte 2. Perae librorum iuuenilium loculamenti ſecundi pag. 135 ſq. qui fontes huius imputationis indicat pagina 152 ſq. Tum in epiſtola de infundibulo ſuo p. 73 ſq. vbi promittit et delineat ſingulare opus de hoc argumento, quod inſcribit *iudicium ſanguinis* ex Exodi XXII, 2. De eodem argumento poſtea breuem libellum Germanica lingua conſignavit, ediditque. Diſputat etiam inter alia Wagenſeilius aduerſus eruditum virum Wilh. Ernest Tentzelium, qui in vernaculis dialogis menſtruis anni 1693 et 1694. multa in contrariam partem diſſeruit. Idem Wagenſeilius diſſertatione de re monetali Romanorum obſeruat hebraicum vocabulum *Dam*, et ſanguinem notare et pecuniam Iudaeis, nec quicquam hos auidius expetere quam illud *Dam*, h. e. pecuniam Chriſtianorum. Confer Meurſii Exercitationes criticas, parte 2. cap. 2. Veram tamen hanc originem eſſe criminationis in Iudaeos iactatae, merito negat Reu. *Io. Wulferus* in theriaca Iudaica pag. 79. qui ipſe de hoc argumento legendus. Quemadmodum et *Io. Andreas Eiſenmengerus* in detecto Iudaiſmo parte 2. cap. 3. et *Io. Iac. Schudtius* in memorabilibus Iudaicis, parte prima, p. 467. Neque vero Iudaeos a ſanguine et carnibus Chriſtianorum vorandis iam olim abhorruiſſe, patet vel ex Dionis Caſſii Traiano, ſub extremum. Quandoque tamen iniuriam illis factam a Chriſtianis quoque, neutiquam abnuerimus.

V. De more mactandi boues in foederibus, et iurisiurandi ſanciti a transeuntibus inter medias partes τομίων ſacrificii, ad illuſtranda loca Gen. XV, 17. et Ier. XXXIV, 18. praeter Grotium aliosque interpretes vide Senecam lib. 3. de ira c. 17. Lucian. in Toxari Tom. 2. pag. 64 ſeq. Suidam in βοῦς ὁ Μολοττῶν et ἐπὶ θύρῃσι, Philoſtratum I, VI. de vita Apollonii c. 21. fol. 264. edit. nouae, Cyrillum Alexandrin. p. 389 ſq. contra Iulianum, editionis Span-

 he-

[a] Subiungitur ille Rev. viri Io. Wulferi Theriacae Iudaicae ad examen reuocatae. Norimb. 1681. 4.

hemianae, vbi profertur locus ex Sophoclis Antigone v. 271. Dictyn Cretenſem l. 1. de bello Troiano, cap. 15. vbi porcum marem mactatum eſſe commemorat. E recentioribus *Thom. Gatakerum* cap. 42. aduerſarior. *Fortunatum Scacchum* III. Myrothec. c. 60 ſq. p. 1115 ſq. *Bochartum* parte 1. Hierozoici lib. 2. c. 33. *Io. Conrad. Dietericum* antiquitat. Bibliear. V. T. p. 633. *Ioach. Kuhnium* pentade 2. quaeſt. 2. Memorias Brixienſes *Octaui Roſſii* ſiue *Rubei*, Italice vulgatas pag. 4. editionis Anni 1693, 4. et Zornio excitatos Bibliothec. Antiquario exeget. pag. 1065. quibus addantur *Georgii Schubarti* diſſertatio de moribus gentium circa foedera. Ienae 1689, 4. *Ioan. Daniel. Iacobi* diſſertat. duae de foederibus veterum per diſſectionem animalium factis. Lipſiae 1710 et 1711. *Ioan. Vpmarckii* diſſert. de ritu foederum, Vpſal. 1708, 8. et *Ioan. Ern. Gerhardi* diſſertatio de ritibus foederum gentis hebraeae. Wittebergae 1650. Hinc Hebraei dicunt foedus diuidere, pro ſancire foedus כרות חברית, vt Latini foedus icere, ferire, percutere, de quibus phraſibus confer Briſſonium de formulis ſollemnibus P. R. lib. 4. pag. 335. Coniunctionis per viſcera ſacrificati hominis, quae deinde comederunt, mentio apud Diodorum Siculum pag. 265. excerptor. Peireſcii, et Dionem Caſſ. LXXI. pag. 803. ſiue edit. recentiſſ. p. 1180. De aliis ritibus contractuum per traditionem calcei, et chirothecae Buxtorfius p. 1443. Lexici Talmudici. De ritu Arabum Herodotus III, 8. De porco in foederibus Romanorum diſſerit Fuluius Vrſinus de famil. Roman. pag. 289. Gutherius de I. P. IV. 18. Io. Phil. Caſſel in commentat. de porco in vexillis et foederibus apud vet. Romanos. Magdeb. 1748, 4.

VI. De Sacrificiis Gentium luſtratoriis atque expiatoriis ἱλαςικοῖς, ἁγνιςικοῖς, καθαρκτικοῖς, quae Latinis *placamina, februa, piamina:* praeclare diſſerit *Hugo Grotius* c. 10. libri de ſatisfactione Chriſti aduerſus Socinum, *Ioannes Lomeier* de luſtrationibus gentium c. 23. *Magnus Daniel Omeiſius* de expiationibus apud veteres gentiles vſitatis. Altorfii 1700. *Henningus Forelius* in diſſert. de ſacrificiis gentilium expiatoriis. Vpſal. 1703, 8. *Frider. Guil. Iahr* in diſſertat. de ſacrificiis gentilium ἱλαςικοῖς ex veterum Hebraeorum diſciplina deductis. Witteb. 1731. De aliis Ethnicorum ſacrificiis conſulendi praecipue *Guil. Stuckius* in deſcriptione ſacrorum ſacrificiorumque gentilium Tiguri 1598 et 1679, fol. et inter opera iunctim recuſa Lugd. Batav. 1695 fol. *Lilius* quoque *Gyraldus* Syntagmate XVII. ſiue vltimo hiſtoriae Deorum, Tomo 1. operum: *Ioan. Saubertus* in conlectaneis de ſacrificiis veterum quae prodierunt Ienae 1659, 8vo. et curante Clariſſ. Crenio recuſa ſunt Lugduni Batav. 1698, 8. *Io. Eric. Oſtermannus* de ſacrificiis gentilium. Wittebergae 1647. et *Angelus Maria Riccius* in diſſertatione de ſacrificiis, quae legitur Vol. 2. Eiuſdem

dem differtat. Homericar. pag. 167 ſq. De Graecorum ſacrificiis conſulas *Ioan. Potterum* II, 4. Archaeolog. Gr. *Io. Gothofr. Lakemacherum* Antiq. Graec. ſacr. P. 3. cap. 1. *Ioan. Vlr. Steinhoferum* Graec. ſacr. P. 1. cap. 2 – 6. et *Chriſtianum Brunings* Compend. antiq. Graec. c. 21. De ſacrificiis Romanorum ſingulatim egere *Paullus Merula* in operibus poſtumis Lugd. Batav. 1684, 4. editis. *Guilelmus Choulius* in opere Gallico ſupra laudato de Romanorum religione, *Struuius* Syntagmatis capite 8. *Kippingius* libro 1. Antiquit. Romanor. cap. 11. et *Ioan. Arndius Bellmannus* in diſſ. de ritu ſacrificandi Romanorum. Vpſal. 1703, 4to. vbi c. 3. conuenientia cum ſacrificiis Hebraeorum oſtenditur. De ſacris Tauroboliis, crioboliis et ſimilibus copioſe diſſeruit *Antonius van Daale* in diſſ. 1. earum, quas Antiquitatibus illuſtrandis edidit Amſtel. 1702, 4. et auctor Anonymus ſcripti Gallici: (Claud. Gros de Boze) *explication d'une inſcription antique trouvée depuis peu à Lyon, où ſont decrites les particularitez de ſacrifices que les anciens appelloient tauroboles*, Paris 1705, 8. et in Memor. Acad. Inſcription. T. 4. pag. 111. ſqq. edit. Amſtelod. Vide et *Reineſii* Epiſtolas ad Rupertum pag. 620. et Commentar. ad Inſcriptiones Veteres p. 76, 211, 212. *Seldenum* III, 14 8. ſeq. de Synedriis Hebraeor. *Gutherium* IV, 19. de iure pontificio, T. 5. Graev. *Sponium* in Miſcellaneis eruditae antiquitatis p. 98 ſeq. *Fleetwodum* ad Inſcriptiones ſelectas p. 16 ſq. *Petrum Zornium* in Bibliotheca Antiquario-exegetica. p. 1081 ſqq. *Philippi a Turre* explicationem inſcriptionis Taurobolii Lugdunenſis, in Sallengrii Theſ. nouo antiquit. Rom. T. 3. pag. 853. *Ioan. Harduini* explicationem Taurobolii et Criobolii, inſertam Memoriis Treuultinis A. 1726. pag. 1859. *Michaelis de la Roche* new Memoirs of Litterature, T. 4. pag. 340 ſqq. *Raphael Fabrettum* p. 665. Inſcript. *Anton. Riccautellam* et *Ioan. Paullum Ricolumm* ad Marmor. Taurinienſium partem 1. p. 13 ſqq. Raccolta d'Opuſcoli ſcientifici, T. 3. pag. 445 ſqq. et *Nathan. Friderici Kautzii* diſſertat. de Taurobolio. Lipſiae 1738. editam. Nihil aliud ſignificat Taurobolii vocabulum proprie, quam bouicidium, vt notauit Salmaſius pag. 8. Solin. ac ſimiliter Criobolium, Aegobolium etc. ſacrificium ac caedem arietis et caprae: taurobolio autem vel criobolio aut aegobolio renati dicebantur qui ſacrificio et ſanguine tauri, vel arietis vel caprae luſtrati erant. Taurobolatae petrae mentio in veteri inſcriptione apud Gutherium II, 5. de iure Veteri Pontificio, Tom. 5. Antiquitatum Graeuii. De Suouetaurilibus, ſiue ſacrificio ex ſue, oue et tauro, luſtrali cenſorum ſacro, (v. Ezech. Spanhemium Tom. 2. numiſmat. pag. 101.) vide ſis *Philippum Rubenium* lib. 1. electorum c. 11. *Sam. Pitiſci* Lexicon Antiquitatum Romanar. in *ſolitaurilia*. *Henr. Noriſium* in diſſertat. de votis decennalibus Imperatorum pag. 76. *Ciacconium* ad columnam Traiani. N. 78 et 188. *Fabrettum* pag. 141 ſeq. et 154 ſqq. vbi maiora ea fuiſſe et minora

nora obſeruat. *Iacobum Gutherium* lib. 4. de iure veteri pontificio cap. 18. quo toto quarto libro erudite et diligenter ritus romanos circa ſacrificia et ſacra varii generis explicat. (Tomo 5. Graeuii.) *Montfauconum* T. 2. ſupplementi antiquitatis illuſtratae p. 73 ſq. *Guil. Cnoulium* pag. 301. relig. Romanor. *Io. Clerici* Bibliothec. ſelectam T. 17. p. 168 ſqq. vbi de Taurobolio Idaeae matris diſſerit. *Laurentium Begerum* T. 3. Theſ. Brandenb. p. 413. et *Ioan. Phil. Caſſelii* diſſertationem de ſue in ſacrificiis gentilium. Magdeb. 1743, 4to. pag. 29 ſqq. De ſacrificiis et ſodalibus Arualibus conſule *Andr. Cirini* librum de vrbe Roma c. 55. *Sponii* Miſc. erud. antiquitatis ſect. 1. artic. 2. *Ioan. Paulli Reinhardi* diſſertationem de hoc argumento. Erlangae 1744. et eundem *Caſſelium* diſſert. laudatae p. 22 ſqq.

VII. Varia de variarum gentium ſacris et ſacrificiis, eorumque generibus ac ritibus congeſſit *Alexander ab Alexandro* IV, 17. *Tiraquelli* notis illuſtratus. *Benedictus Aueranius* diſſert. 41–45, ad Virgilium, T. 2. Opp. et *Henr. Aug. Zeibichius* ad locum Herodoti II, 47. Miſcellan. Lipſ. nov. Vol. 7. p. 479. Genus etiam ſacrificiorum fuit Hecatombe, quo vel centum victimae ſimul mactabantur, vel a centum ſimul hominibus offerebantur, quanquam non ſemper ἀκριβῶς centum erat victimarum, vide Bourdelotium p. 61. ad Heliodorum: et praeter illuſtrem illum Homeri locum Iliad. B. v. 305–321. conſule *Pfeifferum* Antiq. graec. lib. 1. c. 20. *Meurſium* Laconic. II, 14. et Graec. feriar. l. 3. *Potteri* Archaeol. Graec. II, 4. *Lakemacherum* antiquit. graec. ſacr. P. 3. c. 1. § 11. p. 346. et *Pitiſci* Lexicon voce *Hecatombe*, vbi plures ſcriptores recenſentur. De vaſis et inſtrumentis, quorum ad ſacrificia et in ſacris vſus erat, agit idem *Iacobus Gutherius* lib. cit. capite vltimo, *Michael Angelus Cauſſeus de la Chauſſe* de inſignibus Pontificis Maximi, Flaminis Dialis, et inſtrumento ſacrificantium, in eodem Tomo 5. Graeuiano: et cum acceſſionibus recuſus Romae 1747, fol. Plura etiam eiusmodi vaſa et inſtrumenta ſacrorum expoſita videre licet a *Philippo Bonanni* in Muſei Kircheriani claſſe prima, Romae 1709, fol. a *Bernhardo Montfaucono* T. 2. Antiquitatis explicatae, et T. 2. ſupplementi lib. 3. p. 56 ſqq. et T. 4. p. 72. ac *Nicolao Cheualierio* in libro gallice compoſito: *Remarques ſur la piece antique de bronze, trouvée aux environs de Rome.* Amſtelodami 1694, 8. De vere ſacro vide *Ern. Sal. Cypriani* Programmata Coburgenſia, p. 131 ſqq. *Ioan. Heinrici a Seelen* Miſcellanea. p. 264 ſqq. *Ioan. Nicol. Funcii* Diſſertationes Academicas, Lemgouiae 1746, 8. pag. 375 ſqq. et Memorias Academiae Inſcriptionum T. 2. pag. 130 ſqq. De ſimpulo ſiue ſimpuuio fictili, quo vinum libabatur, vide Philippum Rubenium II, 8. electorum. Sacrificium in quo reliquiae epularum igne conſumebantur, vocatum eſt *Proteruia*, de qua vide *Feſtum* et *Io. Bapt. Donium* de paenula pag. 323 ſeq. ex *Macrobii* lib. 2. cap. 2. Saturnal. refe-

referentem iocum Catonis, qui Albidium quendam, qui ſua bona comediſſet, et nouiſſime domum, quae ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, feſtiue dixit, proteruiam feciſſe. De igne diuinitus immiſſo ſacrificiis Abelis, Noachi, Abrahami, Moſis, Salomonis etc. conſulendus *Io. Buxtorfius* in Exercitationibus ad Hiſtoriam arcae foederis, ignis ſacri et caeleſtis, Vrim et Thummim, Mannae, petrae in deſerto, et ſerpentis aenei Baſil. 1659, 4to. Exercitatione ſecunda. *Nicolai Koeppenii* diſſertatio de igne caeleſti. Gryphiswaldiae. *Hil. Chriſtoph. Kaarbol* ſchediaſma de igne ſacro templi ſecundi, Hafniae 1707. et *Alberti Schumacheri* diſputat. de ἐμπυρισμῷ ſacrificii Abelis, Bremae 1718. De ſimili igne iactato apud Gentes, vt apud Herodotum lib. 1. c. 59. Pindarum Olympionic. Oda 7. Solinum c. 5 (al. 11.) vbi de Sicilia, et cap. 30. (al. 43.) vbi de Aethiopia: Ammianum Marcellin. XXIII, 6. pag. 374 ſeq. *Huetius* in Alnetanis quaeſtionibus pag. 216. *Cerda* ad Virgilii Eclogam VIII, 105. *Kircherus* Tom. 1. Oedipi pag. 233. *Iobus Ludolfus* commentario ad Hiſt. Aethiopicam pag. 302. *Petri Baelii* dictionarium hiſtorico criticum in voce *Egnatia*, et *Ioan. Gottlieb Bohnii* diſſertat. duae de igne gentilium ſacro in Iſraelitarum ſacra iniurio. Witteb. 1718. De diis, quibus nulla ſacrificia, nullas hoſtias caedere fas erat, agit ex veteribus *Porphyrius* in libris de abſtinendo a nece animalium, e recentioribus *Alexander ab Alexandro* lib. 2. genialium dier. cap. 22, vbi iterum adde ſis *Tiraquellum.* In Palilibus quoque, qui dies vrbi Romae natalis erat, et in Terminalibus victimam nullam immolatam eſſe conſtat, licet contrarium, vt poetica fide, ſcripſerit Ouidius. Vide *Iuonem Villiomarum* (ſiue *Ioſephum Scaligerum*) in locos controuerſos Roberti Titii pag. 20. In ara Apollinis nullum animal ſacrificabant Delii, tantum preces offerebant teſte *Macrobio* lib. 3. Saturnal. cap. 6. adde *Ezech. Spanhemium* in notis ad Callimach. p. 83. Caeleſtes Deos κνίσσα odore ac ſuffitu, terreſtres cibis ac comeſſationibus gaudere creditos, idem notat diſſ. 4. de vſu numiſmatum p. 299. edit. Amſtelodamenſis. De ſacris Romanorum gentilitiis conſuli poſſunt *Ern. Mart. Chladenius* cap. 4. libri de gentilitate veterum Romanorum, et *Iuſtiniani Thoellden* commentatio de hoc argumento, Lipſiae 1742. edita. De priuatis ſacris confer *Chr. Gottl. Schwarzii* diſſertat. de ſacrorum deteſtatione. Altorfii 1726. et auctior. 1729. De haereditate ſacrorum *Car. Chriſti. Woogii* diſputationem. Lipſiae 1738. De lectiſterniis *Ezechielem Spanhemium* de vſu numiſmatum T. 2. p. 193 *Philipp. a Turre* monument. veter. Antii p. 318. *Alſtorphium* de lectis veterum p. 168. *Iac. Phil. Tomaſinum* de donariis cap. 4. Tom. 12. theſauri Graeuiani p. 2149. *Philippum Ludov. Hanneкenium* de cura domeſtica Romanor. Tom. 1. theſ. Sallengriani p. 1272. *Ioſ. Laurentium* de prandio et coena veterum, c. 21. et *Chriſti. Erdmanni Schumanni* commentationem de lectiſterniis Romanorum

in S. Codice fruſtra quaeſitis. Lipſiae 1739. De ſacrificiis Germanorum gentilium auerruncandi incubi cauſſa factis vide *Godofr. Schützii* Exercit. ad Germaniam ſacram gentil. facientium vltimam. De ſacrificiis gentium Americanarum Bibliothecam Francicam (Bibliotheque Françoiſe) T. 4. pag. 116 ſq. et Laſitauum T. 1. p. 179 ſqq.

VIII. In diuerſis ſacris, diuerſis Diis, diuerſa quoque ſuffimigia, diuerſae victimae, coronae, caerimoniae, ligna diuerſa comburendis ſacrificiis, diuerſae aquae etc. adhibebantur, de quibus Kircherus Tom. 1. Oedipi p. 232 ſq. et Tom. 2. part. 2. p. 538 ſq. Ex animalibus quaenam quibus Diis ſacrificata fuerint (nam laribus thure tantum et vino litabant, vt praeter alios notat Cerda ad Virgilii Eclogas pag. 5.) vt gratas hoſtias [3] victimasque praeberent, perſequitur praeter eundem Kircherum T. 1. p. 238 ſq. *Ioannes Textor* in officina pag. 57 ſeq. *Alexander ab Alexandro* III, 12. *Antonius Clarus Siluius* ad leges regias et XII. tabularum p. 99 ad 103. *Saubertus* cap. 22 ſeq. de ſacrificiis, *Ioan. Potterus* p. 124 ſq. ad Lycophronem. Aues Diis ſacras refert idem Textor p. 281 ſeq. et Animalia inauſpicata p. 279. Quibus animalibus ſinguli Dii vel Deae vehentes ducantur, idem p. 70. et Beda T. 1. Opp. pag. 369. licet hac in parte non ſemper Mythologi ſibi nec Poetae conſtent. De animalibus quae Diis deuota, ἄφετα et vaga ſine cuſtode dimittebantur, praeter *Petrum Victorium* XXVIII, 24. Var. Lect. et *Caſaubonum* ad Athenaeum, *Iac. Gutherius* III, 13. de veteri iure Pontificio T. V. Graev. Morti et furiis ſacra animalia vide apud Voſſium lib. 9. de Idololat. cap. 39. Conſtat autem animalia Diis ſacrificata fuiſſe, vel quod illis inuiſa iudicarentur vt Cereri porca, Hecatae canis: vel quoniam illis putarentur Dii laetari et delectari, vt coruo et cygno Apollo vel ob qualemcunque inter Deos et victimas conuenientiam ac ſimilitudinem. Sic inferis Diis et Manibus offerebantur hoſtiae ἄγονοι ſiue ſteriles, pronae et nigrae ſiue furuae: Confer Zoſimum II, 3. § 5 et 6. Stephanium p. 54. ad Saxonem Grammaticum et Gutherium IV, 8. vbi de ſacris Inferorum: ſuperis contra et bonis Diis albae, foecundae, ἔνορχοι et τετραχηλισμέναι ſiue obtorto verſus caelum collo. Rheae ſiue Cybelae, Deorum matri proprio ſanguine litabant ſacerdotes. Rhodii quadrigas Soli conſecratas quotannis, Illyrii quaternos equos nouo quoque anno in Neptuni gratiam iaciebant in mare. Vide *Feſtum* in Hippius, et de Mithridate quadrigas alborum equorum in altum demergente Appianum Mithridatic. f. 218.

Plantas Diis ſacratas herbasque et arbores perſequitur Poeta Graecus Anonymus (*Rufus Ephesius* ni fallor, licet Pamphilium Alex. maluerit Lambecius

[3] Hoſtia dicta de minoribus animalibus, vt ouibus et volucribus, victima de magnis, vt tauris.

eius II. p. 593. et VI. p. 90.) editus ad calcem Dioſcoridis, editionis Aldinae 1522, 4to. et cum verſione ac notis eruditis D. *Ioan. Rendtorfii* Hamburgenſis redditus a me libro tertio Bibliothecae Graecae cap. 26. additis Graecis ſcholiis ſiue argumentis, quae leguntur etiam inter notha Dioſcoridis pag. 476 ſq. edit. Saraceni, et auctiora exſtant in Codice antiquiſſimo Dioſcoridis, quem ſeruat Bibliotheca Caeſarea Vindobonenſis. Graeco illi Poetae addes *Phaedrum* lib. 3. fabula 17. *Plinium* lib. 12. cap. 1. *Nicol. Mutonum* praefatione ad Serapionem medicum a ſe translatum, *Ioan. Textorem* pag. 141 ſeq. officinae, *Iac. Pontanum* ad Ouidium, *Gerh. Ioan. Voſſium* lib. 5. Phyſiol. Chriſtianae cap. 48 ſeq. et *Io. Meurſium* filium in arboreto ſacro, Lugd. Bat. 1642, 8. in quo non agit de Plantis quarum in ſacris literis fit mentio, ſed tribus libris recenſet Herbas, Frutices et Arbores quae apud Paganos variis Diis ſacratae erant. Videndus etiam *Benedictus Curtius* Symphorianus opere de hortis. *Ioan. Gerh. Wagnerus* in ſpecimine Arboreti ſacri perfectioris, ſiſtente Laurum ex omni antiquitate erutam, Helmſtadii 1732, 8. et *Michael Gottlieb Agnethler* in diſſertatione de Lauro. Halae 1751. De cultu religioſo arborum Iouis, praeſertim in Haſſia, ſingularem diſſertationem edidit *Ioan. Herm. Schminckius.* Neque omittendum quod *Kircherus* T. 3. Oedipi pag. 65. obſeruat numeros Diis ſacratos vnarium ſummo Deo, binarium Palladi, ternarium Mineruae, quaternarium Apollini, quinarium Iſidi, ſenarium Oſiridi, ſeptenarium Mercurio, octonarium Ammoni etc. De quo plura *Ioan. Meurſius* in denario Pythagorico Lugd. Batav. 1631, 4to. et Tom. 10. Gronov. Hinc quot foliis herba vel flos gauderet, ei Deo fuiſſe conſecratum. Pronum quoque eſt colligere, veteres ad ignem ſacrificiorum adhibuiſſe ligna, ex iis potiſſimum arboribus, quae Diis, quibus rem diuinam faciebant, erant dicatae, qua de re agunt Stuckius lib. 2. de Sacrificiis et Taffinus c. 13. de ludis ſaecularibus Tom. 8. Antiquitatt. Roman. p. 537 ſq.

IX. Lubet hac occaſione laudare praecipuos quosdam ſcriptores qui de animalibus et plantis, quarum in ſacra Scriptura mentio fit, diligentius egerunt. Et de animalibus quidem primo loco memorandum eruditiſſimi *Sam. Bocharti* hierozoicon, ſingulari plane eruditione refertum, quod prima vice lucem adſpexit Londini 1664, fol. recuſum emendatius Francofurt. 1675, fol. et denique inter eius opera Vltraiecti 1692. curante Io. Leusdenio, duobus in fol. Voluminibus, et An. 1712. Huius operis duplex exſtat epitome, vna *Stephani M. Veſcei* ſiue *Veczei* Vngari, Franequ. 1690, 4. altera *Ioan. Henr. Maii* Theologi Gieſſenſis, in qua non raro Bochartus reprehenditur, et interdum vt videtur non praeter rationem. Francof. 1686, 8. Ante Bochartum hiſtoriam animalium ſacram, ſed alio inſtituto et apparatu alio compoſuit *Wolf-*

gangus Franzius, Theol. Witteb. quae 1617. Witeb. 8. vulgata, et poſtea ſaepius in Germania et Belgio recuſa eſt, hinc continuata, et eruditis locupletiſſimisque acceſſionibus aucta a Rev. D. Io. Cypriano, Profeſſore tum Phyſices; deinde Theologo Lipſienſi edi coepit Dresdae 1697, 2 Vol. 8vo, et abſoluta denique prodiit Anno 1712, 4. duobus Volumin. *Ioannes* quoque *Buſtbamantius*, Complutenſis Medicus, de animalibus S. Scripturae reptilibus vere dictis Tomos 2. edidit Compluti 1595, 4. et Lugdun. 1620, 8. Exſtat praeterea *Godfr. Mulleri* Θηϱολογία Biblica, de quadrupedibus terreſtribus SS. eorumque attributis et vſu myſtico. Witteb. 1676, 8. *Hermanni Henr. Frey*, Paſt. in Eccleſ. Schwinfurtenſi, therio-ornitho-ichthyo-biblion Germanica lingua vulgatum Lipſ. 1595 et 1605, 4. *Io. Henr. Vrſini* animalium Biblicorum nomenclator, atque de animalibus mundis et immundis, libro 4. miſcellan. ſacrorum, editorum Norimb. 1666, 8. Vide etiam *Ioan. Conr. Dietericum* antiquit. Biblic. veteris Teſtamenti pag. 416 ſq. et *Eduardi Simſoni* Angli hieroglyphica animalium, quae in ſacra Scriptura reperiuntur, Edinburg. 1622. *Ioannis* item *de Mey* commentaria Phyſica in Pentateuchum et N. T. Medioburgi 1661, 4. 2 Vol. *Salom. van Till* Zoologiam, ſiue, commentarium poſtumum de animalibus quadrupedibus in S. S. commemoratis. Dordraci 1714, 4. *Olai Rudbeckii*, filii, Ichthyologiae biblicae partes duas de ſelauis ſiue piſcibus volantibus, et Borith, ſiue purpura, Vpſaliae 1721, 4. et *Theodori Haſaei* disquiſitionem de Leuiathane Iobi et ceto Ionae, Bremae 1723, 8.

De arboribus, herbis et plantis in ſacra Scriptura commemoratis prae ceteris diligenter egit laudatus *Ioan. Henr. Vrſinus*, cuius arboretum Biblicum, primum editum eſt Noribergae 1663, 8. Poſtea Anno 1665. Arboreti biblici continuatio ſiue Phytologia ſacra, Herbarius ſacer, et Hortus aromaticus, in quo de omni genere Aromatum ſacris in literis memoratorum agitur. Vtrumque opus recuſum eſt ibid. 1699, 8. Nec praetereundus *Leuini Lemnii* libellus, in quo ſimilitudines ac parabolas, quae in ſacra Scriptura ex herbis atque arboribus deſumuntur, explicauit, Francof. 1591 et 1596, 12. cui addi poſſunt *Thomae Brown* obſeruationes de plantis in ſacra Scriptura memoratis, *Wilhelmi Sarcerii* herbarium ſpirituale, Germanice editum, ſiue de plantis et herbis quarum in Scriptura mentio fit, Francof. 1573. Iungantur *Adriani Cocquii* Phytologia ſacra. Vliſſingae 1664, 4. *Guilielmi Weſtmacott* Θεολοβοτονολογιά, ſiue, hiſtoria vegetabiiium ſacra. Anglice. Londini 1694, 8. *Matthaei Hilleri* Hierophyticon, ſiue, commentar. in loca S. S. quae plantarum faciunt mentionem, Vltraiecti 1725, 4. *Olaui Celſii* Hierobotanicon, ſiue, de plantis ſacrae ſcripturae diſſertationes, Vpſaliae 1750, 8vo. quod opus reliquis huius generis facile palmam praeripit. *Edmundi Caſtelli* oratio de Botanologica S.S. parte ex ſcriptoribus Orientalibus clarius enarranda. Londini 1667, 4. *Ioannis*

Heim-

Hiemireichii diſquiſit. de vegetabilibus in Talmude memoratis in Actis Francorum eruditis et curioſis, collectione III, V et VII. De melonibus Aegyptiis, ab Iſraelitis deſideratis, commentationem laudatus *Celſius* edidit. Lugd. Batav. 1725, 8. De herba Borith legantur diſſertationes *Ioan. Mich. Langii*, Altdorfii 1705. et *Chriſtiani Benedict. Michaelis*. Halae 1728. De palma eiusdem *Celſii* exercitationes. Vpſal. 1711 et 1720, 8vo. De Dudaim Rubenis *Olai Rudbeckii* commentatio. Vpſaliae 1733. De myrto diſſertatio *Ioan. Rodolphi Crameri*. Tiguri 1731. De cedro *Chriſtoph. Iacobi Trew* hiſtoria cedrorum Libani T. I. Nouor. Actor. Acad. Curioſor. pag. 409. et ſeorſim Norimbergae 1757, 4to. Ceterum Bochartum quoque in animo habuiſſe Hierobotanicon condere, ex eius Hierozoici parte 2. p. 847. obſeruat Ericus Benzelius in Actis litterariis Succiae An. 1721. p. 157. *hunc, inquit, ſi ingredi licuiſſet paradiſum, vidiſſet arbores, flores atque fructus paucis in noſtro orbe viſos deguſtatosque. Certe Lemnios et Vrſinos ſuorum hortorum poenituiſſet.* Blaſius quoque Caryophilus hoc inſtitutum ſibi fuiſſe, inſignibus quibusdam ſpeciminibus demonſtrauit P. I. Diſſertation. miſcellanearum, Romae 1718, 4. euulgatarum.

De gemmis, quarum praecipue Exod. XX. et Apoc. XIX, 19 ſq. mentio fit, praeter Ludouicum de Dieu et alios interpretes videndus S. *Epiphanii* liber περὶ τῶν δώδεκα λίθων, ſiue de gemmis in veſte Aharonis editus ſeparatim cum verſione *Iolae Hieronis* Tarentini, et auctior ex antiqua verſione latina ſtudio *Franc. Fogginii*, Romae 1745, 4. atque inter Epiphanii opera a *Petauio* illuſtrata Tom. 2. pag. 225. tum in *Matthaei Hilleri* egregii viri libro de duodecim gemmis in pectorali ſummi Pontificis Tubing. 1698, 4. et in ſyntagmatis eius Hermeneuticis ibid. 1711, 4to. qui obſeruationes ſuas et *Salmaſii* ex Plinianis eius Exercitationibus ad Solinum et Homonymis Hyles iatricae addidit. Tum *Anaſtaſius Sinaita* quaeſtione 40, quam edidit *Conradus Geſnerus* in collectione ſcriptorum qui de rebus foſſilibus egerunt, Tiguri 1566, 8vo. atque ex alio Codice Manuſcpt. cum Franciſci Turriani verſione Petauius Tom. 2. Opp. Epiphanii p. 233. Hiſce iungendus *Eduardus Bernhardus*, cuius accurata de gemmis S. Scripturae tractatio inſerta notis ad librum III, 7. 6. Antiquitatum Flauii Ioſephi pag. 180 ſeq. *Ioan. Braunius* libro 2. eruditi de veſtitu Sacerdotum Hebraeorum operis, cap. 8. ſeq. qui p. 631. meminit libri quod de hoc argumento molitus fuerat vir ſummus *Samuel Bochartus*, ſed qui vna cum ipſo intercidit. Conferantur amplius *Hugo Broughtonus* in Concentu S. Scripturae pag. 155 ſeq. *Franciſcus Rueus* de gemmis aliquot, quarum mentio fit in Apocalypſi, Francof. 1596, 12. et alibi, vna cum Leuino Lemnio de plantis Biblicis, ſubiuncta *Paſchaſii Balduini*, Canonici Phalempinenſis, Epiſtola eiusdem argumenti. *Hyacinthi Gimmae* hiſtoria lapidum, mineralium et gemmarum,

rum, de quibus in S. S. mentio. Italice, Neapoli 1730, 4. *Andreas Baccius* de duodecim gemmis S. Scripturae: *Bernh. Lamius* lib. 3. cap. 4. p. 425 ſqq. introductionis in S. Scripturam: *Ioan. Guil. Baierus* fil. Profeſſor Altdorfinus in diſſertatione de ſapphiro S. Scripturae, Altdorf. 1705. qui lazuli lapidem illo denotari contendit, atque Ienenſium Aeſculapius celebratiſſimus *Georgius Wolfgangus Wedelius* in Exercitationibus Medico-Philologicis Centur. 1. Decad. X. diſſ. 1. de Iaſpide S. Scripturae, quem diſputat eſſe adamantem. Vrim et Thummim quidem (per quod gemmas * ipſas Aharonitici pectoralis, D. Ioan. Brentius, Simon Patricius Epiſcopus olim Elienſis commentario in Exodum, aliique plurimi cum Eduardo Bernhardo ad Ioſephum pag. 176. edit. Hauercampianae intelligunt,) *Ioan. Spencerus* in diſſ. de Vrim et Thummim Cantabrig. 1669, 8. et de legibus Hebraeor. III, 7. *Thomas Hobbeſius* Hiſtor. Eccleſ. X, 275 ſq. et *Ioan. Marshamus* putant fuiſſe Teraphim aliquod ſiue imaginem, de collo ſuſpenſam, qualem imaginem veritatis ab Aegyptio Iudice geſtatam teſtantur *Diodorus Siculus* lib. 1. p. 68. et *Aelianus* XIV, 34. Var. Hiſt. Spencerum oppugnant *Herm. Witſius* lib. 1. cap. 8. et lib. 2. c. 10 ſq. Aegyptiacorum et lib. 3. c. 11. *Philippus Riboudealdus* libro de Vrim et Thummim Genev. 1685, 12. D. *Ioan. Benedictus Carpzouius* ad Schickardi ius regium Hebraeorum pag. 44 ſeq. *Ioan. Henr. Maius* T. 1. ſelectar. Exercitat. Diſſ. 12. p. 431 ſqq. *Salomo Deylingius* obſerv. ſacr. parte 2. obſ. 32. §7. *Ioan. Marckius* exercit. exget. 22. p. 325 ſqq. *Frider. Adolph. Lampe* in oratione inaugurali de Vrim et Thummim: Bremae 1727, 4. *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 2. apparatus biblici p. 433 ſqq. *Petrus Iurieus* hiſtor. dogmatum et cultuum parte 3. c. 2. p. 454 ſqq. *Gottlieb Wernsdorfius* in diſſertat. de reuelationibus earundemque varietate, T. 1. Diſſertat. eius iunctim editarum pag. 751 ſqq. *Bernh. Hermkhuyſen* in libro belgico, *Lex Vmbrarum*, pag. 398 ſqq. et *Petrus Zornius* biblioth. antiquarioexeget. pag. 712 ſqq. Vide etiam ſis de Vrim et Thummim Suidam in Ἐφοὺδ, Exercitationem *Ioan. Buxtorfii* ſupra p. 497. laudatam. *Frid. Viccii*, Witteb. 1669. *Ioan. Chriſtophori Wichmannshauſen*, ibid. 1701. *Io. IacobiGanteſuillerii* dilucidationem Myſterii Vrim et Thummim, Hanov. 1675. laudati *Wedelii* Centur. 2. decur. 3. Exercitationem 7. pag. 65 ſeq. *Ioan. Clericum* ad Exodi XXVIII, 30. et Num. XXVII, 21. cui illud videtur fuiſſe torques margaritarum et carbunculorum, aut eiusmodi gemmarum, quo quum ornatus eſſet

* Caſpar Neumannus, Vratislauiae ſuae olim decus, in biga difficultatum ſacrarum de gemmis Vrim et Thummim dictis et de cibo Samariae obſeſſae, Vratislauiae 1707, 4. ex ipſo nomine hoc ingenioſe colligit, dici enim gemmas *Vrim* quod ſplendeant et luceant, *Thummim* vero, quod earum ſuſperficies ſit plana et aequalis. Rationem typicam huius Vrim et Thummim ad Chriſtum, exponit Ioan. Cocceius Epiſtola 214.

eſſet ſacerdos, Deus per eundem, diuinitus afflatum, oracula ediderit. *Ioan. Benedicti Carpzouii*, Nepotis, chriſtianam de Vrim et Thummim coniecturam, Lipſiae 1732, 8. *Beati Werdmulleri* coniecturam de Vrim et Thummim, quae legitur T. 6. Tempe heluetic. p. 281. eo redeuntem; *conſtitiſſe illud duabus tabulis, quae vt* Ectypus *duabus tabulis foederis, vt* Archetypo, *exacte reſponderint, quem Ectypum Deus ſub pectorali ſeruari voluerit, quo ſic Pontifex in pectore ſuo eum ſemper coram Domino geſtaret. Ioan. Ioach. Schroederi* diſſertationem de Vrim et Tymmim in Pontificiis Hebraeor. pectorali poſitis. Marburgi 1744. in qua perhibetur, quod per Vrim et Tymmim ſignificentur lapides pretioſi fulgentes, exornando P. M. inſeruientes: negatur vero, vnquam eidem factum per iſtos lapides diuinum eſſe reſponſum. *Io. Frid. Stiebritzii* diſſertat. qua variae de Vrim et Thummim ponderantur ſententiae, veraque ad ductum Exodi XXVIII. 30. ſiſtitur. Halae 1753. Eſt autem haec Stiebritzii ſententiae ſumma: *Vrim et Thummim deſignare non niſi reuelationes diuinas, quae ſoli menti Pontificis inderentur, quando Deum in re dubia, ſicuti reliquis veſtibus pontificalibus, ita in primis pectorali indutus, conſuleret.* Iunge hiſce alios quam plurimos memoratos Rev. D. *Io. Georgio Pertſchio*, praefat. ad *Georgii Guilelmi Dieterici* duodenarium ſacrum de Vrim et Thummim, Numburg. 1714, 4to. S. V. *Chr. Matth. Pfaffio* in praefatione Tubingenſi Operis Spenceriani editioni praemiſſa, et *Ioan. Chriſtoph. Wolfio* ad Lundii Antiquit. Hebraeor. ſacras p. 488. not. o.)

In iisdem Ampliſſimi *Wedelii* Exercitationibus plura ſacrarum litterarum loca ex Medicorum et Phyſicorum, Mathematicorumque obſeruationibus illuſtrantur, quod inſtitutum pridem fuit *Franciſcii Valleſii* Couarruuiani Medici, libro de ſacra Philoſophia, ſiue de iis quae ſcripta ſunt Phyſice in libris ſacris, Lugd. 1588, 1595, 8vo. *Valentini Henrici Vogleri* Profeſſoris Helmſtadienſis meritiſſimi, libro de rebus naturalibus ac Medicis quarum in S. Scripturis fit mentio, Helmſt. 1682, 4to. et in Phyſiologia Hiſtoriae paſſionis Ieſu Chriſti, ibid. 1673, 4to. *Ioan. Maii* (de Mey) in Phyſiologia ſacra ſiue commentariis p. ſoo. laudatis editisque latine Middelburgi Anno 1661, 4to. et Belgice recuſis inter eius Opera Lugd. Bat. 1706, fol. *Samuelis Reyheri* ICti et Mathematici Kilonienſis praeclariſſimi Anno 1714. denati, in Matheſi Moſaica, ſiue locis Mathematice explicatis, cum appendice aliorum S. Scripturae locorum Mathematicorum Kil. 1679, 4. cuius operis longe vberiorem editionem iam pridem parauit, et priorem eius tomum paullo ante obitum abſoluit Anno 1714, fol. *Hieronymi Dicelii* Profeſſoris Lipſienſis in ſpicilegiis ex diſciplinis Mathematicis, loca quaedam Biblica illuſtrantibus, Lipſiae 1702, 8vo. *Guilelmi Ader* in diſſ. de aegrotis Euangelicis, T. 9. Criticor. ſacrorum Anglor. et *Thom. Bartholini*

tholini in libris plus ſimplici vice excuſis, de morbis Biblicis, de latere Chriſti aperto, de paralyticis Noui Teſt. et de cruce, quo poſtremo de vino myrrhato, de corona ſpinea et ſudore Chriſti ſanguineo diſſerit. *Conradi Iohreni* in diſſertationibus de morbis Biblicis et de Chriſto Medico, Francof. ad Viadr. 1704. *Chriſtiani Warlitzii* Medici Anhaltini in variis diſſ. quae memorantur in Nouis litterariis Hamb. A. 1705. pag. 163. Sunt etiam in manibus nonnullae huius generis Exercitationes editae Kiloniae a viro docto *Io. Daniele Maiore*, vt de Myrrha Chriſto a Magis oblata, de locuſtis cibo Ioannis Baptiſtae, de Ieiunio Chriſti quadrageſimali, de Chriſto Medico ortuque diuino Medicinae, de Lunaticis, de paralyticis, et de ſale fatuo: voluitque plures libros huiusmodi Exercitationum publicare, quorum hic liber primus praeſcribitur, quemadmodum illa de Coſmodixi Satanica ad Matth. IV, 8. ſeparatim lucem vidit Kilon. 1686. de quo argumento praeter interpretes videnda *Bocharti* commentatio de Ieſu Chriſti in montem templique pinnaculum transportatione, ſcripta ad N. Heraultum Tom. 1. Opp. p. 493 ſeq. Nouiſſime in interpretandis illuſtrandisue S. S. locis ex ſcientiis, phyſica, mathematica, medica, cum laude verſati ſunt *Ioan. Iac. Scheuchzerus* in opere egregio, cui *Phyſices ſacrae* nomen dedit, quod ab 1731 – 1735. Auguſtae Vindelicorum quinque in folio voluminibus prodiit, quorum duo figuras in aere inciſas exhibent. *Richardus Mead* in medica S. ſiue, de morbis inſignioribus, qui in Bibliis memorantur, Londini primum edita, et deinde 1749, 8. absque loci mentione recuſa. *Ioan. Bernh. Wiedeburgius* in matheſi Biblica ſeptem ſpeciminibus comprehenſa. Ienae 1730, 4. *Ioannes Iacobus Schmidt* in Phyſico Biblico. Lipſiae 1731. Mathematico Biblico. Zullichauiae 1736. Medico Biblico. ib. 1743. lingua germanica in forma octopartita editis. *Ioan. Iac. Baierus* in Animaduerſionibus phyſicomedicis in quaedam N. T. loca. Altd. 1731, 4. et S. V. *Chriſti. Bened. Michaelis* in Philologematibus medicis. Halae 1758.

Rationem typicam ſacrificiorum et aliarum rerum Veteris Teſt. ad Chriſtum praeter ſcriptores Commentariorum in Leuiticum et epiſtolam ad Hebraeos expoſuerunt ſingularibus libris inter noſtrates quidem Theologos Lutheranos *Frid. Balduinus* in Aduentu Chriſti typico et paſſione typica: *Ioannes Botſaccus* in promtuario allegoriarum, *Mich. Baumanus* in Analectis typicis ſacris: *Lucas Bacmeiſterus* in explicatione typorum V. T. *Ioach. Langius* in myſterio Chriſti ac Chriſtianiſmi in faſciis typicis antiquitatum biblicar. V. T. Halae 1717, 4to. Tum Germanice *Valerius Herbergerus* in magnalibus Dei, *Dan. Feſſelius* in Chriſto Myſtico, *Io. Ieremias Reichhelm* in Ieſu typico, *Ioach. Emdenius* in Ieſulo typico et paſſione Chriſti typica, 3 Vol. *Io. Iac. Rambachius* in Chriſto in Moſe, *Io. Dauid. Michaelis* in delineatione theologiae typicae, ger-

germanice edita Gottingae 1753, 8. aliique, Martino Lipenio et Chriſt. Matth. Pfaffio in diſſertat. de recta theolog. typicae conformatione pag. 4. not. (n) laudati.

E Reformatis praeter *Ioan. Cocceium* et qui eum ſequuntur in ſuis ad S. Scripturae V. T. libros Commentariis, *Ieremias Taylor* in Chriſto reuelato, qui liber Anglice et Latine ſaepius editus eſt: *Ioannes Biermannus* in Möſe et Chriſto, Belgice et Germanice: *Samuel Marther* cuius explicatio typorum Vet. Teſt. iam ſecunda vice A. 1705. Anglice prodiit: *Iacobus Gerardus de Bergeries* in Moſe reuelato, Genev. 1670, 8. Gallice: *Henricus Groenewegen* in Hieroglyphicis ſacris, Belgice editis Hagae 1693, 4. *Radulphus Robinſonus* in libro Anglice edito: *Chriſt all in all, or Similitudes by which Ieſus Chriſt is deſcribed in holy Scriptures.* Londini 1660, 4. *Antonius Drieſſen* in diatribe de principiis et legibus theologiae emblematicae, allegoricae, typicae et propheticae. Traiecti ad Rhen. 1717, 4. *Bernh. Seb. Cremerus* in Prodromo typico. Amſtel. 1721, 4. Tetrade propheticotypicarum exercitationum ex V. T. ibid. 1723, 4. et Oedipo euangelico ſacrarum antiquitatum ex Moſe, Prophetis et Pſalmis. ibid. 1745, 4. *Campegius Vitringa* in libro poſtumo de theologia ſymbolica. Traiecti ad Rhen. 1726, 8vo. *Ioannes van den Honert* in inſtitutionibus theologiae typicae, emblematicae et propheticae, Lugduni Batav. 1730, 4. aliique a Celeberrimo Pfaffio in diſſertatione ſupra laudata pag. 5. not. (o) excitati: quibus iungatur *Iac. Triglandii* de origine et cauſſis rituum Moſaicorum oratio inauguralis Lugd. Batav. 1702, 4to. et quae aduerſus Spencerum, Iudaeos ac Socinianos typorum relationem haud agnoſcentes, a viris doctis diſputantur. De vſu et abuſu circa conſiderationem typorum V. T. vide *Guil. Saldeni* otia diuina lib. 2. cap. 3. et *Ioan. Claudium* Tomo ſecundo Oper. poſtumor.

E Romanae Eccleſiae ſcriptoribus figuras V. T. ad Chriſtum referunt *Ludouicus Granatenſis* T. 1. Opp. p. 351 ſeq. *Petrus Daniel Huetius* in demonſtratione Euangelica, propoſitione IX. cap. 170. p. 1145 ſeq. *Theophilus Raynaudus* S. I. Tomo 1. Opp. pag. 339 ſeq. *Hieron. Laurettus*, Benedictinus, in ſilua allegoriarum Scripturae, Pariſ. 1583, fol. et *Didacus Baëça* S. I. commentariis allegoricis et moralibus de Chriſto figurato in Vet. Teſt. 3 Vol. Lugd. 1633. 1635. 1637, fol. Vtrum impii etiam aliquando typum et figuram Chriſti geſſerint, diſquirit *Io. Euſebius Nierembergius* de origine S. Scripturae lib. 7. c. 17.

In explicandis typis fatorum Eccleſiae et Antichriſti copioſiores et iuſto forſitan ingenioſiores ſunt nonnulli qui Cocceium ducem ſequuntur. Non deſunt etiam qui Caini et aliorum peccata inter typos referant cum Auguſtino XXII, 24. 42. 70. 83. contra Fauſtum Manichaeum. Vide Petri Iurieii [s] Hiſto-

riam

[s] Iurici κυρίας δόξας quaſdam refellunt Rev. D. Io. Franciſcus Buddeus in Exercitatione Theologica de peccatis typicis, Ienae 1706, 4to, et Lud. Borgheſius in Hiſtoria critica de Melchiſedecho, cap. 5.

riam Criticam dogmatum rituumque Iudaicorum pag. 67 ſq. et Henrici Hulſii figuras temporum ſiue ſchema triplex Prophetiae ad calcem libri de vallibus prophetarum pag. 465 ſq.

X. Chriſtianis [6] nobis ſacrificii loco ſunt preces, de quibus prae ceteris, quod ad antiquitates et ritus earundem attinet, diligenter egere *Ioſephus Binghamus* libro 13. Origin. eccleſiaſticarum, et B. D. *Ioach. Hildebrandus* tribus libris de precibus veterum Chriſtianorum, ex quibus primus Anno 1655. editus eſt in 4. et A. 1702. recuſus Helmſtadii ſub titulo *ſacrarum antiquitatum de precibus veterum Chriſtianorum libellus*, in quo veterum oratoria, ſiue loca, in quibus orarent, et ſtata orandi tempora percenſentur, vbi inter alia diſſeritur etiam de Horis canonicis, de precibus ad pulſum campanae, de haereſi Euchitarum, ſ. Maſſalianorum. Liber ſecundus inſcribitur *rituale orantium* ſ. compendium veterum orandi rituum, itidem Helmſt. 1656 et 1702, 4. Tertius liber doctrinam veterum de precibus et de inuocatione ſanctorum, et precibus pro defunctis, perſequitur. Ceterum in illo rituali orantium agit c. 1. ſtatim *de ritu precandi verſus orientem* [7] licet pie orantibus ἐν παντὶ τόπῳ ὑπάρχειν τὴν ἀνατολὴν notet Iuſtinus quaeſt. CXVIII. ad Orthodoxos, de quo ritu exſtat ſingularis B. *Iacobi Thomaſii* diſputatio Lipſiae 1670. edita, et *Andreae Goedingii* de ritu veterum precandi anatolico. Vpſaliae 1693, 8. quibus adde *Coſmam* Indicopleuſtem V. pag. 202. *Menardum* ad Gregorii M. Sacramentar. pag. 69 ſq. *Lucam Tudenſem* II, 23. contra Albingenſes, vbi Saracenos ad meridiem [8] orare ſcribit Tom. 25. Bibl. PP. pag. 240. C. Idem II, 12. p. 226. diſputat Chriſtum in cruce faciem direxiſſe verſus occidentem. *Ioan. C. Loeſcherum* faſciculo 2. Obſ. ſelect. 6. qui Braminas Iudaeorum obſeruat verſus Septentrionem reſpicientes orare. *Io. Bonam* de diuina Pſalmodia pag. 439. operum: *Melchioris Zeidleri*, Theologi Regiomontani, diſſertationem, ex qua nonnulla profert *Philippus Iacobus Hartmannus*, in libro de geſtis Chriſtianorum ſub Apoſtolis p. 417. *Iacobum Billium* ad epiſtol. 66. Nazianzeni. *Seldenum* lib. 3. de Synedriis c. 16. *Cotelerium* [9] Tomo 1. Patrum Apoſtolicorum p. 264. ad Conſtitut. Apoſtol. II, 57. et ad Chryſoſtomum in Danielem p. 223. *Petauium* pag. 317 ſeq. dogmatum theologicorum de opificio ſex dierum, *Io. Dallaeum* de Pſeudepigraphis Apoſtolicis p. 154. *Steph. le Moyne* ad Ier. XXVIII, 6. p. 43.

[6] Etiam apud Hebraeos additas fuiſſe ſacrificiis preces contra Ionam Schlichtingium probat Petrus Zornius T. 1. Opuſc. ſacror. p. 320.

[7] Sic Chriſtiani ſuſpendendi verſus orientem ſuſpendi praeoptabant. Vide Moſchi pratum cap. 12.

[8] Hebraei contra ad occaſum orarunt. Vide Allatium p. 107 et 125. de conſenſu vtriusque eccleſiae. Ethnici vero Graeci et Romani ad orientem. Vide Vitruuium IV, 5 et 8.

[9] Idem Cotelerius pag. 261. etiam templorum proſpectum ad Orientem fuiſſe notat, vt precantes ad Paradiſum, in oriente plantatum, omiſſam patriam, conuerſos vultus haberent.

6. pag. 43 ſq. *Caſparum Caluoer*, ritualis Eccleſiaſtici Tomo 2. pag. 546 ſeq. *Henricum Mullerum* ſemicenturia ſecunda, quaeſtione 21. *Frider. Spanhemium* T. 2. Opp. pag. 918 ſqq. *Ioan. Hornbeckium* Miſcellan. ſacror. pag. 606. Angli Anonymum libellum ſub hoc indice editum: *Alkibla, a Diſquiſition upon Worſhipping towards the Eaſt: with a free and impartial Examination of the reaſons aſſigned for it by the ancient Fathers. London* 1728. Quem libellum quum ſub examen vocaret *Ioannes Andrews* in libello etiam Anglice edito: *The Kebla, or a Defence of Eaſtward adoration*, Londini 1728. auctor anonymus alteram libelli ſui partem edidit 1729. cui vindicias contra Ioannem Andrews adiunxit, ad quas reſpondit Andrewſius edita ſecunda libelli ſui parte 1731. Ab Apoſtolis ipſis hunc morem repetit *Iuſtinus*, quaeſtione 118. ad orthodoxos, et *Germanus* Patriarcha Conſtantinopol. in theoria Eccleſiaſtica et Myſtagogica § 8. *De eleuatione manuum inter precandum*, de qua idem Hildebrandus agit cap. 9. videatur *Io. Philoponus* ad Hexaemeron pag. 43. *Philippus Bonarota* pag. 112. obſeruation. ad fragmenta quaedam vaſorum antiquorum, et ſingularis diſſertatio de hoc argumento ab Rev. D. *Adamo Rechenbergio* Lipſiae Anno 1688. edita et recuſa in eiusdem exercitationibus in N. T. p. 145 ſqq. *De apertione capitis in ſacris*, Caluoerus Tomo ſecundo ritualis eccleſiaſtici pag. 555 ſeq. *Godofred. Buchnerus* in diſſertatione de ritu caput retegendi antiquis receptiſſimo, Witteb. 1688. et *Chriſtoph. Henric. Zeibichius* in diſſertat. de moralitate ritus caput aperiendi in ſacris, Witteb. 1704. De ritu *capitis in ſacris operiendi* apud Iudaeos et varias gentes expoſuerunt *Ioan. Guil. Bergerus* erudita diſſertatione, Wittebergae 1703. edita; *Henric. Rudigerus Mallincrott* in commentatione Lipſiae 1735. euulgata; et *Ioan. Godofred. Lakemacherus* Obſeruationum philologicarum parte 3. pag. 209 ſqq. De inclinatione corporis vel apertione capitis ad appellatum nomen Ieſu Frideric. Spanhemius Tom. 2. Opp. pag. 916 ſeq. De Oratoriorum eccleſiae cum Synagogis conuenientia, adi *Campegium Vitringam* lib. 1. Synagogae parte 3. cap. 1 ſq.

Quod *certis precum formulis* vſi veteres fuerint Chriſtiani, illaeque rite adhibeantur, contra Anabaptiſtas, aliosque oſtendit *Hartmannus* p. 412. libri laudati, *Ieremias Taylor*, in Apologia publicae et ſtatae formulae precum atque Liturgiae, Anglice edita: *Ioan. Durellus* in hiſtoria rituum Eccleſiae Anglicanae cap. 10. pag. 78. *Frid. Spanhemius* fil. Tom. 2. Opp. pag. 929 ſeq. et 1283 ſeq. *Mericus Caſaubonus* in defenſione orationis Dominiciae itidem Anglice edita. B. *Matthias Zimmermannus* in analectis pag. 496 ſeq. Rev. *Henr. Lud. Benthemius* de ſtatu Eccleſiae Anglicanae pag. 369 ſeq. et D. *Ioan. Franciſcus Buddeus* in Theologia Morali p. 458. Videri etiam poſſunt et cum his contendi atque examinari quae de non ſtatis in veteri Eccleſia liturgiis diſputat ſingulari libro

Anglice atque inde gallice vulgato *Dav. Clarkſon*, qui recenſetur Tom. 16. Bibliothecae vniuerſalis pag. 138 ſeq. confutatus a *Combero* de quo mox infra mentio a nobis fiet. Certas precum formulas aeuo apoſtolico vſitatas fuiſſe negat quoque V. C. *Ioannus Georgius Walchius* H. E. N. T. pag. 718. not. * Formulas precum in Eccleſia publico vſu receptarum exhibent libri Liturgici, Euchologia, Breuiaria etc. De *Collectis* Eccleſiaſticis Claudius Eſpencaeus pag. 1024 ſq. Operum. De generibus precum quas memorat Paullus Apoſtolus 1 Timoth. II, 1. vide praeter interpretes, *Origenem* libro de oratione p. 46 ſq. *Ioan. Marckium* Exercitatione textuali XLII. *Rich. Simonem* ſupplemento ad Leonem Mutinenſem p. 57. *Ioan. Lomeierum* lib. 1. genialium dierum et *Iacobum Gutherium* lib. 4. de iure veteri Pontificio c. 14 ſeq. Tomo 5. theſauri Graeuiani. Preces a veteribus Chriſtianis factas etiam pro Principibus Magiſtratibusque Ethnicis et haereticis, probat *Ioan. Fileſacus* lib. 2. Electorum p. 399 ſeq. Ante preces ad puritatem animorum commendandam lauari mos fuit, de quo meminit Chryſoſtomus Homilia ſexta in Epiſtolam ad Epheſios et ſexta in poſterior. ad Timotheum. De vſu orationis Dominicae apud veteres Chriſtianos eruditam diſſertationem edidit *Io. Georg. Walchius*. Ienae 1729. De formula *Dominus Vobiſcum* vide *Ioan. Frider. Mayeri* diſſertationem Gryphisw. 1700. De formula *ſurſum corda*, *Bartholom. Botſacci* diſſertationes duas. Hafniae 1690 et 1698. et *Adami Rechenbergii* vnam. Lipſ. 1704. De reliquis precum formulis *Ioan. Andr. Schmidii* diſſertationem Helmſtadii 1699. editam, et recuſ. 1726. et *Franc. Fabricii* diſſertationes duas. Lugduni Batav. 1732. De *Doxologia* veterum Chriſtianorum *Adami Rechenbergii* diſſertationem Lipſiae. 1684. *Ioan. Balthaſ. Bernholdi* de doxologia eccleſiaſtica, Gloria Patri. Altd. 1727. et *Ioan. Henr. a Seelen* Miſcellan. T. 1. p. 244.

De ſtationibus veterum Chriſtianorum et genuflexione inter orandum agit *Ioan. Hornbeckius* pag. 606 ſeq. Miſcellaneorum ſacrorum, *Heribertus Rosweidus* ad Vitas Patrum p. 792 ſq. *Theoph. Raynaudus* in Chriſtiano ſacro acathiſto. T. 6. Opp. D. *Ioachimus Hildebrandus* in rituali orantium c. 6 ſq. *Onufrius* libro de ſtationibus Vrbis Romae, ad calcem libri de vitis Pontificum. *Franciſcus Panigarola*, Epiſcopus Chryſopolitanus, in libro de ſtationum veteri inſtituto a Xiſto V. P. M. reuocato. Romae 1687. 4. *Frider. Spanhemius* T. 2. Opp. p. 926 ſqq. *Ioan. Ern. Chladenius* in commentario de ſtationibus veterum Chriſtianorum, ad illuſtrandum maxime Tertullianum comparato, Lipſ. 1744. 4to et *du Guetus* auctor libri eruditi Gallice editi *de l'Ancienne Coutume de prier debout*, qui recenſetur in Actis erudit. Anni 1701. p. 131 ſq. Ex iisdem diſces veteres Chriſtianos orantes genua non flexiſſe die Dominico, nec a Paſchate vsque ad Pentecoſten. Confer Pſeudo-Cyrilli Theoriam Eccleſ. et Myſtago-

ſagogicam pag. 327 ſq. edit. Thom. Milles, et diſſertationem de indebita in precibus feſtiuo, Dominico paſchalique tempore genuflexione, euulgatam Rothomagi 1681, 8. Adde *Aug. Nathan. Hübneri* diſſertat. de genuflexione. Halae 1711, 4. De proſtratione in terram inter precandum, vide laudata Hoornbeckii Miſcellanea p. 611 ſq. De ſubſultu precantium in Eccleſia primitiua, Rev. D. *Chriſtoph. Sonntagii* diſſertatio prodiit Altdorfii Anno 1708. ad locum Clementis Alex. VII. Strom. p. 722. Plura de geſtibus precantium collegit B. *Balthaſar. Bebelius* Antiquitat. Eccleſ. Saec. 4. Tomo 2. p. 731, 866 ſeq. *Gisb. Voetius* Tom. 5. ſelectarum diſſertationum p. 550 ſeq. *Conradus Rittershuſius* lib. 5. ſacrarum Lectionum c. 10 ſq. *Deſiderius Heraldus* Pariſienſis libro 2 digreſſion. 2. et ſeq. ad Tertullianum, B. *Quenſtadius* antiquitatum eccleſiaſticarum cap. 4. ſectione 4 *Godſredus* denique *Arnoldus* in primitiuo Chriſtianiſmo, Germanice edito, libro ſecundo, et *Hermannus Witſius* ad Orationem Dominicam Exercitatione 4. quae eſt de geſtibus Orantium, et *Ioan. Caſp. Suicerus* obſeruation. ſacrar. cap. 6. De precibus pro defunctis confer *Ioan. Damaſceni* ſermonem, *Benedictinos* monachos ad Ambroſium, T. 2. pag. 1193 ſq. *Petauium* ad Epiphanium p. 367 ſqq. *Natalem Alexandrum* Hiſtor. Eccleſiaſt. ſaec. 4. diſſ. 45. propoſ. 2. *Allatium* aduerſus Hottingerum p. 109 ſq. 131 ſqq. et de purgatorio pag. 42 ſqq. 913 ſqq. *Ioan. Fechtium* de miſſa p. 110 et 115 ſqq. et diſſertationes de hoc argumento *Ioan. Tobiae Maioris*. Ienae 1649. *Ioan. Andr. Quenſtedii*. Witteb. 1683. et *Martini Geieri*, Lipſiae 1688. De precibus nocturnis, orantiumque vigiliis diſſerunt *Ioan. Bona* de Diuina Pſalmodia c. 4. p. 423 ſqq. et *Iac. Andreas Cruſius* in libro de nocte et nocturnis officiis tam ſacris quam profanis. Bremae 1660, 12. c. 10. pag. 10 ſeq. cap. 22. pag. 417 ſqq. et c. 23. p. 434 ſqq.

XI. Agemus h. l. tribus verbis etiam de precibus Iudaeorum veterum, Ethnicorumque. Battologias vtriſque conſuetas damnat atque reprehendit Salomon Eccleſiaſtae V. 1. et Seruator noſter Matth. VI, 6. ad quem locum praeter Interpretes et Suicerum in βαττολογεῖν conferendi *Balthaſar Stolbergius* in diſſertatione de Battologia precum gentibus profanis vſitata. Witteb. 1679. *Ioan. Schalterus* in diſſertatione de eodem argumento, recuſa in Ikenii theſauro p. 183. *Ioannes* item *Rhodius*, *Ioan Woverius*, et *Ioan. Dav. Michaelis* in diſſertationibus de eodem argumento. Hafniae 1721 et 1739. et Gottingae 1753. *Frid. Chriſti. Neubour* Bibl. Brem. T. 2. p. 612 ſqq. et *Ioannes Georgius Schelhornius* T. 7. eiusd. Biblioth. pag. 63 ſqq. Conſulendi etiam *Salmaſius* de foenore trapezitico p. 796. *Samuelis Basnage* Annales ad A. C. 31. num. 35. *Salomo Deylingius* in eruditis obſeruationibus ſacris parte 3. p. 208 ſeq. Neque vero huic vitio tantum obnoxii Ethnici, vt putat *Grotius* ad dictum Matthaei

locum, ſed Iudaei quoque, vt patet ex formulis precum apud *Seldenum* lib. 2. de Synedriis cap. 12. *Hottingerum* in faſciculo diſſertationum p. 316. *Wagenſeilium* von hebräiſch deutſcher Red- und Schreib-Art p. 94 ſq. et *Georgium Leopoldum Ponatum* de vetuſta orantium Iudaeorum battologia. Helmſt. 1709, 8. De Iudaeorum precibus conſules tractatum Berachot, Tom. 1. edit. Surenhuſii ſtatim ſub init. et *Io. Saubertum* de ritu precandi veterum Hebraeorum Helmſt. 1663. et in palaeſtra diſſ. p. 89 ſeq. *Campegium Vitringam* lib. 3. de Synagoga c. 13–19. *Io. Druſium*, libro de 3. ſectis Iudaeorum p. 99. ſq. *Lightfootum* T. 1. operum p. 720. *Quenſtadium* p. 205 ſq. Antiquitatum Biblicarum. *Franciſcum Burmannum* parte 2. exercitat. Biblicar. p. 45 ſq. *Iacob. Rhenferdum* de decem otioſis Synagogae p. 41 ſqq. et diſſertationes de hoc argumento *Dav. Clodii*. Giſſae 1674. *Nic. Polemanni*. Witteb. 1665. et *Io. Ioach. Schroederi*. Marpurgi 1717. De ritibus precantium in eccleſia Patriarchali diſſertationem euulgauit *Franc. Wokenius*. Lipſiae 1726. De Hebraeorum precibus litoralibus legitur commentatio *Petri Zornii*, Miſcellaneor. Lipſienſ. nouor. Vol. 3. pag. 193 ſqq. De ritibus et formulis precum Phariſaei et Publicani *Ioan. Godofred. Lakemacherus* diſſertationem edidit Helmſtadii 1730. Formulae precum complures in libris Iudaeorum ritualibus et apud Buxtorfium c. 10. Synagogae Iud. videantur, in Dieterici Schwabe, ex Iudaei Paderbornienſis, jüdiſchem Deck-Mantel parte 2. Paderb. 1615, 4. Recentiorum Iudaeorum formulas precum habes in libro *Machſor*. Exſtat quoque ordo precum totius anni tum Iudaeis in Lithuania, Bohemia, Morauia, tum Iudaeis Hiſpanienſibus obſeruandus. Ceterum formulas precum publicarum feminis Iudaeis ſollemnium ex Hebraeo latine verſas ſub titulo: Gebethbuch der heutigen Jüdinnen, edidit Philippus Helfrich Willemer, praemiſſa praefatione Ioan. Iac. Rambachii de formularum illarum vſu. Suidnicii 1734, 8.

De officiis Iudaeorum anteculanis diatribam edidit *Hermannus van der Hardt*, Profeſſor Helmſtadienſis. 1706, 8.

De certis per diem horis precationi deſtinatis apud Iudaeos et inde apud veteres Chriſtianos, tertia, ſexta et nona, adeundi interpretes ad Daniel. c. VI, v. 10. Actor. III, 1. *Samuel Petitus* lib. 1. cap. 15. Var. Lectionum, *Valeſius* ad Euſebium p. 35. *Montfauconus* ad Philonem de vita contemplativa, Gallice a ſe verſum pag. 231 ſq. *Georg. Caſſandri* opera p. 181 ſq. *Io. Fellus* ad epiſtolam Clementis Romani pag. 85. edit. Oxonienſis. *Ioan. Owenus* in Theologumenis p. 420. Atque a Iudaeis arceſſendam horarum Canonicarum originem, res videtur ſimillima vero, licet traditionem illam adeo firmam eſſe negent *Martinus Geierus* ad Pſ. CXIX, 164. et *Ioan. Pearſonius* praelectionibus ad Acta Apoſtolorum p. 39 ſq. Confer de illarum horarum ritu praeter laudatos a Lipenio

in Bibl. Theologica, *Clementem Alex.* VII. Strom. pag. 722. *Origenem* lib. de Oratione p. 38 ſq. *Cyprianum* de oratione, et ibi Goulartium, atque Io. Fellum p. 154. *Petri Damiani* opuſcula. 10. *Samuelem Basnage* in Annalibus ad A. C. 34. Tom. 1. p. 436 ſeq. *Hermannum Witſium* Exerc. 5. ad Orationem Dominicam, quae eſt de ſtatis precum horis: D. *Adami Rechenbergii* diſſertationem de horis canonicis, habitam Lipſiae Anno 1677. et recuſam in eius Exercitationibus ad Nov. Teſt. et Hiſt. Eccleſiaſticam, Lipſ. 1707, 8. pag. 827 ſq. *Ioan. Franciſcum Buddeum* in Theol. morali p. 442 ſq. *Adami Tribechonii* Exercitatt. ad Baronium pag. 72 ſq. *Gisbertum Voetium* Tomo 3. diſp. ſelectarum p. 1056. *Andreae Riueti* Catholicum Orthodox. quaeſt. 35. T. 3. Opp. *Wolfgangum Gundlingium* ad Euſtratii Ioannidis delineationem eccleſiae Graecae p. 15. Graecorum Horologium de libris Eccleſiaſticis et Horologopulum, de quo Allatius: *Chriſtoph. Angelum* de Eccleſiae Graecae ritibus p. 38. *Cotelerium* ad Chryſoſtomum in Danielem p. 223. et ad Conſtitutiones Apoſtol. VIII, 34. vbi videndus etiam *Franciſcus Turrianus*: *Alardum Gazaeum* ad Caſſiani III, 4. de inſtitutis Coenobiorum, *Guil. Durandum* in rationario lib. 5. cap. 1. Horas breuiarii Romani; *Baronium* ad A. C. 34. n. 163 et 251. et ad A. 51. n. 69. *Bellarminum* de bonis Operibus lib. 1. cap. 11. *Ioannem Bonam* de diuina Pſalmodia c. 4 ſq. *Hug. Menardum* ad Sacramentarium Gregorii Magni p. 273 ſeq. vbi Bedae Horologium: *Nic. Rayaeum* diſſ. praeliminari ad Tomum ſecundum Actorum Sanctorum Iunii p. 66. *Macrorum* Hierolexicon in *curſus* et *Horae*, Anonymi Benedictini de horis Canonicis tractatum excuſum Venetiis 1567, 8. *Ioan. Steph. Durantum* de ritibus Eccleſiae catholicae lib. 3. *Oliuerium Bonartium* de horis canonicis, Duaci 1634, 8vo. et cum libris tribus de miſſae ſacrificio. Antwerp. 1653, 4. *Iodoc. Coccium* VIII, 9. theſauri catholici. *Martinum Becanum* Opp. p. 501 ſqq. *Franciſcum Macchiettam* de Diuino officio. Venetiis 1739, 4to. Neque adeo improbantur horae precum canonicae a ſanis Proteſtantibus quatenus ſunt ſtatae et ordinariae, ſed quatenus mercenariae et meritoriae, ac prout opere illo operato multi ſuperſtitioſe defunguntur. Confer B. *Martinum Geierum* ad Danielis VI, 10. Solent et Turcae quinquies per diem ſtatis temporibus orare, vt praeter alios notat *Ioan. Hoornbeckius* in ſumma controuerſiarum religionis p. 151.

De Iudaeorum Phylacteriis, ſiue ligaturis et nodulis memorialibus praeceptorum Diuinorum, vt illa etiam hoc loco attingamus, vide praeter *Grotium*, *Rich. Simonem* alioſque interpretes ad Matth. XXIII, 2. *Georgii Elieſeris Edzardi* notas ad Codicem Talmudicum Berachot c. 1. p. 209 ſq. *Wagenſeilium* ad Sota p. 397, 416. *Guil. Surenhuſii* Mishnam T. 1. p. 9 ſq. et T. 5. pag. 75 ſq. *Sam. Petitum* c. 20. Variarum Lect. *Aloyſii Nouarini* ſchediaſmata ſacroprofana lib.

lib. 5. cap. 26, 27, 28. *Wilhelmum Wottonum* in libro anglice edito: *Miſcellaneous Diſcourſes relating to the Traditions and Uſages of the Scribes and Phariſees in our bleſſed Saviour Ieſus Chriſt's time.* Londini 1718, 8. *Ioannem Spencerum* in diſſertatione de natura et origine phylacteriorum, inſerta nouae libri eiusdem de legibus Hebraeorum ritualibus editioni p. 1201 ſqq. et quos laudat Celeberrimus Io. Chriſto. Wolfius in Curis philologico-criticis ad Matth. XXIII, 5. quibus adde diſſertationes ſingulares de hoc argumento *Eberh. Rud. Rothii.* Ienae 1674. binas *Mich. Beckii.* ibid. 1674 et 1675. *Ioan. Andr. Danzii,* ibidem 1682. *Guſtaui Peringeri.* Vpſal. 1690. *I. C. Goropii*, Lipſiae 1708. et *Nicolai Liungby.* Hafniae 1705. Ceterum phylacteria omni mandato diuino deſtituta, et tempore demum Maccabaeorum orta eſſe cenſet *Anton. Iul. van der Hardt* in Programmate de praecipuis in antiquitate iudaica momentis, et ordine diſciplinarum eo pertinentium. Helmſtadii 1744. De ritibus *Meſuſae*, ſiue ſcheda membranacea poſtibus affigenda, in qua verba *audi Iſrael, Iehouah Deus noſter Iehouah vnus eſt:* conſule *Theodori Daſſouii* diſſertationem Witteb. 1674. euulgatam.

De eo quod Iudaei inter precandum ſe ad templum Hieroſolymitanum 2Paralip. VI, 38. et in hoc ad Sanctuarium adeoque verſus occidentem conuerterent (quod diſerte prohibuit Mahommedes, teſte Abulpharaio) praeter interpretes ad iam dictum locum Danielis et ad Ezech. VIII, 15. videndus *Ioan. Seldenus* lib. 3. de Synedriis p. 427. et *Theophilus Amelius* T. 2. ad loca V.T. p. 775 ſqq. Extat et *Ioan. Ehrenfridi Pfeifferi* (Auguſti filii) diſſertatiuncula de dignitate occidentalis plagae in re ſacra Hebraeorum. Witteb. 1697. De Therapeutis vero quos Philo verſus orientem oraſſe teſtatur, et quos inde Chriſtianos fuiſſe colligit Clariſſ. Montfauconus in notis ad Gallicam libri Philonis verſionem pag. 198 ſq. et in Epiſtolis Gallice editis Pariſ. 1712, 12. de Therapeutis Philonis p. 231 ſq. vide quae obſeruat vir doctus in reſponſione ad Montfauconum p. 117 ſeq. 375 ſeq. Certe Ioſephus quoque II, 12. de bello Iudaico auctor eſt Eſſaeos *πατρίους τινὰς εἰς ἥλιον εὐχὰς φθέγξασθαι ὥσπερ ἱκετεύοντας ἀνατεῖλαι.*

De precibus Mohammedanorum, quas quinquies quotidie faciunt, videndi ſunt *Abulfeda* pag. 38 ſeq. vitae Mahomedis. *Ioan. Franc. Gemellus Carrerius* itinerarii T. 1. p. 233 ſeq. *Hottingerus* Tomo ſeptimo Hiſt. Eccleſ. ſiue parte 3. ſaec. 16. pag. 470–519. *Albertus Bobouius* ſiue *Bobovsky,* Polonus, inter Turcas dictus *Ali-Beigh,* in liturgia Turcica (poſt itinerarium R. Peritzol ab Clariſſ. Hydeo cum notis edita) ſub initium. *Ioan. Seldenus* ad origines Eutychii Alexandrinas. *Chardinus* Tom. 7. itinerarii pag. 245–329. et *Hadrianus Relandus* pag. 86 ſq. edit. ſecundae de religione Mohammedica, vbi etiam exhibentur

icones,

icones, quibus precantium geſtus exponuntur. Idem pag. 127. docet falſum eſſe, quod inter precandum auſtralem plagam reſpiciant. *Henningii Henningi*, Huſani Muhamedanus precans, Sleſwici 1666, 8vo editus complectitur libellum precationum ex MS. Arabico Gottorpienſi vulgatum, cum editoris verſione et notis. Formula ſollemnis quam Sacerdos erectis ad coelum manibus et facie verſa ad populum orat tacitus in coetibus ſacris, haec eſt: *O Deus! accepta a nobis preces noſtras, recitationes noſtras, ieiunia noſtra, ſtationes noſtras, inclinationes noſtras, proſtrationes noſtras, ſeſſiones noſtras, glorificationes noſtras, laudationes noſtras, orationes noſtras et exclamationes noſtras, ſupplicationes noſtras et eleemoſynas noſtras, neque reiicias eas in facies noſtras. Rectifica et corrige opera noſtra, et remitte nobis peccata noſtra o Domine noſter, et Imperatori noſtro et Proregibus* (Conſiliariis) *noſtris et gubernatoribus* (iudicibus) *noſtris et praedicatoribus* (Doctoribus) *noſtris, Antiſtitibus* (Parochis) *noſtris, Doctis noſtris et probis piisque noſtris, Parentibus noſtris, Magiſtris noſtris, Benefactoribus noſtris et iis quibus aliquid debemus, et iis qui ſe noſtris bonis precibus commendarunt, et fidelibus vtriusque ſexus, ſiue ſint viui ſiue mortui: per miſericordiam Tuam o miſericordiſſime miſericordium. Abſit o Domine, Domine potentiarum, ab eo quod Tibi attribuunt* (imputant) *et pax ſit ſuper Miſſos* (Prophetas) *et laus Deo, Domino Creaturarum.* De Perſis non omittendum quod notat Ioannes Chardinus deſcriptione Perſiae Tom. 4. p. 102. *Ils croyent que les priers de tous les hommes ſont bonnes et efficaces, et les acceptent et meme ils recherchent dans leurs maladies et en d'autres beſoins la devotion des gens de differente Religion, choſe que j'ai vu pratiquer mille fois.* Eadem fuit ſententia Nauarchi cum quo Ionas Propheta vehebatur. Vide Ionae I, 5. 6. De Battologia Muhamedanorum Hottingerus, praefat. ad Tomum 7. Hiſtoriae Eccleſiaſticae.

XII. De ſingulari ſapientum apud omnes moratas Gentes circa preces ſtudio, vt Brachmanum apud Indos, Magorum apud Perſas, Theologorum apud Graecos agit Proclus lib. 2. ad Timaeum Platonis p. 64. praeclare oſtendens precum ſcopum eſſe coniunctionem cum Deo. Idem p. 65 ſq. varia eorundem genera commemorat. Precum formulas a Diis ipſis monſtratas ſiue (vt Iuuenalis VI. 391.) dictatas, [10] longe putabant eſſe valentiores aliis quibuscunque, vt obſeruat Thomas Galeus p. 198 ſeq. ad Iamblichum de myſteriis Aegyptiorum. Huc facit Proclus apud Marianum pag. 73. orans *τὸν ἀρχαιότερον τρόπον*, et mox exauditus. Quamplurimas eiusmodi conceptas ac ſollemnes precum formulas collegit Barnabas Briſſonius lib. 1. formularum. Magorum conceptas precationes memorat Ammianus Marcellinus XXIII. 6.

Hiſce

[10] O *πλεῖστοι τῶν ὕμνων ὑφ' αὐτῶν τῶν Θεῶν ἐδόθησαν.* Iulianus. fol. 302. Diſceret vnde preces, vatem niſi Muſa dediſſet. *Horatius lib. 2. Ep. 1. v. 133.*

Hiſce adde *Saubertum* c. 10 et 13. de Sacrificiis, et *Iac. Gutherium* IV, 14 ſeq. de iure veteri Pontificio. *Matthaeum Brouerium de Niedek* libro de populorum veterum ac recentium adorationibus, quo etiam varii ritus precantium illuſtrantur, Amſtelod. 1713, 8. *Io. Sartorium* de Hypocriſi Gentilium circa Deorum cultum cap. 7. ſq. *Ioan. Andr. Boſium* de adoratione veterum. Lipſiae 1646. *Ioan. Schlemmium* de adoratione religioſa et ciuili gentilium. Ienae 1664, 4. *Ioan. A. Bellmannum* in diſſert. de ſalutationibus deorum gentilium. Vpſal. 1706, 8. *Petrum Schyllbergium* in diſſertat. de inuocatione Numinis apud gentiles. Vpſal 1724, 8. et *Nicol. Lagerloef* in diſſert. de ritibus precandi veterum. Londini Gothorum 1740. 4. Hinc *Sacerdos* vel *Monitor* praeibat preces, ac de ſcripto quidem, ne quid verborum praeteriretur aut praepoſterum diceretur, rurſusque alius *cuſtos* erat qui attenderet, alius qui faueri linguis iuberet, tibicen alius qui interim caneret, ne quid aliud exaudiretur. Vide *Plinium* XXVIII, 2. vbi multa religioſi huius ritus perſequitur, et ex recentioribus *Alexandrum Alexandrinum* II, 14. et IV, 17. genialium dierum. Recte tamen Plinius alter in Panegyrico affirmat, Deos non tam accuratis adorantium precibus (h. e. conceptis precum formulis) quam innocentia et ſanctitate laetari, gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quam qui meditatum carmen attulerit. Confer *Plutarchum* in Numa pag. 22. edit. Aldinae. *Porphyrium* apud *Auguſtinum* lib. 19. de ciuitate Dei cap. 23. Solitae etiam in precibus quandoque addi minae, de quo ridiculo et impio more, confer *Kircherum* Tom. 2. Oedipi, parte 2. pag. 453. et *Io. Clericum* in indice ad Stanleii hiſtoriam philoſophicam, voce *Hebraei.* Etiam quando preces exauditae non eſſent, vel magna ingruiſſet calamitas, lapidata ſunt templa, abiectae imagines, [11] lares proiecti. Vide Barneſium ad Anacreontem pag. 38. Pitiſcum ad Suetonium Tom. 1. p. 767. et Baelii reſp. ad quaeſtiones Prouinciales Tom. 1. p. 428 ſeq. Aduerſus Baelium, qui negauit [12] ethnicos exiſtimaſſe virtutem a Diis experendam eſſe, et tantum ſpem, [13] ſalutem, opes, victoriam, externa bona eſſe petenda, ſufficit haec precatio Simplicii philoſophi ſub extremum commentarii in Epictetum: ἱκετεύω σοὶ Δέσποτα, ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου etc. *Supplico tibi, Domine, Pater et Dux orationis noſtrae, vt noſtrae nobilitatis recordemur, qua Tu nos ornaſti, et vt nobis praeſto ſis qui per nos mouemur, vt et a corporis contagio brutorumque affe-*

[11] De diris in Deos vide Mabillonii iter Italicum pag. 79. S. Gregorius Nazianzenus inuection. 1. in Iulianum p. 98. Λυδίοις ἐυσεβὲς καταρᾶσθαι τῷ Βουθοίνᾳ, καὶ τοῦτο ἔιναι θεοῦ τιμὴν, τὰς ἐις ἀυτὸν λοιδορίας.

[12] Continuation des penſées ſur la Comete p. 246.

[13] Ioan. Walker ad Ciceron. III, 24. de natura Deorum.

affectuum repurgemur, eosque ſuperemus et regamus, et ſicut decet pro inſtrumentis iis vtamur. Deinde vt adiumento nobis ſis ad accuratam rationis noſtrae correctionem, et coniunctionem cum iis quae vere ſunt, per lucem veritatis. Et tertio loco ſeruatorem ſupplex oro, ab oculis animorum noſtrorum caliginem prorſus abſtergat, vt, quod apud Homerum eſt Nouimus bene quis Deus aut mortalis habendus. Adde Marc. Antoninum IX, 40. et ad eum Gatakeri notas. Aliis multis ac diſertis praeſtantiſſimorum ſcriptorum teſtimoniis idem probatum videbis a *Ioan. Iac. Lenſantio* in Bibliotheca Germania Gallice edita T. 1. pag. 189 ſqq. et a *Ioan. Laur. Moshemio* ibid. T. 3. p. 131 ſqq. *Gottlieb Stollio* in diſſert. de virtute precibus impetranda ex ethnicorum quorundam ſententia aduerſus Cottam, Arnaldum et Baelium. Ienae 1710, 4. et *Ioan. Chriſti. Clauſſio* in diſſertat. de precibus ex natura cognitis. Lipſ. 1712. Orationis mentalis apud veteres ethnicos commendationem notauit *Fortunatus Licetus* ad gemmas annulares p. 181. De ſupplicationibus, precibus et diris apud Graecos conſulendus *Potterus* lib. 2. Archaeol. Gr. capite 5. De precibus ad et poſt menſam, *Guil. Stuckius* II. 36. p. 246 ſeq. Antiquitatt. Conuiual. et III, 24. p. 388 ſeq. et *Iac. Gretſerus* de benedictionibus lib. 1. cap. 13. De ſupplicationibus publicis Romanorum *Iac. Gutherius* lib. 1. de iure Pontificio c. vlt. T. V. Graev. *Carol. Sigonius* de antiquo iure prouinc. lib. 2. cap. 7. *Petrus Taffinus* de anno ſaecul. c. 15. et *Sam. Pitiſcus* ad Sueton. p. 47. De more Matronarum Rom. crinibus paſſis verrendi aras et templa, *Sigonius* ad Liuii III, 7. et XXVI, 9. atque *Heinſius* et *Drakenborchius* ad Silii Italici VI, 560. De χειρεπαρσίᾳ orantium ſiue ſublatis inter precandum manibus, ritu communi generis humani, vide *Io. Priceum, Claudium Eſpenceum* aliosque interpretes ad 1 Timoth. II, 8. *Barthium* III, 2. Aduerſar. *Hoornbeckii* Miſcellanea pag. 297 ſq. *Conr. Sam. Schurtzfleiſchii* diſſertat. de chirotonia. Witteb. 1686. et inter eiusdem diſſertationes hiſtoricopoliticas Tom. 2. N. 9. et D. *Adami Rechenbergii* Exercitationes ad Nouum Teſt. et Hiſt. Eccleſiaſticam p. 145 ſq. qui p. 161 ſq. agit de more manus et digitos inter orandum complicandi, cuius mentio etiam apud Plutarchum in Lucullo p. 505. De Lectiſternio *Liuius* V, 13. atque idem *Gutherius* III, 9. *Ioan. Triſtanus* in Hiſtoria Imperatorum ex numis illuſtrata T. 2. p. 403 ſeq. *Ezech. Spanhemius* de vſu et praeſtantia numiſmatum, T. 2. p. 193. *Ioan. Dav. Ellrod* de puluinaribus ſacris veterum Romanorum, Altorfii 1726, 4. et *Chriſt. Erdm. Schumann* de lectiſterniis Romanorum in S. codice fruſtra quaeſitis. Lipſiae 1739. De precibus ethnicorum pro defunctis *Henric. Morinus* in hiſtoria acad. Inſcriptionum T. 2. pag. 119 ſq. Ceterum ipſum illud de precibus Romanorum argumentum eleganter perſequutus eſt V. C. *Ioan. Ern.*

Imman Walchius in annotationibus ad Cellarii compendium antiquitat. Romanar. p. 153 ſqq. vbi ſimul varia precum genera recenſet.

XIII. Precibus additi Hymni, quibus Deus celebratur. Hymnorum ſacrorum exempla egregia apud Hebraeos praebet diuinus liber Pſalmorum. De quo Rabbini in Baua Bathra cap. 1. *Dauid ſcripſit librum Pſalmorum* (quem accepit) *per manus decem ſenum. Per manus primi hominis, per manus Melchiſedechi, per manus Abrahami, per manus Moſis, per manus Hemanis, per manus Iduthuni, per manus Aſaphi et per manus trium filiorum Corah.* Praeterea notus eſt locus, ex Mechilta in XV. Exodi et Targum ſiue Chaldaeo Paraphraſte in Canticum canticorum, de IX. hymnis in ſacra Scriptura V. T. praeter librum Pſalmorum memoratis. *Primam*, inquit, *cantilenam canebant Iſraelitae in Aegypto, quod Eſaias XXX, 29. abſcondite ſignificauit: ſecundam canebant iidem transmiſſo mari rubro Exod. XXV. Tertiam ad Puteum Num. XXI. Quartam condidit Moſes, paullo ante ſuum exceſſum Deuteron. XXX. Quintam Ioſua X, 12. Sextam cantabant Debora et Barack Iudic. c. V. Septimam Dauid, quum eum ab omnibus hoſtibus, atque etiam Saule liberaſſet Dominus, 2 Sam. XXII. Octauam Salomo, dedicata aede ſacra, Pſal. CXXVII. Nonam vniuerſus cantorum ordo, quum eum Ioſaphat recens inſtituiſſet 2. Paralip. XX. Decimam cantabunt Beati in altera vita, eritque haec qualis illa Iſaiae XLII, 10. vel illa Eſ. XCVIII, 20. Diſcite, redemit Dominus ſeruum ſuum Iacob.* Hiſce adde ex libris Apocryphis hymnum Iudith, trium puerorum etc. Pſalmos XVIII. Salomoni tributos atque Graece et Latine editos ad calcem Aduerſariorum ſacrorum Ioan. Ludouici de la Cerda, et in Codice Pſeudepigrapho Vet. Teſtamenti. De recentium Iudaeorum Hymnis Io. Chriſtophorus Wolfius in Bibl. Hebraea Vol. 1. p. 181, 208 ſeq. 325 etc.

Formulas hymnorum Ethnicorum ſeruatas habemus ſat multas ſub nominibus *Orphei, Homeri*, et quas *Callimachus* ac *Proclus* compoſuerunt: vt praetereamus fragmenta hymnorum *Oleni, Pamphoi* aliorumque apud Pauſaniam, Stobaeum et Laertium. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὕμνων, inquit Iulianus Imperator in fragmento prolixo Epiſtolae p. 302. ὑφ' αὐτῶν τῶν θεῶν ἱκετευθέντων ἐδόθησαν. Et Pauſanias recentiores hymnos elegantiores eſſe confeſſus, antiquioribus quo ſimpliciores fuerunt eo plus ineſſe ait auctoritatis et religionis. De hymnorum variis generibus nominibusque videndus *Proclus* in χρηστομαθίᾳ ſiue Photii ex illo electis Cod. 239. Bibliothecae, et ad calcem Syntaxeos Apollonii: *Ezech. Spanhemius* in limine notarum ad Callimachum, vbi etiam de eo quod ad tibiam cantarentur, et inter ſacra, libationesque et choreas: praeterea de Hymnodis eorumque agonibus. *Ioan. Baptiſta Sochaeus* (Souchay) memor. acad Inſcript. Tomo 18. p. 1 ſqq. *Ioan. Matth. Geſnerus* de hymnis veterum maxime Graecorum, Gottingae 1742. et *Siegfried Caeſo Aeminga* de hymnis feſtiuis

feſtiuis antiquitate claris. Gryphisw. 1749. De acclamatione, qua Apollo inuocabatur, et hymno: Io Paean, vide *Brouerium* c. 2. de adoratione; *Dikinſonium* Delph. Phoenic. c. 6. *Barthium* Aduerſar. lib. 3. cap. 1. et *Spanhemium* in Iuliani Orat. 1. pag. 233. qui etiam Marti ante pugnam Paeana cantatum fuiſſe obſeruat. De hymno in honorem Cereris decantari ſolito, qui Ἰουλες ἄισμα dicebatur, conferatur *Frider. Strunzii* diſſertatio. Witteb. 1721. De hymno, οὔπιγγος ἄισμα, qui Dianae proprius erat, *Paulli Iacob. Eccardi* diſſertatio, ibidem eod. De vlulatu in ſacris Mineruae *Strunzii* laudati diſſertatio. Witteb. 1719. De Ματρῴοις, hymnis in Cererem, *Harduinus* pag. 446. de numis vrbium. De indigamentis ſiue indicitamentis, τελεταῖς, initiis, aſſamentis videndus Ioſephus Scaliger ad Hymnos Orphei et Voſſius in Etymologico.

De Chriſtianorum hymnis mentionem facit *Plinius* in epiſtola celebri ad Traianum lib. 10, 97. Antiquiſſimum exemplum hymni eiusmodi eſt ille quem habemus *Clementis Alexandrini* ad calcem Paedagogi, de quo dixi lib. 5. Bibliothecae Graecae p. 104 et 196. vbi et habes hymnos a *Thom. Smitho* editos in Diatriba de hymnis Graecorum, quae exſtat Tom. 1. miſcellaneorum Londin. 1686, 1710, 8vo, et quae de hymnis in Chriſti honorem compoſitis *Caius* Presbyter apud Euſebium libro V. cap. 28. Ode Polyonymos, cuius meminit *Lucianus*, ſiue quisquis auctor in Philopatride, nihil aliud eſt quam doxologia, de qua vide *Suicerum* in ἁγιασμὸς et τρισάγιον. *Cangium* in gloſſario vtroque. *Menardum* ad Sacramentarium Gregorii M. pag. 10 ſeq. *Ioan. Guil. Ianum* pag. 42 et 50. ad ſermonem Euſebii Alexand. de die dominica. *Petrum Allixium* in diſſert. de τρισαγίου origine, quam nomine ſuo primis tantum litteris indicato edidit Rothomagi 1674, 8. *Tillemontium* T. 14. p. 713 ſqq. *Sigism. Iac. Baumgarten* in hiſtoria Triſagii. Halae 1744. De Antiphona ab Ignatio poſt viſionem angelicam Eccleſiae Antiochenae tradita vide *Valeſium* ad Socratis VI, 8. p. 78. *Theophilum Raynaudum* Tom. 7. operum p. 457 ſeq. *Ioan. Bonam* de diuina pſalmodia cap. 16. § 10. pag. 513 ſeq. *Suicerum* in ἀντίφωνος, *Pagium* ad A. C. 400. n. 14. 15. De Litaniis *Alciatus* IX, 11. parergon. *Nic. Serrarii* λιτανευτικῶν libri duo, inter eius opuſcula T. 3. excuſi, *Gisbertus Vetius* Part. 3. diſput. ſelect. p. 1049 ſq. *Georgius Gregorius Franciſci*, in diſſ. de litaniis edita Lipſiae 1693. *Ioſeph. Binghamus* Origin. eccleſiaſtic. lib. 14. c. 1. ſect. 10 ſqq. et *Chriſtian. Albertus Ermelius* in libro Germanice edito: Erbauliche Litaneybetrachtung. Lubenae 1727, 4. Varias Litaniarum veterum formulas videre licet in veteribus Officiis, Sacramentariis et Liturgiis, e quibus nonnullas vulgarunt *Goldaſtus* T. 2. rerum Alemannicarum p. 36. *Menardus* ad Sacramentarium Gregorii M. p. 156. 254, 345 ſq. *Edmundus Martene* de antiqua Eccleſia diſciplina in diuinis officiis p. 541 et 629. et lib. 4. de ritibus an-

tiquis Eccleſiae, parte 1. p. 175, 363, 551. et parte 2. p. 134, 144, 161, 178, 211. *Ioan. Morinus* de Eccleſiae ordinationibus p. 300. et in appendice operis de ſacramento Poenitentiae pag. 165 ſq. *Iodocus Metzlerus* in hymnis Patrum monaſterii S. Galli T. 27. Bibl. Patrum Lugdun. pag. 510, 512 et 513. *Alcuinus* in officiis per ferias pag. 193, 280 et 782. Operum, aliique Clariſſ. Nicolao Petro Sibbern lib. de libris Eccleſiaſticis Latinorum laudati, apud quem p. 73. pro *Gaſſendus* legendum Caſſander p. 117. Operum. De formula κύριε ἐλέησον, quae exſtat etiam apud Arrianum in Epictetels lib. 2. c. 7. vide *Io. Steph. Durantum* lib. 2. de ritibus Eccleſiae Catholicae cap. 13. De hymno *Te Deum Laudamus*, qui ad S. Ambroſium et Auguſtinum vulgo refertur, et in Epiſtola Abbonis Floriacenſis tribuitur S. Hilario, vt in praef. ad Hilarium notant Benedictini: adeundus *Matthaeus Lorroquanus* lib. 2. Aduerſariorum ſacrorum c. 31. *Hugo Menardus* ad Gregorii M. ſacramentarium p. 399. *Ioan. Fileſacus* lib. 2. electorum p. 213. *Bona* de diuina pſalmodia c. 16. § 12. p. 518. *Wilh. Erneſtus Tenzelius* in diſſ. de hoc hymno, habita Wittebergae 1686. et recuſa in parte 1. diſſert. ſelectarum. Adde eundem in dialogis menſtruis Anni 1692. pag. 869. *Euſtathium a Sancto Vbaldo* in disquiſit. de hymni Te Deum laudamus auctoribus. (Vid. Tom. 3. ſupplem. Act. Erud. p. 163 et 52. et A. 1691. p. 129.) et *Placcii τοῦ μακαρίτου* theatrum Anonymorum p. 403 ſq. Scriptores de Δοξολογία veterum Chriſtianorum, quam perinde vt Symbolum ex formula confeſſionis baptizandorum natam eſſe contendit Ioan. Gregorius, Anglus, in obſeruationibus ſacris, laudati iam ſunt a nobis pag. 508. Hymnos et preces Latinae Eccleſiae veteris collegit *Georg. Caſſander*, quae vna cum eiusdem in hymnos notis, tum ſeorſim Colon. 1556. tum inter eius opera Pariſ. 1616. fol. excuſa leguntur. Videndi praeterea inprimis *Io. Bona* Cardinalis in opere erudito de diuina Pſalmodia excuſo tum ſeparatim, tum inter Bonae opera Antwerp. 1694. fol. *Ioan. Hoornbeckius* lib. 1. miſcell. Sacror. cap. 11. *Ioan. Fileſacus* lib. 2. electorum p. 195 ſeq. *Radulphus*, Decanus Tungrenſis, de canonum obſeruatione propoſit. XII et XIII. T. 26. Bibl. Patrum p. 229 ſqq. *Walafridus Strabo* lib. de rebus eccleſiaſticis, c. 25. T. 15. Bibl. Patr. p. 194 ſeq. *Benedictus Pictetus* in diſſertatione Gallice edita de hymnis et canticis, quorum vſus fuit in eccleſia vetere chriſtiana. Geneuae 1706, 12mo. *Thomae Comberi*, Angli, hiſtoria de primitiuo et generali vſu Liturgiarum in Eccleſia Chriſtiana contra Dauid Clarkſonium, qui liber recenſetur in actis Eruditor. Anni 1691. p. 123. et a Ioanne Clerico Biblioth. vniuerſal. T. 17. p. 138 ſeq. *Ieremiae Taylorii* Apologie for authorized and ſed forms of Liturgie. *Matthaei Zimmermanni* analecta, pag. 466 ſeq. *Philippus Iacobus Hartmannus* de geſtis Chriſtianorum ſub Apoſtolis p. 412 ſqq. *Frideric. Spanhemius* Tomo ſecundo Operum

Operum p. 1283 ſqq. *Ioan. Durellus* in Apologia rituum eccleſiae anglicanae. *Mericus Caſaubonus* in apologia orationis Dominicae. *Guilielmi Surenhuſii* diſſertatio de oratione Dominica Hebraica. *Georgii Wallini* diſſertatio praeſide Laurentio Molino habita de certis precandi formulis earumque in eccleſiis vſu legitimo. Vpſaliae 1710, 8. *Ioan. Georgii Walchii* differt. de hymnis eccleſiae apoſtolicae. Ienae 1737. *Balthaſar Bebelius* T. 2. Saec. 4. Antiq. Eccleſ. p. 463 ſq. 746 ſq. ad 762. *Io. Henr. Vrſinus* VI, 18. Analect. ſacr. *Nicolaus le Nourry* in apparatu ad Bibliothecam Patrum pag. 413. *Conr. Samuelis Schurzfleiſchii* de hymnis veteris Eccleſiae, Witteb. 1685. *Ioſephus Maria Carus* in disquiſitione antiquis libris miſſarum Romanae Eccleſiae praemiſſa, qui et reſponſionalia et antiphonaria Eccleſiae Romanae edidit. *Ioan. Mabillonius* de curſu Gallicano: vt omittam Graecorum troparia, triodium, octoechum, κεκραγάρια etc. De quibus vti et de Melodiis Eccleſiae Graecae, de quibus *Leonis Allatii* liber intercidit, vide quae notaui ad eiusdem Allatii de libris Eccleſiaſticis Graecorum. Pſalmi ἰδιωτικοὶ in Eccleſia cani prohibentur Canone Laodiceno 59. Confer Hiſtoriam Concilii Conſtantienſis Tom. 3. p. 386 ſeq. Valeſium ad Sozom. VIII, 8. Benedictinorum praef. ad S. Hilarium § 20 ſq. vbi de hymnis Arrianorum, et quos illis Catholici oppoſuerunt: *Erneſti Salom. Cypriani* diſſ. de propagatione haereſium per cantilenas, recuſam Londini 1720, 8. et *Ioan. Andreae Schmidii* ſaepe nobis laudati, de propagatione religionis per carmina, Helmſtadii 1710. Contra Petro-Bruſianos autem, cantionum ſacrarum vſum reiicientes diſputat Petrus Cluniacenſis Tom. 22. Bibliothecae Patrum edit. Lugd. p. 1079 ſq. Vide ſis etiam de illarum vſu Auguſtinum lib. 1. Confeſſ. cap. 23. et M. Antonium de Dominis VIII, 12. 33. De Pſalmorum, Hymnorum atque Odarum ſacrarum diſcrimine confer *Ioan. Zachar. Hilligeri* diſſertationem. Witteb 1720. De hymnis martyrum in primitiua eccleſia *Io. Georgii Oſtii* diſſertationem, Ienae 1700. Hymnodia SS. Patrum, quae in Romana eccleſia per annum decantari ſolet, commentariis explicata prodiit Venetiis 1646, fol. *Iodoci Clichtouei* elucidarium eccleſiaſticum in veteres hymnos, cantica, antiphonas, reſponſoria et benedictiones euulgatum eſt Pariſiis 1548, 8. Miſcellanea hymnorum edidit I. B. Bonifacius Dantiſci 1699, 4. De prudentia in cantionibus eccleſiaſticis adhibenda conſule *Georgii Wallini* diſſertationem ſub praeſidio Gottl. Wernsdorfii habitam Witteb. 1723 recuſam Vol. 1. diſſertationum Wernsdorfii iunctim editarum Witteb. 1736. p. 471 ſqq. De recentiorum cantionum Germanicarum, quarum in noſtris Eccleſiis vſus eſt, auctoribus videnda quae ſingulari ſtudio collegerunt expoſueruntque Rev. Viri D. *Georgius Goetzius*, Superintendens Ienenſis, in den Lieder-Betrachtungen; D. *Ioan. Benedict. Carpzouius*, Lipſienſis Theologus, in den Lieder-Predigten,

ten, D. *Georg. Henricus Goezius*, Antiſtes Lubecenſis, in der Lieder-Predigt, Lieder-Betrachtung ꝛc. *Ioannes* praecipue *Chriſtophorus Olearius*, Eccleſiaſtes et Bibliothecarius Arnſtadienſis, in Bibliotheca hymnopoeorum ſiue Lieder-Bibliothec, et evangeliſchen Lieder Schatz, et ad Homilias Hymnodicas Martini Cruſii, atque in Hymnologia paſſionali: et Ratisbonenſis Eccleſiae praeſul *Georgius Serpilius* in der Lieder-Concordantz, cum praefatione D. *Ioan. Frider. Mayeri*, 1696, 4. in den zufälligen Gedanken zu *I. C. Olearii* Lieder-Bibliothec, Fortſetzung derſelbigen, et in Prüfung des hohenſteiniſchen Geſang-Buchs ꝛc. *Gottfridus Ludouici* Rector meritiſſimus Schleuſing. de hymnis et hymnopoeis Hennebergicis, cum *Io. Auenarii* ad eum Epiſtola. Idem *Auenarius* in der Hennebergiſchen Liederhiſtorie. *Ioan. Martinus Schamelius* in partibus tribus vindiciarum cantionum eccleſiae Euangelicae, Lipſiae 1712, 8 ſeq. et in dem Lieder-Commentario, Lipſ. 1724 et 1725. *Thomas Schmidius* in den merkwürdigen Geſchichten, ſo ſich über das lutheriſche Geſangbuch zugetragen haben. Altenburgi 1707, 8. *Georgii Sculteti* Hymnopoeia Sileſiorum, Vitemb. 1711, 8. *Ioan. Caſpar Wetzelius* in hymnopoegraphia, ſiue Lebensbeſchreibung der berühmteſten Lieder-Dichter, cuius quatuor prodiere partes Hernſtadii 1721 ſqq. *Chriſtianus Marbachius* in der evangeliſchen Singeſchule. Breslauiae et Lipſiae 1726, 8. *Io. Iac. Gottſchaldt* in den Liederremarquen, quarum partes ſex euulgatae ſunt Lipſiae 1737. ſqq. 8.

XIV. De Benedictionis more apud Iudaeos adeundi Interpretes ad Num. VI, 22 ſq. et Deut. XI, 29. *Hackſpanius* in notis philologicis ad Leuit. XXIV, 16. *Wagenſeilius* ad Sota pag. 672 ſq. et 1131 ſq. *Ioan. Lundius* in den jüdiſchen Heiligthümern, pag. 653 ſqq. *Melchior Leydeckerus* de republica Hebraeorum lib. 11. cap. 5. *Campeg. Vitringa* lib. 3. ſynagogae cap. 21. Et diſſertationes *Ioan Gerhardi*, Ienae 1620. *Ioan. Henr. Haeneri*, Ienae 1671. recuſ. Tom. 2. Theſauri theologicophilologici Mentheniani, pag. 936 ſqq. *Franc. Woergeri*, Helmſtad. 1686. *Sebaſtiani Schmidii*, Argentor. 1687. *Ioan. Henr. Maii*, Giſſae 1697. *Dan. Lundii*, Vpſal. 1709, 8. *Adolphi Groot*, Lipſiae 1721. *Franc. Fabricii*, Lugd. Batav. 1727. *Ioan. Conr. Hottingeri* recuſa in Theſauro nouo diſputationum Theologicophilologicarum, Tom. 1. pag. 393. *Ioan. Frey*, Ienae 1739. De benedictione, qualis hodie obtinet, vide *Sebaſtian. Iacob. Iungendres* in ſpecimine de theologia mythica, Norimb. 1728, 4. pag. 89 ſq. De Iudaeorum traditione excoecari fabulantium eum, qui benedicentis ſacerdotis manum intueatur, vide *Ioan. Gothofred. Lakemacherum* parte 8. obſeruationum philologic. p. 232 ſqq. Alioquin ברכות ſiue benedictiones Iudaeis appellantur preces quaecunque, vnde et liber Talmudicus, qui ita inſcribitur, tractat de precibus.

De ritibus et formulis benedictionum apud Chriſtianos fuſe commentati ſunt *Gabriel Aleſſandri* de candelarum aliarumque rerum ſenſu carentium benedictionibus, quae eccleſiaſtico more fieri conſueuerunt. Mediolani 1588. *Iodocus Coccius* Tom. 2. theſauri catholici, c. 8 ſqq. pag. 528 ſqq. *Iac. Gretſerus* S. I. libris duobus de benedictionibus, quibus et tertium de maledictionibus adiunxit. Ingolſtad. 1615, 4. et S. B. in libro gallice edito, qui inſcribitur: *Tradition de l'Egliſe ſur les Benedictions.* Toloſae 1679, 8. Videndus etiam *Bellarminus* III, 7. de cultu ſanctorum, *Andreas Sauſſaeus* parte 2. panopliae Sacerdotalis lib. 2. qui eſt de munere Sacerdotali benedicendi. *Nonarinus* ſchediaſm. ſacr. lib. 5. cap. 11 ſq. *Io. Seldenus* ad Eutychium pag. 37 ſeq. *Nic. Rayaeus* diſſ. praeliminar. ad Tomum 2. Actorum Sanct. Iunii pag. 63 ſeq. vbi digitos a Graecis benedicentibus aliter componi quam a Latinis obſeruat, et differit de more cereum biſulcum vel triſulcum manu inter benedicendum geſtandi, quod *δικηρίῳ* et *τρικηρίῳ σφραγίζειν* Graeci appellant, de quo Cangius in *κηρός* p. 646. quemadmodum de more per tres digitos benedicendi ad SS. Trinitatis myſterium ſignificandum videndae Obſeruationes ſelectae Hallenſes Tom. 4. Obſ. 4. et de more benedicendi digitis in Crucis formam compoſitis, atque ita vt primas litteras verborum *Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ* referant; vide notas ad Ioannis Curopalatae paginam 809. Benedictionum formulae quaedam veteres occurrunt apud Goldaſtum T. 2. rerum Alemannicarum pag. 138 ſq. Vt Benedictionale Gregorii Magni, ab Hugone Menardo Pariſ. 1642. et Lambecio II. de Bibl. Vindob. pag. 300 – 317. editum omittamus. De benedictione magna et parua confer Cotelerium ad Conſtitution. Apoſtolic. III, 10. Benedictionum formulae veteres leguntur apud Goldaſtum T. 2. rerum Alemannicarum p. 138 ſq. Ioan. Bonam lib. 2. c. 16. rerum liturgic. et Ioan. Wolfium T. 2. rerum memorabilium pag. 117. De *crucis* frequenti apud veteres in ſe ſignando *vſu* vide D. *Martinum Eiſengrein* von den Zeichen des heiligen Kreutzes, daß es ein recht chriſtlicher, uralter, apoſtoliſcher und in Gottes Wort gegründeter Gebrauch, auch nütz und gut ſey. Ingolſtadii 1572, 4. *Ioan. Bonam* de diuina Pſalmodia, c. 16. §5. pag. 502 ſeq. *Bellarminum* II, 29. de beatitudine ſanctorum. *Stanislaum Hoſium* Operum pag. 13. *Iſaacum* Armeniae Catholicum Inuectiua prima in Armenios pag. 354 ſq. et 368. Tomi ſecundi auctarii noui Combefiſii. *Cangium* in Gloſſario, voce, *ſignum Chriſti. Conrad. Rittershuſium* ad Corippum, p. 91 ſq. *Ioſephum Binghamum* Origin. eccleſiaſtic. XI, 9. *Guil. Lindanum* IV, 97: p. 465 ſqq. Panopliae Euangelicae. *Ioan. Phil. Pfeifferum* in diatriba inſerta diario theologico, unſchuldige Nachrichten, A. 1723, pag. 880 ſqq. *Chriſti. Wilduogelium* in diſſertatione de venerabili ſigno crucis, Ienae 1690. Adde Caſauboniana pag. 109 et 306. vbi plures ſcriptores laudantur. De *agnis*

Dei, ſiue numis ex cera alba, feria V. infra octauam paſchae ſeptennio quouis conficiendis benedictisque et imaginem agni Dei referentibus, qui Dominica in Albis a Pontifice diſtribuuntur, vide *Vincentii Bonardi* librum italice editum ſub hoc titulo: *Dell' origine, antichita e virtu dell' agnus Dei di cera benedetta.* Romae 1584, 4. 1621, 8. 1700, 8. *Iacob. Sirmondum* ad Ennodium, pag. 73. *Cangii* Gloſſarium Latinum, T. 1. p. 73. *Latini Latinii* Epiſtolarum T. 2. 138 ſqq. *Theophilum Raynaudum* in libro Gratianopoli 1642, 8. edito, qui inſcribitur: *Chriſtianus Chriſti et matris Eccleſiae per baptiſmum filius, cerei agni a Chriſti vicario conſecrati ſymbolica imagine expreſſus*, qui exſtat Operum eius Tomo decimo, c. 8, et c. 13. *Ioan. Molanum* de ſacris picturis cap. 65. et oratione 1. quae eſt de agnis Dei. *Iac. Gretſerum* lib. 2. de benedictionibus cap. 34 ſqq. et in myſta Salmurienſi, cap. 60. *Andream Victorellium* ad Ciacconii vitas Pontificum in Vrbano V. *Ioſephum* Vicecomitem lib. 5. de antiquis baptiſmi ritibus cap. 51. *Onuphrium Panuinium* de baptiſmate paſchali, origine et ritu conſecrandi agnos Dei, Romae 1560, 4. et 1630, 8. *Antonium Baldaſſari* de agnis Dei, Venetiis 1714, 8. *Antonium de S. Maria* meditationum ſup. regul. criticces (Reflexions ſur les Regles de la Critique) T. 3. diſſ. 2. *Mabillonii* Muſeum Italicum T. 2. p. 376 et 377. vbi Vrbani V. verſus de materia et virtutibus agnorum Dei exhibentur. Sixti V. Breue exſtat Tom. 17. Diarii eruditorum Italiae pag. 435. Hiſce adde ex iis, qui e Pontificiorum caſtris diſceſſere, *Giſbertum Voetium* T. 3. diſſertat. ſelectar. pag. 934 ſqq. *Franc. Hottomanni* brutum fulmen pag. 65. *Chriſtiani Waſchwitzii* turturem Ioanneum, pag. 351. *Caſp. Caluoerium* P. 2. ritual. eccleſiaſtici p. 357 et 711. et *Eliam Ebingerum* in Hiſtor. Eccleſiaſt. ſaeculi 15. pag. 533. Quantae vires in Eccleſia Romana benedictis illis rebus adſcribantur oſtendit *Franc. Gomarus* Operum T. 2. p. 154. et *Auguſtinus Caſtanus* de maxime ſupernaturali agni Dei virtute, Venetiis 1669, 4. De eo, quod iuſtum eſt circa agnos Dei ſingularem diſſertationem Ioan. Iac. Laemmermannus euulgauit Helmſtadii 1724.

t Dirarum exempla in ſacris ſcriptoribus exſtant Deut. XXVIII, 15. ſqq. Pſ. LXIX, 23 ſqq. CIX, 7. ſqq. Iobi II. et Ieremiae XX. Dirae in monte Ebal a Leuitis imprecandae leguntur Deut. XXVII, 13. ſqq. Ioſuae VIII, 34. De ſacerdotum diris *Io. Clericus* ad Num. XXII, 6. vbi de Balako Bileami diras in populum Iſraeliticum poſcente. *Petrus Daniel Huetius* Alnetan. quaeſtion. p. 227 ſeq. et *Ioan. Petrus Millerus* in diſſertatione de deuotionibus veterum in bellis, Lipſ. 1730. De ritu diris deuouendi ſuſpectam adulterii, propinata illa aqua amara ποτῷ ἐλέγχου, vide interpretes ad Num. V, 18. *Eduardum Bernhardum* ad Ioſephi III, 11. Antiquit. *Seldenum* Vxor. Hebr. III, 13 ſeq. *Wagenſeilium* ad Sotam et *Andreae Acoluthi* commentarium de aquis amaris Lipſ.

Lipſ. 1682, 4. Exſtat et *Martini Iacobi Owmanni*, Anglo Cimbri, diſſ. de diris ſanguinum in lapidatum deriuatis, et *Ioachimi Feſtingii*, Aboenſis, diſſertatio praeſide Dauide Lundio, Aboae 1688. habita de Anathematiſmis Hebraeorum. Formula dirarum, in excommunicatum apud Iudaeos vſitata, legitur in *Ioan. Frid. Mayeri* muſeo miniſtri eccleſiae, Vol. 2. p. 490. et in Relationibus innoxiis A. 1720. p. 425. De imprecationibus parentum in liberos videatur *Fragierii* diſſertatio, quae exſtat T. 3. Hiſtoriae Academiae Inſcriptionum, p. 31 ſqq. De diris et imprecationibus in manifeſte impios non reprehendendis epiſtola *Samuel. Pomarii* ad Chriſtianum Kortholt, auctorem ſcripti, Warnung wider den Kirchenfluch, inſerta eſt Vol. 4. Bibl. Lubecenſ. p. 565 ſqq.

De diris Iudaeorum recentis aetatis et maledictis in Chriſtianos, multa Eiſenmengerus in detecto Iudaiſmo, et iam olim S. Hieronymus ad V, 18 Eſaiae: *Ter*, inquit, *per ſingulos dies in omnibus Synagogis ſub nomine Nazaraeorum anathematizant Iudaei nomen Chriſtianum.* Sic ab Ethnicis procuratoribus Romanis Chriſtiani iubebantur *maledicere Chriſto*, vt conſtat ex Plinii X, 97. Epiſt. Ex Latinis Poetis, ſi quis formulas dirarum cognoſcere velit, adeat *Valerii Catonis* diras a Chriſtoph. Arnoldo illuſtratas, et *Ovidii* Ibin, quo poemate pleno maledictis inimicum ſuum vltus eſt, ad exemplum Callimachi, cuius Ibis intercidit, et *Ciceronis* lib. 1. Tuſculanar. Diſputationum, c. 44. vbi dirae ex Ennii Thyeſte recenſentur. Gretſeri librum de maledictionibus paullo ante memorauimus, vbi inter alia de anathematis in haereticos. Formula eius horrenda legitur apud *Boxhornium* in hiſtoria belgica, pag. 111 ſqq. Vide etiam *Eraſmum* ad adagium, *ſi quid mali in Pyrrhamo.* *Lambinum* in Horatii III. Oden 27. *Paſſeratium* et *Broukhuſium* ad Propertii III, 6. 20. *Hoſtibus eueniat lenta puella meis.* *Briſſonium* lib. 1. de formulis populi Romani. *Philippum Camerarium* Horarum ſubceſiuarum Cent. I. c. 35. *Balthaſ. Boniſacium* Hiſtoriae ludicrae IX, 22. *Ioan. Chokierium* facis hiſtoricae centur. 2. c. 24. et *Antonium van Dalen* lib. de Oraculis p. 673 ſq. edit. in 4. et libro de Ariſtea p. 193 ſeq. vbi etiam de ritu deuotionis, praeeunte execrationis carmen Sacerdote, qui non modo apud Graecos et Romanos ſed alias Gentes obtinuit, atque non tantum ad ſingulos homines ſed et integras Vrbes ac Regiones fuit applicatus, vt vel ex Balaci et Bileami hiſtoria patet. Numeror. XXII, 16. De diris in Deos ad vota non reſpondentes diximus ſupra § 12. De diris in eos, qui libris aliquid addunt vel detrahunt, vide Biblioth. Graec. lib. 5. cap. 1. pag. 75 ſeqq. *Michael. Lilienthalium* Selector. litterar. p. 1. *G. H. Pippingium* de imprecationibus libris adſcriptis, Lipſ. 1721. Dirae Teiorum in hoſtes, ad tibiam recitatae, (Plinius 28, 2.) illuſtratae ſunt ab *Edmundo Chiſhull* pag. 97 ſqq. antiquit. Aſiaticarum. Diras in diplomatibus et decretis publicis vide apud *Mabillonium*

nium II, 8. et 9 de re diplomatica. De diris et execrationibus, quibus piae fundationes ſunt munitae, exſtat Epiſtola T. Iſaei. 4.

XV. Quoniam in Sacris, Muſicae tam vocalis quam inſtrumentalis vſus pridem inualuit, etiam de hoc aliquid dicendum. Hiſtoriam Muſicae Gallica lingua ſuccincte et erudite expoſuit *Bonnetus*, Pariſiis 1715, 12. cuius hiſtoriae ſupplementum cum hiſtoria ſaltationum editum eſt Pariſiis 1723, 12. Adde. *Bourdeloti* hiſtoriam Muſices, gallica lingua editam Hagae Comitum et Francofurti ad Moenum 1743. quatuor voluminibus in forma octopartita. *Ioan. Angeli Bontempi* hiſtoriam Muſices, Italice editam 1695, fol. *N. Haymii* hiſtoriam Muſices, Anglice duobus voluminibus in forma quadripartita euulgatam Londini 1728. et *Io. Chriſt. Harenbergii* commentationem de re muſica vetuſtiſſima, quae exſtat Vol. 9. Miſcellan. Lipſ. Nov. p. 218 ſqq. De Muſica Hebraeorum veterum, *Iac. Gaffarelli* librum memorat Leo Allatius p. 40. apum vrbanarum: ſed ille nunquam quod ſciam lucem aſpexit. Itaque de hoc argumento praeter *Thomam Pagetium* in limine expoſitionis Pſalmorum, et alios diuini huius Hymnarii, librorumque Samuelis, Regum et Chronicon interpretes et Antiquitatum Iudaicarum ſcriptores generales, *Mariumque Merſennum* in Geneſin p. 1699 ſq. *Kircherum* lib. 2. Muſurgiae p. 47 ſeq. *Ioan. Lightfootum* in deſcriptione Miniſterii Templi cap. 7. ſect. 2. de Cantoribus et Muſica Templi T. 1. Opp. et *Henricum Horchium* de igne ſacro et Muſica ſacro igni victimas abſumente accinente, Herborn. 1691, 4. Videndus inprimis *Salomon van Till*, in libro Belgice edito Dordraci 1692, 4. et Germanice Lipſ. 1706, 4. Dicht- Sing- und Spiel-Kunſt, ſo der alten als beſonderſt der neuen Hebräer, de quo opere adi Acta Eruditorum A. 1693. pag. 69 ſq. *Arthurus Bedford* in libro anglice edito: *the Temple Muſick, or an eſſay concerning the Method of ſinging the Pſalms of David in the Temple before the Babyloniſh Captivity.* Londini 1712, 8. *Ioan. Henr. Bocriſius* in obſeruatione de Muſica, praeexercitamento Hebraeorum, quo ad ſapientiam diuiniorem ſe praeparabant, quae legitur T. 4. Miſcellaneor. Lipſienſ. obſ. 75. p. 56 ſqq. *Henr. Scharbau* de miniſterio Muſices ſacrae, Parte 2. obſeruat. ſacrar. pag. 219 ſqq. Auctor libri de excellentia Muſicae antiquae Hebraicae et inſtrumentis muſicis, Monachii 1718, 8. *Dan. Lundii* diſſertatio de Muſica Hebraeorum antiqua, Vpſal. 1707, 8. *Imm. Beniam. Kempii* commentatio de ſacris muſices praefectis apud veteres Hebraeos, Dresdae 1737, 4. De inſtrumentis Muſicis Hebraeorum vide *Thomam Gatakerum* aduerſar. ſacr. lib. 1. c. 10. *Franc. Hare* in Prolegomenis ad Pſalmorum librum in verſiculos metrice diuiſum. *Bartoloccium* Bibl. Rabbin. T. 2. p. 125. *Auguſtin. Calmetum* T. 1. Diſſertationum Biblicarum verſionis Latinae p. 410 ſqq. *Bernhardum Lamium* de templo pag. 1216 ſqq. *Chriſtiani Weidlingii* diſſertatio-

nem

nem de inſtrumentis Muſicis Hebraeorum, Lipſiae 1686. et *Michael. Henr. Reinhardi* diſſertat. de ὀργανοφυλακίῳ muſico codicis Hebraei, Witteberg. 1699. Vſi ſunt Hebraei inſtrumentis vel *tactilibus*, qualis fuit pſalterium citharaque Dauidica, de qua exſtat ſingularis diſſertatio *Ioan. Gabr. Drechsleri*, Lipſ. 1670. quam Georg. Serpilius Vitis ſcriptorum ſacrorum Germanice editis parte 9. p. 34 ſq. integram inſeruit: vel *inſlatilibus* vt buccina, tubis et tibiis, de quarum forma et vſu praecipue in inauguratione Regum apud Hebraeos vide Scacchum III. Myrothec. cap. 55 ſq. p. 1091 ſq. Vitringam lib. 1. Synagogae cap. 10. Buxtorfii Lexicon Rabbin. p. 2504 ſeq. et Auguſtini Calmet diſſertationem laudatam de Muſica et inſtrumentis Muſicis Hebraeorum. De buccina ſingularem quoque exercitationem Lipſiae edidit *Chriſtianus de Zoega*, A. 1692. Vel denique *pulſatilibus*, vt tympanis, de quibus B. D. *Aug. Pfeifferi* dubia vexata S. Scripturae ad Pſ. IV, 1. et *Wagenſeilius* p. 964. ad Sota. In titulis Pſalmorum, vbi nomen aliquod cum למנצח conſtruitur, illo inſtrumentum Muſicum denotari, ne quidem Pſalmo 22, 45 et 56 exceptis, (quos B. Sontagius ab hac regula eximendos putat) docet *Theodorus Haſaeus* Bibl. Bremenſ. faſc. 1. p. 66 ſq. אילת השחר, Pſ. 22. tibiam, ibid. p. 34. יונת אלם רחקים Pſ. 56. ignotum inſtrumentum ſignificari ibid. p. 68. haud dubitans. Vocabulo ששנים, Pſalmo XLV. obuio, cymbala denotari putat *Frider. Adolph. Lampius* Dodecade exercitationum in Pſalmum LXV. pag. 24. Ceterum veteris muſicae rationem veram non minus quam poeſeos Hebraicae Iudaeis ipſis iam ignotam eſſe tam verum eſt, quam et dolendum. Conf. *Thomam Gatakerum* loco ſupra citato, *Ioan. Wulſerum* ad tractatum Talmudicum Shekalim, pag. 123. et *Paullum Chriſtian. Hilſcherum* ad Pſalm. CLI. pag. 29 ſqq. vbi Pſalterium et χόρον Dauidis tibias vtri inſertas fuiſſe putat. Muſicam Hebraeorum veterum nec accuratam valde nec arte aut ſuauitate commendabilem fuiſſe cenſent Ioannes Matthesonius, et Ioan. Clericus T. 9. Bibl. vniuerſalis: longe aliud autem viſum eſt Auguſtino Calmet diſſertatione ante laudata. De tubis et cornu arietino diſſerit *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 2. apparatus Biblici pag. 263 ſeq. De tubis argenteis earumque vſu in ſacris Hebraeorum fuſe *Conr. Ikenius* in diſſertatione de tubis Hebraeorum argenteis, Bremae 1745. et *Ioannes d'Outrein* in diſſertationibus de clangore Euangelii, 1714, 8. p. 79 ſq. 213 ſq. qui etiam de *Magrepha* diſſerit p. 155 ſeq. poſt *Io. Braunium* quem vide in ſelectis ſacris lib. 2. c. 9. p. 291 ſq. et *Kircherum* Muſurgiae lib. 2. p. 52 et 54. Adde *Petr. Zornium* T. 1. Opuſc. ſacr. p. 160.

XVI. De *Muſica* veterum Aegyptiorum, Graecorum, Romanorumque haud memini quenquam plenum et abſolutum aliquod opus edidiſſe, quanquam ad argumentum hoc faciunt Athanaſius Kircherus lib. 7. Muſurgiae Rom. 1650

et Amſt. 1662, fol. *Ioan. Baptiſta Donus* in libro de praeſtantia Muſicae veteris, qui cum onomaſtico ſelectorum vocabulorum ad Muſicam pertinentium digeſto in titulos XVI, prodiit Florentiae 1647, 4. nuper vero recuſus adiectusque eſt eiusdem *Donii* Lyrae Barberinae, ſiue Amphichordio, in quo libro vetus citharodia, lyraeque praeſertim ac citharae forma, vſus, partes, ſpecies, appellationes illuſtrantur, quod opus nunc primum editum eſt cura Antonii Franciſci Gorii, Florentiae 1736, fol. *Guil. Alardi* libellus de Muſica Graecorum, Schleuſing. 1636, 12. et quae ſparſim ad Muſicos veteres Graecos, Amſtelodami 1652, 4. editos, Marcus Meibomius et Ioannes Walliſius: *Vincentius Galilaeus* de noua et antiqua Muſica, *Guil. Stuckius* Antiqu. conuiual. III, 20. *Ericii Puteani* Muſathena et Iter Nonianum: *Ioan. Andreae Angelini Bontempi* Peruſini Hiſtoria Muſica, de qua Acta Eruditor. 1696. p. 241. *Michaelis Praetorii* ſyntagma muſicum ex veteribus et recentioribus in 4 Tomos diſtributum, Guelpherbyti 1614, 4. *Georgii Vallerii* diſſertatio de antiqua et medii aeui muſica, Vpſaliae 1706, 8. et Diſſertatio viri e Societate Ieſu de Muſica Graecorum et Latinorum, quae legitur in Bibliotheca Gallica A. 1726. menſe Maio pag. 111 ſqq. De Nicaſii inedita diſſertatione de Muſica veterum et Ouvrardi Hiſtoria Muſicae veteris ac recentis inedita vide Nouellas Reip. litterariae A. 1703. Octobr. pag. 370 ſq. De Muſica in ſacris adhibita et in ſacrificiis, Matthaeus Brouerius de Niedeck c. 26. libri de Veterum adorationibus.

XVII. De inſtrumentis Muſicis veterum adeundus Ezech. Spanhemius ad Callimachum p. 466 ſq. Otto Sperlingius in diſſertatione ad numum Furiae Sabinae Tranquillinae, Amſtelod. 1687, 8. Monteſalconius Tom. 3. Supplem. lib. 8. p. 185 ſqq. Sponius Miſcellan. eruditae antiquitatis ſect. 1. artic. 6. et diſſertatione octaua ſelectar. diſſertationum rei antiquariae. Philippus Bonanni in libro Italice edito: *Gabinetto armonico pieno d'Iſtromenti ſonori indicati e ſpiegati*, Rom. 1722, 4. ac Franciſcus Blanchinus in diſſertatione de tribus generibus inſtrumentorum Muſicae veterum organicae, Romae 1742, 4. in quo libello triplex genus inſtrumentorum Muſicae veteris, inflatile, pulſatile, tenſile accurate eruditeque deſcribitur. Aliquam multa eorum et varias *lyrae* figuras exhibent et explicant Marius Merſennus libris poſtremis harmonicorum Pariſ. 1648, fol. et Blanchinus atque Monteſalconius libris citatis. De lyrae plectro vide V. C. Iac. Perizonium ad Aeliani III, 32. De *ſiſtris* exſtat Anonymi Epiſtola ad Io. Clericum Tom. 16. Bibl. ſelectae pag. 167. Hieron. Boſſii libellus Mediolani 1612, 12. recuſus T. 2. theſauri Sallengeriani, et Benedicti Bacchini de ſiſtris eorumque figuris, Traiecti 1696, 4. et in theſauro Graeuiano T. 6. ex Latina Iacobi Tollii verſione, qui ex Italico tranſtulit. Adde quae praeter Stephanium pag. 86 ſq. ad Saxonem Grammat. Angelus Cauſeus Tomo quinto eiusdem

theſauri

theſauri Roman. p. 318. Bonannus Muſei Kircheriani pag. 179. et Scriptores a Petro Zornio T. 1. Opuſculor. ſacror. p. 157. excitati. De *tubis* et earum vſu in bello Matth. Zimmermannus pag. 518 ſq. Analectorum. Dougthaeus Analector. ſacror. excurſu 57. Lipſius de militia Rom. II, 12. IV, 10. V, 9. vbi ſimul de differentia tubarum, buccinarum, cornuum, lituorum; de qua etiam diſſerit Ikenius diſſert. de tubis argenteis Hebraeorum, pag. 92 ſq. De vſu tubarum et lituorum in *ſacris* idem Lipſius IV, 10. et Saubertus de Sacrificiis pag. 341. in *oraculis*, Dale de Oraculis p. 195, 459. in *conuiuiis* Lipſius l. c. in *athleticis;* Lydius Agoniſtic. cap. 23. in *funeribus* Gutherius de iure manium lib. 1. c. 22. et Meurſius de funeribus c. 18. De *cornuum* vſu praecipue in ſacris, multa erudite congeſſit Trogillus Arnkiel, Antiſtes Apenradenſis, in libro Germanice edito de cornu aureo quod prope Tunderam Holſatiae vrbem Anno 1639 repertum fuit, Kiloniae 1683, 4. et Adamus Henricus Lackmannus, in ſchediaſmate Germanico: Unvorgreifliche Gedanken bey Gelegenheit des 1734, unweit Tundern im Herzogthume Schleswig, abermals ausgegrabenen Hornes. Hamburgi 1736, 4. Adde Wormium in reſponſione ad F. Licetum, quae acceſſit Thomae Bartholini ſchediaſmati de armillis veterum. Amſtelod. 1676, 12. De *cymbalis* veterum, crepitaculis, ſcabillorumque crepitu vide Menagii Origines Gall. in *caſtagnettes* et *caſcaveaux:* Rhodium ad Scribonium Largum p. 98. Pignorium de ſeruis p. 166. Bonanni p. 124 ſqq. 129, 130, 131. Martinum de Roa parte 2. ſingular. Scripturae pag. 600, 605 ſq. Scaligerum, Weitziumque ad Copam, et libros tres Friderici Adolphi Lampii vulgatos in Belgio Anno 1703, 12. cuius etiam videndae Exercitationes ad Pſalmum XLV. Bremae 1715, 4. in quibus inſignes quaedam de Veterum muſica inſtrumentisque muſicis obſeruationes. Eiusdem diſſertatio de cymbalis veterum ſub Matthiae Boot praeſidio prodierat Bremae 1700, 4. Adde Petrum Zornium Opuſc. Sacr. T. 1. p. 148 ſqq. et Richardi Elliſii commentarium de cymbalis, quem ſe ait ante inſpectos Clariſſimi Lampii libros compoſuiſſe, ediditque ad calcem Fortuitorum, ſiue obſeruationum philologicarum ad loca N. T. Roterodami 1727, 8. Corybantium cymbala conſpiciuntur in numo apud Seguinum p. 186. et apud Gronouium pag. 201. ad Minucium. De *cymbalis* et *crotalis* conferantur viri docti ad Ciceronis Orat. in Piſonem cap. 9. De *ſcabillo* Alb. Rubenius de re veſtiaria II, 16. De *tintinnabulis* conſulantur Bonanni p. 178. muſei Kircheriani, Fabrettus pag. 429. Inſcript. veter. Ioan. Baptiſta Pacichellus in lucubratione de tintinnabulo Nolano: et Hieronymus Magius de tintinnabulis, notis Franc. Sweertii illuſtratus. Amſtelod. 1664, 12. De *tympanis* veterum confer Petrum Zornium T. 1. Opuſc. ſacr. pag. 113 ſqq. Sponium Miſcell. eruditae antiquitatis p. 23. Chr. Gottlieb Schwarzium Miſcel-

lan.

Ian. politior. humanitatis pag. 86 et 114 ſqq. Ioan. Iarckium ad Eliam Schedium pag. 598. Bonanni pag. 111 ſqq. 163, 164. et Wagenſeilium ad Sotam pag. 964. Indi loco tubarum vſi ſunt flagellis quibus aerem verberabant, ac tympanis vt refert Suidas in σάλπιγξ, qui ſambucas ab Ibyco inuentas docet in σαμβῦκαι. Locus Euſtathii ad Iliad. Σ. v. 1138. de ſex *tibiarum* generibus illuſtratur à Giſberto Cupero in Harpocrate p. 141 ſeq. De tibiis paribus et imparibus dextris et ſiniſtris conſulendi viri docti ad Terentium ac Phaedrum, et Dacerius ad Feſtum in *impares*. Plura de tibiis veterum Aldus Manutius in quaeſitis per epiſtolas, Venetiis 1570. et in Lampade Gruteri Tom. 4. p. 251 ſeq. et Tom. 6. Theſ. Graeuiani: Caſp. Bartholinus de tibiis veterum et earum antiquo vſu libris 3. Romae 1677, 8. et Amſt. 1679, 12. Ioan. Meurſii filii collectanea de tibiis veterum, Sorae 1641, 8. et Tom. 8. Antiquit. Graecarum Iac. Gronouii: Benedictus Auerranus diſſertatione 59 – 63. in Anthologiam T. 1. Opp. p. 148 ſqq. Fortunatus Licetus pag. 261 ſqq. gemmarum annularium, et Baudelot de Dairval in hiſtoria Ptolemaei Auletae, edita Gallice Pariſiis 1698, 12. De tibiarum vſu in praeliis apud Lacedaemonios agit Bened. Auerranius diſſert. 57. ad Thucydidem. De earum vſu in funere Io. Iarkius p. 681. ad Eliam Schedium; et Ioan. Zach. Hilligerus in diſſ. de tibicinibus in funere adhibitis. Witteb. 1717. De fiſtula et eius a tibia diſcrimine vide Laurentium Tom. 8. theſauri Graeuiani pag. 1466. et Bulengerum de theatro lib. 2. cap. 23. De *organis* [14] muſicis hydraulicis, (aliis ὑδραυλὶς vel hydraulum [15]) et pneumaticis videndi Ioan. Gregorius, Anglus, in diſſert. de more canendi ſymbolum Nicaenum, p. 49. Sigebertus Hauercampus in diſſert. de Numis Contorniatis pag. 70 ſeq. 127 ſeq. et 150 ac 155. Pedruſius Tom. 5. p. 72 ſeq. Ioan. Triſtanus T. 1. p. 218 ſeq. Ioſeph. Binghamus Origin. Eccleſ. lib. 8. c. 7. § 14. Iſaacus Voſſius de viribus Rhythmi p. 99 ſeq. ex Vitruuio et Herone. Alexander Adimari in commentario ad Pindarum Italica metaphraſi donatum p. 551. Auguſtus Buchnerus ad Venantii Fortunati carmen de reſurrectione p. 26. Suicerus in theſauro, et Cangius in Gloſſario Latino. Gottfr. Ephraim

[14]. Organorum mentio fit in Hiſtoria Miſcella XXIII, 12. et apud Suetonium in vita Neronis c. 41. adde Rabanum Maurum XVIII, 4. de vniuerſo, Tom. I. pag. 230. Iuliani Epigramma lib. I. Anthol. c. 86. Tertullianum c. 8. de baptiſmo. Claudianum de Mallii conſulatu v. 315. Caſaubonum et Salmaſium ad Lampridii Heliogabalum c. 32. et Gorallum ad Seueri Aetnam v. 292 ſeq. A Vitaliano Pontifice, qui ab A. C. 657–671. ſedit, inuenta eſſe organa notat Leander Albertus in Latio. Albericus monachus trium fontium ad A. C. 840. de Ludouico Pio Imp. *Gregorium presbyterum, qui ſe promittebat more Graecorum facturum organum, ſummo ſuſceperat gaudio.* In Galliam miſſa primum organa a Conſtantino Imp. A. C. 757. obſeruat le Cointe T. V. p. 559.

[15] Plinius H. N. IX, 8. *Delphinas mulcetur ſymphoniae cantu, et praecipue hydrauli ſono.*

Ephraim Müller im Sendſchreiben an einen hohen Gönner von Orgeln, ihrem Urſprunge und Gebrauche in der alten und neuen Kirche Gottes, Dresd. 1748, 8. et Chriſti. Wilh. Iuſtus Chryſander in ſchediaſmate Germanico: Hiſtoriſche Nachricht von Kirchenorgeln. Rintelii 1755. 8. De vſu inſtrumentorum Muſicorum et Organorum in Eccleſia Chriſtiana, *Henrici Dodwelli* liber prodiit Londini 1700, 8. Anglice, *a treatiſe concerning the lawfulneſs of Inſtrumental Muſic in holy offices; to which is prefixed a preface in vindication of Mr.* Newtes *ſermon, concerning the lawfulneſs and uſe of Organs in the Chriſtian Church, from the exceptions of* Anonymus *letter to a friend in the Country, concerning, the uſe of Inſtrumental Muſic in the worſhip of God*, ſecunda editio locupletior. Exſtat et *Georgii Morzeni* Auguſtani vertheidigte Kirchen-Muſik, wider Chriſtian Gerbers cap. 81. der unerkannten Sünden der Welt. A. 1703, 8. His adde D. Balthaſaris Meiſneri τοῦ μακαρίτου Collegium adiaphoriſticum, diſſ. 11. §. 72 ſq. Ioan. Fileſaci electa lib. 2. pag. 213 ſq. et *Henrici Munck*, Naruenſis, diſſ. de vſu organorum in templis. Aboae 1697, 8. De Muſica recentium Graecorum ſingulari epiſtola ad Angelicum Aproſium Ventimilium fuſe diſſeruiſſe ſe teſtatur Allatius de conſenſu pag. 1045. De *campanis* idem Cangius in *campana, cloca, glogga, ſignum, ſquilla*, tum in κώδωνες, ξύλον, σημαντήριον, κροῦσμα. Adrianus Iunius lib. 3. Animaduerſ. cap. 11. Hieron. Magius libello de tintinnabulis, Franciſci Swertii notis nonnullis illuſtrato, et IV, 14. Miſcell. (vbi etiam de ſuperſtitione daemonas campanarum pulſu fugare ſe poſſe ſperantium) Angelus Rocha de campanis, Rom. 1620. Pompeius Sarnelli in antiqua Baſilicographia c. 50. Iodocus Cocius T. 2. theſauri catholici lib. 3. c. 6. p. 267 ſqq. Franciſc. Bernardinus Ferrarius lib. 1. de ritu ſacrarum concionum p. 7 ſeq. (quo in loco alias praeterea enumerat rationes ad ſacra celebranda acceſſuros conuocandi) Paullus Vergerius. Arnoldus Stockfleт de campanarum vſu, Altorfii 1665, 12. Ioan. Chriſtian. Reimannus in diſſert. de campanis. Ienae 1679, 4. Nicol. Eggers in diſſert. de origine et nomine campanarum, Ienae 1684. Haraldus Wallerius in diſſ. de campanis et praecipuis earum vſibus. Holmiae 1694, 8. Paullus Chriſtian. Hilſcherus in diſſert. de campanis templorum. Ireneus Montanus in libello germanico: Hiſtoriſche Nachricht von Glocken, Chemnitii 1726, 8. Chr. Wilh. Iuſtus Chryſander in ſchediaſmate itidem germanico, hiſtoriſche Nachricht von Kirchenglocken. Rintelii 1755, 8. et qui prae ceteris diligenter in hoc argumento verſatus eſt *Ioan. Baptiſta Thiers* tractatu Gallico de campanis Pariſ. 1781 et 1719, 12. Vide etiam B. D. Mayeri Muſeum miniſtr. Eccleſiae parte 2. pag. 700 ſq. et Marium Merſennum [16] de in-

[16] Merſenni Harmonicorum libri prodiere Pariſ. 1636 et 1648, fol. Campanae inſcriptio in

inſtrumentis Harmonicis p. 145 ſq. qui recentius inuentum campanas plures ad harmonicum concentum edendum coniungendi (Glockenſpiel Germani vocant) exponit p. 160. adde Bonannium p. 143. De ſuperſtitioſis campanarum pulſibus ad arcenda fulmina, Caſparis Hombergi libellus prodiit Francof. 1577. 8. cui iungatur Ioan. Georg. Medelii diſſ. Witteb. 1703. qui phyſice illam rem diſcuſſit. Ceterum morem campanas pulſandi tempore tonitruum diſſuadet Loberanus du Feſc, S. I. in diſſert. de Tonitru. Vide Diarium eruditorum (Journal des Savans) 1728. p. 374. Benedictio et Baptiſmus campanarum, de quo infra dicetur, Saec. 10. in vſu eſſe coepit, licet iam Carolus M. vetuerit clocas baptizari. Campanarum loco quae a ſaeculo 7. in Occidente frequentiſſimae, Graeci adhibent σημαντήριον χαλκοῦν,[17] quo pulſant, ſiue lignum aliquod oblongum duarum decempedarum magnitudine. Vide Goarum ad Euchológ. p. 560. et ad Cedreni paginam 637. Allatium de templis Graecorum p. 128. Cangii gloſſar. Graec. et Erdmannum Rudolphum Fiſcherum in diatriba de Θεοδρόμοις c. 3. vbi quoque de aliis rationibus Chriſtianos ad ſacros coetus conuocandi, olim vſitatis: adde Tournefortii iter gallice editum T. 1. p. 49. vbi σημαντήριον Calogerorum ex arbore dependens. Simile eſt σημαντήριον Iudaeorum (Schulklopfer) de quo Wulferus in theriaca p. 127. Ceterum plures de veterum Muſica laudati ſunt III, 10. Bibl. gr. De antiquitate et vſu campanarum apud gentiles diſſerit Paciaudus in epiſtola ad Capecium, quae legitur in libello italice edito Neapoli 1751. 4. *Diſſertatione di Giuſeppe di Capua Capece intorno alle due Campane della Chieſa Parrochiale di S. Giovanni de Nobili Vomini di Capua.* Campanae maximae Sinenſium, in vrbe Peking pondus eſt centum ac viginti librarum millia; Erfurtenſis, quae per Europam maxima habetur, tantum 25400. Vide Athanaſii Kircheri Chinam illuſtratam pag. 300. et Cornelii Hazart Kirchengeſchichte T. 1. p. 445 ſq. Vtraque harum maiorem habet Moſcouia, librarum ſcilicet 340000. vide Talanders itinera II, p. 89. Perſae ad Pyrea conuocantur in India quidem pulſu paruae campanae, ſed inter Muhammedanos ſignum ab iis, vti et Armenis et Chriſtianis, datur pulſu aſſeris magni. Nam Muhammedani non permittunt campanarum vſum in eccleſiis, vtpote quae ſunt Chriſtianorum inſtitutum. vid. Thom. Hyde de rel. Perſar. p. 343 ſeq. Diagrammatum Muſicorum (vulgo *tabulatur*) inuentor Stratonicus Citharoedus. Vide Caſaubonum VIII, 12. ad Athenaeum. Dia-

[illegible] gram-
in gloſſ. ad extrauagant. comm. de officio cuſtod. Antonii Weckens Dreſden, pag. 217, 218, 267 ſq.
[illegible]

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum,
Defunctos ploro, peſtem fugo, feſta deuoro.

Aliae eiusmodi inſcriptiones leguntur in Io. Geo. Bertrami Lüneb. Kirchenhiſtorie. p. 722 ſqq.

[17] Balſamon in iure Graecorum. T. 1. p. 477. qui campanam p. 478. deriuat a campo.

grammata muſica, quae apud Iudaeos in Hiſpania, Germania et Italia in vſu ſunt, exhibentur a Petro Guarino in tomo ſecundo Grammaticae hebraicae et chaldaicae, Pariſiis 1730, 4. euulgatae. De notis Muſicis veterum Graecorum Ioannes Seldenus ad Epochas marmoreas p. 171 ſeq. Merſennus in Geneſin p. 1527, 1694. M. Meibomius ad Alypium, Gaudentium, Ariſtidem etc. atque in praef. ad Antiquos Muſicos. De notis Muſicis Graecae et Latinae Eccleſiae vide quae Bibl. Graec. III, 10. § 10. De notis *vt, re, mi, fa, ſol, la*, a Guidone Aretino repertis Sigebertus ad A. C. 1028. Gerh. Io. Voſſius de IV. art. popular. p. 39, 40. Iſ. Voſſius de viribus rythmi pag. 91. Acta Eruditor. A. 1695. pag. 223. vbi diſtichon:

> Corde Deum et fidibus gemituque alto benedicam
> *Vt re mi faciat ſol*uere *la*bra ſibi.

Abraham Bucholcerus in Indice Chronolog.

> Cur adhibes triſti numeros cantumque labori?
> *Vt re*leuet *mi*ſerum *fa*tum *ſol*itosque *la*bores.

XVIII. De *Concionibus* Chriſtianorum veterum pauca quaedam dicturis attingendae etiam conciones Iudaeorum, quarum inſignis mentio exſtat in libro *Philonis* Iudaei de ſeptenario, vbi teſtatur per ſingula oppida Iudaeorum fuiſſe quaedam διδασκαλεῖα in quibus ſabbathis Iudaei conuenirent, deinde ſuperiorem locum aſcenderet vir grauis, qui praeſentes inſtrueret, et ad virtutem adhortaretur. Vide etiam *Campegii Vitringae* Synagogam lib. 1. parte 2. c. 2. vbi iam a temporibus Moſis illum morem repeti obſeruat, et lib. 3. c. 12, et eiusdem archiſynagogum cap. 11 ſeq. et *Iacobi Altingii* Heptadem VII. diſſ. 2. Tom. 5. Opp. p. 198. vbi illuſtrat ritum Concionum poſt reditum Iudaeorum e Babylonia Nehem. VIII. De Iudaeorum lectionibus ſacris *Sam. Basnage* ad A. C. 30. n. 63. *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 1. apparatus Biblici p. 69. *Grotius* et alii ad Luc. IV, 16. 20. Tabulam feſtorum et lectionum ſacrarum exhibet R. *Ori ben Simeon*, in Calendario Palaeſtinorum, quod Iacob. Chriſtmannus latine vertit, p. 107 ſqq. De Moſis et ceterorum ſacrorum librorum lectione in Synagogis per ſabbata ἐκ γενεῶν ἀρχαίων fieri ſolita, vide Interpretes ad Actor. XV, 21. et *Ioan. Marckii* exercitationes textuales ad N. T. exercitatione XVI. Haphtararum explicationem dedit *Ioan. Reinhardus* in ſingulari diſſertatione Witteb. 1674, 4. Ceterum Elias in Thisbi, voce פטר notat, Prophetarum lectionem demum coepiſſe temporibus Antiochi Epiphanis, quum lectio legis ſeuere eſſet prohibita. Vide Ludov. de Dieu ad Actor. XIII, 15. et Petri Zornii hiſtoriam Bibliorum ex Hebraeorum diebus feſtis et ieiuniis illuſtratam, pag. 96. nota 33. De recentium Iudaeorum Draſchoth ſiue concionibus *Buxtorfius* in ſynagoga Iudaica p. 331. *Ioan. Henr. Maius* p. 325. catalogi MSS.

 Vffen-

Yſſenbachianorum, *Chr. Schoettgenius* T. 1. Horar. hebraic. p. 99 ſqq. et *Wagenſeilius* p. 245 ſeq. telorum igneorum Satanae, vbi et exempla quaedam earundem ſibi occurrunt. Breuem hiſtoriam concionum apud veteres Hebraeos et inde apud Chriſtianos texit *Chriſtoph. Matth. Pfaffius* capite primo diatribae de recta Theologiae homileticae conformatione. Tubingae 1731, 4. Apud Muhamedanos quoque poſt ſollemnes preces diebus Mercurii et Veneris ſequitur *Waatz*, ſiue Concio, quam habet Concionator illis dictus *Waitz*, ſeu *Naſſ hatg ii*, id eſt Monitor, ſuaſor, Conſilii dator. Vide Thomae Hydei notas ad Liturgiam Muhamedanorum, itineri Abrahami Peritſol ſubiectam, p. 7.

XIX. Primorum Chriſtianorum coetus et conciones a poſteriorum temporum vſu quodammodo diuerſas fuiſſe, conſtat ex 1 Cor. XIV. ad quod praeter interpretes confer *Altingium* loco laudato p. 201, 202. Non minimam partem cultus vt apud Iudaeos ita apud Chriſtianos quoque conſtituebat lectio ſacrarum litterarum, de qua vide laudati Vitringae Synagogam lib. 3. c. 7–11. *Ioan. Bonam* II, 6 ſeq. rerum liturgicarum, et de diuina pſalmodia c. 16 § 14. p. 519 ſqq. *Radulphum*, Decanum Tungrenſem, de canonum obſeruantia T. 26. Bibl. Patrum p. 297 ſqq. *Heineccium* parte 3. p. 182 ſeq. delineationis eccleſiae graecae. *W. E. Tentzelii* diſſ. de ritu lectionum ſacrarum, *Ioan. Henricum Schmidium* diſſ. de lectionariis vtriusque Eccleſiae, et *Thom. Milles* ad Cyrillum Hieroſol. pag. 4 et 15. *Allatium* p. 49 et 52. de libris Eccleſ. Graecorum. Propheticam lectionem interdum Epiſtolis et Euangeliis praemiſſam notat *Menardus* p. 368. ad Gregorii Sacramentar. Sacrum Officium lingua vulgo nota celebratum a primis Chriſtianis et per plura deinceps ſaecula, quemadmodum etiam ſacras litteras lectas in vulgaribus linguis, docent *Edmundus Martene* lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 274 ſq. *Phil. Mornaeus* lib. 2. de Euchariſtia cap. 6 et 7. et *Iacobus Vſſerius* in Hiſtoria dogmatica de Scripturis et Sacris vernaculis, poſt auctoris mortem edita Lond. 1689, 4. cum luculentis *Henrici Wartboni* acceſſionibus. Neque recentis aetatis abuſus excuſare poſſunt, quae vt Vſſeriano operi detrahat affert Rich. Simon Tom. 1. Bibl. ſelectae Gallice editae cap. 18. Lectiones eccleſiaſticae diligenter notantur in veteri Calendario Romano, quod Ioan. Fronto cum notis edidit Pariſiis 1652, 8. et cum eius epiſtolis et diſſertationibus eccleſiaſticis recudendum dedi Hamb. 1720, 8. Illud in codice MS. S. Genoueſae inſcribitur: *Incipit capitulare Euangeliorum de anni circulo.* Lectiones quasdam in illo codice, atque adeo a Frontone omiſſas Baluzius ad Capitularia, T. 2. p. 1156–1160. edidit ex codice Colbertino Regiisque. Romae et Conſtantinopoli olim Euangelium Graece et Latine recitatum eſt propter praeſentes, qui vtramque linguam intelligerent. vide Edm. Martene 1. de ritibus eccleſiae p. 277 et 372. et iter litterar. Benedictinor. T. 2.

parte 2.

parte 2. p. 139. Paſſionem Chriſti lectam tantum ſecundum Matthaeum, Reſurrectionem ſecundum Matthaeum primum, deinde etiam ſecundum Marcum, Lucam, Ioannem obſeruat Auguſtinus ſerm. 232. cap. 1. 234. c. 1. 239. c. 1. et 243. c. 1. T. 5. edit. Benedictinorum. De vſu pericoparum Euangelicarum et Epiſtolicarum, quas Eccleſia diebus Dominicis, feſtisque meditandas Chriſtianis proponit, eiusque origine et antiquitate erudite diſputat Rev. D. *Ioan. Dieemannus* praefatione ad B. D. Henrici Mulleri et Ioachimi Lutkemanni Homilias in Euangelia et Epiſtolas iunctim vulgatas Germanice A. 1705. Praefatio illa recuſa eſt in laudati Dieemanni opuſculis Germanice iunctim Stadae, 1709, 4. excuſis, parte 2. p. 128 ſeq. *Iuſtus Weſſelius Rumpaeus* commentatione ad libros N. T, in genere, p. 177 ſqq. coll. p. 141. *Ioan. Georg. Pritius* Introduct. in lectionem N. T. c. 31. pag 410 ſqq. edit. Hofmannianae. *Caſp. Caluoerius* Ritual. eccleſiaſt. P. 1. pag. 691. *Caſp. Loeſcherus* in diſſertatione de pericopis Euangelicis et Epiſtolicis Sondershuſae edita 1668. et recuſa Witteb. 1725. *Ioan. Henr. Thamerus* in ſchediaſmate de origine et dignitate pericoparum, quae Euangelia et Epiſtolae vulgo vocantur, Ienae 1716,4. et in Epiſtola ad amicum, Altenb. 1718. euulgata, quae adiuncta deinde eſt Ioan. Martini Schamelii vindiciis euangelicis. Lipſiae 1724, 8. *Ioan. Bened. Carpzov* Nepos in diſſert. de non temere abrogandis pericopis Euangeliorum et Epiſtolarum, Helmſtadii 1755. euulgata, auctiusque recuſa. Lipſ. 1758. *Gottfriedus Büchnerus* in ſchediaſmate Germanico ſermone edito: Ob das immerwährende Predigen über die evangeliſche und epiſteliſche Texte in der evangeliſch-lutheriſchen Kirche abzuſchaffen, und was dagegen einzuführen ſey? Ienae 1756, 4. Incommode ſaepe diuulſas eſſe lectiones Epiſtolicas, contra ſcopum ſacri ſcriptoris in medio ſermone vel incipientes vel deſinentes probat Caſpar Herm. Sandhagen in praefat. ad Seb. Schmidii breuem interpretationem Eccleſiaſtae Salomonis et Epiſtolarum Apoſtolicarum Germanice editam Luneb. 1688, 12. De homiliario Paulli Diaconi, quod deinde emendauit Alcuinus, vide Mabillonii Analecta p. 18. Ioan. Henr. a Seelen ſelector. litterar. p. 252 ſqq. et Ioan. Dauid Koelerum in diſſertat. de bibliotheca Caroli M. Altorfii 1727. § 6. De alio veterrimo Homiliario idem Mabillonius libro de liturgia Gallicana. Libros Biblicos vniuerſos per anni circulum in Eccleſiaſtico officio ex veteri vſu non perlegi, queritur Claudius Eſpencaeus lib. 1. digreſſionum in epiſt. 1. ad Timotheum c. 11. p. 153 ſq. Operum. Iacobus Dornkrellius ab Eberherz in ſchediaſmate germanice edito: des göttlichen Wortes Kirchenmangel, oder gründlicher Beweis, daß und wie die Formal-Ableſung heiliger Schrift in unſern Kirchen wieder einzuführen ſey. Ploenae 1688, 4. Adamus Borellus in ſcripto, cui titulus *ad legem et teſtimonium*, de quo confer Relationes innoxias

A. 1701. pag. 189. et Spenerus in conſiliis theologicis Germanicis Parte 3. pag. 746 ſqq.

XX. De veterum Chriſtianorum concionibus diligentiſſime egit *Bernardinus Ferrarius* tribus libris, qui poſt editionem Mediolanenſem A. 1621. et Lugdunenſem Anni 1664. Pariſ. 1664. recuſi ſunt Vltraiecti 1692, 8. curante Io. Georgio Graeuio, cuius editio recuſa eſt Venetiis 1731, 8. Copioſa ex eodem libro excerpta occurrunt in Zimmermanni Analectis pag. 477 ſqq. Egregia itidem *Ioachimi Hildebrandi* exercitatio de veterum Concionibus prodiit Helmſt. 1661, 4. De eodem argumento agit etiam *Ioan. Hoornbeckius* libro 1. Miſcellaneorum ſacrorum cap. 9. *Philippus Natolus* in ſacris ritibus a celebrante in ſacris functionibus et a concionatoribus in ſermocinando peragendis. Panormi 1641, 8. *Friderir. Borromaeus* libr. 3. de concionante Epiſcopo, Mediolani 1632, fol. et libr. 5. de ſacris ſui temporis oratoribus. ib. eod. *Petrus Roquius* in paſtore euangelico, gallice edito, Baſileae 1723, 4. parte prima, vbi hiſtoria et cenſura concionum iudaicarum et chriſtianarum. Binghamus Orig. eccleſiaſt. lib. 14. c. 4. Mich. Gottl. Hanſchius in der Abbildung der Predigten im erſten Chriſtenthum. Francof. 1725, 8. Imaginem veteris ſuggeſti ſiue ambonis exhibet Carolus du Freſne in Conſtantinopoli Chriſtiana lib. 3. pag. 69. vbi de ambonis gradibus: habet enim nomen a Graeco *ἀναβαίνειν*, non ab ambiendo, vide Valeſium ad Sozom. IX, 2. quanquam plerumque pro gradibus altaris (non in ambone) ſedentes concionari ſolitos veteres obſeruat idem Valeſius ad Socratis VI, 5. et Sirmondus ad Sidonium p. 252. vbi et de eo quod ſtans plerumque auſcultauerit populus, licet in infirmiorum gratiam ſedilia etiam ſubiecta teſtetur Auguſtinus cap. 13. de catechiz. rudibus. De cathedris Epiſcoporum et Presbyterorum conſulendus Sam. Basnage ad Baron. T. 1. pag. 535 ſq. Menardus pag. 85, 94. ad Sacramentarium Gregorii M. Ioan. Andr. Schmidii disquiſitio de cathedris doctorum veterum. Ienae 1687. Chriſt. Sahmii diſſertatio de cathedris Apoſtolorum, Regiom. 1701. et Chr. Weidlingii diſp. de ambonibus vet. Eccleſiae. Lipſiae 1687. Pulpitum lectoris videſis expreſſum icone in Montfauconi diario Italico p. 134. Huiusmodi pulpitum portatile vocari ſuſpicor *tripodium* in antiquo rituali apud Edmundum Martene lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 372. Tres ambones in vno templo Romano S. Clementis, omnium totius Vrbis antiquiſſimo, duos in cancellis dextris, vnum ſcilicet pro Epiſtola legenda verſus altare, alterum pro legendis Prophetis verſus populum: tertium in ſiniſtris paullo altiorem et exornatiorem pro Euangelio exſtare refert idem pag. 368. Plerarumque homiliarum, quae auctoribus priſcis Eccleſiae doctoribus hodie exſtant, elenchum dedit Caeleſtinus a Monte Marſanno in claue Dauidica Lugdun. 1659, fol.

Quam

Quam plurimas itidem iunctim et multas primus edidit Franciſcus Combeſis [18] in Bibliotheca Homiletica, Pariſiis 1662, fol. octo voluminibus vt Laurentii Cumdii et Gerardi Meſani Bibliothecam Homiliarum, et Homilarium Paulli Diaconi ſiue Alcuini excuſum Spirae 1482. Baſil. 1493. Lugdun. 1520. Pariſ. 1537. Colon. 1557 fol. Expoſitiones in Epiſtolas Dominicales et Feſtiuales Haymonis, Smaragdi, Radulphi Ardentis, Homiliasque variorum a Laurent. Surio collectas vulgatasque Colon. 1596, fol. omittamus. Concionandi munus Epiſcopis primum maxime fuit proprium, licet interiecto tempore in Oriente hoc primum, tum etiam in Occidente Presbyteris concederetur. Vide Sirmondi Opera T. I. p. 333, et Frid. Borromei librum ſupra laudatum de Concionante Epiſcopo. In concilio Lateranenſi, quod ſub Benedicto XIII. habitum eſt Romae A. 1725 et 1726. tit. 1. c. 3. Epiſcoporum munus praecipuum eſſe traditur Verbi Dei praedicatio, quod ſuo praecepto induxit, exemploque firmauit aeternus animarum Paſtor. Interdum ante Epiſcopum etiam verba faciebat Presbyter. (vide Thom. Milles pag. 8. ad Cyrillum Hieroſol.) Diaconus quoque, de quo confer ſis Sam. Basnagium ad A. C. 35. n. 12. D. Io. Ben. Carpzouii filii diſſ. p. 901. et Caſp. Zieglerum de Diaconis p. 100 ſq. Quin imo Laici. Vide Euſebii Hiſt. Eccleſ. VI, 19. p. 222. edit. Valeſii. Etiam Epiſcopos ab aliis ſibi Conciones componi feciſſe notat Sirmondus ad Ennodium pag. 75. Certe concionandi officium neglectum, vehementer eis vitio datum fuiſſe docet laudatus Ferrarius lib. 2. cap. 1. et ſeq. Conferatur Cotelerius Tomo 1. ad Patres Apoſtolicos p. 263. Andreas Sauſſaeus in panopliae ſacerdotalis parte 2. c. 4. Paſchaſius Quesnellus ad Leonem M. p. 895 et 883. b. Iac. Goettenius libro 1. obſeruationum cap. 1. Idem Quesnellus ante Leonem I. etiam Sixtum III. et Liberium Pontificem concionatos ad populum eſſe (contra Sozomenum [19] libro 7. c. 19.) oſtendit diſſertatione 2. ad Leonem M. p. 257 ſq. Conciones plerasque dictas ex memoria, quasdam etiam de ſcripto recitatas, obſeruatum Ferrario lib. 2. cap. 15. Ex auditoribus quidam per notarios ſiue ὀξυγράφους, vt Socrates VI, 4. de Chryſoſtomo agens meminit, conciones excipiebant, qua ratione multae Origenis, Chryſoſtomi, Auguſtini et aliorum conciones ſunt conſeruatae. Vide Hildebrandi exercitationem de concionibus veterum cap. 3. § 8. D. Ioan. Ben. Carpzouium in praefatione ad Concionum Funebrium Tomum 5. Petri Aurelii Opera p. 408. et Georg. Henrici Goetzii eclogam theologicam de concionibus calamo exceptis. Lubecae 1716, 4. Porro autem Socratem VII, 2. οὐ μὴν non videtur negare ſed potius [illegible] affir-

[18] Vide ſupra pag. 466.

[19] Sozomenus illo loco ſcribit, Romae nec Epiſcopum nec alium quenquam in Eccleſia ſermonem habuiſſe ad populum. Valeſium Sozomeno ſuffragantem refellit etiam Ruinartus in Actis ſelectis Martyrum p. 163. edit. Pariſ.

inſtitueretur, et de virtute ac pietate colenda admoneretur: ſed maximam partem cultus Deorum conſtitiſſe ſacrificiis, caerimoniiſque et dierum feſtorum ſollemnitate, quae tamen ludis potius et luxu quam diuinarum rerum contemplatione et pietatis exercitatione, obibatur. Ita vt ex eiusmodi religione Ethnica neque per vitam erudiri homo in cognitione Numinis, neque inflammari ad pietatem: neque in morte ſolatium ac ſpem de meliore vita concipere poſſet. Quo magis agnoſcenda eſt noſtra Chriſtianorum felicitas, qui loco, cultus eiusmodi indigni, ſuperſtitioſi et ἀλόγου non modo ſanam et rectam rationem Dei colendi ac celebrandi, Numine ipſo monſtrante habemus, ſed etiam ex ore Miniſtrorum Verbi quotidie haurimus ſaluberrimas doctrinas, e quibus fides in Deum accenditur aliturque, ſpes et fiducia corroboratur, et charitas in Deum hominesque commendatur et inculcatur. Quod ſi rationem etiam veterum coetuum Chriſtianorum ex teſte aliquo fide digno cognoſcere cupimus, *Iuſtinum Martyrem* adibimus, qui in Apologia prima pag. 98. perſpicue eos deſcribit, atque inter alia refert poſt lectionem ſcriptorum Propheticorum Apoſtolicorumque, lectore quieſcente τὸν προεστῶτα ſiue *Antiſtitem* διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖσθαι *ſermone populum ſolitum inſtruere, atque ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortari.* Hinc conſurrexiſſe omnes ad preces et hymnos, ac ſacram Euchariſtiam celebratam a praeſentibus quibusque. Confer ſi placet quae ad illum locum a B. *Kortholto* aliisque viris doctis annotata ſunt, tum S. Nazianzenum, inuectiua I. in Iulianum p. 103. vbi ridet Apoſtatam Conciones eiusmodi inſtituere apud ſuos cupientem, rogatque numquid auditoribus ſuis duxerit explicandam Heſiodi Theogoniam, an Orphei, an Homeri fabulas de Diis.

XXII. Verba pro Concione facientibus applaudebat ſubinde populus et acclamabat, ſi quid elegantius vel grauius dictum fuiſſet: de quo populi applauſu agunt *Iſiodorus Peluſiota* IV. Epiſtola 130. et *Franciſcus Bernardinus Ferrarius* [zz] lib. 2. de concionibus cap. 23 ſq. et in ſingulari opere de veterum acclamationibus et plauſu libro 5. cap. 1 – 12. Quod opus in libros 7. diſtinctum Mediolani 1627. 4. primum prodiit, et in Tomo 6. theſauri Antiquitat. Roman. Graeuiani recuſum eſt. De iisdem acclamationibus Eccleſiaſticis conſules

[zz] De hoc Ferrario, qui bibliothecae praefectus, obiit Mediol. A. 1669. 30 Ian. aet. 92. adeundus Philippus Picinellus in Athenaeo eruditorum Mediolanenſium italice edito p. 200 ſeq. vbi inedita eius memorantur, *de annulis, de artificioſa manuum loquela, Gymnaſtica ſacra, de funere ſacro, obſcuriorum in antiquitate Eccleſiaſtica vocum illuſtratio, ſyntagmata Eccleſiaſtica, de multiplicis luminis inſtrumento et vſu apud Veteres, de pedum tegumento et ornamento.* Icon eius et encomium obuium eſt in elogiis Academiae incognitorum pag. 161.

ſules *Iacobum Goettenium* lib. 1. obſeruat. cap. 10. *Lud. Creſollium* in theatro rhetorum, Tomo 10. antiquitatt. Graecarum Gronouii pag. 145 ſq. *Conradum Rittershuſium* lib. 3. ſacrarum Lectionum cap. 22. *Suicerum* in theſauro, voce κρότος. *Fronton. Ducaeum* in notis ad Chryſoſtomum Tom. 1. pag. 7 ſeq. *Hildebrandum* de Concionibus Vett. cap. 3. et *Henr. Gottl. Richterum* de veteri orationibus ſacris applaudendi more. Lipſiae 1744. Ad hunc morem ſpectat etiam ritus oraria concutiendi, de quo *Iſ. Caſaubonus* ad Vopiſcum in Aureliano, cap. 48. *Henricus Valeſius* ad Euſebium p. 281. *Ioan. Harduinus* ad Themiſtium pag. 500. tum mos contundendi pectus, de quo *Sirmondus* Tom. 1. Opp. fol. 339. E. ſq. Hi applauſus et acclamationes quum ſaepe modum excederent, ſaepe loco importuno et minime conueniente excitarentur, ab antiquis Eccleſiae Doctoribus primum vehementer reprehenſi, deinde paullatim abrogati ſunt, licet ad S. Bernhardi vsque tempora perduraſſe eidem Ferrario obſeruatum. Vide Gerh. Ioan. Voſſium libro de imitatione p. 807 ſq. editionis Crenianae Tom. 1. methodorum quas de ſtudiis inſtituendis edidit. Veriſſimum etiam eſt auditores ſi probe moueantur et cor eorum compungatur a dicente, ipſos tacituros potius et de emendatione ſui ſerio cogitaturos, quam plauſu et acclamatione, obſtrepere dicenti auſuros; quemadmodum *Renatus Rapinus* in diſſ. Gallica de eloquentia eccleſiaſtica recte obſeruat eos qui in concione vehementiſſime et potentiſſime commoti ſunt, non multa verba de dicente facere, neque illum ambitioſe vicino ſuo laudare, ſed tacitos egredi. Quo ſpectat *Muſonii* Philoſophi dictum apud Gellium lib. 5. cap. 1. *Quisquis ille eſt qui audit, niſi ille eſt plane deperditus, inter ipſam Philoſophi orationem et perhorreſcat neceſſe eſt, et prodeat tacitus, poeniteat et gaudeat et admiretur.* Admiratio autem quae maxima eſt, *non parit verba ſed ſilentium.* Vnde et Cicero in oratione pro Deiotaro animaduertit *plauſum obſtupeſcentibus auditoribus ipſa admiratione compreſſum.* Auctor vero ingenioſus qui Dialogos mortuorum A. 1712. Gallice edidit, Demoſthenem inducit Ciceroni dicentem: *vous faiſiez dire,* qu'il parle bien! *et moi, je faiſois dire,* allons, marchons contre Philippe. *On vous louoit: on étoit trop hors de ſoi pour me louer.*

XXIII. Occaſione harum acclamationum Eccleſiaſticarum lubet etiam paucis alia plauſuum et acclamationum genera perſtringere, de quibus praeter *Ferrarium* agit *Ioannes Chokierius* lib. 2. Facis hiſtoricae cap. 11. *Ioſeph. Laurentius* lib. 2. Polymathiae cap. 22. *Ioan. Schlemmius* in diſſertatione de acclamationibus veterum, Ienae 1665. quibus addenda Abbatis *Simonii* diſſertatio inſerta memoriis litterariis Treuultinis A. 1705. p. 1227 ſq. De acclamationibus et plauſibus theatralibus agit *Iuſtus Lipſius* lib. 2. electorum cap. 10. et *Ferrarius* lib. 7. cap. 20. atque libro 2. integro, in cuius capite 5. preſſionem

et

et conuerſionem pollicis perperam refert ad plauſus theatrales, quum ad amphitheatrales potius pertineat, notante *Graeuio* in praefatione ad Tomum 6. theſauri antiquitatum, vbi docet *ad digitum pugnare* apud Martialem in ſpectaculis, epigrammate 29. exponendum ea lege pugnare, vt qui ſuccumbit digito ſublato victum ſe eſſe fateatur. De acclamatione in ludis equeſtribus *Iulius Caeſar Bulengerus* de circo cap. 47. Tom. 9. theſauri Graeuiani pag. 691 ſqq. De iisdem locum inſignem habes apud *S. Caeſarium* quaeſt. 1. pag. 6 ſq. edit. Ehingeri. De acclamationibus plebis, principi applaudentis, Felix Oſius pag. 569 ſqq. ad Albertinum Muſſatum Tom. 6. theſauri Italiae parte ſecunda. De Scholaſticis acclamationibus et plauſibus, quae in ſcholis, in auditoriis, in foro datae ſunt vel cauſſarum Patronis dicentibus coram iudice, vel declamantibus ad auditores Sophiſtis, aut eruditis ſcripta ſua recitantibus agit *Ferrarius* lib. 3. *Voſſius* in libro de imitatione, *Lipſius* lib. 2. ad Belgas epiſt. 48. *Ioannes Schefferus* in lib. de ſtilo pag. 115. et pag. 98 ſq. vbi de recitationibus: *Lud. Creſollius* in theatro Rhetorum lib. 3. c. 20. *Laelius Biſciola* Mutinenſis Tomo 2. Lectionum ſubceſiuarum lib. 15. cap. 20. *Iac. du Portus* ad Theophraſti characteres p. 215 ſq. *Bernardus Petrus Carl* in diſſ. edita Roſtoch. 1696.

De acclamationibus et applauſu in electionibus inaugurationibusque Imperatorum et Regum videndi *Io. Chriſtoph. Becmannus* de laudibus regalib. c. 3. *Fortunatus Scaccbus* III. eleochryſm. c. 52 ſq. p. 1078 ſq. et c. 36. pag. 972 ſq. et *Io. Franc. Buddeus* de eo quod decet circa ſollemnia principum § 28. Formulas acclamationum collegit *Barnabas Briſſonius* l. 2. de formulis, vbi etiam de acclamationibus ſenatoriis p. 173 ſqq. de quibus *Ferrarius* diſputat per totum libr. 4. De militaribus acclamationibus agit idem Ferrarius lib. 6. c. 3. vsque ad 11. Briſſonius lib. 4. p. 328. Ceterum militum plauſus, ſcuta genibus illidentium, proſperitatis indicium plenum; contra quum haſtis clypei feriebantur, irae documentum fuit et doloris, vt notat Ammianus XV, 8. pag. 94. haſtis vibrantes irati XXI, 13. pag. 286. ſublatis altius ſcutis nihil periculoſum fore clamitabant. XXIII, 5. pag. 365. Plauſus et acclamationes Imperatoribus factas a Traiano vsque in acta publica relatas obſeruat *Iſaacus Caſaubonus* in notis ad Vulcatium Gallicanum; quemadmodum acclamationes factae Epiſcopis relatae ſunt in acta Synodica. Confer *Suiceri* theſaurum in voce Κρότος. De acclamationibus in electione aut ordinatione Epiſcopi cui a populo acclamatum ἄξιος, vt colligitur e *Philoſtorgii* IX, 10. agit *Ferrarius* lib. 7. cap. 3. et *Iacobus Goetten* lib. 1. obſeruationum cap. 10. vbi ſingillatim de acclamationibus in electione Pontificis. De acclamationibus in electione Imperatoris *Ferrarius* lib. 7. c. 4. et 6. tum 5. quoque, vbi de formula ſacris litteris celebrata, *viuat Rex:* et

cap. 9 ſq. vbi de votis pro longiore vita et annis felicibus. De eccleſiaſticis acclamationibus totus liber 5. Ferrarii eſt, et ſpeciatim de acclamationibus in Conciliis cap. 13 ſq. Senatui quoque in Synodis feliciter acclamatum obſeruat c. 16. Confer et *Philippum Bertherium* lib. 1. πιθανῶν cap. 6. *Allatium* aduerſus Creyghtonum pag. 727. *Cangii* Gloſſar. in πολυχρόνιον et πολυχρονίζειν. *Suiceri* theſaurum in ἄξιος, in κρότος, et σάβος. De acclamationibus in ludis ſaecularibus adeundus *Petrus Taſſinus*, Tom. 8. Antiquitatt. Roman. p. 517. in ludis Apollinaribus, *Cicero* Philippica I. cap. 15. De acclamationibus in triumphis vide ſis *Onuphrium*, *Ioannem Nicolai* aliosque qui de triumpho ſcripſerunt, et quae notant viri docti ad Suetonium et Hiſt. Auguſtae ſcriptores. De acclamationibus nuptialibus Ferrarium lib. 6. cap. 12 ſq. et *Voſſii* Etymologicon voce *Hymen.* Sternutantibus acclamatum ζεῦ σῶσον vel *ſalue, Deus te adiuuet.* Confer Harduinum ad Plinii XXVIII, 2. p. 563. Petronium Burmanni p. 465. Niedeckium de adorationibus pag. 26. qui tamen praeter rem tradit, Tiberium primum Romanis auctorem fuiſſe ut ſternutantes ſalutarentur. Martinum Schoockium libro de ſternutatione. Amſtelod. 1664, 12. Famianum Stradam lib. 3. proluſ. 4. p. 315 ſqq. Io. Georg. Meuſchenii diſquiſition. de ritu ſalutandi ſternutantes. Kilon. 1704. Ern. Frid. Wernsdorfii epiſtolam de ritu ſternutantibus bene precandi. Lipſiae 1741. Ioan. Rud. Rhanii diſſertat. de more ſternutantibus ſalutem apprecandi eiusque origine, Tiguri 1742. et in Satura diſſertat. theologicohiſtoricophilolog. P. 2. pag. 312 ſqq. Liber Sad-der Porta VII. haec de more ſternutantibus bene precandi praecipit: *Oportet pro quouis ſternutante recitare ſemel vnum Abunavar et vnum Aſhim vuhu* — — *vt per haec duo verba expellas morbos, quos diabolus in corpore humano locum habens affert. Scito enim, quod ſit in corpore ignis quidam* — — *(i. e. natura) Quando iſte ignis ex mandato Domini Altoris bellum gerit cum diabolo, eum bellundo ex corpore expellit, et hac ratione fugato diabolo, ex ſternutatione corpus ſanum euadit.*

XXIV. Ex Sacramentis Veteris Teſt. prima memoranda *Circumciſio*, praecepta a Deo [23] Geneſ. XVII, 10 ſq. Leuit. XII, 3. de cuius ritibus videndi Talmudici in tractatu de Sabbato cap. 19. Tom. 2. edit. Surenhuſ. p. 62 ſeq. Maimonides in Iad chaſaka P. 1. lib. 2. tr. 6. qui liber cum latina verſione Seb. Schmidii Argentor. 1661, 4. et cum verſione ac notis Chriſtiani Waltheri diſputantium ritu prodiit Regiom. 1705. et auctor libri de quo Catalogus MSS. Vffenbachianorum pag. 333 ſeq. e Chriſtianis V. C. Hermannus ab Hardt in prodromo iuris Iudaeorum Canonici de Circumciſione Helmſt. 1700, 8. ne

Bux-

[23] Theodotus apud Euſebium IX, 22. praeparat. euangel. de Abrahamo: αὐτὸς ἐπ' ἐν- ... κέλετ' ἄνδρα παντὶ σὺν οἰκήεσσι ἀποτυλῶσαι πόσθης ἄπο etc.

Buxtorfium Synagogae Iudaicae c. 4. Io. Lundium, ſimilesque veluti notiores memoremus. Cauſſas inſtitutae a Deo circumciſionis ſiue ſollemnium ſecandae carnis (vt loquamur cum S. Hilario 1. de Trinit.) reddere conatur Philo libello de circumciſione, cui adde Iuſtinum quaeſt. 102. ad Orthodoxos, Photium Epiſt. 248. D. Sebaſtian. Schmidii faſciculum diſſ. pag. 213 ſq. Suiceri obſeruationes ſacras pag. 57 ſq. Petrum Redanum ad lib. 1. Maccabaeorum p. 207 ſeq. et Simonis Epiſcopii inſtitutiones Theologicas Tomo 1. Opp. p 45. Certe, vt ait Zachaeus Chriſtianus in collatione cum Apollonio Philoſopho lib. 1. c. 18. *non quod praeputium iuſtitiae praeiudicaret aut fidei, vel aliquid ſuperfluum in homine Deus creaſſet, quod poſtea iuberet abſcindi: ſed vt inter alias gentes ſignaculo corporis electi viri* (Abrahami) *ſoboles naſceretur*. T. 1. Spicileg. Dacherii p. 7. adde Pelagium in Epiſtol. ad Romanos II, 26. Ab Iſmaelitis circumciſionem didiciſſe Aegyptios notat Anaſtaſius Sinaita quaeſt. 28. ab Ioſepho, Iacobi filio, Hieronymus ad Ierem. IX, 25. ex traditione Hebraeorum: quod vero propius eſt quam quod Aegyptiorum imitatione circumciſos Hebraeos fuiſſe, Herodoto II, 104 et 36. Celſo, Iuliano teſtibus laudatis diſputant Marshamus, Spencerus et qui horum inſiſtunt ſententiae, cui vide quae opponuntur a Ramireſio c. 4. Pentecontarchi, Natali Alexandro aetate 3. Vet. Teſt. diſſ. 6. Leydeckero de Rep. Hebraeorum II, 4. Antonio Bynaeo, et D. Sebaſt. Schmidio in diſſ. et tractatu de Circumciſione, Salom. Deylingio II, 6. Obſeruat. ſacrarum, Rich. Montacutio parte 1. Originum Eccleſ. Witſio in Aegyptiacis, Ioan. Baptiſta Sollerio, S. I. de inſtitutis Coptorum, ſub extrem. (ante Tomum 5. Act. Sanctor. Iunii.) B. Zacharia Grapio in diſſ. edita Roſtochii A. 1697. an Circumciſio ab Aegyptiis ad Abrahamum fuerit deriuata, D. Paullo Antonio in diſſert. de circumciſione Gentilium. Lipſiae 1682. Auguſtino Calmeto in diſſertatione tertia earum, quas commentario in Geneſin adiunxit, et T. 1. diſſertation. Biblicar. p. 17. interpretat. latinae. Mich. Ghiſlerio ad Ier. IX, 25 ſq. Chriſtfriedo Waechtero in Epiſtola inſerta A. E. 1692. p. 124. Beniam. Andr. Atkiſono p. 60 ſq. libri anglice editi: *Chriſtianity not older than the firſt Goſpelpromiſe*; Auctore libri itidem Anglico ſermone compoſiti: *Reuelation examined with Candour* Tom. 2. diſſ. 5. pag. 152 ſqq. Wilh. Goereo in hiſtoria Moſaica belgice euulgata, P. 1. c. 7. p. 240. Patrik Delany in examine reuelationis P. 2. pag. 195 ſqq. interpretationis germanicae ab H. C. Lemkero compoſitae. Io. Reinh. Ruſio in Progr. de circumciſione a gentibus ad Iudaeos non deriuata; et Sigiſm. Iac. Baumgartenio in diſſertat. de regno poſterorum Abrahami in Aegypto, Halae 1744. § 23. vt reliquos omittamus, quos larga manu exhibet C. M. Pfaffius diſſertat. praelimar. Spencero praefixae p. 4. Ac Salomonis demum temporibus circumciſionem apud Aegyptios vſu

venire coepiſſe ſuſpicatur Steph. Morinus, quem vide pag. 79. diſſ. de cognatione Lacedaemoniorum et Hebraeorum. Vide et Clementis recognitiones lib. 1. c. 33. et de Iſmaelitarum circumciſionePhilocaliam Origenis c. 23. p. 77. Apud Aegyptios ſeriorem circumciſionis vſum ex Ioſ. V, 9. et Ier. IX, 25. colligunt viri docti. Philo de circumciſione, Vol. 2. p. 210. edit. Mangeianae: *γελᾶται ἡ τῶν γεννητικῶν,* (ita recte Benzelius, pro *γεννητῶν*) *περιτομὴ πρᾶγμα σπουδαζόμενον οὐ μετρίως καὶ παρ᾽ ἑτέροις ἔθνεσι, καὶ μάλιστα τῷ Αἰγυπτιακῷ ὃ καὶ πολυανθρωπότατον καὶ πολυσοφώτατον εἶναι δοκεῖ.* Certe ſignum ac ſigillum foederis cum Deo circumciſio apud ſolos fuit Hebraeos. De circumciſione ſiue inciſione potius praeputii apud Indos vſitata in duodecennibus fieri ſolita pueris vide Franciſcum Valentinum in deſcriptione Indiae veteris et recentis T. 3. p. 13. quod ſplendidum opus prodiit Belgice octo voluminibus in folio Dordraci et Amſtelod. 1726. De circumciſione Nigritarum confer Labatum Tom. 2. p. 272 ſqq. 280 ſqq. de circumciſione etiam femellarum eund. ibid. p. 287 et T. 4. p. 355.

De cultris ſaxeis ad circumciſionem adhiberi ſolitis conſules interpretes ad Exod. IV, 25. Ioſ. V, 2. *Ramireſium* loco laudato, *Matthiae Zimmermanni* Analecta p. 412 ſq. Noua litteraria maris Balthici A. 1698. p. 29. *Chriſtianum Waſewitzium* in turture Ioanneo p. 136 ſq. *Nicol. Serrarium* ad Ioſuam Tom. 1. p. 429 ſq. *Herm. Bernh. Gedaei* Diſſert. de inſtrumento circumciſionis a Zippora et Ioſua adhibito. Lipſ. 1698. rec. in Haſaei et Ikenii theſauro nouo theologico-philolog. T. 1. p. 263. *Ioan. Georg. Abichtii* diſſert. de cultris ſaxeis in circumciſione adhibitis. Lipſ. 1712. rec. ibid. p. 497. *Ioan. Iac. Quandtii* diſſertat. de cultris circumciſoriis et ſeceſpitis Hebraeorum, Regiom. 1713. et Acta Sanctorum Ianuarii Tom. 1. p. 1083. vbi culter quo Chriſtus circumciſus eſt adhuc ſupereſſe traditur. Ibidem agitur etiam de eiusdem praeputio adhuc vt aiunt Romae aſſeruato in aede S. Ioannis Lateranenſis, licet a reſurgente reſumtum ſcribat Anaſtaſius Sinaita quaeſt. 145. De eodem confer Tomum primum Act. Sanctorum Ianuarii p. 3 ſq. *Salianum* ad A. 4053. n. 5 ſq. *Toletum* in cap. 2. Lucae, et B. *Ittigii* ſelecta capita Hiſtoriae Eccleſ. Saeculi I. pag. 343.

De iis qui recutiti quum eſſent, cutem praeputii (quod ſemel reſciſſum, creſcere iterum negat Hippocrates VI, 10. Aphoriſm.) ex odio Iudaiſmi, deinde cutem illam ſpaſtere iterum adducebant; modo, quem excogitauit Paullus Aegineta lib. VI. c. 53. et Celſus VII, 25. et a Symmacho factum teſtatur Epiphanius Tom. 2. pag. 172. vide interpretes ad 1 Maccab. I, 17. et 1 Cor. VII, 18. *Io. Rhodium* lib. de acia p. 97 ſq. *Thom. Bartholinum* de morbis Biblicis c. 26. *Rich. Montacutium* Tom. 1. Orig. Eccleſ. p. 79 ſq. *Andream Maſium* ad Ioſ. V, 2.

p. 82

p. 82 ſq. *Stephanum le Moyne* notis ad Varia ſacra p. 761 ſq. *Tanaquillum Fabrum* lib. 2. Epiſtola 26. *Buxtorfium* Lexico Talmudico in משך, *Sixtinum Amamam* prolegomenis ad Druſii fragmenta Veterum Interpretum, *G. W. Wedelium* Exercitat. medicophilologic. Centur. I. Dec. V. N. 1. *Nic. Scrarium* ad Ioſuam Tom. 1. p. 429 ſeq. *Iobum Ludolfum* in commentar. ad hiſtoriam aethiopicam pag. 270 ſeq. *Salmaſium* ad Solinum p. 1050. b. edit. Pariſienſis. *Ierem. Loſſii* diſputat. de Epiſpaſmo iudaico. Witteb. 1665. recuſam in I. C. Schlaegeri diſſertationum rariorum faſciculo nouo. Helmſtad. 1743. 4. p. 89 ſqq. *Gabrielis Groddeckii* diſputat. de Iudaeis praeputium attrahentibus, Lipſiae 1699. quam Chriſti. Schoettgenius T. 1. Horar. hebraic. et talmudic. p. 1159 ſqq. et Haſaeus atque Ikenius T. 2. theſauri noui theologicophilologic. p. 793 ſqq. recudendam curarunt, et, quos excitauit auctores Petrus Zornius in hiſtoria fiſci iudaici p. 280 ſqq.

Ab Imperatoribus Romanis prohibiti Iudaei, alienae nationis homines circumcidere ac proſelytos facere. Vide Guil. Spencerum ad Origenem contra Celſum p. 35. et legem Conſtantini in appendice Codicis Theodoſiani Sirmondiana p. 11. Nihilominus apud plurimas gentes mos circumcidendorum genitalium receptus, licet ob diuerſas et phyſicas potius quam religioſas vel foederales rationes, de qua re conferendi Menardus et Cotelerius ad Epiſtolam S. Barnabae p. 27. Tob. Pfannerus in Theologia Gentilium cap. 14. p. 345 ſq. D. Paulli Antonii diſſ. de Circumciſione Gentilium, Lipſ. 1682. et Iac. Geuſius in victimis humanis Tom. 1. c. 22. pag. 376 ſeq. Etiam in inſula Madagaſcar, atque apud gentes quaſdam Americanas circumcidendi ritum obtinere conſtat ex recentiorum relationibus et Theoph. Spizelii τοῦ μακαρίτου eleuatione relationis Montezinianae p. 82 ſq.

Apud Iudaeos *etſi mulieres non circumcidebantur, tamen certum eſt aliis eas caerimoniis Deo veluti dicari ſolitas, quum nomina eis imponerentur*, inquit Andreas Maſius ad Ioſuam p. 116. Atque de initiatione puellarum apud Iudaeos vide ſi placet quae notauit Wagenſeilius in telis igneis Satanae p. 200 ſq. Apud alias gentes vero, (vti apud Muhamedanos quoque, de quibus Hadr. Relandus p. 58 ſq. Albertus Bobouius ad calcem itinerarii Abrahami Peritzol pag. 22 ſq. qui negat Circumciſionem ab illis ita neceſſariam haberi, vt ob cauſſas quaſdam omitti non poſſit, praecipue ſi quis aetate prouectior ad eos acceſſerit. Gabriel Sionita lib. de nonnullis orientalium vrbibus c. 15. et Geruaſius in deſcriptione Hiſtorica regni Macaſſarenſis, edita Gallice A. 1688. p. 179.) mulieres etiam circumcidi mos, de quo teſtes Strabo XVI. p. 554. XVII. p. 642. S. Ambroſius lib. 2. de Abrahamo cap. 11. n. 78. Confer Thomae Bartholini anatomen p. 293. qui in *antiquitatibus puerperii* fuſius ea de re dixiſſe ſe teſtatur. De

Aegyptiis

Aegyptiis Chriſtianis idem notat Wanslebius in Hiſtoria Eccleſiae Alexandrinae, de Habeſſinis Ludolfus III, 1. Hiſt. Aethiop. teſtatus Africae tantum et partim Aſiae femellas tali procidentia laborare in qua circumciſioni locus ſit. Confer Petrum Kolbium in deſcriptione capitis bonae ſpei p. 425. vbi de more Hottentottorum non praeputium quidem, ſed alterum ſibi teſticulum exſcindi patientium. Idem de conuenientia rituum et morum, quibus Iudaei et quibus Hottentotti vtuntur, videndus p. 352, 413, 415, 416, 425, 429, 431, 433, 449, 457 ſq. 554.

Legem de circumciſione reprehenderunt Marcion et Manichaeus, ſed Circumciſionem cum baptiſmo coniunxerunt olim ex Chriſtianis Iudaizantes et haeretici quidam de quibus Rittershuſius ad Iſidori Peluſ. 1 Epiſt. 125. et Cotelerius notis ad Patres Apoſtolicos T. 1. pag. 603. Habeſſini vero et Copti, quos etiam ἀπὸ τοῦ κόπτεσθαι nomen accepiſſe non dubitant viri doctiſſimi, circumciſionem non probant ideo vt legi Moſaicae ſatisfaciant, ſed ex more ciuili illius gentis, (vti aures Indi perforant,) atque vt Chriſti exemplum imitentur, qui circumcidi ſe paſſus eſt. Confer Io. Bapt. Sollerium appendice ad hiſtoriam Patriarcharum Alexandrinor. ante T. 5. Actor. Sanctor. Iunii p. 153 ſq. atque antiquiſſimum hunc Aethiopibus morem fuiſſe teſtatur Herodotus II, 104. Praeputium a Chriſto in reſurrectione reſumtum ſtatuit Anaſtaſius Sinaita, quaeſt. 145. et Dionyſius Barſalibus Syrus apud Aſſemannum Tom. 2. Bibl. orientalis pag. 167 ſq. Circumciſionis nulla in Alcorano mentio, et tamen illa vtuntur Muhamedani quoque, licet non octaua die vt praeter Iudaeos Sabaei notante Bocharto in Phaleg. pag. 150. ſed ſeptimo demum, octauo vel etiam tertiodecimo anno a natiuitate ad exemplum Iſmaelis Abrahami filii. Confer Lud. Maraccium in prodromo confutationis Alcorani parte 4. fol. 39. Hadr. Relandum de religione Muhamedica p. 59. Thom. Smithum Epiſt. 1. de moribus Turcarum p. 24. Copti filias baptizant die poſt natiuitatem octogeſimo, filios quadrageſimo, deinde aliquo tempore interiecto vtroſque circumcidunt, vide Voyage de Gemelli Carreri T. 1. p. 56 ſq.

Circumciſionem apud Iudaeos ſemper fere peractam fuiſſe per Laicos, diſputat Rich. Montacutius Tom. 1. Originum Eccleſ. p. 81. et a quouis eius rei perito adminiſtrari potuiſſe conſentiunt Hebraei, notante Grotio de iure poteſtatum ſacrarum circa ſacra pag. 18. quem vide etiam ad Luc. I, 59. et interpretes ad Exod. IV, 24. 25. et 1 Maccab. I, 63. et 2. VI. 10. Ioan. Friſchmuthi diſſ. de circumciſione Ziporae, Ien. 1668, 4. et Clariſſ. Georgii Eliezeris Edzardi notas ad Auoda Sara c. 2. p. 299–305. licet Ziporam non per ſe ſed per alios circumcidiſſe filium ſuum argutetur Riuetus ad Geneſin p. 443. et ad Exodum pag. 131. Sacerdotes certe nusquam, niſi Hieroſolymis, erant:

potuit

potuit tamen aliis oppidis vicisque id fieri a Leuitis per omnes tribus Iſraeliticas diſpoſitis eo conſilio, vt populum vsquequaque legem Dei et iudicia edocerent. Nam et *Paſcha* quoque mactabant non Sacerdotes modo ſed et Leuitae, 2 Chron. XXX, 3. qui ſi non ſufficerent, etiam a quolibet patrefamilias potuiſſe id fieri obſeruat B. D. Seb. Schmidius libro de Paſchate p. 187. licet vt idem p. 191. monet in aliis ſacrificiis mactatio alicui e populo haud permiſſa fuiſſe videatur. Confer p. 201, 305 ſq. vbi mulieris in agni paſchalis mactatione partes fuiſſe, nullo exemplo probari poſſe affirmat. Alios ſcriptores de ritibus agni coenaeque paſchalis laudauimus capite ſuperiore p. 430 ſqq. vbi de feſto Paſchatos: quibus addendi etiam qui ſacram coenam Chriſti Euchariſticam ex ritibus Iudaicis illuſtrant, atque mox infra a nobis referentur.

XXV. Inter Sacramenta Noui Teſtamenti primum eſt *Baptiſmus*, de cuius ritibus in veteri Eccleſia vſitatis praeter veteres, Cyrillum Hieroſol. in Catecheſibus vtrisque, Seuerum Alex. de ritibus Baptiſmi, Nicolaum Cabaſilam libro 2. de vita in Chriſto conſulendi libri 5. *Ioſephi Vicecomitis*, Ambroſiani [24] Collegii Doctoris Mediol. 1615, 4. et Pariſ. 1618, 8. ex quo pleraque deſumſit Caſalius quae in libro de ritibus Chriſtianorum habet de hoc argumento. Doctiſſimum et multiiugae lectionis Scriptorem hunc Vicecomitem vocat *Gerh. Ioan. Voſſius*, [25] cuius praeclarae itidem de baptiſmo diſſertationes exſtant, ſeorſim plus ſimplici vice editae, et denique operibus Voſſii iunctim vulgatis Tomo 6. inſertae. Videndus etiam *Io. Dallaeus* libro primo de cultibus religioſis Latinorum. *Iacobus Billius* in obſeruationibus ſacris, *Edmundus Martene* libro de ritibus eccleſiaſticis primo. *William Wall* in erudita Hiſtoria paedobaptiſmi Anglice edita libro 2. c. 9. D. *Balthaſar Bebelius* Saec. 6. T. 2. p. 763–791. D. *Io. Muſaei* diſſ. de ritibus primitiuae Eccleſiae baptiſmalibus, Ienae 1674. *Ioan. Hoornbeckius* in Miſcellaneis ſacris pag. 462 ſq. *Frid. Vlr. Calixtus* in diſput. de baptiſmo et antiquis circa eum ritibus 1650. habita, cuius § 25. profitetur ſe ex annotationibus et aduerſariis Parentis ſui *Georgii Calixti* profeciſſe. *Gebhardus Theod. Meierus* de tribus nouorum Eccleſiae naſcentis Chriſtianorum initiamentis. Helmſtadii 1690. *Ioſeph. Binghamus* Origin. Eccleſiaſtic. lib. 11. et in hiſtoria ſcholaſtica baptiſmi laicorum, quam latine redditam cum tribus aliis eiusdem auctoris edidit Ioan. Henr. Griſchouius. Halae 1738.

[24] Hinc perperam Ambroſius dicitur Voetio Tom. 3. diſſ. ſelect. p. 935.

[25] Voſſius in Epiſtola ad Guilelmum Laudum, Epiſcopum tunc Londinenſem, data A. C. 1628. prid. Nat. Dom *Plane confido, me neutiquam poſt Ioſephum Vicecomitem operam luſurum, ita multa bona obſeruaui, ei indicta. Et vbi concurrimus, breui rem complectar, quia eius operam excutere de manibus non eſt animus. Pleraque etiam digeram melius et auctoribus aliis firmabo.*

1738, 4. *Franciſcus Ridderus* in libro belgice edito: *Hiſtoriſche Doop, Avendmael en Diſcipline,* Amſtelod. 1672, 8. et in apologia contra Hadriani de Herder hiſtoriam apologeticam. Roterod. 1673. itidem Belgice. *Ioſephus de Sancta Maria* in libro hiſpanice Seuiliae 1673, 4. euulgato: *Sacros ritos y cerimonias baptiſmales. Iodocus Cocius* T. 2. lib. 5. theſauri catholici. *Ioan. Montanus* in hiſtoria baptiſmi. Tremoniae 1646, 4. germanice. *Ioach. Hildebrandi* rituale baptiſmi, recuſum Helmſt. 1736, 4. *Ioan. Andr. Quenſtedius* de baptiſmalibus ritibus antiquis, in eiusdem Antiquitatib. biblicoeccleſiaſticis P. 1. p. 313. *Guſtaui Chriſto. Hoſemanni* diſſertatio de baptiſmo, Apoſtolorum hoc de myſterio ſententiam euoluens, eiusdemque ad ipſorum vsque exceſſum hiſtoriam perſtringens. Kiliae 1732. *Caſparis* quoque *Barthii* liber 150. aduerſariorum, totus eſt de veteribus ritibus et dignitate baptiſmi, ſed hactenus ineditus. Tractatum de baptiſmo promiſit *Antonius van Dale* lib. de origine idololatriae pag. 554. isque ipſe eſt qui libro aduerſus Ariſteam de LXX. Interpretibus Amſtelod. 1705, 4. edito ſubiicitur, *de Hiſtoria baptiſmorum Hebraicorum et Chriſtianorum.*

De Iudaeorum baptiſmis et lotionibus variis immunditiei illegalis cauſſa frequentatis adiri praeterea poſſunt interpretes Leuitici et *Leydeckerus* XII, 9. de Rep. Hebr. De lotione manuum *Pocockius* c. 9. Miſcell. *Buxtorfius* diſſ. 7. Philologico-Theol. D. *Theod. Daſſouii* diſſert. de luſtrationibus Iudaeorum Witteb. 1692. *Iac. Ounamus* de lotione manuum Iudaeis vſitata, Hamb. 1706, 8. *Ioan. Behmii* diſſertatio de lotione in obeundis ſacris. Regiom. 1715. *Conrad. Ikenii* diſſertatio de aſperſionibus Hebraeorum. Bremae 1725. *Andreae Froelundii* Exercitationes V. de *χειροκαιποδονιψίας* ſacerdotum Hebraeorum. Hafniae 1695. *Henr. Iac. van Bashuyſen* de omnibus lauacris et lotionibus Hebraeorum eorumque myſterio. De luſtrationibus et purificationibus Iudaeorum *Ioan. Henr. Maius* T. 1. ſelectar. Exercitat. pag. 479 ſqq. et de purificatione a peccatis ad Ieſ. I, 16 ſqq. et Pſ. LI, 9. ibid. p. 510 ſqq. De aqua luſtrali Moſaica, typo Chriſti, vide Interpretes ad Num. XIX. et *Ioan. Marckii* Exercit. 3. diſſert. philologicoexegetic. ad loca V. T. De balneis domeſticis ad lotionem ritualem recte inſtituendam reſponſa Rabbinorum collecta ſunt a R. *Moſe Cohen Porto.* Venetiis 1608, 4. De baptiſmo initiationis ſ. Proſelytorum quem nullo idoneo teſtimonio probari poſſe vſitatum fuiſſe ante tempora Ioannis Baptiſtae, perſuaſum D. *Salomoni Deylingio* parte 3. Obſeruationum ſacrarum p. 197 ſq. *Ioan. Cypriano* in diſſertatione de baptiſmo proſelytorum Iudaico Sacramento V. T. Lipſiae 1703. *Gottl. Wernsdorfio* in diſſ. de baptiſmi Chriſtianorum origine mere diuina. Witteb. 1710. *Guſtauo Georgio Zeltnero* in diſſertat. de initiis baptiſmi initiationis Iudaeorum, Altorfii 1711. et *Chriſt. Frid.*

Boernero in diſſertat. de Ioanne Baptiſta. Lipſiae 1729. *Seldenus* lib. 2. de iure naturae c. 4. et lib. 1. de Synedriis cap. 3. et lib. de Succeſſione in bona defunctorum cap. 26. *Iacob Altingius* Heptade VII. diſſ. 7. Tom. 5. Opp. *Wagenſeilius* in Sota p. 1176 ſq. *Grotius* Epiſt. 336. *Ioan. Andreae Danzii* diſſ. Ien. 1688. et Antiquitas baptiſmi initiationis Iſraelitarum vindicata aduerſus adſcribentes ipſi originem Chriſtianam, Ienae 1710, 4. recuſae in Ioan. Georg. Meuſchenii N. T. ex Talmude illuſtrato. p. 233 ſqq. et pag. 287 ſqq. *Iacobi Rhenſerdi* oratio de antiquitate baptiſmi, Opp. philolog. p. 942 ſqq. *Hermannus Venema* in diſſertat. qua inquiritur in veram et genuinam Baptiſmi, prioris N.F. ſacramenti, ſeu initiationis, vt vocant, ſacramenti, originem, quae legitur Miſcellan. Duisburgenſ. T. 2. p. 361 ſqq. et in Diſſertationibus eius iunctim editis p. 444 ſqq. in qua origo Baptiſmi ab initiatione ſacerdotum in V. T. vſitata repetitur. *Hammondus* et *Lightfootus* ad Matth. III. Et qui de Proſelytis Iudaeorum fuſe egerunt *Lud. Ferrandus*, *Paullus Sleuogtus*, *Leydeckerus* VI, 6 ſq. de Rep. Hebr. et B. D. *Mayerus* parte 2. muſei miniſtri Eccleſ. p. 500 ſq. De Ethnicorum ablutionibus, luſtrationibus, [26] expiationibus et regenerationibus per aquam vnde Iudaicas repetit Spencerus, agunt *Tobias Pfannerus* in theologia gentili c. 14. *Ioannes* praecipue *Lomeierus* in ſuo Epimenide et *Io. Owenus* in theologumenis pag. 426. *Ottonis Sperlingii τοῦ μακαρίτου*, de baptiſmo Ethnicorum liber. Hafniae 1700, 8. *Io. Georg. Keyslerus* antiquit. ſeptentrional. p. 312 ſq. et *Andr. Cirinus* libro de vrbe Roma c. 26. vbi de februatione in Lupercalibus. De luſtrationibus veterum gentium praecidaneis ante quam ad ſacra accederent tres edidit Exercitationes *Ioan. Godofridus Leſchnertus*. Witteb. 1708. De luſtrationibus vrbium *Rupertus* ad Florum p. 224 ſq. Por-

[26] De aqua luſtrali Iſmael Bullialdus ad Theonem p. 215 ſq. Marſilius Columna in Hydragiologia Venet. 1603, 4. Spencerus III, 3. de legibus Hebr. la Cerda ad Virgilii Eclogam VIII. verſ. 64. etc. Baronius ad A. C. 46. § 88. et A. 57. § 166. Aquam benedictam Chriſtianorum *benedictionem ſalis* vocat Hildebertus lib. 1. Epiſt. 23. pag. 74. et ad caſtitatem ſeruandam commendat. De illa Iac. Gretſerus lib. 2. de benedictionibus cap. 4. vsque ad 20. Hugo Menardus p. 95 ſeq. ad Gregorii M. ſacramentarium. Tiraquellus de nobilitate p. 484 ſq. Hoſpinianus de templis II, 13. p. 78 ſq. D. Ioan. Guil. Baieri diſſ. de aqua luſtrali Pontificiorum. Ien. 1692. Templum intrantes lauaſſe manus narrat S. Nilus lib. 1. Epiſt. 24. edit. Allatii. De Valentiniano, qui a Sacerdote aqua luſtrali conſperſus tinctam chlamydis partem abſcidit et pugnum impegit Sacerdoti, vide Sozomenum VI, 6. et Theodoritum III, 16. De viribus, quas aquae benedictae tribuunt Romani, vide Ioannis de Turrecremata librum de efficacia aquae benedictae contra Petrum Anglicum. Romae 1524, 1559, 8. et Marci Antonii Marſilii Hydragiologiam, ſ. librum de fonte luſtrali, ſ. de aquae benedictae praeſtantia. Romae 1603, 1605, 4. Apud Moſcos ſollemnis caerimonia benedicendae aquae feſto Epiphanias. vide Memorias regni Imperatricis Catharinae pag. 111 ſqq.

cos adhibitos eſſe in luſtrationibus et expiationibus, in primis homicidarum, naufragorum et inſepultorum oſtendit *Ioan. Philip. Caſſelius* ſingulari diſſertatione inſerta T. 2. ſymbolar. litterar. Bremenſium p. 323 ſqq. De Sabaeorum luſtrationibus Hottingerus p. 281. Hiſtoriae Oriental. De baptiſmis Muhamedanorum id. p. 164, 176. et in Enneade diſſ. p. 90 ſq.

Vt ad Chriſtianorum Baptiſmum reuertamur, praeter ſcriptores ſacrorum officiorum rituumque c. 4. laudatos, videndi *Seuerus* Alexandrinus, ſiue Antiochenus potius de ritibus baptiſmi, Syriace et Latine [27] editus a *Guidone Fabricio* Boderiano Antwerp. 1572, 4. *Io. Diaconi* epiſtola apud Mabillonium Tom. 1. muſei Italici parte 2. p. 69 ſq. Epiſtola *Alcuini* et alia *Amalarii* Treuirenſis de eodem argumento: *Theodulphi* Aurelianenſis liber [28] de ratione et ordine rituum baptiſmi ad Magnum Senonenſem, quem e Codice Corbeienſi ante Sirmondum edidit notisque illuſtrauit *Menardus* ad Gregorii M. librum ſacramentorum p. 129 ſq. Veteres ordines formulaeque Baptiſmi quas exhibet Edmundus Martene lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 165 ſeq. *Magni Senonenſis* libellus de Myſterio Baptiſmi, id. p. 158. et *Anonymi* pag. 161. cum antiqua fidei profitendae formula. *Ordo Baptiſmi* ſecundum vſum Aethiopum Tom. 27. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 634. ex editione Mariani Victorii Rom. 1552, 4. cum eius inſtitutionibus linguae aethiopicae. *Caroli M.* epiſtola encyclica de baptiſmo eiusque ritibus ad Odilbertum, Mediolanenſem Archiepiſcopum, et Odilberti reſponſio apud Mabillonium T. 1. Analectorum p. 75 ſqq. edit. nouae. *Leidradi* liber de ſacramento baptiſmi ad Carolum M. apud eundem Mabillon. Tomo 3. Analectorum, p. 78. tum Epiſtola ad eundem Carolum de ritibus baptiſmi et abrenunciationibus in eo fieri ſolitis, pag. 85. *Ieſſei* ſiue *Teſſei* epiſtola de expoſitione rituum Eccleſiae in Baptiſmo, P. 14. Bibl. Patr. edit. Lugd. p. 6 ſqq. *Ioach. Hildebrandi* Rituale baptiſmi veteris. Helmſt. 1699, 4. Ritus baptiſmales ſaeculi ſecundi expoſuit *I. G. Walchius* ſingulari diſſertatione Ienae 1749. edita. Caerimoniae nonnullae et formulae a veterum manumiſſione ad baptiſmum translatae videntur *C. G. Schwarzio* in diſſertatione Altd. 1738. euulgata, et *Edmundo Morillo* III, 3. obſeruationum.

Infantum baptiſmum nemo in Eccleſia in dubium vocaſſe legitur ante A. C. 1100. vt erudite probauit *Wilhelmus Wall* in libro Anglice edito Lond. 1707, 4. ſaepiusque deinde recuſo: *the Hiſtory of Infant baptiſm*, [29] quem ex an-

[27] Latine recuſus T. 14. Bibl. Patr. Lugd. p. 278.

[28] Ex Sirmondi editione exſtat T. 14. Bibl. Patr. Lugd. p. 9.

[29] Galei reſponſio ad hunc librum memoratur a Ioan. Clerico Tom. 14. Bibl. veter. et nouae p. 200. et a Schloſſero in praefat. ad P. 1. lat. interpr. p. 21.

anglico latine vertit, nonnullisque obſeruationibus et vindiciis auxit Io. Lud. Schloſſerus: et cuius P. 1. Hamb. 1748, 4. P. 2. ib. 1753. prodiit. In huius introductione poſt *Lightfootum* et *Campegium Vitringam* II, 6. Obſeruation. ſacrar. pag. 306 ſq. notat a Iudaeis etiam proſelytos infantes baptizari ſolitos. Vide et *Petrum Cluniacenſem* contra Petrobruſianos (Anabaptiſtas ſuae aetatis) T. 22. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1044. *Edmundum Martene* lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 61. vbi affert inter alia haec Origenis V. in Epiſt. ad Rom. *Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſcepit etiam paruulis baptiſmum dare. Georgii Caſſandri* opera pag. 668 ſq. 1227 ſq. *Henrici Hammondi* defenſionem baptiſmi infantum Tomo 2. Opp. *Io. Walliſii* de paedobaptiſmo Tom. 3. Opp. pag. 440 ſqq. *Ioanni Georgii Walchii* hiſtoriam paedobaptiſmi quatuor prior. ſaeculorum. Ienae 1739. recuſam in Eiusdem Miſcellaneis ſacris pag. 487 ſeqq. *Iacobi Comitis Acami* Epiſtolam de Paedobaptiſmo ſollemni in Eccleſia latina et graeca, Romae 1755, 4. et, quae erudite annotauit *Chriſt. Matth. Pfaffius* pag. 83 ſqq. Origin. Eccleſiaſticarum, ne infinita alia Theologorum aduerſus Anabaptiſtas volumina iam memoremus. Miniſtri baptiſmi ordinarii in veteri Eccleſia fuerunt Epiſcopi et Presbyteri. vide Suicerum Theſ. Eccl. P. 1. p. 630. Hildebrandum lib. cit. p. 49. Barnab. Briſſonium ad codicem de Feriis, T. 8. theſauri Gronov. p. 2416. et Binghami hiſtor. baptiſmi a Laicis adminiſtrati P. 1. c. 1. ſect. 3 ſq. Interdum tamen Diaconis, v. Suicerum et Hildebrandum ll. cc. atque Binghamum lib. cit. ſect. 5. immo et Laicis adminiſtratio baptiſmi conceſſa eſt. Confer praeter Suicerum et Hildebrandum, ll. cc. Binghamum Orig. Eccleſ. lib. XIX. c. 3. §4. et hiſtor. baptiſmi iam citatae ſect. 7. 8. 17. Heineccium Delin. eccleſiae graecae veteris et recentioris, P. 2. p. 202, 204, 250. De mulieribus diuerſae ſunt ſententiae. vide Suicerum et Hildebrandum ll. cc. Bingham. hiſtor. baptiſmi Laicorum ſect. 18. et Petrum Pantinum pag. 235. ad Baſilium Seleuc. de vita Theclae. Quod baptiſmus, per mulieres adminiſtratus, neceſſitate ita iubente, legitimus ſit ſingulari diſſertatione euicit *Hector Godofr. Maſius*, Havniae 1689. quae legitur inter diſſertationes Eius iunctim Hamb. 1720. editas p. 149 ſqq. Adde *Ioan. Andr. Schmidii* diſſertat. de Baptiſmo per arenam. Helmſt. 1697. habitam. Baptizandi adulti imbuebantur prius ſacris Chriſtianae religionis dogmatis, vnde nomen *Catechumenorum*, de quibus vide librum ſingularem *Tobiae Pfanneri*, Frfti 1685, 12. et Vinariae 1688, 12. *Matthaeum Larroquanum* III, 1. aduerſariorum ſacrorum. *Gabr. Albaſpinaeum* libro ſecundo obſeruationum Eccleſiaſtic. *Ioan. Morinum* in Operibus poſtumis, Pariſ. 1703, 4. euulgatis. *Ioan. Bonam* lib. 1. rerum liturgicar. cap. 16. vbi de miſſa Catechumenorum.

Binghamum Orig. Eccl. lib. X. c. 1 et 2. *Carol. le Cointe* Annal. Eccleſiaſtic. Francor. T. 2. p. 131 ſq. et p. 143 ſqq. vbi de baptiſmo Clodouei. Ceterum tres fuere Catechumenorum gradus, *audientium, adſpirantium,* et *electorum.* Vide Ephemerides eruditas (*Iourn. des Savans*) 1726. menſe Nouembri pag. 391 ſq. Ex catechumenorum genere perfectius fuit, *genuflectentium*, imperfectius *audientium.* Vide ius Graecoromanum Freheri T. 1. pag. 53. De Catechumenorum ſcrutinio ante baptiſmum, Edmundus Martene lib. 1. de antiquis ritibus Baptiſmi p. 78 ſq. qui varios Ordines veteres ſiue formulas eiusmodi ſcrutinii affert p. 87 ſq. quemadmodum et Ordines faciendi Catechumenum p. 37 ſq. et de Officio Catechiſtae differit p. 26 ſq. et de Catechumenis ac Competentibus pag. 29 ſq. Baptiſmi conferendi ſollemne maxime in veteri Eccleſia tempus Paſchatos feſtum et Pentecoſtes, et quandoque feſtum Epiphaniae: Confer Launoii et Ioan. Nicolai, Ord. Praedicator. diſſertationes de veteri vſu baptiſmi, Pariſ. 1670. Adultorum baptiſmum praecedebat *confeſſio peccatorum*, vt praeter alios docet *Thom. Milles* p. 18. ad Cyrillum Hieroſol. Idem de Catechumenorum ieiuniis agit p. 38 et 43. Sed et p. 45. de dogmatibus Eccleſiaſticis, quae baptizandis exponebantur, et p. 75. de *ſymboli* traditione, quo veluti auctorabantur ad ſacram militiam, atque ſacris Chriſtianis initiabantur, quemadmodum etiam Gentium Myſtae accipiebant certa ſigna, ſymbola et *συνθήματα* profanae ſuae religionis, de quo videndus auctor Hiſtoriae Symboli Apoſtolici, editae Anglice Lond. 1701, 1703, 8. atque inde Lipſiae Latine. *Gerh. Ioan. Voſſius* de tribus ſymbolis, Amſtelod. 1642, 4. et Tomo VI. Operum, et *Iac. Vſſerius* de Romanae Eccleſiae ſymbolo Apoſtolico vetere. Oxon. 1660, 4. Conſulendi etiam Ioannes Morinus de expiatione Catechumenorum: et Io. Fileſaci Lux Baptiſmi et Candor.

De *exorciſmi* ritu et antiquitate ſpeciatim conſules opera *Georgii Caſſandri* pag. 749 ſq. *Elmenhorſtium* in notis ad Gennadii dogmata eccleſiaſtica cap. 31. *Tobiam Pfannerum* de donis miraculoſis Eccleſiae p. 155 ſq. *Thom. Milles* ad Cyrillum Hieroſol. p. 7. *B. Bebelium* Saec. IV. Tom. 2. p. 775 ſq. *Menardum* ad ſacramentarium Gregorii Magni pag. 132 ſq. *Voſſii* Hiſtoriam Pelagianam pag. 156 ſq. *Edmundum Martene* lib. 1. de ritibus p. 183. *Seuerum* de ritibus baptiſmi p. 45–59. *Goari* Euchologium pag. 335, 337. e quo diſces etiam in Graeca Eccleſia ritum hunc obtinere, quemadmodum de Ruſſica, Graecae Eccleſiae filia, hoc teſtatur *Adamus Olearius* in itinere ſuo pag. 282. *Ioan. Stephan. Durantum* de ritibus eccleſiae catholicae lib. 1. c. 19. § 22. p. 72. *Ioannis Melchioris Kraſtii* pleniorem Exorciſmi hiſtoriam, germanice Hamburgi 1750, 8. euulgatam, et diſſertationes *Petri Muſaei*, Kilon. 1671. *Gottlieb Stollii*, Ienae

1735.

1735. *Magni Beronii*, Vpſal. 1740. *Ioan. Chriſtoph. Wernsdorfii*, Vitemb. 1749. Videbis etiam, vbi lubebit, quae de exſufflatione et inſputatione Daemonis *Rosweidus* ad Vitas Patrum p. 785. et de exorciſmis Iudaeorum Chriſtianorumque collegit *Antonius van Dale* de diuinationibus idololatricis V. T. c. 7. pag. 545 ſq. 553. De formula: *Abrenuncio Satanae et omnibus operibus ac pompis eius*, quam erecto corpore, protenſa manu, facie ad occidentem verſa dixiſſe docet *Cyrillus* Hieroſol. I, 2. Catech. Myſtag. adi *Matthiam Zimmermannum* in libro: Fiunt non naſcuntur Chriſtiani § 81. et in analectis p. 528 ſq. *Ioſephum Vicecomitem* de antiquis baptiſmi ritibus libr. 2. c. 16 ſqq. *Ioan. Steph. Durantum* l. c. lib. 1. c. 19. p. 76. *Ioan. Hoornbekium* Miſcell. Sacr. lib. 1. cap. 7. p. 502. *Ioſeph. Binghamum* lib. XI. c. 7. *Barnab. Briſſon.* in commentario ad L. de ſpectaculis et feriis, T. VIII. theſauri Gronov. pag. 2398. *Gerhard. Voſſium* ad Ephraem. Syrum p. 195 ſq. et *Theophil. Raynaudum* in Heteroclitis ſpiritualibus, p. 158 ſqq. Quomodo et quando hic ritus in Eccleſia Graeca adhibeatur docet *Heineccius* delineat. Eccleſiae Graec. veteris et recentior. P. 3. p. 308 ſqq. Poſtquam Satanae abrenunciaſſent, *Symbolum* recitarunt baptizandi vultu ad orientem conuerſo. Vide eundem Cyrillum p. 283. et Ioan. Pearſonium ad Symbolum pag. 21. De baptiſmo Clinicorum ſiue Catechumenorum quos morbus occupabat, ſiue aliorum qui ne poſt baptiſmum in peccata grauiora prolaberentur illud libenter ad mortem imminentem differebant, videndus *Marquardus Gudius* in diſſ. ſub I. Andrea Boſio habita Ienae 1657. de Clinicis ſiue Grabatariis Vet. Eccleſiae, Eiusdem Introductioni in notitiam ſcriptorum eccleſiaſticorum a Io. Georg. Walchio addita p. 568. et *Ioach. Hildebrandus* in arte bene moriendi c. 3. *Suicerus* in obſeruationibus ſacris pag. 68 ſq. *Petrus Lambecius* notis ad vitam S. Anſcharii, et *Edmundus Martene* lib. 1. de ritibus Eccleſ. p. 149 ſq. De Baptizandis ſub conditione, ſi de Baptiſmo iam impertito non certo conſtet, id. p. 152.

Immerſionem in aquam, latiſſime per plura ſaecula receptam, (vide *Edm. Martene* libro laudato p. 128 ſq. vbi in omnibus libris priſcis ritualibus immerſionem praecipi obſeruat) Apoſtolicae traditionis eſſe contendunt *Northonus Knatchbull* ad 1 Petr. III, 20. *Gabriel Towerſon* libro Anglico de baptiſmo, de quo Act. Erud. 1688, p. 244. *Carolus Maria de Veiel* ad Actor. II. p. 47 ſq. et VIII. p. 180. *Salmaſius* apparat. de primatu Papae p. 192. *Henric. Pontanus* in diſſertationibus de ritu merſionis in ſacro baptiſmate. Traiecti 1705, 4. *Ioſephus Vicecomes* de ritibus veter. eccleſiae circa baptiſmum lib. 4. c. 7. *Gerh. Ioan. Voſſius* diſp. 1. de baptiſmo, T. VI. Opp. p. 256. *Ioan. Gill* in libro anglico: *The ancient mode of baptizing by Immerſion maintened againſt the Author of the Manner of baptizing by Water*, Lond. 1726, 8. et in defenſione contra

Mau-

Mauricium. Anglice. ib. 1727. *Guſtauus Georg. Zeltnerus* in diſſert. de merſione in baptiſmo apoſtolica larga perfuſione inſtauranda. Altd. 1720. *Schlichtingius* ad Ioan. I, 26. aliique. Contra *Io. Lightfootus* immerſionem pro illicita et mera ἐθελοθρησκεία habuit, quoniam verbum טבילה vbi de ſacris baptiſmis in V. T. et de actu transeunte accipitur, ſemper (vt notat ille) ſignificet adſperſionem. Vide Io. Lightfooti vitam operibus illius praemiſſam ::: 2. Sane adſperſionem in baptiſmo etiam antiquiſſimi in Eccleſia vſus fuiſſe praeter alios obſeruatum *Beueregio* ad Synodicum M. p. 30. et *Ioſepho Binghamo* Orig. Eccleſ. lib. 11. c. 11. et verbum βαπτίζειν vtrumque denotat, mergere et abluere. Confer *Hammondum* ad Marc. VII, 4. *Eraſmum Schmidium* ad Matth. III, 6. *Matthiae Mauritii* Gill fairly anſwer'd, and baptizing with Water defended. Lond. 1727. *Iohn Coyan's* ſome iuſte and neceſſary Remarks upon Iohn Gill's defence. 1727. *Voſſium* de baptiſmo p. 37 ſq. *Forbeſii inſtructiones* p. 502. ſeq. et *Pocockii* Miſcellanea p. 402. De baptiſmo per immerſionem ſimul in aquam et ſuperfuſionem aquae collato vide *Ioan. Mabillonium* Tomo 1. muſei Ital. p. 73, 81. et *Ioan. Ciampinum* in explicatione duorum ſarcophagorum, baptiſmi ritum indicantium, Romae 1697, 4. quae recenſetur in Actis Er. A. 1698. p. 46. atque integra inſerta eſt Muſeo Mineruae Venetae (Galeria di Minerua) Tom. 2. p. 77. Immerſio totius corporis vel capitis tantum, aut etiam adſperſio in veteri Eccleſia vel ſimplex erat ad demonſtrandam Dei, Eccleſiae, fidei, baptiſmi vnitatem: confer *Voſſium* de baptiſmo p. 44 ſq. et *Vicecomitem* IV, 8. vel triplex ad fidem SS. Trinitatis et Chriſti poſt triduum e ſepulchro prodeuntis teſtandam, quem morem Apoſtolicum fuiſſe non dubitat, et hodieque obſeruari optat *Beueregius* II, 6. codicis Canonum Vindicati, ad triplex Dei beneficium ob oculos ponendum, Patris nos adoptantis, Filii ſanguine ſuo nos abluentis, et Spiritus S. fidem in baptiſmo obſignantis. Vide et *Thomam Milles* ad Cyrillum Hieroſol. pag. 286. qui de candidis baptizatorum ſtolis agit pag. 34.

De *patrinis* Tertulliano iam memoratis (c. 18. de Baptiſmo) eorumque officio et origine (quam ex Eſ. VIII, 2. male repetunt Tremellius et Iunius, alii ab Hagino Papa) videndi *Auguſtinus* ſerm. 163. de tempore, *Ionas Aurelianenſis* de inſtitutione Laicali lib. 1. c. 6. Tomo 1. ſpicilegii Dacheriani p. 19. *Beueregius* ad Canon. 3. Nicaenum arabicum p. 213. *Elmenhorſtius* ad Dogmata eccleſiaſtica Gennadii p. 143 et 200. *Suicerus* in προσάγω, *Menardus* ad ſacramentarium Gregorii M. pag. 107. *Guilelmus Saldenus* in Otiis diuinis III, 7. *Matthias Zimmermannus* in analectis p. 392 ſeq. *Edm. Martene* lib. 1. de ritibus eccleſiae p. 153. *Ioſeph. Binghamus* Orig. lib. XI. c. 8. *Baluzius* ad Capitularia

Tom. 2.

Tom. 2. pag. 1178. *Ioan. Georg. Simon* de patrinis. Ienae 1678. A. *Schuler* de ſuſceptoribus. Witteb. 1688. *Sam. Schelwigius* de patrinis matrinisque. Gedani 1689, 4. rec. 1722. *Guil. Wilckius* de fideiuſſoribus in Eccleſia veteri. Witteb. 1704. *Iſaac. Iundt* de ſuſceptor. baptiſmalium origine, Argent. 1755. et prae ceteris vir Ampliſſimus *Gerhardus van Maſtricht* in ſchediaſmate de ſuſceptoribus infantum ex baptiſmo, eorum origine, vſu et abuſu, Duisburgi 1670, 8. recuſo Francof. 1727, 4. et Vir Conſultiſſimus *Gottlob Aug. Ienichen* in proluſione de Patrinis, eorumque origine, numero et ſexu: ſec. vice cum commentatione de S. Pancratio, vrbis et eccleſiae primariae Gieſſenſis numine tutelari excuſa Lipſiae 1758, 4. Iudaei circumcidendis infantibus vnum tantum adhibent ſponſorem: vide Buxtorf. Synagog. Iudaic. p. 92 et 95 et 101, prohibitumque pluribus liberis vnum ſuſceptorem rogare. Sic et Graeci Chriſtiani vnum tantum patrinum aduocant, vt patet tum ex aliis tum ex confeſſione Metrophanis Critopuli p. 87. Antiquis temporibus fide iubebant ad ſacrum baptiſma pro liberis ſuis parentes ipſi, vt notauit *Baluzius* ad homiliam XII. Caeſarii Arelatenſis. De eo quod maſculi maſculos, feminae feminas ſuſciperent vid. Cotelerius Tomo 1. patrum Apoſtol. pag. 288. In Latina Eccleſia iam a decimo vsque ſaeculo exiſtimatum eſt per patrini officium coniugia impediri, poſtquam patrinorum connubium interdixit Theodorus II. Papa: Conf. *Theoph. Raynaudum* Tomo 9. operum p. 167 ſeq. agentem de ſpirituali paternitate ſuſceptorum: Hinc duo tantum conceſſi diuerſi ſexus patrini, ne multitudine eorum matrimonia impedirentur. Hinc parentes quoque patrinorum fungi munere deſierunt, ſiquidem et Papa Deus dedit reſcripſerat ad Gordianum Hiſpalenſem, cohabitare deinde illos amplius non poſſe. De S. Petro, cui cognomen *compater*, vide Acta Sanctor. ad diem XV. Iunii T. 2. p. 1090. Sanctorum imagines, patrinorum munere vt fungerentur aduocatas notauit *A. Pagi* in Critica Baroniana ad A. C. 825, n. 25. De patrinis etiam varia collegit B. D. *Mayerus* in muſeo miniſtri eccleſiae part. 3. p. 108 ſeq. in qua vt part. 2. p. 1 ſeq. agit et de Baptiſteriis, de quibus vide praeterea ſis *Sauſſaeum* de Myſticis Galliae ſcriptoribus p. 176 ſq. vbi S. Lino illorum inuentionem tribuit: *Pompeium Sarnelli* in antiqua Baſilicographia c. 49. *Edm. Martene* lib. 1. de ritibus Eccleſ. p. 7 ſq. *Ioſeph. Binghamum* Or. Eccl. lib. 8. c. 7. *Io. Henr. Wedderkampii* librum de baptiſteriis, excuſum Helmſt. 1703, 8. *Thomam Milles* ad Cyrillum Hieroſol. p. 278. *Ioach. Hildebrandi* Rituale Baptiſmi. p. 34. *Suiceri* Theſ. Eccleſ. T. 1. p. 659. et T. 2. p. 139. *Heineccii* delineat. eccleſiae graecae P. 3. p. 97. De calice baptiſmali quo recens baptizatis lac et mel, vel in Occidentis Eccleſiis vinum et lac, vt ex Hieronymo ad Eſaiae LV. obſeruat Rosweidus ad vitam Pachomii p. 107. porrigebatur, vide *Ioan. Sartorii* melete-

mata Hiſt. Eccleſiaſticae diſſ. 7. pag. 49 ſq. *B. Bebelium* Saec. IV. Antiquitatt. Eccleſ. p. 788. et quae viri docti ad Epiſtolam S. Barnabae cap. 6. *Chr. Henr. Zeibichium* de infantatione, per concordiam lactis et mellis, baptiſmali. Witteb. 1736. *Edm. Martene* lib. 1. de ritibus p. 146 ſeq. qui p. 142 ſeq. etiam de ſacra Coena Neophytis data, atque pag. 137 ſeq. de albis baptizatorum, cereisque et oſculo. De *alba veſte* baptizatorum conſulantur *G. Meierus* de initiat. veter. § 68. *I. C. Suicerus* obſeruat. ſacr. pag. 81. *C. Caluoerius* Ritual. eccleſiaſt. P. 1. L. 1. S. 2. cap. 21. *Sal. Deylingius* obſeruat. ſacr. Part. 3. *Binghamus* Orig. eccleſiaſt. L. 12. c. 4. *Heineccius* delineat. eccleſiae graecae P. 3. p. 287. *Godofr. Wegneri* diſſertatio de veſte alba baptizatorum, Regiom. 1700. rec. 1734. et *Ioan. Schmidii* diſſert. de vſu veſtium albarum. Lipſ. 1704. De *cereis* baptiſmalibus eruditum libellum edidit *Ioan. Faeſius.* Helmſtadii 1712, 4. De *oſculo* vide *Binghamum* l. c. § 5. et *Martini Kempii* opus de oſculis, diſſert. 8. § 9 ſqq. De *crucis* ſigno Centuriatores Magdeb. Cent. III. et *Binghamum* L. XI. c. 9. ſect. 4. et l. XII. c. 3. De manuum impoſitione *Binghamum* L. XII. c. 1. ſect. 1. cap. 2. ſect. 3. c. 3. ſect. 5 ſq. De *donis baptiſmalibus* conferantur *Georg. Radouii, Ioan. Georg. Krauſii*, et *Ioan. Frid. Ioachimi* diſſertationes. Roſtochii 1671. Witteb. 1728. et Halae 1736. euulgatae. De *procraſtinatione* baptiſmi apud veteres eiusque cauſſis conſulatur *S. I. Baumgartenii* diſſertatio, Halae 1747. edita.

Quanquam Ioannis baptiſmum *τέλειον* ſiue perfectum fuiſſe negabant olim Nouatiani, et nonnulli etiam ex Patribus Eccleſiae illud tantum extitiſſe aiunt *βάπτισμα* Iſagogicum *μετανοίας*, non *υἱοθεσίας*, confer Montacutium Tomo 1. Originum Eccleſ. p. 386 ſq. et Thomam Milles ad Cyrillum Hieroſol. p. 287. tamen Eulogius apud Photium Cod. 280. pag. 878 ſq. recte illud docet perfectum ac diuinum fuiſſe, de quo plura Theologi, vnum baptiſma Ioannis et Chriſti aduerſus Socini ſcholam grauiſſimis argumentis aſſerentes. Ac Ioannem Baptiſtam Dei iuſſu Ioan. I, 33. Baptiſmum circumciſionis loco primum coepiſſe introducere, probe obſeruat Buxtorfius praef. ad Synagogam Iudaicam, et auctor libri Gallice editi, *les amenitez de la Critique*, Tomo 2. Pariſiis 1718, 12. licet Schickardus c. 5. de iure Regio Hebraeorum p. 329. affirmet Iudaeos ad differentiam Samaritanorum circumciſioni baptiſmum addidiſſe. Sed illum proſelytorum baptiſmum poſterius longe receptum fuiſſe a Iudaeis, diſputat Io. Owenus pag. 426. Theologumenon: certe ante Ioannem extitiſſe nullo teſtimonio certo conſtat.

Imminente mortis periculo apud veteres Chriſtianos nemini Catechumeno nec catechumenatus deſertori, ac ne gentili quidem baptiſmum quouis modo petenti denegatum, probat Io. Morinus lib. 10. de poenitentia cap. 8.

Mortuos

Mortuos [30] etiam baptizabant Marcionitae teſte Philaſtrio haereſi 49. quod ab Eccleſia ſemper reiectum fuit, atque prohibitum, vt Can. 18 et 20. Codicis Africani, (confer *Edm. Martene* lib. 1. de ritibus Eccleſiae, pag. 151.) neque probatus Cerinthianorum, ſi talis vllus Apoſtolorum aeuo fuit, mos vicarii [31] pro mortuis baptiſmi, ad quem reſpici ab Apoſtolo 1 Cor. XV, 29. ſcribit Epiphanius haereſi 28. Tomo 1. p. 114. quum Paullus nihil aliud illo loco videatur intelligere per τὸ βαπτίζεσθαι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν quam quod Rom. VI, 3. dixit baptizari in mortem Chriſti, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, vt recte vidit olim, auctor Commentarii in Paulli Epiſt. qui inter Hieronymi opera editur, ac nuper in peculiari ad hunc locum diatriba Lipſiae 1704. edita praeſtantiſſimus Vir D. *Godfridus Olearius.* Paullo aliter Coſmas Indopleuſtes VIII. pag. 280. βαπτιζόμεθα μυστικώτερον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων νεκρῶν σωμάτων καταδύνοντες ἐν τῷ ἁγίῳ ὕδατι καὶ ἀναδύνοντες ἀπεντεῦθεν, μιμούμενοι θάνατον καὶ ἀνάστασιν. Iſidorus Peluſ. lib. 1. Epiſt. 221. βαπτιζόμεθα ὑπὲρ τῶν νεκρῶν φύσει σωμάτων εἰς ἀφθαρσίαν αὐτὰ μετασκευασθῆναι πιστεύοντες. Similiter Tertullianus V, 10. contra Marcion. Chryſoſtomus et Theophylactus in 1 Cor. etc.

Ineptum et antiquioribus Chriſtianis inauditum morem baptizandi campanas iam ſupra pag. 530. attigimus, nunc tantum addere liceat quod *compatres* etiam illi baptiſmo aduocati, atque vt in Imp. Maximiliani grauamine 51. nationis Germanicae habetur in Tomo 1. rerum expetendarum et fugiendarum

Aaaa 2 p. 365.

[30] Nectarius Patriarcha Hieroſol. confutatione Imperii Papae in Eccleſiam p. 397. narrat ante annos non ita multos Oſtrobae ſiue Lechiae, Sarmatiae ciuitate, Baſilii cuiusdam, dignitate Cneſii filiam Mariam per Ieſuitam quempiam ab Eccleſiae graecae communione ad Papiſmum amplectendum perſuaſam, quum de parentum ſuorum ſalute ſollicita ex ipſo reſponſum tuliſſet eos, quoniam extra Romanam Eccleſiam diem obiiſſent, haud dubie aeternis ignibus addictos eſſe, hinc tactam commiſeratione perpetuis fletibus et moerore propemodum confectam fuiſſe, donec Ieſuita, ne deſpondeto, inquit, animum, eſt enim modus vt ipſi aeque ac tu ſalutem conſequantur. Quippe mater Catholica Romana Eccleſia multos habet modos ſalutis, illis etiam concedendos animabus quae in inferno puniuntur. His auditis illa gemebunda ac prae gaudio lacrymas fundens, ne illum modum mihi explicare recuſes, inquit. Ille ait praeſentem eſſe ſalutem ſi effodiantur illorum oſſa, et a Catholico ſacerdote baptizentur, ſic illi ſtatim fient Catholici. Effodiunt itaque mortuorum tumulos, adſtante et vidente filia, educunt oſſa, et Ieſuita aquae benedicit, eamque oſſibus ſuperinfundit, nomen baptizatis mutat, repoſitisque in tumulos iterum reliquiis, abeatis, inquit, in paradiſum, ecce Catholici facti eſtis.

[31] Vicarii baptiſmi morem Marcionitis etiam tribuit Chryſoſtomus in 1 Cor. 15. et ex eo Theophylactus atque Harmenopulus praecipue pag. 564. de ſectis. Adde Grotium ad 1 Cor. XV, 22. W. Wall Hiſtoriam paedobaptiſmi p. 239 ſq. et Antonium van Daalen diſſ. de Antiquitatibus p. 137. Aſt vero Marcionitas baptiſmum vicarium adhibuiſſe, non ſupra omnem dubitationem poſitum eſſe oſtendit S. V. Walchius H. E. N. T. p. 855.

pag. 365. *innumeri praecipue* vero, quoniam munera luſtrica afferre neceſſe, *ſortuna pollentes, qui baptizationis tempore funem quo campana ligata eſt tangunt, ac ſuffraganeo praeeunte omnes pariter reſpondent ac campanae nomen ingeminant, veſteque noua eam induunt.* Confer *G. H. Goezii* diatriben de baptiſmo campanarum. Lubec. 1712. Exemplum eiusmodi litterarum quibus Senatus Tenſtadienſis A. 1516. ad campanae baptiſmum, vt patrinorum partes obeat, inuitatur, habes in Ioan. Chriſtoph. Olearii Syntagmate 1. rerum Thuringicarum p. 364 ſq. et quoniam perbreues ſunt, hoc etiam loco pace vt confido lectoris a me apponentur:

Denen Ehrſamen, Weiſen, Bürgermeiſtern zu Tenſtett, unſern beſonders günſtigen Förderern. Unſere freundliche Dienſte zuvor, Ehrſame, Weiſe Herren. Wir ſind willens, wills Gott, unſere Glocken auf den Sonntag Exaltationis S. Crucis nächſtkommende, nach Ordnung der heiligen chriſtlichen Kirchen, zu weihen und taufen zu laſſen; iſt unſere gütliche Bitte, wollet auf vermeldte Zeit um Gottes Willen bey uns, ſamt andern unſern guten Freunden, erſcheinen, und Groß-Pate mit ſeyn. Wollet das Lohn von dem Allmächtigen Gott, und dem Patrono S. Sixto und der heiligen Jungfrauen S. Julianen nehmen. So wollen wirs willig gerne verdienen. Datum Sonntag nach Egidii, Anno 1516.

Curt und Clauß Vigthum von Eckſtett,
ſamt den Altar-Leuten.

Cum ſacro baptiſmo infantum vel Catechumenorum in veteri eccleſia coniunctum erat *chriſma* ſiue vnctio totius corporis recens baptizatorum, velut athletarum Chriſti, facta oleo ἐπορκιστῶ, vt *Cyrillus* Hieroſol. auctor eſt Catecheſi Myſtagog. 2. p. 285. ad exemplum Chriſti Spiritu S. poſt baptiſmum vncti, id. pag. 289. De illo more videri poſſunt *Nicolaus Cabaſilas* libro 3. de vita in Chriſto, *Grotius* Epiſt. 357, 350, 318. *B. Bebelius* Saec. 4. Tomo 2. p. 783 ſq. *Salmaſius* in apparatu ad primatum Papae pag. 84. vbi peculiarem ſuum de Chriſmate tractatum memorat, ſed numquam editum, *Cotelerius* ad Patres Apoſtolicos Tomo 1. p. 287 ſq. *Edm. Martene* lib. 1. de Eccleſiae ritibus p. 120 ſq. *Elmenhorſtius* p. 144. ad Gennadium de dogmatibus Eccleſiaſticis. *Petrus Arndius* lib. 2. concordiae de VII. ſacramentis, *Turrianus* II, 17 et 18. pro epiſtolis Pontificum, pag. 239 ſqq. et ad Conſtitut. Apoſtol. III, 16. et VII, 23. 28. Per huiusmodi confirmationem ſiue per hoc Chriſma etiam baptiſmi ab haereticis quibusdam [32] vt Nouatianis, Arianis, Macedonianis, Apol-

[32] Alios Haereticos rebaptizabant, illos praecipue, qui circa baptiſmum ipſum aliquid mutarent: ne dicam fuiſſe qui cum Agrippino et Cypriano baptiſmum haereticorum quotumcunque valere inficiarentur, quod Stephano Epiſcopo Rom. et plerisque aliis merito haud

Apollinariſtis et Teſſareſcaedecatitis dati vim ſuſcitari plerique exiſtimabant. Quorundam vt Meletianorum, Neſtorianorum, Eutychianorum et Donatiſtarum ne Chriſmatio quidem a Catholicis iterabatur, ſed ſola manus impoſitione et ieiunio renouabatur. Vide *Theodori Studitae* Epiſtolas T. V. Operum Sirmondi p. 324. *Quesnellum* ad Leonem M. p. 795 ſq. et 910. b. et *Ioannem Morinum* lib. 9. de poenitentia cap. 11. in quibusdam Eccleſiis totum confirmationis ſacramentum non chriſmate, ſed ſola manuum impoſitione celebratum eſt. Confer *Grotii* Epiſt. 329. Duplicis etiam chriſmatis vſus in veteri Eccleſia, vnius, antequam in aquam deſcenderent baptizandi, vide *Menardum* p. 73 ſq. ad Gregorii Sacramentarium: alterius ſtatim poſt baptiſmum. Confer *Thom. Milles* ad Cyrill. pag. 289. et *Ioſephi Binghami* Orig. eccleſiaſt. XI, 9, priore totum corpus, tanquam athletarum aduerſus daemonem pugnaturorum: poſteriore frons, aures, nares et pectus (*Cyrill.* p. 290.) inungebantur. Chriſmate huiusmodi hodieque vtuntur praeter Romanam eccleſiam Chriſtiani Graeci et alii plerique Orientales. Confirmationis quaedam ſpecies per manuum impoſitionem et benedictionem etiamnum in vſu eſt apud Anglos, atque in quibusdam eccleſiis etiam noſtris Lutheranis, vt Pomeranicis, Luneburgenſibus, Holſaticis, aliisque. Confer *Iulii Schmidt* gründlichen Bericht von dem erbaulichen ritu der Firmung, ſamt angehängten Cerimonien, ſo bey der Firmung in unſern evangeliſchen Kirchen üblich. Hanouerae 1661, 8. *Trogilli Arnkiel* chriſtliche Confirmation der Catechumenen. Sleſuici 1694, 4. quo libro ritum illum in Holſatia reducendum ſuaſit, et Principi ſuo perſuaſit, cuius in calce libri de ea re mandatum typis expreſſum exſtat. Is ritus vt reducatur etiam optat *Iuſtus Henningus Boehmerus* diſſertat. praeliminari Tom. 3. Iuris Eccleſiaſtici p. 83 ſq. *Chriſtoph. Matthaeus Pfaffius* in diſſertat. de confirmatione Catechumenorum in Eccleſiis Aug. Confeſſionis vſitata, itemque de confirmatione Anglicana. Tubingae 1723, 4. Adde Nachricht von der im Herzogthum Würtemberg eingeführten Confirmation. Stuttgardiae 1722, 4. Ceterum confirmationem eſſe ſacramentum proprie dictum N. T. hoc eſt ritum externum a Chriſto praeceptum, ſub conditione promiſſionis impetrandae (alioqui enim ſacramentum de quacunque re et actione ſacra dici nemo ignorat) inficiantur Proteſtantes. Videatur; *Hugo Grotius* Epiſtola 329. *Marcus Antonius de Dominis* lib. 5. de republ. eccleſiaſtica c. 5. § 7 ſeq. B. *Samuel Benedictus Carpzouius* in Antimaſenio p. 992 ſeq. *Benedictus Pictetus* in Theologia Chriſtiana XV, 35. T. 2. p. 686 ſq. *Ioan. Dallaeus* libris tribus de confirmatione, qui cum libris de ex-

 trema

haud placuit. Vide quae Viri docti ad Cyprianum, et contra Donatiſtas Auguſtinus: ad Facundi librum X. Sirmondus, Baluzius ad Vincentium Lerinenſem, Beueregius ad Canonem 47. Apoſtol. et Launoius parte 8. Epiſtola 15.

trema vnctione prodiere Geneuae 1659, 4. et libro ſecundo apologetico contra Hammondum de cultibus Latinorum religioſis, Geneuae 1671, 4. qui quum improbare etiam ritum illum videatur, chriſmationemque [33] et manus impoſitionem a baptiſmi caerimoniis diuerſam in veteri Eccleſia obtinuiſſe neget, atque chriſmationem affirmet ſaeculo duodecimo demum apud Latinos auulſam, impugnatus eſt non modo a Pontificiis, vt *Ioanne Sambocuvio*, ſiue *de Sainte Bocuve* in libro de Sacramentis confirmationis et vnctionis extremae, Pariſ. 1686. 4. de quo Elias du Pin Tom. 18. Bibl. ſcriptor. Eccleſiaſtic. p. 200. ſed etiam inter ipſos Proteſtantes praecipue ab Anglis vt *Ieremia Tayloro* in Tractatu de confirmatione, et *Henr. Hammondo* lib. de confirmatione, qui Oxoniae editus eſt 1661, 8. et Tomo 4. Operum Hammondi pag. 851. cum praefat. Humfredi Sarisburienſis, Londini 1674, 1684, fol. recuſus. De confirmatione praeterea videndi interpretes Epiſtolae ad Hebraeos cap. VI. v. 2. *Guilielm. Beyerus* de ſacramento confirmationis. Antwerp. 1650, 8. *Ioſeph. Maria Suareſius* in corollariis de agnis Dei p. 125 ſqq. qui etiam de ſponſoribus confirmationis a patrinis baptiſmi diſtinctis agit pag. 131. *Edmundus Martene* de ritibus ſacris Eccleſiaſticis lib. I. p. 232 ſqq. qui varios ordines ſiue formulas veteres confirmationis refert p. 249 ſqq. *Stanislaus Hoſius* Operum p. 89 ſeq. *Rosweidus* ad Paullinum p. 858. *Menardus* ad Gregorii ſacramentarium p. 143 ſeq. *Ioſephus Vicecomes* in obſeruationum Eccleſiaſticar. volumine [34] ſecundo, in quo veteres Confirmationis caerimoniae demonſtrantur. Mediolani 1618, 4. *Petrus Arcudius* in concordia vtriusque Eccleſiae circa ſeptem ſacramentorum adminiſtrationem. *Lucas Holſtenius* in diſſertatione duplici de forma et miniſtro ſacramenti Confirmationis apud Graecos. Romae 1666, 8. *Io. Morinus* in Operibus poſtumis. Pariſiis 1703, 4. vbi et Holſtenii diſſertatio eſt recuſa. *Paſchalis Rapinus*, tomo ſecundo operis editi Pariſ. 1671, 4. cui titulus: *Le Chriſtianiſme fervant dans la primitive Egliſe et languiſſant dans celle de nos dernieres Siecles* p. 383–588. vbi de confirmatione tractat. *Ioſephus Auguſtinus Orſi* in diſſertat. de Chriſmate confirmatorio. Mediolani 1733, 4. *Michael Amatus* in diſſert. de Opobalſami (Peruuiani) ſpecie ad ſacrum chriſma conficiendum requiſita. Neapoli 1722, 4. *Ioſephus Binghamus* Origin. Eccleſiaſtic. libro 12. *Dauid Blondellus* de Presbyteris et Epiſcopis p. 209 ſqq. *Philippus Iacobus Hartmannus* in commentario de rebus chriſtianorum ſub Apoſtolis c. 17. p. 436 ſeq. *Danhauerus* Hodomor. ſpiritus Papaei Tom. 2. p. 449 ſqq. *Gebk.*

33 Confer M. V. de la Croſe reſponſionem ad Euſeb. Renaudotum in diario Gallico, *Europe ſavante* 1719. menſe Auguſto p. 268 ſqq.

34 Primum eſt de ritibus baptiſmi, A. 1615. tertium et quartum de ritibus et apparatu Miſſae, A. 1620.

Gebh. Theodor. Meierus de tribus nouellorum naſcentis Eccleſiae initiamentis baptiſmo, catecheſi et manuum impoſitione. Helmſtad. 1690, 4. *Godofr. Wegnerus* de confirmatione Catechumenorum in veteri Eccleſia. Regiom. 1692, 4. *Chriſtoph. Timoth. Seidelius* in diſſertatione, qua oſtenditur, Pontificios in ritu confirmationis a praxi Eccleſiae Apoſtolicae plane aberrare. Helmſtadii 1733, 4. Ceterum circa formam quoque Chriſmatis variatum, quum in Eccleſia Romana in fronte vel vertice tantum aut in pectore vngant, Graeci vero, atque Syri etiam teſte Seuero Alexandrino, vngant totum corpus. Graeci ſtatim, vti Aethiopes[35] quoque iungunt chriſma baptiſmo: Latini vngunt poſt ſeptimum a baptiſmo annum. Latini per Epiſcopum, Graeci per presbyterum etiam, confer *Bellarminum* libro de confirmatione c. 12 et 13. *Matthaeum Larroquanum* III, 7. Aduerſarior. ſacr. *Allatium* de Synodo Photiana pag. 523 ſq. Ordo Confirmationis ſecundum vſum Aethiopum exſtat Tomo 27. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 643. Officium ſacri vnguenti in Graeca Eccleſia et de materia Chriſmatis vide in Goari *Euchologio* p. 628. vſque 646. De formula confirmationis deprecatoria *Deus te vngat in vitam aeternam,* vide notas Benedictinorum ad S. Ambroſium Tom. 2. p. 360. Apud Fulbertum Carnotenſem Epiſt. 1. haec exſtat formula: *Deus, qui te regenerauit ex aqua et ſpiritu, ipſe te linit chriſmate ſalutis.* T. 18. Bibl. Patr. p. 4. Nota etiam ſunt eruditis quae de confirmatione non iteranda, et per Epiſcopum vel presbyterum adminiſtranda, acriter diſputata ſunt inter Sirmondum Tom. 4. Opp. et Petrum Aurelium ſiue qui ſub illo latet nomine Ioannem Vergerium de Haurance, Abbatem Sancyranum, Pariſ. 1646, fol. occaſione Canonis Arauſicani, de quo adeundus etiam Grotius Epiſtola ſaepius iam laudata 329. Combefiſius ad Amphilochium p. 295. *Edm. Martene* lib. 1. de ritibus pag. 243. Catechumenis antequam ad ſacram coenam admitterentur, datum *ſal* velut in ſymbolum futurae communionis, de quo ritu vide Steph. Morini diſſ. 3. p. 109.

De ritu quo pedes pauperum lauare mos in Coena Domini, vide Franciſci Orlendi librum de quo Acta Eruditorum T. 5. ſupplementi p. 176. et Doctoris mei Thomae Ittigii τοῦ μακαρίτου diſſ. de pedilauio Chriſti imitando, Lipſ. 1699. Iac. Gretſeri podoniptrum ſiue librum de more lauandi pedes peregrinorum et hoſpitum, cum eius Horte Crucis editum Ingolſtad. 1610. Interpretes ad Ioan. XIII, 14. et 1 Timoth. V, 10. Claudii Eſpencaei Opera p. 931 ſq. Cotelerii monumenta Eccleſiae Graecae p. 161. *Pompeii Sarnelli* epiſtolam eccleſiaſticam XIII. vbi quaerit, quare tredecim non duodecim lauentur. *Hieron. Drexelium* T. 2. Operum p. 458 ſq.

De

[35] Vide Rich. Simonem T. 1. Bibl. ſelectae p. 313.

De Agapis veterum Chriſtianorum praeter interpretes Epiſtolae Iudae Apoſtoli verſu 12. *Pompeius Sarnelli* Baſilicographiae cap. 40. *Suicerus* in theſauro Eccleſ. *Albaſpinaeus* Obſeruatt. Eccleſ. lib. 1. cap. 18. et *Iuſtus Henningus Boehmer* in diſſertationibus iuris Eccleſiaſtici antiqui ad Plinii Epiſtol. 97. libri 10. diſſertatione 4. *Ioan. Fronto* in Epiſtola de Philoteſiis veterum: *Feſſelius* lib. 1. Aduerſar. c. 13. *Iuſtellus* ad Canonem XI. Concilii Laodiceni, *Beueregius* ad Can. 74. Trullan. *Nicol. Commenus* p. 137 ſeq. praenot. myſtagog. *Ioan. Hoornbekius* miſcell. ſacr. lib. 1. c. 20 et 21. *Hermannus Witſius* Meletem. Leidenſium pag. 490 ſqq. *Ioan. Franc. Buddeus* in comment. de Eccleſia Apoſtolica pag. 833 ſeq. *Caſp. Zieglerus* ad Lancelotum p. 1037. edit. Chriſti. Thomaſii. *Cotelerius* ad Conſt. Apoſt. II, 28. *Anton. van Dale* in hiſtoria baptiſmorum ſubiecta Ariſteae de LXX. Interpretibus pag. 447, 449, 451 ſeq. *Matthias Zimmermannus* in libro, fiunt, non naſcuntur Chriſtiani p. 16–22. *Ludov. Anton. Muratorius* Differt. ſecunda adiecta Anecdotis Graecis. Patauii 1709, 4. editis. *Dougthaeus* in Analectis ſacris N. T. ad Iudae v. 12. *Martinus Lydius* in coena Dominica litteratorum p. 109 ſſ. *I. S. Menochius* in Trattenimenti eruditi P. 1. p. 163 ſq. quibus addantur diſſertationes de hoc argumento *Balthaſar. Stolbergii* adiecta eiusd. tractatui de ſoloeciſmis et barbariſmis N. F. graecae dictioni falſo tributis, pag. 280. et recuſa in Menthenii theſauro diſſ. theol. philol. in N. T. pag. 800. *Paulli Reſenii*, duae. Havniae 1600. *Ioan. Hilperti.* ibid. 1656. *Io. Oldekoppii.* Helmſt. 1636. *Phil. Ioannis Tilemanni, dicti Schenck*, adiuncta eiusdem commentario in epiſtol. Iudae. Marp. 1693, 8. *C. S. Schurzfleiſchii* Witteb. 1690. et in controuerſiis antiq. eccleſ. ſubiunctis compendio antiquitatum eccleſiaſticar. cum S. V. Walchii praefatione edito. *Ioan. Nicol. Quiſtorpii* Roſtoch. 1711. *Ioan. Gothofr. Haenſchelii.* Lipſ. 1729. *Ioan. Gothofr. Moerlini.* ib. 1730. et *Gottlieb Schlegelii.* ib. 1756.

XXVI. De Sacrae Coenae ſiue Eucharistiae ritibus agunt vetera monumenta, quae collecta ſunt a Georg. Caſſandro in Liturgicis, quibus ſubiunctus et Ordo Romanus de officio miſſae. Liturgiae ſub Iacobi et aliorum Apoſtolorum, ipſius etiam Chriſti et Mariae nomine iactatae: Liturgiae Baſilii M. et Ioan. Chryſoſtomi ſaepius Graece et Latine editae, de quibus dixi ad Allatium de libris Eccleſiaſticis Graecorum: et ſcripta aliorum Patrum de ritu Miſſae, Graecorumque recentiorum Latine vulgata a Claudio de Sainctes, Antwerp. 1562, 8. Variae liturgiae veteres inſertae Tomo 1. et Tomo 27. ſiue vltimo Bibliothecae Patrum editionis poſtremae Lugdunenſis, in his Liturgia Neſtoriana a Meneſeſo interpolata, de qua Rich. Simon Tom. 1. Bibl. ſelectae p. 289. Liturgica a Iac. Pamelio collecta. Colon. 1571, 4. 2 Tomis. Scripto-

res

res de diuinis officiis [36] a Melchiore Hittorpio editi Colon. 1568, fol. et per G. Ferrarium Rom. 1591. Pariſ. 1610, fol. *Cornelius Schultingius* in Bibliotheca Eccleſiaſtica. Colon. 1599. Liber ſacramentorum Gregorii Papae, cum notis Hugonis Menardi Pariſ. 1647, 4. et in noua Operum Gregorii editione, quam Monachis Benedictinis debemus, Pariſ. 1705, fol. T. 3. Eiusdem Gregorii miſſam Graece verſam eſſe a Georg. Codino et Emanuele Chryſolora teſtatur Leo Allatius de Georgiis p. 362 ſq. Codices ſacramentorum 900. annis vetuſtiores Eccleſiae Romanae et Gallicanae editi a Ioſepho Maria Thomaſio ſiue Caro. Rom. 1680, 4. De liturgia antiqua Hiſpanica, Gothica, Iſidoriana, Mozarabica, Toletana, Mixta diſſerit Ioan. Pinius, S. I. in praefatione T. 6. Actor. Sanctor. M. Iulii praemiſſa: quae diſſertatio deinde inſerta eſt Vol. 3. Theſauri Antiquitatum Eccleſiaſticar. p. 465 ſqq. et ſeorſim excuſa ſtudio eiusdem Pinii. Romae 1740, fol. Codicem liturgicum eccleſiae vniuerſae edidit Ioſephus Aloiſius Aſſemannus, cuius liber I et II. prodiit Romae 1749, 4. III. ibid. 1750. libri IV. Part. 1 et 2. ibid. 1751. P. 3 et 4. ibid. 1754. Varii ordines Miſſae celebrandae, editi ab *Edmundo Martene* lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus pag. 454 ſeq. qui de precibus etiam Canoni Miſſae additis videndus p. 411 ſeq. 343 ſeq. Expoſitio Miſſae edita ad calcem Ordinis Romani T. 13. Bibl. Patr. Lugd. ex edit. Hittorpii p. 746–750. diuerſa eſt ab ea, quam ante 900 annos ſcriptam vulgauit *Edm. Martene* lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus pag. 434–454. Caroli M. libellus ad Alcuinum de Sacrificio Miſſae et ratione rituum Eccleſiae a Wolfgango Lazio cum aliis eiusdem argumenti opuſculis editus Antw. 1560, 8. Ioan. Bona in libris 2. rerum liturgicarum, quibus ſubiecit Miſſam latinam veterem, quam vulgauerut Matthias Flacius Argentinae 1557, 8. de qua vide etiam *Struuii* Bibl. antiquam A. 1706. p. 273 ſq. et *Edmundum Martene* lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 481 ſq. Io. Mabillonii de Liturgia Gallicana libri 3. et Tomus ſecundus muſei Italici, Commentarius praeuius

[36] Sunt illi: Ordo Romanus, Iſidorus Hiſp. Alcuinus, Amalarius, Rabanus Maurus, Walafridus Strabo, Berno, Micrologus, Iuo, Hildeberti Cenomanenſis (quod ſub Mauricii Senonenſis nomine edidi) de ritibus Miſſae carmen, Radulphus de Riuo, et Miſſae expoſitio breuis ex antiquis libris, quam habes etiam T. 13. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 746-750. diuerſam ab ea quam ante 900. annos ſcriptam vulgauit Edm. Martene lib. 1. de antiquis ritibus pag. 434 – 454. Liturgiarum Orientalium corpus quod edere voluit Rich. Simon quem vide T. 2. Bibl. ſelectae p. 173. cum orbe erudito communicauit Euſebius Renaudot. Pariſ. 1716. duobis tomis in forma quadripartita. De variis Liturgiis conſulendus Ioannes Bona libro rerum Liturgicarum primo, et Edmundus Martene lib. 1. de ritibus p. 266 ſqq. De Graecis notaui nonnulla ad Allatium de libris Eccleſiaſticis Graecorum. De Latinis diſſerit Nic. Petr. Sibbern in libro de libris latinorum eccleſiaſticis et liturgicis. Witteb. 1706, 8.

praeuius ad Ordinem Romanum etc. Liber Gallicus Pariſ. 1697, 8. a Grancolaſio Doctore Sorbonico editus et 1715. recuſus ſub titulo: Veteres Liturgiae ſ. ratio miſſam celebrandi per ſingula ſaecula, in Eccleſiis Orientis pariter et Occidentis. Lazari Andreae Bocquilloti tractatus hiſtoricus de Liturgia Sacra Gallice editus Pariſiis 1701. Seuerus Alexandrinus (ſiue Antiochenus potius) de ritibus ſacrae Synaxeos apud *Syros* Chriſtianos receptis Antwerp. 1577, 4. Syriace et Latine. Romae A. 1592. prodiit Syriace ſine verſione *Miſſale chaldaicum ad vſum Eccleſiae Maronitarum*, in quo XIV. Liturgiae (Iacobitarum) ſed valde interpolatae. Euſebius Renaudotus omiſit ex illis *Liturgiam Ioannis Patriarchae cognomento Barſchouchan*, v. praefat. Tom. 2. p. 22. ceteras et longe plures e MS. verſas Latine T. 2. exhibet. Miſſae Armenorum ordo Armenice et Latine. Romae 1642, 4. (*Matthaei Riuato*) Liturgia ſiue canon generalis Aethiopum, (qui paucis exceptis eſt Liturgia S. Baſilii. vid. Renaudot. T. 1. pag. 172.) legitur ad calcem N. T. aethiopice editi Romae 1548. Latine Romae 1549. Liturgia *Coptica* apud Kircherum pag. 37 ſq. Prodromi Copti: Dioſcori Liturgia a Iobo Ludolfo *Aethiopice* et Latine edita in calce Lexici Aethiopici. De ritu Miſſae in magna Kairo, Hottingerus Tomo 5. Hiſt. Eccleſ. p. 53 ſq. De variis Liturgiis conferatur *Honoratus de S. Maria* T. 3. Reflexionum criticarum differt. 3. De liturgiis Orientalibus duas edidit diſſertationes *Io. Guil. Ianus*, Witteb. 1724, 4. De liturgia graeca a Grabio ad normam veter. liturg. compoſita confer. *C. M. Pfaffius*. His addendi ſcriptores de officiis Eccleſiaſticis Iſidorus Hiſpalenſis, Alcuinus, Beda ſiue quisquis auctor ſcripti de Officiis (quod Tomo 7. Operum Bedae legitur, quodque pro vix dignis illo Doctore collectaneis habet Queſnellus p. 551. ad Leonem M. Florus, Diaconus Lugdunenſis, (ſaeculo IX. clarus) de actione miſſarum T. 15. Bibl. Patr. p 62 ſq. Hugo de S. Victore aliique ſupra c. 4. § 3. a nobis laudati et in Hittorpiana aliisque iam a nobis memoratis collectionibus fere obuii: E recentioribus *Cl. Villette* in libro, cui titulus: les raiſons de l'office et ceremonies qui ſe ſont en l'Egliſe Catholique Apoſtolique Romaine, Pariſ. 1611, 4. et Rothomagi 1638, 8. Alius neſcio quo auctore: traité de la Meſſe et de l'Office Divin, où l'on trouve une explication litteraire des anciennes pratiques et des ceremonies de l'Egliſe, appuyée ſur l'autorité des Peres et des Conciles. *Carolus Guietus* Ieſuita Gallus in *Ordine generalis et perpetuo diuini Officii recitandi.* fol. *Claudii de Vert* diſſertation ſur les mots de Meſſe et de Communion avec quelques digreſſions ſur les Agapes, les Eulogies, le pain benit, l'ablution etc. Pariſ. 1694, 8. *Barthol. Corſetti* praxis SS. rituum ac caerimoniarum in miſſis ſollemnibus. Venetiis 1654, 8. *Valentis Quareſimae*, Siculi, diſcorſi de' ſignificati delle veſti, atti, geſti e altre ceremonie della Meſſa, Neapol. 1572, 8vo.

1576.

1576, 12. Mantuae 1578, 12. *Aemerici Hennequindi* interpretatio rerum, verborum et caerimoniarum in Miſſa. Pariſ. 1678, 8. *Auguſtinus de Herrera*, Hiſpanus, S. I. de origine et progreſſu in Eccleſia catholica rituum et caerimoniarum, quae in ſancto miſſae ſacrificio adhibentur. Hiſpali 1642, 4. *Idem* de origine et progreſſu officii diuini eiusque obſeruationum catholicarum. ib. 1644, 4. *Gramolaſii*, Doctoris Sorbonici, traité de la Meſſe ou l'on trouve une explication litterale des Cerimonies. Pariſ. 1713, 12. *Petri le Brun* explication litterale hiſtorique et dogmatique des prieres et des ceremonies de la Meſſe Pariſ. 1716, 8. quatuor voluminibus. *Gouldii* traité du S. ſacrifice de la Meſſe avec l'explication des cerimonies. Pariſ. 1724, 12. *Dominici Georgii* de liturgia Romani Pontificis in ſollemni celebratione miſſarum libri duo. Rom. 1731, 4. *Benedicti XIV*. P. R. exercitationes liturgicae de diuino officio. Rom. 1754, 4. Io. Voiſinius quoque opus Liturgicum 2. vel. 3. tomis in folio molitus eſt teſte Rich. Simonio II, 34. Epiſt. ſelect. p. 225. ſed lucem quod ſciamus haud vidit. De origine liturgiae euchariſticae vniuerſa accurate differit S. V. *Ioan. Aug. Erneſti* in Antimuratorio p. 16. oſtendens pag. 19. tum, quum ardor priſtinus paullatim refrixiſſet, in tantaque multitudine eorum, qui ſacra facerent, propagata longe lateque religione chriſtiana multi reperirentur, quorum nimis tenuis *δύναμις* eſſet, denique nonnulli antiſtitum eloquentiae gloriam nimis appeterent, formularum ſcriptarum et certarum conſuetudinem natam eſſe. Quibus auctoribus ſingulae partes in Miſſa receptae ſint, notat breuiter Honorius Auguſtodunenſis in Gemma Animae l, 1. c. 86–90. Tom. 20. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1058 ſq. Hiſtoriam miſſae italico ſermone edidit *Franciſcus Argelati*. Venetiis 1745, 8.

De coenae Dominicae, qualis a Chriſto ipſo poſt coenam paſchalem inſtituta fuit, ritibus et forma agunt *Ioſephus Scaliger* libro 6. de emendatione temporum p. 572 ſq. *Paullus Fagius* ad Targum Onkelos Deuteron. VIII. *Io. Buxtorfius* in diſſ. de coenae dominicae primae ritibus et forma, quae extat inter eius diſſertationes Philologico-Theologicas, vbi et Vindiciae huius diatribes aduerſus Ludouicum Capellum ſubiiciuntur. *Huetius* p. 276 ſq. Alnetanarum quaeſtionum, *Iacobus Lydius* in ſacra coena litteratorum, Tomo 10. faſciculorum Crenii. *Rudolphus Cudworth* in vera ſententia ſiue recto iudicio de coena Domini, libello erudito Anglice edito, fol. *Io. Owenus* p. 427 ſq. Theologumenon. *Richardus Simon* in collatione caerimoniarum Iudaicarum cum Eccleſiaſticis, quam Leonis Mutinenſis libro de ritibus Hebraeorum is ſubiunxit, et ex Gallico Latine vertit Io. Valentinus Grosgebauerus. *Chriſtoph. Matth. Pfaffius* in diſſ. de oblatione Euchariſtiae in primitiua eccleſia vſitata, quam ſubiunxit fragmentis S. Irenaei editis Hagae 1715, 8. *Martin. Chladenius* in diſſ. de ver-

bis S. coenae ex formula Iudaica non explicandis. Witteb. 1711. et *Sal. Deylingius* de Euchariſtiae origine ex ritu Iudaeorum paſchali non repetenda. Lipſ. 1734, 4. Quomodo Chriſtus benedixerit et an duobus vſus calicibus: et de ritu manibus ſumendi agit *Michael Amatus*, presbyter Neapolitanus, diſſ. hiſtorico-dogmatica tertia et quarta. Neapoli 1728, 4. Ritus ac ſententiam veteris Eccleſiae circa ſacram Euchariſtiam perſequuntur: e noſtratibus *Henricus Rixnerus* de inſtitutis ac ritibus veterum Chriſtianorum circa S. Euchariſtiam, et de communione Laica, [37] peregrina ac praeſanctificatorum Helmſt. 1670, 1673, 4. D. *Dorſcheus* ad diatypoſin Concilii Nicaeni de S. Coena, et in Myſaria Miſſae: D. *Io. Fechtius* in elaborato opere de origine et ſuperſtitione Miſſarum in honorem Sanctorum celebratarum Lipſ. 1707, 4. *Ioach. Hildebrandus* in rituali Euchariſtiae veter. Eccleſiae. Helmſt. 1712, 4. et in arte bene moriendi cap. 5. vbi de Euchariſtia infantibus et morti vicinis data, *B. Bebelius* Saec. 4. Tom. 2. p. 791–821. et *Ioan. Andr. Quenſtedt* in diſſert. de ſacrae Euchariſtiae ritibus antiquis. Witteb. 1680. E Reformatis ſcriptoribus *Iſaacus Caſaubonus* aduerſus Baronium Exerc. XVI. *Philippus Mornaeus* et *Edmundus Albertinus* in libris de Euchariſtia, *Dauid Blondellus* de Euchariſtia Vet. Eccleſiae, Sarrauii cura A. 1640.

[37] De communione Laica et peregrina Pompeius Sarnelli antiquae Baſilicographiae c. 30. ſq. et Lindebrogius ad Codicem Legum antiquarum p. 1380. Communionem peregrinam de tranſpoſitione Clerici in peregrinum ac deteriorem locum (Poenitentz Pfarre hodie vulgo appellant) explicat Philippus Tilemannus Schenck, Profeſſor Marpurgenſis, in diſſ. de communione peregrina eiusque apologia aduerſus Ioannis Faës τοῦ μακαρίτου obelum peregrinitati peregrinae communionis fixum, Marpurg. 1695, 8. Iacobus Bornius, V. C. autem in commentat. de communione peregrina veteri Clericorum cenſura, Lipſ. 1742, 4. edita, communionem peregrinam cenſet eſſe poenae genus, Clericis, qui qua in re deliquerant, ab Epiſcopo, tanquam eorum iudice, impoſitae, ita vt a munere fuerint remoti, et in ſtatum clericorum peregrinorum, in eccleſia viuentium, detruſi. Cum quo ex parte conſentiunt Gabriel Albaſpinaeus lib. 1. obſerv. c. 3. Philippus Priorius in diſſertat. de litteris canonicis, aliique plures laudati S. V. I. G. Walchio in diſſ. de translationibus miniſtror. in vet. Eccleſia Ien. 1745. edita, quibus cognitio peregrina ſignificat eam conditionem, qua illi propter certa delicta ab omnibus functionibus ſacris eſſent prohibiti, in ordine autem ipſo manerent eaque acciperent, quae ad vitam ſuſtentandam requirerentur: iure tamen plenae portionis eſſent excluſi, donec per rectam poenitentiam officium poſſent recuperare. Schenckii ſententiae propius accedit M. Anton. Dominicus in diſſ. de communione peregrina et abolitione poenitentiae canonicae. De communione laica differunt Frider. Mendoza p. 1357 ſq. ad Concil. Illiberitan. T. 1. Labbei, Dallaeus lib. 5. cap. 23. de cultibus Laicorum religioſis, aliique plures excitati ab eodem Walchio diſſert. laud. § 6 et 7. Ipſi Walchio communio laica fuit illud poenae genus, quo clericus ob grauiora delicta ordine ſacro ita priuatus eſt, vt nunc omni officio, poteſtate atque auctoritate, etiam nomine clerici careret: non aliam, niſi laicorum propriam, prae ſe haberet conditionem atque omni ſpe deſtitutus eſſet, munus ſacrum capeſſendi.

1640. editus, *Dallaeus* lib. 3–9. de cultibus religioſis Latinorum, *Claudius Salmaſius* in libro de transſubſtantiatione et in libro altero ſ. epiſtola ad Iulium Pacium de Hugonis Grotii voto pro pace, quos vtrosque ſub laruato Simplicii Verini nomine vulgauit. *Matthaeus Larroquanus* in Hiſtoria Euchariſtiae, Gallice edita Amſt. 1671, 8. quae ſecunda editio melior eſt et caſtigatior, nomenque auctoris praefixum habens quod in priore deſideratur. E Romanae Eccleſiae doctoribus denique *Ioſephus Vicecomes* de antiquis Miſſae ritibus et apparatu, 2 Vol. Mediolan. 1620 et 1626, 4. *Theophilus Raynaudus* Tomo 6. Opp. qui inter alia miſſam pro defunctis veteri Eccleſiae ignotam, et mortuos nihil iuuare diſputat: *Edmundus Martene* de ritibus Eccleſ. lib. 1. *Gabriel Albaſpinaeus* in Obſeruationibus Eccleſiaſticis libro 1. et in ſcripto Gallico *de l'ancienne Police de l'Egliſe ſur l'adminiſtration de l'Euchariſtie. Fronto Ducaeus* contra Mornaeum, *Perronus* a Michaele Fauchero oppugnatus. *Iac. Bolducus,* Capucinus, de initio et progreſſu Euchariſtiae ſiue ſacrificii panis Euchariſtici per totum orbem, Lugd. 1640, 4. Inter veteres ipſos videndi maxime Iuſtinus Martyr Apolog. 1. p. 98. ac Cyrillus Hieroſol. Catecheſi myſtagog. IV et V. Circa ſententiam et ritus recentiorum Eccleſiarum orientalium, Graecae praecipue, conſulenda ſunt ſcripta, quae in vtramque partem edita ſunt ab annis circiter quadraginta a Pontificiis, *Antonio Arnaldo, Nicolio, Allatio, Nibuſio, Petro Arcudio* eiusque aduerſario *Io. Baptiſta Catumſyrto, Richardo Simone, Euſebio Renaudoto,* aliisque: et a Proteſtantibus *Ioan. Claudio* (qui opus de perpetuitate fidei Eccleſiae Catholicae circa Euchariſtiam Gallica qua ſcriptum eſt lingua erudite oppugnauit) a *Ioan. Henr. Hottingero, Elia Veilio, Thoma Smithо, Ioan. Aymonio* etc. vt omittam Corteſium Branam Maracaeum de Graecae et Latinae Miſſae conſenſu, editum Neapoli 1603, 8.

Chriſtum ipſum de Euchariſtia participaſſe, ac de pane et vino poſt benedictionem comediſſe ac bibiſſe, contendit *Philippus Ioannes Schenck* in oblatione ſiue communione eiusque Apologia contra Ioannem Faës τὸν μακαρίτην, Paſtorem Stadenſis Eccleſiae, ſuadens vehementer, vt ſacerdotes conſecrantes etiam ipſi [38] communicent, neque a participatione Euchariſtiae quam aliis impertiunt abſtineant. Marpurg. 1695, 8. Pro contraria ſententia videndus laudatus Faës in Chriſto incoenato, Brem. 1693, 8. De eo, vtrum ſibi ipſi poſſit exhibere S. Coenam ſacerdos vide Relationes innoxias A. 1720. pag. 904 ſqq.

Ius conſecrandi Laicis etiam tribuit Rigaltius in libello rarius obuio de quo Rich. Simon T. 1. Epiſt. ſelect. 3. Grotius in diſſertatione ſine nomine edita de coenae adminiſtratione vbi Paſtores non ſunt, et Iuſtus Henningus

 Boeh-

[38] Sic Romae olim receptum vſu notat Edm. Martene lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 419.

Boehmerus diſſ. 9. ad Plinii Epiſtolam et Tertulliani loca. Pro contraria ſententia conſulenda Gabrielis Albaſpinaei obſeruatio ad locum Tertulliani de exhortatione caſtitatis c. 7. Dionyſii Petauii diſſertatio de poteſtate conſecrandi et ſacrificandi Sacerdotibus a Deo conceſſa, Io. Harduini Opera ſelecta p. 297 ſq. et H. Dodwelli Exercitatio de iure Laicorum ſacerdotali, Lond. 1685, 8. Hiſtoriam huius controuerſiae accurate recenſet Eruditiſſimus *Ioan. Georg. Walchius* in diſſert. de ſacra Coena a laicis adminiſtranda, Ienae 1747. vbi is ſimul ſuam hac de quaeſtione ſententiam expromit, eo redeuntem, poſſe in neceſſitatis § 26 rite determinatae caſu, laicum panem ac vinum conſecrare atque alteri porrigere, in primis vbi hoc occulte atque hac ratione fiat, vt nulla metuenda ſit offenſio.

Hugonis Grotii diſſertationem an ſemper communicandum per ſymbola, examini ſubiecit Ioan. Cloppenburgius, quod et inter ſelectas eius diſſertationes, et cum iam dicta Dodwelli diatriba, cui Grotii etiam ac Petauii iam dictae exercitationes iunctae ſunt, prodiit.

Miſſas non priuatas modo ſed quoque ſollemnes plures eadem die ab vno ſacerdote celebrari ſolitas probat Edmundus Martene lib. 1. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 283. et Io. Bapt. Thiers in tomo priore libri poſtumi de ſuperſtitione, de quo Elias du Pin T. 18. p. 283 ſq. Idem Thierſius in opere *de l'expoſition du S. Sacrament* ſiue de ſollemni ritu quo S. Euchariſtia oculis fidelium exponitur, quod poſt priorem editionem Anni 1673, duobus libris auctius lucem vidit Pariſ. 1677, 12 inter alia aduerſus frequentiam Miſſarum diſputat, quam oppugnat etiam auctor Epiſtolae quae inſcribitur: Lettre ſur l'ancienne diſcipline de l'Egliſe touchant la celebration de la Meſſe, Pariſ. 1708, 12. ne dicam quae aduerſus frequentiam Communicandi ſcripſit Antonius Arnaldus libro celebratiſſimo *de la frequente Communion.* De Matthaei de Cracouia libro rituum expediat et deceat ſacerdotes continuare Miſſas, vel Laicos frequenter communicare, edito Memmingae A. 1491. vide Eduardi Brown praefationem ad faſciculum rerum expetendarum ac fugiendarum, p. 31. De *miſſa ſicca* exſtat diſſertatio *Ioan. Andr. Schmidii* quae prima eſt in Eiusdem Triga diſſertationum hiſtorico-theologicar. Ienae 1692, 8. editarum. Contra *miſſarum ſolitariarum* vſum diſputat *Dallaeus* IV, 5 – vlt. de religioſis cultibus Latinorum, quas nono demum ſaeculo inualuiſſe cap. 18. obſeruat.

De Euchariſtiae aſſeruatione et ad abſentes transmiſſione multa Claudius Eſpencaeus opere poſtumo de adoratione Euchariſtiae libro 2. vbi etiam de communione moribundorum, de Euchariſtia data pueris, mortuisque et de reliquiarum Euchariſtiae exuſtione. Ad ea quae aduerſus S. Euchariſtiae adorationem ſcripſit Io. Dallaeus libris de obiecto cultus religioſi, reſpondere conatus

tus eſt Iacobus Boileau, libro de adoratione Euchariſtiae, Gallice edito Pariſ. 1685. quemadmodum et idem et Boſſuetus in libro de communione ſub vtraque ſpecie, incaſſum eniſi ſunt refellere quae tum alii tum praecipue Georgius Calixtus libro de communione ſub vtraque in medium attulerat. Videndus etiam libellus Hermanni Hamelmanni, Francoſ. 1557, 8. editus hoc titulo: *Cum Scriptura S. conſenſus XI. Conciliorum, aliquot Hiſtoriarum, et quorundam Hymnorum Eccleſiae, atque omnium fere Patrum qui ante Thomam Aquinatem vixerunt, in perpetuo vtriusque ſpeciei Euchariſtiae cunctis ex aequo fidelibus porrigendae vſu contextus ad Georgium Epiſcopum Mindenſem. Communionem ſub vna ſpecie* inſtitutioni Chriſti et vſui veteris Eccleſiae aduerſam eſſe fatetur Concilium Conſtantienſe, Tom. 8. Conc. Harduini pag. 381. et Tridentinum Tom. 10. pag. 120. Eam ad ſaeculum vsque XII. ignoratam eſſe non dubitat *Ioan. Bona* II, 18. Liturg. et *Ioan. Mabillonius* commentario praeuio ad ordin. Roman. (T. 2. Muſei Italic.) pag. 61 ſqq. Pluribus id oſtendit, praeter *Georg. Calixtum* modo citatum, *Hector Gottfr. Maſius* in diſſertat. de communione aegrotorum ſub vna contra Boſſuetum, Hafniae 1688. et inter diſſertationes eius iunctim editas Hamb. 1720, 4. pag. 222 ſqq. Aduerſus adorationem S. Euchariſtiae accurate diſputat *Ioan. Wilh. von der Lith* in libro germanico: Gründlicher Beweis, daß das Niederknien vor den Hoſtien in der Meſſe, den Gewohnheiten und Satzungen der alten chriſtlichen Kirche zuwider. Suobaci 1721, 8. De Euchariſtia moribundorum et mortuorum diſſerunt *Ioan. Andr. Schmidius* in Decade diſſertation. hiſtoricotheolog. diſſ. 1. et *Ioan. Andr. Gleichius* in diſſert. Witteb. 1690. De Euchariſtia infantum Ioan. Frid. Mayer. Lipſ. 1673. Corn. Dieter. Kochius. Helmſt. 1724. Chr. Eberh. Weiſmannus in diſſert. de praepoſtera Euchariſtiae infantum in Eccleſiam reductione. Tub. 1744. Petrus Zornius in hiſtoria Euchariſtiae infantum. Berolini 1736, 8. De Eulogiis vt alios iam omittamus Pompeius Sarnelli in Baſilicographia c. 39. De oblatis quibus in noſtra etiam Eccleſia vtimur, forma numorum repraeſentantium Dominici corporis pretium, exſtant ſingulares diſſertationes praeſtantium Doctorum Ioan. Muſaei, Chriſtiani Kortholti, Andreae Kunadi, Ioan. Andreae Schmidii, Herm. Chr. Engelcken et Ioan. Sam. Strauſſii. Vide etiam Edmundum Martene lib. 1. de ritibus pag. 318 ſq. 382 ſq. Caſparis Caluoerii rituale Eccleſiaſticum T. 1. p. 595. De vaſis ſacris, in S. Coena adminiſtranda adhibitis commentatus eſt *Sebaſt. Paulli* in diſſertatione de patena argentea Forocornelienſi, olim, vt fertur, S. Petri Chryſologi. Neapoli 1745 et 1749, 8. De calicibus euchariſticis veterum Chriſtianorum *Ioan. Dougthaeus* libro ſingulari cum mantiſſa Faeſii euulgato Bremae 1694, 8. De fatis calicis Euchariſtici *Ioan. Andr. Schmidius* in diſſertat. Helmſtad. 1708 edita. Hiſtoriam ſiſtu-

hae

lae Euchariſticae euulgauit *Ioan. Voggius* Bremae 1740, 4. De intinctione panis in vinum *Dallaeus* III, 27. de cultibus religioſis, et *Chriſto. Sontagius* in diſſert. Altorfii 1695. habita. De cereis ad S. Euchariſtiam adhibitis *Ioan. Sartorius* Meletem. hiſtoricoeccleſiaſtic. N. 3. De more vinum aqua diluendi *Io. Dan. Kluge.* Tremoniae 1736. De ſicera in vſu S. Coenae non adhibenda *Ioan. Rud. Kieslingius.* Lipſiae 1745.

Latinam Eccleſiam ad octauum ſaeculum vsque indifferenter azymis et pane fermentato vſam eſſe in Euchariſtia, contra Baronium probant Bona lib. 1. liturg. c. 23. et Sirmondus disquiſit. de azymo T. 4. Opp. Vide etiam monitionem Bonae liturgicis praemiſſam, Franciſcum Mariam Florentinium disquiſitione de antiquo vſu fermentati panis et azymi, a filio edita: Allatium contra Creyghtonum pag. 475 ſq. 567 ſeq. Edmundum Martene lib. 1. de ritibus p. 308 ſeq. Voſſii theſes Theol. p. 262 ſq. Franciſcum Burmannum parte 2. Exerc. pag. 315 ſq. Tentzelii diſſ. ſelect. Tom. 2. p. 330. Launoii diſſertationem pro Sirmondi ſententia, poſt auctoris obitum oblatam memorant Ephemerides Pariſienſes A. 1697. pag. 20.

Sirmondi ſententiam impugnant Ioan. Ciampinus in coniecturis de perpetuo azymorum vſu, Franciſcus a S. Auguſtino Macedo in tractatu de quo Leti, Italiae regnantis Tom. 3. pag. 200 ſq. Mabillonius praefat. ad Tom. 3. Annal. Benedictin. et in diſſ. de pane Euchariſtico azymo ac fermentato, Pariſ. 1674, 8. Chriſtianus Lupus etc. Idem tamen Mabillonius Tom. 1. muſei Italici p. 134. non diffitetur fermentum per Eccleſias miſſum fuiſſe nihil aliud quam Euchariſtiam conſecratam, non tantum Eulogias vt volebat Baronius. Idem cum Mabillonio fatetur etiam Schelſtratenus, c. 7. de diſciplina arcani contra Tentzelium: ſed improbabili coniectura ait fermentum dictam, non quod ex fermentato pane eſſet, ſed quod veluti fermentum vnionis eſſet maſſae ac corpori Chriſtianorum.

Deinceps azymo ſolo Latini vtuntur, Graecis fermentatum ſolum conſtanter tenentibus. Confer Allatium contra Hottingerum p. 122 ſeq. et de Synodo Phot. p. 526. qui tamen Graecos a Pontifice Rom. permitti fermento vti obſeruat, adeoque tanquam rem indifferentem haberi p. 6. et 21. libri de aetate in collatione ordinum apud Graecos. Azymis vſi etiam Ebionei,[39] Apollinariſtae[40] et Iacobitae[41] atque etiamnum Armenii[42] atque Maronitae: vti

[39] S. Epiphanius haereſi 15. B. D. Ittigius de haereſiarchis p. 65 ſq.

[40] Metrophanes Critopulus Confeſſ. p. 94.

[41] Damaſcenus T. 1. pag. 647. ſed hodie Iacobitae fermentato vtuntur, teſte Nairono, Rich. Simone, aliisque.

[42] Fauſtus Naironus in Euoplia fidei Catholicae.

vti fermentato Neſtoriani, Habeſſini, Ruſſi. Azymitae ad traditionem Apoſtoli Petri prouocant, vide Cotelerium III. monument. p. 665. et Chriſtum Euchariſtiam quum inſtitueret azymo vſum probant Scaliger de emendatione temporum p. 567. et Buxtorfius diſſ. Philologico-Theol. p. 296 ſeq. Pro fermentati [43] vſu videndus Meletius inter Opera Io. Damaſceni T. 1. edit. Michaelis le Quieu pag. 647 ſq. et Maximus Peloponneſius Hiero-monachus in diſſ. de Euchariſtia contra Latinos, cum verſione Ienkini Thomaſii edita inter huius diſſertationes, Altdorf. 1712, 8. pag. 385 ſq. Pro vſu azymi, auctor tractatus contra Graecos in auctario Steuartii pag. 569 ſeq. Barlaamus T. 26. Bibl. Patrum Lugd. p. 6 ſq. Gennadius ib. p. 573 ſq. Michael Nau in Eccleſiae Rom. Graecaeque effigie, dialogo IX. pag. 166 ſq. Allatius de purgatorio p. 689 ſq. et de conſenſu utriusque Eccleſiae p. 1163 ſq. Fermentato pane vtuntur Orientales exceptis Armenis. vid. Euſebius Renaudotus Tom. 1. Liturg. pag. 190. Syri etiam ſal et oleum admiſcent. pag. 191. Syros autem vsque ad octauum ſaeculum azymis vſos eſſe oſtendit Aſſemannus Tom. 1. Bibl. Orient. p. 489. Ceterum integram controuerſiae huius hiſtoriam accurate recenſuit S. V. *Ioan. Gottfried. Hermannus* in Hiſtoria concertationum de pane azymo et fermentato in coena Domini. Lipſiae 1737, 8.

XXVII. De poenitentia Ethnicorum *Andreae Luſcinii*, Nylandri, diſſertatio lucem vidit Aboae 1705, 8. cui adde *Chriſtiani Falſteri* amoenitat. philolog. T. 2. pag. 100 ſqq. et *Ioan. Munſterum* de poenitentia Ethnicorum. *Maimonidis* tractatum de natura et ratione poenitentiae apud Hebraeos poſt Anonymum et Ioan. Hilpertum vertit et notis illuſtrauit Io. Clauering. Oxonii 1705, 4. Idem argumentum ex Chriſtianis perſequuti ſunt *Henr. Opitius* in diſſertatione, quae doctrinam de poenitentia ex Iudaeorum mente exhibet. Kilonii 1682. *Andr. Boberg* duabus diſſertationibus de ritibus poenitentium apud Hebraeos. Vpſal. 1739 et 1740. *Seb. Schmidius* in conſideratione doctrinae de poenitentia apud Iudaeos, quae eſt diſſertatio decima inter tredecim theologicas iunctim editas Argentorati 1682, 4. et *Ioan. Dauid Steuckartus* in hiſtoria poenitentiae V. T. quae exſtat parte 2 et 4. tentaminum eius ſacrorum. Witteb. 1724, 8. editorum. Poenitentiae publicae, cui in veteri Eccleſia grauiora peccata, idololatria maxime, [44] adulterium et homicidium ſubiiciebatur: gradus, proceſſus, ritus, relaxationem aliaque ad eandem vel naſcentem et confirmatam, vel degenerantem atque exſpirantem ſpectantia praeter alios omnes fuſe

[43] Fermentum recentioribus Graecis προζύμι. Vide Cangium in hac voce.
[44] Ex Actor. XV, 20. vide Poſſinum ad S. Nili Epiſt. 2. p. 367.

ſuſe atque erudite perſequutus eſt *Ioan. Morinus* Bleſenſis,[45] Congregat. Oratorii presbyter libris X. in opere erudito et laborioſo de ſacramento poenitentiae, poſt primam editionem Pariſ. 1650. iam bis excuſo Brux. 1685. et Venet. 1702. fol. in quo etiam plures veteres poenitentiales libelli tum Orientalis tum Occidentalis Eccleſiae exhibentur, nec minus traditur quid Iudaei de poenitentia, confeſſione et excommunicatione ſtatuerint. His addendae veteres formulae ſiue Ordines ad dandam Poenitentiam et peccata confitentibus abſolutionem, in Edmundi Martene lib. 1. parte 2. de antiquis ritibus Eccleſiae p. 41 ſq. Confeſſio Sacerdotis Miſſam facturi, part. 1. p. 534. Videndae etiam Ioan. Morini Exercitationes Eccleſiaſticae, in quibus potiſſimum agitur de poenitentia et poenis Clericorum. De quibus adibis etiam Valeſium ad Socratem p. 88. et obſeruationes Eccleſiaſticas Gabrielis Albaſpinaei. De Graecis poenitentialibus libris a Ioan. Morino publicatis vide, quae diſputata ſunt Vol. 10. Bibl. Graecae p. 164 et 165. et de Latinis Vol. 11. pag. 74 ſqq. Publicis tantum, neque illis omnibus, neutiquam vero priuatis criminibus poenitentia publica impoſita fuit, vt contra Morinum fuſe probat Iacobus Petitus ad poenitentiale Theodori Cantuarienſis pag. 61 ſqq. Initio videtur *moechis*, *homicidis* et *idololatris* nulla prorſus conceſſa fuiſſe publica poenitentia, quanquam a Deo poenitentes in gratiam recipi poſſe, et, modo vera ac ſeria poenitentia ducantur, recipi neutiquam negabant. *Moechos* primus admiſit ad publicam poenitentiam Papa Zephyrinus, Montani diſcipulis vehementer contra obnitentibus, inque his Tertulliano cap. 5. de pudicitia, et Catholicis quibusdam in Africa Epiſcopis. *Idololatris* ſ. in Idololatriam *lapſis* poenitentia dari coepta eſt a Cypriano, tum mox Romae a Clero Romano, dum ſedes vacaret, et a Cornelio exinde Papa. His acriter obſtitere Nouatiani, pacem idololatris ab Eccleſia dari aut eos ad poenitentiam publicam admitti poſſe negantes. In Concilio I. Arelatenſi, Apoſtatis qui communionem ante non petierint, eam in fine vitae negandam eſſe decernitur canone 23. *Homicidis* poenitentia conceſſa eſt canone 21 et 22. Ancyrano. De *Libellaticis* vide Binghami Origin. Eccleſ. L. XVI. cap. 4. Tobiam Pfannerum Obſerv. eccleſiaſt. pag. 1. obſ. 2. pag. 147. Matthaeum Larroquanum aduerſar. ſacr. lib. 3. cap. 2. pag. 423. Chriſto. Matth. Pfaffium orig. iuris eccleſiaſt. p. 130. ac Seb. Niemanni et Conr. Dan. Frickii diſſertt. Ien. 1669. et Lipſ. 1694. De *Sacrificatis* confer Tob. Pfannerum l. c. Chriſti. Kortholtum de perſequutionibus eccleſiae primaeuae p. 381. et Ioſeph. Binghamum l. c. De *Traditoribus* Tob. Pfannerum lib. cit. p. 1. obſ. 3. p. 226. et *Alb.*

[45] Rich. Simon Bibl. choiſie T. 2. c. 10. p. 151 ſq. Du Pin T. 17. p. 229 ſqq. Leonis Allatii Epiſtolam ad Morinum de poenitentia recentium Graecorum edidit Baluzius T. 1. Miſc. p. 457.

Ab. Frickii diſſertationes duas Lipſ. 1737 et 1738. editas. De libellis pacis, qui lapſis dabantur, conſule F. B. Ferrarium de epiſtol. Eccleſiaſt. p. 191. et I. A. Spieſii diſſ. Altorfii 1745. euulgatam. Canon 13. Nicaenus nemini in exitu vitae viaticum petenti negandum eſſe conſtituit, aliter quam decretum fuerat in Canonibus Concilii Eliberini quod A. C. 303. celebratum eſſe contendit illuſtriſſimus Aguirre Tomo 2. Concil. Hiſpaniae p. 8. Conſtat tamen et hoc, graues peccatores, ſi poſt exhibitum viaticum iterum reconualuiſſent, non inter fideles ſtatim computatos, ſed inter poenitentes denuo reiectos atque ad *στυγνὸν*[46] *βῆμα* ſiue *μετανοίας χώραν* detruſos iterum fuiſſe. Ante Montanum et Nouatianum rigidiores poenitentiae doctores. vide Cotelerium ad Conſtitut. Apoſtolic. II, 14. T. 1. Patr. Apoſtolicor. pag. 222. Nunquam vero poenitentia publica eidem homini ſuper peccato repetito bis conceſſa, de quo idem Aguirre T. 2. pag. 358 ſqq. et de poenis relapſorum p. 377 ſqq. et de lapſis in peccatum carnis poſt baptiſmum, ne ordinentur, aut ne adminiſtrent ordines iam ſuſceptos pag. 589 ſqq. et Clerici quicunque in publicam poenitentiam incidiſſent, per totam vitam a clero exulare iuſſi ſunt, non ſane ob poenitentiam, ſed ob atrox crimen confeſſum publicumque, cuius cauſſa poenitentiae obnoxii fuerant. Vide Nicol. Comnenum pag. 209. praenot. myſtagogicarum. Nec iuuenibus data poenitentia ſed adultis tantum, neque coniugatis niſi ex conſenſu partium, adde Baluz. ad homiliam 2. Caeſarii Arelatenſis Tom. 27. Bibl. Patrum pag. 341. Ita et feminae ad poenitentiam admiſſae, vt idem ad homiliam 1. p. 340. docet. De poenitentia relapſo in haereſin impoſita vide Martene I. Anecdotor. p. 1045. De poenitentia votiua Salmaſium pag. 526. de coma. Varii porro poenitentiae gradus[47] erant iam ante Concilium Ancyranum A. C. 314. celebratum vſu recepti, per quos, in crimina prolapſi ſi ſeriae

 emen-

[46] Vide de hac voce Caſaubonum in Caſaubonianis p. 148.

[47] Cum his gradibus poenitentiae conferunt nonnulli gradus initiationis in Myſteriis Gentium de quibus Olympiodorus: *ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις, εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀποῤῥητότεραι, μετὰ ταύτας, συστάσεις, καὶ ἐπὶ ταύταις μυήσεις, ἐν τέλει ἐποπτεῖαι.* De illis Myſteriis Gentium videndi Io. Fileſacus lib. 2. electorum p. 113 ſq. Io. Meurſius libro de Eleuſinae Cereris ſacro, Lugd. Batav. 1609. 4. et Tomo 7. theſauri Gronouiani: Bullialdus ad Theonem p. 217 ſq. Petauius ad Themiſtium pag. 413. edit. Harduini. Priceus et alii ad Apuleium lib. XI. Mileſ. Caſaubonus et Salmaſius ad Spartiani Hadrianum c. 13. Ioan. Phil. Pfeifferus Graec. Antiq. p. 99 ſqq. Petrus Halloix T. 1. pag. 696 ſqq. de vitis Patrum Oriental. Ioan. Salenius in diſſert. de Orgiis Bacchi, Holm. 1696, 8. Henning. Forelius de myſteriis Eleuſiniis. Vpſal. 1707, 8. Petrus Zornius Opuſc. Sacr. T. 1. p. 244 ſqq. 289 et 297. Ioan. Ern. Floerkius in libro de crimine coniurationis ſpirituum cap. ſexto, quod eſt de magia caerimoniali et Theurgia. Ienae 1721, 4. et Guilielmus Warburtonus Vol. 1. Diuinae Moſis miſſionis p. 131-252. edit. anni 1742. qui in myſteriis vnitatem Dei et praemia ac poenas futurae vitae reuelata fuiſſe cenſet.

emendationis fidem feciſſent, paullatim cum Eccleſia iterum reconciliabantur. Illi gradus ſunt, [48] fletus, auditio, ſubſtratio, conſiſtentia. Quum ſcilicet peccator peccata ſua coram ſacerdote confeſſus, ſeriumque ſuper illa dolorem teſtatus fuiſſet, in *fletu* ſiue primo gradu poenitentiae extra Eccleſiae tectum ſub dio (confer Chriſtoph. Sonntagii Exercitationem de *hiemantibus* ſ. Χειμαζομένοις Altdorf. 1705. et Ioan. Andr. Cnoblachii diſſert. de eod. argumento. Witteb. 1708.) verſantes, barba vel tonſa vel incompta, lugubri habitu, cilicio induti ac cinere conſperſi (vide Thom. Milles ad Cyrillum Hieroſol. pag. 27.) ante fores Eccleſiae ſtabant flentes, et a fidelibus pacem exorabant. (Baluz. ad homiliam I. Caeſarii Arelat.) Hoc quum per ſtatum tempus feciſſent, ad ἀκρόασιν ſiue *auditionem* admittebantur, qui ſecundus poenitentiae gradus fuit, quo inter Catechumenos, in aditu templi ſ. exteriore parte erat illis orandum atque commorandum. Ad hunc gradum pertinent, quae Theodoretus Epiſtola 77. T. 3. p. 947. diſſerit. Tertius gradus ὑπόπτωσις *ſubſtratio* erat, quum poſtea liceret ipſis templum ipſum ingredi, ſed ita vt retro ambonem ſeſe proſternerent et deinde cum Catechumenis iterum egrederentur. Hoc quum per aliquot annos, menſes vel quodcunque tempus definitum fuiſſet, frequentaſſent, tunc ad quartum poenitentiae gradum σύστασιν *conſiſtentiam* admittebantur, qua integrum erat illis inter fideles ſtare et orare, nondum vero ad μέθεξιν ſacrae Synaxeos accedere. Quod demum licebat, quum per poenitentiam abſolutam Eccleſiae plene reconciliati inter fideles iterum computarentur. Hanc veteris Eccleſiae diſciplinam circa poenitentiam illuſtrant praeter *Ioannem Morinum* in iam laudato praeclaro opere de ſacramento poenitentiae, *Ioannem Lenſaeum* in libro de eccleſiaſtica ſatisfactione poenitentis contra Benedictum Aretium, Louanii 1585, 8. et *Hug. Grotium* in diſcuſſione Apologetici Riuetiani, T. 3. Opp. p. 735 ſqq *Iac. Sirmondus* in hiſtoria poenitentiae Pariſ. 1651, 8. T. 3. opuſculorum atque inter Opera iunctim edita Pariſ. 1696, fol. Tomo IV. et ad calcem diſſertationum IV. *Ioan. Bartholdi Niemeieri* Theologi Helmſt. de diſciplina Eccleſiaſtica, Helmſt. 1702, 4. Auctor libri Anglice editi (Presbyter Anglicanus Nathanael Marſhal. v. Guil. Whiſtonum in vita Sam. Clarkii p. 78.) the penitential Diſcipline of the Church. Lond. 1714, 8. *M. Anton. Dominicus* in diſſert. de communione peregrina et abolitione poenitentiae canonicae edita 1645. *Ioannes d'Artis* de canonica Eccleſiae diſciplina circa ſacramenta atque adeo poenitentiam. Pariſiis 1625, 8. et in Operibus a Douiatio iunctim editis Pariſiis 1656, fol. *Gabriel Albaſpinaeus,* Aurelianenſis Epiſcopus, in

[48] Vide Nicol. Comnenum pag. 230, praenot. myſtagog. Iac. Goarum ad Euchologium p. 22. Matthaei Blaſtonis ſyntagma T. 2. Beuerig. p. 177. Baſilica T. VII. p. 651 et 691. Ius Graecoromanum T. 1. p. 53 et 56.

in libro 1. Gallice editi operis *de l'ancienne police de l'Egliſe ſur l'adminiſtration de l'Euchariſtie* [49] et in obſeruationibus Eccleſiaſticis, quae Pariſ. 1623. et curante Gebh. Theodoro Meiero Helmſtad. 1672, 4. prodierunt, et in epitomen etiam redactae notisque illuſtratae ſunt a Ioan. Georgio Kettenbeilio. ibid. 1657, 4. *Ioan. Fileſacus* in Syntagmate de poenitentia, Pariſiis 1633, 8. *Pompeius Sarnelli* in antiquà Baſilicographia cap. 18 ſq. *Ioan. Bona* lib. 1. rerum liturgic. c. 17. *Marianus Victorius* Reatinus idem cuius eruditae in Hieronymum notae exſtant, Hiſtoria de ſacramento Confeſſionis et de antiquis poenitentiis. Rom. 1621, 8. *Dionyſius Petauius* ad haereſin 59. Epiphanii et in appendice ad Epiphanianas animaduerſiones oppoſita Maturini Simonii diſpunctionibus de poenitentiae ritu in veteri Eccleſia editis Pariſ. 1624. et in diatriba de poenitentia et reconciliatione, veteris Eccleſiae moribus recepta, in notis ad Syneſium pag. 60 ſq. et libris VIII. de poenitentia publica et praeparatione ad Communionem, Gallice Pariſ. 1644, 4. et e Gallico Latine in Amſtelodamenſi editione dogmatum eius Theologicorum Tom. 4. A. 1700. *Ioannes Forbeſius* libro XII. inſtructionum hiſtorico-theologicarum, *Suicerus* in μετάνοια, ἀκροάομαι, ὑποπίπτωσις, πρόσκλαυσις etc. ac capite 1. obſeruationum ſacrarum. *Lindebrogius* ad Codicem Legum antiquar. p. 1392. *Matthaeus Larroquanus* libro Aduerſariorum ſacrorum tertio: *Ioan. Hoornbeckius* cap. 16. Miſcellaneorum ſacrorum, *Ioan. Iacobus Hottingerus* in biga diſſertationum de poenitentia primitiuae et Romanae Eccleſiae, Tiguri 1706, 4. D. *Aegidii Strauchii* exercitatio de priſcis poenitentium ritibus, *Io. Henichius* de poenitentia lapſorum, Rintelii 1659, 4. *Iacobus Goetten* libro 1. Obſeruationum c. 8. B. *Antonii Reiſeri* kurze Anweiſung, wie es in der Kirchen Gottes mit der öffentlichen Buß und Sünden-Bekenntniß gehalten. Francof. 1677, 12. *Balthaſar Bebelius* Antiquit. Eccleſ. ſaeculi IV. Tom. 2. pag. 823 ſq. *Emanuel Schelſtratenus* in diſſert. ad canon. II. concilii Antiocheni, c. 9. *Petrus de Marca* in diſſertat. gallica de ſacramento poenitentiae et inter poſtumas a Paullo Faget editas Pariſ. et Amſtelod. 1669, 12. *Carol. Witaſſe* de ſacramento poenitentiae, Pariſ. 1717. *Ioan. Mabillonius* praefat. ad Acta Benedictin. ſaec. III. p. 60 ſq. *Chriſtoph. Beyerus* in diſſert. de magno veteris Eccleſiae circa poenitentes rigore. Lipſiae 1725. De cinerum aſperſione, promiſſione capillorum, eliminatione ex Eccleſia etc. et aliis poenitentiae teſtandae, ritibus vide Menardum p. 221 ſq. ad Gregorii M. librum ſacramentorum. Salmaſii Commentarius, quem de hoc argumento promittit p. 124. libri de Coma, non vidit lucem. De poenitentia Eccleſiaſtica in Eccleſiis Lutheranorum adeundi *Ioan. Frider. Knorrius* in diſſert. de hoc argumento, Ienae 1700. euulgata. Curieuſes Büchercabinet LIII. p. 427. *Chriſtianus Thomaſius* ad Lancellottum p. 685. *I. H.*

[49] Du Pin T. 17. pag. 139. et 141.

Boehmerus in iure Eccleſiaſtico, et *Chriſto. Matth. Pfaffius* in originibus iuris Eccleſiaſtici. De confeſſione ſacramentali libros IV. *Ioannis Dallaei*, Genev. 1661, 4. editos, oppugnandos ſibi ſumſit *Natalis Alexander* in diſſ. polemica aduerſus Dallaeum Pariſ. 1678, 8. *Iacobus Boileau* in Hiſtoria Confeſſionis auricularis, Pariſ. 1683. et *Dionyſius Sammarthanus*, Monachus Benedictinus, in libro Gallico, *traité de la Confeſſion*, ibid. 1685, 8. Ante Dallaeum de illo argumento ſcripſerat *Ioan. Fileſacus* in variis Opuſculis, diatriba quarta. Pariſ. 1614, 8. Natali Alexandro reſpondit Ioan. Guil. Ianus in animaduerſionibus ad hiſtoriam confeſſionis auricularis. Witteb. 1716, 4. Iacobitas Confeſſionis vſum admittere negauit Gabriel Sionita, appendice ad Geographiam Nubienſem c. 14. ſed eum refellit Abraham Ecchellenſis ad Catalogum Hebed Ieſu, vbi nec a Coptis reiici contendit. Rariores tamen in Eccleſia Orientali eſſe Confeſſiones quam in Latina, et in hac ante Concilium Tridentinum rariores fuiſſe fatetur Rich. Simon T. 2. Bibl. ſelectae p. 303. Confeſſionum formulas veteres vide apud Menardum ad ſacramentarium Gregorii M. p. 224 ſq. Io. Georgium Eccardum poſt Catecheſin veterem Theotiſcam p. 93 ſq. tum apud iam laudatos Morinum, Edm. Martene, etc.

XXVIII. Vnctionem extremam non deſunt [50] qui videre ſibi videntur in Epiſtola Catholica Iacobi Apoſtoli V, 14. vbi tamen agitur potius de vnctione Medicinali, neutiquam contemnenda et multis commendata artis ſalutaris doctoribus, atque Iudaeis pridem vſitata. Conf. B. Korthulti diſp. anti-Baronianam VI. Ioannis Marckii exercitat. textualem 45. Sam. Baſnage ad A. C. 58. T. 1. Annal. pag. 691 ſq. I. C. Danhauerum T. 2. Hodomoriae Papaeae pag. 464 ſqq. Thom. Bartholinum de morbis biblicis N. XXVII. Salom. Deylingium P. 3. obſeruat. ſacr. pag. 481. et Conr. Ikenii diſſertat. de vnctione aegrotorum precibus iuncta et mutua offenſionum confeſſione. Bremae 1749. Ita etiam ſanctum oleum Graecorum, et Abyſſinorum *Kandit* longe differt a Latinorum extrema vnctione, [51] vt ex Metrophanis Critopuli confeſſione oſtendit *Chr. Sontagius* in diſſert. de Euchelaeo. Altorf. 1690. et fatetur *Ioan. Launoius*, cuius exſtat liber de Sacramento vnctionis infirmorum Pariſ. 1643, 8. in quo Graecorum ritus attingit p. 346, 380, 404, 458, 544 etc. Vide etiam Grotium Epiſt. 353. Leonem Allatium de variis Graecorum opinationibus

p. 118

[50] Stanislaus Hoſius p. 163. Opp. Nic. Serrarius T. 2. Opuſculor. Corn. Hazart in doctrina S. Iacobi Apoſtoli de extrema vnctione aegrotorum, 1661, 8. Belgice.

[51] Extremae vnctionis nomen vix auditum ante extrema Saeculi XII. notante Mabillonio, poſt ſacram Communionem A. C. 850. adminiſtrata a Prudentio Epiſcopo Tricaſſino, idque vnicum exemplum ſibi occurriſſe idem Mabillonius teſtatur. Vide et memorias litterarias Treuoltinas A. 1710. p. 392.

pag. 118 ſeq. Rich. Simonis Bibl. ſelectam T. 1. p. 314. et Heineccii delineationem eccleſiae Graecae, P. 2. p. 199. Praeterea conſulendi Seldenus libro 2. de Synedriis p. 222 ſq. Stephanus Lemonius in notis ad Varia ſacra p. 1049 ſq. Hardtmannus de geſtis Chriſtianorum ſub Apoſtolis p. 224 ſq. Euchologium Iac. Goari notis illuſtratum pag. 728. Ioan. Andreae Schmidii diſſertatio de curatione morborum per oleum ſanctum Ienae 1695. Georgius Caſſander pag. 288 ſq. operum, et Ioach. Hildebrandus in arte moriendi cap. vlt. Combefiſius ad Manuelem Calecam pag. 294. Ioan. Mabillonius in Actis ordinis Benedictin. praefat. ad ſaec. I. p. 47. Franc. Salmon in libro gallico, *traité de l'Etude des Conciles*, p. 78. Bartholdi Krakewitzii examen libri primi et ſecundi controuerſiae quintae generalis a Rob. Bellarmino pertractatae de ſacramento extremae vnctionis. Witteb. et Roſtoch. 1606, 8. Iacob. Hailbronnerus de extrema vnctione, ſcripto germanico oppugnatus a Iacobo Kellero. Monachii 1618, 4. Ioan. Erneſt. Frantzenius lib. 1. de funeribus veterum Chriſtianorum, cap. 9. Michael Amatus in diſſert. hiſtoricodogmaticomorali de opobalſami ſpecie ad ſacrum chriſma conficiendum requiſita. Neapoli 1722, 12. Ioannes praecipue Dallaeus de vnctione extrema Genev. 1659, 4. contra quem ſcripſit Samboeuuius, (de ſainte beuve) Pariſ. 1686. Formulas varias ſiue Ordines viſitandi et vngendi infirmos vide apud Edmundum Martene lib. 1. P. 2. de antiquis Eccleſiae ritibus p. 116 ſq. Apud laudatum Mabillonium Tom. 2. muſei Italici p. 113. in veteri ordine vngendi infirmum haec legitur precationis formula: *vt famulum tuum ab aegritudine liberatum et ſanitati donatum dextra tua erigas, virtute confirmes, poteſtate tuearis, Eccleſiae tuae ſanctisque tuis altaribus cum omni deſiderata proſperitate reſtituas.* Licite poſſe iterari extremam vnctionem in qualibet graui et periculoſa infirmitate, affirmant ſtatuta eccleſiae Leodienſis p. 844. T. 4. theſauri anecdotorum Martenii.

De ſacramento quod vocant *Ordinis* et de ſacramento *Matrimonii* infra c. XII. et XXI. dicendi locus dabitur, adeoque in praeſenti ſatis nobis erit paucos adhuc laudaſſe ſcriptores, qui de Orientalium et Latinae Eccleſiae conſenſu et diſſenſu circa ritus VII. Sacramentorum vniuerſe egerunt, *Petrum Arcudium* in Concordia Eccleſiae Occidentalis et Orientalis [52] in ſeptem ſacramentorum admini-

[52] Septem ſacramenta ſiue *μυστήρια* numerant etiam Graeci, vt Manuel Calecas de principiis fidei Catholicae Tom. 2. auctarii nouiſſimi Combefiſiani p. 255 ſeq. Inter Latinos primus Hugo a S. Victore. Inde alii vt Ioan. Gerſon ea complectuntur hoc verſu: *abluo, firmo, cibo, piget, vngit et ordinat vxor.* Septem Sacramenta V. T. Ioanni Biermanno in opere de typis, quod Latine, Belgice et Germanice lucem vidit, et Moſes ac Chriſtus inſcribitur ſunt haec: *iris, circumciſio, tranſitus per mare rubrum cum paſchate, columna ignis et nubis, manna, aqua ex rupe, ſerpens aeneus.*

adminiſtratione, Pariſ. 1619, 1626, fol. eiusque aduerſarium *Ioan. Baptiſtam Catumſirtum* [53] de vera vtriusque Eccleſiae Sacramentorum Concordia, Venet. 1632, 1633, 4. *Leonem Allatium* de Synodo Photiana p. 493 ſq. qui obſeruat ante Simeonem Theſſalonicenſem et Matthaeum Blaſtarem ſacramentorum ſeptem mentionem fieri in Synodo Cypria ſub Germano Amathuntis Epiſcopo A. C. 1260. *Rich. Simonem* ad Gabrielem Philadelphienſem pag. 267 ſeq. *Ioan. Forbeſium* libro 9. Inſtructionum Hiſtorico-Theol. cap. 3 ſq. qui Hugonem de S. Victore primum [54] circa A. C. 1130. ſeptem ſacramenta numeraſſe monet: *Benedictum Pictetum* in Theologia Chriſtiana edita Gallice Tom. 2. lib. 15. pag. 691 ſq. Diſputationum et controuerſiarum deciſarum circa VII. Eccleſiae Romanae ſacramenta Tomos 2. Lugd. 1614, 4 ſine typographi nomine vulgatos ſub nomine *Io. Maldonati*, nec illius nec vllius ex Societate eſſe notatum in Bibliotheca Ieſuitica Sotwelli pag. 476. *Ioannis d'Artis* Canonica Eccleſia diſciplina circa VII. Sacramenta lucem vidit Pariſ. 1656, fol.

XXIX. De proceſſionibus ſacris et ciuilibus Hebraeorum conſulantur *Aloyſius Nouarinus* Electorum ſacrorum libro ſecundo, qui inſcribitur *circuitus ſacer*, vbi fuſe diſſerit de ritu Hebraeorum aliarumque gentium in ſacrificiis et aliis ſacris circumeundi altaria; et Exercitatio *Ioan. Caſpar. Kregelii*, Sangerhuſani, de hoc argumento, quae prodiit Lipſiae 1712. quibus addendus D. *Io. Franciſcus Buddeus* in diatriba duplici de ritibus Eccleſiae Latinae Iudaicis, parerg. Theolog. p. 73 ſq. et *Iac. Frider. Reimmannus* in hiſtoria theologiae Iudaeorum germanice edita, p. 368. De ſacris Gentilium proceſſionibus ac pompis exſtant praeclarae ad Callimachum *Ezechielis Spanhemii* obſeruationes p. 721 ſq. D. *Paulli Antonii* diſſertatio, Lipſiae 1684. quibus iungi poſſunt *Ioan. Fileſacus* in diſſertatione de caerimoniis § 11. p. 181. Lib. 2. Selectorum, et Caſaubonus in notis ad Aelii Lampridii Commodum. De proceſſionibus in Eccleſia Romana vſitatis confer *Nicolai Serarii* ſacros Peripateticos ſiue libros duos de ſacris Eccleſiae Catholicae proceſſionibus Colon. 1607, 8. atque inter opuſcula iunctim Mogunt. 1611, fol. excuſa Tomo 3. *Iacobi Gretſeri* libros totidem de Eccleſiae Romanae proceſſionibus ſiue ſupplicationibus, Ingolſtad. 1606, 4. et Germanice, eiusdem Gretſeri et interpretis *Conradi Vetteri* Proceßion-Buch, oder Erklärungen von den heiligen Betfahrten, Creutzgängen und Proceßionen. In-

[53] Confer Rich. Simonis T. 3. Biblioth. Criticae pag. 223 ſq. et Habertum ad Eccleſiae Graecae ἀρχιερατικὸν p. 357 ſq.

[54] Antiquiores ſcriptores, ſi Emanuelem Schelſtratenum audimus, ex religioſa arcani Diſciplina nominare iſta in ſcriptis ſuis noluerunt: quod lepidum commentum refellit Wilh. Erneſtus Tentzelius diſſ. ſelect. Tom. 2. p. 272 ſq. Confer D. Gerh. Titium c. 11. de phraſibus veterum Eccleſiae Patrum p. 119 ſq. et Chriſtiani Dreieri controuerſias cum Pontificiis diſſ. XXXII. p. 969 ſeq.

Ingolſtad. 1612, 12. et *Nicolai Sanderi* auctariolum ad Serarium Gretſerumque de ritu Catholicarum proceſſionum, Ipris 1640, 8. *Theophilum Raynaudum* in heteroclitis ſpiritualibus p. 323 ſqq. *Iodocum Coccium* Tom. 2. theſauri catholici lib. 3. c. 7. pag. 271 ſqq. *Iacobum Eveillon* de proceſſionibus Eccleſiaſticis, Pariſ. 1641, 8. *Ioannem Faes* libro de cereis baptiſmalibus pag. 250 ſeq. vbi ſigillatim de proceſſionibus Neophytorum, et *Ioan. Adolphi Hartmanni* differtat. de ambarualibus Pontificiorum. Marpurgi 1740, 4. Neque omittenda *Chriſtiani Lupi* diſſertatio de ſacris proceſſionibus quae nona eſt inter iunctim editas poſt auctoris fata Bruxellis A. 1690. Adde *Eliae du Pin* Bibliothecam Eccleſiaſticorum ſcriptorum Tomo 18. pag. 135 ſq. et *Proceſſionale* Ambroſianum aliaque Lipenio in Bibl. Theolog. memorata, atque *Euchologium* Iacobi Goari p. 770. et *Giſbertum Voetium* Tomo 3. diſp. ſelect. pag. 960 ſeq. De variis proceſſionum generibus *Menardus* ad ſacramentarium Gregorii M. p. 177 ſeq. et *Mr. Vatar* des proceſſions de l'Egliſe, de leurs Antiquitez, utilitez, et des manieres d'y bien aſſiſter. Pariſ. 1705, 8. Recentiores ritus Eccleſiae R. in proceſſionibus ſacris recepti exponuntur in Rituali Romano p. 305 ſqq.

XXX. De peregrinationibus religioſis Hieroſolymam temporibus non ſequioribus modo, vt ex Glabri Radulphi IV, 6. Antonius Pagi ad A. C. 1035. num. 5. ſed iam olim ſuſceptis Epiſtola celebris *Gregorii Nyſſeni* Graece et Latine vulgata eſt a *Petro Molinaeo*, qui notas et libellum proprium [55] de hoc argumento ſubiunxit, qua peregrinationes eiusmodi parum facere ad veram pietatem notauit. Hanov. 1607, 8. Eadem Nyſſeni Epiſtola Gallice vulgata a *Rob. Stephano* iuniore: ſed et cum Molinaei editione conferendae Variae lectiones quas e MS. Caeſareo publicauit *Lambecius* libro 5. pag. 81 ſq. *Ioannes* quoque *Henricus Heideggerus* ſuae de peregrinationibus religioſis diatribae Nyſſeni Epiſtolam et pro ea Apologiam ſubiunxit, Tiguri 1670, 8. Vide et *Iſaaci Caſauboni* notas ad eiusdem Nyſſeni Epiſtolam alteram ad Euſtathium p. 60, 89 et 90. et *Ioan. Vpmarckii* diſſ. de peregrinationibus religioſis. Vpſal. 1704. De cauſſis petitae Hieroſolymae diſſerit Petrus Weſſelingius in praefatione ad Itinerarium vetus Hieroſolymit. p. 540 ſqq. Hodie ſacra loca Hieroſolymis inuiſenti ſumtus thalerorum ſeptuaginta faciendi ſunt, vt diſces ex Io. Franc. Gemelli Carreri itinere T. 1. p. 181. De Peregrinationibus votiuis ac religioſis ad ſepulcra Martyrum quae *opus ſacramentale* dicuntur *Lucae Tudenſi* II, 2. contra Albingenſes, Tomo 25. Biblioth. Patrum pag. 215. agunt *Bellarminus* III, 8. de beatitudine et cultu Sanctorum, *Staniſlaus Hoſius* Tom. 1. Operum p. 348 ſeq. *Fronto Ducaeus* ad Chryſoſtomum Tomo 1. pag. 6. *Baluzius* ad

[55] Molinaei liber recuſus eſt in theca ſecunda Bibliothecae librorum rariorum Burc. Gotth. Struuii, Ienae 1719, 4.

ad homiliam 3. Caeſarii Arelatenſis, *Theophilus Raynaudus* in heteroclitis ſpiritualibus p. 339 ſqq. et *B. Bebelius* noſter Antiquit. Eccleſ. Saec. IV. p. 1094. et parte 2. p. 845. Peregrinationes religioſas Romam ſuſceptas memorant *Lupus Ferrarienſis* Epiſt. CVI. aliique apud *Goldaſtum* notis ad Eginhardum de Vita Caroli M. p. 176 ſq. inutiles pronunciare non dubitauit *Claudius Taurinenſis*, in quem acerrime eo nomine inuehitur Ionas Aurelianenſis libro 3. aduerſus eum ſcripto p. 1240. (inter Orthodoxographa.) Praeter Romam, Compoſtellam, Treuirim, Aquisgranum, longe plura loca religioſe adiri ſolita refert Rev. *Iacobus a Mellen* in diatriba de ſacris itineribus Lubecenſium. Lub. 1610, 4. Confer quae pro eiusmodi peregrinationibus ſacris diſputant *Bellarminus* loco memorato, *Iodocus Coccius* libro quinto theſauri catholici T. 1. p. 584 ſqq. *Iacobus Gretſerus* libris IV. de religioſis peregrinationibus, Ingolſtad. 1606, 4. *Ludouicus Maraccius* in prodromo refutat. Alcorani Tomo IV. fol. 37. vbi Meccanis Muhamedanorum peregrinationibus ſuas opponit: *Ioan. Stalenus* (idem qui Papiſſam monſtroſam et meram fabulam edidit) in vindiciis religioſe peregrinantium, Colon. 1643, 8. *Caſpar Loartes* de ſacris peregrinationibus, reliquiis et diuitiis Colon. 1619, 4. Contra easdem praeter Molinaeum et Heideggerum iam laudatos, *Matthias Berneggerus* in Idolo Lauretano p. 131 ſq. *Giſb. Voetius* Tomo 3. diſſ. ſelect. vbi de peregrinationibus Compoſtellanis, p. 987 ſq. Rev. D. *Michael Foertſchius*, Theologus Ienenſis, in diſſ. de peregrinationibus Iudaico Ethnico Pontificiis, Ien. 1705. et *Georgius Henr. Goetzius* in diatribe de peregrinationibus religioſis et de peregrinationibus orientalis eruditionis cauſſa ſuſceptis. Lubecae 1706, 4. De peregrinatione religioſa Meccana a Muhamedanis ſuſcipi ſolita *Albertus Bobouius* ad calcem itineris Abrahami Peritſol cum notis Thomae Hyde, p. 11 ſq. et diligentiſſime *Ioan. Chardinus* T. VII. itineris in Perſiam p. 364 ſqq. Vide etiam quae Arabice MSS. ſeruat Bibl. Leidenſis f. 431. de religioſa peregrinatione Muhamedanorum Hieroſolymitana, Bethlehemitica et Hebronitica, et Iſaac. Barrow Tom. IV. Opp. pag. 183 ſqq. Exſtat quoque in Bibliotheca Medicea liber MSS. Turcice pro commendandis peregrinationibus religioſis Meccam, Medinam, Hieroſolymam et Hebronem. Vide Ioan. Georg. Schelhornii amoenitates litterarias T. 3. p. 215 ſq. De Mahometis feſto peregrinationis vide Abulfedam p. 120 et 128. adde Gagnerii notas p. 129 ſqq. et Aſſemanni Bibl. Oriental. Tom. 3. p. 2. pag. DCLXXXVI. ſq. De peregrinationibus Perſarum Babyloniam ad Ali tumulum viſendum, et Maſihedum ad ſepulcrum Imami Perſae differit *Engelbertus Kaempferus* amoenitatum exotericarum pag. 154 ſqq. et de Iaponenſium peregrinationibus religioſis idem Kaempferus lib. 3. Iaponiae cap. 4. De Germanorum peregrinationibus (Wallfahrten quaſi Waldfahrten) ad lucos religioſos *Keyslerus* pag. 69. antiquitat. ſeptentrionalium.

XXXI.

XXXI. De ieiuniis Iudaeorum Codex Talmudicus תענית cum verſione et notis *Danielis Lundii* [56] Sueci prodiit Traiecti ad Rhen. 1694, 8. et Tom. 2. Mishnae in edit. Surenhuſiana p. 355 ſq. R. Chananiae liber, de quo Wolfius Vol. 1. pag. 385. Bibl. Hebr. Abrah. Leuitae, de quo Acta Eruditor. Tom. 9. ſupplem. pag. 144 ſq. Megillath Taanith, de quo Wolfius Vol. 2. pag. 1325. Bibl. Hebr. Eundem librum latine verſum notisque inſtructum tractatui ſuo de feſtis Hebraeorum adiecit Ioannes Meyerus. R. Moſis Maimonidis tractatus de Ieiuniis Hebraeorum cum interpretatione Latina D. *Io. Benedicti Carpzouii* filii editus Lipſiae 1662, 4. R. Chananiae מגלת תענית R. Ioſephi Caro דינים מתעניות ſiue Conſtitutiones de ieiuniis, R. Menaſſeh ben Iſrael de los cinco aiunos del ano, a ſaber et de *Tebet* et de *Eſter*, et de *Tamuz*, et de *Ab*, et de *Guedalia*. Amſtelod. 5440. (1650.) 12. E Chriſtianis B. *Quenſtadius* in antiquitatibus Biblicis, pag. 864 ſq. *Cherubinus a S. Ioſepho* T. 2. apparatus Biblici pag. 401 ſqq. *Calmetus* in Dictionario, voce *Ieune*, et ſingularibus diſſertationibus *Henr. Opitius*. Kil. 1680. *Guſtauus Peringerus*. Holmiae 1684, 8. et *Dauid Lundius*. Aboae 1696, 8. De ieiuniis ſabbaticis *Paullus Theodorus Carponius*. Roſtoch. 1741. De ieiunio, nihil vnquam in lege Moſaica expreſſe praeſcriptum eſſe obſeruat *Iſaac. Barrow* Tom. 4. Opp. qui de vſibus ac fructibus ieiunii conſulendus pag. 40 ſqq. A Iudaeis morem illum ieiunandi ad Chriſtianos deueniſſe probat Georgius Hooperus eruditus auctor libri anglice editi ſub titulo: a Diſcourſe concerning Lent. Londini 1696, 8. De ieiunio, quod ieiunaſſe dicitur Noah quum per XL. dies pluuia diluuii in terram decideret, vide *Ioan. Gregorium* Anglum cap. 6. Obſeruationum ſacrarum, Tomo 9. Critic. ſacr. De Moſe, Elia, Daniele et Chriſto, per totidem dies ieiunantibus dixi in Codice Apocrypho Noui Teſt. p. 69. et Moſi quidem duplex quidam ieiunium tribuunt apud Suidam in *μῶυ*: Chriſtum autem ieiunio ſuo penſaſſe quadraginta dies quos in Paradiſo lapſurus exegerit Adamus, legas in Caeſarii quaeſt. 60. Ceterum quandoquidem Pythagoras quoque a Laertio, Themiſtio et aliis per quadraginta dies ieiunaſſe legitur, hinc patet apud Porphyrium in Philoſophi illius vita p. 39. verba *σπάνει τῶν ἀναγκαίων τεσσαράκοντα ἡμέρας διαμείναντα* non eſſe intelligenda cum Holſtenio de inopia amicorum, ſed rerum neceſſariarum et victus, quo per tantum temporis ſpatium Philoſophus abſtinuerit, vti de Simeone Stylite per quadraginta dies ieiunium ferente traditur a Theodorito in religioſa Hiſtoria, atque de Ioachimo Mariae Parente in Pſeudo Iacobi Euangelio cap. 1. *καὶ ἐνήστευσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα.*

[56] Acta Eruditor. T. 3. ſupplem. p. 19.

Apud veteres Chriſtianos ieiunandi multiplex mos ac diuerſus, de quo vniuerſe, videndi *Alphonſus Ciacconius* de ieiuniis et varia eorum apud antiquos obſeruantia Rom. 1599, 4. et *Ioan. Fileſacus* de Quadrageſima, Pariſ. 1614, 8. quem e Ciacconio profeciſſe arguit Theophilus Raynaudus Tom. 11. Opp. pag. 480. *Rigaltius* ad Tertullianum de ieiunio. Baronius ad A. C. 57. *Valeſius* ad Euſebii V, 24. p. 106 ſq. *Petauius* ad Epiphan. pag. 356 ſq. *Allatius* de Synodo Photiana p. 529 ſq. *Cangius* in vtroque gloſſario, *Gabriel Albaſpinaeus* in Eccleſiaſticis Obſeruationibus et *Theoph. Raynaudus* Tom. 10. Opp. *Ludouicus Thomaſinus* in tractatibus Hiſtorico dogmaticis Gallice editis de ieiuniis Eccleſiae, de quibus Elias du Pin Tomo 18. Bibl. ſcriptorum Eccleſ. pag. 192. *Hecqueti* traité des diſpenſes du Careme Pariſ. 1709, 12. *Pompeius Sarnelli* Epiſtola eccleſiaſtica XXXII. *Ioannes Nicolai*, Ord. Praedicator. Pariſ. de ieiunii Chriſtiani et Chriſtianae vero ac legitimo ritu iuxta veterem eccleſiae vniuerſalis vſum. Pariſ. 1667, 12. *Nicolai Andry* le regime de Careme. Pariſ. 1710, 12. Cas de conſcience ſur le Careme decidé par Meſſieurs les Docteurs en Theologie de la Faculté de Paris 1721, 12. E Reformatis *Hornbeckius* Miſcell. ſacr. p. 606 ſq. *Guil. Saldenus* in Otiis Theol. IV, 3. *Suicerus* in *νηϛεία*, *Benedictus Pictetus* Tomo 2. Theologiae Chriſtianae pag. 195 ſq. *Binghamus* Orig. Eccl. lib. 21. atque inprimis *Ioannes Dallaeus* libris 4. de ieiuniis et Quadrageſima, Dauentriae 1654, 8. cuius nonnulla oppugnanda ſumſit Guil. Beueregius in codice Canonum vindicato. E noſtratibus *B. Bebelius* Antiquitat. Eccleſ. ſaeculo IV. parte 2. pag. 738 ſq. *Tobias Pfannerus* libro 2. Obſeruatt. Eccleſ. c. 6 et 7. de ſtationibus et ieiuniis Chriſtianorum, B. *Thom. Ittigius* de haereſiarchis Saeculi I. et II. p. 227 ſq. *Ioach. Hildebrandus* in praelectione academica de ieiunio, recuſa Helmſtadii 1719, 4. *Io. Georg. Walchius* in diſſert. de ieiunio quadrageſimali. Ienae 1727. *Io. Ioach. Homberg* de veterum Chriſtianorum quadrageſima Helmſt. 1677, 4. vbi ſigillatim de ieiunio ante Paſcha, quod ceteris ſollemnius fuiſſe conſtat, praecipue ieiunium hebdomadis ſanctae de quo Cotelerius ad Conſtitut. Apoſtol. V, 13. Tomo 1. Patrum Apoſt. p. 316. De Quadrageſima Natalis Domini videndus idem Cotelerius, Tomo 2. monument. Eccleſiae Graecae p. 687. et 3. p. 646. vbi et de Quadrageſima ſiue ieiunio Apoſtolorum, de quo Nicolaus etiam Rayaeus diſſ. praeliminar. ad Tomum 2. Act. Sanctorum Iunii p. 76. De quadrageſima aſcenſionis et Pentecoſtes Philaſtrius haereſi 145. Sauaro ad Sidonium p. 373. Dallaeus de ieiuniis p. 737. Coteler. ad Patres Apoſt. T. 1, p. 326. et Goari Euchologium p. 207. De ieiunio quinquageſimae, ſexageſimae et ſeptuageſimae Alcuinus Opp. p. 1142 ſq. 1147 ſq. vbi Caroli M. Epiſtola pag. 1465 ſqq. et pag. 1656 ſqq. De ieiuniis quatuor temporum dialogus Bernonis, Abbatis Augienſis, legitur

in theſauro anecdotorum Bernhardi Pez, Tom. 4. parte 2. pag. 53. De iisdem Mabillonius T. 2. muſei Italici pag. 93. *Tribus temporibus ieiunatum* in Occidente, ante paſchatos feſtum, poſt pentecoſten, et ante natiuitatem Chriſti, Bacchiarius a Muratorio editus Tom. 2. Anecdotor. p. 25. adde p. 165. ſqq. De ieiuniis feſti SS. Apoſtolorum, Natalis Chriſti, obdormitionis Deiparae et transfigurationis Seruatoris vide Ius Graecoromanum Tom. 1. pag. 388. Ieiunium *rogationum* ſiue *Litaniarum* pro fertilitate, de quo Concilium Gerundenſe in Hiſpania A. 517. T. 4. Labbei pag. 1568. can. 2. non perinde antiquum, vt ieiunia quatuor temporum ſiue quadrageſimae, pentecoſtes, menſis ſeptimi et aduentus, vide Ioſephi Tauernerii ad Tricaltrium Belmontium epiſtolam inſertam Ephemeridibus litterariis Pariſienſibus anni 1716. 11. p. 224. Semiieiunium ſiue ſtatio quartae et ſextae feriae, de quo Cotelerius T. 2. monumentor. p. 689. quothebdomadis frequentata ſoluebatur hora diei nona, ſiue poſt tertiam noſtram pomeridianam: Ieiunium quadrageſimale ſub cuiuslibet diei veſperam ſoluebatur Xerophagia, de qua Nicol. Comnenus p. 218. praenotion. myſtagogic. et Ioan. Rud. Kieslingius ſingulari diſſertatione Lipſiae 1746. edita. Si vsque ad galli cantum et alterius diei exortum, vel etiam per longius tempus, ab omni cibo abſtinerent, vocabatur ὑπέρθεσις ſiue *ſuperpoſitio*: de qua Cangius in Gloſſario, et Valeſius ad Euagrium p. 65. Pro ieiunio quartae feriae, in variis Eccleſiis Occidentis ieiunatum die ſabbati, vt hodieque fit in Eccleſia Romana. De quo ieiunio, quod orientalis eccleſia, S. Ignatium ſequuta, reſpuit videndus Ferdinandus Mendoza ad concilium Illiberitanum pag. 1181 ſqq. T. 1. Labbei. Paſchaſius Queſnellus diſſert. 5. ad Leonem M. p. 283 ſqq. Albaſpinaeus Lib. 1. obſ. 13. Rameſius ad Luitprandum p. 407 et 409. vbi mentio concilii Toletani contra Egilonem, epiſcopum Illiberitanum, nolentem diebus ſabbati a carnium eſu abſtinere; et Eric. Sim. Henr. a Seelen diſſertat. de ieiuniis ſabbaticis. Roſtochii 1742. De differentia inter ieiunia et ſtationes conſulatur S. V. Ioan. Georg. Walchius Hiſtor. Eccleſiaſt. N. T. pag. 750. vbi ſcriptores, qui hoc argumentum pertractarunt, recenſentur, quibus addatur Ioan. Martini Chladenii commentarius de ſtationibus veterum Chriſtianorum Lipſiae 1744, 4. editus. De Romanae eccleſiae recentis vſu conſulenda Zachariae Pasqualigi, canonici regularis Theatini, praxis ieiunii eccleſiaſtici et naturalis, euulgata Genuae 1655, fol. Contra ieiunium quadrageſimale Papaeum duas euulgauit diſſertationes Ioan. Dan. Klug. Tremoniae 1732. De ieiuniis eccleſiae Graecae vide Allatium de conſenſu eccl. graec. et latinae p. 1045 ſq. et in diſſert. de Dominicis et hebdomadibus Graecorum. Heineccii Abbildung der griechiſchen Kirche, parte 3. p. 390 ſqq. Elsneri Beſchreibung der griechiſchen Chriſten, p. 70 ſq. et Eiusdem Fortſetzung der Beſchreibung, p. 241.

De Armenîorum Chriſtianorum Artziburio ſiue ieiuniis vide Cangii Gloſſar. in ἀρτεζηβουριον et Io. Iacobi Schroederi theſaurum linguae Armenae p. 335 ſq. Ieiunium virginum apud Orientales, Syros et Chaldaeos, tribus poſt feſtum Epiphaniae diebus celebratur: vide Aſſemannum Bibl. Orient. T. 2. p. 425 ſq. De aliis Syrorum ieiuniis diſputat idem p. 403 ſq. ex Gregorii Abulpharaii ethica. De ieiuniis Muhamedanorum confer Hadr. Relandum de relig. Muhamed. p. 85 ſq. De abſtinentia a ceteris cibis dicemus infra cap. XX.

XXXII. Quum Apoſtolus 1 Cor. IX, 27. profiteatur corpus ſe ſuum ὑπωπιάζειν[57] et δουλαγωγεῖν, h. e. aſpero victu et auſtero obtundere, domare ac veluti ſugillare, ne luxurietur, hinc iam pridem praeter ieiunia quae reſpici ab Apoſtolo antiqui Graecae et Latinae Eccleſiae doctores conſentiunt, etiam aliae duriores diſciplinae iam olim excogitatae ſunt atque in Eccleſiis quibusdam obtinuerunt, vide Ludov. Creſollii anthologiam ſacram p. 235 ſqq. interque alias a ſaeculo praeſertim vndecimo flagellationes ſpontaneae, pro quibus poſt *Edmundum Augerium* S. I. Henrici III. Galliae Regis a ſacris Confeſſionibus, in Metanoeologia Pariſ. 1584, 4. et *Bellarminum* lib. 4. de poenitentia c. 6. *Ieremias Drexelius* in triſmegiſto chriſtiano; *Iacobus Kellerus* in papatu catholico; *Alphonſus Salmero*, *Cornelius a Lapide* et alii in 1 Cor. IX, 27. *Ludouicus a Ponte* in Canticum libro 5. et acerrime in primis atque copioſiſſime depugnauit *Iacobus Gretſerus*[58] S. I. in libris III. de voluntaria flagellorum cruce ſeu diſciplinarum vſu, Ingolſtad. 1606, 4. Latine et non diu poſt Germanice per *Conradum Vetter*. 1612, 8. tum in praecone Maſtigophilo et ſpicilegio pro tribus libellis de diſciplinis, et libello de Cruce ſpiritali Colon. 1607. in praedicante vapulante et diſciplinato ſiue libris 3. contra Ieſuiticam flagellationem Iac. Hailbrunneri, Ingolſt. 1607, 4. in virgidemia Volciana ſiue Apologia pro diſciplinis, contra Melchiorem Volcium, Eccleſiaſten Auguſtanum, ibid. 1608, 4. (ſub initium Miſcellan. Theologicor.) et in Agoniſtico ſpiritali in gratiam eiusdem Heilbrunneri Neoburgici, et Georgii Zeaemanni Lauingani, ibid. 1609, 4. in Athletica ſpiritali legitima et illegitima, libris 2. ibid. 1612, 4. in praedicante Heautontimorumeno ſiue ſeptima de diſciplinis ſcriptione A. 1613. et rationibus cur Quint Euangelici praedicantes a diſciplinis, ciliciis, adeo-

[57] Vocabulum deſumtum a pyctis, de quo Petrus Faber III, 14. Agoniſtic. Suicerus T. 2. Theſauri et Grotius ac Lambertus Bos ad locum 1 Cor. IX. Petrus Zornius Biblioth. antiquarioexeget. p. 903. I. C. Schwarzius in Lexico Gr. N. F. pag. 1368 Suidas in ὑπωπιάζω, et φιλοπὸς ἐν πάχνῃ. Hoeſchelius ad vitam S. Antonii ſcriptam ab Athanaſio p. 128, 129. Heſychius illuſtris de Menedemo Philoſopho: ἐν δὲ ταῖς ζητήσεσιν ὧδε μάχιμος ἦν, ὡς ὑπώπια φέρων ἀπῄει.

[58] Conf. Ludov. Ell. du Pin T. 17. Bibl. eccleſiaſt. p. 76.

adeoque ab omni carnis maceratione abſtineant, 1615, 4. et in apologia pro Loiola. *Raphaelis de Pornaſio*, Ianuenſis, Ord. Praedicat. circa A. C. 1465. tractatum notabilem de flagellis Chriſtianorum ad fratres Orientales memorat Iac. Echardus Tom. 1. pag. 833. Atque ſaeculo XIII. quidem et XIV. tantum fuit multorum flagellandi ſe publice deſiderium, aut tantus, ſi malis, ſacer furor, vt flagellantium ſecta Conciliorum ſcitis et Pontificum decretis comprimi vix potuerit, vt teſtantur Io. Gerſonis, Petri Cerebroſi, Ioannis de Indagine[59] Hermanni a Schildis aliorumque ſcripta flagellantibus oppoſita, Acta Concilii Conſtantienſis collecta et illuſtrata a Clariſſ. Viro Hermanno ab Hardt Tom. 3. p. 92 ſq. Clementis VI. conſtitutio contra flagellantes Tomo 3. Conciliorum Binii parte 2. pag. 820. Gobelinus Perſona in Meibomii ſcriptoribus rerum Germanicarum T. 1. p. 285. 316 ſeq. Neque ex Reformatis tantum flagellationes illas tanquam parum vtilem aut decoram diſciplinam reprehenderunt *Gisb. Voetius* in diatriba de pſeudomortificationibus Papatus Tomo 3. diſſ. ſelect. *Rudolph. Hoſpinianus* opere de Monachis pag. 271 ſq. *Sam. Mareſius* in libro Gallice vulgato de proceſſione anniuerſaria flagellantium, *de la proceſſion anniverſaire des battus ou flagellans ſous la conduite des Dominicains*, 1634, 8. atque ex noſtris D. *Iacobus Heilbrunnerus* in Papiſmo acatholico artic. IV. c. 3. et in flagellatione Ieſuitica, Lauingae ad Danubium, in Ducatu Neoburgenſi, 1607, 4. atque Heilbrunneri gener, D. *Georgius Zeaemannus* in Ieſuita vapulante ibid. 1608, 4. eiusque defenſione, ſiue Gretſero triumphato, 1610, 4. et Athleta laruato et ſtramentitio 1612, 4. quae opuſcula quatuor iunctim prodiere ſub tituto Carnificinae Eſauiticae. Witteb. 1613, 8. *Melchior Volcius* in duabus Concionibus editis Germanice de flagellatione quae die magno paraſceues in Eccleſia Romana frequentatur, Tubing. 1607, 4. D. *Io. Conr. Dannhauerus* diſſ. de hypopiaſmo Paullino, Argentor. 1650. qui de ſecta flagellantium quaedam ſingularia affert § 22. ex Chronico Argentoratenſi Koenigshofenii, quod tum ineditum, ab eo tempore cum eruditis notis ſuis vulgauit vir praeſtantiſſimus Ioannes Schilterus: videatur etiam *Henric. Stero* in Chronico ad A. C. 1260. T. 4. Caniſii f. 195. D. *Ioan. Frid. Mayerus* in diſſ. de flagellatione ſpontanea, Gryphiswald. 1705. D. *Guil. Baierus* de flagellationibus Pontificiis, Ien. 1688. *Elias Ehingerus* in hiſtoria Eccleſiaſtica Saeculi XV. p. 379 ſeq. *Nic. Wolſchendorſius* in diſſ. de ſecta flagellantium. Lipſ. 1636. et V. C. *Chriſtianus Schoettgenius* ſingulari de ſecta[60] flagellantium Commentatione. ibid.

[59] Ioannis de Indagine et Hermanni a Schildis ſcripta intercidiſſe notat Elias du Pin T. 19. p. 72.

[60] Georg. Fabricius lib. 2. rerum Miſnenſium p. 51. ad A. C. 1349. *Inſolitus populus flagellat ſe ſeminudus.* Iſti plagipatidae aut plagiferi pileos geſtabant rubra inſignitos cruce,

ibid. 1711, 8. Sed etiam ex ipſis Romanae Eccleſiae aſſeclis illuſtris *Seruinus* in Oratione quam habuit ad Senatum Pariſienſem contra flagellantes, Auarici Biturigum A. 1601. Mabillonius praef. ad Saeculum VI. Benedictin. et *Iacobus Boileau* ſiue *Beuilaqua* Doctor Sorbonicus in Hiſtoria Flagellantium, de recto et peruerſo flagrorum vſu apud Chriſtianos, ſine auctoris nomine edita Latine Pariſ. 1700, 12. et mox Gallice etiam verſa et in Belgio recuſa, licet tum interpres tum auctor ipſe acriter perſtringantur in Memoriis Triuultinis A. 1700. ſupplemento poſt A. 1703. p. 27 ſq. edit. Amſt. et A. 1704. T. 1. p. 292. et in *Ioannis Baptiſtae Thiers* Cenſura Hiſtoriae flagellantium, vulgata Gallice, Pariſ. 1702, 12. De calcarium vſu in flagellationibus vide Ioannem Nicolai libro de calcaribus cap. 10. atque alia de flagellationum more et antiquitate apud Mabillonium praef. ad Saec. VI. Actor. Sanctor. Ordinis Benedicti, Cangii gloſſar. in diſciplina, Macrorum Hierolex. in quadragena et dorſum redimere, Theoph. Raynaudum Tome 6. Operum p. 389, 390 etc. De Iudaeorum flagellatione ſpontanea poſt peractas preces et peccatorum confeſſionem vide Buxtorfii Synagogam Iudaic. cap. 25. p. 251. et Gretſeri virgidemiam pag. 208. De Lacedaemoniorum διαμαστιγώσει Meurſius in Miſc. Laconicis et Ezech. Spanhemius ad Callimachum p. 249. et Boilauius in Hiſt. flagellantium p. 70. qui etiam de flagellationibus Aegyptiorum aliorumque in ſacris Iſidis, Magnae Deae, Deae Syriae et Scythicae Dianae, et de Arcadibus flagellantibus ſe in honorem Panis, nec minus de ariolis et Lupercis flagellantibus ſe aliosque de quibus vide ſis etiam Lemonium notis ad varia ſacra pag. 356, 361. et de flagratoribus ſiue flagrionibus quos Feſtus ait fuiſſe Romae genus hominum qui mercede flagris caedebantur, quales etiam in Eccleſia Romana haud deeſſe multorum teſtimonia fidem faciunt, qui patiantur ſe pretio accepto in aliorum vicem flagris concidi. De Superiano Sophiſta ſe ipſum flagris caedente ſi negligentiorem ſe obſeruaſſet, meminit Suidas: de Philoſophis quibusdam Cynicis Lucianus. De ſingulari flagellationis fructu in variis morbis et affectibus corporis extant Henrici Meibomii Epiſtola de vſu flagrorum in re Venerea, Chriſtiani Franciſci Paullini flagellum ſalutis, oder curieuſe Erzehlung, wie mit

ce, incedebant tota fere facie velata, ſcapulis et tergo, quibus plagas accipiebant, nudati. Flagra erant ferro acuminata aut catenis rigentia. Quum in ſe vim exercerent, ad terram proſtrati canebant lingua vernacula, et alios alliciebant, quidam ſimulata ſanctimoniae ſpecie. Ex eorum numero Conſtantinus quidam, qui ſe filium Dei affirmabat, ſeque moriturum et reſurrecturum dicebat, ante gradus templi Mariani, in focum incenſum in hac vrbe viuens coniicitur. Confer iconem veterem in Tomo ſecundo itinerarii litterarii gallice editi a duobus Benedictinis pag. 105. vbi memoratur Aegidii de Muits, Abbatis S. Martini Tornacenſis, hiſtoria flagellantium manuſcripta.

mit Schlägen allerhand ſchwere Krankheiten curiret werden. Francof. 1698, 8. et G. G. Richteri diſſertatio de medicina plagoſa. Gottingae 1746, 4.

XXXIII. De poenis et ſatisfactionibus humanis libri 7. *Ioannis Dallaei* prodierunt Amſtelod. 1649, 4. De ſatisfactionibus ex mente Iudaeorum videndus Hottingerus Tomo 7. Hiſt. Eccleſ. pag. 357. De confeſſione peccatorum ante ſacram Synaxin, Philippus Iac. Hardtmannus libro de geſtis Chriſtianorum ſub Apoſtolis pag. 424 ſq. De confeſſionis auricularis ſiue ſecretae vſu et praxi apud Chriſtianas gentes, liber *Ioan. Fileſaci* exſtat inter eius opuſcula Pariſ. 1621, 8. excuſa, de Graecis [61] ſigillatim Allatius in Hottingero ſuo cap. 14. et libro de Synodo Photiniana pag. 500 et 643 ſq. vbi Abrahami Ecchellenſis Epiſtola de ſimilis confeſſionis vſu apud Syros. *Dallaeo* qui eius receptae in Eccleſia origines ad Innocentium III. retulit lib. 2. de confeſſione cap. 17. oppoſuit ſe praeter *Natalem Alexandrum* p. 578. memoratum *Iacobus Boileau* in Hiſtoria Confeſſionis auricularis Pariſ. A. 1683. ſed is neutiquam ſatisfecit ſcriptori libri Anglice editi Lond. 1684, 4. cui titulus: *a diſcourſe concerning auricular confeſſion, as it is preſcribed by the Concil of Trent, and practiſed in the Church of Rome.* Natalem Alexandrum etiam oppugnauit *Ioan. Guil. Ianus* in animaduerſionibus ad hiſtoriam confeſſionis auricularis. Witteb. 1716. Ceterum vti de Confeſſionis ita abſolutionis quoque formulis et ritibus in veteri Eccleſia diligentiſſime egit opere de poenitentia Ioan. Morinus, cuius tractatum de expiatione Catechumenorum ſuppreſſum eſſe teſtatur Rich. Simon Tom. 1. Epiſtolarum ſelectarum pag. 9. Idem Morinus formulas abſoluendi vetuſtiores pleraſque fuiſſe deprecatorias (vt *Remittat tibi Deus*, *abſoluat te Deus*, ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σοι δι' ἐμοῦ,) obſeruat VIII, 8. ſeq. donec indicatiuae *abſoluo te*, *remitto tibi*, *abſoluimus vos vice Petri* etc. obtinuerunt poſt A. C. 1100. Confer Menardum ad Gregorii ſacramentarium pag. 233. (vbi etiam refertur abſolutionis formula Cruci ſuper ſepulcro inſcripta *Deus te dignetur abſoluere*) et Goarus ad Euchologium pag. 676, 680. De ſigillo Confeſſionis poſt *Lanfrancum*, *Dominicum a Soto*, *Malderum* et *Onufrium* ſcripſit *Lengletus de Freſnoy* Pariſ. 1708, 1715, 12. Graecis etiam probari notauit Io. Fileſacus in variis Opuſculis p. 121, 196. De abſolutione mortuorum excommunicatorum vide Ioan. Andr. Schmidii diſſertationem Helmſtadii 1709.

Indul-

[61] Venetiis A. 1622, 12. prodiit libellus paginarum 157. hoc titulo: ἐγχειρίδιον μεθοδικὸν, ὠφέλιμον κατὰ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας καὶ ἐξετάσεως τὸ συνειδήσεως ἐκεινῶν ὁπoῦ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξομολογηθοῦν ὀρθὰ καὶ πιστά, συντεθὲν μὲν παρὰ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Πασχαλέως ἀκροατοῦ τοῦ πανιερωτάτου καὶ σοφωτάτου Μητροπολίτου Φιλαδελφίας Κυρίου Θεοφάνους τοῦ Ξεναύλου.

Indulgentias in Romana Eccleſia tantum a poenis Eccleſiaſticis abſoluere diſputant Caietanus, Alexander ab Ales, Maldonatus, Boſſuetus aliique: quemadmodum eiusmodi relaxationes poenarum Canonicarum in veteri Eccleſia datas eſſe conſtat, de quibus Albertus Veielius, Eliae, Theologi Vlmenſis meritiſſimi filius in diſſ. de indulgentiis Tubing. 1699. edita, capite III. Ioan. Bartholdus Niemeierus diſſert. quatuor de diſciplina eccleſiaſtica. Helmſt. 1702. Ioſ. Placaeus in diſputat. Salmurienſ. II, 71 ſeqq. Gisb. Voetius diſputat. ſelect. II, 286 ſqq Ioſeph. Binghamus Orig. Eccleſiaſt. l. 16 – 19. Ern. Aug. Bertling im Unterricht vom päpſtlichen Jubel-Jahr und vom Ablaß. Helmſtadii 1749. 4. adde Lud. Antonii Muratorii diſſertationem de redemtione peccatorum et de indulgentiarum origine; quae legitur Tomo V. antiquitatum Italicarum medii aeui. Sed ſi quis praxin expendat Rom. Eccleſiae tot teſtatam ſcriptoribus, et quae de theſauro Eccleſiae ex Sanctorum ſatisfactionibus [62] iactant conſideret, legatque formulas indulgentiarum [63] a Sixto IV. A. 1400. et aliis Pontificibus, nedum a Tetzelio et aliis indulgentiarum inſtitoribus impertitas; aliud illos voluiſſe hominibus perſuadere libenter fatebitur. Mirabitur etiam quod Allatius pag. 223. contra Hottingerum, negat in Eccleſia Romana indulgentias ſolitas pretio redimi, quum praeter [64] *taxas Camerae, Cancellariae* et *Poenitentiariae Apoſtolicae* toties Romae, Venetiis, Pariſiis typis editas, Papae Honorii III, notum ſit dictum ad S. Franciſcum ſimile illi apud Nazianzenum 2. in Iulian. p. 108. *ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβον μὴ μαντεύεσθαι*, *non eſſe conſuetudinis Apoſtolicae ſedis, indulgentiam gratis facere.* Notum etiam illud Nicolai de Clemangis p. 30. Opp. *Ibi nemo gratus gratis, nulli datur absque datis Gratiani gratia.* Eraſmi, *non licet fieri Chriſtianum, niſi numeres*, illuſtratum ab Hottingero T. V. H. E. pag 850 ſqq. Taxa notariorum et officialium vrbis legitur apud Cherubinum in compendio Bullarii T. III. p. 262 ſqq. et 284 ſqq. Conſtitutiones cancellariae apoſtolicae apud eundem T. IV. pag. 26.

Taxae

[62] Vide plures formulas indulgentiarum editas a Guil. Burneto in collectione documentorum ad Hiſt. Reformationis Angliae pag. 89. Godofr. Hechtio in vita Tetzelii et in Relationibus innoxiis A. 1705. p. 497 et 825. A. 1706. p. 299. A. 1709. p. 201. A. 1711. p. 935. A. 1712. p. 783. 923. 1079. A. 1713. p 547, 896. et 1045. A. 1714. pag. 22, 375, 723, 909, 1047, 1051. A. 1715. p. 569. A. 1716. p. 187. A. 1717. p. 5, 527, 915.

[63] Vide M. Antonium de Dominis lib. V. de Rep. Eccleſ. cap. 8. et quae Giornale di Roma A. 1675. p. 11. ex Petri Mariae Paſſerini de Sextula tractatu de indulgentiis exhibet.

[64] Vide Eſpencaei Opera p. 479. Baelii Lexicon in *Pinet*, atque notas ad Baelii Epiſtolas Gallice editas p. 773 ſq. Memorias litterarias Treuoltinas A. 1702. menſe Iunio edit. Amſt. p. 484. et praefationem ad taxam Cancellariae Apoſtolicae, recuſam Syluae Ducis apud Stephanum du Mont A. 1706, 8. in qua p. 64. *Et nota diligenter, quod huiusmodi gratiae et diſpenſationes non conceduntur pauperibus, quia non ſunt, ideo non poſſunt conſolari.*

Taxae cancellariae apoſtolicae in tractatu tractatuum ſiue Oceano iuris duce et auſpice Gregorio XIII. Venetiis 1584, fol. edito; tomo XV. parte I. et in Georgii Caeleſtini hiſtoria comitiorum Auguſtanorum T. 3. p. 127 ſqq. Indulgentias peccatorum venialium et criminalium vide in Bibliotheca Praemonſtratenſ. p. 318. De cetero iuſtam a Dominicanis cauſſam datam B. Luthero vt in indulgentias inueheretur, non diffitetur Eraſmus XII, 10. Epiſt. vt alios iam Hottingero Tomo 7. Hiſtor. Eccleſ. p. 543 ſqq. B. D. Ioan. Friderico Mayero in diatriba de Pontificiis proceſſum Leonis X. aduerſus Lutherum improbantibus et Frid. Wilh. Kraftio in diſput. de Luthero contra indulgentiarum nundinationes haud quaquam per inuidiam diſputante. Goettingae 1749. edita laudatos omittamus.

CAPVT XII.

De diuinationibus, Vatibus, miraculis, Magia, iuramentis et votis, ſcriptores.

De diuinatione vniuerſe. 1. *De centum circiter diuinationum generibus quae ordine Alphabeti recenſentur.* 2. *Prophetae veri falſique.* 3. *Miracula vera et falſa.* 4. *Φαρμακεῖαι, amuleta, faſcinationes et alia Magica.* 5. *De iurisiurandi religione.* 6. *De iuramentis Hebraeorum.* 7. *Graecorum.* 8. *Romanorum.* 9. *Chriſtianorum, vbi etiam de iis qui ab omni iuramento ducerent ſibi abſtinendum eſſe.* 10. *De iuramentis Muhamedanorum et aliarum gentium.* 11. *De votis Hebraeorum et Gentium, vbi etiam de vere ſacro Romanorum* 12. *De votis Chriſtianorum.* 13.

I.

Ad religionem ſpectant etiam diuinationes, quanquam certum eſt multas paſſim illis interceſſiſſe fraudes ac ſuperſtitiones grauiſſimas, et apud Graecos ac praecipue Romanos frequentiſſimum illorum vſum fuiſſe ad moderandam rempublicam, et animos Ciuium Militumque ſpe ac metu prout ferret res vel requireret, implendos. Varia genera diuinationum ſuperſtitioſarum perſtringuntur a *Cicerone* libris duobus de hoc argumento, *Ammiano Marcellino* XXI, 1. *Petro Blaeſenſi* Epiſtola 65. in fragmento de praeſtigiis fortunae Tom. 24. Bibl. Patrum pag. 1267. edit. Lugdun. *Ioanne Sariſberienſi* lib. 1. Policratici c. XI. ſqq. et lib. II. toto, et *Rabano Mauro* de magicis arti-

bus Tom. VI. Opp. pag. 168. Idem argumentum ex recentioribus perſequuti ſunt *Cardanus* cap. 68 ſq. de rerum varietate, *Caſparus Peucerus* Frfti 1593, 8. 1607, 8. *Georgius Raguſcius*. Pariſiis 1623, 8. *Ioan. Antonius Venerius*. Venetiis 1624, 4. *Iulius Caeſar Bulengerus*,[1] *Io. Iac. Boiſſardus* tractatu poſtumo de diuinatione et magicis praeſtigiis, Oppenheim. fol. et Germanice Frfti 1654, 4. et *Ioſephus Maria Maraviglia*,[2] in Pſeudomantia veterum et recentiorum exploſa, Venet. 1662, fol. *Ioan. Franc. Picus* libris IX. de rerum praenotione ad Albertum Picum, pag. 241 ſqq. *Georg. Valla* expetendorum ac fugiendorum XXX, 1. vbi de μαντικῇ *Nicol. Leonicus Thomaeus* in Tryphonio ſiue dialogo de diuinatione. Venetiis 1524, 4. *Chriſtophorus a Caſtro*, S. I. libris quatuor praemiſſis commentario in XII. Prophetas minores. Lugd. 1615, fol. *Edm. Neubuſius* lib. III. de fatidica ſacra et profana, *Anonymus* in libro gallice edito, *Remarques ou reflexions critiques, morales et hiſtoriques ſur les plus belles et les plus agreables penſees*. Pariſiis 1690. et Amſtelodami 1692, 12. in quo libro inde a pag. 80. vsque ad pag. 118. varia diuinationum genera recenſentur, quemue nos in recenſendis diuinationum generibus per litteram A. deſignabimus. *Franc. Rouſius* Archaeol. Attic. l. 2. c. 6. et lib. 7. parte 2. *Eberh. Feithius* Antiq. Homer. l. 1. c. 16. *Adr. Iunii* collectanea de diuinatione memorantur in eius vita quae Epiſtolis praemittitur. Laudare etiam de hoc argumento licet *Ioan. Conradum Dietericum* in Antiquitatibus Biblicis V. T. p. 653 ſeq. *Hieron. Zanchium* de diuinatione tam artificioſa quam artis experte, cum *Thomae Erſti* de aſtrologia diuinatrice. Hanov. 1610, 8. et ad calcem tomi VIII. Operum: *Gyraldum* Syntagm. 17. de Diis, et *Struuium* ſyntagmate antiquitatum Romanarum c. 6. *Iac. Geuſium* de victimis humanis Tom. 1. cap. 20 ſq. *Martinum Delrionem* diſquiſit. Mag. Lib. IV. cap. 2. *Antonium van Dale* in libris de origine idololatriae et de oraculis, *Ioannem Potterum* lib. 2. Archaeolog. c. 7 ſq. Tomo 12. Theſauri Gronov. *Henrici Gautierii* Bibliotheque des Philoſophes. T. 3. p. 453 ſqq. *De Lancre* Tractatum de diuinatione Gallice editum. *Magni Gabrielis Blockii* librum contra diuinationes. Lincopiae 1708, 4. Suecica lingua, et ex Suecico Germanice editum a Dieterico von Stade, Stadae 1711, 8. Delineationem Muſei Scriptorum de Diuinatione, maioris operis prodromum, dedit *Petrus Fridericus Arpe*. Hanouerae 1711, 8. De ἐπωδαῖς ſiue incantationibus diſſerit Ioach. Camerarius Epiſtolis poſterioribus p. 510 ſq.

II. Lubet iam breuiter ordine Alphabeti recenſere praecipua genera diuinationum ſuperſtitioſarum, quo magis de ſtoliditate et imbecillitate ingenii humani

[1] Inter Varia Bulengeri Opuſcula Tomo 1. Lugd. 1621, fol.

[2] De aliis Marauigliae ſcriptis diſſerit Picinellus in athenaeo eruditorum Mediolanenſium pag. 367.

humani futura ſiue ſperantis ſiue metuentis, coniectura fieri poſſit, et ſimul pateat illarum quoque diſciplinarum diuinatricium vanitas,[3] quae hodie etiam multis ideo adhuc arrident, quod praedictiones earundem comprobat quandoque euentus, quum nullum horum quae iam memorabimus licet putidiſſimorum futura diuinandi generum ſit, in quo idem non ſimiliter ſaepius accidiſſe fuerit creditum, ſiue falſo et per fraudem hominum et aliorum ſtuporem, ſiue vere etiam; quando nempe forte fortuna, vel vſu vitae humanae, aut iuſto Dei, hominum ſtultitiam punientis iudicio ita euenit vti praedictum fuerat.

Aeromantia ex aere et phaenomenis quae in aere eueniunt. Vide Nicephorum ad Syneſium p. 410. Bulengerum lib. 3. de diuinatione c. 12. p. 211. Potterum p. 338. Archaeol. et Gyraldum ſyntagm. 17. de Diis.

Aegomantia ſ. diuinatio per capram. Bulenger. lib. 3. c. 22. p. 215. Clemens Protreptico p. 9. *αἶγες ἐπὶ μαντικὴν ἠσκημέναι καὶ κόρακες.*

Alectryomantia, ſ. diuinatio per gallos gallinaceos de qua Zonaras T. 3. p. 28. Annal. Plinius H. N. lib. 10. c. 21. et ſingulari libro de hoc argumento Io. Praetorius, Francof. 1681, 4. tum Kircherus T. 2. Oedipi Parte II. p. 472 ſq. Voſſius de Philoſophia p. 176. Bulengerus Lib. 3. c. 40. Potterus p. 339. Archaeol. et Theodorus Thummius de impietate ſagarum p. 63.

Aleuromantia ſiue *Alphitomantia* et *Crithomantia* diuinatio per farinam Aelian. VIII, 5. animal. Bulenger. lib. 3. c. 36. Gale p. 238. ad Iamblichum, Cyrillus VI. in Iulianum p. 198.

Aliruniae, mulieres Cimbrorum necromanticae ac fatidicae. Vide Ioan. Georg. Keysleri antiquitates ſeptentrionales p. 371 ſqq. et Ioan. Iarkium ad Eliam Schedium de Diis Germanorum p. 645.

Amniomantia, diuinatio per amnium ſ. membranam tertiam embryonis Bulenger Lib. 3. c. 30.

[3] Ennius apud Ciceronem lib. 1. de diuinatione c. 58.

> *Non habeo denique nauci Marſum augurem,*
> *Non vicanos haruſpices, non de circo aſtrologos,*
> *Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium.*
> *Non enim ſunt ii aut ſcientia, aut arte diuini, etc.*

Confer Sophoclem in Antigono v. 1170. ſq. et Oedipo Tyranno v. 395 ſq. et 719. Euripidem in Iphigenia in Aulide v. 520. ſq. et 959. ſq. ac Helena v. 750. Moſis lege vetita genera *μαντικῆς* vniuerſe, *θυταὶ, καθάρθαι, οἰωνοσκόποι, τερασκόποι, ἐπάδοντες, κληδόσιν ἐπανέχοντες.* vide Philonem lib. 1. de Monarchia Vol. 2. p. 221. edit. Mangeianae. L. 30. D. de poenis: *Si quis aliquid fecerit, quo leues hominum animi ſuperſtitione Numinis terrerentur, D. Marcus eiusmodi homines in inſulam relegari ſcripſit.* Adde Cornelii Bynkershoek obſ. iuris Rom. lib. 6. c. 5.

Anagramma diuinationis argumentum. A. p. 83 ſq.
Verſailles, ville ſeras.

Ex *anſerino ſterno* Thomas Bartholinus centur. V. hiſtor. Med. c. 67.

Anthropomantia ex viſceribus humanis vel extis puerorum aut virginum, vel grauidarum feminatum. Vide Euſebium VIII, 14. Hiſt. Eccleſ. p. 311. Porphyr. lib. 2. de abſtinendo ab animantibus pag. 91. Nazianzenum inuectiua 1. in Iulianum p. 91. Grabium p. 34. ad Apologiam primam Iuſtini. Apollonium apologia ad Domitianum VIII, 7. pag. 345 ſq. 349 ſq. 351. Bulenger. lib. 3. c. 4. Baelium in Voce *Antinous*, et quae mox infra in *Aruſpicina*.

Ex *Apibus*. Dausqueius p. 380 ſeq. ad Silium Italicum.

Ex *colore aquae*. Paullus Maria Pauciaudius in commentatione de puteo ſacro agri Bononienſis, Romae 1757, 4. euualgata.

Arithmomantia Bulengerus III, 21. Ioan. Praetorius libro von Diebsdaumen, ſub fin. Kircherus in Arithmologia.

Artomantia e panibus. De quo Io. Praetorius in Brodteufel.

Ex *Arundinibus* M. Paullus Venetus lib. 1. c. 53.

Aruſpicina [4] *δι' ἐμπύρων* Dio I. de regno p. 13. C. *ἱεροσκοπία* Diodorus Siculus pag. 221. excerpt. Peireſc. *θυτικὴ* ex viſceribus hoſtiarum [5] conſultis, de qua prolixe Bulengerus Tomo 1. p. 313 ſq. Vide et Agrippam de vanitate ſcientiarum c. 38. Alexandrum ab Alex. V, 25. genial. dierum ibique Tiraquell. Nec omittendum quod Diodorus Siculus lib. V. fol. 213. barbarum genus aruſpicinae refert vſitatum veteribus Gallis, ex hominis caeſi conuulſione et fluxu ſanguinis. Confer Porphyrium II, 51. *περὶ ἀποχῆς*. Geuſii victimas humanas T. 1. p. 320 ſq. 331 ſq. et quae de Cimbrorum phyſiculatoribus Stephanius p. 42. ad Saxonem Gramm. et de diuinatione ex extis humanis id. pag. 81. Extorum fibras a daemonibus moueri et animari perſuaſum antiquis Chriſtianis. Vide quae viri docti ad Minucium Felicem c. 27. Aruſpicinae periti ab Aeliano celebrantur VIII, 5. de animalibus, Silani, Megiſtanae, Aclidae. *Ἡπατοσκόπους* vocat Artemidorus II, 74. Onirocritic. *Ἡπατοσκοπήσασθαι* verſio Graeca Ezech. XXI, 21. De haruſpicum diſſenſu inter ſe vide ſis Galenum Tomo 5. edit. Graecae Baſil. p. 41. De aruſpicina Toſcana confer Bindum Simonem Paruzzium in collectione diſſertationum academiae

[4] Nomen generale eſt tres ſpecies complectens: *fulgurum, extorum et oſtentorum interpretationem*. Vide Ciceronem lib. 1. de diuinat. c. 18. et lib. 2. c. 11. et 22.

[5] *Phyſiculari exta* dixere Apuleius, Marcianus Capella (ad quem v. Grotius pag. 5.) et Robertus Monachus. Vide Barthium pag. 96. in Ioan. Petri Ludewigii codice diplomatico T. 3. Aſtrologiae apoteleſmaticae reſpondere extiſpicinam ſibi perſuaſit Oneſander pag. 47. edit. Rigaltii. Quum ſeptem ſint viſcera, cor, iecur, ſplen, ſtomachus, pulmo, duo renes, auſpicum erat ex hepate ſolo futura ſpeculari. Vide Nicephorum p. 359. ad Syneſium.

miae Cortonenſis P. 1. p. 43 ſqq. Romulum auſpiciis, Numam ſacris conſtitutis fundamenta ieciſſe Romanae ciuitatis ait L. Cotta apud Ciceronem lib. 3. de N. D. c. 2. De aruſpicinae tabernaculo vitio capto idem lib. 2. de N. D. c. 4. In Elide familiae Iamidarum et Cluditarum aruſpicinae nobilitate celebres fuere teſte eodem Cicerone lib. 1. de diuinatione c. 41.

Aſtragalomantia, vnde *ἀςραγαλομάντεις* memorat Artemidorus loco laudato, diuinatores ex talis calculiſque.

Aſpidomantia, per clypeum. Bulenger. III, 38.

Aſtrologia Apotelesmatica, ſiue Genethliaca, a qua dicti *γενεσιηλόγοι*, *ἀςερoσκόποι ſtellarem coniectantes*, vt eſt apud Tertullianum de pallio c. vltimo, etc. De illa complures ſcriptores memoraui lib. III. Bibliothecae Graecae capite 20.

Auguria et *auſpicia*, quae duo volaticam (vt loquitur Tertull. c. 5. de pallio) ſpectantia ita differunt quemadmodum notat Seruius in I. Aeneid. verſ. 398. vt augurium dicatur, quod petitur et certis auibus oſtenditur, auſpicium vero qualibet aui demonſtratur et non petitur. *ἐνεροπολεῖν τὰ πετεινά*, in Sibyllinis lib. 1. p. 85. Aues ex quarum vel volatu vel voce [6] (ſiue vt Prudentius lib. poſteriori contra Symmachum v. 890. linguis) *πτήσεσι καὶ κλαγγαῖς*, Matthaeus Blaſtares p. 112. ſyntagmat. inuolatu, cantu, tripudiis ſoliſtimis, et ſoniuiis ſiue *κλαγγαῖς*, Cic. VI. Ep. 6. auſpicia petebantur recenſet Feſtus in *alites* et *oſcines*. Magisque conſtaret ſi ad nos perueniſſet Theonis Aegyptii *περὶ σημείων καὶ σκοπῆς ὀρνέων καὶ τῆς τῶν κοράκων φωνῆς* laudatum Suidae opus. Quod in ſacrificiis dicebatur litare, in auſpiciis impetrire, quod nihil aliud eſt quam impetrare. Vultures proprie erant *οἰωνοὶ* vt notat Tzetzes Chiliad. XIII. hiſt. 474. vbi genera quaedam auguriorum recenſet. Vide et Suidam in *ὄρνις*, et *μετοιωνίσασθαι*. Illam *οἰωνιςικὴν* a Phrygibus repertam teſtatur Nazianzenus 1. in Iulian. pag. 100. Sed et ex aliis avibus, accipitre, noctuis, columbis, cygnis, gallis et hirundinibus auſpicia petebantur: tum et aliis ex animantibus vt notauit Potterus p. 320. Archaeol. Auſpiciis celebres Tireſias, Polydamas, Polyidus, Theoclimenus Aeliano laudati VIII, 5. animal. Hetruſci praecipue, vnde Hetruſca diſciplina pro augurali ſcientia et auſpicina. Vide Ammianum XXI, 1. Allatium ad Antiquitates Hetruſcas p. 10 ſq. De Auguriis praeter alios videndi Auguſtinus Niphus libris 2. de auguriis, Io. Baptiſta Bellus de partibus Templi auguralis, qui ambo exſtant Tomo V. Antiquit. Graeuii: Potterus II, 15. Archaeol. Struuius cap. 6. Syntagm. Antiquit. Roman. Andreas Chriſtianus Eſchenbach in diſſ. de auguriis veterum pag. 551 ſq. Ioan. Douiatius notis ad Liuium in vſum ſereniſſ. Delphini Tomo 1. p. 48. Iſaacus Voſ-

[6] Burmannus p. 56. ad Valerium Flaccum.

Voſſius ad Catullum p. 105. Perizonius p. 126 ſq. ad Aelianum, Bulengerus de diuinatione p. 333 ſeq. Paullus Manutius in quaeſitis per Epiſtolam Tomo 4. Lampadis Gruterianae p. 213 ſq. Georg. Caſp. Kirchmaierus de auguribus Romanorum. Witteb. 1669. Dithmarus Bullichius de Romanor. auguriis. Hafniae 1696. Henric. Morinus in diſſertatione de auguribus inſerta Tom. 2. memor. Academiae inſcriptionum, p. 371 ſqq. Ioan. Hermanſon in diſſert. de collegio augur. apud Romanos. Vpſal. 1730, 8. Ioan. W. Kaalund in diſſ. de diuinandi arte apud Romanos. Hafniae 1733. Ioan. Iac. Maſcouius de iure auſpicii apud Romanos. Lipſ. 1721. Ioan. Dan. Schoepflinus de auſpiciis Romanor. in commentationibus eiusdem hiſtoricocriticis pag. 145. ſqq. Fauſtus Longianus in libello italice edito: *Trattato degli Auguri e delle Superſtitione degli Antichi.* Amſtelodami 1641, 12. Ezech. Spanhemius in notis ad Callimachum p. 628 ſq. vbi etiam de eo num Abraham inuentor auguriorum fuerit, vt iampridem innuit Iulianus confutatus a Cyrillo lib. 10. pag. 358 ſq. Sane auguria Iudaeis non minus prohibita quam a Cicerone et aliis ſanioribus Ethnicis exploſa fuerunt. Confer Coqueum ad Auguſtini IV, 30. de Ciuitate Dei, et Hannibalis dictum apud Plutarchum de exilio fol. 606. c. Aues et animalia reliqua μαντικὰ, e quibus auſpicia ſumſere Aegyptii et aliae gentes, a Moſe impuras eſſe pronunciatas notat Origenes IV. in Celſum p. 225. Varia recentioris huiusmodi ſuperſtitionis genera vide ſi placet apud Cangium Gloſſario Latino in *Venta.* De ſex auſpiciorum generibus diſſerit Hotomannus VI, 11. Obſeruationum. Dextra quae, quae ſiniſtra, et vtra auſpicata, Mezeriac. ad Ouidii Metamorph. I. pag. 171 ſqq. Vtrum ſiniſtra auſpicia laeta ſemper fuerint apud Romanos diſquiritur Vol. ſecundo der Arbeiten einer vereinigten Geſellſchaft in der Oberlauſitz pag. 14 ſqq. Augurii inſignia in numo conſpiciuntur apud Ioan. Carol. Schottum in explicatione apotheoſeos Homericae p. 57. De augurio ſalutis conferantur commentationes Petri Zornii, Ploenae 1720. et Io. Henr. Meſſerſchmidii. Ienae 1756. Augurium puellare Iuliae Auguſtae ex ouo, quod ipſa cum nutrice per vices in ſinu fouit, donec prodiret pullus memorat Plinius H. N. X, 55. Οἰωνιστῶν ἐνδόξων libros et obſeruationes memorat Galenus loco laudato. De auſpicio ex acuminibus ſignorum militarium terra euulſorum videndus Geuartius lib. 1. Elector. c. 2. et ex eo Matthias Zimmermannus p. 631 ſq. Analect.

Axinomantia per ſecurim. Plinius XXXVI. c. 19. Bulengerus lib. 3. c. 27. Potterus p. 339. Archaeol.

Per *barram* quod inſtrumentum ligneum apud Aegyptios. Vide Kircherum Tomo 3. Oedipi p. 358.

Belo-

Belomantia ex telis vel bacillis proiectis. Delrio disquiſit. Magic. p. 621. Albertus Schultens V. C. in obſeruationibus Arabicis ad Vet. Teſt. et interpretes ad 1 Sam. XX, 20. et Ezech. XXI, 21. infra in Rhabdomantia. Eſt et aliud genus ſortilegii, quo vtuntur Arabes, per tria tela, quorum vni inſcriptum eſt, *iube me Domine;* alteri *prohibe me Domine;* tertio inſcriptum eſt nihil. Ex his ſacco incluſis vnum extrahit, qui opus aliquod aggrediendum ſit nec ne, dubitat. Si tertium cui nihil inſcriptum eſt extraxerit, ſortem iterata vice experiri cogitur. Vide Herbeloti Bibl. Oriental. in voce Acdah p. 42. et Pocockii ſpecim. Arabic. p. 327.

Botanomantia ex herbis. Potterus p. 339. Bulenger. lib. 3. c. 24.

Ex *Bouis mugitu.* Dausquius ad Silium Italicum p. 208.

Βρεφομαντεία, δι' ἀνατομῆς βρεφῶν, qua vſus Maxentius. Zonar. Tom. 3. pag. 1. Theophanes. p. 10.

Βρεχομαντεία ex pluuia, quam bonum omen habent Turci exeuntes e laribus ſuis. A. p. 92.

Diuinatio e *ruptura bilis*, igni ſuperpoſita. Schol. Euripidis Phoeniſſ. V. 1261. ſeq. Ibidem de diuinatione e *cauda victimae*, quomodo ad ignem inflecteretur.

Caſſemantia ludicra. La Bagatelle. T. 3. p. 181.

Diuus Auguſtus laeuum ſibi prodidit *calceum* praepoſtere inductum, quo die ſeditione militari propemodum afflictus eſt. Plinius H. N. l. 2. c. 7. adde Sueton. in Auguſto c. 92.

Campana ſpontaneo pulſu futura praeſagiens Vililiae in regno Aragoniae. Relat. innoxiae A. 1721. p. 734 ſq. Io. Fr. Mayerus Muſei T. 1. p 658 ſq.

Diuinatio e *canum occurſu* vel *latratu.* Tzetzes Chil. XIII. verſ. 213.

Capnomantia ex fumo. Bulengerus lib. 3. cap. 23. Potterus fol. 313. Archaeol. Crinitus XXIII, 3. Alexander ab Alexandro IV, 17.

Caragi ſortilegi a characteribus magicis dicuntur. De his praeter Cangium in Gloſſario, Baluzius ad homil. 12. Caeſarii Arelat. Tom. 8. Bibl. Patrum p. 342.

Caſtronomantia verba quaedam intra dentes muſſitando ſuper vitro aqua repleto, cum cereo accenſo. A. p 95.

Catoptromantia per ſpecula Magica. Bulengerus lib. 3. cap. 7. Rosweidus ad Vitam S. Hilarionis pag. 66. ſeq. Caſp. Schottus Phyſic. curioſ. lib. 4. p. 636. ſq.

Chiromantia, חכמת היד, de qua Io. Conr. Dietericus in Antiquitatt. Biblicis V. T. p. 309 ſq. ad Iobi XXXVII, 7. Franciſcus Valleſius de ſacra Philoſophia cap. 32. p. 211 ſq. Cardanus de rerum Varietate cap. 79. Tomo 3.

Opp. pag. 285. ſq. Iuuenalis VI, 583. *frontemque manumque praebebit vati.* Suidas in οἰωνιστική. Erycius Puteanus Centur. 2. Epiſt. 16. Georg. Paſchius in inuentis nouantiquis p. 604. editionis primae, Bulenger. lib. 3. c. 29. p. 216 ſq. Cornelius Agrippa de vanitate ſcientiarum c. 35. Henricus Klauſing diſſ. de pſeudo-Mathematis § 19–21. Dan. Guil. Mollerus de characteromantia. Altorfii 1693. Gottl. Frid. Ienichen de Geneſimantia. Lipſ. 1699. χειροσκόπους vocat Artemidorus II, 74. Suidas in Ἕλενος, quem χειροσκοπικὸν οἰώνισμα ſcripſiſſe refert.

Cephalonomantia ex capite aſini toſto. Potterus p. 339. Archaeol.

Cephalomantia ex capite ſ. cranio mortui: vide Ioan. Praetorii alectryomantiam cap. 5. Theophanes pag. 45. memorat poſt Iuliani mortem inuenta κράνια πολλὰ ἀνθρώπων, δι' ὧν ὁ παραβάτης τὰ μαντεῖα τοῦ κατὰ Περσῶν πολέμου ποιούμενος etc.

Κηρομαντεία per ceram in aquas infuſam. Potterus p. 340. Praetorius in Alectryomantia p. 5. ſq.

Χοιρομαντεία, diuinatio per porcos, cuius exemplum narrat Procopius lib. 1. c. 9. de bello Gothico, p. 163. ſq. edit. Grotii.

Cledoniſtica per tinnitum aurium, Plin. et vetus Epigramma:

Garrula quid totis reſonas mihi noctibus auris?
Neſcio quem dicis nunc meminiſſe mei.

Nec minus ſaliſſationem ſuperciliorum, oculi vel alterius membrorum, et per ſternutationem etc. Vide Bulengerum Tom. 1. p. 369 ſq. Nicetae theſaurum Tom. 25. Bibliothecae Patrum p. 147. infra in παλμὸς et *ſternutatio.*

Clidomantia quando claui inſcribitur nomen furis. Vide Praetorium p. 6. vel clauis imponitur primo capiti Euangelii Ioannis. A. p. 96.

Infauſta ex *cometis* praeſagia plus ex ſuperſtitione ducere quam ex veritate probat Ioan. Georg. Graeuius Oratione IV. Petrus Baelius in Penſées ſur la Comete. Ioan. Spencerus diſſertatione de prodigiis Anglice Londini 1665, 8. edita. Balthaſar Bekker in libro belgico ſermone compoſito: *Onderſoek van de Betekeninge der Cometen.* Leouardiae 1683, 8. Sic coniunctiones planetarum nihil diui portendere probat Ioan. Chriſto. Sturmius in A. E. 1683. pag. 169. Neque ſtellis influxum et in fata hominum et regionum, et in corpora terreſtria tribuendum eſſe oſtendunt Ioan. Henr. Stuſſius commentationibus ſex de orbe luſibus ingenii aſtrologicis faſcinato. Gothae 1745. et ſeqq. et auctor diſſertationis italice editae Patauii 1757, 4. *Dell' Influſſo degli Aſtri ne corpi terreſtri.*

Coſci-

Coſcinomantia per cribrum. Theocritus III, 31. Lucianus T. 1. p. 753. Artemidor. II, 74. Aelian. VIII, 5. animal. Bulenger. l. 3. c. 31. Io. Praetorii Coſcinomentia, oder Bericht vom Sieblauffe, Curiae Variſcorum, A. 1677, 4. et in Alectryomantia p. 6. ſq.

Craniomantia, diuinatio per ſuturas cranii. *Pluſieurs entre les Bramex du Royaume de Carnate croyent, que tous les hommes ont leur deſtin écrit chacun ſur leur teſte: et quand on leur demande ou cela eſt écrit, ils répondent que les ſutures du crane ſont les caracteres de cette écriture myſterieuſe*, Memoires de Treuoux, A. 1706. p 464.

Crithomantia, per hordeum. Vide Cangii gloſſar. in κριθαρίζειν, ſupra Aleuromantia.

Cryſtallomantia. Potterus p. 338. Archaeol. Cardanus de rerum varietate c. 93. Tom. 3. p. 325.

Cyathomantia. Vide Naudaeum c. 15. Apologiae pro Magis, Geuſii victimas humanas Tom. 1. p. 353. Supplementorum Tomum ad Obſeruationes ſelectas Hallenſes Obſeruatione IV. Mich. Chriſtiani Tierof diſſ. de ſacris Iudaeorum vinculis, Ien. 1657. et interpretes ad Geneſ. XLIV, 5. qui locus tamen nihil aliud ſignificat, quam ex poculo illo ablato [7] Ioſephum augurari de malo peregre aduentantium animo. Ritus ſortitionis in eligendo Imperatore per calices. Nicetas Choniata lib. XX. c. 6. p. 645.

Cyclomantia, B. Dilherr. Tom. 1. diſp. Ienenſ. p. 154.

Dactylomantia ſ. per annulos. Ammian. Marcellin. XXIX, 1. p. 553. Bulengerus lib. 3. c. 35. Potterus p. 338. Archaeol.

Daemonomantia per reſponſa daemonum. Sixti IV. bulla contra Carmelitas quosdam defendentes non eſſe haereticum, daemonum exſpectare reſponſa, exſtat apud Bzouium ad A. C. 1473. n. 20. p. 83.

Daphnomantia per lauri ramum in ignem coniectum qualem ille ſtrepitum ediderit. Bulengerus lib. 3. c. 19. Cerda ad Virgilii Eclog. VIII, 28. Potterus ad Lycophron. p. 112.

De *Engaſtrimythis*, ſiue ventriloquis, memoratis Hippocrati libro quinto Epidem. T. 1. p. 787. quales veteri aetate Eurycles, Python, recenti Fanningus, Ludouicus Brabantius aliique ſolo naturae et artis atque exercitationis adminiculo citra daemonis opem fecere vide quae diſputantur ab interpretibus ad 1 Sam. XXVIII, 7. [8] Edmundo Dickinſono in Delphis Phoeniciʐantibus c. 9. Bulengero lib. 3. c. 6. de diuinatione: a Leone Allatio et D. Caſp. Loeſchero

Ff ff 2 in

[7] Ita Herm. ab Hardt praefat. ad diſſert. de IV. monarchiis Babyloniae. Helmſt. 1708. 8.

[8] Nouiſſimam de ſpectro Endoraeo controuerſiam recenſet S. R. Kraftius Bibl. Theolog. P. 104. p. 333 ſqq.

in ſingularibus de Engaſtrimytho diatribis: a Kirchero Tom. I. Oedipi p. 244. et 382. Io. Brodaeo lib. 9. Var. Lectionum c. 19. Antonio van Dale de idololatricis diuinationibus Iudaeorum cap. 10. Stephano le Moyne in notis ad Varia ſacra p. 993 ſqq. Io. Carolo Schottio in explicatione erudita et ingenioſa Apotheoſeos Homericae p. 102 ſq. Vignolio Maruillio Tomo 2. Miſcell. Hiſtorico litterar. pag. 318. Dauide Millio in diſſertat. de אוב et אובות, ad quale diuinandi genus referri debeant; recuſa in eiusdem diſſertationibus ſelectis, pag. 395 ſqq. et Ioan. Gerh. Meiero in diſſert. qua oſtenditur, Pythoniſſas ἐγγαστριμύθους in tripodis pelui non ex ventre vaticinatas eſſe. Helmſtad. 1727.

Ex felis vel canis transcurſu, qui inauſpicati habebantur, Caſaubonus p. 341 ſq. ad Theopraſti characteres.

Fulminum obſeruatio quam ab Hetruſcis Romani accepere. Vide Diodorum Sic. V. fol. 219. et Plinium H. N. lib. 2. c. 52. ſqq. De hac Beda Tom. I. p. 387 ſq. Aldus Manutius V. de quaeſitis per Epiſtolam Tom. 4. Lampadis artium Gruterianae p. 254 ſq. Io. Pierii Valeriani declamatio Rom. 1517, 8. et Tom. 5. Antiquitat. Rom. Bulengerus libro V. de terrae motu et fulminibus, Tom. I. Opuſculor. Lugduni excuſ. et in eodem Antiquitatum tomo. Berneggerus p. 119. Miſcell. Andr. Olaus Rhyzelius in brontologia ſacra et hiſtorica. Holmiae 1721, 4. Petrus Ahlwardt in Brontotheologia, germanice edita Gryphiswaldiae 1745, 8. Valeſius ad Ammianum XXIII, 5. vbi etiam de Caecinae libro quem de Hetruſca fulminum diſciplina ſcripſerat, teſte Cicerone et Plinio. Explodit eam Lucretius VI, 86. ſeq. Lex Conſtantini M. pro hoc haruſpicinae genere data A. C. 321. in Codice Theodoſiano Tom. 6. pag. 257.

Garoſmantia A. p. 99. lege *Gaſtromantia* ex vaſe aqua pleno, cuius meditullium vocabatur γάστρη. Potterus pag. 337 ſq. Archaeol. Alciphron Epiſtola vlt.

Geomantia, (Gemantian vocat Rolandinus Grammaticus, qui circa A. C. 1263. vixit, in Chronico Marchiae Taruiſinae lib. X. cap. vndecimo) Bulengerus lib. 3. c. 10. Cornelius Agrippa de vanitate ſcientiar. c. 36. Rob. Flud de Fluctibus, H. de Piſis (qui notante Sorberio in Sorberianis p. 161. e Catano et Gerardo Cremonenſi profecit) et Alfakinus, in faſciculo Geomantico comprehenſi. D. Ioan. Andreas Schmidius diſſ. de Geomantia. Ienae 1695. Henr. Klauſingius diſſert. de Pſeudo-Mathematis, Witteb. 1705. § 22 ſq. Begerus Theſaur. Brandenburg. Tom. I. p. 85. Kircherus Tom. 2. Oedipi part. 2. p. 493 ſq. Georgius Paſchius in inuentis nouantiquis pag. 598 ſq Zanatae Philoſophi Perſae Geomantia Mſct. Graecis verſibus Politicis per Arſenium Monachum, memo-

memoratur Lambecio VII. pag. 260. qui etiam pag. 254 ſeq. de methodo Geomantica praedicendi futura quam nugiuenduli quidam tribuerunt Noae Patriarchae.

Goetia. Agrippa cap. 45. de vanitate ſcientiarum. Goetiam a Magia et Pharmacia ita differre notat Nonnus hiſt. 67. ad Naz. vt Magia bonorum daemonum ad bonum, Goetia malorum ad malum aliquod procurandum inuocationem doceat, pharmacia conſiſtat in veneficio aliquo vel amatorio poculo. Eadem habet Suidas in *γοητεία*, et Nicephorus ad Syneſium de inſomniis pag. 363.

Ex *gruum* volatu diuinatio, de qua Iacobus Gaffarellus in curioſitatibus inauditis p. 250 ſeq.

Γυρομάντεις. Artemidoro lib. 2. c. 74. memorati.

Halomantia ex ſale. A. p. 80.

Ἡπατοσκοπεία. Supra, Aruſpicina. Confer Pitiſci Lexicon antiquitatum Romanarum voce *iecur*.

Per *herbam* telephilum vel aliam, prout illa brachio inflicta vel contuſa ſonum edidiſſet. Theocritus III, 28 ſq. Potterus p. 338 ſq. Archaeol.

Hippomantia auguria ex equorum hinnitu, fremitu, ſudore, curſu etc. Hiſtor. miſc. XVII, 22. Berneggerus quaeſt. 50. ad Tacitum. Felleri Trimeſtr. p. 643. Praetorius in Alectryomantia p. 9. Triſtanus T. I. p. 413. Keyslerus antiquit. ſeptentrion. p. 323, 325 ſq. Nicol. Kederus de numo Othini aureo p. 16 ſq. Elias Schedius Iarkii. p. 657, 658.

Hydromantia. Bulengerus lib. 3. cap. 9. pag. 200 ſqq. Caſaubonus p. 154 ſq. ad Apuleii Apologiam, Strabo lib. XVI. pag. 762. Nicephorus pag. 410. ad Syneſium. Kircheri ars magnetica pag. 273 ſqq. Pricaeus pag. 110. Potterus p. 313. Archaeol. Graec. et p. 337. Praetorius loco laudato. Iſidorus Hiſpal. lib. 8. Originum cap. 9. vbi et de aliis generibus magiae et diuinationis. Περὶ ἐνυδρομαντικῆς Damoſtratus apud Suid. Photius p. 565. A. p. 100. vbi octo genera hydromantiae ex Delancro.

Ichthyomantia ſiue per Piſces. Potterus pag. 313. Archaeol. Bulengerus lib. 3. cap. 20.

Per *Iedua* ſiue agnum Zoophyton. R. Moſes ben Samſon apud Bulengerum III, 33. p. 221. Delrio disquiſit. Magic. p. 613.

Ἱερομαντεία ſiue ἱεροσκοπεία. Vide Potterum II, 14. Archaeol. et ſupra in *Aruſpicina*.

Per *Imagines* diuinatio, quam qui exercebant Imaginarii vocantur a Ioanne Sariſberienſe lib. I. Policratici c. 12.

Iſiacorum coniectorum meminit Ennius apud Ciceronem lib. I. de diuinatione capite vltimo.

Lampadomantia, Lychnomantia. Vide Bulenger. III, 32. et Delrionis disquiſitt. Magicas p. 615. vbi et de aliis diuinationum ſuperſtitioſarum generibus. Sueton. in Tiberio c. 19. et ibi Pitiſcum. De ſorte per cereos nominibus Apoſtolorum inſcriptos, Berneggerus in Miſcellaneis diſſ. p. 203 ſq.

Per *Lauri* ramum, ſupra in Daphnomantia. Vide et Caſaubonum ad Theophraſti Character. p. 339 ſq. Zenobii prouerbia V, 34.

Lecanomantia per peluim Pſeudocalliſthenes, cuius locus exhibetur Bibl. Gr. T. 14. p. 148 et 149. Strabo lib. XVI. p. 762. Simeon Magiſter Annal. p. 403. Suidas in Θεόφιλος βασιλεὺς ῥωμαίων. Leo Grammaticus in Leone Armeno p. 446 et 453. Bulengerus lib. 3. cap. 5. pag. 199. Tzetz. Chil. II. hiſt. 44. Potterus p. 337. Archaeol. Nicetas in theſauro Tom. 25. Bibl. PP. p. 147. E. Simeon Magiſter in Annalibus p. 403.

Ex *Leonibus* mactatis. Euſebius VIII, 14. Hiſt. Eccleſ. p. 311.

Libanomantia ex thure, qua primus vſus Pythagoras Philoſophus. Holſtenius ad vitam Pythagorae ſcriptam a Porphyrio pag. 75. Schol. Homeri Iliad. ώ 221. Potterus p. 313. Archaeol. D. Godfrid. Olear. ad Philoſtratum p. 40. Bulengerus lib. 3. c. 28. p. 216.

Lithomantia per lapidem ſideritem. Potterus p. 338. Archaeol. Bulengerus lib. 3. cap. 18. Tho. Gale ad Iamblichum p. 239.

Ex *maculis* corporis, diuinatio. Vide Melampodis libellum περὶ ἐλαιῶν. Lud. Septalium libro de naeuis, Dordraci 1650, 8. qui laudat etiam Abenragel ſcriptorem Arabem huius argumenti.

Diuinatio per *mammas* mulierum contrectatas *et talos*, qua Baſilacium quendam vſum futura praeſagiiſſe refert Nicetas Choniates in Iſaacio Angelo lib. 3. c. 8.

Margaritomantia. A. p. 102.

Ex *menſis*. Pet. Zornius Opuſc. T. 1. pag. 146. ex Tertulliani Apologet. cap. 31.

Ex *Meteoris* variis et *Cometis* vide Bulengerum lib. 3. c. 11. p. 206 ſeq. et Petri Baelii de Cometis cogitata Gallice edita, paullo ante citata.

Metopoſcopia Suetonius in Tito c. 2. Cornel. Agrippa cap. 34. Klauſingius de pſeudo Mathematis § 24. et ſupra, vbi de chiromantis ſiue χειροσκόποις.

Mortis praeſagia. Thom. Bartholinus Centur. 3. hiſt. 58. Ioan. Frider. Mayerus de praeſagiis mortis. Witteb. 1687.

Molybdo-

Molybdomantia, ex plumbi liquefacti diuerſis motibus. Potterus p. 339. Archaeol.

De *moribundorum* diuinatione Petrus Petitus p. 57 ſq. ad Aretaeum, et Erdm. Neumeiſter in der Gewißheit der Seligkeit.

Μορφοσκόπους memorat Artemidorus II, 74.

Auſpicia e *muribus*. Caſaubon. pag. 348. ad Theophraſti characteres. Aelian. lib. 1. var. cap. 11. et de animalibus VI, 41. Melampodem περὶ μυῶν laudat Artemidorus III, 28.

E *muſtelis* διὰ γαλῶν. Origenes IV. in Celſum p. 226.

Necromantia, νεκρομάντεις, Tacito Annal. II, 28. *infernas vmbras carminibus elicientes*. Buxtorfius in נגירא Lex. Talmud. p. 1295. Marius Merſennus in Geneſin p. 585 ſqq. Guil. Malmesburienſis lib. 2. p. 66, 67. vbi de Gerberto. Marshami Canon chronicus p. 343 et 344. Stephanius pag. 46 ſq. ad Saxonem Grammaticum, Agrippa cap. 45. de van itate ſcientiarum. Valleſius p. 218 ſq. Philoſ. Sacrae: Bulengerus lib. 3. c. 3. Potteri Archaeol. pag. 336. Pythoniſſas proprie necromantiam profeſſas eſſe, non Engaſtrimythos fuiſſe diſputat Gilbertus Gaulminus pag. 275. ad vitam Moſis. Vide etiam quae de ψυχαγωγοῖς Ioach. Kühnius ad Pauſaniam p. 252 ſq. Necromantiam a Numa inuentam ſcribit Honorius Auguſtodunus lib. 3. de imagine mundi pag. 991. Necromantae ab aliis dicti *vmbrarii*, vide Lindenbrogii Gloſſarium ad leges antiquas. Νεκυομάντεις Strabo XVI. p. 762. ψυχοπομπία (a qua ψυχοπομποὶ Syneſio memorati) ψυχαγωγιά et νεκυομαντεία idem denotant. Vide Nicephorum Gregoram ad Syneſium de inſomniis p. 410, 411 et 412. et Grabii notas ad Iuſtini Apol. 2. pag. 34. Necromantiam a Numa Pompilio inuentam ſcribit Honorius Auguſtodunenſis libro 3. de imagine Mundi p. 991. Necromantae ab aliis dicti *Vmbrarii*, ab euocandis vmbris. Vide Lindebrogii Gloſſarium ad Leges antiquas.

Ex *Nubibus* diuinatio ab Anthuſa muliere inuenta. Vide Photium in excerptis e Damaſcio p. 554. Iuſtinum quaeſt. 31. ad orthodoxos. Cangii Gloſſar. in περισεριῶται, et νεφοδιῶκται et Gaffarelli curioſitates inauditas.

Oculinomantia, das Auge ausſchlagen. A. p. 105.

Occoſcopia ſ. diuinatio ex aedificiis, et iis quae in illis accidiſſent vel conſpicienda ſe praebuiſſent. Nonnus [9] hiſtor. 61. in Nazianzenum memorans οἰκοσκο-

[9] Nonni locum, quia alia etiam genera μαντικῆς commemorat, adſcribam: *Diuinatrix ſcientia partim* ὀρνεοσκοπητική *eſt, quam Phryges inuenerunt, partim* οἰκοσκοπητική, *partim* ἐνόδιος, *partim* χειροσκόπος, *partim* παλμική. Ὀρνεοσκοπητική *eſt, quum volante hac vel illa aue ante vel retro, dextrorſum vel ſiniſtrorſum, quid hoc ſignificet dicimus. Quam diuinationis* par-

οἰκοσκοπικὸν quod ſcripſerat Xenocrates. Vide Caſauboni Lectiones Theocriticas cap. 5. *ἐνοικομαντειῶν* mentio in S. Baſilii formula exorciſmi.

Oenomantia ſ. diuinatio ex vino libato. Bulengerus lib. 3. c. 35. Delrio disquiſit. Mag. pag. 611. Potterus ſ. 313. Archaeol. Virgilius IV. Aeneid. v. 453–455.

> Vidit, thuricremis quum dona imponeret aris,
> Horrendum dictu, latices nigreſcere ſacros;
> Fuſaque in obſcoenum ſe vertere vina cruorem.

Ὀιονιςικὴ prius dicta, deinde *οἰωνιςική*. Ariſtides Tom. 3. p. 25, 66. Vide ſupra vbi de Auſpicibus et Auguribus, Suidam in *οἰωνιςική*, vbi ſcriptores etiam laudantur, Telegonus, Polles etc.

Ololigemantia ex vlulatu canum. A. p. 105 ſq.

De *Ominibus* variis adi Bulenger. cum Tom. 5. theſauri Antiquit. Rom. p. 441 ſq. Briſſonium in formulis pag. 91 ſq. Perizon. ad Aelianum pag. 126. Anton. Gunth. Heshuſium in diſſ. Lipſiae edita de ominibus 1672. Potterum II, 17. Archaeol. Buſaeum ad Epiſt. 65. Petri Blaeſenſis p. 1326 ſq. T. 24. Bibl. Patrum. Gerhardum Kempherum ad Calpurnium pag. 333 ſeq. Laurentium Beyerlink in theatro vitae humanae T. 5. voce Omen. p. 73 ſq. Petitum Obſ. miſcell. p. 192. Ioannis Alberici (Iohn Aubrey) Miſcellanies [10] upon the following ſubiects: 1) *Day fatality.* 2) *Local fatality.* 3) *Oſtenta.* 4) *Omen.* 5) *Dreams.* 6) *Apparitions.* 7) *Voices.* 8) *Impulſes.* 9) *Knockings.* 10) *Blows invisible.* 11) *Prophesies.* 12) *Marvels.* 13) *Magick.* 14) *Transportation in the Air.* 15) *Viſions in a Beril or Glaſs.* 16) *Converſe with Angels and Spirits.* 17) *Corpscandles in Wales.* 18) *Oracles.* 19) *Extaſie.* 20) *Glances of Love and Envy.* 21) *Secondſighted Perſons.* 22) *The Diſcovery of two Murders by an Apparition.* Londini 1721, 8. Omen proprie ex auibus

partem Telegonus *inueniſſe dicitur.* Ὀικοσκοπητικὴ, *quum quis ea quae in domo contingunt enarrat, quidque hoc portendat, exponit. Verbi cauſſa quando in tecto felis aut ſerpens aut mus apparuit, aut exhauſtum eſt oleum, aut cinis aut aliud quiddam, de quo genere opus edidit* Xenocrates. Ἐνόδιος *autem, quum ea quae in via occurrunt enarrantur, vt ſi quispiam occurrerit hoc geſtans, hoc tibi accidet, ſi autem ille, hoc tibi eueniet, de quo genere* Polles *pertractauit.* Χειροσκόπος *vero, quum ex manuum extenſione ac rugis dicimus rem hanc illam manere, vel quod ipſius nuptiae ambiuntur, vel quod liberos procreabit, vel huiusmodi aliquid, de quo volumen ſcripſit* Helenus. Παλμικὴ *denique quum ex corporis palpitatione aliquid cognoſcitur, vt ſi palpitet oculus dexter, hoc indicat, aut ſi humerus, aut reliqua pars corporis. De quo genere opus elucubrauit* Poſidonius. Alia genera complura commemorat Ioſephus auctor Hypomneſtici; vide Galeum ad Iamblichum de myſteriis Aegyptiorum p. 215. et Hypomneſticum cap. 144.

[10] Bibliotheque Angloiſe T. 9. p. 193, 198. Acta Eruditor. 1722. p. 550. Bibliotheca Bremenſis T. 7. p. 368.

auibus ſumi notauit Salmaſius p. 44. ad Solin. Apud Simplicium in Epictetum p. 129. σύμβολός τις a Wolfio vertitur *omen*. Confer Suidam in ξύμβολον. De ominibus imperii admittendi Berneggerus p. 63 ſq. Miſc. Alia imperii conſequendi memorantur paſſim a Suetonio et Hiſt. Auguſtae ſcriptoribus. De abominatione ſiue ritu deſpuendi vel deprecandi omen vide Caſaubonum p 343 ſq. ad Theophraſti Characteres. De ominibus populor. aquilonar. conſule Bartholini antiquit. Dan. p. 680. κληδόνες ſiue omina a ſortibus differunt; ſortiri enim poteſt, quicunque vult et quotiescunque; omina inopinato obiiciuntur. Vide Scaligerum ad libr. ſecund. diſtichorum Catonis.

Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας de diuinatione *ex oſſibus humerariis*, libellum Michaelis Pſelli manuſcriptum in Bibliotheca Caeſarea memorat Lambecius VII, pag. 224.

Omphalomantia obſtetricum ex infantum vmbilicis. Bulengerus lib. 3. c. 14. p. 212. Io. Langius II, 10. Epiſt. Medicinal. et Caſpar Reyes in campo Elyſio quaeſt. 52.

Onychomantia ex vnguibus. Bulengerus lib. 3. cap. 8. Potterus pag. 338. Archaeol. Ioan. d'Eſpagne lib. V. error. popular. pag. 847. ſq. διὰ τῶν ὀνύχων ἀκούειν. Lucianus Philopatride T. 2. p. 765.

Onomatomantia. Bulengerus lib. 3. c 21. et quae de fauſtis atque infauſtis nominibus a variis diſputantur. Vide Iſidorum Hiſp. VII, 6. Originum, Io. Brodaei Miſcellanea VII, 5. Marci Velſeri opera p. 380. Lipſium ad Taciti IV. Hiſtor. p. 526. Ioan. Molleri Homonymoſcopiam p. 117 ſeq. Georgii Richteri axiomata Oeconomica num. 4. D. Ioan. Schmidii, Profeſſoris Lipſienſis et Dan. Guil. Molleri, Prof. Altdorfini, diatribas de nominum quam vocant fatalitate, et Ioan. Henr. Stuſſii Progr. de omine in nomine. Gothae 1735.

Oomantia ſ. diuinatio ex ouis. Bulengerus lib. 3. c. 15. et 37. Brioſii Epiſt. p. 205. Lomeierus de luſtrationibus c. 21.

De *Oraculis* ſcriptores laudati ſunt in Bibl. Graeca lib. 1. cap. 17. quibus addantur: Chriſtiani Bunſouii diſſertatio de oraculis. Frfti ad Viadr. 1668, 4. Olai Borrichii diſſertatio de oraculis antiquorum, quae legitur in Eiusdem diſſertationibus academicis Hafniae 1715, 8 euulgatis, T. 1. pag. 440 ſqq. Petri Scheibleri de oraculis. Witteb. 1679. Ioan. Chriſtoph. Landgrauii exercit. duae de oraculis Gentilium. Ienae 1688. Petri Ekermanni de principio et fonte oraculorum. Vpſal. 1741, 4. De tripodum figura et cortinae ſiue operculi, in quam aſcendens eique inſidens Pythias vaticinabatur, ſiue potius ψῆφον μαντικὸν in φιάλῃ tripodis ſub cortina ex adyto in μεσόμφαλον phialae, ſiue γαστρὸς tripodis (vnde ἐγγαστρίμυθος) editum excipiebat videndus I. C. Schottus in explicatione apotheoſeos Homericae p. 67 ſqq. Ezech. Spanhemius ad Calli-

 machum

machum p. 383 ſqq. Iac. Sponius Miſc. pag. 118 ſqq. et Peireſcii diſſertatio in continuatione memoriar. litterar. et hiſtoric. T. X. parte 2. Tripodum imagines exhibentur in Begeri theſauro Brandenburgico T. III. pag. 381. Graeuii theſauro A. R. T. V. p. 317. et Philippi Bonanni muſeo Kircheriano claſſe I. pag. 4 ſqq.

Ordalii genera varia, quibus innocentiam diuinare vel probare mos, vt tranſitione per rogum [11] accenſum, vel per vomeres ignitos, (vid. Lindebrogium p. 1495 ſeq. ad Codicem Legum Antiquarum; Zwingerum Vol. 5. theatri vitae humanae p. 1359 ſeq. Lambecium in Originibus Hamburgenſibus ad A. 1257.) inductione chirothecarum ignitarum, geſtatione ferri candentis, miſſione manus in ahenum feruentis aquae, quod examen caldariae vocabant, (Lindebrog. p. 1354, 1356, 1413, 1417 ſq.) proiectione in flumen, adſtando ad crucem, duello etc. de quibus Cangius Gloſſario in *Aqua*, *Ferrum*, *Campiones*, *Crux*, *Ordalium* etc. Agobardi liber de diuinis ſententiis contra damnabilem opinionem putantium Diuini iudicii veritatem igne vel aquis vel conflictu armorum fieri. Tomo 14. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 301 ſq. Allatius ad Acropolitam pag. 251. P. Brunus in Hiſt. Critica rituum ſuperſtitioſorum, Gallice edita Pariſ. 1702, 12. H. Bangertus ad Helmoldi I, 84. pag. 189 ſq. Burcard. Gotth. Struuius in hiſtoria iuris cap. 9. et auctores excitati tum in Hydrotheologia p. 305–309. tum in Lipenii Bibliotheca iuridica edit. nouiſſimae Anni 1757. vocibus: *per aquam frigidam probatio; purgatio per aquam frigidam; crucis iudicium.* Benedictio ferri et aquae ad iudicium faciendum legitur in Goldaſti Tom. 2. rerum Alemannicarum p. 139. Ordo probandi homines de crimine ſuſpectos per ignitos vomeres, candens ferrum, aquam feruentem vel frigidam recenſetur in Bernhardi Pezii theſauro anecdotorum Tom. 2. parte 2. pag. 635 ſqq. De ritu probationis per aquam frigidam videndus quoque Mabillonius T. 1. Analector. p. 47 ſqq. et Carolus le Cointe T. 8. annal. Francor. p. 85 ſqq. per aquam calidam idem ibidem p. 95 ſqq. per panem Bibliotheca vniuerſalis T. 5. pag. 355. et Baluzius T. 2. Capitular. p. 654 ſq. per S. Euchariſtiam Ioan. Andr. Schmidius ſingulari de hoc argumento diſſertatione Helmſtadii 1718. edita. De modo probandi innocentiam per duella Ioan. Seldenus in libello anglice edito 1610. et recuſo Londini 1712, 4. inſertoque Tom. 3. Operum eiusdem. Iac. Baſnagius in diſſertatione de duello, gallice primum edita 1720. et recuſa deinde Baſileae 1740, 12. Et ſcriptores, qui plenis calathis afferuntur in Lipenii bibliotheca iuridica edit. recentiſſimae, voce Duellum. De ritibus Duelli apud Graecos vide Poſſinum T. 1. pag. 438. ad Pachy-

merem;

[11] Catholicus qui cum Ariano, hoc recuſante, e rogo diſputans illaeſus manſit, memoratur a Theodoro Lectore lib. 2. Hiſt. p. 566.

merem; apud Anglos Seldenum in libello paullo ante laudato; apud Germanos Chriſtiani Godofredi Hoffmanni diatribam Frfti ad Viadrum 1730. editam; apud Septentrionales nationes Petrum Salanum pag. 117 ſqq. ad Egilli Aſmundique Hiſtoriam Gothice editam; Loccenium Antiquitatum Suecogothicarum lib. 2. c. 45. et Simonis Ioannis Tolpii diſſertationem de monomachia Hyperboreorum. Aboae 1703, 8. Plura dabunt Ioan. Baptiſta Thiers in libro A. 1679. Gallice edito de ſuperſtitionibus, et auctor diſſertationum inſertarum Memoriis litterariis Treuoltinis A. 1711. pag. 1407. et 1025. ſeq. *Diſſertations ſur les epreuves ſuperſtitieuſes, appellez jugement de Dieu*, Chriſtianus Ebelingius de prouocatione ad iudicium Dei, ſiue de probationibus quae olim fiebant per iuramentum, per duellum, per ferrum candens, per aquam feruentem et frigidam, per ſymbolum Crucis, per ſortem, per cruentationem cadauerum occiſorum, et per citationem ad tribunal Dei, Lemgouiae 1711, 4.

Oſcines aues diuinatoriae; vide Feſtum.

De *Oſtentis* Cardanus de rerum varietate cap. 69 ſq. Tom. 3. Opp. p. 237 ſeq. vt Iulium Obſequentem, Lycoſthenem aliosque iam omittamus. Bulengerus de prodigiis Tom. 5. Graev. p. 457 ſq. Ioannes Spencerus libro Anglice edito de prodigiis. Londini 1665, 8. Antonius Anſelmus et Nicol. Freretus in diſſertationibus, quae leguntur in Memoriis academiae inſcriptionum T. V. p. 59 ſqq. edit. Amſtelod. et Olaus Celſius in diſſ. de prodigiis. Vpſal. 1704, 8.

Paedomantia. Herodotus II, 119. Elmenhorſt. ad Gennadium pag. 195. et 210 ſq. Bonifacius lib. 8. hiſt. ludicrae c. 21. Supra in *Aruſpicina*, et *βρεφομαντεία*. De hac etiam accipiendus Trithemius, licet Podomantiam malit vir doctus in Gundlingianis parte 36. p. 34.

Ex *palmae* foliis, vide Kaempferi antiquitates exoticas p. 755.

Diuinatio per Παλμὸν ſiue *ſaliſſationem* membrorum, de qua laudaui plures ſcriptores l. 1. Bibl. Graecae cap. 15. vbi de Melampode, quibus addatur Pachomius iunior ſermone, quem Val. Ern. Loeſcherus edidit in appendice ſtromatei diſſertationum pag. 148. et Nicephorus ad Syneſium de inſomniis pag. 359.

Parthenomantia ad integritatem, caſtitatemque et virginitatem diuinandam. Bulengerus III, 34. p. 221. Ioan. Beuerouicius quaeſt. Epiſtolic. p. 31 ſq. 48 ſq. ad locum Deut. XXII, 17. Philo Iudaeus de legibus ſpecialibus p. 606 ſq. ad Numeror. V, 12. Wagenſeilius ad Sota et in telis igneis Satanae p. 399 ſq. Andreas Acoluthus de aquis amaris, Gabriel Grodeckius de probationibus caſtitatis, Antonius Bynaeus de Natali Chriſti p. 24 ſq. Petauius XIV, 5. de incarnatione, Seldenus in vxore Hebraica pag. 230 ſq. Gilb. Gaulminus ad Euſtathium de amoribus Iſmenii et Iſmenes p. 37 et 43. Fortunatus Fidelis de re-

lationibus Medicorum III, 1. p. 337 ſq. Steph. Rodericus Caſtrenſis de natura muliebri p. 97 ſq. Ioan. Baptiſta Sitonus in Miſcellaneis iatroſophicis p. 290 ſq. I. Seuerinus Pinaeus et Melchior Sebizius de integritatis et corruptionis virginum notis, Caſpar Reyes in campo Elyſio quaeſt. 39. et 38. vbi etiam de notis virginitatis in maribus. A. p. 114.

Peratoſcopia ex inſpectione rerum extraordinariarum, quae in aere apparent. A. p. 114.

Πηγομαντεία, per aquam fontanam. Potteri Archaeol. pag. 337. Alia de diuinatione ex fontibus vide ſis in Memoriis litterariis Triuultinis A. 1710. menſe Iulio p. 1280 ſeq. vbi laudatur diſſertatio Iuſti Friderici Hammerikii de hoc argumento, adde Keysleri antiquit. ſeptentrion. p. 376. Eckhardum T. 1. rerum Francic. T. 1. p. 420. A. p. 113.

Phyllomantia ſ. diuinatio ex foliis arborum, vide Euſtathium ad I. Iliados p. 36. Ex ſtrepitu folii papaueris Apoſtolius XV, 20. prouerb. Facit huc quod de Abrahamo Kabſi ex motu foliorum, etiam vbi ventus non ſpiraret, et arboribus ſindone tectis diuinante, garriunt Iudaei. v. I. C. Wolfii B. H. Vol. 1. pag. 99.

Phyllorodomantia, ex foliis roſarum eorumque ſonitu. A. p. 114.

Phyſiognomia, de qua ex veteribus Ariſtoteles, Polemo, Adamantius: et recentiores Ioan. Baptiſta Porta aliique infiniti. Confer Franciſcum Valleſium p. 213. Philoſ. ſacrae, Cornelium Agrippam de vanitate ſcientiarum cap. 33. et Georg. Paſchium in inuentis nouantiquis p. 601 ſq. Origenes lib. 1. contra Celſum p. 26. memorat Phyſiognomones Zopyrum, Loxum, Polemonem.

Per *picum*, auem, vnde Saturni filio Pico auguriorum inuentio tribuitur. Seruius in 7 Aeneid.

Diuinatio per *piſces*. Aelian. VIII, 5. animal. ſupra in *Ichthyomantia.*

Pluuiae ὑετομάντις cornix. Euphorion apud Muretum variar. lection. XVI, 18.

Podoſcopia ſiue *Podomantia* ex plantis pedum, de qua Ioannes de Artis auctor libri A. 1619. Pariſiis editi de pedis admirandis. Vide Morhofium T. 2. Polyhiſtor. lib. 3. c. 1. n. 4. p. 454. edit. Lubec. 1714. et Thomae Bartholini centur. 3. epiſtol. medic. 76. p. 321.

Per *Porcos* diuinatio apud Procopium lib. 1. de bello Gothico c. 9. Confer Ioan. Phil. Caſſelii commentationem de fauſto Romanorum omine ex ſue Albana. Magdeburgi 1749.

Ex *Poculis* diuinatio vide Suidam in Κοτταβίζειν et ſupra, *Cyathomantia.*

Διὰ πλυνῶν καὶ λεκανίδων, Φεναкομάντεις, e pelui aquis plena Nicetas Choniates lib. X. p. 368. Cardanus Tomo 3. Operum p. 320.

Ψαμ-

Ψαμμομαντεία per arenam. Cangius Gloſſar. Graec. appendice p. 212.

Pſephomantia vide Bulengerum lib. 3. c. 38.

Pſychomantiae mentio apud Ciceronem lib. 1. de diuinatione, c. vlt.

Pullomantia, e pullis paſcentibus Graev. ad Flori II, 2. *Soliſtimum tripudium* Cellar. p. 96. ad Minuc. *pullarii* Cic. X, 12. ad famil.

Pyromantia ex igne, et flamma victimae. Rupertus ad Florum p. 112. Dausquelus ad Silium Italicum p. 378 ſq. vbi de pilis militum ardentibus. Bulengerus lib. 3. c. 10. Schol. Euripidis Phoeniſſ. v. 1621. et V. C. Ludov. Caſpar Valckenaer pag. 426. commentarii in Euripidis Phoeniſſam Franequerae 1755, 4. euulgati. Suetonius in Tiberio cap. 54. Dan. Heinſius ad Sil. V. 180. Ioan. Tolandus Opp. poſtum. T. 1. p. 79 ſqq. Plinius H. N. lib. 7. cap. 56. *Aruſpicium Delphus, igniſpicia Amphiaraus, auſpicia auium Tireſias Thebanus inuenit.* De Hirpinis impure per ignem ambulantibus Solinus cap. 8. Supra in *Ordalium.*

Quadratum magicum diuinatorium, de quo Auguſtini Vagetii τοῦ μακαρίτου diſſertatio Wittebergae A. 1695. edita.

Rhabdomantia, Xylomantia (mit der Wunſchel-Ruthe) vide interpretes ad Ezechielis XXI, 21. et Hoſeae IV, 12. Bulenger. lib. 3. cap. 26. Lindenbrog. ad Amm. Marcellinum p. 78. et gloſſario ad Codicem Legum antiquar. in *Teni.* Gale pag. 238 ſq. ad Iamblichum de Myſteriis Aegyptiorum. Mich. Libetanzii diatribam de Magia baculorum, Lipſ. 1661. et Godlieb Gerhardi diſſertationem de Rhabdomantia. Lipſ. 1700. P. Brunium Oratorii presbyterum in hiſtoria Critica rituum ſuperſtitioſorum Gallice edita. *Hiſt. Critique des pratiques ſuperſtitieuſes qui ont ſeduit les peuples, et embaraſſé les Sçavans.* Pariſ. 1702, 12. Ioan. Godfridi Zeidleri librum de virgula diuinatoria Mercuriali vulgatum Germanice Halae 1700, in 8. cum praefatione D. Chriſtiani Thomaſii, oppoſitum Vaillemontii libro gallice edito Amſtelodami 1693. et 1696, 12. ſub titulo: *La phyſique occulte, ou traité de la baguette divinatoire*, inſerto deinde Vaillemontii muſeo T. 3. pag. 113 ſqq. adde Henr. Chriſtian. Henninium ad Iac. Tollii epiſtolas itinerarias pag. 217 ſqq. Eliam Schedium Ioan. Iarkii p. 652 ſq. Kircheri artem magneticam p. 500 ſqq. Theophili Albani entlarvtes Idolum der Wünſchel-Ruthe. Dresdae 1704, 8. cuius continuatio prodiit ibid. 1706, 8. Ioan. Andr. Fiſcheri progr. de virgula diuinatoria. Erfurti 1719. Io. d'Eſpagne libr. V. errorum popularium p. 850, 851. et Io. Rudolphi Salchlini idolomaniam et rhabdomantiam antichriſtianam, ſiue, diſſertationem hiſtoricotheologicam ad Hoſeae IV, 12. Bernae 1715.

Rhapſodomantia ſiue diuinatio ex rhapſodia aliqua poetae. Vide Caſaubonum ad Spartianum p. 19. et quae infra de fortibus Homericis et Virgilianis.

Sideromantia per ferrum candens. Potterus p. 339. Archaeol. et ſupra in *Ordalium*.

Diuinatio ex *Somniis* quam ab Abrahamo et Ioſepho quidam repetunt, vide Suidam in Abraham, et Iuſtinum lib. 36. hiſtoriarum. Alii a Telmiſſenſibus vt Nazianzenus I. in Iulianum p. 100. Huius diuinationis tria genera, χρηματισμὸν, ὅραμα et ὄνειρον diſtincta vide apud Potterum II, 13. Archaeol. de quibus plura ad Chalcidium. Ceterum regulas vaniſſimae artis onirocriticae, diuina et naturalia ſomnia nullo certo indicio diſtinguentis, tradiderunt ex veteribus [12] Aſtrampſychus, Artemidorus, Achmet, etc. Videndus etiam Syneſius de inſomniis, Scholiis Nicephori Gregorae illuſtratus; Macrobius in ſomnium Scipionis. Ioan. Sarisberienſis II, 15 ſqq. policratici. E recentioribus Cardanus; Coelius Rhodiginus XIV, 43. Baluzius ad Cyprianum p. 173 ſq. et 268. et ad vitas Pontificum Auenionenſium p. 1223. Alexandri ab Alexandro diſſertationes quatuor de rebus admirandis. Romae 4. Moſis Amyraldi diſcourſe of Divine dreams ex Gallico Anglice verſus a Lowdio. Londini. 8. Iudicium medicum ex inſomniis ferre docuit ſingulari libello Hippocrates. Oniromantias Iudaeorum ſpecimen apud Buxtorfium pag. 2095. Lexici Talmudici.

De *Sortibus* (publicis et priuatis ſiue κλήροις μαντευομένων Schol. Euripidis ad Hippolytum v. 1057.) quales fuere Sortes Antiatinae, Aporianae, Lyciae, Deliae, Caeritum, Falerinae, Praeneſtinae etc. Bulenger. Tom. 5. Graev. p. 361 ſq. Sirmondus p. 233. ad Sidonium. De ſortibus Antiatinae fortunae vide Philippum a Turre parte I. cap. I. ad monumenta veteris Antii. De ſortibus Praeneſtinae fortunae Ioſephum Mariam Suareſium lib. I. c. 14. Praeneſtis antiquae, T. VIII. theſauri Italiae, parte 4. et Fabrettum p. 664. veter. inſcription. Tum ſortes Homericae, Virgilianae ex locis forte ſe offerentibus Homeri vel Virgilii, ad quarum exemplum inter Chriſtianos etiam ſortes Biblicae [13] frequentatae. Videndi Caſaubonus ad Spartiani Hadrianum cap. 2. Lampridius in Alex. Seuero cap. 14. Antonius van Dale libro de oraculis, et origi-

[12] Plures laudaui in Bibl. Graeca lib. IV. cap. 13.

[13] Meminit earum ex Auguſtino Agobardus libro de imaginibus T. 14. Bibl. Patrum p. 293. adde p. 931. D. Georgii Serpilii Leben bibliſcher Scribenten VIII. pag. 325 ſqq. Ioan. Dav. Klugium in eclogis ad epiſtolas anniuerſarias. Ioan Deutſchmanni diſſ. de ſortibus biblicis, Ienae 1698. et Ioan. Frid. Cottae diſſ. de ſortibus ſanctorum, Tub. 1758. editam. Similiter Muhamedanos ſortibus vti Alcoranicis, notatum in vita Timuri, quae ex Perſico verſa Gallice lucem vidit Delphis 1723, 12. lib. I. c. 24. T. I. p. 289. adde Dav. Millium Diſſ. ſelect. p. 53. edit. repetitae Lugd. Bat. 1743, 4.

origine idololatriae: Bulengerus ſingulari libro Tom. 1. opuſculorum p. 299 ſq. Gutherius IV, 11 ſq. de iure Pontificio: Io. Morinus de ſacris ordinationibus f. 234. P. Brunius in Hiſt. Critica rituum ſuperſtitioſor. p. 368 ſq. Ioan. Clericus libro gallice edito de Lotteriis (quem I. C. Seirſius germanice vertit) cap. 9. Cangii Gloſſarium voce *fortes ſanctorum*. D. Io. Georgius Neumannus in programmatibus Academicis p. 100 ſq. Berneggerus in miſcellaneis p. 187 ſq. Chriſtianus Gottlieb Schwartz de ſortibus Poeticis, Altdorf. 1712. Memoriae litterariae Treuoltinae A. 1711. p. 1435. Obſeruationes Hallenſes T. 4. obſeruatione 13. Tiraquellus de iure primogeniturae p. 152 ſq. I. C. Dietericus in antiquitatibus Biblicis V. T. p. 379 ſq. Henricus Benzelius de ſortibus veterum, Tomo 1. Diſſertationum eius, Francof. et Lipſiae 1745, 4. iunctim in forma quadripartita editorum p. 39 ſqq. Ioan. Eenberg diſſ. de ſortilegiis. Vpſal. 1705, 8. Wilh. Chriſti. Iuſt. Chryſander oratione de ſortibus. Halae 1740, 4. Mich. Chriſto. Hanouii diſſertatio de electione per ſortem. Gedani 1743. germanice verſa a Georg. Chriſtiano Trauſoldo. Hamb. 1751, 8. Io. Dieter. Wincklerus in Gedanken über die Spuren göttlicher Providenz im Loſe bey Beſetzung wichtiger Ehren-Aemter. Hildeſiae 1750, 4. Frider. Aug. Iunius in commentatione de ſorte, remedio ſubſidiarias cauſſas dubias dirimendi. Lipſ. 1746, 4. De ſortitionibus Hebraeorum Io. Clericus ad Leuitici XVI, 8. et Numeror. XXV, 15. Stephanus le Moyne ad Varia ſacra p. 586, 590. Martinus Mauritius, Wolbaco-Marchicus, in libro de ſortitione veterum, maxime Hebraeorum, Baſil. 1692, 8. De ſortibus Chriſtianorum diſſeritur in theſauro gemmar. antiquar. aſtriferarum Florentiae 1751. tribus voluminibus in folio edito, Vol. tertio, occaſione gemmae aſtriferae veterum Chriſtianorum. De ſortitionibus veterum ac recentiorum Opus promiſſum Georgii Andreae Vinholdi, Rectoris Scholae Zwickauienſis, nondum lucem vidit quod ſciamus. De ritu ſortitionis in eligendo Imperatore per calices Nicetas Choriata XX, 6. p. 645. Sortiri prouincias atque inter ſe parare munera ſolebant Romae quotannis magiſtratus. Vide Feſtum in voce *parare*, et Io. Frid. Gronouium lib. 1. obſ. c. 4.

Spondanomantia ex cineribus ſacrificiorum. A. p. 116.

Sternomantia per daemones in corporibus obſeſſorum. A. p. ead.

Speculatoria ſ. per ſpeculum diuinatio. Agrippa p. 38. de vanitate ſcientiarum et Geuſii victimae humanae Tom. 1. pag. 355. Apuleius in Apologia. Ioan. Sariſberienſis II, 27. policratici. Supra in *Catoptromantia*.

Diuinatio ex *ſternutatione*. Vide Buſaeum ad Epiſtol. 65. Petri Bleſenſis T. 24. Bibl. Patrum pag. 1327. Scaligeri lection. Auſonian. lib. 1. cap. 16. Meurſii ſpicileg. Theocritic. p. 45. Origenem IV, in Celſum p. 226. Plutar-

chum

chum in Themiſtocle T. 1. pag. 262. Iſaac. Voſſium ad Catullum pag. 105. Alexandrum ab Alexandro lib. 2. Genial. dierum cap. 26. Plutarchum de Genio Socratis f. 581. et 582. Apoſtolium XIII, 94. Prouerb. Iac. Moſanti Brioſii epiſtolas p. 198 ſqq. et 208. Eſchenbachii diſſertat. academ. pag. 569. Bartholini antiquit. danicas p. 677. Morini diſſertationem de eo, quod ſternutantibus fauſta exoptantur, Tomo quinto memor. Acad. inſcription. p. 429 ſqq. Conferantur ſcriptores qui ſupra p. 544. a nobis ſunt laudati. Vide et quos laudant viri docti ad Petronium c. 98. Dixere quoque ſternutationem ſtrepitum qui editur ab lumine, atque exinde fauſtum omen cepere. Notus locus Ouidii in Epiſtola Heronis ad Leandrum, verſ. 151.

Interea lumen, poſito nam ſcribimus illo,
Sternuit, et vobis proſpera ſigna dedit.
Ecce merum nutrix fauſtos inſtillat in ignes,
Crasque erimus plures, inquit, et ipſa bibit.

Stoichiomantia. A. p. 116.

Sycomantia ex folio fici. Bulengerus lib. 3. cap. 25.

Diuinatio per *talpam*, cuius corde vorato futura praeſentire ſe poſſe exiſtimabant Magiae myſtae. Vide Plinium XXX, 3. et Kuranidum ſcriptorem pag. 104.

Diuinatio de morbi euentu coniiciendo ex illo *tempore* quo quis decubuit. Vide Hermetis iathromathematica, et quae de illis dixi lib. 1. Bibl. Graecae cap. 9. vbi etiam de Hippocrati et Galeno tributis ſcriptis eiusdem argumenti. Petoſiridis Epiſtola de qua Lambecius lib. 6. parte 2. pag. 94 ſq. 104 ſq.

Thephromantia, per cineres. Potterus p. 339. Archaeol.

Teratoſcopia diuinatio ex portentis, de quibus Iulius Obſequens, Conr. Lycoſthenes et Ioach. Camerarius in libris de prodigiis. Cornel. Gemma in Coſmocriticis, Beyrlingius denique in theatro, voce *prodigium.*

Ex *terrae motu.* Vide Hermetis ſiue Orphei verſus de hoc argumento qui exſtant ad calcem Anthologiae Epigrammatum Graecorum, et Bulengerum de terrae motu et fulminibus, Tom. 5. Antiquit. Rom.

Θρίαι, diuinatorii calculi, *μαντικαὶ* ψῆφοι. Heſych. Etymol. et Suidas in *Θρίαι.*

Tripudium ſoliſtimum, augurium e pullis paſcentibus. Supra in *pullomantia*, Angelus Cauſſeus T. 5. theſauri Rom. antiqu. p. 323. Begerus et Graev. ad Flori II, 2. Plutarchus in Gracchis p. 831. C. Gruteri inſcript. p. DCCLVII, 6. Similis *coracomantia* de qua Strabo lib. IV. p. 303. edit. Almeloueen. ex Artemidoro, et Tolandus T. 2. Opp. poſtumor. p. 137 ſqq. *Tym-*

Tympanomantia Lapponum. Vide Olai Wormii Muſeum p. 385 et 386. vbi icon tympani Lapponici; Ioan. Scheferum in Lapponia.

Tyromantia, per caſeum, cuius meminit Heſychius, niſi legendum pyromantia. Sed Aelianus quoque VIII, 5. animal. memorat μαντεύοντας τυρίσκοις, et Artemidorus II, 74. Onirocritic. τυρομάντεων meminit, licet et ibi ignium vates reddiderit Cornarius.

Vroſcopia, ſiue ex vrinis diuinatio. Thomas Bartholinus Cent. IV. hiſtor. Medic. 79.

De Arabum diuinationibus diſſerit Abraham Ecchellenſis in Hiſtoria Arabum quam Chronico Orientali ſubiunxit p. 261 ſq. interque infinita ariolandi genera ipſis haec praecipua eſſe notat p. 265. *Alſanebo* augurium ab auibus, *Albarebo* a quadrupedibus, *Altatioro* ex volatu, *Alzagiaro* auſpicium, *Albaiaſato* ariolationem, *Alkaiaſato* diuinationem e veſtigiis, *Alpharaſato* ex vultu et corpore quam Graeci φυσιογνωμίαν vocant, et *Arrambo*, ex arena ſeu puluere Geomantiam. De mulieribus fatidicis veterum Celtarum gentiumque ſeptentrionalium, ſpeciatim de Druidibus feminis, Volis, Genis, Alrunis, Velleda, Aurinia, Ganna, Iettha etc. eruditam diſſertationem antiquitatibus ſuis ſeptentrionalibus adiunxit Ioan. Georg. Keyslerus pag. 369 ſqq. De Alrunis Germanorum ſingularis eſt Godofr. Chr. Rothii ſententia in comment. de imagunculis Germanorum magicis, quas Alrunas vocant, Helmſtadii 1737, 4. edita. Cenſet enim vir doctus Alrunas a Germanis amuletorum inſtar adhibitas fuiſſe. Sed reſpondit Rothio Ioan. Sam. Schmidius in commentatione de Alrunis Germanorum, Halae 1739, 8. euulgata, oſtendens, Alrunas fuiſſe feminas ſagas, oracula reddentes, multarumque praetendentes rerum ſcientiam; imagines autem alrunicas fuiſſe eas icunculas ſacras, quarum ope ſagae iſtae arcana diuinarint, fata praedixerint, et vel fauſta vel infauſta a ſe inferri poſſe confiſi ſint.

III. Vt gentibus Vates ſui, Sibyllae, Oracula atque Diuini, ita populo Iudaico ſui fuere Prophetae, atque eundem Deum per vtrosque futura hominibus ſignificaſſe, audacter affirmant quidam e veteribus vt Iuſtinus quaeſt. 2. ad Orthodoxos, Bileami exemplo pugnans. Confer Rich. Simonis partem 3. Epiſtolarum ſelectarum, Epiſtola 9. Sed vt veri Prophetae a ſolo Deo mitti poſſunt, et quandoque per eosdem monitae etiam haud dubie ipſo diſpenſante ſunt gentes, ſic fallacias et fraudes vatum oraculorumque Ethnicorum nemo ſanus Deo tribuerit. Similiter parum credibile eſt Deum miſiſſe Prophetas ſuos tantum per συγκατάβασιν quandam, ac ne Iudaei Aegyptiorum ſcilicet diuinos ac falſa conſulerent oracula, vt perſuaſum Spencero III, 2. de legibus Hebr. § 3. et Henr. Dodwello Epiſt. 2. de ſtudiis Theologicis, qui ideo ad ſa-

eros Prophetas intelligendos commendat ſcripta Ethnicorum facientium ad Onirocriticem et oraculorum interpretationem. Sed aequum eſt exiſtimare, Deum ex beneuolentia in genus humanum prius excitaſſe veros Prophetas et bonum ſeminaſſe ſemen, quam falſorum diuinorum propullularent Zizania. Itaque et primi mortalium et Patriarchae, Prophetarum titulo appellantur. De variis rationibus quibus Deus Prophetas edocuit, vt per ſomnium, viſum, admonitionem ſiue vocem, (בת קול) ſpectaculum et reuelationem quam Spiritum S. vocant Hebraei, videndi Maimonides de fundamentis legis cap. 7. et in More Nevochim II, 36 ſq. Abarbanel prolegom. in Danielem, Chalcidius pag. 351 ſeq. Eugubinus et alii ad Numer. XII, 8. Pricaeus ad Actor. IX, 2. Henr. Witſius in Miſcell. Theol. lib. 1. Molinaeus de vate lib. 1. Sam. Gerh. a Melle diſſert. de commercio Dei et hominum. Witteb. 1712. Ioan. Henr. Hänerus diſſertationibus binis de Bathkol. Ienae 1673. Ioan. Andr. Danzius in diſſert. de filia vocis nefanda Diuinae aemula. Ienae 1716. Ioan. Gottlob. Carpzouius in introductione ad libros V. T. P. 3. c. 1. § 6 et 7. pag. 14. ſeq. et in notis ad Goodwinum pag. 522 ſqq. et Nicolaus Gurtlerus Baſileenſis, Theologus Dordracenus in ſyſtemate Theol. Propheticae Amſt. 1702, 4. lib. 1. c. 2. qui etiam capite 3. diſſerit de notis quibus veri Prophetae a falſis diſcernuntur, de quibus conſulendus praeter laudatum Witſium lib. 1. Miſcell. c. 15. Cotelerius ad Hermae Paſtoris mandatum 10. Tom. 1. Patrum Apoſtol. p. 97, 99. Ioan. Gerſonis libellus de probatione ſpirituum, inter eius opera, et Tom. 3. Concilii Conſtantienſis p. 28 ſq. Elias du Pin prolegom. Bibl. T. 1. p. 38 ſq. Io. Gottlob. Carpzouius in introd. ad libros V. T. P. 3. c. 1. §20. et 21. p. 52 ſqq. Dan. Griebneri diſſert. de characteribus Pſeudoprophetarum. Lipſ. 1678.

Hebraei numerant Prophetas XLVIII. vide Bartoloccii Bibl. Rabbinicam Tomo 3. p. 456. A Chriſtianis ſcriptoribus Prophetae LXX. Prophetites X. obſeruantur, vt notauit Cotelerius ad lib. 4. Conſtitut. Apoſtol. cap. 6. p. 295. illuſtrans ſchedion Epiphanii de totidem Prophetis quod e MS. Regio ibi protulit. De praerogatiuis miraculorum et Prophetiarum Moſis prae reliquis Prophetis, Maimonides ad Codicem Sanhedrin Tom. 4. edit. Surenhuſ. p. 264. et in More Neuochim II, 35. et Ern. Frider. Neubauer in diſſertat. de Moſis prae reliquo Prophetarum choro praerogatiuis ſingularibus. Giſſae 1734. De dono Prophetico inter primos Chriſtianos, Herm. Witſius lib. 1. Miſcell. c. 24. Gurtlerus ſyſtem. Theol. Propheticae pag. 428. Henr. Dodwellus diſſ. 2. ad Irenaeum, B. Bebelius ſaecul. IV. Tomo 2. p. 961 ſq. Tob. Pfannerus de donis miraculoſis Eccleſiae c. 6. et Gottfridus Arnoldus in opere de primorum Chriſtianorum vita et moribus Germanice edito II. pag. 156 ſeq. et Ioan. Laur.

Moſhemius in diſſert. de illis, qui Prophetae vocantur in Nouo Foedere. Helmſtadii 1732. auctius recuſa in Vol. ſecundo diſſertat. eius ad H. E. pertinentium. Altonauiae 1743. 8. p. 127 ſqq.

Omittimus alia quae de Prophetis veris falſisque diſputant praeter laudatos Witſium et Gurtlerum, Petrus Molinaeus in Vate, ſeu de praecognitione futurorum et de bonis maliſque Prophetis, libris 4. Lugd. Batav. 1640, 8. Dauid Knibbe in Hiſtoria Prophetarum, libris itidem IV. Belgice et A. 1709, 4. Bernae Germanica etiam lingua editis: Antonius Borremanſius dialogo de Poetis et Prophetis, Amſt. 1678, 8. Petrus Petitus libris 3. de Sibylla, Mericus Caſaubonus de Enthuſiaſmo cap. 2. quod eſt de Enthuſiaſmo diuinatorio: Thom. Galeus ad Iamblichum de Myſteriis Aegyptior. ſect. 3. Io. Spencerus diſcourſe concerning vulgar Prophecies. Lond. 1665, 8. Henricus Howard defenſative againſt the poiſon of ſuppoſed Prophecies. Lond. 1620. Chriſtophorus Wittichius Oratione inaugurali de Oraculorum Diuinorum veritate et Gentilium falſitate, Lugd. Batav. 1682, 4. ad calcem exercitationum Theologicarum. Smithus diſcourſe of Prophecy, et quos laudat Ioan. Chriſto. Wolfius Bibl. Hebr. Vol. 2. pag. 139 ſqq. et Vol. 4 pag. 37 ſqq. quibus addantur diſſertationes Io. Georg. Bindrim. Roſtoch. 1677. Dauid. Clodii. Giſſae 1685. et Ioan. Conr. Kesleri. Bremae 1704. De Prophetiſſis vide praeter Witſium laudatum Ioan. Andr. Schmidii diſſertat. de puluillis et peplis Prophetiſſarum, recuſam in theſauro nouo diſputationum philologic. Tom. 1. p. 972 ſqq. De veſtitu prophetarum conſule Ottonis Nathan. Nicolai commentationem Magdeburg. 1746, 4. euulgatam.

IV. Moſis Miracula Iudaei numerant LXXVI. ceterorum Prophetarum LXXIV, quae videri poſſunt apud Menaſſe ben Iſrael in Conciliatore ad Deut. XXXIV, 10. quanquam Abarbanel et alii non plura quam LXXV. miracula in vniuerſis Veteris Teſtam. libris relata eſſe opinantur. De miraculis Moſaicis a Moſe omiſſis videndus Ioan. Euſebius Nierembergius lib. 6. de Origine S. Scripturae cap. 31, 32. Eliae miracula ſeptem, Eliſae quatuordecim computat Anaſtaſius Sinaita ſiue Nicaenus quaeſt. 47. In Pirke Aboth Tom. 4. Mishnae Surenhuſianae p. 467. legas decem haec miracula in templo Hieroſolymitano obſeruata eſſe: *Nunquam abortiuit mulier ab odore carnis quae in ſanctuario immolabatur. Neque foetuit vnquam caro illa ſanctificata. Non conſpecta fuit muſca in domo mactationis. Non accidit caſus nocturnus Sacerdoti magno in die expiationis. Non extinxerunt pluuiae ignem qui erat in ſtrue lignorum. Non vicit ventus columnam fumi. Non repertum eſt vllum vitium in Gomer et in duobus panibus, et in panibus facierum. Stabant coartati et adorabant dilatati. Non laeſit*

laeſit vnquam aliquem ſerpens et ſcorpio in Hieruſalem. Nec dixit homo ſocio ſuo, anguſtior eſt mihi locus quam vt poſſim pernoctare Hieroſolymis.

Meſſiam miracula facere debuiſſe impudenter negant recentes Iudaei plerique, contra Prophetarum atque veterum Hebraeorum et Abarbanelis aliorumque diſerta teſtimonia, vt oſtenderunt Grotius ad Matth. XII, 23. Huetius demonſtrat. Euangel. propoſit. IX. pag. 825 ſeq. Vitringa lib. 2. obſeruatt. ſacr. cap. vlt. Georgius Elieſer Edzardi ad Auoda Sara caput 2. p. 316. Matur. Veſſierius la Croſe in dialogis eruditis Gallice editis p. 81 ſq. Chriſt. Schoettgenius in Horis hebraicis T. 2. p. 172, 375, 540, 601. et in libro Jeſus, der wahre Meßias. p. 124, 534. et 757. Chriſti vero miracula quae plura [14] Euangeliſtae referunt, quam a Moſe et Prophetis edita nouimus, (atque duobus exceptis [15] benefica omnia) contra Ethnicorum, Iudaeorum et Atheorum Deiſtarumque obiectiones aſſerunt Guilielmus Ader de aegrotis Euangelicis Tom. 9. Critic. ſacr. Iac. Batelerius in vindiciis miraculorum, Amſt. 1674, 12. Io. Clericus libro Gallice edito de incredulitate p. 254 ſeq. Franciſcus Bragge obſeruationibus practicis in Chriſti miracula, vulgatis Anglice Lond. 1702, 8. Iſaacus Iaquelotus libro de Meſſia, itidem Gallica edito lingua part. 1. cap. 5. Henricus Witſius in meletematis Leidenſibus diſſert. 5. Epiſcopius Inſtitutt. Theol. p. 427 ſq. Nehemias Grew in opere erudito Anglico quod Coſmologiam ſacram inſcripſit, lib. 5. cap. 3. Marius Merſennus in ſex prima capita Geneſeos pag. 537 ſq. noſtrisque temporibus doctiſſimi illi viri, qui Thomae Woolſtoni,[16] optimi Seruatoris miracula praefracte negantis, petulantiam ſeuere coercuerunt, quorum nomina ſcriptaque recenſentur in luce ſalutari euangelii p. 180 ſqq. et ab Henrico Chriſtiano Lemker in commentatione de fatis et ſcriptis Thomae Woolſtoni liteque ab eodem mota, Germanice edita Lipſiae 1740, 8. cap. tertio p. 141 ſqq. Paulli Zacchiae libros 4. Phyſicae conſiderationis de miraculis S. Scripturae memorat Allatius in Apibus vrbanis p. 214 ſed illos nunquam vidimus.

De miraculis diſcipulorum Chriſti et dono miraculorum in primis Eccleſiae ſaeculis adeundi interpretes ad Marci XVI. et Actorum librum, Steph. le Moyne notis ad Varia ſacra pag. 1043 ſqq. Guil. Spencerus ad Origenem contra

[14] Vide Simonis Epiſcopii Inſtitutiones Theol. p. 182 ſq. Io. Pearſonium ad Symbolum Apoſtol. p. 154. et Iſaacum Iaquelotum de Meſſia p. 30

[15] Non benefica ſunt daemonum in porcos immiſſio Matth. VIII. et ficus areſacta Matth. XXI. Vide Coſmam Indopleuſtem lib. III. p. 165.

[16] Impios Woolſtoni libellos, in quibus miracula Chriſti oppugnauit, concinne accurateque recenſuit deſideratiſſimus Baumgartenius in den Nachrichten von einer halliſchen Bibliothek. Vol. 1. p. 179 ſqq.

contra Celſum p. 6. B. Bebelius Antiquit. Eccleſ. Saec. 4. Tom. 2. p. 958 ſeq. Tobias Pfannerus in diatriba de chariſmatibus ſiue donis miraculoſis antiquae Eccleſiae, Francof. 1680, 12. Dodwellus diſſ. 2. ad Irenaeum et Gotfridus Arnoldus in opere edito Germanice de primorum Chriſtianorum vita et moribus libro 7. Haud omnino fide digna eſſe, quae de miraculis poſt Apoſtolorum tempora in eccleſia perpetratis narrantur, euincere ſtuduit Conyers Middleton, Anglus, A. 1750. die 22 Iulii denatus, tum in introductione[17] ad opus vberius: *An introductory Diſcourſe to a larger Work, concerning the miraculous powers, which are ſuppoſed to have ſubſiſted in the Chriſtian Church, Londini* 1747. *in* 4. euulgata; tum in ipſo opere vberiore,[18] Londini 1749, 4. ſub hoc indice in lucem emiſſo: *A free Inquiry into the miraculous Powers, which are ſuppoſed to have ſubſiſted in the Chriſtian Church, from the earlieſt Ages through ſeveral ſucceſſive Centuries. By which it is ſhewn, that we have no ſufficient reaſon to believe, upon the Authority of the primitive Fathers, that any ſuch Powers were continued to the Church, after the Days of the Apoſtles.* Haec igitur Middletoni ſententia quum nec omnibus ſeſe probaret, nec probare poſſet, Anglorum in primis Theologis nimium fere Patrum eccleſiae auctoritati tribuentibus, variis illa ſcriptis, quibus iſta Middletoni ſententia oppugnata eſt, occaſionem dedit. Quae omnia enarrare quoniam nec inſtituti noſtri eſt, nec limites, intra quos conatus noſtri coercendi ſunt, permittunt, ſufficit nobis lectores ablegare ad praefationem, quam Celeberrimus Windhemius interpretationi germanicae libri Middletoniani, quae cum ſubiuncto examine prodiit Hanouerae 1751, 4. praemiſit: et ad Hiſtoriae eccleſiaſticae Ienae ſumtibus Hartungii euulgatae Tom. 3. pag. 1491. edit. in 4. editionis autem in duodecimo continuat. tertiae partem tertiam p. 1927. vbi controuerſia iſta diligenter enarratur. Ceterum vel peruerſo quodam purioris doctrinae defendendae ſtudio, vel praeiudicatae opinionis feruore abreptum fuiſſe Middletonum, vt vel apertiſſima et fide digniſſimorum virorum teſtimoniis comprobata miracula in dubium vocaret, quiuis rem aequa iudicii lance ponderans haud difficulter perſpiciet. Neque enim ſaeculo tertio plane iam deſiit miraculorum perpetrandorum munus. *Quamuis enim,* vt verbis vtamur S. V. Ioan. Georg. Walchii H. E. N. T. p. 1027. *in illis, quae de miraculis aeui huius a ſcriptoribus relata habemus, multa vel falſa, vel dubia ac ſuſpecta ſint; non ſolida tamen cauſſa adeſt, omnia reiiciendi, aut adfirmandi aetate hac plane nulla miracula facta eſſe. — — — Id enim ſi quis contenderet, aduerſus tot veterum ſcriptorum teſtimonia temere*

[17] Kraftii Bibliotheca theologica P. XIX. p. 797 ſqq.
[18] Kraftii Bibliotheca theologica. Part. XLI. pag. 43 ſqq. Iournal Britannique. Tome II. pag. 5 ſqq.

ageret. Saeculo autem quarto ex inconſideratae pietatis vel illiberalis quaeſtus ſtudio multa ficta ſunt miracula; id quod oſtendit idem Walchius lib. cit. pag. 1654.

V. Verorum miraculorum loco ſubinde ab imperitis habiti vel ab impoſtoribus iactati rariores effectus naturae et artis, adhibitae callidae fraudes, multa etiam conficta prorſus et ementita. Quod adeo non debet fraudi eſſe Veritati Religionis, veriſque miraculis, vt haec toto teſtata orbe terrarum, aduerſariis etiam et hoſtibus aſſenſum ſaepe extorſerint, falſa inter eos ipſos a quibus ſunt iactata non inuenerint fidem, et neque modum et rationem neque finem aut effectum Deo dignum habere reperiantur.

De veneficiis variis et *φαρμακείαις* veterum earumque ritibus et damnata ſuperſtitione videndus Cerda et alii viri docti ad Eclogam VIII. Virgilii, et Theocriti Idyllion 2. ſiue Pharmaceutriam, Medeam Senecae et Horatii Epod. V. Lucanum VI, 508 ſq. Lucianum in *Νεκυομαντεία*, Apuleii Apologiam, Ouididium XIV. Metamorphoſ. 58, 278, 295, 300. Propertium III, 4, 26. et Potterus II, 18. Archaeol. p. 340 ſq. et IV, 10. vbi de philtris. Adde Mich. Piccarti orat. de magia veteri et recenti, oration. eius academic. Lipſ. 1614, 8. editar. p. 213 ſqq. Frid. Gotth. Freytagii diſſ. de incantationibus magicis. Lipſ. 1710. Sam. Weſleii diſſ. de magia veter. diſſ. eius in librum Iobi. Lond. 1736, fol. editarum p. 348 ſqq. Frid. Menzii diſſ. de plantis, quas ad rem magicam facere crediderunt veteres. Lipſ. 1705. Petri Nicolai Bonamii diſſ. de Magiae ad theologiam gentilem ratione, quae exſtat in hiſtor. acad. Pariſ. inſcription. T. 4 p. 34 ſqq. ed. Amſtelod. Eliae Blancardi diſſ. de exorciſmis magicis, quae exhibetur T. VI. eiusd. hiſtoriae. p. 74 ſqq. Scriptores recentiores de Magia recenſentur in Eberh. Dav. Hauberi Bibliotheca magica, quae tribus voluminibus in 8. excuſa eſt Lemgouiae 1738 ſeqq.

De Iudaeorum operationibus Magicis et Amuletis Io. Wulferus in Theriaca Iudaica p. 21, 23, 57 ſq. 74 ſq. Ioan. Gothofredus Lakemacherus obſeruation. philologic. P. II. p. 126 ſqq. Georg. Car. Petri diſſertationes VI. de ſtudio magico Iudaeorum. Witteb. 1727 ſqq. Guſtav. Peringeri Lilienblad diſſertatio de amuletis Hebraeorum. Vpſaliae 1685. et Sigism. Iac. Baumgarten conſiliorum theologicorum collectione prima pag. 93 ſqq. De Orientalium Magis חרטמים חברים et כמרים vide Dav. Millii diſſertationes ſelectas p. 411 ſqq. edit. Lugdun. 1743, 4. De ligaturis et phylacteriis Magicis, Elmenhorſtius ad Gennadium de dogmatibus Eccleſiaſticis pag. 195 ſq. et Cangii Gloſſar. in *Φυλακτήριον* et *Φυλακτὸν*. Rameſius cap. 31. pentecontarchi. Videnda etiam quae de faſcinatione Plutarchus V. 7. ſympoſ. et Leonhardus Vairius Beneuentanus et Io. Lazarus Gutierius ſcriptis de faſcino, et de amuletis. Aug.

Nath.

Nath. Hübnerus in hiſtoria amuletorum. Halae 1710, 4. Iulius Reichetus ſingulari diſſ. et Iacobus Wolf in ſcrutinio amuletorum, nec minus Io. Chriſtianus Fromannus in libro erudito de faſcinatione, Norimb. 1675, 4. De amuletis veterum Germanorum videatur Eckhardus Tom. 1. rerum Francic. p.417 et 439. et Keyslerus antiquitat. ſeptentrional. p. 491 ſqq. De amuletis Baſilidianorum Kircherus Tom. 2. Oedipi part. 2. p. 459 ſq. Io. Macarius de gemmis Baſilidianis, Io. Chifletius in Abraxa Proteo, Godfr. Wendelinus in Epiſtola ad Chifletium et B. Thom. Ittigius in diſſ. de haereſiarchis Saeculi II. c. 2. licet Magica illa fuiſſe omnia haud conſtet. De amuletis et periaptis, apotropaeis, faſcinis, phylacteriis plura dabit Theophil. Raynaudus in Chriſtiano Chriſti patris et matris eccleſiae filio. cap. 9. p. 439 ſqq. De μασχαλισμῷ ſiue more nares obtruncatorum vel manus aut pedis extremitatem de collo ſuſpendendi, Lud. Kuſterus ad Suidam in ἐμασχαλίσθη, et μασχαλισθῆναι.

De Talismanibus ſiue telesmatis, στοιχείοις, imaginibus auerruncis Aſtrologica et Magica arte compoſitis videndus Ioſephus Scaliger in Epiſtolis p. 311, 410, 485, 487. Kircherus Tom. 1. Oedipi pag. 254 ſq. et Tom. 2. parte 1. p. 379, 383, 390, 395 ſq. et parte 2. p. 445 ſeq. 484 ſeq. Gaffarellus in curioſitatibus inauditis et in notis ad eum Gregorius Michaelis, nec minus C. Sorellus libro Gallico quem de Talismanibus aduerſus Gaffarellum compoſuit: Chriſtoph. Adamus Rupertus ad Florum pag. 77 ſq. vbi etiam de Palladio et p. 79. de aliis pignoribus regnorum fatalibus. Natalis Alex. aetate IV. Vet. Teſt. diſſ. 6. quo aduerſus Marshamum probat ſerpentem aeneum, quem ſtatuit Moſes neutiquam telesma eiusmodi Magicum fuiſſe: Ioannes Gregorius obſeruationibus ſacris cap. 7. et 8. qui ſerpentem Moſis ſaltem occaſionem dediſſe Talismanibus conficiendis et excitandis diſputat: Petrus Iurieu Hiſtoria Critica dogmatum Iudaicor. Gallice ſcripta p. 451 ſq. vbi de Teraphim quorum mentio Geneſ. XXXI, 19. Zachar. X, 2. Reineſius in Variis Lect. p. 637 ſq. Salmaſius ad Vopiſcum Tom. 2. p. 456 ſq. Carolus Patinus introduct. ad Hiſtor. numiſmatum cap. 14. Seldenus ſyntagm. 1. de Diis Syris, Hugo Grotius explicatione Decalogi p. 28 ſq. 36. Mottanus le Vayer Tom. 2. f. 550 ſq. P. Brunius in hiſtoria rituum ſuperſtitioſorum Gallice vulgata pag. 334 ſeq. Auguſtus Buchnerus Tom. 2. Orat. 1. de ſtatuis Magicis. Antonius van Dale de diuinationibus Idololatricis Iudaeorum p. 670. vbi diſſerit aduerſus Io. Spencerum: D. Valent. Erneſtus Loeſcherus Exerc. de Talismanibus, Witteb. 1697. Frid. Gotth. Freytag diſſ. de ſtatuis τετελεσμένοις veterum. Lipſ. 1715. Pinardus in Memoriis Treuoltinis A. 1707. p. 1246 ſqq. Spiridion Poupart in iisdem Memoriis A. 1718. p. 456. Valent. Ern. Eugenius Cohauſen in epiſtola de Taliſmane Treuerico adiecta T. 2. litter. amoebaearum I. H. Nunninghii et

I. H.

I. H. Cohauſen. Petrus Frider. Arpe libro ſingulari de prodigioſis naturae et artis operibus Taliſmanes et Amuleta dictis. Hamb. 1717, 8. Taliſmanis aenei aduerſus ſerpentes Pariſiis reperti mentio apud Gregorium Turonenſem VIII, 23. Alterius aduerſus ſcorpiones meminit Golius pag. 127. ad Alfraganum. Contra Crocodilos Paullus Lucas in itinere ſuo Tomo 1. p. 52, 62. et Wanslebius in relatione de Aegypto pag. 82, 379. Tale fuit ἄγαλμα τετελεσμένον quod Alaricum traiicere in Siciliam prohibuiſſe tradit Olympiodorus apud Photium Cod. 80. p. 106. et 109. memorantur ſtatuae argenteae τετελεσμέναι εἰς βαρβάρων ἀποκώλυσιν. De Apollonii Tyanenſis Magicis teleſmatis contra ſerpentes, ſcorpios et culices, Mich. Glycas p. 239. Annal.

De ſigillis magicis conficiendis Cardanus cap. LXXXIX. de rerum varietate, Tomo 3. Opp. atque vt plura ſummatim complectar, de omni genere Magiae Martinus Delrio in diſquiſitionibus Magicis ſaepius recuſis, et Iulius Caeſar Bulengerus lib. de licita et vetita Magia Tom. 1. Opuſculor. et de Magia Hieroglyphica Aegyptiorum Kircherus Tom. 2. Oedipi parte 2. p. 437 ſq. et de Magia Hebraeorum, Arabum etc. p. 471 ſq.

VI. De ſancta *iuris iurandi* religione, vt de hac etiam nonnihil adiungamus, prae ceteris conſulendus Ioan. Baptiſta Hanſenius, Harlemenſis, Prof. Toloſanus, in capite ſingulari ex electis eius, ſiue Commentario de iure iurando veterum, qui Toloſae primum 1614, 4. excuſus et deinde Tom. V. theſauri Antiquitatum Graeuiani inſertus eſt. In eodem Tomo pag. 869 ſeq. legitur Steph. Trellierii diſſ. de iure iurando. Videndi praeterea Alexander ab Alex. II. 10. genialium dierum et ibi Tiraquellus: Io. Fileſacus lib. 2. electorum p. 72–118. Ioan. Henricus Meibomius in Comment. ad iuſiurandum Hippocratis c. 2. ſq. et c. 22. vbi etiam de periurii crimine. Iacobus Ebertus in Hiſtoria iuramentorum, Francof. ad Viadrum 1588, 8. Chriſtiani Ludouici diſſert. de praecipuis iuris iurandi formulis, Hebraeis, Graecis et Latinis, Lipſ. 1692. Ioannes Nicolai in diatriba de iuramentis Hebraeorum, Graecorum, Romanorum, aliorumque populorum Francof. 1700, 12. Andr. Cattenburgius in ſpecimine ſapientiae Moſaicae pag. 173. Kochius obſerv. miſcellan. II. pag. 901. Crenius obſerv. philolog. 1. pag. 126. Ierem. Setſerus libris V. de iuramentis. Francof. ad Oderam 1608, 4.

VII. De Hebraeorum ſiue Iudaeorum iuramentis videatur Codex Talmudicus שבועות Tom. 4. edit. Surenhuſ. pag. 292. Maimonidis liber Latine redditus a Io. Frid. Miegio, Theologo Palatino: et Iuſto Chriſtophoro Dithmaro, Haſſo, qui notas etiam addidit Lugd. Batav. 1706, 4. cum praef. Iacobi Perizonii qua inter alia agitur de more iurandi tacto femore. Ioan. Henricus Otto in Lexico Rabbinicophilologico: Seldenus lib. 2. de Synedriis cap. 11.

Sam.

Sam. Petitus cap. 16. Var. Lectionum, Tom. 9. Critic. ſacr. Iacobus Lydius in Syntagmate poſtumo de iuramento, qui libro de re militari veterum Hebraeorum ſubiicitur Dordraci 1698, 4. Ioan. Gottlob Carpzouius ad Goodwinum pag. 652 ſqq. et diſſertationes Ioan. Tob. Maioris. Ienae 1641. Guſtav. Geo. Zeltneri. Ienae 1693. Ioan. Rodolphi. Bernae 1706. Ioan. Ludov. Frey. Baſil. 1712. Chriſto. Gotthelff Stemleri. Lipſ. 1736. De ritu iurandi, manu *ſub femore* poſita, agunt etiam Daniel Feſſelius lib. 1. Aduerſar. ſacr. cap. 4. et interpretes ad Geneſ. XXIV, 2. Non abſurde autem nuper V. C. Hermannus ab Hardt ſingulari diatriba ad hunc locum edita vocabulum ירך non de femore ſed *de carpo dextrae manus* intelligendum eſſe monuit. De iure iurando *per coelum, per terram*, et *Hieroſolyma*, et *per caput ſuum* conſulendi Doughteius in Analectis ad Nouum Teſt. Grotius et alii interpretes ad Matth. V, 34. Georgius Elieſer Edzardi V. C. ad Auoda Sara c. 2. p. 286 ſq. Cotelerius ad Patres Apoſtolicos Tomo 1. pag. 311. De iure iurando per libros ſacros Legis, Guil. Conradus Vorſtius in bilibra Veritatis p. 229. De iuramento *per Anchialum*, [19] cuius meminit Martialis L. XI. Epigramm. 95. vide ſis Iſaacum Voſſium ad Pomponium Melam, p. 48. Stephanum le Moyne in notis ad Varia ſacra p. 901 ſq. Ioan. Seldenum in prolegomenis ad Vxorem Hebraicam, Io. Croium in ſpecimine Coniecturarum ad quaedam Origenis loca p. 44. Georg. Sigismundum Greenium in ſingulari diſſ. de hoc iuramento edita Witteb. 1697. et Ioan. Gottl. Boſſeckium in commentatione de Ancario. Lipſiae 1740. Ancarium enim pro Anchialum cum Voſſio ad Pompon. Melam p. 62. legendum putat vir doctiſſimus, hunc loco Martialis ſenſum tribuens: *Iudaee, qui mihi puerum meum vitiaſti, iuras, ſed quare non in iuramento Deum, quem tu, cum tota tua gente veneraris, auritum ſcilicet illud animal inuocas, quod te in primis colere inde apparet, quum in actionibus tuis, in primis in libidine, ita aſino ſis ſimilis.* Adde Bibliothecam Berolinenſem Germanice editam Vol. III. pag. 88 et 91. De Iudaeorum frequentibus periuriis, quae ipſi inter cauſſas praeſentis exilii ſui referunt, vide Ioan. Andreae Eiſenmengeri entdecktes Judenthum Tom. 2. p. 501 ſq. laudatum Edzardum ad Auoda Sara c. 1. pag. 279 ſq. et c. 2. p. 370. et Ioan. Iacobum Schudt in den jüdiſchen Merkwürdigkeiten Part. 4. contin. 2. p. 245. et in Iudaeo Chriſticida p. 169 ſq. vbi etiam de ratione qua iusiurandum proponendum vt Iudaeus eo ſe obligari credat, quam in ſententiam plura diſputat p. 438 ſq. e Wagenſeilii denunciatione Chriſtiana de conuiciis quibus Iudaei Seruatorem noſtrum proſcindunt, edita Germanice Altorfii 1703, fol. et Chriſto. Dav. Bernhardi unpartheyiſche Beurtheilung des Eidſchwurs eines Juden gegen einen Chriſten. Tubingae 1728, 8. De Iudaeorum formula orationis

[19] חי אלא Grot. ad Matth. V, 34.

tionis *col nidre* qua in vigiliis diei expiationis petunt ſe abſolui ab omnibus votis et iuramentis quorum eos poeniteat: et quod hoc ipſo licita neutiquam fiant eorum periuria, vide Wagenſeilii Bericht vom Gebet *Alenu* p. 18 ſq. et ad Sota p. 734 ſq. Io. Wulferi theriacam Iudaicam pag. 181. et Stephanum le Moyne notis ad Varia ſacra p. 672. De hodiernorum Iudaeorum iuramentis et circa illa iuribus differunt Caſp. Zieglerus de iuribus Iudaeorum. Witteb. 1684. c. 5. Iac. Aug. Franckenſteinius in differt. de iuribus ſingularibus circa Iudaeos maxime in Germania. Lipſ. 1722. Dan. Guil. Mollerus in differt. de iuramentorum iudaicor. fide et moralitate. Altd. 1698. C. D. Haltermannus in diſſ. de formulis iuramentorum iudaicorum. Roſtoch. 1701. et Chriſti. Wilduogelius in diſſ. de iuramentis Iudaeorum. Ienae 1720.

VIII. De ritu iurandi tactis ſacris, tacta lauro etc. Seldenus pag. 41. ad Marmora Ox. De formulis iurandi apud *Graccos*, Suidas in *ναὶ, λίθος, ναὶ, οἶσθα,* Ioan. Potterus Archaeologiae Graecae lib. 2. c. 6. Io. Gothofr. Lakemacherus Antiquit. Graecor. ſacrar. pag. 450. Caſp. Geuartius III, 2. elector. Mauſſacus ad Harpocrationem p. 243. edit. Blancardi: Io. Meurſius in mantiſſa ad librum de luxu Romanorum c. 13. vbi etiam de iureiurando Deorum per Stygem (de quo Schol. ad Iliad *τ'*. 127. *ἐ*. 37.) Ezech. Spanhemius de Veſta ac Prytanibus Graecorum Tom. 5. theſauri Graeuiani pag. 672. vbi de iureiurando *per Veſtam, ignem, aquam, tellurem, coelum* et *Solem.* Apud Theocritum IV, 17. *οὐ δᾶν,* Scholiaſtes exponit *μὰ τὴν γῆν.* De fontibus *ὁρκίοις*, per quos iurarunt Tyanenſes et Indi, vide D. Godfr. Olearium ad Philoſtratum pag. 7. et 103. De certatorum iureiurando in Olympicis ludis ad aram Iouis *ὁρκίου* Harduinus notis ad Themiſtium p. 503. Abarum formula iurandi legitur apud Menandrum in Excerptis de legationibus. Adde Gaulminum ad Theodori Prodromum p. 499. Omittimus quae de Philoſophorum iuramentis vt Pythagoricorum *per tetractyn*, Socratis *per gallum*, Zenonis *per capparim* apud Laertium et alios leguntur. De more adigendi ad ius iurandum Fuluius Vrſinus p. 203 ſq. ad Caeſarem poſt fragmenta Hiſtoricorum. De more plurium cum reo coniurantium Fronto ad Iuonis Epiſtolas fol. 185 ſq.

IX. De iuramento *per vitam, ſalutem, genium, fortunam* Principis conſulendi Io. Clericus ad Geneſ. XLII, 15. Briſſonius VIII. de formulis pag. 707. Seldenus pag. 43 ſq. ad marmora Oxonienſia, H. Lindenbrogius ad Cenſorini p. 18 ſq. et quae viri docti ad Curtium VI, 11. 18. Tertulliani Apologet. c. 28. et 32. et Minutii Felicis illud c. 29. *eſt eis tutius per Iouis genium peierare quam Principis.* Vegetius II, 5. *iurant per Deum et per Maieſtatem Imperatoris, quae*

ſecundum

ſecundum Deum generi humano diligenda eſt et colenda. Confer Sozomenum VII, 9. et Cangium ad Zonaram pag. 28. et ad Cinnamum p. 483. adde diſſertationes de iureiurando per genium Principis Io. Georg. Roeſeri. Witteb. 1686. Dan. Frider. Iani. Lipſ. 1708. Io. Hermanſſon. Vpſal. 1722, 8. Erhardi Reuſchii. Helmſt. 1735. Bernh. Ludov. Mollenbecii, quae inſerta eſt ſyntagmati ſecundo diſſertat. philolog. Roterod. 1699, 8; euulgato; et Euerhard. Ottonis de periurio per genium Principis; quae quinta eſt P. 1. Diſſertationum eius iunctim editarum Trai. ad Rhen. 1723, 4. In veteri diplomate quod edidit V.C. Iuſtus Fontanini ad calcem librorum de antiquitatibus Hortae Coloniae: *per S. ſedis Apoſtolicae et Domini noſtri Alexandri Papae ſalutem.* In capitularibus tamen Caroli Magni III, 42. *vetitum ne quis iuret per vitam Regis et filiorum eius.* De Eudoxia iurante per Theodoſii coniugis ſui σωτηρίαν vide Chronicon Paſchale p. 316. De iurandi vel peierandi formulis, quibus olim adſueuere ſummi Principes Ioan. Burch. Menckenius Diſſert. litterariar. p. 181 ſqq. De more iurandi per vota ſua, ſiue id quod maxime quisque exoptat, Valeſius ad Sozomeni VII, 19. De iureiurando per omnes Deos et Deas idem Seldenus pag. 42. *Iouem lapidem iurare* Δία λίθον Polyb. III, 25. apud priſcos Romanos ~~fuit iurare per~~ Iouem fulgura lapidea torquentem, vt Athanaſius Germonius lib. 1. de ſacrorum immunitatibus c. 20. pag. 44. vel per fictile ſimulacrum Iouis, vt notauit Iuſtus Rycquius lib. de Capitolio pag. 229. vide etiam Paullum Manutium ad lib. 1. Epiſtolar. Ciceronis ad diuerſos Epiſt. 7. et D. Georg. Wolfg. Wedelii Exerc. Medicophilolog. Centur. 2. diſſ. 10. De iureiurando *per Herculem et Medium Fidium* Ioan. Nicol. Funccius in diſſertatione de veterum Romanorum per filium Dei iurandi conſuetudine, quae legitur Tom. 3. Symbolarum litterariarum Bremenſium pag. 639 ſqq. De iuramento per capillos et caput Nouella Iuſtiniani 77. per teſtes equi exſectos Pauſanias p. 262. per gladios Keyslerus p. 164. antiquitat. ſeptentr. *De iureiurando iudicum* Petrus Faber Commentario de Magiſtratibus Rom. atque Ericius Puteanus Mediol. 1606, 8. et Tomo 5. theſauri Graeuiani. Alia de *Romanorum* iurandi formulis videbis, vbi lubebit, apud Barnabam Briſſonium operis praeclari de formulis libro 8. Dan. Heinſium ad lib. 1. Silii Italici. Thomam Dempſterum libro de iuramento, Mich. Piccartum Decade quarta, Obſeruatione 2. Maſſieum diſſ. de veterum Graecorum et Rom. iuramentis, de qua in Ephemeridibus Pariſ. 1710. Octobr. pag. 432 ſeq. Ioan. Henelium cap. 15. Otiorum Vratislauienſium, et Theodor. Regner. de Baſſen in libro de iureiurando veterum, in primis Romanorum. Trai. ad Rhenum 1728, 8. De *ſacramento militari* Stewechius ad Vegetium II, 5. p. 97 ſq. et Lipſius de militia Romana lib. 1. c. 6. et lib. 5. c. 15. vbi de eo quod milites iurarent ſe furto

nihil ablaturos eſſe, et ad Taciti II. Annalium p. 88 ſq. vbi de iureiurando *per ſigna militaria.* Morem iurandi Imperatori, gladio ceruici admoto, ſub exeerationibus diris, tangit Ammianus XXI, 5.

X. E primis Chriſtianis multi omnino ſibi religioni duxerunt iurare, atque ab omni iureiurando diligenter abſtinuerunt, qua de re vide Io. Barbeyracum in ethica Patrum (la morale des Peres) III, 6. V, 24. VI, 22. XI, 12. XV, 2. et Grotium ad Matth. V, 34. et Iacobi V, 12. locisque ab eo allatis adde haec in Clementinis a Cotelerio editis pag. 603. *μὴ ὀρκίσαι, ἐπεὶ μὴ ἔξεστιν.* Athanaſius doctrina ad Antiochum: *ὅρκον δὲ δικαίως ἢ ἀδίκως ἔκφευγε.* T. 3. p. 253. Chryſoſtomus in omnibus fere ad populum Antiochenum Homiliis, in primis XIX. p. 397. et XV. p. 1 9. edit. nouiſſimae, et Catecheſi ad illuminandos T. 2. p. 232 ſq. Baſilius in Pſal. XIV. et de legendis Graecorum libris p. 96. edit. Grotii, Nilus lib. 1. Epiſt. 3. et lib. 2. Epiſt. 212 Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 155. Poſidius de vita Auguſtini cap. 25. vbi pro verbis *ne ad modicum quidem*, Benedictini legunt *ne ad menſam quidem.* Photius Epiſt. 1. pag. 34. *προπετὴς ὅρκος, πρόχειρος ἐπιορκία. Ἄλλως τε καὶ τὸ ὀμνύειν ὅλως ἤθους ἐκ εὖ βεβηκότος οὐδὲ φρονήματος εὐγενοῦς. Temere iurare facile peierare eſt. Certe nec mores bene conſtitutos, nec animum generoſum decet iurare.* Addit Photius pudori fore viro graui et honeſto, ſi iniurato fides non habeatur, vt Catoni olim et Xenocrati, de quo Menagius p. 169. ad Laertium. Auſonius de parente ſuo Iulio Auſonio:

Iurare et falſum dicere par habuit.

Nicolaus Cabaſilas Oratione contra foeneratores pag. 308. *Illi* (Hebraei) *iurare etiam lege iubebantur, quod nunc hypocritarum, et improborum, et huius farinae hominum eſt.* Plures recenſentur in Ioannis Erneſti Immanuelis Walchii commentatione, qua antiquorum Chriſtianorum Doctorum de iure iurando ſententiae recenſentur et diiudicantur. Ienae 1744, 4. vbi pag. 4. not. b) ii quoque e profana antiquitate enarrantur, qui a iuris iurandi vſu plane abſtinendum eſſe cenſuerunt. Adde Caroli Gottlob a Burgsdorf commentationem de iuramentis et primorum Chriſtianorum de illis doctrina. Halae 1732, 4. et Anonymi Angli compleat Hiſtory of publick and ſolenn State-oaths. Londini 1724, 8.

Eſt tamen hoc reprehenſum in Pelagianis, quum et ipſi ſtatuerent nefas eſſe iurare Chriſtiano homini, vt poſtea docuere Waldenſes, Anabaptiſtae, Mennoniſtae, Socini ſchola, atque illi quos Quakeros vulgo appellant. Vide

Voſſii

Voſſii Hiſt. Pelagianam lib. 5. parte 2. pag. 512 ſq. B. Antonii Reiſeri Anti-Barclaium pag. 352 ſq. et Hadrianum Cattenburgium pag. 670 ſqq. ſpicilegii. In hoc quidem conueniunt omnes, non modo abſtinendum ab omni periurio, ſed etiam non iurandum temere leuemque ob cauſſam, adeoque ab illis abſtinendum, quantum poteſt fieri ſaluo officio et charitate quam debemus aliis et nobismet ipſis, et quae poteſt a nobis requirere, vt dicta noſtra iureiurando (quo omnis controuerſia praeſcinditur Hebr. VI, 16.) confirmemus, vti facere non dubitauit Apoſtolus Rom. I, 9. IX, 1. et 2 Cor. I, 23. XI, 11, 31. Galat. I, 20. Phil. I, 8. et 1 Theſſal. II, 5. cuius exemplum multi ſunt e Chriſtianis etiam antiquiſſimis ſequuti, vt apud Grotium et Voſſium videre licet et in Bebelii Antiquitat. Eccleſ. Saeculo 4. Tom. 2. pag. 872 ſeq. Sed inprimis conſulendus Lud. Thomaſſini liber de Veritate et mendacio iuramentis et periuriis A. 1690. editus, in quo de veterum Chriſtianorum ſententia, vſu et formulis iuramentorum fuſe diſſeritur. Ludov. Ellies du Pin Tom. 18. Bibl. ſcriptorum Eccleſiaſtic. p. 194 ſq. Apud eundem Thomaſſinum, Grotium, Seldenum II. de Synedriis Hebr. c. 11. p. 298 ſq. et Huetium Alnetan. quaeſt. III, 5. habes plura dicta Iudaeorum et Ethnicorum iuris iurandi vſum coercentium. Vide quoque Chriſtiani Falſteri amoenitates philologicas, Tom. 1. pag. 229. Et Phryges a iureiurando abſtinuiſſe notauit Stobaeus ſerm. 42, 470. De Banianibus Indis idem legas in Io. Ouingtoni itinere pag. 231. et de Algiretanis in Ottonis Dapperi Africa pag. 247. De Slauis, Helmoldus cap. 84. *Iurationes difficillime admittuntur. Nam iurare apud Slauos quaſi peierare eſt, ob inuicem Deorum iram.* Herculem εὐλαβῆ πρὸς ὅρκον ſemel tantum per omnem vitam iuraſſe notat Plutarchus in quaeſtionibus Romanis pag. 241. edit. Ald. Pythagoras apud Laertium VIII, 22. μηδὲ ὀμνύναι θεούς, ἀσκεῖν γὰρ αὐτὸν δεῖν ἀξιόπιστον παρέχειν. Epictetus cap. 44. Enchiridii: ὅρκον παραίτησαι, εἰ μὲν οἷόν τε, εἰς ἅπαν. Ἐι δὲ μὴ, ἐκ τῶν ἐνόντων, quae a Paraphraſte Chriſtiano omiſſa miror, Chriſtiano calamo certe haud indigna. Nonnullos religione iuriſiurandi εὐλαβείᾳ τοῦ ὀμνύειν tantum dixiſſe μὰ τὸν, nomine eius per quem iurandum eſſet omiſſo, notauit e Scholiaſte Pindari Menagius ad Laertium p. 218. De periuriorum deteſtatione et poenis Balthaſar Bonifacius VIII, 18. Hiſt. ludicrae et 20. Freinſhemius ad Flori III, 11, 6. Tob. Pfannerus in Theologia Gentili pag. 314 ſq. Grotius II, 13. de iure Belli et Pacis, Puſendorſius IV, 2. de iure Nat. et Gentium. Tobias Eckhardus in commentatione, quae inſcribitur: Deus ſacrilegii vindex. Quedlinb. 1710, 8. et Henr. Meibomius in commentario ad ius iurandum Hippocratis pag. 211. De ſtili Ethnicismo circa iurandi aduerbia *mehercule meſtacor* etc. Chriſtianis fugiendo,

 digna

digna lectu Iacobi Thomaſii Exercitatio Lipſ. 1665. et Petri Ekermanni de eodem argumento Exercitatio. Vpſaliae 1743. 4. De reſecrandi ritu ſiue ſoluendi ſe iurisiurandi religione aut execrationem leuandi vide Valeſium ad Ammiani libr. XXIV, 6. p. 410.

XI. De iuramento *per feſtucam*, ſiue virgam indicium poteſtatis, Zimmermannus pag. 515ſq. Analect. *per regium ſolium* iurare apud Scythas mos, τὰς βασιληΐας ἱστίας Herodot. IV, 68. Auarum morem *iurandi ſtricto gladio* tangit Menander in excerptis pag. 106. edit. Heſchelii. De iuramento *per panem et ſalem* vide Iſmaelem Bullialdum in notis ad Ducam pag 244. Cotelerium ad Patres Apoſtolicos Tom. 1. pag. 604. et Stephanum Morinum in octo diſſ. pag. 111 ſq. De veterum *Germanorum* iuramentis Chriſtianorumque per ſequiora tempora vide Lindenbrogii, Speelmanni et Cangii gloſſaria, et Burc. Gotthelf Struuii hiſtor. iuris cap. 9. § 10. De *Gallorum*, Vertotum, in Ephemeridibus litterar. Eruditor. Pariſienſibus 1710. Octobr. pag. 440 ſqq. De iuramentis *Anglo Saxonum* Georgium Hickeſium in diſſ. Epiſtolari quae extat Tom. 1. theſauri eius ſeptentrionalis fol. 112 ſeq. De iuramento nobilium *per fidem ſui corporis* agit Tiraquellus Lib. de nobilitate pag. 554. *Per pedes Dei, per guttur Dei, per ſanctos Franciae*, Barthius notis ad Guil. Britonem pag. 56 ſq. 737. De iuramento per Dei genetricem et ſanctos non praeſtando diſſert. ſingularem euulgauit Chr. Henr. Zeibichius. Witteb. 1739. De more imagines ſanctorum extra vrbem portandi, et nudipedem flexisque genibus et cum cereo ardente in manu per illas iurandi, vide Ioan. Sebaſt. Mulleri Annales domus Saxonicae, Germanice editos ad A. 1529. Formula μὰ τῶν ποδῶν σοῦ *per veſtigia tua*, in Concilio Chalcedonenſi frequens. *Per corpus et ſanguinem Chriſti*, Cornelius Epiſcopus Rom. apud Euſebium Hiſt. Eccleſ. VI, 43. pag. 245. Victor Vitenſis lib. 5. cap. 5. *Per Crucem* Gretſerus lib. 1. de cruce cap. 71. *Per Apoſtolum Petrum*, Conſtantinus Porphyrogeneta de adminiſtrando Imperio pag. 98. *Tactis ſacris Euangeliis*, Valeſius ad Sozom. VI, 30. Meurſius ad Palladii Lauſiacam pag. 183 ſq. et Ioan. Frid. Iuglerus in diſſert. de ritu tangendi Euangelia in iuramento. Luneb. 1748. 4. edita. *Tactis ſacris reliquiis*, Cangius pag. 402. ad Alexiadem. Alia Lindebrogius pag. 1420. ad Codicem Legum antiquarum. De ſacramentalibus vide Eberh. Rud. Rothii diſſert. de antiquiſſimo probandi ritu per ſacramentales ſ. coniuratores. Vlmae 1689. et Ioan. Frid. Weidleri diſſertationem de Sacramentalibus, Witteb. 1738. Formulae iurisiurandi violati, in bello aduerſus foedifragos praelatae in vexillo exemplum vide apud Cangium in Zonaram pag. 68.

De

De iuramentis ſcripto factis Nazianzenus Epiſt. 219. quam illuſtrat Valeſius ad Sozom. pag. 145 ſeq. De Eccleſiaſticorum iuramentis, et cur non iurent tactis Euangeliis vide Gundlingiana Parte quarta, et Iugleri V. C. laudatam diſſertationem. Henrici IV. conſtitutionem, qua iuramentum a nullo clerico vel monacho praeſtandum eſt, habes apud Lunigium Tom. I. ſpicilegii Eccleſiaſt. pag. 149. Similis conſtitutio Iuſtiniani deprehenditur Nouella CXXIII,7. Et Synodus Triburienſis canon. 21. ſacerdotes a neceſſitate iurandi abſoluit. Clementis VI. Bulla, qua Ioanni Regi et Ioannae Reginae Franciae et ſucceſſoribus illorum in perpetuum indulget, vt confeſſor religioſus vel ſaecularis, quem eligendum ſibi duxerint, vota et iuramenta, quae commode ſeruare non poſſint, commutare valeat in alia opera pietatis. exſtat apud Dacherium Tom. 4. ſpicilegii pag. 275. Adde Acta Eruditor. Tom. 6. ſupplement. pag. 293.

De *Muhamedanorum* iurandi formulis per tres ordines Angelorum, per regionem Meccanam, per Solem, Lunam (noctem) et eum qui creauit maſculum et feminam, per auroram, noctes decem, coniunctionem et ſeparationem, per coelum et noctu venientem, per coelum habens turres, per diem promiſſam, per teſtificantem et teſtificatum, quae omnes in Alcorano occurrunt, vide Lud. Maraccium in prodromo refutationis Alcorani pag. 46 ſeq. De iureiurando Turcici Baſſae Ibrahimi per Moſen, Pſalmos et Euangelium, et alio Solimanni Imperatoris, vide Caroli Andreae memorabilia Saeculi XVII. Tom. 1. pag. 62. 63. De Perſarum iuramentis Ioan. Chardinus in itinere ſuo Gallice edito Tom. 4. pag. 103. editionis in 12.

XII. Quomodo differant vota a iuramentis vide Seldenum de I. Naturae et Gentium pag. 835. et Grotium II, 13. de iure belli et pacis. Sebaſt. Schmidium in faſciculo diſſ. pag. 619. et 627 ſeq. Idem pag. 628. docet vota diſſuaderi a cordatioribus Iudaeis, quod non ſine cauſſa ab illis fieri nemo prudens negabit. De Voto Iephtae et aliis Iudaeorum religioſis ſponſionibus praecipue coelibatus videndi Interpretes ad Librum Iudicum XI, 31. Ioan. Iacobus Schudt, in libro, qui recenſetur in Actis Eruditorum A. 1702. pag. 30 ſeq. Petrus Iurieu in Hiſtoria Critica pag. 376 ſeq. Eduardus Pocockius in miſcellaneis ſacris pag. 415 ſq. et Sebaſt. Schmidius in faſciculo diſſ. pag. 587 ſq. Caſaubonus ad Baronium pag. 108 ſq. vbi ſigillatim de voto coelibatus quod Mariam virginem feciſſe quidam parum certa tradi-

traditione opinantur. Naſiraeorum Vota cum Monaſticis contulit ſingulari diſſertatione Rev. D. Theodorus Daſſouius. Kil. 1703. Rechabitarum Votum praeter interpretes Ierem. cap. 35. ad examen reuocarunt Hermannus Witſius diſſ. de Rechabitis, praefixa Moſi et Aaroni Godwini: et D. Samuel Scheluigius in Exercitatione vulgata Gedani 1689. De voto *Corban* interpretes ad Matth. XV, 5. et Marci VII, 11. et Grotius II. de iure belli et pacis cap. 13. § 7. Scaliger. trihaereſ. cap. 9. Druſius de tribus ſelectis Hebr. II, 17. D. Sebaſt. Schmidius faſcic. diſp. Theolog. pag. 584 ſq. et Georg. Elieſer Edzardi ad Auoda Sara cap. 2. pag. 293. 295 ſeq. Extant in Talmude ſingulares Codices hoc ad argumentum ſpectantes, vt נדרים *de votis*, Tom. 3. Mishnae Surenhuſianae pag. 104. et נזיר *de Naſiraeis*, pag. 146. et ערכין *de rerum votarum aeſtimationibus*. Pleraque etiam de votis Hebraeorum tum conſecratoriis ſiue promiſſoriis tum obligatoriis ſiue interdictoriis ſuccincte perſequutus eſt ex *Maimonide* et aliis Hebraeorum Magiſtris Ioan. Scheluigius diſſ. de votis Hebraeorum Witteb. 1697. Cui addantur Bernh. Seb. Cremerus in antiquitatibus Moſaicotypicis, Tom. 1. pag. 137 ſqq. et Tom. 2. pag 198. et in Naſiraeo, ſiue commentario litterali et myſtico in legem Naſiraeorum Num. VI. et Simſonis hiſtoriam Iud. XIII – XVI. Amſtelod. 1727, 4. Ioan. Gottlob Carpzouius in annotationibus in Goodwinum. pag. 151 ſqq. Melch. Leydeckerus de republica Hebraeorum, lib. 12. pag. 665 ſeqq. Gotthard Heideggerus in recreationibus ſacris, Parte 2. pag. 1. Antonius Cregutus in reuelatore arcanorum, pag. 783 ſqq. Petrus Zornius de Naziraeis, ex ordine procerum viris principibus; quae legitur Miſc. Lipſ. nov. Vol. 4. p. 426 ſqq. Ioan. d'Outrein in oratione inaugurali de Naſiraeis. Amſtelod. 1703. et diſſertationes Mich. Chriſt. Tieroff de ſacris Iudaeorum vinculis. Ienae 1657. Io. Clodii de iure Naſiraeatus. Witteb. 1672. Georgii Frid. Meinhardi duae de Naſiraeis, Ienae 1676. et 1677. et vna de Paulli Naſiraeatu. Witteb. 1680. Guſtaui Peringeri de Naſiraeis. Vpſal. 1683. Theodor. Daſſouii de votis monaſticis et Naſiareorum. Kilon. 1703. C. R. Aagardi de ritu Naſiraeatus. Hafniae 1708. Andr. Conr. Werneri Progr. de votis veterum Iſraelitarum ex antiquitate iudaica. Stadae 1734.

De votis Graecorum, Romanorumque variis Alexander ab Alexandro lib. 3. dier. genialium cap. 22. et ibi Tiraquellus, Ianus Rutgerſius Var. lect. lib. 5. cap. 5. Chriſtoph. Schutz diſſertationibus de votis veterum Lipſ. 1665. Iacobus praecipue Philippus Thomaſinus lib. de votis, donariis, anathematis et tabellis votiuis: Vtini 1639, 4. Patav. 1654, 4. et Tomo 12. theſauri

theſauri Graeuiani. In quo pag. 963. occurrit etiam manus duplicis votiuae delineatio, cum explicatione Angeli Cauſſei de la Chauſſe ex eius Muſeo Romano, Rom. 1690, fol. quod recenſetur in Actis Eruditor. Tomo 2. ſupplementi pag. 33. et auctius atque ſplendidius recuſum eſt Romae 1747. duabus partibus in folio. Eandem alteram veterem iconem manus Cecropii votiuae illuſtrauit laudatus Thomaſinus, cuius explicatio ſubiecta legitur Menſae Iſiacae Laur. Pignorii, atque hinc inſerta Tomo 10. theſauri Gronouiani pag. 657. et Tom. 1. theſauri Sallengeriani. De peregrinationibus votiuis exſtat Simonis Taddelii diſſertatio, Argentor. 1685, 4. edita. De ludis votiuis vide Ezech. Spanhemium Tom. 2. de vſu et praeſtantia numiſmat. pag. 140 ſqq. Geſtus vota facientium fuit vt illa nuncuparent manibus leuiter pandatis, vt auctor eſt Quintilianus XI, 3. et videre licet etiam in numo apud Rubenium Tab. XXXVIII, 5. De votis decennalibus Imperatorum et Caeſarum, quorum obſeruatio non exiguum Chronologis vſum praebet, erudite egit Henricus Neris in auctario ad diſſ. de duobus numis Diocletiani et Licinii, Patav. 1676, fol. De iisdem videre etiam iuuabit Antonii Pagi diſſertationem hypaticam et primum Annalium Tomum paſſim, Caroli item du Freſne diſſertationem de inferioris aeui numiſmatibus ad calcem gloſſarii mediae Latinitatis; et Ioan. Georg. Waltheri commentat. de quinquennalibus et decennalibus Imperator. Romanorum, Witteb. 1748, 4. De more multos annos peroptandi Imperatoribus in fine concionum, in conciliis et epiſtolis ſynodicis vide Franciſcum Scorſum pag. 456 ſq. ad Theophanem Cerameum. Varia votorum genera formulasque, praecipue apud Romanos, erudite perſequitur Briſſonius in opere de formulis lib. 1. pag. 95 ſq. Videndus etiam Iac. Gutherius IV, 13. de iure Pontificio Tom. 5. theſauri Graev. vbi inter alia differit de *Vere ſacro* ſiue voto quo Diis immolanda vouebantur pecora quaecunque illo anno a Calendis Martiis ad Calendas Maias naſcerentur, de quo etiam egit Magnus Beronius ſingulari diſſertatione, Vpſaliae 1734, 8 euulgata.

XIII. De votis quae Sanctis nuncupantur vide Bellarminum III, 9. de cultu Sanctorum, et Clariſſimi Viri Ludov. Antonii Muratorii diſſ. 18. ad carmina Paullini pag. 190 ſeq. De votis aliis in Eccleſia Romana, praeſertim Monaſticis, ſimplicibus ac ſollemnibus, M. Antonium de Dominis lib 2. de Rep Eccleſiaſtica cap. 12. et quae contra eorundem abuſus D. Lutherus T. Vitemb. Latin. pag. 270 ſeq. Fridericus Balduinus, Vitemb. 1626. D. Ioan. Georgius Dorſchaeus in indice Iniquitatis Moguntinorum Ieſuitarum in materia de votis Monaſticis, Argentor. 1650, 4. aduerſus Melchiorem Corneum;

D. Sebaſt. Schmidius in faſciculo diſſ. pag. 605 ſq. Chriſtianus Dreierus in controuerſiis cum Pontificiis diſſ. 25. ſeq. Andreas Riuetus Tom. 1. Opp. pag. 1097 ſq. Henricus Morus in operibus Theologicis pag. 496 ſeq. 500. et 554. ſqq. Chriſto. Sontagius de votorum monaſticorum vanitate, Altd. 1693. et Io. Sal. Semlerus in diſſertatione de regeneratione monaſtica. Halae 1754. 4. Voto ſollemni caſtitatis neminem abſolui poſſe a Pontifice diſputat Pompeius Sarnelli epiſtola eccleſiaſtica XXXIV.

De quarto perſeuerantiae voto, quod praeter triplex illud continentiae, obedientiae et paupertatis facere ſolent Benedictini, memorant tum alii tum Dandinus Alteſerra in Aſceticis. Nota quoque ſunt, quae de Ieſuitarum quarto voto miſſionis ad infideles, a multis ſunt tradita. Eſt et votum quartum Carmelitiſſarum Monialium quod auctore Berullo ſuſcipiunt, vt ſe totas mancipent S. Mariae. Vide Rich. Simonis Bibl. Criticam Tom. 1. pag. 303 ſq. De tribus votis ordinum equeſtrium religioſorum vide Io. Chriſtophori Beckmanni notitiam dignitatum illuſtr. pag. 1445. 1488 ſq.

286772

Digitized by Google

Digitized by Google